

שבוע פרשת אמור - בכל העולם

(08 – 14 May 2022)

ז' – י"ג אייר תשפ"ב

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹת. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בְּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲנֹךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וַיִּשְׁמוּ אֶת־שְׁמֵי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלידי לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מֹאדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצֻוֶּה
אַתָּה הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאֶסְפַּתְי דֶּגַּף וְתִירָשׁ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁרְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאֶכְלָתָה וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְם וּעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וּבְאֲדָתָם מִתְרַה מֵעַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וּלְמִדְּתָם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדָרְתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתְּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקַּבֵּל עָלֵי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ויהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֶל־הַהָרִים מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מֵעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאָרֶץ:
ג אֲלִיתָן לְמוֹט רִגְלְךָ אֶל־יָנוּם שְׁמֹרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמֹרֶךָ
יְהוָה צִלְךָ עַל־יָד יְמִינְךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יִכְבֶּה וַיֵּרָח בְּלִילָה: ז יְהוָה יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשְׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמַר־צִאֲתְךָ וּבֹאֲךָ
מַעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְךָ: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֶיךָ
יְרוּשָׁלָּם: ג יְרוּשָׁלָּם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחִבְרָה־לָּהּ
יַחַד: ד שֵׁשֶׁם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבַט־יְהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהָדוֹת לִשְׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יִשְׁכְּבוּ
כְּסֻאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסֻאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלָּם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילְךָ
שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ: ח לִמְעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה־
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לִמְעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום ראשון בערב, ז' אייר

אגרות קודש

ב"ה, ה' אייר, תשי"ג

ברוקלין.

אניש במעלבורן ובפרט הנהלת אחלי יוסף יצחק אשר שם

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מכ"ג ניסן... מה שמוכרח תומ"י היא בקורת על אופן ההתעסקות בהתפתחות הישיבה והנהלתה עד עתה, ובקורת אמיתית אליבא דאמת, ומוכרח אשר יקחו בזה בחשבון, שאין זה מוסד פרטי שלהם, אלא שזהו מוסד הראשון של ליובאוויטש שנוסד במדינת אוסטרליא, און ווי מען שטעלט זיך אוועק אזוי גייט דאס, ובמילא תקותי חזקה שכל אחד ואחד יסלק לגמרי הצטדקות עצמו ופניית עצמו, ויבקר את הענין כפי דרישת טובת המוסד, אשר באמת לאמיתו זהו ג"כ טובת אניש בכלל והמתעסקים והנהלת הישיבה בפרט, ולא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות וכמבואר בכתבים אשר גם לאחר שהיתה ליעקב ההבטחה שהשכינה יורדת עמו למצרים ובמילא בטוח ה' שיעלה הוא וזרעו ממצרים, כיון שגלו למצרים שכינה עמהם, בכ"ז בא זה לידי פועל עייז ששלח את יהודא לפניו, להורות לפניו וכדז"ל לתקן לו בית תלמוד.

ובהתאם לתוצאות הבקורת הנ"ל, יתחזקו כולם בשיפור המצב, ובטוח אני אשר כמו עד עתה הנה כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל ישפיע הצלחה וברכה וכו'...

נדבר פה בהתועדות, שאע"פ שאם הראשונים כמלאכים כו' אם הראשונים כבני אדם כו'. בכ"ז מה שזכה דורנו זה היינו שעליו הוטל הענין דגמר עבודת הבריורים והענין דמכה בפטיש, וידוע פסק רז"ל אשר המצוה נקראת ע"ש גומרה ובמילא דעת גם לא לנבון נקל גודל האחריות המוטלה עלינו משני הצדדים, הן מצד זה דגמר עבודת הבריורים והכאה בפטיש ולאידך גיסא שכל העבודה נקראת על שמנו, ובמילא איני יודע אם נצרך דוקא מס"נ בכדי לדון אמת'דיג על דבר המצב, ובפרט שזכות אבותינו ונשיאנו קדוש ישראל כ"ק מו"ח אדמו"ר מסייעתם.

המחכה לבשו"ט ומברכם שמתוך הצלחה במעשי ידיהם ימלאו שליחותם ומתוך הרחבת הדעת והרחבה בגשמיות.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) מסכת יבמות עם ביאורים	ב
ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	מדף סב עד דף סח	רד
ג) מאמר ד"ה ונקדשתי בתוך בני ישראל			
ה) י"ג אייר, ה'תשכ"ה	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת אמור, י"ג אייר ה'תשכ"ה ... יג	יג	כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינוים	כב
ה) לקוטי-שיחות פרשת אמור כרך יז, ג	טז	אדמו"ר הזקן	רלה
ו) לקוטי-שיחות פרשת אמור כרך יז, ד	כג	כג) שולחן ערוך הלכות עירובין	כג
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלה
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כט	כד) לקוטי תורה וספרתם לכם ממחרת השבת	כד
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אמור	ל	אדמו"ר הזקן	רלז
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת אמור	לא	כה) תורת חיים	כה
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת אמור	סח	אדמו"ר האמצעי	רמ
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כו
לשבוע פרשת אמור	סט	אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמא
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת אמור	עח	כז) תורת שמואל תרל"ב	כז
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	פ	אדמו"ר מוהר"ש	רמג
		כח) ספר המאמרים – המשך תער"ב	כח
		אדמו"ר מוהרש"ב	רמד
		כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	כט
		אדמו"ר מוהריי"צ	רמה
שיעורי רמב"ם			
יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת אמור	פג	ל) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	ל
טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת אמור	קמג	אדמו"ר מוהריי"צ	רמח
טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת אמור	קסב	לא) ספר הזכרונות פרק קח	רמח
		לב) אגרות קודש	לב
יז) מסכת סוטה עם ביאורים		אדמו"ר מוהריי"צ	רנא
מדף כב עד דף כח	קסו	לג) חומש לקריאה בציבור	רנב
יח) נביאים וכתובים		לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רס
יחזקאל פרק כ, דברי הימים פרק ג	קצד	לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ג	רסא
יט) משניות – מסכת שביעית		לו) לוח זמנים לשבוע פרשת אמור	רסב
ביאור קהתי	קצו	לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רסג
כ) עין יעקב מסכת יומא	רג		

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְנִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְּשֵׁכֶם¹, וּמִבְּאֵר
2 אֲדַמּוּר הַזֶּקֶן בְּלִקְוֵי תוֹרָה² בְּמֵאֵר חֲסִידוֹת דְּבוּר־הַמִּתְחִיל
3 זֶה³, הַפּוֹתָה בַּפֶּסוּק זֶה "וְנִקְדָּשְׁתִּי..." וְנִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
4 (צִיּוּי שְׁלֹפֵי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים מִשְׁמַעוֹת גִּילּוּי קְדוּשָׁתוֹ וְתִבְרָךְ בְּתוֹךְ
5 הַלֵּב³ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד דִּישָׁרָאֵל
6 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל) הוּא בְּאוֹפֶן
7 דְּמִלְמָטָה לְמַעְלָה, הַהֲתַגְלוֹת שֶׁל
8 הַקְדוּשָׁה הָאֱלֹקִית בְּתוֹךְ הַלֵּב הַיְּהוּדִי
9 הִיא תּוֹצֵאָה שֶׁל פְּעוּלַת הָאָדָם
10 וְהַתְּעוּרָרוֹת שֶׁלּוֹ לַהֲתַקְרֵב אֶל ה' שְׁהִיא
11 הַפּוֹעֵלֶת אֶת הַהֲתַגְלוֹת מִלְמַטָּה, כִּי
12 שֶׁהִדְבָּר הוּא בְּדֶרֶךְ מִלְמָטָה לְמַעְלָה, כִּי
13 הַהֲתַחֲלָה הִיא פְּעוּלַת הָאָדָם מִלְמָטָה
14 שְׁהִיא הַגּוֹרֵמַת אֶת הַהֲתַעוּרָרוֹת
15 וְהַהֲתַגְלוֹת מִלְמַטָּה שְׁלָבָם שֶׁל
16 יִשְׂרָאֵל בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ
17 לִיפְלֹל בְּקְדוּשָׁתוֹ וְתִבְרָךְ, הַלֵּב
18 הַיְּהוּדִי צָמָא לַהֲתַקְרֵב לְאֱלֹקִימוֹ,
19 וְהַצִּיּוּמָאן חֹזֶק וְגִדּוּל מֵאֵד כְּמוֹ אֵשׁ
20 בּוֹעֵרֶת וְרוֹצֵנוֹ שֶׁל הַיְּהוּדִי הוּא לְהִיּוֹת
21 נִכְלָל בְּאֱלֹקִימוֹ, הֵינּוּ שֶׁהֲרֹצוֹן שֶׁלּוֹ
22 לְדַבּוֹק בְּאֱלֹקִימוֹ הוּא גַם אִם לֹשֶׁם כִּי
23 עֲלִיו לֹאֲבֹד אֶת הַמִּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית שֶׁלּוֹ
24 (וּבִלְשׁוֹן רַבְּנֵי הַזֶּקֶן בִּסְפֵר הַתִּנְיָא, פֶּרֶק
25 יט: "... נִרְ ה' נִשְׁמַת אָדָם, פִּירוּשׁ
26 שִׁישְׂרָאֵל הַקְרוּיִים אָדָם נִשְׁמַתִּים הִיא
27 לְמַשֵּׁל כְּאוֹר הַנֵּר שֶׁמִּתְנַעֵנַע תָּמִיד
28 לְמַעְלָה בְּטַבְעוֹ מִפְּנֵי שְׁאוֹר הָאֵשׁ חֲפִץ
29 בְּטַבְעוֹ לִיפְרֹד מִהַפְתִּילָה וְלִידִבֶּק
30 בְּשׁוּרְשׁוֹ לְמַעְלָה בִּיסוּד הָאֵשׁ הַכִּלְלִי...
31 וְאִף שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִכְבֶּה וְלֹא יֵאִיר כְּלוֹם
32 לְמַטָּה וְגַם לְמַעְלָה בְּשׁוּרְשׁוֹ, אִף-עַל-
33 פִּיכֵן בִּכְךָ הוּא חֲפִץ בְּטַבְעוֹ, כִּי נִשְׁמַת
34 הָאָדָם ... חֲפָצָה וְחֻזְקָה בְּטַבְעָה לִיפְרֹד וּלְצֵאת מִן הַגּוֹף וְלִידִבֶּק בְּשִׁרְשָׁה
35 וּמִקּוּרָה בַּה' ... הֵגֶם שֶׁתְּהִיָּה אֵין וּאִפֹּס וְתִבְטָל שֶׁם בְּמִצִּיאוֹת לְגַמְרֵי...")
36 וְעַל-יְדֵי-זֶה כְּתוּצָה מֵהַצִּיּוּמָאן וְהַהֲתַעוּרָרוֹת שֶׁל הָאָדָם מִלְמָטָה נִמְלֶשֶׁת
37 אַחֲרֵי-כֵן אֲנִי הַנֵּר מְקַדְּשֵׁכֶם, הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת קְדוּשָׁתוֹ שֶׁל
38 ה' וְתִבְרָךְ אֶל תּוֹךְ לִיבֵי שֶׁל הָאָדָם מִלְמַטָּה לְמַטָּה.

בס"ד. שבת פרשת אמור, י"ג אייר ה'תשכ"ה*

1 וְנִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' מְקַדְּשֵׁכֶם¹, וּמִבְּאֵר
2 אֲדַמּוּר הַזֶּקֶן בְּלִקְוֵי תוֹרָה² בְּמֵאֵר חֲסִידוֹת דְּבוּר־הַמִּתְחִיל
3 זֶה³, הַפּוֹתָה בַּפֶּסוּק זֶה "וְנִקְדָּשְׁתִּי..." וְנִקְדָּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
4 (צִיּוּי שְׁלֹפֵי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים מִשְׁמַעוֹת גִּילּוּי קְדוּשָׁתוֹ וְתִבְרָךְ בְּתוֹךְ
5 הַלֵּב³ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד דִּישָׁרָאֵל
6 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל) הוּא בְּאוֹפֶן
7 דְּמִלְמָטָה לְמַעְלָה, הַהֲתַגְלוֹת שֶׁל
8 הַקְדוּשָׁה הָאֱלֹקִית בְּתוֹךְ הַלֵּב הַיְּהוּדִי
9 הִיא תּוֹצֵאָה שֶׁל פְּעוּלַת הָאָדָם
10 וְהַתְּעוּרָרוֹת שֶׁלּוֹ לַהֲתַקְרֵב אֶל ה' שְׁהִיא
11 הַפּוֹעֵלֶת אֶת הַהֲתַגְלוֹת מִלְמַטָּה, כִּי
12 שֶׁהִדְבָּר הוּא בְּדֶרֶךְ מִלְמָטָה לְמַעְלָה, כִּי
13 הַהֲתַחֲלָה הִיא פְּעוּלַת הָאָדָם מִלְמָטָה
14 שְׁהִיא הַגּוֹרֵמַת אֶת הַהֲתַעוּרָרוֹת
15 וְהַהֲתַגְלוֹת מִלְמַטָּה שְׁלָבָם שֶׁל
16 יִשְׂרָאֵל בּוֹעֵר כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ לִיפְלֹל בְּקְדוּשָׁתוֹ
17 וְתִבְרָךְ, וְעַל-יְדֵי-זֶה נִמְלֶשֶׁת אַחֲרֵי-כֵן אֲנִי הַנֵּר
18 מְקַדְּשֵׁכֶם, הַמְּשַׁכֵּת קְדוּשָׁתוֹ וְתִבְרָךְ מִלְמַטָּה לְמַעְלָה
19 לְמַטָּה. וּבְזֶה עֲצָמוֹ (בְּהַמְשָׁכָה מִלְמַטָּה לְמַעְלָה
20 לְמַטָּה) שְׁנֵי עֲנִינִים, הַהֲמָשָׁכָה עַל-יְדֵי תוֹרָה
21 וְהַהֲמָשָׁכָה עַל-יְדֵי מִצְוֹת⁴. דְּהַהֲמָשָׁכָה שְׁעַל-יְדֵי
22 תוֹרָה הִיא בְּפְנִימִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת (בְּרוּחָנִיּוֹת),
23 וּבִכְכְּרֵי שְׁתֵּיהֶם הַהֲמָשָׁכָה בְּחִיצוֹנִיּוֹת הָעוֹלָמוֹת
24 (בְּגִשְׁמִיּוֹת), הוּא עַל-יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת⁵. וְזֶהוּ
25 מֵה שְׁאוֹמְרִים ג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה⁶, דְּקְדוּשָׁה הָא'
26 הוּא הָעֲלָאָה מִלְמָטָה לְמַעְלָה, וְקְדוּשָׁה הַב' וְהַג'
27 הֵם הַמְּשַׁכֵּת מִלְמָטָה לְמַטָּה, עַל-יְדֵי תוֹרָה
28 וְעַל-יְדֵי מִצְוֹת⁵.

1 וּמִמְשִׁיף (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג'
2 פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
3 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
4 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
5 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
6 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
7 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
8 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
9 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
10 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
11 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
12 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
13 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
14 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
15 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
16 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
17 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
18 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
19 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
20 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
21 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
22 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
23 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
24 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
25 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
26 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
27 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
28 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
29 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
30 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
31 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
32 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
33 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
34 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
35 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
36 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
37 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.
38 (בְּהִיּוֹר וְלִמְאָמֶר⁷, שֶׁג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה הֵם ג' מִדְּרָגוֹת.

(*) יצא לאור בקונטרס י"ג אייר - תש"נ, "לקראת י"ג אייר, יום היאצרייט של הו"ח וכו' הרב ישראל ארי' לייב, אחיו של - יבדל לחיים טובים - כ"ק אדמו"ר שליט"א, - לפני מלחה"ע האחרונה עלה לארץ הקודש. נסתלק ב"ג אייר ה'תשי"ב, בליווערפול, אנגלי', ומנ"כ בעיה"ק צפת תובכ"א* .. יום ג', יג אייר, שנת ה'תשי"ג. (1) פרשנתו כב, לב. (2) סעיף ט (לג, ב). (3) ראה לקו"ת שם סעיף ה (לב, ג) דתוך בני ישראל הוא נקודה הפנימית דהלב. (4) לקו"ת שם סוף סעיף ו (לב, ד). (5) לקו"ת שם סעיף ח (לג, א). ושם, ש"לכן הן ב' בחי' קדוש" (כדלקמן בפנים). (6) ישע"י ו, ג. (7) לג, סע"ב ואילך.

(*) תולדותיו - ראה ספר "ימי מלך" ח"א (קה"ת תשמ"ט) ע' 68 ואילך [קובץ י"ג אייר ארבעים שנה (קה"ת, תשנ"ב). תו"מ - רשימת היומן ע' קמט].

ביאור בדרך אפשר

1 ראשו של האדם), קדוש הב' הוא פֶּתֶר דְּזַעֲר־אֲנָפִין המידות של
2 הספירות העליונות הנקראות "זעיר אנפין" (פנים זעירות) כי לעומת המוחין
3 העליונים יש בהם מעט אור וחיות, וקדוש הג' הוא פֶּתֶר דְּמַלְכוּת
4 הספירה האחרונה מעשר הספירות. כלומר, "קדוש" שמשמעותו נעלה ונבדל

5 הוא עניין הכתר שלמעלה מהספירות

6 אלא שבכתר עצמו יש דרגות שונות –
7 למעלה מספירות, בתור כתר למידות
8 ובתור כתר למלכות ולכן נאמר שלוש
9 פעמים "קדוש", כפי שהולך ומבאר.
10 וַיֵּשׁ לֹמֶר הַבִּיאֹר פֶּה עַל-פִּי
11 הַיְדוּעַ⁸ בתורת החסידות שְׁקָדוּשׁ
12 (בְּכָל־ל באופן כללי, מבלי להיכנס
13 לדרגות השונות שבדרב) קָאִי מכוון
14 עַל "אור הסוכב", כמבואר
15 בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא
16 לעולם בשני אופנים הנקראים "אור
17 הסוכב כל עלמין" ו"אור הממלא כל
18 עלמין". אור הסוכב הוא התגלות האור
19 האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל
20 העולמות והנבראים בשווה, בדרך
21 'מקיף', ונקרא 'סוכב' על שם שמאיר
22 על העולמות 'מלמעלה' מבלי
23 להתלבש בתוכם, ואור ה'ממלא' הוא
24 התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום
25 בהתאמה לכל עולם ולכל נברא לפי
26 עניינו ומתלבש בכל אחד מהם
27 בפנימיות, ובדרך כלל "קדוש" מכוון
28 ל"אור הסוכב כל עלמין" שְׁהוּא
29 קָדוֹשׁ וּמוֹבְדֵל מִהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת
30 מהאור האלוקי ה"ממלא כל עלמין"

31 שבא ויורד מדרגה לדרגה ב"סדר השתלשלות" שבו ההמשכה וההארה
32 ממדרגה לדרגה היא בצורה הדרגתית כמו שלשלת שהטבעות שלה אחוזות
33 זו בזו. וְלָכֵן עֵינֵךְ הַעֲנִין קָדוֹשׁ במובן של "סוכב" שקדוש ומובדל
34 מהאור המדוד והמוגבל (קָדוֹשׁ הָא') הוא בְּפֶתֶר שְׁלֹמֶעֱלָה
35 מִהַחֲכָמָה (כִּי חֲכָמָה הִיא רִאשִׁית הַהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת⁹ ולכן היא
36 הראשונה בעשר הספירות העליונות). וְזֶה שְׁגֵם הַפֶּתֶר דְּזַעֲר־אֲנָפִין
37 וְכֶתֶר דְּמַלְכוּת נִקְרָאִים בְּשֵׁם קָדוֹשׁ, והם, כאמור, הבחינה השנייה
38 והשלישית ב"קדוש", ולכאורה לא מובן איך יתכן "קדוש" ו"כתר" שלמעלה
39 מהשתלשלות (ולכן עיקרו למעלה מהתחכמה) במידות ובספירות המלכות שהם
40 דרגות שבתוך סדר ההשתלשלות? והביאור הוא כִּי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת

ביאור בדרך אפשר

41 הַפֶּתֶרִים הִיא לֹא כִּהַשְׁתַּלְשְׁלוֹת עֲלֵה וְעֲלֹל, סיבה ותוצאה
42 שְׁהַעֲלֹל הוּא מֵהוּת אַחֵר מִהַעֲלִילָה, למשל, השכל הוא 'עילה'
43 להתהוות המידות שבאות כתוצאה מהשכל, כי גרש נולד מתוך התבוננות
44 שכלית, אבל אין דמיון בין מהות השכל למהות המדות, והמהות והתכונות

45 ואופן הפעולה וההשפעה של השכל
46 שונים לחלוטין מאלה של המידות
47 אבל בין הכתרים שבכל עולם ובכל
48 בחינה יש דמיון מהותי כי גם הכתרים
49 שבתוך סדר השתלשלות לא מתהווים
50 בסדר והדרגה כִּי-אִם שְׁכָל
51 הַפֶּתֶרִים הֵם מֵהוּת אַחֵד¹⁰,
52 ולא רק כתר עליון שלמעלה מהתחכמה
53 הוא 'כתר' ונקרא 'קדוש' וְגַם
54 לְאַחֲרֵי יְרִידַת הַפֶּתֶר לְהִיּוֹת
55 כֶּתֶר לְזַעֲר־אֲנָפִין המידות או
56 לְמַלְכוּת שהיא הדרגה האחרונה
57 בסדר השתלשלות הספירות, הוּא
58 בְּמַהוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהָיָה קוֹדֶם
59 (פֶּתֶר שְׁלֹמֶעֱלָה מִחֲכָמָה)
60 כלומר, ב'סדר השתלשלות' המסודר
61 וההדרגתי כל דרגה וכל בחינה היא
62 למטה מזו שמעליה כי היא באה
63 ישירות ממנה (הבינה מהתחכמה,
64 הגבורה מהחסד, וכן בעולמות –
65 בריאה מאצילות, יצירה מבריאה וכו')
66 אבל לבחי' הכתר יש, כביכול, 'סדר
67 השתלשלות' מיוחד לה כמבואר
68 בחסידות מספרי קבלה ש"השתלשלות
69 הכתרים זה מזה" וכאילו נאמר שכתר
70 דבריא משתלשל ובה ישירות מכתר

71 דאצילות מבלי לעבור דרך הדרגות שביניהם ולכן אין להתפלא שגם כאשר
72 הכתר מתגלה בתוך עשר הספירות בתור כתר דו"א וכתר דמלכות הוא עדיין
73 נשאר 'קדוש' ונחשב 'מהות אחד' עם כתר עליון שלמעלה מהספירות.
74 וַיֵּשׁ לֹמֶר, דָּוָה שְׁמִבְאָר בְּהִמָּאָר שֶׁג' פְּעָמִים קָדוֹשׁ הֵם
75 חֲלֻקִּים בְּמִדְּרָגָתָם היינו שכל פעם מתיחסת לדרגה אחרת בכתר
76 (כאמור שְׁקָדוֹשׁ הָא' הוּא הַפֶּתֶר שְׁלֹמֶעֱלָה מִחֲכָמָה, וְקָדוֹשׁ
77 הַב' וְהָג' הֵם הַפֶּתֶר דְּזַעֲר־אֲנָפִין וְדְּמַלְכוּת), הוּא גַם
78 בִּיאֹר עַל הַחִילּוּק בְּאֻפְנָם בדרך שבה אותה בחינה מסוימת של כתר
79 נמשכת ובאה לידי גילוי (שְׁקָדוֹשׁ הָא' הוּא בְּאֻפְנָם דְּמַלְמָטָה
80 לְמַעְלָה, באמצעות 'העלאה' שהיא התעוררות שמתחילה מצד האדם

וראה בארוכה שיחת ש"פ אחרי-קדושים, י"ג אייר ה'תשמ"ה [התוועדויות תשמ"ה ח"ג ע' 1942 ואילך] - ביאור בשמו של בעל היאָרצייט, והשייכות דשמו לפ' אחרי-קדושים. שיחת פסח שני ה'תשמ"ז [התוועדויות תשמ"ז ח"ג ע' 256 ואילך]. [ש"פ אחרי-קדושים ה'תנש"א (התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 184 ואילך)]. (8) לקו"ת תזריע כב, ג. ובכ"מ. (9) שער היחוד והאמונה רפ"ט. ובכ"מ. (10) ראה המשך תער"ב ח"א פ"ט. ח"ב פ"מ. וראה לקו"ת קרח נב, ג. ובכ"מ.

ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם

ז

ביאור בדרך אפשר

44 כמבואר בחסידות שזעיר אנפין היא הירידה הגדולה ביותר של האור האלוקי
45 לעולמות והאור שירד לו"א דאצילות הוא הנמשך אחר כך להחיות את
46 העולמות בריאה יצירה עשייה, כשהוא יורד ונמשך באמצעות מידת
47 המלכות, וכיוון שמדובר בדרגה שהיא עדיין חלק מעולם האצילות הנעלה
48 (עליו נאמר שעם היותו "עולם", בכל
49 זאת הוא "אלוקות ממש")
50 המְשַׁכְּתוֹ היא (רק) בפנימיות
51 העולמות (על-ידי תורה) והוא
52 איננו יורד מעבר לכך, וקדוש הג',
53 שְׂיֹרֵד לדרגה יותר נמוכה להיות
54 כְּתָר לְמַלְכוּת שלמטה מהמידות
55 של בחינת זעיר-אנפין (דְּמַלְכוּת)
56 היא שְׂרֵשׁ הַנְּבִיאִים¹¹ כי ורכה
57 עובר האור האלוקי מו"א להחיות את
58 הנבראים, המְשַׁכְּתוֹ היא (גם)
59 למטה יותר, לא רק בפנימיות העולמות
60 אלא גם בחיצוניות העולמות
61 (על-ידי מעשה המצות),
62 כמבואר לעיל.

63 ג) ומְמַשֵּׁיךְ בְּ(הַבְּיָאוֹר
64 לְ)הַמְּאָמְרִי¹², דיבור-המתחיל
65 "ונקדשתי" ב'לקוטי תורה' דְּזִהוּ מָה
66 דְּאִיתָא מובא בַּמְדָּרֶשׁ¹³ (בְּעֵנִין
67 ג' פְּעָמִים קדוש), מָשָׁל לְבָנִי
68 מְדִינָה שְׁעָשׂוּ שְׁלֹשׁ עֶטְרוֹת
69 כְּתָרִים לְמַלְךָ, מָה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ,
70 הַנִּיחַ בְּרָאשׁוֹ אַחַת וּשְׁתַּיִם
71 בְּרָאשׁ בָּנָיו, כֹּךְ בְּכָל יוֹם
72 הָעֲלִיּוֹנִים המלאכים מְכַתִּירִים
73 לְפָנֵי הַקֶּבֶ"ה ומעטרים אותו
74 כביכול באמירת שְׁלֹשׁ קְדוּשׁוֹת,
75 מָה הַקֶּבֶ"ה עוֹשֶׂה, נוֹתֵן
76 בְּרָאשׁוֹ אַחַת וּשְׁתַּיִם בְּרָאשֵׁן
77 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֵדָא הוּא
78 דְּכַתִּיב¹⁴ זֶה שְׁכֹתוֹ בְּתוֹרָה שְׁלוֹשָׁה
79 בִּטּוּיִם שֶׁל קְדוּשָׁה שֶׁאֶחָד מֵהֶם
80 מְתִישׁ לְקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כִּי קְדוּשׁ
81 אֵנִי, וּשְׁנַיִם נוספים מְתִישִׁים לְבָנִי
82 יִשְׂרָאֵל וְהַתְקַדְּשָׁתָם וְהִיָּיתָם
83 קְדוּשִׁים. הֵינִי דְּכִי קְדוּשׁ אֵנִי" הקדושה האמורה על הקדוש-
84 בְּרוּךְ-הוּא הוּא הָעֶטְרָה הַכְּתָר שְׁנוֹתֵן בְּרָאשׁוֹ, "וְהַתְקַדְּשָׁתָם
85 וְהִיָּיתָם קְדוּשִׁים" הֵם שְׁתֵּי הָעֶטְרוֹת שְׁנֵי הַכְּתָרִים שְׁנוֹתֵן
86 הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בְּרָאשֵׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

ביאור בדרך אפשר

1 וְקְדוּשׁ הַב' וְהַג' הֵם בְּאוֹפֵן דְּמַלְמַעְלָה לְמַטָּה וְהַתְּגִלּוֹת שֶׁלָּהֶם
2 היא בדרך 'המשכה' שבאה מלמעלה למטה), כפי שהולך ומבאר מדוע
3 הבחינה העליונה בכתר באה בדרך מלמטה למעלה ושתי הבחינות הנוספות
4 באות בדרך מלמעלה למטה. דְּ[אוֹר] הַסּוֹכֵב כל עלמין שבעצם מהותו
5 הוא למעלה מהעולמות והנבראים
6 פְּתָר) עֲצָמוֹ, בִּינּוֹן שְׁהוּא
7 קְדוּשׁ וּמוֹבְדָל לְגַמְרֵי מ'סדר
8 הַשְּׁתַּלְשׁוּת' שבו האור האלוקי יורד
9 בצורה הדרגתית ומהווה נבראים
10 מוגדרים ומוגבלים, הַגִּילּוֹי שְׁלוֹ
11 בְּאֶדָם הוּא בְּאוֹפֵן כּוֹז שְׁהוּא
12 הָאָדָם מְכִיר וּמַרְגִּישׁ שְׁזֵהוּ הָאֹר
13 האלוקי שמתגלה בו הוא עֵנִין
14 שְׁמוֹפָלָא וּמוֹבְדָל מִמֶּנּוּ וְנַעֲלָה
15 מִמֶּנּוּ לְגַמְרֵי, וְלִכְּנָן הוּא הָאָדָם
16 מְשַׁתְּקָק לְצִאָת מַמְצִיאוֹתוֹ
17 לְצִאָת מַגְרִירֵי הַמְצִיאוֹת וְהַגְּבֻלוֹת
18 שְׁגוּרֹמוֹת לוֹ לְהִיּוֹת מְצִיאוֹת מוֹגְבֵּל
19 וְלִיְכָל כְּמוֹ נֹר הַנִּכְלָל בִּאֲבֻקָּה
20 וּמֵאֲבָר אֶת מְצִיאוֹתוֹ כִּישׁוֹת נִפְרֶדֶת
21 בְּהֵעֲנִין הַמּוֹפָלָא, וְכֵאֲשֶׁר
22 [אוֹר] הַסּוֹכֵב יוֹרֵד לְהִיּוֹת
23 כְּתָר לְזַעֲרֵי-אֲנָפִין אוֹ
24 לְמַלְכוּת, שֶׁהֵם דְּרוֹגוֹת וּבְחִינּוֹת בְּתוֹךְ
25 'סדר השתלשלות' המדרד ומוגבל אֵז
26 הַגִּילּוֹי שְׁלוֹ הוּא בְּאוֹפֵן
27 שְׁנִמְשָׁךְ וּמִתְּגַלֵּה מִלְּמַעַל לְמַטָּה
28 כִּי ה'מַטָּה', הָאָדָם הַתַּחְתּוֹן, קוֹלֵט
29 וּמְכִיל בְּתוֹכוֹ אֶת הָאֹר הַזֶּה. וְעַל-
30 דְּרָךְ-זֶה כְּמוֹ שְׁהוּא בְּעֵנִין הָאוֹפֵן
31 שבו נפעלת התגלות הכתרים, הוּא
32 בְּנוֹגֵעַ לְקְדוּשׁ הַב' וְהַג',
33 שֶׁהַחֲלוּק בְּאוֹפֵן הַמְשַׁכְּתָם
34 שְׁבֹאֹפֶן כְּלָלִי שְׁנֵיהֶם נִמְשָׁכִים עַל יְדֵי
35 הַמְשָׁכָה מִלְּמַעַל לְמַטָּה, אֲבָל כְּאִמּוֹר
36 יֵשׁ בֵּינֵיהֶם עֲצָמָם הַבְּדִלִים לְגַבֵּי אוֹפֵן
37 הַהִמְשָׁכָה הוּא מִפְּנֵי שְׁהֵם
38 חֲלוּקִים בְּמִדְּרָגָתָם וְהַבְּדִלִים
39 בְּדְרוֹגוֹת הֵם הַיּוֹצִירִים אֶת הַבְּדִלִים
40 בְּצוּרַת הַהִמְשָׁכָה וְהַתְּגִלּוֹת. כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמִבְּאֵר.
41 דְּקְדוּשׁ הַב', בִּינּוֹן שְׁהִירֵידָה שְׁלוֹ היא ירידה מכתר שלמעלה
42 מִהַסְפִּירוֹת הוּא יְרִידָה כּוֹז שְׁנַעֲשֶׂה כְּתָר לְזַעֲרֵי-אֲנָפִין הַמִּידוֹת
43 שְׁבַעֲשֶׁר הַסְפִּירוֹת, כְּנ"ל (דְּזַעֲרֵי-אֲנָפִין הוּא סוֹף הָאֲצִילוֹת¹¹)

(11) תו"א תרומה פא, ב. המשך תרס"ו ס"ע רפד ואילך. ובכ"מ. (12) סעיף ו (לה, א ואילך). (13) ויק"ר פכ"ד, ח. (14) קדושים יט, ב. כ, ז.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

43 יהיו קדושים "כמוני" בדרגת הקדושה של הקדוש-ברוך-הוא, וכי ניתן
44 להידמות ולהשתוות לקדוש-ברוך-הוא, ולמה יש צורך בפסוק וכלימוד מיוחד
45 לומר שקדושת האדם היא פחות מקדושתו של הקדוש-ברוך-הוא, ולכן אומר
46 ה'צמת צדק' שהדבר תמוה.

47 וב'לקוטי תורה' פרשת

48 נצבים¹⁸ מבואר, בפירוש מאמר

49 חכמינו ז"ל זה ד"קדושתכם"

50 קדושתם של בני ישראל שאין לה

51 דמיון לקדושתו של הקדוש-ברוך-הוא

52 היא הקדושה העליונה

53 שנמשכת מלמעלה למטה ובאה

54 לידי גילוי על-ידי אתערותא

55 דלתתא התעוררות מלמטה, מצד

56 האדם דמעשה המצות שהיא

57 קדושה במידה מוגבלת, כיוון שמעשיו

58 של האדם, שהם המעוררים וממשיכים

59 את הקדושה הזו, הם מוגבלים,

60 "וקדושתו שלמעלה

61 מקדושתכם" הקדושה של

62 הקדוש-ברוך-הוא שאין לה דמיון

63 למעשה האדם היא קדושה

64 אלוקית נעלית ביותר שאין

65 אתערותא דלתתא דמעשה

66 המצות מגעת שם, למעשיו של

67 האדם בקיום המצוות בדרך 'אתערותא

68 דלתתא' אין כוח לעורר את המשכת

69 הקדושה הנעלית הזו ונמשכת

70 דווקא על-ידי התשובה שהיא

71 עבודה נעלית יותר מהעבודה הרגילה

72 של קיום המצוות. וזהו הטעם הפנימי

73 לכך מה שפעלי-תשובה שבעבר

74 היו רחוקים והתקרבו לאלוקות הם

75 למעלה נמצאים בדרגה יותר גבוהה

76 מצדיקים גמורים¹⁹ שמעולם לא

77 התרחקו, כי על-ידי התשובה

78 הם בעלי התשובה ממשיכים

79 מבחינת קדושתו שלמעלה

80 מקדושתכם, שהיא דרגה שלא ניתן להמשיך ולגלות על ידי מעשה

81 המצוות אלא רק בכוח עבודת התשובה כמבואר ב'לקוטי תורה' שם

82 שעל ידי עבודת התשובה מגלים וממשיכים אור אלוקי ממקור ושורש נעלה

83 כזה שבדרך כלל 'אתערותא דלתתא' מצד האדם (מעשה המצוות) לא מסוגלת

84 להגיע לשם.

1 ויהי עיר, דבמדרש רבה שלפנינו הנוסח המצוי בידינו איתא מובא
2 הדיא הוא דכתיב דבר אל כל עדת בני ישראל
3 קדושים תהיו והתקדשתם והייתם קדושים, דלכאורה מזה
4 משמע דשתי העטרות הכתרים שנותן הקדוש-ברוך-הוא בראשן
5 של ישראל הם האחד -

6 "קדושים תהיו" (שבסמיכות

7 ל"כי קדוש אני") והשני -

8 והתקדשתם והייתם קדושים

9 קדושים¹⁵ (שנחשבים שניהם

10 "והתקדשתם" ו"הייתם קדושים"

11 לעטרה אחת ולא שני כתרים

12 שונים). אבל ב'לקוטי תורה'

13 מפרש, דשתי העטרות שנותן

14 בראשן של ישראל הם

15 והתקדשתם והייתם קדושים,

16 שלפי המדרש נחשבים לכתר אחד

17 וקדושים תהיו (שבסמיכות

18 ל"כי קדוש אני" למרות

19 הסמיכות) אינה נמנית

20 בהעטרת בין שלושת הכתרים אלא

21 שלושת הכתרים הם: הכתר של

22 הקדוש-ברוך-הוא - "כי קדוש אני"

23 ושני הכתרים בראשם של בני ישראל

24 - "והתקדשתם" ו"הייתם קדושים".

25 (ד) ויש לכאור זה את שני

26 האופנים בדרשות הפוסקים, האחד לפי

27 נוסח המדרש, והשני לפי המבואר

28 ב'לקוטי תורה', על-פי עניין נוסף

29 מה דאיתא במדרש שם¹⁶,

30 המוסיף ומביא דרשה נוספת על פסוק

31 זה קדושים תהיו, יכול

32 כמוני? האם הכתוב מתכוין לומר

33 שעל היהודי להיות קדוש כמו הקדוש-

34 ברוך-הוא תלמוד לומר, הפסוק

35 ממשין ואומר ומלמדנו כי קדוש

36 אני, קדושתו למעלה

37 מקדושתכם והאדם אכן לא מסוגל

38 להגיע לקדושתו של הקדוש-ברוך-הוא. וכתב על דברי המדרש הללו,

39 אדמו"ר ה'צמת צדק' (ב'אור התורה' ריש ראש והתחלת פרשת

40 קדושים¹⁷) שזה תמוה דרש חכמינו ז"ל זו תמוהה. והפונה בזה

41 בדברי הצמת-צדק (בפשוטו) היא, שהתמיהה היא כי איך שייך

42 אפילו קסלקא-דעתא איך ייתכן אפילו להעלות על הדעת שישאל

ונקדשתי בתוך בני ישראל אני ה' מקדשכם

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 כמובא לעיל, שֶׁאֶפִּילוֹ קִסְלָקָא-דְּעֵתָא שְׂיֵהִיו "כְּמוֹנִי" הוּא
 43 תְּמוּהָ, שֶׁאֶפִּילוֹ מַחֲשָׁבָה שֶׁמַּעֲלָה עַל הַדַּעַת שֶׁבִּנְיָן יִשְׂרָאֵל, נִבְרָאִים, יֵהִיו
 44 קְדוּשִׁים בְּדִרְגַּת הַקְדוּשָׁה שֶׁל הַבּוֹרָא הִיא תְּמוּהָ וּבִלְקוּטֵי תוֹרָה'
 45 אֵיתָא (גַּם לְהַמְסַקְנָא לֹא רַק בְּתוֹר אֲפִשְׁרוּת שְׁנִיתָן לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת),
 46 שְׁעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מְמַשִּׁיכִים
 47 הַקְדוּשָׁה דִּ"קְדוּשָׁה אֲנִי", הֵינּוּ
 48 שֵׁשׁ סוּג שֶׁל עֲבוּדָה בְּעִבּוּרָה הָאֲדָם
 49 שֶׁכֵּן בִּיכּוּלָתוֹ לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלּוֹת
 50 דְּלִכְאוּרָה הֵם סְכָרוֹת הַפּוֹכוֹת
 51 לְחֻלּוּטִין וְאִיךְ תִּתְּנָן כּוֹז מַחֲלוּקָתָן מִן
 52 הַקְּצָה אֵל הַקְּצָה?
 53 וַיֵּשׁ לִזְמַר הַבִּיאוֹר בְּזָה,
 54 שְׁבַעֲסָא אֵין כָּאן מַחֲלוּקָתָא אֵלָּא דְּמָה
 55 שְׁכֵתָב ה'צִמְח צִדְק' שְׁזָה
 56 תְּמוּהָ, הַכּוֹנֵה בְּזָה הִיא,
 57 שְׁאִין לְזָה מְקוֹם בְּשָׁכַל
 58 הָאֲנוּשִׁי, וְלֹא זֶה בְּלִבָּד אֵלָּא שְׁאִין לְזָה
 59 מְקוֹם בְּשָׁכַל הָאֲנוּשִׁי שְׁאִין לְזָה מְקוֹם
 60 גַּם לֹא בְּחֻקְמָה שְׁלִמְעֵלָה
 61 הַחֲכָמָה הָאֱלוּקִית הָעֲלִינָה. דְּכִינּוֹן
 62 שְׁעַל-פִּי סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
 63 [שְׁנִקְבַּע כְּפִי שְׁזִנְרָה חֻקְמָתוֹ
 64 יִתְבָּרַךְ וְהוּא מַתְנַהֵל כְּמַתְחִיב
 65 מִתְחַכְמָה הָאֱלוּקִית הָעֲלִינָה]
 66 'נִבְרָא' הוּא בְּאִין-עֲרוּף
 67 לְבּוֹרָא, וְאִין כָּל מְקוֹם לְדַמִּין
 68 וְהַשְׁוָאָה בֵּין נִבְרָא וְבוֹרָא, לִכֵּן כָּל עוֹד
 69 הַדְּבָרִים מַתְנַהֲלִים עַל פִּי הַשְּׁכַל
 70 וְהַחֲכָמָה אֵין שְׁיָךְ אֶפִּילוֹ
 71 קִסְלָקָא-דְּעֵתָא לֹא יִתְּנָן אֶפִּילוֹ
 72 לְהַעֲלוֹת עַל הַדַּעַת (וּבוֹדָא שְׁאִין
 73 מְקוֹם לְמַסְקָנָה כּוֹז) שְׂיֵהִיו
 74 "כְּמוֹנִי" וְלִזְמַר שֶׁבִּנְיָן יִשְׂרָאֵל יִכּוּלִים
 75 לְהִיטֵי קְדוּשִׁים בְּקְדוּשָׁה דּוּמָה
 76 לְקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא. אֲבָל
 77 לְגַבִּי עֲצָמוֹת אֹרִי-אֵין-סוּף
 78 שֶׁלְמַעֲלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת הַחֲכָמָה וְהַמּוֹחִין אֵין שְׁיָךְ שׁוּם גְּדָרִים, דְּמִי
 79 יֹאמַר לוֹ מָה תַּעֲשֶׂה²¹ וְהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּעִצְמוֹ לֹא נִתָּן בְּשׁוּם
 80 הַגְּדוּרוֹת. וְכִינּוֹן שְׁעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מְגִיעִים 'נִגְעִים' בְּעֲצָמוֹת
 81 אֹרִי-אֵין-סוּף שְׁלִמְעֵלָה מְחַכְמָה [כְּפִדְעָה מֵאִמֵּר חֲכָמִינוּ ז"ל
 82 בְּמַדְרַשׁ בְּעִנְיָן שְׁאֵלָה מִה תְּחִיָּה הַתְּקַנָּה שֶׁל מִי שֶׁחָטָא לְתוֹרָה כּו'.

1 וְלִכְאוּרָה צָרִיךְ לִזְמַר, דְּהַמְעֵלָה וְהִיתְרוֹן שְׁבַבְעֵלִי-תְּשׁוּבָה עַל
 2 צִדְיָקִים גְּמוּרִים, לְגַבִּי הַדְּרָגָה שֶׁמִּמֶּנָּה נִשְׁפַּעַת וְנִמְשַׁכַּת הַקְדוּשָׁה אֶף
 3 שְׁגָם בְּצִדְיָקִים יִשְׁנָה הַעֲבוּדָה דְּג' פְּעָמִים קְדוּשָׁה, וְקְדוּשָׁה
 4 הָא' הוּא קְדוּשָׁה אֲנִי (קְדוּשָׁתִי שְׁלִמְעֵלָה מְקוּדְשִׁתְּכֶם), וְאֵם
 5 כֵּן לִכְאוּרָה גַּם עֲבוּרָת הַצִּדְיָקִים
 6 מִמְּשִׁיכָה הַתְּגִלּוֹת מִקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל
 7 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בְּעִצְמוֹ, וְלִמָּה
 8 אֹמְרִים שֶׁהַדְּבָר הוּא רַק בְּכוּחֵם שֶׁל
 9 בְּעִלֵי תְּשׁוּבָה? אֵלָּא הַבִּיאוֹר הוּא,
 10 שְׁהַגְלוֹי דְּקְדוּשָׁה הָא'
 11 בְּצִדְיָקִים הוּא אֲמַנָּם הַמְשַׁכָּה
 12 וְהַתְּגִלּוֹת מִקְדוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-
 13 הוּא בְּאֹפֶן דְּהַעֲלָאָה לְמַעֲלָה,
 14 כְּמִבּוֹרָא לְעִיל לְגַבִּי אֹפֶן הַמְשַׁכָּה
 15 הַכְּתָר שֶׁלְמַעֲלָה מִהַסְפִּירוֹת שֶׁהִיא
 16 בְּהַתְּעוּרוֹת מִלְּמַטָּה לְמַעֲלָה בְּדֶרֶךְ
 17 הַעֲלָאָה, הֵינּוּ שְׁמִשְׁתַּוְּקִים
 18 הַצִּדְיָקִים שְׁעוֹבִידִים אֶת ה' בְּדֶרֶךְ זֶה
 19 לְצִאת מְמַצִּיאוֹתָם לְצִאת מִגְדְּרֵי
 20 מִצִּיאוֹתָם, וְמוֹכִינִים לְוֹתֵר עַל כָּל
 21 הַמִּצִּיאוֹת שֶׁלָּהֶם וְלִפְלִל
 22 בְּקְדוּשָׁתוֹ יִתְבָּרַךְ כְּהַתְּכַלּוֹת נֹר
 23 בְּאִבּוּקָה (וְזָה שְׁנִמְשָׁךְ לָהֶם
 24 כְּמוֹ שֶׁהֵם לְמַטָּה, מְבַלִּי לְצִאת
 25 מִגְדְּרֵי מִצִּיאוֹתָם, הוּא רַק קְדוּשָׁה
 26 הַב' וְהַג' הַכְּתָר שֶׁל הַמִּידוֹת וְהַכְּתָר
 27 שֶׁל סְפִירַת הַמַּלְכוּת שֶׁגַּם הֵם כְּתוּרִים
 28 שְׁקִשׁוּרִים בְּאוֹר אֵין-סוּף, אֲבָל הַדְּבָר
 29 הוּא כְּפִי שֶׁנִּמְשַׁכּוֹ לְתוֹךְ הַגְּדָרִים
 30 וְהַהֲגָבָה, כְּמִבּוֹרָא (לְעִיל),
 31 וּבְכַבְעֵלִי-תְּשׁוּבָה, גַּם קְדוּשָׁה
 32 הָא' הַמְשַׁכַּת הַכְּתָר שֶׁלְמַעֲלָה
 33 מִהַסְפִּירוֹת שֶׁהוּא עֲנִין קְדוּשָׁתוֹ שֶׁל
 34 הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא שְׁאִין לֵה דַמִּין
 35 לִ"קְדוּשַׁתְּכֶם" הוּא בְּאֹפֶן
 36 דְּהַמְשָׁכָה לְמַטָּה בְּאֹפֶן שֶׁהַדְּבָר
 37 כֹּכֵל לֹא תְּלִי בְּעִבּוּרָת הָאֲדָם.
 38 וְצָרִיךְ לְהַבִּין, אֵיךְ אֶפְשָׁר כִּיצַד יִתְּנָן שְׁתּוּמְשָׁךְ הַקְדוּשָׁה
 39 דִּ"קְדוּשָׁה אֲנִי" לְמַטָּה²⁰ וְהִי זֶה קְדוּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
 40 שֶׁלְמַעֲלָה מִהַנְּבִרָאִים וְ"קְדוּשָׁה" וּמוֹכֵל מֵהֶם לְגַמְרִי?
 41 וְכִיּוֹתֵר אֵינוֹ מוֹכֵן, דְּכ'אֹר הַתּוֹרָה' לְאִדְמוֹר הַצִּמְח-צִדְקָה אֵיתָא,

(20) וְלִהְיוֹת, שְׁבַלְקוֹת נִצְבִים בְּדִרְגָּה נְעִלִית יוֹתֵר מִבְּלָקוֹת בְּפִרְשָׁתָן. דְּבַלְקוֹת בְּפִרְשָׁתָן שְׁקוּדוּשָׁה הָא' הוּא כְּתָר (דְּבַפְשָׁטוֹת הוּא אֵרִיךְ), וְבַלְקוֹת נִצְבִים (נב, ג) שְׁקוּדוּשַׁתְּכֶם שֶׁנִּמְשָׁךְ ע"י הַמִּצְוֹת הוּא אֵרִיךְ, וְקְדוּשָׁתִי שֶׁלְמַעֲלָה מִקְדוּשַׁתְּכֶם הוּא עֲתִיק. וְאֶפְ"כ מִבּוֹרָא שֶׁ שֶׁגַּם קְדוּשָׁתִי נִמְשַׁכַּת לְמַטָּה. (21) ע"פ לְשׁוֹן הַכְּתוּב - אִיּוֹב ט, יב.

שבת פרשת אמור, י"ג אייר, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 והמענה היה שאין לו תקנה **שְׁאֵלוּ לְהִקָּבֵה כו' אָמַר יַעֲשֶׂה**
 2 **תְּשׁוּבָה וַיִּתְפַּכֵּר לוֹ²²**, **דְּהַמְעָנָה יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה כו' בָּא דְּוָקָא**
 3 **מִהִקָּבֵה שְׁלִמְעָלָה מִחֻמְקָה דְּתוֹרָה** שמבחינתה אין לחוטא
 4 **תַּקְנָה], לָכֵן עַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, "יָכוֹל כְּמוֹנִי"** והאדם יכול להגיע
 5 לקדושה ברמה כזאת שברוך כלל אכן
 6 לא יתכן להעלות על הדעת שהיא
 7 קדושה שנברא מסוגל להגיע אליה,
 8 ונמצא שלמעשה דברי הצמח-צדק
 9 שעצם הסברא של קדושה "כמוני" היא
 10 דבר תמוה לא סותרים לדברי אדמו"ר
 11 הזקן שבעבודת התשובה הדבר כן
 12 אפשרי כי אמנם לפי השכל הרבר
 13 תמוה אבל בכוחה של עבודת התשובה
 14 לפעול ולהמשיך גם את מה שלמעלה
 15 מהשכל.
 16 **וְעַל-פִּי-זֶה יִמָּתֵק** ויובן יותר דבר
 17 נוסף שלכאורה דורש ביאור **מָה**
 18 **שֶׁמִּפְשָׁטוֹת לְשׁוֹן הַכְּתוּב**
 19 **קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כִּי קְדוֹשׁ אָנִי**
 20 (ולפי פשוטו פירוש הפסוק הוא
 21 **שֶׁ"קְדוֹשׁ אָנִי" הוּא הַטַּעַם**
 22 **וְהַהֲסָבְרָה עַל "קְדוּשִׁים**
 23 **תִּהְיוּ"** כלומר שהציווי לבני ישראל
 24 "קדושים תהיו" נובע מכך שהקדוש-
 25 ברוך-הוא קדוש) וזוהו **מִשְׁמַע**
 26 **שֶׁהַצִּוּוֹי "קְדוּשִׁים תִּהְיוּ" הוּא**
 27 **שֶׁקְדוּשַׁתְּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל צְרִיכָה**
 28 **לִהְיוֹת בְּדוּמָה לְקְדוּשָׁתוֹ**
 29 **יִתְבָּרַךְ**, ולכאורה איך זה יתכן והרי
 30 כאמור הפער בין בורא ונברא הוא
 31 באין-ערוך וללא כל דמיון והשוואה,
 32 אבל לפי האמור לעיל הדבר מובן **כִּי**
 33 **עַל-יְדֵי עֲבוּדַת הַתְּשׁוּבָה**
 34 **מִגִּיעִים לְקְדוּשָׁה זֹו** ואכן יש
 35 בכוחו של יהודי להגיע לקדושה
 36 הדומה לקדושתו של הקדוש-ברוך-
 37 הוא בעצמו (כביכול). **וְלִהְיֶיר**
 38 **מִהַפְרוּשׁ²³ בִּיְכוֹל כְּמוֹנִי** —
 39 אשר בנוסף למשמעות הפשוטה של
 40 דברי המדרש "כול כמוני" בתמיחה, יש גם פירוש חסיד, **"יָכוֹל כְּמוֹנִי"**
 41 **בְּנִיחוּתָא** היינו שאכן יש בכוחו של יהודי להגיע לקדושה שתהיה דומה
 42 לקדושה העליונה.
- (ה) **וַיֵּשׁ לֹאמַר, דְּשִׁנֵּי הַבְּאוּרִים** האמורים לעיל **בְּנוֹגַע לְהַפְסוּקִים**
שְׁבָהֶם נִרְמְזוֹת שְׁתֵּי הָעֲטוּרוֹת שֶׁנֶּתַן בְּרֹאשׁ בְּנֵיו (אִם נִכְלָל
בְּזֶה גַם הַפְּסוּק קְדוּשִׁים תִּהְיוּ כפי ששמענו מהמדרש שלפנינו או
 שפסוק זה לא נמנה בין שני הכתרים הללו, כפי שמבואר ב'לקוטי תורה')
וּשְׁנֵי הַפְּרוּשִׁים בִּיְכוֹל
כְּמוֹנִי (האם הכוונה בתמיחה או
 בניחותא), **תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה**.
דְּלִהַפְרוּשׁ לפי הפירוש שֶׁ"יְכוֹל
כְּמוֹנִי" הוּא בְּלִשׁוֹן תְּמִיחָה
 והמדרש בא לומר שהאדם לא יכול
 להיות קדוש בקדושתו של הקדוש-
 ברוך-הוא — **הַקְּדוּשָׁה**
דְּ"קְדוּשִׁים תִּהְיוּ" נִכְלָלָת
בְּקְדוּשַׁתְּכֶם **שְׁלִמְטָה**
מְקְדוּשָׁתִּי, כי פירוש זה מדרגיש את
 הפער וריחוק הערך הגדול בין
 "קדושתכם" של בני ישראל
 ל"קדושתִּי" של הקדוש-ברוך-הוא
 וְלָכֵן **"קְדוּשִׁים תִּהְיוּ" הוּא**
בְּכָלִל הָעֲטוּרוֹת והוא אחד משני
 הכתרים **שֶׁנֶּתַן בְּרֹאשׁ בְּנֵיו**,
 וְלִהַפְרוּשׁ אבל לפי הפירוש
"יָכוֹל כְּמוֹנִי" בְּנִיחוּתָא
 המדרגיש שכן יכול להיות דמיון בין
 הקדושה של הנברא לקדושה של
 הבורא (כי באמצעות עבודת התשובה
 עבודת האדם מגעת ו'נוגעת' עד
 עצמותו של הקדוש-ברוך-הוא) —
הַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוּשִׁים תִּהְיוּ"
הִיא הַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוֹשׁ אָנִי"
(שֶׁהִיא הָעֲטָרָה שֶׁנִּטְלָה
לְעַצְמוֹ) ושניהם שייכים לאותה
 בחינה עליונה בכתר, **וּשְׁתֵּי**
הָעֲטוּרוֹת שֶׁנֶּתַן בְּרֹאשׁ בְּנֵיו
הֵם "וְהִתְקַדְּשַׁתֶּם וְהִיִּיתֶם
קְדוּשִׁים" שהם שתי בחינות יותר
 נמוכות בכתר (כמבואר לעיל
 בפרטיות).
וּמָה שֶׁכְּתוּב בַּמִּדְרָשׁ
שֶׁהַקְּדוּשָׁה דְּ"קְדוֹשׁ אָנִי" הִיא הָעֲטָרָה שֶׁנִּטְלָה לְעַצְמוֹ, אָף
שֶׁגַם קְדוּשָׁה זֹו נִמְשָׁכֶת לִישְׂרָאֵל, ואם כן לכאורה איך אפשר לומר
 שלפי אחד הפירושים הקדושה של "קדוש אני" והקדושה של בני ישראל

(22) יל"ש תהלים רמז תשב. ועוד. וראה ד"ה שובה ישראל תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' שלח ואילך). ד"ה טוב וישר תרס"ד (סה"מ תרס"ד ע' רעא ואילך [בהוצאת תשנ"ד - ע' קא ואילך]). ד"ה ביוהשמע"צ תער"ב (סה"מ תער"ב-תרע"ו ע' לב). ועוד. (23) מאור עינים עה"פ (מז, ב).

42 וְלִיכַלל בְּקֹדֶשׁ שׁוֹהֵי עֲבוֹדַת הַצִּדִּיקִים), הוּא, כִּי בְּפִרְשַׁת אֲתָם
43 נִצָּבִים הַיּוֹם, שְׁקוֹרִין בְּקִרְיַת הַתּוֹרָה קוֹדֶם רֹאש־הַשָּׁנָה²⁵,
44 הוּא זְמַן הַתְּשׁוּבָה וְלֹכֵן בְּמֵאמְרִים שֶׁל פֶּרֶשׁת נִצָּבִים מְדוּבָר עַל הַמַּעֲלָה
45 הַמִּיּוֹחֶדֶת שֶׁאֲפֹשֶׁר לַהֲגִיעַ אֵלֶיהָ דְּרוּקָא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה. וּבִפְרָט לְפִי
46 הַמְּבַאֵר בְּלִקְוִי תוֹרָה²⁶
47 שֶׁהַתְּשׁוּבָה דְּאֲתָם נִצָּבִים
48 הַיּוֹם כּוֹלְכֶם לְפָנֵי הָיְיָ גו',
49 הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הוּא
50 הוּא שְׁכַל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁל כָּל בְּנֵי
51 יִשְׂרָאֵל ("כּוֹלֶכֶם") מִתְּעַלּוֹת
52 לְמַעְלָה בְּמִקּוֹר חוּצָכֶם הַשּׁוֹרֵשׁ
53 וְהַמִּקּוֹר הָאֱלּוּקִי שֶׁמִּמֶּנּוּ נִחְצְבוּ
54 הַנִּשְׁמוֹת.

55 וְלֹכֵן בְּהִדְרוּשִׁים מֵאֲמָרֵי הַחֲסִידוֹת
56 דְּפִרְשַׁת נִצָּבִים מְבֹאֵר לְהִדְיָא
57 בַּמְּפֹרֶשׁ עֲנִינָה שֶׁל הַמִּשְׁכָּה
58 דְּקֹדֶשְׁתִּי שְׁלֻמְעֵלָה
59 מְקֹדֶשְׁתְּכֶם²⁷, וְכִיצֵד גַּם הִיא
60 נִמְשַׁכֶּת וּמִתְּגַלָּה בְּאֵדָם כִּי עַל-יְדֵי
61 שְׁנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל מִתְּעַלּוֹת
62 לְמִקּוֹר חוּצָכֶם וּמִגִּיעוֹת לְשִׁרְשָׁם
63 הָאֱלּוּקִי לְמַעְלָה נִמְשָׁף לָהֶם גַּם
64 הַעֲטָרָה שְׁנֻטֵּל לְעִצְמוֹ (כְּנ"ל
65 סְעִיף ה) וְהַקְדוּשָׁה שֶׁלָּהֶם הִיא חֶלֶק
66 מִכְתּוֹ וְהַעֲטָרָה שֶׁל "כִּי קֹדֶשׁ אֲנִי".
67 וּבְהִדְרוּשִׁים וְאִילוּ בְּמֵאמְרֵי
68 הַחֲסִידוֹת דְּהַפְּרָשִׁיּוֹת שְׁקוֹרִין
69 בִּימֵי סְפִירַת הָעוֹמֶר, פֶּרֶשׁת
70 אֲמֹר בַּה מוֹפִיעַ הַפֶּסֶק "וְנִקְדַּשְׁתִּי",
71 וּפֶרֶשׁת קֹדֶשִׁים בַּה מוֹפִיעַ הַצִּיּוּר
72 "קֹדֶשִׁים תִּהְיֶינָה", הֵנָּה כִּיּוּן
73 שֶׁהָעֲבוּדָה דְּסְפִירַת הָעוֹמֶר
74 הִיא (לֹא בְּאֹפֶן דִּדְלִיג (תְּשׁוּבָה²⁸
75 (תְּשׁוּבָה²⁸ שְׁהִיא הַתְּעַלּוֹת שֶׁלֹּא
76 בְּסִדֵּר וְהִדְרָגָה אֲלָא בְּמַעֲבֵר קִיצוּנִי)
77 אֲלָא אֲדִרְבָּא) סְפִירַת הָעוֹמֶר הִיא
78 עֲבוּדָה בְּסִדֵּר וְהִדְרָגָה (יּוֹם
79 אֶחָד, שְׁנֵי יָמִים, וְכו')
80 וְהַתְּעַלּוֹת הִיא שֶׁלֹּב אַחֵר שֶׁלֹּב וְלֹא
81 מַעֲבֵר וְדִלּוּג קִיצוּנִי), כֹּא עֲנִין זֶה דְּהַמִּשְׁכָּה קֹדֶשְׁתִּי שְׁלֻמְעֵלָה
82 מְקֹדֶשְׁתְּכֶם רַק בְּרִמּוֹ.

1 ("קֹדֶשִׁים תִּהְיֶינָה" הָאֲמֹר בְּסִמּוּךְ ל"קֹדֶשׁ אֲנִי") מִחוֹבְרוֹת וְכַלּוּלוֹת יַחַד? כִּדִּי
2 לַעֲנוֹת עַל שְׁאֵלָה זוֹ יֵשׁ לּוֹמַר, שֶׁאִכּוֹן לֹאֲמִיתוֹ שֶׁל דְּבַר אֵין הַמִּשְׁכָּה שֶׁל
3 "קֹדֶשׁ אֲנִי" מִמֶּשׁ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַמִּשְׁכָּה הַקְדוּשָׁה דְּ"קֹדֶשׁ
4 אֲנִי" בְּכַעֲלֵי-תְשׁוּבָה הִיא (לֹא מִצֵּד הַמִּצִּיאוֹת שְׁלָהֶם²⁴ וְאֵין
5 הַכּוֹנֵנָה שֶׁהַמִּצִּיאוֹת שֶׁלָּהֶם הִיא
6 הַמַּעֲוֹרֶרֶת אֶת הַמִּשְׁכָּה הַנַּעֲלִית הַזֶּה, כִּי
7 אִכּוֹן אִילוּ הַהַמִּשְׁכָּה שֶׁל "קֹדֶשׁ אֲנִי"
8 הִיִּיתָה בָּאָה וְנִקְלַטָּה בְּתוֹךְ גִּדְרֵי
9 הַמִּצִּיאוֹת שֶׁלָּהֶם הִיא הִיִּיתָה הַפּוֹכַת
10 לַעֲנִין אַחֵר עִם "קֹדֶשׁ אֲנִי" וְנִכְלַלָּה
11 עִימּוֹ בְּאוֹתָהּ עֲטָרָה אֲלָא) הִסִּיכָה
12 לִכֹּן שְׁבַעֲלֵי תְשׁוּבָה זֻכִּים שֶׁתּוֹמֶשֶׁךְ
13 בָּהֶם בַּחֲנִינָה "קֹדֶשׁ אֲנִי" הִיא לְפִי
14 שְׁעַל-יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְּגַלָּה
15 שְׁרֵשׁ הַנִּשְׁמָה שֶׁהוּא 'חַד', עִם
16 הַ'עֲצָמוֹת' וּמִכָּאֵן נּוֹבַעַת
17 הַהִתְאַחֲדוֹת שֶׁל הַקְדוּשָׁה שֶׁלָּהֶם עִם
18 הַקְדוּשָׁה הָעֲלִיוֹנָה. וְנִמְצָא, דָּגָם
19 לֹאֲחֵרִי שֶׁהָעֲטָרָה שֶׁל "קֹדֶשׁ
20 אֲנִי" יֵשׁנָה בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִמְשַׁכָּה
21 אֵלֶיהֶם (עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה) הִיא
22 עֲדִין בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ (וְלֹא
23 נִתְּנָה לֹאֲחֵר, גַּם לֹא לְבָנָיו)
24 וְצִדִּיק וְדָבִיר הַמְּדַרְשׁ שֶׁאֵת הָעֲטָרָה הַזֶּה
25 "נֻטֵּל לְעִצְמוֹ", כִּי כֹאֲמֹר הַמִּשְׁכָּה
26 הִיא בְּאֹפֶן כּוֹה שֶׁלֹּא חַל שִׁינוּי בְּגִדֵּי
27 הַמִּצִּיאוֹת שֶׁלָּהֶם עֲצָמָם, וְהֵם מְצִידִם
28 עֲדִין לֹא שִׁיכִים אֵלֶיהָ.
29 וְיֵשׁ לּוֹמַר, דָּזֶה שְׁעִנִּין
30 הַהַמִּשְׁכָּה דְּקֹדֶשְׁתִּי שְׁלֻמְעֵלָה
31 מְקֹדֶשְׁתְּכֶם, מְבֹאֵר לְהִדְיָא
32 בַּמְּפֹרֶשׁ בְּהִדְרוּשִׁים מֵאֲמָרֵי
33 הַחֲסִידוֹת דְּפִרְשַׁת נִצָּבִים, מַה-
34 שְׁאֵין-כֵּן בְּהִדְרוּשִׁים
35 דְּפִרְשַׁתְנִי, פֶּרֶשׁת אֲמֹר עַל הַפֶּסֶק
36 "וְנִקְדַּשְׁתִּי", כֹּא עֲנִין זֶה רַק
37 בְּרִמּוֹ (וּמַה שֶׁכְּתוּב לְהִדְיָא
38 בַּמְּפֹרֶשׁ בְּדֹרוּשִׁים אֲלָהּ הוּא
39 שֶׁהַגִּילּוֹי דְּקֹדֶשׁ הָא' בְּרִגָה
40 הָרֵאשׁוֹנָה וְהַנַּעֲלִית (כְּתִר שֶׁלְּמַעְלָה מִהַסְפִּירוֹת) בְּאֵדָם הוּא בְּאֹפֶן
41 דְּהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שְׁרֹצָה לְצֵאת מִמִּצִּיאוֹתָיו

24) כִּי הַגִּילּוֹי דְּקֹדֶשׁ הָא' (קֹדֶשׁ אֲנִי) שֶׁשִּׁיךְ לְמִצִּיאוֹת הָאֵדָם הוּא רַק בְּאֹפֶן דְּהַעֲלָאָה (שִׁירְצָה לִיכַלל) וְלֹא בְּאֹפֶן דְּהַמִּשְׁכָּה.
25) תּוֹס' - מְגִילָה לֹא, ס"ב. טוֹשׁוֹע' אר"ח סתכ"ח ס"ה. לקו"ת ר"פ נצבים (מד, א. 26) שם. 27) ואולי י"ל, דזהו גם
מִהַבִּיאֹרִים ע"ז שֶׁבִּלְקוֹנ"ת נִצָּבִים גַּם הַדְּרָגָה דְּקֹדֶשְׁתְּכֶם שֶׁ"ע"י הַמִּצְוֹת הִיא נַעֲלִית יוֹתֵר (רֹאה לַעֲלִיל הָעֵרָה 20) - כִּי ע"י
הַתְּשׁוּבָה, הַתּוֹמָצ' הֵם בְּאֹפֶן נַעֲלָה יוֹתֵר. 28) רֹאה לְקוֹנ"ת דְּרֹוּשִׁים לְשַׁבַּת שׁוֹבָה סה, א. ד"ה שׁוֹבָה יִשְׂרָאֵל ה'תשל"ו (תּוֹרַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, דָּזָה שְׁמוּבָא בְּדְרוּשִׁים אֵלֶּה עֲנִין זֶה בְּרִמְזוֹ
 2 עַל-פֶּל-פָּנִים, לְמֹרֹת שֹׁאֵם הַכוּוּנָה הִיא לְהַדְגִּישׁ אֶת סֵדֵר הָעֲבוּדָה כְּפִי
 3 שְׁהוּא בִימֵי סְפִירַת הָעוֹמֵר לִכְאוּרָה לֹא הִיָּה צִירָךְ לְהוֹכִיר אֶת סֵדֵר הָעֲבוּדָה
 4 הַזֶּה כֻּלָּל הוּא כִּי סְפִירַת הָעוֹמֵר הוּא עֲנִין בְּרִירוֹ נֶפֶשׁ
 5 הַבְּהֵמִית²⁹, כַּמְבוּאָר בְּהִרְחָבָה
 6 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁלֹּכֵן קֶרֶבן הָעוֹמֵר
 7 הִיָּה מִשְׁעוּרִים, מֵאֵכָל בְּהֵמָה, וְלֹכֵן
 8 הָעֲבוּדָה הִרְחִינָה שֶׁל יְמֵי סְפִירַת
 9 הָעוֹמֵר קְשׁוּרָה לְבִירוֹר כֹּל פֶּרֶט וּפֶרֶט
 10 מִמֵּהִידוֹת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית (מ"חֲסֵד
 11 שֶׁבַחֲסֵד" עַד "מַלְכוּת שֶׁבַחֲמִלּוּת")
 12 וְהַעֲלָתָם לְקֹדֶשׁ וּבְרִירוֹ נֶפֶשׁ
 13 הַבְּהֵמִית הוּא עֲנִין
 14 הַתְּשׁוּבָה³⁰ שֶׁגַּם הִיא עֲבוּדָה שֶׁל
 15 בִירוֹר וְהַעֲלָה שֶׁל עֲנִינִים בִּלְתִּי
 16 רְצוּיִים.
 17 וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, דְּפָרְשָׁת אֲמֹר
 18 שְׁבָה נֹאמֵר "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי
 19 יִשְׂרָאֵל" קוֹרִין בְּרֹב הַשָּׁנִים
 20 בְּשֶׁבֶת שְׁבַסְמִיכוּת לְפָסַח שָׁנִי, י"ד בִּאייר דְּפָסַח שָׁנִי שְׁהוּא יוֹם
 21 שֶׁנִּקְבַּע לְהִקְרַבֶּת קֶרֶבן פֶּסַח בְּמִיּוֹד עֲבוֹר מִי שֶׁלֹּא הִקְרִיב בְּפֶסַח רֹאשׁוֹן בִּי"ד
- בניסן בתור תיקון והשלמת החסר הוא ענין התשובה. וכמבואר
 בארוכה במקום אחר³¹ דפסח ראשון הוא ענין עבודת
 הצדיקים, בהתאם למבואר בתורת החסידות בהרחבה שבחודש ניסן עיקר
 העבודה היא בדרך 'המשכה' שהיא עבודת הצדיקים (וכפי שהיה ביציאת
 מצרים עצמה כאשר נגלה עליהם מלך
 מלכי המלכים הקדוש-ברוך-הוא
 וגאלם' בהתעוררות מלמעלה למטה,
 ובחודשי אלול ותשרי עיקר העבודה
 היא עבודת התשובה מצד האדם בדרך
 העלאה מלמטה למעלה) ופסח שני
 הוא ענין עבודת התשובה.
 ולכן גם בהדרושים דפרשת
 אמור מרומז הענין דהמשכה
 קדושתו שלמעלה
 מקדושתכם, "יכול כמוני"
 בנתינתא שהיא המשכה והתגלות
 שאפשרית רק בכוחה של עבודת
 התשובה, אלא שבמאמרי החסידות
 של פרשת אמור הדבר נזכר רק ברמז
 ואילו במאמרים לפרשת ניצבים העניין מבואר בצורה מפורשת, כמבואר
 לעיל.

מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' פג ואילך). (29) לקו"ת ויקרא ג, א. פרשתנו לה, ד. הנסמן בתורת מנחם - ספר המאמרים
 אייר ע' רסד הערה 4. (30) תו"א מקץ לג, ב. ושם, שלכן ע"י בירור נה"ב נמשך הגילוי דקדושתו שלמעלה מקדושתכם.
 וראה שם לר, ריש ע"ג בענין ספירת העומר. (31) לקו"ש חלק ח"י ע' 119 ואילך. ובכ"מ.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום חמישה ועשרים לעומר עמוד א

- 1 יֵשׁ לָהּ הִיתֵר שְׁתִּידָה מוֹתֵרָה לֹא כִשְׁתִּהֵר, וְאִין יִצְרוּ תוֹקֶפוֹ בְּדַבֵּר,
 2 תֹּאמֵר בְּסוּמָה, אִם נִטְמָא, שְׂאִין לָהּ הִיתֵר עוֹלָמִית. וּמוֹכִיחָה
 3 הַגִּמְרָא מִתְּשׁוּבַת רַבָּנָן כַּהֲסוּבָר שֶׁלֹּאֲחֵר סְתִידָה אִינוּ מַחוּל, שְׁהִי וְאִי
 4 אֲמֵרָה לֹאֲחֵר סְתִידָה מַחוּל לָהּ, מִשְׁבַּחַת לָהּ - מִצּוֹי אֹפֵן דִּישׁ לָהּ
 5 לְסוּטָה הִיתֵר, דִּיאִי בְּעִי מַחוּל לִיהָ לְקִינּוּתָהּ וּבְעִיל - שֹׁאֵם יִרְצָה
 6 יִמְחַל לְקִינּוּיָהּ וְיִכּוּל לְהַתִּיר אִיסוּרָה וּלְבַעֵל אוֹתָהּ, אֲלֵא שְׁמַע מִינָהּ
 7 לֹאֲחֵר סְתִידָה אִינוּ מַחוּל וְלֹכֵן אִמְרֵנוּ שְׁהִיא אִסוּרָה עוֹלָמִית, שְׁמַע
 8 מִינָהּ.
 9 שִׁנּוּ בִּמְשֻׁנָּה, כֹּל אֵלּוֹ שְׁדִינָן לְשִׁנּוֹת, אִם מִתּוֹ בְּעִלְיָתָן עַד שְׁלֵא
 10 שְׁתּוֹ - לְפָנֵי שְׁתּוֹ, בֵּית שְׁמַאי אֹמְרִים נִטְלוֹת כְּתוּבָה וְלֹא שׁוֹתוֹת,
 11 וּבֵית הֵלֵל אֹמְרִים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נִטְלוֹת כְּתוּבָה בּוֹ.
 12 שׁוֹאֵלֵת הַגִּמְרָא, בְּמַאי קְמִיפְלִגִּי - מִזֶּה הִטְעַם שִׁמְחָתוֹ חוֹלְקִים בֵּית
 13 שְׁמַאי וּבֵית הֵלֵל. וּמַשִּׁיבָה, בֵּית שְׁמַאי סָבְרִי, שְׁמַיִר הָעוֹמֵר לְגִבּוֹת
 14 - מִי שִׁישׁ לוֹ שֹׁטֵר חוּב עַל חֲבִירוֹ, וְחֲבִירוֹ שְׁעָבַד לוֹ בְּשֹׁטֵר כֹּל נִכְסֵי,
 15 בְּגִבּוֹ דְּמִי - מוֹחֶזֶק בַּעַל הַשֹּׁטֵר בִּנְכָסִים יוֹתֵר מִן הַלּוֹה, כֵּאלֹו הוּא
 16 כֹּבֵר גְּבוּי, הוּא הִדִּין כֵּאֵן הַנִּכְסִים הַמְשׁוּעָבָדִים לְכְּתוּבָה הֵם בְּחֻקָּת
 17 הָאִשָּׁה, וְאִם טוֹעֲנִים הַיּוֹרֵשִׁים שְׁהִיא טְמֵאָה, עֲלֵיהֶם לְהִבְיֵא רֵאִיָּה
 18 שׁוֹיִנָתָה וְאִבְדָּה כְּתוּבָתָהּ, שְׁהִמְצִיא מַחְבִּירוֹ עֲלֵיו הָרֵאִיָּה.
- תלה בהם "ותפשו בו", ובשפתאית אצל חברי שפדרום, על שנים
 - הדין הראשון והשלישי הודו לי, ועל זמן מברא לא הודו לי,
 שלא ירבו מחלוקת בישראל, ובשידע הזקן שלא יכולים למחול לו,
 יפחד לחלוק על בית דין הגדול. ומסיקה הגמרא לפשוט הספק, שמע
 מינה מהדין הראשון שאמר, שבעל שמחל על קניויו קניויו מחול,
 שמע מינה.
 ובעיקר פשיטתו זו שבעל שמחל על קניויו קניויו מחול, פליגי בה רב
 אחא ורבינא, באיזה אופן מחול. חד מהם אמר, קודם סתירה
 מחול, לאחר סתירה אינו מחול. וחד מהם אמר, לאחר סתירה
 נמי מחול. ופוסקת הגמרא, ומסתברא שחדין במאן דאמר אינו
 מחול, במאן - מדיכין ההוכחה, מדקא מחדרי - ממנה שענו רבנן
 להלן לרבי יוסי, דתניא, רבי יוסי אומר, בעלה של הנסתרת
 ההולך עמה לבית דין נאמן עליה שלא יבוא עליה בדרך, ואין צריך
 לתלמיד חכמים שילווהו, מקל עליה שלא יבוא עליה, ומה נדה שהיא נכבדת
 בעלה נאמן עליה שלא יבוא עליה, ומותר להם להתיוחד, סוטה
 שהיא בלאו כמו שלמדו מהפסוק "אחרי אשר הוטמאה" לרבות
 סוטה שנסתרה, לא כל שכן שבעלה נאמן. אמרו לו רבנן לרבי יוסי,
 לא - אינו דומה, שהרי אם אמרת בגדה שבעלה נאמן עליה, שכן

בס"ד. שיחת שבת פרשת אמור, י"ג אייר, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "אמור אל הכהנים", "אמור ואמרת, להזהיר גדולים על הקטנים" - דכיון שנאמר "אמור¹ אל הכהנים", אי אפשר לפרש שהכפל ד"אמור ואמרת" הוא "להזהיר בית-דין על הכהנים", ועל-כן צריך לומר, שגם האמירה השניה היא אל הכהנים - "להזהיר גדולים על הקטנים"²; ומה שמשה הזהיר בית-דין על הכהנים, היה זה מדעת עצמו, והיינו, שאף שמצד ציווי הקדוש-ברוך-הוא אין צורך להזהיר בית-דין על הכהנים ש"זריזין הן"³, מכל-מקום, הוסיף משה סייג לזרזם גם בנוגע לענינים שאינם שייכים לעבודת הכהונה⁴. והענין בעבודה: מצד ניצוץ בורא המלוכש ביחידה, אין צורך בזירוזו, אבל מצד בחינת החכמה שבנפש, ששם שייך ענין השינה, יש צורך בזירוזו; לא פעולה בדרך חידוש, אלא רק להעירו משנתו, ובלשון כבוד-קדושת מורי-וחמי אדמו"ר⁵: "ניט פאָרשלאָפן" קודם אור היום⁶ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ל"ז עמוד 61 ואילך.

* * *

- ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ונקדשתי בתוך בני ישראל גו' (הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א).

* * *

- ג. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק⁷ "ושם אמו שלומית בת דברי למטה דן", "שבחן של ישראל שפרסמה הכתוב לזו לומר שהיא לבדה היתה כו" - דלכאורה, אף שזהו שבחן של כלל ישראל, יש בזה משום גנותה של בת ישראל, והרי אין לוותר על הפרט בשביל הכלל⁸, ועל-כן צריך לומר, שזהו גם

אף שבלאה"כ כולם טמאי מתים (ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסצ"ד. וש"נ. לקו"ש חכ"ח ע' 137. וש"נ); וכן בעבודת כל אחד מישראל - "ממלכת כהנים" (יתרו יט, ו) - שבכל מעמד ומצב צריכים להזהר גם בדקדוק קל של דברי סופרים והידור מצוה (וגם אם אין רצונו בכך - "על כרחם יקדישום ב"ד לכך", כיון שלא יכול להיות מעמד ומצב ש"ככל הגוים בית ישראל") - כיון שענין הטהרה אינו באופן של חידוש, אלא כמו יקיצה משינה בלבד (כדלקמן בפנים), שאז מתבטלת הטומאה בדרך ממילא.

וכן דובר אודות מי שכבר נטמא, שמשה רבינו פועל אצלו ענין הטהרה, ועד"ז בנוגע לאתפשטותא דמשה שבכל דרא, ובדורנו הרי זה רבינו נשיאינו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, ששולח שלוחים לטהר כו' (ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"ו ע' 39 ואילך. וש"נ).

(5) סה"ש תרצ"ט ס"ע 316 ואילך.

(6) כמשנ"ת בארוכה בהמכתב - בקשר עם מלאות עשר שנים להתיסדות צעירי אגודת חב"ד (אג"ק חכ"ג ע' שעח ואילך).

(7) פרשתנו כד, יא.

(8) ואף ש"יחיד ורבים הלכה כרבים" (ברכות ט, א. וש"נ) - הרי התכלית היא (לא לבטל את דעת היחיד**), אלא אדרבה) לפעול שגם דעת היחיד תשתנה ותסכים לדעת הרבים (ראה גם לקו"ש חכ"א ע' 112 ובהערה 33). ולהעיר, שענין זה יכול להיות

(1) דובר גם אודות הלשון "אמור", אמירה בלשון רכה, ולא דיבור בלשון קשה (כמו "דיבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות" (מקץ מב, ל), ובפרט ע"פ מ"ש בזהר (ריש פרשתנו (ח"ג פח, ב)) "אמור על הכהנים, בלחישו" - אף שלכאורה יש צורך בלשון קשה דוקא, לפי שמדובר אודות ענין הטומאה*, שזהו"ע שאינו מובן ע"פ שכל (ראה רמב"ם סוף הלכות מקוואות) - דכיון שכהן הוא איש החדש (ובהתאם לכך גם עבודת הכהנים היא בחשאי, לא כמו עבודת הלויים בשירה וזמרה (ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"ד ריש ע' 289. וש"נ)), אין צורך בלשון קשה כדי לפעול עליו, אלא יכולים לפעול גם בקו הטוב כו'.

(2) בענין זה נאמר גם שאין לטעון: מה רוצים מילד קטן?! - יש להמתין עד שיגדל בחכמה בינה ודעת, ואז יתבונן בעצמו בגדלות הא"ל ושפלות האדם (כמ"ש רבינו הזקן בשו"ע (או"ח רסצ"ח. וש"נ) שלפני כל תפלה צריך להתבונן בגדלות הא"ל ושפלות האדם), אלא צריך לידע שזוהי האחריות של הגדולים, שעליהם מוטל החיוב להזהיר גם את הקטנים, ודוקא ע"י שמזהירים את הקטנים - מקבלים הגדולים עצמם את הציווי וכמו במ"ת, שנתנית התורה לבנ"י היתה ע"י שאמרו "בנינו ערבים בעדנו" (ראה תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א)).

(3) שבת כא, א. וש"נ.

(4) דובר גם אודות הזהירות דכהנים מטומאה גם בזמן הזה,

(*) נתבאר גם שהציווי "לנפש לא יטמא גו' כי אם לשארו הקרוב גו'", הוא לכאורה היפך הטבע כפי שצריך להיות ע"פ תורה - דכיון שישנו הציווי (קדושים יט, יח) "ואהבת לרעך כמוך", וכדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בא' משיחותיו, שצערנו של הזולת צריך להיות כמו הצער שלו (ראה סה"ש תש"ה ע' 73). א"ב, למה ירי' חילוק בין "שארו הקרוב אליו" לשאר בני", שמותר להיטמא רק למי שהוא קרוב אליו מצד הגוף - היפך ההנהגה דנפשם עיקר וגופם ספל, שריא המביאה לידי קיום מצות "ואהבת לרעך כמוך" (ראה תניא פל"ב).

(**) ולהעיר שברכת "חכם הרוים" היא דוקא על ששים ריבוא מישראל, לפי "שאיין דעתם דומה זה לזה" (ברכות נח, א).

1 שבחה של שלומית בת דברי, כי נוסף לכך שגם היא (היחידה מכל בנות ישראל⁹) נכשלה רק באונס,
2 הנה ממנה¹⁰ למדים כל ישראל¹¹ גודל הזהירות בענין הצניעות¹², אפילו אם אין זה ענין של פריצות,
3 אלא הנהגה בסבר פנים יפות כלפי כל אחד ("שואלת בשלום הכל"), שגם זה יכול להשפיע לרעה¹³ על
4 זרעה¹⁴ - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס¹⁵ ב'לקוטי שיחות' שם עמוד 67 ואילך.

* * *

5 ד. על הפסוק "ויניחוהו במשמר גו"¹⁶, איתא בתרגום ירושלמי, שענין זה הוא אחד מד' הדינים
6 שמשא לא ידע, והוצרך לשאול מהקדוש-ברוך-הוא: שנים בדיני נפשות - מקלל (בפרשתנו) ומקושש
7 עצים, ושנים בדיני ממונות - בנות צלפחד ופסח שני.

8 וכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, הרי מובן, שכאשר כמה ענינים באים ביחד, בודאי יש קשר
9 ושייכות ביניהם.

10 ובכן: אודות השייכות שבין בנות צלפחד ופסח שני - ידובר בעזרת ה' יתברך מחר¹⁷.

* * *

12 שהרי ענין הצניעות שייך לא רק לנשים, אלא גם
לאנשים. ושייך במיוחד עתה - כשמתקברים לימי הקיץ (ראה גם
תורת מנחם ח"מ ע' 218 ואילך. וש"נ).

13 ועד"ז לאידך גיסא, בנוגע להנהגה בתכלית הצניעות -
כמסופר בגמרא (יומא מז, א) "שבעה בנים היו לה לקמחית,
וכולן שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה עשית שזכית
לכן, אמרה להם, מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי".

14 ועפ"ז יש לבאר מ"ש "ושם אמו גו" רק לאחר
ש"ויביאו אותו אל משה", ולא מיד בהתחלת הסיפור (כאשר
"ויצא גו", "מעולמו יצא" (פרשתנו כד, י"ד ובפרש"י)) - כי
כאשר הביאו אותו אל משה שישפוט אותו על החטא, ה' משה
תמה: איך יתכן שאיש ישראל יכשל בחטא כזה? - ובגלל זה
עלה בדעתו שצריך לברר מי הם הוריו... ואכן נתברר ש"שם אמו
שלומית בת דברי", וממנה יצא בן כזה כ'.

ולהעיר, שכאשר מביאים אותו אל משה, הנה להיותו נשיא
ישראל, לא מסתפק משה בכך שפוסק את דינו של המקלל, אלא
מעמדו ומצבו של המקלל נוגע לו, ומרחם עליו*** - כפי שאומר
בתורה שבע"פ (ויק"ר סוף פרשתנו (ובפי' מהר"ו)) שעז"נ
(קהלת ד, א) "ושבתי אני ואראה .. דמעת העשוקים .. מיד
עושקיהם כח .. ואין להם מנחם", "אביו של זה בא על הערוה,
זה מה חטא ומה איכפת לו" (מה לו לסבול ולחוש על חטא
אביו), ואעפ"כ, "מיד עושקיהם כח, מיד סנהדרי גדולה .. שבאה
עליהם מכחה של תורה ומרחקתן .. לא יבוא ממזר בקהל ה'",
ומסיים, "ואין להם מנחם, אמר הקב"ה עלי לנחמן .. לעתיד לבוא
כו" (שאו יהיו טהורים).

15 בשילוב שיחת ש"פ במדבר תשמ"ו.

16 פרשתנו כד, יב.

17 שיחת יום א' פ' בהר, י"ד אייר - בכינוס של נשי ובנות
חב"ד ס"ז ואילך (לקמן ס"ע 300 ואילך).

גם עי"ז שמתעלים לדרגא נעלית יותר שבה אין חילוקי דעות,
וכמו בנוגע לב"ש וכו', שאף שחילוקי הדעות שביניהם הם מצד
שרש נשמתם ממדת החסד או ממדת הגבורה, מ"מ, בהיותם
בדרגת שמעי' ואבטליון שמהם קיבלו שמאי והלל, אין חילוקי
דעות ביניהם (ראה גם תורת מנחם חכ"ב ע' 33. וש"נ). ולהעיר
גם ממארוז"ל (במדב"ר פי"ב, ח. וש"נ) על הפסוק (איוב כה, ב)
"עושה שלום במרומיו", בנוגע ל"מיכאל שר של מים וגבריאל
שר של אש", בגלל ביטולם* לדרגא שלמעלה משניהם (ראה
תניא אגה"ק סי"ב. לקו"ת פרשתנו לח, א. ובכ"מ).

9 כפי שהקב"ה בעצמו שולל את טענת האומות "אם בגופם
היו (המצריים) מושלים, קל וחומר בנשותיהם" - עי"ז ש"הטיל
הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה (היינו, לא רק
ו"ה שבשם, אלא ו"ה שבשם), לומר, מעיד אני עליהם שהם בני
אבותיהם" (פרש"י פינחס כו, ה).

אך על זה טוען הס"מ, שבאופן כזה נוטלים מבני" את ענין
הבחירה? - ולכן, בהכרח שתהי' לו איזו אחיזה כו** - עכ"פ
בנוגע לשלומית בת דברי למטה דן, מהירודין שבשבטים, וגם
אצלה - רק באונס כו', כדלקמן בפנים.

10 וכיון שלמדים זאת ממנה, הרי יש לה חלק בדבר. -
ולהעיר גם מהמבואר בקונטרס לימוד החסידות (פי"ב) בענין
"שנים אוחזין בטלית" (ב"מ בתחלתה), בנוגע למצוה ששנים
טוענים שיש להם חלק בה.

11 להעיר גם ממה שמצינו בנוגע למקושש עצים, ש"לשם
שמים נתכוין", "כדי שיהרג ויראו אחרים" (תוד"ה אפי' - ב"ב
קט, סע"ב) - דכיון שעל ידו "כל ישראל ישמעו ויראו", יש לו
זכות כו'. אלא, שהמקושש עשה זאת במלאכת שבת, כי מלאכת
מחשבת אסרה תורה, וכיון שבנדו"ד הרי זו מלאכה שאינה צריכה
לגופה, נמצא, שלא חילל שבת כלל (חדא"ג מהרש"א סע"א.
וראה לקו"ש חכ"ח ע' 94 ואילך. וש"נ).

(*) ובפרטיות יענם ד' מדריגות באופן הביטול: (א) שנותן מקום לזולתו (שזורי גם מדריגה נעלית), (ב) שמקבל מהזולת, (ג) שמרגיש שלולי הזולת
חסר בשלימותו, (ד) שאינו מציאות של זולת כלל, כיון שמתאחדים יחדיו (ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 260 ואילך. וש"נ).

(**) ועד"ז שמצינו בנוגע להתגלות תורת הבעש"ט ע"י רבינו הזקן, שהט"מ טען שע"י תורת החסידות תתבטל מציאותו, ובמילא גם התכלית
שבשבילה נברא, ולכן ה' צורך ליתן לו איזו אחיזה - בענין הקטרוגים וההתנגדות כו' (ראה גם סי' בעש"ט עה"ת פ' קרח אות ו, ובהערות שם.
וש"נ).

(***) להעיר גם מפתגם כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע - נשיא ישראל - בנוגע למארוז"ל (ברכות לג, א) "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו":
עד כמה גדולה הרחמנות על מי שאפילו התורה אומרת שאסור לרחם עליו (ראה גם לעיל ע' 225. וש"נ).

- ה. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ובני ישראל עשו", "כל המצוה האמורה בסקילה במקום אחר, דחיה רגימה ותליה" - שממה שנאמר "ובני ישראל עשו", מוכח, שבתחילת הפסוק מדובר רק אודות "כל השומעים", וכאן מוסיף שכל העדה עשו "כל המצוה האמורה בסקילה"¹⁸ במקום אחר: "דחיה ותליה (מה שאין-כן סמיכה שצריכה להיות על-ידי השומעים), וגם רגימה - דכיון שלא מת מהאבן הראשונה ("וירגמו אותו אבן"¹⁹, לשון יחיד²⁰) דהשומעים, רגמוהו גם כל ישראל. ורש"י משמיט "לא תלין"²¹, כיון שאין זה גדר בסקילה, אלא שמירת כבודו של מלך ("כי²² קללת אלקים תלוי"²², "וזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו"²³) - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ז עמוד 158 ואילך.

על (חטא) עץ הדעת: לזכות - שאין זו אשמתו, אלא אשמת אדה"ר - בעטיו של נחש (ראה לקו"ש שבפנים הערה 38), או להיפך - שנכשל כמו אדה"ר: לזכות - שגם לאחר החטא יש בו צלם אלקים, או להיפך - שזהו רק מצד כבודו של מלך, ולא מצד האדם, שלא איכפת ממנו כלל.
(23) פרש"י שם. ויתירה מזה - כהמשך דברי רש"י: "משל לשני אחים תאומים כו", "שזהו"ע נעלה יותר מאשר בן סתם. וכל זה - אפילו לאחר החטא!
וטעם הדבר - לפי שענין החטא הוא רק בחיצוניות ובגלוי (בחי' יעקב), אבל מצד הפנימיות והעצם** (בחי' ישראל) הרי הוא נשאר כמקודם, אלא "שהיא בבחי' שינה", ורא"י לדבר - ש"כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה" (שאו אינו יכול לרמות את עצמו ש"בעבירה זו ועודנו ביהדותו ואין נשמתו מובדלת מאלקי ישראל" - תניא פי"ד), אזי אפילו קל שבקלים מוסר נפשו על קדושת ה' (ראה תניא פי"ח"ט).

(18) דובר גם אודות ענין הסקילה בעבודה הרוחנית - שהו"ע טמטום הלב שנעשה כאבן, ולכן צ"ל הסקילה באבנים, מדה כנגד מדה (ראה גם תורת מנחם - התוועדות חט"ו ע' 30. וש"נ).
(19) ואין לפרש מ"ש "וירגמו אותו אבן", לפי שהאבן היתה משוי של שני בני אדם, ו"מדלי" לה בהדי חברי", "ושדי לה איהו" (זו מנייהו), כדי שתהי' "מכח גדול, דשנים אין יכולין לכוין כחם להשליך כאחד, כשזה משליך זה מעכבו, אבל היחידי משליך בכח" (סנהדרין מה, ריש ע"ב ובפרש"י) - כי פשטות הלשון "וירגמו" קאי על השלכת האבן עצמה, ולא על ההגבהה לצורך ההשלכה.
(20) אף ש"ל שגם הרבה אבנים נקראים "אבן", ע"ש כללות המין, וכפרש"י עה"פ "ויהי לי שור" (וישלח לב, ו), "דרך ארץ לומר על הרבה שוורים שור".
(21) תצא כא, כג.
(22) נתבאר שענין זה יש לפרשו בב' אופנים (בהתאם לב' האופנים בפירוש הפסוק (שם, כב) "ותלית אותו על עץ", דקאי

(* ע"ד מארז"ל (ויק"ר פכ"ה, ב - הובא בלקו"ת ר"פ קדושים) "מי יגלה נפר מענין אדה"ר שלא יכולת לעמוד על ציוויך שעה אחת, והרי בניך ממתנין לערלה ג' שנים".
(** שקשור עם העצם דלמעלה, שבבחי' זו לא נוגע כלל מעשה התחתונים, כמ"ש (איוב לה, ו) "אם חטאת מה תפעל בו וגו'".

המשך ביאור למסכת סוטה ליום ששה ועשרים לעומר עמוד ב

- לביאה שלא בדרך איש ואשה, שאין לזה דין קינוי להחשיבה סוטה.
מקשה הגמרא, **אמר ליה רבא**, והרי ביאה **שלא בדרך** אסרת אשה כמו ביאה כדרכה, שהרי **"משכבי אשה" בתיב** בתורה, "משכבי" בלשון רבים, לדמות משכב שלא כדרכה למשכב כדרכה, שבשניהם נאסרת, ואין אמרת שאינו נקרא קינוי. מתרצת הגמרא **אלא מהו דבר אחר**, **אמר רבא**, מה שכתוב בתורה "ושכב איש אותה שכבת זרע" בא למעט **פרט לשקינא לה דרך אברים** - שקינא לה בעלה שלא תסתור עם פלוני לשכב עמו בקירוב אברים, ולא קינא לה לביאה כלל.
שואלת הגמרא, **אמר ליה אביי**, קירוב דרך אברים **פריצותא בעלמא היא**, ו**פריצותא מי אסר רחמנא** - האם התורה אסרה אשה על בעלה כשעשתה רק פריצות זו של קירוב באברים, וכיון שלא אסרה התורה אם כן ודאי שאינו נחשב קינוי. מתרצת הגמרא **אלא מהו דבר אחר**, **אמר אביי**, מה שכתוב בתורה "ושכב איש אותה שכבת זרע" בא למעט **פרט לשקינא לה בנשיקה** - שקינא לה בעלה שלא תסתור עם פלוני לביאה שאינו מכניס בה את האבר, אלא רק נוגע האבר באותו מקום.
- שואלת הגמרא, **הניחא** - מובן מה שהוצרכה התורה למעט שאינו נקרא קינוי כשהתרה בה על נשיקת אבר, רק **למאן דאמר העראה** הכתובה בכל מקום שנקראת ביאה זו **הננסת עברה**, וסובר **אבל נשיקה ולא כלום היא**, **היינו דאיתי קרא למעוטי נשיקה** - לכן הוצרך הפסוק כדלעיל למעט נשיקת אבר שלא תאמר שהיא כהעראה, **אלא למאן דאמר העראה הכתובה בכל מקום** שנקראת ביאה זו אפילו **נשיקה, מאי איכא למימר** - למה מיעט הכתוב שאינו נקרא קינוי, והרי היא העראה ונחשבת ביאה גמורה. מתרצת הגמרא, **לעולם** כמו שתירץ רבא לעיל שדבר אחר זהו **לשקינא לה דרך אברים**, ומה שהקשה אביי והרי אין צריך לזה פסוק שודאי אינו נחשב קינוי כי זו פריצות בלבד שאינה אסרת אשה על בעלה, נענה ונאמר, **ומהו דתיקא** - הייתי אומר, כיון **שבקפידא דבעל תליא רחמנא** - כתוב בתורה "ועבר עליו רוח קנאה וקינא את אשתו", הרי שתלו זאת בהקפדת הבעל, ו**בעל הא קפיד** שלא תשכב עם איש זר בקירוב אברים, **קמשמע לן** כיון שאינה נאסרת בכך אינו נחשב קינוי.
אמר שמואל, עדיף שישא **אדם**

לקוטי שיחות פרשת אמור כרך יז שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

ואין מובן: מדוע מביא רש"י כחירון לשאלה זו מדרש
ואגדה מתורת כהנים? מדוע אין הוא מפרש כפשוטו
בדומה לתשובות שלעיל?

אפשר להסביר שרש"י אינו מוכן לקבל, בפשוטו של
מקרא, את הסברו של הרמב"ן (וחלק ממפרשים אחרים),
כִּי⁸ לפי הסבר זה צריך היה פסוק זה – "ובקוצרכם..." –
להיכתב "בראש הפרשה", מיד לאחר הציווי על קצירת
העומר, אך הסברו של האבן-עזרא הוא לכאורה הסבר
פשוט ומספק בפשוטו של מקרא.

ב.

הדיוקים בפירש"י זה

כדי להבין זאת יש להקדים מספר דיוקים בפירוש
רש"י זה:

רש"י מצטט את המילה "ובקוצרכם"⁹ ומפרש: "חזר
ושנה לעבור עליהם בשני לאוין", ולאחר מכן הוא ממשיך
אמר רבי אוורדימס "...כדלעיל",

ואין מובן: ידוע¹⁰, שכאשר רש"י אומר פירוש אחר
נפרד על אותו ענין או מילה הוא אומר זאת ב"דיבור
המתחיל" (בקטע) נפרד –

ומכך שכאן כולל רש"י את שני הפירושים באותו
"דיבור המתחיל", מובן שיש ביניהם קשר, ולכאורה, אלה
הם שני ענינים שונים לחלוטין: הענין של "חזר ושנה
לעבור עליהם בשני לאוין" אינו קשור כלל, לכאורה, עם
מאמרו של רבי אוורדימס, המסביר מדוע כתוב פסוק זה
באמצע הרגלים.

כן נדרש הסבר על כמה דיוקים נוספים בפירוש זה:
(א) הדיוק הידוע, שרש"י מצטט מאמר בשם אומרו רק
כאשר עלי-ידי כך תוכן המאמר מובן יותר, ונוסף על ידי
כך ביאור הנחוץ לתלמיד ממוחל.

א.

ההסברים על כתיבת מצות פאה ולקט בענין המועדות

בפרשת המועדות שבפרשתינו, לאחר שהתורה מצוה
על הקרבנות ועל יום-טוב שבועות, נאמר¹: "ובקוצרכם
את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקוצרך ולקט קצירך
לא תלקט...". מפרשי התורה מתעכבים על כך, ומסבירים
את הטעם לכך שהתורה מורה על מצוות פאה ולקט בענין
הציווי על המועדות, ואלה דבריהם:

(א) אבן-עזרא² אומר: וטעם להזכיר ובקוצרכם את
קציר ארצכם פעם שנית³ בעבור כי חג שבועות בכורי
קציר חטים הזהיר שלא תשכח מה שצויתך לעשות בימים
ההם.

(ב) הרמב"ן מסביר: כי בקוצרכם את קציר ארצכם, רמז
לקציר הנזכר בראש הפרשה⁴, יאמר כי כשתבאו אל הארץ
וקצרתם את העומר ראשית קצירכם לא תכלה פאת השדה
ההוא לצורך העומר ולא תלקט הלקט לומר שלא תדחה
המצווה ההיא את הלאוין האלה.

(ג) בדומה לכך אומרים מפרשים אחרים⁵, שהתורה
באה להזכיר שגם השדה שממנו נלקח העומר חייב בפאה
ובלקט, כי ייתכן שיחשבו שכיוון שהביאו את "ראשית
קצירכם" של שדה זה קרבן לה', כבר קיימו מצוה בקציר
שדה זה, ואולי אין חייבים לקיים בשדה זה גם את מצוות
פאה ולקט.

לפי זה צריך להבין מדוע מצטט רש"י בפירושו את
הדרשה מתורת כהנים⁶ "אמר רבי אוורדימס⁷ ברבי יוסי
מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים פסח ועצרת מכאן
וראש-השנה ויום הכפורים וחג מכאן, ללמדך שכל הנותן
לקט שכחה ופאה לעני כראוי, מעלין עליו כאילו בנה בית
המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

"תיקן" לשם ה"נכון" ורגיל ומפורסם "אבדימי" (ואין לומר להיפך – כי
אין מסתבר כלל לומר שתיקן לשם בלתי רגיל וידוע). [ובסה"ד לא נמצא
אבדימי ב"ר יוסי]. ובדפוס שני דרש"י וכמה כת"ר רש"י "אבדימס". וראה
סה"ד סדר תו"א סוף אות וא"ו. וראה לקמן הערה 56.

(8) וכמ"ש בבאר מים חיים (לפרש"י) כאן.

(9) ואינו כותב "וגו", כי כוונתו לכל הפסוק, כדרכו בכ"מ.

(10) לדוגמא – בראשית פי' עה"ת "בראשית" וד"ה שני "בראשית

ברא". בתחלת פרשתנו "בני אהרן" וד"ה שני "בני אהרן". ועוד.

(1) כג, כב.

(2) ועד"ז בחזקוני עה"פ. ולהעיר גם מרשב"ם עה"פ.

(3) קדושים יט, ט.

(4) כג, יו"ד.

(5) כלי יקר. אוה"ח. אברבנאל בטעם ה'.

(6) עה"פ.

(7) ברוב דפוסי חומש שלפנינו "אבדימי". אבל בתו"כ "אוורדימס".

וכ"ה בדפוסים אחרים דחומש. ועד"ז בדפוס ראשון ובכמה כת"ר רש"י

"אברדימס". ולכאורה כצ"ל וה'בחור וזעזער' בראותו שם בלתי רגיל

4) בתורת כהנים – מעלין עליו כאילו בית המקדש
קיים והוא מקריב קרבנותיו לתוכו, וברשי: "מעלין עליו
כאילו בנה¹⁶ בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו
בתוכו"¹⁷.

אמנם, נראה שהיתה לרשי גירסא כזאת של דברי רבי
אורדימס¹⁸ בתורת כהנים, כיוון שרשי מצטט זאת
בשמו, אך עובדה זו עצמה דורשת הסבר: מדוע בחר רשי
דווקא גירסא זו של דברי רבי אורדימס, ולא את הגירסא
הרגילה והנפוצה, הכתובה בתורת כהנים שלפנינו.
מבחירתו דווקא גירסא זו מובן שהיא מתאימה יותר
לפשוטו של מקרא.

ד.

המילה "תעזוב" לא נאמר כאן לראשונה

בהמשך מצטט רשי את המילה "תעזוב" ומפרש
"הנח לפניהם והם ילקטו ואין לך לסייע לאחד מהם".
ועל כך שואלים¹⁹: מדוע מפרש רשי מילה זו רק
בפרשתינו, ולא לפני – כן, בפרשת קדושים, שבה כתוב
ביטוי זה לראשונה?²⁰

ה.

כוונת רשי להסביר מדוע כתובות המצוות בשנית

ויש לומר, שההסבר לכל זה הוא:
כתיבת הפסוק "ובקוצרכם..." כאן (בפרשת המועדות
בכלל, ולא במקום המיוחד למצוות אלו) אינה כלל קושי,
לפי פשוטו של מקרא, שהוא דרכו של רשי בפירושו:

1) (ב) רשי מפרט ומאריך בשאלה "פסח ועצרת מכאן
וראש השנה ויום הכפורים וחג מכאן", ואינו מסתפק
בקיצור "מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים?
4) (ג) בפסוק מוזכרים רק פאה ולקט – ורשי מוסיף גם
5) "שכחה"¹¹.

6) [אמנם זוהי לשונו של רבי אורדימס בתורת כהנים,
7) אך כפי שהוסבר פעמים רבות, אין דרכו של רשי
8) בפירושו לצטט מאמר שלם בלשון אומרו, אלא להביא רק
9) את החלק החשוב לפשוטו של מקרא¹², במיוחד כאשר
10) בעניינו אין רשי משתמש בביטוי "איתא בתורת כהנים",
11) וכדומה.

12) ולכן מובן שהמאמר כולו, באריכותו, חשוב גם
13) לפשוטו של מקרא.]

ג.

השינויים של לשון רשי מהלשון ב"תורת כהנים"

14) שאלה זו מתחזקת יותר, כאשר אנו רואים שרשי
15) משנה בלא-הכי את הלשון הכתובה בתורת כהנים במספר
16) פרטים:

17) (1) בתורת כהנים נאמר "ראש השנה ויום הכיפורים
18) מכאן", ורשי מוסיף "וחג"¹³?
19) (2) בתורת כהנים נאמר "לקט שכחה ופאה ומעשר עני"
20) – ורשי משמיט "מעשר עני"¹⁴?

21) (3) בתורת כהנים נאמר "שכל מי שהוא מוציא..."¹⁵,
22) ורשי אומר שכל הנותן לקט... לעני כראוי."

הקריב קרבנותיו בביהמ"ק, דהקדמה "מעלין עליו כאילו ביהמ"ק קיים"
– אין קיום ביהמ"ק שייך ל"עליו", לפעולתו.

18) אבל אינו מוכרח שכן הוא בכל שינויים הנ"ל, כי י"ל שרשי
מבאר דברי רבי אורדימס אף שאי"ז לשונה (כמדובר כמ"פ*). אבל גם
עפ"ז צריך ביאור מה מכריח ביאור ושינויים כזה?

19) שפ"ח כאן בשם הנח"י.

20) בשפ"ח: וע"ק מנ"ל למדרש שתי דרשות מתיבה אחת. ונ"ל
דחידא מתרצת לחברתה, עיי"ש תירוצו. ולפי פירושו נמצא, שדרשה אחת
נלמדת מ"תעזוב" שבפ' קדושים, והב' – מ"תעזוב" שבפרשתנו, "והרב
רצה לכתוב שתי הדרשות בפעם אחת ולפיכך המתין לכאן".

אבל: (א) כמדובר כמ"פ – אי"ז דרך רשי (ודרך פש"מ) להמתין
בהבנת הכתוב עד לפרשה שני! (ב) מפשטות לשון רשי לא משמע שב'
דרשות הן, כי אם ש"אין לך לסייע" הוא השלילה של מ"ש לפניו "הנח
לפניהם כו".

ומש"כ במשכיל לדוד כאן, הרי (נוסף על קושיא הב' הנ"ל) אינו
(ואפילו לא ברמז) בפרשי. רשי לא כותב: (א) שפאה ניתנת גם בעמרים,
(ב) שאז צריך לחלק לפניהם, ואדרבה, הפכו משמע מפשטות לשון רשי.
וראה לקמן בפנים סעיף יב.

11) וכן משנה הסדר (ככתוב"כ –) מהכתוב [שנאמר תחלה פאה (לא
תכלה פאת שדך) ואח"כ לקט (ולקט קצירן)] וכותב "לקט שכחה ופאה".
12) וכדמוכרח בנוד"ד גופא, שלא הביא הסיים של דברי רבי
אורדימס שכתוב"כ: וכל מי שאינו מוציא לקט שכחה ופאה ומעשר עני
מעלין עליו כאילו ביהמ"ק קיים ואינו מקריב קרבנותיו לתוכו (אבל
להעיר שגם בפס"ז כאן ליתא הסיים). וגם משמיט מעשר עני, כדלקמן
בפנים.

13) וכ"ה בדפוס רשי ורוב כת"י רשי. אבל בדפוס שני ליתא. וגם
בזה מסתבר לומר "שתוקן" להתאים לתו"כ, כבהערה הבאה.

14) כ"ה ברוב הדפוסים שלפנינו, ובדפוס שני דרשי. אבל בדפוס
ראשון וכמה כת"י רשי איתא ברשי"גם "מעשר שני" (ככתוב"כ). וכנראה
שגם בזה "תיקן" הבחור הזעזער (או שנשתרבה) ע"פ התו"כ במקום
לשון רשי "לעני (כראוי) וכתב "מעשר עני כראוי".

15) ובי"ל כאן "שכל מי שמיניח".

16) כ"ה ברוב הדפוסים (כולל דפוס שני) וכת"י רשי. בדפוס ראשון
וכמה כת"י רשי הוא ככתוב"כ. אבל גם בזה נראה ש"תוקן" ע"פ התו"כ
(כי באם ה"י כתוב ככתוב"כ "קיים" פשוט שלא יתקן לגירסא חדשה מלבד
דלא ככתוב"כ – "בנה").

17) אולי י"ל שלרשי זהו פירוש בדברי התו"כ, דאל"כ הול"ל כאילו

כאשר "אמצע הרגלים" הוא באופן של "פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכיפורים וחג מכאן". וההסבר לכך הוא: אילו האזהרה "ובקוצרכם..." היתה ציווי חדש על פאה ועל לקט, ניתן היה להסביר כדלעיל, שהתורה מזכירה כאן מצוות אלו כשם שהיא מזכירה לציוויים האחרים הקשורים לקצירת התבואה וכהמשך אליהם. כיוון שזהו ציווי ולא חדש קבעה אותו התורה כאן, כדי שלא יחשבו שעם קיום המצוות הנזכרות כאן כקשורות לקצירת התבואה מסתיימים כל החובות השייכות לקציר, וכבר אפשר לקצור ולקחת התבואה (בדומה לדבריהם של מפרשים אחרים שהובאו בסעיף א'), אלא ש"בקוצרכם את קציר ארצכם", ישנן מצוות נוספות שצריך לקיימן לפני שנהנים מן התבואה – "לא תכלה פאת שדך... ולקט קצירך לא תלקט".

אך כיוון שהאזהרה כאן היא רק כדי "לעבור עליהם בשני לאוויין"²⁹, מתאים לכתוב אותה רק כאן (ולא בפרשה שתוכנה דומה לפרשה שציווי זה מוזכר בה לראשונה) אם היא קשורה לתוכן פרשה זו, כיוון שאין צריך להזכיר זאת כאן שהרי מצוה זו כבר ידועה, כדלעיל

אך בענייננו כתוב פסוק זה בין ענינים שתוכנם העיקרי איננו המצוות שבקצירה, אלא מצוות הקרבנות³⁰ של הרגלים³¹ – והא ראינו: "פסח ועצרת מכאן וראש השנה ויום הכיפורים וחג מכאן", והרי ראש השנה ויום הכיפורים אינם קשורים לקצירת התבואה, ומכך מובן, שעיקרה של הפרשה כולה הם קרבנות המועדות³². ואם כך, כיצד מתאימה לכך האזהרה (לעבור בשני לאוויין) לגבי "פאה ולקט".

ז.

לקט שכחה ופאה - נתינת תבואה שיגעו בשבילה

על שאלה זו מובאת התשובה "ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו".

לפי הפשט מופיע פסוק זה כהמשך למצוות הקודמות המוזכרות בפרשה זו בקשר לקצירת התבואה: בתחילה⁴ נאמר "כי תבאו אל הארץ... וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר...". לאחר מכן נאמר הציווי על "מנחה חדשה²¹ המובאת בחג השבועות מן החדש שבחטים, ובהמשך לכך מזכירה התורה מצוות נוספות הקשורות לקצירת התבואה.

רש"י בפירושו מסביר בעיקר מדוע מזהירה התורה על מצוות לקט ופאה פעם שניה, לאחר הציווי בפרשת קדושים, כפי שמדגיש האבן עזרא: "וטעם להזכיר... פעם שנית", והוא מפרש: "חזר ושנה לעבור עליהם...".

[מסיבה זו מובן מדוע אין רש"י מסביר כאבן-עזרא "הזהיר שלא תשכח מה שצויתך לעשות..."]:

בפרשת קדושים נאמר בתורה²² ביחד עם הציווי על פאה ולקט: "וכרמך לא תעולל ופרט כרמך לא תלקט", ולכן אם התורה צריכה להזהיר שוב על המצוות הקשורות לעני כדי שלא תשכחנה, היא היתה צריכה²³ לחזור שוב גם על הציווי "כרמך לא תעולל ופרט...".²⁴

מכך מובן שאין חשש לשכחה של מצוות אלו, כפי שרואים שברוב המצוות אין התורה חוזרת פעם שניה, (ואף לא תמיד כשמגיע זמנן), כדי שלא ישכחו לקיימן.

לכן מסביר רש"י ש"חזר ושנה" כדי "לעבור עליהם בשני לאוויין". ואין שאלה מדוע קבעה התורה שעוברים "בשני לאוויין" דוקא במצוות אלו ולא באחרות²⁵ – וכפי שמפרש רש"י²⁶ "הרבה²⁷ מצוות בתורה נאמרו ונכללו... לחייב ולענוש על מנין לאוין שבהם" (ובפשטו של מקרא אין מקום לשאול מדוע שונות בכך דוקא מצוות אלו מאחרות²⁸).

ו.

השאלה על הקשר של ציוויים אלו לפרשה מתעוררת לאחר פירוש

דוקא לאחר פירוש זה מתעוררת השאלה "מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים" – ושאלה זו קיימת דוקא

(21) כג, טז.

(22) יט, יו"ד.

(23) להעיר מכלי יקר כאן: ובזה מיושב מה שלא הוזכר פרט כרמך כו'.

(24) דרך אגב דפאה ולקט – את"ל דלקיטת הכרם הוא לאחר חגה"ס (ראה לקמן סעיף ט והערה 47).

(25) ולהעיר שבנוגע לעוללות נאמר עוה"פ בפ' תצא (כד, כא), משא"כ בפרט.

(26) תשא לד, כג.

(27) ואינו אומר "רוב מצות".

(28) אבל י"ל שמוסבר הוא ע"פ מש"כ בהמשך פירושו – השינוי

והחידוש שבהם לגבי שאר מצות. ראה לקמן בפנים.

(29) ואולי י"ל לאידך גיסא – שבאם ה' זה פעם הא' שנאמר ה' קשה עוד יותר "מה ראה כו'", דאין כאן מקומו. אלא שמתחלה מבאר רש"י הענין – מה ש"חזר ושנה", שהוא כדי "לעבור עליהם בשני לאוין", ואח"כ ממשיך דגם לפ"ו עדיין ישנה הקושיא "מה ראה הכתוב כו'".

(30) היינו, דנוסף לזה שאין המדובר כאן במצות שבקציר (כ"א ע"ד המועדות), הנה בענין הרגלים גופא, אין הכתוב בא לומר זמנו המיוחד בהתאם לתבואת הארץ (אביב, קציר ואסיף) כ"א מצות הקרבנות שברגלים, כדמוכח מזה שר"ה ויוהכ"פ מכאן. כבפנים והערה 32.

(31) להעיר מרמב"ן פרשתו כג, ב. וראה רש"י כג, ח. שם, כה.

(32) וכדמוכח גם מזה שכאן לא תיאר הכתוב הרגלים (וזמנם) ביחס

1 ההסבר לכך הוא:

2 הקשר וההשוואה בין מתנות עניים לבין הקרבת
3 קרבנות הוא מובן³³: כשם שהקרבות מתחילים מ"אדם
4 כי יקריב מכם ולא מן הגזל"³⁴, הוא מקריב ונותן משלו
5 לקדוש-ברוך-הוא (למזבח ולכהן – לפי ציווי ה'), כך גם
6 במתנות עניים הוא מקיים את ציווי ה' לתת מתבואתו
7 לעניים, ולהשיב בכך את נכסיו לקדוש-ברוך-הוא על-פי
8 ציוויו.

9 אמנם ענין זה קיים בכל מתן צדקה לעניים, אך
10 ביתר-שאת הוא ניכר באופן מיוחד במתנות לקט שכחה
11 ופאה:

12 בצדקה רגילה³⁵ אפשרי שהאדם השיג את הכסף
13 שהוא נותן ללא עמל (על-ידי מסחר קל או ירושה, מציאה
14 וכדומה). ורק מפני שבכסף זה הוא "יכול לקנות חיי
15 נפשו" יוצא שהוא מוסר את "חיי נפשו"³⁶.

16 לעומת זאת התבואה הניתנת כפאה ולקט וכו' באה
17 בגיעתו בחרישה, זריעה וכדומה עד לקצירה, "בזיעת אפך
18 תאכל לחם"³⁷.

19 לכן מתאימה דרשתו של רבי אוורדימס בתורת כהנים
20 "מעלין עליו כאילו בית המקדש קיים והוא מקריב
21 קרבנותיו לתוכו" בעיקר ללקט שכחה ופאה ומעשר עני
22 ולא לצדקה רגילה.

23 רש"י מפרש זאת בהדגשה נוספת, שיגיעה בתבואת
24 הארץ הניתנת לעני – וזאת אף לפני שהאדם לוקח את
25 התבואה לעצמו ונהנה ממנה – איננה דומה רק להקרבת
26 קרבנות אלא "כאילו בנה בית המקדש" – בדומה לעבודה
27 ולגיעה בבנין בית המקדש, הנעשית לפני הקרבת הקרבנות
28 בתוכו.

ח.

הדגש בתורת כהנים - הלקיחה מעצמו ברש"י -
הנתינה לעני

בהשוואה "מעלין עליו כאילו בית המקדש קיים", או
29 "בנה בית המקדש" ו"הקריב קרבנותיו" – יש שני ענינים:
30 א) הלקיחה מעצמו – בגלל ציווי ה' הוא מוסר דבר
31 ש"יכול לקנות חיי נפשו", ויותר מכך – דבר שהשיג
32 על-ידי יגיעה בחיתו וכוונות נפשו.
33

ב) הנתינה – בגלל ציווי ה' הוא נותן את הדבר לעני³⁸.
34 ההבדל בין שניהם הוא: אם הדגש הוא בעיקר על
35 החשיבות שבלקיחת דבר מעצמו דבר הקשור לחיי נפשו,
36 הרי לא כל-כך חשובה הדרך שבה מגיע הדבר לעני.
37 אך אם הדגש העיקרי הוא על הנתינה – אז חשוב
38 אופן הנתינה ושלמותה.
39

וזהו ההבדל בין לשונו של רבי אוורדימס בתורת
40 כהנים לבין הלשון המובאת בפירוש רש"י: בתורת כהנים
41 הדגש בהשוואה הנ"ל (שבין לקט וכדומה לקרבנות) הוא
42 על כך ש"מוציא" את התבואה משדהו³⁹, ולכן הוא מוסיף
43 גם שכחה ומעשר עני הוזהים לחלוטין ללקט ולפאה בנקודה
44 זו, שהאדם מוציא מרשותו את התבואה שהשיג על-ידי
45 יגיעת כפיו.
46

לעומת זאת רש"י מדגיש בעיקר את הנקודה של "נותן"
47 .. לעני⁴⁰ כראוי, ולכן הוא מוסיף רק שכחה, כי רק היא
48 דומה ללקט ולפאה באופן הנתינה, כלומר:
49

כל שלש המצוות הללו (לקט שכחה ופאה) דומות בכך
50 שהנתינה היא באופן מושלם (לא זו בלבד שהוא נותן את
51 חיות נפשו), לנותן אין כלל טובת הנאה⁴¹ ("נותן" ..
52 כראוי) מנתינתו לעבדו ולאמתו או לעניים וכדומה.
53

מרשותו (ודבר שבא ע"י יגיע כפיו), שעי"ז מתפעל נפש האדם. ולטעם
המו"ז (ח"ג פל"ט) "כחמלת העניים והדלים לעזור האביונים במינים
חלוקים" – עיקר ההדגשה הוא בהנתינה להעני כראוי. אבל י"ל דגם
בחינוך עיקר המדה טובה הוא זה שנותן לנצרכים – ע"ש בהמשך לשונו
"כי בהותיר האדם חלק א' כו' שיהנה בו הצריכים תראה בנפשו שובע
ורצון כו'". וראה ספר מעיל צדקה סי' אלף תלג.

39) להעיר מקרבן אהרן לתו"כ פרשתנו כאן: והטעם בזה ברור הוא
כיון דזה וזה עיקר העבודה הוא נדבת לבו לתת מממונו לעבודת הא-ל
יתברך אשר צוהו. וראה הסכרת הגו"א כאן.

40) להעיר מכלי יקר כאן: "אבל לפירש"י קשה מה ענין קרבנות
למתנות עניים וכפ"י הנראה יש קצת דמיון ביניהם כי גם הקרבנות רובן
נאכלין לכהנים דרך צדקה".

41) חולין קלא, א. רמב"ם הל' מת"ע פ"א ה"ח. ומובן בפשט"מ
מפשטות לשון הכתוב בפ' קדושים שם.

לחבואת הארץ כמו בפ' משפטים כג, טו (וברש"י), טז [ובפרט ששם (אף
שזהו פעם הא' שנצטוו עליהם, אעפ"כ) נזכרו (חגה"ש וחגה"ס) רק בשם
"חג הקציר גו' חג האסיף" (ולהעיר מרמב"ן שם, טז)] ובפ' תשא לר, יח
ובפרש"י (וראה שם. כא ובפרש"י), שם, כב.

ובפרשתנו רק בנוגע לחגה"ס מתאר זמנו "באספכם גו'" (כג, לט),
וגם זה לא בתחלת הפרשה כשמפרש זמנו.

33) וראה גו"א כאן.

34) פרש"י ויקרא א, ב.

35) ראה גו"א שם באופן אחר.

36) ראה תניא פל"ז (מח, סע"ב).

37) בראשית ג, יט ובפרש"י. שם, יח.

38) ואולי י"ל דתלוי בהטעמים דמצות פאה כו' (ומתנות עניים):
לטעם החינוך (מצוה רטז) "כי הש"ת רצה להיות עמו אשר בחר
מעוטרין בכל מדה טובה ויקרה ושיהי' להם נפש ברכה ורוח נדיבה .. כי
מתוך הפעולות תתפעל הנפש כו'" – עיקר הענין הוא זה שמוציא

זשמן מאוחר יותר, בימי חג הסוכות.⁴⁷
 וכך מובן יותר מדוע משמיט רש"י את "מעשר עני",
 כי גם מעשר עני של תבואת הארץ ניתן בדרך כלל יחד עם
 נתינת המעשרות של "יקבך", בזמן האסיף⁴⁸, לאחר אסיפת
 התבואות והפירות הביתה⁴⁹, בזמן חג הסוכות⁵⁰, כדלעיל.
 ויש לומר שגם בכך אין מעשר עני דומה לחלוטין
 ללקט שכחה ופאה (בענין של "כל הנותן... מעלין עליו
 כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנות"): מעשר
 עני אינו ניתן בכל שנה, כלקט וכדומה, אלא אחת לשלוש
 שנים⁴⁸, ולא ניכר כל-כך שהוא מוסר חיי נפשו כבשאר
 המצוות הנזכרות.

וכך לגבי הכרם, שאינו הכרחי לאדם, ועוד – הטירחה
 הכרוכה בכרם (נטיעה וכדומה) אינה במשך זמן רב בכל
 שנה, ככתבואת השדה.

י.

"תעזוב" - שלימות הנתינה

בהמשך לכך מפרש רש"י "תעזוב, הנח לפנייהם והם
 ילקטו, ואין לך לסייע לאחד מהם":
 בציווי הראשון על המצוות, בפרשת קדושים, ששם
 נאמר "לעני ולגר תעזוב אותם", אין רש"י צריך לפרש
 זאת, כי מובן שהתורה מתכוונת להסביר שם את אותן

אך את מעשר עני משמיט רש"י, כי בו יש לנותן טובת
 הנאה⁴² – הוא יכול לתת לעניים לפי בחירתו (לקרוביו
 וכדומה).

מסיבה זו מתאימה יותר ההשוואה "כאילו בנה בית
 המקדש" (ולא רק "בית המקדש קיים"), כי הבניה היא
 על-ידי גייעה שתכליתה הנאת כל יהודי וכלל ישראל, ולא
 רק "כאילו.. הוא מקריב קרבנותיו לתוכו" – לעצמו.

ט.

ההסברים להזכרת שלוש המצוות לקט שכחה ופאה דוקא

אך מתעוררת השאלה: בדומה לכל הפרטים של לקט
 שכחה ופאה ישנם גם הפרטים של עוללות ופרט כרמך,
 שעליהם מצווה התורה ביחד עם הציוויים על פאה ולקט
 בפעם הראשונה, מדוע, אפוא, אין רבי אוורדימס מוסיף
 עוללות ופרט? אמנם, אין הם כתובים כאן בתורה, אך הוא
 מוסיף גם שכחה, שאינה מוזכרת בפסוק זה⁴³?

לכן מצטט רש"י בקושיא את הגירסא של דברי רבי
 אוורדימס האומרת "ראש השנה ויום הכיפורים וחג מכאן"
 – כדי להדגיש שמדובר כאן על התקופה שלפני חג
 הסוכות – לפני "באספכם את תבואת הארץ"⁴⁴. ולכן
 מתאים להזכיר כאן רק שכחה הקשורה לזמן של "קציר
 ארצכם"⁴⁵, אך לא⁴⁶ את המצוות של עוללות ופרט כרמך

וע"ד הרגיל, משא"כ בציווי הכתוב – כותב חיוב ודאי תחלה – פאה,
 ואח"כ החיוב שהוא רק לפעמים – באם נשרו, ולא יותר משתים – לקט
 כו' – ראה תו"ט פאה פ"ד מ"ו.

(46) אף שצריך להזכירם דרך אגב דפאה כו' (ראה הערה 24) – ה"ז
 בקרא כיון שהכוונה "שלא תשכח מה שציוויתך לעשות", משא"כ בדברי
 ר' אוורדימס.

(47) ראה פרש"י תבוא (כו, יב): שחרבה אילנות יש שנלקטין אחר
 הסוכות (והרי בשיטתו ופרש"י עסקינן). ובתורה כנס ב"ב (כח, א)
 "דבצירי הוי בתשרי וכבר כלה הקיץ".

אבל להעיר משלח (יג, כ) "והימים ימי בכורי ענבים" – שהי'
 בתקופת תמוז (ראה פרש"י דברים א, ב)***. ולכאורה כן משמע גם
 מהברכה כפ' בחוקתי (כו, ה) "והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג
 את זרע", שזרע הוא "חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו" (רש"י נח ח, כב),
 ואם גם בציר הוא בתשרי מהי הברכה בזה?

ובח"י חת"ס לבי"ב שם "מאי דמיתית תוס' מאמוראי דבבל דהוה בציר
 בתשרי וכבר כלה הקיץ אע"פ דבא"י קדים בציר טפ"י*** כדכתיב
 במרגלים והימים ימי בכורי ענבים".

ולפ"ז זה אולי י"ל שבתיבת "חג" מוסיף רש"י ביאור והכרח רק ע"ז
 שלא העתיק מעשר עני, שהוא (בכלל) בזמן חג, כדלקמן בפנים.
 (48) ראה ראה יד, כח ואילך. תבוא כו, יב ובפרש"י.

(42) חולין שם. בחולין שם "מעשר עני המתחלק בתוך ביתו יש בו
 טובת הנאה" (וראה פרש"י שם, ע"ב ד"ה יש בהן). משא"כ המתחלק
 בגורן (רמב"ם שם פ"ו ה"י. תורה מעשר עני חולין שם מספרי. ועד"ז
 בנדרים פד, ב. ר"ן תוס' הרא"ש שם).
 אבל להעיר שרש"י לא הביא ספרי הנ"ל בסתירת הכתובים כפ' ראה
 (יד, כח) ותבוא (כו, יב), ובב' המקומות כתב "תן להם כדי שביעה מכאן
 אמרו אין פוחתין לעני בגורן כו'***. ובכל אופן משמע דגם בגורן מחלקין
 אותו, ולא כלקט שכחה ופאה שהעניים לוקחים לבד (בוזזים). ראה
 רמב"ם שם ה"א. רש"י, רע"ב ותו"ט פאה פ"ח מ"ה. וראה משנה
 ראשונה שם.

(43) ובפרט דשכחה א' נאמר רק לקמן בפ' תצא (כד, יט), ב' בפסוק
 שם מפורש "לגר וליתום ולא למנה יהי", משא"כ בעוללות ופרט אשר
 א' כבר למדו ביחד עם פאה ולקט, ב' מצוה "לעני ולגר תעזוב אותם"
 הנאמר בפאה ולקט.

ודוחק לומר שלכן לא הוצרך רש"י לפרט, כי מובן מאליו שקאי על
 עוללות ופרט שנאמרו ביחד עם פאה ולקט, משא"כ שכחה שהוצרך
 לפרט כיון שלא נאמר שם.

(44) פרשתנו כג, ט.

(45) ועפ"ז מובן גם מה שרש"י שינה מהסדר בקרא (ראה לעיל הערה
 11)** כיון שמדבר בפעולת האדם בזמן קצירתם, לכן כותב סדרם כהוה

(* ולהעיר שלפי פ' התוס' חולין שם ופ' הב' בר"ן נדרים שם. הרי תחלה יש בו טובת הנאה, דמחלקו בבית בימות הגשמים והתור ממונ בימות החמה מניחו בגורן.
 (** להעיר שנד"ז הוא גם ברמב"ם, שבסמ"ח ומוני המצות מ"ע ק"ו ואילך ובהמצות שבהכרת לה' מת"ע. כתב פאה לקט. ועד"ז סדרם בפנים ההלכות שם בפ"א
 מהל' מת"ע, ופ"ב ואילך. משא"כ כשנמפרסם ביחד פ"א ה"ז (ועד"ז בכ"מ בהמשך ההלכות) נקט "לקט שכחה ופאה". ואכ"מ.
 (***) ובפרש"י נח (ח, כב): ק"ץ הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמייבשים אותן בשדות – דלא כמ"ש בתוס' שם דאז הוי באילנות וראה גם פרש"י ב"ב שם ד"ה וננס.
 (****) בספרנו שלח שם, "ולא היו הפירות כו' בשלימותם עדיין כו'". אבל דוחק לומר ששלמותם (מומנ) היא רק לאחר ב"ג חדשים (אחרי חודש תשרי).

30 חלק אחד משישים וכו').
 31 אמנם, כיוון שהדברים הושגו ביגיע כפיו חשוב אפילו
 32 דבר מועט, ולכן העיקר הוא אופן הנתינה "נותן לקט
 33 שכחה ופאה לעני כראוי", אך במה גדול כל-כך הדבר עד
 34 כדי היותו "כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו
 35 בתוכו"?!
 36 לשם כך מציין רש"י את שם בעל המאמר, רבי
 37 אוורדימס:
 38 חז"ל מספרים בתלמוד הירושלמי⁵⁵, שיהודא איש
 39 הוצי התחבא שלושה ימים והתעמק בהבנת המאמר "מנין
 40 שחיי עיר הזאת קודמין לחיי עיר אחרת. אתא לגבי רבי
 41 יוסי..."⁵⁶, ורבי יוסי קרא לבנו רבי אבירודימס⁵⁷ כדי שיאמר
 42 לו "הדין טעמא מנין שחיי עיר הזאת קודמין לחיי עיר
 43 אחרת. אמר לו: תהיינה⁵⁸ הערים האלה. תהיינה עיר ועיר
 44 ואחר-כך ומגרשיה סביבותיה"⁵⁹.
 45 ולכאורה, מדוע צריך היה רבי יוסי לקרוא לבנו ולומר
 46 לו שיענה, מדוע לא אמר רבי יוסי בעצמו ליהודא את
 47 מקור הדין? במיוחד שהוא עצמו אמר דין זה?
 48 מכך מובן שענין זה היה לימוד מיוחד של רבי
 49 אבירודימס (כפי שאומרים על רבי יהודא ש"כולי תנויי
 50 בנזקין הוה"⁶⁰), שהיה לומד במיוחד הלכות נזיקין, ועל
 51 רבי עקיבא – "כלך לך אצל נגעים ואהלות"⁶¹, ועוד) –
 52 הוא היה שקוע במיוחד בהלכה של "חיי העיר הזאת
 53 קודמין", ולכן קרא לו רבי יוסי.
 54 כלומר רבי אבירודימס היה עוסק במיוחד בענין זה,
 55 שלפי התורה יש דין קדימה לעניים הקרובים יותר אליו,
 56 ואפילו אם הקרבה מתבטאת בכך שהם הגרים באותה עיר,
 57 על פני עניים הרחוקים.
 58 ולפי שיטתו מובן החידוש הגדול בענינו, שה"נותן
 59 לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית

1 קיום המצוות פאה ולקט וכו': "לא תכלה פאת שדך...
 2 ולקט קצירך לא תלקט .. (אלא) לעני ולגר תעזוב אותם",
 3 ומשמעות המילה "תעזוב" היא כפשוטה.
 4 לעומת זאת בפרשתינו כבר ידוע אופן קיום המצוות,
 5 שיש להשאיר את הפאה והלקט לעניים, וכאשר נאמר כאן
 6 בפסוק שוב "ובקוצרכם... לא תכלה פאת שדך" הכוונה
 7 היא להוסיף ש"כל הנותן לקט שכחה ופאה כראוי מעלין
 8 עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב..."⁶², ולהדגיש
 9 שהנתינה היא בשלימות, עד אשר אין לבעל השדה טובת
 10 הנאה –
 11 ומוכן שגם התוספת "לעני ולגר תעזוב אותם", אשר
 12 גם פרט זה ידוע מפרשת קדושים, הוא כדי להוסיף
 13 בשלימות הנתינה ובשלילת ההנאה של הנותן. לפיכך
 14 מפרש רש"י "תעזוב, הנח לפנייהם והם ילקטו ואין לך
 15 לסייע לאחד מהם": לא זו בלבד שאין הוא רשאי לבחור
 16 למי מן העניים לתת, אלא אין לו אפילו את ההנאה לסייע
 17 בלקיחה, ועליהם לקחת לבד⁶³.

יא.

הזכרת שמו של רבי אורודימס מדגישה חידוש בענין
 18 תלמיד ממולח עשוי עדיין לשאול על דברי רבי
 19 אורודימס, ש"כל הנותן לקט שכחה ופאה כראוי מעלין
 20 עליו כאילו בנה בית המקדש..."⁶⁴:
 21 מהי בכל זאת המעלה הגדולה בכך שאדם לוקח דבר
 22 מעצמו ואין לו בכך טובת הנאה? מדוע הדבר חשוב עד
 23 כדי כך ש"כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו
 24 בתוכו"?
 25 במיוחד כאשר בדרך-כלל אין זו כמות גדולה כל-כך:
 26 שבולת אחת שנפלה או שתיים של לקט, מספר אגודות
 27 שנשכחו בקציר, או שבולים בקצה השדה (שבפסוק אין
 28 מוזכרת כמות⁶⁵), ואכן, מדאורייתא אין שיעור⁶⁶ – אפילו
 29 הניח שיבולת אחת יצא ידי חובתו⁶⁷, ואפילו מדרבנן זהו

(49) ראה לעיל הערה 42, וש"נ.

(50) וראה פרש"י משפטים כג, טז. וראה פרש"י נח ח, כב.

(51) ולשונו "ואין לך לסייע לאחד מהם" הוא הפי' של "הנח לפנייהם", שאין הכוונה שיניח לפנייהם, ע"ד "והנחת בשעריך" דמערש עני בראה שם (ראה לעיל הערה 42 ובמשנה ראשונה שם). וראה ירושלמי פאה רפ"ד "תעזוב, הנח לפנייהם תבואה בקשה כו'". ועד"ז בתרו"כ קדושים שם. ושם לפני"ד "הנח לפנייהם והם יבזבוזו". וראה לקמן בפנים סעיף יב.

ופשיטא שאין לדייק לשון רש"י "כל הנותן לקט שכחה ופאה לעני ולומר שכוונתו שנותנו ביד, (וראה במשכיל לדוד כאן ד"ה תעזוב) – כמו שלשון המשנה שם ד"פאה ניתנת במחובר", אף שהכוונה "הנח לפנייהם". (52) וברש"י קדושים שם, ט כתב "שיניח פאה בסוף שדהו" אף שבכמה מצוות כתב שיעור, וכמו שתיכף לאח"ז בלקט כתב "שבולים הנושרים בשעת קצירה אחת או שתיים אבל כו'".

(53) ריש מס' פאה.

(54) לשון הרמב"ם שם הט"ו.

(55) שביעית פ"ח ה"ה. ובגדים פ"א ה"א (אלא דשם לפנינו רבי אבא בר"י). ובבבלי נדרים (פא, א) הוא באור"א קצת, ככהערה 58.

(56) בבבלי שם "ורדימוס", ועד"ז בשבת קיח, ב. וכ"ה ב"ל"ש פרשתנו כאן.

(57) יהושע כא, מ.

(58) בבבלי: א) שאשכח' ורדימוס ב"ר יוסי, ומעצמו אמר לו טעמא

דאבא לא שרבי יוסי קרא לברי'. ב) שאלו הטעם דר"י דכניסותן קודמין לחיי אחרים. ג) הביא הרא"י מהכתוב (מטות לה, ג) "ומגרשיהם יהיו לבהמתם וגו'", שרואים דכביסה קרי' לי' חיייהם. וראה מראה הפנים ושירי הקרבן לירושלמי נדרים שם.

(59) ברכות כ, א. וש"נ.

(60) חגיגה יד, א. וש"נ.

התבואה אין הנאה מן הנתינה, איננו פרט שולי ונוסף
במצוות לקט שכחה ופאה⁷⁰, אלא זוהי מהות המצוה:
מהות המצוה איננה רק "מוציא לקט שכחה ופאה"⁷¹, אלא
גם "נותן... לעני כראוי" – "לעני ולגר תעזוב אותם".⁷²

יג.

ההוראה ביניה של תורה

מכך נלמדת גם ההוראה ביניה של תורה מפירוש
רש"י, עד כמה חשוב שקיום מצוה, ואפילו מצוה קלה –
שבולת אחת פוטרת, כדלעיל – ייעשה באמת ללא פניות
אישיות וטובת הנאה.

ועד כמה חשובה, מצד שני, הכפיה העצמית – כופה
את יצרו, עד אשר ב"כי תראה חמור שונאך רובץ תחת
משאו... עזוב תעזוב עמו"⁷², "מצוה בשונא כדי לכופ את
יצרו"⁷³ – עד כדי כך, שדוקא מפני שקיום מצוה לקט
וכו' הוא ההיפך מן הקיום מצד הטבע על-פי תורה
(שבצדקה צריך לתת קודם לעניים הקרובים⁷⁴), דוקא
משום כך "מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב
עליו קרבנות בתוכו".

וכאשר עוסק האדם ב"לשנות מדותיו הטבעיים", ועד
ל"לשנות טבעיות מדותיו"⁷⁵, נעשה⁷⁶ מ"מעלין עליו
כאילו" – בנין בית המקדש כפשוטו, "ושם נעשה לפניך...
כמצות רצונך" – בבית המקדש השלישי שיבנה במהרה
בימינו ממש.

(משיחות מוצש"ק פ' אמור תשל"ח)

וקצר (וראה הערה שלפנ"ו). ולהעיר מצפ"ע הל' מת"ע רפ"א (ושם פ"ב
ה"ד לא, כ"ג) דמשמע מירושלמי דחיוב פאה בעומרים הוא חיוב בפ"ע,
ולא דנשאר עליו החיוב דקמה, ע"ש בארוכה בנוגע לאו הניתק לעשה,
וחילוק הסוגיות דב"ק חולין תמורה ועוד. ואכ"מ.

(69) ועוד חידוש בפרש"י פרשתנו (השיך להנ"ל) דחזר ושנה לעבור
עליהם בשני לאוין, ולא מצאתי לע"ע לשאר פוסקים שס"ל כן.

וע"פ הנ"ל בפנים יובן החידוש בזה, שהרי גם "תעזוב" דפרשתנו אין
הכוונה ע"י מעשה דנתינה כו' כ"א "הנח לפניכם כו'" כנ"ל, ומכיון שאין
בו מעשה לא ניתק (ונשארו עליו) ב' הלאוין – ראה תוד"ה הנח חולין
פא, א בסופו. וראה פנים יפות שם. ואכ"מ.

(70) כפשטות לשון הרמב"ם שם ה"ח.
(71) ולהעיר מלשון הרמב"ם בסהמ"צ ובמנין המצות שם וכן
בהכותרת להל' מת"ע "לחנח פאה" "להניח לקט כו'", ולא כתב "לעני".
משא"כ במל"ת רי ואל"ך. וראה לשונו ריש הל' מת"ע.

(72) משפטים כג, ה.

(73) ב"מ לב, ב.

(74) שו"ע יו"ד סנ"א ס"ג.

(75) ראה לקו"ד ח"א נו, ואל"ך. ונת' בהתמים חו' ג ע' סו. ולהעיר
מכש"ט סכ"ד, בשם רס"ג.

(76) ראה לקו"ד שם מאמר אדה"ו "כל ענין החסידות הוא לשנות טבעי
מדותיו" – והרי ביאת המשיח תלוי בהפצת המעניות (חסידות) חוצה.

יב.

הנתינה - מהות המצוה

לפי האמור לעיל יש להסביר "ענינים מופלאים" בדרך
ההלכה, שניתן ללמוד מרש"י:

הרמב"ם פוסק⁶² שפאה, וכן לקט ושכחה, הם לאו
הניתק לעשה, ואם "עבר וקצר את כל השדה" ולא השאיר
פאה "לוקח מעט ממה שקצר .. ונותנו לעניים שנתינתו
מצות עשה שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם"⁶³.

ואילו לפי המוסבר לעיל בפירוש רש"י לפי פשוטו של
מקרא יוצא, שאין זה לאו הניתק לעשה⁶⁴, הפסוק
"לעני..." איננו חיוב חדש המנתק את הלאו על ידי "נותנו
לעניים".

הפסוק "לעני ולגר תעזוב אותם" הכתוב בפרשת
קדושים מתאר את אופן קיום הלאו – "לא תכלה פאת
שדך לקצור" על-ידי ש"לעני ולגר תעזוב אותם"⁶⁵.
והציווי השני⁶⁶ "לעני ולגר תעזוב אותם" שבפרשתנו⁶⁷
בא⁶⁸, אדרבה, כדי להדגיש את העדר הנאה, ושליטת
הנאת הנתינה⁶⁹.

במילים אחרות: הנתינה "לעני ולגר" בלקט ופאה
באופן של "תעזוב אותם", שהם יקחו בעצמם ולבעל

(61) ראה מעיל צדקה שם בסופו. ולהעיר ע"ד ההלכה מצפ"ע הל' מת"ע פ"א ה"ח. ועוד.

(62) הל' מת"ע פ"א ה"ב. סהמ"צ מ"ע קכ"קא. מל"ת רי, ריד.

(63) לשון הרמב"ם שם ה"ב.

(64) אבל ראה פנים יפות לקדושים שם. משכיל לדוד כאן.

(65) וכביומא לו, ב "תעזוב מעיקרא משמע", ולדידי לא הוי לאו הניתק לעשה. וראה פרש"י ותו"י שם.

(66) להעיר מתמורה (ו, א): שאני התם דאמר קרא תעזוב תעזוב יתירה. וראה תוד"ה אמר אביי שם.

ולהעיר מהשק"ט (גם בדעת הרמב"ם) – בס' לימודי ה' לימוד פה.

שעה"מ הל' גירושין פ"ג ה"ט. שו"ת שואל ומשיב מהדורא שתייתי סי' כו. מפרשים ליומא שם, ועוד. וראה הנסמן בהערה 68. ואכ"מ.

(67) בהכתב והקבלה כאן, דהכתוב דפ' קדושים לא תכלה פאת שדך לקצור יזהיר על חיוב לכתחילה שלא יגמור לקצור, והפסוק דפרשתנו "בקצורך" יזהיר על הדיעבד אם כבר קצר כל השדה דיתן מן הנקצר כו'.

אבל ראה ירושלמי רפ"ד דפאה שלמדין מהכתוב דפרשתנו שהפאה ניתנת במחזור (ראה פני משה שם), וכן הובא בפיה"מ ובר"ש שם. וכן בריש הל' מת"ע הביא הרמב"ם הכתוב דפרשתנו לעצם המצוה* דפאה, "אלא יניח מעט קמה", ועד"ז בסהמ"צ מל"ת רי (ראה הוצאת העליר וקאפח), וכן במנין המצות ברי ספר היד לרוב הכת"י (ראה רמב"ם ס' המדע – ירושלים, תשכ"ד).

(68) ולהעיר דלפ"ז לא מצינו לפרש"י הדין דפאה בעומרים באם עבר

(*) ולהעיר מכש"ט שם ה"ד לענין לקט: מפורש בתורה פ' אמור.

לקוטי שיחות פרשת אמור כרך יז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

23 כוונת המשנה¹¹ בכונתה שמחה זו בשם "שמחת
24 בית השואבה", וכוונת הגמרא¹² בצטטה לענין זה את
25 הפסוק¹³ "ושאבתם מים בששון" היא, שלפי פסוק זה,
26 שהוא אסמכתא בלבד, צירפו את ענין השמחה
27 המיוחדת של חג הסוכות לענין ניסוך המים. לפיכך אין
28 השמחה נקראת "שמחת השואבה" (שם המציג את
29 השאיבה כסיבה לשמחה), אלא "שמחת בית השואבה"
30 — שמחת חג הסוכות המתקיימת ב"בית השואבה",
31 שהוא "שם המקום שהיו מתקנין לשמחה"¹⁴.

ב.

קיימת סתירה, לכאורה, בדברי הרמב"ם הללו
וצריך להבין:

32 לכאורה קיימת בדברי הרמב"ם סתירה: בתחילה
33 הוא אומר שחובת "שמחה יתירה" נלמדת מן הפסוק
34 "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים", כלומר, זמן
35 השמחה כולל גם את היום הראשון של סוכות שהוא
36 אחד מ"שבעת הימים", ואילו מיד אחר-כך, באותה
37 ההלכה, הוא אומר "ומתחילין לשמחה ממוצאי יום-
38 טוב הראשון!"
39 אמנם, הסיבה לכך מובאת על-ידי הרמב"ם
40 בהמשך דבריו¹⁵ "ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת
41 ולא את יום-טוב", אך גם ענין זה עצמו אינו מובן:
42 אם "השמחה היתירה" איננה חובה מן התורה, אלא
43 מדרבנן¹⁶, הרי מובן מדוע לא יכלה שמחה זו להתקיים

א.

שמחה מיוחדת בחג הסוכות

1 מן הפסוק¹ "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת
2 ימים", האמור לגבי חג הסוכות, מסיק הרמב"ם²,
3 שבחג הסוכות היתה "שמחה יתירה" — יותר מאשר
4 במועדים האחרים, ואלה דבריו:
5 "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמחה בהן³, בחג
6 הסוכות היתה במקדש יום⁴ שמחה יתירה שנאמר
7 ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים. וכיצד היו
8 עושין, ערב יו"ט הראשון היו מתקנין במקדש מקום
9 לנשים מלמעלה ולנשים מלמטה כדי שלא יתערבו
10 אלו עם אלו, ומתחילין לשמחה ממוצאי יום-טוב
11 הראשון. וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד..."
12 מפרשים⁵ אומרים על כך, שהעובדה שהרמב"ם
13 מצטט את הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת
14 ימים" כמקור לכך ש"בחג הסוכות היתה במקדש יום
15 שמחה יתירה", ובמיוחד כאשר הוא איננו מציין
16 ששמחה יתירה זו היתה קשורה לניסוך המים⁶ —
17 שמחת בית השואבה — מהווה הוכחה לכך, שהרמב"ם
18 סובר ש"שמחה יתירה" זו איננה קשורה לניסוך
19 המים⁷, אלא זוהי חובה מן התורה⁸ שתהא שמחה
20 בבית המקדש ("לפני ה' אלקיכם") בחג הסוכות מכיון
21 שזה יום-טוב⁹, בנוסף לשמחה שצריכה להיות בכל
22 יום-טוב¹⁰, ובחג הסוכות עצמו ב"גבולין".

והיא שמחת בית השואבה", שמוזה מוכח ששמחה זו היא גדר שמחת
י"ט, ולא משום ניסוך המים. אבל לאידך חוקשה לי' להרי"פ פערלא
שם (רלו, ג"ד), למה אי"ז מצוה בפ"ע מן הכתוב "ושמחתם גוי". וראה
לקמן הערה 37.
(10) ופי' לשון הגמרא (סוכה נ, ב) (לגי' רש"י). נא, א) "שמחה יתירה"
לפי"ז הוא (לא כפרש"י "ד"ה דברי הכל) "ואינה מן התורה אלא לחבב
את המצות ולא דחי שבת", כ"א) שהוא יתרון בהשמחה דיו"ט שצ"ל
בלא"ה, אבל ראה לקמן הערה 40.
(11) סוכה פ"ה מ"א.
(12) שם נ, ריש ע"ב. ירושלמי שם. וראה פרש"י ד"ה מנא ה"מ שם
מח, ב.
(13) ישע"י יב, ג. וראה פיה"מ להרמב"ם רפ"ה דסוכה.
(14) לשון הרמב"ם שם. וראה מ"ג שם: מאור בית השואבה.
(15) בהלכה יג (ממשנה שם נ, א).
(16) כדעת רש"י דלעיל הערה 10. שבת כא, א.

(1) פרשתנו כג, מ.
(2) הל' לולב פ"ח ה"ב.
(3) כמ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו ה"ז. סהמ"צ מ"ע נד.
(4) ראה שינוי גירסאות ברמב"ם מהדורות פרענקל (ירושלים תשל"ה).
(5) ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"ג מילואים סי' ה'.
(6) ולא הזכיר ע"ד ניסוך המים כ"א בהל' תמידין ומוספין פ"י ה"ו
ואילך (אבל לא מענין השמחה, שאין מקומו שם, כמובן).
(7) וראה רמב"ם הל' לולב שם ה"ד: "שהיו מרקדין וכו' בימי חג
הסוכות".
(8) ואין לתרץ עפ"י הכלל (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד) שהרמב"ם
מביא דרשה הפשוטה יותר אף שלא נזכרה בש"ס — כי הבאת כתוב זה
כאן נותנת מקום לטעות שחייב השמחה הוא (א) מן התורה, (ב) "שבעת
ימים".
(9) בסהמ"צ להרמב"ם (שם). וכ"ה בחניך מצוה תפח): "ובכלל אמרו
ושמחת בחגיך מה שאמרו וכו' ולשחוק בכלי* ניגון ולרקד במקדש לבד

בשמחה זו. ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי 23
שירצה אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות 24
והסנהדרין והחסידים והזקנים²⁸ ואנשי מעשה הם 25
שהיו מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין במקדש בימי 26
חג הסוכות, אבל כל העם האנשים והנשים כולן באין 27
לראות ולשמוע". 28

המקור להלכה זו הוא במשנה²⁹, האומרת: 29
"חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם..." 30

וצריך להבין: 31

(א) לפי המוסבר לעיל, שלדעת הרמב"ם שמחה זו 32
היא חובה מן התורה כשמחת יו"ט, ולא מדרבנן מפני 33
ניסוך המים, מדוע "לא היו עושין אותה עמי הארץ 34
וכל מי שירצה.. וכל העם האנשים והנשים כולן באים 35
לראות ולשמוע (בלבד)"? קושי זה מורכב משניים: 36
(א) כיצד ייתכן שיהיה הבדל בין יהודים מסוגים שונים 37
בקיום מצות-עשה מן התורה, הנאמרת באופן כללי? 38
(ב) מהו המקור להבדל זה³⁰? 39

(ב) במשנה מוזכרים רק "חסידים ואנשי מעשה", 40
והרמב"ם מוסיף גם "גדולי חכמי ישראל וראשי 41
הישיבות והסנהדרין (והחסידים) והזקנים (ואנשי 42
המעשה)". 43

יתר על כן: בגמרא³¹ מובאת הברייתא המספרת על 44
מה שאמרו אז "חסידים ואנשי מעשה" ובעלי תשובה. 45
כלומר, היו שלושה סוגים: חסידים, אנשי מעשה 46
ובעלי תשובה. הרמב"ם מוסיף, מצד אחד, סוגים 47
שאינם מוזכרים בברייתא, ומצד שני הוא משמיט בעלי 48
תשובה, שהם נזכרים בברייתא! 49

1 ב"יום-טוב הראשון", [שהרי אופן השמחה היה¹⁷
2 "החליל מכה ומנגנין בכנור ובנבלים ובמצלותים וכל
3 אחד ואחד בכלי שיר שהוא יודע לנגן בו..."], ואין
4 בכח חובת השמחה, שהיא מדרבנן, לדחות את האיסור
5 של השימוש בכלי שיר בשבת ויו"ט¹⁸ שאף הוא
6 מדרבנן¹⁹.

7 אך אם סוברים ששמחה יתירה זו היא חובה מן
8 התורה, הרי קשה: מדוע אין חובת דאורייתא זו דוחה
9 את איסור דרבנן של שימוש בכלי שיר²⁰, [ובמיוחד²¹
10 ש"אין שבות במקדש"²², ושמחת בית השואבה
11 התקיימה במקדש בלבד²³]? 12

ג.

שני קשיים נוספים על דברי הרמב"ם

12 גם צריך להבין:
13 (א) מהו מקור של הרמב"ם לכך שבפסוק
14 "ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים" הכוונה היא
15 ל"שמחה יתירה"²⁴? 16

16 (ב) יתר על כן: כיצד ייתכן, לכאורה, ללמוד
17 שהפסוק מתכוון כאן לציווי על "שמחה יתירה" בבית
18 המקדש, בעוד שהרמב"ם עצמו קובע בהלכה
19 קודמת²⁵, שפסוק זה מלמד דבר אחר: "מצות לולב...
20 ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי
21 החג שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם..."²⁶? 22

ד.

השמחה נעשית ע"י גדולי חכמי ישראל

22 בהמשך לדבריו²⁷ אומר הרמב"ם: "מצוה להרבות

(17) רמב"ם שם הי"ג. וראה משנה שם נא, ב.

(18) עירובין קד, א. וראה ביצה ל, א. לו, ב. רמב"ם הל' שבת פכ"ג
ה"ד.

(19) ראה תוד"ה שאינו (סוכה נ, א). ד"ה ורבנן (שם, ב).

(20) דאינו דומה לתק"ש בשבת כדלקמן הערה 21. ומ"ש ברי"פ
פערלא שם "משום שלא צוה עלי' הכתוב אלא לשמחה יתירה לא דחיא
שבת" – צריך ביאור.

(21) אבל גם בלא"ה אינו דומה לתקיעת שופר בר"ה שחל להיות
בשבת שאין תוקעין במדינה משום גזירה דרבה (ר"ה כט, ב. וש"ג) – כי
שם לא עקרו המצוה מכל וכל רק בשנה מסוימת, משא"כ בנדר"ד
שלעולם נעקרת מצות "שמחה יתירה" ביו"ט הראשון של חג ובמילא
נעקר קיום "ושמחתם גו' שבעת ימים", ואא"פ לחכמים לעקור מצוה
לגמרי – ראה יד מלאכי כללי היו"ד סי' רצה, וש"ג.

ולהעיר מפרש"י סוכה נא, א (ד"ה ה"ג): שמחה יתירה נמי דוחה
שבת הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבות
בעלמא (ולא הזכיר דאין שבות במקדש).

(22) פסחים סה, א. ביצה יא, ב.

(23) והתירוצ' בתוד"ה ורבנן (דלעיל הערה 19. ועד"ז הוא ברשב"א
סוכה שם) – הוא רק אם שמחת ביה"ש אינה מדאורייתא, כדמוכח בתוס'
שם.

(24) כקושיית הר"פ פערלא שם. ועיי"ש השקו"ט בדברי הירושלמי
(ר"ה פ"ד ה"ג. סוכה פ"ג הי"א) כמקור להרמב"ם.

וידועה השקו"ט (יד מלאכי כללי הדל"ת סי' קמד. שד"ח (כרך ט')
כללי הפוסקים סט"ז אות ג') האם אפשר לדרוש ללמוד הלכות מפסוקים
לאחרי תחיתת התלמוד. ולהעיר מסדר ברה"ג לאדה"ז (פ"ג ס"ב) "אם
הי' מעונה בכבלי ברזל", שלכאורה מקורו הכתוב (תהלים קז, י) "אסירי
עני וברזל" (שער החולל פכ"ג).

(25) הל' לולב פ"ז הי"ג. וראה סוכה מג, א.

(26) כקושיית הר"פ פערלא שם. מכתבי תורה מכתב קנב.

(27) הי"ד.

(28) עכצ"ל שיש חילוק בין זקן זה שקנה חכמה (קדושין לב, ב)
ו"גדולי חכמי ישראל" דחשיב לפני זה. ואולי י"ל דוקן חכמתו באה ע"י
"רוב שנים יודיעו חכמה" (איוב לב, ז) וכמה הרפתקאי דערו עליו
(קדושין לג, א) ואין חכם כבעל הנסיון וכו', וחכמי ישראל – מצד טבע
שכלו, ניין וחכמים (קדושין לב, ב).

(29) סוכה נא, א.

(30) משא"כ החילוקים בשמחת יו"ט (רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ד),

כי שם הוא "כל אחד ואחד כראוי לו" (רמב"ם שם). ועד"ז בהקהל –
יולך לא, יב.

(31) שם נג, א.

ה.

"שמחה יתירה" של סוכות קשורה בשמחה של מצוה בכלל

1 בהמשך אומר³² הרמב"ם: "השמחה שישמח אדם
2 בעשיית המצוה ובאהבת הא' שצוה בהן עבודה גדולה
3 היא... וכל המשפיל עצמו ומקל גופו... הוא הגדול
4 המכובד העובד מאהבה. וכן דוד מלך ישראל אמר³³
5 ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני..."

6 וצריך להבין: מדוע מביא הרמב"ם ענין זה כאן
7 בהלכות לולב, בהמשך לדבריו על "שמחה יתירה" של
8 חג הסוכות? גם אם בכוונתו לצרף הלכה זו של שמחה
9 להלכה אחרת של שמחה, היה עליו להביא זאת
10 בהלכות יו"ט³⁴ מפני מספר סיבות: (א) הן קודמות (ב)
11 השמחה שם היא כללית יותר (ג) ועיקר: בסוף ענין
12 השמחה שם מדובר על שמחה בעבודת ה' בכלל, בדיוק
13 כמו כאן.

14 מובן מכך, שלשמחה של מצוה בכלל יש קשר עם
15 "שמחה יתירה" של סוכות.

ו.

השמחה היתירה היא תוספת בשמחת יו"ט, ולא מצוה נפרדת

16 ההסבר לכל זה:

17 בכך שהרמב"ם מצטט את הפסוק "ושמחתם לפני
18 ה' אלקיכם שבעת ימים" כמקור ל"שמחה יתירה" בחג
19 הסוכות, הוא איננו מתכוון לומר שבתורה קיימת כאן
20 עוד חובה של "שמחה יתירה" בחג הסוכות, בנוסף
21 למצות שמחה ביום-טוב, אלא כוונתו היא כדלהלן:

22 כיוון שהתורה מדגישה את חובת שמחת יום-טוב
23 לגבי חג הסוכות בבית המקדש, יותר מאשר בשאר
24 ימים-טובים, בפסוק³⁵ "ושמחתם לפני ה' אלקיכם
25 שבעת ימים", למרות שחובת שמחת יום-טוב כבר

(32) ה"ט".

(33) שמואל ב' ו, כב.

(34) פ"ו לאחר ה"כ.

(35) וראה יל"ש פרשתנו כאן (רמז תרנד): שלש שמחות כתיב בחג.

(36) ראה טז, יד.

(37) ומתורץ עפ"ז למה לא נמנה כמצוה בפ"ע אלא נכללת במצות שמחת יו"ט (ראה לעיל הערה 9).

(38) עפ"ז מתורץ מה שיש להקשות לכאורה על כללות השמחה דשמחת ביה"ש – הרי אין מערבין שמחה בשמחה (מו"ק ח, ב. ירושלמי שם פ"א ה"ז. רמב"ם הל' יו"ט פ"ז ה"ז). וראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו. ואכ"מ.

(39) דאז הול"ל (בהלכה י"ב): מצוה לעשות שמחה יתירה במקדש

נלמדת מן הפסוק "ושמחת בחגיך..."³⁶, לכן "היתה
27 במקדש יום שמחה יתירה": עובדה זו הביאה לידי כך
28 שנהגו אז "שמחה יתירה" בתוך שמחת יום-טוב
29 עצמה, כהדגשה במצוה (הכללית³⁷) של שמחת יום-
30 טוב³⁸.

31 ולכן מתכוון הרמב"ם באומרו, בשתי הלכות
32 מאוחר יותר, "מצוה להרבות בשמחה זו": אין כאן
33 מצוה וחייב³⁹ בפני עצמו של שמחה יתירה, אלא בתוך
34 מצות שמחת יום-טוב יש הדגשה ותוספת⁴⁰.

35 אמנם, השמחה קשורה לפסוק "ושמחתם לפני ה'
36 אלקיכם שבעת ימים", ובאמצעות הריבוי בשמחה
37 מקיימים מצות-עשה הכללית של שמחת יו"ט, אך
38 כיוון שבכל זאת אין חובה נפרדת מן התורה על
39 "שמחה יתירה", ואת מצות-העשה של שמחת יו"ט
40 מקיימים ללא הענין של "שמחה יתירה", הרי אין
41 לדחות את האיסור של שימוש בכלי שיר ביו"ט⁴¹, אף
42 אם הוא דרבנן.

43 [בזה מובנת קביעת הרמב"ם ש"ערב יום-טוב
44 הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים וכו'"],
45 למרות שמלשון המשנה²⁹ נראה שהיו מסדרים זאת
46 "במוצאי יום-טוב הראשון של חג". שהרי, כיוון שאין
47 חובה מיוחדת מן התורה על "שמחה יתירה" זו, מדוע
48 ידחו עבודה את איסור עשיית המלאכה בחול-
49 המועד⁴²? לכן קובע הרמב"ם שסידרו כל זאת בערב
50 יום-טוב⁴³].

ז.

הסיבה להבדלים בקיום המצוה בין יהודים שונים

51 לפי זה יובן מהי הסיבה שבקיום מצוה סתמית זו
52 היו הבדלים בין יהודים שונים:
53 כיוון ש"השמחה היתירה" איננה מצוה בפני עצמה,
54 אלא תוספת והדגשה בחיוב המצוה של שמחת חג

בחג הסוכות שנאמר ושמחתם גו'.

(40) ואולי זוהי ג"כ כוונת רש"י (דלעיל הערה 10) במ"ש "ואינה מן התורה אלא לחבב את המצוה" – היינו שאינו חייב מן התורה, אלא "לחבב את המצוה" (י של תורה). וראה אנציק' תלמודית ע' "חובה מצוה ורשות" החילוקים בגדר רשות חובה ומצוה. וש"נ.

(41) להעיר ג"כ מרשב"א (דלעיל הערה 23): ובחליל של שואבה שאינה חובה אלא שמחה יתירה.

(42) רמב"ם הל' יו"ט פ"ז.

(43) וראה בארוכה שיירי כנה"ג או"ח "לשונות הרמב"ם ז"ל" הל' לולב כאן. ערוך לגר סוכה שם. [ושם – שהוא ע"ד שיטת הרמב"ם לענין הקהל, עיי"ש]. וימתק יותר עפ"י המבואר בפנים, ששמחת ביה"ש אינה בגדר חובה.

25 (א) "אמר ר' יהושע בן חנניא כשהיינו שמחין שמחת
26 בית השואבה... לא טעמנו טעם שינה, דהו מנמנמי⁴⁸
27 אכתפי דהדרי" (=שהיו מנמנמים זה על כתפו של
28 זה). מהי מעלתו המיוחדת של ר' יהושע בן חנניא
29 (שבעבורה מספרת הגמרא מה הוא⁴⁹ אמר אודות
30 ההשתתפות בשמחת ביה"ש")?

31 מסופר בגמרא⁵⁰, שר' יהושע בן חנניא היה מתווכח
32 עם ה"סבי דבי אתונא" (=זקני אתונה), שהיו חכמים
33 גדולים, והיה מנצחם. כמ"כ מסופר בגמרא⁵¹, שלפני
34 הסתלקותו של ר' יהושע בן חנניא שאלו אותו חכמי בני
35 ישראל "מאי תיהי ע"ל מאפיקורוסין" (=מה יהיה עלינו
36 מן האפיקורסים?), והוא ענה להם בפסוק⁵² "אבדה עצה
37 מבנים נסרחה חכמתם", (ואיבעית אימא שענה להם
38 בפסוק⁵³ "ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך"). רואים
39 מכאן שר' יהושע בן חנניא היה הגדול שבחכמי ישראל.

40 מכאן מסיק הרמב"ם ש"גדולי חכמי ישראל"
41 השתתפו בשמחת בית השואבה.

42 (ב) "אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה
43 שמח שמחת בית השואבה היה נוטל...".

44 כמסופר בגמרא⁵⁴ היה רשב"ג נשיא הסנהדרין,
45 שעליו נאמר "סנהדרין⁵⁵ גדולה ומנינם שבעים ואחד
46 וכו' הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן
47 והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא
48 בכל מקום..." – הנשיא הוא ראש הסנהדרין. מכאן⁵⁶
49 מסיק הרמב"ם שהסנהדרין⁵⁷ היו משתתפים בשמחת
50 בית השואבה.

1 הסוכות, מפני שהשמחה מודגשת בפסוק, כדלעיל, הרי
2 ענין זה של חיוב תלוי בהרגשת⁴⁴ כל אדם ואדם.
3 ולפיכך: שמחתם של בעלי הדרגות הגבוהות יותר
4 מתבטאת בכך ש"היו מרקדין ומספקין וכו'" ואילו "כל
5 העם האנשים והנשים" קיימו את שמחתם בכך ש"באין
6 לראות ולשמוע"⁴⁵.

7 לפי הסבר זה, ש"השמחה היתירה" איננה חיוב מן
8 התורה, אלא רק תוספת במצות שמחת החג, התלויה
9 בהרגשת האדם, יובנו (א) הסיבה לכך שכל הסוגים
10 הללו (גדולי חכמי ישראל... ואנשי מעשה) היו
11 מקיימים אותה, כי לכל אחד מהם יש יתרון שאין
12 לאחר, ולכן יש לו ענין מיוחד בחיוב המצוה. (ב)
13 המקור לכך שכל הסוגים המנויים השתתפו ב"עשיית
14 השמחה":

15 הגמרא, בבבלי³¹ ובירושלמי⁴⁶, מביאה מספר
16 תנאים בשמח ומספרת על מעשיהם או על דבריהם
17 בשמחת בית השואבה. ודאי השתתפו כל התנאים,
18 שהיו בבית-המקדש, בשמחת בית השואבה, אך
19 הגמרא מונה רק תנאים מסויימים אלה, מפני שהם
20 כוללים את כל סוגי המשתתפים בשמחת בית השואבה,
21 וכל אחד מהם הוא סוג מסויים מבין אלה ש"עושיין
22 אותה" (את "השמחה היתירה") כי דוקא אצל סוגים
23 אלו יש חביבות מיוחדת⁴⁷ למצוה.

ח.

דברי הגמרא על התנאים המסויימים, ומעלתם

24 הגמרא אומרת:

(44) כענין השמחה בעיקרה וביסודה. ולהעיר שגם ב"מ" מה"ת
שבלב מצינו כיו"ב, במצות אהבת ה' ויראתו שכא"א מחויב בהן אבל
כיון שהדרג* לבוא לקיומן הוא ע"י שיתבונן האדם כו' (עיי"ש) מובן
גדול החילוק שיש בכ"ז בכנ"א.
(45) שהרי זה ש"כולן באין לראות ולשמוע" פעל אצלם שמחה
כמובן, וכלשון הרמב"ם: "מרקדין כו' ומשמחין כו'" (ולא "שמחין").
(46) פ"ב ה"ד.

(47) בסגנון אחר: הודעת שם בעל המאמר – לימוד ודין הוא בגדר
השמחה. ודוחק גדול לומר שאין אופני השמחה ותוכן דיבורם אתי
להשמיענו והשם בא רק כטפל להדגיש שאף שהלל ענותן ה' בכ"ז אמר
אם אני כאן הכל כאן (ולהעיר ש"הוא ה' אומר (רגיל לומר – לא דוקא
בשמחת ביה"ש) אם אין לי מי ל"י**)). ועד"ז בהשאר.
(48) י"ל (עכ"פ – לחדודי) שמכאן מקור לאלה שאין ישנים
בסוכה***, כי לכאורה גם מנמנמי, שינת ארעי צ"ל בסוכה (סוכה כו',
א. רמב"ם ה' סוכה פ"ו ה"ו. טוש"ע אור"ח סתרל"ט ס"ב. שו"ע אדה"ז
שם ס"ז), ופשטות הלשון כאן משמע שהיו מנמנמי חוץ לסוכה. וראה
תשב"ץ ח"א ס' ק.

(*) רמב"ם ה' יסודות פ"ב.

(**) אבות פ"א מ"ד.

(***) השקו"ט עפ"י הלכה, ראה בארוכה לקו"ש זכ"ס ע' 211 ואילך.

(49) שהרי ט"ז עמדו ונהגו כמותו, וכלשונו: "אכתפי דהדרי".

(50) בכורות ח, ב.

(51) חגיגה ה, ב.

(52) ירמ' מט, ז.

(53) וישלח לג, יב.

(54) שבת טו, א. – שהרי המדובר בזמן שביהמ"ק ה' קיים, ברשב"ג

הזקן (סה"ד בערכו. יעב"ץ סוכה שם).

(55) רמב"ם ה' סנהדרין פ"א ה"ג.

(56) אף שגם ריב"ז ה' חבר סנהדרין – אב"ד (ב"ק עד, סע"ב. סנה

יז, ב), מ"מ אין לומר ששמו נזכר מצד היותו בסנהדרין, כי א"כ מאי

קמ"ל בהזכרת שם רשב"ג. ועכצ"ל דריב"ח מלמדנו סוג גדולי חכמי

ישראל ורשב"ג – (ראש) סנהדרין.

(57) ואין לומר שרק ראש סנהדרין צריך לשמוח – כי א"כ אינו אלא

חד בדרא ופשיטא שמשחתף בשמחת ביה"ש. וראה גם לקמן הערה 74.

ולכן מסתבר שהוא מצד היותו אחד משבעים ואחד שבסנהדרין, דגם

ראש הסנהדרין הוא חלק מהסנהדרין (משא"כ ראש ישיבה ותלמידיו –

דהם ב' סוגים. וראה לקמן הערה 61).

התשובה על כך היא: "היה משתבח בקפיצותיו" 26
 – הוא עצמו התהלך בקפיצותיו⁶², וכאשר מדברים על 27
 מעלות עצמיות, צריך לדבר באופן שימנע חשד אצל 28
 הזולת, או הרגשת גאווה עצמית. לכן הוא מכנה את 29
 עצמו בלשון של "היפך הכבוד"⁶³. בדומה למסופר⁶⁴ 30
 על ר' יוחנן בן זכאי, שבדברו על עצמו אמר "אלמלא 31
 הטיח בן זכאי את ראשו" – הוא לא קרא לעצמו 32
 בשמו⁶⁵, אלא רק כבן, בשמו של אביו. 33

י.

הסיבה לכך שהרמב"ם אינו מונה "בעלי תשובה"

הרמב"ם אינו מונה "בעלי תשובה" כי הוא סובר 34
 שהברייתא איננה מוסיפה על המשנה, אלא מפרשת 35
 ומפרטת - כדרך הברייתות - את הכתוב במשנה 36
 בקיצור⁶⁶. הסוג "חסידים" המוזכר במשנה, כולל גם 37
 חסידים מלכתחילה וגם "בעלי תשובה". 38
 והוא עקבי בשיטתו: רש"י⁶⁷ מפרש "כלל" חסיד הוי 39
 חסיד מעיקרו, ולפי זה אי אפשר לומר שגם "בעלי 40
 תשובה" נכללים כאן. אך הרמב"ם פוסק בהלכות 41
 דעות⁶⁹: "ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק 42
 מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד" – 43
 והתנהגות כזו יכולה להמצא הן אצל צדיק וחסיד 44
 מעיקרו, והן אצל "בעל תשובה"⁷⁰. לפיכך הוא סובר 45
 ש"חסידים" שבמשנה⁷¹ כוללים גם "בעלי תשובה". 46
 מסיבה זו אין הרמב"ם מזכיר את הסוג של "בעלי 47
 תשובה" בנפרד, אלא כותב "חסידים" סתם, וכולל בכך 48
 גם חסידים מלכתחילה, וגם "בעלי תשובה". 49

(ג) "אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה שמח בשמחת 1
 בית השואבה אמר...". הגמרא מדייקת ומכנה אותו 2
 כאן בכינויו "הלל הזקן", למרות שבמספר מקומות 3
 איננו מוזכר התואר "זקן". ניתן, אפוא, ללמוד מכך 4
 שהוא היה שמח ומשמח בשמחת בית השואבה מפני 5
 מעלתו כאחד מן ה"זקנים". מכאן מסיק הרמב"ם 6
 ש"זקנים"⁵⁸ השתתפו בשמחת בית השואבה. 7

ט.

בן־יהוצדק ולא רבי יהושע בן־יהוצדק

(ד) בירושלמי מוזכר תנא נוסף: "בן יהוצדק היה 8
 משתבח בקפיצותיו". 9
 סיפור זה מובא כדי ללמד, וברור שאינו בא לומר 10
 דברים סתומים. – הכוונה כאן היא לגדול בישראל 11
 בזמן שבית־המקדש קיים, שמדובר עליו במקום אחר. 12
 ואכן, ברשימות התנאים מוצאים את רבי שמעון בן 13
 יהוצדק⁵⁹. אודותיו אין מוצאים מעלה מיוחדת שחז"ל 14
 מספרים עליה, ומוכרח לומר שמעלתו מתבטאת 15
 בשמו: רבי שמעון. 16
 על התואר "רבי" כתוב בתוספתא⁶⁰: "מי שיש לו 17
 תלמידים קורין אותו רבי". פירושו של דבר הוא ש"רבי 18
 שמעון בן יהוצדק" היה ראש ישיבה. מכאן מוכיח 19
 הרמב"ם שראשי ישיבות⁶¹ היו משמחים בשמחת בית 20
 השואבה. 21
 לכאורה, אפשר לשאול על האמור לעיל: כיצד 22
 ייתכן לומר שהירושלמי מזכיר את ר"ש בן יהוצדק 23
 מפני תוארו "רבי", בעוד שהירושלמי מכנה אותו כאן 24
 בשם "בן יהוצדק", ולא "רבי שמעון בן יהוצדק"? 25

"הי משבחין אותו". ואולי היתה לו גירסא אחרת בירושלמי*).
 (63) ואף שאי"ז מדברי ר"ש בן יהוצדק עצמו כ"א דבעל הסוגיא
 (משא"כ בנידון ריב"ז דלקמן בפנים) – מ"מ מדייק בירושלמי לכתוב "בן
 יהוצדק" לאשמעינן דכאשר "משתבח" צ"ל גם דיבור באופן של היפך
 הכבוד. (64) ברכות לד, ט"ב.
 (65) ואין לומר שזה ה"י קודם שהיו לו תלמידים שאז נק' בפי כל "בן
 זכאי" (ראה הערה 60) – כי הרי ה"י זה כאשר "ר"ח בן דוסא שהלך
 ללמוד תורה אצל ריב"ז".
 (66) ראה פיה"מ להרמב"ם בהקדמתו ד"ה אחרי כן.
 (67) בסוגיא ד"ה אלו חסידים.
 (68) ולא רק חסידים שנאמר בברייתא.
 (69) פ"א ה"ה. וראה נדה יז, א ובתורה"ה שורפן.
 (70) ראה ב"ק קג, ב: והדד הוי חסיד. וראה ג"כ ספר חסידים
 בתחילתו.
 (71) משא"כ ברייתא שמפורש ג' סוגים: חסידים אנשי מעשה ובע"ת.

(58) אף שהי' ג"כ נשיא (שבת טו, א. פסחים סו, א. ועוד) – מ"מ,
 נזכר כאן להיותו "הלל הזקן", ככפנים. ועוד: נשיא (סנהדרין) כבר
 למדנו מרשב"ג, כנ"ל בפנים.
 (59) ראה סדר הדורות בערכו – שלדעת ספר היוחסין ה' ר"ש בן
 יהוצדק בזמן דר' טרפון. אבל כשה"ד שם פריך עליו, ומסיק שהתנא ר"ש
 בן יהוצדק הוא רבו דר' יוחנן (כמ"ש בתוס' נדה י, ב), עי"ש בארוכה,
 ואשר י"א דשלשה ר"ש ב"י הוי. ועצ"ע.
 (60) סוף עדיית. הובא באגרת רב שרירא גאון – נעתק בערוך ע' אביי.
 ובסנהדרין (מא, ריש ע"ב): "כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ל' כו' כי
 הוה לימד הוה קרי ל' רבן יוחנן בן זכאי". ובכ"מ מבואר שהתואר "רבי"
 ניתן בקבלת סמיכה – וראה אגרת רש"י שם. חסדי דוד לתוספתא שם.
 ואכ"מ.
 (61) אין ללמוד סוג זה מרשב"ג שהי' נשיא, ונשיא הוא "ראש
 הישיבה" (רמב"ם שם) – כי הכוונה בזה לראש דיישיבה זו דסנהדרין
 וכיו"ב (חברים ובערך זל"ז, ואחרי רבים להטות וכו'), משא"כ ראש
 ישיבה ותלמידים – תלמידי, כמובן.
 (62) ובפני משה שם: "משתבח בעיני הרואים" (בקרוב העדה שם:

יא.

מִן הַקֵּל אֶל הַכֶּבֶד

- 1 לאור זה יובן למה מבאר הרמב"ם את המעלה של
- 2 שמחה של מצוה בהמשך לשמחת בית השואבה:
- 3 כיוון ששמחת בית השואבה היא תוספת לשמחת
- 4 יום-טוב, מפני חביבות המצוה של שמחת יום-טוב,
- 5 יוצא שזוהי, בעצם, מהותה של שמחת מצוה בכלל⁷²,
- 6 שהיא תוספת לעיקר עשיית המצוה – "שישמח אדם
- 7 בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן".
- 8 ועוד: לשמחת מצוה בכלל יש תוצאות נעלות יותר
- 9 משמחת בית השואבה, כיוון שבשמחת בית השואבה
- 10 נמצא היהודי בלא-הכי במצב של שמחה, וודאי לא
- 11 בעצבות, ולכן אין קושי ביצירת תוספת במצב זה,
- 12 ואילו בשמחה של מצוה בכלל, הנדרשת לגבי כל
- 13 מצוה, ובכל יום, בכל מצב שיהודי שרוי – זוהי,
- 14 "עבודה גדולה".
- 15 לכן מביא הרמב"ם כדוגמא את דוד המלך שהיה
- 16 "מפזז ומכרכר לפני ה'..."⁷³ כדי להצביע עד כמה
- 17 צריכה להיות השמחה בכל המצוות⁷⁴, למרות שקשה
- 18 לעשות זאת.
- 19 לפי זה הולך הרמב"ם מן הקל אל הכבד: בתחילה
- 20 הוא כותב על שמחת יום-טוב בכלל ("כל המועדות
- 21 מצוה לשמוח בהן"), אחר-כך הוא מדבר על השמחה
- 22 בחג הסוכות, שהיא נעלית יותר, ובאה מפני חביבות

יב.

ההוראה

- 23 המצוה, ואחר כך הוא דן בשמחה של מצוה בכלל,
- 24 שהיא קשה יותר – "עבודה גדולה".
- זוהי גם הוראה בנוגע לעבודה בפועל: יהודי עלול
- לחשוב: אמנם בימי "זמן שמחתנו" הוא יכול להגיע
- למצב של שמחה, אך כיצד הוא יוכל להביא את עצמו
- לשמחה גם לאחר הזמן המיוחד לשמחה, "יומין
- זכאין"?
- אומר על כך הרמב"ם, שרק לאחר שמחת בית
- השואבה מתחילה "עבודה הגדולה" של שמחת מצוה.
- כי תמיד, ואפילו בימות החול, קשור כל צעד של
- יהודי, בעבודת ה'. זוהי מצוה פשוטה, ש"כל מעשיך
- יהיו לשם שמים"⁷⁵, ו"בכל דרכיך דעהו"⁷⁶, ולכן צריך
- הוא לעשות זאת בשמחה, כמו שנאמר⁷⁷ "עבדו את ה'
- בשמחה".
- אמנם, חז"ל⁷⁸ אומרים "אסור לאדם שימלא שחוק
- פיו בעולם-הזה", אך למרות זאת ברור ששמחה של
- מצוה היא, אדרבה, הכרחית, ודוקא היא גורמת לענין
- השחוק⁷⁹ למעלה, עד אשר "יושב בשמים ישחק..."⁸⁰
- ישחק לכל הרוצים לענות את עם ישראל, ועד לקיום
- היעוד "אז ימלא שחוק פיננו" – בביאת משיח צדקנו
- בקרוב ממש.

(משיחות שמחת ביה"ש תשי"ט ותש"כ,

שבת בראשית (התנעדות ב') תשל"א)

מכיון שאין מלך אלא אחד, עכצ"ל (כנ"ל הערה 57) שכוונת וראיית
הירושלמי היא לא לענין שמחת ביה"ש (שאין בזה הוראת טוג), כ"א
לשמחה של מצוה בכלל.

(75) אבות פ"ב מ"ב.

(76) משלי ג, ו.

(77) תהלים ק, ב.

(78) ברכות לא, א.

(79) ראה זח"ג תצוה קפד, ב. מאה שערים יז, ב (אגרות קודש
אדמו"ר הצ"צ ע' שכה"ו).

(80) תהלים ב, ד.

(72) ועייג"כ קרית ספר על הרמב"ם כאן: "אע"פ שכל המועדות...
בחגה"ס היתה שמחה יתירה.. ומצוה להרבות בשמחה זו שהשמחה
שישמח אדם בעשיית המצוות.. עבודה גדולה היא".

(73) ש"ב ו, טז.

(74) בירושלמי הובא ענין זה דרדו בהמשך לשמחת ביה"ש (אבל
ברמב"ם הוא בהמשך לשמחה של מצוה בכלל, וכדמוכח בקראי שם דקאי
בהבאת הארון כו). ועפ"י הנ"ל בפנים – ששמחת ביה"ש הו"ע אחד עם
שמחה של מצוה בכלל – מתורץ זה שביירושלמי בא הוא בהמשך
לשמחת ביה"ש.

ולהוסיף: עפ"י הנ"ל – שאלה שזכרו בש"ס ששמחו בשמחת
ביה"ש הוא בכדי ללמוד מכאור"א מהם טוג בבני" ששושן השמחה – הרי

שמות ג, יד - ויאמר אלקים אל משה אהיה אשר אהיה ויאמר כה תאמר לבני ישראל אהיה שלחני אליכם.

לג

אהי פעמים אהי בגי' "אמת" והגי' אותיות הוא כנגד הגי' שמות בפסוק שמע "הוי אלקיני הויי" רית' בגי' אהי.

אהי אשר אהי, אהי פעמים אהי, הוא מספר אמת במכוון, שהוא האמת האמיתי.

והיינו אמת הוא ראש ואמצע וסוף של הכ"ז אותיות, רומז על הקדוש ברוך הוא שכתוב בו אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים², באמצעיתא, וכמו שכתוב במדרש רבה פרשת וישלח³ עיין שם, ובלקוטי תורה⁴

(1) אהי (21) × אהי (21) = 441, כמספר אמת. וההיפך מזה הוא כז"ב, מלשון שקר וכזב, וזהו שכזב מספרו הוי' אחד, כזיב (בגי' 39) וכן הוי' (26) + אח"ד (13) = 39. והיינו שהוא הלעומת זה דהוי' אחד. ועיין בבנים בתורת לוי יצחק כאן שמבאר הגמ' (עירובין סד ע"ב) מעשה ברבן גמליאל. . והי' מהלך מעכו לכזיב.

(2) ישעי, מד, ו. ראה ספר המאמרים תרס"ו (הוצאת תשע"א) ע' תקסה, ובהנשמן שם.

(3) פרשה פא, ב וז"ל: ומה הוא חותמו של הקב"ה, רבינו בשם ר' ראובן אמר אמת, מהו אמת, אמר ריש לקיש אל"ף בראשן של אותיות מ"ם באמצע תי"ו בסוף ועל שם (ישעי' מד, ו) אני ראשון ואני אחרון וגו'.

(4) וז"ל שם: הנה כתיב אני ה' לא שנית שגם אחר שנברא העולם

בדיבור המתחיל ראשי המטות. על זה רומז הגי' שמות הוי' אלקיני הוי', הוי' הא' הוא על שם אני ראשון, הוי' הב' על שם אני אחרון, אלקיני שבאמצע בין ב' הוי'ות על שם ומבלעדי אין אלקים באמצעיתא. והכל הוא אחד.

ורוא דאמת הוא מה שר"ת הוי' אלקיני הוי' הוא יא"י מספר אהי, אהי פעמים אהי הוא מספר אמת במכוון בחי' הוי' אחד, שהוא האמת האמיתי.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד קצג

אין לפניו שום שינוי ח"ו אלא אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא לאחר כו'. וכמ"ש אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים (בישעיה ס"י מ"ד ו'), פי' אני ראשון קודם שנברא העולם ואני אחרון לאחר שיכלו ימות המשיח וחיי העוה"ב שאז יהיה הוא ושמו בלבד כמו שהיה קודם שנברא העולם. וגם מבלעדי פי' באמצעות בין מה שהיה ובין מה שיהיה דהיינו מה שהוא בבחי' הוה בעת זמן בריאת העולם וחיותו וקיומו מששת ימי בראשית שית אלפי שני כו'. וימות המשיח ותחיה"מ הכל לפניו ית' כאלו הוא ושמו בלבד ואין אלקים והסתר כו' וכמאמר ומבלעדיך אין לנו מלך אלא אתה שאין זה אלא בבחי' מלך שמלך הוא העולם ואין העולם דבר נפרד חוץ ממנו ח"ו ומלכותך מלכות כל עולמים שמתפשט למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית ולארבע סטרין מלך מלך וימלוך ואינו אלא זיו והארה ממדת מלכותו ית' המתפשט ומתלבש בעולמות עליונים ותחתונים להוות אותם מאין ליש ולהחיותם ולקיימם. עי"ש.

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' ב

לסתת. משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּא, עֲזָנָה, כלומר יום או לילה, אם רגילה לראות דמה ביום וסתה כל אותו יום, ואם רגילה בלילה וסתה כל אותו לילה.
הגמרא מגבילה את הדין שחייב לפקדה כשיוצא לדרך: וְהָיָה מִלֵּי – ודברים אלו נאמרו רק כשיוצא לְדֶרֶךְ הָרֶשֶׁת, אֲכַל לְדֶרֶךְ מַצֹּת, מִפְּרִיד – הרי הוא טרוד במצוה שהולך לעשות, ופסוק מלפוקדה.
תַּנּוּ רַבֵּנּוּ, הָאֻהָב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגֹפּוֹ כפי שנאמר (ויקרא יט יח) וְאִהְבַת לְרַעֲיָה כְמוֹךָ, וְהִמְכַּדְתָּ יוֹתֵר מִגּוֹפּוֹ כיון שבזיונה גדול משל איש (לקמן ק). וְהִמְכַּדְתָּ בְּנֵיו וּבְנֹתָיו בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהִמְשִׁיאוֹן כְּמוֹךָ לְפִירְקָן – לזמן שבו ראויים הם לגישואין, דהיינו שנה או חצי שנה קודם לכן כשהם עדיין קטנים, כדי שלא יבואו לידי הרהור או זנות, עָלִיו הַכְּתוּב אוֹמַר (איוב ה כד) וְיִדְעַתָּ בִּי שְׁלוֹם אֲחֵלְךָ וּפְקֻדָּתָךְ נֹךְ וְלֹא תִקְטָא, ש'ידעת כי שלום אהלך' נאמר על האוהב את אשתו, ששלום הבית נוסד על אהבת איש לאשתו, ולא רק בדרך הטבעית של אהבה, אלא בדרך כבוד אמיתי שמכבדה, וּפְקֻדָּתָךְ נֹךְ היינו שתדריך בני ביתך בדרך הישרה, וְלֹא תִקְטָא היינו שלא תביאם לידי חטא כשתשיאן סמוך לפרקן. וְהָאֻהָב אֶת שְׂכִינִי, וְהִמְכַּדְתָּ אֶת קְרִיבִיו, וְהִנּוּשָׂא אֶת בֵּית אֲחֻזָּתוֹ, שאדם אוהב את אחותו יותר מאחיו, ומתוך כך כשנושא את בתה יאהב את אשתו,

הגמרא מביאה דרשה אחרת מפסוק זה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, כָּל הַיּוֹדֵעַ בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא יֹרָאת שָׁמַיִם, וְאִינוּ פּוֹקְדָהּ בְּתַשְׁמִישׁ בֵּית עֹנֵתָה כפי חובתה, נִקְרָא חוֹטֵא, שְׁנָאֵמַר וְיִדְעַתָּ בִּי שְׁלוֹם אֲחֵלְךָ וגו' וּפְקֻדָּתָךְ נֹךְ וְלֹא תִקְטָא, כלומר שאם 'שלום אהלך' דהיינו שאשתך שלימה ביראת שמים, פקוד אותה בתשמיש, כדי שלא תחטא אם לא תעשה כך.
הלכה נוספת בענין זה שלמד רבי יהושע בן לוי מאותו פסוק: וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֵוִי, חַיִּיב אָדָם לְפַקֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהִיא יוֹצֵאת לְדֶרֶךְ, וְהִינוּ בְּתַשְׁמִישׁ, כיון שבשעה זו מתאווה לו יותר ואז מצוה עליו לפקדה, שְׁנָאֵמַר וְיִדְעַתָּ בִּי שְׁלוֹם אֲחֵלְךָ וגו' וּפְקֻדָּתָךְ נֹךְ וְלֹא תִקְטָא, ופסוק זה מדבר ביוצא לדרך, ומשמע שאם לא תפקוד תחטא. מקשה הגמרא: הָא מִהֵבָא נִפְקָא – וכי הלכה זו נלמדת מפסוק זה, מִהֵבָא נִפְקָא – הרי נלמדת מן הפסוק (בראשית ג טז) וְאֵל אִישׁוֹ תִּשְׁקָתָהּ, וּמִלְמַד שֶׁהָאִשָּׁה מִשְׁתַּקֵּקַת וְ– (מתאווה) עַל בְּעִלָּה בְּשָׁעָה שֶׁהִיא יוֹצֵאת לְדֶרֶךְ, וכיון שהיא משתוקקת בזמן זה פשוט שצריך לפקדה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא נִצְרָכָה לְלַמּוּד דִּין זה מ'ידעת כי שלום אהלך' וגו' אֲלָא כְּמוֹךָ לְוִיָּקָתָהּ – לפקוד את אשתו אף בסמוך לזמן שבו רגילה לראות דם נידתה, שאף שאמרו חכמים (שבועות יח) שחייב לפרוש ממנה בזמן זה, אם יוצא או לדרך חייב לפקדה. מבררת הגמרא: וְכִפְקָה הַזֶּמֶן הַסְמוּךְ

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת אמור

כא, א – ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא טמא בעמיו

כא, יד-טו – אלמנה וגרושה וחללה זונה את אלה לא יקח כי אם בתולה מעמיו יקח אשה. ולא יחלל זרעו בעמיו כי אני ה' מקדשו

ב. ולא יחלל זרעו בעמיו. הוא כשיש יחוד ז'ו", שכהן ד"א נושא את הבתולה דמל', הנה בזמן הגלות כ"ז אינו, שמל' ירדה פלאים, כמ"ש² ותרד פלאים, וקוב"ה ז"א בגלותא סליק לעילא לעילא³, הנה שיהי' הגאולה מהגלות, שתבנה המל', וישוב ז"א להתייחד בה ע"ד שכה"ג נושא את הבתולה וכו', אז תהי' הגאולה וישוב הקב"ה ז"א הכה"ג להתייחד עם הבתולה דמל'.

לקוטי לוי יצחק פרשת אמור⁴, פניני לוי יצחק על התורה

כג, טו – וספרתם לכם ממחרת השבת⁵ מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהינה

ג. [מצות עשה מן התורה שיספור כל אחד מישראל שבעה שבועות ימים מיום הבאת קרבן העומר שנאמר וספרתם לכם וגו'.]

אחר הספירה נהגין לומר יהי רצון שיבנה בית המקדש כו' לפי שעכשיו אין אנו סופרין אלא זכר למקדש, ואין בספירה זו עשיית המצוה כלל, שהמצוה הוא לספור לעומר, ועכשיו אין לנו עומר לספור לו, אלא שחכמים תקנו לספור זכר למקדש, לפיכך מתפללין שיבנה בית המקדש ונקיים המצוה כתקונה.

שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תפ"ט סעיף י"א

ד. ידוע⁶ החקירה באם יבוא משיח באמצע ספירת העומר, אם יכול להיות המשך קיום מצות ספירת העומר בברכה מן התורה, אף שהתחלת הספירה (לפני ביאת המשיח) לא היתה אלא מדרבנן.

ומסתבר לומר, שעל ידי קיום המצוה מדרבנן ישנה ספירת הימים שלפני זה, ובמילא, יכולים להמשיך ולספור בברכה מן התורה, כיון שישנה **המצויאות** (אף שאינה דמצוה) דכל הימים, "שבע שבתות תמימות תהינה"⁷, והרי זה שבוע תמים.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ט ח"ג ע' 130

א. כתב האר"י ז"ל שאף על גב שהנשמה מסתלקת מן האדם נשתייר בו מעט מנשמה בתוך גופו, והחיצונים שרוצים ליהנות מאור הנשמה שנשתייר בו באים בתוך אותו גוף, כי בחיים מאור הגדול של נשמה שבגוף אינן יכולים לבא, אבל אור מעט שנשתייר אחר מותו באדם נהנים ממנו ומכח זה האור שנשתייר בו מתלבשים בו ומוזה בא הטומאה, ובאם שלא הי' נשתייר בו מעט אור מנשמתו לא היו באים החיצונים לתוכו.

והענין שהקב"ה משייר מעט זה מנשמתו כי זה גורם ללחלח העצמות שיכולים לקום בתחייה, כמו הגינה כל זמן שאין מלחלחין אותו הגינה ונתייבשה אי אפשר לה להוציא פרי כן ממש האדם, ועל זה כתב האר"י ז"ל שזה שאמר הפסוק בישעי' (ישעי' נח, יא) והיית כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו והשביע בצחצחות נפשך ועצמותיך יחליץ, ר"ל מי גרם לך שעצמותיך בקבר אחר שיכלה הגוף וישתיירו העצמות שהקב"ה יחליץ אותם ויחיו על ידי שהייתם כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו מצד לחלוחית, כן אתה כל זמן שהלחלוחית בתוכך מקום בתחייה. וכתב שזהו סוד הנזכר בזוהר בכמה דוכתי הבלי דגרמי דאשתייר בבי קברי.

ואם כן מכח זה המעט שנשתייר מנשמתו מתלבשים בו החיצונים ויונקים ומטמאים האדם וזהו טומאת מת, אבל עכו"ם שאינו קם בתחיית המתים אינו נשתייר אצלו כלום בעת שנפטר מן העולם, ואם כן אין להם להחיצונים גם כן להניק ממנו ואינם מתלבשים בו, ולכך אין מטמא העכו"ם. עד כאן דברי האר"י.

אך קשה למה עשה הקב"ה התחייה בדרך זה שישתייר מעט נשמה, לא ישתיר כלום מנשמה בגוף ויבראהו מחדש אחר כך כמו שבראו בתחילה מטיפה סרוחה, כך לעתיד יבראהו מאותו עפר בעלמא שנשאר מגופו.

אבל נראה לי שהקב"ה עושה זה מצד הדין, כי נודע מה שכתוב בתיקונים שבע' אנפין בדף קמ"א ע"א וז"ל, הנשמה לגוף האדם היא בדרך הלואה עד זמן שיקצוב לו הקב"ה וכשיגיע זמנו לשלם ההלוואה אזי פורח נשמתו ועיין שם באריכות הלשון. ואיתא בטור חושן משפט סימן צ"ח שהמסדר לבעל חוב שצריך הבית-דין לשייר לו כדי חיותו כמו שכתוב שם מפורש.

ולכך נ"ל שבדין הוא שהקב"ה לא יטול גם כן ההלוואה במילואו שלא ישאר לגוף כלום, וצריך לכל הפחות לשייר מעט שם כדי חיותו דהיינו כדי שילוחלח הגוף כדי שיוכל לחיות בתחיית המתים וזה היא כדי חיותו כן נ"ל ברור.

קרבן שבת – תוספות חול על הקודש סימן ג

(2) איכה א, ט.

(3) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ב נח, ב. ח"ג כ.

(4) עיין תורת מנחם – תפארת לוי יצחק.

(5) עיין ילקוט משיח וגאולה עה"ת פ' שמות סימן קסד: ביאור הענין דע"י ההשתקקות והגעגועים של בני' לקבלת התורה עוד בהיותם במצרים, זכות זה הוציאת ממצרים – וכן הוא בגאולה העתידה, דזכותם של ישראל הוא זכות הקיווי והציפי' להגאולה, שבוה נכלל הכוסף והתשוקה לתורתו של משיח – תורה חדשה מאתי תצא.

(6) ראה לקו"ש ח"ח ע' 54 ואילך. וש"נ.

(7) אמור כג, טו.

(1) ר' בצלאל מקוברין ז"ל, בעמח"ס עמודי שבעה, נדפס תל"ד.

♦ יום ראשון ז' אייר ♦

א ואמר יי למשה אמר לכהניא בני אהרן
ותימר להון על מית לא יסתאב בעמיה:

כא (א) ויאמר יהוה אל־משה אמר אל־הכהנים
בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא־יטמא בעמיו:

אף 'פעלי מומין' במשמע. בני אהרן • ולא בנות
אהרן • לא־יטמא בעמיו • (ת"י) בעוד שהמת בתוך
עמיו, יצא 'מת מצוה'.

זש"א אמר אל־הכהנים • (יבמות פ"ה, ת"י): אמר ואמרת,
להזהיר גדולים על הקטנים. בני אהרן • (קידושין לה)
יכול 'תללים' ? תלמוד־לומר: הכהנים. בני אהרן •

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי לקוטר־שיחות כרך ז עמוד 151, חלק כו עמוד 165 – מתוך 'לקראת שבת')

להזהיר ולהאיר על הקטנים

דוקא, שאזכרה היא גם מלשון זוהר ואור (עין בספר
המאמרים תש"ח לאדמו"ר מוהרי"צ נ"ע, ע' 240). ובזה מרמז
שאופן ההשפעה והלימוד שמלמדים הגדולים את
הקטנים, צריך להיות בדרך של קירוב והארת פנים.

בתחילת פרשתנו, נאמר "אמר אל הכהנים גו' ואמרת
אליהם". ופירש רש"י "אמר ואמרת, להזהיר גדולים על
הקטנים".
ויש לפרש בדרך הרמז, דהא דנקט רש"י הלשון אזכרה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שלא יבאו במקדש, והיא מעלה להם
בעצמם, ולכן הופיר הכתוב **הכהנים**,
לאמר כי בעבור שהם כהני ה' ומשרתי
אלהינו יאמר להם שיינהגו כבוד וגדלה
בעצמם ולא יטמאו לעולם. והנה
החללים מוצאים מן הכלל הנה.
וטעם לא יטמא, שתאמר להם שלא
יטמאו כל אחד מהם לנפש
בעמיו. או ימשך אל "בעל בעמיו"
המוכר למשה (פסוק ז), ושעורו: לנפש
לא יטמא הבעל בעמיו. וטעם **בעל**
בעמיו, כמו: מבעלי יהודה (שמואל ב' ו א),
בעלי גוים (שעיה טו ח), הנכבדים בהם,
או האדונים, מלשון: בעלי אין עמו
(שמות כב יא), בעל הבית (שם פסוק ז), כי
הנכבדים יקראו אדונים.
יאמר, לא יטמא נכבד בעמיו להחל
את כבודו. ופרש הכתוב כי
למעלת הכהן, בעבור שהוא ראוי
להיות הגדול והנכבד בעמיו, יזהירו
שלא יחלל מעלתו בטמאת המתים.
ויתפון הכתוב בזה, שלא יעלה על
דעתנו לומר שאין האזכרה אלא בבאם
אל אהל מועד לשרת בקדש, וכן בכל
הפרשה יזהיר, כי הכל למעלתם, את
אביה היא מחללת (פסוק ט), ולא יחלל
ורעו (פסוק טו). וכן תרגומו של אנקלוס:
לא יסתאב רבא בעמיה לאחלותיה.
ובתורת כהנים (פסוק ז) נדרש בבעל
באשתו, כמו שכתב רש"י. תורה ב

וכן במקומות הרבה: דבר אל בני
ישראל ואמרת אליהם, והוא
נאמר בפרשיות אשר ירצה להזהיר
להם מאד, או לחמך הענין, או להיותם
מרגלים לחטא בהנה, וכן יאמר: אמר
אל הכהנים ואמרת אליהם. וכמוהו:
זה אמר ה' אלהי ישראל הלי ואמרת
אל צדקיהו מלך יהודה ואמרת אליו
זה אמר ה' וגו' (ירמיה לד א), שטעמו דבר
אל צדקיהו, וכן: ותאמר האשה
התקעית אל המלך ותפל על אפיה
ארצה ותשתחו ותאמר הושעה המלך
(שמואל ב' יד ד), כמו ותדבר האשה אל
המלך ותאמר הושעה המלך.
והנה טעם אמר אל הכהנים ואמרת
אליהם כטעם דבר אל הכהנים
ואמרת אליהם, דבר אל בני ישראל
ואמרת אליהם, וענינו, דבר אל העם
בשמי ותאמר להם ככה, כענין בא
אל פרעה ואמרת אליו (שמות יב). ורבים
יאמרו כי טעם "דבר אל בני ישראל"
כטעם קריאה, דבר אל בני ישראל
שיתאספו אליך ותאמר אליהם ככה,
וכן אמר אל הכהנים שיקבצו וישמעו.
וטעם הכהנים, כי במצות אשר הם
בעניני הקרבנות יאמר: אל
אהרן ואל בניו, ולא יזכירם בשם
"הכהנים", כי הענינים ההם בקרבנות
או במעלות הקדש, אבל בקאן יזהיר
שלא יטמאו במת לעולם אפלו בעת

(א) אמר ואמרת. להזהיר גדולים על
הקטנים. לשון רש"י מדברי
רבתינו (יבמות קד.). והאזכרה הזאת
לומר שלא נסיע בטמאת הקטנים
בידים. ובאו בזה אזכרות רבות בתורה
כפי מדרש רבותינו (שם) בדם ובשרצים
וטמא, ומהם נלמד לכל אסורין
שבתורה שלא נסיע באחד מהן
שיעברו עליו הקטנים, אבל אם יעשו
הם לדעת עצמן אין אנו מצוין עליהם
להפרישם.
וטעם הכתוב על פי מדרשו, אמר אל
הכהנים ותחזר ותאמר אליהם
שלא יטמאו, ורבותי האזכרות, שיעצה
להזהירם שיהיו כל בני אהרן נשמרים
מזה גם הקטנים.
ואמר רבי אברהם בדרך הפשט, **אמר**
אל הכהנים הפרשה הנוכרת
למעלה, כי הם מורי התורה והמוזיירין
את העם, **ואמרת להם** המצות שהם
לבדם חייבים לשמורם. ואינו נכון.
ועל דעתי בפשט הכתוב, טעם **אמר**
כמו דבר. אמרי האזינה ה' (תהלים
ה א), דברי, וכן: אמרים אמת (משלי כב
כא). וכן: כי היא שמעה את כל אמרי
ה' (יהושע כד כז). ובתיב: בא אל פרעה
ודברת אליו (שמות ט א), כמו ואמרת,
ודבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל
איתמר בניו הנותרים קחו את המנחה
(לעיל י יב), כמו ויאמר.

הקטנים, מוסיפים אור וזהר גם אצל הגדולים, ד"ש ללמוד הלשון "להזהיר גדולים על הקטנים", שהוא אזהרת הגדולים על-ידי הקטנים, וכדברי חכמינו ז"ל (תמורה טז, א): "בשעה שתלמיד הולך אצל רבו ואומר לו למדני תורה, אם מלמדו - מאיר עיני שניהם ה'".

וענין זה מרומז גם בכך שלשון הפתוב הוא - "אמר אל הכהנים... ואמרת אליהם", וכידוע שאמירה היא לשון רפה (מכילתא פירש"י יתרו יט, ג. ועוד), בניגוד לדיבור שהוא לשון קשה (מכות יא, א וברש"י שם). עוד יש להוסיף בזה, שמרמז שהלימוד וההשפעה על

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 61)

בית-דין על הכהנים". ולפי זה קשה: למה אין לפרש ש"ואמרת אליהם" קאי על בית-דין? אבל כיון שנאמר "אל הכהנים", מובן ש"אליהם" מתחסרת להם: הכהנים הגדולים מזוהרים לשמור על הכהנים הקטנים.

להזהיר גדולים על הקטנים (רש"י כא, א)
התבנות "אל הכהנים" בדבור-המתחיל נראות כמיתרות לכאורה. ויש לבאר, דהנה להלן נאמר "וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל", ורש"י מפרש "להזהיר

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כז, עמוד 158)

(טו) שלשון הרע "קטיל תליתאי" (המספר, השומע והאדם שעליו מדברים) - על-אחת-כמה וכמה שהדבור בשבחו של הזולת, מגלה את הטוב שבו.

ההוראה משם פרשתנו - אמר - בעבודת ה': אמר, תרבה באמירת דברי שבח ולימוד זכות על כל יהודי באשר הוא. והרי הדברים קל-וחומר: אם הדבור בגנותו של הזולת מעורר ומגלה את הרע שבו, שלכן אמרו רבותינו ז"ל (ערכין

ב אלהן לקריבה דקריב לה לאמה ולאבוי
ולברה ולברתה ולאחוי:

(ב) **פי אם-לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו:**

כש"א **פי אם-לשארו** • (ת"כ) אין "שארו" אלא אשתו.

ג ולאחתה בתולה הקרובה אליו אשר לא-היתה
לאיש לה יטמא:

(ג) **ולאחתה בתולה הקרובה אליו אשר לא-היתה לאיש לה יטמא:**

כש"א **הקרובה** • לרבות את הארוסה • (ת"כ. יבמות ט). **אשר לא-היתה לאיש** • למשכב. **לה יטמא** • מצוה • (ת"כ. יבמות

• (17)

ד לא יסתאב רבא בעמה לאחליתה:

(ד) **לא יטמא בעל בעמיו להחלו:**

שהוא בתוך עמיו, שיש לה קורבין, שאינה 'מת מצוה'. ובאינה 'שארו' אמרת? באותו שהיא 'להחלו', להתחלל הוא מכהנתו.

כש"א **לא יטמא בעל בעמיו להחלו** • (ת"כ) לא יטמא לאשתו פסולה, שהוא מחלל בה בעונה עמו. וכן פשוטו של מקרא: לא יטמא בעל בשארו, בעוד

ה לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו
ובבשרם לא ישרטו שרטת:

(ה) **לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת:**

תשחית". יכול לקטו במלקט ובריהטני? לכך נאמר: "לא יגלחו", שאינו חייב אלא על דבר הקרוי "גלוח" ויש בו השחתה, וזהו תער. ובבשרם לא ישרטו שרטת • לפי שנאמר בישראל (לעיל יט כח): "ושרט לנפש לא תתנו". יכול שרט חמש שריטות, לא יהא חייב אלא אחת? תלמוד-לומר: "לא ישרטו שרטת" - לחייב על כל שריטה ושריטה; שתבה זו תרה היא לדרש, שהיה לו לכתב: "לא ישרטו" - ואני יודע שהיא שרטת.

כש"א **לא יקרחו קרחה** • (ת"כ) על מת. והלא אף ישראל הוזהרו על כך? אלא (קידושין לו. מכות כ) לפי שנאמר בישראל (דברים יד א): "בין עיניכם". יכול לא יהא חייב על כל הראש? תלמוד-לומר: "בראשם". וילמדו ישראל מהכהנים בגזרה שוה: נאמר כאן "קרחתה" ונאמר להלן בישראל "קרחתה", מה כאן כל הראש, אף להלן כל הראש במשמע, כל מקום שיקרח בראש, ומה להלן על מת, אף כאן על מת. ופאת זקנם לא יגלחו • לפי שנאמר בישראל (לעיל יט): "ולא

(ו) קְדָשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יִחַלְלוּ שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם
כִּי אֶת־אֲשֵׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם הֵם מְקַרְבִּים וְהָיוּ
קֹדֶשׁ:

כ"ט • קְדָשִׁים יִהְיוּ • (ת"כ) על-כִּרְחֹם יְקָדִישׁוּם בֵּית־דִּין בְּכָף.

(ז) אִשָּׁה זֹנָה וְחִלְלָה לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה
לֹא יִקְחוּ כִּי־קֹדֶשׁ הוּא לֵאלֹהֵיוּ:

כ"ט • זֹנָה • שְׂנֵבָעָה בְּעִילַת יִשְׂרָאֵל הָאָסוּר לָהּ, כְּגוֹן
חֲבִי בְּרִיתוֹת, אוֹ נִתִּין, אוֹ מְמֹזֵר (יבמות סא). חִלְלָה •
שְׁנוּלָדָה מִן הַפְּסוּלִים שֶׁבִּפְתָּהּ, כְּגוֹן בֵּת אֶלְמָנָה

(ח) וְקִדְשָׁתוּ כִּי־אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֶיךָ הוּא מְקַרֵּב קֹדֶשׁ
יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קֹדֶשׁ אָנִי יְהוָה מְקַדְשְׁכֶם:

כ"ט • וְקִדְשָׁתוּ • על-כִּרְחֹו, שָׁאֵם לֹא רָצָה לְגַרֵּשׁ,
הִלָּקְהוּ וַיִּסְרְהוּ עַד שִׁיגֵרֶשׁ (יבמות פח). קֹדֶשׁ יִהְיֶה־לָּךְ •

(ט) וּבֵת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תַחַל לְזִנוּת אֶת־אִבִּיהָ הִיא
מִחֲלַלַת בָּאֵשׁ תִּשְׂרָף: ׀

כ"ט • כִּי תַחַל לְזִנוּת • כִּשְׁתַּחֲלֹל עַל־יְדֵי זִנוּת,
שֶׁהִיתָה בֵּה זִיקַת בַּעַל זִזְנוּתָהּ, אוֹ מִן הָאָרוּסִין אוֹ מִן
הַנְּשׂוּאִין. וַרְבוּתֵינוּ (סנהדרין נא) נִחְלָקוּ בְּדָבָר, וְהַכֹּל

(י) וְהִכְהִין הַגָּדוֹל מֵאַחֵיו אֲשֶׁר־יוֹצֵק עַל־רֹאשׁוֹ שֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה וּמֵלֵא אֶת־יָדוֹ לְלַבֵּשׁ אֶת־הַבְּגָדִים אֶת־
רֹאשׁוֹ לֹא יַפְרֹעַ וּבִגְדָיו לֹא יַפְרִים:

כ"ט • לֹא יַפְרֹעַ • (ת"כ) לֹא יִגְדֹל פָּרַע עַל אֶבֶל, וְאִיזְהוּ גָדוֹל פָּרַע? יוֹתֵר מִשְׁלֹשִׁים יוֹם.

(יא) וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֵא לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא
יִטְמָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ו) קְדָשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם. הַקֹּדֶשׁ
הֵיא הַפְּרִישׁוֹת, כֹּאֲשֶׁר פָּרַשְׁתִּי
בְּסֹדֶר שֶׁל מַעֲלָה (לעיל יט ז). יֹאמַר
שֶׁאִפְלוּ בְּמֹתֵר לְיִשְׂרָאֵל יִהְיוּ הַכֹּהֲנִים
פְּרוּשִׁים, יִבְדְּלוּ מִשְׁמַעַת הַמֵּתִים
וְנִשְׁוֵאִי הַנָּשִׁים שֶׁאֵינָן הַגּוֹנוֹת לָהֶם
בְּטַהֲרָה וּבְנִקְיָוָה. תוֹרָה ז

(ח) וְטַעַם כִּי קֹדֶשׁ אָנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם,
עִם הַכֹּהֲנִים יְדָבָר, כֹּאֲשֶׁר הִחָל: אָמַר
אֵל הַכֹּהֲנִים. אוֹ אָנִי ה' מְקַדְשְׁכֶם,
כָּלְכֶם, הַכֹּהֲנִים וְהָעָם. וְהַטַּעַם, כִּי
מֵאַחֵר שֶׁהוּא מְקַרֵּב לָחֶם אֱלֹהֶיךָ קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָּךְ, כִּי עַל יְדוֹ אָנִי מְקַדֵּשׁ אֶת
כָּלְכֶם וּמִשְׁרָה שְׂכִינָתִי בְּמִקְדָּשְׁכֶם.

וְיִתְכַּן עַל דֶּרֶךְ הָאֲמִת שִׁיחֹזֵר לְרֹאשׁ
הַפְּסוּק, וּבְכֵךְ נִתְפָּרֵשׁ. תוֹרָה ט
(י"א) אֶת רֹאשׁוֹ לֹא יַפְרֹעַ וְעַל
כָּל נַפְשֹׁת מֵת. נִמְשָׁךְ לְפָנָיו
עִם נַפְשֹׁת מֵת, יֹאמַר שֶׁלֹּא יַפְרֹעַ וְלֹא
יַפְרִים עַל כָּל נַפְשֹׁת מֵת, וְלֹא יָבֵא
עָלָיו. תוֹרָה יב

כ"י וְעַל כָּל־נִפְשֹׁת מֵת • בְּאֵהָל הַמֶּת • נִפְשֶׁת מֵת • לֹא בָּא אֶלָּא
(נדר לה) לְהִבִּיא רִבְעִית דָּם מִן הַמֶּת, שְׁמִטָּמָא בְּאֵהָל.
לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא יִטְמָא • (שם מת. ת"כ) לֹא בָּא אֶלָּא
לְהִתִּיר לוֹ מֵת מִצְוָה •

(יב) וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחֲלֵל אֶת מִקְדָּשׁ
אֱלֹהֵיוּ כִּי גֹזֵר שְׁמֵן מִשְׁחַת אֱלֹהֵיוּ עָלָיו אָנִי יְהוָה:

כ"י וּמִן־הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא • (ת"כ, נדר לה) אֵינוֹ הוֹלֵךְ
אֲחֵר הַמִּטָּה • וְעוֹד, מִכָּאן לְמִדּוֹ רִבּוּתֵנוּ שֶׁכֵּהָן גְּדוֹל
מִקְרִיב אוֹנֵן • וְכֵן מִשְׁמְעוֹ: אֵף אִם מֵתוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ,
אֵינוֹ צָרִיךְ לְצֹאת מִן הַמִּקְדָּשׁ אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוּדָה •

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּכֵהָן גְּדוֹל שְׁאִינוֹ מַחֲלֵל עֲבוּדָתוֹ,
כְּלָשׁוֹן רִשִּׁי, אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁהִבְרִיחָא
מִפְּרִשָׁת שְׁהוּא אוֹהֶרָה, נֶאֱמַר שֶׁהִם
יִסְבְּרוּ כִּי מֵאַחַר שְׁאִין הָאֻהֶרָה אֶלָּא
בְּכֵהָן גְּדוֹל, וּמִכָּלל שֶׁהִדְיוּט יוֹצֵא
וּמִנִּיחַ הָעֲבוּדָה, מִזֶּה נִלְמַד שֶׁהִיא
מַחֲלֵלָת, וְאֵלּוּ הֵיחָד כְּשֶׁרָה לֹא יִתִּיר
לוֹ לְהִנִּיחָהּ. וְכֵן שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים
בְּפָרָשָׁה הַזֹּאת (כ"א): וּמִנִּין שְׁאִם עֹבֵד
עֲבוּדָתוֹ בְּשֶׁרָה, תִּלְמּוּד לומר וְלֹא יַחֲלֵל
אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיוֹ, הָא כֵּהָן הִדְיוּט
שֶׁעֹבֵד עֲבוּדָתוֹ פְּסוּלָה.

וְהַפְּסָיָא שְׁשְׁנוּיָה בְּסִנְהֶדְרִין (ט"ז): וּמִן
הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא, שְׁאִינוֹ
יוֹצֵא אֲחֵר הַמִּטָּה עִמָּהֶם אֶלָּא הֵם נִכְסִין
וְהוּא נִגְלָה, הֵם נִגְלִין וְהוּא נִכְסֵה, דְּבָרֵי
רַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יְהוּדָה אומר אֵינוֹ יוֹצֵא
מִן הַמִּקְדָּשׁ כָּלל, שְׁנֶאֱמַר: וּמִן הַמִּקְדָּשׁ
לֹא יֵצֵא, וּפְרָשׁוֹ בְּטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי מֵאִיר,
וּמִן הַמִּקְדָּשׁ מִקְדָּשׁוֹ לֹא יֵצֵא, וְכִיוֹן
דִּיאִית לִיה הִפְרָא לֹא אֲתִי לְמַנְגֵּעַ, וְרַבִּי
יְהוּדָה אֲגַב מְרִיחָה דְלִקְמָא מִקְרִי וְנִגְעַ
כָּל זֶה אֲסַמְכָתָא מִדְּבָרֵיהֶם, הֵם הִנְהִיגוּ
סִלְסוּל בְּכֵהָן גְּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא אֲחֵר
הַמִּטָּה לְפִי שֶׁהוּא אֵינוֹ מִטְמָא לְקְרוֹבִים,
וְאֲדָם בְּהוֹל עַל מֵתוֹ שְׁמָא יֵגַע בָּהֶן,
כְּעִנְיָן: וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פָּנָיו אָבִיו (פְּרָשִׁית
א, א), אֲבָל כֵּהָן הִדְיוּט עַל קְרוֹבָיו הוּא
מִטְמָא, וְעַל אֲחֵרִים אֵינוֹ בְּהוֹל שְׁטִימָא
לָהֶן, וְכֵן זֶה בְּכֵהָן גְּדוֹל מַעֲלָה
מִדְּבָרֵיהֶם, וְסִמְכוֹ אוֹתָהּ לְפָתוּחַ הֵזֶה
בְּדֶרֶךְ הָאֲסַמְכָתוֹת בְּתִלְמוּד. וְכֵן
מִצְאִיתָ בְּתוֹסֶפֶתָא בְּסִנְהֶדְרִין (פ"ד ה"א):
אָמְרוּ לְרַבִּי יְהוּדָה אֵין מִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא
יֵצֵא אֶלָּא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה בְּלִבְדִּי, וְעוֹד
שֶׁם בִּירוּשְׁלַיִם (פ"ב ה"א) רְאִיתִי, אֵין כָּאן
מָקוֹם הַפְּרָתָם. תוֹרָה יג

לְפִיכָךְ אָנִי אומר כְּדִי לְקַיֵּם כָּל דְּבָרֵי
חֻקִּים, שֶׁעָקֵר הַכְּתוּב הֵזֶה
יִזְהִיר בְּכֵהָן גְּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא מִן הַמִּקְדָּשׁ
בְּשַׁעַת עֲבוּדָה עַל כָּל נִפְשֹׁת מֵת, וְלֹא
יַחֲלֵל אֶת הַמִּקְדָּשׁ שֶׁיִּעֲזֹב עֲבוּדָתוֹ
לְכָבוֹד הַמֶּת, אֲבָל יִהְיֶה כְּבוֹד הַמִּקְדָּשׁ
וְעֲבוּדָתוֹ גְּדוֹל עָלָיו מִכְּבוֹד הַמֶּת
וְאֶהְיֶה אוֹתוֹ. וְכֵן שֶׁכֵּן שְׁאִם מִנִּיחַ
עֲבוּדָתוֹ לֹא דְבָר יוֹצֵא שְׁעוֹבֵר בְּלֹא
הֵזֶה, אֲבָל הוֹדִירוֹ הַכְּתוּב בְּעִנְיָן הַמֶּת
לְהִתִּיר לוֹ הָעֲבוּדָה כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן,
וּמֵאַחַר שֶׁהִיא מְתַרַת לוֹ אִם יִנִּיחָהּ
מִרְצוֹן עֲצָמוֹ יִהְיֶה חֲלוּל הַמִּקְדָּשׁ. וְזֶה
הוּא פְּרוּשׁ הַכְּתוּב הֵזֶה, וְכָבֵד בְּתַבְתִּיו
בְּסִדֵּר וְיִהְיֶה בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי (י"ט).

וְעוֹד מְצִינוֹ שֶׁנִּחְלָקוּ רִבּוּתֵנוּ בְּפֶרֶק שְׁנֵי
שֶׁל מִסְכַּת וְחִסִּים (ט"ז) וְאָמְרוּ: אוֹנֵן
מִנָּא לָן דְּמַחֲלִיל עֲבוּדָה, דְּכַתִּיב: וּמִן
הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחֲלֵל, הָא אֲחֵר
שֶׁלֹּא יֵצֵא חֲלָל. וְרַבִּי אֶלְעָאִי אָמַר
מִהֻבָּא, הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת חֻשְׁאָתָם
וְאֵת עֲלֵתָם (לְעֵל י"ט), אֵנִי הִקְרַבְתִּי, מִכָּלל
דִּיאִי אֵינְהוּ אֶקְרִבוּ שְׁפִיר וְכו', וְרַבִּי
אֶלְעָאִי מֵאִי טַעְמָא לֹא אָמַר וּמִן
הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא, אָמַר לָךְ מִי כְּתִיב הָא
אֲחֵר שֶׁלֹּא יֵצֵא חֲלָל.

וְהַעֲנִין לומר, כִּי כִיוֹן שֶׁאָמַר הַכְּתוּב
אוֹהֶרָה בְּכֵהָן גְּדוֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא
וְלֹא יַחֲלֵל הָעֲבוּדָה בְּהִנְיחוֹ אוֹתָהּ, אֵין
לְכֵהָן הִדְיוּט בְּמִשְׁמַע הֵזֶה שֶׁיַּחֲלֵל
כְּשֶׁיִּעֲבֹד. וּמִכָּאן רָאִיָה עוֹד שְׁאִינוֹ
רְשׁוּת לְהִתִּיר הָעֲבוּדָה לְכֵהָן גְּדוֹל
וּלְהוֹדִיעוֹ שְׁאִין עֲבוּדָתוֹ מַחֲלֵלָת בְּכָף,
כִּי הִיא יוֹצֵא מִזֶּה בְּדוּאִי שֶׁכֵּהָן הִדְיוּט
מַחֲלֵל אוֹתָהּ.

וְהִנֵּה יִרְאֶה מִזֶּה בְּפִשְׁטוֹ, כִּי עַל דַּעַת
הַפְּרוּשׁ הִרְאִישׁוֹן הוּא שְׁלִילוֹת

(יב) וּמִן הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא. אֵינוֹ הוֹלֵךְ
אֲחֵר הַמִּטָּה. (ת"כ כָּאן וְסִנְהֶדְרִין ט"ז)
וְעוֹד מִכָּאן לְמִדּוֹ רִבּוּתֵנוּ (וְחִסִּים ט"ז)
שֶׁכֵּהָן גְּדוֹל מִקְרִיב אוֹנֵן. וְכֵן מִשְׁמְעוֹ,
אֵף אִם מֵתוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ צָרִיךְ
לְצֹאת מִן הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא עוֹבֵד עֲבוּדָה.
וְלֹא יַחֲלֵל אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיוֹ, שְׁאִינוֹ
מַחֲלֵל בְּכָף אֶת הָעֲבוּדָה אִם עֹבֵד
כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, שֶׁהִתִּיר לוֹ הַכְּתוּב לְעֹבֵד,
הָא הִדְיוּט שֶׁעֹבֵד אוֹנֵן חֲלָל. לְשׁוֹן
רִשִּׁי.

וְשְׁנֵי הַמִּדְרָשִׁים הֵלְלוּ חֻלּוּקִים הֵם זֶה
עַל זֶה, שְׁאִם הַכְּתוּב הִתִּיר בְּכֵהָן
גְּדוֹל שְׁאִינוֹ צָרִיךְ לְצֹאת מִן הַמִּקְדָּשׁ
מִפְּנֵי אֲנִינּוֹתוֹ בְּהִדְיוּט אֲבָל יִכּוֹל הוּא
לְעֹבֵד כְּשֶׁהוּא אוֹנֵן, אִם כֵּן אֵין בְּכָאן
אוֹהֶרָה כָּלל שֶׁלֹּא יֵצֵא אֲחֵר הַמִּטָּה. וְכֵן
לֹא יַחֲלֵל אֶת מִקְדָּשׁ אֱלֹהֵיוֹ כְּפִי הַלְשׁוֹן
הֵזֶה אֵינוֹ אֶלָּא לומר שְׁאִין עֲבוּדָתוֹ
מַחֲלֵלָת, וְלִלְמַד שֶׁהִדְיוּט שֶׁעֹבֵד אוֹנֵן
חֲלָל, וְאִם כֵּן הַכְּתוּב הֵזֶה שְׁלִילוֹת וְלֹא
אוֹהֶרָה, וּבַעֲלֵי הַהִלְכוֹת מְנַאֲהוּ בְּלֹאִין
בְּהִלְכוֹת פְּסוּקוֹת וּבְהִלְכוֹת גְּדוֹלוֹת.

וְעוֹד שֶׁכָּבֵר בְּתַבְתִּי (לְעֵל ח' לה, י"ט)
הִבְרִיחָא שֶׁהִיא שְׁנוּיָה בְּתוֹרַת
כֹּהֲנִים (לְעֵל ח' לה) וּמִפְּרָשׁ בָּהּ שֶׁהוּא לֹא
גָּמוּר, בְּדִקְדָּקָתָהּ: וּמִפְּתַח אֵהָל מוֹעֵד לֹא
תֵּצֵא (שם), יִכּוֹל בְּשַׁעַת עֲבוּדָה וְשֶׁלֹּא
בְּשַׁעַת עֲבוּדָה, תִּלְמּוּד לומר וּמִן
הַמִּקְדָּשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחֲלֵל, אֵימָתִי
אֵינוֹ יוֹצֵא וְאֵין מַחֲלֵל הֵוִי אומר בְּשַׁעַת
עֲבוּדָה. וְקִטְנִי אֵין לִי אֶלָּא אֶהָרֵן וּבְנָיו
שֶׁנִּמְשְׁחוּ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שְׁאִם יֵצֵאוּ
בְּשַׁעַת עֲבוּדָה חֲזִבִּין מִיָּתָהּ, מִנִּין לְכָל
הַכֹּהֲנִים שֶׁכָּבֵל הַדּוֹרוֹת וְכו', וְהִרִי הוּא
לֹא גָמוּר, אוֹהֶרָה שֶׁלֹּא יִנִּיחַ עֲבוּדָה
וְיֵצֵא.

(יג) וְהָיָה אִשָּׁה בְּתוּלָיָה יִקָּח:

יג והוא אתתא בבתולתא יסב:

יד אַרְמָלָא וּמִתְרַכָּא וְחִלְיָא מְטַעֲנָא יֵת
אֵלֵין לֹא יִסָּב אֵלֵהּ בְּתִלְתָּא מַעֲמָה יִסָּב
אתתא:

(יד) אֲלֻמְנָה וּגְרוּשָׁה וְחִלְלָה זֹנָה אֶת־אֵלֶּה לֹא יִקָּח
בִּי אִם־בְּתוּלָה מַעֲמִיו יִקָּח אִשָּׁה:

כז"י וְחִלְלָה • שְׁנוּלָה מְפֹסֻלָּה כְּהֵנָּה.

טו וְלֹא יִחַל זָרְעָה בְּעַמָּה אַרְי אָנָּה יִי
מְקַדָּשָׁה:

(טו) וְלֹא־יִחַלֵּל זָרְעוֹ בְּעַמָּיו בִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדָּשׁוֹ: ׀

כז"י וְלֹא־יִחַלֵּל זָרְעוֹ • הָא אִם נָשָׂא אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת, זָרְעוֹ הֵימְנָה 'חִלָּל' מַדִּין קִדְּשַׁת כְּהֵנָּה.

♦ יום שני ח' אייר ♦

(טז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

טז וּמִלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

יז מִלֵּל עִם אֱהָרֹן לְמִימָר גִּבֹּר מִבְּנֵי
לְדַרְיָהוֹן דִּי יְהִי בֵּה מוֹמָא לֹא יִקָּרֵב לְקִרְבָּא
קִרְבָּנָא קֳדָם אֱלֹהֵיהּ:

(יז) דִּבֵּר אֶל־אֱהָרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרַעְךָ לְדֹרֹתֶם אֲשֶׁר
יְהִיָּה בּוֹ מוֹם לֹא יִקָּרֵב לְהִקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ:

כז"י לֶחֶם אֱלֹהֵיוֹ • מֵאֵכֵל אֱלֹהֵיוֹ; כָּל סַעֲדָה קְרוּיָה "לֶחֶם", כְּמוֹ (דניאל ה א): "עֲבַד לֶחֶם רַב".

יח אַרְי כָּל גִּבֹּר דִּי בֵּה מוֹמָא לֹא יִקָּרֵב גִּבֹּר
עֵייר אוֹ חֲגִיר אוֹ חֲרִים אוֹ שְׂרִיעַ:

(יח) כִּי כָל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם לֹא יִקָּרֵב אִישׁ עוֹר
אוֹ פֶּסֶח אוֹ חֲרָם אוֹ שְׂרִיעַ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאָמַר (שם פסוק ד): אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אֱהָרֹן,
כִּי לֹא יֵאָרֶע זֶה בְּגוֹפוֹ כִּי מִלֵּאף ה'
צָבָאוֹת הוּא. וְאָמַר בְּסוּף הַפָּרָשָׁה (פסוק
כד): וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל אֱהָרֹן וְאֶל בְּנָיו,
שֶׁרָצָה מֹשֶׁה לְהוֹדִיר גַּם אֶת בְּנָיו שִׁיקְחוּ
מִפִּי תוֹרָה. וְאָמַר כֵּן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל,
לְהוֹדִיר בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל כָּךְ.
וּבְתוֹרַת כְּהֵנִים (להלן פסוק בא) מְצָאֵתִי: כָּל
אִישׁ מִזֶּה תִּלְמֹד לֹמֵר, לְפִי
שֶׁנֶּאֱמַר (שם): זָרַע אֱהָרֹן, אֵין לִי אֶלָּא
זָרַעוֹ, אֱהָרֹן עֲצָמוֹ מִנִּין, תִּלְמֹד לֹמֵר
כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם (פסוק יח). וְכֵן
שְׁנֵי שָׁם (כב ד): זָרַע אֱהָרֹן, אֵין לִי אֶלָּא
זָרַעוֹ, אֱהָרֹן עֲצָמוֹ מִנִּין, תִּלְמֹד לֹמֵר
וְהוּא צָרוּעַ אוֹ זָב (שם). וּפְרוּשׁ "אֱהָרֹן
עֲצָמוֹ" הַכֵּהן הַגְּדוֹל תַּחְתִּי מִבְּנָיו, כִּי
בַּעֲבוּר שְׁהִתִּיר הָאֲנִינּוֹת לְכַהֵן גְּדוֹל
אוֹלִי יִתִּיר לוֹ הַמוֹם וְהַצָּרַעַת, וְהַצָּרַךְ
לְרִבּוּתוֹ. אוֹ שֶׁתִּרְמֹז דִּין אֱהָרֹן עֲצָמוֹ, כִּי
לֹא תִסְמָךְ הַתּוֹרָה בְּאִזְרוֹתֶיהָ עַל הַנֶּסֶם,
אֲבָל בְּסִתָּה עַל אֱהָרֹן לְכַבּוֹדוֹ, וְלִרְמֹז
לְנוֹ שְׁלֹא יֵאָרֶע לוֹ כֵּן. תוֹרָה יח

יִקָּח, מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. אִם כֵּן פְּרוּשׁוֹ:
אֶת אֵלֶּה לֹא יִקָּח כִּי אֲנִי מוֹדִירוֹ בְּלֹא
יִחַלֵּל זָרַעוֹ, וּמֵאֲלִינוֹ נִלְמַד שֶׁהַזָּרַע מִן
הַפְּסוּלוֹת הוּא מִחַלָּל. תוֹרָה טו
(יז) דִּבֵּר אֶל אֱהָרֹן אִישׁ מִזֶּרַעְךָ. לֹא
אָמַר בְּכָאן "דִּבֵּר אֶל אֱהָרֹן וְאֶל
בְּנָיו" כְּאֲשֶׁר יֹאמַר בַּפְּרָשִׁיּוֹת כֵּלָן.
וְהַשֵּׁם, כִּי שָׁם צִוָּה בַּפְּרָשִׁיּוֹת
הַקִּרְבָּנוֹת: זֹאת תוֹרַת הָעֹלָה (לעיל ו ג),
וזֹאת תוֹרַת הַחֻטָּאת (שם פסוק יח) וְהָאֶשֶׁם
(שם י א), וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, אֲבָל בְּכָאן אִם
אָמַר "דִּבֵּר אֶל אֱהָרֹן וְאֶל בְּנָיו" רָאוּי
שִׁיאָמַר "אִישׁ מִכֶּם לְדוֹרוֹתֵיכֶם", וְלֹא
יִרָצָה לְהוֹדִיר אֶת אֱהָרֹן עֲצָמוֹ בְּתוֹרַת
הַמוֹמִין, כִּי אֱהָרֹן קֹדֵשׁ ה' כָּל יָמָיו
וּמוֹם לֹא יִהְיֶה בּוֹ, אֲבָל יוֹהֲרֵנוּ עַל
זָרַעוֹ שִׁינִּיר וְיוֹהֲרֵי אוֹתָם לְדוֹרוֹתָם.
וּבַפְּרָשָׁה הַשְּׁמַמָּה בְּסִמּוּךְ (להלן כב): דִּבֵּר
אֶל אֱהָרֹן וְאֶל בְּנָיו וַיַּנְּדוּ
מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי יִתְכַּן שִׁגְם בְּאֶהָרֹן
אֶרֶע טִמְאַת הַמִּזְבֵּחַ בְּמַת אוֹ בְּשֶׁרֶץ.
וּכְאֲשֶׁר בָּא לְהוֹכִיר הַצָּרַעַת וְהוּבַח חֲזוֹר

(יג) וְהָיָה אִשָּׁה בְּתוּלָיָה יִקָּח. פְּרוּשׁ
אֲבָל לֹא בְּעוּלָה, וְהוּא לֹא הִבָּא
מִכָּלֵל עֲשָׂה. וְאַחֲרֵי כֵן הוֹדִיר בְּלֹא עַל
הָאֲלֻמְנָה וְהַפְּסוּלוֹת. וְאָמַר: כִּי אִם
בְּתוּלָה מַעֲמִיו יִקָּח אִשָּׁה, לְצוּת עָלָיו
שִׁיקְחָנָהּ, וְהוּא שֶׁאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יומָא עג):
מוֹדֵר עַל הָאֲלֻמְנָה וּמִצָּה עַל הַבְּתוּלָה.
וְכָךְ שְׁנֵי בְּתוּרַת כְּהֵנִים (פאז), כִּי אִם
בְּתוּלָה, מִלְּמַד שֶׁהוּא מִצָּה עַל
הַבְּתוּלָה. תוֹרָה יד
(טו) וְלֹא יִחַלֵּל זָרְעוֹ בְּעַמָּיו. הָא אִם
נָשָׂא אַחַת מִן הַפְּסוּלוֹת זָרְעוֹ
מִמֶּנָּה חִלָּל מַדִּין קִדְּשַׁת כְּהֵנָּה, לְשׁוֹן
רִשִּׁי. פְּרָשׁוֹ הִרְבַּ לְשִׁלּוֹת בְּלִבָּהּ, אֶת
אֵלֶּה לֹא יִקָּח שְׁלֹא יִתְחַלֵּל זָרְעוֹ.
וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (קדוּשִׁין עה) הוּא לֹא
שְׁנֵי. וְכָךְ אָמַר: קִדְּשׁ וּבְעַל לֹקָה
שְׁתֵּי, אַחַת מִשּׁוּם לֹא יִקָּח וְאַחַת
מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. וְאָמַר (שם): בְּעַל וְלֹא
קִדְּשׁ לֹקָה מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. וְהֵנָּה הֵם
שְׁנֵי לֵאוּיוֹ. וְנִדְרָשׁ לָהֶם גַּם כֵּן בְּטַעַם:
קִדְּשׁ וְלֹא בְּעַל אֵינוֹ לֹקָה, מִזֶּה טַעַם לֹא

שְׂכֹחַל שְׁתִּי עֵינָיו כְּאַחַת. או שְׂרֹעַ • שְׂאָחַד מֵאֲבָרֵי
גְדוֹל מִחֲבָרֹ: עֵינֹ אַחַת גְּדוֹלָה וְעֵינֹ אַחַת קְטַנָּה,
או שׂוֹקֹ אַחַת אֶרְכָּה מִחֲבָרְתָּהּ.

כִּי כָל-אִישׁ אֲשֶׁר-בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרָב • אֵינוֹ
דִּין שִׁיקְרָב, כְּמוֹ (מֵלָאכִי א ח): "הִקְרִיבֵהוּ נָא לִפְתָּחֶךָ".
חֲרָם • (בְּכוֹרוֹת מֵד) שְׁחַטְמוֹ שְׂקוּעַ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם,

(יט) או אִישׁ אֲשֶׁר-יִהְיֶה בּוֹ שֶׁבֶר רֶגֶל או שֶׁבֶר יָד:
יט או גִּבֹר דִּי יְהִי בֵּה תִבֵּר וְגֵלָא או תִּבֵּר
יָדָא:

(כ) אוֹ-גִבֵּן אוֹ-דָק או תְּבַלֵּל בְּעֵינָיו או גָּרַב או יִלְפַת
או מְרוּחַ אֶשְׁף:
כ או גִּבֵּן או דָּקָא או חֲלִיז בְּעֵינָהּ או גִּרְבֵּן
או חֲזוֹן או מֵרַס פְּחָדִין:

חֲזוֹת הַמִּצְרִית. וְלָמָּה נִקְרְאת "יִלְפַת"? שְׂמֵלֶפֶת
וְהוֹלֶכֶת עַד יוֹם הַמִּיתָה, וְהוּא לֹחַ מִבְּחוּץ וְיֵבֶשׁ
מִבְּפָנִים; וּבִמְקוֹם אַחֵר קוֹרֵא לְגָרַב "שְׁחִין", הַלֹּחַ
מִבְּחוּץ וְיֵבֶשׁ מִבְּפָנִים, שְׂנֶאֱמַר (דְּבָרִים כח): "וּבִגְרָב
וּבְחֶרֶס" – כְּשֶׁסָּמוּךְ "גָּרַב" אֶצֶל "חֶרֶס", קוֹרֵא לִילְפַת
"גָּרַב", וְכִשְׁהוּא סָמוּךְ אֶצֶל יִלְפַת, קוֹרֵא לְחֶרֶס
"גָּרַב"; כִּף מִפְרָשׁ ב' בְּכוֹרוֹת' (מֵד). מְרוּחַ אֶשְׁף •
לְפִי הַתִּרְגוּם: "מֵרַס פְּחָדִין" שֶׁפְּחָדִיו מֵרַסְסִין,
שֶׁבִּיצִים שְׁלוֹ כְּתוּתִין. "פְּחָדִין" כְּמוֹ (אִיּוֹב ט): "גִּידֵי
פְּחָדִיו יִשְׁרְגוּ".

כִּי • אוֹ-גִבֵּן • שׁוֹרִיצֵלִיו"ש בְּלַע"ז, שְׂגָבִינִי עֵינָיו
שְׁעָרָן אֶרֶץ וְשׁוֹכֵב. אוֹ-דָק • (בְּכוֹרוֹת לט) שִׁישׁ לוֹ בְּעֵינָיו
דָּק שְׂקוּרִין טִיל"א, כְּמוֹ (יִשְׁעִיָּה ט): "הַנוּטָה כַּדֶּק". או
תְּבַלֵּל • דְּבַר הַמְבַלְבֵּל אֶת הָעֵין, כְּגוֹן: חוּט לִבָּן
הַנִּמְשָׁךְ מִן הַלִּבָּן וּפּוֹסֵק בְּסִירָא, שֶׁהוּא עֲגָל הַמִּקְיָף
אֶת הַשְּׁחֹר, שְׂקוּרָאִים פְּרוֹנִיל"א, וְהַחוּט הַזֶּה פּוֹסֵק
אֶת הָעֲגָל וְנִכְנָס בַּשְּׁחֹר. וְתִרְגוּם "תְּבַלֵּלוּ", "חֲלִיזוּ",
לְשׁוֹן חֲלִיזוֹן, שֶׁהוּא דוֹמָה לְתוֹלַעַת אוֹתוֹ הַחוּט; וְכֵן
כְּנֻהוּ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בְּמוֹמֵי הַבְּכוֹר: 'חֲלִיזוֹן', 'נַחֲשׁ'
'עֲנַב' (בְּכוֹרוֹת לח). גָּרַב וְיִלְפַת • מֵינֵי שְׁחִין הֵם: גָּרַב,
זוֹ הַחֶרֶס, שְׁחִין הַיֵּבֶשׁ מִבְּפָנִים וּמִבְּחוּץ. יִלְפַת, הִיא

כא כל גִּבֹר דִּי בֵּה מוֹמָא מִזְרַעָא דְאֶהֱרֹן
פְּהֵנָא לֹא יִקְרָב לְקִרְבָּא יֵת קִרְבָּנָא דִּי
מוֹמָא בֵּה יֵת קִרְבֵּן אֱלֹהִים לֹא יִקְרָב
לְקִרְבָּא:

(כא) כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר-בּוֹ מוֹם מִזְרַע אֶהְרֹן הַכֹּהֵן לֹא
יֵגֵשׁ לְהִקְרִיב אֶת-אֲשֵׁי יְהוָה מוֹם בּוֹ אֵת לֶחֶם
אֱלֹהֵיו לֹא יֵגֵשׁ לְהִקְרִיב:

עֶבֶר מוֹמוֹ – כְּשֶׁר. לֶחֶם אֱלֹהֵיו • כָּל מֵאֶכֶל קְרוִי
"לֶחֶם".

כִּי • כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר-בּוֹ מוֹם • (תִּ"ב) לְרִבּוֹת שְׂאֵר
מוֹמִין. מוֹם בּוֹ • בְּעוֹד מוֹמוֹ בּוֹ – פָּסוּל; הָא אִם

(כב) לֶחֶם אֱלֹהֵיו מִקְדָּשֵׁי הַקְּדוֹשִׁים וּמִן-הַקְּדוֹשִׁים
יֵאָכֵל:
כב קִרְבֵּן אֱלֹהִים מִקְדָּשׁ קוֹדֶשֶׁיָא וּמִן
קוֹדֶשֶׁיָא יֵיכֹל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשְּׂרֹעַ. וְאַחֵר כִּף בְּשִׁבְרוֹן הָעֵצָמוֹת,
אִף עַל פִּי שְׂכָל אֲבָרֵי עֲמוֹ, כִּיּוֹן שֶׁנִּשְׁבֵּר
הָעֵצָם פָּסוּל. וְאַחֵר כִּף פָּסֵל אֶפְלוֹ
בְּכַעֲרוֹ הַחֲאֵר, כְּגוֹן הַגִּבֵּן וְאֲשֶׁר בְּעֵינָיו
הַגִּרְעִינִין. וְאַחֵר כִּף בְּכֶשֶׁר הַגּוֹף, כִּי
צָרִיךְ שִׁיחִיָּה נָקִי וְחֶלֶק. וְאַחֲרֵי כֵן הוֹסִיף
בְּעַל הַרוּחַ אֲשֶׁר בִּיצִיּוֹ נְפֻחִים בּוֹ, אִף
עַל פִּי שֶׁהוּא חֲלִי נְהוּג בְּזָקִינִים, וְאֵינוֹ
מוֹם בְּעֵצָם אוֹ בְּכֶשֶׁר. וְרִבּוּתֵינוּ בְּאֵרוֹ
(בְּכוֹרוֹת פֶּרָקִים ו 1) מוֹמִים רַבִּים נִלְמָדִים
מֵאֵלֶּה, כִּי הַנּוֹכְרִים בְּתוֹרָה אֲבוֹת
לָהֶן. תוֹרָה יֵט

חֲרוֹם, כִּי הַחֲטָם הַדֶּרֶת פָּנִים, כְּמוֹ
שְׂאָמְרוֹ (בְּכוֹרוֹת קכ): אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל
פְּרָצוֹף פָּנִים עִם הַחֲטָם, וְאֲשֶׁר אֵין
חֲטָמוֹ כְּתֹאֵר בְּנֵי הָאָדָם צוּרְתוֹ חֲרָבָה.
וּבְעֵצָם אוֹ גִּבֵּן (פָּסוּק כ) נִמְשָׁךְ אֶל מֵלֶת
"בְּעֵינֹ", או שֶׁהוּא גִבֵּן בְּעֵינֹ או
דָּק או תְּבַלֵּל בְּעֵינֹ, וְהוּא שְׂגִבּוֹת עֵינֹ
שׁוֹכְבוֹת עֲלֶיהָ, מִלְּשׁוֹן: גִּב הַמְּזֻבָּח
(יִחְזָקְאֵל א יא), עַל גִּבֵּי חֲרָשׁוֹ חֲרָשִׁים (תְּהִלִּים
קכט א).
וְהַזְכִּיר תַּחֲלָה הַמוֹם בְּחֶסְרוֹן הָאֲבָרִים,
עוֹר אוֹ פֶּסֶת, וְאַחֲרֵי כֵן
בְּקִטְנוּת, כְּגוֹן הַחֶרֶס, וּבְגֵדֵל, כְּגוֹן

(יח) חֲרָם אוֹ שְׂרֹעַ. כָּל שְׁחַטְמוֹ שְׂקוּעַ
בֵּין שְׁתֵּי הָעֵינַיִם שְׂכֹחַל שְׁתֵּי
עֵינָיו כְּאַחַת. לְשׁוֹן רִשִּׁי. וּבְתוֹרַת
כְּהֻנִּים (כֹּאן) וּבִגְמָרָא דְּבְכוֹרוֹת (מג)
שְׁנִינֹ: חֲרוֹם שְׁחַטְמוֹ שְׂקוּעַ, חֲטָמוֹ
בְּלוֹם, חֲטָמוֹ סוֹלֵד, חֲטָמוֹ נוֹטֵף, מִנִּין,
תְּלִמּוֹד לּוֹמַר אוֹ חֲרָם. אֲבָא יוֹסִי אוֹמַר
אֵין חֲרוֹם אֶלָּא הַכּוֹחַל שְׁתֵּי עֵינָיו
כְּאַחַת. אֲמַרו לוֹ הַפְּלֶגֶת, אִף עַל פִּי
שְׂאִינוֹ זָכוֹל לְכַחַל שְׁתֵּי עֵינָיו כְּאַחַת.
וְלְשׁוֹן חֲרָם, מִלְּשׁוֹן כָּל חֲרָם אֲשֶׁר
יִחְרָם (וְהֵלֵךְ בּוֹ כֵּט), וְהִתְרַמֵּיתִי אֶת
עֲרִיכָם (בְּמִדְרֵי כֹא ב), עֲנִין חֲרָבֵן, וְיִקְרָא

שיעור יומי ליום שני ח' אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כב – פרשת אמור

כ"י • **מִקְדָּשֵׁי הַקִּדְשִׁים** • אלו קדשי הקדשים. ומן **הַקִּדְשִׁים יֹאכֵל** • אלו קדשים קלים. ואם נאמרו קדשי הקדשים, למה נאמרו קדשים קלים? (ת"כ, זבחים קא) אם לא נאמרו, הייתי אומר: בקדשי הקדשים

יֹאכֵל בְּעַל מוֹם, שְׂמֵצֵינוּ שֶׁהִתְרוּ לָזֶר, שְׂאֵכֵל מִשֶּׁה בָּשָׂר הַמְּלוּאִים, אֲכַל בְּתוֹה וְשׁוֹק שֶׁל קִדְשִׁים קְלִים לֹא יֹאכֵל, שְׂלֹא מִצֵּינוּ זֶר חוֹלֵק בָּהֶן, לִכְךָ נִאֲמָרוּ קִדְשִׁים קְלִים. כֵּךְ מִפְּרֵשׁ בְּזִבְחִים'.

(כג) **אֵךְ אֶל־הַפְּרֻכָּת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִגַּשׁ בִּיָּמוֹם בּוֹ וְלֹא יַחֲלֹל אֶת־מִקְדָּשִׁי כִּי אֲנִי יְהוָה מִקְדָּשָׁם:**

כג בָּרַם לִפְרֻכָּתָא לֹא יִיעוֹל וּלְמִדְּבַחָא לֹא יִקְרַב אַרְי מוֹמָא בַּהּ וְלֹא יַחֲלֵל יְת מִקְדָּשִׁי אַרְי אָנָּא יְיָ מִקְדָּשֶׁהוּן:

כ"י • **אֵךְ אֶל־הַפְּרֻכָּת** • להזות שבע הזאות שַׁעַל הַפְּרֻכָּת. וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ • החיצון; ושְׁנֵיהֶם הֶעָרְכוּ (כד) **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:** פ

כד וַיְמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהֵי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"י • **וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה** • המצוה הזאת. **אֶל־אַהֲרֹן וְגו'** וְאֶל־כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • להזהיר בית־דין על הכהנים

(ת"כ)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך 12 עמ' 64)

לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל הַכֹּהֲנִים (רש"י כא, כד) יֵשׁ לְשַׁאֵל, הֲרִי "כֹּהֲנִים זְרִיזִין הֵן". וְיֵשׁ לְבַאֵר, שֶׁרַק כְּשֶׁעֲסֻקִים בַּעֲבֹדַת הַכֹּהֲנָה זְרִיזִים הֵם, כִּי יֵרָאֵת עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵיהֶם. אֵךְ פְּסוּקֵנוּ מְדַבֵּר בְּזִהְיוֹת מִטְּמֵאָה וְאַסוּרֵי חֲתוּן, זִהְיוֹת

שְׂצָרִיקָה לְהִיּוֹת בְּכָל מְקוֹם (גם בְּחוּץ לְאֶרֶץ) וּבְכָל זְמַן (גם כְּשֶׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם), וְאִין כָּאֵן זְרִיזוֹת הַבָּאָה מֵעֲבֹדַת הַכֹּהֲנָה - וְלָכֵן יֵשׁ צָרָה לְזָרֵם.

א ומליל יי עם משה למימר:

כב (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

(ב) **דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת־שֵׁם קִדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי יְהוָה:**

ב מַלִּיל עִם אַהֲרֹן וְעִם בְּנוֹהֵי וַיִּפְרֹשׁוּן מִקְדָּשִׁי דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַחֲלֹל יְת שְׁמֵא דְּקִדְשִׁי דִּי אֲנִין מִקְדָּשִׁין קִדְמֵי אָנָּא יְיָ:

כ"י • **וַיִּנְזְרוּ** • אין 'נזירה' אלא פרישה; וכן הוא אומר (יחזקאל יד ז): **"וַיִּנְזְרוּ מֵאַחֲרַי"**; (ישעיה א ד): **"נזורו אחור"**, יִפְרֹשׁוּ מִן הַקִּדְשִׁים בִּימֵי טְמֵאָתָן. דַּבֵּר אַחֲרֵי:

וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי, וְלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת־שֵׁם קִדְשִׁי, סֵרַס הַמִּקְרָא וַדָּרְשָׁהוּ. אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי • לְרִבּוֹת קִדְשִׁי כֹהֲנִים עֲצָמָן.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) **וְלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי**. סֵרַס הַמִּקְרָא וַדָּרְשָׁהוּ, וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי וְלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי. אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי, אֲשֶׁר אַהֲרֹן וּבָנָיו עֲצָמָם מִקְדָּשִׁים לִי. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כא) כֵּךְ הוּא נִדְרָשׁ: **וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, עַל קִדְשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חִיבִים מִשּׁוֹם פְּגוּל נוֹתֵר וְטֵמֵא, וְאִין חִיבִים עַל קִדְשִׁי גוֹיִם מִשּׁוֹם פְּגוּל נוֹתֵר וְטֵמֵא. קִדְשִׁי יִשְׂרָאֵל, אִין לִי אֲלֹא קִדְשִׁי יִשְׂרָאֵל, קִדְשִׁי עֲצָמָן מִנִּין, תִּלְמוּד לומר אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה', לְרִבּוֹת אֶת כָּלָם, וְלֹא הִזְכֵּר שֵׁם סֵרַס הַמִּקְרָא כָּלָל. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמָת, אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה', שְׂלֹא יַחֲלֹלוּ הַשֵּׁם הַמִּקְדָּשׁ לוֹ, כִּי שְׁמוֹ בַּמִּקְדָּשׁ ה', וּבְכָר רְמֹתֵי זֶה בְּפִרְשֵׁת וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה. תוֹרָה ג

יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת שֵׁם קִדְשִׁי, וְאֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי, שְׂלֹא יַחֲלֹלוּ אֶת אֲשֶׁר אַהֲרֹן וּבָנָיו עֲצָמָם מִקְדָּשִׁים לִי. וּבְתוֹרַת כֹּהֲנִים (כא) כֵּךְ הוּא נִדְרָשׁ: **וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, עַל קִדְשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חִיבִים מִשּׁוֹם פְּגוּל נוֹתֵר וְטֵמֵא, וְאִין חִיבִים עַל קִדְשִׁי גוֹיִם מִשּׁוֹם פְּגוּל נוֹתֵר וְטֵמֵא. קִדְשִׁי יִשְׂרָאֵל, אִין לִי אֲלֹא קִדְשִׁי יִשְׂרָאֵל, קִדְשִׁי עֲצָמָן מִנִּין, תִּלְמוּד לומר אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה', לְרִבּוֹת אֶת כָּלָם, וְלֹא הִזְכֵּר שֵׁם סֵרַס הַמִּקְרָא כָּלָל. וְעַל דֶּרֶךְ הָאֱמָת, אֲשֶׁר הֵם מִקְדָּשִׁים לִי אֲנִי ה', שְׂלֹא יַחֲלֹלוּ הַשֵּׁם הַמִּקְדָּשׁ לוֹ, כִּי שְׁמוֹ בַּמִּקְדָּשׁ ה', וּבְכָר רְמֹתֵי זֶה בְּפִרְשֵׁת וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה. תוֹרָה ג

ג אמר להון לדריכון כל גבר די יקרב מכל
בניכון לקודשאי די יקדשון בגי ישראל
קדם יי וסאבתה עלוהי וישתיצי אנשא
ההיא מן קדמי אנא יי:

(א) אמר אלהם לדתיתכם כל-איש ו אשר-יקרב
מכל-זרעכם אל-הקדשים אשר יקדשו בגי-ישראל
ליהוה וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מלפני
אני יהוה:

קרבנו מתיריו. ואם תאמר, שלש כרתות בטמאת
כהנים, למה? כבר נדרשו במסכת 'שבועות' אחת
לכלל ואחת לפרט וכו' (שבועות ז). וטמאתו עליו.
וטמאת האדם עליו. יכול בכשר - הפתוב מדבר,
וטמאתו של בשר עליו, ובטהור שאכל את הטמא -
הפתוב מדבר? על-כרחך ממשמעו אתה למד, במי
שטמאתו פורחת ממנו - הפתוב מדבר. וזהו האדם
שיש לו טהרה בטבילה. ונכרתה וגו'. יכול מצד
זה לצד זה, כרת מקומו ויתישב במקום אחר?
תלמוד-לומר: "אני ה'" - בכל מקום אני.

כ"י. כל-איש אשר-יקרב. אין 'קריבה' זו אלא
אכילה. וכן מצינו שנאמרה אזהרת אכילת קדשים
בטמאה בלשון 'נגיעה': "בכל קדש לא-תגע" (לעיל יב
ד) - אזהרה לאוכל; ולמדוה רבותינו מ'גזרה שוה'
(ובחים מח). ואי אפשר לומר שחייב על הנגיעה, שהרי
נאמר כרת על האכילה ב"צו את אהרן", שתי כרתות
זו אצל זו, ואם על הנגיעה חייב, לא הצריך לחיבו על
האכילה; וכן נדרש ב'תורת כהנים': וכי יש נוגע
חייב? אם-כן, מה תלמוד-לומר "יקרב"? משיכשר
להקרב, שאין חייבין עליו משום טמאה אלא-אם-כן

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א ב עמ' 852)

ומצד גדל מעלת הגוף, שבו בחר הקב"ה, עקר השכר הוא
בתחית המיתים, נשמה בגוף. ויש לומר, שמעלה זו מדגשת
בענש כרת: גם כאשר "ונכרתה הנפש" - אין זה שיך
לגוף.

ונכרתה הנפש ההיא מלפני (כב, ג) מבאר בתנא,
שבמתן-תורה בחר הקב"ה בגוף: "ובנו בחרת... הוא הגוף
החמרי, הנדמה בחמיותו לגופי אמות העולם" (כי בחירה
אמתית, היינו על-שכלית, היא בין שני דברים דומים).

ד גבר גבר מזרעא דאהרן והוא סגיר או
דאיב בקודשאי לא ייכול עד די ידפי
וידיקרב בכל טמא נפשא או גבר די תפוק
מנה שכבת זרעא:

(ד) איש איש מזרע אהרן והוא צרוע או זב בקדשים
לא יאכל עד אשר יטהר והנגע בכל-טמא-נפש
או איש אשר-תצא ממנו שכבת-זרע:

כ"י. בכל-טמא-נפש. במי שנטמא במת.

ה או גבר די יקרב בכל רחשא די יסתאב
לה או באנשא די יסתאב לה לכל סאבתה:

(ה) או-איש אשר יגע בכל-שרץ אשר יטמא-לו או
באדם אשר יטמא-לו לכל טמאתו:

יטמא-לו. כשעורו לטמא, וזהו כזית. לכל
טמאתו. לרבות נוגע בזב וזבה, נדה ויוולדת.

כ"י. בכל-שרץ אשר יטמא לו. כשעור הראוי
לטמא, בכעדרשה (ת"ח). או באדם. במת. אשר

ואנש די יקרב בה ויהי מסאב עד רמשא
ולא ייכול מן קודשאי אלהן אסחי בשרה
במיא:

(ו) נפש אשר תגע-בו וטמאה עד-הערב ולא יאכל
מן-הקדשים כי אם-רחץ בשרו במים:

כ"י. נפש אשר תגע-בו. באחד מן הטמאים הללו.

ובמזל שמשא וידפי ובתר כן ייכול מן
קודשאי ארי לחמה הוא:

(ז) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן-הקדשים כי
לחמו הוא:

כ"י. ואחר יאכל מן-הקדשים. (יבמות עד) נדרש ב'יבמות', בתרומה, שמתר לאכלה בהערב השמש. מן
הקדשים. ולא כל הקדשים.

(ח) נִבְלָה וטֵרְפָה לֹא יֹאכַל לְטִמְאַה־בָּהּ אֲנִי יְהוָה: ח נְבִילָא וְתִבְרִיא לֹא יִיכּוֹל לְאַסְתָּאבָּא בַּהּ אָנָּא יְיָ:

כש"י: נִבְלָה וטֵרְפָה לֹא יֹאכַל לְטִמְאַה־בָּהּ • לַעֲנִין הַטִּמְאַה הַזֶּהִיר בָּאן, שָׂאם אָכַל נִבְלָת עוֹף טְהוֹר שָׂאִין לֵה טִמְאַת מִגַּע וּמִשָּׂא, אֲלֹא טִמְאַת אֲכִילָה

(ט) וְשִׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי וְלֹא־יִשְׁאַוּ עָלֶיךָ חֲטָא וּמָתוֹ בּוֹ כִּי יִחְלָלְהוּ אֲנִי יְהוָה מִקְדָּשָׁם:

כש"י: וְשִׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרְתִּי • מִלְּאָכַל תְּרוּמָה בְּטִמְאַת הַגּוֹף. וּמָתוֹ בּוֹ • (סנהדרין פג) לְמַדְנּוּ, שֶׁהִיא מִיתָה בִּידֵי שָׂמִים.

(י) וְכִלְיוֹר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב בָּהֶן וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ:

כש"י: לֹא־יֹאכַל קֹדֶשׁ • (סנהדרין פג) בְּתֵרוּמָה - הַכְּתוּב מַדְבֵּר, שֶׁכָּל הַעֲנִין דֹּבֵר בָּהּ. תּוֹשֵׁב בָּהֶן וְשֹׁכֵר • תּוֹשְׁבוֹ שֶׁל כְּהֵן וְשֹׁכֵירוֹ, לְפִיכֶךָ "תּוֹשֵׁב" זֶה נִקּוּד פֶּתַח, לְפִי שֶׁהוּא דְּבוּק. וְאֵיזֶהוּ "תּוֹשֵׁב"? זֶה נִרְצָע,

(יא) וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן בְּסֻפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ וְיֵלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְּלַחְמֹ:

כש"י: וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ • עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁקִּנְיָו לְגוּפוֹ. וְיֵלִיד בֵּיתוֹ • אֵלּוּ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת. וְאַשֶּׁת כְּהֵן אוֹכֶלֶת

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ ספר השיחות תש"א כרך ב, עמוד 847 – מתוך 'לקראת שבת')

אִיךָ הַבְּרָכָה מִתִּירָה לְהִנּוֹת מִקְדָּשֵׁי שָׂמִים

וְכֹהֵן כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן בְּסֻפּוֹ הוּא יֹאכַל בּוֹ (כב, יא) אֵיזֶהוּ בְּגִמְרָא (ברכות לה, א): "כָּל הַנֶּהֱנֶה מֵעוֹלָם הֵזֶה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִילוֹ מַעַל בְּקִדְשֵׁי שָׂמִים, שֶׁנֶּאֱמַר לֵה' הָאָרֶץ וּמִלּוֹאָהּ".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ח) נִבְלָה וטֵרְפָה לֹא יֹאכַל לְטִמְאַה בָּהּ. יֹאמַר שִׁיזֶהוּ מֵאֲכִילַת נִבְלָה וטֵרְפָה, שֶׁלֹּא יִטְמָא בָּהּ וְיִצְטָרֵף לְהַנּוֹר מִן הַקֹּדְשִׁים וְלֹא יֹאכַל בָּהֶם עַד שִׁירְחֵץ בְּשָׂרוֹ בְּמִים וּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר. וְהַטִּמְאַה, בְּעִבּוּר שֶׁהוּא בִּיר טִמְאַת הָאָדָם לְכָל טִמְאוּתָיו, כִּי הוּא בִּיר הַצֵּרֶת וְהַזֵּב שֶׁיִּכְלַל הַזֵּכֶר וְהַנְּקֵבָה, וְטִמְאַת הַמָּת, וְשִׁבְתָּ הַזֵּרֶע, וְהַשֶּׁרֶץ, הַזֵּרֶע לְהַזֵּהִיר מִן הַקֹּדְשִׁים בְּטִמְאַת הַנְּבִילוֹת, וְהַזֵּהִיר בָּהֶם דֶּרֶךְ הַתִּרְיָא בְּאֲכִילָתוֹ. וְהַטִּמְאַה, כִּי בְּעִבּוּר שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם קִצָּה בְּאֲכִילַת הַשֶּׂרָצִים וְלֹא

וּמִדְּרָשׁוֹ (ת"כ כָּאן) גַּם כֵּן לַעֲנִין הַקֹּדְשִׁים בְּטִמְאַה הַזֵּהִיר בָּאן, וּבְנִבְלַת עוֹף טְהוֹר הַכְּתוּב מַדְבֵּר שָׂאִין לֵה טִמְאַת מִגַּע וּמִשָּׂא אֲלֹא טִמְאַת בֵּית הַבְּלִיעָה, וְאִסְרוּ לְאָכַל בְּקִדְשִׁים. וְצָרִיךְ לוֹמַר וְטֵרְפָה מִי שִׂישׁ בְּמִינוֹ טֵרְפָה, יִצָּא נִבְלַת עוֹף טִמְאָה שָׂאִין בְּמִינוֹ טֵרְפָה, כְּלָשׁוֹן רִשְׁיִי. וְטִמְאַת שָׂאֵר נִבְלוֹת רַבּוֹ אוֹתָם בְּתוֹרַת כְּהֵנִים (כָּאן): אֲשֶׁר יִנַּע בְּשָׂרָיו (פסוק ח), אֵין לִי אֲלֹא הַשֶּׂרֶץ, מִנֵּין לְרַבּוּת אֶת הַנְּבִילָה, תִּלְמִיד לוֹמַר בְּכָל. תוֹרָה ט

תְּקוּץ בְּנִבְלָה וטֵרְפָה, הַזֵּהִיר עַל הַטִּמְאַה בְּהוֹרָה. וְהַטִּמְאַה הַנּוֹכְרֶת בָּאן, טֵרְפַת הָאָרֶץ וְהַזֵּב שֶׁהִמִּית אוֹתָהּ בְּשָׂדָה, כִּי מִחַיִּים לֹא תִטְמָא, כִּי מַעַת שֶׁתִּטְרַף הַבְּהֵמָה מִן הָאָרֶץ תִּקְרָא טֵרְפָה בֵּין מִחַיִּים בֵּין לְאַחַר מִיתָהּ. וְהֵנָּה הוּא בִּיר כָּאן כָּל הַטִּמְאוֹת כָּלם, כִּי הַבְּהֵמָה הַטִּמְאַה אַחֵר שֶׁאִמַּר שָׂאִין לֵה שְׁחִיטָה, כְּאִשֶּׁר פִּרְשִׁיתִי בְּסִדֵּר וְיֵהִי בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי (לַעֲלֵ יא כד), הֵנָּה הִיא בְּכָל נִבְלָה. וְזֶה דֶּרֶךְ פְּשוּטוֹ.

וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֶה עַל־פִּי הַדִּין שֶׁעָבַד שֶׁל כָּהֵן, כִּינּוּן שֶׁהוּא "קִנְיָן כֶּסֶף" הֵרִי "הוּא יֵאָכֵל בּוֹ" – שְ�מוּתָּהּ לֹא לְאָכֹל בְּתְרוּמָה וּבְקִדְשִׁים. דְּנִרְאָה לִדְמוּת, שֶׁעַל־יְדֵי הַבְּרָכָה לְ"אֱלֻקִּינוּ מִלֵּךְ

(יב) וּבִתְכֻנָּהּ כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הִוא בְּתְרוּמָה הַקִּדְשִׁים לֹא תֵאָכֵל:

כ"י • לְאִישׁ זָר • לִלּוּי וְיִשְׂרָאֵל.

(יג) וּבִתְכֻנָּהּ כִּי תִהְיֶה אֲלֻמָּנָה וְגִרוּשָׁה וְזָרָע אִין לָהּ וְשָׂכָה אֶל־בֵּית אֲבִיהָ בְּנִעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אֲבִיהָ תֹאכֵל וְכֹל־זָר לֹא־יֹאכֵל בּוֹ:

כ"י • אֲלֻמָּנָה וְגִרוּשָׁה • מִן הָאִישׁ הַזֶּה. וְזָרָע אִין לָהּ • מִמֶּנּוּ (יבמות פז). וְשָׂכָה • הִיא אִם יֵשׁ לָהּ זָרָע מִמֶּנּוּ, אֲסוּרָה בְּתְרוּמָה כָּל זְמַן שֶׁהִזְרַע קִיָּם. וְכֹל־זָר

(יד) וְאִישׁ כִּי־יֹאכֵל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וְיִסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ:

כ"י • כִּי־יֹאכֵל קֹדֶשׁ • תְּרוּמָה. וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת־הַקֹּדֶשׁ • (כ"ז) דְּבָר הָרְאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שְׂאִינוּ פּוֹרֵעַ לוֹ מַעוֹת אֲלָא פְרוּת שֶׁל חֲלִין, וְהֵן נַעֲשִׂין תְּרוּמָה.

(טו) וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת־קֹדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת אֲשֶׁר־יְרִימוּ לַיהוָה:

כ"י • וְלֹא יִחַלְלוּ וְגו' • לְהַאֲכִילָם לְזָרִים.

(טז) וְהִשְׁיֵאוּ אוֹתָם עֲוֹן אֲשָׁמָה בְּאֲכָלָם אֶת־קֹדְשֵׁיהֶם כִּי אָנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם:

כ"י • וְהִשְׁיֵאוּ אוֹתָם • אֶת עֲצָמָם יִטְעֲנוּ עֲוֹן בְּאֲכָלָם אֶת קֹדְשֵׁיהֶם – שֶׁהִבְדִּילוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקֹדֶשׁ וְנִאֲסְרוּ

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ. דְּבָר הָרְאוּי לִהְיוֹת קֹדֶשׁ, שְׂאִין פּוֹרֵעַ לוֹ מַעוֹת אֲלָא פְרוּת שֶׁל חֲלִין וְהֵם נַעֲשִׂים תְּרוּמָה. לְשׁוֹן רַש"י. וְהִנֵּה טַעַם הַכְּתוּב: כִּי יֹאכֵל קֹדֶשׁ וְיִסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עַל הַקֹּדֶשׁ הַהוּא וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ הַזֶּה שֶׁהוּא הַקֶּרֶן וְהַחֲמֵשׁ. וּמִפְּנֵי שֶׁקָּרָא קֹדֶשׁ לְמִדָּתוֹ שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּתְרוּמָה בְּדָבָר הָרְאוּי לִקְרָא. וְהוּא הַנִּכּוֹן בְּפִשְׁטוֹ וּמִקְדָּשׁוֹ.

וְכָד כָּתַב רַבִּי אֲבִרְהָם: וְנָתַן לַכֹּהֵן אֶת הַקֹּדֶשׁ, טַעַמוֹ עִם הַקֹּדֶשׁ. אוֹ שֶׁתִּהְיֶה מִלֵּת וְנָתַן מוֹשְׁכָת עֲצָמָה וְאֶחָדָת עֲמָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: וְיִסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן וְנָתַן אֶת הַקֹּדֶשׁ. וְלִפִּי דִּעְתִּי אִין צָרָה, בְּעֵבֹר מִלֵּת עָלָיו. תוֹרָה טו

(ט"ז) וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת קֹדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל. לְהַאֲכִילָם לְזָרִים. וְהִשְׁיֵאוּ אוֹתָם עֲוֹן אֲשָׁמָה. אֶת עֲצָמָם, שִׁיטְעֲנוּ עֲוֹן בְּאֲכָלָם אֶת הַקֹּדֶשׁ שֶׁהִבְדִּילוּ לְשֵׁם תְּרוּמָה וְקֹדֶשׁ וְנִאֲסְרוּ עֲלֵיהֶם. וְאֶנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגֵּם בְּמִיכָלְהוֹן בְּסוּאָבָא, שֶׁלֹּא לְצָרֶף תִּרְגָּמוֹ כֵּן. לְשׁוֹן רַש"י ז"ל.

וְלֹא הַבִּינּוּתִי דִּעְתּוֹ, כִּי יִרְאֶה מִדְּבָרֵינוּ שֶׁזֶה הִלָּא אֲזַהֲרָה בַּפְּהִנִּים הוּא שֶׁלֹּא יֵאָכִילוּ הַתְּרוּמָה לְזָרִים, וְאִם כֵּן רָאוּי שֶׁנִּפְרֵשׁ שִׁיחִיָּה וְהִשְׁיֵאוּ אוֹתָם כְּנֻזֵּי לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיטְעֲנוּ הַפְּהִנִּים

מְשַׁלְשָׁה "אֶת" יָם שְׁהִיָּה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דּוֹרֵשׁ בְּתוֹרָה, לְדָן: "וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בְּגִי" – הוּא קָבַר אֶת עֲצָמוֹ, כִּן שְׁמִדְבָּרִים בְּאֶדָם עֲצָמוֹ. וְכֵן (בְּמִדְבָּר ו' י'): "בְּיוֹם מְלֹאֵת יָמִי נִזְרָו יָבִיא אֹתוֹ", הוּא יָבִיא אֶת עֲצָמוֹ; וְכֵן (דְּבָרִים

♦ יום שלישי ט' אייר ♦

יז ומליל יז עם משה למימרו:

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

יח מלל עם אהרן ועם בְּנוֹהֵי וְעַם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתִמְרָה לְהוֹן גָּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא בִּישְׂרָאֵל דִּי יִקְרִיב קִרְבָּנָה לְכָל נְדָרֵיהוֹן וּלְכָל נְדָבָתָהוֹן דִּי יִקְרִיבוּן קָדָם יי לְעֹלָתָא:

(יח) דְּבַר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בָּנָיו וְאֶל כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן-הַגֵּר בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קִרְבָּנוֹ לְכָל-נְדָרֵיהֶם וּלְכָל-נְדָבוֹתָם אֲשֶׁר-יִקְרִיבוּ לַיהוָה לְעֹלָה:

כט"ז נְדָרֵיהֶם • (חולין ב) הָרִי עָלֶי. נְדָבוֹתָם • הָרִי זו.

יט לְרַעְיוֹנָא לְכוּן שְׁלִים דְּכוּרָא בְּתוֹרִי בְּאִמְרִינָא וּבְעֻזָּא:

(יט) לְרַעְיוֹנְכֶם תָּמִיד זָכַר בְּפִקָּר בְּפִשְׁבִּים וּבְעֻזִּים:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כו ב, וכן בפרשת נזיר (במדבר ו ב), כי הנדר הוא הבא על דבר שיפלא ממנו, שידר לה' בצר לו אם תעשה עמי להפליא להצילני מן הצרה הזאת אביא עולה או שלמים, כענין: וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי (בראשית כח ב), וידר ישאל נדר לה' ויאמר אם נתן נתן (במדבר כא ב), וידרו נדרים (ויקרא א טז), וכן כלם.

ורבותינו אמרו (קנים פ"א מ"א): אי זהו נדר, האומר הרי עלי עולה. נדר לנדרה, האומר הרי זו עולה. ומה בין נדר לנדרה, נדר מת או נגנב חזב באחריותו וכו', להגיד החלוק שביניהם. כי דרך הנדרים בצרתם לאמר אם יהיה אלהים עמדי בזה עלי לעשות עולה או נבט, וזה לא יקרא נדרה סתם, ואשר יפרישו ויתן מיד הוא נדרה, כי בעת המתן נדרה רוחו אותו.

והנה אמר הכתוב כי בין שיקריב עולה או שלמים אשר נדר על צרתו, שיקריב אותם בנדרת רוחו, יהיה תמים, אולי נחשב כי הנדר ראוי להיותו תמים יותר מן הנדרה. וזה טעם הכתוב. תורה יט

אשמה, מלמד שאף על הטבל חזבין מיתה.

וזה אינו בדרך הגמרא. אלא שאני אומר רבוי הסף והשותה אסמכתא, כי שתיה בכלל אכילה, וסיכה מדרבנן, כן מפרש בירושלמי (מעשר שני פ"ב ה"א). ומפני שאמר בטבל ולא יחללו את קדשי בני ישראל בעבור שהם עתידין להרים ממנו לה' דרשו מזה שהמזבח הוא הנקרא קדש לא הטבל, ואם כן איננו בכלל כי יאכל קדש בשגגה (פסוק יד) שיתחייב בחמש. ולכך חזר ונשנה: והשיאו אותם עון אשמה, מלמד שאף על הטבל חזבין מיתה, כי התרומה שבטבל היא שהזכרה כאן. והכלל כי הכתוב הזה בטבל, והזהיר וענש תחלה על הקדש המזבח, וחזר והזהיר על שירימו בעתיד, כפי מדרש רבותינו. תורה יז

(יח) לכל נדריהם ולכל נדבותם. נדריהם, האומר הרי עלי. נדבותם, האומר הרי זו. לשון רש"י. והנראה בעיני, בעבור שאמר הכתוב (פסוק כא) לפלא נדר או לנדרה, וכן יאמר בכל מקום בפרשת נסכים (במדבר טו ג ח), וכן: כי יפלא נדר בערבך נפשות (להלן

לישראל עון אשמה כאשר יאכלו הקדשים, ולמה הצרך רבי ישמעאל לדרשו בעצמם (ספרי נשא ו יא). ועוד שלא הזכיר זה הלאו בתלמוד, אלא הוא אסור לעשות כן בבשאר כל האסורין. אבל טעם הכתוב כי בני ישראל נמשך למעלה, ולא יחללו בני ישראל את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה' והוא אזהרה שנית בור שלא יאכל קדש, בעבור שירצה להזכיר בו הענש ואמר: והשיאו את עצמם וגו' כאשר יאכלו את קדשיהם. ורבותינו דרשוהו מפני יתורו באכל טבל, אמרו (סנהדרין פא:). מנין לאוכל טבל שהוא במיתה, שנאמר: ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', בעתידין לתרם הכתוב מדבר, ויליף חלול חלול מתרומה.

אבל בתורת כהנים (פא) מצאתי: ולא יחללו, להביא את הסף ואת השותה. את קדשי בני ישראל, על קדשי בני ישראל חזבין קרן וחמש, ואין חזבין על קדשי גוים קרן וחמש. יכול יהו חזבין על התרומה שבטבל, תלמוד לומר את אשר ירימו לה', על המזבח הם חזבים ואין חזבין על התרומה שבטבל. והשיאו אותם עון

אָבֵל בְּעוֹלַת הָעוֹף אֵין צָרִיף תַּמּוּת וְזָכְרוּת וְאִינוּ
נִפְסָל בְּמוֹם, אֶלָּא בְּחֶסֶד אֶבֶר.

כִּי לְרִצְנָם • הִבִּיאוּ דָּבָר הָרָאוּי לְרִצּוֹת אֶתְכֶם
לִפְנֵי, שֶׁיִּהְיֶה לָכֶם לְרִצּוֹן, אִפְיִשְׁמַנ״ט בְּלַע״ז; וְאִיזְהוּ
הָרָאוּי לְרִצּוֹן? תַּמּוּת זָכָר בִּפְקָר בִּפְשָׁבִים וּבַעֲזִים •

כֹּל דֵּי בַּהּ מוֹמָא לֹא תִקְרִיבֻן אֲרִי לֹא
לְרִצּוֹן יִהְיֶה לָכֵן:

(כ) כֹּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבֻ בִּי־לֹא לְרִצּוֹן יִהְיֶה
לָכֶם:

כַּאֲשֶׁר אֲרִי יִקְרַב נִכְסֵת קוֹדֶשֶׁת אֶבֶר יִי
לְפָשָׁא נִדְרָא אוֹ לְנִדְבָתָא בְּתוֹרֵי אוֹ בְּעֵנָא
שְׁלִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן כֹּל מוֹמָא לֹא יִהְיֶה בַּהּ:

(כא) וְאִישׁ כִּי־יִקְרִיב זֶבַח־שְׁלָמִים לַיהוָה לְפָלֵא־נִדְרֹ
אוֹ לְנִדְבָה בִּפְקָר אוֹ בְּצִאֵן תַּמּוּת יִהְיֶה לְרִצּוֹן
כָּל־מוֹם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:

כִּי לְפָלֵא־נִדְרֹ • לְהַפְרִישׁ בְּדַבּוּרוֹ.

כַּב עוֹר אוֹ תְּבִיר אוֹ פְּסִיק אוֹ יִבְלֵן אוֹ גִּרְבֵּן
אוֹ חֲזוֹן לֹא תִקְרִיבֻן אֵלָיו קֹדֶם יִי וְשֶׁרָפָא
לֹא תִתְּנוּן מִנְהוֹן עַל מִדְּבָחָא קֹדֶם יִי:

(כב) עוֹרֹת אוֹ שְׁכוֹר אוֹ־חֲרוּץ אוֹ־יִבְלֵת אוֹ גִּרְבֵּן אוֹ
יִלְפֵת לֹא־תִקְרִיבֻ אֵלָה לַיהוָה וְאִשָּׁה לֹא־תִתְּנוּ
מֵהֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לַיהוָה:

"יִלְפֵת", כְּמוֹ (שׁוֹפְטִים טז כט): "וְיִלְפֵת שְׁמוֹשׁוֹן", שְׁאֲחִיזָה
בּוֹ עַד יוֹם מִיתָה, שְׁאֵין לָהּ רְפוּאָה. לֹא־תִקְרִיבֻ •
שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, לְהַזְהִיר עַל הַקִּדְשׁוֹן וְעַל שְׁחִיטָתוֹ
וְעַל זְרִיקַת דָּמָן (תְּמִירָה ו'). וְאִשָּׁה לֹא־תִתְּנוּ • אֲזַהֲרַת
הַקִּטְרָתוֹ.

כִּי עוֹרֹת • שֵׁם דָּבָר שֶׁל מוֹם, עוֹרוֹן בְּלִשׁוֹן נִקְבָּה,
שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ מוֹם שֶׁל עוֹרֹת. אוֹ שְׁכוֹר • לֹא
יִהְיֶה. חֲרוּץ • (בְּכוֹרוֹת לה) רִיס שֶׁל עֵין שֶׁנִּסְדָּק אוֹ
שֶׁנִּפְגַּם, וְכֵן שְׁפָתוֹ שֶׁנִּסְדָּקָה אוֹ נִפְגַּמָּה. יִבְלֵת •
ורוּאָה בְּלַע״ז. גִּרְבֵּן • מִין חֲזוּזִית, וְכֵן יִלְפֵת; וְלִשׁוֹן

כַּג וְתוֹר וְאִמֵּר וְתִיר וְחִסִּיר נִדְבָתָא תַּעֲבִיד
יִתָּה וְלִנְדָּרָא לֹא יִהְיֶה לְרִצּוֹן:

(כג) וְשׂוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקָלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ
וְלִנְדָּר לֹא יִרְצָה:

(כד) לְמִזְבֵּחַ. לֹא יִרְצָה • אִיזְהוּ הַקֹּדֶשׁ בָּא לְרִצּוֹת?
הָיוּ אוֹמְרִים: זֶה הַקֹּדֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ.

כִּי שְׂרוּעַ • אֶבֶר גָּדוֹל מִחֲבֵרוֹ. וְקָלוּט • פָּרְסוּתָיו
נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ • לְבָדֵק הַבֵּית. וְלִנְדָּר •

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה – מַחֲדוּת בְּלוֹם, אֲבֵרמוֹבִיץ

נִדְבָה סֶתֶם הוּא לְבָדֵק הַבֵּית, עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ
בּוֹ לְעוֹלָה אוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים כְּמוֹ שֶׁהַזִּכִּיר
לְמַעַל (בַּפְּסוּקִים יח־כא).
וְהַנְּדָר יֹאמַר סֶתֶם לְקֹדֶשׁ הַמִּזְבֵּחַ, לֹךְ
אֲזַבַּח זֶבַח תּוֹרָה (תְּהִלִּים קטו ז'),
נִדְרֵי לַה' אֲשֶׁלֶם נִגְדָה נֹא לְכָל עֲמוֹ
בְּחֻצוֹת בֵּית דָּ' (שֵׁם שֶׁם יח־ט), אֲבֵא בֵיתָךְ
בְּעוֹלוֹת אֲשֶׁלֶם לֹךְ נִדְרֵי (שֵׁם טו ג'), עָלִי
אֱלֹהִים נִדְרִיךָ אֲשֶׁלֶם תּוֹדַת לֹךְ (שֵׁם טו ג'),
וְהַנּוֹתְנִים לְמִזְבֵּחַ בְּנִדְרִים יִבְיֹאוּ, אִם
יִצְלִיחֵנִי אֱלֹהִים אֲבֵא לִפְנֵיו בְּעוֹלָה.
וְלִפְיָכֶּה יֹאמַר הַכְּתוּב בְּכָאן: וְשׂוֹר אוֹ
שֶׁה שְׂרוּעַ וְקָלוּט נִדְבָה תַעֲשֶׂה
אֹתוֹ, לְכָל אֲשֶׁר יִדְכְּנוּ לָבוֹ, וְלִנְדָּר לַה'

וְיִתְּבוֹן שְׁנֵתָן בִּישׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, כִּי
בְּעִבּוֹר שְׂרַב הַנְּדָבוֹת לְבָדֵק
הַבֵּית, כְּמוֹ שֶׁאִמַּר בְּמִשְׁכָּן (שְׁמוֹת לה כב):
כֹּל נָדִיב לֵב הִבִּיאוּ אֶת תְּרוּמַת דָּ' (שֵׁם
שֵׁם כד), וְכֵן בְּמִקְדָּשׁ (דִּ־הִיא כט יז) אֲנִי בִּישָׁר
לְבָבִי הִתְנַדְּבָתִי, וְכֵן בְּבֵית שְׁנֵי (שְׁנָא א
ד): עִם הַנְּדָבָה לְבֵית הָאֱלֹהִים, וְכֵן כְּתוּב
בְּבָדֵק הַבֵּית (מִלְכִּי־יב יב ה): כֹּל פֶּסֶף אֲשֶׁר
יַעֲלֶה עַל לֵב אִישׁ לְהִבְיֹא בֵית דָּ', וְהוּא
הַנְּדָבָה.
וְהַטַּעַם, כִּי אֵין בְּעֵינֵן בְּדֵק הַבֵּית חִיּוּב
רַק נִדְבָת הַנֶּפֶשׁ, וּמִנְהַג
הַנּוֹתְנִים לְבָדֵק הַבֵּית כִּי בְּנִדְבָה יִבְיֹאוּ
"הָרִי זֶה לְבָנִין". לְפִיכָךְ כֹּל מְקוֹם שֶׁיִּזְכִּיר

(כג) נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ. לְבָדֵק הַבֵּית.
וְלִנְדָּר לֹא יִרְצָה, לְמִזְבֵּחַ, אִי זְהוּ
הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּא לְרִצּוֹת הָיוּ אוֹמְרִים זֶה הַקֹּדֶשׁ
מִזְבֵּחַ. לְשׁוֹן רַשִׁי. וְלִפִּי זֶה צָרִיף
שְׁנִדְרֹשׁ: נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וְלִנְדָּר לֹא
יִרְצָה, יֹאמַר, שֶׁנַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ נִדְבָה אוֹ
נִדְרֵי לְבָדֵק הַבֵּית, אֲבָל לֹא לְרִצּוֹן עַל
הַמִּזְבֵּחַ, כִּי אֵין בֵּין נִדְרֵי וְנִדְבָה בְּעֵינֵן הֵנָּה
כְּלוּם, שְׁנִיחָם מִתְרִין לְבָדֵק הַבֵּית
וְאִסּוּרִין לְמִזְבֵּחַ. וְכִּי הַזִּכִּיר זֶה הַכְּתוּב,
בְּעוֹלָה: לְכָל נִדְרֵיהֶם וְלְכָל נִדְבוֹתָם (פְּסוּק
יח), וּבְשְׁלָמִים: לְפָלֵא נִדְרֵי אוֹ לְנִדְבָה (פְּסוּק
כא). וְכִּי מִדְּרַשׁ רַבּוֹתֵינוּ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים
(בָּאן).

(כד) וּמַעֲוֹף וְכַתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוֹת לֹא תִקְרִיבוּ לַיהוָה
וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ:

(עמס ו): "הַבֵּית הַגָּדוֹל רְסִיסִים בְּקִיעוֹת דְּקוֹת", וְכֵן
(שבת פ ח) קָנָה הַמֶּרְסֵס. וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ. דָּבָר
זֶה, לְסָרֵס שׁוֹם בְּהֵמָה וְחֵיָה, וְאִפְלוּ טִמְאַה; לְכַד
נֶאֱמַר: "בְּאַרְצְכֶם", לְרִבּוֹת כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצְכֶם; שְׂאִי
אֶפְשָׁר לוֹמַר: לֹא נִצְטָו עַל הַסְּרוֹס אֲלֵא בְּאַרְץ, שֶׁהָרִי
סְרוֹס חוֹבֶת הַגּוֹף הוּא, וְכָל חוֹבֶת הַגּוֹף נוֹהֶגֶת בֵּין
בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ.

כה וּמִן בַּר עֲמֻמִּין לֹא תִקְרִיבוּ יֵת קִרְבֵּן
אֶל־הַכּוֹהֵן מִכָּל אֱלִין אֲרִי חֲבוּלָהוֹן בְּהוֹן
מוֹמָא בְּהוֹן לֹא לְרַעְוָא יְהוֹן לְכוֹן:

אֲכָל עַל הַמִּזְבֵּחַ שְׂבִמְשָׁפֶן לֹא תִקְרִיבוּהָ, אֲכָל תְּמִימָה
תִּקְבְּלוּ מֵהֶם, (חולין יג) לְכַד נֶאֱמַר לְמַעַל: "אִישׁ אִישׁ",
לְרִבּוֹת אֶת הַנֶּכְרִים, שְׁנוּדְרִים נְדָרִים וּנְדָבוֹת פִּישְׁרָאֵל.
מִשְׁחָתָם • חֲבוּלָהוֹן. לֹא יִרְצוּ לָכֶם • לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם.

(לקוטי שיחות כרך 2 עמ' 72)

הַמִּזְבֵּחַ עֹמֵד בְּמָקוֹם שְׁנוֹקֵבַע כְּמָקוֹם כַּפָּרָה וְהַקְרִיבָה
קִרְבָּנוֹת מִתְחַלֵּת הַבְּרִיאָה, וְשֶׁם הַקְרִיבֹו אָדָם וְנִחַ קִרְבָּנוֹת;
וְגַם גֹּי, מִזְרַע אָדָם וְנִחַ, זָכָאִי לְהַקְרִיב עָלָיו קִרְבֵּן.

כו וּמִלֵּיל יְיָ עִם מִשְׁחָה לְמִימָר:

כז"א וּמַעֲוֹף וְכַתּוּת וְנִתּוּק וְכָרוֹת • בְּבִיצִים אוֹ בְּגִיד.
מַעֲוֹף • בִּיצִי מַעֲוִיכִין בִּיד. כַּתּוּת • כְּתוּשִׁים, יוֹתֵר
מִמַּעֲוֹף (בכורות לה). נִתּוּק • תְּלוּשִׁין בִּיד, עַד שֶׁנִּפְסְקוּ
חוּטִים שְׁתְּלוּיִים בָּהֶן, אֲבָל נְתוּנִים הֵם בְּתוֹךְ הַכִּיס,
וְהַכִּיס לֹא נִתְּלַשׁ. וְכָרוֹת • כְּרוֹתִין בְּכָלִי וְעוֹדֵן בְּכִיס.
וּמַעֲוֹף • תְּרַגּוּמוֹ: "וְדִי מְרִיס", זֶהוּ לְשׁוֹנוֹ בְּאַרְמִית
לְשׁוֹן 'כְּתִישָׁה'. וְכַתּוּת • תְּרַגּוּמוֹ: "וְדִי רְסִיס", כְּמוֹ

(כח) וּמִן בְּנִי-נֶכֶר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם
מִכָּל־אֱלֹהֵי כִי מִשְׁחָתָם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ
לָכֶם: ׀

כז"א וּמִן בְּנִי-נֶכֶר • נֶכֶרִי שֶׁהֵבִיא קִרְבֵּן בִּיד כַּחַן
לְהַקְרִיבוֹ לְשִׁמְיָם, לֹא תִקְרִיבוּ לוֹ בַּעַל מוֹם; וְאִף־עַל־
פִּי שְׁלֹא נֶאֱסָרוּ בַּעֲלֵי מוֹמִים לְקִרְבֵּן בְּנִי נִחַ אֲלֵא־אִם־
כֵּן מִחֲסָרֵי אָבִר, זֹאת נוֹהֶגֶת בְּכֵמָה שְׁבִשְׁדוֹת (תמורה ו),

~ נקודות משיחות קודש ~

אִישׁ אִישׁ, לְרִבּוֹת אֶת הַגּוֹיִם (רש"י כב, כה) וְקִשָּׁה, הָרִי אִין
מִקְבָּלִים מִגּוֹי נָדָר אוֹ נִדְבָה לְחִזּוּק בְּדֶק הַבֵּית, וּמִדּוּעַ מִתֵּר
לְקַבֵּל מִמֶּנּוּ קִרְבֵּן. וְנִשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה **בֵּית הַמִּקְדָּשׁ** נִוָּעַד
לְהִשְׁרָאֵת הַשְּׂכִינָה בִּישְׁרָאֵל, וְאִין לְשַׁתַּף גֹּי בְּבִנְיָתוֹ. אִף

(כו) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

לוֹמַר בַּעַל הַגֶּבֶר וְהִילָפֶת.
וַיִּתֵּבֶן כִּי הִכְתוּב דְּבַק, עֲנִית אוֹ שְׁבוּר
אוֹ חְרוּץ אוֹ יִבְלָת אוֹ גֶבֶר אוֹ
יִלְפֶת וְכָל שׁוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקָלוּט, נִדְבָה
תַּעֲשֶׂה לְכָל אֶחָד מֵאֵלֶּה, וְלִנְדָר לֹא
יִרְצָה אֶחָד מֵהֶן, שְׂאִפְלוּ עָלָיו יִרְדּוּ.
וּכְתוּרָת כְּהִנִּים (כא): מִנִּין לְרִבּוֹת כָּל
הַפְּסוּלִין שְׂבִשׁוֹר וְשָׂה,
תְּלִמּוּד לוֹמַר **וְשׁוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקָלוּט**,
לְרִבּוֹת כָּל הַפְּסוּלִין שְׂבִשׁוֹר וְשָׂה.
וְכָלֵל רְבוּתֵינוּ (שם) עוֹד בְּכָלֵל נִדְבָה
תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ, שְׂהוּא יַעֲשֶׂה לְנִדְבָה לְכָל
אֲשֶׁר יִרְצָה אֲכָל לֹא הִתְמַיִמִים,
שֶׁהַמִּקְדָּשׁ אוֹתוֹ לְכַד הַבֵּית עוֹבֵר
בַּעֲשָׂה. תוֹרָה כד

בְּקִרְבָּנוֹת, וְלִכָּף אֲמָרוּ כִּי **תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ**
אִינְנוּ כְּמוֹ "תִּקְרִיב אוֹתוֹ".
וַיִּתֵּבֶן שְׂאִמַר כִּי שׁוֹר וְשָׂה שְׂרוּעַ וְקָלוּט
מִתֵּר לַעֲשֹׂתוֹ נִדְבָה לֵאמֹר "הָרִי
זֶה", אֲכָל אִם נָדָר "הָרִי עָלִי שׁוֹר אוֹ
שָׂה" אִם יִבְיִאֲנוּ מִשְׁחָת לֹא יִרְצָה לוֹ
וְאִינְנוּ פְטוֹר מִנְדָּרוֹ. וְנִאֲמַר עַל דֶּרֶךְ
רְבוּתֵינוּ שֶׁשְּׁנִיָּהֶם לְכַד הַבֵּית, כִּי אִין
תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ כְּמוֹ "תִּקְרִיב אוֹתוֹ", וְזֶה
אֶמֶת הוּא בְּלִי סִפְק.
וְהִזְכִּיר הִכְתוּב הַתֵּר הַנִּדְבָה לְכַד
הַבֵּית בְּשְׂרוּעַ וְקָלוּט שֶׁהֵן
מוֹמִין בִּיצִירָה מִן הַבֵּט, וְכָל שִׁכּוֹן מוֹמִי
הַמִּקְרָה הַקְּטָנִים, עֲנִית, אֲשֶׁר בּוֹ עֲנִיוֹן
בְּשִׁכְהָתָה עֵינוּ, וְהַשְּׁבוּר, וְאִין צִרִיר

לֹא יִרְצָה, כְּמוֹ שְׂאִמַר (בפסוק ט) לֹא
תִקְרִיבוּ כִּי לֹא לְרַצוֹן יְהִיָּה לָכֶם, כִּי
לֹא אִמַר הִכְתוּב "נִדְבָה תִקְרִיב אוֹתוֹ"
כְּלָשׁוֹן הָבָא בְּכָל הַפָּרָשָׁה, אֲכָל אִמַר
תַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ כְּלוֹמַר תַּעֲשֶׂה אֶתָּה מִמֶּנּוּ
כָּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַד,
אֲכָל לְנָדָר לְרַצוֹן לֹא יְהִיָּה.
וְהִזְכִּירוּ חֻכְמִים לֵאמֹר כֵּךְ, כִּי לֹא יִתְכֵּן
בְּשׁוֹם פְּנִים שִׁיָּהוּ הַמוֹמִים
כָּלֶם הַגֶּבֶר וְהִילָפֶת וְאִפְלוּ הַמַּעֲוֹף
וְהַכְּתוּת אֲסוּרִין בְּכָל קִרְבֵּן בֵּין בְּנִדָר
וּבֵין בְּנִדְבָה, וְיְהִיָּה הַשְּׂרוּעַ וְהַקָּלוּט
אֲסוּרִין בְּמִקְצָתוֹ וּמִתְרִין בְּמִקְצָתוֹ, וְלֹא
יִמְצָא כָּכָה בְּתוֹרָה בְּמוֹמֵי הַמִּקְרִיבִים
(לעיל כא טו"ב) וּבְטִמְאַה (שם כב ט) לְחַלֵּק

כז תור או אמר או עזא ארי יתיליד ויהי
שבועא יומין בטר אמה ומיומא תמינאה
וליהלא יתרגע לקרבא קרבנא קדם יי:

(כו) שור או־כֶּשֶׁב או־עז כי יולד והיה שבועת ימים
תחת אמו ומיום השמיני והלאה ירצה לקרבן
אשה ליהוה:

כז"י • כי יולד • פרט ליוצא דפן (חולין לח ב).

כח ותורמא או שיתא לה ולברה לא תפסון
ביומא חד:

(כח) ושור או־שֶׁה אתו ואת־בְּנוֹ לא תשחטו ביום
אחד:

לשחט האב והבן. אתו ואת־בְּנוֹ • (שם פב) אף בנו
ואותו במשמע.

כז"י • אתו ואת־בְּנוֹ • (ת"כ, חולין עח) נוהג בנקבה, שאסור
לשחט האם והבן או הבת, ואינו נוהג בזכרים ומתר

כט וארי תפסון נכסת תודתא קדם יי לרעוא
לכון תפסנה:

(כט) וכי־תִזְבְּחוּ זֶבַח־תּוֹדָה לַיהוָה לְרִצְנֹכֶם תִּזְבְּחוּ:

אחר: "לרצנכם", לדעתכם; מכאן למתעסק, שפסול
בשחיטת קדשים. ואף־על־פי שפרט בנאכלים לשני
ימים, חזר ופרט בנאכלין ליום אחד, שתהא זביחתן
על־מנת לאכלן בזמנן.

כז"י • לְרִצְנֹכֶם תִּזְבְּחוּ • תחלת זביחתכם, הנהירו
שתהא לרצון לכם. ומהו הרצון? ביום ההוא
יאכל • לא בא להזהיר אלא שתהא שחיטה על־מנת
בן, אל תשחטוהו על־מנת לאכלו למחר, שאם
תחשבו בו מחשבת פסול, לא יהא לכם לרצון. דבר

ל ביומא ההוא יתאכל לא תשארוני מנה עד
צפרא אנא יי:

(ל) ביום ההוא יאכל לא־תותרו ממנו עד־בֶּקֶר
אני יהוה:

בקר כתיב (לעיל י טו): "ובשר זבח תודת שלמיו וגו'".
אני ה' • דע, מי גזור על הדבר ואל יקל בעיניך.

כז"י • ביום ההוא יאכל • לא בא להזהיר אלא שתהא
שחיטה על־מנת בן, שאם לקבע לה זמן אכילה,

לא ותשרון פקודי ומעבדון יתהון אנא יי:

(לא) ושמרתם מצותי ועשיתם אתם אני יהוה:

כז"י • ושמרתם • (ת"ט) זו המצוה. ועשיתם • זה המעשה.

לב ולא תחללון ית שמא קדושי ואתקדש
בגו בגי ישראל אנא יי מקדשכון:

(לב) ולא תחללו את־שם קדשי ונקדשתי בתוך בגי
ישראל אני יהוה מקדשכם:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שנשחטה האם, ולעשות הזבחים
והתודה ולשחטם לרצון, ויכלל כל
המצות ביחד. וכבר הופיר בן למעלה
בחקים ובמשפטים (לעיל יט לו): ושמרתם
את כל חקתי ואת כל משפטי.
ואמר ולא תחללו את שם קדשי,
להיות בכם נוכח וזובח משחת
לה', כמו שאמר בבגין אהרן (לעיל פסוק
כ): ולא יחללו את שם קדשי, שיהיה
בקרבות מן השמאה או
המומין. תורה לב

בשבה אותה ואת בנה, אלא מפני
שהופיר שור או כשב או עז כי יולד,
והופיר האם והבן והיה שבועת ימים
תחת אמו, אמר כי במינין הנזכרין
האלו שהם שור ושה עוד מצוה אחרת
בהן, כי אותו ואת בנו הנזכרים לא
ישחטו ביום אחד. תורה כט
(לא) ושמרתם מצותי, בקאן
יהיה את ישראל לשומר
המצות, שיהיה בקרבות במומים
ובמחסרי הזמן קדם שגעה ויום

(כח) אתו ואת בנו. נוהג בנקבה,
שאסור לשחט האם והבן או
האם והבת, ואינו נוהג בזכרים, ומתר
לשחט האב והבן. לשון רש"י. פוסק
הרב הלכה בדברי האומר אין חוששין
לזרע האב (ח"ז עט), וכן דעת אגולוס,
והוא הנכון בגמרא בדין אותו ואת
בנו.
אבל דרך הכתוב בשמירת הנקבה
ביחוד לקרות אותה פרה, ואם
בן היה ראוי שיאמר הכתוב, ופרה או

שיעור יומי ליום רביעי י' אייר ושנים מקרא ואחד תרגום – כג – פרשת אמור

מה
על-מנת הנס, אין עושין לו נס; שכן מצינו בחנניה,
מישאל ועזריה, שלא מסרו עצמן על-מנת הנס,
שנאמר (דניאל ג יח): "והן לא ידיע להוא-לך מלכא
וגו", מציל ולא מציל: "ידיע להוי-לך וגו".

כ"י • ולא תחללו • לעבר על דברי מזידין. ממשמע
שנאמר: "ולא תחללו", מה תלמוד-לומר
"ונקדשתי"? מסר עצמך וקדש שמי. יכול ביחיד?
תלמוד-לומר: "בתוך בני ישראל"; וכשהוא מוסר
עצמו ימסר עצמו על-מנת למות, שכל המוסר עצמו

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ תשא תשמ"ט)

משקים אשה סוטה "השם נחקק לעשות שלום בין איש
לאשתו". הרי שהקב"ה מותר על שמו הקדוש מתוך
'מסירת נפש', בפניכול, כדי להשפין שלום.

ונקדשתי בתוך בני ישראל (כב, לב) על הפסוק "מגיד
דבריו ליעקב הקיו ומשפטיו לישראל" אמרו חז"ל "מה
שהוא עושה, אמר לישראל לעשות". ואף בצווי זה, החיוב
של מסירת נפש על קדוש השם, כך: מצינו, שפאשר

(ג) המוציא אתכם מארץ מצרים להיות לכם
לאלהים אני יהוה: פ

כ"י • המוציא אתכם • על-מנת בן. אני ה' • נאמן לשלם שכר.

♦ יום רביעי י' אייר ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

כג (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר:

ב מלל עם בני ישראל ותימר להון מועדי
דיי די תערעון יתהון מערעי קדיש אלין
אנזן מועדי:

(ב) דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם מועדי יהוה
אשר-תקראו אתם מקראי קדש אלה הם מועדי:

השנה על גליות שנעקרו ממקומן לעלות לרגל,
ועדין לא הגיעו לירושלים.

כ"י • דבר אל-בני ישראל וגו' מועדי ה' • עשה
מועדות, שיהיו ישראל מלמדין בהם; שמעבדים את

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אתם מקראי קדש, שגם הוא יום מועד
נקרא אותו מקרא קדש. ואחר כן
הבדיל שאר המועדות ממנו ואמר:
אשר תקראו אתם במועדם, כלומר
באי זה יום מן השבוע שיגיעו בו, כי
השבת קבוע הוא, ביומו זבא לא
נצטרך לקרא אותו במועדו. ועל דעת
רבתינו (תיב בא) אשר תקראו אתם
במועדם, רמז לעבודתם, שתקראו אתם
להם מועדים.
והנכון בעיני כי פרוש מועדי ה' אשר
תקראו אתם מקראי קדש
אלה הם מועדי, על הנזכרים למטה
בפרשיות, בחדש הראשון וגו' (פסוק ח),
ולכן חור שם פעם אחרת: אלה מועדי
ה' (פסוק ד), בעבור שהפסיק בענין
השבת. והנה אמר: מועדי ה' אשר
תקראו אתם מקראי קדש אלה הם
מועדי במלאכת עבודה, אבל השבת

הפרשה (פסוק לו): אלה מועדי ה' אשר
תקראו אתם מקראי קדש להקריב
אשה לה' עלה ומנחה וזבח ונסכים,
אבל לא האריך לבאר המוספים, שלא
רצה שינהגו להם במדבר.
ואחרי שמנה באי הארץ בחמש
הפסודים וצוה: לאלה תחלק
הארץ (במדבר כו ג), באר המוספים כלם
בפרשת פנחס שיגעשו אותם בארץ מיד
ולדורות. ועל כן אמר ביום הכפורים
(לעיל טו לד): ויעש כאשר צוה ה' את
משה, שעשה כן במדבר.
והזכיר בפרשה הזו בכת העמר (פסוקים
יב"א) וכבשי עצרת (פסוק יח), כי
בידוע שלא ינהגו אלא בארץ, שהן
באים בגלל הלחם שאמר בו (פסוק י):
כי תבאו אל הארץ וקצרתם את קצירה
וגו', אבל הזמנים עצמם נוהגים מיד.
והזכיר השבת במועדי ה' אשר תקראו

(לב) וטעם ונקדשתי בתוך בני ישראל,
על דעת רבותינו (תיב בא) מצות
עשה, שנקדש את שמו במצות להרג
עליהן ולא נעבר. וזה טעם המוציא
אתכם מארץ מצרים להיות לכם
לאלהים שהוא טעם וכלל כל המצות,
שראי לקדש שמו עליהם בעבור
שאנחנו עבדיו אשר גאלנו
ממצרים. תורה לג
(ב) דבר אל בני ישראל. אין לפנהים
עסק בענין המועדות יותר מאשר
לישראל בהם, על כן לא הזכיר
בפרשה הזאת ארץ ובניו רק בני
ישראל שיקבל את כלם באחד, כי לא
פרש קרבנות המוספים בפרשה הזאת.
אבל הזכיר המועדים כאן בתורת
כהנים בעבור שהם ימי
הקרבנות, וירמז אליהם כמו שאמר:
והקרבתם אשה לה', ואמר בסוף

(א) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ שַׁבַּת הוּא לַיהוָה בְּכָל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: פ

ג שְׁמָא יוֹמִין תַּתְּעַבְד עֲבִידָא וּבִיּוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבַּת שַׁבְתָא מְעָרַע קֹדֶשׁ כָּל עֲבִידָא לֹא תַעֲבִידוֹן שַׁבְתָא הִיא קֹדֶם יי בְּכָל מוֹתְבִינִיכוֹן:

כ"י"א שֵׁשֶׁת יָמִים • מָה עֲנִין שַׁבַּת אֲצֵל מוֹעֲדוֹת? לְלַמֶּדֶךָ שֶׁכָּל הַמַּחֲלָל אֶת הַמוֹעֲדוֹת - מַעֲלִין עָלָיו | כָּאֵלּוּ חָלַל אֶת הַשַּׁבָּתוֹת, וְכָל הַמְקִיִּים אֶת הַמוֹעֲדוֹת - מַעֲלִין עָלָיו כָּאֵלּוּ קִיָּם אֶת הַשַּׁבָּתוֹת.

(ד) אֵלֶּה מוֹעֲדֵי יְהוָה מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם בַּמוֹעֲדִים:

ד אֵלֶּין מוֹעֲדֵי דִי מְעָרַע קֹדֶשׁ דִּי תַעֲרִעוֹן יִתְהוֹן בְּזִמְנֵיהוֹן:

כ"י"א אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' • לְמַעַלְה מְדַבֵּר בְּעֵבֶר שָׁנָה, וְכָאן מְדַבֵּר בְּקֹדֶשׁ הַחֹדֶשׁ.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּדֶךְ טו עמ' 98)

אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בַּמוֹעֲדִים (כג, ד) וְ"ל דָּרְשׁוּ: "אֹתָם, אֲפִלּוּ מוֹטְעִין". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהֵנָּה הֵיכָּן נִשְׁתַּלְשַׁל מִן ה'רַחֲמֵי לְמַעַלְה, וּקְבִיעַת יוֹם הַמוֹלֵד לְרֹאש־חֹדֶשׁ הִיא בְּעֶקֶר מִצַּד ה'מוֹלֵד' לְמַעַלְה; אֵלֶּה שְׁאֵנוּ קוֹבְעִים רֹאש־חֹדֶשׁ לְפִי הַמוֹלֵד לְמִטָּה, כִּי מִזֶּה יוֹדְעִים שְׁאֵז הוּא ה'מוֹלֵד' לְמַעַלְה. מוֹבֵן אַפּוּזָא, שֶׁכָּאֲשֶׁר בֵּית־דִּין קִבְּעוּ רֹאש־חֹדֶשׁ בְּיוֹם אַחֵר, סִימָן הוּא שְׁזָהוּ יוֹם ה'מוֹלֵד' לְמַעַלְה; אֵלֶּה שְׁאֵין הַעוֹלָם רֹאזִי שֶׁהַדָּבָר יִשְׁתַּקֵּף בּוֹ.

(ה) בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעֲרִבִים פֶּסַח לַיהוָה:

ה בִּירְחָא קִדְמָאָה בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר לִירְחָא בֵּין שְׁמִשָּׁא פֶּסַחָא קֹדֶם יי:

כ"י"א בֵּין הָעֲרִבִים • מִשָּׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעַלְה. פֶּסַח לַה' • הַקִּרְבַּת קֶרֶבֶן שְׁשֻׁמו "פֶּסַח".

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

וּרְאִיָּה עוֹד, כִּי לֹא אָמַר בְּפִרְשָׁה הַשְּׁנִיָּה (פסוק ד) "וַיִּדְבֹּר ה'" אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר" כְּאֲשֶׁר אָמַר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, כִּי הַדְּבֹר הָרִאשׁוֹן הוּא הִזְיָה מִצּוֹת הַמוֹעֲדִים, אֵלֶּה שֶׁהוֹכִיר לָהֶם הַשַּׁבַּת לְשַׁלַּל מִמֶּנּוּ דִּין הַמוֹעֲדִים, לֹא לְבָאֵר מִצּוֹתָיו וְתוֹרוֹתָיו, וְלָכֵן לֹא אָמַר בּוֹ "וַהֲקִרְבֹתֶם אִשָּׁה לָהּ" כְּאֲשֶׁר אָמַר בַּמוֹעֲדִים, וְהוֹכִירָה בְּסוּף (פסוק ח) עִם הַנְּדָרִים וְהַנְּדָבוֹת שֶׁלֹּא נִזְכְּרוּ בָּאֵן כְּאֲשֶׁר פִּרְשֵׁתִי. וְזֶהוּ מִדְּרַשׁ חֲכָמִים שְׁאֲמְרוּ (ת"כ בָּאֵן): מָה עֲנִין שַׁבַּת אֲצֵל הַמוֹעֲדוֹת וְכו', כִּי אֵין הַשַּׁבַּת בְּכָלִל מוֹעֵדִי ה' כָּלִל, רַק סְמוּכָה הַכְּתוּב לָהֶם. וּמַעַם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, שִׁיחִיו בְּיוֹם הַזֶּה בְּכֵלִם קְרוֹאִים וְנֶאֱסָפִים לְקֹדֶשׁ אוֹתוֹ, כִּי מִצְוָה הִיא עַל יִשְׂרָאֵל לְהַקְבִּץ בְּבֵית הָאֱלֹהִים בְּיוֹם מוֹעֵד לְקֹדֶשׁ הַיּוֹם בְּפִרְהֶסְיָא תַּתְּפִּלָּה וְהִלָּל לֹאֵל בְּכִסּוֹת נִקְיָה, וְלַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ יוֹם מִשְׁתֵּה, כְּמוֹ תַּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ שַׁבַּת שַׁבְתוֹן מִכָּל מְלָאכָה שֶׁבְּעוֹלָם, כִּי זִהְיִר בַּשַּׁבַּת פְּעָמִים רַבּוֹת. וְיִרְמֹז עוֹד בְּכָאן כִּי גַם בָּבֶאז בְּאֶחָד מִן הַמוֹעֲדִים לֹא תִדְּחָה לַעֲשׂוֹת בָּהּ אֶכָּל נֶפֶשׁ. וְכִמְהוּ אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת אֹתָם (שְׁמוֹת לז א), עַל הַמִּשְׁכָּן וְכִלְיוֹ אֲשֶׁר יִזְכִּיר בְּפִרְשָׁה הַשְּׁנִיָּה, וְהַפְסִיק בַּשַּׁבַּת: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וְגו' (פסוקים ב"ג), וְחֹזֵר וְאָמַר (שֵׁם פְּסוּקִים ד"ח): וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' קִחוּ מֵאֹתָכֶם תְּרוּמָה, וְהִיא הַמִּצְוָה הָרִאשׁוֹנָה, כִּי בְּעֵבֶר שֶׁהַפְסִיק בָּהּ הִצְרֵךְ לְחֹזֵר וּלְהַתְחִיל בְּרֹאשׁוֹנָה. וּרְאִיָּה לְפִירוּשׁ הַזֶּה, שֶׁלֹּא הוֹכִיר בַּשַּׁבַּת "וַהֲקִרְבֹתֶם אִשָּׁה לָהּ" כְּאֲשֶׁר יִזְכִּיר בְּכָל מוֹעֵד וּמוֹעֵד, וְאָמַר בְּסוּף הַפִּרְשָׁה (פסוקים ל"ד-ל"ח): אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וְגו' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ לְהַקְרִיב אִשָּׁה לָהּ וְגו' מִלְּבַד שַׁבָּתוֹת ה', שְׁאֵין הַשַּׁבָּתוֹת בְּכָלִל מוֹעֲדֵי ה'.

שְׁאֲמַר בְּקִבְלָהּ (נִחְמָה ח י'): לָכֵן אֶכָּל מִשְׁמַנִּים וּשְׁתוֹ מִמִּתְקִיִּים וְשִׁלְחוּ מִנּוֹת לֵאֲרִין נִכּוֹן לוֹ כִּי קֹדֶשׁ הַיּוֹם לְאֲדִינִי וְאֵל תַּעֲצִבוּ כִּי חֲדוֹת ה' הִיא מְעֻזָּכֶם. וְהֵנָּה מִקְרָא קֹדֶשׁ מִלְשׁוֹן: קְרוֹאִי הָעֵדָה (בְּמִדְבָּר א טו), אַחֲרֵי כֵן יֵאָכְלוּ הַקְּרָאִים (שְׁמוֹת ל"א ט ג'), וְכֵן: עַל כָּל מִכּוֹן הָר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ (יִשְׁעִיָּה ד ח), הַמִּקְוִמוֹת שֶׁנִּקְרָאִים שֵׁם שִׁיתְקַבְּצוּ בָּהֶם קְרוֹאֵי הָעֵדָה. וְאַנְקִלוּם עֲשֹׂאוֹ מִלְשׁוֹן אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתָכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים (בְּרַשִׁית מט א) לְשׁוֹן מֵאֲרַע, בְּכָל יוֹם שִׁיִּאֲרִעוּ תַעֲשׂוּ אוֹתָם קֹדֶשׁ. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל אָמְרוּ (סְפָרִי בְּמִדְבָּר כח י"ח): אֲרַעִם בְּמֵאכָל וּבְמִשְׁתֵּה וּבְכִסּוֹת נִקְיָה, כְּלוּמַר שֶׁלֹּא יִהְיֶה חֲקָם אֲצִלְךָ כּוֹחַ שְׁאֵר הַיָּמִים, אֲבָל תַּעֲשֶׂה לָהֶם מִקְרָא שֶׁל קֹדֶשׁ לְשִׁנוֹתָם בְּמֵאכָל וּבְמִלְבוּשׁ מַחֵל לְקֹדֶשׁ, וְגַם זֶה דַּעַת אֲנָקְלוּס. תוֹרָה ג

(ו) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חַג הַמִּצּוֹת לַיהוָה שְׁבַעַת יָמִים מִצּוֹת תֹּאכְלוּ:

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹמָא לַיְרֵחָא הַדִּין חַגָא דְּפִשְׁתִּירֵיא קֳדָם יְיָ שְׁבַעַת יוֹמִין פִּשְׁתִּיר תִּיכְלוּן:

(ז) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

ז בַּיּוֹמָא קְדָמָאָה מְעַרַע קֳדִישׁ יְהִי לְכוּן כָּל עֲבִידַת פְּלִחָן לֹא תַעֲבֹדוּן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) **כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה.** אָפֵלוּ הַמִּלְאכוֹת הַחֲשׁוּבוֹת לָכֶם עֲבֹדָה וְצִרָה, שֶׁיֵּשׁ חֲסֹרוֹן כִּיס בַּפִּטְלָה שֶׁלָּהֶן, כְּגוֹן דְּבַר הָאֶבֶד. כִּף הַבְּנִי מִתּוֹרַת כֹּהֲנִים (להלן כג לו) דִּקְתָּנִי: יָכוֹל אִף חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד וְהָא אָסוּר בַּמִּלֶּאכֶת עֲבֹדָה וְכו'. לְשׁוֹן רִש"י.

וְאִינּוּ נָכוֹן כָּלֵל, כִּי מִדָּה טַעַם שִׁיאֻמַּר הַכְּתוּב לֹא תַעֲשֶׂה מִלֶּאכֶת דְּבַר הָאֶבֶד, וְזִבְאוֹ שֶׁאֵר הַמִּלְאכוֹת מִקָּדֵשׁ וְחִמּוּר וְאִם כֵּן רֵאוי שִׁיאֻמַּר אִף בְּשִׁבְתָּ כֵּן. וְעוֹד, שֶׁאִם כֵּן הָרִי חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד רִמּוּז בַּתּוֹרָה שֶׁמִּתֵּר בְּדָבָר הָאֶבֶד, וְהֵם אָמְרוּ (תַּיִגָּה יח): לֹא מִסְרָה הַכְּתוּב אֵלָּא לַחֲכָמִים, שֶׁאֵין בַּתּוֹרָה רִמּוּז אִיזוֹ. מִלֶּאכֶה מִתֵּרֵת וְאִיזוֹ מִלֶּאכֶה אָסוּרָה. וּלְשׁוֹן **עֲבֹדָה** כּוֹלֵל הוּא כָּל הַמִּלְאכוֹת וְהַשְׁמוּשִׁים, עֲבֹד אֲדָמָתוֹ יִשְׁבַּע לָחֶם (משלי יב יא), וְעֲבָדָה שֶׁשׁ שָׁנִים (דְּוָרִים טו יח), וְעֲבָדָתָ אֶת אֱלֹהֶיךָ (שֵׁם כח מח), וְאִינּוּ מִשְׁמֵשׁ בְּשׁוּם מְקוֹם בְּדָבָר הָאֶבֶד בְּלִבָּד שֶׁאִם לֹא תַעֲשֶׂה הַיּוֹם לֹא תַעֲשֶׂה לַמָּחָר.

אֶבֶל פְּרוֹשׁ מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה, כָּל מִלֶּאכֶה שֶׁאִינֶיהָ לְצִרָה אֶבֶל נֶפֶשׁ, כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעֲשִׂיתָ כָּל מִלְאכְתְּךָ (שְׁמוֹת כ ט), וּבְכָל עֲבֹדָה בִּשְׂדֶּה (שֵׁם א יד), וְנִעְבַּדְתֶּם וְנִגְוַעְתֶּם (וַחֲזָקָל לו ט), וְקֵין הָיָה עֲבֹד אֲדָמָה (בְּרָאשִׁית ד ב), וּמִלֶּאכֶה שֶׁהִיא בְּאֶבֶל נֶפֶשׁ הִיא מִלֶּאכֶת הַנֶּאֱחָה לֹא מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה.

וְזוֹ מִתְבָּאֵר בַּתּוֹרָה, כִּי בַחַג הַמִּצּוֹת שֶׁאֻמַּר תַּחֲלִילָה (שְׁמוֹת יב טז): כָּל מִלֶּאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם הַצֵּרֶף לְפָרֶשׁ: אִף אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם, וּבִשְׂאֵר כָּל יָמִים טוֹבִים יִקְצַר וְיֹאמַר: **כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ**, לֵאסֹר כָּל מִלֶּאכֶה שֶׁאִינֶנָּה אֶבֶל נֶפֶשׁ, וְלִהְיוֹדִיעַ שֶׁאֶבֶל נֶפֶשׁ מִתֵּר בִּהְיוֹן.

וְלֹא יֹאמַר הַכְּתוּב לַעֲלוֹם בְּאֶחָד מִכָּל שָׁאֵר יָמִים טוֹבִים "כָּל מִלֶּאכֶה", וְלֹא יִפְרֹשׁ בָּהֶם הַתֵּר אֶבֶל נֶפֶשׁ, כִּי **מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה** יִלְמַד עַל זֶה.

אֶבֶל בְּפִרְשֵׁת כָּל הַכְּבוֹר (דְּוָרִים טו ח) בַּחַג הַמִּצּוֹת אָמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצַרְתָּ לַה' אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה מִלֶּאכֶה, וְהַטַּעַם, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד הַתֵּר בּוֹ בְּפִרְשׁוֹ אֶבֶל נֶפֶשׁ, וְלֹא הַצֵּרֶף לֵאמֹר בּוֹ "כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה", וְהַזְכִּיר "מִלֶּאכֶה" סָתֵם. וְלֹא אָמַר "כָּל מִלֶּאכֶה" כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּשִׁבְתָּ (לַעֲלִיל פסוק א) וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים (להלן פסוק כח), כִּי הַכְּפֻנָּה לֹא תַעֲשֶׂה מִלֶּאכֶה אֲשֶׁר הַזְכִּירְתִּיךָ עָלֶיךָ.

וּכְתָב רַבִּי חֲנַנְיָא: כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה, מְגִיד שֶׁאִינוּ מִתֵּר אֵלָּא בַּמִּלֶּאכֶת אֶבֶל נֶפֶשׁ, כְּדִכְתִּיב כְּעֵנֶן הַזֶּה בְּמִקּוֹם אַחֵר: וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרֵא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מִלֶּאכֶה לֹא יַעֲשֶׂה בָהֶם (שְׁמוֹת יב טז), וּמִפְּנֵי שֶׁמִּזְכִּיר שֵׁם "כָּל מִלֶּאכֶה" הַצֵּרֶף לְפָרֶשׁ: אִף אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם. פְּרוֹשׁ **מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה** מִלֶּאכֶה הַמְשַׁתְּמֶרֶת לַעֲבֹדַת קִנְיָן, כְּגוֹן וְרִיעָה וְקִצְרִיָּה וְחִפְרִיָּה וְכוּיֵצָא בָהֶם, אֶבֶל אֶבֶל נֶפֶשׁ אִינֶיהָ מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה. זֶה לְשׁוֹנוֹ.

וְהַכְּרִיתָא שְׁבַתוֹרַת כֹּהֲנִים (להלן כג לו) כִּף הִיא שְׁנוּיָה בְּנִסְחָאוֹת הַמִּדְקָדְקוֹת: כָּל מִלֶּאכֶה לֹא תַעֲשֶׂה, הָרִי זֶה בָּא לְלַמֵּד עַל יָמֵי מוֹעֵד שֶׁהֵן אָסוּרִין בַּמִּלֶּאכֶה. יָכוֹל יִהְיֶה אָסוּרִין בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה, תִּלְמוּד לומר הוּא, הוּא אָסוּר בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה וְאִין יָמֵי מוֹעֵד אָסוּרִין בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר מִדָּה תִּלְמוּד לומר אֵלָּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ (להלן פסוק לו), אִם לַעֲנֵן יָמִים טוֹבִים הָרִי כָּבֵד יָמִים טוֹבִים אֲמוּרִים, אִם כֵּן לֵמַד נֶאֱמַר אֵלָּה מוֹעֲדֵי ה' אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם

מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, אֵלּוֹ יָמֵי מוֹעֵד שֶׁהֵן אָסוּרִין בַּעֲשִׂית מִלֶּאכֶה, יָכוֹל יִהְיֶה אָסוּרִין בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה, תִּלְמוּד לומר הוּא וְכו'.

וּפְרִיזָּה, שֶׁר' יוֹסִי הַגָּלִילִי דוֹרֵשׁ לֹא תַעֲשׂוּ אֵלָּה מוֹעֲדֵי ה' (להלן פסוקים לו-לז), לומר שֶׁהַכְּתוּב אוֹסֵר עֲשִׂית מִלֶּאכֶה בְּמוֹעֲדֵי ה' כָּלֵם. יָכוֹל שִׁיְהוּ בָּלֵן שׁוּין בְּאָסוּר וְיֵאָסְרוּ בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה כְּרִאשׁוֹן וּשְׁמִינִי, וְנִדְרֵשׁ כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ אֵלָּה מוֹעֲדֵי ה', שֶׁהַמִּקְרָא נִדְרֵשׁ לִפְנֵי וְלִפְנֵי פְּנִיָּה, מַעֲט הַכְּתוּב עֲצַרְתָּ הִיא כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ (פסוק לו), שְׁמִינִי עֲצוֹר בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה וְאִין חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אָסוּר בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה אֵלָּא בַּמִּלֶּאכֶה בְּלִבָּד, שֶׁאֻמַּר "לֹא תַעֲשֶׂה", וְלֹא הַזְכִּירָה הַכְּתוּב וְלֹא רִמּוּ לָהּ כָּלֵל וּמִסְרָה לַחֲכָמִים. וְלִפִּי גֵרֶסֶת רִש"י גַּם כֵּן כִּף הִיא מִתְפָּרֶשֶׁת.

וְהַכְּרִיתָא הַזֶּה הִיא שְׁנוּיָה בְּגִמְרָא חֲגִיגָה (יח), דִּקְתָּנִי: **כָּל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ**, לִמַּד עַל חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂית מִלֶּאכֶה, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר וְכו'. וְשֵׁם שְׁנֵי עוֹד, מִדָּה שְׁבִיעִי עֲצוֹר אִף שְׁנֵי עֲצוֹר. אִי מִדָּה שְׁבִיעִי עֲצוֹר בְּכָל מִלֶּאכֶה, אִף שְׁנֵי עֲצוֹר בְּכָל מִלֶּאכֶה, תִּלְמוּד לומר הַשְּׁבִיעִי, שְׁבִיעִי עֲצוֹר בְּכָל מִלֶּאכֶה וְאִין הַשְּׁנֵי עֲצוֹר בְּכָל מִלֶּאכֶה, שֶׁלֹּא מִסְרָה הַכְּתוּב אֵלָּא לַחֲכָמִים וְכו'.

שְׁנֵי בְּגִמְרָא ב"כָּל מִלֶּאכֶה", וְשְׁנֵי בַתּוֹרַת כֹּהֲנִים "בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה", שֶׁתַּפְסוּ לָהֶם בַּמִּדְרָשׁ לְשׁוֹן הַכְּתוּב, שֶׁאֵין לומר בְּיוֹם טוֹב "בְּכָל מִלֶּאכֶה" אֵלָּא "בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה", וּשְׁנֵיהֶם לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ, שְׁיוּם טוֹב אָסוּר בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה, וְחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אִינוּ אָסוּר בְּכָל מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה

והקרבנות אשר יהיה שבעת ימים ביום
השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא
תעשו: פ

והקרבנות אשר יהיה שבעת ימים ביום
השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא
תעשו: פ

שטיינ"א בלע"ז, וכן כל לשון "שמונת", "ששת",
"חמשת", "שלושת". מלאכת עבודה. אפלו
מלאכות החשובות לכם עבודה וצורך, שיש חסרון
פס בביטלה שלהן, כגון דבר האבד, כך הבנתי
מתורת כהנים, דקתני: יכול אף חלו של מועד זה
אסור במלאכת עבודה וכו'.

ש"י וְהִקְרַבְתֶּם אֶשֶׁה וְגו' . הם המוספין האמורים
בפרשת פינחס; ולמה נאמרו כאן? לומר לה, שאין
המוספין מעפכין זה את זה. והקרבנות אשר לה.
מכל מקום. אם אין פרים, הבא אילים. ואם אין
פרים ואילים, הבא כבשים. שבעת ימים. כל מקום
שנאמר "שבעת", שם דבר הוא, שבו של ימים;

ט ומליל י' עם משה למימר:

(ט) וידבר יהוה אל משה לאמר:

ימלל עם בני ישראל ותימר להון ארי
תעלון לארץ די אגא יחב לזון ותחזדון
ית חזדה ותיחזון ית עומרא ריש חזדכון
לזון כהנא:

(י) דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם כִּי־תֵבֹאוּ
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם וקצרתם את קצירה
והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל־הכֹּהֵן:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נפש, מקצת עבודה דוחה את השבת
ואין מקצת אכל נפש דוחה את השבת.
ויפריש מקצת עבודה, כגון חובת היום
תמידין ומוספין, ואין כל
עבודה דוחה יום טוב נדרים ונדבות
או עולת נדבה. אכל מקצת אכל נפש
לא נתברר לי פרושו, אלא שירמז למה
שאמרנו, שהבא בטרם גדול בדומה
לעבודה יהיה בכלל אסור, והבא בקל
במנהגו של אדם לעצמו יהיה מתיר.
או מקצתו כדי חייו, וכל תבשילין
מרבין לתענוג. והכלל במלאכת
עבודה שהוא להתיר אכל נפש. תורה
(ח) וְהִקְרַבְתֶּם אֶשֶׁה לַח' שבעת
ימים. יאמר שיהיו כל שבעת
הימים חג להקריב אשה לה', לא
להאסר במלאכה כראשון ושביעי.
ולא פירש האשה, כי הוא עתיד
להזכירו בפרשה מיוחדת לכל אשה
המועדים (סוף פרשת פסח), כאשר רצה
שנינהו בהן, וכפי מה שפרשתי (לעיל
פסוק ב). ומדרש רבותינו (תכ"א) לומר
שנקריב בהן אשה מכל מקום אף על
פי שאין לנו כל המוספין שלמים. ונכון
הוא. תורה ט

(י) דבר אל בני ישראל ואמרת
אלהם כי תבאו אל הארץ.

בו לאחר, מלשון עבודת עבד, (ויקרא כ
לט), עבד עבדים יהיה לאחיו (בראשית ט
כח), עבדו את כדרלעמר (שם יד ח), וכן
עבדת עבדה ועבדת משא (במדבר ד מז),
עבודת כל טרח שבאהל ועבודת משא
בכתף. ואם כן, היה באפשר שמלאכות
קלות שאדם עושה להנאת עצמו
מתרות ואף על פי שאינם אכל נפש,
ושיהיה אכל נפש מרבה שהשמש
עובד בו לרבו אסור. ועל כן שאל,
מנין שההתר הזה הוא באכל נפש, עד
שנתיר כל אכל נפש אפלו בטרם,
ונאסר כל שאר המלאכות, שאפלו
הקלות שבהם מלאכת עבודה אקרה,
תלמוד לומר מקרא קדש לגזרה שנה,
ששם באה כל מלאכה לאסור וכל
אכל נפש להתיר.

וראיתי במכילתא (שמות יב טז) דתני: אף
אשר יאכל לכל נפש, כל אכל
נפש דוחה יום טוב ואין כל עבודה
דוחה יום טוב. ויהא מקצת כל אכל
נפש דוחה שבת, והדין נותן, ומה אם
במקום שאין כל עבודה דוחה יום טוב
כל אכל נפש דוחה יום טוב, מקום
שמקצת עבודה דוחה שבת אינו דין
שיהא מקצת אכל נפש דוחה את
השבת, תלמוד לומר אשר יאכל לכל

אכל אסור הוא בכל מלאכה שלא
נתפרשה בתורה, ומסרה הכתוב
לחקמים.

ובספרי (דברים מז ח) רבי ישמעאל
אומר, לפי שלא למדנו שימי
מועד אסורין במלאכה, תלמוד לומר
ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי
עצרת (שם), מה שביעי עצור אף ששי
עצור, אי מה שביעי עצור בכל מלאכה
אף ששי עצור בכל מלאכה, תלמוד
לומר השביעי, שביעי עצור בכל
מלאכה ואין הששי עצור בכל מלאכה.
וגם זו כפי השטה שאמרנו. הרי
הארכנו בעניני הבריתות השניות
בענין הזה להעלות דברי רבותינו ז"ל
עם הפרוש הברור והנכון מה שאמרנו
בכתובים האלו.

ועם כל זה מצאתי קשיא על דבריני,
מבריתא השנייה בספרי (במדבר כח
יח): כל מלאכת עבודה לא תעשו (שם),
מגיד שאסור בעשיית מלאכה, מנין
להתיר בו אכל נפש, נאמר כאן מקרא
קדש, ונאמר להלן (שמות יב טז) מקרא
קדש, מה להלן להתיר בו אכל נפש,
אף כאן להתיר בו אכל נפש.

ונראה לי כי "עבודה" אצל רבותינו
ז"ל טרח ועמל שאדם עובד

כ"י. ראשית קצירכם • שתהא ראשונה לקציר. עמר • עשירית האפה, כן היתה שמה, כמו (שמות טו יח) : "וימדו בעמר".

(יא) והניף את העמר לפני יהוה לרצונכם ממחרת יא וירם ית עומרא קדם יי לרעוא לכו מבת יומא טבא ורימנה כהנא : השבת יניפנו הכהן:

כ"י. והניף • (מנחות סא) כל תנופה : - מוליך ומביא, מעלה ומוריד ; מוליך ומביא – לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד – לעצור טללים רעים. לרצונכם • אם

(יב) ועשיתם ביום הניפכם את העמר בבש תמים בן־שנתו לעלה ליהוה:

כ"י. ועשיתם. בבש • חובה לעמר הוא בא.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ונפתחה בר (עמוד ח ט), כי בעבור שיש בכל שבועה ימים שבת אחת וחשובו הימים ממנו, יקרא שבוע אחד שבת אחד. והוא לשון ידוע ומרגל בדברי רבותינו: שפעמים בשבת בית דין יושבין בעירות (תפלות ב).

ויתכן שיהיה כל השבת הנזכר בפרשה שבוע, ויהיה טעם ממחרת השבת לומר כי ביום הנפת העמר יתחיל לעשות השבוע במנינו, אם כן יהיה היום ההוא ממחרת השבוע שעבר, כאלו אמר, יהיה יום התנופה ממחרת שבוע לימים העוברים, וראשון לשבועות שיספר, עד שישלים שבע שבתות. ובעבור שהזכיר (בפסוק ו): ובחמשה עשר יום, אמר שיניף את העמר ממחרת השבוע הנזכר, ויספר ממנו שבע שבתות. ואין לטעות ביום ארבעה עשר, כי לא הזכיר ממנו רק: בין הערבים (פסוק ח).

וטעם תמימת תהייה (פסוק טו), כי השבת עם ששת הימים תקרא שבת שלמה. ופרוש ממחרת השבת כמו ממחרת השבת. וכן: עד ממחרת השבת והשביעית תקפירו (פסוק טז), וכן: ביום (ההוא) והקריבו יאכל וממחרת (לעיל ז טז), ואמרו כי לא יבא ב"ת במלת מקור ומחרת, ויהי ממחרת וישב משה לשפט את העם (שמות יח ג), ויעש ד' את הדבר הזה ממחרת (שם טו), וכן כלם. תורה יב

ממחרת השבת הראשונה שתהיה אחרי ביאתנו לארץ, והנה אין לחג השבועות זמן שימנה ממנו. ועוד, על דרך הזה לא נדע בשנים הבאות אחרי כן מתי נחל לספר, רק מיום החל חרמש בקמה כפי רצוננו, ואלה דברי תהו.

אבל אם יהיה ממחרת השבת יום טוב כפי קבלת רבותינו, יבא הענין כהגן, כי צוה הכתוב תחלה (בפסוקים יח) שנגעשה בחדש הראשון חג המצות שבעת ימים, וביום הראשון שבתו וביום השביעי שבתו, וכל מלאכת עבודה לא נעשה, ואחר כן אמר (בפסוקים ט"א) כי כאשר נבא אל הארץ נביא ממחרת השבת הזאת הנזכרת עמר התנופה, והיא השבת הראשונה הנזכרת כאן, ולמד שלא ינהג העמר במדבר ובחוצה לארץ.

אבל ממחרת השבת השביעית (פסוק טז) ושבוע שבתות (פסוק טז) לא יתכן לפרש אותם יום טוב, אבל תרגם בו אנקלוס לשון שבוע. ואם כן יהיו שתי לשונות בפסוק אחד. והמפרשים אמרו כי הוא דרך צחות, כמו: רכבים על שלשים ערים ושלושים ערים להם (שופטים יד). ובמקום אחר (דברים טז ט) פרש: שבועה שבעת, וכן באי השבת עם יצאי השבת (מלכים ב יא ט), שבוע, וכן: מתי יעבר החדש ונשבירה שבר והשבת

בעבור שיחדש ככאן בכל אחד מן המועדים מצוה חדשה, מלבד השבתות והמקרא קדש, תתיחד בכל מועד פרשה בפני עצמה שיזכיר בה: דבר אל בני ישראל. ומפני שחג השבועות זמנו תלוי בעמר, אמר הכל בפרשה אחת. ובעבור שיום הזכרון יום הכפורים בחדש אחד, ושניהם מענין אחד בדין העונות וכפרתם לשבים, לא אמר ביום הכפורים דבר אל בני ישראל, כי יספיק לו בדבור הראשון. ועשה מקו שתי פרשיות, שהם ענינים שונים.

וטעם וקצרתם את קצירה, שלא תקצרו בארץ קציר עד שתקצרו העמר ותיבאו אותו ראשית קצירכם אל הכהן, וכן: מהחל חרמש בקמה תחל לספר (דברים טו ט), מהחל לך חרמש בשום קמה, כי אסור להניף חרמש על הקמה עד יום שתחל לספר. תורה יא

(יא) ממחרת השבת יניפנו הכהן. ממחרת יום טוב הראשון של פסח, שאם אתה אומר שבת בראשית אי אתה יודע איזהו. לשון רש"י. ובאמת שזו גדולה שבראיות בגמרא, כי מה טעם שיאמר הכתוב כי תבאו אל הארץ וקצרתם את קצירה תביאו העמר ממחרת שבת בראשית, כי יש במשמע שבאיזה זמן מן השנה שנבא לארץ ונקצר קצירה יניף הכהן העמר

(יג) **וּמִנְחָתוֹ שְׁנֵי עֶשְׂרִים סֹלֶת בְּלוּלָה בִּשְׁמֵן אִשָּׁה לִיהוָה רֵיחַ נִיחָח וְנִסְכּוֹ יֵין רַבִּיעֵת הַהֵינָן:**

כ"ג – וּמִנְחָתוֹ • מִנְחַת נִסְכּוֹ • שְׁנֵי עֶשְׂרִים • כְּפֹלֶה הֵיחָה. וְנִסְכּוֹ יֵין רַבִּיעֵת הַהֵינָן • (מנחות פט) אף-על-פי שֶׁמִּנְחָתוֹ כְּפֹלֶה, אֵין נִסְכּוֹ כְּפֹלִים.

(יד) **וְלֶחֶם וְקָלִי וְכֶרֶמֶל לֹא תֹאכְלוּ עַד-עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה עַד הִבֵּיאֲכֶם אֶת-קֶרְפֶּן אֱלֹהֵיכֶם חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם: ׀**

כ"ד – וְקָלִי • קֶמַח עֲשׂוּי מִכֶּרֶמֶל רֶךְ שְׁמִיבִשִּׁין אוֹתוֹ בַּתְּנֹור. וְכֶרֶמֶל • הֵן קָלִיּוֹת שְׁקוּרִין גְּרִיילִי"ש. בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם • (קידושין לו) נִחְלָקוּ בּוֹ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל: יֵשׁ שְׁלָמָדוֹ מִכָּאן שֶׁה'חֲדָשׁ' נוֹהֵג בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: לֹא בָּא אֵלָּא לְלָמֵד, שֶׁלֹּא נִצְטוּר עַל ה'חֲדָשׁ' אֵלָּא לְאַחֵר יִרְשָׁה וְיִשְׁכְּבָה, מִשְׁכְּבָשׁוֹ וְחִלְקוֹ.

(טו) **וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת מִיּוֹם הִבֵּיאֲכֶם אֶת-עֹמֶר הַתְּנוּפָה שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה:**

כ"ה – מִמַּחֲרַת הַשַּׁבָּת • מִמַּחֲרַת יוֹם-טוֹב. תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה • מִלְּמַד שֶׁמִּתְחִיל וּמוֹנֶה מִבְּעֶרֶב, שְׁאֵם-לֹא-כֵן אֵינָן תְּמִימוֹת.

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין לקוטרשיחות כרך א, עמוד 270. ושם נסמן – מותן 'לקראת שבת')

ספירת העמר: מצוה אחת או כל יום מצוה חדשה

לספר, כל ברכותיו עד עתה היו 'ברכה לבטלה', ומחשש זה היה לחכמים לתקן הברכה בסוף כל הימים! ועל כן צריך לומר, דודאי אף לשיטה זו כל יום הוי מצוה בפני-עצמה, ועל כן קובעת ברכה לעצמה, ומוכן שאם חסר יום אחד באמצע, לא נהיו הימים שלפניו מצוה לבטלה. אלא, דזה שלא יוכל להמשיך ולספר בברכה, הוא משום דהנך ראשונים סבירא-להו דאם חסר אינה יום, הרי בפעל לא יוכל ביום שלמחרת לקיים המצוה (הנוספת) של אותו היום, כיון שתלויה היא ובאה בהמשך למצות היום שקדם לה. והטעם לזה הוא, שלא תתכן ספירה של "יום שלישי" (לדגמא) כשה"יום שני" נחסר מהספירה, כי בלעדי ספירת ה'שני' אינו אוזח ב'שלישי'. ודו"ק.

וּסְפַרְתֶּם לָכֶם . . שֶׁבַע שָׁבָתוֹת תְּמִימוֹת תִּהְיֶינָה: (כג, טו)

מהנאמר "תמימות תהיינה" לומדים חלק מהראשונים, כי מי ששכח יום אחד מהספירה, שוב לא יוכל להמשיך ולספר. ולהלכה נפסק בשלחן-ערוך (אורח-חיים סימן תפט) לספר בלא ברכה. ומבארים האחרונים (ראה מנחת חינוך מצוה שו), דשיטה זו סבירא-לה דכל ימי הספירה "הם מצוה אחת" . . ובאם לא מנה יום אחד הפסיד המניין".

אף לכאורה אי-אפשר לומר כן: א אם היא מצוה אחת, היא תקנו לברך בכל יום ויום ברכה בפני-עצמה? (ב אם היא מצוה אחת, נמצא שאדם ששכח באמצע ימי הספירה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

משנות השמטה עד היובל, והטעם בהם אחד, על כן: **תספרו חמשים יום** שיספר שבע שבתות תשע וארבעים יום ויקדש יום החמשים הנספר בידו, כמו שאמר בויובל. וזה טעם **תמימות**, שתהיינה מכוננות לא פחות ולא יותר, כטעם תמימים יהיו (במדבר כח יט), שהיה יתר כמו החסר איננו תמים. והנה טעם הפרשה, שיתחיל לספר

ובתורת בהימים (שם): וספרת לה, בבית דין. ולא ידעתי אם בא לומר שיהיו בית דין הגדול חזבין לספר שנים ושבועות בראש כל שנה ולברך עליהן כמו שנעשה בספירת העמר, או לומר שיהיו בית דין במנין ויקדשו שנת החמשים. והנה מספר הימים מיום התנופה עד יום מקרא קדש במספר השנים

(טו) וטעם וספרתם לכם כמו: ולקחתם לכם (להלן פסוק מ), שתהא ספירה ולקחה לכל אחד ואחד, שימנה בפיו ויזכיר חשבונו, באשר קבלו רבותינו. ואין כן: וספר לו (לעיל טו ג), וספרה לה (שם פסוק כח) דזבין, שהרי אם רצו עומדים בטמאתם, אלא שלא ישכחוהו. וכן: וספרת לה (להלן כח ט) דויובל, שתהיה במספר שלא תשכח.

"ממחרת השבת" – דרגה שלמעלה מהעולם

אחר מדה משבעת המדות דנפש-הבהמית, וכפי שאומרים בגסס התפלה שאחר הברכה "יתקן מה שפגמתי בספירה". והנה, בכדי לברר מדה המשקעת בקלפות ובסטרוא-אחרא ולהפכה לקדושה, דרוש פח עליון ומיחד שביקלתו לרדת למטה ולהשפיע אפילו על הרע.

וזהי מדרגת "ממחרת השבת". דהנה, שבת היא הדרגה הנעלית ביותר בשבעת ימי השבוע, אף היא עדין בבחינה של זמן מדוד ומגבל. אף "ממחרת השבת" קאי על דרגה נעלית שלמעלה ("ממחרת") מהשבת, האור האלקי שלמעלה מגדרי העולם, זמן ומקום.

וזהו "וספרתם לכם ממחרת השבת" – שבכדי לקחת את שבעת המדות של נפש הבהמית ו'לספרן' ולזכרן, יש הכרח ב"ממחרת השבת", דרגה שלמעלה מעלה מהעולם.

וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את-עמך התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה: (כג, טו).

על לשון "ממחרת השבת" איתא בגמרא (מנחות סה, א) כי הביטוסים טעו ודרשו "ממחרת שבת בראשית", וחכמי ישראל הצרכו להתפח עמם ולהוכיח שאכן הפונה לממחרת הפסח.

ואינו מובן: מדוע פתבה התורה בלשון כזו הנותנת מקום לטעות, ולא פתבה לכתחלה בלשון שאינו מובן לשני פנים – "ממחרת הפסח"?

והבאור בזה בדרך עבודת האדם לקונו: ענינה של 'ספירת העמר' בעבודת ה' הוא ברור וזכור המדות, לזכרן ולהעלותן לקדושה – 'ספירה' מלשון ספירות, בהירות. וכן בשבעת השבועות מתקנים אנו מדה

~ נקודות משיחות קודש ~

"וספרתם לכם ממחרת השבת" - הכוח לברר את השפל ביותר, המידות המושחתות של הנפש הבהמית, בא דוקא מהגבוה ביותר, "למעלה מסדר השתלשלות". כי כן היא המדה: כל הגבוה-גבוה יותר, יורד למטה-מטה יותר.

"וספרתם לכם" - זו העבודה של ברור הנפש הבהמית, הארת ה"לכם".

"ממחרת השבת" - זו בחינה שלמעלה מהזמן, למעלה מ'שבעת ימי ההיקף' של בריאת העולם. ובלשון החסידות: "למעלה מסדר ההשתלשלות".

טז עד מבתר שבועתא שביעתא תמנון חמשין יומין יתקרבון מנחתא חדתא קדם יי:

(טז) עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה ליהוה:

"ממחרת השבת השביעית", שהוא יום חמשים, "תספרו"; ומקרא מסרס הוא. מנחה חדשה • היא המנחה הראשונה, שהובאה מן החדש. ואם תאמר: הרי קרבה מנחת העמר! אינה פשאר כל המנחות, שהיא באה מן השעורים.

יז • השבת השביעית • כתרגומו: שבועתא שביעתא. עד ממחרת השבת השביעית תספרו • ולא עד בכלל, והן ארבעים ותשעה יום. חמשים יום והקרבתם מנחה חדשה לה • ביום החמשים תקריבוה, ואומר אני: זהו מדרשו, אבל פשוטו: עד

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

בעניני ובשביתת המלאכה, ואין הקרבנות מעכבין כפרה ממנו. וכן לא הזכיר בראשית המנחות "חקת עולם בבל מושבתיכם לדרתיכם", אבל בפרשת החדש הזה לכם (שמות יב פסוקים יז יח) הזכיר בן, מפני שתלה שם הדיבר בפסח על מצות ומרורים יאכלוהו, (שם יב טז): הצריך לומר שיהיה חקת עולם בבל מושבתיכם. והזכיר בשבת. בבל מושבתיכם (לעל פסוק יא), והטעם מפני שהתורה מלאכה במקדש בתמידין ומוספין, אומר שינהג האסור בכל מושבותינו, כי לא נאמר בו: חקת עולם לדרושיכם

מושבתיכם באסור החדש (פסוק יד) ובשביתת חג השבועות (פסוק כא), מפני שהוא תלוי בהנפת העמר ובמנחה חדשה, לומר שאפלו אחרי גלותנו בחוצה לארץ שאין עמר ומנחה, יצוה בהם, כי החדש אסור מן התורה בכל מקום. ולא הצריך להזכיר בן ביום הזכרון, וכן בחג הסוכות (פסוק מא) לא הזכיר בכל מושבתיכם. והזכיר בן ביום הכפורים (פסוק לא), כי בעבור שתלה כפרתנו בקרבנות באשר הזכיר בפרשת אחרי מות, אמר בראש כי אסור נוהג בכל מקום, כי יום כפורים הוא לכפר עליכם

בתחלת קציר שעורים, ויביא ראשית קצירו פרמל מנחה לשם, ויקריב עליו קרבן, וישלים מספרו בתחלת קציר חטים בעלות גדיש בעתו, ויביא ממנו סלת חטים מנחה לשם (פסוקים טז-יז) ויביא קרבן עליו. (שם יח-ט). ולקר הוביר הקרבנות האלה בפרשה, כי הם בגלל המנחות שהם העקר בחג הזה, ולא הזכיר המוספין בהן, באשר לא הזכירם בפאר המועדים. תורה טו

(טז) וטעם מנחה חדשה, שלא יובא בית ה' מנחה עד שביבאו זאת, כמו שפרשו רבותינו (מנחות גא). והצריך לומר חקת עולם לדרתיכם בכל

שער החמשים - תחלת עבודה חדשה

חמשים הדרגות.

וְיֵשׁ לְבָאָר זֶה בְּהַקְדִּים הַסֵּבֶר נֹסֵף לַעֲנִין "שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים" הַמוֹבָא בַּסֵּפֶר הַקְדוּשׁ "תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף" (פרשת דברים) בְּשֵׁם הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הַקְדוּשׁ: "שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים הוּא חֲזָר וּמִתְחִיל נ' שְׁעָרִים לַמַּעֲלָה מִזֶּה, וְכֵן לַמַּעֲלָה מַעֲלָה עַד אֵין סוּף".

וְעַל-פִּי בָאֹר זֶה נִרְאֶה, שֶׁלְאַחֵר שֶׁהָאָדָם הַתַּעֲלָה בַּעֲבוּדָתוֹ וְקִבֵּל מִלַּמַּעֲלָה אֶת דְּרָגַת "שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים", וְאִזִּי הָרִי הוּא צָרִיף לְהִתְחִיל נ' שְׁעָרִים לַמַּעֲלָה מִזֶּה, נִמְצָא דָשֶׁעַר הַנּוֹן שֶׁקִּבֵּל הוּא הוּא הַשַּׁעַר הָרָאשׁוֹן שֶׁל עֲבוּדָתוֹ הַחֲדָשָׁה, וְשִׁפּוּר נִחָשֵׁב בְּכָלל עֲבוּדַת הָאָדָם - "תַּסְפְּרוּ".

תַּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם (כג, טז)

אֹדוֹת הַקּוֹשֵׁא הִידוּעָה (עֵין תּוֹסֵפוֹת דְּבוּר-הַמִּתְחִיל כְּתוּב, מִנְחוֹת סה, ב) מְדוּעַ נֶאֱמָר "תַּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם", בְּעוֹד הַסִּפְרָה בַּפֶּעַל הִיא רַק אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה יָמִים, מְבֹאֵר בַּסִּפְרִים (לְקוּטֵי-תוֹרָה בַּמְדַּבֵּר י, ד. שִׁיר-הַשִּׁירִים לה, א), אֲשֶׁר אַרְבָּעִים וְתִשְׁעָה הַיָּמִים הַנִּסְפָּרִים הֵם כְּנֶגֶד מ"ט דְּרָגוֹת (שְׁעָרֵי בֵּינָה) שֶׁיְכּוֹל הָאָדָם לְהַשִּׁיג בַּעֲבוּדַת ה'. וְכֹאשֶׁר מְשַׁלִּים אֶת עֲבוּדָתוֹ בְּהַשְׁגַּת מ"ט הַשְּׁעָרִים, הוּא מְקַבֵּל מִלַּמַּעֲלָה, בְּאִפְּן שֶׁל מִתְנָה, אֶת "שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים" ("תַּסְפְּרוּ חֲמִישִׁים"), שֶׁאֵין נֶתָן לְהַשִּׁיגוֹ בְּכַחוֹת עֲצָמוֹ.

אֵף עַדִּין צָרִיר-עֵינִן בְּזֶה, שֶׁהָרִי מְשַׁמְעוֹת הַלְשׁוֹן "תַּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" הִיא, שֶׁעֲבוּדַת הָאָדָם עֲצָמוֹ מְשִׁיגָה אֶת

י' מְמוֹשְׁבְּתִיכֶם תִּתֵּן לָחֵם אֲרָמוּתָא תִּתֵּן (גִּרְיָצוֹ) תִּרְיִן עֲשׂוֹנוֹיִן סִלְתָּא יְהוֹנִין חֲמִיעַ יִתְאַפֵּין בְּפִירִין קָדָם יי:

(י) מְמוֹשְׁבְּתִיכֶם תִּבְיָאוּ | לָחֵם תִּנּוּפָה שְׁתִּים שְׁנֵי עֲשָׂרִים סִלְתָּ תַּהֲיִינָה חֲמֵץ תִּאֲפִינָה בְּפִירִים לִיהוּה:

לְכָל הַמִּנְחוֹת, אֵף לַמִּנְחַת קִנְאוֹת הַבָּאָה מִן הַשְּׁעוּרִים, לֹא תִקְרַב מִן הַחֲדָשׁ קָדָם לְשִׁתִּי הַלֶּחֶם.

כ"י - מְמוֹשְׁבְּתִיכֶם • וְלֹא מִחוּצָה לְאֶרֶץ. לָחֵם תִּנּוּפָה • לָחֵם תִּרְוִמָה הַמּוֹרֵם לְשֵׁם גְּבוּהָ, זֶה הִיא הַמִּנְחָה הַחֲדָשָׁה הָאֲמוּרָה לַמַּעֲלָה. בְּפִירִים - רִאשׁוֹנָה

יח וְתִקְרְבוּן עַל לַחְמָא שְׂבַעָא אֲמִרִין שְׁלָמִין בְּנֵי שְׁנָא וְתוֹר פֶּר תוֹרִי חַד וְדִקְרִין תִּרְיִן יְהוֹן עֲלִתָא קָדָם יי וּמִנְחָתוֹן וְנִסְפִּיהוֹן קִרְבֵּן דִּמְתַּקְּבֵל בְּרַעֲוָא קָדָם יי:

(יח) וְהִקְרַבְתֶּם עַל-הַלֶּחֶם שְׂבַעַת בְּבָשִׁים תְּמִימִם בְּנֵי שְׁנָה וּפֶר בֶּן-בָּקָר אֶחָד וְאֵילָם שְׁנַיִם יִהְיוּ עֹלָה לַיהוָה וּמִנְחָתָם וְנִסְפִּיהֶם אִשָּׁה רִיחֵ-נִיחֹחַ לַיהוָה:

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

יִקְרָא הַיֵּינוּ אֲשֶׁר יִקְרָה חֲמֵץ יֵינוּ וְחֲמֵץ שֶׁכֶּר (בַּמְדַּבֵּר א, א) וְהַלְשׁוֹן נִגְזֵר מִלְשׁוֹן: מַעֲנֵל וְחוּמוֹץ (תַּחֲלִים ע"ד, א) כִּי נִגְזֵל מִקֶּדֶם טַעַמָם וְלֹא יֵאָכְלוּ, וְכֵן כִּי יִתְחַמֵּץ לְבָבִי (שֵׁם עג בא), יִכְעַס וְיֵאָבֵד טַעַמוֹ מִמֶּנּוּ. וּבַעֲבוּר שֶׁהַקְּרִבְנוֹת לְרָצוֹן לְשֵׁם הַנִּכְבֵּד, לֹא יָבִאוּ מִן הַדְּבָרִים אֲשֶׁר לָהֶם הַיָּד הַחֲזָקָה לְשִׁנוֹת הַשְּׂבָעִים, וְכֵן לֹא יָבִאוּ מִן הַדְּבָרִים הַמִּתְקִים לְגִמְרֵי כְּגוֹן הַדְּבַשׁ, רַק מִן הַדְּבָרִים הַמּוֹדִיגִים, כְּאֲשֶׁר אָמְרוּ בְּבִרְיַאת הָעוֹלָם (בִּד"ר יב טו): שְׁתֵּף מִדַּת רַחֲמִים בְּמִדַּת הַדִּין וּגְבָרָא. וְהִנֵּה בְּחַג הַשְּׂבֻעוֹת שְׁהוּא יוֹם מִתֵּן תוֹרָה יָבִיא הַקְּרִבֵּן בְּדִין תוֹרָה, כִּי הוּא יוֹם הַעֲצָרָת. וְהַמִּשְׁכִּיל יָבִין, וְזֶה סוּד מֵה שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ (יִקְר' ט א): כֹּל הַקְּרִבְנוֹת בְּטָלִין וְקִרְבֵּן תוֹרָה אֵינוֹ בְּטָל לְעוֹלָם וָכו', כִּי בּוֹ מִצָּה וְחֲמֵץ, כְּעִנְיָן בְּעוֹלָם הַבָּא. תוֹרָה יח

רַק מִפְּנֵי צָרָה עֲנִינִן. וְאֵין. מְמוֹשְׁבְּתִיכֶם תִּבְיָאוּ לָחֵם תִּנּוּפָה (פִּסּוֹק יח) כְּמוֹ "מִכּוֹל מוֹשְׁבְּתִיכֶם", אֲכָל טַעַמוֹ "מִאֶרֶץ מוֹשְׁבְּתִיכֶם", לְהוֹצִיא חוּצָה לְאֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמָר (בַּמְדַּבֵּר טו א) כִּי תָבִאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבְּתִיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם. וְכֵן שְׁנֵינוּ (מִנְחוֹת פג) כֹּל קִרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד בָּאִין מִן הָאֶרֶץ וְחוּצָה לְאֶרֶץ, חוּץ מִן הָעֵמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וְאִפְּלוּ לְדִקְרֵי הָאֲמוּרָה עֵמֶר בֹּא מִחוּצָה לְאֶרֶץ (שֵׁם פד, א), מוֹרָה בְּשִׁתִּי הַלֶּחֶם שְׁאֵינֶן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאֶרֶץ. תוֹרָה יז (יז) חֲמֵץ תִּאֲפִינָה. צִוָּה הַכְּתוּב שֶׁתִּהְיֶינָה חֲמֵץ, לְפִי שֶׁהֵם תוֹרָה לְשֵׁם כִּי קִחוּת קָצִיר שְׁמֵר לָנוּ, וְקִרְבֵּן תוֹרָה יָבִיא עַל לָחֵם חֲמֵץ. וְאִילֵּי אֲסוּר הַחֲמֵץ מִפְּנֵי שִׁירְמָזוֹ אֶל מִדַּת דִּין, כִּי נִקְרָא חֲמֵץ בְּאֶשֶׁר

כָּל מוֹשְׁבְּתִיכֶם, כִּי אֵינֶנּוּ אֶלָּא לוֹמֵר כָּל מוֹשְׁבְּתִיכֶם לֹא בֵּית הַשֵּׁם. וְכֵן אָמְרוּ בְּמִכְלִילָתָא (וְיִקְחֵל לה א): בְּמוֹשְׁבֹת אֵי אִתָּהּ מְבַעִיר אֲכָל אִתָּהּ מְבַעִיר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְכֵן נֶאֱמָר (לְעִיל ג א) קִחַת עוֹלָם לְדִרְתִּיכֶם כָּל מוֹשְׁבְּתִיכֶם בְּאֲסוּר חֲלָב וָדָם, כִּי הוּא נֶאֱסָר מִפְּנֵי הַקְּרִבְנוֹת. וְכֵן אָמְרוּ בְּמִסְכַּת קְדוּשִׁין (לז א): מוֹשְׁבְּתִיכֶם דְּכָתֵב רַחֲמֵנָא בְּחִלָּב וָדָם לְמָה לִּי, סִלְקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא הוּאִיל וּבְעִנְיָנָא דְקִרְבְּנוֹת כְּתִיב בְּזִמְן דְּאִכָּא קִרְבֵּן אֵין בְּזִמְן דְּלִיכָא קִרְבֵּן לֹא, קָא מְשַׁמַּע לָן. וְשֵׁם אָמְרוּ: מוֹשְׁבְּתִיכֶם דְּכָתֵב רַחֲמֵנָא בְּשִׁבְתָּ (לְעִיל פִּסּוֹק א) לְמָה לִּי, סִלְקָא דְעֵתָךְ אֲמִינָא הוּאִיל וּבְעִנְיָנָא דְמוֹעֲדוֹת כְּתִיבָא תְּבַעִי קְדוּשָׁה בֵּית דִּין כְּמוֹעֲדוֹת, קָא מְשַׁמַּע לָן. וְהַכֵּלֵל, כִּי לֹא יִזְכִּיר בְּתוֹרָה כֵּן בְּכָל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן חֻבֹּת הַגּוֹף

וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבַּח שְׁלָמִים: (יט)
 וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים • בְּגִלְל הַלֶּחֶם, חֹבֶה לַלֶּחֶם. וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם • כְּמִשְׁפֹּט מִנְחָה וְנִסְכִּים הַמִּפְרָשִׁים בְּכָל בְּהֵמָה בַּפְּרָשָׁה נִסְכִּים (במדבר טו):
 וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבַּח שְׁלָמִים: (יט)
 וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים • בְּגִלְל הַלֶּחֶם, חֹבֶה לַלֶּחֶם. וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם • כְּמִשְׁפֹּט מִנְחָה וְנִסְכִּים הַמִּפְרָשִׁים בְּכָל בְּהֵמָה בַּפְּרָשָׁה נִסְכִּים (במדבר טו):

יט וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבַּח שְׁלָמִים: (יט)
 יט וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבַּח שְׁלָמִים: (יט)
 יט וְעָשִׂיתֶם שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת וּשְׁנֵי כִבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה לִזְבַּח שְׁלָמִים: (יט)

אֶצֶל פָּרִים וְאִילִים, אֵינָן הֵם. אָמַר מַעֲתָה: אֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן וְאֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן; אֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן וְאֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן. לְמוֹסָפִין.
 אֶצֶל פָּרִים וְאִילִים, אֵינָן הֵם. אָמַר מַעֲתָה: אֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן וְאֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן; אֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן וְאֵלֹהֵינוּ לְעֶצְמָן. לְמוֹסָפִין.

כֹּוִרִים בְּהֵנָּה יִתְהוֹן עַל לֶחֶם בַּפּוֹדֵינָא אֲרַמִּיתָא קָדָם יי עַל תְּרִין אֲמִרִין קוֹדֶשָׁא יִהְיוּ קָדָם יי לְכַהֲנָא:
 כֹּוִרִים בְּהֵנָּה יִתְהוֹן עַל לֶחֶם בַּפּוֹדֵינָא אֲרַמִּיתָא קָדָם יי עַל תְּרִין אֲמִרִין קוֹדֶשָׁא יִהְיוּ קָדָם יי לְכַהֲנָא:

קָדָשִׁים קָלִים, הַזֶּקֶק לֹוֹמֵר בְּשִׁלְמֵי־צְבוֹר, שֶׁהֵן קָדָשִׁי קָדָשִׁים.
 קָדָשִׁים קָלִים, הַזֶּקֶק לֹוֹמֵר בְּשִׁלְמֵי־צְבוֹר, שֶׁהֵן קָדָשִׁי קָדָשִׁים.

כא וְתִעָרְעֹוּ בְּכָרִן יוֹמָא הַדִּין מִעֲרַע קָדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פְּלִחָן לֹא תִעָבְדוּן קָנִים עֲלֵהם בְּכָל מוֹתְבִנְכוֹן לְדְרִיכוֹן:
 כא וְתִעָרְעֹוּ בְּכָרִן יוֹמָא הַדִּין מִעֲרַע קָדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֲבִידַת פְּלִחָן לֹא תִעָבְדוּן קָנִים עֲלֵהם בְּכָל מוֹתְבִנְכוֹן לְדְרִיכוֹן:

כב וּבְמִחְצָדְכוֹן יִתְחַצֵּד אֲרַעְכוֹן לֹא תִשְׁיָצִי פִּתְמָא דְחִקְלָךְ בְּמִחְצָדְךָ וְלִקְטָא דְחִצְדָךְ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְיוֹרֵי תִשְׁבּוֹק יִתְהוֹן אֲנָא יי אֲלֵהֶכוֹן:
 כב וּבְמִחְצָדְכוֹן יִתְחַצֵּד אֲרַעְכוֹן לֹא תִשְׁיָצִי פִּתְמָא דְחִקְלָךְ בְּמִחְצָדְךָ וְלִקְטָא דְחִצְדָךְ לֹא תִלְקֹט לְעֵנִי וְלִגְיוֹרֵי תִשְׁבּוֹק יִתְהוֹן אֲנָא יי אֲלֵהֶכוֹן:

לִקְטָא שְׂכָחָה וּפִתְמָא לְעֵנִי כְּרָאוּי, מַעֲלִין עֲלֵיו כְּאֵלֹהֵינוּ בְּנֵה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְהַקְרִיב עֲלֵי קַרְבָּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ. תַּעֲזֹב • (פסא פ"ד)
 לִקְטָא שְׂכָחָה וּפִתְמָא לְעֵנִי כְּרָאוּי, מַעֲלִין עֲלֵיו כְּאֵלֹהֵינוּ בְּנֵה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ וְהַקְרִיב עֲלֵי קַרְבָּנוֹתָיו בְּתוֹכוֹ. תַּעֲזֹב • (פסא פ"ד)

נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּךְ יז עמ' 256)
 נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּךְ יז עמ' 256)
 נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּטֵי שִׁיחוֹת כֹּךְ יז עמ' 256)

הַנּוֹתָן לִקְטָא שְׂכָחָה וּפִתְמָא • • כְּאֵלֹהֵינוּ בְּנֵה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (רש"י כג, כב) יֵשׁ לְשָׁאֵל, מִדּוּעַ קִנְיַת מַעֲלָה זוֹ בְּמִצְוֹת אֵלֹהֵינוּ דּוֹקָא, וְלֹא בְּמִצְוֹת צִדְקָה בְּכָלֵל. וְיֵשׁ לֹוֹמֵר, שֶׁכֵּן לִקְטָא שְׂכָחָה וּפִתְמָא צוּמְחִים כְּתוּצָא מִיָּגִיעַ כְּפִיו שֶׁל בַּעַל הַשְּׂדֵה;

וּבְקִצְרָכֶם אֶת קִצְרֵי אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה לְשׁוֹן רִשְׁי: חוֹר וּשְׁנָה בָּהֶם, לְעֵבֶר עֲלֵיהֶם בְּשָׁנֵי לְאוּיִן. וְרִבִּי אֲבָרְהָם אָמַר כִּי הִטְעַם בַּעֲבוּר כִּי חָג הַשְּׁבוּעוֹת בְּכּוֹרֵי קִצְרֵי חֲטִים, הַחֲוִיר
 וּבְקִצְרָכֶם אֶת קִצְרֵי אֲרָצְכֶם לֹא תִכְלֶה לְשׁוֹן רִשְׁי: חוֹר וּשְׁנָה בָּהֶם, לְעֵבֶר עֲלֵיהֶם בְּשָׁנֵי לְאוּיִן. וְרִבִּי אֲבָרְהָם אָמַר כִּי הִטְעַם בַּעֲבוּר כִּי חָג הַשְּׁבוּעוֹת בְּכּוֹרֵי קִצְרֵי חֲטִים, הַחֲוִיר

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוֹרוֹת בְּלוֹם, אֲבוֹרְמוֹבִיץ
 רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוֹרוֹת בְּלוֹם, אֲבוֹרְמוֹבִיץ
 רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מִהֲדוֹרוֹת בְּלוֹם, אֲבוֹרְמוֹבִיץ

♦ יום חמישי י"א אייר ♦

(כג) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

כג ומליל יי עם משה למימר:

(כד) דבר אל־בני ישראל לאמר בחדש השביעי
באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה
מקרא־קדש:

כד מלל עם בני ישראל למימר ביהא
שביעאה בחד לירחא יהי לכון ניהא
דיכרן יבבא מערע קדיש:

כ"ג • זכרון תרועה • (ר"ה לב) זכרון פסוקי וזרונות ופסוקי שופרות, לזכר לכם עקרת יצחק, שקרב תחתיו איל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 186)

. . נמשך עתה בראש השנה באמירת (פסוקי) שופרות".
ונש להעיר מהשקלא־וטרין בלשון הש"ס "אמר הקב"ה
אמרו לפני מלכיות כו". ובקמ"ב כן: "כל זה אסמכתא
מדבריהם". וראה מפרשי רש"י.

זכרון פסוקי וזרונות ופסוקי שופרות (רש"י כג, כד) אף
שאמירת הפסוקים היא רק מדרבנן, היא פועלת יותר
מהתקיעה עצמה, וזאת - מצד מעלת דברי תורה על קיום
מצוה. וכמבאר בחסידות, ש"אמתית הגלוי שיהיה לעתיד

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

מלאכה שחייבין על מינה חטאת,
מלאכה שאין חייבין על מינה חטאת
מנין, כגון לא עולין על אילן ולא
רוכבים על גבי בהמה ולא שטין על
פני המים ולא מספקים ולא מטפחין,
תלמוד לומר **כל מלאכה**. אין לי אלא
דרשות, דמצוה מנין, שאין מקדישין
ואין מעריכין ואין מקרימין ואין
מגביהין תרומה ומעשרות, תלמוד
לומר **שבתון**, שבות. וכענין זה היא
שנויה בתורת כהנים (לעיל טו כט) ביום
הכפורים. ואף על פי שאלו הבריות
חלוקות בלשון ובמדרשיהן, שמא
לדבר אחד נתפנו, להביא אסמכתא
לשבות דרבנן.

ומכל מקום, בין שיהיה פרוש הבריתא
הראשונה כמו שאמרנו, או שהן
כלן אסמכתות, אבל פרוש **שבתון** כך
הוא, שתהיה לנו מנוחה מן הטרח
והעמל כמו שבארנו. והוא ענין הגון
וטוב מאד.

והנה הזכירו על המלאכות בשבת
בלאו ועלש ברת ומיתה,
והטרחים והעמל בעשה, וביום טוב
המלאכה בלאו והטרח בעשה. וממנו
אמר הנביא (ישעיה נה יא): מעשות דרכיך
ממצוא חפצך ודבר דבר. וכן: שבת
שבתון יהיה לארץ (והלן כה טו) שבת של
מנוחה, שלא יחרש ולא יעבד אותה

דבר זה שהוא מדברי סופרים מנין מן
התורה, אבל היה לו לומר דברים
שאינן מלאכה מנין, תלמוד לומר
שבתון.

ונראה שהמדרש הזה לומר שנוצטוו
מן התורה להיות לנו מנוחה
ביום טוב אפילו מדברים שאינן
מלאכה, לא שיטרח כל היום למדד
התבואות, ולשקל הפרות והמתכות
ולמלא החביות וכו', ולפנות הכלים וגם
האבנים מבית לבית וממקום למקום,
ואם היתה עיר מקפת חומה ודלתות
נעולות בלילה יהיו עומסים על
החמורים, ואף יזו וענבים ותאנים וכל
משא יביא ביום טוב, ויהיה השוק מלא
לכל מקח וממכר, ותהיה החנות
פתוחה והחנוני מקיף, והשלחנים על
שלחנם והזהובים לפניהם, ויהיו
הפועלים משפמיין למלאכתן
ומשכירין עצמם כחל לדברים אלו
וכיוצא בהן, והתרו הקמים הטובים
האלו ואפילו השבת עצמה, שבכל זה
אין בהם משום מלאכה. לכך אמרה
תורה **שבתון**, שיהיה יום שבתה
ומנוחה, לא יום טרח. וזהו פרוש טוב
ויפה.

ואחרי כן ראיתי במכילתא אחרייתי
דרבנן שמעון בן יוחאי (יב טו)
ששנו בה לשון אחר: אין לי אלא

(כד) יהיה לכם שבתון. שיהיה יום
שבתה לנוח בו. ואמרו רבותינו
(שבת כד) שבתון עשה הוא. והנה העושה
מלאכה ביום טוב עובר בלאו ועשה,
והשובת בו מקים עשה. ועל דעתם,
המועדות כלם הקשו זה לזה, כי לא
נאמר שבתון בחג המצות ולא בעצרת.
ובמכילתא (בא ט) ראיתי בפרשת
החדש הזה (שמות יב):

ושמרתם את היום הזה (שם יב ז) למה
נאמר, והלא כבר נאמר: כל מלאכה
לא יעשה בהם (שם פסוק טו), אין לי אלא
דברים שהם משום מלאכה, דברים שהם
משום שבות מנין, תלמוד לומר
ושמרתם את היום הזה, להביא דברים
שהם משום שבות. כול אף חלו של
מועד יהא אסור משום שבות, והדין
נותן, תלמוד לומר ביום הראשון
שבתון (והלן כט טז). והנה ידרשו **שבתון**
לשבת בו לגמרי אפילו מדברים שאינן
מאבות מלאכות ותולדותיהן.

אבל לא נתברר לי זה, שאם תאמר
שהוא אסמכתא, מה טעם
שיאמרו בלשון הזה, כי "שבות"
בלשונם נאמר לעולם על של דבריהם,
והיאך יתכן לומר דברים שהם אסורין
משום שבות של דבריהם מנין שיהיו
אסורין מן הכתוב. ודרך האסמכתות
לשנות שהם מן התורה, לא שיאמרו

(כה) כַּלְמֵלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אֵשׁ לַיהוָה:

כַּה כָּל עֲבִידַת פִּלְחָנָא לֹא תַעֲבִידוּ וְתִקְרְבוּ אֵשׁ לַיהוָה:

כז וְהִקְרַבְתֶּם אֵשׁ • הַמִּוֹסְפִים הָאֵמוּרִים בְּחֹמֶשׁ הַפָּקוּדִים.

(כו) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(כו) אַךְ בַּעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפָּרִים הוּא מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אֵשׁ לַיהוָה:

כז בְּרַם בַּעֲשֹׂא לִיְרֵחָא שְׁבִיעֵאָה הַדִּין יוֹמָא דְכַפּוּרָא הוּא מְעַרַע קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֹון וְתַעֲנוּן נַת נַפְשֵׁיכֹון וְתִקְרְבוּן אֵשׁ לַיהוָה קְרַבְנָא קְרַבְנָא קְרַבְנָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

כלל. וזהו מה שדרשו שאין בחלו של מועד משום שבות. וזה מן התורה, שאלו מדבריהם כל דבר שאינו עושה אינו אומר לגוי ועושה (מס' יב), שאפלו בשבות דאמירה הקמירו בה.

וזכרון תרועה. פסוקי וזכרונות ופסוקי שופרות לזכר לכם עקדת יצחק שקרב תחתיו איל. לשון רש"י. והנה צריך הרב להביא גם פסוקי המלכיות מן המדרש, שלא יתכן שיזכיר הכתוב פסוקי הזכרונות ושופרות ולא יזכיר המלכיות. וכבר דרשו אותם מפסוק: והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני ה' אלהיכם (במד' י א), שאין תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, ומה תלמוד לומר אני ה' אלהיכם, אלא זה בנן אב שקל מקום שאתה אומר וזכרונות אתה סומך להם את המלכיות, כדאיתא בתורת כהנים (פא) ובמסכת ראש השנה (לב). **אבל** כל זה אסמכתא מדבריהם, ומפרש אמרו (שם לד): הולכין למקום שתוקעין ואין הולכין למקום שמברכין, פשיטא, הא דאוריתא והא דרבנן, לא צריכה דאף על גב דהא ודאי והא ספק.

אבל וזכרון תרועה כמו: יום תרועה יהיה לכם (במד' כט א), יאמר שגריע ביום הזה ויהיה לנו לזכרון לפני השם, כמו שנאמר להלן (שם י א): ותקעתם בחצצרת והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

ובעבור שאמר שם. וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חודשכם ותקעתם בחצצרת על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם, וזכאן צוה במועד הזה

בלבד, ואחרי כן (בפסוק יא) אמר: והקרבתם אש, הנה התרועה הזאת אינה התרועה ההיא, שהיא בחצוצרות על הקרבן. וזאת אינה על הקרבן, אבל היא חובה בכל ישראל, והיא בשופר, כי לא צוהו עדין לעשות חצוצרות, וסתם כל תרועה בשופר היא, כמו שנאמר (להלן כה ט): והעברת שופר תרועה.

ולא פרש הכתוב טעם המצוה הזאת, למה התרועה, ולמה נצטרך וזכרון לפני השם ביום הזה יותר משאר הימים, ולמה יצוה להיותו **מקרא קדש**. אבל מפני שהוא בחדשו של יום הכפורים בראש החדש נראה שבו יהיה דין לפניו יתברך, כי גם דין עמים, בראש השנה ישב לבסא שופט צדק, ואחרי כן בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו. רמז הכתוב הענין באשר נודע בישראל מפי הנביאים ואבות קדושים.

ועל דרך האמת, **תרועה** היא שעמדה לאבותינו ולנו, שנאמר (תהלים פט טז): אשרי העם יודעי תרועה, וכענין שכתוב (ירמיה ד טז): תרועת מלחמה, כי השם איש מלחמה. אם כן, יום תרועה יהיה לכם, שיהיה היום לתרועה לנו, וכן **וזכרון תרועה מקרא קדש**, שיהיה הזכרון בתרועה, ולפיכך הוא **מקרא קדש**. ולא הצריך להזכיר שופר, כי השופר רמז ביום והתרועה בו, והנה הוא יום דין ברחמים לא תרועת מלחמה. ומפני זה הזכיר הכתוב התרועה, שבקר קבלה ביד רבותינו וכל ישראל רואים עד משה רבנו שקל

תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה. ולמה יזכיר הכתוב תרועה ולא יזכיר התקיעות כלל, לא בראש השנה ולא ביום הכפורים, אבל התקיעה היא הזכרון והוא השופר, והתרועה בשמיה, ומפני שהיא כלולה מן הרחמים, תקיעה לפניה ולאחריה. ולפיכך אמר בידועי תרועה, כי בצדקה ירומז כי תפארת עזמו אתה. והנה זה מבאר כי הכל תלוי בתשובה, אלא בראש השנה מתניח במדת הדין ומנהיג עולמו, וביום הכפורים במדת הרחמים, והוא מאמרם (ר"ה לב): מלך יושב על כסא דין וכו', ראש השנה יום דין ברחמים ויום הכפורים יום רחמים בדין.

וימן הענין שפרשנו תבין טעם הכתוב במסעות (במד' יז): תרועה יתקעו למסעיהם, ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו, כי במסעיהם כתוב: ויסע מלאך האלהים (שמות יד טז), וכתוב: ויפצו איביר וינסו משנאיד מפניך (במד' י לד), כטעם: פני ה' בעש' רע (תהלים לד יז), ובהקהיל את הקהל נאמר (במד' י לו): שובה ה' רבבות, כטעם ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד (דברים לג ט). ונעשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים ירמז לעשר ספירות, כי ביום הכפורים יתעלה בהם ויגבה ה' צבאות במשפט, כידוע בקבלה, וגם יש בזה אות בשמים, שהחדש הזה מולד מאננים, כי בו פלס ומאנני משפט לה'. תורה כה

(כו) **אך בעשור לחדש**. כל אכין ורקין שבתורה מעוטין (ר"ה יז: סנהדרין מט),

וְכָל־מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כַּפָּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כח וְכָל עֲבִידָא לֹא תַעֲבִידוּן בְּכֶרֶן יוֹמָא הַדִּין
 אַרִי יוֹמָא דְכַפּוּרָא הוּא לְכַפֵּרָא עֲלֵיכוֹן
 קְדָם יי אֱלֹהֵכוֹן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מכפר הוא על השבים ואינו מכפר על שאינן שבים. לשון רש"י מדברי רבותינו (כת"ב כאן ושבועות יג). ואם כן יהיה טעם הכתוב כי באחד לחדש יהיה לכם לכלכם יום זכרון תרועה שתהיו בלכם גדוּלִין לַפְּנִי, אף יהיה למקצתכם בעשור לחדש הַזֶּה יום הכפורים.

וְהַיּוֹם הוא פטעם "בלבד", וכן: שא נא חטאתי אף הפעם (שמות יז), וכן הרק אף במשה (במדבר יב ב), הבלבד במשה, וכן: אף בחמשה עשר יום לחדש השביעי (פסוק לט), יאמר בלבד בחמשה עשר תחגוג את חג ה' שבעת ימים, לא רצופים, שאין חגיגה דוחה שבת. ובדרך הַזֶּה תִּפְרְשׁוּ בְּכָל הַמִּצְוֹת כְּפִי קִבְּלַת רְבוּתֵינוּ. וְכַמּוֹדָה: אף טרף טרף (בראשית מד כח), שלא נעשה בו ענין אחר לבד הטרף. וכן: כי היו בני ישראל ובני יהודה אף עשים הרע בעיני מנצחיהם כי בני ישראל אף מכעסים אתי (ירמיה לב א), שלא יעשו דבר אחר. **וְעַל** דָּרָךְ הַפֶּשֶׁט אף טעמו אכן, לאמת הענין, אכן נודע הדבר (שמות ב יד),

אכן באדם תמותו (תהלים פב ז), אכן בעשור לחדש יום הכפורים הוא הבטחה באמתת הענין, יאמר, באחד לחדש יום הדין אמנם בעשר לחדש יום כפורים על כן תענו את נפשותיכם וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ.

וְכָן, אף עצמי ובשרי אתה (בראשית כט יד), אף מלך ישראל הוא (מלכים"א כב לב), אף טוב לישראל אלהים לבְּרִי לָכֵךְ (תהלים עג א). וכן פירש: אף את שבתתי תשמרו (שמות לא יג) הנה צויתי אתכם במלאכת המִשְׁכָּן אכן את שבתתי תשמרו לעולם. וכן פלם יתפרשו לך בדרך הַזֶּה אם תשפיל בָּהֶם. תורה כח

(כח) בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה, אמרו המפרשים שפרשו בגוף היום הַזֶּה, וכן: ולחם וקלי וזכרמל לא תאכלו עד עצם היום הַזֶּה (פסוק יד), עד גוף

היום, וכן: וכעצם השמים לטהר (שמות כד י), גוף השמים. **וְלֹא** נוכח לפרש שירמו אל עצם היום הַזֶּה וְכָחוּ, כמו שאמרו רבותינו (ספרי דברים לב מח) בפסוק בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה בֹּא נַח (בראשית יג א), בעצם היום הַזֶּה הוציא ה' את בני ישראל (שמות יב נא), כי כתוב (פסוק לב) בתשעה לחדש בערב מערב עד ערב. וכן: וקראתם בעצם היום הַזֶּה מקרא קדש (פסוק כא) גם הלילה בכלל.

וְהַיּוֹם לא הזכיר "בעצם היום הַזֶּה" בשבת ולא במועדים, רק בחג השבועות (לעיל פסוק כא) וביום הכפורים (כאן), וכן באסור החדש אמר (פסוק יד) עד עצם היום הַזֶּה. והנראה בטעם הדבר, כי בעבור שאמר בשבועות: מיום הביאתכם את עמך התנופה וגו' תספרו חמשים יום, ואמר: והקרבתם מנחה חדשה, ממושבתיכם תביאו וגמר הענין (פסוקים טו-יז), והאריך לצוות בקרבנות, (פסוקים יח-כ) הצריך לומר (בפסוק כא): וקראתם בעצם היום הַזֶּה מקרא קדש, כי גוף היום הוא קדוש ואסור בעשיית מלאכה, ואיננו תלוי בעמל ולא בקרבנות.

וְכָן ביום הכפורים, מפני שאמר (פסוק כז): **וְעִנִיתם את נַפְשֵׁיכֶם וְהִקַּרְבַתֶּם אִשָּׁה לַח**, ובפרשת אחרי מות תלה עוד הכפרה בקרבנות ובשעיר המשתלח, מפני כן הצריך לומר (כאן): **וְכָל מְלֹאכָה לֹא תַעֲשׂוּ** בגוף היום הַזֶּה, כי יום כפורים הוא בגופו לכפר עליכם, מלבד כפרת הקרבנות.

וְכָן "עד עצם היום הַזֶּה" בחדש (לעיל פסוק יד), עד גוף היום הַזֶּה שהוא יום הביאתכם את קרבן אלהיכם, שאפילו לא בא הקרבן המצוה נזהגת בגוף היום הַזֶּה, להיות החדש אסור לפניו ומתיר לאחריו. וזה טעם אמרו (פסוק יד): חקת עולם לדורתיכם בכל

משבתיכם, כמו שפרשתי (פסוק טז). **וּמִצְוָנוּ** עוד שהזכיר הכתוב "בעצם היום הַזֶּה" בענינים נגזרים לעתים מזמנים, אמר בנח: בעצם היום הַזֶּה בֹּא נַח וגו' (בראשית יג א), ויהי בעצם היום הַזֶּה יצאו כל צבאות ה' מארץ מצרים (שמות יב נא), וידבר ה' אל משה בעצם היום הַזֶּה עלה אל הר העברים (דברים לב מח'טו).

וְהַטַּעַם באלו, מפני שיתכן שהכניס נח בתבה קדם לכן הרבה מן החיה והעוף, וכן יתכן שיצאו מקצת ישראל ממצרים קדם לכן וביום ההוא נגמר הענין, וכן קדם ליום ההוא היתה צוואה למשה רבנו בעליה הדין וביום ההוא עלה, לך פרש הכתוב בכלן שהיו בגוף היום הַזֶּה, לא שהתחל בהם מתחלה ונשלם ענינם ביום ההוא, רק הכל היה בגוף היום הַזֶּה. וכן: בעצם היום הַזֶּה נמול אברהם וגו' (בראשית יז כ), שנמולו עם רב ביום אחד להגיד וריזותו במצות.

וְכָן נראה לי עוד כי עצם כל דבר כחו ותקפו, נגזר מלשון: כחי ועצם ידי (דברים ח יז), עו ותעצמות (תהלים סח לו), וכן: זה ימות בעצם תמו (איוב כב כג), בתקף שלמותו, ובעבור שהעצמות מוסדות הגוף ותקפו קראו כן. והנה בעצם השמים לטהר (שמות כד י), שטהרת הדבר שראו ברורה וזוהר כחזקתה השמים. ולכך יזכיר בימים הנזכרים "עצם היום", כי הענין בהם בעצמם, לא בדבר אחר נוסף בהם, שהוא הקרבנות אשר יקריבו בהם.

וְכָן אמר אַנְקְלוֹס: בקרן יומא הדין, בקרנו של יום, בגופו וכו', מלשון: וְכָל קַרְנֵי רִשְׁעִים אֲגִדֶּעַ (תהלים עה יא), מגני וקרן ישעי (שמואל"ב כב א), כי בעבור שהלכך בקרנים יקראו גוף הדבר קרנו. ובשלשון חכמים (תרומות פ"ו מ"א): משלם את הקרן ואינו משלם את החמש.

(כט) **כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תַעֲנֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמִּיהָ:**
כט אַרְי כָּל אָנָּשׁ דִּי לֹא מַתְעַנִּי בְּכַרְן יוֹמָא
הַדִּין וְיִשְׁתַּיְצִי מֵעַמָּהּ:

(ל) **וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהִאֲבֹדְתִי אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ:**
ל וְכָל אָנָּשׁ דִּי תַעֲבֵד כָּל עֲבִידָא בְּכַרְן יוֹמָא
הַדִּין וְאֹבֵד יֵת אָנָּשׁ הַהִיא מִגּוֹ עַמָּה:

כס"א וְהִאֲבֹדְתִי • לָפִי שֶׁהוּא אוֹמֵר 'כֶּרֶת' בְּכָל מָקוֹם, וְאִינִי יוֹדֵעַ מַה הוּא? כִּשְׁהוּא אוֹמֵר "וְהִאֲבֹדְתִי", לְמַד עַל הַכֶּרֶת, שְׁאִינוּ אֵלָּא אָבְדָן.

(לא) **כָּל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכָל מִשְׁבְּתֵיכֶם:**
לא כָּל עֲבִידָא לֹא תַעֲבִידוּן קָנִים עֲלֵם לְדִרְיֹכִין
בְּכָל מוֹתְבְּנִיכֹן:

כס"ב כָּל מְלָאכָה וְגו' • לַעֲבֹד עֲלֵיו בְּלֹאֵין הַרְבֵּה, אוּ לְהִזְהִיר עַל מְלָאכָת לֵילָה כְּמִלְאכַת יוֹם.

(לב) **שַׁבָּת שַׁבְתּוֹן הוּא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בַּתְּשׁוּעָה לְחֻדְשׁ בְּעָרֹב מַעֲרֹב עַד־עָרֹב תִּשְׁבַּתוּ שַׁבְּתֵיכֶם:**
לב שַׁבָּת שַׁבְתּוֹן הוּא לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם
בַּתְּשׁוּעָה לְחֻדְשׁ בְּעָרֹב מַעֲרֹב עַד־עָרֹב תִּשְׁבַּתוּ
שַׁבְּתֵיכֶם:

♦ יום שישי י"ב אייר ♦

(לג) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:**
לג וַיִּמְלִיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(לד) **וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַפִּסְכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה:**
לד לִדְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימָר בַּחֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי יוֹם
עֲשֹׂרָא יוֹמָא לְיִרְחָא שְׁבִיעֵאָה הַדִּין חֲמָא
דְּמַטְלִיא שְׁבַעַת יוֹמִין קָדָם יְיָ:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיֵּשׁ גורסין בתרגום בְּכַרְן בְּכ"ף, וְהַכֹּל אַחֲד, כִּי בַכְּתוּב כּוּבַע וְקוּבַע שְׁוִים, וַיִּשְׁתַּמְשׁוּ חֻקִּים בְּכָל לְשׁוֹן עַכְבָּה בְּכ"ף, נִגְזֹר מוֹלָא וְעַקְבָּם כִּי יִשְׁמַע קוֹלוֹ (איב לו ד), וַיֵּאמְרוּ: מִתְקַשֵּׁט (תוספתא בְּהַבֹּת α ז) מִן תַּכְשִׁיטִין, וְאָמְרוּ: קִרְסְמוּהָ נְמִלִּים (פָּאָה פ"ב מ"ז) מִן יִכְרַסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר (תהלים פ ד). וְהִנָּאֵמַר בְּמִקְוֹמוֹת הַנִּזְכָּרִים "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" גַּם כֵּן פְּרוּשׁוֹ בְּכַח הַיּוֹם הַהוּא, שֶׁהֵם עֲנִינִים לֹא יַעֲשׂוּ בַיּוֹם אֶחָד כְּמִנְהַגוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָּה אָמַר כִּי כָּל הַחֵדָּה וְכָל הַבְּהֵמָה וְכָל הָעוֹף וְכָל רוֹמֵשׁ עַל הָאָדָמָה נֶאֱסָפוּ בְּכַח הַיּוֹם הַהוּא בְּגִזְרַת הָאֵל עֲלֵיהֶם כִּי פִּיּוּ הוּא צְנָה וְרוּחוֹ הוּא קִבֵּץ (וּשְׁעִיָּה לז טז). וְכֵן לֹא יִאָּסְפוּ שֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הַגְּבָרִים לְבַד מִשָּׁה וַיֵּצְאוּ בְּאִישׁ אֶחָד מֵאַרְץ מִצְרַיִם, רַק בְּכַח הַיּוֹם הַהוּא הִנָּגְזֹר עֲלֵיו כֵּן מִפִּי עֲלִיוֹן. **וְכֵן** בְּעֲנִין מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, לְהַגִּיד כִּי בַיּוֹם שֶׁנִּצְטָרָה בְּשִׁירָה וּבְחֻבָּה וְלִמְדָה אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְיָה בְּפִיהֶם (דברים לא יט) וַיְכַל לְדַבֵּר אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (שם לב מה) נִגְזֹר עֲלֵיו שִׁיעֲלָה בְּכַח הַיּוֹם הַהוּא שֶׁהִגְזִירָה בּוֹ אֵל הַר הָעֲבָרִים, וְאָמַר וְזֹאת הַבְּרָכָה וְעֲלָה שֵׁם, הוּא עֲנִין רְאוּי לְיָמִים רַבִּים אֲבָל נַעֲשֶׂה בְּכַחוֹ וַעֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם. וְכֵן מִילַת שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנֶה עָשָׂר אִישׁ בַּיּוֹם אֶחָד

בְּבֵית אֲבִרְהָם מִה' הוּא, וְאָמַר יְחֻזְקָא (א ז): הֵמָּה וְאֲבוֹתָם פִּשְׁעוּ כִּי עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה, לְהַכְנִיס הַיּוֹם בְּכָלֵל הַהוּא. וְכֵן עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה דִּחְדַּשׁ, שֶׁהוּא עַד וְעַד בְּכָלֵל, כִּי גוֹף הַדְּבָר כָּחוֹ וְתִקְפוֹ. **וְרַבְרִינּוּ** דְּרָשׁוּ (ת"כ פאן) מִלְשׁוֹן "בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה" דְּמוּעָדִים עֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם, כְּלוֹמֵר מַעַת צֵאת הַכּוֹכָבִים עַד צֵאתָם בְּלִיל הַמַּחֲרָת, לְמַעַט הַתּוֹסֶפֶת שֶׁלְמִדּוֹ לְהוֹסִיף מִחֹל עַל הַקָּדָשׁ. וַיִּדְרָשׁוּ (בספרי דברים לב מוח) בְּלִיל וּבִיצִיאת מִצְרַיִם וּמִשָּׁה בְּעֲצוּמוֹ שֶׁל יוֹם בְּחֻצֵי הַיּוֹם, כִּדְאִיתָא בְּסַפְרֵי וּכְתָבוֹ רַשִׁי בְּפָרָשַׁת הָאֲזִינוּ (שם). תורה כט

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 417)

א. היא חלה מיד משקדש החג. **ב.** היא חלה במשך כל שבועת ימי החג (מה שאין כן מצות נטילת ארבעת המינים חלה (מן התורה) רק ביום הראשון). **ג.** נתן לקנימה כל שעות היום והלילה.

חג הסוכות שבעת ימים (כג, לד)

שם החג נקבע על שם מצות סכה ודקא, לא על שם מצות נטילת ארבעת המינים. ויש לומר, שהדבר נובע ממשלתה המיוחדת של מצוה זו.

(לה) ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבודה לא תעשו:
לה ביומא קדמא מ'ערע קדיש כל עבדת פלחן לא תעבדון:

י"ז מקרא קדש • [ביום הפורים] קדשהו בכסות נקיה ובתפלה, ובשאר ימים טובים – במאכל ובמשתה ובכסות נקיה ובתפלה.

(לו) שבעת ימים תקריבו אשה ליהוה ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה ליהוה עצרת הוא כל מלאכת עבודה לא תעשו:
לו שבועא יומין תקריבון קרבנא קדש ביומא תמינא מ'ערע קדיש יהי לכוון ותקריבון קרבנא קדש יי קגש תהון כל עבדת פלחן לא תעבדון:

אפלו מלאכה שהיא עבודה לכם, שאם לא תעשה, יש חסרון פיס בדבר. **לא תעשו** • יכול אף חלו של מועד יהא אסור במלאכת עבודה? תלמוד לומר: "הוא".

י"ח עצרת הוא • עצרתי אתכם אצלי כמלך שומן את בניו לסעודה לכך וכך ימים. כיון שהגיע זמן להפטר, אמר: בני, בבקשה מכם, עכבו עמי עוד יום אחד, קשה עלי פרדתכם. כל מלאכת עבודה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב ע' 433)

לאחר שהיו כל ימי חג הסוכות יחד ובאחדות. והקב"ה אומר "קשה עלי" בגלל "פרידתכם", היות שברכותיו של הקב"ה חלות רק כשבני ישראל באחדות. והפתרון "עכבו עמי עוד יום אחד", עד עכשו בני ישראל היו באחדות מפני סבות חג הסוכות וכדומה, עכשו "עכבו עמי עוד יום אחד" ללא שום סיבה, מלבד עצם השנהיה יחד באחדות.

(לז) אלה מועדי יהוה אשר תקראו אתם מקראי קדש להקריב אשה ליהוה עלה ומנחה זבח ונסכים דבר יום ביומו:
לז אליו מועדי יי די תערעון יתהון מ'ערע קדיש לקרבא קרבנא קדש יי עלתא ומנחתא נכסת קודשין ונסוכין פתגם יום ביומא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

חג השבועות עצרת, כי הוא כיום שמיני של חג שקראו הפתוח בן. וזהו מאמרם (תנינא יז): שמיני רגל בפני עצמו הוא לענין פז'ר קש"ב. ותשלומין דראשון הוא, כי הוא אצילות הראשונים ואינו באחדות שלחם. ולכך יזכיר בפ'רשת כל הבכור (דברים טו ט"ו) בשלש רגלים, חג המצות וחג השבועות וחג הסוכות שבועת ימים, ולא יזכיר השמיני, כי שם אמר יראה כל וכו' וגו', וזהו זה מבאר. תורה לו

(לו) עצרת היא • עצרתי אתכם לפני, כמלך שומן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר אמר בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד שקשה עלי פרדתכם. לשון רש"י. ואגדה זו שנויה בויקרא רבה. **ועל** דרך האמת, כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ (שמות כ יא), ויום השביעי הוא שבת ואין לו בן זוג, וכנסת ישראל היא בת זוגו, שנאמר: ואת הארץ, והנה היא שמינית.

כ"י • עלה ומנחה • (מנחות מד) מנחת נסכים הקרבה עם העולה. דבר יום ביומו • חק הקצוב ב'חמש הפקודים'. דבר יום-ביומו • הא אם עבר יומו, בטל קרבנו.

לח בר שפיא דיי ובר מתנתיכון ובר כל נדריכון ובר כל נדבתיכון די תתנון קדם יי: (לח) מלכד שפתת יהוה ומלכד מתנתיכון ומלכד כל-נדריכון ומלכד כל-נדבתיכון אשר תתנו ליהוה:

לט) אף בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספקכם את-תבואת הארץ תחגו את-חגי יהוה שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון: (לט) אף בחמשה עשר יום. תחגו • קרבן שלמים לחגיגה. יכול תדחה את השבת? תלמוד-לומר: "אף", הואיל ויש לה תשלומין כל שבעה. באספקכם את-תבואת הארץ • שיהא חדש שביעי זה בא בזמן אסיפה. מכאן שנצטוו לעבר את השנים, שאם אין

העבור, פעמים שהוא באמצע הקיץ או החורף. תחגו • שלמי חגיגה. שבעת ימים • (חגיגה י) אם לא הביא בזה, יביא בזה. יכול? הא מביאין כל שבעה? תלמוד-לומר: "וחגתם אותו", יום אחד במשמע ולא יותר. ולמה נאמר "שבעה"? לתשלומין.

מ ותסבון לכו ביומא קדמא פרי אילנא אתרוגין ולבין והדסין וערבין דגחל ותחידון קדם יי אלהכון שבעת יומין: (מ) ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ-עבת וערבי-גחל ושמחתם לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים:

כ"י • פרי עץ הדר • (סוכה לה) עץ שטעם עצו ופריו שוה. הדר • הדר באילנו משנה לשנה, וזהו אתרוג. כפת תמרים • חסר ו'י; למד שאינה אלא אחת. וענף עץ-עבת • שענפיו קלועים כעבותות וכחבלים, וזהו הדס העשוי כמין קליעה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לט) באספקכם את תבואת הארץ. שיהא חדש שביעי זה בזמן אסיפה, מכאן שנצטוו לעבר את השנים, שאם אין העבור פעמים שהוא בא באמצע הקיץ או החורף. לשון רש"י. ולשון תורת כהנים (פא): עבר את השנים שתעשה הקג באספת הפרות, יכול באספת כל הפרות, תלמוד לומר (דברים טו א) מגרנד ומקרב, מגרנד לא כל גרנד, ומקרב, לא כל קרב. אי באספק מגרנד יכול מקצת, תלמוד לומר באספקכם את תבואת הארץ, הא כיצד, השתדל לעבר את השנה שתעשה הקג רב אספת כל הפרות. וכבר למדו (רי"א כא) העבור מחדש האביב (דברים טו א). אבל שם למד על האביב, וכאן למד על פרות האלן, שפר שנו חכמים (סנהדרין יא): על שלשה דברים מעברין את השנה, על האביב ועל פרות האילן ועל התקופה. והנה העבור נלמד מאליו, שהקג הנה בזמן אסיפה. אבל ענין שיטת הכתוב, שיאמר: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם כלם מקראי קדש להקריב בכלם אשה לה, אכן ביום חמשה עשר לחדש השביעי הנה בעבור שהוא עת אספקכם את תבואת הארץ תחגו את חג ה' בשבעת ימים. והוסיף לומר בכאן: ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון, שתשבתו ותנוחו בהם, כאשר פירשתי (פסוק כד). ואמר עוד שתוסיפו לשמח לפני השם בלולב ואתרוג שבעת ימים, כי הוא זמן שמחה שברך השם אותך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך, והיית אף שמח לפניו. וטעם תחגו את חג ה' שתחגו לפניו

לתת הודאה לשמו על מעשיכם, אסף כי בא. וחור ואמר עוד (פסוק מא): וחגתם אותו חג לה, לסמך אליו: בסבת תשובו (פסוק מב). וטעמו, וחגתם אותו חג שבעת ימים בשנה שתשובו בסבות וכל האורח בישאל לשוב בסבת, לומר שיעשו חג שבעה בלולב ושמחה ובספה. ומדרשו: וחגתם אותו חג לה, מה תלמוד לומר, לפי שנאמר (דברים טו טו): שבעת ימים תחג לה אלהיך, יכול ישען חגיגה כל שבעה, תלמוד לומר אותו וכו'. בתורת כהנים (פא). תורה מ

(מ) פרי עץ הדר. שטעם עצו ופריו שוה. הדר, הדר באילנו משנה לשנה, וזה אתרוג. לשון רש"י. והן אסמכתות שעשו רבותינו (י"ב פא, ס"ה לה) לקבלתם. ורבי אברהם כתב: והאמת אמרו כי אין פרי עץ יותר הדר ממנו, ודרשו בו הדר באילנו אסמכתא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם – התועדויות תשמ"ז כרך א ע' 165, ע"9 ביאורי החומש)

נגאלין עד שיהיו כלם אגודה אחת". ונמצא, שנטילת ארבעת המינים - הרומוזות, כידוע, לאחדות ארבעת הסוגים שבין ישראל, כך שכלם נעשים "אגודה אחת" - היא המביאה לידי גלוי "שמו של משיח", בגאולה השלמה.

ולקחתם לכם ביום הראשון (כג, מ)
בשכר שלשה ראשון' וכו' לשלשה ראשון . . ולשמו של משיח, דכתיב 'ראשון לציון הנה הנם' (פסחים ה, א)
ידוע, שסבת הגלות היא שנאת חנם, ואלו הגאולה תבוא על ידי אהבת ואחדות ישראל, כמאמר חז"ל "אין ישראל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יט עמ' 350)

מינים שונים, והינו שהאחדות היא חיצונית ואינה הופכת אותם לגוף אחד. ואלו הסכה מאחדת את כל ישראל באחדות אמתית, כגוף אחד, כמאמר "ראויים כל ישראל לישיב בסכה אחת".

ולקחתם לכם ביום הראשון (כג, מ) כאן נאמר "לכם", ואלו בסכות נאמר "חג הסכות תעשה לה". בטעם הדבר יש לומר, דהנה ארבעת המינים מסמלים ארבעה סוגים בבני ישראל, שכלם מתאחדים במצוה זו, אך הם נשארים

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פי לקוטי שיחות כרך כב, עמוד 132 – מתוך 'לקראת שבת')

כל הערבות בשורות לברכה

ויבן זה על"פי פנימיות הענינים:

ידועים דברי המדרש (ויקרא רבה פרשה ל, יב) שבד' המינים רמוזים ד' הסוגים שבבני ישראל, המחקקים לבעלייתורה ובעלי מעשים טובים. והערבה רומזת ליהודי שאין בו לא תורה ולא מעשים טובים.

והנה, התאחדות האתרוג הלולב וההדס אחד עם השני, הרי היא קשורה עם מעלותיהם הגלויזות המשיכות ומקשרות ביניהם. מה שאין"כן זה שנומשל לערבה, הנה

ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדל כפת תמרים וענף עץ-עבת וערבי-נחל (כג, מ).

הנה, הגמרא (סוכה, לא - לד) מדיקת במלות הפסוק, ודווקא מהם פריטים רבים בנוגע לד' המינים היא צריכים להיות: האתרוג - "פרי עץ" ו"הדר" דוקא, הלולב - "הראוי לאוגדן" דוקא וכו'.

אמנם לגבי הערבה, לא מצוינו בגמרא דיוק שצריכים להיות דוקא "ערבי נחל", ואין אפילו שום הדור בכך. וטעמא בעי.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

השם הגדול שבצעת ימים שבמעשה בראשית, ותסמכו להם השמיני עצרת, כענין שנאמר: למנצח על השמינית (תהלים א, א). וגם באותן השבועה תקחו בהם פרי עץ הדר, והלולב באגודה, ולכך הקדים האתרוג. אבל בשמיני אינו צריך, כי הוא עצמו הדר.

וזה טעם וחתמתם אותו חג לה' שבצעת ימים בשנה, שתחגו שבצעת הימים עם השנה, ענין סבוב והקפה, מלשון: וחג שמים (איוב כב יד), ובמחזוזה יתארהו (ישעיה מד י), וכן המון חולג (תהלים מב ט). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה, אמרו בויקרא רבה (ל ט): **פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא** שנאמר (תהלים צו ו) הוד והדר לפניו. **כפת תמרים זה הקדוש ברוך הוא** שנאמר (שם עב א): צדיק כתמר יפריח. **וענף עץ עבת זה הקדוש ברוך הוא** שנאמר (זכריה א ח): והוא עמד בין ההדסים אשר במצלה. **וערבי נחל זה הקדוש ברוך הוא** שנאמר (תהלים סח ט): סלו לרכב בערבבות, ובמדרשו של רבי נחניה בן הקנה,

(תענית ב) על דרך האגדות שהמינין הללו באין לרצות על המים. **ועל דרך האמת, פרי עץ הדר הוא הפרי שבו רב התאנה**, ובו חטא אדם הראשון, שנאמר (בראשית ג: ו) ותרא האשה כי טוב העץ למאכל וכי תאנה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל. והנה החטא בו לבדו, ואנחנו נרצה לפניו עם שאר המינים. **וכפות תמרים הוא הראש**, הקו האמצעי כפול וגבוה על כלם, **וענף עץ עבת רמז לשלש ספירות** כבד אחד, כענין שנאמר: מידי אביר יעקב (שם מט כד), **וערבי נחל** כענין שנאמר (תהלים סח ט): סלו לרכב בערבבות, כי יתעברו מדת הדין במדת הרחמים. ומכאן תבין ותדע שאין האתרוג עמהם באגודה, והוא מעבב בהם, כי הוא כנגד העצרת שהוא רגל בפני עצמו ותשלומין דראשון, והנה הם אחד בבחי' ולא אחד בפעל. וכבר פירשתי (בפסוק לו) טעם זה. **והנה טעם כל הפרשה**, תחגו את חג

והנבון בעיני כי האילן הנקרא בלשון ארמית אתרוג נקרא שמו בלשון הקדש **הדר**, כי פרוש אתרוג חמדה, כדמתרגמין נחמד למראה (בראשית ט: ט) דמרגג למחזי, לא תחמד (דברים ה יח): לא תרוג, ואמרין: מכל שפר ארג נכסין, ולשון חמדה והדר שוים בטעם. ונקרא העץ והפרי בשם אחד, כי בן המנהג רב הפרות תאנה אגוז רמון וזית וזולתם, וכן זה שם העץ והפרי שניהם בארמית אתרוג, ובלשון הקדש **הדר**.

ופשוטו של מקרא יאמר שנאקח לנו פרי עץ הדר ונקח כפות תמרים וענף אחד מעץ עבות וענף אחד מערבי נחל, והנה הם אחד מכל מין, כי כפות תמרים מחבר אל ולקחתם לכם שהם הרבים, כי הלכה היא כרבי עקיבא שאומר (סנה לד): בשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת. ולכך תרגם אנקלוס בבלן בלשון רבים, מחבר אל ולקחתם לכם שהם הרבים. ובטעם המצוה הזאת אמרו

אתרוג והלולב אינו לולב. מה שאין כן בערבא – הרי עצם זה שהיא מין הפשר "ערבי נחל" (שמבית ישראל היא), על אף שמעלתה זו אינה בגלוי, ובפעל לא גדלה אצל נחל – "תינוק שנשבה לבין העכו"ם" – הרי היא פשרה וראויה להצטרף ל"ארבעת המינים".

מא ותתחגון יתה תגא קדם יי שבעת יומין בשתא קנים עלם לדריכוון פירחא שביעא תתחגון יתה :

מב במטליא תיתבון שבעת יומין כל יציבא בישראל יתבון במטליא :

מג כדיל דיידעון דריכוון ארי במטליות ענני אויתבית ית בני ישראל באפקותי תהון מארעא דמצרים אנא יי אלהכון :

הקשר עמו הוא רק מצד עצמיותו, מצד עצם היותו מעם ישראל, ללא כל מעלה מגדרת וגלויה. ומזה נשתלשל להלכה: בשלשת המינים הראשונים, הנה סימני התורה בהם צריכים להיות בגלוי, דהסמנים הם אלו העושים אותם לכשרים ומיוחדים, ובגלעדיהם האתרוג אינו

(מא) וְחַגְגֶתֶם אֹתוֹ חֹג לַיהוָה שְׁבַעַת יָמִים בַּשָּׂנָה חֶקֶת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי תַחֲגֹגוּ אֹתוֹ:

(מב) בַּסֶּפֶת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל־הָאֶזְרָח בִּישְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֶּפֶת:

כג"י • הָאֶזְרָח • זֶה אֶזְרָח • בִּישְׂרָאֵל • (ת"י) לַרְבוֹת אֶת הַגֵּרִים.

(מג) לְמַעַן יֵדְעוּ דֹרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֶּפֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כד"י • כִּי בַּסֶּפֶת הוֹשַׁבְתִּי • (סוכה יא) עֲנִי כְבוֹד.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והוא הנכון בעיני על דרך הפשט, שיצנה שידעו הדורות את כל מעשי ה' הגדול אשר עשה עמכם להפליא, ששבן אותם בענני כבודו בספה, כענין שנאמר (ישעיה ד ה:ו) וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראת עין יומם ועשן וגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חפה, וספה תהיה לצל יומם מחרב וגו'. ומפני שכבר פרש שענין ה' עליהם יומם ועמוד האש בלילה, אמר סתם: **כִּי בַּסֶּפֶת הוֹשַׁבְתִּי**, שעשיתי להם ענני כבודי ספות להגן עליהם. **וְחַגְגֶתֶם** צנה בתחלת ימות החמה בזכרון יציאת מצרים בחדשו ובמועדו, וצנה בזכרון הנס הקים הנעשה להם כל ימי עמידתם במדבר, בתחלת ימות הגשמים. ועל דעת האומר ספות ממש עשו להם (ספה יא), החלו לעשותן בתחלת החורף מפני הקר במנהג המחנות, ולכן צנה בהן בזמן הזה. והזכרון, שידעו ויזכרו שהיו במדבר, לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמם לא חסרו דבר. תורה מד

הגאונים והראשונים כלם. תורה מא **(מב) אֶזְרָח. זֶה אֶזְרָח. הָאֶזְרָח**, להוציא את הנשים, שלא תלמד מחמשה עשר של חג המצות לחיבן בספה כמצה. בישראל, לרבות הגרים. לשון רש"י. ובתורת בהנים (פאז): אֶזְרָח, זה אֶזְרָח. הָאֶזְרָח, להוציא את הנשים. **כִּל הָאֶזְרָח**, לרבות את הגרים ועבדים משחררים. **ופשוטו** של מקרא על דרך הקבלה, מפני שאמר הכתוב (במדבר טו כט): תורה אחת יהיה לכם לגר ולְאֶזְרָח הָאֶרֶץ, ואמר (שם טו טז): ככם כגר יהיה לפני ה', לא יצטרף להשיב ולהזכיר בכל מקום כל האֶזְרָח והגר, ואמר: **כִּל הָאֶזְרָח בִּישְׂרָאֵל**, כאומר כל אשר הוא מישראל מגדולם ועד קטנם, שלא יהיה די באחד מבני הבית לדור בספה והשאר יושבו בבתי, אבל כלם ישובו בסכות. ויתכן שיאמר: כל אשר פֶּאֶזְרָח רענן בביתו, להוציא מפרשי ימים והולכי על דרך. תורה מג **(מג) כִּי בַּסֶּפֶת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**. ענני כבוד. לשון רש"י.

מאי פרי עין הדר, כדמתרגמינן: פרי אילנא אתרוגין ולולבין. ומאי הדר, הינו הדר הכל, והינו הדר שיר השירים דכתיב בהו ו י י: מי זאת הנשקפה כמו שחר וגו'. ולמה נקרא שמו הדר, אל תקרי הדר אלא הדר, זה אתרוג שהוא נפרד מאגד הלולב ואין מצות לולב קצת אלא בו, והוא אגוד עם הכל שעם כל אחד הוא ועם כלם יחד הוא. ומאי **לולב**, כנגד חוט השדרה. **וענף עץ עבת**, שענפיו חופין את רבו, משל לאדם שפזרועותיו יגן על ראשו, ענף לשמאל עבת לימין נמצא עץ באמצע. ולמה נאמר בו "עץ" שהוא שרש האילן. ומאי **ערבי נחל**, על שם המקום שהם קבועים בו ששמו נחל, דכתיב (קהל א ז): כל הנחלים הלכים אל הים וגו', ומאי ניהו ים הוי אומר זה אתרוג. ומנא לן דכל מדה ומדה מכל אלו השבעה אקרי נחל, שנאמר (במדבר כא ט): וממתנה נחליאל, אל תקרי נחליאל אלא נחלי אל וכו'. והמדרש הזה על דעת שלשה הדסים ושתי ערבות לולב אחד ואתרוג אחד, והיא הלכה לדברי

(מר) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת־מִעְדֵי יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פ
מד ומליל משה ית סדר מועדיא דיי
ואלפנון לבני ישראל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח עמ' 355)

מובן מאליי: אף שפרשת אמור נאמרה זמן קצר לאחר חגת המושקן, כסר משה מיד גם את הלכות הפרשה התלויות בארץ. אף בפרשת פנחס, שנאמרה זמן קצר לפני הכניסה לארץ, הפסוק נראה כמיתר.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת מוֹעֲדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (כג, מד) בסוף פרשת המועדים בפרשת פנחס כתיב "ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' את משה", ורש"י מבאר את החידוש בכתוב; מה שאין כן כאן. ויש לומר, שקאן החידוש

♦ שבת קודש י"ג אייר ♦

א ומליל יי עם משה למימר:

כד (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

ב פקד ית בני ישראל ויסבון לה משח ויתא
דכיא פתישא לאנהרא לאדלקא בוציניא
תדירא:

(ב) צו את בני ישראל ויקחו אליהם שמן זית ו
פתית למאור להעלות נר תמיד:

זית זך • שלשה שמנים יוצאים מן הזית: הראשון קרוי "זך", והן מפרשים ב'מנחות' (דף כז) וב'תורת כהנים'. תמיד • מלילה ללילה, כמו "עולת תמיד" שאינה אלא מיום ליום.

ש"י צו את בני ישראל • זו פרשת מצות הנרות; ופרשת "ואתה תצוה" לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המושקן, לפרש צרף המנורה, וכן משמע: "ואתה", סופף לצוות את בני ישראל על כך. שמן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אָבֵל צרף הפרשה הזאת לשני דברים, ששם צוה ויקחו אליה תרומה מאת בני ישראל, כלומר מאת כל איש אשר נמצא אתו שמן זית וך למאור עם שאר תרומת המושקן, וכן עשו כמו שנאמר (שם לה כח-כ): והנשאים הביאו וגו' ואת הבשם ואת השמן למאור. ואף על פי שאמר שם (שם כז כא) "חקת עולם לדורותם", הוא על ההדלקה, ועכשו כלה השמן ההוא שהביאו הנשיאים נדבה, וצוה שיקחו בני ישראל משל צבור לדורותם שמן זית וך פתית בשמן הראשון, כטעם: ויקחו אליה פרה אדמה (במדבר יט ב), שיבקשו אותה ויביאיה העבור. ושם (שמות כז כא) עוד לא אמר אלא: יערך אתו אהרן ובניו וגו', והיה במשמע על המנורה או בלא מנורה אם תשבר או תאבד כאשר היה בשוקם מן הגולה, ועכשו אמר בפרוש (פסוק ד): **על המנורה** **המנורה**, שלא ידליקו אלא על מנורה הטהורה. ומדרש רבותינו (ת"כ קא): **על המנורה** **המנורה**, על טהרה של מנורה, שלא יסמכם בקיסמים ובצורות. יערך את הנרות לפני ה',

ורבותינו דרשו בו (ת"כ קא): **וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל**, למלמד שהיה משה אומר להם לישראל הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חגג בחגג, כלשון שהוא שומע בו, כלשון ההוא אומר להם כל הפרשיות. ואנקלוס גם הוא נתבון לזה, שאמר: ומליל משה ית סדר מועדיא דה' ואלפנון. והנראה כי דעתו לרמוז שלמדם סדר המועדות בתקוני העבור הנמסר לו על פה בסיני, ונרמז ב"אשר תקראו אתם מקראי קדש", (לעיל פסוק ד) והוא למדם על פה כל הסדר המקבל בסוד העבור. תורה א **(כ) צו את בני ישראל**. זו פרשת מצות הנרות, ופרשת ואתה תצוה (שמות כז ב) לא נאמרה אלא על סדר מלאכת המושקן לפרש צרף המנורה, וכן משמעה: ואתה סופף לצוות את בני ישראל על כך. לשון רש"י: ואיננו נכון בעיני, שאין הפרשה ההיא סמוכה לפרשת המנורה. וכבר נאמר (שם כח): ויעל הנרות לפני ה' באשר צוה ה' את משה, ונהיה המצוה והמעשה נזכרים ונעשים כבר.

(מר) וטעם וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. כי הפרשיות של מעלה אזהרות באהרן ובניו, ומשה ידבר בהן אל אהרן ואל בניו, ופעמים יזכיר אחריהם גם בני ישראל, כמו שאמר בסוף פרשת מומין (לעיל כא כד): וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל, כי אף על פי שלא נצטוה אלא דבר אל אהרן איש מונרעך (שם פסוק יז), רצה להזהיר בית דין של ישראל על כך. **ואולי** הטעם, מפני שאדם מכסה על מומיו, ואין הכהן רוצה להפסל מן העבודה, כי בשת היא וכלמה לו, ועל כן יזהיר בית דין בענין זה. אכל ככאן אמר שדבר את מועדי ה' אל בני ישראל לכלם כאחד, לא יחד בהם בני אהרן. והטעם, מפני שהאזהרה בכלם שוה, כי עקר הפרשיות לשבת בשבתות ובמועדים ולקרתם מקרא קדש, ולא נזכר בהן מן הקרבנות לבד קרבן העומר (פסוקים יב-יג) ושתי הלחם (פסוקים יד-ט) שהם הגורמים, ובפרשה עקר הקרבנות של יום הכפורים אמר (לעיל טו ב): דבר אל אהרן אחיק.

(ג) מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערך אותו אהל מועד עד פקד חקת עולם לדתיתכם:

כ"י לפרכת העדת. שלפני הארון שהוא קרוי "עדות". (שבת כב. ח"ב) ורבותינו דרשו על גר מערכי, שהוא עדות לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל, שנותן בה שמן כמדת חברותיה, וממנה היה מתחיל ובה היה מסיים. יערך אותו אהל מועד עד פקד. (ח"ב) יערך אותו עריכה הראויה למדת כל הליה, ושערו חכמים: חצי לג לכל גר וגר, והן פדאי אף ללילי תקופת טבת, ומדה זו הקבצה להם.

(ד) על המנחה הטהרה יערך את הנרות לפני יהוה תמיד: פ

כ"י המנחה הטהרה. שהיא זהב טהור. דבר אחר: על טהרה של מנורה, שמטהרה ומדשנה תחלה מן האפר.

(ה) ולקחת סלת ואפית אותה שתים עשרה חלות שני עשרונים יהיה החלה האחת:

(ו) ושמנת אותם שתים מערכות שש המערכות על השלחן הטהור לפני יהוה:

כ"י שש המערכות. שש חלות המערכה האחת. השלחן הטהור. של זהב טהור. דבר אחר: על טהרו ונתת עליה מערכת לבנה זפה והיתה לחם לאזכרה אשה ליהוה:

כ"י ונתת עליה מערכת. על כל אחת משתי המערכות היו שני בזיכי לבונה, מלא קמץ לכל אחת. והיתה הלבונה הזאת. לחם לאזכרה. שאין מן הלחם לגבה פלום, אלא הלבונה נקטרת

(ח) ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני יהוה תמיד מאת בני ישראל ברית עולם:

(ט) והיתה לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש כי קדש קדשים הוא לו מאשי יהוה חק עולם: ס

כ"י והיתה. המנחה הזאת, שכל דבר הבא מן התבואה, בכלל 'מנחה' היא. ואכלהו. מוסב על הלחם, שהוא לשון זכר.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

שלא יתקנו מבחוץ ויכניסו. תמיד, אף (ט) והיתה לאהרן ולבניו. המנחה שכל דבר הבא מן התבואה בכלל מנחה הוא. ואכלהו, מוסב על הלחם. לשון רש"י. ויתכן כי בשבת. תמיד, אף בטמאה. תורה ג

יוֹנִפֶּק בַּר אֶתְתָּא בַּת יִשְׂרָאֵל וְהוּא בַּר גָּבֵר
מִצְרָאָה בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵא בְּמִשְׁרִיתָא בַּר
אֶתְתָּא בַּת יִשְׂרָאֵל וְגִבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל :

(י) וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית וְהוּא בֶן־אִישׁ מִצְרִי
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּצֵאוּ בַּמַּחֲנֶה בֶּן הַיִּשְׂרָאֵלִית
וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי:

אָמַר לָהֶם: מִכֵּי דֵן אֲנִי! אָמְרוּ לוֹ: (במדבר ב): "אִישׁ
עַל־דִּגְלוֹ כֹּאחַת לְבֵית אֲבֹתָם" כְּתִיב. נִכְנָס לְבֵית־דִּינֹו
שֶׁל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא מִחֵיב; עֶמֶד וְגִדְף. בֶּן־אִישׁ מִצְרִי.
הוּא הַמִּצְרִי שֶׁהֵרָג מֹשֶׁה. בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מִלְּמַד
שֶׁנִּתְגַּדֵּר. וַיֵּצֵאוּ בַּמַּחֲנֶה. עַל עֶסְקֵי הַמַּחֲנֶה. וְאִישׁ
הַיִּשְׂרָאֵלִי. זֶה שֶׁכָּנְגְדוּ, שֶׁמַּחֲה בּוֹ מִטַּע אֶהְלוּ.

כ"י ◀ וַיֵּצֵא בֶן־אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית • (ת"כ) מִהֵכָן יֵצֵא?
רַבִּי לִוִּי אוֹמֵר: מְעוֹלָמוֹ יֵצֵא, רַבִּי בְּרַכְיָה אוֹמֵר:
מִפְּרִשָּׁה שְׁלֹמַעֲלָה יֵצֵא; לְגַלְגַּל וְאָמַר: "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת
יַעֲרֹכְנוּ", דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ לֹאכֹל פֶּת חֲמָה בְּכָל יוֹם, שֶׁמָּא
פֶּת צוֹנְנֵת שֶׁל תִּשְׁעָה יָמִים? בְּתַמִּיחָהּ. וּמִתְנִיתָא
אָמְרָה: מִבֵּית־דִּינֹו שֶׁל מֹשֶׁה יֵצֵא מִחֵיב: כָּאֵל שֶׁטַע
אֶהְלוּ בְּתוֹךְ מַחֲנֶה דֵּן, אָמְרוּ לוֹ: מַה טִּיבְךָ לְכָאן?

יֵא וּפְרִשׁ בַּר אֶתְתָּא בַּת יִשְׂרָאֵל יֵת שְׁמָא וְאַרְגֹּז
וְאַתִּיאוּ יֵתָה לָנוּת מֹשֶׁה וְשׁוֹם אִמָּה שְׁלֵמִית
בַּת דְּבָרִי לְשִׁבְטָא דְדֵן:

(יא) וַיָּקֻבּ בֶּן־הָאִשָּׁה הַיִּשְׂרָאֵלִית אֶת־הַשֵּׁם וַיִּקָּלֵל
וַיִּבְיֵאוּ אֹתוֹ אֶל־מֹשֶׁה וְשֵׁם אָמוֹ שְׁלֵמִית בְּתִדְבָרִי
לְמַטֵּה־דֵן:

בְּתִדְבָרִי • דְּבָרְנִית הֵיחָה, מְדַבֵּרֶת עִם כָּל אָדָם, לְפִיכָף
קָלְקָלָהּ. לְמַטֵּה־דֵן • מַגִּיד שֶׁהִרְשַׁע גֹּוֹרֵם גְּנָאִי לוֹ,
גְּנָאִי לְאָבִיו, גְּנָאִי לְשִׁבְטוֹ. כִּי־צֵא בּוֹ (שמות לא):
"אֶהְיָאֵב בֶּן אֲחִיסָמֶךְ לְמַטֵּה־דֵן", שִׁבַּח לוֹ, שִׁבַּח
לְאָבִיו, שִׁבַּח לְשִׁבְטוֹ.

כ"י ◀ וַיָּקֻבּ • כְּתַרְגוּמוֹ: "וּפְרִשׁ", (סנהדרין פו) שֶׁנִּקְבַּח שֵׁם
הַמִּיחֵד וְגִדְף, וְהוּא שֵׁם הַמִּפְרֵשׁ שֶׁשְּׁמֵעַ מְסִינִי. וְשֵׁם
אָמוֹ שְׁלֵמִית בְּתִדְבָרִי • שִׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּרְסָמָה
הַכְּתוּב לִזוֹ, לֹאמַר שֶׁהִיא לְבָדָה הֵיחָה זִוְנָה. שְׁלֵמִית.
דִּהּוֹת פִּטְפֻטָּה: 'שָׁלֵם עֲלֶיךָ', 'שָׁלֵם עֲלֶיךָ', 'שָׁלֵם
עֲלֵיכֹן! מִפְּטָפֻט בְּדָבָרִים, שׂוֹאֵלֶת בְּשָׁלוֹם הַכֹּל.

רמב"ן על התורה - מהדורות בלום, אברמוביץ

וְהִלְכָה הַזֹּלָד כְּשֶׁר.
וְהַצִּרְפָּתִים אוֹמְרִים כִּי טַעַם הַגְּרוֹת
מִפְּנֵי שֶׁהֵיךְ קָדָם מִתֵּן
תוֹרָה, וְהִיזָה מִשְׁפֹּט לִילֵךְ אַחֵר הַזֶּכֶר,
מִמָּה שֶׁאָמְרוּ (יְקֻמוֹת ע"ה) בְּאֵמוֹת הַלֵּךְ
אַחֵר הַזֶּכֶר, וְכֹאשֶׁר נוֹלֵד זֶה לֹא מִלּוֹ
אוֹתוֹ כִּי מִצְרִי הָיָה בְּדִינוֹ, אֲבָל כְּשֶׁגִּדֵּל
נִתְגַּדֵּר לְדַעְתּוֹ וְנִמְוֵל.
וְאִין דַּעֲתֵי כָף, כִּי מַעַת שָׁבָא אֲבָרְהָם
בְּבִרְיָת הָיוּ יִשְׂרָאֵל, וּבְגוֹיִם לֹא
יִתְחַשְּׁבוּ, וְכֹמוֹ שֶׁאָמַר בַּעֲשׂוֹ (קדושין יח):
וְדִילְמָא יִשְׂרָאֵל מוֹמֵר שְׂאֲנִי. וְקַל וְחֹמֶר
הַדְּבָר, אִם לְאַחֵר מִתֵּן תוֹרָה שֶׁהַכּוֹתִי
הַבָּא עַל בַּת אֲבָרְהָם מִחֵיבִי לְאִוִּין וְאִין
לֹא בִּיה קְדוּשִׁין הִיא מְקוּנָה טְהוֹרָה
לְאֵמוֹת לְהַכְשִׁיר אֶת וְלָדָה לְהִיּוֹת
כְּמוֹהֶן, לֹא כָּל שֶׁכֵּן קִדְּם הַתּוֹרָה שֶׁתָּהָא
מִטְהַרֶּת וְלָדָה לְהִיּוֹת כְּמוֹהֶן לְחִיבּוֹ
בְּמִילָה כּוֹרְעוֹ שֶׁל אֲבָרְהָם, וְהִיזָה מִכָּל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. תורה יא

פִּי שֶׁפִּסְקִינוּ בְּגִמְרָא (יְקֻמוֹת מ"ה) דְּגוֹי הַבָּא
עַל בַּת יִשְׂרָאֵל הַזֹּלָד כְּשֶׁר בֵּין בְּפִנוּיָהּ
בֵּין בְּאִשְׁתֵּי אִישׁ, הָרִי אָמְרוּ (בבבבב מ"ה)
מִזְהִמִּין אֶת הַזֹּלָד שֶׁהוּא פְּגוּם לְכַהֲנָה,
וְכָל שֶׁכֵּן שְׂאִינוּ יִשְׂרָאֵלִי בְּשִׁמּוֹ לַעֲנִין
הַיִּחַס בְּדִגְלִים וּבְנִחְלַת הָאָרֶץ, כִּי:
לְשִׁמּוֹת מִשּׁוֹת אֲבֹתָם כְּתוּב בְּהֵן (במדבר
כו ט"ז).
וְכִמָּה שֶׁאָמַר בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים (פא"ו): בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִלְּמַד שֶׁנִּתְגַּדֵּר, אִינוּ
שִׁיטְרֵךְ בְּגִירוֹת, אֲלֵא כְּכָל יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּכְנָסוּ לְבִרְיָת בְּמִילָה וּטְבִילָה
וְהִרְצָאֵת דְּמִים בְּשַׁעַת מִתֵּן תוֹרָה (כריתות
ט, א) אֲבָל נִתְכַּוְּנוּ לֹאמַר שֶׁהִלֵּךְ אַחֲרֵי אָמוֹ
וְנִדְּבַק בִּישְׂרָאֵל. וְזֶה טַעַם: בְּתוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵיךְ עִמָּהֶם וְלֹא רָצָה לְלַכֵּת
אַחֲרֵי אָבִיו לְהִיּוֹת מִצְרִי. וְכֵן מַה
שֶׁאָמְרוּ בְּתוֹרַת כְּהֻנִּים (פא"ו): אֵף עַל פִּי
שֶׁלֹּא הָיוּ מְמוּרִים בְּאוֹתָהּ שְׁעָה הוּא
הָיָה כְּמִמּוֹר, כְּדָבָרִי יְחִיד הִיא שְׁנוּיָהּ,

וְהֵיחָה עַל כָּל אַחַת מִן הַמַּעֲרֻכוֹת. וְעַל
דֶּרֶךְ הָאֵמוֹת, וְהֵיחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו
בְּרִית עוֹלָם. כְּדָרְךָ: בְּרִיתִי הֵיחָה אֹתוֹ
הַחַיִּים וְהַשְּׁלוֹם (מלאכי ב"ה). תורה י
(י) וַיֵּצֵא בֶן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית. טַעַמוֹ
וַיֵּצֵא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְכֵן: וַיֵּצֵא
בְּתוֹךְ הָעֵיר (אסתר ד א), כִּי יֵצֵא מִבֵּיתוֹ
אוּ מִמְּקוֹם מוֹשְׁבוֹ אֶל תוֹךְ הָעֵיר, וְכֵן
זֶה יֵצֵא מֵאֶהְלוֹ אוּ מִמְּקוֹמוֹ וְכֹא בְּתוֹךְ
הָעָם וַיֵּצֵאוּ שֵׁם. וְטַעַם בַּמַּחֲנֶה, כִּי הֵיחָה
הַמְּרִיבָה בַּמַּחֲנֶה, וְשִׁמְעוּ רַבִּים וְתַפְּשׂוּ
בּוֹ וַיִּבְיֵאוּ אֹתוֹ אֶל מֹשֶׁה הָאֵלֶּה. וְטַעַם
הַזִּכִּיר זֶה כְּכָאן, כְּדָבָרֵי הָאוֹמֵר מִפְּרִשָּׁה
שֶׁל מַעֲלָה יֵצֵא (ויקרא לב א), כִּי חָטָא
בְּשִׁפְתָיו עַל אִשִּׁי ה' וְהוֹכִיחוֹ הָאִישׁ
הַיִּשְׂרָאֵלִי, וַיֵּצֵאוּ שְׁנֵיהֶם, וַיַּחֲר אָפּוֹ
וְקָלֵל בְּנַפְשׁוֹ.
וְטַעַם בֶּן יִשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ יִשְׂרָאֵלִי,
לְהוֹרוֹת כִּי הִגִּיו הַבָּא עַל בַּת
יִשְׂרָאֵל הַזֹּלָד אִינוּ יִשְׂרָאֵלִי. וְאֵף עַל

(יב) וַיִּנְיָחֻהוּ בַּמִּשְׁמֶר לְפָרֶשׁ לָהֶם עַל־פִּי יְהוָה: פ יב וְאַסְרוּהִי בְּבֵית מִטְרָא עַד דִּיתְפָּרֶשׁ לְהוֹן
על גזרת מימרא די:

(במדבר טו לד): "כִּי לֹא פָרַשׁ מִה־יַּעֲשֶׂה לּוֹ"; אָבָל בַּמְקַלָּל
הוא אומר: "לְפָרֶשׁ לָהֶם", שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים אִם חִיָּב
מִיתָה אִם לֹאוּ.

כ"י וַיִּנְיָחֻהוּ • לְבַדּוֹ וְלֹא הִנִּיחוֹ מְקוֹשֵׁשׁ עִמּוֹ,
שְׁשֻׁנִּיהֶם הָיוּ בְּפֶרֶק אֶחָד; (סנהדרין עח) וְיוֹדְעִים הָיוּ
שֶׁהִמְקוֹשֵׁשׁ בְּמִיתָה, שֶׁנֶּאֱמָר (שמות לא): "מִחֻלָּלָהּ מוֹת
יוֹמָת", אָבָל לֹא פָרַשׁ לָהֶם בְּאִיזוֹ מִיתָה, לְכֹךְ נֶאֱמָר

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת קרח, מברכים החודש תמוז, ה'תשכ"ז)

שֶׁהַתּוֹרָה הִיא "תּוֹרַת חֹסֵד", בְּשִׁבִּיל הַתִּיקוֹן כּו', וְכִיּוֹן
שֶׁבַּמֶּאֱסָר לֹא יָכוֹל לִהְיוֹת עֲנִין שֶׁל הַלִּיכָה, שָׂהוּ תַּכְלִית
הַמְּכֻוֹן, לְכֹן לֹא נִמְצָא בַּתּוֹרָה עוֹנֵשׁ שֶׁל מֶאֱסָר.

לֹא מְצִינוּ בְּעוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה עֲנִין שֶׁל מֶאֱסָר [וְמֵה שֶׁתּוֹב
וַיִּנְיָחֻהוּ בַּמִּשְׁמֶר, הָרִי זֶה רַק עַד שִׁיתְבָּרַר דִּינוֹ, וְלֹא בַּתּוֹר
עוֹנֵשׁ] - כִּי גַם עוֹנְשֵׁי הַתּוֹרָה הֵם עֲנִין שֶׁל חֹסֵד (כָּשֶׁם)

(יג) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יֵד אֶפֶק יָת דַּאֲרָגוּ לְמִפְּרָא לְמִשְׁרִיתָא וַיִּסְמְכוּ
כָּל דֵּי שְׁמַעוּ יָת יְדִיהוֹן עַל רִישָׁה וַיִּרְגְּמוּ
יָתָה כָּל כְּנִשְׁתָּא:

(יד) הוֹצֵא אֶת־הַמְּקַלָּל אֶל־מַחוּץ לַמַּחֲנֶה וְסִמְכוּ
כָּל־הַשְּׂמַעִים אֶת־יְדֵיהֶם עַל־רֹאשׁוֹ וְרָגְמוּ אֹתוֹ
כָּל־הָעֵדָה:

כָּל־הָעֵדָה • (ת"כ) בְּמַעֲמַד כָּל הָעֵדָה, מִכָּאן שֶׁשְּׁלּוּחוֹ
שֶׁל אָדָם בְּמוֹתוֹ.

כ"י השְׂמַעִים • אֵלּוּ הָעֵדִים. כָּל לְהִבִּיא אֶת
הַדְּבָרִים. אֶת־יְדֵיהֶם • אוֹמְרִים לוֹ: 'דְּמַךְ בְּרֹאשְׁךָ,
וְאֵין אֲנוּ נִעְנָשִׁים בְּמִיתָתְךָ, שְׂאִתָּה גְרַמְתָּ לָךְ'!.

טו וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלַל לְמִימְרָא גְבַר גְּבַר דֵּי
יִרְגְּזוּ קָדָם אֱלֹהֵיהּ וַיִּקְבַּל חוֹבָה:

(טו) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי־יִקְלָל
אֱלֹהָיו וְנִשְׂא חֲטָאוֹ:

כ"י וְנִשְׂא חֲטָאוֹ • בְּכֶרֶת, כְּשֶׁאֵין הַתְּרָאָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך I, עמוד 165 – מותן 'לקראת שבת')

עֲנֵשׁ הַמִּגְדָּף – הוֹרָאֵת שְׁעָה

רש"י בְּפָרֶשְׁתָּנוּ (כד טו) גָּבִי מְקַלָּל, שְׂדִינוֹ "בְּכֶרֶת כְּשֶׁאֵין
הַתְּרָאָה", מִפְּרֶשׁ שְׁגָם מִגְדָּף צָרִיף הַתְּרָאָה. וְהַטַּעַם עַל־פִּי
הַפֶּשֶׁט, שֶׁצָּרִיף הַתְּרָאָה אֵף בַּמְּקַלָּל, כִּי בְּלֹא הַתְּרָאָה אֵין
וְדֹאוֹת גְּמוּנָה שֶׁהוּא מְזִיד, וְאֵיף יְחִיבוּ הַכְּתוּב מִיתָה
(מֵה־שְּׂאִין־כֵּן בְּנוֹגַע לְמִגְדָּף שֶׁבַּמִּגְדָּף, דְּכַלְפִּי שְׂמִיָּא גְלִיָּא,
וְהִיתָה הוֹרָאָה מִיְחַדָּת אוֹדוֹת זָה).

וְהֵנָּה מְצִינוּ חִלּוּק בֵּין הַמְּקוֹשֵׁשׁ לְמִגְדָּף, שֶׁבַּמְּקוֹשֵׁשׁ הִיתָה
הַתְּרָאָה, מֵה־שְּׂאִין־כֵּן בַּמִּגְדָּף (דְּמֵאחֶר שְׁלֹא הָיוּ יוֹדְעִים אִם
חִיָּב מִיתָה, לֹא יָכְלוּ לְהַתְרוֹתוֹ), וְאִם־כֵּן לִפִּי הַשִּׁטוֹת
שֶׁבַּמִּגְדָּף צָרִיף הַתְּרָאָה, זֶה שֶׁהִעֲנִישׁוּ אֶת הַמְּקַלָּל בַּמִּדְבָּר
הִיתָה בְּגֵדֵר הוֹרָאֵת שְׁעָה, וְלִכֵּן הַתּוֹרָה צָרִיכָה לְכַפֵּל שׁוּב
אֶת הַצִּיּוּי בְּנוֹגַע לְדוֹרוֹת – "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר".

אִישׁ אִישׁ כִּי־יִקְלָל וְגו' וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה . . וַיִּוָּצִיאוּ
אֶת־הַמְּקַלָּל . . וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֲבָן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ
כַּאֲשֶׁר צִוָּה וְגו' (כד, טוֹרֵכ)

וְצָרִיף בְּאוֹר, מִפְּנֵי מֵה הַתּוֹרָה צָרִיכָה לְכַפֵּל וּלְכַתֵּב אֶת
הַצִּיּוּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, הָרִי אֲנוּ לְמַדִּים זֹאת כִּבֵּר מִהֶעֱנֵשׁ
שֶׁנֶּאֱמָר לְמַקְלָל עֲצֻמוֹ, וְכִמוֹ שֶׁמְצִינוּ בַּמְּקוֹשֵׁשׁ, שֶׁהַתּוֹרָה
כְּתוּבָה אֶת עֲנִשׁוֹ שֶׁל הַמְּקוֹשֵׁשׁ, וְלֹא כְּפֻלָּה שׁוּב לְבְנֵי
יִשְׂרָאֵל?

וְנֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֵנָּה מְצִינוּ מַחֲלָקֶת בֵּין ה'פֶּסֶק מִשְׁנָה' לְהַרְדָּב"ז
בְּדַעַת הַרְמָב"ם, הֵאֵם מִגְדָּף צָרִיף הַתְּרָאָה אוֹ לֹא, ה'פֶּסֶק
מִשְׁנָה' לְמַד בְּרַמְב"ם שֶׁמִּגְדָּף אֵין צָרִיף הַתְּרָאָה, וְאֵילוּ
הַרְדָּב"ז לְמַד שֶׁצָּרִיף הַתְּרָאָה, וְכֵן דַּעַת הַרְאֵב"ד. וּמִדְּבָרֵי

(מז) וְנִקְבַּ שְׁם־יְהוָה מוֹת יוֹמָת רָגוֹם יִרְגְּמוּ־בּוֹ
כִּי־יִדִּי פָּרַשׁ שְׁמָא דִּי יִתְקַטֵּל אִתְּקַטֵּל מִרְגָּם
יִרְגְּמוּן בֵּה כָּל כְּנֻשְׁתָּא כְּגִיּוּרָא כְּנִצְיָבָא
בְּכַשְׁוֹתָהּ שְׁמָא יִתְקַטֵּל :

כ"י - וְנִקְבַּ שְׁם • אינו חייב עד שיפרש את השם, ולא המקלל בכנוי. וְנִקְבַּ • לשון קללה, כמו (במדבר כג ח) :
"מה אקב".

(יז) וְאִישׁ כִּי יִכֶּה כָּל־נַפֶּשׁ אָדָם מוֹת יוֹמָת :
יִוְגְבֵר אָרִי יִקְטוּל כָּל נַפְשָׁא דְאַנְשָׁא
יִתְקַטֵּל אִתְּקַטֵּל :

כ"י - וְאִישׁ כִּי יִכֶּה • לפי שנאמר (שמות כא יב) : "מכה איש וגו'", אין לי אלא שהרג את האיש, אשה וקטן
מניין ? תלמוד-לומר : "כל-נפש אדם".

(יח) וּמִכָּה נַפֶּשׁ־בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה נַפֶּשׁ תַּחַת נַפֶּשׁ :
יח ודיקטול נפש בעירא ישלמנה נפשא
חלף חלף נפשא :

(יט) וְאִישׁ כִּי־יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בֶן
יִעֲשֶׂה לוֹ :
יט ויגבר ארי יתן מומא בבכרה כמא די עבד
בן יתעבד לה :

(כ) שֹׁכֵר תַּחַת שֹׁכֵר עֵין תַּחַת עֵין שֵׁן תַּחַת שֵׁן
כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם בֶּן יִתֵּן בּוֹ :
כ תבדא חלף תבדא חלף עינא חלף עינא שנא
חלף שנא כמא די יתן מומא באנשא בן
יתיהב ביה :

כ"י - בֶּן יִתֵּן בּוֹ • פָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁאִינוֹ נְתִיבַת מוֹם מִמֶּשׁ, אֶלָּא תַּשְׁלוּמִי מִמוֹן; שְׁמִין אוֹתוֹ כְּעֶבֶד, לְכֹף
כְּתִיב בּוֹ לְשׁוֹן 'נְתִיבָה' - דְּבָר הַנֶּתוּן מִיַּד לֵיד.

(כא) וּמִכָּה בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה וּמִכָּה אָדָם יוֹמָת :
כא ודיקטול בעירא ישלמנה ודיקטול אנשא
יתקטל :

כ"י - וּמִכָּה בְּהֵמָה יִשְׁלַמְנָה • למעלה דבר בהרג
בהמה, וכאן דבר בעושה בה חבורה. וּמִכָּה אָדָם
יוֹמָת • אֶפְלוּ לֹא הִרְגוּ אֶלָּא עָשָׂה בּוֹ חֲבוּרָה, שְׁלֹא
נֶאֱמַר כָּאן "נִפְשׁ". וּבְמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ דְּבָר הַפְּתוּב,
וְכֹא לְהַקִּישׁוֹ לְמִכָּה בְּהֵמָה : מִה מִכָּה בְּהֵמָה - מַחֲיִים,

(כב) מוֹשֶׁפֶט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם בְּגֵר כַּאֲזַח יִהְיֶה כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם :
כב דינא תדא יהי לכוון כגיורא כנציבא יהי
ארי אנא יי אלהכון :

כ"י - אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם • אֱלֹהֵי בְּלָכֶם; כִּשְׁם שְׁאִנִּי מִיַּחַד שְׁמִי עֲלֵיכֶם, כֹּךְ אֲנִי מִיַּחַד שְׁמִי עַל הַגֵּרִים.

(כג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּצִיאוּ אֶת־הַמִּקְלָל
אֶל־מַחֲוֵן לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֲבֵן וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל
עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:

כ"ג - וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ • כָּל הַמַּצָּה הָאֲמֻרָה בְּסִקְלָהּ בְּמָקוֹם אֲחֵר: דְּחִיָּה, רְגִימָה וּתְלִיָּה:

קכ"ד פסוקים, עוזיא"ל סימן. חסלת פרשת אמור

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

חֲזֹר וְאָמַר וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ, כִּי טַעַם
הַכְּתוּב לֹאמַר כִּי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל
בְּנֵי יִשְ�רָאֵל הוֹצִיאוּ מִיַּד אֶת הַמִּקְלָל
וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ, וְעָשׂוּ כֵּן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְשֹׁמֵר וְלַעֲשׂוֹת כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'שֵׁם אֶת
מֹשֶׁה, וְלֹא לְשִׁנְאָת כֵּן הַמַּצְרִי שֶׁנֶּצְחָה
עִם הַיִּשְׂרָאֵלִי, אֲלֵא לְבַעַר הַפְּגוּם
מֵתוֹכָם.

אֵת מֹשֶׁה, כִּי כֵּן יִכְפַּל בְּכָל הַשּׁוֹמְרִים
מִצְוֹת הַשֵּׁם, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרִשְׁת
הַפֶּסֶח (שְׁמוֹת יב כח), וְכִמּוֹ שֶׁאָמַר בְּפָרִשְׁת
הַפְּקוּדִים (בְּמִדְבָּר א נד): וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ,
וְכֵן בְּמִטּוֹת הַנְּשִׂאִים: (שם יז כח) וַיַּעֲשׂוּ
מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אוֹתוֹ כֵּן עָשָׂה.
וְהַנִּבּוֹן בְּעִינֵי בְּכָאן, מִפְּנֵי שֶׁפִּרְט
בְּתַחֲלָה הַסְקִילָה וְאַחֵר כֵּן

(כג) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
ה' אֶת מֹשֶׁה. אֵף לְסַמֵּיכָה אֵף
לְדְחִיָּה אֵף לְתְלִיָּה אֵף לֹא תְלִין נְבִלְתוֹ
עַל הָעֵץ. תּוֹרַת כְּהֻנִּים (קאן). וְרַבִּי
אֲבָרְהָם אָמַר בְּפִשְׁטוֹ כִּי עָשׂוּ מֵאוֹתוֹ
הַיּוֹם וְהָלָא הַכְּפִשְׁט הָיָה בְּחוּבָל.
וְאִינוּ נִכּוֹן שֶׁיְהִיָּה כְּתוּב עַל הָעֵתִיד.
וּפִשְׁטוֹ, וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֲבֵן כִּי
עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמַּצָּה אֲשֶׁר צִוָּה ה'

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' ב

האשה, ואותם פסולים אינם אסורים עליה אלא באיסור לא
תעשה, ולמדו שפוסלים בביאתם מהפסוק 'ובת כהן כי תהיה
לאיש זר'. מקשה הגמרא: מנין לנו שפסוק זה עוסק בחייבי לאוין,
ואימא - שמא נאמר שלמדים מהפסוק רק את דינה של מי
שנבעלה לפסול לה מחייבי כריתות, כגון שבא עליה אחיה, שאז
נפסלת לכהונה, אבל חייבי לאוין שקידושין תופסים בהם, לא
יפסלו, ומנין לברייתא שאף נתין וממזר פוסלים. מתרצת הגמרא:
'ובת כהן כי תהיה' אִמָּר רַחֲמָנָא, ומלשון זו מבואר שמדובר בהנך
פסולים דאית בהו הויה - שיש להם אפשרות לקדש את אותה
אשה, והיינו חייבי לאוין, שקידושין תופסים בהם, ואף על פי כן
פוסלים, אך חייבי כריתות, לאו בְּנֵי הויה - אין קידושין תופסים
בהם כלל.
מקשה הגמרא: אי חָבִי, שלשון 'כי תהיה' מלמדת שמדובר דווקא
במי שקידושין תופסים בו, עובד כוכבים ועבד שאין בהם קידושין,
לא לִפְסֻלוֹ - לא יפסלו את האשה בביאתם. מתרצת הגמרא: הִנֵּךְ
- עובד כוכבים ועבד, פְּסָלִי - נלמד שפוסלים, מדרשתו דְּרַבִּי
יִשְׁמָעֵאל, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מֵשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִנֵּין לְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים
וְעוֹבֵד שָׂמָא עַל כֵּת יִשְׂרָאֵל וְעַל כֵּת הַנֶּחֱסֵה וְלִזְוִיָּה שֶׁפְּסָלוֹהָ מֵאֲכִילַת
תרומה, שֶׁנֶּאֱמַר 'ובת כהן כי תהיה' אִלְמָנָה וְגו' וְזֶרַע אֵין לָהּ
וְשָׁבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲרִיָּה/

צריך פסוק, אלא נלמד בקל וחומר מבת כהן גרושה. ומה בת כהן
גרושה, שיש אופנים שמוותרת בתרומה, והיינו אם נתגרשה ללא
זרע, שחזרת לבית אביה לאכילת תרומה, ואף על פי כן אסורה
לכהונה, זו - הנבעלת לפסול, שלמדנו שאסורה בתרומה, אינו דין
שפסולה לכהונה. וזהו המקור לדברי הברייתא, שביאת פסול
פוסלת לכהונה.
מקשה הגמרא: כיצד יתכן ללמוד מקל וחומר שביאת פסול
אוסרת עליה להינשא לכהן, וכי מוֹתֵירִין מִן הַדִּין - האם מכח קל
וחומר ניתן ללמוד איסור לא תעשה, שלא תינשא אשה זו
לכהונה, הרי מקובל בידנו (מכובת יז) שאין מוזהרים מן הדין,
כלומר, אין למדים איסור לאו מקל וחומר.
מתרצת הגמרא: אין הקל וחומר נצרך ללמוד איסור לאו לאשה
שנבעלה לפסול לה, כיון שלאחר שאמרה תורה שהיא נפסלת
לתרומה ממילא אנו יודעים שהיא פסולה לכהונה, שהרי אכילת
תרומה היא כתוצאה מקדושת כהונה, אלא שעדיין צריך לידע
מה נחשב פסול לקדושת כהונה, וזה אנו למדים בקל וחומר שגם
ביאה אסורה נחשבת פסול לקדושת כהונה, ולימוד זה גילוי מילתא
בעלמא הוא - בא רק לגלות מהו פסול כהונה, אבל אינו מלמד את
הדין עצמו, שהדין עצמו נלמד מתרומה כאמור, וגילוי כעין זה
למדים מקל וחומר.
לעיל (סח). מנתה הברייתא את אותם פסולים שביאתם פוסלת את

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ז' אייר מפרק לט עד סוף פרק מג	יום רביעי - י' אייר מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שני - ח' אייר מפרק מד עד סוף פרק מח	יום חמישי - י"א אייר מפרק ס עד סוף פרק סה
יום שלישי - ט' אייר מפרק מט עד סוף פרק נד	יום שישי - י"ב אייר מפרק סו עד סוף פרק סח
שבת קודש - י"ג אייר פרק כ מפרק סט עד סוף פרק עא	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ז' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 130, וכולם שואלים... עד עמ' סו, באור א"ס ב"ה.

ליקוטי אמרים

וכולם שואלים איה מקום כבודו ועונים
מלא כל הארץ כבודו הם ישראל עמו. כי הניח הקב"ה
את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם
בישראל עמו והוציאם ממצרים ערות הארץ מקום
הזהמא והזומא לא ע"י מלאך ולא ע"י כו' אלא הקב"ה
בכבודו ובעצמו ירד לשם כמ"ש וארד להצילו וגו' כדי
לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש
ממש בבחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה
ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת
רצונו וחכמתו דכולא חד ממש. וגם בבחי' חיבוק הוא
קיום המצות מעשיות ברמ"ח אברים דרמ"ח פיקודין הן
רמ"ח אברין דמלכא כנו"ל. ודרך כלל נחלקין לשלש
בחי' ימין ושמאל ואמצע שהן חסד דין רחמים תרין
דרועין וגופא וכו'. וז"ש אשר קדשנו במצותיו כאדם
המקדש אשה להיות מיוחדת עמו ביחוד גמור כמ"ש

1 וְכָל־ם - כל המלאכים, שואלים: "איה מקום כבודו?" - של
2 הקב"ה, ועונים: "מלא כל הארץ כבודו?" - "כל הארץ"
3 הכוונה לעולם הזה, התחתון - הם ישראל עמו, - הקב"ה מלא
4 את כל הארץ ב"כבודו" - על ידי הימצאותם של בני ישראל
5 שם. כי הניח הקדוש
6 ברוך הוא את -
7 העולמות העליונים ואת
8 העולמות התחתונים, -
9 כלומר: אין העולמות
10 העליונים והתחתונים
11 מהווים תכלית הכוונה של
12 הקב"ה בבריאת העולם,
13 ולא בחר בקלם כ"א
14 בישראל עמו, והוציאם
15 ממצרים, ערות הארץ,
16 מקום הזהמא והזומא,
17 - שם נמצאו בני ישראל;
18 ואת בהשוואה למה
19 שנאמר במשל, שהמלך
20 מעלה ומוציא את
21 ה"הדיט ושפל אנשים"
22 מאשפה - והקב"ה הוציא
23 אותם ממצרים לא עלידי מלאך ולא עלידי כו', - לא על
24 ידי מלאך, שהוא נברא בעולמות בריאה יצירה עשיה, ולא על
25 ידי שליח, שהוא מדריגת "עולם האצילות", אלא הקדוש
26 ברוך הוא בכבודו ובעצמו ירד לשם, כמו שכתוב: "וארד
27 להצילו וגו'", - הקב"ה אומר: אני עצמי ירדתי למצרים
28 להצילו. וכמו במשל, שאחרי שהמלך הרים את ה"איש הדיוט"
29 מ"אשפה", הביאו והכניסו להיכלו ושם התייחד אתו ב"יחוד
30 גמור וקירוב אמיתי בחיבוק ונישוק" וכו' - כך הדבר גם בנמשל
31 - כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי, בהתקשרות הנפש
32 ממש - שנפשו של יהודי תהיה קשורה בהקב"ה, וכך גם לגבי
33 הקב"ה כביכול, אומרת התורה: "אנא נפשי כתבית יחבית"
34 (ראשית יב:1) (אנכי) שהקב"ה כביכול, הכניס את "נפשי", את
35 הנפש שלו, בתורה בשביל ישראל, בבחינת נשיקין פה לפה,
36 - שפיו של יהודי יתאחד עם ה"פה" וה"דיבור" שלמעלה, לדיבר
37 דבר ה' זו הלכה, - בשעה שיהודי מדבר ולומד תורה, מתאחד
38 דיבורו בדיבור שלמעלה, בבחינת "נשיקין" פה לפה; וכשם
39 שב"נשיקין" ישנו, כאמור בפרק הקודם, יחוד נוסף, פנימי יותר,
40 שה"רוח" של האחד מתאחדת עם של השני - כך הדבר גם
41 ביחס לתורה: ואתדבקות רוחא ברוחא, - דביקות והתאחדות
42 "רוח" האדם עם בחינת "רוח" שלמעלה, היא השגת התורה
43 וידיעת רצונו והקמתו, - בשעה שלומדים תורה מתוך השגה,
44 כדי להבין את שכל התורה, וידעים בכך את רצונו וחכמתו של

45 הקב"ה - פסק ההלכה של תורה, שדבר זה כשר או פסול, זהו
46 הרצון, שהקב"ה רוצה שכך יהיה הדבר; וה"שכל" שבאותה
47 הלכה, הוא חכמתו של הקב"ה, דכלא חד ממש, - רצונו
48 וחכמתו של הקב"ה הם דבר אחד עם הקב"ה עצמו - ועל ידי
49 תורה, מתאחדים בני
50 ישראל, רוח ברוח, עם
51 הקב"ה כביכול עצמו. וזם
52 בבחינת חיבוק, -
53 ה"יחוד" שיהודי מתייחד
54 ומתאחד עם הקב"ה, על
55 ידי תורה ומצוות, הוא גם
56 בבחינת "חיבוק", כמו
57 למשל אדם מחבק את
58 חברו בגופו ובזרועותיו -
59 הוא קיום המצות
60 מעשיות ברמ"ח - 248
61 אברים, - שישנם באדם -
62 שאז, בשעה שיהודי
63 מקיים מצוות מעשיות,
64 ברמ"ח אבריו, יש בכך
65 משום ענין של "חיבוק",
66 שרמ"ח האברים שלמעלה
67 כביכול, מחבקים את רמ"ח אבריו; דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח
68 אברין דמלכא - 248 מצוות העשה הן 248 אברי ה"מלך",
69 שלמעלה כביכול, בנזכר לעיל. - בפרק כ"ג, שכמו שאבר אדם
70 הוא כלי לבוח בנפש שלו; העין - כלי לבוח הראיה, האוזן -
71 לבוח השמיעה, וכך הלאה, כך גם, כל מצוה היא כלי מיוחד
72 להמשכה מיוחדת של הרצון העליון, שרוצה שיהודי יקיים
73 אותה מצוה. ודרך כלל נחלקין - 248 מצוות העשה, לשלש
74 בחינות: ימין ושמאל ואמצע, שהן חסד דין רחמים, - ישנן
75 מצוות שהן מבחינת "ימין", ויש מצוות שהן מבחינת "שמאל",
76 וכך הלאה. בחינת "ימין" היא חסד, "שמאל" - גבורה ודין,
77 ו"אמצע" - רחמים, הקו האמצעי, והם: תרין דרועין וגופא
78 וכו'. - שתי "זרועות" וגוף, חסד - זרוע ימנית, גבורה - זרוע
79 שמאלית, ורחמים - גוף, הרי, כשם שחיבוקו של אדם מתבטא
80 בכך שהוא מחבק את חברו בשתי זרועותיו ובגופו, כך גם
81 למעלה, שה"תרין דרועין" - שתי הזרועות, ו"גופא" - והגוף,
82 שלמעלה, שבמצוות, "מחבקים" את היהודי המקיים את
83 המצוות. וזהו שאומרים: - בברכה שמברכים על קיום מצוה:
84 "אשר קדשנו במצותיו", - הקב"ה מקדש אותנו במצוותיו.
85 "קדשנו" מלשון קידושין, כמו שאומרים בשעה שמקדשים אשה
86 - "הרי את מקודשת", שהרי גם במצוות הדבר הוא: כאדם
87 המקדש אשה להיות מיוחדת עמו ביחוד גמור, כמו
88 שכתוב: "ודבק באשתו והיו לבשר אחד" - הרי, שיש כאן

- 1 התאחדות מלאה, עד שהם נהיים "לבשר אחד". ככה ממש - כולם מתאחדים באור אינסוף ברוך־הוא. - יחוד זה הוא
2 כמו ה"יחוד" שעל ידי
3 קידושין, ויתר על כן
4 לאין קץ, הוא יחוד נפש
5 האלהית העוסקת
6 בתורה ומצות ונפש
7 החיונית ולבושיהן הנ"ל באור א"ס ב"ה.
8 הנזכרים לעיל, - שהם

יום שני ח' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סו, ולכן המשיל שלמה... עד עמ' סו, עולמם בחייהם.

- 17 ולכן המשיל שלמה על־ידי השלום ב"שיר השירים", יחוד
18 זה - של ישראל והקב"ה על ידי תורה ומצוות, ליחוד חתן
19 וכלה, - שהוא: ברכיקה - דביקות שהיא חיצונית, חשיקה
20 ב'חשק' שהוא יותר פנימי, ונפיצה - ב'חפץ' שהוא פנימי
21 עוד יותר, בחבוק ונשוק.
22 - כל הדברים האמורים,
23 ישנם ביחודו של יהודי
24 עם הקב"ה כשהוא מקיים
25 תורה ומצוות. למדנו
26 לעיל: שהמלה "קדשנו"
27 היא מלשון "קידושין",
28 כמו שהדבר למטה,
29 שה"יחוד" נעשה על ידי
30 "קידושין". להלן יסביר
31 רבנו הזקן, שבמלה
32 "קדשנו" כאן, מתכוונים
33 גם למדריגה בקדושה,
34 בה מתקדש יהודי
35 ומתעלה על ידי תורה
36 ומצוות - מדריגת "קדש"
37 שלמעלה מהעולמות
38 ומובדלת מעולמות: וזהו
39 שאומרים: - כשמברכים
40 על מצוה: "אשר קדשנו
41 במצותיו", - שהמלה

ליקוטי אמרים

- ולכן המשיל שלמה ע"ה בשיר השירים יחוד זה ליחוד
חתן וכלה בדביקה חשיקה וחפיצה בחיבוק ונישוק.
וזהו ש'אשר קדשנו' במצותיו שהעלנו למעלת קדוש
העליון ב"ה שהיא קדושתו של הקב"ה בכבודו ובעצמו
וקדושה היא לשון הבדלה מה שהקב"ה הוא מובדל
מהעולמות והיא בחי' סוכב כל עלמין מה שאינו יכול
להתלבש בהן. כי ע"י יחוד הנפש והתכללותה באור
א"ס ב"ה הרי היא במעלת ומדרגת קדושת א"ס ב"ה
ממש מאחר שמתייחדת ומתכללת בו ית' והיו לאחדים
ממש. וזהו שהייתם לי קדושים כי קדוש אני ה' ואבדיל
אתכם מן העמים להיות לי ואומר ועשיתם את כל
מצותי והייתם קדושים לאלהיכם אני ה' אלהיכם וגו'
פ' כי ע"י קיום המצות הריני אלוה שלכם כמו אלהי
אברהם אלהי יצחק וכו' שנקרא כן מפני שהאבות היו
בחי' מרכבה לו ית' ובטלים ונכללים באורו. וככה
הוא בכל נפש מישראל בשעת עסק התורה והמצות
ולכן חייבו רז"ל לקום ולעמוד מפני כל עוסק במצוה
פרוש, פי על־ידי קיום המצות הריני אלוה שלכם, -
של בני ישראל, כמו - שהקב"ה נקרא: "אלהי אברהם אלהי
יצחק וכו'", שנקרא כן מפני שהאבות היו בחינת
מרכבה לו יתברך, - האבות היו מסורים כל כולם ובטלים
להקב"ה כמו "מרכבה" הבטלה לרוכב עליה, שאין למרכבה
כל רצון אחר מאשר רצונו של הרוכב, ובטלים ונכללים
באורו, - של הקב"ה. וכן הוא בכל נפש מישראל
בשעת עסק התורה והמצות. - שבשעת מעשה הוא בטל

10. ויקרא כ. ו. 11. במדבר טו, מ. 12. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל ג' הפסוקים: והייתם גו' כי קדוש אני (ל' קדושה קדש העליון) ואבדיל - ל' הבדלה, קדושים לאלהיכם - כאדם המקדש אשתו [ל' דפסוק הא' עיקר פ' בשבילי או לשמי, באופני - שלכן אינו זו לעולם - וכיו"ב וכדמסיים כי קדוש אני שג"ז קדושה בפ"ע משא"כ אלקיכם - ביחד עם ישראל"]".

למה? - מפני מסך החמר הגופני - בו מלוכשת נפשו, שלא
נודק, ומחשיף עיני הנפש מראות "מראות אלהים",
כמו האבות וכיוצא בהן שראו עולם הבא,
בחייהם. - שגם בהיותם בעולם הזה, ראו האבות התגלויות
אלקיות, שהנשמה רואה
בעולם הבא - וזאת, מפני
שגופם היה מזוכך ולא
הסתיר על אלקות; כך
באמת היה יכול כל יהודי
לראות בשעת קיומו
מצוה, לולא החומר
הגופני שלו, המסתיר
ואינו מאפשר לעיני נפשו, לראות את הקדושה הנמשכת
בנפשו בשעה שהוא מקיים מצוה.

ונכלל באורו יתברך; באבות זה היה תמיד, ואילו בשאר בני
ישראל, הם עומדים במצב כזה רק בשעה שהם עוסקים
בתורה ובמצוות. ולכן חיבו רז"ל¹³ לקום ולעמוד מפני כל
עוסק במצוה, אף אם - מקיים המצוה, הוא בור ועם
האדני, - בכל זאת,
בשעה שהוא מקיים
מצוה, כמו למשל בשעה
שהוא מביא ביכורים,
צריכים לקום מפניו,
והינו מפני ה' השוכן
ומתלבש בנפשו בשעה
זו. - שהוא מקיים את
המצוה, ולכן צריכים לקום מפניו, רק שאין נפשו מרגשת,
בקדושה השורה בנפשו בשעה שהוא מקיים מצוה, וכל כך

ליקוטי אמרים

אף אם הוא בור ועם הארץ והיינו מפני ה' השוכן
ומתלבש בנפשו בשעה זו רק שאין נפשו מרגשת
מפני מסך החומר הגופני שלא נודרך ומחשיף עיני
הנפש מראות מראות אלהים כמו האבות וכיוצא בהן
שראו עולם בחייהם.

יום שלישי ט' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סו, וז"ש אסף... עד עמ' 132, האצילות]:

זה משפיע בנפש, בתחילה מורא ופחד, ולאחר מכן - אהבה
גדולה ביותר להקב"ה; ברם, אלה שהם בבחינת "ולא אדע",
שאינם מרגישים ב"יחוד" בשעת קיום המצוה - אין הדבר
מעורר בהם יראה ואהבה, וכנודע - ש"דעת" הוא
לשון הרגשה בנפש,
והוא - בחינת ה"דעת"
והרגש שבנפש, כולל
חסד וגבורה - "חסד" -
אהבה, ו"גבורה" - יראה -
שבשעה שישנן דעת
והרגשה, זה מעורר,
כאמור, אהבה רבה
בתענוגים, או אהבה
כרשפי אש, ויראה -
אימתה ופחד. אך, מכיוון
ש"ואני בער ולא אדע",
כשאין בי הדעת
וההרגשה - אין הדבר מעורר בי מורא ואהבה הבאים מן
ה"דעת" - אך, אף-על-פי-כן "אני תמיד עמך", - עם הקב"ה,
כי אין החמר מונע יחוד הנפש כאור אינסוף ברוך-הוא
הממלא כל עולמין, - כל העולמות, ונמצא בכל מקום. בכודו
של ה"חומר" למנוע רק את ההתגלות של ה"יחוד" בנפש, שלא

וזהו שאמר אסף¹⁴ ברוח הקדש בעד כל כנסת ישראל
שבגולה¹⁵: - ההעלם וההסתרה על אלקות וקדושה, הם במדה
חזקה יותר בזמן של גלות - ועל זמן הגלות, אמר אסף: "ואני
בער ולא אדע, בהמות הייתי עמך, ואני תמיד עמך",
כלומר¹⁶ שאף-על-פי
שאני בבהמה בהיותי
עמך, - שגם בשעה שאני
מקיים מצוה, המאחדת
אותי אתך - אני דומה
לבהמה, ולא אדע ולא
ארגיש בנפשי יחוד זה,
של נפשי עם הקב"ה, על ידי
קיומה של מצוה,
שהרי לו הרגשתי בכך,
היה הדבר צריך להשפיע
- שתפיל עליה - על
הנפש, אימתה ופחד
תחלה, ואחר כך - היתה הנפש מקבלת אהבה רבה
בתענוגים - אהבה שבה יש לנפש תענוג מאלקות, או - אהבה,
כרשפי אש, - לאלקות, במדת הצדיקים שנודבק חמרם, -
בשעה שהצדיקים מקיימים מצוה, הם, אכן, מרגישים את
ה"יחוד", איך הנפש מתאחדת עם הקב"ה על ידי המצוה, ודבר

ליקוטי אמרים

וז"ש אסף ברוח הקדש בעד
כל כנסת ישראל שבגולה ואני בער ולא אדע בהמות
הייתי עמך ואני תמיד עמך. כלומר שאע"פ שאני
בהמה בהיותי עמך ולא אדע ולא ארגיש בנפשי יחוד
זה שתפול עליה אימתה ופחד תחלה ואח"כ אהבה
רבה בתענוגים או כרשפי אש כמדת הצדיק' שנודבק
חומרם וכנודע שדעת הוא לשון הרגשה בנפש והוא
כולל חסד וגבורה. אע"כ אני תמיד עמך כי אין
החומר מונע יחוד הנפש באור א"ס ב"ה הממלא כל
העולם, ואח"כ - היתה הנפש מקבלת אהבה רבה
בתענוגים - אהבה שבה יש לנפש תענוג מאלקות, או - אהבה,
כרשפי אש, - לאלקות, במדת הצדיקים שנודבק חמרם, -
בשעה שהצדיקים מקיימים מצוה, הם, אכן, מרגישים את
ה"יחוד", איך הנפש מתאחדת עם הקב"ה על ידי המצוה, ודבר

13. ראה קדושין לג, א. 14. תהלים עג, כב"ג. 15. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אינו רגיל בתניא לציין מי אמר הכתוב ושברוה"ק וכו'. ויל"פ בדא"פ: פ"ה הפשוט (וכן מוכרח פ"ה הפסוקים שלפ"ז) שאסף מדבר בשאלת רשע וטוב לו כו', בעד עצמו, עכ"פ בשם בני" שבדורו, וכדמפרש: אבוא אל מקדשי אל, שביהמ"ק קיים. ואז הרי לא הי' החומר מסתיר כ"כ. ומפרש דלא כן הוא: וזה שאמר (גם) "בהמות הייתי עמך" כדלקמן) אסף (אף שלא הי' נביא - רש"י מגילה יד, א. ומדמוכזר שם רש"י סדר עולם, מוכח דגם בסד"ע לא גריס לי' רש"י. אבל אמר זה) ברוח הקדוש (שיודעים עתידות עיי"ז - גם אלה שאינם נביאים. וכדמוכח מהעתידות דדניאל אף שמפורש כגמרא, הובא ברש"י שם, דלא הוי נביא) - (שעיי"ז ידע ודיבר) בעד כל כנס"י שבגולה (אף שהי' זה כמה שנים לאח"ז).
16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא כפי" הפשוט וכהפסוקים שלפ"ז, שאסף מדבר בעד עצמו, דעמל היא בעיני עד אבוא אל מקדשי

37 שהפסוק אומר מיד לאחר מכן (אחרי "בהמות הייתי עמך") –
38 "ואני תמיד עמך". הדבר מוסבר להלן כך, שלכן אומר הפסוק
39 "בהמות הייתי עמך", בהמות – לשון רבים (ולא "בהמה הייתי
40 עמך"), כדי להדגיש שעלי-ידי קיום מצוות באופן של "בהמה",
41 שלמטה מדעת והרגשה,
42 קשור הדבר בבחינה
43 שלמעלה מדעת והרגשה,
44 שגם בחינה זו נקראת
45 "בהמה", מפני שאין בה
46 "דעת", אלא שאין
47 משמעה שהיא למטה
48 מ"דעת", כִּי־אם שהיא
49 למעלה מ"דעת", וזו
50 המשמעות בלשון
51 "בהמות" (לשון רבים) –
52 שתי בחינות בבהמה –
53 שבחינת "בהמה" שלמטה
54 מ"דעת", קשורה בבחינת
55 "בהמה" שלמעלה

56 מ"דעת". [ומה שכתוב "בהמות" לשון רבים – כשהוא
57 משתמש לפני זה בלשון יחיד "ואני בער", וכן מיד לאחר מכן:
58 "ואני תמיד", לרמז כי לפניו יתברך גם בחינת דעת
59 העליון, הכולל חסד ונבירה, נדמה כבהמות ועשייה
60 גופנית – לא כמו עולם העשייה הרוחני, אלא כ"עשייה גופנית"
61 לגבי אור אינסוף, כמו שכתוב²⁰: "כלם בחכמה עשית",
62 – הרי שמייחס את הלשון 'עשית' לחכמה ('בחכמה עשית'),
63 מפני שגם חכמה היא כמו עשייה לגבי הקב"ה, ונקרא "בחכמה
64 רבה", – לא בחינת בהמה שלמטה מ"דעת", אלא זו שלמעלה
65 מ"דעת", כמו שנתבאר במקום אחר. והוא – בשמות
66 העליונים, שם "בן" – אחד מצירופי שם הוי' עולה נ"ב (52)
67 הנקרא ב"ן, בנימטרִיא "בחכמה" שלפני האצילות –
68 שלמעלה מעולם האצילות]. הרי שגם בקיום מצוות בבחינת
69 "בער" ו"בהמה", מבלי לדעת ומבלי להרגיש בקדושה הנמשכת
70 בנפש בשעת מעשה – משמש אדם כלי לבחינת "בהמה"
71 שלמעלה מ"דעת", – ולאיהז סוג של דעת? – ל"דעת" של
72 "עולם האצילות".

1 יהיה גלוי ומורגש בנפש איך שהיא מתאחדת עם אור אינסוף
2 בשעת קיום מצוה, ואילו, את עצם ה"יחוד" אין בכוח ה"חומר"
3 למנוע. וכתוב¹⁷: "גם חשך לא יחשיך מן". ובה
4 – במה שלמדנו, שלכל יהודי המקיים מצוה, נמשכת בנשמתו,
5 קדושה מ"קודש העליון"
6 ומתהווה יחוד של אור
7 אינסוף ברוך הוא, וזאת,
8 גם כשאין הוא מרגיש את
9 הקדושה ואת היחוד
10 בנפשו, כפי שהדבר אצל
11 צדיק, יובן חקר ענין
12 אסור מלאכה בשבתות
13 וחמץ בפסח, השנה
14 לכל נפש, – אותו עונש
15 חמור שהיה מגיע לצדיק
16 לו היה חסושלום עושה
17 מלאכה בשבת או אוכל
18 חמץ בפסח, אותו עונש
19 חמור מגיע ל"בור" ול"עם

20 הארץ", כשהוא עושה אותן עבירות, וכל כך למה? – לפי
21 שאף בנפש בור ועם־הארץ נמור, מאיר אור קדשת שבת
22 ויום־טוב, ונדרן בנפשו בכרת – על אכילת חמץ בפסח,
23 ובקילה – על עשיית מלאכה בשבת, על חילול קדשה וזו,
24 – המאירה בנפש; ומכיוון שכאמור, שלמרות שאין הוא מרגיש
25 בקדושה, בכל זאת היא מאירה בנפשו, לכן מובן מדוע ניתן
26 אותו עונש חמור גם למי שאינו מרגיש בקדושה, כי גם הוא
27 פוגם, על ידי כך, בקדושת השבת או החג המאירה בנפשו. וגם
28 משהו חמץ – בפסח, או טלטול מקצה¹⁹ – בשבת, פוגם
29 בקדשה שעל נפשו – של עם הארץ, כמו – שהדבר פוגם
30 בקדשת נפש הצדיק, כי תורה אחת לכלנו – כלפי כל בני
31 ישראל, במדה שווה, קיים אותו דין ואיסור לעשות מלאכה
32 בשבת, או לאכול חמץ בפסח, וכדומה. על כל פנים, למדנו,
33 שלמרות ש"ואני בער ולא אדע" – למרות שאיני מרגיש
34 בקדושה הנמשכת בנפש על ידי מצוה, ו"בהמות הייתי עמך" –
35 אני בבחינת בהמה ואיני מרגיש – בכל זאת נמשכת הקדושה
36 בעם־הארץ בדיוק כפי שהיא נמשכת בתלמיד־חכם, כפי

א-ל (שאז) אבינה (וכאן כופל) "ואני בער ולא אדע" מה מוסיף ב"בהמות הייתי עמך"? וע"כ צ"ל דהפי' אינו כפשוטו, אלא כלומר, דאני בער וגו' ולא עוד אלא דאפילו בהייתי עמך אני כבהמה כו'. – ועפ"י מובן מה שהובאו בתניא גם התיבות "ואני בער ולא אדע" אף שאין להם שייכות להמדובר כאן; והטעם – שהן המוכיחות דלא כפי' הפשוט". 17. תהלים קלט, יב. 18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי' יובן (מה שלכאורה אינו מובן כלל וכלל) (1) חומר עונש (סקילה וכו') איסור מלאכה בשבתות וחמץ בפסח (דמחלל את הקדושה ששורה בזמן זה, ולכאורה ע"ה – אין שורה בו מקדושת שויו"ט) (ואת"ל שעכ"פ שמץ מנהו מהקדושה דשויו"ט שבצדיק – ישנו גם בע"ה, עדיין אינו מובן, (2) זה שהחומר הוא) השווה לכל נפש (אף שבע"ה יש רק שמץ מנהו מהקדושה וכו'). יש להמתיק הדיוק דמביא ראי' מאיסור שויו"ט דוקא, דמלאכה בשבת" אין גופה עבירה אלא הוא (האדם) עבר עבירה" (ירוש' שבת פ"ג, ג) ובפרט לכאור כמה אחרונים (בירושלמי שבת הנ"ל) שזהו איסור גברא (ולא חפצא) וככ"ו גם בזה אין חילוק בין גברא לגברא". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משווה שניהם – לשיטתו בשו"ע שלו דשניהם הם איסור חכמים (ולא מה"ת): ר"ס שח ר"ס תמו. ומביא – שגם רבנן אסרו בשווה לע"ה וצדיק". 20. תהלים קד, כד.

יום רביעי י' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 154, פרק מז והנה בכל דור ודור... עד עמ' סז, כמש"ל:

וְהָנָה, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וְכָל יוֹם וָיוֹם, חֵיב אָדָם לִרְאוּת עֲצָמוֹ
כְּאִלּוּ הוּא יֵצֵא הַיּוֹם מִמִּצְרַיִם. – "בכל דור ודור חייב אדם
וכו'", הוא לשון המשנה (פסחים פרק י' משנה ה'), ורבנו הזקן
מוסיף: "וכל יום ויום", שלא רק בכל דור ישנו הענין של יציאת
מצרים, אלא גם בכל יום,
יש בעבודתו הרוחנית של
יהודי, ענין יציאת מצרים,
וְהָיָא יֵצִיאָת נַפְשׁ
הָאֱלֹהִית מִמִּצְרַיִם הַגּוֹף,
מִשְׁכָּא דְחַוּיָא, – "עור
הנפש" – שכן, חיותה של
הנפש באה מהקליפה,
ולכן לגבי הנפש האלקית,
נחשב הגוף לגלות ולבית
סודר – והנפש האלקית
יוצאת מן הגלות והמאסר,
לְבַלְל בְּיַחְדּוֹ אִיִּר
סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, עַל־יְדֵי
עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת
בְּכָלֵל, – שעל־ידי שיהודי
לומד תורה ומקיים
מצוות, יוצאת נפשו האלקית מגלות הגוף, ומתאחדת עם אור
אִיִּר־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא – ובמיוחד נעשה דבר זה על ידי שהוא מקבל
על עצמו עול מלכות שמים בשעת קריאת שמע. ובלשון
ה'תניא: "וּבְפֶרֶט בְּקִבְלַת מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּקִרְיַת שְׁמַע,
שָׁבָה – בקריאת שמע הוא מְקַבֵּל וּמְשִׁיךְ עָלָיו יַחְדוֹ וְיִתְבָּרֵךְ
בְּפִרְשׁוֹ, בְּאִמְרוֹ: "ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", וּבְכֹחַ שְׁנֵת בְּאִר
לְעִיל, – בפרק הקודם, כִּי "אֱלֹהֵינוּ" הוּא כְּמוֹ "אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם
וְכוּ", לְפִי שְׁהִיָּה – אברהם אבינו, בְּטָל וְנִכְלָל בְּיַחְדּוֹ אִיִּר
אִיִּר־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא; – שעקב ביטולו והתאחדותו עם הקב"ה,
נקרא הקב"ה "אלקי אברהם", כך נקרא הקב"ה "אלקינו" –
האלוקים של כל יהודי, כִּי עַל־יְדֵי קִיּוֹם מִצְוָה – יהודי בטל
ומאוחד עם אור אִיִּר־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא. רַק שְׁאֲבָרָהִם וְכָה לֵאמֹר –
להיות מאוחד עם אור אִיִּר־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, בְּמַעֲשֵׂיו וְהִלּוּכּוֹ
בְּקֶדֶשׁ מְמַדְרָגָה לְמַדְרָגָה, – עד שהתעלה למדרגה העליונה,
להיות בטל ומאוחד עם אור אִיִּר־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב:
"וַיֵּסַע אֲבָרָם הַלֵּךְ וְנִסַּע וְגו'", – הנגבה, אברהם הלך
ממדרגה למדרגה עד שהגיע "הנגבה", המרמז על המדרגה
העליונה ביותר באהבה להקב"ה – הרי שבאברהם זה בא על
ידי עבודתו העצמית. אֲבָל אֲנַחְנוּ – בני אברהם, יִרְשָׁה וּמִתְנָה
הִיא לָנוּ, שְׁנֵת לָנוּ – הקב"ה, אֵת תּוֹרָתוֹ, וְהַלְבִּישׁ בָּהּ –
בתורה, רְצוֹנוֹ וְחֻקֵּמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, הַמִּיְחָדִים בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוּתוֹ
יִתְבָּרֵךְ בְּתַכְלִית הַיַּחְדּוֹ, – כך, שחכמתו ורצונו הם דבר אחד
אֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיָה זֶה כְּאִלּוּ נָתַן לָנוּ אֵת עֲצָמוֹ בְּכִבּוּל, –

1 פֶּרֶק מִז. בפרק מ"ז החל רבנו הזקן להסביר, דרך נוספת השווה לכל
2 אדם מישראל, להגיע לאהבה גדולה להקב"ה, ואשר מתוך אהבה זו
3 יקיים תורה ומצוות – והיא האהבה של "כמים הפנים לפנים": כמו
4 שהמים בטבעם משקפים את הפנים שאדם מראה בהסתכלו אל תוך
5 המים, כך גם "לב האדם
6 לאדם" – בשעה שאחד אהב
7 את השני, ובמיוחד כשהוא
8 מראה אהבתו זו, הדבר
9 משפיע על השני שתתעורר
10 בו אהבה אליו. הדבר הוא
11 בטבע, גם כששני האנשים
12 שווים במעלה, ודאי שהדבר
13 כך, כשמלך גדול רוב מראה
14 אהבה גדולה לאדם פשוט
15 ושפל, יורד אליו למקומו
16 הנחות, מעלה אותו ומביאו
17 לחדרו הפרטי שבהיכל
18 המלך, ושם הוא מתייחד אתו
19 בהתאחדות חזקה – ברור
20 הדבר, שזה יעורר באדם
21 הנחות והשפל, אהבה גדולה
22 למלך, עד לידי כלות הנפש לאהבת המלך. ורבנו הזקן הסביר, שככל
23 הפרטים שפורטו באהבתו של המלך הגדול אל האדם השפל – והרבה
24 יותר מהם – עשה הקב"ה אתנו בני ישראל, שבהיות בני ישראל במצב
25 הנחות ביותר במצרים – הראה לנו הקב"ה אהבה גדולה כזו, שהוא
26 יתברך בכבודו ובעצמו ירד להציגנו ממצרים, כדי להביאנו לחדרו
27 הפנימיים, בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות – מתאחד יהודי
28 בהקב"ה, במדה הגדולה ביותר של התאחדות. בכך פירש רבנו הזקן את
29 המלה "קדשנו", שיהודי אומר בברכתו על מצוה, שהיא מלשון
30 "קידושין", כאדם המקדש אשה שתהיה אתו ביחוד גמור; כמו כן מוסבת
31 המלה "קדשנו" על המדרגה העליונה של קדושה, קודש העליון, בה
32 מתקדש יהודי על ידי קיום מצוה. וכן מורה המלה "קדשנו" (מלשון
33 הברלה), על ההבדלה שבני ישראל נעשים מובדלים ומורמים על ידי
34 קיום מצוות, כמו קדושתו של הקב"ה המובדלת והיא למעלה
35 מהעולמות.
36 בפרק מ"ז, אותו אנו עומדים ללמוד, ממשיך רבנו הזקן להסביר (ובלשון
37 הערת הרבי שליט"א): ולתרוץ: כיצד דורשים כיום את האהבה של כמים
38 הפנים לפנים, בשעה שאת האהבה מלמעלה הראו לפני אלפי שנים,
39 בשעת יציאת מצרים? אלא, מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שיכולה
40 וצריכה להיות האהבה של כמים הפנים לפנים, על ידי שניזכר כעת
41 שבשעת יציאת מצרים ומתן תורה, ירד הקב"ה בעצמו כ' (כלומר:
42 הקב"ה הראה אהבה גדולה לישראל, ב"ידידתו" אליהם בכבודו
43 ובעצמו), אלא גם מצד ההוה – שכן, דוגמת יציאת מצרים ו"יירד ה" –
44 ישנה יציאת מצרים בכל יום ויום.

42 וְשָׁלוֹם לְדַבָּקָה בּוֹ כו', - אז, אין בו יחוד זה. אֲבָל מִיָּד שְׂרוּצָה
43 וּמִקְבֵּל וּמְשִׁיךְ עָלָיו אֱלֹהוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ וְאוֹמֵר "ה' אֱלֹהֵינוּ
44 ה' אֶחָד" - הָרִי מִמִּילָא נִכְלָלֶת נִפְשׁוֹ בִּיְחֻדוֹ יִתְבַּרֵּךְ, דְּרוּחַ
45 אִיתִי רוּחַ וְאִמְשִׁיךְ רוּחִי, - רוּחַ מְבִיאָה רוּחַ וּמְשִׁיכָה רוּחַ -
46 שֶׁכֵּן, ה' רוּחַ" וְהַתְעוּרֻת

47 הַרְצוֹן שֶׁל אָדָם, מְבִיאָה
48 "רוּחַ" וְהַתְעוּרֻת
49 מִלְמַעְלָה, וּמְשִׁיכָה,
50 לְאַחֵר מִכֵּן, "רוּחַ" בָּאָדָם,
51 שִׁימֵשֶׁךְ וְיִהְיֶה דְּבוּק
52 בַּהֲקִבָּה. וְהֵיא - בִּיחֹס
53 לְנִפְשׁ, בְּחִינַת יִצְיָאָה
54 מְצָרִים. - עֲנִין קְבִלַת עוֹל
55 מַלְכוּת שְׁמִים בְּקִרְיָא
56 שְׁמַע וְהַתְבַּטְּאוּת הַרְצוֹן
57 לְהִיּוֹת דְּבוּק בִּיְחֻדוֹ שֶׁל
58 הַקִּבָּה - זֶה עֲנִין יִצְיָאָה
59 מִצְרִים, שֶׁהִנֵּפֶשׁ יוֹצֵאת
60 מִגְּלוּת הַגּוֹף וּמִתְאַחֵדֶת
61 עִם הַקִּבָּה. וְלִבְנֵי תִקְנֵנוּ -
62 הַחֲכָמִים, לֹמֵר פְּרִשְׁתָּה
63 יִצְיָאָה מִצְרִים בְּשַׁעֲתָה
64 קִרְיָאָה שְׁמַע דְּוָקָא -

65 יְחֻד עִם קִרְיָאָה שְׁמַע, אָף, שְׁהֵיא - זְכִירַת וְאַמִּירַת פְּרִשְׁתָּה
66 יִצְיָאָה מִצְרִים, מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, וְלֹא מִמְּצוּת קִרְיָאָה
67 שְׁמַע, בְּרִיאָתָא - כְּמוֹ שְׁמוּבָא בְּנִמְרָא וּפְּסִיקִים, - שְׁזִכִּירַת
68 יִצְיָאָה מִצְרִים הִיא מִצְוָה בְּפָנֵי עֲצָמָה, אִם-כֵּן, מִדּוּעַ הוֹרֵר
69 חֲכָמֵינוּ לְאוֹמֵר כִּי יְחֻד? - אֲלֵא מִפְּנֵי שֶׁהָיָה דְּבָר אֶחָד מִפְּנֵי.
70 - קְבִלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים בְּקִרְיָאָה שְׁמַע, זְכִירַת יִצְיָאָה
71 מִצְרִים, הֵם דְּבָר אֶחָד מִמֶּנּוּ. כִּי עַל-יְדֵי קְבִלַת עוֹל מַלְכוּת
72 שְׁמִים בְּקִרְיָאָה שְׁמַע, נִוצֵר עֲנִין יִצְיָאָה מִצְרִים בְּרוּחָנוּת,
73 שֶׁהִנֵּפֶשׁ הָאֱלֹקִית יוֹצֵאת מִהַגְבֻּלוֹת הַגּוֹף. וְכֵן בְּסוֹף פְּרִשְׁתָּה
74 יִצְיָאָה מִצְרִים, מְסִים גְּסִפֵּן "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם", וְהֵינּוּ
75 גְּסִפֵּן כְּמוֹ שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל: - שְׁעַל יְדֵי יִצְיָאָה מִצְרִים -
76 נַעֲשֶׂה "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם", אֵלֶּכָּה שְׁלֹכֶם, שִׁיְהוּדִי מִתְאַחֵד עִם
77 הַקִּבָּה. הָרִי, שֶׁבְּכָל יוֹם יֵשׁ בִּיְחֻדִּי עֲנִין יִצְיָאָה מִצְרִים - וְכֵשֶׁם
78 שְׁכָאמֹר, הָאֵהָבָה שֶׁהָרָאָה הַקִּבָּה לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת יִצְיָאָה
79 מִצְרִים צְרִיכָה לְעוֹרֵר בְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל "כִּמִּם הַפְּנִים לְפָנִים" אֵהָבָה
80 גְּדוּלָה לְהַקִּבָּה, כִּי צְרִיכָה לְעוֹרֵר יִצְיָאָה מִצְרִים שֶׁבְּכָל יוֹם,
81 שְׁגֵם בְּכֵר, בָּאָה לִידֵי בִטּוֹי אֵהָבָה הַגְּדוּלָה שֶׁל הַקִּבָּה לְבִנֵּי
82 יִשְׂרָאֵל.

1 על ידי מה שיהודי לומד תורה ומקיים מצוות "יקח" אותו יתברך
2 ויתאחד אותו יתברך. כְּמוֹ שְׁכָתוּב בְּהַר הַקָּדוֹשׁ: עַל פְּסוּקֵי:
3 "וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה" [וְ"לִי" בְּלֹמֵר "אִתִּי", - כִּי בִ"זוֹהַר"
4 מִפְּרֹשׁ אֵת הַמִּלָּה "תְּרוּמָה" - תּוֹרָה, הַמִּלָּה תְּרוּמָה, מוֹרַכְבַּת
5 מִ"תּוֹרָה מ" - הַתּוֹרָה
6 שְׁנִיתָנָה לְאַרְבַּעִים יוֹם -
7 וּמְבוֹאֵר בִּ"זוֹהַר" שֶׁם, שְׁעַל
8 יְדֵי "תְּרוּמָה", עַל יְדֵי
9 תּוֹרָה, בָּאִים לִ"וְיִקְחוּ לִי",
10 תִּקְחוּ אוֹתִי, אֵת הַקִּבָּה
11 עֲצָמָה, וְהֵינּוּ לִיָּה לְמִיָּר -
12 וְהִיא עָלָיו לֹמֵר:
13 "וְתְרוּמָה", - בִּ"וָּא"ר" -
14 מִכִּיּוֹן שֶׁ"לִי" מִכִּיּוֹן
15 לְהַקִּבָּה, וְ"תְרוּמָה" -
16 לְתּוֹרָה, הִיא עַל הַפְּסוּק
17 לֹמֵר "וְיִקְחוּ לִי תְרוּמָה",
18 שִׁיקְחוּ אוֹתוֹ יִתְבַּרֵּךְ וְעַל
19 יְדֵי מַה? - "תְּרוּמָה" - עַל
20 (יְדֵי) תּוֹרָה - אֲלֵא מִשּׁוּם
21 דְּבִלָּא חֵד, - הַכֹּל דְּבַר
22 אֶחָד. הַקִּבָּה וְתּוֹרָה הֵם
23 דְּבַר אֶחָד - וְלִכֵּן לֹא כְּתוּב
24 "תְּרוּמָה", כִּי אִזּוּ הִיא הַמִּשְׁמַעוֹת שֶׁ"לִי" הוּא דְּבַר אֶחָד וְתּוֹרָה
25 (תּוֹרָה) דְּבַר נוֹסֵף, אֲלֵא "לִי תְרוּמָה" - הֵם דְּבַר אֶחָד. עֲנִין שָׁם -
26 בִּ"זוֹהַר", הֵיטֵב. וְהוּא שְׁאוּמְרִים: "וְתִתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ
27 בְּאַהֲבָה כּוּ", - כְּלֹמֵר: מִצַּד אֲהָבָתוֹ שֶׁל הַקִּבָּה לְיִשְׂרָאֵל, נִתֵּן
28 לָנוּ מִתְּנָה, שִׁיְהִיָּה ה' אֱלֹקֵינוּ - אֵלֶּכָּה שְׁלֵנוּ, שְׁנִיָּה מֵאוּחָדִים
29 אִתּוֹ יִתְבַּרֵּךְ, "כִּי בְּאוֹר פְּנִיךָ נִתְּנָה לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ כּוּ". וְלִזֶּה
30 - וְלִכֵּן, מִכִּיּוֹן שֶׁאֵין זֶה עֲנִין שִׁיְהוּדִי מְשִׁיג אוֹתוֹ עַל יְדֵי עֲבוּדָתוֹ
31 הַעֲצָמִית - שְׁאוּ, יֵשׁ מִקּוֹם לֹמֵר, שֶׁלֹּא כָּל אֶחָד נִמְצָא בְּמִדְרִיגָה
32 הַנְּחוּצָה לְהִיּוֹת מֵאוּחָד עִם הַקִּבָּה, עַד לִידֵי כִּי שֶׁהַקִּבָּה יִקְרָא
33 אֵלֶּכָּה שְׁלוּ - אֲלֵא זֶה עֲנִין שֶׁל יְרוּשָׁה וּמִתְנָה, וּבִיחֹס לִירוּשָׁה לֹא
34 מִשְׁנָה מִצְבּוֹ וּדְרָגָתוֹ שֶׁל הִיּוֹרֶשׁ - אִם הוּא רַק נִכְלָל בְּמוֹשֵׁג שֶׁל
35 "יְרוּשָׁה" - הִרְיָהוּ יְרוּשָׁה; כְּמוֹ כֵּן מִתְנָה אֵינָנָה כְּמוֹ שֶׁכֵּר, שֶׁהוּא תְּלוּי
36 בְּכַמּוּת וְאִיכוּת הַעֲבוּדָה שֶׁל מִקְבֵּל הַשֶּׁכֶר, אֲלֵא זֶה נִיתֵן לוֹ
37 בְּמִתְנָה, מִבְּלִי שִׁתִּינֵיגַע עַל כֵּךְ - לִכֵּן, זֶהוּ עֲנִין שֶׁיִּשְׁיֵיךְ לְכָל אֶחָד
38 מִיִּשְׂרָאֵל, וְכַפִּי שִׁיּוֹסֵבֵר לַהֲלֹךְ: אֵין מוֹנֵעַ לָנוּ מִדְּבָקוֹת הַנִּפְשׁ
39 בִּיְחֻדוֹ וְאוֹרֵי יִתְבַּרֵּךְ, - שְׁנִפְשׁוֹ שֶׁל יְהוּדִי תִהְיֶה דְּבוּקָה
40 וּמֵאוּחָדֶת עִם אוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא - אֵין מַה שִׁימְנַע מִכֵּךְ -
41 אֲלֵא הַרְצוֹן, - בְּלִבְדָּה, שֶׁאֵין אֵין הָאָדָם רוּצָה בְּלָל חֶסֶד

יום חמישי י"א אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' סז, פרק מח והנה כאשר יתבונן... עד עמ' 134, ויחזרו למקורן.

ליקוטי אמרים

פרק מח והנה כאשר יתבונן המשכיל בגדולת א"ס ב"ה כי כשמו כן הוא א"ס ואין קץ ותכלית כלל לאור וחיות המתפשט ממנו ית' ברצונו הפשוט ומיוחד במהותו ועצמותו ית' בתכלית היחוד ואילו היתה השתלשלות העולמות מאור א"ס ב"ה בלי צמצומי' רק כסדר המדרגות ממדרגה למדרגה בדרך עלה ועלול לא היה העוה"ז נברא כלל כמו שהוא עתה בבחי' גבול ותכלית מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע לרקיע וכן עובי כל רקיע ורקיע ואפי' עו"הב וג"ע העליון מדור נשמות הצדיק' הגדולים והנשמו' עצמן ואצ"ל המלאכי' הן בבחי' גבול ותכלית כי יש גבול להשגתן באור א"ס ב"ה המאיר עליהן בהתלבשות חב"ד כו'. ולכן יש גבול להנאתן שנהנין

1 **פרק מח.** בהמשך למה שלמדנו, אודות האהבה שהראה הקב"ה לבני
2 ישראל בשעת יציאת מצרים, הסביר רבנו הזקן, בפרק הקודם, שהקב"ה
3 מראה אהבה זו, גם בשעת יציאת מצרים ברוחניות, שמתרחשת כל יום
4 בנפשו של יהודי, אהבה זו צריכה לעורר "כמים הפנים" ולגלות ביהודי
5 אהבה גדולה להקב"ה. בפרק
6 מ"ח, אותו אנו עומדים
7 ללמוד, יסביר רבנו הזקן,
8 שכשם שבגלל אהבתו לבני
9 ישראל, צמצם הקב"ה
10 כביכול את עצמו, והרחיק
11 את כל מה שמפריע, כדי
12 לתת מקום לבריאת העולם
13 הזה – עולם, בו יהודי יקיים
14 תורה ומצוות – כך, על יהודי
15 "כמים הפנים לפנים" – מצד
16 אהבתו להקב"ה, לצמצם
17 ולהרחיק את כל ההפרעות,
18 הפנימיות והיצוניות, שישנן
19 לעבודתו את ה'.
20 **וְהֵנָּה, כְּאִשֶּׁר יִתְבּוֹנֵן**
21 **הַמִּשְׁכִּיל בְּגִדְלַת אֵיךְ**
22 **סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, כִּי כְשֶׁמֹּו – אֵיךְ־סוֹף, בֵּן הוּא – אֵיךְ סוֹף**
23 **וְאֵין קֵץ וְתִכְלִית כֻּלָּל לְאֹר וְחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מִמֶּנּוּ יִתְבַּרְךְ**
24 **בְּרִצּוֹנוֹ הַפְּשׁוּט, – כְּלוֹמַר: הַרְצוֹן שֶׁלּוּ מוֹפֶשֶׁט מִכֵּל גִּדְר פִּרְטִי**
25 **וְלֹא קִיּוּמֹות לִגְבִּיּוּ כֹל הַהִגְבָּלוֹת שֶׁל רִצּוֹנוֹ שֶׁל נִבְרָא, וּמִיָּחָד –**
26 **הַרְצוֹן, בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ יִתְבַּרְךְ בְּתִכְלִית הַיְּחֻד. – כְּלוֹמַר:**
27 **הָאֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁכִים מֵאֹתוֹ יִתְבַּרְךְ, שִׁיּוּצוֹ מִמֶּנּוּ עוֹלְמוֹת**
28 **מִגּוֹבְלִים, וְשֶׁהוּא יְחִייה אוֹתָם – אֵין אֹר זֶה כְּמוֹ הָאֹר הַנִּבְרָא:**
29 **לְמַטָּה, בִּנְבְרָא, יִשְׁנֶה, מִצַּד אֶחָד, מַעֲלֵה ב"אֹר" לִגְבִי "שִׁפְע"**
30 **"שִׁפְע" מִצּוֹמֶצֶם וּמְדוּד בְּהִתָּאֵם לְמִקְבַּל הַשִּׁפְע – וְלִדְגוּמָה:**
31 **כְּשֶׁרֶב מִשְׁפִּיעַ שֶׁכֵּל לְתַלְמִיד, מְדוּדֶה הַשִּׁפְעָה הַשֶּׁכֵּל בְּהִתָּאֵם**
32 **לְפִי מָה שֶׁהַתְּלָמִיד יוֹכֵל לִקְבֹּל. וְאִילוּ, "אֹר" הַמֵּאִיר בְּדֶרֶךְ**
33 **מִמִּילָא מִהֵמָּאֹר – אֵינוֹ מִצּוֹמֶצֶם) – אֵךְ, מֵאִידִךְ גִּיסָא, יֵשׁ חֲסֵרוֹן**
34 **בְּאֹר, שֶׁהוּא בֹא בְּהִכְרָח, הוּא אֵינוֹ מֵאִיר מִפְּנֵי שֶׁכֵּךְ רֹצֵחַ**
35 **הַמֵּאֹר, אֵלֹא מִכּוּיֹן שְׁקִיִּים מֵאֹר, נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ אֹר. בְּרֵם לְמַעֲלָה,**
36 **יֵשׁ לְאֹר הַמַּעֲלָה שְׁבֵאֹר, שֵׁאֵינוֹ מִצּוֹמֶצֶם, אֵךְ אֵין בּוֹ חֲסֵרוֹן**
37 **שְׁבֵאֹר הַמֵּאִיר בְּהִכְרָח, אֵלֹא הוּא נִמְשָׁךְ לְמַעֲלָה בְּרִצּוֹן. וְהַרְצוֹן**
38 **לְמַעֲלָה לְהֵאִיר, אֵינוֹ כְּמוֹ אֶצֶל הַנִּבְרָא, שֶׁהַרְצוֹן הוּא צִיּוּר**
39 **וְצִמְצוּם, עַד כְּמָה וּבִאיִזוֹ מִדָּה יִימָשֵׁךְ, וְאִילוּ בְּרִצּוֹן שֶׁלְּמַעֲלָה**
40 **קִיּוּמָת רַק הַמַּעֲלָה וְהַשְׁלִימוֹת שֶׁבְּרִצּוֹן, שֵׁאֵינוֹ בְּהִכְרָח, אֲבָל אֵין**
41 **בּוֹ הַגִּדְר וְהַצְמִצּוּם שֵׁישׁ בְּרִצּוֹן הַנִּבְרָא. כֵּךְ, שֶׁהָאֹר לְמַעֲלָה**
42 **(לְמִרּוֹת שֶׁהוּא נִמְשָׁךְ בְּרִצּוֹן, בְּכֹל זֹאת) הוּא אֵיךְ־סוֹף, כְּמוֹ**
43 **שֶׁהֵמָּאֹר (הַקְּב"ה עֲצֻמוֹ כְּבִיכּוֹל) הוּא אֵיךְ־סוֹף. וּמִכּוּיֹן שֶׁהָאֹר**
44 **הוּא אֵיךְ־סוֹף – אֵי אִפְשֵׁר שִׁיתְּהוּ מִמֶּנּוּ עוֹלְמוֹת וְנִבְרָאִים**

הנבראים של העולמות העליונים הרוחניים, הם נבראים
מוגבלים. וכדי שהם יתהוו, מאור איך-סוף ברוך-הוא, באופן
כזה (כבעלי גבול), היה זה צריך להיות (לא בסדר של
השתלשלות, אלא) על ידי צמצומים; הצמצום פועל, שהאור
הנמשך אחרי הצמצום,
לא יהיה כלל בערך
ומהות האור שלפני
הצמצום. ולכן, אפשרי
הדבר, שלמרות שהאור
הוא, איך-סוף, – יתהוו
ממנו נבראים שיש להם
סוף ושהם בעלי גבול – דבר זה בא מהצמצום.

השכינה ומתענגין באור ה', – שכן, מכיוון שהנאתם
ותענוגם באים מהשגתם את אור איך-סוף ברוך-הוא, הרי כמו
שהשגתם מוגבלת – כך גם הנאתם ותענוגם מוגבלים, כי אין
יכולין לקבל הנאה ותענוג בבחינת איך-סוף ממש, –
שהתענוג יהיה בלתי
מוגבל, שלא יתבטל
ממציאותן ויתחור
למקורן. – אם תענוגם
היה בלי גבול ובלי סוף,
היתה מתבטלת לגמרי
מציאותם (המוגבלת) והיו
שבים למקורם שהוא "איך-סוף". הרי, שכל הנבראים, גם

ליקוטי אמרים

מזיו השכינה ומתענגין באור ה' כי אין יכולין לקבל
הנאה ותענוג בבחי' א"ס ממש שלא יתבטלו ממציאותן
ויחזרו למקורן.

יום שישי י"ב אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 134, והנה פרטיות הצמצומים... עד עמ' 134, כלא ממש חשיבי.

מעט – אף שזהו הבדל בין הרבה מאד לבין מעט מאד – כי אם,
אין ביניהן ערך ויחס כלל, כנודע פרוש מלת ערך במספרים,
שאחד במספר יש לו ערך לגבי מספר אלה אלים, –
המושג "ערך" פירושו כגון זה שלמספר 'אחד' יש "ערך" לגבי

והנה, פרטיות – אופן, הצמצומים, איך ומה – אין כאן
מקום באורם. אך דרך כלל, הן הם בחינת הסתר והעלם
המשכת האור והחיות, שלא יאיר – האור, וימשך
לתחתונים – לנבראים התחתונים, בבחינת גלוי, – הצמצום

ליקוטי אמרים

והנה פרטיות הצמצומים איך ומה אין
כאן מקום ביאורם. אך דרך כלל הן הם בחי' הסתר
והעלם המשכת האור והחיות שלא יאיר ויומשך
לתחתונים בבחי' גלוי להתלבש ולהשפיע בהן
ולהחיותם להיות יש מאין. כי אם מעט מזער אור
וחיות בכדי שיהיו בבחי' גבול ותכלית שהיא הארה
מועטת מאד וממש כלא חשיבי לגבי בחי' הארה בלי
גבול ותכלית ואין ביניהם ערך ויחס כלל כנודע פי'
מלת ערך במספרים שאחד במספר יש לו ערך לגבי
מספר אלה אלים שהוא חלק אחד מני אלה אלים
אבל לגבי דבר שהוא בבחי' בלי גבול ומספר כלל אין
כנגדו שום ערך במספרים שאפי' אלה אלים
ורבוא רבבות אינן אפי' כערך מספר אחד לגבי אלה
אלפי אלים ורבוא רבבות אלא כלא ממש חשיבי.

פועל שהחיות בנבראים
לא תהיה גלויה,
להתלבש ולהשפיע בהן
בנבראים התחתונים,
והחיותם להיות יש
מאין, כראם מעט מזער
אור וחיות בכדי שיהיו
בבחינת גבול ותכלית, –
אם החיות היתה בהם
בהתגלות, לא היו
הנבראים באופן של גבול
ותכלית; הצמצום פועל,
שהאור והחיות לא יהיו
בהתגלות בנבראים, ומה
שכן בא בהתגלות, זהו
מעט מאד מהאור והחיות
– ולכן הם יכולים להיות
נבראים בעלי גבול

מיליון בכך שהוא –
המספר אחד מהווה חלק
אחד מני אלה אלים, –
מאחר שהמספר הכולל
של מיליון, מורכב מאלף
פעמים אלף יחידים – הרי
מובן, שלמספר אחד יש
ערך ויחס לגבי המספר
של אלף פעמים אלף –
מיליון חסר אחד, אינו
מיליון; אבל לגבי דבר
שהוא בבחינת בלי גבול
ומספר כלל – אין כנגדו
שום ערך במספרים, –
אין מספר, ככל שיהיה
גדול, שיהיה לו ערך ויחס
לעומת דבר שאין לו
מספר ואין לו סוף. שאפילו

אלה אלים אלים ורבוא רבבות, – מספר של מיליונים
ומיליארדים, אינן אפילו כערך מספר אחד לגבי אלה אלים
אלפים ורבוא רבבות, – שכן, אחד לגבי מיליוני מיליארדים,
יש לו, כאמור, איזה ערך. ואילו, המספר של מיליוני מיליארדים
לעומת דבר שהוא בלי גבול – אין ביניהם ערך כלל, אלא כלא
ממש חשיבי. – הם נחשבים לכלום. המספר הגדול ביותר אין
לו ערך ויחס כלל לגבי דבר שהוא בלי גבול.

ותכלית, שהיא – מעט האור והחיות הבאים בהתגלות בנבראים
אחרי הצמצום, הוא, הארה מועטת מאד, וממש כלא חשיבי
– אינה נחשבת כלל, לגבי בחינת הארה בלי גבול ותכלית,
– שזהו כשהארה היא לפני הצמצום, ואין ביניהם ערך ויחס
כלל, – בין ההארה שהיא בלי גבול המוסתרת ונעלמת, לבין
ההארה מועטת (שלאחרי הצמצום), המתגלה בנבראים – אין
ערך ויחס כלל, כלומר: ההבדל אינו מתבטא רק בין הרבה לבין

יום שבת קודש י"ג אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 134, וככה ממש היא... עד עמ' סה, גבול ותכלית.

ליקוטי אמרים

- 1 וְכֵכָּה מִמֶּשׁ הִיא בְּחִינַת הַהֲאָרָה מוֹעֲטַת זֹו, - מעט האור
- 2 שאחרי הצמצום, הַמִּתְלַבֵּשֶׁת בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים
- 3 לְהַשְׁפִּיעַ בָּהֶם לְהַחְיֹתָם, - אין לה ערך כלל והיא נחשבת
- 4 לכולם, לְגַבִּי עֶרֶךְ אֹרֶךְ הַגִּנוּז וְנִעְלָם, שֶׁהוּא בְּבִחִינַת "אֵין"
- 5 סוֹף, וְאִינוּ מִתְלַבֵּשׁ
- 6 וּמִשְׁפִּיעַ בְּעוֹלָמוֹת
- 7 בְּבִחִינַת גִּלּוֹי לְהַחְיֹתָם, 1
- 8 אֲלֵא מִקִּיף עֲלֵיהֶם 2
- 9 מִלְמַעְלָה, - בהיותו 3
- 10 במדרגתו הגבוהה, הוא 4
- 11 משפיע בעולמות, וְנִקְרָא 5
- 12 "סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין". - 6
- 13 מִקִּיף כָּל הָעוֹלָמוֹת, לא 7
- 14 "ממלא כל עלמין" שהוא 8
- 15 מתלבש בפנימיות 9
- 16 בעולמות, כמו שהנשמה 10
- 17 מתלבשת בפנימיות בגוף, 11
- 18 אלא "סובב כל עלמין" - 12
- 19 וְאֵין הַפְּרוֹשׁ סוֹבֵב וּמִקִּיף 13
- 20 מִלְמַעְלָה בְּבִחִינַת מְקוֹם 14
- 21 חֶסֶד וְשֵׁלוֹם, - שבעולמות 15
- 22 עצמם אין הוא נמצא חס' 16
- 23 ושלום, אלא הוא נמצא 17
- 24 מעליהם, במובן של מקום, 18
- 25 חס' ושלום, כִּי לֹא שֶׁיֵּךְ 19
- 26 כָּלֵל בְּחִינַת מְקוֹם 20
- 27 בְּרוּחַ הַחַיּוֹת, - בדבר גשמי, 21
- 28 שבגדר "מקום", מתאים לומר שהוא מעל דבר שני במקום, אך
- 29 כשאומרים "סובב" ומקִיף ברוחניות, שאינו בגדר מקום - אין
- 30 במשמעו ענין של מקום. אֲלֵא רֹוֹצֵה לִימֹר סוֹבֵב וּמִקִּיף
- 31 מִלְמַעְלָה לְעֵנִן בְּחִינַת גִּלּוֹי הַשְׁפָּעָה, - המושגים "סובב"
- 32 ו"מקִיף" למעלה, אמורים רק בנוגע להתגלות ההשפעה בדבר,
- 33 כִּי הַהֲשָׁפָעָה שֶׁהִיא בְּבִחִינַת גִּלּוֹי בְּעוֹלָמוֹת - זו הנקראת
- 34 "ממלא כל עלמין" נִקְרָאת בְּשֵׁם "הַלְבָּשָׁה", שֶׁמִּתְלַבֵּשֶׁת
- 35 בְּעוֹלָמוֹת, כִּי הֵם - העולמות מְלִבִּישִׁים וּמְשִׁיגִים הַהֲשָׁפָעָה
- 36 שֶׁמִּקְבָּלִים, - הרי שההשפעה באה בהם בפנימיות בהשגתם;
- 37 מִהַשְׁאִינֵן הַהֲשָׁפָעָה שֶׁאִינָה בְּבִחִינַת גִּלּוֹי אֲלֵא בְּחִינַת

- 38 וְהָעֵלֶם, וְאֵין הָעוֹלָמוֹת מְשִׁיגִים אוֹתָהּ - אִינָה נִקְרָאת
- 39 מִתְלַבֵּשֶׁת - בעולמות, אֲלֵא מִקְפָּת וְסוֹבֵבָת. הַלֵּכָךְ, מֵאַחֵר
- 40 שֶׁהָעוֹלָמוֹת הֵם בְּבִחִינַת גָּבּוּל וְתַכְלִית - לכן, נִמְצָא שֶׁאֵין
- 41 הַשְׁפָּעָת אֹרֶךְ אֵין-סוֹף - שהוא בלי גבול, מִתְלַבֵּשׁ וּמִתְגַּלֵּה
- 42 בָּהֶם בְּבִחִינַת גִּלּוֹי, רַק
- 43 מְעַט מוֹעֵר, הָאָרֶה
- 44 מוֹעֲטַת מִצְמֻצְמַת מֵאֹד
- 45 מֵאֹד, וְהִיא - מאירה
- 46 בהם, רַק כְּדִי לְהַחְיֹתָם
- 47 בְּבִחִינַת גָּבּוּל וְתַכְלִית. -
- 48 כְּדִי לְהַחְיֹת עוֹלָמוֹת
- 49 וּנְבִרָאִים, מִן הַהִכְרַח
- 50 שְׁתִּיהִי בָהֶם הַתְּגִלּוֹת
- 51 מֵהָאָרֶה זֹו. אֲלֵא, הַתְּגִלּוֹת
- 52 זֹו הִיא מֵהָאָרֶה מִצְמֻצְמַת
- 53 מֵאֹד מֵאֹד, שֶׁלֵּכֵן אִפְשָׁרִי
- 54 הַדְּבַר שֶׁהָעוֹלָמוֹת יִהְיוּ
- 55 בְּאוֹפֶן שֶׁל גָּבּוּל וְתַכְלִית.
- 56 אֲבָל עֶרֶךְ הָאֹד - שהוא
- 57 כָּלִי צִמְצוּם כָּל-כָּךְ -
- 58 נִקְרָא "מִקִּיף" וְ"סוֹבֵב",
- 59 מֵאַחֵר שֶׁאֵין הַשְׁפָּעָתוֹ
- 60 מִתְגַּלֵּית בְּתוֹכָם, -
- 61 בְּעוֹלָמוֹת, מֵאַחֵר שֶׁהֵם
- 62 בְּבִחִינַת גָּבּוּל וְתַכְלִית. -
- 63 וְאִי אִפְשָׁר שִׁתְּגַלֶּה בָהֶם
- 64 אֹרֶךְ שֶׁהוּא בְּלִי גָבּוּל, אֲלֵא
- 65 הָאֹרֶךְ בָּהֶם הוּא בְּהָעֵלֶם, וְלִכֵּן מִצִּיּוֹן אֹרֶךְ זֶה כ"סוֹבֵב" ו"מִקִּיף"
- 66 מְעַלֵּהֶם.
- 67 לְהַבְהִיר הָעֵנִן, מֵבִיא רַבְּנוּ הֲזִקֵּן לְהֵלֵן, מִשֵּׁל וּדּוֹגְמָה מֵהָאֲדָמָה
- 68 הַגִּשְׁמִית, הַמּוֹרַכֶּת מ"דוֹמָם" ו"צוּמָח" (הַנְּחוּתִים בִּארְבַּעַת
- 69 הַסּוּגִים: דוֹמָם, צוּמָח, חַי, מְדַבֵּר), שֶׁהַחַיּוֹת שְׁבִדוֹמָם וְצוּמָח
- 70 מִצְמֻצְמַת בְּהִרְבֵּה מֵאִשֵּׁר הַחַיּוֹת שֶׁבִּשְׂאֵר שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת חַי
- 71 וּמְדַבֵּר, הֵרִי שֶׁהַחַיּוֹת הָאֵלֶקֶיָּה ב"אֶרֶץ" מִתְּגַלֶּה רַק בְּאוֹתָהּ מִדָּה
- 72 שֶׁהִיא בְּאֵה לִידֵי בִּיטוּ ב"דוֹמָם וְצוּמָח" - וּבְכָל זֹאת - "מֵלֵא כָל
- 73 הָאֶרֶץ כְּבוֹדִי", שֶׁהָאֶרֶץ מֵלֵא בְּאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא, אֲלֵא
- 74 שֶׁהָאֹרֶךְ בָּא בְּהָ בְּאוֹפֶן שֶׁל סוֹבֵב וּמִקִּיף. וּבִלְשׁוֹן ה"תְּנִיָּא":

יום ראשון

יום רביעי

ז אייר, כב לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט"מג.
תניא: וכולם . . . סו א"ס ב"ה.

בַּעֲטִיפַת טְלִית גָּדוֹל אֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת רֹאשׁוֹ עַד פִּי, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת צִיצִית אֲשֶׁר בְּסִדּוּר. אָבֵל נוֹהֲגִין לְכַסּוֹת בְּחֻלְקוֹ הָעֲלִיּוֹן שֶׁל הַטְּלִית גָּדוֹל גַּם הָעֵינַיִם.
נוֹהֲגִים לְלַמֵּד בִּימֵי הַסְפִּירָה מִסֻּכַּת סוּטָה – נוֹסֵף עַל שְׁעוּרִים הַקְּבועִים – דָּף לְיוֹם דָּף לְיוֹם.

יום שני

יום חמישי

ח אייר, כג לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד"מח.
תניא: ולכן המשיל . . . סו בחייהם.

א שְׁלִיחַ אִיז דאָךְ אֵיין זאך מיט דעם משלח, – ע"ד המבואר בענין שהמלאך נקרא בשם ה' ממש כשהוא שליח מלמעלה, ומכל שכן נשמות, ומבואר שבנשמות הוא עוד במעלה יתרה. – והנה חסידים זיינען שלוחים פון רבי'ן, פון אלטען רבי'ן, איז אז מ'טוט, איז מען מקושר, איז דאמאלט איז ער אין אלץ מקושר: עס געהט א חסיד, עסט א חסיד, שלאפט א חסיד.

שְׁלִיחַ הוּא מֵאֶחָד עִם הַמְּשִׁלָּח – עַל דֶּרֶךְ הַמִּבְאָר בְּעֵינֵי שֶׁהַמְּלָאךְ נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מִמֶּשׁ כִּשְׁהוּא שְׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן נִשְׁמוֹת, וּמִבְאָר שֶׁבְּנִשְׁמוֹת הוּא עוֹד בְּמַעְלָה יִתְּרָה.
וְהֵנָּה חֲסִידִים הֵם שְׁלּוּחֵי הָרַבִּי, שֶׁל אֲדַמוּ"ר הַזֶּקֶן, וְכַשְּׁפוּעֵלִים הָרִי מְקַשְּׂרִים; וְאִז מְקַשְּׂרִים כָּפַל: הוֹלֵךְ חֲסִיד, אוֹכֵל חֲסִיד, יֹשֵׁן חֲסִיד.

יום שלישי

יום ששי

ט אייר, כד לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט"נד.
תניא: וז"ש אסף . . . האצילות.

מורנו הבעל־שם־טוב אָמר: כָּל דָּבָר וְדָבָר אֲשֶׁר הָאָדָם רּוֹאֶה אוֹ שׁוֹמֵעַ, הוּא הוֹרָאת הַנְּהִגָּה בַּעֲבוּדַת ה'. וְזֶהוּ עֵינֵי הָעֲבוּדָה, לְהַבִּין וּלְהַשְׁכִּיל מִכָּל, דֶּרֶךְ בַּעֲבוּדַת ה'.

יום רביעי

שבת

י אייר, כה לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה"נט.
תניא: פרק מז. והנה . . . כמש"ל.

בְּהִיגֵן [=אָנוּ נוֹהֲגִים] לְהַטְבִּיל פְּרוּסַת הַמוּצֵיא שֶׁלשׁ פְּעָמִים בְּמִלָּה, וְלֹא לְזוּזָק הַמּוֹלַח עַל הַפְּרוּסָה.
יוֹם ב' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תֵּרַכ"א בְּסֻעֻדָּה סִפֵּר ה"צִמְח צֶדֶק": יוֹם ב' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תִּקְנ"ה בְּסֻעֻדָּה אָמַר אֲדִנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי (רַבְּנוּ הַזֶּקֶן): בְּיוֹם ב' דְּחַג הַשְּׁבוּעוֹת תִּקְכ"ח בְּסֻעֻדָּה אָמַר כָּבוֹד קִדְשֵׁת מוֹרֵי וְרַבִּי (הַמַּגִּיד מִמַּעַזְרִיטָשׁ), "וּסְפָרְתָם לָכֶם", וּסְפָרְתָם הוּא מְלִשׁוֹן סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת. "וּסְפָרְתָם לָכֶם", צָרִיכִים לַעֲשׂוֹת שְׂהִיָּהּ ה"לָכֶם" בְּהִיר. וְיִשְׁעֵן כָּבוֹד קִדְשֵׁת אֲדִנִּי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבִּי [אֲדַמוּ"ר הַזֶּקֶן] עַל זְרוּעוֹת קִדְשׁוֹ, וְיִשׁוּרֵר אֶת הַנִּגּוֹן שֶׁל ד' בָּבוֹת בְּדִבְקוֹת גְּדוּלָּה.

אחר כך הגביה את ראשו הקדוש, ויאמר – בנגון של שאלה: ובמה מספרים את ה"לכם"? ותוך כדי דבור אמר – בנגון של תשובה: בשבע שבתות תמימות, בבור שבע המדות, שכל מדה ומדה תהיה כלולה משבע, ושבע המדות עצמם יהיו שבע שבתות, דשבת אינה צריכה ברור.

יום חמישי

יום ראשון

יא אייר, כו לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: פרק מת. והנה . . . 134" למקורן.

אומרים בתפלה:

וכן – בצירי ולא בפתח – שני כתובים.
חיתני – בקמץ ולא בפתח – מירדי בור.
זכר – זין בסגול ולא בצירי – רב טובך.
משליך קרחו – בפתח ולא בקמץ – כפתים.
ומלכותו ואמונתו לעד קימת.

יום שישי

יום שני

יב אייר, כז לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שני עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.
תניא: והנה פרטיות . . . 134" חשיבי.

אומרים בתפלה:

מנו מאמר – מ"ם שלישית קמוצה.
כיום כו' נאמר – מם פתוחה.
זכור – במלאפום – כי עפר אנחנו.
ונטלתני – טית פתוחה, למד בשבא, תיו דגושה פתוחה.
ואהבתך לא תסור – ולא אל תסיר.

שבת קודש

יום שלישי

יג אייר, כח לעומר

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בהר, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.
תניא: וככה ממש . . . ס"ח ותכלית.
במנחה אומרים תחנון.

רבנו הזקן – באותם השנים שהיה אומר מאמרים קצרים – אמר: 'דע מה למעלה ממך', דע כי כל מה שיש למעלה בפרצופים וספירות העליונות, הכל הוא ממך, שתלוי בעבודת האדם.

החולק על ב"ד הגדול – מתי דינו כ'זקן ממרא'?

כיון שעבר על בל תוסיף ולא קיים מצות תפילין (ראה להלן פ"ד ה"א).

וביארנו ה'כסף משנה' והרדב"ז:

לדעת הרמב"ם, רבי יהודה האומר שזקן ממרא הוא כשהורה להוסיף בית חמישי בתפילין (אף שאין חייבים עליו כרת וחטאת), אינו חולק על רבי מאיר אלא מוסיף עליו, ופסק כשניהם שדין זקן ממרא הוא כשיחלוק בדבר שחייבים עליו כרת וחטאת או אם הורה לעשות חמישה בתים בתפילין.

והתוספות (ד"ה ואין לנו) נקטו שרבי יהודה חולק על רבי מאיר וסובר שאין דין זקן ממרא אלא בתפילין בלבד, ותמה על זה הר"ן (בחינוכי סנהדרין פט, ב): איך יתכן לומר שהתורה חייבה מיתה בזקן ממרא בתפילין בלבד? ועוד: אמרו בגמרא (שם) שאין בית דין מוחלים לזקן ממרא כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל – ואם ההוראה היא לגבי תפילין בלבד, איך ירבו מחלוקות?

הלכות ממרים פרק ג, הלכה ה: אין זקן ממרא חיב מיתה, עד שיהיה חכם... ויחלק על בית דין בדבר שחייבין על ידונו ברת ועל שגגתו חטאת, או בתפילין.

לדעת רבי מאיר (סנהדרין פז, ב), דין זקן ממרא הוא רק אם חלק על בית דין הגדול בדבר שהעובר עליו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. ולדעת רבי יהודה, הפסוק "על פי התורה אשר יורוך" מלמד שזקן ממרא הוא כשחולק על בית דין בדבר שיש בו 'תורה' – עיקרו מפורש בתורה, ו'יורוך' – פירושו מדברי סופרים, היינו שחכמים לימדו את פרטיו. ומבואר בגמרא (שם פח, ב) שלדעת רבי יהודה הרי זה בתנאי שההוראה היא בדבר ששייך להוסיף על מה שפירשו חכמים ואם הוסיף הרי הוא גורע – וכל הדברים הללו קיימים רק בתפילין, היינו שהורה להוסיף בית חמישי בתפילין של ראש, כי עיקר מצות תפילין מפורש בתורה, ופירשו חכמים שצריך ארבע בתים בתפילין של ראש ואם הוסיף בית – גורע,

יום שני ח' אייר ה'תשפ"ב

כבוד אב רשע

להחזירו וכאילו לא הורישו כלל לבניו, ולכן חייבים להחזירו. ויש מתרצים: כאשר האב בחיים, יש לכבדו אפילו אם הוא רשע, כי יתכן שיחזור בתשובה. אך לאחר מותו, כאשר שוב אינו יכול לתקן את מעשיו, לכן אין חיוב לכבדו (רדב"ז, לחם משנה).

וה'אור החיים' (ויקרא יט, ג) הקשה מדברי הרמב"ם לעיל (פ"ה ה"ב): 'היו אביו ואמו רשעים גמורים אסור לו להכותם' ומשמע שרק להכותם אסור אך אינו חייב לכבדם, ואילו כאן כתב שחייב בכבודם!

ותירץ: לעיל מדייק הרמב"ם וכותב 'היו רשעים גמורים', היינו שעוברים על כל העבירות הבאות לידם, ובנידון זה אסור לבזותם ולהכותם אך גם אין חובה לכבדם, אך בהלכה זו באב ואם השומרים על מקצת מצוות ועוברים על מקצתן ואינם עוברים להכעיס אלא לתיאבון, ולכן חייבים בכבודם.

הלכות ממרים פרק ו, הלכה יא: אפלו היה אביו רשע ובעל עברות, מכבדו ומתירא ממנו.

הטור (יו"ד סי' רמ) חולק על הרמב"ם וסובר שאם אביו רשע אינו צריך לכבדו, והביא ראיה מדברי הגמרא (ב"מ סב, ב) שאדם שנטל חפץ בריבית ומת – אם עשה תשובה קודם מותו ולא הספיק להשיב את החפץ חייבים הבנים להחזירו, אך אם לא עשה תשובה אינם חייבים, הרי שאם אביו רשע ולא עשה תשובה אינו חייב בכבודו!

וה'כסף משנה' מיישב את הרמב"ם:

חובת כיבוד אב היא גם כלפי אב רשע, אך הבן אינו חייב להוציא ממון עבור כיבוד האב כפי שנפסק לעיל (ה"א), ולכן אין הבנים חייבים להשיב את החפץ שנטל בריבית שהרי כבר ירשו אותו ואינם חייבים לוותר עליו למען כבוד האב, אך כאשר האב חזר בתשובה קודם מותו, מן הסתם היה בדעתו

יום שלישי ט' אייר ה'תשפ"ב

קבורת קרובים על-ידי כהן

על הקברים מוסיף לו טומאה, לפיכך משפחות כהונה עושין להן שכונה בסוף בית הקברות שלא יטמאו בקברים אחרים". כלומר: האיסור לכהן להיכנס לבית הקברות ולקבור את מתו הוא רק משום שעלול להיטמא לאחר שסיים את קבורת מתו, אבל אם יוכל לחזור באופן שלא ייטמא אין איסור בדבר.

והרמ"א (שם ס"ו) פסק כדברי הטור, אך הב"ח (יו"ד שם) כתב שיש להחמיר כדברי הרמב"ם, ועצם ההליכה אסורה כיון שמוסיף טומאה על טומאתו, מאחר שיכול לקבורו בסוף בית הקברות.

אמנם יש מפרשים (רדב"ז כאן ושבת הלוי ח"ה סי' קפב) שאף הרמב"ם אינו חולק על הטור, שכהן ההולך לקבור את מתו

הלכות אבל פרק ב, הלכה טו: המטמא לקרובים דחויא היא, ולא התירא בבל. לפיכך, אסור לכהן להתטמא למת, אפלו בעת שמתטמא לקרוביו... לפיכך, בהן שמת לו מת – צריך להזהר ולקברו בסוף בית הקברות, כדי שלא יכנס לבית הקברות, ולא יתטמא בקברות אחרים כשיקבר מתו.

מלשון הרמב"ם נראה שאפילו בזמן שנטמא לקרוביו אסור לכהן להיטמא למת אחר, אך הטור (יו"ד סי' שעג) כתב, שכאשר הכהן עוסק במתו מותר לו להיטמא לאחרים, ורק כאשר סיים להתעסק במתו נאסר עליו להיטמא לאחרים ולהוסיף על טומאתו. ולדעת הטור, האיסור להיכנס לבית הקברות לקבור מתו הוא משום ש"לאחר הקבורה כשחזר

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פא

יטמא בחזרתו. ולפי זה, אם יוכל לשוב מהקבורה בלא להיטמא לאחרים, גם לדעת הרמב"ם מותר ללכת לקבור את קרובו.

רשאי להיטמא גם למתים אחרים, ומה שכתב הרמב"ם שאסור להיטמא לאחרים אפילו בעת שנטמא לקרוביו, כוונתו לאחר שכבר סיים את קבורת קרוביו, ומה שכתב "לפיכך צריך להיזהר ולקברו בסוף בית הקברות" היינו כדי שלא

יום רביעי י' אייר ה'תשפ"ב

למי אסור לקיים מצוות?

הלכה זו בשני מקומות. בהלכות קריאת שמע, כתב שטעם הפטור הוא משום "שאינ דעתו פנויה לקרות", והיינו כדעת רש"י שפטור מדין "עוסק במצוה פטור מן המצוה" ודין זה שייך להלכות קריאת שמע בין שאר דיני החייבים והפטורים במצוה.

והביא דין זה גם בהלכות אבל, ללמד שכתוצאה מכך שהאונן פטור מהמצוות, חל עליו דין נוסף מדיני אבלות שנאסר עליו לקיימן בתורת רשות, ועצם המניעה מקיום מצוות (כשאנו מחויב בהן) היא חלק מקיום דיני האבלות (רשימות שיעורים, ברכות עמ' רמא).

ולהלכה נפסק ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' עא ס"א) שאין האונן רשאי להחמיר על עצמו ולקרוא קריאת שמע או להתפלל, אך אם יש אחרים העוסקים בקבורה ואינו צריך לעסוק בכך (כגון בימינו שבדרך כלל הטיפול במת נמסר לידי החברה קדישא), יש הסוברים שמותר לו להחמיר ולקיים (ראה שו"ע אדה"ז או"ח שם, שולחן מנחם ה' עמ' רסז, יביע אומר ח"ו י"ד לג). ולדברי הכל רשאי ללכת לבית הכנסת ולומר קדיש על אביו שהרי זהו כבודו (שו"ע אדה"ז שם).

הלכות אבל פרק ד, הלכה ו: מי שמתו מִטָּל לְפָנָיו, אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר... וְלֹא אוֹכֵל בְּשֵׁר, וְאִינוּ שׁוֹתֵה יַיִן, וְאִינוּ מְבָרֵךְ, וְאִינוּ מְזַמֵּן... וּפְטוּר מִקְרִיאת שְׁמַע, וּמִן הַתְּפִלָּה.

הלכה זו הביא הרמב"ם גם בהלכות קריאת שמע (פ"ד ה"א): "מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו, פטור מקריאת שמע עד שיקברו, מפני שאין דעתו פנויה לקרות". ויש לבאר לשם מה הביא זאת פעמיים:

לדעת רש"י (ברכות יז, ב), 'אונן' פטור מקריאת שמע כי מאחר והוא עסוק במצות קבורת מתו, הרי הוא פטור ממצוות מדין "עוסק במצוה פטור מן המצוה", ולפי זה נאמר כאן 'פטור' אך לא 'אסור', ואם ירצה להחמיר על עצמו ולקרות, רשאי.

אך התוספות (שם ד"ה פטור מק"ש) הביאו מדברי הירושלמי' הלומד זאת מהכתוב "למען תזכור... כל ימי חיך" – "ימים שאתה עוסק בחיים ולא ימים שאתה עוסק במתים", ומבואר שם כי אם רצה להחמיר אינו רשאי, משום שנראה כמזלזל בכבודו של מת.

ונראה שהרמב"ם משלב בין שני הטעמים, ולכן הביא

יום חמישי י"א אייר ה'תשפ"ב

מקצת היום ככולו

בתחילת היום אלא חובה להתאבל בכולו (ראה אוצר הגאונים תענית ל, א. שרשים בשמחות עמ' ט ואילך).

ועוד יש לדון: האם דין מקצת היום ככולו נאמר גם לגבי דיני האבלות הנוהגים במשך י"ב חודש ואפשר להפסיק את דיני האבלות בתחילת היום האחרון של השנה, או שצריך לנהוג בהם עד סוף היום?

שאלה זו נשאל ה'תרומת הדשן' (סי' רצב) והשיב כי לכאורה ניתן ללמוד זאת בקל-וחומר: הרי האבלות בימי השבעה ושלושים חמורה מהאבלות של י"ב חודש, ואם מקילים באבלות שבעה ושלושים ואומרים מקצת היום ככולו, כל-שכן באבלות י"ב חודש!

אך למעשה כתב שאין לדמות בין הדברים כי באבלות שבעה ושלושים הספירה היא לפי הימים, ולגבי הימים אומרים מקצת היום ככולו, אך אבלות י"ב חודש אינה תלויה במספר ימים אלא בחודשים, ואם כן לא יועיל דין 'מקצת היום ככולו', אלא אם כן נאמר מקצת החודש ככולו, וזה בוודאי אין אומרים, שאם כן הרי אפשר היה להקל מתחילת החודש השנים-עשר וזאת לא שמענו, ולכן בהכרח צריכים לנהוג י"ב חודש עד גמר היום האחרון.

הלכות אבל פרק ז, הלכה ב: בַּיּוֹם מִקְצַת הַיּוֹם בְּכָלֹּ? בֵּינוּ שְׁנֵה אֲבָלוֹת שְׁעָה אַחַת - בְּאֵלֹּה נִתְּנָה כָּל הַיּוֹם כָּלֹ, וּמִתְּרִי לַעֲלֹל וְלִרְחֹץ וְלִסְוֹךְ וְלִגְלַח בְּשָׂרָא הַיּוֹם; וְכֵן הוּא מִתְּרִי בְּכָל הַיָּבָרִים.

לכאורה יש לשאול: אם אומרים באבלות 'מקצת היום ככולו', מדוע בתשעה באב נוהגים בדיני אבלות במשך כל היום ואין די בתחילת היום?

ומהביאור: מדין 'מקצת היום ככולו' גם שעה אחת ביום נחשבת יום, אך בוודאי גם השעות הבאות אינן יום חדש אלא חלק מאותו יום.

לפיכך, יש לחלק בין חיוב המוטל על האדם לנהוג בדין מסוים מספר ימים, לחיוב הנובע מנעצם היום – שמצד מהותו מחייב לנהוג בדינים מסוימים. בסוג הראשון, ניתן להסתפק במקצת היום ולומר שכאילו נהג כן במשך יום שלם; אך בסוג השני, בדינים החלים על היום עצמו, אי אפשר להסתפק בתחילת היום כי המשך היום מחייב לנהוג באותם דינים כמו תחילתו.

ולכן, בתשעה באב שדין האבלות חל על עצם היום (ולא רק שהאדם צריך להתאבל יום אחד), לא די להתאבל

האיסור להספיד קודם לחג

יום שישי י"ב אייר ה'תשפ"ב

וכתב ה'שער המלך' (הל' יו"ט בסופו ומקורו מירושלמי) שלכן האיסור הוא רק ב'מת ישן' (שמת קודם שלושים יום לפני החג) ולא ב'מת חדש' (שמת תוך שלושים יום לפני החג), כי האיסור הוא משום שאין המת משתכח מן הלב ואם יספידוהו יתעוררו לבכי ויבואו להספידו גם בחג (כדעת שמואל), וחשש זה קיים רק במת ישן, אבל במת חדש אין לחשוש להתעוררות הכאב, כי המריירות קיימת ואין בה תוספת מפני ההספד (מה' שאין-כן אם החשש הוא שימנע מלעלות לרגל הרי החשש הוא גם במת תוך שלושים יום סמוך לחג).

וה'שבות יעקב' הוסיף: אמנם, מת שהוא קרובו אינו משתכח מן הלב והמריירות גדולה ולכן אסור להספידו סמוך לחג כי יש לחשוש שיבוא להספידו בחג, אבל בחכם גדול שאינו קרובו וההספד הוא משום כבוד התורה, אין חשש שההספד יעורר להספידו בחג. וכן כתב ה'בית יוסף' (יור"ד סו"ס שדמ) שמנהג היה להקבץ ברוב עם בחודש אדר כדי לשמוע דיני פסח ובחודש אלול דיני חגי תשרי ובאותו קיבוץ היו מספידים חכם וגאון שנסתלק אז, ואם-כן ברור שמותר להספיד חכם גדול תוך שלושים יום קודם לחג.

הלכות אבל פרק יא, הלכה ו: לא תעורר אשה על מת שלה שלשים יום קדם לחג, כדי שלא יבוא החג והם דוים; שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים? במת ישן; אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג, מעוררת.
מי שמת לו מת קודם החג "לא יערער על מתו קודם לחג שלושים יום", היינו לא ישכור ספדן לעורר את קרוביו לבכות עמו וכן "לא יספידנו", היינו לא ישכור ספדן להספיד את המת (מועד קטן ח, א ורש"י שם).

לדעת רב, הטעם הוא משום שאנשים מכינים כסף לצורך עליה לרגל, ואם יתנו את הכסף לספדן בשכור, הם עלולים להימנע מלעלות לרגל. ולדעת שמואל, "לפי שאין המת משתכח מן הלב שלושים יום" ואם יספידוהו פחות משלושים יום קודם החג, יבואו להספידו בחג כי עדיין לא נשכח (רש"י שם).

ו'נפקא מינה' ביניהם במקרה שהספדן עושה מלאכתו בחינם: לדעת רב מותר להספידו, כי הכסף ישאר לצורך העליה לרגל, אולם לדעת שמואל שהחשש הוא שיספידוהו בחג, הרי זה גם אם המספיד אינו נוטל שכר. והרמב"ם פסק כשמואל, וההספד קודם החג אסור גם בחינם (כסף משנה).

בין זכוית לבנה לזכוית צבועה

שבת קודש י"ג אייר ה'תשפ"ב

השתמשו בזכוית צבועה שאין מבחינים דרכה בטיב היין ונמצא שאין העניים מתביישים.
ולפי פירוש זה שזכוית צבועה מסתירה על תכולת הכוס, יש לפרש סיפור המובא בירושלמי (שביעית פ"ד ה"ב). שם נאמר שכאשר גוי מכריח יהודי לעבור עבירה בפרהסיא "אפילו מצוה קלה לא ישמע לו, כגון לולינוס ופפוס אחיו שנתנו להם מים בכלי זכוית צבועה ולא קיבלו מהן". והקשו המפרשים איזו עבירה הייתה בשתיית מים בכלי זכוית צבועה, ופירש הר"א מפולדא (שם) ש"הוא חוק הגויים בימים ההם", וב'פני משה' פירש שהכוס היתה "צבועה שם ע"ז בתוכה". אך לפי האמור מדברי הרמב"ם יש לפרש שהביאו להם מים בזכוית צבועה המסתירה על המים, כדי שיחשבו שזה יין נסך, כמו שכתב הר"ש סירליאו בפירושו לירושלמי: "בכלי זכוית צבועה אדום, כדי שיבינו ישראל ששתו סתם יינם כדי להמיר דתם".

(לשונות הרמב"ם, עמ' יב)

הלכות אבל פרק יג, הלכה ז: ואין משקין בזכוית לבנה אלא בצבועה, שלא לבגש את העניים שאין יינותיהן טובות.

אמרו בגמרא (מ"ק כז, א): "בראשונה היו משקין בבית האבל עשירים בזכוית לבנה, ועניים בזכוית צבועה והיו עניים מתביישים, התקינו שיהו הכל משקין בזכוית צבועה מפני כבודן של עניים". ומדברי רש"י (ברכות כח, א; לא, א ד"ה סא) עולה כי זכוית לבנה היא זכוית יקרה שהעניים לא השתמשו בה, ולפיכך תיקנו שכולם ישתמשו בזכוית צבועה שהיא זולה, שלא לבייש את העניים.

אולם מדברי הרמב"ם כאן שכתב "שלא לבייש את העניים שאין יינותיהן טובות" משמע כי החיסרון אצל העניים הוא לא בסוג הזכוית אלא מצד טיב היין, והחילוק בין זכוית לבנה לצבועה הוא שזכוית לבנה היא שקופה וניתן להבחין שהיין אדום וטוב, ולכן העשירים שיינם טוב היו משקים בבית האבל בכלי זכוית שקופה, ואילו העניים

כשהתורה מספרת סיפור – יש בו משמעות ולימוד עמוקים לכל יהודי.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - ז'י"ג אייר ה'תשפ"ב

~ נקודות משיחות קודש ~

"על-פי התורה אשר יורוך - זו מצות-עשה".

"והן הגזירות והתקנות והמנהגות - כל אחד ואחד מאלו שלושה דברים, מצות-עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחת מהן עובר בלא-תעשה".

וידועה השגת הראב"ד (ספר המצוות, שורש ראשון) שלפי זה אין כל הבדל בין איסורי תורה ובין דרבנן, כי על כל האיסורים דרבנן ישנו ציווי התורה "לא תסור".

והביאור בזה: ההבדל שבין איסורי תורה לדרבנן הוא שכשהתורה אסרה דבר כלשהו, הרי האיסור הוא על ה"חפצא" של הדבר, היינו על עצם מציאותו - כמו דם, שרצים או חלב שה"חפצא" שלהם הוא איסור. אבל הגזירות והתקנות של חכמים אינם על ה"חפצא" של הדבר, כ"אם על ה"גברא" בלבד, כי אין כח לחכמים לאסור את ה"חפצא" של הדבר.

ונמצא, שבאיסורים דאורייתא יש לכל איסור גדר פרטי משלו, כאיסור דם, איסור חלב וכו', אבל באיסורים דרבנן שווים כולם בגדרם ובתכנם - לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך.

ונפק"מ להלכה: אם עבר על שלושה איסורים, האם נהיה מוחזק לעבור על דברים אסורים.

אם עבר על איסורי דאורייתא שלוש פעמים, הרי לא נעשה מוחזק כי לא עשה את אותו האיסור ג' פעמים. אבל אם עבר על איסורים דרבנן נעשה מוחזק - שמכיון שתכנם זהה, הרי שגם אם עבר על שלושה איסורים שונים נעשה מוחזק.

(על-פי יין מלכות ספר שופטים סימן כ)

(2) היושב בלשכת הגזית שבמקדש, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג ולקמן הלכה ד. (3) שהיא הפירוש למצוות התורה שבכתב, כלשון רבינו בהקדמתו: "כל המצוות שניתנו לו למשה בסיני, בפירושן ניתנו... והתורה והמצוה". תורה - זו תורה שבכתב, והמצוה - זו פירושה". (4) מורים איך לפרש את הכתוב, ומה יש להוציא ממנו. (5) משנה בסנהדרין פו, ב "שממנו יוצאה תורה לכל ישראל". (6) התורה סמכה עליהם, בפירוש מצוותיה, שרק הם יפרשוה כמשפט. (7) ספרי, שם. (8) בכתב יד תימן: אליהן. (9) על פירושם. כי רוח ה' תנהלם לכון ההלכה, ולא יטעו (מלבי"ם לתורה שם).

ב. כל מי שאינו עושה כהוראתן - עובר בלא תעשה, שנאמר: לא תסור מפל הדבר¹⁰ אשר יגידו לך ימין ושמאל¹¹. ואין לוקין על לאו זה, מפני שנמתן לאזהרת מיתת בית דין¹²; שכל חכם שמורה¹³ על דבריהם - מיתתו בחנק, שנאמר: והאיש אשר

יום ראשון ז' אייר ה'תשפ"ב

הלכות ממרים

1 יש בכללן תשע מצות. שלש מצות עשה, ושש מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) לעשות על פי התורה שאמרו לנו בית דין הגדול. (ב) שלא לסור מדבריהם. (ג) שלא להוסיף על התורה, לא במצות שבכתב ולא בפרושן שלמדנו מפי השמועה. (ד) שלא לגרע מן הכל. (ה) שלא לקלל אב ואם. (ו) שלא להפותם. (ז) לכבדם. (ח) ליראם. (ט) שלא יהיה הפן סורר ומורה על קול אביו ואמו.

ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מתבאר בו, שבית דין הגדול שבירושלים הוא עיקר תורה שבעל-פה. ההבדל המשמעותי בין דברי קבלה לדברי סופרים. שני בתי דין שנחלקו ואינך יודע להיכן הדין נוטה - בשל תורה, הלך אחר המחמיר; בשל סופרים, הלך אחר המקיל.

12 א. בית דין הגדול שבירושלים² הם עקר תורה שבבעל-פה³, והם צמודי ההוראה⁴, ומזהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל⁵, ועליהן הבטיחה תורה⁶. שנאמר: על פי התורה אשר יורוך - זו מצות עשה⁷. וכל המאמין במשה רבנו ובתורתו - חייב לסמך מעשה הדת עליהן⁸ ולשען עליהן⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בית-דין הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבעל-פה, והם עמוד ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל".

הבדל מהותי יש בין תפקידם של דיני ישראל, ובין בית-הדין שעליו נצטוו בני נח "לדון בשם מצוות אלו ולהזהיר את העם" (ה' מלכים ס"ט). אצל בני נח תפקיד השופטים והדיינים הוא לדאוג לקיומם של מצוות בני נח בשלימותן, ולהודיע את הדין המתאים למקרה שהובא לפניהם.

אבל דיני ישראל הם לכל לראש "עיקר תורה שבעל-פה", להם נמסרה התורה שבכתב כדי שילמדוה, יפרשוה, ויחדשו בה, ועל כל דבריהם ישנו ציווי "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל".

ובנוסף לזה הם גם "עמוד ההוראה" וצריכים לברר את ההלכה שבתורה למעשה - הוראה לפועל. "ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל" שתפקידם גם לדאוג לכך שחוקי התורה יגיעו לכל העם.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 97 והערה 24)

כהוראת בית דין הגדול עובר ב"לא תעשה", ואפילו כשהוא עובר על גזירת חכמים או תקנותיהם עובר בלא תעשה, היה לנו להחמיר בכל דברי סופרים כדברי תורה, שהרי הכול מן התורה הוא, ולמה אמרו: "בשל סופרים הלך אחרי המקיל" (ראה להלן הלכה ה), ובהרבה מקומות מצינו, שהקילו בדברי סופרים יותר מבדברי תורה, ראה שבת לד, א "ספיקא דרבנן להקל", ושם קכת, ב אמרו: "ביטול כלי מהכינו - דרבנן, צער בעלי חיים דאורייתא, ואתי דאורייתא ודחי דרבנן"! וב"קריט ספר" למבי"ט מתרץ, שהחכמים התנו מתחילה, שהעובר על גזירתם לא יהא עונשו חמור כשל תורה, וגם מחלו בתחילה, שכל ספק דבריהם יידון להקל, אולם כל זה כשעובר על דבריהם להנאתו ולצורכו, אבל החולק על דבריהם ואומר שאינם אמת, הרי זה ממרה על עיקר הוראתם, וביחס אליו לא מחלו חכמים על כבודם, ועליו נאמר: "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", ואם עמד בסירובו - הרי זה "זקן ממרא", אפילו, כשעבר רק על גזירתם, כמבואר לקמן פרק ד, הלכה א "כגון שהתיר החמץ ביום י"ד בניסן בשעה שישית" ולזה נתכוון רבינו באמרו כאן: "והעובר על כל אחת מהן עובר בלא תעשה". וראה ב"לחם משנה" ששיבח את ההסבר הזה והסכים לו.

ג. דְּבָרֵי קִבְלָה²⁴ - אֵין בִּהֶן מַחְלָקַת לְעוֹלָם²⁵. וְכָל דְּבָר שֶׁתִּמְצָא בּוֹ מַחְלָקַת - בִּידוּעַ שְׁאִינוּ קִבְּלָה מִמֶּשֶׁה רַבֵּנוּ. וְדְּבָרִים שֶׁלְּמַדִּין מִן הַדִּין²⁶, אִם הַסְפִּימוּ עֲלֵיהֶן בֵּית דִּין הַגָּדוֹל פֶּלֶן - הֲרִי הַסְפִּימוּ; וְאִם נִחְלְקוּ בִּהֶן - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֵב, וּמִצִּיאִין הַדִּין אַחֵר הָרַבִּים. וְכֵן הַגְּזֵרוֹת וְהַתְּקֻנוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, אִם רָאוּ מִקְצָתָן שְׂרָאוּי לְגִזֹר גְּזָרָה אוֹ לְתַקֵּן תִּקְנָה אוֹ שְׁיַנְיִחוּ הָעַם הַמִּנְהָג הַזֶּה²⁷, וְרָאוּ מִקְצָתָן שְׁאִין רָאוּי לְגִזֹר גְּזָרָה זוֹ וְלֹא לְתַקֵּן תִּקְנָה זוֹ וְלֹא לְהַנִּיחַ מִנְהָג זֶה²⁸ - נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין אֵלָיו כִּנְגֵד אֵלָיו, וְהוֹלְכִין אַחֵר רֶבֶן, וּמִצִּיאִין הַדְּבָר אַחֵר הָרַבִּים²⁹.

24) שקיבלו מפי משה מסיני. 25) "שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת... בין החכמים, שיאמר אחד: המוציא עין חברו - יוציא את עינו... ויאמר השני: אינו אלא כופר בלבד שחייב לתת. ולא מצאנו גם כן מחלוקת במה שאמר הכתוב 'פרי עץ הדר' עד שיאמר אחד, שהוא: אתרוג; ויאמר אחר, שהוא: חבושים או רימונים... שכולם פירושים מקובלים מפי משה" (לשון רבינו בהקדמתו למשנה). 26) מ"גזירה שווה" או מדין "קל וחומר" שהתורה נדרשת בהם. 27) להשאיר להם לנהוג כמנהגם. 28) אלא לבטלו. 29) כמו שאמרו (שבת יג, ב) "נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל, ושמונה עשר דברים גזרו בו ביום", ובמועד קטן ג, ב אמרו: רבן גמליאל ובית דין נמנו על שני פרקים הללו ובטלום, למרות, שכבר נהגו בהם שנים רבות.

ד. כְּשֶׁהִיָּה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל קִנֵּם, לֹא הִיָּתָה מַחְלָקַת בִּישְׂרָאֵל. אֲלֹא כָּל דִּין שְׁנוּלָד בּוֹ סִפֵּק לְאַחַד מִישְׂרָאֵל - שׁוֹאֵל לְבֵית דִּין שֶׁפְּעִירוֹ. אִם יָדְעוּ - אָמְרוּ לוֹ; אִם לֹא - הֲרִי הַשׁוֹאֵל עִם אוֹתוֹ בֵּית דִּין

1 יַעֲשֶׂה כְּדוֹן וְגוֹמֵר. אֶחָד דְּבָרִים שֶׁלְּמַדוּ אוֹתָן מִפִּי 2 הַשְּׁמוּעָה¹⁴, וְהֵם תּוֹרָה שֶׁבַעל פֶּה¹⁵; וְאַחַד דְּבָרִים 3 שֶׁלְּמַדוּם מִפִּי דַעְתָּם בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה 4 נִדְרָשֶׁת בָּהֶן¹⁶, וְנִרְאֶה בַּעֲיֵנֵיהֶם שֶׁדָּבָר זֶה כֵּן הוּא; 5 וְאַחַד דְּבָרִים שֶׁעָשְׂאוּם סִיג¹⁷ לַתּוֹרָה, וּלְפִי מָה 6 שֶׁהִשְׁעָה צְרִיכָה, וְהֵן הַגְּזֵרוֹת¹⁸ וְהַתְּקֻנוֹת¹⁹ 7 וְהַמִּנְהָגוֹת²⁰ - כָּל אֶחָד וְאַחַד מֵאלוֹ הַשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים 8 מִצְוֹת עָשָׂה לְשִׁמְעַל לָהֶן, וְהַעוֹבֵר עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן 9 - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה²¹. הֲרִי הוּא אוֹמֵר: עַל פִּי הַתּוֹרָה 10 אֲשֶׁר יוֹרֹף - אֵלּוֹ הַתְּקֻנוֹת וְהַגְּזֵרוֹת וְהַמִּנְהָגוֹת, 11 שִׁיּוּרוֹ בָּהֶם לְרַבִּים כְּדִי לַחֲזֹק הַדָּת וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם; 12 וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֵאמְרוּ - אֵלּוֹ דְּבָרִים שֶׁלְּמַדוּ 13 אוֹתָן מִן הַדִּין²² בְּאַחַת מִן הַמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת 14 בָּהֶן; מִכָּל הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ - זֶה הַקִּבְּלָה שֶׁקִּבְּלוּ 15 אִישׁ מִפִּי אִישׁ²³.

(10) בכתוב: מן הדבר. (11) ספרי שם. וכן אמרו שם: "ימין ושמאל - אפילו נראים בעיניך על שמאל שהוא ימין, ועל ימין שהוא שמאל - שמע להם". (12) וכלל הוא: אין לוקים על לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, שלא ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאווין, אלא להזהירו על עונש מוות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב (מכות יג, ב). (13) שממרה, ובדפוס וניצאיה ש"א: שמורד. (14) ששמעו איש מפי איש עד למשה מסיני. (15) שלימדה הקדוש-ברוך-הוא למשה בסני, ומשה רבינו לא כתבה, אלא לימדה לזקנים וליהושע - בעל פה כדברי רבינו בהקדמתו. (16) הן שלוש עשרה מידות המנויות ב"בריייתא דרבי ישמעאל" המובאת בראש "תורת כהנים". ובסנהדרין פו, א אמרו: "צא ולמד משלוש עשרה מידות, שהתורה נדרשת בהן". (17) גדר. (18) כגון, איסור אכילת בשר עוף בחלב, ראה לקמן פרק ב, הלכה ט. (19) כגון, עירובין ונטילת ידים, ששלמה ובית דינו תיקנון, כמבואר בעירובין כא, ב ובהלכות עירובין פרק א, הלכה ב, וראה הלכות שאר אבות הטומאות פרק ח, הלכה ח. (20) שהחזיקו בהם רבים לחיזוק הדת, או לתיקון העולם, כגון, שלא לעשות מלאכה בערב פסח עד חצות (פסחים ג, א) או חיבוט ערבה בהושענא רבה (סוכה מד, א), או קריאת הלל בראשי חודשים (תענית כח, ב) וכן המנהג של הוצאת המת בבגדי פשתן לבד, שהוא לתיקון העולם. ש"בראשונה הייתה הוצאת המת קשה לקרוביו (=בתכריכין טובים) יותר ממיתתו, עד שהיו קרוביו מניחים אותו ובורחים, עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן" (מועד קטן כז, ב והלכות אבל פרק ד, הלכה א). (21) של "לא תסור מן הדבר" וגו', וכן אמרו (ברכות יט, ב) "כל מילי דרבנן אסמכינהו על לאו דלא תסור". (22) סנהדרין פו, א "למשפט - זה הדין" ומפרש רש"י: אם נחלק בדבר הלמד בדין גזירה שווה. (23) וכן אומר הכתוב (דברים לב, ז) "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". והרמב"ם בהשגותיו לספר המצוות שורש ראשון אות ד שואל: אם כדברי רבינו, שכל מי שאינו עושה

מי גדול משניהם, בשל תורה הלך אחר המחמיר" וכו', וייתכן, שגם רבינו סובר כן (לחם משנה).

פרק שני

(1) שאין בית דין יכול לבטל גזירה או תקנת בית דין קודמו, עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמניין. המקרים בהם יכול בית דין לבטל דברי בית דין קודמו למרות שהוא קטן ממנו. שצריך להתיישב היטב כשגוזרים גזירה, אם רוב הציבור יכול לעמוד בה. הגדרת אזהרת התורה: לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו.

א. בית דין גדול שדרשו באחת מן המדות פפי מה שנוראה בפניהם שיהיה פף, ודנו דין, ועמד אחריהם בית דין אחר, ונראה לו טעם אחר לסתור אותו - הרי זה סותר, ודן פפי מה שנוראה בפניהם. שנואמר: אל השפט אשר יהיה בימים ההם - אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שפדורף.

(2) שהתורה נדרשת בהן, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורנו. (3) ואפילו אינו גדול מבית הדין הקודם לא בחכמה ולא במניין, ראה להלן ה"ב. (4) ראש השנה כה, ב: "וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא, אין לך לילך אלא אצל שופט שבימך", וכן אמרו שם: "ירובעל בדורו כמשה בדורו... יפתח בדורו כשמואל בדורו". וכן אתה מוצא שתנאים אחרונים חולקים על תנאים ראשונים, ואמוראים אחרונים על אמוראים קודמיהם. ובסוטה כז, ב אמר רבן יוחנן בן זכאי: "עתיד דור אחר לטהר ככר שלישי, שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא", אלא מדין קל-וחומר בלבד, כמבואר שם כט, א (אור שמח). ואע"פ שאנו מוצאים בתלמוד שמקשים ממשנת התנאים על דברי האמוראים, כאילו אין רשות לאמוראים לחלוק עליהם? - אפשר לומר, שמיום חתימת המשנה קיבלו עליהם, שדורות האחרונים לא יחלקו על הראשונים. וכן עשו בחתימת התלמוד, שמיום שנחתם, לא ניתנה רשות לשום אדם לחלוק עליו (כסף-משנה). והשווה דברי רבינו בהקדמתו: "וכן אם לימד אחד מהגאונים שדרך המשפט כך הוא, ונתבאר לבית דין אחר שעמד אחריו, שאין זה דרך המשפט הכתוב בתלמוד - אין שומעים לראשון, אלא למי שהדעת נוטה לדבריו... אבל כל הדברים שבתלמוד הבבלי - חייבים כל ישראל ללכת בהם".

ב. בית דין שגזרו גזירה או תקנו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברים הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואותה הגזירה ואותו המנהג - אינו יכול עד שיהיה גדול מן הראשונים בהכמה ובמנין. הנה גדול בהכמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בהכמה - אינו יכול לבטל את דבריו. אפילו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהם. והיאך יהיו גדולים מהם במנין, הואיל וכל בית דין ובית דין של שבעים ואחד

או עם שליחיו עולין לירושלים³⁰ ושואלין לבית דין שבהר הבית³¹. אם ידעו - אמרו לו; אם לאו - הפל באין לבית דין שעל פתח העזרה³². אם ידעו - אמרו להן; ואם לאו - הפל באין ללשכת הגזית³³ לבית דין הגדול ושואלין. אם היה הדבר שנוגד בו הספק לכל ידוע אצל בית דין הגדול, בין מפי הקבלה בין מפי המדה שדנו בה - אמרים מיד; אם לא היה הדבר ברור אצל בית דין הגדול - דנין בו בשעתו³⁴, ונושאין ונותנין בדבר עד שייפסקו פלן, או יעמדו למנין וילכו אחר הרב, ויאמרו לכל השואלים: כך הלכה, והולכין להן. משבטל בית דין הגדול רבקה מחלקת בישראל, זה מטמא ונותן טעם לדבריו, וזה מטהר ונותן טעם לדבריו; זה אוסר, וזה מתיר³⁵.

(30) תוספתא סנהדרין פרק ז, משנה א: "הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבהר הבית", וראה סנהדרין פת, ב "ואם לאו, באין לזה שסמוך לעירו... ואם לאו, באין לזה שעל פתח הר הבית", משמע שהלכו קודם לבית דין שסמוך לעירו, ואחרי כן לזה שעל הר הבית, וכנראה שבנוסח התלמוד שלפני רבינו לא הייתה גירסה זו (כסף משנה). (31) והוא בשער המזרחי, שלפנים מן החיל, לפני עזרת נשים (רש"י בסנהדרין פו, ב). (32) כשעברו עזרת נשים, ובאים לפתח עזרת ישראל (שם). (33) שהיא בנוייה בתוך העזרה, חצייה בקודש וחצייה בחול, "ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבין" (הלכות בית הבחירה פרק ה, הלכה י"ז). (34) באותה שעה. (35) בסנהדרין פת, ב אמרו: "משרבו תלמידי שמאי והלל, שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות" ורבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, מסביר: "כל שני אנשים בהיותם שווים בשכל ובעיון... לא תיפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים... מפני שדעות שניהם היו קרובות זו לזו... אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים... ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם - נפלה מחלוקת ביניהם בעיון... שסברת כל אחד ואחד מהם הייתה לפי שכלו, ולפי מה שיש בידו מן העיקרים".

ה. שני חכמים או שני פתי דינין שנהלקו שלא בזמן הסנהדרין³⁶, או עד שלא היה הדבר ברור להן³⁷, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטהר ואחד מטמא, אחד אוסר ואחד מתיר, אם אינך יודע להיכן הדין נוטה: בשל תורה - הלך אחר המחמיר, בשל סופרים - הלך אחר המקל³⁸.

(36) משבטל בית דין הגדול. (37) טרם שבית הדין הגדול סיכם חוות דעתו בנידון, ובינתיים צריכים השואלים לעשות מעשה. ובכתב יד תימן הנוסח: או עד שלא הגיע הדבר להן. כלומר, שהשאלה לא הגיעה עדיין לדיון לפני הסנהדרין. (38) עבודה זרה ז, א וכדברי רבי יהושע בן קרחה. והרשב"א בתשובותיו סימן רג כתב: "אם נודע האחד, גדול בחכמה ובמניין (ראה לקמן פרק ב, הלכה ב) ויצא שמו כן, הולכים אחריו... היו שניהם שווים ולא נודע

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 פְּדִי לַהֲחֲזִיר רַבִּים לְדָת²² או לְהַצִּיל רַבִּים מִיִּשְׂרָאֵל
19 מִלְּהַפְּשֵׁל בְּדָבָרִים אֲחֵרִים - עוֹשִׂין לְפִי מָה שֶׁצִּרְכָּה
20 הַשְּׁעָה. כָּשֶׁם שֶׁהוֹפֵא חוֹתֵךְ יָדוֹ אוֹ רִגְלוֹ שֶׁל זֶה²³,
21 פְּדִי שְׂיָחִיָּה כָּלוּ; כִּף בֵּית דִּין מוֹרִים בְּזִמָּן מִן
22 הַזְּמַנִּים לְעֹבֵר עַל הַצֵּת מִצּוֹת לְפִי שְׁעָה, פְּדִי
23 שְׂיָחִיָּה²⁴ [כָּלָם]. פְּדִי שְׂאֲמָרוֹ חֲכָמִים
24 הָרָאשׁוֹנִים²⁵: חָלַל עָלָיו²⁶ שֶׁבַת אַחַת, פְּדִי שְׂשִׁימֹר
25 שְׁבָתוֹת הָרֶבֶה²⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה".

צריך להבין מה ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כו'" ובין הלימוד שלמסקנת הגמרא (יזמא פה) אין עליו פירכא - "וחי בהם, ולא שימות בהם".

ועוד, מדוע הוצרכה הגמרא ללמוד שוב שפיקוח נפש דוחה שבת מ"וחי בהם, ולא שימות בהם", הרי מפסוק זה עצמו ישנו כבר לימוד קודם (בגמרא, יזמא שם) שפיקוח נפש דוחה כל התורה כולה, והלא שבת היא בכלל כל המצוות שנדחות מפני פיקוח נפש.

גם ברמב"ם מצינו שהביא לימוד זה פעמיים, בהלכות יסודי התורה (פ"ה ה"א) ובהלכות שבת (פ"ב ה"ד), אלא שבלימוד על שבת שינה מלשון הגמרא, ובמקום "...אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם" כתב בהלכות שבת "אשר יעשה אותם וחי בהם, ולא שימות בהם".

והביאור הוא, לשיטת הרמב"ם דחיית פיקוח נפש את כל התורה כולה, שונה בגדרה מדחיית פיקוח נפש את השבת. בכל המצוות חיובי התורה קיימים ועומדים אלא שבמקום פיקוח נפש הם נדחים, אבל שבת אינה רק דחוויה מפני פיקוח נפש אלא שאין כל חיוב על שמירתה, ובמקום פיקוח נפש לא ציוותה התורה על השבת כלל.

עניין זה מדויק ברמב"ם הלכות שבת, ששינה מלשון הלימוד בש"ס (ומהלימוד שלו עצמו בהלכות יסודי התורה המדבר בדחיית כל התורה כולה), כי שם, קודם מביאה הגמרא את הפסוק "...וחי בהם" ואח"כ את הלימוד "וחי בהם ולא שימות בהם", כיון שזהו הלימוד המיוחד על כך שפיקוח נפש דוחה את כל המצוות, אבל לעניין שבת לא כתב זאת הרמב"ם בלשון של לימוד אלא כהמשך ופירוש של הפסוק "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם" כי אין הפשט שהשבת דחוויה מפני פיקוח נפש אלא שמלכתחילה אין כל חיוב שבת במקום פיקוח נפש.

בסיבת ההבדל בין פיקוח נפש בשבת ובכל המצוות, יש לומר - שהשבת היא אות בין הקב"ה ובין ישראל, וכפירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי

1 הוא¹⁰? זֶה מִנֵּינְ חֲכָמֵי הַדֹּר, שֶׁהִסְפִּימוּ וְקָבְלוּ הַדָּבָר
2 שֶׁאֲמָרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל¹¹ וְלֹא חָלְקוּ בוֹ.

(5) נפוך ונתקבל. (6) שראש הישיבה של בית-דין האחרון, יהיה מופלג בחכמה יותר מראש הישיבה הקודם (עדיות פ"א, מ"ה, וכפירוש רבינו שם). (7) שיהיה מנין התלמידים של בית-דין האחרון מרובה ממנין התלמידים של בית-דין הקודם, וכדברי רבינו בסמוך. והראב"ד בפירושו למשנה שם, אומר: במנין - במנין שנים, שיהיה ראש בית-דין האחרון זקן מהראשון. (8) שם. (9) ביצה ה, ב. שהרי התורה אמרה (שמות יט, טו) "היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה", וממילא אני יודע, שלאחר שלשה ימים, כשקיבלו כבר את התורה הותרו בנשותיהם, ובכל זאת הוצרך הקב"ה להתיר להם בפירוש, ולומר: "לך אמור להם, שובו לכם לאהליכם" (דברים ה, כז), מכאן, שכל דבר הנאסר במנין "צריך מנין אחר להתירו", ואפילו בטל הטעם שבגללו נאסר מקודם. וסובר רבינו, שהכוונה למנין אחר גדול מהקודם (כסף-משנה). (10) ראה לעיל ה', סנהדרין פ"א, ה"ג. (11) שכבר ביאר רבינו בהקדמתו, שכל ראשי הישיבות היו עמהם "בכל דור דור אלפים ורבבות ששמעו מהם", וכן הוא מדגיש שם: "ואותם חכמים שהתקינו... או שדנו דין ולמדו שהמשפט כך הוא - הם כל חכמי ישראל או רובם".

3 ג. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים¹²? בְּדָבָרִים שֶׁלֹּא אָסְרוּ אוֹתָן
4 פְּדִי לְעִשּׂוֹת סִיג לְתוֹרָה, אֲלֵא כִּשְׂאֲרֵי¹³ דִּינֵי תוֹרָה;
5 אֲבָל דְּבָרִים שֶׁרְאוּ בֵּית דִּין לְגַזֵּר וּלְאַסֵּר לְעִשּׂוֹת
6 סִיג¹⁴, אִם פֶּשֶׁט אֲסוּרֵן בְּכָל [יִשְׂרָאֵל] - אֵין בֵּית דִּין
7 גָּדוֹל אֲחֵר יָכוֹל לְעַקֵּר וּלְהַתִּירֵן, אֲפִלּוּ הִיָּה גָּדוֹל מִן
8 הָרָאשׁוֹנִים¹⁵.

(12) שבית-דין גדול מחבירו יכול לבטל גזירת בית-דין קודמו. (13) בדפוס וינציאה ש"א: בשאר. (14) גדר למשמרת, כגון איסור אכילת בשר עוף בחלב, שנגזר משום שלא יבואו לאכול אכילת בשר בהמה בחלב, כמבואר להלן ה"ט. (15) שהרי אמרו (ע"ז לו, א) "בכל, יכול לבטל בית-דין דברי בי"ד חבירו, חוץ משמונה-עשר דבר (שמונה-עשרה גזירות, שגזרו בית שמאי, והן מנויות בשבת יג, ב - יז, ב), שאפילו יבוא אליהו ובית-דינו אין שומעים לו", וסובר רבינו: חוץ משמונה-עשר דבר וכיוצא בהם, שנעשו סייג לתורה (כסף-משנה). ואם לא פשט איסורם בכל ישראל, יתבאר דינם לקמן ה"ז.

9 ד. וַיֵּשׁ לְבֵית דִּין לְעַקֵּר אֶף דְּבָרִים אֲלוֹ¹⁶ לְפִי
10 שְׁעָה¹⁷, אֶף עַל פִּי שֶׁהוּא קָטָן מִן הָרָאשׁוֹנִים; שֶׁלֹּא
11 יְהִי גְזוּרֹת אֵלּוֹ חֲמוּרִין מִדְּבָרֵי תוֹרָה עֲצֻמָּה, שֶׁאֲפִלּוּ
12 דְּבָרֵי תוֹרָה יֵשׁ לְכָל בֵּית דִּין לְעַקְרוֹ¹⁸ הוֹרָאתָ שְׁעָה¹⁹.
13 מִיָּצֵד? בֵּית דִּין שֶׁרְאוּ לְחַזֵּק הַדָּת וּלְעִשּׂוֹת סִיג פְּדִי
14 שֶׁלֹּא יַעֲבִרוּ הָעָם עַל דְּבָרֵי תוֹרָה - מִפֶּינ וְעוֹנְשֵׁין²⁰
15 שֶׁלֹּא פְּדִין²¹; אֲבָל אֵין קוֹבְעִין הַדָּבָר לְדוּרוֹת
16 וְאוֹמְרִים שֶׁחֲלָכָה כִּף הוּא. וְכֵן אִם רְאוּ לְפִי שְׁעָה
17 לְבָטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה אוֹ לְעֹבֵר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,

הנוהגים בין בני אדם שאין בהם תוספת במצוה ולא גרעון, או בדברים שהם תועלת לבני אדם בדברי תורה, וקראו אותם: "תקנות ומנהגות", מהן - בענין איסור והיתר; ומהן - בענין הממונות (לשון רבינו שם ד"ה "והחלק החמישי"). (30) ע"ז לו, א. שנאמר (מלאכי ג, ט) "במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כולו" - עד שהגוי כולו יוכל לעמוד בה, ובהוריות ג, ב אמרו בקשר לזה: רובו ככולו. ורש"י בע"ז שם מפרש: במארה אתם נארים - אתם מקבלים עליכם גזירה בארור ובקללה... ואח"כ אתם גוזלים אותי, שאתם נהנים מן הארורים.

לכם את יום מנוחתו למנוחה", ומכיון שה"אות הגדולה" שבין הקב"ה וישראל היא תוכנה של השביתה בשבת, אין היא מתקיימת כלל במקום פיקוח נפש של איש מישראל. זהו ההבדל בין הלימוד "חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה" ובין הלימוד "וחי בהם", כי ב"חלל עליו כו" מודגש שאמנם עכשיו יש כאן חילול שבת, והשביתה היא דחוייה אצל פיקוח נפש כמו כל המצוות, אבל בלימוד מ"וחי בהם" משמע שאין כאן כל חילול שבת כי זו לא נצטווה כלל במקום פיקוח נפש.

(על-פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 138)

- ו. הרי שגזרו בית דין גזרה, ודמו שרוב הקהל יכולין לעמוד בה, ואחר שגזרוה פקפקו³¹ העם בה ולא פשטה ברוב הקהל - הרי זו בטלה³², ואינן רשאים לכף את העם ללכת בה.

(16) שנאסרו משום סייג לתורה. (17) לציין, שזה רק לפי שעה ובאופן זמני. (18) בכת"י תימן: לעקרון. (19) לא שיקבע הדבר הוראה לדורות. ומשמיענו רבינו, שאין אומרים בזה: "חכמים עשו חיווק לדבריהם יותר משל תורה". ראה כתובות פג, ב (כסף-משנה). (20) מכים - מלקות; ועונשים - עונש מיתה. (21) שלא מן התורה, כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ד: "מעשה והלקו אדם שבעל אשתו תחת אילן (=מקום גלוי), ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים (=שהיו מצוות בזויות בעיניהם) והביאוהו לבית-דין וסקלוהו", והכל משום סייג לתורה, כמבואר בסנהדרין מו, א. וראה רש"י בגיטין ס, א על הפסוק (תהלים קיט, קכו) "עת לעשות לה' הפרו תורתך", שמפרש: "אם באה עת לעשות תקנה לשם שמים - הפרו דברי תורה לשעה הצריכה". (22) כגון להקריב קרבן בחור, שיש בו איסור 'עשה', שנאמר (דברים יב, יד) "ושם תעשה כל אשר אנכי מצוך" - זו מצות-עשה להקריב בבית הבחירה בלבד, וגם איסור לא-תעשה שנאמר (שם, יג) "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה", ו"השמר" - אינו אלא לא-תעשה (ראה הל' מעשה הקרבנות פי"ח ה"ב), ואליהו הנביא הקריב עולה בהר הכרמל, כדי להכחיש את נביאי הבעל, ובזה החזיר את ישראל למוטב והשיבם מעבודה-זרה (יבמות ז, ב. וסנהדרין ז, א) והשווה הל' יסודי התורה פ"ט, ה"ג. (23) שלקתה ידו בהרעלת דם. (24) כאילו כל המצוות הן גוף אחד, ומבטלים מקצתן לקיים את השאר (רדב"ז). (25) יומא פה, ב. (26) על החולה, לעשות לו כל צרכיו בשבת, שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות (הל' שבת פ"ב, ה"א). (27) "שאינן משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם" (לשון רבינו שם, ה"ג).

(31) זלזול, כמו: "שפקפק בטהרת ידי" (עדויות פ"ה, מ"ו), ומפרש הרע"ב (וכן רש"י בברכות יט, א): שזלזל. (32) ירושלמי ע"ז פ"ב, ה"ח: "מקובל אני מרבי אלעזר ברבי צדוק, שכל גזירה שבית-דין גזורים, ואין רוב ציבור מקבלים עליהם - אינה גזירה", ואינה צריכה שום בית-דין לבטלה (לחם-משנה).

- ז. גזרו ודמו שפשטה בכל ישראל, ועמד הדבר בן שנים רבות, ולאחר זמן מרבה עמד בית דין אחר ובדק בכל ישראל וראה שאין אותה הגזרה פושטת בכל ישראל - יש לו רשות לבטל, ואפילו היה פחות מביית דין הראשון פקפקה ובמנין³³.

(33) שהרי רבי יהודה נשיאה (=נכדו של רבי) התיר שמן של גויים, למרות שגזרו עליו תלמידי שמאי והלל, שהיו גדולים ממנו, אלא מפני שברך עליו, ומצא שלא פשט איסורו ברוב ישראל, נמנה עליו עם בית-דינו והתירוהו (ע"ז שם). נמצאת למד, שיש שלשה חילוקים בדבר, א) בית-דין שדרש באחת מן המדות ודן דין, ועמד בית-דין אחר ומצא טעם לסתרו - הרי זה סותר, ואפילו הוא פחות מבית-דין הראשון (לעיל ה"א), ב) אם גזר בית-דין או תיקן או הנהיג ופשט הדבר בכל ישראל, אין בית-דין אחר יכול לבטלו אלא-אם-כן היה גדול ממנו בחכמה ובמנין (לעיל ה"ב). ג) גזר בית-דין כדי לעשות סייג לתורה, ופשטה גזירתו בכל ישראל, אין שום בית-דין שבעולם יכול לעקרה ולהתירה (לעיל ה"ג), ואם נודע שלא פשטה הגזירה בכל ישראל, אפילו בית-דין שאינו גדול כראשון - יכול לבטלה (רדב"ז לעיל ה"ג).

- ח. וכל בית דין שהתיר שני דברים - אל ימהר להתיר דבר שלישי³⁴.

(34) שהרי רבי יהודה נשיאה לא רצה להתיר פת של גויים, מפני שכבר התיר שני דברים, ולא רצה שיקראו לבית-דינו: "בית-דין המתיר" (ע"ז לו, א), וכן בירושלמי שם פ"ב, ה"ח: "כל בית-דין דשרו (=שמתירים) שלשה דברים, נקרא: בי דינא שריא", וראה עדויות פ"ח, מ"ד: "וקרו ליה אסי שריא".

- ה. בית דין שפירא ליה לגזר גזרה²⁸ או לתקן פקנה²⁹ או להנהיג מנהג - צריכין להתישב בדבר ולידע תחלה אם רב הצבור יכולין לעמוד בה או אם אין יכולין לעמוד. ולעולם אין גוזרין גזרה על הצבור, אלא אם בן רב הצבור יכולין לעמוד בה³⁰.

(28) שיש בה משום סייג לתורה, כמו שאמרו (יבמות כא, א) "ושמרתם את משמרת" - עשו משמרת למשמרתי, והחכמים קוראים לה: "גזירה" (מלשון רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה "והחלק הרביעי"). (29) בדברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה ציוותה על ארבע ציציות לארבע כנפות הבגד, ולכן גדיל חמישי אינו ממין המצוה כלל.

אבל בפרשת ראה, חידשה התורה דין נוסף, שגם הוספה באותה מצוה גופא - אסורה, ולכן הביא רש"י הדוגמאות של חמש טוטפות וארבע ברכות בברכת כהנים, כי הטוטפות הם עניין לעצמן ולשם זיכרון (שהרי במדבר לא נאמרו עדיין פרשיות שמע והיה אם שמוע, ומכל-מקום הניחו התפילין עם שתי פרשיות בלבד, ושתי טוטפות ריקות - כי כאמור הן עניין לעצמן).

(על-פי לקו"ש חלק ט"ו עמוד 138 הערה 8, ולקו"ש חלק ט' לפרשת ואתחנן)

(35) רשאי. (36) כמבואר לעיל פ"א ה"ג, ובפרק זה ה"ג. (37) כאמור לעיל ה"ד. (38) אפילו לפי שעה, בצורה האמורה להלן. (39) מדברי תורה. (40) בדפוס רומי ר"מ, וכן בכת"י תימן: תיבה זו איננה. (41) כלומר, אסור להוסיף ולומר שזה אסור מן התורה, אלא צריך לציין, שהוספה זו היא מדבריהם ואינה אלא גזירה משום סייג לתורה; וכן אסור להתיר דבר מן התורה ולבטלו לעולם, שהרי זה גורע ממצוות התורה, אלא מבטלו לפי שעה, כדי להחזיר רבים לדת, כפי שהשעה צריכה, ומדגיש בביטולו שזו הוראת שעה בלבד. (42) אפילו דברים שנאמרו למשה מסיני בעל-פה, אסור להוסיף עליהם ולגרוע מהם. והשווה דברי רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, ד"ה החלק הראשון: "ואין הפרש בין שיוסיף ויגרע על הפסוק, ובין שיוסיף ויגרע על הפירוש המקובל", וכן בפירושו לפרק "חלק" (הפרק העשירי בסנהדרין) בהקדמתו שם ב"סוד התשיעי": "ועליה אין להוסיף, וממנה אין לגרוע, לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל-פה". והראב"ד חולק, ולדעתו אין איסור "בל תוסיף" אלא במצוות-עשה, כגון לולב ותפילין וציצית, בין לשעה בין לדורות, בין שקבע שהוא מן התורה, בין שלא קבע. וב"ספרי" פ' ראה, אות פב שנינו: "לא תוסף עליו - מניין שאין מוסיפים לא על הלולב (=יותר מארבעה מינים), ולא על הציצית (=יותר מארבעה חוטים), תלמוד-לומר לא תוסף עליו. ומניין שאין פוחתים מהם, תלמוד-לומר ולא תגרע ממנו". (43) חולין קטו, ב. (44) שם קיג, א: שנאמר "בחלב אמו" - יצא עוף שאין לו חלב אם, וכדעת רבי יוסי הגלילי שם. (45) מתורה שבעל-פה. (46) על תורה שבכתב. (47) שלא נאמרה בהמה אלא "גדי" בלבד. (48) וראוי להעיר, שבהל' מאכלות אסורות פ"ט ה"ד, כותב רבינו: "וכן בשר חיה ועוף, בין בחלב חיה בין בחלב בהמה, אינו אסור באכילה מן התורה... ואסור באכילה מדברי סופרים" וכי'. הרי שהשווה דין חיה לדין עוף בחלב, ששניהם מותרים מן התורה, וכבר נאמרו בזה הרבה תירוצים (ראה רדב"ז וכסף-משנה). אולם המחזור שבהם, הוא דעת הרב מאיר אנשיכון, הובא ב"מרכבת המשנה", שתיבות: "וכן בשר חיה" אין שייכות להתחלת הלכה ד, אלא חוזרות אל סוף הלכה ג, וכוונת רבינו לומר: וכן בשר חיה, היא בכלל איסור אכילת בהמה בחלב, וה'סדר' טעה בקביעת הנקודה, וסימנה שלא במקומה.

ט. הואיל ויש³⁵ לבית דין לגזור ולאסור דבר המותר וינעמד אסורו לדורות³⁶, וכן יש להן להתיר אסורי תורה³⁷ לפי שעה, מהו זה שהזהירה התורה: לא תסוף עליו ולא תגרע ממנו? שלא להוסיף על דברי תורה³⁸ ולא לגרע מהן³⁹ ולקבע הדבר לעולם בדבר⁴⁰ שהוא מן התורה⁴¹, בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה⁴². כיצד? הרי כתוב בתורה: לא תבשל גדי בחלב אמו. מפי השמועה למדו⁴³, שזה הכתוב אסר לבשל ולאכל בשר בחלב, בין בשר בהמה בין בשר חיה; אבל בשר העוף - מותר בחלב מן התורה⁴⁴. אם יבוא בית דין ויתיר בשר חיה בחלב - הרי זה גורע⁴⁵; ואם יאסור בשר העוף ויאמר שהוא בכלל הגדי והוא אסור מן התורה - הרי זה מוסיף⁴⁶. אבל אם אמר: בשר העוף מותר מן התורה, ואנו נאסר אותו, ונודיע לעם שהוא גזירה, שלא יבוא מן הדבר חובה ויאמרו: העוף מותר מפני שלא נתפרש, כך החיה מתרת שהרי לא נתפרש; ויבוא אחר לומר: אף בשר בהמה מתרת, חוץ מן העז⁴⁷; ויבוא אחר לומר: אף בשר העז מותר בחלב פרה או הכבשה, שלא נאמר אלא 'אמו', שהיא מינו; ויבוא אחר לומר: אף בחלב העז שאינה אמו מותר, שלא נאמר אלא 'אמו'; לפיכך נאסר כל בשר בחלב, אפילו בשר עוף - אין זה מוסיף, אלא עושה סיג לתורה⁴⁸. וכן כל פיוצא בזה⁴⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו.. כו".

האיסור שלא להוסיף על מצוות התורה מוזכר פעמיים, האחד בפסוק הנ"ל בפרשת ראה (יג, א), והשני קודם לכן בפרשת ואתחנן (ד, ב). "לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם ולא תגרעו ממנו כו".

הרמב"ם מזכיר איסור "בל תוסיף" שלוש פעמים: כאן, בהל' יסודי התורה רפ"ט, ובספר המצוות (ל"ה ש"ג וש"ד), ובשלושת המקומות לא ציטט את הפסוק מפרשת ואתחנן אלא רק את הפסוק מפרשת ראה, וצריך להבין טעם הדבר.

ובביאור ההבדל שביניהם, יש לומר: על איסור "בל תוסיף" שבפרשת ואתחנן, מפרש רש"י "כגון חמש פרשיות בתפילין... וחמש גדילים בציצית". ואילו על הפסוק בפרשת ראה, מפרש: "כגון חמש טוטפות בתפילין וארבע ברכות בברכת כהנים". כי חמש פרשיות בתפילין וחמש גדילים בציצית הם הוספה על המצוה עצמה, היינו על תרי"ג מצוות, שהרי רק ארבע פרשיות בתורה מדברים במצוות תפילין, וכל המוסיף יוסיף פרשיה שאינה ממין המצוה - תפילין. וכן הוא בחמש גדילים בציצית, שהרי

9 דִּינֵינִי, אֲלֵא כָּל הַהוֹרָג אַחֵר מִהֶן - עֲשֵׂה מִצְוָה
10 גְּדוּלָּה וְהִסִּיר הַמִּכְשׁוֹל¹¹.

(6 לבור. 7) שאם היה בבור סולם, מסלקו ואינו מניחו לעלות בו (ע"ז כו, ב), והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"י. (8) אלא משה רבינו מפי עצמו אמרה. (9) שמוסר ממון ישראל ליד גוי אנס, ראה הל' חובל ומזיק פ"ח ה"ט"י, והל' תשובה פ"ג ה"ב. (10) בדפוסים קדומים, וכן בכת"יד תימן: והמשומדים. והם שהחזיקו עצמם לעבור עבירה בזדון ולהכעיס, ונמצא כאילו בטלה מצוה זו מן העולם אצלם, וכן החוזרים לדתי עובדי־כוכבים בשעה שגוזרים גזירה וידבק בהם (הל' תשובה פ"ג, ה"ט). (11) ע"ז שם. ובסנהדרין צט, א שנינו: "ואפילו אמר: כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (=חסרות ויתרות), מקל־וחומר זה, מגזירה־שוה זו, זה הוא: כי דבר ה' בזה", והשווה שם למי שאומר: אין תורה מן השמים. ובהל' ע"ז פ"י ה"א, כתוב רבינו: "מצוה לאבדם ביד, ולהורידם לבאר שחת מפני שהם מצרים לישראל ומסירים את העם מאחרי ה', כצדוק ובייתוס ותלמידיהם, שם רשעים ירקב". וראה פירוש המשנה לרבינו חולין פ"א, מ"ב.

11 ג. בְּמֵה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּאִישׁ שֶׁכָּפַר בַּתּוֹרָה שֶׁבָּעַל
12 פֶּה בְּמִחְשָׁבָתוֹ¹² וּבְדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ לוֹ, וְהָלַךְ אַחֵר
13 דַּעְתּוֹ הִקְלָה וְאַחֵר שִׁרְיוֹת לְבָבוֹ¹³, וְכוּפֵר בַּתּוֹרָה
14 שֶׁבָּעַל פֶּה תַּחֲלָה, כְּצֹדֵק וּבִיתוֹס¹⁴ וְכֵן כָּל הַתּוֹעִים
15 אַחֲרָיו. אֲבָל פְּנֵי הַתּוֹעִים הָאֵלֶּה וּכְנֵי בְּנֵיהֶם,
16 שֶׁהִדִּיחוּ אוֹתָם אֲבוֹתָם, וְנִלְדּוּ בֵּין הַקְּרָאִים וְגִדְּלוּ
17 אוֹתָם עַל דַּעְתָּם¹⁵ - הֲרִי הוּא כְּתִינוּק שֶׁנִּשְׁבָּה בְּיָנֵיהֶם
18 וְגִדְּלוּהוּ¹⁶, וְאֵינוֹ זָרִיז לְאַחֲזוֹ בְּדַרְכֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֲרִי
19 הוּא כְּאֶנוֹס¹⁷. וְאֵף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע אַחֵר כֶּף [שֶׁהוּא
20 יְהוּדִי, וְרָאָה הַיְּהוּדִים וְדָתָם - הֲרִי הוּא כְּאֶנוֹס,
21 שֶׁהֲרִי גִדְּלוּהוּ עַל טְעוּתָם]. כֶּף אֵלּוֹ שֶׁאֲמַרְנוּ,
22 הָאוֹחֲזִים בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָם הַקְּרָאִים שֶׁטָּעוּ¹⁸. לְפִיכֶף
23 רָאוּי לְהַחֲזִירָן בְּתִשְׁבָּה, וּלְמַשְׁכֵּם בְּדַרְכֵי שְׁלוֹם, עַד
24 שִׁיחֲזְרוּ לְאֵיתָן הַתּוֹרָה¹⁹.

(12) בהכרתו. (13) מלשון הכתוב דברים כט, יח. (14) שכפרו בתורה שבעל־פה, והם תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, כמפורש באבות דרבי נתן פ"ה מ"ב, ראה הל' תשובה פ"ג, ה"ח. ובפירוש המשנה אבות פ"א, מ"ג: אומר רבינו: שכל אחד מהם אמר לסיעתו, שהוא מאמין בתורה וחולק על הקבלה, ומאז יצאו הכתות הרעות, הנקראות במצרים: "קראים", ואצל החכמים - צדוקים ובייתוסים, והם מפרשים הפסוקים, כפי מה שיראה להם, ואינם שומעים לחכמים כלל. (15) בדפוס רומי, וכן בכת"יד תימן: ונולדו במינות, וגידלו אותם עליו. (16) שם: הרי הם כתינוק שנשבה לבין הגויים, וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס. (17) ואינו חייב אלא להביא חטאת אחת על כל עבירה ועבירה שעשה (שבת סח, ב. והל' שגות פ"ב, ה"י). (18) דינים כאנוסים. (19) לחזק התורה ולתקפה. ובדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן, נוסף כאן: ולא ימהר אדם להרגן. וכתב הרדב"ז:

והלכה ד' צריכה להתחיל במלים: ועוף וכו'. דוגמה לזה, דברי רבינו בהל' אבות הטומאות פ"ב, ה"ז: "אחר שנגמר הכלי, מצרף מה שבתוכו" וכו' ושתי המלים הראשונות אין להן כל קשר עם המשפט הבא. אולם בכת"י נמצאות מלים אלה בסוף ההלכה הקודמת... "ועדיין הוא לח אחר שנגמר". ואח"כ מתחילה הלכה ז' "הכלי מצרף" וכו'. ראה מבוא לצילום משנה־תורה דפוס רומי ר"מ - להרב י. ל. מימון עמ' 12. (49) כגון, אם יאמר אדם: אין איסור דם מן התורה אלא דם בהמה ועוף, ככתוב (ויקרא ז, כו) "וכל דם לא תאכלו... לעוף ולבהמה" ודם חיה מותר מן התורה - הרי זה גורע, כי חיה בכלל בהמה היא (הל' מאכלות אסורות פ"ו, ה"א), ואם יאמר: דם אדם אסור מן התורה, הרי זה מוסיף, שאין דם אדם אסור אלא מדברי סופרים, כמבואר שם ה"ב (רדב"ז). והשווה הקדמת פירוש המשנה לרבינו, בד"ה והמתנבא בשם... "החלק הראשון", שרבינו מדגים שם: "כגון שיאמר: הקב"ה אמר אלי כי הערלה היא שתי שנים, ואחר שתי שנים מותר לאכול הפירות הנטועים, או שיאמר: הקב"ה אמר אלי, שהערלה אסור לאכול אותה ארבע שנים, חלף מה שאמר הקב"ה: שלש שנים יהיה לכם ערלים (ויקרא יט, כג) וכדומה לו".

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) איזה זקן ממרא וכיצד דנים אותו. מה בין אפיקורוס לזקן ממרא. ארבעה הרוגי בית דין שצריכים הכרזה.

1 א. מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בַּתּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה² - אֵינוֹ זָקֵן
2 מִמֶּרָא הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה; אֲלֵא הֲרִי זֶה כְּלָל
3 הָאֶפִיקוֹרוּסִין⁴, [וּמִיתָתוֹ בְּכָל אָדָם]⁵.

(2) פירוש המצוות, שלימדו הקב"ה למשה מסיני, והוא הנקרא: "מפי השמועה", כדברי רבינו לעיל פ"א, ה"ב. ובהקדמתו לספר זה, אומר רבינו: "ואתנה לך את לחות האבן והתורה והמצוה (שמות כד, יב), תורה - זו תורה שבכתב; והמצוה - זו פירושה... ומצוה זו - היא הנקראת תורה שבעל־פה". (3) דברים יז, יב. (4) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: המינים. (5) בדפוס הנ"ל: ביד כל אדם. כלומר, אין צורך שביט־דין ידונו, אלא כל אחד מצווה להרגו, כמבואר להלן ה"ב. ורבינו בפירושו למשנה סנהדרין פ"א מ"ג, אומר: "האתה סובר, שיאמר אדם שדעתו ואמונתו, השניות, או דבר אחר... מכחיש למה שכתוב בתורה: ה' אלהינו ה' אחד, שנאמר אדם כזה אינו נהרג, או שהוא זקן ממרא, ודאי זה יהרג, משום שיצא מן הכלל, כלומר מכלל ישראל... שאין זקן ממרא ההורס לחומת התורה... אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי בית־דין הגדול, ולכן חייבתו תורה מיתה, לכבוד בית־דין ומעלתו, כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו" וכו'.

4 ב. מֵאַחֵר שֶׁנִּתְפָּרְסָם שֶׁהוּא כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה
5 - [מוֹרִידִין אוֹתוֹ]⁶ וְלֹא מַעֲלִין⁷. וְהֲרִי הוּא כְּשֶׁאֵר כָּל
6 הָאֶפִיקוֹרוּסִין וְהָאוֹמְרִין אֵין תּוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם⁸
7 וְהַמוֹסְרִין⁹ וְהַמוֹמְרִין¹⁰. שֶׁכָּל אֵלּוֹ אֵינָם כְּלָל
8 יִשְׂרָאֵל, וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֲדִים וְלֹא הַתְּרָאָה וְלֹא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעיל הל' סנהדרין פ"ד ה"ה, ש"התקינו שלא יהא אדם נסמך אלא ברשות הנשיא". (30) או בדבר הגורם לידו דבר, שחייבים על דונו כרת וכו', כמבואר לקמן פ"ד, ה"ב. (31) שהורה להוסיף טוטפת חמישית בתפילין, ואע"פ שאין בהן גורם לדבר שזדונו כרת וכו' - הרי זו "הלכה מפי הקבלה", כלשון רבינו לקמן פ"ד ה"ג (סנהדרין פז, א. ופח, ב). (32) שנאמר: "והאיש אשר יעשה בזדון וגו' - אינו חייב עד שיורה (שם פו, ב). (33) שם פח, ב. (34) שאם מצאם חוץ למקומם והמרה עליהם - פטור, כמבואר להלן ה"ז. (35) בדיעותיו בתורה, ולדעת רש"י שם פו, ב - שעדיין לא מלאו לו ארבעים שנה. (36) שאין הוראתו הוראה (שם וברש"י). (37) שלא נעלם. (38) קשה ועמוק, אבל תלמיד שלא הגיע להוראה - הכל אצלו פלא (שם פז, א), "כי יפלא - במופלא (= מומחה) שבבית דין הכתוב מדבר".

1. ו. היה חכם מפלא של בית דין, וחלק, וישנה³⁹
2. ולמד לאחרים פדבריו, אבל לא הורה לעשות -
3. פטור. שנאמר: והאיש אשר יעשה בזדון. לא
4. שיאמר בזדון, אלא יורה לעשות או יעשה הוא
5. בעצמו⁴⁰.

(39) וחזר, אחרי ששב מבית דין הגדול לעירו. (40) שם פו, ב. ופח, ב.

6. ז. מצאנו⁴¹ חוץ למקומן⁴² והמרה עליהן - פטור⁴³.
7. שנאמר: ונקמה ועלית אל המקום - מלמד, שהמקום
8. גורם לו מיתה. וכל אלו וכיוצא בהן שהן פטורין
9. מן המיתה, יש לבית דין הגדול לנדו⁴⁴ ולהפרישן
10. ולהכותן⁴⁵ ולמנען מללמד⁴⁶, כפי מה שיצאה להן
11. שהדבר צריך לקבץ⁴⁷.

(41) את הסנהדרין, חברי בית הדין הגדול. (42) מחוץ ללשכת הגזית, שהיא מקום ישיבתם. (43) שם יד, ב "מצאם אבית פגיו" וכו', והוא לפנים מחומת ירושלים. ופירשו ה'תוספות' שם, שכל מקום שהוא מחוץ ללשכת הגזית - נחשב: חוץ למקומם. (44) מרחיקים אותם מן הקהל, ואין יושבים בארבע אמותיהם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ד. שהרי עקביא בן מהללאל חלק על הסנהדרין, ומפני שלא הורה הלכה למעשה, לא הרגוהו, אלא נידוהו בלבד, כדברי המשנה בעדות פ"ה, מ"ו (סנהדרין פח, א). (45) ירושלמי יבמות פ"ב ה"ו, הלכו את יעקב איש כפר נבוריה, על שרצה להתיר למול בשבת בן אשה נכרית. (46) כדין המוחרם "שאינו שונה לאחרים" (הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ה). (47) ואם רצו למחול להם - הרשות בידם, שהרי רבי יהודה אמר: "חסיושלום שעקביא נתנה" (עדיות פ"ה מ"ו), ולכאורה תמוה: וכי משוא פנים יש בדבר? אלא ודאי הדבר תלוי לפי ראות עיני בית דין, שידע בעקביא שהוא צדיק גדול ולא ירבה מחלוקת, כמו שבאמת צויה לבנו לפני מותו: "בני, חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומר" (שם, מ"ז) ולפיכך לא העמידו דבריהם על הדין (ר"צ חיות במאמרו "משפט ההוראה").

נתכוון רבינו ללמד זכות על הקראים, אבל הנמצאים בזמננו, אם אפשר בידנו להורידם, היה מצוה להורידם, שהרי בכל יום אנו מחזירים אותם למוטב... והם מחרפים ומגדפים את בעל הקבלה, ואין לדונם כאנוסים, אלא ככופרים בתורה שבעל-פה. וראה בתשובותיו ח"ב סימן תשצו. ובמוספנו "תשובות הרמב"ם" הבאנו תשובת רבינו בענין זה.

1. ד. אבל יקן ממרא האמור בתורה הוא חכם אחד
2. מחכמי ישראל, שיש בידו קבלה²⁰ ודין ומוצה בדבריו
3. תורה כמו שידונו ויורו כל חכמי ישראל²¹, שפאת
4. לו מחלקת בדין מן הדינים עם בית דין הגדול, ולא
5. חזר לדבריהם, אלא חלק עליהם והורה לעשות
6. שלא כהוראתם - וזהו עליו תורה מיתה²². ומתודה,
7. ויש לו חלק לעולם הבא²³. אף על פי שהוא דין²⁴
8. והן דנים, הוא קבל²⁵ והם קבלו - הרי התורה חלקה
9. להם כבוד²⁶. ואם רצו בית דין למחול על כבודן
10. ולהניחו - אינן יכולין, כדי שלא ירבו מחלוקות
11. בישראל²⁷.

(20) שהוא מודה בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים איש מפי איש עד למשה מסיני. (21) על-פי השמועה, ועל-פי המדות שהתורה נדרשת בהן. (22) דברים יז, יב "ומת האיש ההוא". (23) משנה בסנהדרין מג, ב: "שכן דרך כל המומתין מתוודין, שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא", וראה לעיל הל' סנהדרין פ"ג, ה"א ובביאורנו שם. ולא נתכוון רבינו אלא לומר, זקן ממרא יש לו חלק לעוה"ב, אבל הכופר בתורה שבעל-פה אין לו חלק לעוה"ב (כסף-משנה). וראה הל' תשובה פ"ג, ה"ר-ח. (24) בסברתו, לפי אחת מהמדות שהתורה נדרשת בהן. (25) מרביתו מפי השמועה. ואפילו הוא אומר מפי השמועה, והם אומרים כך נראה בעינינו שהדין נותן - הרי זה חייב, כדברי רבינו לקמן פ"ד ה"א, ע"פ סנהדרין פח, א וברבי אלעזר. (26) ככתוב (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל". וכדברי רבינו בפירוש המשנה, הובאו לעיל בביאורנו אות ד: "ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד בית דין ומעלתו" וכו'. (27) סנהדרין פח, ב. ובדפוס רומי, וכן בכת"י תימן: מחלוקת בישראל.

12. ה. אין יקן ממרא²⁸ חבי מיתה עד שיהא חכם
13. שהגיע להוראה סמוך בסנהדרין²⁹, ויחלק על בית
14. דין בדבר שידונו פרת וישגגתו חטאת³⁰, או
15. בתפילין³¹, ויורה לעשות כהוראתו³² או יעשה הוא
16. על פי הוראתו³³, ויחלק עליהן והן יושבין בלשפת
17. הגזית³⁴. אבל אם היה תלמיד שלא הגיע להוראה³⁵
18. והורה לעשות - פטור³⁶. שנאמר: כי יפלא ממך
19. דבר למשפט - מי שלא יפלא ממנו³⁷ אלא דבר
20. מפלא³⁸.

(28) בדפוס רומי, וכן בכת"י תימן, כתוב בכל מקום: ממרה בה"א. ע"פ משקל הכתוב (יהושע א, יח) "כל איש אשר ימרה את פיך". (29) שהוסמך ע"י הסנהדרין, כמבואר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

67) ומדברי רבינו לקמן פ"ז, הי"ג: "כותבים לכל ישראל, בבית-דין פלוני, סקלנו פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה" - משמע שאין משמרים אותו עד הרגל, אלא מכריזים עליו מבית-דין שבעירו בכתב. וכן לעיל הל' עדות פ"ח הי"ז לענין זוממין, וכדעת רבי יהודה בסנהדרין פ"ט, א. למרות שבתוספתא שם פ"א מ"ג, סובר רבי עקיבא, שאת כל ארבעתם מעלים לירושלים להמיתם שם ברגל, וראה ב"חסדי דוד" שם. וראוי להעיר, שבהל' ע"ז פ"ה, המדבר בדיני מסית לפרטיהם, לא הזכיר רבינו שהוא צריך הכרזה, וכנראה סמך על דבריו כאן.

יום שני ח' אייר ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) שאינו נעשה זקן ממרא עד שיחלוק על חבריו בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת. דברים המביאים לידי דבר שחייבים עליהם כרת, אפילו בדרך רחוקה, ואפילו אחר מאה דברים - חייב הזקן במחלוקתו בהם. שחייב הזקן החולק על מצוות תפילין, אפילו כשאינה מביאה לידי עונש כרת.

א. זה שחלק על בית דין הגדול בדבר שחייבין על זדונו פרת ועל שגגתו חטאת², בין שהיו הן אוסרים והוא מתיר בין שהיו הן מתירין והוא אוסר - הרי זה חייב מיתה³. אפילו הוא היה אומר מפי הקב"ה, ואמר: כך קבלתי מרבותי, והן אומרים: כך נראה בעינינו שהדין נותן⁴, הואיל ונשא ונתן עליהן בדבר, ופעשה או שהורה לעשות - הרי זה חייב. ואין צריך לומר אם הם מורים מפי הקב"ה⁶. וכן אם חלק עליהם בגזירה מן הגזירות שגזרו בדבר שיש בשגגתו חטאת וזדונו פרת, כגון שהתיר החמץ⁷ ביום ארבעה עשר בניסן בשעה ששית⁸, או אסרו בהנאה בשעה חמישית⁹ - הרי זה חייב מיתה¹⁰. וכן כל פיוצא בזה.

(2) סנהדרין פז, א, כדברי רבי מאיר הלומד "גזירה שווה" דבר - דבר. נאמר כאן: "כי יפלא ממך דבר למשפט", ונאמר שם (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל" - מה להלן דבר שחייבים על זדונו כרת ועל שיגגתו חטאת אף כאן. וכו'. וראה להלן הלכה ג שגם על מצוות תפילין הוא נידון כזקן ממרא. (3) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל. (4) מצד הסברא והענין העצמי. (5) דן והתווכח עימם. ובכתב יד תימן הנוסח: "הואיל וחלק עליהן". (6) שקבלתם עדיפה יותר (שם פח, א), והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד. (7) אכילת חמץ. (8) וחכמים גזרו על החמץ שייאסר באכילה ובהנאה בשעה זו, כמבואר בהלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ט. (9) ולדעת חכמים אינו אסור אלא באכילה בלבד, כמבואר שם. (10) כיוון שעיקר איסור חמץ יש בו כרת (רדב"ז). ולדעת הכסף משנה, גם גזירה זו מביאה לידי איסור כרת, שהרי אם יקדש אשה בחמץ בשעה שישית, לדברי חכמים אינה מקודשת כלל, ואם יבוא אחר ויקדשנה אחרי כן הרי זו מקודשת לשני, ולדברי הזקן

ח. וכיצד דנין זקן ממרא? בעת שיפלא דבר⁴⁸ ויורה בו חכם המגיע להוראה, בין בדבר שיראה בעיניו⁴⁹ בין בדבר שקבל מרבותיו - הרי הוא והחולקין עמו עולין לירושלים, ובאין לבית דין שעל פתח הר הבית⁵⁰. אומרים להן בית דין: כך הוא הדין. אם שמע וקבל⁵¹ - מוטב; ואם לאו - באין קלן לבית דין שעל פתח העזרה, ואומרים להם גם הם: כך הוא הדין. אם קבל⁵² - ילכו להן; ואם לאו - קלן באין לבית דין הגדול ללשפת הגזית⁵³, שמשם תורה יוצאת לכל ישראל. שנאמר: מן המקום ההוא אשר יבחר יי. ובית דין אומר להם: כך הוא הדין, ויוצאין קלן⁵⁴. חזר זה החכם לעירו ושנה⁵⁵ ולמד⁵⁶ בדרך שהוא למוד - הרי זה פטור⁵⁷. הורה לעשות או שעשה כהוראתו - חייב מיתה, ואינו צריך התראה⁵⁸. אפילו נתן טעם לדבריו⁵⁹ - אין שומעין⁶⁰. אלא פיון שבאו עדים שעשה כהוראתו או שהורה לאחרים לעשות - גומרין דינו למיתה בבית דין שבעירו⁶¹, ותופסין אותו ומעלין אותו משם לירושלים. ואין מומיתין אותו בבית דין שבעירו, ולא בבית דין הגדול שיצא חוץ לירושלים⁶², אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שביירושלים. ועד הרגל משמרין אותו, וחונקין אותו ברגל⁶³. שנאמר: וכל ישראל⁶⁴ ישמעו ויראו; מקלל שצריך הכרזה⁶⁵. וארבעה צריכין הכרזה: זקן ממרא, ועדים זוממין, והמסית⁶⁶, וכן סורר ומורה⁶⁷; שהרי בכלן נאמר: ישמעו ויראו.

(48) ייעלם ויסתפק. (49) על-פי הסברה והיקשי ההגיון. (50) מפורש לעיל פ"א, אות ל. (51) בכת"י תימן: וקיבל מהן. (52) בכת"י: קיבל. (53) שהיתה בנויה מאבנים מפוסלות מרובעות, לכבודם של הסנהדרין (מדות פ"ה, מ"ד. ובתויו"ט ובתפא"י שם). (54) משנה בסנהדרין פו, ב. (55) למד שנית. (56) בכת"י תימן: ולימד. וראה לעיל ה"ו: "ולמד לאחרים". (57) שהרי לא הורה לעשות, וכאמור לעיל ה"ו. (58) סנהדרין פח, ב. (59) לזכות עצמו ולהצלתו. (60) שם. (61) ככל המומתים, שגומרים את דינם בבית-דין של עשרים ושלשה (שם טז, א וברש"י). (62) כגון שגלה ליבנה, כלשון המשנה (שם פט, א) "ולא בבית-דין שביבנה". וכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ד הי"א, ש"אין דינים דיני נפשות אלא בפני הבית, והוא שיהיה בית-דין הגדול שם בלשכה שבמקדש". וכאן משמיענו רבינו שאפילו נגמר דינו בעירו, כשבית-דין הגדול עדיין היה במקומו בלשכת הגזית, בכל זאת אם יצא בית-הדין אח"כ מירושלים, אין מומתים אותו. וראה דברי רבינו רתם ב'תוספות' שם ד"ה ולא בבית-דין. (63) בחול המועד, שבי"ט עצמו אסור להרגו, כמבואר לעיל (שם פ"א ה"ב), וראה שם פ"ג, ה"ה. (64) ונוסח הכתוב: "וכל העם ישמעו". (65) ומכריזים במקום שהרבים נקבצים שם והוא ירושלים, שעולים אליה לרגל. (66) לעבוד ע"ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35 - בַּעֲרִיפַת הַעֲגֻלָּה³⁵, אִם אֱלוֹ חֵיבִין לְהִבִּיא אוֹ לֹא³⁶ -
 36 הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר חֵיבִים לְהִבִּיא -
 37 הָרִי הֵיא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה, וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ³⁷ אֲשֶׁה - אֵינָה
 38 מְקַדֶּשֶׁת³⁸. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּעֲרֻלָּה³⁹. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ
 39 בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה, אִם זֶה לְעֻנְיִים אוֹ לְבַעַל הַבֵּית⁴⁰ -
 40 - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר לְבַעַל הַבֵּית -
 41 הָרִי זֶה גָזֹל בְּיַד הָעֻנִי, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אֲשֶׁה - אֵינָה
 42 מְקַדֶּשֶׁת. וְכֵן אִם חָלַק עָלֵיהֶן בָּאֵב מֵאֲבוֹת הַטְּמֵאָה,
 43 כְּגוֹן נִגְעֵי פֶשֶׁר⁴¹ אוֹ נִגְעֵי בְּתִים⁴² אוֹ נִגְעֵי בְּגָדִים⁴³ -
 44 - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר טְהוֹר - מִתֵּר
 45 לְהַפְנֵס בַּמְקַדֵּשׁ וּלְאַכְלֵל⁴⁴ קֳדָשִׁים; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
 46 טְמֵא, אִם נִכְנָס⁴⁵ אוֹ אָכַל בְּמִזִּיד - עֲנוּשׁ פֶּרֶת,
 47 וּבְשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאָה. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּטִהֲרַת מְצָרַע,
 48 אִם יֵשׁ לָזֶה⁴⁶ טְהִירָה אוֹ אֵין לוֹ. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ
 49 בַּהֲשָׁקָאָה סוּטָה, אִם זֹו צָרִיכָה לְשִׁתּוֹת אוֹ אֵינָה
 50 צָרִיכָה⁴⁷ - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
 51 צָרִיכָה, אִם מֵת הַבַּעַל קֳדָם שִׁתְשָׁתָה - הָרִי זֹו אֲסוּרָה
 52 לִיבְמָה⁴⁸; וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינָה צָרִיכָה - מוֹתֵיבְמָה.
 53 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה - צָרִיכִין לְבִדֵּק וּלְחַקֵּר אִם הִיתָה
 54 מִחֲלָקָה זֹו מְבִיאָה לִידֵי דָבָר זֶה, וְדָבָר זֶה מְבִיא לִידֵי
 55 דָבָר שֵׁנִי, אֲפִלּוֹ אַחֵר מֵאָה דְּבָרִים, אִם יָבוֹא בְּסוּף
 56 לְדָבָר שֶׁזִּדְּוָנוּ פֶּרֶת וְשִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה, בֵּין שֶׁהִיא הִזְקָן
 57 מִקָּל וְהֵן מִחְמִירִין בֵּין שֶׁהִיא הוּא מִחְמִיר וְהֵן מִקָּלִין
 58 - חֵיב⁴⁹.

(11) אסורה איסור ערווה, שהיא בכרת. (12) כגון, בתו
 מאנוסתו (=שבא על אשה דרך זנות, והוליד ממנה בת),
 שאין אסורה מפורש בתורה, אלא נלמדת בקל וחומר מבת
 בתו (סנהדרין עו, א). ואם חלק הזקן ואמר שאינה ערוה -
 הרי זה חייב (שם פז, ב, וראה הלכות איסורי ביאה פרק ב,
 הלכה ו). (13) כגון, שראתה דם ירוק, שהחכמים מטהרים
 (ראה הלכות איסורי ביאה פרק ה, הלכה ו), ועקביא בן
 מהללאל מטמא (שם פז, ב). (14) כגון, ששפעה דם מתוך
 שבועיים (ללידתה, שילדה נקבה) - לאחר שבועיים, שלא
 פסק מעיינה בתוך שבועיים - שהם ימי טומאת לידה
 לנקיבה, ונחלקו החכמים אם דם זה טהור, כשאר ימי טהור
 של יולדת נקבה, שהם שישים ושישה יום (ראה ויקרא יב,
 ה), או מכיוון שלא נסתם המעיין, בתוך השבועיים, הרי זה
 דם טמא, של מעיין "ימי לידה" (שם פז, ב וראה הלכות
 איסורי ביאה פרק ו, הלכה א ופרק ז, הלכה ז). (15) כגון
 "קשתה שלושה ימים" (=שראתה דם שלושה ימים רצופים
 מחמת קישוי לידה) בתוך אחד עשר יום (=ימי זיבה),
 ושפתה מעת לעת (=נחה מעת לעת מחבלי לידה), וילדה,
 הרי זו יולדת בזוב (שהוברר הדבר, שאותו דם שראתה לא
 היה מקושי הלידה, אלא דם זיבה), רבי יהושע אומר: לילה
 ויום כלילי שבת ויומו" שאפילו שפתה מעת לעת טהורה
 היא, עד שתשפות לילה שלם ואחרי כן יום שלם כשבת
 (גדה פרק ד, משנה ד). ואם נחלקו החכמים והזקן בזה, אם
 היא טמאה זבה או לא, הרי זה חייב (סנהדרין פז, ב).

החולק מקודשת היא לראשון, ואין קידושי השני תופסים
 בה כלל, נמצא שנחלקו באיסור ערווה, שהיא איסור כרת.
 וראה ברמב"ם בהשגותיו על ספר המצוות לרבינו בשרוש
 ראשון, שחולק על רבינו בזה, ולדעתו אינו נעשה זקן
 ממרא, כשחולק על גזירה מדבריהם, אפילו אם היא מביאה
 לידי איסור עונש כרת. וכן אמרו (שבת מ, א) "האי מאן
 דעבר אדרבנן, שרי למקרייה עבריינא" (=מי שעבר על
 איסור דרבנן מותר לקרותו עברייני) - הרי שלא הזכירו אלא
 את זה, ולא אמרו שהוא נידון כזקן ממרא. אולם דברי רבינו
 מקורם בסנהדרין פז, א שאמרו שם: אם חלק עליהם
 בעיבור שנה, אם מעברים עד פורים או כל אדר, הרי זה
 חייב (ראה להלן הלכה ב), הרי שאפילו חלק עליהם בגזירה
 מן הגזירות - חייב (קריית מלך).

ב. אַחַד שֶׁנִּחְלְקוּ בְּדָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זִדְּוָנוּ פֶּרֶת וְעַל
 2 שִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה, אוֹ שֶׁנִּחְלְקוּ בְּדָבָר הַמְבִּיא לִידֵי דָבָר
 3 שֶׁחֵיבִין עַל זִדְּוָנוּ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה. פִּיּוּצָא?
 4 נִחְלְקוּ בְּאֲשֶׁה זֹו אִם הִיא עֲרוּהָ¹¹ אִם לֹא¹², אִם
 5 מְרָאָה דָם זֶה מְטֵמָא בְּאֲשֶׁה אוֹ לֹא¹³, אִם זֹו טְמֵאָה
 6 יָלְדָה אוֹ לֹא¹⁴, אִם זֹו זָבָה אוֹ לֹא¹⁵, אִם חָלַב זֶה
 7 אֲסוּרָה¹⁶ אוֹ מִתֵּר, וְכָל פִּיּוּצָא בָּאֵלוֹ - הָרִי חוֹלֵק בְּדָבָר
 8 שֶׁחֵיבִין עַל זִדְּוָנוּ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה. וְכִיצַד
 9 דָבָר הַמְבִּיא לִידֵי דָבָר שֶׁחֵיבִין עַל זִדְּוָנוּ פֶּרֶת וְעַל
 10 שִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה? כְּגוֹן שֶׁנִּחְלְקוּ בַּעֲבוּר שְׁנָה, אִם
 11 מַעֲבִירִים עַד הַפּוּרִים אוֹ בְּכָל אָדָר - הָרִי זֶה חֵיב;
 12 שֶׁזֶה מְבִיא לִידֵי חֲמֵץ בַּפֶּסַח¹⁷. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בְּדִין
 13 מִדִּינֵי מְמוֹנוֹת אוֹ בְּמִנְיָן הַדִּינִין¹⁸ שֶׁדִּינֵי דִינֵי מְמוֹנוֹת
 14 - הָרִי זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר שֶׁזֶה
 15 חֵיב לָזֶה, כָּל שְׁנֻטְל מִמֶּנּוּ - בְּדִין נֻטַל, וְעַל פִּי בֵית
 16 דִּין נֻטַל; וְלְדַבְּרֵי שֶׁל זֶה שְׁאוּמֵר פְּטוּר, אוֹ שְׁאֵמֵר
 17 שְׁאֵין אֱלוֹ רְאוּיִין לְדוּן¹⁹, כָּל שְׁנֻטְל²⁰ - גָּזֹל הוּא
 18 בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אֲשֶׁה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת²¹; וְלְדַבְּרֵי
 19 הָאוֹמֵר שֶׁלּוֹ נֻטַל²², הֵבָא עָלֶיהָ בְּמִזִּיד - עֲנוּשׁ פֶּרֶת,
 20 בְּשׁוּגָג - חֵיב חֲטָאָה²³; וְנִמְצָא הַדָּבָר מְבִיא לִידֵי דָבָר
 21 שֶׁחֵיבִין עַל זִדְּוָנוּ פֶּרֶת וְעַל שִׁגְגָתוֹ חֲטָאָה. וְכֵן אִם
 22 נִחְלְקוּ בְּדִינֵי מַפּוֹת, אִם זֶה חֵיב מַלְקוֹת אוֹ אֵינוֹ, אוֹ
 23 שֶׁחָלַק בְּמִנְיָן הַדִּינִים שְׁלוֹקִין בַּפְּנִיָּה²⁴ - הָרִי זֶה
 24 חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵינוֹ לוֹקָה²⁵ - חוֹבְלִין הֵם
 25 בּוֹ, וְחֵיבִין לְשִׁלּוֹם²⁶, וְכָל שִׁיטַל מֶהֱן - בְּדִין נֻטַל;
 26 וְלְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר כֵּן מַלְקוֹת הוּא²⁷, כָּל שִׁיטַל מֶהֱן -
 27 גָּזֹל הוּא בְּיָדוֹ, וְאִם קָדַשׁ בּוֹ אֲשֶׁה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת²⁸.
 28 וְכֵן אִם נִחְלְקוּ בַּעֲרֻכִין²⁹ אוֹ בַּחֲרָמִין³⁰, אִם זֶה חֵיב
 29 לָתֵן אוֹ אֵינוֹ - הָרִי זֶה³¹ חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר
 30 אֵינוֹ חֵיב לָתֵן, אִם לָקְחוּ מִמֶּנּוּ - הָרִי זֶה גָּזֹל,
 31 וְהַמְקַדֵּשׁ בּוֹ אֲשֶׁה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת³². וְכֵן אִם חָלַק
 32 עָלֵיהֶן בַּפְּדִיּוֹן קֳדָשִׁים, אִם נִפְדּוּ אוֹ לֹא נִפְדּוּ³³ - הָרִי
 33 זֶה חֵיב; שֶׁהָרִי לְדַבְּרֵי הָאוֹמֵר אֵין זֶה פְּדִיּוֹן, אִם
 34 קָדַשׁ בּוֹ אֲשֶׁה - אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת³⁴. וְכֵן אִם נִחְלְקוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וחכמים, אם לא הניח פאה בסוף שדהו לקצור, וטחן את התבואה ולשה, ולדעת רבי ישמעאל מפריש פאה מן העיסה ונותנה לעני, ולחכמים פטור מן הפאה, שכבר קנה העיסה בשינוי מעשה (סנהדרין פח, א). (41) נגעי אדם, שהם בעור בשרו, כגון שיש ספק אם בהרת קדמה לשיער לבן והוא טמא, או שקדם השיער לבן לבהרת וטהור - החכמים מטמאים, ורבי יהושע מטטה (שם פז, ב). (42) כגון, שנראו כשני גריסים בשני קירות הבית, שלחכמים - הבית טמא, ולרבי אלעזר ברבי שמעון, אין הבית טמא עד שייראה כשני גריסים על שתי אבנים, בשני כתלים בקרן זווית (שם). (43) כגון, שפרחה הצרעת בכל הבגד, שלדברי רבי נתן, הבגד טהור, ולחכמים בגד זה טמא (שם פח, א). (44) שהרי שני דברים נפרדים הם. (45) זה שיש בו הנגע, או שנכנס לבית המנוגע, או שנגע בבגד המנוגע. (46) שאין לו בוהן יד ובוהן רגל ואוזן ימנית, שלדעת החכמים אין לו טהרה עולמית, שאין על מה לתת את דם האשם והשמן (ראה ויקרא יד, יד"ז), ולדעת רבי אליעזר נותן לו על מקומו ויוצא (שם). ואם אין לו טהרה אסור לו להיכנס למקדש או לאכול מן הקדשים, שהרי טמא הוא. (47) כגון, שקינא לה בפני שני עדים; אל תסתרי עם פלוני, ובא עד אחד והעיד שהיא נסתרה עם אותו פלוני, לרבי אליעזר צריכה לשתות מי המרים, ואם לא שתתה, נאסרה על בעלה. ולרבי יהושע אינו משקה עד שיהיה גם שני עדים על הסתירה (שם פח, א). (48) כמבואר בסוטה ב, א. והכסף משנה מקשה, שבכל זאת אין סוטה זו אסורה על היבם באיסור כרת, אלא איסור לאו בלבד, וכנראה מדברי רבינו הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, שהיא "חולצת ואינה מתייבמת", ואילו היה דינה כדן ערווה ממש, הייתה פטורה גם מן החליצה, כמבואר שם בראש ההלכה. וב"מרכבת המשנה" מתרץ שבכל זאת יש כאן דבר המביא לידי חיוב כרת. שאם צריכה להתייבם, הרי היא ככל יבמה, שאין קידושי היבם גומרים בה, ואינה נעשית בהם אשת איש גמורה, עד שיבוא עליה, כמבואר בהלכות ייבום פרק ה, הלכה ב, ולפיכך אם בינתיים יקדשנה אחר מן השוק קידושי תופסים בה, ואם יבוא עליה אדם אחר, יתחייב כרת כבא על אשת איש, אבל לדברי האומר: אסורה להתייבם, אם יקדשנה היבם הרי זו מקודשת קידושין גמורים, שהרי אינה חסירה ייבום. ואף על פי שאסורה היא על היבם, בכל זאת קידושי תופסים בה, שאינה אסורה עליו אלא איסור לאו, כמבואר ביבמות יא, ב וב"מגיד משנה" הלכות ייבום פרק ו, הלכה י"ט, ומעתה אם יקדשנה שני אינה מקודשת לו, שהרי אשת איש גמורה היא, ואין קידושין תופסים באשת איש ואם יבוא עליה אחר: בחיי היבם - ענוש כרת, לאחר מותו - פטור מכלום, שיש לה דין פנויה, הואיל וקידושי השני מן השוק לא תפסו בה כלל. (49) כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל, ותיעשה תורה כשתי תורות (רדב"ז). והשווה לעיל פרק ג, הלכה ד "הרי התורה חלקה להם כבוד".

(16) כגון, חלב שעל הקיבה, עקום כמו קשת, שלרבי ישמעאל חייבים עליו כרת, ולרבי עקיבא אינו אלא אסור, אבל אין ענושים עליו כרת (חולין מט, ב והלכות מאכלות אסורות פרק ז, הלכה ו), ואם נחלקו בו החכמים והזקן הרי הוא חייב, שהרי איסור חלב יש בו כרת. ואפילו הזקן יחמיר הרי הוא חייב, כמבואר בדברי רבינו סוף הלכה זו. (17) שאם בית הדין מורה לעבר כל אדר, נמצא שצריך לעבר שנה זו, להוסיף בה אדר שני, וחודש ניסן יחול באיחור של שלושים יום, ואז יתקיים חג הפסח. ולדברי הזקן לא יעברו השנה, כיוון שלא עיברו עד פורים, נמצא יעשו הפסח בחודש הבא, ובחודש שלאחריו כבר יהיה אייר, ויאכלו בו חמץ, בעוד שלדעת בית הדין חל אז הפסח (סנהדרין פז, א). (18) כמה צריך להיות ההרכב של בית הדין, שני דיינים או שלושה. (19) הואיל ואינם אלא שניים, ואין בית דין פחות משלושה. (20) התובע. (21) שהמקדש בגזל אינה מקודשת (קידושין נב, א). (22) בדפוס וילנא; שלא נטל, והיא טעות גלויה. (23) שמקודשת היא, והרי היא אשת איש (סנהדרין פז, ב). (24) אם שלושה הם, או עשרים ושלושה, ככל דיני נפשות (ראה סנהדרין י, א). (25) שאינו חייב מלקות. (26) כשאר חובל בחבירו שחייב לשלם לו חמישה דברים (בבא קמא פג, ב). (27) שבית דין של שלושה דין דיני מכות. (28) סנהדרין פז, ב. (29) כגון, שהעריך תינוק שהוא פחות מבן חודש, שאין לו עדיין ערך, ואינו נותן כלום, אולם רבי מאיר אומר: נותן דמיו, כמו שהוא נמכר בשוק, שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, והוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש, וגמר והחליט לשם דמים (שם פח, א). (30) שאמר נכסי אלה הם חרם, וסתם דבריו, ולא פירש אם לבדק הבית או לכהנים. שאם זה שייך לכהן הרי הוא ממונו, ויכול לקדש בו אשה, ואם זה לבדק הבית אין הכהן יכול לקדש בו אשה, שאין זה ממונו. (31) זקן ממרא זה. (32) סנהדרין שם. (33) שלדעת רבי אליעזר בן יעקב אין דברי הקדש נפדים בפחות מעשרה שמאים השמים את ערך החפץ הנפדה, ולדעת החכמים מספיקים שלושה שמאים, ראה שם יד, ב. (34) שהמקדש בהקדש במזיד אינה מקודשת, כמבואר בהלכות אישות פרק ה, הלכה ג (סנהדרין שם). (35) שמביאים על מציאת חלל, ולא נודע מי היכהו (ראה דברים כא, א-ג). (36) שנחלקו מאיזה מקום בגוף מודדים אל העיר הקרובה אל החלל (=ההרוג), אם מטבורו, או מחוטמו, אם העיר הקרובה אל החלל מטבורו מביאה עגלה, או הקרובה לו מחוטמו מביאה. (37) בכתב יד תימן: בה. (38) כמבואר בקידושין נו, ב (סנהדרין שם). (39) כגון, הנוטע עץ מאכל לצורך רבים, שלדעת החכמים חייב עץ זה בערלה, ופירותיו אסורים בהנאה כל שלוש השנים הראשונות לנטיעתו, ולדעת רבי יהודה עץ זה פטור מערלה (ערלה פרק א, משנה ב), נמצא המקדש בפירות ערלה של עץ זה, לדעת החכמים אינה מקודשת, ולרבי יהודה מקודשת. (40) כמו ששנינו (פאה פרק ו, משנה ה) "שני עומרים - שכחה, ושלושה אינם שכחה (=ושייכים לבעל הבית); שני שיבולים לקט (=ושייך לעניים), ושלושה אינם לקט... ועל כולם בית שמאי אומרים שלושה - לעניים וארבעה - לבעל הבית; ופאה - נחלקו בה רבי ישמעאל

1 ג. ואם לא תביא תמחלוקת לידי פך⁵⁰ - הרי זה

2 פטור. חוץ ממצות תפלין בלבד⁵¹. פיצד? הורה

3 להוסיף טוטפת חמישית⁵² בתפלין ויפשה⁵³ חמש

פרק חמישי

(1) דיני המקלל אביו ואמו והמכה אותם. רופא מנתח מהו שיטפל בניתוח הוריו. ההבדל בין גר לעבד ביחס לכיבוד הוריו. היו הוריו רשעים ונגמר דינם להריגה, אם מותר לבן להרגם או לקללם. אב שנתחייב שבועה לבנו, המותר לבן להשביעו בשבועת האלה. דין גאולת דם האח מהאב הרוצח.

א. המקלל אביו ואמו - נסקל; שנאמר: אביו ואמו קלל, דמיו בו². ואחד המקלל בתייהן או לאחר מיתתן - הרי זה נסקל³. וצריך עדים⁴ והתראה⁵, כשאר כל מחייבי מיתות בית דין⁶. ואחד האיש ואחד האשה⁷, וכן השמטים והאנדרוגינוס⁸. והוא שיהיו גדולים⁹ שהגיעו לכלל הענישין¹⁰.

(2) ונאמר להלן (שם, כז) "באבן ירגמו אותם, דמיהם במ" - מה להלן בסקילה, אף כאן בסקילה (סנהדרין סו, א). וכתב הרדב"ז: החמיר הכתוב במקלל יותר מן המכה, שאינו אלא בחנק (ראה להלן ה"ה), משום שיש בו שתי רעות: קלון אביו ואמו, וגם הוצאת שם שמים לבטלה (שאין המקלל חייב עד שיקלל בשם משמות ה', להלן ה"ב), והדבר ידוע שהסקילה חמורה מהחנק. (3) שנאמר: אביו ואמו קלל, שהוא מיותר, שהרי כבר כתוב בראש הפסוק: "איש אשר יקלל את אביו ואת אמו" וגו' - לרבות לאחר מיתה (שם פה, ב). אבל המכה אביו ואמו לאחר מיתתם - פטור, כמבואר להלן ה"ה. וב"ספר חסידים" אות תקעו, מנמק: כי הקללה מועילה, שיש היזק לאב לנשמתו, מה שאין כן בהכאה. כי ההכאה אינה אלא מכה גופנית, ולאחר המוות אין הגוף מרגיש בזה, אבל הקללה היא צער רוחני, והרוח קיימת גם לאחר המיתה (מהר"ל). (4) שלא תאמר: הקללה מצויה לרוב בבית ההורים, ואין שם עדים כשרים להעיד בו, ואם כן יתחייב גם בלא עדים, וכן הוצרך רבינו להשמיענו דין זה גם במכה אביו ואמו (להלן ה"ג), הכל מאותו הטעם (כסף-משנה). (5) בניגוד לזקן ממרא, השנוי לעיל פ"ג ה"ח, ש"אינו צריך התראה". (6) שלא תאמר: "איש" כתוב בפרשה, להוציא את האשה, תלמוד לומר: "איש איש" - לרבות האשה, שאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (סנהדרין סו, ט וב'תוספות' שם ד"ה לרבות). (7) שהם ספק זכר ספק נקבה, ואע"פ שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו הוא - בכל זאת חייב (שם). (8) בני שלש-עשרה שנה שהביאו שתי שערות.

ב. אינו חייב סקילה עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדין⁹; אבל אם קללם בכנוי¹⁰ - פטור מן הסקילה¹¹, ולוקה בדרך שלוקה על קללת כל אדם בשר מישאאל¹².

(9) המיוחדים בזה, שאסור למחכם. ושבעה שמות הם: "השם הנכתב יו"ד ה"א וא"ו ה"א, ואל, אלוה, ואלהים, ואהיה, ושדי וצבאות", כדברי רבינו בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. (10) תארי כבוד שמכנים בהם את ה', כגון: חנון ורחום, ארך אפים, וכדומה. השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב.

טוטפות - הרי זה חייב. והוא שיעשה בתחלה ארבעה בתים קהלכתן זה⁵⁴, ויביא חמישית וידבק בחיצון; שהבית החיצון שאינו רואה את האויר⁵⁵ - תמיד פסול. וחייב זקן ממרא על דבר זה - הלכה מפי הקבלה⁵⁷. אבל אם נחלקו בשאר מצות, כגון שחלק בדבר מדברי לולב⁵⁸ או ציצית⁵⁹ או שופר, זה אומר פסול, וזה אומר פשר, זה אומר יצא ידי חובתו, וזה אומר לא יצא, זה אומר טהור, וזה אומר שני לטמאה⁶⁰ - הרי זה פטור מן המיתה⁶¹. וכן כל פיוצא בזה.

(50) לידי דבר שחייבים על זדונו כרת, ועל שגגתו חטאת. (51) למרות שהיא מצוות עשה בלבד, ואין בה דבר הגורם לידי כרת וכו'. (52) בית חמישי בתפילה של ראש, שדינה רק ארבעה בתים, ובהם ארבע פרשיות של תפילין, פרשה אחת בכל בית. טוטפת - לשון דיבור מגזרת: "והטף אל דרום" (יחזקאל כא, ב), שהרואה אותן קשורות בין העיניים יזכור הנס וידבר בו (רש"י לשמות יג, טז). והרמב"ן שם מפרש, שרבותינו קוראים לדבר המונח בראש: טוטפת, והם היו בעלי הלשון שמדברים בו ומהם ראוי לקבלו. וראה בתוספות למנחות לד, ב דיבור המתחיל לטוטפת. (53) או שהוא בעצמו עשאה, ראה לעיל פרק ג, הלכה ו. (54) בדפוס רומי וכן בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (55) כגון, זה שהוסיף בצידו דבר אחר, המסתירו מפני האויר שבחוק. (56) בכתב יד תימן תיבה זו איננה. (57) שכל ענין ראיית הבית את האויר החיצון, אינו מפורש בתורה, ואינו אלא מפי הקבלה (סנהדרין פט, א). ושם פה, ב אמרו: "אינו חייב אלא על דבר, שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים, ויש בו להוסיף (=על מה שפירושו חכמים) ואם הוסיף גורע (פסל את הראשון בתוספתו), ואין לנו אלא תפילין" וכו', כלומר מצוות תפילין עיקרה כתוב בתורה, אבל לא נתפרשה לנו אלא על ידי הסופרים, שהכוונה לארבעה בתים ובהם ארבע פרשיות, ואם יוסיף עליהם בית חמישי אחרי שנעשו כבר בהכשר - פסול. אבל אם עשה מתחילה תפילה של ראש בת חמישה בתים אין זה "מוסיף וגורע" אלא גרועה ועומדת היא מתחילתה שלא נעשית בהכשר. וכל השיטה הזאת היא כרבי יהודה האומר שם פז, א: "על דבר שעיקרו מדברי תורה, ופירושו מדברי סופרים" וסובר רבינו שהוא מודה לדברי רבי מאיר קודמו בברייתא שם האומר: "אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת" וכו', אלא שהוא מוסיף עליו גם "מצוות תפילין", למרות שאין בה כרת, ואינה אלא מצוות עשה בלבד (כסף משנה ורדב"ז). (58) שאמר להוסיף מין חמישי על ארבעה מינים שבלולב. (59) להוסיף חוט תשיעי על שמונת החוטים שבציצית. (60) וכבר נתבאר בהלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ו, ששני לטומאה שנכנס למקדש, אינו חייב כרת, נמצא שאין בדבר זה חיוב כרת. (61) אבל מכים ועונשים אותו כפי ראות עיני בית דין הגדול, כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ז.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סנהדרין פ"ט ה"ד, אות קלא. (22) שאין חבורה במכה לאחר מיתה (שם פה, ב).

ו. מי שהכה את אביו על אָזְנוֹ וְחִרְשׁוֹ - חֵיב²³ וְנִהְרֵג. שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׁיַעֲשֶׂה חֶרֶשׁ בְּלֹא חֲבוּרָה, אֵלָּא יֵצֵאת טַפַּת דָּם בְּפָנִים²⁴ בְּאֵזֶן וְנִתְחַרֵּשׁ.¹⁵
¹⁶
¹⁷

(23) מיתת חנק. (24) בבא-קמא פו, א. ובכתי' תימן, וכן בדפוס רומי ר"מ, הנוסח: אפילו טיפת דם יצאת בפנים וכו'.

ז. הַמְקִיז דָּם לְאֶבְיוֹ²⁵, או שְׁהִיָּה רֹפֵא וְחִתָּךְ לוֹ בְּשׂוֹר אוֹ אָכָר - פְּטוּר²⁶. אָף עַל פִּי שְׁהוּא פְּטוּר, לִכְתַּחֲלָה לֹא יַעֲשֶׂה. או לְהוֹצִיא סִלּוֹן²⁷ מִבְּשָׂר אֶבְיוֹ או אָמוֹ - לֹא יוֹצִיא, שְׂמָא יַעֲשֶׂה חֲבוּרָה²⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֵׁיִשׁ שָׁם אַחֵר לַעֲשׂוֹת; אֲבָל אִם אֵין שָׁם מִי שְׁיַעֲשֶׂה אֵלָּא הוּא, וְהָרִי הֵן מַצְטַעֲרִין - הָרִי זֶה מְקִיז וְחִתָּךְ כְּפִי מַה שְׁיַרְשֶׁהוּ²⁹ לַעֲשׂוֹת.¹⁸
¹⁹
²⁰
²¹
²²
²³
²⁴

(25) לרפואה. (26) סנהדרין פד, ב. שנאמר (ויקרא כד, כא): "ומכה בהמה ישלמנה, ומכה אדם יומת" - מה מכה בהמה לרפואה - פטור (=מן התשלומין, שהרי לא הוסיקה), אף מכה אדם לרפואה - פטור. (27) קוץ. (28) והרי זה שוגג באיסור חנק (שם). (29) האב, ובדפוסים קדומים: מה שירשוהו. והכוונה, לרשות ההורים.

ח. אֲזַהְרָה שֶׁל מִכָּה אֶבְיוֹ מִנֵּין? עֲנֵשׁ שְׂמַעֲנֹ, אֲזַהְרָה לֹא שְׂמַעֲנֹ. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׁלֹא לְהַפּוֹת אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל³⁰ - הָרִי אֶבְיוֹ וְאָמוֹ בְּכָל־ל³¹.²⁵
²⁶
²⁷

(30) שנאמר (דברים כה, ג) "ארבעים יכנו לא יוסיף, פן יוסיף" וגו', ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, צויה הכותב שלא להכותו על רשעו, קל-וחומר לשאר כל האדם, כלשון רבינו בהל' סנהדרין פט"ז, ה"ב. (31) מכילתא לשמות כא, טו. ונזכרה בסנהדרין פה, א וכפירוש רש"י שם. וכתב ה"חינוך" מצוה סט: "מה שאמרו רבותינו: עונש שמענו, אזהרה מנין? הענין הוא, שאם לא תבוא לנו בדבר מניעת האל, אלא העושה דבר פלוני יענש בכך, היה משמע שיש רשות ביד כל הרוצה לקבל העונש... לעבור על המצוה... ויחזור דבר המצוה כגון מקח וממכר, כלומר: הורוצה לעשות דבר פלוני, יתן כך וכך ויעשהו... ואין הכוונה על המצוה בכך, אלא האל לטובתנו מְנַעֵנו בדברים, והודיענו בקצתם העונש המגיע לנו, מלבד העברת רצונו, שהיא קשה מן הכל" וכו'.

ט. שְׁתוּקִי³² - חֵיב עַל אָמוֹ, וְאִינוֹ חֵיב עַל אֶבְיוֹ³³. אָף עַל פִּי שְׁנִבְדָּקָה³⁴ אָמוֹ וְאֶמְרָה: בֵּן פְּלוֹנִי הוּא³⁵ - אִינוֹ נִסְקָל אוֹ נִחָנֵק עַל פִּיהָ³⁶. אֲבָל בְּנוֹ מִן הַשְּׁפָחָה וּמִן הָעוֹבְדֵת פּוֹכְבִּים - אִינוֹ חֵיב לֹא עַל אֶבְיוֹ וְלֹא עַל אָמוֹ³⁷. וְכֵן גַּר שְׁהוּרְתּוֹ³⁸ שְׁלֹא בְּקִדְשָׁהּ³⁹, אָף עַל פִּי שְׁלִדְתּוֹ בְּקִדְשָׁהּ⁴⁰ - אִינוֹ חֵיב עַל מַכַּת אֶבְיוֹ וְקָלְתּוֹ⁴¹.²⁸
²⁹
³⁰
³¹
³²
³³
³⁴

(32) שנולד לאמו הפנויה, שנתעברה בזנות, ואינו ידוע מיהו אביו, כלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"ב: "שמכיר

(11) משנה בסנהדרין סו, א. וכדעת החכמים, שנאמר (ויקרא כד, טז) "ונקב שם ה'... בנקבו שם יומת", "מה תלמוד-לומר שם"? (היה לו לכתוב: בנקבו יומת), לימד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקלל בשם". (12) כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ג. ומקורו בשבועות לה, א "המקלל עצמו וחבירו, בכלן עובר בלא-תעשה", וכן בירושלמי שם פ"ד, ה"י.

ג. וְכֵן הַמְקַלֵּל אֶבְיוֹ וְאָמוֹ - הָרִי זֶה בְּמַקְלֵל אֶחָד מִשְׁאָר הַקָּהָל¹³.¹
²

(13) שאינו נסקל אלא לוקה בלבד. ומקורו ב"תורת כהנים" פרשת קדושים פ"ט "כי יקלל את אביו - ולא את אבי אביו; ואת אמו - ולא את אבי אמו".

ד. אֲזַהְרָה שֶׁל מַקְלֵל אֶבְיוֹ וְאָמוֹ מִנֵּין? עֲנֵשׁ שְׂמַעֲנֹ בְּפִרוּשׁ, אֲבָל הָאֲזַהְרָה הָרִי הִיא בְּכָל־לֹא תַקְלֵל חֶרֶשׁ¹⁵. הוֹאִיל וְהוּא מְזַהֵר שְׁלֹא לְקַלֵּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל, הָרִי אֶבְיוֹ בְּכָל־ל יִשְׂרָאֵל¹⁶.³
⁴
⁵
⁶

(14) והלא אין עונשים אלא-אם-כן מזהירין, כמבואר בסנהדרין נו, ב. (15) ואין לדחות, ששונה חרש שחרשותו ושפלותו גרמו לו, שלא לקללו ולצערו יותר מדאי, שהרי בשבועות לו, א למדו אזהרה למקלל את חבירו שהוא לוקה מ"לא תקלל חרש" - הרי שכוונת הכתוב לומר, שאפילו חרש זה "שאינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו", כלשון רבינו לעיל הל' סנהדרין פכ"ו ה"א, וכביאורנו שם. (16) וכן שנינו ב"תורת כהנים" לפרשת קדושים פ"ג "לא תקלל חרש, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך לא תאור, א"כ למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים", וראה במכילתא לשמות פכ"ב, כז: "שאר כל אדם מנין? תלמוד-לומר: בעמך לא תאור", והשווה לעיל הל' סנהדרין פכ"ו, ה"ב.

ה. הַמִּכָּה אֶבְיוֹ וְאָמוֹ¹⁷ - מִיתָתוֹ בְּחֶנֶק; שְׁנֵאמַר: מִכָּה אֶבְיוֹ וְאָמוֹ מוֹת יוֹמָת¹⁸. וְצָרִיךְ עֲדִים¹⁹ וְהִתְרָאָה, בְּשָׂרָךְ כָּל מַחֲיִיב מִיתַת בֵּית דִּין²⁰. וְאֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, וְכֵן הַשְּׂמָטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס. וְהוּא שְׁנִיגֵעוֹ לְכָל־ל עֲנֵשִׁין. אִינוֹ חֵיב חֶנֶק עַד שְׁיַעֲשֶׂה בְּהֵן חֲבוּרָה; אֲבָל אִם לֹא עֲשֶׂה בְּהֵן חֲבוּרָה - הָרִי זֶה בְּמַכָּה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל²¹. וְהַמִּכָּה אוֹתָן לְאַחֵר מִיתָה - פְּטוּר²².⁷
⁸
⁹
¹⁰
¹¹
¹²
¹³
¹⁴

(17) שלא הרגם נפש אלא עשה בהם חבורה בלבד. (18) וכל מיתה האמורה בתורה סתם - אינה אלא חנק (סנהדרין פד, ב). ואם הרגו נפש, חייב מיתת סייף, שהיא חמורה מחנק, שאין זה גרוע משאר הורג את חבירו שחייב סייף (מכות ח, ב). וראה סנהדרין שם. (19) ראה לעיל בבאורנו אות ג. (20) הכל כדיני המקלל, המבוארים לעיל הלכה א. וסובר רבינו: "מקשינן (=משווים ומדמים) הכאה למקלל (שם פה, ב). (21) שאינו אלא באיסור לאו, כמבואר בהלכות חובל פרק ה, הלכה א. וראה לעיל הל'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכר את אביו להגבות אמו כתובתה, כיצד? ישראל לקח עבד ושפחה מן השוק ולהם בן, ושחרר את השפחה ונשאה, ועמד וכתב כל נכסיו לבנה - נמצא זה (=הבן) מוכר את אביו להגבות לאמו כתובתה" - הרי שמותר לו לבזותו.

- יב. מי שהיה אביו ואמו רשעים גמורים ועוברים
עברות, אפלו נגמר דינו להריגה והם יוצאים להרג
- אסור להכותו ולקללם⁵⁰. ואם קלל או חבל בזה
- פטור⁵¹. ואם עשו תשובה - הרי זה חיב, ונהרג
עליהן, אף על פי שהרי הן יוצאות למיתה⁵². במה
דברים אחרים? בבנו; אבל אחר שפא והכהו
וקלל אחר שנגמר דינו, אף על פי שעשה תשובה
- הרי זה פטור, הואיל והוא הולך למיתה⁵³. ואם
פגשו - חיב בקנס המבייש⁵⁴.

(50) כמו שאמרו (סנהדרין פה, ב): "אין הבן נעשה שליח (שמש בית-דין) לאביו להכותו ולקללו", וכמבואר בסמוך ה"ג. ובזה פרשת ויצא קסד, ב מצינו, שרחל אמנו נענשה על שציערה את לבן אביה בלקחה ממנו את התרפים, למרות שנתכוונה להפרישו מעבודת אלילים, ולכן מתה ולא זכתה לגדל את בנימין בנה (שירי ברכה ליר"ד סי' רמא סעיף ד). (51) סנהדרין שם עמ' א, שנאמר (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך, וזה שעובר עבירה - אינו עושה מעשה עמך, ומדמים הכאתו לקללתו. כשם שבקללתו - פטור, כך בהכאתו. (52) אין זה גרוע ממקלל אביו לאחר מותו שהוא חיב. ואע"פ שהמכה אביו לאחר מיתתו פטור - אין זה אלא משום שאינו חיב עד שיעשה בו חבורה, ולאחר מיתה אין חבורה, אבל זה חי הוא אלא שסופו למות (רש"י שם עמ' ב). (53) והתורה אמרה: "ונשיא בעמך" - במקוים שבעמך, שראוי להתקיים, ולא זה שנגמר דינו (שם וברש"י). והשווה לקמן פ"ג, ה"ט: "שכל מי שנגמר דינו, הרי הוא כהרוג ואין לו דם". (54) בקנס שחיב כל מבייש לפי גודל הבושה. וכוונת רבינו שהמבייש חיב לתת הקנס לבנים היורשים, שהרי גרם להם בושה בביישו את אביהם, וכמו שאמרו (סנהדרין פה, א) "ביישו ישן ומת (=תוך שנתו) חיב", שהרי נתביישו בניו, והוא-הדין כאן. אלא שבהל' חובל ומזיק פ"ג ה"ג, כותב רבינו: "ואם מת בתוך שנתו ולא הקיץ ולא הרגיש בזה שביישו, אין גובים בושת זו מן המבייש, ואם תפסו היורשים אין מוציאים מידם", משום שזאת היא בעיא שלא נפשטה בבבא-קמא פו, ב. ומספק אין גובים בושת זו, וזהו שהדגיש רבינו כאן: חיב בקנס המבייש, כדין "בייש ישן ומת" שאין גובים, ואם תפסו היורשים - אין מוציאים מידם.

- יג. עבר אביו ואמו על עברה שלוקין עליה, והיה
הוא חזן⁵⁵ לפני הדינים - לא יבה אותם. וכן אם
נתחייבו נדוי⁵⁶ - לא יהיה שליח לנדוהם. ולא ידחף
אותם ולא יבה אותם בשליחות בית דין, אף על פי
שהן ראויין לכה ולעושה תשובה⁵⁷.

(55) שמש, המכה על-פי הדינים. ראה לעיל הל' סנהדרין

את אמו ואינו מכיר את אביו, ובוודאי שמשתיקים אותו מנכסיו אביו, שאינו יורשו, שהרי הבנים מדחים אותו, לומר שאינו אחיהם, ראה כתובות יג, ב. (33) על הכאתו או על קללתו. (34) נשאלה ונחקרה. (35) של איש כשר, שאינו שתוקי. (36) אינה נאמנת לחייבו (ירושלמי יבמות פרק יא הלכה ב) "מודה רבי עקיבא בשתוקי שהוא חיב על אמו, אף-על-פי שאינו חיב על אביו". (37) שאינו בנו לשום דבר, ככתוב (שמות כא, ד) "האשה וילדיה תהיה לאדוניה", אין הם מתייחסים אחריו (יבמות כב, ב), וכדברי רבינו בהלכות יבום פרק א, הלכה ד: שזרע הבא מן השפחה - עבדים, והבא מן הגויה - גוי, וכאילו אינם". וגם על אמו אינו חיב, שאם נשתחררה ונתגיירה הרי היא כ"קטן שנולד", ואין כל קרבה ביניהם, ואם לא נשתחררה והוא נשתחרר, הרי אמו גויה, והוא כ"קטן שנולד" שאין לו כל יחס עמה (כסף-משנה). (38) הרינו. (39) שהולידו אביו כשהיה גוי. (40) שנתגיירה אמו בהיותה מעוברת, נמצא הבן גר מלידתו. (41) אפילו אם יתגייר אביו אח"כ, שכל "גר שנתגייר, כקטן שנולד דומה" ואין שום קרבה ביניהם.

- י. פ"ש שאינו חיב על אביו, כך אינו חיב על אמו.
שנאמר: וימקלל אביו ואמו. את שהוא חיב על אביו
- חיב על אמו, וזה שאינו חיב על אביו⁴² - אינו
חיב על אמו⁴³.

(42) שאין זה בנו, כאמור לעיל. והשווה הל' עדות פ"ג ה"ב, והל' איסורי ביאה פ"ד, ה"א. (43) ירושלמי יבמות פ"א ה"ב, וב"תורת כהנים" ויקרא כ, א וכרבי עקיבא שם. ובכל זאת חיב השתוקי על אמו, אע"פ שאינו חיב על אביו (ראה לעיל ה"ט)? כי שם הפטור הוא מצד שאינו ידוע מיהו אביו, ואילו היו באים עדים ומעידים שזה אביו היה חיב עליו, אבל גר אע"פ שזה אביו, אינו חיב עליו, ולפיכך פטור גם על אמו (כסף-משנה ורדב"ז).

- יא. הגר אסור לקלל אביו העובד פוכבים ולהכותו.
ולא יבהו. פדי שלא יאמרו: באו מקדשה חמורה
לקדשה קלה⁴⁴, שהרי זה מבה אביו. אלא נהג בו
מקצת פבוד⁴⁵. אבל העבד⁴⁶ - אין לו יחוס⁴⁷, אלא
הרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר⁴⁸, אף על פי
שנשתחררו⁴⁹.

(44) שבהיותו גוי, אסור היה בהכאתו ובקללתו - אלא שאינו הוזהר עליו בעונש, כמבואר בנזיר סא, א. ועכשו שנתגייר, הותר לו! וכעין זה ביבמות כב, א לענין איסור עריות בגרים. (45) כבימי גיותו, שעליו לנהוג בכבודו, כמו שאמרו ב'מדרש רבה' (לך-לך פ"ט): "אמר לו הקב"ה (=לאברהם), לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם". (46) עבד כנעני. (47) אינו מתייחס אחר אביו. (48) כמו שאמרו (יבמות סב, א) "הכל מודים בעבד שאין לו חיים (=יחוס), דכתיב: שבו לכם פה עם החמור - עם הדומה לחמור". והשווה הל' אישות פט"ו, ה"ו: "שהעבד אין לו יחוס". (49) האב והבן ונתגייירו, הרי הם כ"קטן שנולד", שאין כל יחס קרבה ביניהם. וב"אור שמח" הביא ראה לזה, ממה שאמרו (יבמות צט, א) "יש

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

60) שבועה שיש עמה קללה, שאומר: "הרי הוא ארור לה", או ארור למי ששמו חנון, אם יש לזה אצלי כלום" (הל' שבועות פ"א, ה"ט). 61) הריני נשבע בה... שאני חייב לזה כלום (שם). וכל זה מתשובת הגאונים סימן רצט. וראה בט"ז ליו"ד סי' רמא ס"ק ב, שמביא בשם, שהמנהג לומר לבן התובע, הקנה תביעתך לאיש אחר, שלא תבוא לידי קללת אביך. 62) בהל' רוצח פ"א, ה"ג. 63) להמית את אביו, ומקורו במכות יב, א. 64) הקב"ה, שכל הגבורה שלו (סנהדרין צח, ב). 65) ומפרש רש"י שם: מקלה - מזלזל, לשון ונקלה אחיך. 66) אפילו ברמיזה בעין. 67) לקבוצ הקמטים שבפניה, מלשון: "ולו יקחת עמים" (בראשית מט, י. וברש"י שם), וסוף הכתוב במשלי שם: "יקרה עורבי נחל". 68) כמו שמצינו בחולין קי, ב שכפתו על העמוד להלקות, את מי שלא הוקיר כבוד אביו ואמו, ואע"פ שהעירו שם שעל 'עשה' שמתן שכרה בצדה (=למען יאריכון ימך) אין בית-דין שלמטה מוזהר עליה, זה רק בנוגע להעדר הוקרה וכיבוד. אבל בבזיון ממש, ודאי שמכים אותו מכת מרדות ("לב אריה" לחולין שם).

פרק ששי

1) דיני כיבוד אב ואם ומוראם. כיבוד האב לאחר מותו. החיוב על האב שלא להכביד עולו על בניו, ולדקדק שלא יביאם לידי מכשול. איך להתנהג בהורים שנטרפה דעתם. חיוב הממזר בכבוד אביו. כיבוד אב ואם מי מהם עדיף. כיבוד אשת אביו או בעל אמו.

- א. כבוד אב ואם - מצות עשה גדולה. וכן מורא אב ואם. שקל² אותן הפתוב בכבודו ובמוראו³.
- פתוב: כבוד את אביך ואת אמך, וכתוב: כבוד את יי מהוהך. ובאביו ואמו פתוב: איש אמו ואביו תיראו, וכתוב: את יי אלהיך תירא. כדרך שצוה על כבוד שמו הגדול ומוראו, כך צוה על כבודם ומוראם⁵.

2) השוה. 3) ובכת"י תימן: ככבודו וכמוראו. 4) קידושין לב, ב. 5) ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי שמעון בר יוחאי: "גדול כיבוד אב ואם שהעדיפו הקב"ה יותר מכבודו, נאמר: כבוד את אביך ואת אמך. ונאמר (משלי ג, ט): כבוד את ה' מהונך, ממה אתה מכבדו ממה שחנך, מפריש לקט שכחה ופאה... ועושה סוכה ולולב... ומאכיל את העניים ואת הרעבים... אם יש לך, אתה חייב בכולם. ואם אין לך, אין אתה חייב באחת מהן. אבל...כיבוד אם ואם, בין שיש לך הון, בין שאין לך הון - כבוד את אביך ואת אמך, ואפילו אתה מסבב על הפתחים".

- ב. המקלל אביו או אמו - בסקילה, והמגדף⁶ - בסקילה. הגה השוה אותן בענש⁷. הקדים אב לאם לכתוב⁸, והקדים אם לאב למורא⁹. ללמד ששניהם שווים, בין למורא בין לכתוב¹⁰.

6) מברך את ה', ראה ויקרא כד, טו-טז. 7) קידושין ל, ב. ושם סיימו: "וכן בדין, ששלשתם שותפים בו... בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקב"ה: מעלה אני עליכם, כאילו דרתי ביניהם וכבדוני". 8) ככתוב: כבוד את אביך ואת אמך. 9) ככתוב: איש אמו ואביו תיראו. 10) אלא

פט"ז, הי"א. 56) על שלא ציינת לפסק-דין בית-הדין, או שביזה החכם וכדומה, ראה הל' תלמוד תורה פ"ו הי"ב, והי"ד, שאומרים עליו: "פלוגי יהיה בשמתא" (שם פ"ז, ה"ב). 57) ולדעת ה'תוספות' ביבמות כב, ב ד"ה כשעשה, אין איסור לקללם אלא כשעשו תשובה.

- יד. לכל אין הבן נעשה שליח להפלותו ולקללו, חוץ ממסית ומדיח⁵⁸. שהרי אמרה תורה: לא תחמל ולא תכסה עליו⁵⁹.

58) אם היה אביו מסית את חבריו לעבודה-זרה או שהדיח רוב אנשי העיר לעבדה, ראה דברים יג, יד. 59) סנהדרין פה, ב. ושם לא הוזכר מדיח, אולם ברי"ף ליבמות פ"ב (השייך לסוגיא של דף כב, ב) מביא: חוץ ממסית ומדיח, וכן בשאלתות פרשת בלק, סוף סימן קלד.

- טו. מי שנתחייב שבועה לבנו - כך ראינו בו תמיד, שאינו משפיעו בשבועת האלה⁶⁰, שהרי זה בא לקללת אביו, אלא משפיעו שבועה שאין בה אלה⁶¹. וכבר בארנו⁶², שהאב שהרג את בנו - אין אחד מאחיו של נהרג נעשה גואל הדם⁶³. ולא על הפאה ולא על הקללה בלבד הקפידה תורה, אלא אף על הבזיון. שקל המבזה אביו או אמו, אפלו בדרבים ואפלו ברמיזה - הרי זה ארור מפי הגבורה⁶⁴. שנאמר: ארור מקלה אביו ואמו⁶⁵. והרי הוא אומר: עין תלעג לאב⁶⁶ ותבו ליקחת אם⁶⁷ וגומר. ויש לבית דין להפלות על זה מפת מרדות ולענש כפי מה שיראו⁶⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ארור מקלה אביו ואמו, והרי הוא אומר עין תלעג לאב ותבו ליקחת אם וגו'".

והקשה הרדב"ז, לשם מה הביא הרמב"ם את הפסוק מהכתובים "עין תלעג לאב כו" ולא הסתפק בפסוק מהתורה "ארור מקלה אביו ואמו כו'".

ויש לומר, שחיוב כיבוד אב ואם לא נאמר בבני נח, שהרי הגמרא אומרת (סנהדרין נו, ב) "שבע שקיבלו עליהן בני נח, והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם", היינו שבני נח לא נצטוו על כיבוד אב ואם.

וא"כ קשה מדוע נענש חם על שלא נהג כבוד בנח אביו, וכן לבן נענש על ש"קפץ להשיב לפני אביו", אלא שהגם שאין על בני נח חיוב כיבוד אב ואם, הרי שיש עליהם חיוב שלא לבזותם, ואת זה משמיע הרמב"ם בפסוק הנ"ל. כי הנה נאמר "אלמלא לא ניתנה תורה כו" היה צריך ללמוד כמה וכמה הנהגות מבעלי חיים, והפסוק שמביא הרמב"ם מדבר בהנהגת העורב ללעוג לאביו ולאמו, כי אמנם לבני נאמר הציווי "ארור מקלה אביו ואמו" ועל בני נח אין חיוב לכבד אב ואם, אבל יש חיוב שלא לבזותם - ואותו ילמדו מהעורב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זלזול לאביו ורבו. (20) קידושין לב, א. וכפסק הרי"ף שם. ואע"פ ששינונו שם: "כבד את אביו... בחסרון כיס"? - הכוונה לביטול הבן ממלאכתו כדי לשמשו, כמבואר בגמרא שם. (21) בתורת צדקה, שכופים על הצדקה, כמבואר בכתובות מט, ב. ובהל' מתנות עניים פ"ז, ה". ובירושלמי פאה פ"א ה"א, אמר רבי יוסי ב"ר בון: "הלוואי ויהיו כל השמועות ברורות לי כזו, שכופין על הבן לזון את האב". (22) נדרים לה, ב: "מותר למלאות לו חבית של מים, ולהדליק לו את הנר" וכו' (הגר"א ל"ד ס"י רמ ס"ק ט). (23) שחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלוא עיניו, עד שיתכסה ממנו, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ז. ובקידושין לא, ב אמרו: רב יוסף כשהיה שומע קול צעדי אמו, אמר: אקום מפני השכינה שבאה.

ד. והאב שהיה תלמיד בנו - אין האב עומד מפני הבן²⁴, אבל הבן עומד מפני אביו, אף על פי שהוא תלמידו²⁵. ותיב²⁶ לכבדו בשאר דרכיו בשעת עשיית משאו ומתנו ועשיית חפציו. כיצד? הנשמע בדבר אביו למקום²⁷ - לא יאמר: מהרוני²⁸ בשביל עצמי²⁹! פטרוני³⁰ בשביל עצמי³¹! אלא: מהרוני בשביל אבא³²! פטרוני בשביל אבא! וכן כל פיצא בזה, לעולם יכלל בכלל דבריו שהוא חושש בכבוד אביו³³ ושמירתו ממנו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והאב שהיה תלמיד בנו... הבן עומד מפני אביו".

בגמרא "בנו והוא רבו, מהו לעמוד מפני אביו" היא איבעיא שלא נפשטה. הרמב"ם פסק ש"אין האב עומד מפני הבן, אבל הבן עומד בפני אביו", אבל הרא"ש כתב "ויעמדו זה מפני זה", ומביא שם: "אמרו עליו על המהר"ם מרוטנבורג שמיום שעלה לגדולה לא הקביל פני אביו ולא רצה שאביו יבוא אליו".

והרמב"ם איל לשיטתו, שכן חייב בכבוד אביו אפילו הוא רשע (פ"ו הי"א), ועאכו"כ אם הוא (רק) תלמידו.

(עלפי לקו"ש ח"ה עמוד 310 הערה 65)

(24) למרות שהבן הוא רבו. (25) קידושין לג, ב. וכדעת רבינו חננאל, הובאה בר"ן שם. ולדעת הרא"ש שם, הואיל ושתי שאלות אלו הן בעיות שנשאלו בתלמוד ולא נפשטו, הרי זה ספק תורה ולהחמיר, ויעמדו זה מפני זה, ולכן ממשיך הרא"ש: "אמרו על רבינו מאיר מרוטנבורג, שמיום שעלה לגדולה, לא הקביל פני אביו, ולא רצה שאביו יבוא אליו". וכן ביו"ד ס"י רמ סעיף ז, שיש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן בפני האב, ויש להם להתרחק זה מזה. (26) בדפוסים קדומים, וכן בכת"י תימן: כאן התחלת הלכה. (27) אם מכיר באנשי המקום שמכבדים את אביו, וימלאו את רצונו בדברים שיאמר בשמו. (28) סדרו לי מהר את עניני. (29) שאני צריך ללכת. (30) שלחוני. (31) אע"פ שיודע שיכבדוהו כאביו. (32) שהוא צריך לי, יתלה הכבוד באביו (קידושין לא, ב וברש"י). (33) ולפיכך אם הוא יודע שאינו

מתוך שהבן מכבד את אמו יותר מאביו מפני שמדלתו בדברים, לפיכך הקדים הכתוב אב לאם - לכיבוד; ומתוך שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה - הקדים הקב"ה מורא האם למורא האב (שם לא, א).

ג. אי זהו מורא, ואי זהו כבוד? מורא - לא עומד במקומו¹¹, ולא יושב במקומו¹², ולא סותר את דבריו, ולא מכריע את דבריו¹³. ולא יקרא לו בשמו, לא בחייו ולא במותו, אלא אומר: אבא מרי¹⁴. היה שם אביו או שם רבו בשם אחרים - משנה את שמו¹⁵. יראה לי, שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלא¹⁶, שאין הכל דשין בו¹⁷; אבל השמות שקוראין בהן את העם, כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכו' וצא בהן, בכל לשון ובכל זמן - קורא בהן לאחרים¹⁸ שלא בפניו, ואין בכך פלוס¹⁹. אי זהו כבוד? מאכיל ומשקה, מלביש ומכסה - משל האב²⁰. ואם אין ממון לאב, ויש ממון לבן - כופין אותו וזן אביו ואמו כפי מה שהוא יכול²¹. ומוציא ומכניס ומשמשו בשאר הדברים שהשמים משמשים בהן את הרב²². ועומד מפניו בדרך שהוא עומד מפני רבו²³.

(11) במקום המיוחד לו, לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו בעצה (רש"י לקידושין לא, ב) או במקום המיוחד לו להתפלל (יו"ד ס"י רמ סעיף ב). (12) במקום המיוחד לו להסב בביתו (יו"ד שם). (13) אם היה אביו וחכם אחר חלוקים בדבר הלכה, לא יאמר: נראים לי דברי אבא, שנראה כמכריע את דבריו, אלא אם יש לו להשיב על החולק - משיב (קידושין לא, ב וכפירוש הרמ"ה הובא בכסף-משנה). (14) שם. "חכם - משנה שם אביו", ומפרש רש"י: אם בא לומר דבר הלכה שאמר אביו... אומר: כך אמר אבא מורי, וראה לקמן ה"ה. (15) של אחרים, שהשומע יחשוב שקורא את אביו או רבו, ויש כאן זלזול (רדב"ז). ומקור דברי רבינו ב"תשובות הגאונים" הובאו דבריהם ב"הערוך" ערך אביו, וכן בתוספות הרא"ש להוריות יד, א, שרבה קרא לתלמידו בן אחיו: "אביו", אע"פ ששמו האמיתי היא: נחמני - מפני שגם שמו של אבי רבה היה: נחמני, ולא רצה לקראו בשמו מפני כבוד אביו, וקרא אותו: אביו בלשון ארמית, כאדם שקורא: אבי, ויצא מזה: אביו. ורבה שהיה חבירו של אביו, קרא לו בשמו נחמני, ראה שבת לג, א (ביאור הגר"א ליו"ד ס"י רמ, ס"ק ז), וראה גיטין לד, ב ברש"י ד"ה והלכתא כנחמני. (16) מופלא ומובדל משאר שמות האנשים, כלשון הכתוב (שופטים יג, יח), "והוא פלא". (17) רגילים. (18) שכן אנו מוצאים (כתובות קג, ב) שרבי אמר לפני מותו: "שמעון בני - חכם", למרות שזה היה שם אביו ורבו. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ה. (19) משמע מזה, שבפניו - אפילו בשמות אלה אסור לקרוא לאחרים, ולא ראינו את העם נזהר בזה? והרדב"ז ממליץ, שכל האיסור אינו אלא שקורא להם בשמם בלא תואר כבוד, אבל אם קורא אותם דרך כבוד, כגון ר' אברהם, או "סידר" אברהם - בערבית, אין בזה שום

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).
 ה. וְחֵיב לְכַבְּדוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיֶּצֶד? הִיָּה
 אֹמֵר דָּבָר שְׂמוּעָה³⁴ מִפִּי - לֹא יֹאמֶר: כִּן אָמַר
 אָבִי; אֲלֵא אֹמֵר: כִּן אָמַר אָבִי מִי, אֲנִי פִּפְרַת
 מִשְׁכָּבוֹ³⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר
 חֲדָשׁ שְׁלֹאֲחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ³⁶
 - אֹמֵר: זְכוּרֹנוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא³⁷.

נשמע למקום בדבר אביו כדבר עצמו, אל יתלה באביו, שאינו לו אלא גנאי (רש"י שם).

ה. וְחֵיב לְכַבְּדוֹ אֶפְלוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. פִּיֶּצֶד? הִיָּה
 אֹמֵר דָּבָר שְׂמוּעָה³⁴ מִפִּי - לֹא יֹאמֶר: כִּן אָמַר
 אָבִי; אֲלֵא אֹמֵר: כִּן אָמַר אָבִי מִי, אֲנִי פִּפְרַת
 מִשְׁכָּבוֹ³⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּתוֹךְ שְׁנֵים עָשָׂר
 חֲדָשׁ שְׁלֹאֲחַר מִיתָתוֹ; אֲבָל לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֲדָשׁ³⁶
 - אֹמֵר: זְכוּרֹנוּ לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא³⁷.

(34) דבר הלכה. (35) עלי יבוא כל רע הראוי לבוא על נפשו. וכעין זה בנגעים פ"ב, מ"א: "רבי ישמעאל אומר: בני ישראל, אני כפרתם". (36) שכבר קיבל מה שקיבל, שאין משפט רשעי ישראל בגיהנם אלא י"ב חודש. (37) שם וברש"י. ובי"ד סי' רמ סעיף ט, מוסיף שיש להחמיר אפילו בכתיבה להזכיר כנ"ל. וכתב הט"ז שם (ס"ק יג) שנוסח הגמרא הוא: זכרוננו לברכה לחיי העולם הבא, ולפיכך אלה החותמים: זל"ה מחסרים הלמ"ד, וצריך לחתום: זללה"ה.

ו. אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה חִיְבִין בְּמוֹרָא וּבְכוֹדוֹ³⁸; אֲלֵא שְׁהָאִישׁ יֵשׁ בִּידוֹ לַעֲשׂוֹת, וְהָאִשָּׁה אֵין בִּידָהּ לַעֲשׂוֹת, שְׁהָרִי רְשׁוֹת אַחֲרִים עָלֶיהָ³⁹. לְפִיכָּה, אִם נִתְגַּרְשָׁה אוֹ נִתְאַלְמָנָה - הָרִי שְׁנֵיהֶם⁴⁰ שׁוֹיִם⁴¹.

(38) שהרי נאמר: "איש אמו ואביו תיראו" - הרי כאן שנים. (39) בעלה, שמושעבדת לו. ואם אין בעלה מקפיד, חייבת בכל דבר האפשרי כמו האיש (ש"ך ליו"ד סי' רמ ס"ק יט). (40) האיש והאשה. (41) קידושין ל, ב. ובנוגע לנתאלמנה - מקורו בירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ז. עַד הֵיכָן הוּא כְּבוֹד אָב וָאֵם? אֶפְלוּ נָטְלוּ בֵּיס שֶׁל זְהוּבִים שֶׁלֹּו וְהִשְׁלִיכוּ בְּפָנָיו לֵיָם - לֹא יְכַלִּימָם⁴², וְלֹא יַעֲצֵר⁴³ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יַעֲסֵ פְגָגָם; אֲלֵא יִקְבֹּל גִּזְרֵת הַפְּתוּב⁴⁴ וְיִשְׁתַּק. וְעַד הֵיכָן מוֹרָאָן? אֶפְלוּ הִיָּה לִיבִשׁ⁴⁵ בְּגָדִים חֲמוּדוֹת⁴⁶ וְיוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ בְּפָנֵי הַקֶּהֱל, וּבָא אָבִיו וְאִמּוֹ⁴⁷ וְקָרְעוּ בְּגָדָיו וְהִכּוּהוּ בְּרֹאשׁוֹ וְיִרְקוּ בְּפָנָיו - לֹא יְכַלִּימָם, אֲלֵא יִשְׁתַּק⁴⁸ וְיִירָא וְיִפְחַד מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים שְׁעוּהוּ בְּכָן. שְׂאֵלוּ מֶלֶךְ בִּשְׂר וְדָם גָּזַר עָלָיו דָּבָר שְׁהוּא מַצְעֵר יֵתֵר מִזֶּה - לֹא הִיָּה יָכוֹל לְפַרְפֵּס⁴⁹ בְּדָבָר; קַל וְחֹמֶר לְמִי שְׂאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם כְּרִצּוֹנוֹ.

(42) שם לב, א. ואע"פ שרבינו פסק לעיל ה"ג שכיבוד אב אינו אלא משל האב - בכל זאת אסור לבן לצערו ולהכלימו אפילו כשהכיס הוא שלו. כי הבלד יש בין כיבוד לצער, שאפילו הוא מאבד לו את כל ממונו אסור לבן לצערו (כסף-משנה ורדב"ן). וגירסת רבינו בגמרא שם... "ויזרקנו לים בפניו ואינו מכלימו? מכלימו שאני (=שונה), וכי הא דרבה" וכו' (ביאור הגר"א ליו"ד סי' רמ ס"ק יח). ולדעת הלחם-משנה, כוונת רבינו, אחרי שהשליך האב את הארנק אסור לבן לצערו, כי "מה שהיה היה", אבל ודאי טרם שהספיק להשליך את הכיס, מותר לבן להכלימו ולמנועו

ח. אָף עַל פִּי שֶׁבְּכָן נִצְטוּיָנוּ, אָסוּר לְאָדָם לְהַכְפִּיד עָלָיו עַל בְּנֵי⁵⁰ וְלִדְקָדֵק בְּכְבוֹדוֹ עִמָּהֶם, שְׁלֹא יִבְיֵאֵם לִידֵי מְכָשׁוֹל⁵¹, אֲלֵא יִמְחַל וְיִתְעַלֵּם⁵²; שְׁהָאֵב שְׁמַחַל עַל כְּבוֹדוֹ - כְּבוֹדוֹ מְחוּל⁵³.

(50) לדרוש מהם יותר מדאי. (51) שיסרכו לשמוע לו ויבעטו בו. (52) אם פגע בכבודו. (53) קידושין לב, א. ונפטר הבן מעונש, אם לא כיבדו (רדב"ז ח"א תקנד).

ט. וְהַמָּקָה בְּנוֹ גְדוֹל - מְנַדִּין אוֹתוֹ⁵⁴, שְׁהָרִי הוּא עוֹבֵר עַל וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מְכָשׁוֹל⁵⁵.

(54) אומרים לו: "פלוגי זה בשמתא", והוא מרוחק מהציבור, ואין יושבים עמו בארבע אמות, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז ה"ב, וה"ר. (55) שגורם שיבעט בו, וב'נמוקי יוסף' למועד קטן יז, א מפרש: "שמא לא יוכל לעמוד בפני יצר הרע, ויגביה ידו על אביו ויתחייב מיתה". וכן עשתה פשחתו של רבי, כשראתה אדם מכה את בנו הגדול, אמרה: יהא אדם זה כשמתא (מועד קטן שם). ואינו נקרא גדול לענין זה, רק אחר כך או כד שנה (רש"י לקידושין ל, א ד"ה משיתר, ובי"ד סי' רמ סעיף כ). וכשהוא נשוי, אפילו פחות מגיל זה נקרא גדול (רש"י לקידושין שם, סימן סח).

י. מִי שֶׁנִּטְרָפָה⁵⁶ דַּעַתוֹ שֶׁל אָבִיו אוֹ שֶׁל אִמּוֹ - מִשְׁתַּדֵּל לְהַגִּיעַ עִמָּהֶם כְּפִי דַּעְתָּם עַד שִׁירְחָם עָלֵיהֶן. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲמֹד מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּטּוּ בִּיתָר - יַעֲיָחם וְיַלְף לֹו⁵⁷, וְיַצִּיחֵם אַחֲרֵים לְהַנְהִיגֵם בְּרֹאשׁוֹ לָהֶם⁵⁸.

(56) נתבלבלה. (57) קידושין לא, ב: רב אסי היתה לו אם זקנה, אמרה לו: אני רוצה תכשיטין, עשה לה. אמרה לו: אני רוצה להנשא לגבר, שיהיה יפה כמוך, עזבה והלך לארץ ישראל. (58) מצד המוסר וההגינות. והראב"ד קובל: אין זו הוראה נכונה, אם הוא ילך ויניחם, למי יצוה לשמרם, והרדב"ז ממליץ על רבינו, שדווקא ביחס לבנה, אינה מתביישת ממנו, וגם אינו יכול לעזור בה, אבל אחרים גוערים בה, ואפשר ע"י הכאה תחזור משטותה, ומעשים בכל יום כיוצא בזה, אבל הבן אי-אפשר לו לעשות פעולות אלו, נמצאו דברי רבינו נכונים וצודקים.

יא. הַמְּמַזְרֵר⁵⁹ חֵיב בְּכְבוֹד אָבִיו וּמוֹרָא, אָף עַל פִּי שְׁהוּא פְטוּר⁶⁰ עַל מַכָּתוֹ וְקִלְלָתוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה⁶¹. אֶפְלוּ⁶² הִיָּה אָבִיו רָשָׁע וּבַעַל עֲבֻרוֹת - מְכַבְּדוֹ וּמְתִירָא מִמֶּנּוּ⁶³. רָאָהוּ עוֹבֵר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פוגע בכבודו. (65) קידושין לב, א. והוא יבין מעצמו ולא יתבייש (י"ד סי' רמ סעיף יא).

יב. מי שְאָמַר לוֹ אָבִיו לְעֵבֶר עַל דְּבָרֵי תוֹרָה, בֵּין
שְאָמַר לוֹ לְעֵבֶר עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה אוֹ לְבַטֵּל מִצְוֹת
עֲשֶׂה, אֶפְלוּ שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁶⁶ - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁמַע לוֹ.
שְנָאֵמַר: אִישׁ אָמַר וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֵת שְׁבֹתַתִּי תִשְׁמְרוּ
- פְּלֹכֶם חֲיִבִּין בְּכָבוֹדִי⁶⁷.

(66) של החכמים, כגון הדלקת נר חנוכה או נר של שבת, ראה הל' שבת פ"ה, ה"א. (67) יבמות ו, א. ובבבא מציעא לב, א הדגישו: "אני ה' אלהיכם - כולכם חייבים בכבודי". וראה רש"י ליבמות ה, ב ד"ה כולכם. ואפילו מצוות של "דבריהם" - הואיל והתורה ציותה (דברים יז, יב): "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך", הרי הם כדברי תורה (כספ-משנה), וכלשון רבינו פ"א, ה"ב: "ואחד הדברים שעשאים סייג לתורה... מצוות-עשה לשמוע להם, והעובר על כל אחד מהם, עובר בלא-תעשה".

יג. אָמַר לוֹ אָבִיו: הִשְׁקֵנִי מַיִם! וַיֵּשׁ פִּידוֹ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה⁶⁸: אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה שֶׁתַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי אֲחֵרִים - תַּעֲשֶׂה, וְיִתְעַסֵּק בְּכָבוֹד אָבִיו; שְאֵין מִבְטָלִין מִצְוָה מִפְּנֵי מִצְוָה. וְאִם אֵין שָׁם אֲחֵרִים לַעֲשׂוֹתָהּ - יִתְעַסֵּק בַּמִּצְוָה וַיִּנְיֵחַ כְּבוֹד אָבִיו; שֶׁהוּא וְאָבִיו חֲיִבִּים בְּדָבָר מִצְוָה⁶⁹. וְתַלְמוּד תוֹרָה גָּדוֹל מִכְּבוֹד אָב וְאִם⁷⁰.

(68) כגון לקבור את המת או ללוותו. (69) קידושין לב, א. וכל זה במצוה שזמנה עובר, שאילו אין זמנה עובר, אפילו אם אין אחרים לעשותה עוסק תחילה בכבוד אביו, ואח"כ הוא מתפנה לעשיית המצוה (כספ-משנה בשם הרא"ש). (70) כמו ששנינו (פאה פ"א, מ"א): "ותלמוד תורה כנגד כולם". ובמגילה טז, ב אמרו: "גדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר (י"ד שנים למד תורה בבית עבר), לא נענש" על ביטול כיבוד אביו, כשפירש מאביו, ועל שאר כל השנים שנשתתה בבית לכן נענש (רש"י שם).

יד. אָמַר לוֹ אָבִיו: הִשְׁקֵנִי מַיִם! וְאָמְרָה לוֹ אָמוֹ: הִשְׁקֵנִי מַיִם! - מַנִּיחַ כְּבוֹד אָמוֹ וְעוֹסֵק בְּכָבוֹד אָבִיו תַּחֲלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וְאָמוֹ חֲיִבִּין בְּכָבוֹד אָבִיו⁷¹.

(71) קידושין לא, א. וכן במשנה כריתות כח, א. וראה הל' אישות פט"ו, ה"כ: "וכן ציוו על האשה, שתהיה מכבדת את בעלה ביותר מדאי, ויהיה עליה מורא ממנו... ויהיה בעיניה כמו שר או מלך". ומובן, שאם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שוה, ולאיהז מהם שירצה יקדים, כמבואר בקידושין שם, וכן נפסק להלכה ביו"ד סי' רמ, סעיף יד.

טו. חֲיִב אָדָם לְכַבֵּד אֶת אִשְׁתּוֹ אָבִיו, אָף עַל פִּי שְאִינָהּ אָמוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁאָבִיו קַיָּם; שֶׁהָאָדָם לְכַבֵּד אָבִיו⁷². וְכֵן מְכַבֵּד בַּעַל אָמוֹ, כֹּל זְמַן שֶׁאָמוֹ קַיָּמָתָהּ⁷³; אֲבָל לְאַחֵר מִיתָתָהּ - אֵינוֹ חֲיִב⁷⁴. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיְהִיָּה אָדָם חֲיִב בְּכָבוֹד אֶחָיו הַגָּדוֹל בְּכָבוֹד אָבִיו⁷⁵.

1 - לֹא יֹאמַר לוֹ: אָבָא, עֲבַרְתָּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה⁶⁴! אֶלָּא
2 יֹאמַר לוֹ: אָבָא, כְּתוּב בַּתּוֹרָה כֶּךָ וְכֶךָ? כָּאֵלוֹ הוּא
3 שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ, וְלֹא מִמֶּזְהִירוֹ⁶⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שאפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו".

אבל ה'טור' כתב ש"אביו רשע, כל זמן שלא עשה תשובה אינו חייב בכבודו".

ויש לומר שמחלוקתם תלויה לכאורה בשני הפירושים ברש"י על הפסוק "וימת תרח בחון". א. "ולמה הקדים מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהיה הדבר מפורסם לכל, ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו כו". ב. "ועוד, שהרשעים בחייהם קרויים מתים".

התירוץ ש"שלא יהיה הדבר מפורסם", מתאים לדעת הרמב"ם כי זה שהיה רשע אינו סיבה שלא לכבדו, אבל התירוץ ש"הרשעים בחייהם קרויים מתים" מתאים לדעת ה'טור' שאין חיוב בכבוד אביו רשע.

(על"פ ל"קו"ש ח"ה עמוד 309)

(59) שנולד מאיסור ערוה, כגון שבא אביו על אחותו והוליד את זה. (60) ממיתה. (61) שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאור" - בעושה מעשה עמך. וזה שבא על ערוה, אינו עושה מעשה עמך - כל עוד שלא עשה תשובה (יבמות כב, ב). (62) בכת"י תימן: שאפילו. (63) וכן פסק הר"ף ליבמות שם, אע"פ שהבן פטור על הכאתו וקללתו, כשלא עשה אביו תשובה - אבל איסור יש בהכאתו, אפילו כשלא חזר בתשובה, כמו ששנינו (סנהדרין פה, ב): "לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית". וראה לעיל פ"ה הי"ב, ובביאורנו שם אות מט. ואע"פ שבהל' מלוה פ"ד ה"ד, פסק רבינו: "הניח להם אביהם פרה וטלית של ריבית וכל דבר המסוים, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, במה דברים אמורים כשעשה תשובה... אבל אם לא עשה תשובה, אין חוששים לכבודו, ואפילו דבר המסוים אין מחזירים". ומקורו בבבא מציעא סב, א - הרי שאינם חייבים בכבודו? שם מדובר כשמת בלא תשובה, שאינו יכול עוד לתקן את אשר עיוות, וכאן מדובר כשאביו חי, ויש תקוה שיחזור בתשובה, ונמצא הבן עבר למפרע, והדבר ברור, שהחי מצטער (רד"ז). וב"אור שמח" הביא ראייה לדעת רבינו שממזר חייב בכבוד אביו, שכן בסנהדרין עא, א אמרו: שאם אמו אינה ראויה לאביו, כגון שהיא אסורה עליו בעונש כרת או מיתת בית-דין (שהבן הנולד מהם הוא ממזר), נידון הבן כסורר ומורה, אם חטא ולא שמע לקולם, ככתוב: כננו זה סורר ומורה איננו שומע בקולנו וגו', והרי שם לא עשה אביו תשובה, שהרי אמו נמצאת אצל אביו, ובכל זאת נתחייב אם לא שמע לקולם, והרי כל ענשו מתחייב מצד כיבוד הורים, שהרי אם רצו אביו ואמו למחול, מוחלים לו, ראה לקמן פ"ה ה"ח, ומכאן שגם ממזר מצווה על כיבוד אב ואם. (64) שהרי מצערו בכך, וגם

הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת ה', היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים ובהתגבר עיסת החומר, תיחלש עיסת הנפש.. ועל כן תמנענו תורתנו לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה פן יתגבר החומר על הנפש עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי...".

ב. אֲכִילָה זוּ שֶׁהוּא חַיִּב עָלֶיהָ - דְּבָרִים הֲרַבָּה⁷ יֵשׁ
 בָּהֶם⁸, וְהֵן פֶּלֶן הִלְכָה מִפִּי הַקְּבִלָה⁹. אֵינּוּ חַיִּב
 סְקִילָה עַד שֶׁיִּגָּב מִשָּׁל אָבִיו וְיִקְנֶה בָּשָׂר בְּזוּל וְיִין
 בְּזוּל¹⁰; וְיֵאָכֵל וְיִשְ�תֶּה חוּץ מִרְשׁוֹת אָבִיו¹¹ בַּחֲבוּרָה
 שֶׁפֶּלֶן רִיקָנִין וּפְחוּתִין¹²; וְיֵאָכֵל הַבָּשָׂר חַי וְאֵינּוּ חַי,
 מִבָּשָׂל וְאֵינּוּ מִבָּשָׂל, בְּדֶרֶךְ שֶׁהַגָּנָבִים אוֹכְלִים¹³,
 וְיִשְׁתֶּה הַיֵּין מְזוּגָה¹⁴ בְּדֶרֶךְ שֶׁהַגָּנָבִים שׁוֹתִים¹⁵.
 וְהוּא שֶׁיֵּאָכֵל מִשָּׁקֶל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין¹⁶ מִבָּשָׂר זֶה
 בְּמִלּוּגָמָא אַחַת¹⁷, וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לִג'¹⁸ מִיֵּין זֶה בִּכְת'
 אַחַת. גָּנָב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכֵל אֲכִילָה זוּ בְּרִשׁוֹת
 אָבִיו¹⁹; אוֹ שֶׁגָּנָב מִשָּׁל אַחֲרִים²⁰, וְאָכֵל אֲכִילָה זוּ
 הַמְכַּעֲרֶת בֵּין בְּרִשׁוֹת אָבִיו בֵּין בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים - הָרִי
 זֶה פְטוּר²¹. וְכֵן אִם גָּנָב מִשָּׁל אָבִיו, וְאָכֵל אֲכִילָה
 מְכַעֲרֶת פְּזוּ בְּרִשׁוֹת אַחֲרִים, וְהִיתָה אֲכִילַת מְצָה
 אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם [אוֹ אֲכִילַת עֵבֶרָה אֶפְלוּ מִדְּבָרֵיהֶם]
 - פְטוּר. שְׁנֵאֲמַר: אֵינְנוּ שֹׁמְעִים בְּקִלְנוּ - שְׂאִינוּ עוֹבְרִי
 בְּאֲכִילָה זוּ אֵלָּא עַל קוֹלָם. יֵצֵא זֶה שֶׁעֹבֵר בָּה עַל
 דְּבָרֵי תוֹרָה²², אוֹ שֶׁאֲכָלָה בְּדֶבֶר מְצוּרָה²³. בִּיצֵד? אָכֵל
 אֲכִילָה זוּ הַמְכַּעֲרֶת עִם הַחֲבוּרָה הָרַעָה שְׂאוֹכֵל
 עִמָּהּ בְּדֶבֶר מְצוּרָה²⁴, אוֹ שֶׁאָכֵל מִעֵשֶׂר שְׁנֵי
 בִּירוּשָׁלַיִם²⁵, אֶפְלוּ אָכֵל מִתְּנֻחֹמֵי אֲבָלִים²⁶ שֶׁהֵיָא
 מְצוּה מִדְּבָרֵיהֶם - הָרִי זֶה פְטוּר. וְכֵן אִם אָכָלָה
 מִגְּבֻלוֹת וּטְרֵפוֹת, שֶׁקָּצִים²⁷ וְרַמְשִׁים²⁸, אֶפְלוּ אָכֵל
 בְּתַעֲנִית צְבוּרָה²⁹ שֶׁהֵיָא עֵבֶרָה מִדְּבָרֵיהֶם³⁰ - הָרִי זֶה
 פְטוּר מִן הַמִּיתָה³¹.

(7) תנאים והגבלות. (8) בכתב יד תימן: בה.
 (9) שנתקבלה איש מפי איש עד למשה מסיני. (10) אבל
 ביוקר - לא ימצא כל כך הרבה כסף לגנוב, וממילא לא
 ימשיך באכילה זו (סנהדרין ע, א וברש"י). (11) שאינו
 פוחד שם מאביו. (12) שירגילוהו בכך, אבל אם יש
 בחבורה אדם הגון, לא ימשיכו בה הרבה (שם עמוד ב
 וברש"י). (13) שאין להם שהות לבשל כל צרכו, הואיל
 ועושים מעשיהם בסתר. וראוי להעיר שבגמרא שם (עמוד
 א) אמרו: "בשר חי", ופירשו: שזהו מבושל ואינו מבושל.
 ולפי זה יש לגרוס בדברי רבינו: ויאכל הבשר חי; מבושל
 ואינו מבושל. (14) במים. ובכתב יד תימן: מזוג ואינו
 מזוג. וכן בגמרא שם, שלא נתן בו מים הרבה, כי אם הוא
 מזוג מלוא צרכו - לא יבוא להמשיך בשתייתו (רש"י שם).
 (15) הסובאים. (16) שמשקלם ארבעת אלפים ות"ת
 שעורים בינוניות. וכדברי רבינו בהלכות עירובין פרק א,
 הלכה י"ב: "הדינר שש מעין והמעצה משקל שש עשרה
 שעורות". (17) אכילה אחת בלי הפסק, כאילו היא
 בלגימה אחת. שלא בלע החתיכה הראשונה עד שנתן

(72) כתובות קג, א, שנאמר: "כבד את אביך" - "את" לרבות
 אשת אביך. ושם מסופר, שרבינו הקדוש ציוה לבניו לפני
 מותו: "זהוהו בכבוד אמכם", והתכוון לאם חורגתם,
 שלאחר מותו אינם מצווים על כיבודה מצד הדין, אלא
 משום צוואתו. (73) שם, שנאמר "את אמך" - לרבות בעל
 אמך. (74) וביו"ד סי' רמ סעיף כא, מסיים: "ומכל-מקום
 דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתתה". שהרי רבינו הקדוש
 ציוה לכבדה אף לאחר מותו, וכן"ל אות סט (באר הגולה,
 שם). (75) כתובות שם "ואת אמך" - וא"ו יתירה, לרבות
 את אחיך הגדול. וביו"ד שם סעיף כב, מציין: "בין שהוא
 אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו". וראה ב"מגילת אסתר"
 ל"ספר המצוות" לרבינו שרש שני, שדעת רבינו, שהקטן
 חייב לכבד את אחיו הגדול, אפילו לאחר מיתת ההורים.
 תדע, שהרי לא התנה רבינו בחיוב כבוד אחיו הגדול שהוא
 רק בחיי ההורים, כדרך שהתנה באשת אביו. וראוי להעיר
 שביו"ד שם סעיף כד, אמרו: "חייב אדם לכבד חמיו".
 ומקורו במדרש 'שוחר טוב' תהלים ז, שכן דוד אמר לשאול
 חותנו (שמואל-א, כד, יב): "ואבי ראה גם ראה - מכאן
 שחייב אדם בכבוד חמיו כאביו".

יום שלישי ט' אייר ה'תשפ"ב

פרק שביעי

(1) עונש בן סורר ומורה ומקור אזהרתו. תנאי האכילה
 שיתחייב עליה כזולל וסובא, הגיל המדויק של חיוב בן
 סורר ומורה. בן סורר שמחלו לו הוריו קודם שייגמר דינו.
 אם הבת נידונית כסוררת ומורה. ירושת בן סורר שנהרג,
 למי?

1 א. בן סורר ומורה האמור בתורה², הרי נתפּרָשָׁה
 2 בו סְקִילָה³; וְלֹא עֲנֵשׁ הַפֶּתוּב אֵלָּא אִם בֶּן הַזֵּהִיר⁴,
 3 וְהִיכֵן הַזֵּהִיר? לֹא תֵאָכֵלוּ עַל הַדָּם - לֹא תֵאָכֵל
 4 אֲכִילָה הַמְבִיאָה לַיָּדִי שְׁפִיכוֹת דָּמִים; וְזוֹ אֲכִילַת בֶּן
 5 סוֹרֵר וּמוֹרֶה⁵, שְׂאִינוּ נִהְרָג אֵלָּא עַל אֲכִילָה מְכַעֲרֶת
 6 שְׂאֵכֵל. שְׁנֵאֲמַר: זוֹלֵל וְסוֹבָא. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ,
 7 שְׁזוֹלֵל הוּא הָאוֹכֵל בָּשָׂר בְּרַעֲבָתָנוּת, וְסוֹבָא -
 8 הַשּׁוֹתֶה יֵין בְּרַעֲבָתָנוּת⁶.

(2) דברים כא, יח-כא. (3) "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים
 ומת" (שם כא). (4) סנהדרין נו, ב. וראה לעיל פרק ה,
 ובביאורנו שם. (5) שם סג, א. ואף על פי שאין לוקים על
 לאו שבכללות, ולא זו כולל דברים הרבה, כמבואר לעיל
 הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ג - "כיוון שהעונש מפורש,
 לא נחוש לאזהרה אם היא מן הדין או מן לאו שבכללות"
 (ספר המצוות לרבינו לא-תעשה קצה). (6) זכר לדבר,
 שנאמר (משלי כג, כ): "אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר
 למו" (סנהדרין ע, א). וכתב "החנינוך" מצוה רמח:
 "משורשי המצוה: לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסיבת
 ריבוי האכילה ושתייה, כמו שכתוב (דברים לב, טו) "וישמן
 ישורון ויבעט", וכן אמרו חז"ל (ברכות לב, א) "מי גרם ליך
 שתהא מבעטת בי, אלא כרשינין שהאכלתיך". ודרך כלל
 אמרו (שם): מילוי הכרס יביא לחטאים רעים ... שהמזונות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(=רותח) הוא נקרא "יין מגיתו" ואינו טעים לשתיה (סנהדרין ע, א). ושם העלו דיעה שנייה, שבנוגע ל"סורר ומורה" אינו נקרא סובא עד שישתה יין שעברו עליו ארבעים יום מסחיטתו בגת, ולא הכריעו שם הלכה כדברי מי. וראה הלכות איסורי מזבח פרק ו, הלכה ט לעניין נסכים, שאין מנסכים על המזבח "יין מגיתו שלא שהה ארבעים יום". ומקורו בעדויות פרק ו, משנה א.

- ה. לא ענש הפתוב קטן³⁹ שלא בא לכלל המצות. 10
וכן איש שגדל והרי הוא ברשות עצמו - אינו נסקל 11
מפני שגנב ואכל ושתה אכילה זו המכערת⁴⁰. הא 12
פיצד⁴¹? מפי השמועה למדו, שאין דין זה אלא בדין 13
שלוש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות, 14
עד שיקיף⁴² כל הגיד⁴³; ואחר שיקיף השער כל 15
הגיד - הרי הוא ברשות עצמו ואינו נסקל. 16

(39) פחות משלוש עשרה שנה. (40) שנאמר: "בן סורר - בן ולא איש (משנה בסנהדרין סח, ב). (41) מהו הזמן, שיצא מכלל קטן, ולכלל איש שגדל - לא בא. (42) בכתב יד תימן: עד שיקיף השער. (43) שם, שנאמר: וכי יהיה לאיש בן - בן הסמוך לגבורתו של איש.

- ו. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה 17
חדשים מאחר שביא שתי שערות⁴⁴. לפי שאפשר 18
שתתעבר אשתו⁴⁵ ויהיה עברה נכר בשלשה 19
חדשים⁴⁶, ונאמר: כי יהיה לאיש בן סורר ומורה - 20
ולא אב⁴⁷ סורר ומורה. הא למדת⁴⁸, שאם הקיף 21
השער את כל הגיד קדם שישלים שלשה חדשים - 22
הרי זה פטור⁴⁹. 23

(44) שצמחו לו אחרי יג שנה. אבל אם הביא שערות לפני יג שנה אינם אלא שומא בלבד, כדברי רבינו בהלכות אישות פרק ב, הלכה י. (45) ממנו, אחרי שהביא שתי שערות. (46) לעיבורה, שאז מכירים אם מעוברת היא, ככתוב (בראשית לח, כד) "ויהי כמשלוש חדשים... וגם הנה הרה". (47) סנהדרין סט, א. "בן - ולא הראוי לקרותו אב". (48) מכאן אתה למד. (49) שאם נתקבל מפי השמועה, שאינו נסקל משיקיף כל הגיד, על כורחך, הכוונה קודם שישלים שלושה חדשים, כי לאחר שלושה חדשים ממילא אינו נסקל, אפילו כשלא הקיף השער, שהרי אז הוא "אב", נמצא: הקיף שער - אף על פי שלא מלאו שלושה חדשים; מלאו שלושה חדשים - אף על פי שלא הקיף שער, אינו נעשה סורר ומורה (שם).

- ז. פיצד דגין בן סורר ומורה? מביאין אותו אביו 24
ואמו תחלה לבית דין של שלשה⁵⁰ ואומרים להן: 25
בגנו זה סורר ומורה. ומביאין שני עדים שגנב משל 26
אביו, וקנה בשר ויין במה שגנב, ואכל אותה 27
אכילה האמורה אחר ההתראה⁵¹. וזו היא עדות 28
הראשונה. ומלקין אותו כשאר חייבי מלקות, 29
שנאמר: וסרו אותו⁵² ולא ישמע אליהם. חזר וגנב 30
משל אביו ואכל אכילה זו - אביו ואמו מביאין 31

השנייה לתוך פיו (רדב"ז). ובתוספתא סנהדרין פרק י"א, משנה ב שנינו: "אין נעשה בן סורר ומורה עד שייתן לתוך פיו כשיעור". והכוונה לאכילה בלי הפסק וכנ"ל. (18) שהן שתי רביעיות "והרביעית מחזקת מן המים או מן היין משקל שבעה עשר דינרים וחצי דינר בקרוב" (הלכות עירובין פרק א, הלכה י"ב). והן כשיעור שלוש ביצים, וראה בהלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו, הלכה ד. (19) שפוחד שלא יראנו אביו. (20) אין זה מצוי לו לגנוב בכל עת. (21) הואיל ובכל המקרים הנזכרים אינו עלול להימשך ולהתמיד בהם, אין לחשוש לו (סנהדרין עא, א), שכל חטאו של בן סורר ומורה אינו אלא משום סופו, כי ירדה תורה לסוף דעתו, סופו לכלות נכסי אביו ומבקש הרגלו (לזלול בשר ולסבוא יין) ואינו מוצא, "ויוצא לפרשת דרכים ומלטסם את הבריות, אמרה תורה: ימות זכאי ואל ימות חייב" (שם עב, א). ולפיכך כשאין דרכו להימשך אחרי האכילה המכוערת אין מחייבים אותו. (22) שאפילו בקול אביו שבשמים אינו שומע (ירושלמי שם פרק ח, הלכה ב). (23) "יצא זה שהוא שומע בקול אביו שבשמים" (שם) והרי הוא עושה מצוה, ואינו חייב אלא כשיעשה עבירה באכילתו. (24) בסעודה של מצוה, כגון נישואין וברית מילה, או אכילת קדשים. (25) שגנב ממצות מעשר שני, וקנה ממנו בשר ויין ואכלו בירושלים, וזוהי דרך מצוותו, ככתוב (דברים יד, כו) "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר". (26) שהיו סועדים בבית האבל כשבאו לנחמו, ראה לקמן הלכות אבל פרק י"ג הלכה ח. (27) עופות טמאים, ככתוב (ויקרא יא, יג) "לא יאכלו שקץ הם". (28) הם שרצים הרומשים על הארץ (סנהדרין ע, ב וברש"י). וראה לעיל הלכות עדות פרק י הלכה ב ובביאורנו שם, וכן בהלכות סנהדרין פרק י"ט, הלכה ד. ובהלכות שבועות פרק ה, הלכה ה. (29) שבית דין גזור על הציבור להתענות. (30) כדברי רבינו בהלכות תעניות פרק א, הלכה ד: "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הציבור עד שירוחמו מן השמים". (31) סנהדרין ע, ב.

- ג. אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה, אף על פי 1
שאכל אכילה זו מבשר העוף - פטור. ואם אכל 2
אכילה זו מבשר בהמה, והשלים החמשים דינרים 3
מבשר העוף³² - חייב. שמה כל משקה ולא שמה יין 4
- פטור³³. 5

(32) כזית ממנו (רש"י שם). (33) שם.

- ד. אכל בשר חי ושתה יין חי³⁴ - פטור; ושתה קרי 6
הוא, ואין אדם יכול להמשיך בזה³⁶. וכן אם אכל 7
בשר מליח ביום השלישי למליחתו³⁷, או שמה יין 8
מגתו³⁸ - פטור; שאין אדם יכול להמשיך בזה. 9

(34) בלתי מזוג במים. מקרה, שאין אדם נוהג לאכול בשר ויין כשהם חיים. (36) שם עמוד א. ואמר החכם (שער השמים יג): "הדברים המקריים אינם תמידים". (37) שיצא ונחלף טעמו במלחו. (38) כשהוא יוצא מן הגת ועדיין מתוק הוא, ואינו טוב כיון ישן, וכל זמן שהוא תוסס

- 1 אותו לבית דין של שלשה ועשרים⁵³, ומביאין שני
2 עדים ומעידין עליו שגנב ואכל אכילה זו האמורה
3 אחר שהתרו בו⁵⁴. וזו היא עדות אחרונה. אפלו היו
4 השנים הראשונים⁵⁵ הם האחרונים⁵⁶. ואחר
5 שמקבלין עדותן בודקין אותו שמא הקיף השער את
6 כל הגיד. אם לא הקיף ולא שלמו לו שלשה
7 חדשים - גומרין דינו פקדון כל הרוגי בית דין
8 וסוקלין אותו. ואינו נסקל עד שיהיה שם שלשה
9 הראשונים⁵⁷. שנאמר: בגנו זה - זהו שלקה
10 בפניכם⁵⁸.
- (50) המוסמך לדון דיני מכות, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין
פרק ה, הלכה ד. (51) שהתרו בו הוריו, בפני עדים אחרים,
אבל אביו ואמו אין נאמנים עליו (סנהדרין עא, ב וברש"י).
(52) ואין ייסור זה אלא מלקות, כתוב כאן: בן סורר ומורה,
וכתוב (דברים כה, ב) "והיה אם בן הכות הרשע" מה שם
מלקות אף כאן מלקות (שם). אבל אינו לוקה משום: לא
תאכלו על הדם (ראה לעיל הלכה א), שאין לוקים על לאו
שבכללות, אלא, לאו זה משמש אזהרה לעונש המלקות
(שם סג, א ובתוספות דיבור המתחיל משום). (53) הדין
דיני נפשות. (54) אביו ואמו. (55) העדים הראשונים.
(56) תוספתא שם פרק י"א, משנה ג "בגנו זה מלמד שאחד
מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה".
(57) הדיינים שחייבווהו מלקות. (58) שם עא, א.
- 11 ח. ואם מחלו לו אביו ואמו⁵⁹ קדם שיגמר דינו⁶⁰ -
12 פטור⁶¹.
- (59) ואפילו אחד מהם, וכמבואר בירושלמי שם פרק ח,
הלכה ו. (60) אפילו לאחר שתפשוהו והביאוהו לבית דין.
(61) ירושלמי שם: "ואפילו עמד בדין - בשלא נגמר דינו,
אבל אם נגמר דינו לא", שהרי הוא כהרוג, וכמבואר בסמוך.
וראוי להעיר, שרש"י בסנהדרין פת, ב מפרש: "אם רצו
למחול ולא הביאוהו לבית דין... שהכתוב תלה בהם:
ותפשו אותו". נראה מדבריו שאם כבר הביאוהו לבית דין
אינם יכולים למחול, אבל דברי רבינו מקורם בירושלמי
הנ"ל (משנה למלך).
- 13 ט. ברח עד שלא נגמר דינו, ואחר כך הקיף השער
14 מלמטה - פטור⁶². ואם משנגמר דינו ברח, אפלו
15 הזקין - כל עת שימצא יסקל; שקל מי שנגמר דינו
16 - הרי הוא פהרוג ואין לו דם⁶³.
- (62) שנשתנה גופו, והרי אילו היה חוטא עכשיו היה נפטר,
כמבואר לעיל הלכה ה. (63) משנה בסנהדרין עא, ב.
- 17 י. היה אביו רוצה⁶⁴ ואמו אינה רוצה, אמו רוצה
18 ואביו אינו רוצה - אינו נעשה בן סורר ומורה.
19 שנאמר: ותפשו בו אביו ואמו. היה אחד מהן גדם
20 או חגר או אלם או סומא או חרש - אינו נעשה בן
21 סורר ומורה. שנאמר: ותפשו בו - ולא גדמים;
22 והוציאו אותו - ולא חגרים; ואמרו - ולא אלמים;
- 23 בגנו זה⁶⁵ - ולא סומים; איננו שמע בקלנו - ולא
24 חרשים⁶⁶.
- (64) להביאו לבית דין ולהאשימו. (65) משמע שמראים
אותו באצבעם. (66) כשהבן אומר להם: איני רוצה לשמוע
בקולכם, אינם שומעים, ואף על פי שרואים אחריו כן, שאינו
מקיים מצוותם? - התורה אמרה: איננו שומע בקולנו,
משמעו, שבשעת הקול, שמעו ממנו: שאינו מקבל דבריהם
(שם עמוד א וברש"י).
- 25 יא. גזרת הכתוב הוא שישקל בן סורר ומורה. אבל
26 הפת - אינה נדונה בדין זה, שאין דרכה להמשיך
27 באכילה ושתיה פאשי⁶⁷. שנאמר: בן - ולא פת⁶⁸,
28 ולא טמטום ואנדרוניוס⁶⁹.
- (67) ולא תבוא ללסטם את הבריות, כדרך הבן, ראה
בביאורנו לעיל הלכה ב. (68) שם ע, א. ושם הנוסח: "אמר
רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר
ומורה, שהכול מצויים אצלה בעבירה (כשלא תמצא הרגלה
לזלול ולסבוא תעמוד בפרשת דרכים ותרגיל הבריות
לעבירה בשביל אתנן - רש"י), אלא גזירת הכתוב היא: בן
- ולא בת". (69) שניהם ספק זכר ספק נקיבה, ואין עונשים
מספק.
- 29 יב. טמטום שנקרע⁷⁰ ונמצא זכר - אינו נעשה בן
30 סורר ומורה. שנאמר: פי יהיה לאיש בן סורר
31 ומורה - עד שיהיה בן משעת התנאה⁷¹.
- (70) שניתחוהו ומצאו את גידו וביציו טמונים בגוף (רשב"ם
לבבא בתרא קכו, ב). (71) משמע מזה, אילו היה נקרע
לפני ההתראה, ונמצא בן, נעשה בן סורר ומורה, אולם
בדפוס ויניציאה שי"א וכן בכתב יד תימן הנוסח: משעת
הווייה. כלומר, משעת לידה, צריך שיהיה זכר גמור, ואפילו
נקרע לפני ההתראה, אינו נעשה סורר ומורה, וזה בהתאם
לגירסת התלמוד (בבא בתרא קכו, ב) "עד שיהא בן משעת
הווייה" וכפירושו הרשב"ם שם, והשווה הלכות נחלות פרק
ב, הלכה ג.
- 32 יג. בן סורר ומורה צריך הכרזה. כיצד מכריזין
33 עליו? פותחין לכל ישראל: בבית דין פלוני סקלנו
34 פלוני מפני שהיה בן סורר ומורה⁷².
- (72) סנהדרין פט, א, כדי לרדות את האחרים, שנאמר
(דברים כא, כא) "וכל ישראל ישמעו ויראו" והשווה לעיל
פרק ג, הלכה ה, והלכות עדות פרק י"ח, הלכה ז.
- 35 יד. בן סורר ומורה הרי הוא פכל הרוגי בית דין
36 שממונם ליורשיה⁷³; שאף על פי שאביו גרם לו
37 סקילה - הרי הוא יורש כל נכסיו⁷⁴.
- (73) כמבואר לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. בניגוד
להרוגי המלך, שממונם למלך, ראה לקמן הלכות מלכים
פרק ד, הלכה ט. (74) ואין חושדים בו שמה ענינו נתן
בממונו, ולפיכך לא מחל לו וגרם לסקלו (רדב"ז). וכן מצינו
באחאב, אחרי ששמע כי מת נבות, ויקם "לרדת אל כרם

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התורה (רדב"ז). וראה זבחים קא, א שאכילת קדשים באנינות, אסורה בקל-יחומר ממעשר הקל, ומה מעשר הקל אמרה תורה (דברים כו, יד) "לא אכלתי באוני ממנו" - קדשים (=החמורים ממעשר) לא כל-שכן. וב'ספר המצוות' עשה לז, כותב רבינו: "שנצטוונו שיתטמאו הכהנים לקרובים הנזכרים בתורה (ויקרא כא, ב-ג)...מצוה זו עצמה היא מצות אָבֵל. כלומר, שכל אדם מישראל חייב להתאבל על קרוביו... ומחמת חומר חיוב זה, פָּרַשׁ בכהן, שהוא מוזהר על הטומאה, שיתטמא על-כל-פנים כשאר ישראל, כדי שלא יקלו בדני האבלות... ובפירוש אמרו (מועד קטן יד, ב) "אבל אינו נוהג אבלות ברגל, אי אבלות דמעיקרא (שמלפני הרגל) הוא - אָתִי 'עשה' דרבים (=שמחת החג שהיא מוטלת על כל ישראל), ודחי 'עשה' דיחיד". הנה נתבאר שחייב האבלות הוא דאורייתא, ושהיא מצות-עשה". (7) דעת הגאונים הובאה ברי"ף לברכות פ"ב, וכן אמרו בגמרא שם טז, ב: שנאמר (עמוס ח, י) "ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר", הרי שהאבל והמיריות אינם אלא יום אחד. וראה ברבינו יונה שם, שמביא שיטת "רבינו צרפת" שאפילו האבילות של יום ראשון אינה אלא מדברי חכמים, ואע"פ שהאנינות היא דין תורה - אנינות לחוד, ואבילות לחוד. ומה שאסור באנינות - מותר באבלות, דוגמא לכך, ראה לקמן פ"ד, ה"ו. (8) שאין אבלות אלא יום ראשון בלבד, ואין למדים דבר מקודם מתן-תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג, ה"ה), והשווה שבת קלה, א "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". (9) ירושלמי כתובות פ"א, ה"א. ובירושלמי במועד קטן שם, דרשו: "והפכתי חגיכם לאבל (עמוס ח, י) - מה חג שבעה, אף אבילות שבעה". וכן בבבלי כ, א.

20. ב. מַאימְתִי יִתְחַיֵּב אָדָם בְּאָבֵל? מַשִּׁיפְתָּם הַגּוֹלָל¹⁰.
21. אָבֵל כָּל זֶמֶן שֶׁלֹּא נִקְבַּר הֵמָּה - אֵינוֹ אֶסוּר בְּדָבָר מִן
22. הַדְּבָרִים שֶׁהָאָבֵל אֶסוּר בָּהֶן¹¹. וּמִפְּנֵי טַעַם זֶה רִחֵץ
23. דָּוִד וְסָף כְּשֶׁמָּת הַיֵּלֶד¹² טָרַם שִׁיקְבָּר¹³.

(10) לאחר שישימו את המת בקבר וימלאו הקבר עפר (מועד קטן כז, א). ובמדרש "שוחר טוב" פט"ו: "לא נקראו (=האבות) קדושים, עד שניתנו בארץ ונסתם הגולל בפניהם, שנאמר: לקדושים אשר בארץ המה". גולל - אבן גדולה שנותנים על הקבר לסותמו, מלשון: "וגללו את האבן" (רמב"ן ב'תורת האדם'). ורבינו בפירוש המשנה (אהלות פ"ב, מ"ד) אומר: "ויקרא כיסוי הקבר גולל, להיותו אצלו מאבן מתגלגלת על פי הקבר, כאמרו: "אבן גלל" (עזרא ו, ד) ענינו מתגלגלת". (11) כגון תספורת וכיבוס, רחיצה וסיכה וכו', כמבואר לקמן פ"ה, ה"א. (12) אשר ילדה אשת אוריה לדוד (שמואל-ב יב, טו, כ). (13) שעדיין לא חלו עליו דיני אבלות, אבל דיני אנינות חלים על האונן, משעת מיתת המת עד שיקבר, כמבואר לקמן פ"ד, ה"ו.

24. ג. הַרוּגִי מִלְכוּת שֶׁאֵין מִנִּיחִין אוֹתָן לְהִקְבֵּר¹⁴,
25. מַאימְתִי מִתְחִילִין לְהִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶן וְלִסְפֹּר שְׁבָעָה
26. וּשְׁלָשִׁים? מַשִּׁיפְתָּאֵשׁוּ לְשָׂאֵל¹⁵ לְמַלְךְ לְקַבֵּר, אָף עַל
27. פִּי שֶׁלֹּא נִתְיָאֲשׁוּ מִלְּגַנְבֵי אוֹתָן¹⁶.

נבות היזרעאלי לרשתו" (מלכים-א כא, טז), ואמר רב יהודה (סנהדרין מח, ב) נבות - בן אחי אחאב היה, וירד ליורשו בתורת דודו, הרי שלמרות זה, שגרם למותו, לא הפסיד את ירושתו, וכן מצינו (שמואל-ב יד, ז) "ונמיתוהו בנפש אחיו אשר הרג ונשמידה גם את היורש" ומפרש הרד"ק: הם מתכוונים להרוג את בני, כדי שיירשו נכסי בעלי, ואין כוונתם לגאול את דם אחיו הנרצח, כי לא נתחמם לבבם על זה, אלא לרשת את נחלתו הם באים. הרי, שגואל הדם ההורג את הרצח, יורשו, אם אין לו בנים (אור שמח).

בְּרִיף רַחֲמָנָא דְּסִינְעִין

הַלְכוֹת אָבֵל

1. יֵשׁ בְּכָלֶלן אַרְבַּע מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ
2. מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶּרֶטָן: (א) לְהִתְאַבֵּל עַל
3. הַקְּרוֹבִים. וְאַפְלוּ פֶּהֶן מִטָּמֵא וּמִתְאַבֵּל עַל
4. הַקְּרוֹבִים. וְאֵין אָדָם מִתְאַבֵּל עַל הַרוּגִי בֵּית דִּין¹.
5. וְלִפִּי זֶה בְּלִלְתִּי הַלְכוֹת אֵלּוּ בְּסִפֵּר זֶה², שֶׁהֵן מִצְוֹת³
6. קְבוּרָה בְּיוֹם מִיתָה, שֶׁהִיא מִצְוַת עֲשֵׂה⁴. (ב) שֶׁלֹּא
7. יִטָּמֵא פֶּהֶן גְּדוֹל לְקְרוֹבִים. (ג) שֶׁלֹּא יִכְנֹס עִם הַמֵּת
8. בְּאַהֲלֵ. (ד) שֶׁלֹּא יִטָּמֵא פֶּהֶן הַדְּיוּט לְנֶפֶשׁ אָדָם אֲלֵא
9. לְקְרוֹבִים בְּלִבָּד.
10. וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) מתבאר בו המצוה להתאבל על הקרובים ומקורה בתורה. מאימתי יתחייב אדם באבל קרוביו שמתו, ובהרואי מלכות שאין מניחים אותם להיקבר. תינוק שמת ביום היוולדו מה דין אבול. ההבדל בין הרוגי מלכות להרוגי בית דין באבלם ובקבורתם. הפורשים מדרכי ציבור, והמומרים והמוסרים שמתו - מה דינם באבל. המאבד עצמו לדעת - איך מתעסקים עימו ושאר דברי אבול.

12. א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהִתְאַבֵּל עַל הַקְּרוֹבִים. שֶׁנֶּאֱמַר:
13. וְאֶבְלִיתִי תִשָּׂאת הַיּוֹם, הֵיטֵב בְּעֵינֵי יְיָ⁵. וְאֵין אֲבָלוֹת
14. מִן הַתּוֹרָה אֲלֵא בְּיוֹם רִאשׁוֹן בְּלִבָּד, שֶׁהוּא יוֹם
15. הַמִּיתָה וְיוֹם הַקְּבוּרָה⁷; אָבֵל שָׂאֵר הַשְּׁבָעָה יָמִים -
16. אֵינוֹ דִּין תּוֹרָה. אָף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: וַיַּעַשׂ⁸
17. לְאֲבִיו אָבֵל שְׁבָעַת יָמִים - נִתְּנָה תּוֹרָה וְנִתְחַדְּשָׁה
18. הַלְכָה⁹. וּמַשֶּׁה רִבְּנוּ תִּקֵּן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שְׁבָעַת יָמֵי
19. אֲבָלוֹת וּשְׁבָעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה⁹.

(2) כמבואר לקמן פ"א, ה"ט. (3) בספר שופטים, הדין בתפקידי השופטים וסמכותם. (4) מענין. (5) הנזכרת בהרואי בית-דין, ככתוב (דברים כא, כג): "כי קבור תקברנו ביום ההוא", וכבר הדגיש רבינו לעיל ה' סנהדרין פט"ו, ה"ח: "ולא הרוגי בית-דין בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", וראה לקמן פ"ד ה"ח, דינים מפורטים בזה. (6) לאכול קדשים ביום אנינותו על מות בנו, ומכיון שנדחת אכילת קדשים, שהיא מצות-עשה של תורה מפני האנינות, סובר רבינו שהאנינות, שהיא אבלות על הקרובים ביום הראשון למותם, היא מצות-עשה מן

ככתוב (קהלת ו, ג'ד) "טוב ממנו הנפל...ובחשך שמו יכוסה". (23) נדה מד, ב. (24) שלא חי שלשים יום משעת לידתו. (25) בניגוד לבהמה, שאם חי הולד שמונה ימים מותר לאכלו, ואינו נפל (שבת קלה, ב). (26) שנאמר (במדבר יח, טז) "ופדויו מבן חודש תפדה" - עכשיו נתברר שהוא בן קיום ולא קודם לכן (שם וברש"י). (27) שיום שלושים הרי הוא כיום שלפניו (בכורות מט, א), והשווה הל' בכורים פי"א, הי"ז. ואע"פ שבהל' יבום פ"א ה"ה, כתב רבינו: "ואם מת בתוך השלושים... הרי זה ספק נפל, ספק בן קיימא"? - אין מתאבלים על הספק (רדב"ז).

ז. ואם נודע בודאי שנוולד לתשעה חודשים גמורים²⁸, אפלו מת ביום שנוולד - מתאבלים עליו²⁹.

(28) שלא שימשה עם בעלה כל ימי עיבורה, ועברו תשעה חודשים משימשה עד שילדתו (רש"י לשבת קלז, א ד"ה לא נצרכא). (29) נדה מד, א "תינוק בן יום אחד... הרי הוא לאביו ולאמו... כחתן שלם". וביארו בגמרא שם עמ' ב, שהכוונה לענין אבילות שמתאבלים עליו, וכגון שנודע לנו שגמרו חדשיו. והשווה הל' רוצח פ"ב, ה"ו: "אחד ההורג את הגדול או את הקטן בן יומו...הרי זה נהרג עליו... והוא שכלו לו חדשיו". וכתב הרמ"א באבן-העזר סי' קנו, סעיף ד: "בזמן הזה אפילו לא נכנסה (אמו) בחודש התשיעי רק יום אחד מלבד יום שנתעברה, הרי זה וולד של קיימא, ואע"פ שאמרו (יבמות מב, א): "יולדת לתשעה אינה יולדת למקוטעים (חודש תשיעי חסר) - כבר תמזה על זה רבים, שהחוש מכחיש זה, אלא שאנו צריכים לומר, שעכשיו נשתנה הענין, וכן הוא בכמה דברים". והשווה 'תוספות' לחולין מז, א ד"ה כל הני; וכן בע"ז כד, ב ד"ה פרה וחמור.

ח. פן תשעה חודשים שנוולד מת, וכן שמונה שמת אפלו לאחר שלשים, ומי שניצא מחתן או מרפס³⁰ אף על פי שפלו לו חדשיו - הרי זה נפל; ואין מתאבלין עליהן, ולא מתעסקין עמהם³¹.

(30) מעוך לרסיסים, כלשון הכתוב (עמוס ו, יא) "והכה הבית לרסיסים". ובכת"י תימן, הנוסח: או מסורס. ואמנם במס' שמחות פ"א ה"ז שהיא המקור לדברי רבינו, כתוב: מחותן מפורט. ופירשו שם: שיצא הפוך מבטן אמו, שאינו יכול לחיות, וכן ברי"ף מועד קטן סוף פ"ג, וב'נמוקי יוסף' שם. (31) שאין מתבטלים ממלאכה עבורם (שמחות שם, וראה ב'נמוקי יוסף' למועד קטן שם. וביו"ד סי' שדמ, סעיף ח: "אין מתעסקין להספד וללוות". וכתב הש"ך שם: אבל בצרכי מיטה וקבורה מתעסקים עמהם. והראב"ד משיג, ולדעתו כל בן שמונה חודשים שמת לאחר שלשים יום אינו נפל, הואיל ושהה שלשים יום, הרי זה בן שבעה אלא שנתעכב בבטן אמו עוד חודש וראוי היה לחיות, שהרי כך אמר רבן שמעון בן גמליאל (שבת קלה, ב) "כל ששהה שלשים יום באדם - אינו נפל!" ודעת רבינו, הואיל ובתוספתא (שבת פט"ז, ה"ד) חולקים החכמים עליו, ולדעתם אין שלשים יום מועילים בדבר, אלא חדשי ההריון קובעים בזה, הרי ממילא אין להתאבל עליו, שכבר אמרו

(14) מחמת שנאה וכדומה. (15) בכת"י תימן: מלשאל. (16) מתאבלים עליהם, כי נדיר מאד הוא שיצליחו לגנובם (מסכת שמחות פ"ב, ה"א). וכתבו הרמב"ן והרא"ש, הובאו דבריהם בכסף-משנה, אין הדברים אמורים אלא בהרואי מלכות, שמונעת קבורתם מחמת שנאה, כגון הרואי ביתר וכדומה, שגזירתה אינה עשויה להבטל, אבל מי שלא הניחו השלטון להקבר עד שיפדוהו בממון הרבה, לא חלה עליו אבילות, כי אפשר שיתפייס השלטון בסכום קטן וירשוהו להקבר. וזהו שהדגיש רבינו: "שאין מניחים אותם להקבר" - שאין הדבר תלוי בממון, אלא בחסדי המלכות לבטל גזירתה הזדונית (כסף-משנה).

ד. מי שטבע בנה¹⁷ או מי שאכלתו חיה רעה - משנתאשו לבקש. מצאוהו איברים איברים - אין מונין לו עד שיימצא ראשו ורבו¹⁸ או יתאשו מלבקשו¹⁹.

(17) שמחות שם, ה"ב. וב'העיתור' אות ק מביא בשם תשובת הרי"ף שאין חיוב אבילות אלא אם טבע במים שיש להם סוף, כי אז בידוע שהוא מת, כי אילו היה חי היה יוצא מן המים לעינינו, אבל אם טבע במים שאין להם סוף שהוא בחזקת חי, ואין מתירים את אשתו להנשא לאחרים, שמה יצא במקום אחר ולא ראינוהו, כמבואר בהל' גירושין פי"ג הט"ז - אין מתאבלים עליו. כי אם תחמיר להתאבל עליו, יחשבוהו כמת ויבואו להתיר את אשתו להנשא, וכן ביו"ד סי' שעה סעיף ז. ודעת רבינו שתומה בזה, וכנראה שסובר הואיל ואבילות ביום ראשון היא מצות-עשה מן התורה - אין לדחותה משום חשש שמא יבואו להתירה להינשא, ויתכן שגם הרי"ף עצמו לא נתכוון אלא בשאר הימים שהאבילות בהם אינה אלא מדבריהם בלבד, ועדיין הדבר צריך הכרע (רדב"ז). (18) שניהם יחד, ומספיק שהראש יצטרף לשיעור הרוב, אבל ראש בלא רוב הגוף או להיפך - אין מתאבלים עליו ('פרישה' ליו"ד שם, אות יט). (19) שמחות שם. ואם נמצא אחר שנתיאשו ממנו, אין הקרובים צריכים לחזור ולהתאבל, אלא הבנים - אם הם שם בשעה שנמצא, מתאבלים אותו היום בלבד, שאין זה גרוע מדין "ליקוט עצמות אביו", שמתאבל הבן עליהם כל היום, ראה לקמן פי"ב ה"ח (יו"ד שם, סעיף ז).

ה. מי שדרךן לשלח המת למדינה²⁰ אחרת לקברו, ואינם יודעים מתי יקבר - מעת שייחזירו פניהן מללוותו מתחילין למנות שבועה ושלשים ומתחילין להתאבל²¹.

(20) לעיר. (21) מועד קטן כב, א. וההולכים עמו מונים משיקבר, וראה לקמן פי"ז, ה"ד. וכתב הרדב"ז: אבל אם נקבר בעיר עצמה, אע"פ שהוא חוץ לתחום, אין אבילות נוהגת עד שיחזרו הקוברים וידעו כולם שנקבר.

ו. הנפלים²² - אין מתאבלין עליהן²³. וכל שלא שָׁהָה שלשים יום²⁴ באדם²⁵ - הרי זה נפל²⁶. אפלו מת ביום שלשים - אין מתאבלין עליו²⁷.

(22) ולד מת שהפילתו אמו, או שנוולד חי ואינו בן קיום,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום. קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום", ע"פ דברי התלמוד (בבא-קמא כה, א) "ואביה ירוק ירק בפניה, הלא תכלם שבעת ימים - קל-וחומר לשכינה ארבעה עשר יום".
 יא. המאבד עצמו לדעת⁴⁶ - אין מתעסקין עמו לכל דבר⁴⁷, ואין מתאבלין עליו⁴⁸, ואין מספידין אותו. אבל עומדין עליו בשורה⁴⁹, ואומרים עליו ברפת אבלים⁵⁰, וכל דבר שהוא כבוד לחיים⁵¹. ואי זהו המאבד עצמו לדעת? לא שעלה לגג ונפל ומת⁵², אלא האומר: הריני עולה לראש הגג! ואוהו שעלה מיד הרף פעם, או שהיה מצר⁵³, ונפל ומת - הרי זה בחזקת שאבד עצמו לדעת. אבל אם ראוהו חנוק ותלוי באילן, או הרוג ומשלה על גב סיפו - הרי זה בחזקת כל המתים⁵⁴, ומתעסקין עמו ואין מונעין ממנו דבר.

(46) לרצונו ובהכרתו המליאה. (47) לקרוע עליו או ללוותו. (48) שמחות פ"ב ה"א, שנאמר (בראשית ט, ה) "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם (בבא-קמא צא, ב). וראה ע"ז יח, א "מוטב שיטלנה מי שנחנה (=הקב"ה), ואל יחבל הוא בעצמו". (49) כשחוזרים מהקבורה, עומדים המלווים סביב לאבלים שורה לפני שורה לנחמם, כדברי רבינו לקמן פ"ג, ה"א. (50) "דברים שאומרים בבית האבל" (לקמן פ"ב ה"ז), והם דברי שבח להקב"ה, ומסיימים בה: "מחיה מתים במאמרו, ברוך אתה ה' מחיה המתים" (כתובות ח, ב). (51) שמחות שם. אבל האבילות עצמה אינה אלא כבוד המתים. ואע"פ שאבילות יום ראשון מן התורה היא? לא חייבה תורה אלא למי שעושה מעשה עמך, ומאבד זה - אינו עושה מעשה עמך (רדב"ז). (52) שמא נפל מאונס ושלא מדעתו, ומתאבלים עליו. (53) שרוי בצער. (54) שמחות שם. הרי זה בחזקת מאבד עצמו שלא לדעת (טור יו"ד סי' שמה). וקטן המאבד עצמו, חשוב כשלא לדעת. וכן גדול המאבד עצמו לדעת, והוא אנוס, כשאל המלך (שירא, פנ ידקרוהו הפלשתיים ויתעללו בו, והחזיקו בחברו ונפל עליה, שמואל-א לא, ד), אין מונעים ממנו כל דבר (יו"ד שם סעיף ג). וכן אמרו ב'מדרש רבה' נח, פרשה לד "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש - יכול כשאל? תלמוד-לומר אך" אין אך, אלא למעט. וביבמות עח, ב תבע הקדוש-ברוך-הוא את כבודו של שאל, "שלא נספד כהלכה", הרי שחייבים בהספדו (ביאור הגר"א שם, ס"ק ה).

פרק שני

(1) מי הם הקרובים שחייב להתאבל עליהם דין תורה. הקרובים שהחכמים הוסיפו עליהם. הקרובים שהכהן מיטמא להם. שאין הכהן מיטמא למת חסר. שהטומאה לקרובים דחוייה היא, ולא הותרה לכל, ולפיכך נקברים קרובי הכהנים בסוף בית-הקברות.
 א. אלו שאדם חייב להתאבל עליהן דין תורה: אמו ואביו, בנו ובתו, ואחיו ואחותו מאביו². ומדבריהם שיתאבל האיש על אשתו הנשואה³, וכן האשה על בעלה⁴, ומתאבל על אחיו ועל אחותו שהן מאמו⁵.

(מועד קטן יח, א): "הלכה כדברי המקיל באבל". וכל זה, כשהוא בן שמונה ודאי, אבל אם אינו יודע באיזה חודש נולד, וחי שלשים יום, יצא מתורת נפל ומתאבלים עליו (רדב"ז).

ט. כל הרוגי מלכות³², אף על פי שנהרגו בדין המלך, והתורה נתנה לו רשות להרגו³³ - הרי אלו מתאבלין עליהן³⁴, ואין מונעין מהן כל דבר³⁵, וממנום למלך³⁶, ונקברים בקברי אבותיהן³⁷. אבל כל הרוגי בית דין³⁸ - אין מתאבלין עליהן³⁹, אבל אוננין; שאין אגונות אלא בלכ⁴⁰. ואין נקברים עם אבותיהן⁴¹ עד שיתאכל הפשר⁴², וממנום ליורשיהם⁴³.

(32) שמדרו במלך. (33) ככתוב (יהושע א, יח): "כל איש אשר ימרה את פי... לכל אשר תצונו יומת". (34) שמחות פ"ב, ה"א. (35) להספידם וכדומה, הואיל ואין חטאם אלא שביזו את המלך, אע"פ שנהרגו בדין המלכות - מיתתם היא כפרתם ואסור לבזותם יותר (לחם-משנה). (36) סנהדרין מח, ב. והשווה הל' מלכים פ"ד, ה"ט. (37) שמייתתם כיפרה עליהם (שם מז, ב). (38) על עבירות חמורות, שבית-דין ממית עליהן, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד, הלכה א. (39) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (משנה בסנהדרין מו, ב וברש"י). (40) ואין זה כבוד להרוג, ולפיכך אין כפרתו נמנעת בכך (שם וברש"י). (41) שאין קוברים רשע אצל צדיק. (42) כבר נתכפרו במיתתם ובזיונם, ומלקטים עצמותיהם לקברן בקברות אבותיהם (שם עמ' א וברש"י), והשווה לעיל הלכות סנהדרין פרק יד הלכה ט. (43) סנהדרין מח, ב.

י. כל הפורשין מדרכי צבור, והם האנשים שפרקו על המצות מעל צוארן, ואין נכללין בכלל ישראל בעשיית המצות ובכבוד המועדות וישיבת בתי כנסיות ובתי מדרשות, אלא הרי הן פכני חורין לעצמן, וכן האפיקורוסין [והמומרים] והמוסרין⁴⁴ - כל אלו אין מתאבלין עליהן; אלא אחיהם ושארי קרוביהם לובשין לבנים ומתעטפים לבנים ואוכלים ושותים ושמיחים⁴⁵, שהרי אבדו שונאיו של הקדוש ברוך הוא. ועליהם הכתוב אומר: הלא משנאיה יי אשנא.

(44) מפורש לעיל הל' ממרים פ"ג, ה"ב. (45) שמחות פ"ב, ה"י. וכן נאמר (משלי יא, י) "ובאבוד רשעים רנה". וראה סנהדרין לט, ב. ושם מז, א אמרו: "יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור - יטאו? תלמוד-לומר: לא יטמא בעל בעמיו - בעושה מעשה עמיו". והשווה לקמן פ"ב, ה"ח. וכתב הטור יו"ד סי' שמה: "מכאן שהאבלים וקרובי המת לובשים שחורים... וכל מקום ומקום יש לעשות כפי מנהגו". וב'מדרכי' למועד קטן פ"ג אות תתפו, מביא בשם רבי יצחק מוינא, שרבינו גרשום התאבל על בנו שהמיר עם אמו ומת. ובהגהות אשר"י לרא"ש שם פ"ג אות נט מביא: "רבינו גרשון התאבל על בנו כשהמיר דתו, ארבעה עשר

גוים וכאלו אינם". ומקורו ביבמות כב, א. 10) שאין עוד שום קירבה ביניהם, כמו שאמרו (שם): "גר שנתגיר - כקטן שנולד דומה". ובקידושין יז, ב שנינו: "גר את הגר - אינו (=יורש) לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים". 11) שאינו עדיף מגר. ונקט רבינו בעבד: "הוא ואמו" ולא "הוא ובניו", כי עבד אין לו ייחוס כלל, ואין בניו מתייחסים אחריו, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ה ה"א, בניגוד לגוי שבניו מתייחסים אחריו בהיותם בגיורתם, כמבואר ביבמות סב, א. ובכת"י תימן, הנוסח: או נשתחרר הוא ובניו. 12) שהרי הכהן אסור לו להטמא לה, כמבואר לקמן ה"ז. ואבילות תלויה בטומאה, כמו שאמרו (מועד קטן כ, ב) "כל... שכהן מיטמא להן - אבל מתאבל עליהן". 13) להאסר באכילת קדשים ביום מיתתה, ולכל שאר הדברים השנויים לקמן פ"ד ה"ו, לענין אנינות (יבמות כט, ב). 14) להאסר באכילת קדשים וכו'. 15) שם, כי התורה אמרה (ויקרא כא, ב) "כי אם לשארו (=אשתו) הקרוב אליו" - ואורסתו אינה קרובה לו. וראה שם מג, ב.

- ד. כל קרובים שהוא חזב להתאבל עליהן - הרי זה מתאבל עמהם¹⁶ בפניהם¹⁷ מדברי סופרים. פיצד?
הרי שמת בן פנו או אחי פנו¹⁸ או אם פנו¹⁹ - חזב לקרע בפניו בנזולוהו אבילות בפניו; אבל שלא בפניו - אינו חזב. וכן פשאר הקרובים²⁰.

16) כשמת עליהם קרוב. 17) בנוכחותם, משום כבודם. 18) מן האם, שאחיו המת אינו בנו כלל. 19) שנתגרשה ממנו בחייה, ואינו חייב להתאבל עליה בתורת אשתו. 20) כגון שמת אבי אביו או אבי אמו, וכן בן בתו או בן אחותו (מועד קטן כ, ב וברש"י שם).

- ה. אשתו הנשואה, אף על פי שהיא מתאבל עליה - אינו מתאבל עמה על שאר קרובים; אלא על אביה ועל אמה, משום כבוד אשתו, נוהג אבילות עליה בפניה. פיצד? מי שמת חמיו או חמותו - פופה²¹ משתו ונוהג אבילות עם אשתו בפניה, אבל לא שלא בפניה. וכן האשה שמת חמיה או חמותה - נוהגת אבילות בפניו. אבל שאר קרובים, כגון שמת אחי אשתו או בנה²², והאשה שמת אחי בעלה או בנו - אין מתאבלין זה על זה²³. וכן יראה לי, שאם מתה אשת קרובו או בעל קרובתו, כגון שמתה אשת בנו או בעל בתו - אינו חזב להתאבל עליה²⁴. וכן כל פיוצא בזה²⁵.

21) הופכה, וכמבואר לקמן פ"ה, ה"ח. 22) מבעל אחר. 23) מו"ק שם. ובירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "שמואל אמר: לא שנו אלא חמיו או חמותו, הא (=אבל) אחד מכל הקרובים - לא". 24) שאינו מתאבל אלא על קירבת שאר משפחה, אבל לא על קירבה הבאה ע"י קידושין, שעלולה להתרחק ע"י גירושין, שאם נתגרשה כלתו ומתה, אפילו בנו אינו מתאבל עליה. 25) כגון אשת אחי, או בעל אחותו. ובכל זאת, אם מתה אשת אביו בחייו, או בעל אמו בחייה - נוהג אבילות עד מוצאי שבת הראשונה, שהרי אלה חייב

2) כל אלה מפורשים הם בתורה (ויקרא כא, ב-ג) לענין טומאת כהנים, ובמועד קטן כ, ב שנינו: "כל האמור בפרשת כהנים, שכהן מיטמא להם, אבל מתאבל עליהם". וב'תורת כהנים' שם, דרשו: "מה בנו ובתו שהוא יורשו, אף אחיו ואחותו שהוא יורשו, יצאו אחיו ואחותו מאמו, שאינו יורשו", והשווה לקמן ה"ב. 3) סובר רבינו, אע"פ שכתוב: "כי אם לשארו הקרוב אליו", ודרשו (יבמות כב, ב) שאר - זו אשתו, אין זה אלא דרש מדרבנן, ופשוטו של מקרא הוא: לקרובו הקרוב אליו, כתרגום אונקלוס שם, וכן אין רבינו גורס במועד קטן כ, ב "אשתו" עם הקרובים שמתאבל עליהם מן התורה, אלא עם אלה הקרובים המנויים שם ב"הוסיפו עליהם" וכו', שאינם אלא מדבריהם (רדב"ז). והשווה הל' נחלות פ"א ה"ה, ש"הבעל יורש את כל נכסי אשתו מדברי סופרים". 4) שכן אמרו (מועד קטן שם): האשה שמת חמיה או חמותה... כופה מיטתה, ונוהגת עמו אבילות - לכבוד בעלה, וזה בהתאם לכלל האמור שם: "כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו", ואם על בעלה אינה מתאבלת, איך תתאבל על חמיה וחמותה (לחם-משנה). וכן שנינו ביבמות מא, א: "כל הנשים יתאסרו חוץ מן האלמנה, מפני האכיל", הרי שמתאבלת על בעלה, וכדברי הגמרא שם מג, ב "וכמה איבול שלה - שלשים יום" (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שעד). 5) מו"ק שם.

- ב. אפלו הפה, שאינו מטמא לאחיו ואחותו מאמו, ולאחותו הנשואה אף על פי שהיא מאביו - מתאבל הוא עליה⁷. ואם היתה אחותו זו הנשואה מאביו - הרי הוא מתאבל עליה דין תורה⁸.

6) ראה ויקרא כא, ג "ולאחותו... אשר לא היתה לאיש, לה יטמא". ולהלן ה"י"ב. 7) מו"ק שם: "ואחותו נשואה, בין מאביו בין מאמו", ומפרש רבינו: או מאביו או מאמו, בניגוד לרבינו יואל שמפרש: בין מאביו בין מאמו - משני הצדדים, אבל מן האב או מן האם בלבד, אינו מתאבל עליה, ועשה מעשה בעצמו שרחץ ביום שנפטרה אחותו נשואה מאמו, להורות הלכה לתלמידים, שאין מתאבלים עליה. וכדברי רבינו, מפורש גם ב'תוספות' שם ד"ה ואחותו (הגהות מיימוניות). 8) דין זה אין לו מקור, וכבר העיר הרמב"ן על זה ש"לא ידענו לו צד סמך ומקום טענה". וביותר יפלא, הואיל ואנו למדים אבילות מטומאה, כמבואר לעיל בבאורנו פ"א ה"א, אות ה, איך מתאבל עליה דין תורה, והלא אסור לו להטמא אליה, ולהלן ה"ו נביא יישוב לפליאה זו.

- ג. בנו או אחיו הבא מן השפחה ומן הנכרית - אינו מתאבל עליה⁹. וכן מי שנתגרר הוא ובניו¹⁰, או נשתחרר הוא ואמו - אין מתאבלין זה על זה¹¹. וכן אשת ארוסה - אינו מתאבל עליה¹² ולא אונן¹³, וכן היא לא אוננת¹⁴ ולא מתאבלת עליה¹⁵.

9) שבנה כמותו, ואין זה בנו או אחיו לשום דבר, וכן שנינו (שמחות פ"ד, ה"ז) "מטמא כהן על הקרובים... חוץ ממי שיש לו מן השפחה ומן הנכרית", והשווה הל' יבום פ"א, ה"ד: "שזרע הבא מן השפחה - עבדים; והבא מן הגויה -

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- מְצוּה³³; פִּינֵן שְׁאִין לָהּ יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא, לֹא תִמְצָא¹²
מִי שִׁיתַּעֲסֶק בָּהּ³⁴. וְאִינוּ מִטְמֵא אֶלָּא לְנִשְׁוָאָה¹³
בְּלִבָּד; אֲבָל הָאֲרוּסָה - אִינוּ מִטְמֵא לָהּ³⁵.¹⁴

(31) "מעשה ביוסף הכהן, שמתה אשתו בערב הפסח, ולא רצה להטמא (כדי שיוכל להקריב קרבן הפסח), ונמנו אחיו הכהנים, וטימאוהו בעל-כרחו" (זבחים ק, א). (32) כבר נתבאר לעיל ה"א, שרבינו סובר שאבילות בעל על אשתו, אינה אלא מדבריהם. תדע, שאינו מיטמא לה מדין תורה, שהרי ביחזקאל (מד, כה) הוא אומר: "ואל מת אדם לא יבוא לטמאה, כי אם לאב ולאם ולבן ולבת לאח ולאחות אשר לא היתה לאיש - יטמאו" - הרי שהוא מונה את כולם ואינו מזכיר את אשתו (רש"י). (33) שאין לו קוברים, ראה לקמן פ"ג, ה"ח. שאפילו כהן גדול חייב להיטמא לו ולקברו. (34) יבמות פט, ב לגבי נישואי קטנה יתומה, וסובר רבינו שהוא הטעם לגבי אשתו הגדולה (כסף-משנה). (35) שהרי אינו יורשה, ואחיה יורשה יתעסקו בה ויקברו (שם כט, ב), והשווה לעיל ה"ג.

- ח. וכן כל אותן שְׁאִמְרוּ שְׁאִין מִתְאַבְּלִין עֲלֶיהֶן,¹⁵
כְּגוֹן הָרוּגֵי בֵּית דִּין וְשִׁפְרָשׁוֹ מְדַרְכֵּי צִבּוֹר וְהַנְּפִלִים¹⁶
וְהַמֵּאֲבָד עֲצָמוֹ לְדַעַת³⁶ - אֵין הִפְחֵן מִטְמֵא לָהֶן³⁷.¹⁷
וְעַד מָתִי מְצוּה לְהִתְטַמֵּא לְקִרְבּוֹ? עַד שְׁפִסְתָּם¹⁸
הַגּוֹלָל³⁸. אֲבָל מֵאַחֵר שֶׁנִּסְתָּם הַגּוֹלָל - הֲרִי הֵן כְּשֶׁאָר¹⁹
כָּל הַמֵּתִים, שְׁאֵם נִטְמָא בָּהֶן - לֹאֶקְהָ³⁹.²⁰

(36) המנויים לעיל פ"א, ה"ר-יא. (37) פרשו מדרכי ציבור, שנאמר: "לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו" וגו' - בעושה מעשה עמך (סנהדרין מז, א): נפלים, שנאמר: לאמו ולאביו - מה אמו ואביו בני קיימא, אף בנו ובתו בני קיימא, יצאו הנפלים שאינם בני קיימא (תורת כהנים); הרוגי בית-דין ומאבד עצמו לדעת, הואיל ואין מתאבלים עליהם, כמבואר לעיל פ"א, ה"ט ו"א, אין להטמא להם, שלא נדחת הטומאה אלא כדי שיתעסק בקרוביו ויתאבל עליהם, כמבואר לעיל ה"ו (כסף-משנה). (38) שיתנו המת בקבר וימלאו הקבר עפר, ראה לעיל פ"א ה"ב, ובביאורו. (39) שמחות פ"ד, ה"א: "מעשה שמת שמעון בן יהוצדק בלוד, ובא יוחנן אחיו מן הגליל אחר שנסתם הגולל להטמא לו, ובאו ושאלו לחכמים, ואמרו: אל יטמא, אלא יפתחו חצר הקבר ויראה" כנוסח הרא"ש מו"ק פ"ג, סימן לט, וראה מעדני יו"ט להל' טומאה להרא"ש סימן ז אות ג.

- ט. אֲשֶׁתוֹ הַפְּסוּלָה⁴⁰ - אִינוּ מִטְמֵא לָהּ⁴¹. לְפִיכָךְ, מִי שִׁשְׁמָעָה שְׁמוּעָה שְׂמַת בְּעֵלָה וְנִשְׁאָת, וְכָא בְּעֵלָה - שְׁנִיָּהּ אֵין מִטְמֵאִין לָהּ, שְׁהָרִי הִיא פְּסוּלָה לְשְׁנִיָּהּ⁴². אֲבָל מִטְמֵא הוּא לְאָמוֹ אִף עַל פִּי שְׁהִיא חֲלָלָה⁴³. וְכֵן מִטְמֵא לְבָנוֹ וּלְבָתוֹ וּלְאֶחָיו וּלְאֶחָיוֹת⁴⁴ אִף עַל פִּי שְׁהֵן פְּסוּלִין⁴⁵. אֲפֹלוֹ הֵיוּ מְמֻזְרִים - מִטְמֵא לָהֶן⁴⁵.²¹
²²
²³
²⁴
²⁵
²⁶
²⁷

(40) שאסורה לו. (41) שהרי עליו להוציאה, ואינה אשתו (יבמות כב, ב). (42) שם צ, ב "לא יטמא בעל בעמיו להחלו - יש בעל שמיטמא, ויש בעל שאינו

בכבודם, כמבואר לעיל הל' ממרים פ"ו הט"ו (פתחי תשובה ליו"ד סי' שעד ס"ק ב). ויתכן, שזהו הטעם, שמתאבל עם אשתו על חמיו וחמותו, שכן הוא חייב בכבודם בחייהם, כמבואר בביאורנו לעיל הל' ממרים פ"ו, הט"ו. וכן לשון השו"ע שם, סעיף ו: "אינו מתאבל עמה אלא על אביה או על אמו, משום כבוד חמיו וחמותו". וכתוב ב"הגהות מיימוניות": כיום נוהגים להקל באבילות עם הקרובים שמתאבלים עליהם, שאין זו אלא משום כבוד האבלים, והיום כל האבלים נוהגים למחול על כבודם, ואדרבה מי שמתאבל עמם, אינו אלא מן המתמיהים ואינו כמכבדם, אלא כלועג להם. וכן ב"יורה דעה" שם.

1. פְּמָה חֲמוּרָה מְצוּת אֲבִלוּת, שְׁהָרִי נִדְחִית לֹו
2. הַטְמָאָה²⁶ מִפְּנֵי קִרְבּוֹ, כְּדִי שִׁיתַּעֲסֶק עִמָּהּ וְיִתְאַבֵּל
3. עֲלֶיהֶן. שְׁנֵאָמַר: כִּי אִם לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרִב אֵלָיו, לְאָמוֹ
4. וְגוֹמֵר, לָהּ יִטְמָא - מְצוּת עֲשֵׂה; שְׁאֵם לֹא רָצָה
5. לְהִטְמָא - מִטְמֵאִין אוֹתוֹ עַל פְּרָחוֹ²⁷. בְּמָה דְּכָרִים
6. אֲמֹרִים²⁸? בְּזָכָרִים, שְׁהִזְהָרוּ עַל הַטְמָאָה²⁹; אֲבָל
7. הַכְּהֻנּוֹת, הוֹאִיל וְאֵין מְזַהְרֹת עַל הַטְמָאָה, כֵּן אֵין
8. מְצוּת לְהִטְמָא לְקִרְבָּיִם³⁰; אֶלָּא אִם רָצוּ -
9. מִטְמֵאֹת, וְאִם לֹאוֹ - לֹא מִטְמֵאֹת.

(26) איסור טומאה האמורה בכהן. (27) כדברי רבי עקיבא, האומר (זבחים ק, א): "לה יטמא - חובה", וכל זה "כדי שלא יקלו בדיני האבילות", כלשון רבינו ביספר המצוות 'עשה' לו. (28) שהכהנים מצווים להטמא לקרוביהם. (29) שנאמר (ויקרא כא, א) "אמור אל הכהנים בני אהרן...לנפש לא יטמא" - בני אהרן ולא בנות אהרן (קידושין לה, ב). (30) כל שישנו ב"לא יטמא" לזרים, ישנו ב"יטמא" לקרובים, וכל שאינו ב"לא יטמא" - אינו ב"יטמא". וכן ביספר המצוות שם. וב"מרכבת המשנה" מוסיף לבאר זה, שהרי רואים אנו בישראל זכר, שמצווה על האבילות (מועד קטן יד, ב) ובכל זאת אינו מצווה על התטמאות לקרוביו. והטעם, כי אין לחוש בו שיתירשל במצות אבילות, בניגוד לכהן, הואיל והוא מוזהר על התטמאות למתים, חששה התורה שאם לא יצטוו להטמא לקרוביו יתרשל מלהתאבל, והוצרכה לחייבו להטמא להם בתורת מצוה, והוא-הדין לגבי נשים כהנות, שאינן עדיפות בזה מישראלים זכרים, שאינם מצווים להטמא לקרוביהם, שממילא לא יפרשו מהאבילות. וכשם שלא נתבטלה מצות אבילות מישראלים וכהנות, למרות שאינן מצוות על היטמאות לקרוביהם, כך כהן שמתה עליו אחותו הנשואה אע"פ שאינו רשאי להטמאות לה, - כי בעלה חייב בקבורתה, והוא יתעסק בה - אין זה פוטר מלהתאבל עליה. שאין הוא גרוע מישראלים וכהנות, שמחוייבים להתאבל למרות שלא נצטוו על הטומאה, ולפיכך בצדק פסק רבינו לעיל ה"ב: אחות הנשואה מאביו, מתאבל עליה דין תורה, כי שלילת ההתטמאות אינה יכולה לשמש עילה להפקעת האבילות.

10. ז. אֲשֶׁתוֹ שֶׁל כְּהֵן - מִטְמֵא לָהּ עַל פְּרָחוֹ³¹. וְאִינוּ
11. מִטְמֵא לָהּ אֶלָּא מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים³². עֲשֹׂאוּהָ כְּמַת

19 שְׂבָעָה לְאַחֲרוֹן אוּ בֶן תְּשַׁעָה לְרֵאשִׁון⁵⁵, וְכֵן כָּל
20 פְּיֻצָּא בֵּהֶן - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהֶן מִסֶּפֶק⁵⁶. וְכֵן כָּל
21 הַמְתַּגַּרְשֵׁת סֶפֶק גְּרוּשִׁין⁵⁷ אוּ בָּגֵט פֶּסוּל⁵⁸ - אֵינוֹ
22 מִטְמֵא לָהֶן⁵⁹.

(53) 'תורת כהנים' שם: שהייתי יכול לומר, הואיל והותרה טומאת כהנים מכללה אצל קרובים, תותר גם אצל הספקות, משמיענו הכתוב לאסור (רדב"ז). כי הכינוי "לה" הוא מיותר, אחרי שכבר נאמר: ולאחותו, והוא מוזר בלשון, לפיכך עלינו לדרשו: לה - דוקא (מלבי"ם שם). (54) ואין אחד מהם יודע מי אביו, וכן האבות אינם יודעים מי זה בנם. (55) כגון שלא שהתה אמו אחר מות בעלה שלשה חדשים, ונשאת וילדה, ואינו יודע אם בן תשעה חדשים הוא לבעל הראשון, או בן שבעה לבעל השני, שלא היתה מעוברת מהראשון. (56) שמא אינו אביו הוא, ואסור לו להטמא לו (יבמות ק, ב). ושם שאלו: אם אמו נישאה לבעל השני אחרי מות בעלה הראשון, איך אפשר לומר שאינו מיטמא לראשון, והלא אינו קיים מזמן. ותיצור, שלא שהתה אחר בועלה הראשון בזנות, ועדיין הוא קיים ונשאת לבעל אחר. אבל אין לומר שנתגרשה מבעלה הראשון ונשאה לשני, שאם כן מותר לבן להטמא לראשון על-כל-פנים. אם בנו הוא, הרי מותר לו. ואם בן השני הוא, הרי הוא חלל, שנולד מגרושה, וכהן חלל מותר לו להטמא למתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. (57) כגון זרק לה בעלה גט, ספק קרוב לו - ואינה מגורשת, ספק קרוב לה - ומגורשת, ראה ה"ל גירושין פ"ה, ה"ג. ודינה, שלא תינשא, ואם נשאת תצא, שם פ"ה, ה"ג. (58) כגון שיש עליו עדים ואין בו תאריך, ראה שם פ"א הכ"ה, ודינה לא להנשא לכתחילה, ואם נשאת לא תצא, שם פ"ה, ה"ב. (59) שהרי מן התורה גט כשר הוא, ואסור לו להטמא לגרושתו, שאינה עוד אשתו, וכן בספק מגורשת, שמא גרושה היא ואין מיטמאים לספק.

23 יד. אין הפה"ן מִטְמֵא לְאָבִיר מִן הַחֵי מֵאֲבִיר⁶⁰, וְלֹא
24 לְעֵצִים מֵעֲצָמוֹת אֲבִיר⁶¹. וְכֵן הַמְלַקֵּט עֲצָמוֹת אֲבִיר⁶²
25 - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהֶן, אֲף עַל פִּי שֶׁהִשְׁדִּירָה⁶³ קִיָּמָתָה⁶⁴.

(60) שאבר מן החי מטמא במגע ובמשא ובאהל, כמבואר בה"ל' טומאת מת פ"ג ה"א, והכהן מוזהר מלהטמא לו אפילו לקרוביו, שנאמר: "לה יטמא - אינו מטמא על אבריה, שאין אדם מטמא על אבר מן החי מאביו" ('תורת כהנים', וכן בניזר מג, ב). (61) שאם מצא עצם מעצמות אביו המת - אינו מיטמא לה, שאינו מיטמא אלא לאביו בזמן שהוא שלם, כמבואר להלן ה"ט. (62) אינו נוגע בהן ואינו נושאן, אבל אינן מטמאות באהל עד שיהיה בהן רובע הקב, ראה ה"ל' טומאת מת פ"ב, ה"ט. (63) מערכת חוליות לאורך הגב. (64) אין זה מספיק להתיר לו להטמא להן, שאינו מיטמא אלא לגוף אביו שלם, ללא כל חסרון.

26 טו. נִקְטַע רֹאשׁוֹ שֶׁל אֲבִיר - אֵינוֹ מִטְמֵא לוֹ.
27 שְׁנֵאמַר: לְאֲבִיר - בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלֵם, וְלֹא בִּזְמַן
28 שֶׁהוּא חֲסֵר⁶⁵. וְכֵן שְׁאֵר הַקְּרוֹבִים⁶⁶. הַטְּמֵאָה
29 לְקְרוֹבִים - דְּחֻיָּהּ הִיא⁶⁷, וְלֹא הַתֵּרָה לִפְלֵל⁶⁸. לְפִיכָךְ

מיטמא... מיטמא הוא לאשתו כשרה, ואינו מיטמא לאשתו פסולה. (43) שמכל-מקום אמו היא. ומדובר, שלאחר שנולד בן זה, נתגרשה אמו ונשאת לכהן אחר, ונתחללה. אבל אם נולד כהן זה לאמו חללה, הרי הבן כהן חלל, ומותר לו להיטמא לכל המתים אפילו שאינם קרוביו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"א. וראה בש"ך ליו"ד סי' שעג ס"ק ו. ולשון השו"ע שם: "ומיטמא לאמו, אפילו נתחללה". וב'תורת כהנים' דרשו: "לאמו ולאביו" - למה נאמר: לאמו, והלא מה אביו שהוא חזקה (רק חזקה, אבל אין זה ודאי שהוא אביו מיטמא לו, אמו ודאי, אינו דין שיטמא לה? אילו כן, הייתי אומר אביו שאינו מתחלל, אף אמו שאינה מתחללת, אמו שנתחללה מנין? תלמוד-לומר: לאמו. (44) חללים, שנולדו מגרושה לכהן. (45) יבמות כב, ב, שהממזר "בנו הוא לכל דבר", והשווה ה"ל' נחלות פ"א, ה"ז.

1 י. אֲחֹתוֹ הַנְּשֻׂאָה⁴⁶ - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהּ, אֲף עַל פִּי
2 שֶׁהִיא נְשֻׂאָה לָכֶהֱן. שְׁנֵאמַר: הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה
3 אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא הִיתָה לְאִישׁ. הַבְּתוּלָה - פֶּרֶט לְאַנוּסָה
4 וּמִפְתָּה. יָכוֹל שְׁאֵנִי מוֹצִיא אֶת הַבּוֹגֶרֶת⁴⁷ וּמִפְתָּה
5 עֵץ⁴⁸? תִּלְמוּד לומר: אֲשֶׁר לֹא הִיתָה לְאִישׁ - מִי
6 שֶׁהִוָּתָה בְּיָדֵי אִישׁ⁴⁹. אֲשֶׁר לֹא הִיתָה לְאִישׁ - פֶּרֶט
7 לְאַרוּסָה, שְׁאֵינוֹ מִטְמֵא לָהּ⁵⁰, אֲף עַל פִּי שֶׁהִיא
8 אַרוּסָה לָכֶהֱן.

(46) אפילו כשנכנסה לחופה ולא נבעלה ואפילו כשנתגרשה (רדב"ז). (47) שנתמעטו בתוליה, והשווה ה"ל' איסורי ביאה פ"ז, ה"ג. (48) שהוכתה בעץ באותו מקום, ונשרו בתוליה. (49) יצאו אלו, שאין הווייתן (הפסד בתוליהן) ע"י איש (יבמות ס, א). (50) שנתקדשה לאיש. ש"הויה" לשון קידושין הוא (שם וברש"י).

9 יא. נִתְגַּרְשָׁה אֲחֹתוֹ מִן הָאֲרוּסִין - מִטְמֵא לָהּ.
10 שְׁנֵאמַר: הַקְּרוֹבָה אֵלָיו - לְהִבִּיא אֶת הַמְתַּגַּרְשֵׁת מִן
11 הָאֲרוּסִין⁵¹.

(51) שנתרחקה ונתקרבה אליו (שם), אבל כשלא נתגרשה נתרחקה ממנו, וכן מתרגם יונתן בן עוזיאל: הקרובה אליו - דקריבא ליה ולא מארסא. וביו"ד סי' שעג סעיף ד, מוסיף: ומיטמא לשומרת יבם. יבמה שנפלה לפניו להתייבם, כיון שיוורש כתובתה, וכבר שנינו (כתובות פא, א) "וירשי כתובתה חייבים בקבורתה" והרי היא כמת מצוה, כמבואר לעיל ה"ז (ביאור הגר"א שם, ס"ק יא).

12 יב. אֲחִיר וְאַחֲתוֹ מֵאֲמוֹ - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהֶן.
13 שְׁנֵאמַר: וְלִבְנוֹ וְלִבְתּוֹ וְלְאֲחִיר וְלְאַחֲתוֹ. מֶה בְּנוֹ
14 הָרְאִי לִירֻשָּׁתוֹ, אֲף אֲחִיר וְאַחֲתוֹ הָרְאִי
15 לִירֻשָּׁתוֹ⁵².

(52) ואחיו מן האם אינו יורשו ('תורת כהנים' שם).

16 יג. הַסִּפְקוֹת - אֵינוֹ מִטְמֵא לָהֶן. שְׁנֵאמַר: לָהּ יִטְמֵא
17 - מִטְמֵא הוּא עַל הַיֹּדָאִי, וְאֵינוֹ מִטְמֵא עַל הַסֶּפֶק⁵³.
18 לְפִיכָךְ, הַנִּזְדוּת שֶׁנִּתְעַרְבּוּ⁵⁴, וְהֵבֵן שֶׁהוּא סֶפֶק בֶּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית הקברות, ולדעתו אפילו כשהוא תפוס ועסוק במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אלא שאינו לוקה על זה, כמשמעות לשון התלמוד בנויר מב, ב: "יכול יהא חייב? תלמוד-לומר ולא יחלל" וכו', חיוב אין כאן, אבל איסור יש בזה, וכן דעת "באר הגולה" שם ס"ק כב בהבנת דברי רבינו, שאפילו בעודו מחובר לטומאת קרוביו, אסור לו להיטמא לאחרים.

יום רביעי י' אייר ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) דין כהן שנכנס לאוהל המת או לבית הקברות בשגגה. שהכהן מיטמא לנשיא ולמת מצוה. שהמת תופש ארבע אמות שלו לטומאה. לאיזה דבר מצוה מותר לכהן לצאת לחוץ לארץ. שכבוד הבריות דוחה איסור טומאה מדבריהם.

- א. פל כהן שנטמא למת, חוץ מששה מתים 8
המפורשים בתורה² או אשתו³, בעדים והתראה - 9
הרי זה לוקה. שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו. 10
ואחד הנוגע במת או המאחיל⁴ או הנושא. ואחד 11
המת ואחד שאר הטמאות הפורשות מן המת.⁵ 12
שנאמר: לנפש לא יטמא בעמיו. וכבר פירשנו 13
בהלכות טמאת מת⁶ פל דברים המטמאין מן המת 14
מן התורה או מדבריהם.⁸ 15

(2) ויקרא כא, א-ג, שמצווה להיטמא להם. (3) שמצווה להיטמא לה מדברי סופרים, ראה לעיל פרק ב, הלכה ז. (4) את גופו על המת, כגון שהמת בחוץ תחת כיפת השמים, והוא סוכך בגופו עליו, אף על פי שלא נגע בו. (5) כגון, רביעית דם מן המת, או כזית מן המת המטמא כמת שלם, וכן אבר הפורש ממנו או עצמות המת שיש בהן כדי רובע הקב. (6) תורת כהנים: "מניין לרבות את הדם תלמוד לומר לנפש, ואומר: כי הדם הוא הנפש, מניין לרבות את הטומאות הפורשות מן המת, תלמוד לומר: ואמרת אליהם - לרבות את הטומאות הפורשות ממנו." (7) פרק ב. (8) כגון דם תבוסה (=תערוכת רביעית דם, שאינו ידוע כמה יצא מן הגוף מחיים, וכמה יצא אחר מיתה), שם הלכה י"ג. ומובן, שאם נטמא לדבר שאינו מטמא אלא מדברי סופרים אינו לוקה. ובתוספתא מכות פרק ג הלכה י' שנינו: "זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה... וכל... שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה" וראה בשמחות פרק ד, הלכה כ"א.

- ב. וכן אם נגע הפה בקבר⁹ - לוקה. אבל נוגע הוא 16
בבגדים שנגעו במת, אף על פי שמיטמא בהן טמאת 17
שבעה¹⁰. 18

(9) והוא הדין אם האחיל עליו, שהקבר מטמא במגע ובאוהל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ב, הלכה ט"ו, שנאמר: "או במת או בעצם אדם או בקבר". ובשמחות שם הלכה כ"ב שנינו: "או שנכנס לבית הקברות הרי זה לוקה". (10) כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג - בכל זאת, הואיל ואין הנזיר מגלח עליהם, ראה הלכות נזירות

- 1 אסור לכהן להטמא למת⁶⁹ אפילו בעת שמיטמא
2 לקרוביו. שנאמר: לה יטמא - אינו מטמא לאחרים
3 עמה. שלא יאמר: הואיל ונטמאתי על אבי, אלקט
4 עצמות פלוני או אגע בקבר פלוני⁷⁰. לפיכך, כהן
5 שמת לו מת - צריך להזהר ולקברו בסוף בית
6 הקברות⁷¹, כדי שלא יפגס לבית הקברות ולא יטמא
7 בקברות אחרים בשיקבר מתו⁷².

(65) נזיר מג, ב. ומפרש רש"י: אע"פ שהראש בצד הגוף, הואיל וכבר נקטע אינו מטמא, כי התורה מקפידה שיהא שלם, שלא נתפרדו איבריו זה מזה, וכתב הרשב"א: אפילו תפר הראש עם הגוף אין זה חיבור, ואינו מיטמא לו. ושם מד, א אמרו: "מעשה שמת אביו של רבי יצחק בגיזוק, ובאו והודיעוהו לאחר שלש שנים, ובא ושאל את רבי יהושע בן אלישע וארבעה זקנים שעמו (=להביאו לקברי אבותיו). ואמרו: לאביו - בזמן שהוא שלם, ולא בזמן שהוא חסר", שלאחר שלש שנים, אי אפשר לו שאינו חסר (רש"י). ואפילו נקטעה רק אצבעו - אין זה שלם, ואינו מיטמא לו, אלא רבינו משמינו חידוש יותר גדול, אע"פ שקטיעת ראשו ומיתתו באו לו כאחת, הרי זה כאילו נקטע ראשו לאחר מיתה, שאי אפשר שלא קדמה מיתה לקטיעת הראש, אבל אם נקטע אבר מאבי בחיים ואח"כ מת - הרי זה כשלם ומיטמא לו, כיון שהוא לאחר מיתה באותה שלימות שהיה בה בחיים, הריני קורא בו: "לאביו" (רדב"ז, ורמב"ן הובא ב'בית יוסף' ליו"ד סי' שעג). (66) אינו מיטמא להם כשהם חסרים כל שהוא. (67) נידחת מפניהם בגלל קרבנם. (68) לומר, שאין איסור טומאה קיים לכהנים ביום שנטמאו לקרוביהם, והרי הם כישראל זר שמותר לו להטמא לכל, והשווה ה"ל ביאת מקדש פ"ד, ה"ט: "שהטמאה לא הותרה בציבור, אלא באיסורה עומדת, ודחיה היא עתה מפני הדחק". (69) לנגוע בו או להאחיל על קברו. (70) 'תורת כהנים' שם. מסגנון לשון רבינו: "אפילו בעת שמתמא לקרוביו... אינו מיטמא לאחרים עמה" - אפשר להבין, שאפילו בשעה שהוא עוסק ונוגע במתו, אסור לו להטמא לאחרים, אולם במס' שמחות פ"ד ה"ט, שנינו: "היה עומד וקובר את מתו, עד שהוא עומד בתוך הקבר, מקבל מאחרים וקובר (כיון שהוא עוסק במתו ונוגע בו הרי זו כטומאה אחת, והתורה אמרה: "לא יחלל" - מי שאינו מחולל, שעדיין לא נטמא, יצא זה שהוא מחולל ועומד, שעדיין לא נסתלק מטומאה ראשונה, נזיר מב, ב), פירש, הרי זה לא יטמא". משמע שכל עוד שהוא במגע עם מתו - מותר לו להטמא לאחרים. ואפשר לפרש גם דברי רבינו בכיוון זה, שאינו אסור אלא כשפירש, ומה שכתב: "לאחרים עמה" - לא עמה ממש, אלא עם טומאתה (רדב"ז). (71) רחוק מקברים אחרים. (72) ויחזור, ואחרי שפירש מן הטומאה אסור לו להטמא לאחרים, ומדובר שאין שם דרך להכנס אלא על הקברים, אבל אם אפשר לעבור שם ולא להאחיל על הקברים אין חוששים לזה, וראה ברדב"ז לקמן פ"ג, ה"ג. ולדעת הב"ח ל'טור' יו"ד סי' שעג, אפילו בהליכתו לבית הקברות, אסור לו להוסיף טומאה על טומאתו, כיון שאפשר לו לקבור את מתו בסוף

בבית הקברות של נכרים, למרות שכהן הוא, וענה לשואליו, קבריהם של גויים אינם מטמאים (בבא מציעא קיד, ב). (23) הלכות טומאת מת פרק א, הלכה י"ב, "ודבר זה קבלה הוא" (שם הלכה י"ג).

ד. כהן שנקנס לאהל המת או לבית הקברות בשגגה, ואחר שידע התרו בו: אם קפץ ויצא - פטור; ואם ישב שם כדי השתחויה²⁴, כמו שבארנו בענין טמאת מקדש²⁵ - הרי זה לוקה. נקנס ויצא, וחזר ונקנס ויצא, אם התרו בו על כל פעם ופעם - לוקה על כל פניסה ופניסה. וכן אם נגע במת והתרו בו, ופרש וחזר ונגע והתרו בו²⁶, אפלו מאה פעמים - לוקה על כל אחת ואחת²⁷. היה נוגע ולא פרש, או שהיה עומד בבית הקברות ונגע במתים אחרים, אף על פי שהתרו בו כמה פעמים - אינו לוקה אלא אחת; שהרי מחלל ועומד כל זמן שלא פרש²⁸.

(24) כדי לקרוא: "ויקראו אפיים ארצה על הרצפה וישתחוו, והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו" (דברי הימים ב ז, ג). (25) הלכות ביאת המקדש פרק ג, הלכה כ"ג והשווה הלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ט. ואף על פי שאין לוקין על לאו שאין בו מעשה, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ח, הלכה ב, בכל זאת, כיוון שבידו לפרוש מהטומאה ואינו פורש, הרי זה כמטמא עצמו בידיים (על פי הריטב"א למכות כא, ב הובא בכסף משנה הלכות כלאיים פרק י, הלכה ל), וראה בביאורנו להלכות נזירות פרק ה יישוב אחר לזה. ומקור הלכה זו בשבועות יז, א וכן בנזיר יז, א. (26) סמוך לנגיעתו. (27) נזיר מב, א. (28) שם עמוד ב. "ולא יחלל, במי שאינו מחולל, יצא זה שהוא מחולל ועומד", שכל זמן שהוא נוגע בטומאה הראשונה, נחשב הכול לטומאה אחת, אבל כשפירש מהטומאה וחזר ונטמא, הרי נסתלקה הטומאה הקודמת, והשנייה חוזרת וחלה (רש"י שם). והתוספות שם הסבירו: בשעה שפירש מן המת וחזר ונגע, יש כאן תוספת טומאה, שבאותה שעה שהוא מחובר למת, כל אדם שיגע בו יטמא שבעת ימים, אבל כשפירש מן המת ויגע בו אדם אחר, אינו טמא אלא טומאת ערב בלבד, נמצא בשעה שהוא נוגע במת והתרו בו אין כאן שום תוספת ואינו לוקה אלא אחת.

ה. המטמא את הפה: אם היו שניהם מזידין - הרי הפה לוקה, וזה שטמא עובר על ולפני עור לא תתן מכשל²⁹; הנה הפה שוגג, וזה שטמא מזיד - הרי זה שטמא לוקה³⁰.

(29) אבל אינו לוקה, שלא זה כולל דברים הרבה, ואין לוקים על לאו שבכללות. ומדובר, שלולא זה שטימא, לא היה הכהן יכול להגיע לטומאה כלל, אבל אם הטומאה מונחת במקום שהכהן בעצמו יכול להגיע שם, אין חבירו עובר על "ולפני עיוור" וגו', כי אין הוא אלא מסייע, ומסייע אין בו ממש (רדב"ז). (30) שנאמר: לא יטמא, ואפשר לקרוא: לא יטמא שזה מכון לטמא את חבירו, בזמן שאין אתה קורא לא יטמא, כגון שהיה הכהן שוגג, קרא בו לא

פרק ז, הלכה ח, אין הכהן מזהר עליהם, כמבואר לעיל הלכה א. ונקט רבינו: "נוגע הוא בבגדים" כי במשא ובאוהל אינם מטמאים כלל, כמבואר בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ג.

ג. וכן אם נקנס לאהל טמא שנקנסה לו הטמאה - לוקה, אף על פי שעצמה של טמאה בבית אחר¹¹. ויכר בארנו¹² כל האהלים שנקנס להן הטמאה¹³ או שתצא מהן¹⁴, ודין הסככות והפרעות¹⁵, וכל הדברים המביאין את הטמאה¹⁶ והחוצצין בפני הטמאה¹⁷, ואי זה מהן דין תורה ואי זה מהן מדבריהן¹⁸ - הכל בהלכות טמאת מת¹⁹. ושם בארנו, שאין עובדי פוכבים מטמאין באהל²⁰, ולפיכך קברותיהם טהורים²¹, ומתר לכהן לפנס לשם ולדרוך על קברותיהם²². ואינו אסור אלא שיגע בטמאה או שישאנה, כמו שבארנו שם²³.

(11) שכבר יצאה הטומאה מאוהל זה למקום אחר, שהרי נטמא האוהל ולא נטהר עד שיוזע עליו מאפר הפרה, ככתוב (במדבר יט, יח) "והיזהר על האוהל" וכו'. והתורה אמרה (שם, יד) "כל הבא אל האוהל... יטמא". (12) בהלכות טומאת מת פרק ה, הלכה י"ב. (13) שאף על פי שיצאה ממנו נטמא האוהל עד שיוזע עליו, והם: אוהלים הנעשים מבגד, או שק או כלי עץ (=פשתן הנעשה מעץ, והכתוב קוראו (יהושע ב, ו) "בפשת העץ") או עור. (14) שאין האוהל טמא מחמת הטומאה שנכנסה לתוכו, ומשיצאה הטומאה ממנו אין האוהל מטמא את הבא אליו, והם: אוהל הנעשה מנסרים של עץ או ממתכות, או שהוא בניין, כל אלה אינם מטמאים את האדם אלא בשעה שהטומאה נמצאת בהם, והאוהל עצמו לא נטמא כלל, וכשיצאה הטומאה ממנו הרי הוא טהור, כשהיה לפני הכנסת הטומאה. (15) סככות - שריגי האילנות הסוככים על הארץ; פרעות - אבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, אם הן בריאות ועומדות, הרי הן מביאות הטומאה, וחוצצות מפני הטומאה; ואם אינן ראויות לקבל מעזיבה בינונית (שעושים מקנים, ושופכים עליהם טיט מועט) אלא הן נופלות - הרי אלו מביאות מדבריהם, ואינן חוצצות (הלכות טומאת מת פרק י"ג, הלכה ב). (16) שאם האהילו על הטומאה ואדם או כלים, נטמא האדם או הכלים אף על פי שלא נגעו בטומאה. (17) אם הטומאה תחתיהם, ואדם או כלים על גביהם, הרי הם מצילים עליהם מלהיטמא, לפי שהם חוצצים בפני הטומאה. וכן אם הטומאה על גבם מבחוץ, מצילים הם על הכלים שתחתיהם מלהיטמא (שם, הלכה ג). (18) כגון, אוהל רעוע אינו חוצץ בפני הטומאה, והכלים שעל גביו מאהילים על הטומאה שמתחתיו, ונטמאו: ומביא את הטומאה מדברי סופרים (שם הלכה ב ופרק י"ב, הלכה א). (19) פרק א, הלכה י"ג. (20) אלא במגע ובמשא בלבד, "הרי הוא אומר במלחמת מדין (במדבר לא, יט) "וכל נוגע בחלל תחתטאו" ולא הזכיר שם אוהל". (21) שאין הקבר מטמא אלא מפני שהוא מאהיל על המת. (22) שהנוגע באהלם לא נטמא (יבמות סא, א) כרבי שמעון בן יוחאי, וכן עשה אליהו הנביא, שהיה עומד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(41) משנה בנזיר מז, א. (42) בכתב יד תימן: ודבר. (43) שנתקבל למשה מסיני. וב"תורות כהנים" דרשו: "לנפש לא ייטמא בעמיו (ויקרא כא, א) - בזמן שעמיו שם (=ש) אנשים) אינו מיטמא, מיטמא הוא למת מצוה", ובנזיר שם עמוד ב דרשו: "ועל כל נפשות מת לא יבוא (שם, יא) - במה הכתוב מדבר? אי ברחוקים, קל וחומר הוא, ומה כהן הדיוט... אינו מיטמא לרחוקים, כהן גדול שאינו מיטמא לקרובים אינו דין... אלא בקרובים הכתוב מדבר, ולאביו הוא דאינו מיטמא, הא מיטמא הוא למת מצוה". (44) יבמות פט, ב "קורא ואחרים עונים אותו אין זה מת מצוה".

ט. היו כהן ונזיר מהלכין בדרך ופגעו במת מצוה 20
- ותעסק בו הנזיר, לפי שאין קדשתו קדשת 21
עולם⁴⁵, ואל יטמא בו הכהן, אף על פי שהוא כהן 22
הדיוט. הנה כהן גדול וכהן הדיוט - יטמא 23
ההדיוט⁴⁶. וכל הקודם את חברו במעלה - מתאחר 24
בטמאה⁴⁷. וסגן⁴⁸ עם משוח מלחמה⁴⁹ שפגעו במת 25
מצוה - יטמא משוח מלחמה, ואל יטמא הסגן⁵⁰. 26

(45) שסתם נזירות אינה אלא שלושים יום, ואפילו היה נזיר מן הבטן ונזירותו נזירות עולם - כנזירות שמשון - אין קדשתו אלא על ידי הנזרת אביו, בניגוד לכהן הדיוט, שקדשתו באה לו מאביו (רדב"ז), ובירושלמי נזיר פרק ז, הלכה א אמרו "הגע עצמך, שהקדישו אביו מרחם? זו תורה וזו אינו תורה" - קדושת כהן מפורשת בתורה, והדרת נזיר על ידי אביו, אינה אלא הלכה מפי הקבלה. וראה הלכות נזירות פרק ב, הלכה י"ג-יד. (46) נזיר מז, א, והשווה הלכות נזירות פרק ז, הלכה י"ג. (47) ובהלכות כלי המקדש פרק ד, הלכה י"ט מונה רבינו שמונה מעלות בכהנים: כהן גדול המשוח קודם למרובה בגדים, ומרובה בגדים קודם למשוח שעבר מחמת קרי, והעובר מחמת קרי קודם לעובר מחמת מום, וזה קודם לכהן משוח מלחמה, וזה קודם לסגן וסגן קודם לקתיקון [=כן כתב רבינו גם בפירוש המשניות (בשקלים פרק ה משנה ב). אבל זה אינו בהוריות שם ולמדו רבינו גם ממה שאמרו בירושלמי שקלים פרק ה הלכה ב, שאמרכל נותן לקתליקון וקתליקון נותן לכהן גדול, הרי שקתליקון קודם לאמרכל. והוא בין הסגן לאמרכל], וזה - לאמרכל, וזה - לגזבר, וזה - לראש משמר, וזה - לראש בית אב, וזה קודם לכהן הדיוט משאר הכהנים. (48) שממנים אותו תחת הכהן הגדול, כמו המשנה למלך, והוא הנקרא סגן וגם ממונה, ועומד לימין הכהן הגדול תמיד (שם הלכה ט"ז). (49) שמושחים אותו בשמן המשחה, וממנים אותו לדבר אל העם בשעת המלחמה, ראה דברים כ, ב"ד, ולקמן הלכות מלכים פרק ז, הלכה א. (50) שהסגן ראוי לעבודת יום הכיפורים, שאם יארע פסול בכהן הגדול נכנס הסגן ומשמש תחתיו, ואילו משוח מלחמה עיקר מינויו אינו אלא למלחמה (נזיר מז, ב ובתוספות שם דיבור המתחיל משוח מלחמה).

י. נשיא⁵¹ שמת - הפל מטמאין לו, אפילו כהנים. 27
עשאוהו כמת מצוה לפל, מפני שהפל חזקין 28
בכבודו⁵². וכן הפל אוננין עליו⁵³. 29

יטמא את אחרים, ובזמן שאתה קורא בו לא יטמא, שהיה הכהן מזיר, אין אתה קורא בו לא יטמא, אלא עובר הוא על "ולפני עיוור" וגו' (רדב"ז). ומקור הדברים בתוספתא מכות פרק ג, הלכה ז: המטמא את הכהן וכו'.

ו. כהן גדול אינו מטמא לקרובים; שגאמר: לאביו 1
ולאמו לא יטמא. וכן אינו נכנס עם המת באהל³¹, 2
אפילו קרוביו; שגאמר: ועל כל נפשות מת לא יבא³². 3
הא למדת, שהוא חייב בלא יבא וחיוב בלא יטמא³³. 4
כיצד? נגע או נשא - לוקה אחת. נכנס לאהל וישב 5
שם עד שמת עליו המת; או שנכנס לשדה³⁴ תבה 6
וימגדל³⁵, ובא חברו ופרע³⁶ עליו גג השדה, שהרי 7
טמאה וביאה באין פאחד - הרי זה לוקה שתיים: 8
משום לא יבא ומשום לא יטמא³⁷. 9

(31) כשהמת באוהל. (32) בניגוד לכהן הדיוט שלא הוזהר, אלא על "לא יטמא" בלבד. (33) משום "לא יטמא". (34) מרכבה עשויה כעין ארון. "שדה ושדות" (קהל ב, ח) מפרש רש"י: "מרכבות נזיר, עגלות צב". (35) הסגורים מסביב, ומפסיקים בינו ובין הטומאה. (36) סתר וגילה. (37) ומדובר, שסייע אף הוא להסיר הגג, והתרו בו שלא יסיר, כי אם לא כן אינו לוקה, שהרי לא עשה מעשה (נזיר מג, א ובתוספות שם דיבור המתחיל כגון שנכנס). ובהלכות נזירות פרק ה, הלכה י"ח מסיים רבינו: "אבל אם נכנס כדרכו, טומאתו קודמת לביאתו, שמאותו זמן שנכנס חוטמו או אצבעות רגליו נטמא (=שאוהל המת כאילו מלא טומאה הוא, וכאילו נגע חוטמו בטומאה), ואינו חייב משום ביאה עד שיבוא כולו", נמצא שהוא מחולל ועומד משום "לא יטמא" ואין איסור "לא יבוא" חל עליו. וכל זה בכהן גדול, שהוזהר על "לא יבוא", אבל כהן הדיוט שנכנס לאוהל בשידה ופרעו עליו הגג, אינו חייב אלא אחת, שאינו מוזהר אלא על "לא יטמא" בלבד.

ז. נטמא מקדם³⁸ ואחר פה נכנס לאהל, אם התרו 10
בו³⁹ - לוקה אף על הביאה⁴⁰. 11

(38) שנגע במת או נשא. (39) משום "לא יבוא". (40) שמאחר שפירש מהטומאה הקודמת לוקה גם על השנייה, כמבואר לעיל הלכה ד, לגבי כהן הדיוט, אלא, שבכהן הדיוט צריך להתרות בו משום "לא יטמא", כי אם התרו בו משום "לא יבוא" לא ילקה, שאין הוא מוזהר עליו, ואין התראה מועילה, אם לא יזהירו אותו בלאו הראוי לו (רדב"ז), וראה בתוספות מועד קטן, ב, ב דיבור המתחיל משום מאי מתרינן.

ח. כהן שפגע במת מצוה בדרך - הרי זה מטמא 12
לו. אפילו כהן גדול חייב להטמא לו ולקברו⁴¹. ואי 13
היה מת מצוה? אחד ממשאל שהיה משלף בדרך 14
ואין לו קוברין. דבר⁴² זה הלכה מפי הקבלה⁴³. במה 15
דברים אמורים? פשהיה הפהן לבדו ואין עמו אחר, 16
ואפילו קרא שם בדרך ואין לו עונה; אבל אם 17
פשיקרא אחרים עונים אותו - אין זה מת מצוה, 18
אלא יקרא לאחרים ויבואו ויעסקו בו⁴⁴. 19

או שְׁנַטְמָא בְּדָם תְּבוּסָה⁶³, או בְּגוֹלָל וּבְדוֹפֶק⁶⁴
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִידוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן
אֲבוֹת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת טָמְאָת
מֵת⁶⁵. אֲבָל אִם נִכְנַס לְבֵית הַקְּבֻרוֹת - לֹקֶה מִן
הַתּוֹרָה⁶⁶.

מדבריהם. כדי שלא יתרגלו אוכלי טהרות להתקרב לו,
ויסברו שלא אהילו, ויש לחוש שמא יפשוטו יד ויאהילו
ולא ירגישו (סוטה מד, א וברש"י), והשווה הלכות קריאת
שמע פרק ג, הלכה ב. והוא הדין לקבר שתופס ארבע אמות,
אם לא עשו מחיצות סביבותיו להיכר, כמבואר בסוטה שם
(רדב"י). וראה ברש"י לכבא בתרא יב, א דיבור המתחיל
פרץ. (61) שדה שנחרש בה קבר ואבדו עצמות בעפרה,
והיא מטמאה מאה אמות מהקבר לכל רוח, שמא התגלגלה
עצם כשעורה על ידי החרישה (אהלות פרק י"ז, משנה א).
(62) שגזרו טומאה על גושה ועל אווירה (שבת טו, ב
והלכות טומאת מת פרק י"א, הלכה י"א). (63) לשון
תערובת. שוב דם מהגוף בשעת מיתה מקצת רביעית מחיים
(=שאינה מטמאה) והשאר לאחר מיתה (אהלות פרק ב,
משנה ב). (64) גולל - אבן גדולה, שסוממים בה פי הקבר
למלעלה; דופק - שתי אבנים גדולות מזה ומזה, שהגולל
נשען עליהן, ונקראו כך, על שהן דוחקות ודופקות המת
סביב, מלשון "ודפקום יום אחד" (אהלות פרק ב, משנה ד).
(65) פרק ב, הלכה י"ג-ט"ז. (66) שהרי הוא מאהיל על
הקבר, והקבר מטמא באוהל, ככתוב (במדבר יט, טז) "או
במת... או בקבר" וראה הלכות טומאת מת פרק ב, הלכה
טו. וכתב הרדב"י: אין זה אלא כשאין שם דרך להיכנס אלא
על הקברות, אבל אם יש דרך להיכנס לבית הקברות ולא
יאהיל על הקבר ממש, אינו לוקה דין תורה, ואם עבר בתוך
ארבע אמותיו לוקה מדבריהם, ומחוץ לארבע אמותיו לא
נטמא כלל.

יד. מֵתָר לִכְהֵן לְהַטְמִיא בְּבֵית הַפֶּרֶס אוּ בְּחוּצָה¹⁷
לְאַרְץ לְדַבֵּר מַצּוֹה, בְּזִמְן שָׁאִין שָׁם דֶּרֶךְ אֶלָּא הִיא.¹⁸
כְּגוֹן שֶׁהֵלֶךְ לְשֹׂא אִשָּׁה אוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה¹⁹. אֵף עַל פִּי
שֵׁשׁ שָׁם מִי שֶׁיִּלְמְדוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - לֹא מִן הַכֹּל
אָדָם זֹכֶה לְלַמֵּד. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטֻמְאָה מִדְּבָרֵיהֶם²¹
לְכַבּוֹד הַקְּרִיּוֹת²². מֵיָּצֵד? אֲבָל שֶׁהֵלֶךְ בְּבֵית הַפֶּרֶס -
הַכֹּל הוֹלְכִין אַחֲרָיו שָׁם לְנַחֲמוֹ. וְכֵן מְדַלְּגִין²³ עַל
גְּבֵי אֲרוֹנוֹת שֶׁל מֵתִים לְקִרְאָת מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל²⁴. וְאַפְלוּ
מַלְכֵי עוֹבְדֵי פֹכְבִּים, כְּדִי לְהַבְחִין בֵּינָם לְבִין מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁיִּחְזֹר כְּבוֹדָן לְמִקְוִיָּה²⁵. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
בָּזָה. וְכֵן מְטַמֵּא בְּטֻמְאָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם לְדוֹן עִם
הָעוֹבְדֵי פֹכְבִּים וְלַעֲרֹעַ²⁶ עֲמָהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצִּיל
מִיָּדָם²⁷. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בָּזָה²⁸.
29

(67) עבודה זרה יג, א "מעשה ביוסף הכהן שהלך לצידן
ללמוד תורה", וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ללמוד
תורה, שאינו מותר לצאת לחוץ-לארץ, אלא כשדעתו לחזור
לארץ-ישראל, אבל אם אין דעתו לחזור הרי אמרו (כתובות
קיא, א): "אם אחיו של זה (היבס) נשא גויה ומת (שהלך

(51) ראש הסנהדרין, וכדברי רבינו בהלכות סנהדרין פרק א,
הלכה ג: "הוא ראש הישיבה והוא שקוראים אותו החכמים
נשיא בכל מקום". (52) פסחים ע, ב "דמית נשיא" ומפרש
רש"י: ומצוה לכל ישראל להתעסק בו. ובירושלמי נזיר פרק
ז, הלכה א אמרו: כשנפטר רבי יהודה הנשיא, הכריז רבי
ינאי: "אין כהונה היום". ואפילו על אחותו של נשיא
שנפטר אמרו שם: "במיתתם עשו אותם כמת מצוה", לפי
שאין כבוד הנשיא ביורשים וקרובים בלבד, אלא בכל אדם,
שכולם כקרוביו (כסף משנה). ובכתובות קג, ב שנינו:
"אותו היום שמת רבי בטלה קדושה" ומפרש רבי חיים כהן
בתוספות שם, שהכוונה לקדושת כהונה, והיה אומר:
"אלמלי הייתי כשנפטר רבינו תם הייתי מיטמא לו".
(53) שביום מיתתו עד לקבורתו אין אוכלים בשר ולא שותים
יין, כדין האונן המבואר לקמן פרק ד, הלכה ו. ובירושלמי
שם, בקשר לתלמידים כהנים שנטמאו לרובם, ואכלו בשר
ושתו יין, התפלא רבי חמא ואמר: "אם אכלים אתם למה
אכלתם בשר ושתיתם יין"! ואמרו בירושלמי חגיגה פרק ב,
הלכה ג: "דוד מת בעצרת והיו כל ישראל אוננים והקריבו
למחר".

1 יא. בְּנוֹת אֶהֱרֵן לֹא הִזְהִירוּ עַל טָמְאָת מֵת. שְׁנֹאֲמַר:
2 אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֵן - וְלֹא בְּנוֹת אֶהֱרֵן⁵⁴. וְכֵן
3 הַחֲלָלִים⁵⁵ מִתְּרִין לְהַטְמִיא. שְׁנֹאֲמַר: בְּנֵי אֶהֱרֵן - עַד
4 שִׁיָּהוּ בְּכַהֲנָם⁵⁶.

(54) קידושין לה, ב. (55) שנולדו מגרושה לכהן.
(56) השווה הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה י: "אבל
חלל... הרי הוא כזר... ומיטמא למתים, שנאמר: אמור אל
הכהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו
בכיהונם", ומקורו ב"תורת כהנים" שם: "בני אהרן, יכול
חללים? תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים, ומניין לרבות
בעלי מומים, תלמוד לומר בני אהרן", שהרי הם בכיהונם
לענין אכילת קדשים, ככתוב בויקרא כא, כב, בניגוד לחלל
שאסור באכילת קדשים, שהרי הוא "כזר לכל דבר" (הלכות
תרומות פרק ו, הלכה ז, וכן בהלכות איסורי ביאה שם).
וראה הלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ח.

5 יב. כִּהֵן קָטָן - הָרִי הַגְּדוֹלִים מְזַהְרִים שֶׁלֹּא
6 יִטְמְאוּהוּ⁵⁷. וְאִם פֹּא לְהַטְמִיא מַעֲצָמוֹ - אֵין בֵּית דִּין
7 מַצִּוִּין עָלָיו לְהַפְרִישׁוֹ⁵⁸. אֲבָל אֲבִיו צָרִיךְ לְחַנְכוֹ
8 בְּקִדְשָׁה⁵⁹.

(57) יבמות קיד, א שנאמר: "ואמרת אליהם" - להזהיר
גדולים על הקטנים, שלא יטמאוהו בידיים, כמבואר שם.
(58) כלל הוא: קטן אוכל נבילות אין בית דין מצווה
להפרישו (שם). והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י"ז,
הלכה כ"ז. (59) בקדושת כהונה וכן בקדושת כל המצוות,
משום שנאמר (משלי כב, ו): חנוך לנער על פי דרכו,
וכדברי רבינו שם הלכה כ"ח.

9 יג. מֵת תּוֹפֵשׁ אֲרֻבַּע אֲמוֹת שָׁלוּ לְטֻמְאָה⁶⁰. וְכָל כִּהֵן
10 שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ אֲרֻבַּע אֲמוֹת - מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מְרִידוֹת.
11 וְכֵן אִם נִכְנַס לְבֵית הַפֶּרֶס⁶¹, אוּ יָצָא חוּצָה לְאַרְץ⁶²,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מדגיש: כל העושה תכריכין נאים למת וחשובים, מכירים בו שהוא מודה בתחיית המתים, ותבוא עליו ברכה. (11) מחמת הבערות, והכוונה לעניים חיים שלא יתיישו (מועד קטן כז, א).

ב. ואסור לקבר בתכריכין של משי ובגדים המזהבין
הרקומין, אפלו לנשיא שפישראל; שזזהו גסות
הרוח, והשחתה¹³, ומעשה עובדי פוכבים.
וסובלין¹⁴ את המת¹⁵ על הפתה¹⁶ עד בית הקברות.

(12) בכת"י תימן: שזו. (13) השחתת כלים, שכל המשבר כלים וקורע בגדים, עובר ב"לא תשחית", כמבואר לקמן הל' מלכים פ"ז ה"י. ולשון רבינו לקמן פ"ד, הכ"ה: "מוטב לתת לעניים ואל יסליכם לרימה ותולעה" וכו'. (14) נושאים. (15) מוטל על מיטתו. (16) ולא על סוסים, כי כן נמצא בדרשות ר"י אבן שועיב, פ' ויחי בשם הרמב"ן, שלא לישא בבהמות כ"אם על כתף, ככתוב (בראשית נ, יג): "וישאו אותו בניו ארצה כנען", כי הצורך לשאתו על סוסים הוא עונש, ככתוב (מלכים ב' יד, כ) "וישאו אותו על הסוסים", וכן בדברי הימים (ב כה, כז-כח) "וימעת אשר סר אמציהו... וישאוהו על הסוסים" (צינוי מהר"ן).

ג. ונושאי המטה אסורין בנעילת הסנדל, שפא
תפסק רצועה מסנדלו של אחד מהן, ונמצא מתעקב
מן המצוה¹⁷.

(17) ירושלמי ברכות פ"ג, ה"א. וזה דוקא בזמנם שהיו להם כתפים מיוחדים לשאת המיטה. אבל בזמננו, שהכל מסייעים לישא, אין איסור בנעילת סנדל (כסף-משנה), וכן ביו"ד סי' שנח סעיף ג.

ד. וחופרין בעפר מערות¹⁸, ועושין פוה¹⁹ בצד
המערה, וקוברין אותו בו ופניו למעלה²⁰, ומחזירין
העפר והאבנים עליו. ויש להן²¹ לקבר בארון של
עץ. והמלוין אותו אומרין לו: לך בשלום²².
שנאמר: ואתה תבוא אל אבותיך בשלום. ומצינין
את כל בית הקברות²³, ובנין נפש²⁴ על הקבר.
והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהם,
שדבריהם הם זכרונם²⁵. ולא יפנה אדם לבקר
הקברות²⁶.

(18) ירושלמי מו"ק פ"א, ה"ה: "בראשונה היו קוברים אותו במהורות", כדי שיתאכל הבשר מהר. (19) חלל מארך וצר בכותל המערה, כמין ארגז (מו"ק פ"א מ"א, וב"תפארת ישראל" שם). וראה בבא-בבא ק"ב. (20) שם עד, א "וגנו אפרקיד". ובירושלמי נזיר פ"ט ה"ג: איזהו מושכב כדרכו? רגליו מופשטות וידיה על לבו. (21) מותר להם, אבל לכתחילה אין לקברו בארון, ובירושלמי כלאים פ"ט ה"ג, מצינו שרבינו הקדוש צוה: אל תרבו עלי תכריכין, ויהא ארוני נקוב בארץ, למדנו שמצוה מן המובחר בעפר ממש (רדב"ז). רמז לזה: "הכל היה מן העפר, והכל שב אל העפר" (קהלת ג, כ) וכפירוש הרמב"ן ב"תורת האדם" שהקבורה בקרקע מצוה, ואפילו בחוץ לארץ (ביאור הגר"א

1 מארץ ישראל לחו"ל, וכאילו נשא גוייה), ברוך המקום שהרגו והוא ירד אחריו"? וכן בהלכות מלכים פרק ה, הלכה ט. (68) ברכות יט, ב שגדול כבוד הבריות ודוחה לא-תעשה של דבריהם. (69) קופצים ודורכים, ורש"י שם מפרש: מדלגים מארון לארון. (70) לקבל פניהם ולראות בכבודם. (71) כלשון הגמרא שם: "שאם יזכה יבחי" ומפרש רש"י (שם ט, ב) "שאם יזכה לעולם הבא, לראות גדולתם של ישראל, יבחי" כמה הרבה גדולתם יותר על האומות עכשיו". וטומאת ארון אינה אלא מדבריהם, כי דבר תורה אוהל שיש בו חלל טפח חוצץ בפני הטומאה, ושאינו בו חלל טפח אינו חוצץ, שנקראת "טומאה רצוצה" ובוקעת ועולה. ורוב ארונות יש בהם חלל טפח, וגזור על שיש בהם משום שאין בהם, ומשום כבוד מלכים לא גזרו חכמים (שם יט, ב). (72) להגיש ערעור בבית משפטם על נכסים שמחזיק בהם הגוי והם שלו. (73) מציל את שלו, שגזלו ממנו, ולא לעשות סחורה בתחילה (עבודה זרה יג, א וכן בעירובין מז, א). (74) ראה שמחות פרק ד, הלכה כ"ה: "לדיני ממונות ולדיני נפשות, לקדש את החודש, ולעבר את השנה".

פרק רביעי

(1) מתבאר בו מנהג ישראל במתים ובקבורה. שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבר. דין מי שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, דברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון לאבל.

א. מנהג ישראל במתים ובקבורה כן הוא:
מאמצין² עיניו של מת³. ואם נפתח פיו - קושרין
את לחייו. ופוקקין⁴ את נקביו⁵ אחר שמדיחין
אותו⁶. וסכין אותו במיגי בשמים⁷. וגוזזין שערו.
ומלבישין אותו תכריכין תפורין בחוט⁸ של פשתן
לבנים⁹. ולא יהיו דמיהן יקרים. ונהגו חכמים
בסדר שוה זה, שלא לביש את מי שאין לו¹⁰.
ומכסין פני המת, שלא לביש את העניים שפניהם
משחרין ברעב¹¹.

(2) סוגרים. ולשון המשנה (שבת פכ"ג, מ"ה) מעמצין, מלשון "ועוצם עיניו" (ישעיה לג, טו). (3) כענין שנאמר (בראשית מז, ד) "ויוסף ישית ידו על עיניו". (4) סותמים. (5) שלא יכנס בהם הרוח ויתפח (פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שנב). (6) להעביר ממנו וזהמתו, כדי שלא יקוץ העם בטלטולו (בית יוסף' שם). (7) כדי שיבוא בטהרה למנוחה, כדרך שהיה רגיל לילך בכל שבת לבית הכנסת (פרישה' שם). ולדעת הרדב"ז קיבל רבינו כל המנהג הזה מהגאונים בתשובותיהם. (8) ובכתב"ד תימן, תיבה זו איננה. (9) ירושלמי כלאים פרק ט הלכה ג, בצוואתו של רבי יאשיה. (10) מועד קטן כז, ב: "עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו ויצא בכלי פשתן, ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן". וכתב הרדב"ז: עכשיו נהגו בתכריכין של מנה (=מאה זוז), וסמכו על מה שאמרו (כתובות קיא, ב): "עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם", ואין חוששים לתקנת העניים, שמי שאין ידו משגת הרי הוא מוטל על הציבור ויקברו אותו לפי כבודו. ובינמוקי יוסף' למו"ק שם,

(רש"י שם). (37) שעליו לעסוק בצרכי המת וקבורתו, ולא להמשיך באכילה ושתיה יתירה (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). (38) ברכת המוציא. (39) ברכת המזון. (40) אין צריך שיברכו לו אחרים ברכת המזון. (41) אינו מצטרף על שלשה לברך ברכת המזון בזימון (רש"י לברכות יח, א). (42) אע"פ שמצוות אלו יש בהן קבלת עול מלכות שמים - פטור מהן, הואיל וטרוד בקבורת מתו, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. (43) שם. וברושלמי שם פ"ג ה"א, שנינו: "אם רצה להחמיר על עצמו אין שומעים לו, למה? מפני כבודו של מת, או משום שאין לו מי שישא משאו". ומפרש ה"פני משה" מפני כבודו של מת: שמראה עצמו שאינו חשוב בעיניו להתאבל עליו. ולפי זה, אפילו יש מי שיעסוק בקבורתו, אסור לו להחמיר על עצמו. ובמסכת שמחות פ"ה ה"א, הזכירו רק טעם זה. וראה באו"ח סי' עא סעיף א: "ואם יש לו מי שישתדל בשבילו בצרכי קבורה ורצה להחמיר על עצמו... אין מוחים בידו". ועל זה סומכים האוננים, שהולכים לבית הכנסת ומתפללים, במקום שיש מתעסקים ומשמרים המת (ט"ז שם). (44) שאינו טרוד בה בצרכי קבורת המת, שהרי אסור לקברו בשבת, וגם אין מתאבלים בה, כמו שאמרו (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה) "ברכת ה' היא תעשיר - זו ברכת שבת; ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות". (45) שדברים שבצנעה נוהגת בהם אבילות בשבת, כמבואר לקמן פ"ה ה"א, ואפילו האונן אסור בתשמיש, שיש בזה משום "שמחה יתירה וחוצפה" (תוספות למו"ק כג, ב ד"ה ואינו אוכל). כל דיני אבילות מיום המיתה עד לקבורה נקראים: דיני אנינות. ושאר פרטי דיני האנינות, כתבם רבינו בהל' מעשר שני פ"ג, ה"ה. (46) לשנות הרבה לרויה, שמה ישתכר ויסיה דעתו מהאבילות (כתובות ח, ב) "התחילו היו שותים ומשתכרים - החזירו הדבר ליושנו". ומפרש הרמב"ם, שלא ישתו אלא בתוך הסעודה, שאינו משכר.

ז. אין משהין את המת⁴⁷, אלא מדיחין⁴⁸ מטומו מיד. ²⁵
וְכָל הַמְדִּיחָה מִטָּהוּ - הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ⁴⁹. וְעַל אֲבִיו ²⁶
וְעַל אִמּוֹ - הָרִי זֶה מְגַנֵּה⁵⁰. ²⁷

(47) מלקבורו. (48) ממחרים להוציא. (49) מו"ק כב, א. (50) שם. וכתב הש"ך יו"ד סי' שנו סק"א, לפי שאין דרך להספיד ולהתאבל הרבה על שאר קרוביו, לפיכך יותר כבוד הוא להם שיקברו במהרה, משישתהו הרבה ולא יספדום, אבל על אביו ואמו שחייב להספידם ולקונן עליהם הרבה, הממרה להוציאם הוא מגונה.

ח. הִיָּה עָרֵב שֶׁבֶת או עָרֵב יוֹם טוֹב, או שֶׁהָיָה ²⁸
גִּשְׁמִים מְזַלְפִּין עַל הַמָּטָה - מֵתָּה; שְׁלֹא מֵהָרָא אֱלָא ²⁹
לְכַבֵּד אֲבִיו וְאִמּוֹ⁵¹. וְכָל הַמְלִין אֶת מֵתוֹ - עוֹבֵר ³⁰
בְּלֹא תַעֲשֶׂה⁵², אֱלָא אִם כֵּן הָלִינוּ לְכַבֵּדוֹ וְלִהְיוֹת ³¹
צָרִיקוֹ⁵³. ³²

(51) שם, ובשמחות פ"ט. (52) של "לא תלין נבלתו על העץ" (דברים כא, כג), ונאמר שם: כי קבור תקברנו - לרבות כל המתים, אפילו אינם הרוגי בית-דין (סנהדרין מו, ב). (53) שם עמ' א. וכתב הרדב"ז בתשובותיו סימן שיא,

ליו"ד סי' שסב ס"ק ג). וביו"ד סי' שסג סעיף א, מעיר: יש נוהגים לתת מעפר א"י בקבר, שעפר א"י מכפר, ככתוב: וכפר אדמתו עמו. וראה מדרש תנחומא פ' ויחי אות ג. (22) מועד קטן כט, א. (23) בדפוס וניציאה ש"א, וכן בכת"י תימן: את הקברות. סדים את הקברות בסיד, כדי שלא יגשו שם אוכלי תרומה, רמז לדבר (יחזקאל לט, טו) "וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון" (מו"ק ה, א). (24) מצבה לזכרון, שקלים פ"ב מ"ה. (25) ירושלמי שם, ומפרש ה"פני משה": דבריהם שמינחים לעולם, מה שחידשו בדברי תורה - הם זכרונם. (26) לפקוד בזה את זכרם, כי אין צורך בזה. הם נזכרים ע"י דבריהם ומעשיהם הטובים (ריב"ש הובא בכסף-משנה).

ה. הַגּוֹסֵס²⁷ - הָרִי הוּא פָּחִי לְכָל דָּבָר²⁸. אֵין קוֹשְׁרִין ¹
לְחַיּוֹ, וְאֵין פּוֹקְקִין נִקְבִּיו, וְאֵין מְדִיחִין פְּלִי מִתְּכֹת ²
וְכָלִי מִקֶּר עַל טְבוּרוֹ שְׁלֹא יִתְפַּח, וְלֹא סָכִין אוֹתוֹ, ³
וְלֹא מְדִיחִין אוֹתוֹ, וְלֹא מְטִילִין אוֹתוֹ עַל הַחֹלֶץ²⁹ וְלֹא ⁴
עַל הַמְּלָח, עַד שֶׁעָה שְׁמִימוֹת. וְהַנּוֹגֵעַ בוֹ - הָרִי זֶה ⁵
שׁוֹפֵף דָּמִים³⁰. לָמָּה זֶה דּוֹמָה? לָמָּה שֶׁמְטַפֵּטֵף, פִּינִין ⁶
שִׁינֵּעַ בוֹ אָדָם יָכֶּה. וְכָל הַמֵּאֲמִין עֵינָיו עִם יִצְיָאָה ⁷
נֶפֶשׁ - הָרִי זֶה שׁוֹפֵף דָּמִים³¹; אֱלָא יִשְׁהָא מַעֲט, ⁸
שְׁמָא נִתְעַלֵּף³². וְכֵן אֵין קוֹרְעִין עָלָיו, וְלֹא חוֹלְצִין ⁹
כְּתֵף³³, וְלֹא מְסַפִּידִין, וְלֹא מְכַנִּיסִין עִמּוֹ אֶרֶן ¹⁰
וְתַכְרִיכִין בְּבִית³⁴ עַד שְׁמִימוֹת. ¹¹

(27) חולה הנוטה למות. (28) שמחות פ"א, ה"א. והרי"ף למו"ק פ"ג מביא ברייתא זו, ומפרש ה'נמוקי יוסף' שם: לכל דבר - ליתן גט, ולמתנה, וכהן רשאי להכנס לביתו, אע"פ שרוב גוססים למיתה. (29) שלא יסריח. (30) שהוא מקרב את מיתתו. (31) שבת קנא, ב. (32) ועדיין חי הוא. (33) "חולץ כתפו ומוציא זרועיו מן הקרע של חלוק, ונמצא זרועו עם כתפו מגולין" (רי"ף למו"ק פ"ג, לדף כב), וראה לקמן פ"ח, הלכה ג. (34) שלא להבעיתו ותתקרב מיתתו (שמחות שם ה"ה).

ו. מִי שֶׁמָּתוּ מִטָּל לְפָנָיו - אוֹכֵל בְּבֵית אַחֵר³⁵. אֵין ¹²
לוֹ בֵּית אַחֵר - עוֹשֶׂה מַחֲיָצָה וְאוֹכֵל. אֵין לוֹ דָּבָר ¹³
לַעֲשׂוֹת מַחֲיָצָה - מִחֲזִיר פָּנָיו וְאוֹכֵל. וְכֵן כֶּף וְכֵן ¹⁴
כֶּף אֵינוֹ מְסַבֵּב³⁶ וְאוֹכֵל, וְלֹא אוֹכֵל בֶּשָׂר וְלֹא שׁוֹתֶה ¹⁵
יֵין³⁷. וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ³⁸ וְאֵינוֹ מְזַמֵּן³⁹, וְאֵין מְבָרֵכִין ¹⁶
עָלָיו⁴⁰ וְאֵין מְזַמֵּנִין עָלָיו⁴¹. וּפְטוּר מִקְרִיאַת שְׁמַע ¹⁷
וּמִן הַתְּפִלָּה וּמִתְּפִלִּין⁴² וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֱמוּרוֹת ¹⁸
בַּתּוֹרָה⁴³. בְּשַׁבָּת⁴⁴ - מְסַב, וְאוֹכֵל בֶּשָׂר וְשׁוֹתֶה יֵין, ¹⁹
וּמְבָרֵךְ וּמְזַמֵּן, וּמְבָרֵכִין עָלָיו וּמְזַמֵּנִין עָלָיו. וְחַיֵּב ²⁰
בְּכָל מִצְוֹת הָאֱמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, חוּץ מִתְּשַׁמִּישׁ ²¹
הַמָּטָה⁴⁵. נִקְבֵּר הַמֵּת - הָרִי זֶה מֵתָּה לְאָכֵל בֶּשָׂר ²²
וְלִשְׁתּוֹת יֵין מַעֲט, כְּדִי לְשׁוֹת אֲכִילָה שְׁבִמְעִיו, אֲבָל ²³
לֹא לָרוֹת⁴⁶. ²⁴

(35) שלא יהא נראה כ"לועז לרש" (ברכות יז, ב וברש"י). (36) כדרך המסובים בחשיבות, על צדו השמאלי ועל מיטה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שותפים או אחים שאירע אבל לאחד מהם - מה דין חנותם המשותפת. שאילת שלום לאבל מהתחלת ימי אבלו, עד תום י"ב חודש לאבל אביו ואמו.

א. אלו דברים שהאבל אסור בהן ביום ראשון מן התורה, ובשאר ימים מדבריהם: אסור לספור, ולכבס, ולרחץ, ולסוך³, ולשמש מטתו, ולנעל את הסנדל, ולעשות מלאכה, ולקרות בדברי תורה, ולזקוף את המטה⁴, ולפרע את ראשו⁵, ולשאל שלום. הכל אחד עשר דבר⁶.

(2) רבינו לשיטתו, שאין אבילות מן התורה אלא ביום ראשון, שהוא יום המיתה ויום הקבורה, כדבריו לעיל פ"א ה"א. (3) בשמן מבושם, שסכים בו אחר הרחיצה, כמבואר להלן ה"ג. (4) שכל המיטות שיש לו בתוך ביתו, חייב להפכן ראשן למטה, ורגליהן למעלה, ראה להלן ה"ח. (5) לגלות, שחייב בעטיפת הראש, כלהלן ה"ט. (6) וכולם מתבארים והולכים בפרק זה.

ב. ומניין שהאבל אסור בתספורת? שהרי הזהיר בני אהרן: ראשיכם אל תפרעו⁷. מפלל שפל המתאבל אסור לספור שעריו, אלא מגדל פרע⁸. וכשם שאסור לגלח שער ראשו, כך אסור לגלח שער זקנו וכל שער שיש בו⁹. אחד המגלח¹⁰ ואחד המתגלח¹¹. ה"ה מגלח ושמע שמת אביו - משלים תגלחת שעריו. אחד המגלח ואחד המתגלח¹². וכן אסור לגלח שפה, ולטל צפרניו בכלי¹³; אבל פשניו, או שנוטל צפרן בצפרן - מתיר¹⁴.

(7) אל תגדלו שיער, כשמתו אחיהם נדב ואביהוא. (8) מועד קטן יד, ב. וטעם ההבדל בין בני אהרן לשאר האבלים, שגידול שיער נחשב לניווול וצער, ואין זה כבוד לבני אהרן שיראו מנוולים לפני העם, הואיל ו"שמן משחת ה'" עליהם, ככתוב שם ז. וכנראה שמשח נצטווה מפי ה' כ"הוראת שעה", שבני אהרן ישתוו בזה לאביהם שהוא כהן גדול, שאינו מיטמא לקרוביו, ואינו נוהג דיני אבל (ראה שם כא, י), והכל שלא לערבב שמחתו של מקום בימי המילואים (רמב"ן שם), וראה לקמן פ"ו, ה"ב. (9) שמחות פ"ז. וכן ב'תוספות' ליבמות מג, א ד"ה במקום שמותר. (10) אם הוא אבל, אינו יכול לגלח אחרים. (11) אם הוא אבל, לא יניח את המגלח שיגלחו, שאסור לסייע בידי עוברי עבירה (רדב"ז). והשווה ה' נזירות פ"ה, ה"א. (12) שמחות פ"ה ה"ח, משום כבוד הבריות. ולפיכך מותר, אפילו כשהמגלח הוא אבל. וכן בירושלמי שבת פ"א ה"ב, ולפיכך אם היה בעיר ספר אחר שאינו אבל, יגמור השני ולא האבל (י"ד סי' שץ, סעיף ב). (13) מו"ק יח, א. "ובגנוסטר אסור". ומפרש הסמ"ג (עשין דרבנן ב): גנוסטר - מספרים, והוא הדין בתער. ואע"פ שבמו"ק שם אמרו: "ביקשו ממנו שפה (המעכבת את האכילה) והתיר להם" = לגלח, אין זה אלא בחול המועד, אבל באבילות אסור בכל פנים, וראה ה' י"ט פ"ז, ה"כ. (14) מועד קטן, שם.

ג. ומניין שהאבל אסור לכבס בגדיו ולרחץ גופו?

דוקא אם הלין אותו כל הלילה עד הבוקר עובר בלאו, אבל מקצת הלילה אין בו אפילו איסור, אלא כדי להיות משובח, יש למהר להוציאו. ובזה פ' אמור דף פח, ב מבואר דשיעור "לא תלין" - הוא כ"ד שעות כשיעור יום ולילה.

ט. האבל ביום ראשון בלבד⁵⁴ - אסור להניח תפלין ולאכל משלו, וחיב לישב על מטה כפורה⁵⁵. ובשאר ימי האבל - מתיר לו לאכל משלו, ולישב על גבי מפין⁵⁶ או קרקע⁵⁷, ומניח תפלין. ומניין שהוא אסור ביום ראשון להניח תפלין? שהרי נאמר ליחזקאל: פארך⁵⁸ חבוש עליך. מפלל שפל העם אסורין⁵⁹. ונאמר לו: ולחם אנשים לא תאכל. מפלל שפל העם אוכלין משל אחרים ביום ראשון, ואסורין לאכל משל עצמן⁶⁰.

(54) שזהו עיקר האבילות, ככתוב (עמוס ח, י) "ושמתי כאבל יחיד ואחריתה כיום מר" (מו"ק כא, א). (55) הופך אותה, פניה למטה ורגליה למעלה (שם טו, ובר"ן). וב'טור' יו"ד סי' שפז גורס בדברי רבינו: וחיב לישון על מיטה כפורה. (56) מצע גס, כעין מחצלת של קנים. (57) ואינו חייב לישב על מיטה כפורה, ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, אמרו: "וישבו אתו לארץ (איוב ב, יג) - על הארץ אין כתיב כאן, אלא לארץ: דבר שהוא סמוך לארץ, מכאן שהיו ישנים על מיטות כפורות". ושוב אמרו שם: "אמר איני כופה את המיטה, הרי אני ישן ע"ג הספסל, אין שומעים לו". וראה בבאורנו לקמן פ"ה ה"ח, מקורות נוספים לכפיית המיטה. (58) פאר - אלו התפלין, ובתרגום יונתן שם: טוטפתן יהיון עלך. (59) מו"ק טו, א. שכן הכתוב מונה שם הרבה דברים, שעליו לנהוג בהם, בניגוד לשאר אבלים, והוא מזהירו: "ולא תספור ולא תבכה... מתים אבל לא תעשה... ונעליך תשים ברגלך". ובכתובות ו, ב פטרו אבל מתפילין, שנאמר בהן: פאר, ומפרש רש"י: "ואבל מעולל בעפר קרנו וראשו, ואין זה פאר לתפילין". ורש"י לסוכה כה, א מוסיף: "וכשמתפאר, מראה בעצמו שאינו אבל". (60) מו"ק כז, ב. וסובר רבינו, שכל הסעודות של אותו היום אינן משלו, וכן דעת ה'תוספות' שם ד"ה יום ראשון. וב'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שעח מטעים: כי האבל דואג ונאנח על מתו ואינו חושש לאכול, כי רצונו למות כמו שמת קרובו, על כן ציוו על שכיניו שיאכילוהו משלהם. ובירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "תבוא מאירה (קללה) לשכנים שהצריכוהו לאכול משלו ולעשות מלאכה" (לפי נוסח הרא"ש). ולדעת הרא"ש שם אות פט, אין האיסור אלא בסעודה ראשונה, אבל שאר הארוחות שבאותו יום מותר לו לאכלן משלו. וכן פסק השו"ע יו"ד סימן שעח, סעיף א. וב'הגהות מיימוניות' הביאו, שרבינו נתנאל היה יושב בתענית, וסמך לדבריו: לא תאכלו על הדם, ובליילה היה סועד משלו.

פרק חמישי

(1) הדברים שהאבל אסור בהם ביום הראשון מן התורה; ובשאר הימים מדבריהם. ההבדל בין שלושת ימים הראשונים לשאר ימי השבעה - לעניין עשיית מלאכה.

27) כשמתה עליו אשתו. (28) בניגוד לשאר אבלי, כי יחזקאל שימש בזה למופת, שבבוא ימי החורבן על ישראל, לא יתאבלו ולא יבכו, מרוב בהלה ותדהמה, כמפורש שם כד. (29) מו"ק טו, ב. וכל זה בסנדל של עור, אבל בשל עץ או של לבד מותר, שאין מנעל אלא של עור (יו"ד סי' שפב, סעיף א) והשווה הל' שביתת עשור פ"ג, ה"ז. (30) שקשה לו ללכת יחף. (31) לעיר. (32) מו"ק טו, ב. ובשמות פ"ה, ה"י. והשווה הל' תעניות פ"ג, ה"ד.

ז. רמז ל'אבל' ש'אסור' ב'עשית' מ'לאכה, זה ש'נאמר':
והפכתי חגיכם ל'אבל'. מה חג אסור ב'עשית' מ'לאכה,
אף אבל אסור ב'עשית' מ'לאכה. וכן ש'הוא אסור
ב'עשית' מ'לאכה, כך הוא אסור לשא ולתן.
בסחורה, ולילך ממדינה למדינה בסחורה.

33) מו"ק שם, ומתוך שאין זו ראייה גמורה, שהרי לא כל מה שאסור בחג אסור באבל, ולא כל מה שמוותר בחול מותר באבל, נקט רבינו: "רמז לדבר" (רדב"ז). (34) לקנות ולמכור, ומקורו בירושלמי, מובא בבאורנו לקמן ה"ט, אות לח. (35) ודבר זה אסור כל שלשים יום, ראה לקמן פ"ו, ה"ח. וכתב הרדב"ז: אם היה מסחרו דבר האבד, אחרים מוכרים לו סחורתו, וסמך רבינו על מה שכתב בהל' שביתת יו"ט פ"ז, הכ"ב: "אין עושים סחורה במועד (=חול המועד), בין למכור בין לקנות, ואם היה דבר אבד, שאינו מצוי תמיד לאחר המועד, כגון ספינות... שבאו, או שהם מבקשים לצאת ומכרו בזול, או לקחו ביוקר, הרי זה מותר לקנות או למכור". וכן ב'יורה דעה' סי' שפ, סעיף ו.

ח. כל שלשה ימים הראשונים אסור ב'עשית'
מ'לאכה אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה. מ'כאן
ואילן, אם היה עני - עושה בצנעה בתוך ביתו,
והאשה טוה בפלך.³⁶ בתוך ביתה.³⁷

36) כישור, קנה שעליו נכרכים החוטים הנטוים. (37) מו"ק כא, ב. ובירושלמי שם פ"ג ה"ה, מסיים בה: "אבל אמרו, תבוא מאירה (=קללה) לשכיניו, שהצריכוהו לכך". והטעם לשלש ימים, מבואר שם, "שאין תוקפו של אבל אלא עד שלשה ימים", כי כל שלשה ימים הראשונים הנפש מרחפת על הגוף, סוברת שעוד תחזור אליו, כיון שהיא רואה שנשתנה זיו הפנים, היא מניחתו והולכת לה. והראב"ד כותב: הואיל ושלשה ימים הראשונים הם לכבי (ראה לקמן פ"ג ה"א), אם יתעסק בהם במלאכה, נמצא מתעצל בכבי (כסף-משננה). ולדעת הרדב"ז, אשה טוה בפלך, אפילו בשלשה ימים הראשונים ואפילו היא עשירה, שהבטלה מביאה לידי זימה. ואם היא עניה, עושה את מלאכתה אחר שלשה ימים כאיש, בכל אומנות שהיא.

ט. שני אחים או שני שתפין³⁸ ש'היו ב'חנות אחת,
וארע אבל לאחד מהן - נועלין את החנות כל
שבועה.³⁹

38) בכת"י תימן: שהן. (39) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ה, שהרי השותף עוסק במלאכת שניהם, וכאילו הוא שליחו של האבל. ולדעת הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ב, אות

ו'לסוף? ש'נאמר: התאבלי נא ולבשי בגדי אבל.¹⁵
ואל תסוכי שמן. ורחיצה בכלל סיכה,¹⁶ ש'הרחיצה
קודמת לסיכה, ש'נאמר: ורחצת וסכת.¹⁷ וכ'שם
ש'אבל אסור בכבוס בגדים, כך אסור ללבש פלים
לבנים חדשים ומגהצין.¹⁸

15) בלתי מכובסים (שם טו, א). (16) שם ע"ב. ורש"י מפרש: "שנאמר (תהלים קט, יח) ותבוא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". כשם שהשמן סכים בו מבחוץ ונבלע בעצמות, אף "מים בקרבו" - נבלעים בו דרך רחיצה, שהיא מבחוץ (יומא עו, ב וברש"י שם). (17) דרש זה אינו נמצא בגמרא שם. וב'בית יוסף' סימן שפא, מדגיש: "שלא מצינו אסור בסיכה ומותר ברחיצה". (18) אבל בגדים צבועים, אין גיהוצם וחידושם ניכר בהם הרבה (מו"ק כג, א), וראה לקמן פ"ו, ה"ד. וכתב הרדב"ז: דעת רוב האחרונים, שאסור אפילו להציע תחתיו סדינים מגוהצים, שכמו שאדם שמח כשלוש בגדים נאים, כן הוא שמח כשמציעים תחתיו, ואפשר שכך היא דעת רבינו. וכן ב'יו"ד סי' שפט, סעיף א.

ד. אסור לסוף מקצת גופו ככל גופו.¹⁹ ואם להעביר
את הזהמא - מתר.²⁰ וכן אסור ב'רחיצת מקצת גופו
ב'חמין; אבל בצונן - רוחץ פניו ידיו ורגליו, אבל
לא כל גופו.²¹

19) תענית יג, ב. (20) שאין זו לתענוג. ובירושלמי (יומא פ"ח, ה"א) שנינו: "בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה... שאינה של תענוג מותר", וסובר רבינו שיש להשוות דין אבל לתשעה באב, שגם הוא משום אבילות על חורבן הבית, כמבואר בתענית יג, א. וראה הל' תעניות פ"ה, ה"י. (21) שם ע"ב. וב'יו"ד סי' שפא, סעיף א: "ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה, רוחץ כדרכו ואינו חושש".

ה. מ'זין ל'אבל' ש'אסור ב'תשמיש המטה? ש'נאמר:
וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה וישכב
עמה.²² מ'קלל ש'היה אסור מ'קדם.²³ וכן לא ישא
ה'אבל' אשה,²⁴ ולא תנשא אשה, אף על פי שאין
מ'שמשין מ'שתן.²⁵ ומת' לה'תנחך עם אשתו, ואף על
פי שהוא אסור ב'תשמיש המטה'.²⁶

22) לאחר האבילות על ילדם. (23) מו"ק טו, ב. ושם כד, א אמרו: "מעשה באחד ששימש מיטתו בימי אבלו, ושםטו חיזירם את גוויתו". (24) לכנסה לחופה. (25) ואפילו כל שלשים יום אסור לו לישא, כמבואר לקמן פ"ו, ה"ה (שם כג, א). (26) ואין חוששים שמא יבוא עליה (כתובות ד, ב). וכל זה בשאר אבילות, אבל אם מת אביו של חתן ונכנס לחופה, אסור לו להתייחד עם אשתו "כדי שלא ישמש מיטתו", כמבואר לקמן פ"א ה"ה, ובבאורנו שם. והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א.

ו. מ'זין ש'האבל' אסור ב'נעילת הסנדל? ש'הרי נאמר
ליחזקאל:²⁷ ונעליך תשים ברגליך.²⁸ מ'קלל ש'פל
העם אסורין.²⁹ היה פא ב'דרף.³⁰ נועל והולך;
וכ'ש'יבנס במדינה.³¹ - חולץ מנעליו.³²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אלו יעשו אחרים בשבילים" (רא"ש שם אות ג).
 (52) מוליכים משאות ע"ג חמורים, וכן הגמלים. (53) של האבל. ששוכרים ממנו בהמותיו. (54) מעבירים משא בספינה ששוכרים אצל האבל. (55) אסור להם לשכור את כל אלו בימי אבלו, ואפילו שכרום לפני אבלו וכלה הזמן לפני מקרה האבל, אסור להם להמשיך בשכירותם, כיון שבהמות אלו אינן אצל השוכרים ב"אריסות", אלא בשכירות רגילה, הרי זו "מלאכת אבל", ואבל מצווה על שביתת בהמתו. אבל בשדה, שהיא עומדת בדרך כלל לאריסות, ואפילו נשלם זמן האריסות, אין המנהג לסלק את האריס אלא הוא ממשיך באריסותו כמקודם, לפיכך אפילו נגמר הזמן לפני אבילות המשכיר, ממשיך האריס בעבודתו ואין זו מלאכת האבל, אלא מלאכת האריס שעושה בה לעצמו (שם), וכפירוש הראב"ד ברא"ש שם). ולשון הירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "אריסיו וחכיריו וקבלי - הרי אלו עושים; איכריו וספניו וגמליו - אינם עושים". (56) הבהמות או הספינה של האבל, לחלוק ברווח של שכר ההובלה, זה נותן בהמתו והחוכר עוסק בעבודה, והשכר כפי שהתנו ביניהם. ראה רשב"ם לבבא-בתרא כ"ג, ב ד"ה מוכרת. (57) ובינתיים אירע אבל למחכיר. (58) מו"ק יא, ב שאם לא יעשו יפסידו כל שכרם, וכשעושים - בשלהם הם עושים. אבל אם כלה זמן החכירה לפני שאירעה האבילות למחכיר, אין החוכר ממשיך מאליה, שדרך המחכיר להחליף חכירתו מזה לזה, וכל המורבה בשכרו - קודם. והרי זה כאילו רוצה לחכור ממנו בתחילה, ובימי אבלו אסור להחכיר, שאין כאן שום הפסד לחוכר (ראב"ד, הובא בכסף-משנה).

יב. שְׂכִיר יוֹם⁵⁹, אָפְלוּ בְּעִיר אַחֶרֶת⁶⁰ - לֹא יַעֲשֶׂה¹² לָוִי¹³.

(59) פועל שנשכר לאבל לעבודת יום בעבודת קרקע. (60) שלא ידוע שם שאירע אָבֵל למעבד. (61) שכל עבודת קרקע הרי זו פרהסיא, ואסור לו לעשות מלאכת האבל בשביל האבל (מו"ק שם).

יג. הָאֲבֵל שֶׁהֵיחָה מְלֹאכֶת אַחֵרִים⁶² בְּיָדוֹ, בֵּין בְּקַבְלָנוֹת⁶³ בֵּין שְׁאִינָה בְּקַבְלָנוֹת⁶⁴ - לֹא יַעֲשֶׂה¹⁵. הֵיחָה מְלֹאכֶתוֹ בְּיַד אַחֵרִים⁶⁶: בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה¹⁶, בְּבֵית אֲחֵר - עוֹשִׂין¹⁷.

(62) מלאכת דבר תלוש, כגון בגד לתפור. (63) בסכום מסוים עבור העבודה, ולא שכר לפי הימים, וברשותו לגמרה לאחר זמן. (64) שאינה בשכר קצוב עבור התפירה, אלא לפי שעות העבודה, נמצאת מלאכה זו אינה שלו. (65) שם, שאפילו הוא מפסיד ימי עבודתו - אסור לו לעשות בימי אבלו. (66) שמסר לחייט לתפור לו בגד, לפני שאירע לו האבל. (67) שלא יחשדוהו שהוא בעצמו מסייע במלאכה, או יאמרו שבימי אבלו - שכר לו פועל זה. (68) הואיל וזה דבר תלוש ונעשה בצנעה, לא ידעו שמלאכת אבל היא (שם). אבל בהלכה הקודמת מדובר בעבודת קרקע או במחבר לקרקע כגון בנין בית וכדומה, שזה גלוי ומפורסם, ולפיכך אסור לאחרים לעשות לו.

יד. הִיָּה לוֹ דִּין עִם אָדָם - אֵינוֹ תוֹכְעוּ כָּל שְׂבָעַת¹⁸

ה, אין השותף עוסק בחנות בפרהסיא, אבל בביתו בצנעה מתעסק השותף בעסק השותפות, והשכר מתחלק לשניהם, כמבואר לקמן הי"א ב"מוחקרים או מושכרים מקודם... הרי אלו יעשו", משום שאין זה מפורסם שבהמה זו היא של פלוני האבל, וכנראה שרבינו מסכים לזה (כסף-משנה). וכן פסק ביו"ד שם, סעיף כא: "אבל יכול לעשות בצנעה בתוך ביתו אפילו בעסק השותפות, ואם האבל הוא אדם חשוב והשותפות נקראת על שמו... אסור לשני לעשות אפילו בתוך ביתו". ומקורו במו"ק יא, ב, בעובדה של מריון ושותפו מר בריה דרב אחא.

1. אָפְלוּ דְּבָרִים שֶׁמָּתַר לַעֲשׂוֹתָן בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד⁴⁰ -
 2. אָסוּר לְאָבֵל לַעֲשׂוֹתָן בְּיָדוֹ בְּיָמֵי אָבֵלוֹ⁴¹; אָבֵל אַחֵרִים
 3. עוֹשִׂים לוֹ. בְּיָדָהּ? הִיוּ זִיתָיו לְהַפְּרָה⁴², וּבְדָיו לְגִוּף⁴³,
 4. וּפְשָׁתָנוּ לַעֲלוֹת מִן הַמִּשְׁרָה⁴⁴, וְצָמְרוּ מִן הַיּוֹרֶה⁴⁵ -
 5. שׁוֹכֵר אַחֵרִים לַעֲשׂוֹת לוֹ כְּדֵי שְׁלֹא יֵאָבְדוּ⁴⁶.
 6. וּמִרְבָּעִין⁴⁷ לוֹ שֶׁדָּהוּ מִשְׁתַּגִּיעַ עוֹנֵת הַמַּיִם⁴⁸.

(40) שאם לא יעשו, יהיה לו הפסד רב, וכמבואר בהל' יו"ט פ"ז, ה"ב-ג. (41) מו"ק שם, כדי שלא ישכח אבלו (ר"ן שם). (42) שהגיעה שעתם להפכם בכלי הנקרא "מעטין" כדי שיתרככו היטב, ויוכשרו לדרכם בבית הבר. ורבינו גורס במו"ק שם: "אלו דברים העושים לאבל, זיתיו להפוך" (מגיד-משנה להל' יו"ט, שם ה"ג). (43) לסתום במגופה, שאם לא יוגפו יתקלקל השמן החדש שבכדים. (44) דרך לשום גבועלי פשתן במשרת מים כדי שיתרככו, ואח"כ מייבשם בתנור וסורקם, וכשישהו במים יותר מהראוי ירקבו. (45) שנתנו שם לקלוט צבע ממי צבע שביורה. (46) בניגוד לחול המועד, שעושה כל מלאכות אלו בעצמו (מו"ק שם). (47) משקים השקייה מועטת. (48) עונת ההשקייה, ואם לא ישקוה קודם הזריעה, שוב אינה נזרעת בשנה זו (רמב"ן). ובמו"ק שם הגירסא: "עונת המים שלו", ומפרש רש"י: יגיע זמנו להשקות השדה, שהמים חלוקים לשדות שבבקעה, לכל אחד יומו, או שבוע שלו, ואם לא ישקו לו עתה יאבד תורו והפסדו רב.

7. יֹא. הָאֲרִיסִין⁴⁹ וְהַחֲכִירִין שֶׁלֹּו וְהַקַּבְלָנִין⁵⁰ - הָרִי אֵלוֹ
 8. יַעֲשׂוּ כְּדֶרֶךְ⁵¹. אָבֵל הַחֲמִירִים⁵² וְהַגְּמָלִים בְּבִהְמוֹת
 9. שֶׁלֹּו⁵³ וְהַסְּפָנִים בְּסִפִּינָה⁵⁴ שֶׁלֹּו - הָרִי אֵלוֹ לֹא
 10. יַעֲשׂוּ⁵⁵. וְאֵם הִיוּ מְחַפְּרִים⁵⁶ אוּ מְשַׁפְּרִים מְקַדֵּם לְזִמְן
 11. קָצוּב⁵⁷ - הָרִי אֵלוֹ יַעֲשׂוּ⁵⁸.

(49) שמקבל שדה מחבירו לעבדה, ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע מהן, כפי שיתנו ביניהם (הל' שכירות פ"ח ה"ב). (50) חוכר - שכר מחבירו שדה לזרעה, ויתן למשכיר פירות קצובים כגון עשרים כור לשנה, בין אם תעשה מעט או הרבה; קבלן - ששכר השדה בסכום כסף קבוע לשנה (שם, ה"א). ובתוספתא דמאי פ"ו ה"ב, שנינו: "מה בין שוכר לחוכר? השוכר - במעות; והחוכר - בפירות". (51) אע"פ שבעל השדה הוא אבל, מותר להם לעשות בשדה, שהרי הם עושים לעצמם, וכאילו בשלהם הם עוסקים (מו"ק יא, ב) "הרי אלו יעשו". ולא גניסת הש"ס שלפנינו: "הרי

1 יְמֵי הָאֲבִלּוֹת⁶⁹. וְאִם הָיָה דָּבָר אֲבִד⁷⁰ - עוֹשֶׂה
2 שְׁלִיחַ⁷¹. כִּי הָיוּ הָאוֹנִים.

20 שְׁנֵקֵלִיטָה⁸⁸ יוֹצֵאִין מִמֶּנָּה, שְׁהָרִי אִי אֶפְשָׁר לְהַפְכָּהּ
21 - זֹקֶפָה⁸⁹ וְדִי⁹⁰. הַפֶּךָ כָּל מִטּוֹתָיו, וְהָיָה הוּא יִשָּׁן
22 עַל גְּבִי מִטּוֹת אַחֲרִים⁹¹, אוֹ עַל גְּבִי כֶסֶף, אוֹ עַל גְּבִי
23 אָרוֹן, אוֹ עַל גְּבִי קֶרֶקֶע - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבָתוֹ, אֶלָּא
24 יִשָּׁן עַל גְּבִי הַמִּטָּה הַכְּפוּיָה⁹².

80 להפכה ראשה למטה ורגליה למעלה. (81) כלומר, החובה לישוב על מיטה כפויה אינה אלא ביום ראשון לאבלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט, אבל המיטות חייבות להשאר כפופות כל שבעה (כסף-משנה). ובמ"ק טו, א שנינו: "דמות דיוקני (=צורת) נתתי בכם, ובעוונותיכם הפכתיה (לפי נוסח הרי"ף), כפו מיטותיכם עליה". כלומר, אתם גרמתם בעוונותיכם להפוך את צורתן מחיים למיתה, - כי האדם נברא בצלם אלקים - לפיכך יהפכו כל הראויים להתאבל - את מיטותיהם על אבידתם. ובירושלמי ברכות פ"ג ה"א, אמרו: "מתוך שהוא ישן על מיטה כפויה, הוא נוער (=ניער) בלילה ונזכר שהוא אבל". (82) מ"ק כז, א. (83) בגמרא שם, תיבות: או למעות, אינן. וראה שבת מד, ב "מיטה שייחדה למעות". (84) כי עיקר טעם כפיית המטה הוא, על שם שהיא מקום מושב ומנוחה של אדם, שביניהם היו יושבים על המיטות דרך שורה וכבוד ('פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שפז אות א). (85) מיטה שאינה סרוגה בחבלים, אלא מתוחה עור, וקושרים אותו ברצועות לארוכות המיטה. (86) רצועותיו. (87) מצע העור. (88) מוטות זקופים היוצאים מעל למיטה, כדי למתוח עליהם את הכילה. (89) על צידה. (90) מ"ק שם. (91) מיטות זקופות של אנשים אחרים. (92) כבר נתפרש לעיל פ"ד ה"ט, מקור דברי רבינו בירושלמי שם פ"ג ה"ה, שאפילו כפה מיטתו וישן על הקרקע, לא יצא ידי חובת כפיית המיטה, עד שישן עליה. וכל זה ביום ראשון, אבל בשאר הימים יכול הוא לשבת או לישון על גבי מפץ או קרקע, ובלבד שמיטתו תהא כפויה, וראה לקמן פ"ג ה"ג, שאפילו המנחמים אינם יושבים אלא ע"ג קרקע. וכתוב ב"הגהות מיימוניות": עכשיו אין אנו נוהגים בכפיית המיטה, כי סומכים אנו על הירושלמי (שם) האומר: "הדר בפונדק (אכסניא) אין מחייבים אותו לכפות, שלא יאמרו עליו חרש (=מכשף) הוא", וכמו כן אנו בין הנכרים, ויש בינינו עבדים ושפחות. וראה 'תוספות' למ"ק כא, א ד"ה אלו דברים, וכן ביו"ד סי' שפז סעיף ב, שהוסיפו עוד לפטור, הואיל ואין המיטות שלנו עשויות כמיטות שלהם, שהרי נקליטים יוצאים ממנה, ואין הכפיה ניכרת בהן.

25 יט. מִנֵּין לְאָבֵל שְׁאִסּוֹר בְּפִרְיעַת הָרֹאשׁ⁹³? שְׁהָרִי
26 נֶאֱמַר לִיחְזָקָל: לֹא תַעֲטֶה עַל שִׁפְסָם. מִכָּלֵל שֶׁשָּׂאָר
27 הָאֲבִלִים חִיבִין בַּעֲטִיפַת הָרֹאשׁ⁹⁴. וְהַסּוֹדֵר שֶׁמִּכָּסָהּ
28 בּוֹ רֹאשׁוֹ עוֹטָה מְקַצְתּוֹ מַעַט עַל פִּי⁹⁵. שְׁנֶאֱמַר: וְעַל
29 שִׁפְסָם יַעֲטֶה, וְאֶנְקִלוֹס תִּרְגָּם: כְּאֲבֵלָא יַתְעֲטָף.

93 בגילוי ראש. (94) מ"ק טו, א. (95) ושם כד, א אמרו: "כל עטיפה (עטיפת הראש בסודר) שאינה כעטיפת הישמעאלים - אינה עטיפה", וכתבו 'תוספות' שם כא, א שאין אנו נוהגים כיום בעטיפת הראש, הואיל וזה היה מביא

(69) שגם זו בכלל עשיית מלאכה היא, כי מתוך בהילות אחרי ממונו ישכח את אבלו. (70) כגון שבעל-דינו עומד לילך לחוץ לארץ, או שעדיין חולים, וחושש שמא ימותו, ויפסיד עדותם. (71) כדין האמור לעיל ה", שבדבר האבד שוכר אחרים לעשות לו.

3 טו. מִנֵּין שְׁהָאֲבֵל אִסּוֹר בְּדִבְרֵי תוֹרָה? שְׁהָרִי נֶאֱמַר
4 לִיחְזָקָל: הָאֵנָק דָּם⁷².

(72) דום, ולא תלמוד תורה (מ"ק טו, א).

5 טז. אִסּוֹר לְקִרְוֹת בַּתוֹרָה בְּנִבְיָאִים וּבְכַתוּבִים,
6 וְלִשְׁנוֹת בְּמִשְׁנֵה וּבְמִדְרָשׁ⁷³ וּבַהֲלָכוֹת⁷⁴. וְאִם הָיוּ
7 רַבִּים צְרִיכִין לוֹ⁷⁵ - מִתֵּר. וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יַעֲמִיד
8 תִּרְגָּמָן⁷⁶; אֶלָּא יִלְחֹשׁ לְאַחֵר בְּצִדּוֹ, וְזֶה שֶׁבְּצִדּוֹ אוֹמֵר
9 לְתִרְגָּמָן, וְהַתִּרְגָּמָן מְשַׁמֵּעַ לְרַבִּים⁷⁷.

(73) מדרש תנאים, כגון ספרא וספרי, שהם מדרשי הפסוקים (פירוש הרא"ש לנדרים לו, ב). (74) הלכה למשה מסיני (שם). ובברייתא במ"ק כא, א שהיא המקור להלכה זו, מנו: "ובהלכות ובש"ס ובאגדות". ואמנם בכת"י תימן, הנוסח כאן: ובהלכות ובהגדות. וכנראה שהאיסור הוא משום שמחה, שבדברי תורה נאמר (תהלים יט, ט) "פקודי ה' ישרים משמחי לב". והשווה ה' תעניות פ"ה ה"א, לענין אבל תשעה באב. ובירושלמי מ"ק פ"ג ה"ה, אמרו: "אבל שונה הוא במקום שאינו רגיל", שאין זו שמחה. עוד אמרו שם: "אם היה להוט אחר התורה מותר". ולדעת "הגהות מיימוניות" מותר לאבל לעסוק בהלכות אבילות, וכן קורא הוא באיוב ובדברים הרעים שבידמיהו, וכן ביו"ד סי' שפד סעיף ד, וכנימוק ה'רדב"ז: "שע"י קריאה זו לא ישכח את אבלו, ולא יהיה שמח, ולא יהיה יושב ובטל. והשווה ה' תעניות שם. (75) להורות באיסור והיתר, ואין שם אחר, או שהוא נשיא ודורש ברבים (ר"ן). (76) המתרגם ומשמיע דרשתו בקול לעם, כדרך שהוא רגיל שלא בימי אבלו. (77) מ"ק כא, א.

10 יז. וּמִנֵּין שְׁאִין הָאֲבֵל יוֹשֵׁב עַל הַמִּטָּה⁷⁸? שְׁנֶאֱמַר:
11 וְיָקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו וַיִּשְׁכַּב אַרְצָה⁷⁹.

(78) כשהיא זקופה, אלא כופה ויושב עליה, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (79) סמוך לארץ, כפה מיטתו וישב עליה (מ"ק שם וברש"י).

12 יח. וְחִיב לְכַפּוֹת הַמִּטָּה⁸⁰ כָּל שִׁבְעָה⁸¹. וְלֹא מִטָּתוֹ
13 בְּלִבְדָּ הוּא כּוּפָה, אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת שֵׁישׁ לוֹ בַּתוֹךְ
14 בֵּיתוֹ הוּא כּוּפָה. אֶפְלוֹ עֶשֶׂר מִטּוֹת בַּעֲשָׂרָה פְּתִים
15 וּבַעֲשָׂר עִירוֹת - חִיב לְכַפּוֹת אֶת כָּלָן. וְאֶפְלוֹ חֲמִשָּׁה
16 אֲחִים, וַיֵּמֶת אֶחָד מֵהֶן - כָּלָן כּוֹפִין אֶת מִטּוֹתֵיהֶן⁸².
17 הַמִּטָּה הַמִּחִתָּה לְכָלִּים אוֹ לְמַעוֹת⁸³ - אֵינוֹ צָרִיף
18 לְכַפּוֹתָהּ⁸⁴. דְּרַגְשָׁא⁸⁵ - אֵינוֹ צָרִיף לְכַפּוֹתוֹ, אֶלָּא מִתֵּר
19 אֶת קֶרְבִּישׁוֹ⁸⁶ וְהוּא⁸⁷ נּוֹפֵל מֵאֲלִיו. מִטָּה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 אָסור בַּתְּסַפֶּרֶת, וּבִגְהוּץ, וּבְנִשְׁוֹאִין, וּבְשִׁמְחַת
19 מַרְעוֹת,⁴ וְלִילָף בַּסַּחֲרָה מִמְדִּינָה לְמְדִינָה.⁵ הַפֶּל
20 חֲמִשָּׁה דְּבָרִים.⁶

(4) סעודה שרעים ואהובים עושים זה לזה (מועד קטן כב,
ב), ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (5) מעיר לעיר. (6) וכולם
מתבארים והולכים בפרק זה.

21 ג. בַּתְּסַפֶּרֶת בִּיצֵד? כָּשֶׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שָׁעַר
22 גּוֹפּוֹ אוֹ לְגַלֵּחַ שְׂפָמּוֹ אוֹ לְקַץ צִפְרָנָיו בְּכָלִי כָּל
23 שִׁבְעָה,⁷ כִּף אָסוּר כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם.⁸ בְּמָה דְּבָרִים
24 אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל בְּאִשָּׁה - מִתְּרַת בְּנִטְיִלַת שָׁעַר
25 לְאַחֵר שִׁבְעָה. וְהָאִישׁ - עַד שְׁלִשִּׁים יוֹם. וְעַל אֲבִיו
26 וְעַל אִמּוֹ - חֵב לְגַדֵּל שָׁעָרוֹ עַד שִׁישְׁלַח פְּרָעָיו, אוֹ
27 עַד שִׁיַּגְעֲרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו.¹⁰

(7) ראה לעיל פרק ה, הלכה ב. (8) מועד קטן שם.
(9) גידול שיער הרבה מאוד. (10) שכבר גידל פרע יותר
מדאי (מועד קטן כב, ב), אלא ששם הנוסח: "על אביו ואמו
עד שיגער בו חבריו" ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח
הנוסח כדברי רבינו. ולדעת הרדב"ז יש טעות בדברי רבינו
והנוסח הנכון הוא: "עד שישלח פרע ויגער בו חבריו"
ולדעתו כן הוא הנוסח גם בירושלמי הנ"ל. וכתב הכסף
משנה: גערת חבריו אינה מועילה אלא לאחר שלושים יום,
אבל אם גערו בו בתוך שלושים, אינה כלום.

28 ד. וְכֵן אָסוּר לְלַבֵּשׁ כְּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמִגְהָצִין¹¹
29 כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם.¹² אָחָד הָאִישׁ וְאָחָד הָאִשָּׁה. הֵיוּ
30 צְבוּעִין וּמִגְהָצִין - מִתְּרִין.¹³ וְכֵן אִם לֹא הֵיוּ חֲדָשִׁים,
31 אָף עַל פִּי שֶׁהָיוּ לְבָנִים וּמִגְהָצִין - מִתְּרִין.¹⁴ וְכָלִי
32 פֶּשֶׁתָּן - אֵין בִּהֶן מָשׁוּם גְּהוּץ.¹⁵ וְלְאַחֵר שְׁלִשִּׁים יוֹם
33 - מִתֵּר בְּגָהוּץ אֶפְלוֹ עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ.¹⁶

(11) מוחלקים יפה במגהץ, ראה בר"ן לתענית כט, ב,
שהגיהוץ אינו מכון לליבון הבגד, אלא על האבן
שמעבירים עליו, כשמכבסים אותו, שעל ידי כן הוא מחזיר
לחידושו. (12) מועד קטן כג, א. (13) שם, שאין הגיהוץ
ניכר בהם כל כך. (14) שאין גיהוץ עומד זמן מרובה, כי
לאחר זמן קצר הוא מתמעך. (15) כמו שאמרו (תענית כט,
ב) לעניין שבוע שחל בו תשעה באב: "כלי פשתן אין בהם
משום גיהוץ" ומפרש הרדב"ז, משום שמתקלקלים מיד,
והרא"ש שם פרק ד אות לב מפרש: לפי שאין מקפידים בהם
על גיהוץ יפה, הואיל והם קרובים לבשר ומתלכלכים מיד
מפני הזיעה. (16) הואיל ולא מצינו בתלמוד בבלי, שיחלקו
בזה בין שאר קרובים, לאביו ואמו, כדרך שמחלקים בהם
ביחס לשאר דברים, ראה מועד קטן כב, א ועמוד ב
שהדגישו שם חילוקים רבים ביניהם לדברי אבילות שונים.
וראוי להעיר שבירושלמי שם פרק ג, הלכה ח אמרו: "על
כל המתים הוא אסור בגיהוץ עד שלושים; על אביו ואמו
עד שנים עשר חודש" ורבינו סובר שהבבלי חולק על זה
ועלינו לפסוק כמותו. ובירושלמי דעה סימן שפט סעיף ג כותב
הרמ"א שנהגו איסור ללבוש בגד חדש על אביו ואמו כל
י"ב חודש, ושם בסעיף א כותב הרמ"א שנהגים לא ללבוש

לידי שחוק גדול בין הגוים. ובש"ך ליו"ד סי' שפו ס"ק א,
מעיר שיש לנהוג בעטיפה קצת, שהיא למשוך הכובע למטה
מהעינים.

1 כ. וּמִנֵּין שֶׁהָאֲבֵל אָסוּר בְּשִׂאֲלַת שְׁלוֹם? שְׁנֵאמַר:
2 הָאֲנָק דָּם.⁹⁶ כָּל שְׁלִשָּׁה יָמִים הָרָאוּשִׁים,⁹⁷ מִי שֶׁנָּתַן
3 לוֹ שְׁלוֹם - אֵין מַחְזִיר לוֹ, אֲלָא מוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא אֲבֵל;
4 וּמִשְׁלִשָּׁה וְעַד שִׁבְעָה, מִי שֶׁשָּׂאֵל בְּשְׁלוֹמוֹ - מַחְזִיר
5 לוֹ שְׁלוֹם; וּמִשִּׁבְעָה וְעַד שְׁלִשִּׁים - שׂוֹאֵל בְּשְׁלוֹם
6 אֲחֵרִים,⁹⁸ אֲבָל אֲחֵרִים אֵין שׂוֹאֲלִין בְּשְׁלוֹמוֹ.⁹⁹ עַד
7 לְאַחֵר שְׁלִשִּׁים. וְעַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֵין שׂוֹאֲלִין
8 בְּשְׁלוֹמוֹ עַד לְאַחֵר שְׁנֵים עָשָׂר חֳדָשׁ.¹⁰⁰ אִם בְּשִׂאֲלַת
9 שְׁלוֹם נֶאֱסַר הָאֲבֵל, קָל וְחִמֵּר שֶׁהוּא אָסוּר לְהַרְבּוֹת
10 דְּבָרִים וּלְשַׁחֵק; שְׁנֵאמַר: דָּם. וְלֹא יֵאָחַז תִּינוּק בִּידּוֹ,
11 שֶׁלֹא יִבְיָאֲנוּ לִידֵי שְׁחֹק.¹⁰¹ וְלֹא יִכְנֵס לְמָקוֹם
12 שְׂמִיחָה, כְּגוֹן בְּתֵי הַמִּשְׁתָּאוֹת וּבִיִּצְאָה בִּהְיוֹת.¹⁰²

(96) דום, ואל תשאל שלום (מו"ק טו, א וברש"י).
(97) שהם עיקר האבל, כמבואר לעיל ה"ח ובביאורנו שם.
(98) שהרי הם שרויים בשלום. (99) שהוא אינו שרוי
בשלום (שם כא, ב). (100) שם. וראה לקמן פ"י ה"א, דין
שאלת שלום בשבת שבתוך השבעה. (101) שם כו, ב.
והברייתא מסיימת שם: "ונמצא מתגנה על הבריות".
(102) שם כב, ב. ודבר זה אסור כל שלשים יום, כמבואר
לקמן פ"ו ה"ב, וראה שם ה"ז, שעל אביו ואמו לא יכנס
לשמחת מרעות עד שנים עשר חודש.

יום חמישי י"א אייר ה'תשפ"ב

פרק נש"י

(1) הדברים שהאבל אסור בהם כל שלושים יום - מדברי
סופרים. אבל על אשתו שמתה, מה דינו לעניין נישואין. מי
שהוריו צלובים בעיר, המתור לו לשכון באותה העיר.
שמקצת היום ככולו, בין לגזירת שבעה, בין לגזירת
שלושים.

13 א. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שִׁיְהִיָּה הָאֲבֵל נוֹהֵג בְּמִקְצַת דְּבָרֵי
14 אֲבִלוֹת כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם. וּמִנֵּין סִמְכוֹ חֲכָמִים
15 לְשְׁלִשִּׁים יוֹם? שְׁנֵאמַר: וּבִכְתָּה אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ
16 יָרַח יָמִים.² מִפְּלֵל שֶׁהָאֲבֵל מְצַטָּעַר כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם.³

(2) וביבמות מ, ב אמרו: "ירח - שלושים יום". (3) לדעת
הרדב"ז מקור דרש זה בירושלמי, אולם גדולי האחרונים
מעירים, שלא מצאו דרש כזה בירושלמי שלפנינו (ראה
תורה תמימה לפסוק זה, ועוד) ובירושלמי מועד קטן פרק
ג, הלכה ה דרשו: "ויתמו ימי בכי אבל משה, ימי - שבעה;
בכי - שנים; אבל - שלושים". ובבבלי מועד קטן יט, ב
אמרו: מניין לתספורת שאסורה כל שלושים יום? למד
גזירה שווה פרע פרע מנזיר, נאמר באבל: ראשיכם אל
תפרעו, ונאמר מנזיר: גדל פרע שער ראשו, מה להלן
שלושים, אף כאן שלושים.

17 ב. וְאֵלֵי דְּבָרִים שֶׁהָאֲבֵל אָסוּר בִּהֶן כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א אייר - ספר שופטים - הלכות אבל קבא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האשה ב"כל שהוא" נוח לה, ושוכחת אהבת בעלה הראשון לאחר שלושים יום (מרדכי, הובא בש"ך ליוורה-דעה סימן שצב סעיף קטן ב).

- ו. שְׁמַחַת מִרְעוּת שֶׁהִיא חַיִּב לְפָרֵעַ אוֹתָהּ מִיָּד²⁸ - 11
- מִתָּר לְעִשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שְׁבָעָה²⁹. אָבֵל אִם אֵינוֹ 12
- חַיִּב לְפָרֵעָה³⁰ - אָסוּר לְהַפְגֵּס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם³¹. 13

שחייב לשלם לחבריו סעודה, כנגד מה שהאכילוהו קודם שנעשה אבל. (29) שאי אפשר לו, שלא לפרוע (מועד קטן כב, ב וברש"י). (30) אלא חבריו מזמין אותו לסעודה אצלו, כדי שבעתיד יערוך אף הוא סעודה כמותו. (31) שם.

- ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֹׁאֵר כָּל מֵתִים; אָבֵל עַל 14
- אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, בֵּין פֶּה וּבֵין פֶּה³² - לֹא יִפְגֹּס לְשִׁמְחַת 15
- מִרְעוּת עַד שָׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ³³. 16

(32) אפילו כשחייב לפרוע אותה מיד. (33) שם. ובירושלמי שם פרק ג, הלכה ח שנינו: "אם הייתה חבורת מצוה או קידוש החודש מותר", כלומר לסעודת מצוה מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אפילו על אביו ואמו. ולפיכך נפסקה ההלכה ביוורה-דעה סימן שצא סעיף ב, שאם משיא האבל יתום ויתומה לשם שמים, ואם לא יאכל שם יתבטל המעשה, מותר לו להיכנס לאחר שלושים, אבל תוך שלושים אסור בכל סעודת מצוה שבעולם. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל ולשמחת מריעות, שהכניסה למשתה בלא אכילה - מותרת, שאין שמחה בלא אכילה ושתייה.

- ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כָּלָן - מִתָּר לִילֹךְ בְּסִחוּרָה לְאַחַר 17
- שְׁלֹשִׁים³⁴; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שְׁיִגְעֲרוּ בּוֹ חֲבָרָיו 18
- וְיֹאמְרוּ לוֹ: לֵךְ עִמָּנוּ³⁵. 19

(34) ירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ח, ומדובר שהולך לסחור למקום רחוק, ובשיירה גדולה, שיש בה פרסום גדול ודומה לשמחה, כי במשא ומתן רגיל מותר בו לאחר שבעה ימים. כמבואר לעיל פרק ח, הלכה ז, שדינה כעשיית מלאכה (כסף משנה). (35) ירושלמי שם.

- ט. עַל כָּל הַמֵּתִים כָּלָן - רָצָה מִמַּעַט בְּעֶסְקוֹ³⁶, רָצָה 20
- אֵינוֹ מִמַּעַט³⁷; עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - מִמַּעַט בְּעֶסְקוֹ³⁸. 21

(36) במשא ומתנו, כדרך שאמרו בתעניות ציבור על עצירת גשמים: "עברו אלו ולא נענו ממעטים במשא ומתן" ראה הלכות תעניות פרק ג, הלכה ח. (37) ולאחר שבעה ידובר כאן, שמותר בסחורה. (38) כל שלושים יום (מועד קטן כב, א).

- י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם³⁹: אִם יָכוֹל לְמַעַט 22
- בְּעֶסְקוֹ⁴⁰ - יִמַּעַט⁴¹; וְאִם לֹא⁴² - יִקְנֶה צָרָכֵי הַדֶּרֶךְ⁴³ 23
- וְדָבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נַפֶּשׁ. 24

(39) לאחר שבעה והוא אבל על אביו ואמו. (40) לא לקנות הרבה דברים. (41) כמבואר בהלכה הקודמת באבל על אביו ואמו. (42) שאין לו מי שיקנה עבורו, ואם לא יקנה שם תחסר לו צידה לדרך. (43) בכמות גדולה, תשפיק לו

בגד מכובס בתוך שלושים יום, אלא אם כן לובשו אדם אחר תחילה, ואחרי כן לובשו האבל, ואפילו במגוהץ מותר באופן זה (ש"ך שם סעיף קטן ג), ומקורו בתוספות מועד קטן כד, ב דיבור המתחיל ברכת אבלים. ובנוגע לבגד חדש, לאחר שלושים, הביא ה"בית יוסף" שם בשם ה"כלבו" שאם נותנו לאדם אחר ללבושו שניים או שלושה ימים מותר לאבל ללבושו, אפילו כשהוא מתאבל על אביו ואמו.

- ה. בְּנִשְׁוֹאִין בְּצִיד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה¹⁷ כָּל שְׁלֹשִׁים 1
- יוֹם¹⁸. וּמִתָּר לְאַרְשָׁהּ¹⁹ אֶפְלוּ בְיוֹם הַמֵּיתָה²⁰. וּמִי 2
- שְׁמַחָהּ אֲשֶׁתּוֹ: אִם כָּבֹד קָיָם מִצֻּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה²¹, 3
- וְיֵשׁ לוֹ מִי שְׁיִשְׁמָשְׁנָהּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטָנִים - הֵרִי 4
- זָה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת עַד שְׁיַעֲבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה 5
- רְגָלִים²²; אָבֵל מִי שֶׁלֹּא קָיָם מִצֻּת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ 6
- שְׁקָיָם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטָנִים²³, אוֹ שְׁאֵין לוֹ מִי 7
- שְׁיִשְׁמָשְׁנָהּ²⁴ - הֵרִי זָה מִתָּר לְאַרְשָׁהּ וּלְכַנֵּס מִיָּד, 8
- וְאָסוּר לוֹ לְבֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁵. וְכֵן הָאִשָּׁה 9
- שֶׁהִיָּתָה אֲבֵלָה²⁶ - לֹא תִבָּעַל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁷. 10

(17) לכנסה לביתו. (18) מועד קטן כג, א. (19) לקדשה לו, ועדיין אינו כונסה לביתו עד לנישואין. (20) שמה יקדמנה אחר ברחמים. וכמו שאמרו בירושלמי (כתובות פרק א, הלכה א): מותר לארס בתשעה באב, שלא יקדמנו אחר בתפילה. והשווה הלכות אישות פרק י, הלכה י"ד. ומדובר כאן, באירוסין בלא סעודה, אבל עם סעודה, אסור בתוך שלושים, שזוהי שמחה יתירה (כסף משנה וכן ביוורה דעה סימן שצב סעיף א). (21) שיש לו בן ובת (הלכות אישות פרק ט"ו, הלכה ד). (22) מועד קטן שם. וכפירוש ה"גמ"מ ויוסף" שם: כדי שתשתכח ממנו ולא יזכור אותה כשיהיה עם השנייה. והוסיף הט"ז ליוורה דעה סימן שצב סעיף קטן ב, שעל ידי שמחת הרגלים הוא שוכח הראשונה. ומקורו ברא"ש שם פרק ג אות מח. וראה בתוספות שם דיבור המתחיל עד שיעברו: "כדי שיישא אחרת, ואל יהא זכור מן הראשונה, שלא יהיו שתי דיעות במטה" וכו'. (23) ואין לו מי שיטפל בהם. (24) ירושלמי יבמות פרק ד, הלכה י"א. (25) מועד קטן שם: "מעשה שמתה אשתו של יוסף הכהן ואמר לאחותה בבית הקברות לבי ופרנסי את בני אחותך. ואף על פי כן לא בא עליה אלא לזמן מרובה" (=לאחר שלושים יום). ואף על פי שאסור לו לבעול בתוך שלושים - בכל זאת התירו למי שלא קיים מצוות פרייה ורבייה, לכנסה בתוך שלושים, כי אם לא תתיר לו, שמה תלך זו, ואחרי שיעברו שלושים יתעכב שוב, ולא ימצא אשה אחרת (רדב"ז). (26) על אחד משאר קרוביה חוץ מבעלה. (27) כלומר, בדרך כלל אסור לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, אלא מפני צורך האיש, שאין לו בנים, או שיש לו בנים קטנים, ואין מי שיטפל בהם, התירו לה להינשא בתוך שלושים לאבלה, ובלבד שלא תיבעל עד לאחר שלושים, כי הבעילה היא שמחה יתירה, אבל אם היא אבלה על מות בעלה אסור לה אפילו להתארס עד תשעים יום, כדי להבחין בין זרע בעלה הראשון לזרע השני, כמבואר בהלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ח (על פי "לחם משנה"). אבל אין האשה צריכה להמתין אחרי מות בעלה שלוש רגלים כאיש, כי

בגמר השלושים לאבלו הראשון, שכבר תכפו האבל השני. (54) מוריד משער ראשו ומספר ממנו קצת. והדבר ידוע, שהמספר מן השיער קצתו, אין דרכו בתער, ואי אפשר לגלחו כהוגן אלא בזוג של מספרים (כסף משנה בשם הרמב"ן). (55) אחד ממלחי הנתן, הירוע בימי קדם, כחומר מנקה ומטהר, ככתוב (ירמיה ב, כב) "אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית". (56) מועד קטן יז, ב ושם הנוסח: "ולא בנתר ולא באהל". אולם הרי"ף שם פרק ג גורס: ולא בחול, וכן הגירסה בתענית יג, ב "ולא בנתר ולא בחול ולא באהל". (57) רי"ף למועד קטן שם. (58) שהיה טרוד שם בסחורה ולא הספיק להתגלח עד אשר חזר לביתו, ותכפו כאן אבל אחר אבל. (59) ממחנה האוייב. (60) והמנודה אסור בתספורת, כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד. (61) נדר שלא להסתפר ושאל לחכם והתיר לו את נדרו. (62) כגון, טמא מת או בועל נידה, אין מי שיגלחם בימי טומאתם, שהרי מטמאים הם כל הנוגע בהם (שינויי נוסחאות למועד קטן פרק ג, משנה א). וראה "במגיד משנה" להלכות יום טוב פרק ז, הלכה י"ט: "שהטמא אין לו להתקטט קודם הרגל". וראוי להעיר שבירור דעה סימן שפט סעיף א מונה את כל אלה שלא יכלו להתגלח, ואילו "יוצא מטומאה לטהרה" אינו מונה עימהם. (63) כדרכם, בין בתער בין במספרים. (64) לפני אבלם, שאנוסים או טרודים היו (מועד קטן יז, ב). והוא הדין שמותר להם לכבס את כסותם בימי אבלם בנתר או בחול, כמבואר ביורה דעה סימן שפט סעיף א. וראה שם סימן שצ סעיף ג שמסתפרים אפילו בתוך שבעה כשם שמותר להם לכבס בתוך שבעה לאבלם.

פרק שביעי

(1) דין מי שבאה לו שמועה קרובה או רחוקה על מיתת קרובו. מת לו קרוב ולא ידע עד שבא, איך ימנה את שבעת ימי אבלו. דיני כהן גדול ומלך באבלם על קרוביהם. מי הם מנחמי המלך באבלו.

- 18 א. מי שבא לו שמועה שמת לו קרוב²: אם בתוך
- 19 שלשים יום הגיעה השמועה, אפלו יום שלשים
- 20 עצמו - הרי זו שמועה קרובה³, וחייב לנהג שבועה
- 21 ימי אבלות מיום שהגיעה השמועה, וקורע. ומונה
- 22 שלשים לאסור התספורת עם שאר הדברים⁴. פללו
- 23 של דבר: יום שמועתו הקרובה - פיום הקבוצה⁵.
- 24 אבל אם הגיעה לו השמועה אחר השלשים יום -
- 25 הרי זו שמועה רחוקה, ואינה נוהגת אלא יום אחד,
- 26 ואינו קורע⁶. וכאלו יום השמועה הוא יום שביעי
- 27 יום שלשים⁷, ומקצת היום פכלול⁸.

(2) שחייב להתאבל עליו. (3) כדעת הרי"ף למ"ק כ, ב בשם בעל הלכות, ולהלן ה"ג אות טו, נביא ראייה לדבריו. (4) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, שהאבל אסור בהם כל שלשים. (5) מ"ק כ, א. וכן מברין אותו סעודת הבראה, שהאבל אסור לו לאכול ביום ראשון משלו, כמבואר לעיל פ"ד ה"ט (רא"ש שם). (6) ואפילו על אביו ואמו אינו קורע, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פ"ח ה"ו, שלאחר שלשים אינו

לכל הדרך, אף על פי שבביתו לא התירו לו לקנות אלא כמיות מעטות בלבד (מועד קטן כז, א): "יגלגל עימהן" וכפירוש רבינו חננאל שם.

- 1 יא. מי שהיה בעלה צלוב⁴⁴ בעיר, או אשתו צלובה,
- 2 או אביו ואמו - אסור לו לשפן באותה העיר עד
- 3 שיקלה הבשר⁴⁵. ואם הייתה עיר גדולה פאנטוקיאה⁴⁶
- 4 - יש לו לשפן בצד האחר שאינן צלובין בו⁴⁷.

(44) תלוי. "ותלית אותו על עץ" (דברים כא, כב) מתרגם אונקלוס: ותצלוב יתיה על צליבא. ומדובר, שנתלה בידי מלכות האומות ואין בידיו לקברו (פרישה לטור יורה דעה סימן שמו). (45) שמחות פרק ב, הלכה י"ג. "שאין הצורה ניכרת בעצמות", כלומר, שגורם לבזות המת, שיאמרו הרי אביו של זה צלוב, ואינו נוהג עליו אבילות אבל משכלה הבשר אין מקום עוד להתאבל (רדב"ז). ולשון הר"ן למועד קטן סוף פרק ג: "עד שיהיה הבשר מעוכל לגמרי, - כיוון שאין הצורה קיימת לא יזכרוהו לרעה עוד". (46) עיר עתיקה, קריית ממלכה בצפון סוריה. במדרש בראשית רבה פרשה כג "אנטוכיא על שם אנטיוכוס". (47) ומתוך שאין אנשי צד זה מכירים באנשי הצד ההוא, לא יבוא לבזותו, שלא ידעו, שצלוב פלוני הוא אביו של זה (שמחות שם).

- 5 יב. יום שביעי - מקצתו פכלול⁴⁸, והוא עולה לכאן
- 6 ולכאן⁴⁹. ולפיכך מתר לכבס ולרחץ ולעשות שאר
- 7 הדברים ביום שביעי⁵⁰. וכן יום שלשים - מקצתו
- 8 פכלול, ומתחיל לספר ולהניח ביום שלשים⁵¹.

(48) שאחרי הנץ החמה נגמרה האבלות ומותר לו להתרחץ ולעשות מלאכה וכו'. אבל מקצת ליל שביעי אינו ככל היום (רדב"ז) וכן בתוספות מועד קטן כא, ב דיבור המתחיל אפילו). (49) לגמר ימי השבעה ולהתחלת מניין השלושים, שאם קבר את מתו שבעה ימים קודם הרגל, הרי זה כאילו התחיל אבלות שלושים, ובטלה ממנו גזירת שלושים, כמבואר לקמן פרק י, הלכה ה (מועד קטן יט, ב). (50) שכבר נגמרה גזירת שבעה. וכל זה מצד הדין, אבל היום "נהגו לאסור רחיצה כל ל' יום... ואין לשנות המנהג, כי מנהג קדום הוא ונתייחד על פי ותיקין" (רמ"א ליוורה דעה סימן שפא סעיף א, ומקורו ב"הגהות מיימוניות" הלכות אבל פרק י אות ו). (51) מועד קטן שם.

- 9 יג. מי שתכפוהו אביו⁵² והקבד שער⁵³ - מקל
- 10 בתער, לא במספרים⁵⁴. ומכבס כסותו במים, אבל
- 11 לא בנתר⁵⁵ ולא בחול⁵⁶. ורוחץ כל גופו בצונן, אבל
- 12 לא בחמין⁵⁷. וכן מי שתכפוהו אביו ובא ממדינת
- 13 הים⁵⁸ ומבית השביעה⁵⁹, או שניצא מבית האסורים,
- 14 או שהיה מנדה⁶⁰ והתר, או שהיה מדר ונשאל על
- 15 נדרו והתר⁶¹, וכל היוצא מטמאה לטהרה⁶² - הרי
- 16 אלו מגלחין בימי אבלם⁶³; הואיל ותקפם אבל אחר
- 17 אבל ולא מצאו פנאי⁶⁴.

(52) באו עליו ברציפות, זה אחר זה, וטרם שקם מאבלו הראשון, אירע לו אבל שני. (53) שלא יכול היה להסתפר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי י"א אייר - ספר שופטים - הלכות אבל קבג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נמצא יום ששי בשבת הרי הוא לו שביעי לאבלות (יו"ד סי' תב סעיפים רז).

ד. מִי שָׁמַת לוֹ קְרוֹב וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא¹⁸: אִם הָיָה בְּמָקוֹם קְרוֹב, שֶׁהוּא מְהֵלֵךְ עֲשָׂרָה פֶּרָסָאוֹת¹⁹, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד²⁰, אֶפְלוּ בָּא בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי, אִם מֵצֵא מְנַחֲמִים אֶצֶל גְּדוֹל הַבֵּית, אָף עַל פִּי שְׁנַעְנְעֵרִי²¹ לַעֲמֹד, הוֹאִיל וּמֵצֵא מְנַחֲמִים²² - עוֹלָה לֹא²³, וּמוֹנָה עִמָּהּ תְּשֻׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם²⁴; וְאִם לֹא מֵצֵא מְנַחֲמִים - מוֹנָה לַעֲצֹמוֹ²⁵. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רְחוֹק, אֶפְלוּ בָּא בְּיוֹם שְׁנִי - מוֹנָה לַעֲצֹמוֹ שְׁבַעַה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא²⁶.

(18) למקום שמת שם המת או שנקבר שם, וקרוביו מתאבלים שם עליו. (19) ופרסה היא שמונת אלפים אמה, שהפרסה היא ארבעה מילים, ומיל הוא אלפיים אמה. (20) שמהלך אדם בינוני ביום עשר פרסאות, כמבואר בפסחים צג, ב. ואילו היה יודע, היה בא באותו יום אליהם, והרי הוא כאילו ישב עמהם (מו"ק כא, ב וכפירוש הגאונים, הובא ברא"ש שם פ"ג אות לח). (21) מתנענעים ורוצים לעמוד ממקום ישיבתם, ראה לקמן פ"ג ה"ג, שהמנחמים יושבים ע"ג קרקע. (22) עדיין האבל נמשך. (23) כאילו מנה עמהם, ואינו צריך למנות שבעה לעצמו. (24) מו"ק כב, א. (25) שבעה, מיום שבא ונודע לו (שם). אבל אם נודע לו במקומו והתחיל להתאבל, לא יקצר אבלותו בגלל זה שבא אליהם (יו"ד סי' שעה, סעיף ח). (26) הואיל ולא היה יכול לבוא אליהם בתחילת האבילות - אינו יכול להצטרף עמהם (שם כא, ב וברש"י). ואם הלך גדול הבית לעיר שיש שם בית הקברות לקבור את המת, והנשארים חזרו לביתם - משהחזירו את פניהם מללוותו, חל עליהם האבל, וגדול הבית אינו מתאבל אלא משיטתם הגולל, ראה לעיל פ"א, ה"ב וה"ה, ומשם מונה הוא אבילותו, ואפילו חזר אח"כ אצל בני הבית הם מונים לעצמם, והוא - לעצמו, והבא ממקום קרוב - מונה עם גדול הבית, שאחריו הוא נמשך, ולא אחר שאר בני הבית (כסף-משנה ורדב"ז).

ה. אָבֵל בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים - אֵינּוּ הוֹלֵךְ אֶפְלוּ לְבֵית אָבִל אַחֵר²⁷; מִכָּאן וְאֵילֶף - הוֹלֵךְ. וְאֵינּוּ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הַמְּנַחֲמִין, אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמְּתַנַּחֲמִין²⁸. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כָּל שֶׁבַת הָרֵאשׁוֹנָה²⁹. שְׁנֵיָה - יוֹצֵא, וְאֵינּוּ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ. שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ, וְאֵינּוּ מְדַבֵּר כְּדֶרֶכּוֹ³⁰. רְבִיעִית - הָרִי הוּא כָּכָל אֶדָם³¹.

(27) אע"פ שהוא מענין אבילותו, וכל-שכן שאינו הולך להשתתף בשאר מצוות, שאינן מענין אבילות (רדב"ז). ובשמות פ"י, שנינו: "מת באותה העיר - ביום הראשון וביום השני אינו יוצא עמהם (=ללוותו)..." אבל אם אין שם כדי נושאי המיטה וקובריה, יוצא עמהם אפילו ביום ראשון, שהרי הוא חייב בכל המצוות שבתורה, וכן ביו"ד סי' שצג סעיף א. (28) מו"ק כא, ב. (29) שבוע הראשון. (30) שם כג, א "ואינו מדבר", ומפרש רש"י לרי"ף שם:

קורע אפילו על אביו ואמו. אולם מדברי הרי"ף שם, נראה - שעל אביו ואמו קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה: "שכן על אביו ואמו אפילו למחר כמה, חייב לקרוע". וכן פסק השו"ע ביו"ד סי' תב סעיף ד. כלומר, מקצתו עולה לו לשבעה, ומקצתו עולה לו לשלשים (רדב"ז). (8) וממילא מותר הוא בכל הדברים שהאבל אסור בהם, בכל שלשים יום לאבלו (מו"ק שם עמ' ב).

ב. מִי צִיד מְקַצֵּת הַיּוֹם כָּכָלוֹ? בִּיּוֹן שְׁנֵהָג אֲבִילוֹת שְׁעָה אַחַת⁹ - פָּאֵלוּ נֵהָג כָּל הַיּוֹם כָּלוּ. וּמִתָּר לִנְעַל וְלִרְחֹץ וְלִסְוֹף וְלִגְלַח בְּשָׂאָר הַיּוֹם¹⁰, וְכֵן הוּא מִתָּר כָּכָל הַדְּבָרִים¹¹.

(9) כגון שחליץ מנעלו לאות אבל, או כפה מיטתו, או עטף את ראשו, ואין צורך שיעשה את כולם (רמב"ן). (10) אע"פ שהתספורת אסורה כל שלשים יום. ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (11) מו"ק שם. ולדעת הרמב"ן על אביו ואמו הוא נוהג גזירת שלשים אפילו בשמועה רחוקה, ואינו מסתפר עד שיגיעו בו חבריו (ראה לעיל פ"ו ה"ג), וכן אין שואלים בשלומו (ראה לעיל פ"ה ה"כ) ואינו נכנס לבית המשתה עד י"ב חודש. ומונה מיום המיתה ולא מיום השמועה, אבל אם באה לו השמועה לאחר י"ב חודש, אינו נוהג אלא יום אחד לכל הדברים, וכן ביו"ד סי' תב סעיף א.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׂמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הָרֶגֶל¹² או בְּיוֹם שֶׁבַת¹³, וְלֹאֲחֵר שֶׁבַת או אַחֵר הָרֶגֶל נַעֲשִׂית רְחוֹקָה¹⁴ - עוֹלָה לֹא¹⁵, וְאֵינּוּ נוֹהֵג לְאַחֵר הָרֶגֶל או לְאַחֵר הַשֶּׁבַת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בְּלִבְדוֹ¹⁶, וּמְקַצֵּת הַיּוֹם כָּכָלוֹ, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ¹⁷.

(12) שאין אבלות נוהגת בו בשום דבר, ראה לקמן פ"י, ה"ג. (13) שאין בו אבילות בדברים שבגלוי, שם ה"א. (14) שלמוצאי שבת, כבר עברו שלשים יום מיום המיתה (ראה בש"ך ליו"ד סי' תב ס"ק ה, שלענין "יום השמועה" מונים משעת מיתה ולא מיום הקבורה). (15) השבת או הרגל עולים לו למנין השלושים, והרי זה כאילו לא שמע אלא לאחר הרגל, כיון שאינו יכול לקרוע ולנהוג אבילות בימים אלה. (16) מו"ק כ, ב. ומכאן אתה למד, שיום שלשים דינו כתוך שלשים לענין "שמועה קרובה", כדברי רבינו לעיל ה"א, שהרי אמרו שם: "שמע שמועה קרובה בשבת, ולמוצאי שבת נעשית רחוקה" - הרי שהשבת גורמת, שתיעשה שמועה רחוקה, ואילו שמע אותה שמועה ביום חול, הרי זו שמועה קרובה, למרות שביום שלשים עצמו שמע, ועל-כרחך לדקדק מכאן, שיום שלשים דינו כתוך שלשים, ואין אומרים: מקצת היום ככולו אלא למי שנהג דיני אבילות, ולא למי שעדיין לא נהג אבילות כלל (רא"ש ונמוקי יוסף שם). (17) בהלכה הקודמת. שמוות בכל הדברים, שאבל אסור בהם בימי השלושים, והשמועה שמועה רחוקה בשבת, אינו נוהג בה אפילו דברים שבצנעה, ולמוצאי שבת נוהג שעה אחת ודיו: וכן השומע שמועה קרובה בשבת, השבת עולה לו ליום אחד, ולמחר קורע,

לשמאל המנחמים". ולשון רבינו בהל' כלי המקדש פ"ה, ה"ד: "והסגן ממצעו בינו לבין העם". (41) סנהדרין יט, א.

ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חֵיב בְּכָל דְּבָרֵי אֲבָלוֹת, אֲלֵא שְׂאִינוּ יוֹצֵא מִפֶּתַח פְּלִטְרִין⁴² שְׁלוֹ אַחֵר מֵתוֹ⁴³; וְאֵין צָרִיף לֹאמַר אַחֵר מֵתִים אַחֲרֵים. וְאִינוּ מִנְחָם אֲבָלִים⁴⁴. וְלֹא יֵצֵא דוֹד אַחֵר אֲבָנֶר⁴⁵, אֲלֵא לְהוֹדִיעַ לְעַם שְׁלֹא נִהְרַג בְּרָצוֹנוֹ⁴⁶.

(42) ארמונו. (43) שם כ, א שגנאי הוא למלך להראות עגום ועצב לפני העם, והכתוב אומר (ישעיה לג, יז) "מלך ביפיו תחזינה עיניך". (44) תוספתא, סנהדרין פ"ד, ה"ב. (45) ראה - שמואל ב ג, לא "והמלך דוד הולך אחרי המיטה". (46) סנהדרין כ, א. וכן הכתוב מעיד: "וידעו כל העם... כי לא היתה מהמלך, להמית את אבנר בן נר" (שם יז).

ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לְמֶלֶךְ לְנַחְמוֹ⁴⁷, אֲלֵא עֲבָדָיו וְמִי שְׁנָתָן לוֹ רִשּׁוֹת לְהַפְגִּס. וְאֵין לָהֶן רִשּׁוֹת לְדַבֵּר לוֹ דְּבָרֵי תִנְחוּמִין, אֲלֵא כְּפִי מִה שִׁירְשָׁה אוֹתָם. וּכְשֶׁמִּבְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מְסַב עַל הַדֶּרֶגֶשׁ⁴⁸.

(47) תוספתא, סנהדרין שם: מלך ישראל אינו עומד בשורה להתנחם. (48) מיטה שמצעה עור, וקשור לארוכות המיטה ברצועות כמו ספה, והיא מכובדת יותר מספסל (סנהדרין שם). והשווה לקמן הל' מלכים פ"ב, ה"ד.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) חיוב הקריעה על מתו ומקורה בתורה. שיעור הקריעה ומהיכן קורע. המותר לקרוע חלוק שאול. סדר הקריעה על מתים הרבה ובכללם אביו או אמו. הקורע על חולה שנתעלף וסבור שמת, ואחר כך מת.

א. אֲבָל חֵיב לְקָרַע עַל מֵתוֹ. שְׁנֵאמָר: וּבְגָדֵיכֶם לֹא תִפְרְמוּ וְלֹא תִמָּתוּ. הָא אַחֵר - חֵיב לְפָרֵם². וְאֵין קָרִיעָה אֲלֵא מַעֲמָד. שְׁנֵאמָר: וַיָּקֶם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו³. וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ? מִלְּפָנָיו⁴. וְהַקּוֹרֵעַ מֵאַחֲרָיו אוֹ מִן הַצִּדֵּדִין אוֹ מִלְּמַטָּה - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבַת קָרִיעָה. אֲלֵא פֶהֶן גָּדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְּמַטָּה⁵.

(2) מועד קטן כד, א. ולדעת הרמב"ן הובאה בכסף-משנה, אין הקריעה אלא מדרבנן, וההוכחה מהפסוק הנ"ל אינה משמשת אלא אסמכתא בלבד, שהרי אפשר להבין את הכתוב: אתם לא תפרמו, ואילו אבלים אחרים רשאים לפרום אבל אינם חייבים. וכנראה שזוהי גם דעת רבינו (כסף-משנה ורדב"ז). (3) שם כא, א. ומשמע מדברי רבינו, שהעמידה מעכבת, שאפילו אם שכח וקרע מיושב, הרי זה חוזר וקורע מעומד, וכן עשה אמימר (שם כ, ב) וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' שמ סעיף א. (4) מתחת לבית הצואר. (5) מו"ק כו, ב. והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. וב"פתחי תשובה" ליו"ד שם ס"ק ב מביא בשם הרדב"ז, שאם קרע לרוחב הבגד לא יצא, שזה נראה כאילו נקרע מעצמו.

"אלא יושב ודומם ואינו מדבר ברבים כמנהגו". ובשו"ע יו"ד סי' שצג סעיף ב, מעיר: "ועכשיו נוהגים שאין יושבים במקומם כל שלשים, ועל אביו ואמו כל י"ב חודש". ולענין הליכת האבל לבית-הכנסת, כתוב בשו"ע שם סעיף ג, שאינו הולך שם אלא בשבת, ומקורו ברא"ש למו"ק שם אות מו, האומר: "האבל הולך לבית-הכנסת בשבת, ואחר התפילה האבל יוצא, וכל הקהל הולכים עמו, ויושבים שם שעה אחת. וסומכים על דברי אגדה בפרקי דרבי אליעזר (פי"ז): ראה שלמה שמידת גמילות-חסדים גדולה... וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים, אחד לחתנים ואחד לאבלים ולמנודים, והיו ישראל הולכים בשבתות ויושבים בין שני שערים הללו, והנכנס בשער החתנים היו יודעים שהוא חתן... והנכנס בשער אבלים והיה שפמו מכוסה, היו יודעים שהוא אבל, והיו אומרים לו: השוכן בבית הזה ינחמן... משחרב בית-המקדש התקינו שיהיו חתנים ואבלים הולכים לבתי כנסיות... ורואים את האבל ויושבים עמו על הארץ, כדי שיעצו כל ישראל ידי חובתם בגמילות חסדים" וכו'. (31) מו"ק כג, א. ואפילו לא שלמו שלשה שבועות, כגון שמת באמצע השבוע, מיד כשכלה אותו שבוע, ושנים שאחריו - נחשב השבוע הבא רביעי (יו"ד סי' שצג סעיף ב).

ו. פֶּהֶן גָּדוֹל חֵיב בְּכָל דְּבָרֵי אֲבָלוֹת, אֲלֵא שְׂאִסוֹר לוֹ לְקָרַע בְּגָדָיו לְמַעַלְהָ³², וּלְגָדֵל פָּרַע³³, וְלֵצֵאת אַחֵר הַמַּטָּה³⁴. וְכָל הָעָם פְּאִין לְנַחְמוֹ לְבִיתוֹ. וּכְשֶׁמִּבְרִין אוֹתוֹ³⁵ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מְסַב עַל הַסְּפָסֵל³⁶. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמִּנְחָמִין אוֹתוֹ: אָנוּ בְּפִרְתֶּךָ³⁷. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: תִּתְּבָרְכוּ מִן הַשְּׁמַיִם. וְאֵם רָצָה לְנַחֵם אַחֲרֵים³⁸ - הַמְּמַנֶּה³⁹ מְמַצְעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם⁴⁰, וְאוֹמֵר לָהֶם: תִּנְחָמוּ⁴¹.

(32) שנאמר (ויקרא כא, י') "ובגדיו לא יפרום" - אינו פורם (=קורע) כדרך שבני אדם פורמים, אלא הוא מלמטה (בשפת בגדו) וההדיוט מלמעלה (הוריות יב, ב). והשווה הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ו. (33) שנאמר (שם, שם) "את ראשו לא יפרע" - אינו מרבה פרע לעולם, אלא מסתפר מערב שבת לערב שבת, "הואיל ומשמרות מתחדשות" (סנהדרין כב, ב). ומפרש רש"י: משמרות כהנים מתחלפות ומתחדשות בשבת, זו יוצאת וזו נכנסת, וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה הנכנסת, שתראנו ביפיו. (34) ככתוב (ויקרא כא, יא) "ומן המקדש לא יצא", ובהל' כלי המקדש שם, ה"ה - כותב רבינו: "מת לו מת, אינו יוצא אחריו ואינו יוצא מפתח ביתו או מן המקדש". וראה סנהדרין יח, א. (35) סעודת הבראה הנזכרת לעיל פ"ד, ה"ט. (36) סנהדרין שם. (37) בנו תתכפר, ואנחנו תחתך לכל הראוי לבוא עליך (שם וברש"י). (38) אחרי שחזרו אבלים מבית הקברות, עומד האבל במקומו וכל העם עובר איש-איש לנחמו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב. (39) סגן הכהנים. העומד תמיד לימין הכהן, והוא ממונה על כל הכהנים, ראה הל' כלי המקדש פ"ד, ה"ט. (40) שהממונה בימינו, וכל העם בשמאלו, והכהן הגדול באמצע, וגם האבלים בשמאלו, כמבואר לקמן פ"ג, ה"ב: "אבלים עומדים

לו מת - אין מקרעין לו, ולא מודיעין לו, שלא
תטרוף עליו דעתו. ומשתקין את הנשים מפניו.²⁷
(24) את בגדיו. (25) שיבכו הרואים וידבר בכבוד המת, ולא
מפני שהוא אבל (מ"ק יד, ב וברש"י). ואפילו שעדיין לא
הגיע לחינוך (רדב"ז). (26) תתבלבל. (27) שלא יבכו על
המת בפניו (מ"ק כו, ב). ובי"ד סי' שלו סעיף א: "ואין
מספידים בפניו, שלא ישבר לבו, ומשתקים את המנחמים
מפניו". ומפרש הש"ך שם ס"ק ב, אפילו על מת שאינו
קרובו של חולה - אין מספידים, שלא ישבר לבו, בראותו
פלוני זה מת, מפחד הוא שמא ימות גם הוא.
ה. וקורע אדם על חמיו ועל חמותו, מפני כבוד
אשתו.²⁸ וכן האשה קורעת על חמיה ועל חמותה,
מפני כבוד בעלה.²⁹

(28) שם כו, ב. וקריעה זו אינה אלא כקריעה על שאר מתים,
המבוארת לעיל ה"ג, ולא כקריעת אשתו, שהיא על אביה
ואמה (רדב"ז), וראה בביאורנו לעיל פ"ה ה"ה, ובי"ד סי'
שמ סעיף ד, שאין נוהגים עכשיו כן, לקרוע על חמיו
וחמותו. (29) אם מפני כבוד אשתו חייב לקרוע, מפני
כבוד בעלה לא כל-שכן (כסף-משנה). וכן אמרו (מ"ק כ,
ב) "וכן היא שמת חמיה או חמותה... נוהגת עמו אבילות".
ו. מי שאין לו חלוק לקרע,³⁰ ונזדמן לו חלוק בתוך
שבועה - קורע; לאחר שבועה - אינו קורע.³¹ ועל
אביו ועל אמו, אפילו לאחר שבועה - קורע כל
שלשים יום.³² וכל היוצא בבגד קרוע³³ לפני מתים,
כלומר³⁴ שהוא קרע עתה עליהן - הרי זה גונב דעת
הבריות,³⁵ וזלזל בכבוד החיים והמתים.³⁶

(30) כגון שהיה לובש בגדים שאולים (רמב"ן). (31) שכבר
שלמו ימי האבילות, ואין קריעה בלא אבילות (מועד קטן,
שם). (32) משום כבודם (שם). ואע"פ שאמרו שם: "על
אביו ואמו קורע והולך", סובר רבינו שלאחר שלשים אינו
קורע, שכן רבי חייא לא קרע על אביו ואמו כשהגיעה אליו
השמועה לאחר שלשים, וכמבואר ב'תוספות' שם ד"ה
קורע. אבל ביו"ד סי' שמ סעיף יח, פסקו: על אביו ואמו
קורע לעולם, ומקורו בירושלמי מ"ק פ"ג, ה"ה: "יש
קריעה בלא איבול, שכן על אביו ואמו אפילו לאחר כמה
חייב לקרוע" (ביאור הגר"א ס"ק מ). (33) קודם לכן.
(34) כאילו הוא אומר. (35) שהרי הוא מרמה אותן, מראה
עצמו שקרע ולא קרע. (36) מ"ק כו, ב.

ז. האומר לחברו: השאילני חלוקה ואבקר את אבי
שהוא חולה, והלך ומצאו שמת - קורע.³⁷ ומאחר³⁸,
ומחזיר לו את חלוקתו,³⁹ ונותן לו דמי קרעו.⁴⁰ ואם לא
הודיעו שהוא מבקר לו⁴¹ חולה - הרי זה לא יגע בו.⁴²

(37) הואיל והודיע למשאל, שאביו חולה, והשאילו -
הסכים מראש שיקרע, כדי שלא יתבייש שם. (38) תופר
תפירה ישרה ומתוקנת. (39) שם. ואע"פ שהקדמים שאדם
קורע על אביו - אינם מתאחים לעולם, ראה לקמן פ"ט,
ה"א. בבגד שאול מתאחים, שלא הקנה לו הבגד, אלא

ב. כמה שעור הקרע? טפח.⁶ ואין צריך להבדיל
שפת הבגד.⁷ ומתר לו לקרע בכלי.⁸ ויש לו לקרע
בפנים,¹⁰ שלא בפני אדם. לפיכך יש לו להקנים ידו
בפנים וקורע.¹¹ בצנעה. ואינו חייב לקרע אלא בגד
העליון בלבד.¹²

(6) שנאמר (שמואל-ב א, יא) "ויחזק דוד בבגדיו ויקרעם" -
אין אחיזה פחות מטפח (מ"ק כב, ב). (7) אלא מניחה
שלימה, וקורע משפת בית הצואר ולמטה, ואע"פ שלמעלה
היא שלימה, ואינה קרועה לשנים (שם). (8) בסכין, שלא
יפסיד הבגד (שם וברש"י). (9) מותר לו. (10) מתחת
למקטורן - הוא המעיל העליון. (11) את הבגד העליון.
(12) שם.

ג. כל שבועת ימי אבלות הקרע לפנים.¹⁴ ואם בא
להחליף¹⁵ - מחליף, ואינו קורע קרע אחר; שכל
קרע שאינו בשעת חמום¹⁶ - אינו קרע.¹⁷ כמה
דברים אמורים? בשאר המתים חוץ מאביו ואמו;
אבל על אביו ועל אמו - קורע עד שמגלה את
לבדו.¹⁸ ומבדיל שפת הבגד.¹⁹ ואינו קורע בכלי, אלא
בידו. מבחוץ, בפני כל העם. וקורע כל הבגדים
שעליו. ובגד הזעה הדבוק לבשרו - אינו מעצב.²⁰
ואם החליף בגד אחר - חייב לקרע כל שבועה.²¹ וכן
על אביו ועל אמו - חולץ כתפו ומוציא זרועו מן
החלוק עד שיתגלה כתפו וזרועו.²² והולך פה לפני
המטה. ואחר שיקבר אביו ואמו - אינו חייב
לחלץ.²³

(13) בכת"י תימן, אין כאן התחלת ההלכה, והכל נמשך
להלכה הקודמת, עד לתיבות: במה דברים אמורים.
(14) לפניו, שאינו מחזירו לאחריו, כמו בשבת, ראה לקמן
פ"י, ה"א. (15) בגד אחר. (16) בשעת מיתה, שהיא
התחלת הצער. (17) מ"ק כד, א וברש"י. (18) קרע ארוך
יותר מטפח, עד שמגיע ללב (שם כב, ב). וביירושלמי שם
פ"ג ה"ח, אמרו: "מפני שבטלה ממנו מצוות כיבוד" -
התלוי בלב, לפיכך יגלה את לבו. (19) את בית צוארו,
שיראה הבגד קרוע ומובדל לשנים. (20) שם כב, ב
"ואפיקרסותו אינה מעכבת". ומפרש רבינו: בגד הזיעה.
ורש"י שם מפרש: הסודר שעל ראשו. (21) ואע"פ שאינה
שעת חימום (שם כד, א), וגם קרעים אלה אינם מתאחים
לעולם, כנראה מסתימת דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א.
(22) וזהו הפירוש של חולץ, המוזכר שם כב, ב. ובר"ף שם,
מפרש: "חולץ כתפו ומוציא זרועו מן הקרע של חלוקו,
ונמצא זרועו עם כתיפו מגולין". (23) שכן מצינו (בבא-
קמא יז, א) "וכבוד עשו לו במותו - זה חזקיה מלך יהודה
שיצאו לפניו שלשים וששה אלף חלוצי כתף". וסובר רבינו
שחליצת כתף אינה אלא "לפניו" - לפני המיטה בלבד, ולא
לאחר הקבורה (כסף-משנה). "ובזמן הזה לא נהגו לחלץ
כתף כלל" (יו"ד סי' שמ סעיף יז).

ד. קורעין לקטן²⁴, מפני עגמת נפש²⁵. וחולה שמת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 23 **וְאַחַר שְׂבָעָה יָמִים אָבִיו - אֵינִי מוֹסִיף⁵⁷, אֶלָּא קוֹרֵעַ**
24 **קָרַע אַחֲרָי; שְׂאִין אָבִיו וְאָמוֹ בְּתוֹסֶפֶת⁵⁸.**

(48) שבאותו קרע מוסיף וקורע עוד טפח, או מרחיק שלש אצבעות מצד הקרע, וקורע טפח (כסף-משנה בשם ה'טור'). (49) שכבר שללו, כמבואר להלן פ"ט, ה"א. (50) קורע תחילה כל השלילות ומוסיף כל שהוא, וניכר שעל מת אחר קרע (מו"ק כו, ב וברש"י). (51) ומת לו מת אחר. טבור - שָׂרָר, המקום השקוע בעור הבטן. (52) מצד הקרע הקודם. (53) וחוזר וקורע לפניו. (54) וחוזר וקורע מלמעלה (שם). ואם נתמלא מכאן ומכאן "נעשה כמי שאין לו חלוק שאינו קורע" (יו"ד ס"ו שמ, סעיף כא). (55) התוספת, שהקרעים שעל בנו, מותרים באיחוי = תפירה ישרה ומתוקנת. (56) לקמן פ"ט ה"א, שהקרע שעל אביו אינו מתאחה לעולם. (57) באותו קרע. (58) על קרע קודם, אלא חייב לקרוע עליהם קרע חדש (מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה). אבל עליהם אפשר להוסיף, שאם קרע עליהם ואח"כ מת לו מת אחר, הרי זה מוסיף עליהם כלשהו, ויצא ידי קריעה, כאמור לעיל.

יום שישי י"ב אייר ה'תשפ"ב

פֶּרֶק הַשְּׂעִי

(1) מתי מותר לשלול את הקרעים, ואימתי מאחים אותם. הקריעה על רבו, ועל אב בית דין או נשיא. הקריעה על חורבן ערי יהודה וירושלים ושאר מאורעות לא טובים. הקריעה על המת בשעת יציאת נשמתו, אף על פי שאינו קרובו. קריעת תלמידי חכמים זה על זה למרות שהם שווים בחכמתם. האבל על אב"ד [=אב בית דין] ונשיא שנסתלקו.

- 25 **א. כָּל הַקָּרְעִים שְׁקוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׂאֵר קְרוֹבָיו -**
26 **שׁוֹלֵל הַקָּרַע² לְאַחַר שְׂבָעָה, וּמֵאַחֲרָי³ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים.**
27 **עַל אָבִיו וְעַל אָמוֹ - שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינִי**
28 **מֵאַחֲרָי לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרֵעַת וְשׁוֹלֵלֶת מִיָּד, אֶפְלוּ**
29 **עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת⁴.**

(2) תופר תפירה בלתי ישירה, ואינה מעשה אומן. שלל - מלה ערבית, תפירה גסה, אחת הנה, ואחת הנה (הערך השלם). ובתוספות יום טוב למועד קטן פרק ג, משנה ו מפרש: לשון שלל וביזה, שכן השלל מפוזר אחת הנה ואחת הנה, ואינו מונח וצבור. (3) תופר תפירה שווה ומתוקנת, וראה להלן הלכה ג בביאורנו ל"איחוי אלכסנדר". "ועת לתפור" (קהלת ג, ז) מתרגם: "ועידן בחר לאחאה בזיעה". (4) מועד קטן כב, ב. ולשון הגמרא שם: "מפני כבודה", ומפרש ה"נמוקי יוסף": שגנאי הוא לאשה אף על פי שאין ליבה מגולה, לעמוד בבגדים קרועים.

- 30 **ב. בְּדֶרֶךְ שְׁקוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אָמוֹ, כֶּף חֵיב**
31 **לְקָרַע עַל רֵבּוֹ שְׁלֹמֶדוֹ תוֹרָה⁵, וְעַל הַנְּשִׂא⁶, וְעַל אָב**
32 **בֵּית דִּין⁷, וְעַל רֵב הַצָּבּוֹר שְׁנֶהְרָג, וְעַל בְּרֶפֶת הַשֵּׁם⁸,**
33 **וְעַל סֵפֶר תוֹרָה שְׁנֶנְשָׂרָה, וְעַל עֲרֵי יְהוּדָה, וְעַל**
34 **יְרוּשָׁלַּיִם, וְעַל הַמֶּקְדָּשׁ⁹.**

הרשהו לקרוע כדי שלא יתבייש (נמוקי יוסף' שם). (40) מה שנגרע הבגד מערכו בגלל הקרע (שם). (41) בכת"י תימן: בו. (42) מו"ק שם. ואם קרע לא יצא ידי חובת קריעה, שהרי זה שואל שלא מדעת. ונקרא גזול, והקורע בחלוק גזול, לא יצא ידי קריעה, כמבואר ביו"ד שם סעיף כט (ש"ך שם ס"ק נ).

- 1 **ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וְנִתְעַלֵּף, וְסָבּוֹר**
2 **שְׁמַת וְקָרַע, וְאַחֲרָי כֶּף מֵת: אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דְבוּר⁴³ -**
3 **אֵינִי חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ⁴⁴; וְאִם לְאַחֲרָי כְּדֵי דְבוּר מֵת - חוֹזֵר**
4 **וְקוֹרֵעַ קָרַע אַחֲרָי⁴⁵. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו,**
5 **וְקָרַע, וְאַחֲרָי כֶּף נִמְצָא שְׁמַת בְּנוֹ; אָמְרוּ לוֹ מֵת לוֹ**
6 **מֵת, וְכָסְבוֹר שְׂאֵבִיו וְקָרַע, וְאַחֲרָי כֶּף נִמְצָא בְּנוֹ: אִם**
7 **תוֹךְ כְּדֵי דְבוּר נִודַע לוֹ אֲמַתַּת הַדָּבָר - יֵצֵא יָדֵי**
8 **קְרִיעָה; וְאִם לְאַחֲרָי כְּדֵי דְבוּר - לֹא יֵצֵא, וְחֵיב לְקָרַע**
9 **קָרַע אַחֲרָי⁴⁶.**

(43) כדי שאילת שלום של תלמיד לרב: שלום עליך רבי, ראה הל' שבועות פ"ב, ה"י. (44) נדרים פז, א. כיון שמת תוך כדי דיבור לקריעתו, הרי זה כאילו קרע עכשיו (ר"ן שם). (45) שהרי בשעה שקרע עדיין לא מת, וקריעתו אינה כלום (שם). (46) אע"פ שלא פירשו לו מי מת, ורק הוא בעצמו טעה וסבר שזהו אביו, בכל זאת חייב לקרוע קרע אחר (שם, ע"פ רב אשי), שהכל תלוי בכדי דיבור. וראוי לציין, שבכת"י תימן, כל המשפט: "אמרו לו מת לו מת... נמצא בנו" איננו, ורבינו אינו עוסק כשאמרו לו: מת לו מת סתם, אלא כשפירשו לו: מת אביו וכו'. ולפי זה, אם אמרו לו על מת סתם, אפילו נודעה לו אמיתת הדבר לאחר כדי דיבור יצא, וזה ע"פ התירוף הראשון שבגמרא שם, ורב אשי לא בא לחלוק על התירוף הראשון, אלא מוסיף לחדש שאפילו כשפירשו לו מי מת, כל שמת בתוך כדי דיבור אינו חייב לקרוע קרע אחר, וכן ביו"ד ס"ו שמ, סעיף כד.

- 10 **ט. מִי שֶׁמָּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה בְּאֶחָד - קוֹרֵעַ קָרַע**
11 **אֶחָד לְכֻלָּם. הֵיכָּה בְּכָלֵךְ אָבִיו אוֹ אָמוֹ - קוֹרֵעַ עַל**
12 **כָּל קָרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אָמוֹ קָרַע אַחֲרָי⁴⁷.**

(47) מו"ק כו, ב וכדעת רבי יהודה בן בתירה. ונראה מדברי רבינו, שעל אביו ואמו שמתו כאחד, קורע קרע אחד על שניהם (רדב"ז), וכן ביו"ד שם סעיף כג.

- 13 **י. מִי שֶׁמָּתוּ לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחֲרָי כֶּף מֵת לוֹ מֵת**
14 **אַחֲרָי: אִם בְּתוֹךְ שְׂבָעָה - קוֹרֵעַ קָרַע אַחֲרָי⁴⁸; וְאִם**
15 **לְאַחֲרָי שְׂבָעָה⁴⁹ - מוֹסִיף עַל הַקָּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל**
16 **שֶׁהוּא⁵⁰. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחֲרָי שְׂבָעָה שָׁל שְׁנֵי -**
17 **מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ עַד טַבּוֹר. הַגִּיעַ**
18 **לְטַבּוֹר⁵¹ - מִרְחִיק שְׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת⁵² וְקוֹרֵעַ⁵³. נִתְמַלֵּא**
19 **מִלִּפְנֵי - מִחֲזִירוֹ לְאַחֲרָיו. נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה -**
20 **הוֹפְכוֹ לְמַטָּה⁵⁴. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו, וְקָרַע, וְאַחֲרָי**
21 **שְׂבָעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - מֵתָאחָה הַתַּחְתּוֹן⁵⁵ וְלֹא**
22 **הֶעֱלִיזוֹ, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר⁵⁶. אָמְרוּ לוֹ מֵת בְּנוֹ, וְקָרַע,**

ה. ומניין שקורע על רבו פדרה שקורע על אביו? 12
שנאמר: והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, 13
ולא ראהו עוד, ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים 14
קרעים²². מפאן, שחיב להבדיל השפה²³. 15

22) ואף על פי שאלוהו חי הוא? כיוון "שלא ראהו עוד" 16
הרי הוא אצלו כמת (מועד קטן כו, א). 23) את פתיחת 17
בית צווארו, שייראה כאילו קרע הוא לשניים, בניגוד 18
לקריעה שעל שאר קרוביו שאינו צריך להבדיל שפת הבגד, 19
אלא קורע תחתיה ומניח השפה שלימה, כמבואר לעיל פרק 20
ח, הלכה ב.

ו. ומניין שקורעין על הנשיא ועל אב בית דין ועל 16
שמועה שפאה שנהרג רב צבור? שנאמר: ויחזק 17
דוד בבגדיו ויקרעם, וגם כל האנשים אשר אתו. 18
ויספדו ויבכו ויצמו עד הערב, על שאול - זה 19
נשיא, ועל יהונתן בנו - זה אב בית דין, ועל עם יי 20
ועל בית ישראל כי נפלו בהרב - זו שמועה רעה²⁴. 21

24) ואין לדחות, שלא קרע דוד אלא על כל הצרות כולן, 22
שהתרגשו ובאו עליו כאחת, שהרי "על - על" הפסיק 23
העניין, לומר, שעל כל צרה מהן, חייבים לקרוע (מועד קטן 24
שם). מדברי רבינו נראה שאינו חייב לקרוע אלא אם נהרג 25
רוב הציבור, אולם דעת הרמב"ן וה"נמוקי יוסף" שם, אם 26
נקבץ רוב הציבור למלחמה, ונשמע שניגף לפני האוייב 27
ואפילו לא נהרג אלא המיעוט, חייבים לקרוע. וכן ביורה 28
דעה סימן שמ סעיף לו, והוא הדין אם הלכו בשבי (יורה 29
דעה שם).

ז. ומניין שקורעין על ברפת השם? שנאמר: ויבא 22
אליקים בן חלקיהו אשר על הבית ושכנא הספר 23
ויואח בן אסף המזכיר אל חלקיהו קרועי בגדים²⁵. 24
אחד השומע ואחד השומע מפי שומע חבין 25
לקרע²⁶. 26

25) על דברי החירוף והגידוף של רבשקה שליחו של 27
סנחריב מלך אשור באמרו: "מי בכל אלהי הארצות אשר 28
הצילו את ארצם מידי, כי יציל ה' את ירושלים מידי" (שם 29
לה). 26) שכן כתוב (שם יט, א) "ויהי כשמוע המלך 30
חזקיהו (דברי רבשקה, מפי אליקים וחבירי) ויקרע את 31
בגדיו" (מועד קטן כו, א), והשווה הלכות עבודה זרה פרק 32
ב, הלכה י: "והוא שישמענה מירשאל... אבל השומע מפי 33
הגוי אינו חייב לקרוע; ולא קרעו אליקים ושכנא, אלא מפני 34
שרבשקה היה ישראל מומר", ומקורו בסנהדרין ס, א.

ח. והעדים אין חבין לקרע פשיעידו בבית דין²⁷, 27
שפכר קרעו פשעה ששמעו²⁸. 28

27) על ברכת המגדף. 28) מפי המגדף (שם). וכן הכתוב 29
אומר: "ויקרע את בגדיו" - חזקיהו קרע, והם לא קרעו. 30
וראה הלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ח.

ט. ומניין שקורעין על ספר תורה שנשרף? שנאמר: 29
ויהי פקדוא יהודי שלש דלתות וארבעה וגומר, עד 30

5) על רבו מובהק, שלמד ממנו רוב חכמתו, "אבל אם לא 1
למד ממנו רוב חכמתו, הרי זה תלמיד חבר... וקורע עליו 2
כשם שהוא קורע על כל המתים" וכו' (לשון רבינו הלכות 3
תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט). 6) ראש הסנהדרין ונקרא 4
גם כן ראש הישיבה, ראה לעיל הלכות סנהדרין פרק א, 5
הלכה ג. ובנוגע למלך שמת - ראה לקמן פרק י"ד, הלכה 6
כה. 7) זהו המשנה לנשיא, הגדול שבשבעים סנהדרין, 7
כמבואר בהלכות סנהדרין שם. 8) גידוף שם שמים, ראה 8
להלן הלכה ז. 9) שנחרבו, כמבואר להלן הלכה י. וכל 9
אלה מקורם במועד קטן כו, א.

ג. כל אלו הקרעים קורע עד שמגלה את לבו¹⁰, 1
ואינו מאחה לעולם¹¹. ואף על פי שאין מתאחין - 2
מתר לשלל¹², למלל וללקטן¹³, ולעשותם כמין 3
סלמות¹⁴; ולא אסרו אלא באחוי אלכסנדר בלבד¹⁵. 4
וכל הקורע מתוך השלל או המלל או הלקוט - לא 5
עשה פלום¹⁶; אבל קורע מתוך האחוי האלכסנדר 6
בלבד¹⁷. אפילו הפך הפל¹⁸ ונעשה¹⁹ שפתי למטה - 7
לא יאחה²⁰. 8

10) בניגוד לקריעה שעל שאר קרוביו, שאינה אלא טפח 9
בלבד, ראה לעיל פרק ח, הלכה ב-ג. 11) שם כו, א, 10
שנאמר באלישע שקרע על אליהו רבו (מלכים ב, יב) 11
"ויחזק בבגדיו ויקרעם לשניים קרעים - ממשמע שנאמר: 12
ויקרעם, איני יודע שלשניים, אלא, מלמד שקרועים ועומדים 13
לשנים לעולם" - שאינם מתאחים. ומכאן למד רבינו שיקרע 14
עד שיגלה את לבו, שאז יש היכר שהוא קרוע לשנים, אבל 15
בקריעת טפח בלבד אין היכר שהבגד קרוע לשנים (כסף 16
משנה). 12) תפירה רחבה. 13) מלל - אוהז שני ראשי 17
הקרע בין האצבעות וכורכם יחד כעין כריכת ספר, ותוחב 18
שם שתיים או שלוש תפירות; לקט - אוגד כל הקרע ראשו 19
על סופו ותוחב במחט שתיים או שלוש פעמים (רש"י 20
לאלפסי שם). 14) כמעלות הסולם, שתופר שתי תפירות 21
ומפסיק, וחוזר ותופר למטה, שמניח בין תפירה לתפירה 22
הפסק, כסולם הזה שיש בו הפסק בין שלב לשלב (שם). 23
15) תפירה מתוקנת, שהיא שווה למעלה וכולטת למטה. 24
והרמב"ן מפרש: סתם תפירה - שווה למעלה וכולטת 25
למטה, ואיחוי אלכסנדר - שווה מלמעלה ומלמטה כעין 26
אריגה (טור יורה דעה סימן שמ). ובירושלמי מועד קטן פרק 27
ג, הלכה ז אמרו: "איזה איחוי? כל שאין מקומו ניכר". 28
16) שאין זה שלם, והרי זה כקרוע ועומד. 17) מועד קטן 29
כו, ב. ובכתב יד תימן חיבת "בלבד" אינה. 18) הבגד. 30
19) בכתב יד תימן: ונעשית. 20) שם, וכדעת רבי שמעון 31
בן אלעזר.

ד. ויכשם שהמוכר אסור לאחותו, כך הלוקח. 9
לפיכך, המוכר צריך להודיע ללוקח שקרע זה אינו 10
מתאחה²¹. 11

21) שם. ואם מכרו לו בגד קרוע סתם, ולא הודיעהו, אסור 1
ללוקח לאחותו עד שידע, שקרע זה הוא מהמתאחים, וכן 2
אסור למכרו לגוי (יורה דעה שם סעיף יט על פי מסכת 3
שמחות פרק ט).

דעה שם סעיף ו'). (38) אפילו שלא במעמד יציאת נשמתו. (39) מועד קטן שם. (40) ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (41) כקרויבו. (42) כדן קריעה על אביו ואמו, ראה לעיל פרק ח, הלכה ג, בניגוד ל"אדם כשר" שאין קורעים עליו אלא טפח. (43) חליצת כתף המפורשת לעיל שם, ולא ביאר רבינו שם בדין: חולץ לאביו, אם מימין, או משמאל, כדן אב בית דין המבואר להלן הלכה י"ד, וכנראה שהכל תלוי ברצון הבן, שאם רצה חולץ משמאל ואפילו אם רצה לחלוץ שתי הידיים מכאן ומכאן כדן נשיא, ראה להלן הלכה ט"ו - חולץ (רדב"ז). (44) לפי שמספידים אותו, ואין עוסקים בתורה בבית מדרשו, שלא יתעצלו בהספדו (רמב"ן). ואחר ההספד אין תלמידיו מתקבצים בבית מדרשו, אלא מתחברים שניים שניים ולומדים בבתיהם (יורה דעה סימן שדמ סעיף יח). (45) בבא מציעא לג, א ומפרש רש"י: לפי שהיו יושבים בבית המדרש יחד, ומקשים ומפרקים זה לזה, וכולם למדים זה מזה. נמצאו ארבע חלוקות הן: רבו מובהק, מפורש לעיל הלכה ב. ורבו שאינו מובהק, שלא למד רוב חכמתו ממנו, דינו מבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט שאינו קורע עליו אלא טפח, כשם שהוא קורע על כל המתים. חכם שהוא גדול ממנו, שקורע עליו מצד הדין כמבואר לפנינו. ותלמידי חכמים השווים זה לזה בתורתם, אינם קורעים אלא מחמת מנהג (רדב"ז).

יב. **כָּל הַקּוֹרְעִים עַל הַחֵכֶם שְׁמַת, בִּיּוֹן שֶׁהִזְיִירוּ פְּגִיחָהּ מֵאַחֲרֵי הַמָּטָה שׁוֹלְלִין⁴⁶. וְיִרְאֶה לִּי, שֶׁהִקְרַע עַל הַחֵכֶם - מֵאַחֲרָה לְמַחֲרָה⁴⁷; שֶׁאֶפְלוּ רַבּוֹ⁴⁸ שְׁמַת - אֵין מֵתָאֲבֵל עָלָיו אֲלָא יוֹם אֶחָד בְּלֵבָד, או יוֹם מִיתָה או יוֹם שְׁמוּעָה⁴⁹. וְכֵן יִרְאֶה לִּי, שֶׁהִקְרַע עַל הַנְּשִׂא וּכְיוּצָא בו - שׁוֹלֵל לְמַחֲרָה⁵⁰, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ מֵאַחֲרָה עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם.**

(46) מועד קטן כה, א. (47) ולדעת הרמב"ן מותר לו לאחות אפילו בו ביום. אולם דעת רבינו, הואיל ואמרו שם: כיוון שהחזיר פניהם... שוללים" הרי שלא התירו אלא לשלול, ולא לאחות באותו יום. (48) רבו מובהק. (49) שם עמוד ב. ולדעת הרמב"ן מתאבל עליו בחליצת נעל ושאר דיני אבלות. ובזירה דעה רמב סעיף כה מסיים: "מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה", ודין רבו שאינו מובהק, נראה שהוא כ"חכם שמת" ואף על פי שהתלמיד גדול ממנו בחכמה ואין הגדול קורע על הקטן ממנו? כיוון שלימדו תורה חייב לקרוע עליו ומאחה למחר (רדב"ז בדעת רבינו). (50) בניגוד לקורע על קרוביו, שאינו שולל אלא לאחר שבעה ימים, ראה לעיל הלכה א. וכן אמרו בירושלמי מועד קטן פרק ג, הלכה ז לעניין רבו מובהק: "הורה רב יסא לשלול למחר".

יג. **חֵכֶם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתָהּ שְׁמַת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו אֲלָא בִּשְׁעַת הַסְּפִדוֹ, וְזֶהוּ כְּבוֹדוֹ⁵¹. וְשׁוֹלֵל בו בַּיּוֹם, וּמֵאַחֲרָה לְמַחֲרָה⁵².**

(51) מועד קטן כה, א "חכם כבודו בהספדו". וכל זה כשהספדו בתוך שלושים לקבורתו, אבל לאחר שלושים אין

1 **תָּם כָּל הַמְּגִלָּה עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאֵחָד²⁹, וְלֹא פָּחַדוּ**
2 **וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל עַבְדָּיו. מִכָּלֵל**
3 **שֶׁחִיבִין לְקָרַע. וְאֵין חִיבִין לְקָרַע אֲלָא עַל סֵפֶר תּוֹרָה**
4 **שֶׁנִּשְׂרַף בְּזוּרָע³⁰, פִּמְעֵשָׁה שֶׁהָיָה³¹. וְחִיב לְקָרַע שְׁתֵּי**
5 **קְרִיעוֹת: אַחַת עַל הַגּוֹיִל³² וְאַחַת עַל הַכֶּתֶב. שְׁנֵאמַר:**
6 **אַחֲרֵי שֶׁרַף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים³³.**

(29) מועד קטן כו, א. כיוון שקראו לפני המלך יהויקים בן יאשיהו, את הפסוק שבמגילת איכה (א, ה) "היו צריה לראש... כי ה' הוגה על רוב פשעיה" - מיד קרע כל אזכרות שבה ושרפן באש. (30) בכוח ובזדון, שיש כאן חילול השם, פרט אם פרצה דליקה ואינו יכול להציל ונשרף ספר תורה, שאין כאן חילול השם. (31) על ידי שריפת יהויקים. והוא הדין הרואה תפילין, או אפילו מגילה אחת מן הנביאים, או מן הכתובים, שנשרפה, חייב לקרוע (יורה דעה שם סעיף לו). וכן כשנקרע או נמחק בזרוע - חייב לקרוע (ש"ך סעיף קטן נו). (32) הקלף המקיף את הכתב. (33) מועד קטן שם.

7 **י. וּמִנֵּיין שֶׁקוֹרְעִין עַל עֲרֵי יְהוּדָה וְעַל יְרוּשָׁלַּיִם וְעַל**
8 **הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ? שְׁנֵאמַר: וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכֶּם**
9 **וּמִשְׁתִּילָה וּמִשְׁמֶרֶן שְׁמָנִים אִישׁ מִגְּלַחֵי זָקָן³⁴ וַיִּקְרְעֵי**
10 **בְּגָדֵיהֶם³⁵.**

(34) ומפרש רש"י שם: כשיצאו מביתם לא ידעו בחורבן הבית, ובדרך שמעו וקרעו בגדיהם וגילחו זקנם. (35) ובהלכות תענית פרק ה הלכה ט"ז כתב רבינו: ראה ירושלים בחורבנה, אומר: ציון מדבר הייתה וגו' (ישעיה סד, ט); בית המקדש בחורבנו, אומר: בית קדשנו ותפארתנו וגו' (שם, י) וקורע", ומקורו במועד קטן שם.

11 **י.א. כָּל מִי שֶׁעֲמַד עִם הַמֵּת בְּשַׁעַת יְצִיאָת נִשְׁמָתוֹ,**
12 **אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ קְרוּבוֹ - חִיב לְקָרַע³⁶. וְכֵן אָדָם**
13 **כִּשְׂרִי³⁷ שְׁמַת - הִפֵּל חִיבִין לְקָרַע עָלָיו³⁸, אָף עַל פִּי**
14 **שְׁאִינוּ חֵכֶם. וְקוֹרְעִין טַפַּח כִּשְׂאָר הָאֲבָלִים³⁹. אֲבָל**
15 **חֵכֶם⁴⁰ שְׁמַת - הִפֵּל קְרוּבָיו⁴¹, וְהִפֵּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד**
16 **שֶׁמִּגְלִין אֶת לִבָּם⁴², וְחוֹלְצִין מִמֵּינִין⁴³. וְבֵית מִדְּרָשׁוֹ**
17 **שֶׁל אוֹתוֹ חֵכֶם בָּטֵל כָּל שִׁבְעָה⁴⁴. וְכִכָּר נִהְיָה תִּלְמִידִי**
18 **חֵכֶם בְּכָל מָקוֹם לְקָרַע זֶה עַל זֶה טַפַּח, אָף עַל פִּי**
19 **שֶׁהָן שְׁוִין וְאֵין אֶחָד מֵהֶם מְלַמֵּד אֶת חֲבֵירוֹ⁴⁵.**

(36) מועד קטן שם. "למה זה דומה לספר תורה שנשרף שחייב לקרוע" ומפרש רש"י: התורה קרויה נר שנאמר: כי נר מצוה ותורה אור, ונשמה נקראת נר, ככתוב: נר ה' נשמת אדם. ובשבת קה, ב מפרש רש"י: "אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו (=לספר תורה), שאין לך ריק בירשאל שאין בו תורה ומצוות". ולדעת רבי מאיר מרוטנברג, הובאה בכסף משנה, חייבים לקרוע אפילו על אדם רשע, חוץ מעל מומר לעבודה זרה, או עובר על אחת מכל המצוות שבתורה להכעיס, שנחשב כמומר. (37) שאינו חשוד על שום עבירה, ולא על שום ביטול מצוה ואין שמועתו רעה, אף על פי שאינו גדול בתורה (לשון היורה

קורעים אפילו בשעת הספרו (ש"ך ליורה דעה סימן שמ סעיף קטן יד). (52) כמבואר בהלכה הקודמת.

1 יד. אב בית דין שמת - הפל קורעין עליו, וחולצין
2 משמאל⁵³, וכל בתי מדרשות שבעירו בטלין⁵⁴. ובני
3 בית הכנסת נכנסין לבית הכנסת, ומשגין את
4 מקומן: היושבים בדרום יושבו בצפון, והיושבים
5 בצפון יושבו בדרום⁵⁵.

(53) וחליצת שמאל עדיפה מימין, שהיא מגלה את לבו (רדב"ז לעיל הלכה י"א). (54) מלימוד תורה, כדי שיהיו פנויים להתעסק בהספרו (רמב"ן). (55) מועד קטן כב. ב.

6 טו. נשיא שמת - הפל קורעין עליו, וחולצין שתי
7 הידים מפאן ומפאן⁵⁶, ובכל בתי מדרשות⁵⁷ בטלים.
8 ובני בית הכנסת נכנסין בשפת לבית הכנסת וקוראין
9 שבעה⁵⁸. ולא יטילו בשוק, אלא יושבין משפחות
10 משפחות דוים⁵⁹ כל היום⁶⁰.

(56) שם. (57) ובכתב יד תימן וכן בדפוס רומי ר"מ: וכל בתי מדרשות וכו'. ובשולחן ערוך יורה דעה סימן שדמ סעיף יח: "כל בתי מדרשות שבכל מקום שמספידים אותו בטלים". (58) בתורה. אבל אין מתפללים שם לגמרי אלא בבית האבל. והוא הדין ביום שני וחמישי קוראים בתורה בבית הכנסת, וכל אנשי אותה עיר מתפללים בבית האבל (כסף משנה וכן ביורה דעה שם). (59) כואבים ומצטערים. (60) מועד קטן כג, א ושם הנוסח: "יושבים ודומים". וגירסת רבינו כגירסת הרי"ף שם: "יושבים ודוים". ובטור שם כתב בשם רבינו האי גאון: "חכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית הכנסת ומניחים המיטה במקום שהיה דורש, וסופדים התלמידים וקהל ישראל, וכשמוציאים המיטה סופדים אותו עד לבית הקברות" וכו'.

פרק עשירי

(1) דיני אבלות בשבת; ואם השבת עולה למניין האבילות. דין אבילות ברגלים ובראש השנה ויום הכיפורים. ביטול האבילות לקובר את מתו קודם הרגל. דין האבילות ביום טוב שני של גלויות, ואם עולה למניין שבעה.

11 א. השבת עולה למנין אבלות². ואין אבלות בשבת
12 אלא בדברים שבעצמה, כגון עטיפת הראש³
13 ותשמיש המטה ורחיצה בחמין⁴; אבל דברים
14 שבלוי - אינו נוהג בהן אבלות, אלא לובש
15 מנעלו⁵, וזוקף את המטה⁶, ונותן שלום לכל אדם⁷.
16 ואם יש לו בגד - מחליף, ולא ילפש בגד⁸ קרוע
17 בשבת, אפלו על אביו ועל אמו⁹. ואם אין לו
18 להחליף - מחזיר את הקרע לאחוריו¹⁰.

(2) מצטרפת למנין שבעה (מו"ק יט, א), שהרי נוהג בה אבילות בדברים שבצנעה, כבסמך. בניגוד לרגל שאין אבילות נוהגת בה כלל, ולפיכך אינה עולה לו כלל, כמבואר להלן ה"ח. (3) שחייב לכסות את ראשו עד לפיו, כמבואר לעיל פ"ה הי"ט, והואיל ואינו חייב בעטיפת הראש אפילו

בימי החול - בפני אחרים, אלא בינו לבין עצמו, כמו ששנינו במס' שמחות פ": "בא לעמוד בשורה, מגלה את ראשו. יצא חוץ לשורה, מכסה את ראשו ונכנס לביתו. באו אחרים לנחמו, הרי זה מגלה את ראשו ופוטרים", נמצא שכל עטיפת הראש אינה אלא בצנעה, ולפיכך מכסה גם בשבת (רדב"ז). (4) רחיצת ידיים ורגלים, וכגון שהוחמו בערב שבת, שאם הוחמו בשבת, אסור לרחוץ בהם משום שבת (מו"ק כד, א וב'נמוקי יוסף' שם). (5) ואע"פ שבגמרא שם אמרו: נעילת הסנדל בשבת רשות, שאפילו אינו נוזל, אין זה נראה כאבל - שמא בימי התלמוד היו נוהגים לילך יחף, אבל בימי רבינו לא הלכו יחפים אלא האבל בלבד, ולפיכך אם ילך יחף בשבת - יהא נראה לכל שנוהג בה אבילות (כסף משנה). (6) שהיתה כפויה בימי האבל, ראה לעיל פ"ה הי"ח. (7) ירושלמי שם פ"ג, ה"ה: "מקום שנהגו לשאול בשלום אבלים בשבת - שואלים" - וכיון ששואלים בשלומם, מכאן שהם משיבים שלום לכל שואליהם. שוב אמרו שם: רבי הושעיה הגדול, הלך למקום אחד, ראה אבלים בשבת ואמר: "איני יודע מנהג מקומכם, אלא שלום עליכם, כמנהג מקומנו". (8) שאינו קרוע. (9) ראה לעיל פ"ח ה"ג, שעל אביו ואמו אם החליף בגד אחר, חייב לקרוע כל שבעה. (10) שבית צואר שלהם היה מתוקן, כדי שיוכל להפוך חלוקן מה שלפנים לאחור (מו"ק כד, א וברש"י לרי"ף שם). וכל זה מפני כבוד השבת, שאין אבילות נוהגת בה בפרהסיא, כמו שאמרו בירושלמי שם ה"ה: "ברכת ה' היא תעשיר (משלי י, כב) - זו ברכת שבת (=שנאמר בה: ויברך אלקים את יום השביעי); ולא יוסיף עצב עמה - זו אבילות, ככתוב (שמואל ב יט, ג) נעצב המלך על בנו" - מכאן שאין אבילות בשבת. ובכל זאת דברים שבצנעה נוהגים בה, מפני שלא כתוב בה: שמחה, אבל ברגל אין אבילות נוהגת בה כלל, שנאמר בה: ושמחת בחגך (תוספות' למו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר).

19 ב. מאימתי זוקפים את המטות בערב שבת? מן
20 המנחה ולמעלה. ואף על פי כן, לא יושב עליה עד
21 שתתפשף. ואף על פי שלא נשתיר לו אלא יום אחד,
22 חוזר וכופה אותן במוצאי שבת¹¹.

(11) עד למחרת בבוקר, שמקצת היום ככולו, כמבואר לעיל פ"ו הי"ב (שם כז, א).

23 ג. הרגלים, וכן ראש השנה ויום הכיפורים - אין
24 דבר מדברי אבלות נוהג בהן¹². וכל הקובר את מתו
25 אפלו שעה אחת קדם הרגל או קדם ראש השנה
26 ויום הכיפורים - בטלה ממנו גזרת שבעה¹³. נמצא
27 מונה לאחר ראש השנה ויום הכיפורים¹⁴ שלשה
28 ועשרים יום¹⁵, ולאחר הפסח - ששה עשר יום;
29 שהרי בטלה גזרת שבעה, ושבעת ימי החג - הרי
30 ארבעה עשר. וכן אם קבר קדם עצרת¹⁶ - מונה
31 אחריה ששה עשר יום; אף על פי שהוא יום אחד
32 - הרי היא רגל ועולה לשבעה ימים¹⁷.

(12) ואפילו דברים שבצנעה, וכלשון רבינו לקמן ה"ח: "לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְגֵּלִים אוֹ קֶדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים - בְּטֹלָה 7
גִּזְרֵת שְׁלֹשִׁים¹⁹. וּמִתֵּר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב 8
אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכַּפּוּרִים²⁰, שְׁמִקְצֵת הַיּוֹם כְּכֹל²¹, 9
וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כָּלּוֹם. וְאֵם עַל אֲבִיו וְעַל אִמּוֹ 10
הוּא מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ מִתּוֹ קֶדֶם הַרְגֵּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - 11
אֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שִׁישְׁלַח פָּרֻעַ²² אוֹ עַד שִׁיגְעֵרוֹ בּוֹ 12
חֲבֵרָיו, וְאֵין הַרְגֵּלִים מִפְּסִיקִין דְּבָר זֶה²³. 13

(19) שם יט, כ. (20) אחר תפילת מנחה לפני שקיעת החמה (רדב"ז). (21) ועולה לכאן ולכאן, נחשב כשביעי וכשמיני, והרי הוא כאילו נהג גזירת שלשים בקצת אותו יום (שם וברש"י). (22) יגדל שיער ארוך יותר מדאי, ראה לעיל פ"ו. (23) ירושלמי שם פ"ג, ה"ח: "כל דבר שהוא תלוי בשבעה ושלשים - הרגל מפסיק. ברם כאן, עד שישלח פרע, או עד שיגערו בו חבריו". וראה ב'תוספות' למו"ק כב, ב ד"ה עד שיגערו.

ו. חל ששי שלו בְּעֶרֶב הַרְגֵּל, וְאֵין צָרִיף לומר 14
חֲמִישִׁי אוֹ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ, וְלֹא בְּטֹלָה מִמֶּנּוּ 15
אֶלָּא גִזְרֵת שְׁבַעַה בְּלִבָּד²⁴. וְאֵינוֹ מִתֵּר לְרוֹחֵץ וּלְסוּף 16
וְלַעֲשׂוֹת דְּבָר עַד שִׁיכָּנֵס יוֹם טוֹב²⁵. וַיּוֹם טוֹב מִפְּסִיק 17
שָׁאֵר הַשְּׁבַעַה, וְלֹאֲחֵר יוֹם טוֹב מְשֻׁלֵּם כָּל שְׁלֹשִׁים 18
יוֹם מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאֶסוּר בָּהֶן כָּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים²⁶. 19

(24) ועדיין הוא נוהג אבילות שלשים, שאסור לו להסתפר בהם, כמבואר לעיל פ"ו, ה"ג. (25) וביו"ט אינו נוהג אבילות כלל (מו"ק יט, ב): "הכל מודים כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל, שאסור ברחיצה עד הערב". ומפרש רש"י: ולערב רוחץ בצונן, או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין, ואע"פ שאמרו שם: "כשחל שלישי שלו וכו' - כבר העיר הר"ף שם: הוא הדין אפילו יום ששי, שהרי עדיין לא שלמה אבילות שלו. (26) המנויים לעיל פ"ו, ה"ב.

ז. חל שביעי שלו לְהִיּוֹת בְּעֶרֶב הַרְגֵּל, וְהִרִי הוּא 20
שֶׁבֶת²⁷ - בְּטֹלָה מִמֶּנּוּ גִזְרֵת שְׁלֹשִׁים. וּמִתֵּר לְגַלֵּחַ 21
בְּתוֹךְ הַמּוֹעֵד²⁸, שֶׁהִרִי אָנוּס הִיָּה, וְאֵי אֲפָשָׁר לוֹ 22
לְגַלֵּחַ בְּשֶׁבֶת²⁹. וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחֵר עֲצֵרֶת³⁰ אוֹ אַחֵר 23
רֹאשׁ הַשָּׁנָה וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים, שֶׁהִרִי בְּטֹלָה גִזְרֵת 24
שְׁלֹשִׁים, וַיֵּשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ כָּל עֵת שִׁינְיָה³¹. 25

(27) שאסור לו להסתפר בה. (28) בחול המועד. (29) ואנוס מותר בגילוח במועד, כמבואר בהל' יו"ט, פ"ז הי"ד יח (מו"ק יז, ב). (30) בשחל שביעי שלו בשבת, ערב עצרת. (31) כאבא שאול, האומר (שם יט, ב) "מותר לגלח אחר הרגל".

ח. הַקּוֹבֵר אֶת מִתּוֹ בְּתוֹךְ הַרְגֵּל - לֹא חָלָה עָלָיו 26
אֲבִילוֹת כָּלִיל³², וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבִילוֹת בְּרָגֶל. אֶלָּא לְאַחֵר 27
הַרְגֵּל מִתְחִיל לְמִנּוֹת שְׁבַעַה, וְנוֹהֵג בָּהֶן כָּל דְּבָרֵי 28
אֲבִילוֹת³³. וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה³⁴, וְנוֹהֵג 29
בְּשָׂאֵר הַשְּׁלֹשִׁים כָּל גִּזְרֵת שְׁלֹשִׁים. 30

חלה עליו אבילות כלל". ואע"פ שאמרו (כתובות ד, א): "אע"פ שאמרו אין אבילות במועד, אבל דברים של צנעא נוהג" - גירסת רבינו שם: בשבת, ולא: במועד, וכן גירסת 'בעל המאור' שם. וביו"ד סי' שצט סעיף א פוסק שדברים שבצנעא נוהג בהם אבילות אפילו ברגל, וכגירסת הגמרא בכתובות שלפנינו. וכן בירושלמי מו"ק פ"ג, ה"ה. וראה ב'תוספות' למו"ק יט, ב ד"ה דלא נוהגין. (13) מו"ק יט, א "רגלים מפסיקים", ורבן גמליאל אומר: "ראש השנה ויום הכיפורים כרגלים". וראה שם כ, א "אפילו יום אחד, ואפילו שעה אחת". ובירושלמי שם ניםקו: "אפשר לשבעה בלא רגל (=ולפיכך היא מפסקת), אבל אי אפשר לשבעה בלא שבת". ואם השבת תפסיק כמו רגל, לא תמצא לעולם אבילות שבעה. (14) אם קבר מתו לפני יום הכיפורים. (15) להשלים גזירת שלשים. ואין אומרים: ראש השנה הפסיק גזירת שבעה, ויוהכ"פ שלאחריו יפסיק גזירת שלשים. או כשקבר מתו לפני יוהכ"פ ובטלה ממנו גזירת שבעה, יבוא חג הסוכות ויבטל גזירת שלשים, כמבואר בסמוך ה"ה? כי אין עושים שתי הפסקות באבילות אחת, הואיל ולא מנה שבעה ימי אבילות כדרכה, בגלל הפסקת הרגל הראשון, מעתה עליו למנות כרגיל גזירת שלשים לפחות (כספ-משנה ע"פ הראב"ד, הובא ברא"ש למו"ק פ"ג אות כח). והראב"ד קורא: "שיבוש יש כאן", שהרי יום אחד לפני ראש השנה הרי הוא כשבעה, וראש השנה עצמו שבעה, הרי כאן ארבעה עשר יום ולא נשארו לגזירת שלשים אלא ששה עשר יום! ואמנם במו"ק כד, ב פוסק כך רב פפא, אולם רבינו סובר כרבי אושעיא שם, שדוקא עצרת (חג השבועות) נמנית כשבעה, שיש לה תשלומין כל שבעה (שם לא הביא קרבנות חגיגתו ביום הראשון, מביא והולך כל שבעה), אבל ראש השנה ויוהכ"פ, שאין טעם זה שייך בהם, שאין חוגגים בהם כלל, אינם נמנים כשבעה, ודי להם שיפסיקו גזירת שבעה או שלשים כרגלים (לחם-משנה). (16) דינה כרגל של פסח או של סוכות העולה לשבעה ימים. (17) שנאמר (דברים טז, טז) "בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות" - מה חג המצות יש לו תשלומין כל שבעה (=שם לא חג והביא קרבנות החג ביו"ט, הראשון חוגג את כל הרגל), אף חג השבועות יש לו תשלומין כל שבעה (מו"ק כד, ב). ובשו"ע יו"ד סי' שצט סעיף ו פוסק, שראש השנה ויוהכ"פ דינם כשלש רגלים לבטל האבילות. ואם נהג שעה אחת לפני ראש השנה, בטלה ממנו גזירת שבעה, ויוהכ"פ מבטל גזירת שלשים, ואחרי יום הכיפורים אינו מונה כלום, כמבואר שם סעיף ט, באופן שעושים שתי הפסקות אפילו באבילות אחת, ולא כדעת הראב"ד, שהזכירה לעיל אות יד.

ד. קָבֵר אֶת מִתּוֹ קֶדֶם חַג הַסֻּכּוֹת - מוֹנֶה אַחֵר הַחַג 1
תְּשַׁעַה יָמִים בְּלִבָּד; שֶׁהִרִי שְׁמִינִי עֲצֵרֶת רֶגֶל בְּפָנָי 2
עֲצָמוֹ, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מִפְּסִיק שְׁבַעַה, 3
וְשְׁבַעַת יְמֵי הַחַג, וְשְׁמִינִי שֶׁל חַג רֶגֶל אַחֵד - הִרִי 4
אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם¹⁸. 5

(18) מו"ק שם.

ה. הַקּוֹבֵר אֶת מִתּוֹ שְׁבַעַת יָמִים קֶדֶם רֶגֶל מִן 6

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ב אייר - ספר שופטים - הלכות אבל קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראשון. ובש"ע י"ד סי' שצט סעיף יג פסק, שנוהגים לא להתאבל בשום יו"ט שני של גלויות על שום מת, אפילו הוא יום מיתה וקבורה, שסוברים כדעת האומרים שאין שום אבילות מן התורה, "וכן המנהג פשוט ואין לשנות".

פרק אחד עשר

(1) דיני אבילות בחול המועד. אבילות והספד בחנוכה ובפורים ובראשי חודשים. שלא לעורר אבל על המת, שלוש ימים יום קודם לחג. שבעת ימי המשתה לנישואי חתן וכלה דינם כרגל. חתן שהכין כל צרכי סעודת נשואיו, ומת לו מת קודם שייכנס לחופה - מה דינו.

א. אף על פי שאין אבילות במועד², קורע על מתו במועד וחולץ כתפו³. ומברין את האבלים לחם⁴ במועד⁵. כל אלו בחלו של מועד; אבל ביום טוב, אפילו ביום טוב שני⁶ - אין קורעין ולא חולצין ולא מברין.

(2) שנאמר (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", ואין 'עשה' של אבילות יחיד דוחה 'עשה' של רבים (מועד קטן יד, ב), וראה לעיל פ"י, ה"ח. (3) מוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו, כלשון רבינו לעיל פ"ח, ה"ג. (4) מאכילים אותם משל אחרים, שהאבל אסור לאכול ביום הראשון לאבלו משלו, ראה לעיל פ"ד, ה"ט. (5) מו"ק כד, ב. (6) שאינו אלא מדבריהם, ראה לעיל פ"י ה"ט, ובביאורנו. ואע"פ שאמרו (ביצה ו, א): "יו"ט שני לגבי מת כחול עשאוהו חכמים - אין זה אלא בצרכי המת עצמו, כגון לקברו או לתפור לו תכריכין, אבל הקריעה היא צרכי החיים של המתאבלים (ר"ן שם, וכן ברדב"ז). ואם מת ונקבר ביו"ט, אין לקרוע בחול המועד עד אחרי יו"ט כשיתחיל להתאבל, שחול-המועד אינו שעת חימום, ולא שעת שמועה, ומכיון שנדחת הקריעה ביו"ט, תידחה עד זמן האבל, שהוא לאחר החג (משנה-למלך, וכן ב"מגן אברהם" אור"ח סי' תקמו ס"ק ג). והשווה הל' יו"ט, פ"ו הכ"ג.

ב. אין קורעין במועד ולא חולצין אלא הקרובים שחביבין באבלי, או הקורע והחולץ על ההכם⁸ או על אדם בשרי⁹, או מי שהיה עומד בשעת יציאת נשמה¹⁰. ומברין הכל¹¹ על ההכם במועד לתוך הרחבה¹², פדרף שמברין את האבילים¹³; שהפל אבילים עליהם¹⁴.

(7) פרט לאלה שאינם חייבים לקרוע, ורוצים לקרוע מפני הכבוד, שאסורים (מו"ק כד, ב). (8) הממונה על העיר ומבקשים ממנו הוראה (רש"י שם כב, ב). (9) שאינו חשוד על שום עבירה ולא על שום ביטול מצוה, אע"פ שאינו גדול בתורה (לשון השו"ע יו"ד סי' שמ, סעיף ו). (10) ואפילו אינו אדם כשר, ועל כל אלה חייבים לקרוע וקורעים במועד, כמבואר במו"ק כה, א. והשווה לעיל פ"ט, ה"א. וראה ביו"ד סי' תא סעיף ג "שמע שמועה קרובה" (=תוך שלוש ימים למיתתו) בחול המועד - חייב לקרוע. (11) את הכל. וכל אחד מאכיל את חבירו ומחליף סעודתו עמו, כמו שמצינו ברבה ורב יוסף (מו"ק כז, ב) שהיו

(32) אפילו בדברים שבצנעה, כמבואר לעיל אות יא. וכמו שכתבו ה'תוספות' במו"ק כג, ב ד"ה מאן דאמר: שברגל נאמר: "ושמחת בחגך" ואין להתאבל בה כלל. (33) שם כ, א, אלא שמלאכתו נעשית ע"י אחרים, כמבואר שם. וכן ביו"ד סי' שצט סעיף ב: "ולכשיכלו שבעה למיתת המת, אע"פ שעדיין לא כלו שבעת ימי האבילות, מלאכתו נעשית ע"י אחרים בבתייהם". (34) שם.

ט. המקומות שעושין שני ימים טובים³⁵ - מונה השבעה מיום טוב שני האחרון³⁶, אף על פי שאינו נוהג אבילות³⁷. הואיל ומדבריהם הוא - עולה לו מן המניין³⁸, ומונה אחריו עשה ימים בלבד. ומונה שלשים יום מיום הקבורה, כמו שאמרנו³⁹.

(35) המקומות הרחוקים מארץ ישראל, שאין שלוחי בית-דין מגיעים אליהם, היו עושים שני ימים מפני הספק, לפי שאינם יודעים יום שקבעו בו בית-דין את החודש איזה יום הוא, מלשון רבינו בהל' קידוש החודש, פ"ג ה"א. (36) קדושתו אינו אלא מדרבנן, שמן התורה אינו קדוש אלא היום הראשון בלבד, ובחידוד בזמננו, שאנו בקיאים בקביעת החודש. ראה שם פ"ה ה"ו. (37) אם קברו המת בימים שלפניו, אבל אם קברוהו ביום-טוב שני, דינו יתבאר בסמוך ה"י. (38) רי"ף למו"ק, פ"ג דף רפט. (39) לעיל ה"ח.

י. הקובר את מתו ביום טוב שני, שהוא יום טוב האחרון⁴⁰, או ביום טוב שני של עצרת⁴¹ - נוהג בו אבילות. הואיל ויום טוב שני מדבריהם, ואבילות יום ראשון של תורה⁴² - ידחה עשה של דבריהם⁴³ מפני עשה של תורה⁴⁴. אבל אם קבר ביום טוב שני של ראש השנה - אינו נוהג בו אבילות; ששניהן ביום ארוך הן⁴⁵, משעם שבארנו בהלכות קדוש החדש⁴⁶.

(40) של פסח או סוכות, בניגוד ליו"ט שני של התחלת החג, שאינו נוהג בו אבילות, כלעיל ה"ח. (41) חג השבועות, שאין לו אלא שני ימים ובחזקת לארץ. (42) ראה לעיל פ"א, ה"א. (43) שמחת החג של יו"ט שני. (44) האבילות, ככתוב (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאתי היום הייטב בעיני ה'" (רי"ף שם). "יבוא עשה דחיד, (=האבל) וידחה עשה דרבנן". וכל זה בשעה מתים שמתאבל עליהם מדין תורה, אבל אלה שהוסיפו עליהם מדבריהם, כגון אשתו, או אחיו מאמו (ראה לעיל פ"ב, ה"א) - אין מתאבלים עליהם ביו"ט שני, שהרי אין בהם 'עשה' של תורה, יבוא 'עשה' של רבים (=רגל) מדבריהם, וידחה 'עשה' של יחיד מדבריהם (כסף-משנה בשם הרמב"ן). (45) ודינו כיו"ט ראשון. (46) פ"ה, ה"ח: "הואיל והיו עושים אותו שני ימים, ואפילו בזמן הראיה, התקינו שיהיו עושים - אפילו בני ארץ ישראל - אותו תמיד שני ימים, בזמן הזה שקובעים על החשבון". והטעם, שעשו אותו שני ימים אפילו בזמן הראיה, לפי שלא ידעו יום שקבעו בו בית-דין את החודש, שאין השלוחים יוצאים ביום-טוב (שם ה"ז), וראה ביצה ד, ב "נולדה בזה אסורה בזה", שכיום אחד ארוך הם, וכן בהל' יו"ט, פ"א הכ"ד. ולדעת הרדב"ז, אין יו"ט שני של ראש השנה עולה לו למנין שבעה, שהרי כיום אחד ארוך הוא, ודינו כיו"ט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהם, וחנוכה ופורים בכללם), לפנייהם ולאחריהם, אסורים" - כבר אמרו (ר"ה יח, ב) "בטלה מגילת תענית", ואע"פ שאמרו (שם יט, ב): חנוכה ופורים לא בטלו - הכוונה להם עצמם, ולא לימים שלפניהם ולאחריהם, שאינם עדיפים משאר ימי המגילה שבטלו (כסף-משנה).

ד. הנשים: במועד - מענות אכל לא מטפחות³⁰; 11
ובראשי חדשים ובחנכה ובפורים - מענות³¹ 12
ומטפחות. אבל אין מקוננות לא בזה ולא בזה. 13
נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות³². 14

(30 מספקות כף אל כף. 31 יתבאר בסמוך בהלכה הבאה.
32 מו"ק כח, ב.

ה. אי זהו ענוי? שכלן עונות פאחת³³. קינה? 15
שאחת אומרת וכלן עונות אחריה. שנאמר: ולמדנה 16
בנתיכם נהי, ואשה רעותה קינה³⁴. במה דברים 17
אמורים? בפאר העם שמתו; אבל תלמיד חכם 18
שמת - סופדים אותו במועד, ואין צריך לומר 19
בחנכה ובפורים וראשי חדשים³⁵, אבל לא ביום 20
טוב שני³⁶. ואין סופדין אותו בימים אלו אלא 21
בפניו³⁷. נקבר - אסורין בהספד. ויום שמועות³⁸ - 22
בפניו הוא, וסופדין אותו, אף על פי שהיא 23
רחוקה³⁹. 24

(33 מרימות קולן בדברי קינות ונהי. 34 שאחת מלמדת
את חברתה קינה, כשהיא תתחיל, תדע חברתה מה תענה
(שם). 35 שהם מותרים בעשיית מלאכה, בניגוד לחול-
המועד שאסור במלאכה (שם כז, ב). 36 של גלויות,
שהוא במקום יו"ט ראשון, שאסור להספיד בו מן התורה
(כסף-משנה). 37 טרם שנקבר, והוא מוטל לפניו.
והשווה הל' יו"ט, פ"ז הכ"ב. 38 שהגיעה השמועה
שחכם פלוגי מת. 39 לאחר שלשים יום למותו (מו"ק כז,
ב), אלא ששם אינו מודגש: "אע"פ שהיא רחוקה". וראה
ב'נמוקי יוסף' שם שיטה אחרת בזה.

ו. לא תעורר אשה⁴⁰ על מת שלה שלשים יום קדם 25
לחג, כדי שלא יבוא החג והם דוים⁴¹; שאין המת 26
משתתף מן הלב שלשים יום. במה דברים אמורים? 27
במת יושן; אבל אם מת בתוך שלשים יום סמוך לחג 28
- מעוררת⁴². 29

(40 לא תביא ספדן לערער על מתה, שמת זה ימים רבים,
לחזור אחרי קרובי המת, כדרך שחזור הספדן, שצועק
ואומר: בואו בכו עמי כל מרי לב, ומי שלבו דוה עליו הולך
ומספיד על קרובו (מו"ק פ"א מ"ה, וברע"ב שם).
41 מו"ק ח, ב. וכדברי רבינו בהל' יו"ט, פ"ז הכ"ד: "כדי
שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון
הצער". ושם תפס רבינו לשון "ואסור לאדם שיעורר וכו'"
כלשון המשנה במועד קטן, וכאן נקט רבינו לשון: לא
תעורר אשה וכו', ע"פ לשון הירושלמי שם פ"א ה"ה: "לא
תעורר אשה לוייתה (=אבל בעלה, שהוא חיבורה) במועד".
וכתב הכסף-משנה: כל זה לפי מנהגם שהיו מעוררים בכי

מחליפים סעודותיהם זה לזה. 12 כבר העיר. 13 על
מות קרובם, שהיו מברים אותם ברחבה, כמבואר בכתובות
ח, ב וברש"י שם. 14 "שהכל כקרוי" (מו"ק כה, א),
והשווה לעיל פ"ט, ה"א.

ג. כשמברין את האבלים במועד - אין מברין אלא 1
על מטות זקופות¹⁵. ואין אומדין ברבת אבלים 2
במועד¹⁶, אבל עומדין בשורה¹⁷ ומנחמין ופוטריין¹⁸. 3
ואין מניחין את המטה¹⁹ ברחוב, שלא להרגיל את 4
ההספד²⁰; שהמועד אסור בהספד ובתענית²¹. וכן 5
אין מלקטים עצמות אביו ואמו²² במועד, שאכל 6
הוא לו²³; ואין צריך לומר שאר קרובים²⁴. וכן אין 7
מספדין את המת בחנכה²⁵ ובפורים²⁶ ולא בראשי 8
חדשים²⁷, אבל נוהגין בהן קל דברי אבלות²⁸. ומתיר 9
לספד לפני חנכה ופורים ולאחריהן²⁹. 10

(15 בניגוד לימי החול, שאין האבלים אוכלים אלא על
מיטות כפיות לארץ, ראה לעיל פ"ד ה"ט, שביום הראשון
לאבלו חייב האבל לישב על מיטה כפויה, ואילו במועד
אוכל האבל על מיטה זקופה (שם כד, ב). שאין כפיית
המיטה נוהגת במועד כלל ('נמוקי יוסף' שם), וראה
ב'תוספות' שם כ, א ד"ה שכבר, שרש"י היה אומר: שאין
עושים הבראה ברגל, הואיל ואין בה אבילות.
16 כשחזרו מהלוויה, עמדו כולם ברחוב, ועמד אחד ואמר
ברכה מיוחדת לאבלים לנחמם, ומסיים בה: "בעל נחמות
ינחם אתכם, ברוך מנחם אבלים" (כתובות ח, ב), וראה
במגילה כג, ב וברש"י שם ד"ה אין אבלים (מו"ק כז, א).
והואיל וברכה זו היא ברחבה, במקום פומבי ביותר, אין
לאמרה בחול המועד (רדב"ז). 17 המלווים את המת,
כשחוזרים מהקבורה, עומדים בשורה בצד בית הקברות
לנחם האבלים, ראה לקמן פ"ג, ה"א. 18 את המנחמים
לביתם, ולא ילכו לביתו של האבל (מו"ק שם).
19 שהמת מוטל עליה. 20 שם, ומטעם זה "אין מוליכים
המת לבית-הקברות בחול-המועד עד שיהיה כל הקבר
מתוקן ומזומן" (יו"ד סי' תא, סעיף א). 21 שהמועד
כיו"ט, שחייב לשמוח בו (תענית יז, ב). 22 להוליכן
למקום אחר לקברן בקברות אבותם. 23 צער יש לו
בשעת לקיטתן (מו"ק ח, א). 24 שאינו שמח בהם כ"כ
לקברם בקברות אבותם, ובוודאי יש לו צער בלקיטתן.
וב'פרישה' ליו"ד סי' תג אות ח, מפרש: שעצמות שאר
קרוביו ודאי אסור ללקט מפני שאינו חייב לכבדם. ובמס'
שמחות פ"ב, שנינו: "כל שקורעים עליו בשעת מיתתו,
קורעים עליו בשעת ליקוט עצמות". וראה לקמן פ"ב, ה"ח.
25 שבת כא, ב. 26 מגילה ה, ב שנאמר בהם (אסתר ט,
כב) "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". 27 תענית יז, ב
"ראש-חודש גופו יום-טוב הוא". 28 שאינם כרגלים
המפסיקים את האבילות, וגם אינם כשבת, שאין אבילות
נוהגת בה, והרי אמרו (מו"ק כח, ב): נשים מענות ומטפחות
בהם (ביאור הגר"א לאו"ח סי' תרצו ס"ק ה). והרמ"א
באו"ח שם מסכם: שאין אבילות נוהגת בפורים אלא
בדברים שבצנעה בלבד. 29 אע"פ שאמרו (תענית יז, ב)
"הימים האלה הכתובים במגילת תענית (=שלא להספיד

במקום שאי אפשר למכר הפשר אף על פי שלא
נתן עליו מים - נוהג שבעת ימי המשחה תחלה.
במה דברים אמורים? בשמת אביו של חתן או אמה
של פלה; שאם נפסידו סעודה זו - אין להם מי
שיטרח להם. אבל אם מת אביה של פלה או אמו
של חתן או שאר קרוביהם - נוהגין שבעת ימי
האבל תחלה, ואחר כך תפנס לחפה וינהגו שבעת
ימי המשחה.⁵⁵

(47) עדיין ראוי הברך למכירה. (48) הראב"ד שואל: למה
לא יחכה עד שיעברו עליו שלשים יום של אבלות, כמבואר
לעיל פ"ו ה"ה, שהאבל אסור בנישואין כל שלשים יום.
והרמב"ם - הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב - אומר, הואיל וכבר
התכונן לחופה וטרח בה הרבה, אין לאחר החופה עד לגמר
שלשים. (49) שלא יקברוהו, כדי שלא תחול עליו אבלות
מיד לאחר סתימת הגולל, ואז לא יוכל לכונוס עד שתעבור
האבילות. (50) הבעילה הראשונה שהחתן בועל את אשתו
הבתולה, נקראת "בעילת מצוה", כי ע"ז עשאה כלי, וכמו
שאמרו (סנהדרין כב, ב) "אין אשה כורתת ברית אלא למי
שעשאה כלי", ובאים לידי פריה ורביה, וכן הכתוב אומר
(ישעיה נד, ה) "כי בועליך עושיך" ('תוספות' לכתובות ד,
א ד"ה בעילת מצוה). (51) אחרי שקוברים את המת, אסור
הוא בדברים שבצנעה, מחמת אבלו, כבסמוך. (52) ראה
לעיל פ"י, ה"א. אבל ברגל ממש, מותר הוא אפילו בדברים
שבצנעה, כמבואר שם ה"ג ובביאורנו. (53) כתובות שם.
והשווה הל' איסורי ביאה פכ"ב, ה"א. וכתוב ב"הגהות
מיימוניות": מיעוט אנשים שנים, ומיעוט נשים שנים.
וביו"ד סי' שמב סעיף א, מעיר הרמ"א, שאסורים להתייחד
גם ביום, ואם אינם ישינים בחדר אחד, אינם צריכים שימור
כלל. (54) שם. כדי שלא תתגנה על בעלה. (55) שם.
ולדעת רש"י שם ג, ב ד"ה אביו של חתן: אמה של כלה -
אינה משמשת גורם לסעודה, אלא היא המכניה תכשיטין
לכלה. והעיר הר"ן שם, כגון שהתמרוקים והקישוטים אינם
מתקיימים. שאם לא כן, תינשא לאחר שבעת ימי האבלות
באותם תמרוקים, שהכניה לה אמה מקודם.

יום ש"ק י"ג אייר ה'תשפ"ב

פרק שנים עשר

(1) דיני הספד, ושבעה מעמדות למת. דיני ליקוט עצמות
ופינוי ארון המת ממקום למקום - לעניין אבל והספד. בן
כמה שנים יהיה הקטן, ויהיה ראוי להספד. סדרי הלווייה
שונים בקטנים - בהתאם לגילם. עבדים ושפחות - לעניין
הספד ותנחומים.

א. ההספד כבוד המת הוא.² לפיכך כופין את
היורשין לתן שכר מקוננים והמקוננות³ וסופדין
אותו. ואם צוה שלא יספדוהו - אין סופדין אותו.⁴
אבל אם צוה שלא יקבר - אין שומעין לו;
שהקבורה מצוה, שאומר: כי קבור תקברנו.⁵

(2) ולא כבוד החיים ויקרם. (3) מלשון הכתוב (ירמיה ט,

ויללה. אבל מה שאנו נוהגים, שבגמר השנה, מספידים המת
ומזכירים נשמתו - מותר, שאין זה "עירור" שלא ישכח מן
הלב, אדרבה דעתו להפסיק ע"ז אבילותו, וכן בשו"ע או"ח
סי' תקמז סעיף ה. (42) שבין כך, המיריות חרותה בלבה
ואין בה תוספת בגלל ההספד (ירושלמי שם). ושם אמרו:
"איזה עירור? מזכירתו בין המתים; הספד - שהוא עושה
לו הספד בפני עצמו".

ז. שבעת ימי החתנות⁴³ - הרי הן פרגל.⁴⁴ ומי שמת
לו מת בתוך ימי המשחה, אפילו אביו ואמו -
משלים שבעת ימי השמחה, ואחר כך נוהג שבעת
ימי אבלות.⁴⁵ ומונה השלשים מאחר ימי השמחה.⁴⁶

(43) ימי המשחה, שמשח רבינו תיקן לישראל, שהנושא
בתולה יהיה שמח עמה שבעת ימים, כמבואר בהל' אישות
פ"י הי"ב, ולעיל פ"א, ה"א. (44) שאין אבלות נוהגת
בהם (כתובות ד, א). (45) כדין הקובר את מתו ברגל,
המבואר לעיל פ"י, ה"ח. (46) והראב"ד שואל: למה לא
יעלו ימי המשחה למנין השלשים, כמו ששנינו לעיל (שם)
לענין הרגל ש"מונה שלשים מיום הקבורה"? והרמב"ן
(הובא ב'טור' יו"ד סי' שמב) מתיר, שברגל נוהג ממילא
מצות שלשים, לענין גיהוץ ותספורת שאסור בהם מחמת
הרגל, ולפיכך עולה לו למנין שלשים, אבל בשבעת ימי
המשחה מותר בגיהוץ ותספורת, ולפיכך אינם עולים לו.
ועדיין קשה, לפי שיטת רבינו לעיל פ"א ה"א, שאבילות יום
ראשון היא מן התורה, איך דוחה שמחת ימי המשחה
שאניה אלא מדבריהם, מצות אבלות שהיא מן התורה?
והר"ן בכתובות שם מתיר: יש כח ביד החכמים לבטל דברי
תורה ב"שב ואל תעשה", שאינו חייב לעשות בימי שמחתו
מעשה אבילות. ולפי זה, אסור יהיה לו לעסוק בפועל בדברי
שמחה כל אותו היום, שאסור לו לדחות את אבולו ב"קום
ועשה". ונראה, שנוהג הוא בדברים שבצנעה, ולא ישמש
מיטתו, כמבואר בסמוך בהלכה הבאה. והרדב"ז מתיר,
שכאן אין החכמים מבטלים את האבילות לגמרי, אלא
דוחים אותה ליום אחר, ולפי זה אפילו בדברי שמחה
בפועל, מותר לו לעסוק באותו יום.

ח. הכין כל צרכי הסעודה ואפה פתו וטבח טבחו
כדי שיפנסו לשמחה, ומת לו מת קדם שיפנסו
לשמחה: אם לא נתן מים על גפי בשר⁴⁷ - מוכר
הבשר והפת, ונוהג שבעת ימי אבלות, ואחר כך
נוהג שבעת ימי המשחה⁴⁸; ואם נתן מים על גפי
בשר, שהרי אי אפשר למכרו - מכניסין את המת
לחדר⁴⁹, ואת החתן ואת הפלה לחפה, ובוכל בעילת
מצוה⁵⁰ ופולש⁵¹, ונוהג שבעת ימי המשחה, ואחר
כך נוהג שבעת ימי אבלות. וכל אותן הימים נוהג
בדברים שבצנעה כשבת⁵². לפיכך הוא יושן בין
האנשים, ואשתו יושנה בין הנשים, כדי שלא ישמש
מטתו⁵³. ואין מונעין תכשיטין מן הפלה כל שלשים
יום⁵⁴. היו במקום שאפשר למכר הבשר אף על פי
שנתן עליו מים - מוכר, ונוהג אבלות תחלה. היו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

12 **הַקְּבָרוֹת, וּבְמָקוֹם שֶׁנֶּהְגוּ¹⁷. פִּיּוֹצֵד עוֹשִׁין בְּמָקוֹם**
 13 **שֶׁנֶּהְגוּ? מֵעֲמִידִין שָׁאֵר הַקְּרֹבִים וּבְגִי מִשְׁפָּחָה**
 14 **שְׂאִינָן בְּגִי אֲבֵל, וְאוֹמְרִין לְפָנֵיהֶם דְּבָרֵי קִינּוֹת**
 15 **וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאַחֵר כֶּף אוֹמֵר: שָׁבוּ יְקָרִים שָׁבוּ!**
 16 **וְאוֹמֵר לְפָנֵיהֶם דְּבָרִים אַחֲרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין. וְאַחֵר**
 17 **כֶּף: עֲמָדוֹ יְקָרִים עֲמָדוֹ! וְאוֹמֵר כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין.**
 18 **וְחֹזֵר וְאוֹמֵר כֶּף עַד שֶׁבַע פַּעַמִּים¹⁸.**

13 בחזרתם מן הקבר הולכים מעט ויושבים, לנחם האבלים, או להרבות צער על המת ולתת איש אל לבו לשוב בתשובה, כי חיי האדם הבל. ועומדים, והולכים מעט וחוזרים ויושבים מעט, כך עושים שבע פעמים, כנגד שבעה הבלים הכתובים בקהלת (א, ב) "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים (=הבלים שניים במשמע) הכל הבל" (בבא בתרא ק, ב וברשב"ם שם). ורש"י למגילה כג, ב אומר: "כשנושאים את המת לקברו היו יושבים שבע פעמים לבכות את המת, והרוצה לספדו יספוד". (14) אנשים (מגילה כג, ב). (15) קרובי המת שאינם מתאבלים באים למעמדות לכבוד המת. (16) לקבורת המת. (17) בבא בתרא שם. (18) ולדעת הרשב"ם שם, לאחר שישבו מעט, היה הממונה אומר להם עמדו ולכו אל מקום אחר. ובטור יורה דעה סימן שעו מביא בשם גאון: "וצריך לישב שבע פעמים מפני שהרוחות מלוות אותו, ובכל שעה שיושב בורחות ממנו".

19 **ה. בְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׁין מֵעֲמָד וּמוֹשֵׁב לְאַנְשִׁים בְּמָקוֹם**
 20 **שֶׁנֶּהְגוּ, כֶּף עוֹשִׁין לְנָשִׁים¹⁹. וּמִסְפִּידִין הַנָּשִׁים**
 21 **בְּאַנְשִׁים בְּכָל מָקוֹם²⁰. אֲבֵל אֵין מְנִיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה**
 22 **בְּרֹחוֹב לְעוֹלָם²¹, שָׁזָה גִּנְאִי לְאִשָּׁה²², אֲלֵא סָמוּךְ**
 23 **לְמִיתָתָהּ קְבוּרָתָהּ²³.**

19 בבא בתרא שם. (20) כשמתה אמו של בן זוא, הספידה רבן גמליאל הספד גדול (ראש השנה כה, א). וכן במגילה כח, ב "פרס הספיד לכלתו בבית הכנסת". (21) אפילו שלא בימי חול המועד, אלא בכל ימות השנה, ראה לעיל פרק י"א, הלכה ג. (22) להיות מונחת מתה ברחוב לעיני הכל. (23) מועד קטן כח, א, שנאמר (במדבר כ, א) "ותמת שם מרים ותיקבר שם" - סמוך למיתה קבורה, ולשון ה"נמוקי יוסף" למשנה שם: "שגנאי הוא לנשים החיות, כשאשה מתה עומדת [שוכבת] בתכריכה לבושה לפני האנשים".

24 **ו. הַמִּלְקֻט עֲצָמוֹת²⁴ - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם קִינּוֹם**
 25 **וְנֶהְיָ²⁵, וְלֹא בִּרְפַת אֲבֵלִים וְלֹא תִנְחוּמֵי אֲבֵלִים²⁶.**
 26 **אֲבֵל אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן דְּבָרֵי שֶׁבַח לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא²⁷**
 27 **וְדְבָרֵי כְּבוֹדֵיהֶם²⁸.**

24 מן הקבר, לקברן במקום אחר. (25) דברי כבי ומספד. (26) מפורש בסמוך בהלכה הבאה. (27) שהוא ממית ומחיה, מוריד שאלו ויעל (ירושלמי מועד קטן פרק א, הלכה ה וכפירוש הטור ביורה דעה סימן תג). (28) דברי מוסר, הכובשים את לבו של אדם ומכניעים את יצורו.

28 **ז. הַמִּפְנֵה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם: אִם**

טז) "קראו למקוננות ותבואינה". (4) אבל אילו היה ההספד "כבוד החיים" לא היינו שומעים לו. שלא לפגוע בכבודם (סנהדרין מו, ב). (5) אלא שמסופקים בגמרא שם, אם המצוה היא "משום כפרה", שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות (רש"י שם), ולפיכך אם ציווה שלא לקברו - שומעים לו, שהרי אינו רוצה בכפרה, או "משום בזיון" היא, שלא יתבזה על החיים, שיראוהו מת ונרקב ונבקע, ולפיכך אפילו ציווה שלא לקברו אין שומעים לו, לבזות את החיים בגללו, ומתוך שזוהי בעייה שלא נפשטה, הולכים בה להחמיר (שם), והשווה הלכות זכייה ומתנה פרק י"א, הלכה כ"ד "שאסור להניחו בלא קבורה, אלא כופים את היורשים לקברו מנכסיו". וראה הלכות אישות פרק י"ד הלכה כ"ג-כ"ד בעניין חיובי הבעל בקבורת אשתו.

1 **ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בַּהֲסָפְדוֹ שֶׁל חָכֵם - אֵינוֹ מְאִירָה**
 2 **יָמִים⁶. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בַּהֲסָפְדוֹ אָדָם כָּשֶׁר - רָאִי**
 3 **לְקָבֵר בְּחֵייו⁷. וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֶׁר -**
 4 **הָרִי שְׂקָרוֹ שְׁמוֹר עַל כֶּף אֲצֵל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא⁸.**

6 שבת קה, ב "מידה כנגד מידה" - הוא לא התאבל על שנתקצרו ימי החכם, אף לחייו לא יחווה מן השמים (רש"י). (7) שם, שנאמר (יהושע כד, ל) "ויקברו אותו (את יהושע) בגבול נחלתו... מצפון להר געש" - מלמד שרגש עליהם ההר להרגם" על שלא הספידוהו כראוי (שם וברש"י). וגם עונש זה הוא "מידה כנגד מידה" - כי אם הוא מתעצל בהספדו, הרי הוא מחשיבו כחי, והרי הוא כאילו מונח בקבר כשהוא חי, לפיכך ענשו להיקבר בחייו (מהרש"א שם). וראוי להעיר כי הנוסח שלפנינו בגמרא שם הוא: המתעצל בהספדו של חכם, ורבינו כנראה נמשך אחרי גירסת הרי"ף במועד קטן פרק ג דף רצג, שהיא: "בהספד של אדם כשר". (8) שבת שם, "הקדוש-ברוך-הוא סופרן ומניחן בבית גזיו", שנאמר (תהלים נו, ט) "נודי ספרת אתה, שימה דמעתי בנאדך".

5 **ג. אֵין מְנִיחִין סִפֵּר תוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכֵם⁹. וְאֵין**
 6 **מְשַׁנֵּין אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה¹⁰. וְאֵין מּוֹצִיִּין מִטָּתוֹ**
 7 **אֲלֵא דֶּרֶךְ פְּתָחַיִם, לֹא שִׁישְׁלִשְׁלוּהָ דֶּרֶךְ גִּגּוֹת¹¹.**
 8 **וּבִשְׁאֵר הָעָם - מִתָּר לְעִשּׂוֹת¹².**

9 לומר: "קיים זה מה שכתוב בזה", כי אסור לישב על גבי מיטה שספר תורה מונה עליה, כמבואר בהלכות ספר תורה פרק י, הלכה ו (מועד קטן כה, א). ודווקא על מיטתו, אבל להניח הספר לפניו על גבי ספסל, התיר רב האי גאון לאדם חשוב וגדול בתורה ויחיד בדורו, כמבואר בטור יורה דעה סימן שדמ וכן בש"ך שם ובטור יורה דעה סימן שנג. (10) אלא מוציאים אותו במיטה הראשונה שעשו לצרכו (מועד קטן שם) ובטור יורה דעה סימן שנג. (11) כגון, אם הייתה המיטה רחבה מפתח הדלת, שוכרים הקיר ומרחיבים הפתח (מועד קטן שם). (12) שלא אמרו אלא: "חכם כבודו דרך הפתח", וכן: "חכם כבודו במיטה הראשונה".

9 **ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשְׁבָּעָה מֵעֲמָדוֹת לְמֵת¹³. וְאֵין עוֹשִׁין**
 10 **מֵעֲמָד וּמוֹשֵׁב בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה¹⁴. וְאֵין עוֹשִׁין אֲלֵא**
 11 **בְּקְרֹבִים¹⁵. וְאֵין עוֹשִׁין אֲלֵא בְּיוֹם רְאשׁוֹן¹⁶, וּבִבֵּית**

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ג אייר - ספר שופטים - הלכות אבל קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שְׁדָרָה²⁹ קִימָת - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה³⁰, וְאוֹמְרִים
2 עָלָיו בְּרַכַּת אֲבָלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבָלִים³¹, וּמִסְפִּידִין
3 אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שָׁנִים עֶשֶׂר
4 חֹדֶשׁ³²; וְאִם אֵין שְׁדָרָה קִימָת - אֵין מִסְפִּידִין אוֹתוֹ,
5 וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בְּרַכַּת
6 אֲבָלִים וְלֹא תַנְחוּמֵי אֲבָלִים. וְאֵלּוּ הֵן: בְּרַכַּת אֲבָלִים
7 - דְּבָרִים שְׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֲבֵל³³, תַנְחוּמֵי אֲבָלִים -
8 שְׁאוֹמְרִים בְּשׁוּרָה³⁴.

י. תינוק שמת: כל שלשים - יוצא בחיק³⁸, ונקבר
באשה אחת ובשני אנשים; אבל לא באיש אחד
ובשתי נשים, מפני היחוד³⁹. ואין עומדין עליו
בשורה, ואין אומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי
אבליים⁴⁰. בן שלשים יום גמורים⁴¹ - יוצא
בגלוסקמא⁴² קטנה הנטלת באגפים⁴³. ועומדין עליו
בשורה, ואומרים עליו ברכת אבליים ותנחומי
אבליים⁴⁴. בן שנים עשר חודש - יוצא במטה.

(38) לבית הקברות, ולא בארון. (39) שאסור להתייחד
אפילו עם שתי נשים, מפני שדעתן קלה, ושתיהן נוחות
להתפתות, אבל בשני אנשים מותר, שהאחד בוש מחבירו
(קידושין פ, ב וברש"י). וכל זה בשעת אבל, שיצרו שבור
ונכנע, אבל שלא בשעת אבלו, אפילו אנשים הרבה אסור
להם להתייחד עם אשה אחת, עד שתהיה אשתו של אחד
מהם שם, כדברי רבינו בהלכות איסורי ביאה פרק כ"ב,
הלכה ח ובכסף משנה שם. (40) מועד קטן כד, ב.
(41) יצא מחזקת נפל, אבל יום שלושים עצמו כיום שלפניו
הוא (בכורות מט, א), והשווה לעיל פרק א, הלכה ו.
(42) תיבה או ארון בלשון יוונית. "ויישם בארון במצרים"
(בראשית נ, כו) מתרגם יונתן: ושון יתיה בגלוסקמא. ונוסח
הגמרא במועד קטן שם: דלוסקמא. ונוסח הערוך בכל
המקומות בתלמוד: גלוסקמא. (43) בזרועות שני אנשים
דרך כבוד (רש"י שם). (44) כשאר כל אדם (שם). ולדעת
הרמ"א ביורה דעה סימן שדמ סעיף ד אין אומרים צידוק
הדין וקדיש על תינוק "עד שיהיה בן יב חודש, שיצא
במיטה".

- 24 יא. כל היוצא במטה - רבים מצהיבין עליו; וכל
25 שאינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו. וכל
26 הנקר לרבים⁴⁶ - רבים מתעסקין בו⁴⁷; וכל שאינו
27 נקר לרבים - אין רבים חזבין להתעסק בו. ומקום
28 שנהגו נשים לצאת לפני המטה - יוצאות לפני
29 המטה⁴⁸; לאחר המטה - יוצאות לאחר המטה⁴⁹.

(45) שרויים בצער וסופדים. (46) שהיה רגיל לצאת מן
הבית, והכירו אותו. (47) לספדו וללוותו. (48) ואין
לחוש להרהור עבירה בשעת צער ואבל. (49) סנהדרין כ,
א. ובירושלמי שם פרק ב, הלכה ד אמרו: לפני המיטה -
שהן גרמו מיתה. לאחר המיטה - מפני כבוד בנות ישראל,
שלא יהו (האנשים) מבטיים בנשים. ובירורה דעה סימן שנט
סעיף א מסכם: "ועכשיו נהגו שאין יוצאות אלא לאחר
המיטה, ואין לשנות".

- 30 יב. העבדים והשפחות⁵⁰ - אין מספידין אותן, ואין
31 עומדין עליהן בשורה, ואין אומרים עליהן ברכת
32 אבליים ותנחומי אבליים; אלא אומרים לו פשם
33 שאומרים לו על שורו ועל חמורו: המקום ימלא
34 חסרונך⁵¹.

(50) הכנענים. (51) ברכות טז, ב. ושם אמרו: "רבי יוסי
אומר: אם עבד כשר הוא, אומרים עליו, הוי איש טוב

(29) מערכת החוליות בגבו, וכן בבבא קמא טז, א "שדרו
של אדם". (30) לנחמו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה א.
(31) מועד קטן כה, א. אלא, ששם הנוסח: "שדרו קיימת"
ומפרש רש"י: גופו קיים, ורבינו סובר, כיוון ששדרתו
קיימת, הרי זה כ"שדרו קיים" שהשדרה היא עיקר בניין
הגוף (לחם משנה). (32) ואין מספידים אפילו את החכם
לאחר שנים עשר חודש למיתתו, ראה לקמן פרק י"ג, הלכה
י, זה שהעבירו את ארונו ממקום למקום - מספידים הואיל
ושדרו קיים ונקבר מחדש. (33) בברכת ה"טוב והמטיב"
שבברכת המזון, שמוסיף בה דברים: דיין אמת, שופט
בצדק, שליט בעולמו לעשות בו כרצונו וכו', כדברי רבינו
בהלכות ברכות פרק ב, הלכה ח. ובירושלמי מועד קטן פרק
א, הלכה ה: ברכת אבליים - מה שאומרים בבית הכנסת,
ומפרש ה"קרבן העדה" "ברוך מנחם אבליים", וכן
בירושלמי פסחים פרק ח, הלכה ח. וראוי להעיר שבכתובות
ח, ב אמרו: "ברכת אבליים ברחבה" ומפרש רש"י:
כשמברכים את האבל סעודה ראשונה משל אחרים, היו
מברכים אותו ברחבה (רחוב העיר), ומברכים שם ברכת
אבליים, ונוסח הברכה מפורש בגמרא שם: "אחינו המיוגעים
המדוכאים באבל הזה... ברוך מנחם אבליים".
(34) ירושלמי פסחים שם. כשחזרו מקבורת המת היו עומדים
בצד בית הקברות לנחמו, כמבואר לקמן פרק י"ג, הלכה א.

- 9 ח. המלקט עצמות אביו ואמו - הרי זה מתאבל
10 עליהן כל היום כלו³⁵; ולערב - אין מתאבל, אפלו
11 צורין לו בסדינו. ואין אומרים עליהן קינות³⁶.

(35) מועד קטן ח, א וכפירוש התוספות שם. ואותו היום
נוהג בעטיפת הראש וכפיית המיטה... ורחיצה וסיכה. וכל
מה שאסור באבל (כסף משנה בשם רבינו ירוחם). ולא
דווקא בעצמות אביו אלא גם על עצמות כל הקרובים,
מתאבל עליהם ביום לקיטתן, בכל הדברים הנוהגים באבל
(טור יורה דעה סימן תג). (36) כבר הזכיר זה רבינו לעיל
הלכה ו, וכן משמיענו שאפילו על עצמות אביו ואמו אין
אומרים קינות.

- 12 ט. אין מספידין את הקטנים. וכן כמה שנים יהיה
13 ראוי להספיד? בני עניים או בני זקנים - בני
14 חמש³⁷; ובני עשירים - בני שש. אחד זכרים ואחד
15 נקבות.

(37) שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר, לפי שאין לו
שמחה אחרת (מועד קטן כד, ב וברש"י). ושם אמרו: "בני
זקנים - כבני עניים".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ונאמן, ונהנה מיגיעו, אמרו לו: אם כן, מה הינחת לכשרים".

רצוה לפטור את מנחמיו לביתם, הוא שוחה בראשו,

כתלמיד השוחה לפני רבו ליתן שלום (רדב"ז בשם הרמב"ן).

פרק שלשה עשר

- 1) סדר ניהום אבלים. מת שאין לו אבלים להתנחם עליו, כיצד עורכים לו אבל וניחומים. באיזה כלים מביאים את המאכל לבית האבל להברותו. שלבי זמן שונים באבילות, לבכי, להספד, לתספורות ולשאר חיובי אבל. החובה לדאוג ולפשפש במעשים לחזור בתשובה - בימי האבל.
- ד. מת שאין לו אבלים להתנחם - באים עשרה בני אדם פני אדם פשרין ויושבין במקומה¹¹ כל שבעת ימי האבלות¹², ושאר העם מתקפצין עליהן. ואם לא היו שם עשרה קבועין - בכל יום ויום מתקפצין עשרה משאר העם¹³ ויושבין במקומה¹⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מת שאין לו אבלים להתנחם, באים עשרה בני אדם כשרין ויושבין בו".

והראב"ד השיג וכתב: "א"א זה אין לו שורש". ובפרק י"ד ה"ו כתב הרמב"ם שניחום אבלים הוא גמ"ח עם החיים

ועם המתים. ויש לומר שזהו יסוד מחלוקתם, שלדעת הרמב"ם ניהום אבלים הוא גמ"ח גם עם המתים, ולכן גם

במת שאין לו אבלים להתנחם "באים עשרה בני אדם כו". אבל לדעת הראב"ד הוא גמ"ח עם החיים בלבד.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)

במקום שמת שם. (12) לדעת הרדב"ז, אין הכוונה שישבו שם כל היום, כדרך שהאבל יושב בקביעות כל היום, אלא באים בכל יום בבוקר ובערב, בזמן שהציבור רגיל

לבוא לנחם האבלים. (13) שלא ישבו אתמול כמתנחמים. (14) שבת קנב, א: "מת שאין לו מנחמים" וכו', ומפרש רבינו: כאילו היה מנוקד מנחמים, שפירושו מתנחמים, שוודאי כל ישראל מנחמים הם, ולא תמצא אלא מת שאין

לו אבלים להתנחם, ומתוך שלא הזכיר: אבלים, מכאן שעיקר ההקפדה שישבו עשרה אנשים בכל יום להתנחם, ושאר כל העם יבואו לנחם (מרכבת המשנה).

ה. הפל חייבין לעמוד בפני נשיא¹⁵, חוץ מאבל וחוץ לה¹⁶. ולכל העומד מפניו אומר לו 'שב', חוץ מאבל וחוץ לה. שמשמע: 'שב באבלו, 'שב בחליו¹⁷.

כשנכנס לבית המדרש. (16) שקשה עליהם העמידה, זה מפני אבלו המדכאו, וזה בגלל חליו. (17) מו"ק כז, ב. "אלא אומר להם: המקום יברך אתכם אל תטרחו" (נמוקי יוסף שם).

ו. מכבדין ומרפצין¹⁸ בבית האבל¹⁹, ומדיחין קערות וכוסות וקיתונות²⁰ וצלוחיות²¹, ומדליקין את הנרות. אבל אין מביאין שם לא את המגמר²² ולא את הבשמים²³.

מכבדים - מטאטאים; מרביצים - מזלפים מים על הרצפה להשכיב את האבק. (19) ואין בזה משום מלאכה לאבל (מו"ק כז, א). (20) כדים. (21) בקבוקים קטנים, ראה מלכים ב, ב. (22) קטורת של בשמים, הנשרפים באש ומעלים ריחות נעימים. (23) שם, שאסור לאבל להתענג ולהתעדן, אבל כל זמן שהמת מוטל, מביאים בשמים לבית המת, או על המת עצמו, להעביר הריח הרע,

פני האבלים לשמאל עומדין לשמאל המנחמין, וכל המנחמין באין אצל האבלים אחד אחד³, ואומרים להן: תנחמו מן השמים⁴. ואחר כך הולך האבל לביתו. וכל יום ויום משבעת ימי אבילות באין בני אדם לנחמו, בין שבאו פנים חדשות⁵ בין שלא באו⁶.

פני האבלים מול פני המנחמים. (4) שם, לגבי כהן גדול המנחם את אחרים, והשווה לעיל פ"ז, ה"ו. (5) שעדיין לא נחמוהו כלל. (6) מנחמים אותו כל שבעה ואפילו אלה שנחמוהו אתמול, כמו שאמרו (מו"ק כב, א) "אפילו בא ביום השביעי... והוא שבא ומצא מנחמים אצלו". ושם כא, א: "ואם באו פנים חדשות".

האבל מסב בראש⁷. ואין המנחמין רשאים לישב אלא על גבי קרקע. שנאמר: וישבו אתו לארץ⁸. ואין רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל את פיו תחלה. שנאמר: ואין דבר אליו דבר; וקתיב: אחרי כן פתח איוב את פיהו וגומר, ויען אליפז⁹. וכיון שנענע בראשו - שוב אין המנחמין רשאים לישב אצלו, שלא יטריחוהו יותר מדי¹⁰.

כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב).

כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא

כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב).

כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא

כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב).

כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא

כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב).

כיון שהאבל אסור בשאילת שלום, בזמן שהוא

כתובות סט, ב, שנאמר (איוב כט, כה) "אבחר דרכם ואשב ראש... כאשר אבלים ינחם". ואמרו שם, קרא: ינחם, שהמתנחם מושבים אותו בראש לנחמו. (8) מאמר רב יהודה, הביאו הר"ף למו"ק סוף פ"ג, ובגירסת הגמרא שלפנינו (כח, ב) איננו, גם ב"לקוט שמעוני" לאיוב שם מביא מאמר זה בשם רבי. (9) אליפז היה ממנחמי איוב, ולא ענה דבר עד אשר איוב האבל פתח פיו (מו"ק כח, ב).

15 י. אין בוכין על המת יתר משלשה ימים, ואין
16 מספידין יתר משבעה³³. במה דברים אמורים?
17 בשאר העם; אבל תלמידי חכמים - הכל לפי
18 חקמתו. ואין בוכין עליהן יותר משלשים יום; שאין
19 לנו גדול ממשוה רבנו, וכתוב: ויתמו ימי בכי אבל
20 משה³⁴. וכן אין מספידין יתר על שנים עשר חדש.
21 אין לנו בחכמה גדול מרבנו הקדוש, ושנים עשר
22 חדש בלבד נספד³⁵. וכן חכם שבאה שמועתו לאחר
23 שנים עשר חדש³⁶ - אין ספדין אותו³⁷.

(33) מו"ק כז, ב. שנאמר (ירמיה כב, י) "אל תבכו למת ואל תנודו לו" - אל תבכו, יותר מדאי; ואל תנודו לו, יותר מכשיעור, שלשה - לבכי, ושבעה - להספד. (34) כתובות קג, ב, רבינו הקדוש ציוה להושיב ישיבה אחרי עמ מלאה שלשים יום למותו, אמר: איני עדיף ממשוה רבינו וכו'. (35) שם. עד שלשים יום ספדו ביום ובלילה, מכאן ואילך ספדו ביום ולמדו בלילה, או להפך. (36) משמת. (37) אפילו ביום שמועה. שכן מצינו (יבמות עט, א) שדוד המלך רצה להספיד את שאול המלך ולא הספידו, כיון שכבר עברו שנים עשר חודש מנפילתו, ומפרש רש"י: "שאר דרך כבוד לספד אחר י"ב חודש, אחר שנתקבלו תנחומין על המת, כאמור במועד קטן כא, ב".

24 יא. אל תקשה³⁸ אדם על מתו יתר מדי. שנאמר:
25 אל תבכו למת ואל תנודו לו. פלוגר: יתר מדי³⁹.
26 שזהו מנהגו של עולם; והמצער [עצמו יותר] על
27 מנהגו של עולם - הרי זה טפש. אלא כיצד יעשה?
28 שלשה לבכי, שבעה להספד, שלשים יום לתספורת
29 ולשאר החמשה דברים⁴⁰.

(38) מרבה להתאבל. (39) מו"ק כז, ב ושם אמרו: "המתקשה על מתו יותר מדאי, על מת אחר הוא בוכה". וב"פתחי תשובה" ליו"ד סי' שצד ס"ק א, מביא בשם 'ספר חסידים': אדם שמת בנו או בתו אל ינשק אותם, ושאר מתים - סובר ה"פתחי תשובה" שמותר לנשקם, ככתוב (בראשית נ, א) ביעקב אבינו "ויבך (=יוסף) עליו וישק לו". (40) המנויים לעיל פ"ו ה"ב, ובמו"ק שם אמרו: "מכאן ואילך, אמר הקב"ה: אי אתם רחמנים בו יותר ממני".

30 יב. כל מי שאינו מתאבל כמו שצוה חכמים - הרי
31 זה אכזרי⁴¹. אלא יפחד וידאג ויפשפש⁴² במעשיו
32 ויחזור בתשובה. ואחד מפני חבירה שמת - תדאג
33 כל החבורה כלה⁴³. כל שלשה ימים הראשונים
34 יראה את עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו⁴⁴;
35 ומשלשה ועד שבעה - [כאלו היא] מנחת בקרן
36 וזית; מכאן ואילך⁴⁵ - [כאלו] עוברת כנגדו בשוק⁴⁶.
37 כל זה להכין עצמו, ויחזור⁴⁷ ויעזר משנתו. והרי
38 הוא אומר: הפיתה אתם ולא חלו. מקלל שצריך
39 להקיץ ולחול.

(41) שאין לבו מתרגש ומשתתף בצרת קרובו וחבירו.

אלא שאין מברכים על בשמים של מתים, כמבואר שם וב'נמוקי יוסף', והשווה הל' ברכות פ"ט, ה"ח.

1 ז. אין מוליכין לבית האבל המאכל שמכרין בו לא
2 בכלי כסף ולא בכלי שעם²⁴ וכיוצא בהן, אלא בכלי
3 נכרים²⁵ של ערבה קלופה וכיוצא בהן; שלא לביש
4 את מי שאין לו. ואין משקין בזכוכית לבנה, אלא
5 בצבועה; שלא לביש את העניים שאין יינותיהן
6 טובות²⁶.

(24) עשויים מקליפת אלון מיוחד. (25) בדפוס רומי ר"מ: בכלי נצרים. וכן הנוסח במו"ק שם. (26) ובזכוכית צבועה, אין מראה היין ניכר מבחוץ (שם).

7 ח. אין שותין בבית האבל יתר על עשרה פוסות
8 לכל אחד ואחד: שלשה קדם אכילה, ושלשה בתוך
9 אכילה, וארבעה לאחר אכילה. ולא יוסיף, שמה
10 ישתפר²⁷.

(27) כתובות ח, ב "התחילו היו שותים ומשתכרים, החזירו הדבר ליושנה". ומפרש רש"י: ליושנה עשר כוסות. אלא שרש"י שם מפרש, שהיו משקים בעיקר את האבל, ככתוב (משלי לא, ו) "ויין למרי נפש", ואולי עם האבל היו שותים גם המנחמים. והרמב"ן - הובא בכסף-משנה - סובר, שלא ישתו אלא תוך הסעודה, שיין שבתוך הסעודה אינו משכר, וגם רבינו לא כתבה דרך חיוב אלא דרך שלילה, וראה לעיל פ"ד, ה"א: "נקבר המת, הרי זה מותר... ולשתות יין מעט כדי לשרות אכילה שבמעיו אבל לא לרוות". הרי שלכתחילה אין לו לשתות יין אלא בתוך הסעודה.

11 ט. אין אומרים שמועה²⁸ והגדה בבית האבל²⁹, אלא
12 יושבין דוין³⁰. וכן אין אומרים בפני המת אלא
13 דברים של מת³¹. אבל לעסק בדברי תורה בפניו או
14 בבית הקברות - אסור³².

(28) דברי הלכה. (29) לפי שמושכים הלב, ולא יתעסקו באבילות (מו"ק כג, א. וב'נמוקי יוסף' שם). ואפילו בסתם דברי חול, נכון להחמיר, כדי שיתן אל לבו אבילותו (רדב"ז). ובירושלמי מו"ק פ"ג, הובא ב"הגהות מיימוניות" אמרו: אין לאכול עם האבל רוב עם, שיצטרכו להתחלק לשני מקומות, וכן ביו"ד סי' שעח סעיף י. (30) מצטערים וכואבים. (31) דברי הספד וצרכי הוצאתו וקבורתו. (32) ברכות ג, ב, יח, א. כי הכל חייבים לספר בדברי תורה, והמת דומם, הרי זה "לועג לרש", והכתוב אומר (משלי יז, ה) "לועג לרש חרף עושהו" (רש"י), אבל דברי חולין, שאין גנאי למחריש בהם - אין לאסור, ומעשים בכל יום, שעוסקים בדברי חול בפני המת, במעמד רבנים קשישים ואין מוחים בידם (הגהות מיימוניות). וכל שהוא לכבוד המת, ודאי שמותר לומר בפניו. ועל זה סומכים לקרוא פסוקים בבית-הקברות, ודרשה לכבוד המת (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שדמ סעיף יז). וראה לקמן פ"ד הי"ג, וכן בהלכה כה, ש"מושבים ישיבה על קברו (=של מלך) שבעה ימים", ובביאורנו שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אבל כבר העירו באחרונים מזה שלומדין מהפסוק ואהבת **לרעך** כמוך "ברור לו מיתה יפה" שכולל גם את הרשע (המחויב במיתה) ורק מסית נתמעט בפירוש ממצוות אהבת ישראל.

ומוכח מזה שהמצוה לשנוא את הרשע היא לא מפני שנתמעט מהלשון "ואהבת לרעך כמוך" אלא שהוא ציווי בפני עצמו. וכן מוכח מתניא (פרק ל"ב) שגם אלו שמצוה לשנוא אותם, מצוה לאהבם גם כן.

וכן מוכח גם מלשון הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) שסתם "לאהוב כל אחד ואחד מישראל כגופו".

(על פי לקו"ש חלק י"ז עמוד 217 הערה 17)

~ נקודות משיחות קודש ~

.. הרי הם בכלל ואהבת לרעך כמוך. . עשה אותם אתה לאחריך בתורה ומצוות".

מדבריו משמע שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" אינה רק על הרגש האהבה שבלב אלא גם על המעשה - "עשה לאחריך".

וכן משמע ממה שכתב בהלכות דעות (פ"ו ה"ג) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל...כו' לפיכך צריך שיספר בשבחו ולחוס על ממונו כו'" היינו גם עשיה בפועל ולא רק הרגש הלב.

(על פי לקו"ש חלק עמוד 58 הערה 22)

(2 לחופה. (3 בדרכם למקומם. (4 השווה לעיל פ"ד, ה"ב: "וסובלים את המת על הכתף עד בית-הקברות", ובביאורנו שם. (5 לפני מיטתו. (6 מו"ק כח, ב: "היה רבי מאיר אומר: "והחי יתן אל לבו" (קהלת ז, ב) - דברים של מיתה. אם ספד - יספדוהו; אם קבר - יקברוהו; אם טען (נשא) יטענוהו" וכו'. וראה לעיל פ"ב ה"ב, ובביאורנו שם. (7 ברכות ו, ב: "ואם משמחו (לחתן), מה שכרו? זוהי לתורה שניתנה בחמשה קולות" וכו'. ובכתובות יז, א אמרו: "רבי יהודה בר אילעי היה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה, ואומר: כלה נאה וחסודה". (8 פאה פ"א, מ"א: "אלו דברים שאין להם שיעור... וגמילות חסדים". ואמרו בירושלמי שם ה"א: במה דברים אמורים בגופו, אבל בממונו יש לו שיעור, שהרי נמנו באושא, שיהא אדם מפריש חומש מנכסיו למצוה. (9 וכדברי ה"תורת כהנים" שם: "רבי עקיבא אומר: זה כלל גדול בתורה". (10 פרט לגוי שאינו בתורה ובמצוות. וראה שבת לא, א "דעלך שני, לחברך לא תעביד, זוהי כל התורה כולה". ובבבא מציעא ל, ב דרשו: "והודעת להם את הדרך (שמות יח, כ) - זו גמילות חסדים; אשר ילכו - זה ביקור חולים; בה - זו קבורה; אשר יעשון - זו לפנים משורת הדין". והשווה "ספר המצוות" לרבינו שורש א. והרמב"ן שם משיג על רבינו, ולדעתו ניהום אבלים וביקור חולים וכן קבורת המת - הן מצוות מן התורה, שכל אלו גמילות חסדים הן, ובכלל: ואהבת לרעך כמוך, הן. וכבר אמרו (סוטה יד, א) "אחרי ה' אלוקיכם תלכו... הלך אחר מדותיו של הקב"ה, ...הקב"ה

(42) ימשמש ויבדוק. "ויחפש, בגדול החל" (שם מד, יב) מתרגם הירושלמי: ופשפש. (43) שבת קר, א. ומפרש רש"י: ייראו מן המיתה. (44) מו"ק כז, ב. ושם הנוסח: בין שתי ירכותיו. ובריי"ף שם: בין כתפיו, ומפרש ה'נמוקי יוסף': שאילו זוקף ראשו, היתה דוקרתו מאחוריו, וכל כך יעמוד בכובד ראש. (45) עד י"ב חודש. (46) מו"ק שם. שמידת הדין מתוחה נגדו. וביירושלמי שם פ"ג, ה"ז: "שכל אותה השנה, הדין מתוח כנגד המשפחה... כל שבעה - החרב שלופה, עד שלשים - היא רופפת, לאחר שנים-עשר חודש - היא חוזרת לתערה, למה הדבר דומה? לכיפה של אבנים, כיון שנתערה (=נזדעצה) אחת מהן, נתעררו כולן... ואם נולד בן זכר באותה המשפחה, נתרפאת כל אותה המשפחה". (47) ובכ"י תימן: לחזור בתשובה וכו'.

פרק ארבעה עשר

(1) מתבארת בו מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, לנחם אבלים, להכניס הכלה וללוות האורחים וכו'. גודל ערך מצות הכנסת אורחים והלויתם לדרכם. זמני ביקור חולים. ביטול מלאכה ותלמוד תורה להוצאת תלמיד חכם לקבורה. נחום אבילי גוים וביקור חוליהם. איסור הנאה מבתי קברות, בנין הקבר, המת וכל תכריכו והכלים הנזרקים על מטתו מחמת צער. הכבוד שעושים למלך או נשיא שמתו.

1 א. מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם
2 אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הפלה, וללוות
3 האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה: לשאת על
4 הכתף, ולילף לפניו, ולספד, ולחפור, ולקבור. וכן
5 לשמח הפלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם. ואלו
6 הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שיעור. אף
7 על פי שפל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל
8 ואהבת לרעך כמוך⁹ - כל הדברים שאמה רוצה
9 שייעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחריך
10 בתורה ובמצוות¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים"...

מצות ניהום אבלים אינה מצוה שבגופו דווקא, ואפשר לעשותה על ידי שליח (כמו שמצינו בדוד המלך ש"ב פ"י פ"ג) ואף על ידי מכתב.

ומה שכתב "ואלו הן מצוות שבגופו" הוא להבדילה מן הצדקה שנזכרה בה"ג שם.

ועוד יש להוכיח ממה שכתב (פ"ד ה"ו) שהוא גמ"ח עם החיים ועם המתים, ופשיטא שלמים אין נפק"מ אם בא במכתב או על ידי שליח.

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 569)

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשה אותם אתה לאחריך בתורה ובמצוות".

יש שלמדו מכאן שמצוות אהבת ישראל היא רק "לרעך" בתורה ומצוות, ואילו את הרשע מותר או מצוה לשנוא.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום ש"ק י"ג אייר – ספר שופטים – הלכות אבל קלט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

אין לה שיעור... (13) "ואברהם הולך עמם לשלחם - המשל אומר: האכלת, השקית, תלווה, כך: ואברהם הולך עמם לשלחם" (מדרש בראשית רבה, פמ"ח, אות כ). ובמדרש "שוחר טוב" פל"ז, אמרו: ויטע א'ש'ל' בבאר שבע - אכילה, שתיה לויה. וכן ברש"י סוטה י, א ד"ה פונדק. (14) וירא וירץ לקראתם, הרי שהניח את השכינה, והלך לקבל האורחים (שבת קכז, א). (15) סוטה מו, ב "שאלמלי ליווהו אנשי יריחו לאלישע, לא גירה דובים לתינוקות, שנאמר (מלכים ב, כג-כד) ויעל משם... ונערים קטנים יצאו מן העיר ויתקלסו בו... ויקללם בשם ה', ותצאנה שתיים דובים מן היער ותבקענה מהם ארבעים ושני ילדים". וכך אמרו שם: "ידינו לא שפכו את הדם הזה ועיינו לא ראו - וכי על לבנו עלתה, שבית-דין שופכים דמים? אלא לא בא לירינו ופטרנוהו בלא מזונות, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לווייה".

- 8 ג. פופין ללויה¹⁶ פדרך שפופין לעדקה¹⁷. ובית דין
- 9 היו מתקנין שלוחין ללוות אדם העובר ממקום
- 10 למקום. ואם נתעצלו בדבר זה - מעלה עליהם כאלו
- 11 שפכו דמים¹⁸. אפלו הקלוה את חברו ארבע אמות
- 12 - יש לו שקר הרבה¹⁹. וכמה שעור לויה שחייב אדם
- 13 בה? הרב לתלמיד - עד עבודה של עיר²⁰. והאיש
- 14 לחברו - עד תחום שבת²¹. והתלמיד לרב - עד
- 15 פרסה²². ואם היה רבו מבקק²³ - עד שלש
- 16 פרסאות²⁴.

(16) את מי שאינו רוצה ללוות את חברו לדרך, שילווחו (סוטה מו, ב). (17) לתת צדקה, ראה הלי' מתנות עניים פ"ה, ה"י. (18) סוטה שם. שהמהלך יחידי בדרך צפוי לסכנת לסטים. וב"תפארת ישראל" למשנה שם (פ"ט, מ"ו) נמק: "ואפשר שלכן נהרג מלסטים, שחשבוהו כאיש שאין לו אוהבים לדרוש דמו". (19) שם. "בשביל ארבע פסיעות שליוה פרעה לאברהם, שנאמר: ויצו עליו פרעה אנשים וגו', נשתעבד בבניו ארבע מאות שנה". (20) שבעים אמה ושייריים שנותנים אותן עבור (=בליטה) לעיר, ומהן והלאה מודדים תחום שבת (רא"ש לנדרים נו, ב). (21) שהוא אלפיים אמה מחוץ לעיר. (22) ארבעה מילים, ומיל הוא שיעור תחום שבת. (23) שרוב חכמתו קיבל ממנו. (24) סוטה, שם.

- 17 ד. בקור חולים - מצוה על הפל²⁵. אפלו גדול
- 18 מבקר את הקטן. ומבקרין הרבה פעמים פיו. וכל
- 19 המוסיף - משבח. ובכלבד שלא יטריח²⁶. וכל
- 20 המבקר את החולה - פאלו נטל חלק מחלי²⁷. והקל
- 21 מעליו; וכל שאינו מבקר - פאלו שופך דמים²⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל המבקר את החולה כאלו נטל חלק מחליו והקל מעליו". ענינו של ביקור חולים הוא הקלה מייסורי החולה ויש בו הבאת סיוע לרפואתו, ואף שבגמרא משמע שהוא דווקא בבן-גילו הוא לעניין אחד מששים, אבל ברמב"ם משמע שהוא הדין ב"כל המבקר" אף שאינו בן גילו, ואולי משום

ביקר חולים... אף אתה בקר חולים; הקב"ה נחם אבליים... אף אתה נחם אבליים; הקב"ה קבר מתים... אף אתה קבור מתים". ורבינו סובר, שכל אלה אינם אלא אסמכתאות, ואינם אלא מדבריהם, שהרי בפירוש אמרו (סנהדרין ע, ב): אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה, דבר שהוא מצוה - תנחומי אבליים; דבר עבירה - תענית ציבור, ומפרש רש"י: תנחומי אבליים - תקנת חכמים בעלמא הוא, וכן פירש רבינו לעיל הל' ממרים פ"ז, ה"ב.

- 1 ב. שִׁכַּר הַלְוִיָּה¹¹ מְרַבָּה מִן הַפֶּל¹². וְהוּא הַחֵק
- 2 שֶׁחֲקָקוּ אַבְרָהָם אַבְיָנוּ, וְדָרְךְ הַחֶסֶד שֶׁנֶּהְגָּה בָּהּ:
- 3 מֵאֲכִיל עֹבְרֵי דְרָכִים, וּמִשִּׁקָּה אוֹתָן, וּמִלְוֶה אוֹתָן¹³.
- 4 וּגְדוּלָּה הַכִּנְסַת אוֹרְחִים מִהֶקְפֵּלַת פְּנֵי שְׂכִינָה,
- 5 שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֵּרָא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים¹⁴. וְלוֹוִים יוֹתֵר
- 6 מִהֶכְנָסְתָּן. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל שְׂאִינוּ מְלִיָּה - כָּאֵלוּ
- 7 שׁוֹפֵךְ דָּמִים¹⁵.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וגדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה, שנאמר וירא והנה שלושה אנשים".

לכאורה קשה מה הראיה מפסוק זה והיה לו להביא הראיה שהביאה הגמרא מהמשך הפסוקים (שבת קכ"ז) "ויאמור אדני-אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור מעל עבדך כו" כי משם הראיה שאע"ה הקדים האורחים לשכינה. ועוד קשה לשון הרמב"ם בהלכה א' "מצות-עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבליים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים" שהוא שינוי מלשון המשנה - "הכנסת אורחים".

והביאור בזה: בפעולה של כל גמילות חסדים, ישנם שני עניינים: האחד הוא מילוי מחסורו של חברו (בחפצא), והשני הוא מידת החסד הנדרשת מהאדם (מצד הגברא). כעין זה הוא בהכנסת אורחים שהמצוה היא סיפוק צרכיהם במאכל משתה ולינה, ובנוסף מצד מדת החסד של המארח צריכה להראות מצדו גם התעניינות ושימת לב לאורח. זה החידוש במצות הכנסת אורחים, שגם סיפוק צרכי האורח אינו יכול להעשות באופן סתמי אלא חייב להיות תוך התעניינות ושימת לב של המארח. לכן הגדיר הרמב"ם את חיוב מצות הכנסת אורחים - "ללוות האורחים" ללמד שגם סיפוק צרכיהם צריך להעשות בשימת לב והתעניינות בדיוק כמו בליווי האורחים.

ומעתה יובן גם מדוע הביא הרמב"ם הראיה מהפסוק "וירא והנה שלושה אנשים כו" כי רק שם מודגשת שימת לבו של אברהם אבינו לאורחים, שאף שהיה עסוק בהקבלת פני השכינה שהיא תענוג עילאי, היתה בו שימת הלב לאורחים שנראו לעיניו מרחוק.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 70)

- (11) בכת"י תימן: הלווי. (12) סוטה מו, ב: "ששכר הלווייה

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מָטָה, וְלֹא עַל גִּבִּי פָסָא, וְלֹא עַל גִּבִּי סַפְסָל, וְלֹא
עַל גִּבִּי מְקוֹם גְּבוּהָ, וְלֹא לְמַעַלָּה מִמֶּרְאֲשׁוֹתָיו³⁴.
אֶלָּא מִתַּעֲטָף וְיוֹשֵׁב לְמָטָה מִמֶּרְאֲשׁוֹתָיו, וּמִבְקָשׁ
עָלָיו רַחֲמִים וְיוֹצֵא³⁵.

34) שבת יב, ב "מפני שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", ולפיכך מתעטף מאימת שכינה, כאדם היושב באימה ואינו פונה לצדדים (רש"י שם). ודוקא כשהחולה שוכב על הארץ, שהיושב גבוה ממנו. אבל כששוכב על המיטה, מותר לישב על כסא (יו"ד סי' שלה סעיף ג). 35) שאומר: המקום ירחם עליו בתוך חולי ישראל (שבת שם). ובבבא-בבא קטז, א אמרו: "כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנאמר (משלי טז, יד): חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה". - ומנהג זה בצרפת, שכל מי שיש לו חולה בתוך ביתו, מבקש לפני הרב התופס ישיבה, שיברך אותו. ומזה נהגו בכל המדינות לברך החולה בבית הכנסת, ולבקש עליו רחמים (דרכי משה ל'טור' יו"ד סי' שלה אות ב).

ז. יִרְאֶה לִי, שְׁנַחֲמַת אַבְלִים קוֹדֵם לְבִקּוּר חוֹלִים; 13
שְׁנַחֲמַת אַבְלִים גְּמִילוֹת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם 14
הַמֵּתִים³⁶. 15

36) והרב"ז מהסס בזה, כי יש מקום להעדיף ביקור חולים על ניחום אבלים, שהמבקר את החולה גורם לו שיחיה, ואם לא ביקרו כאילו שופך דמים, כמבואר לעיל ה"ד, ואילו ניחום אבלים אין בו מעלות אלו. וכדברי רבינו נראה, ממה שאמרו (שבת יב, ב) "בקושי התיירו לנחם אבלים ולבקר חולים בשבת" - הרי שהקדימו ניחום אבלים לביקור חולים, ואע"פ שבסוכה מא, ב אמרו: "כך היה מנהגם של אנשי ירושלים... הולך לבקר חולים ולנחם אבלים - לולבו בידו" - שם ברגל, הואיל ואין בו אבילות, אפילו בדברים שבצנעה, צער האבל מועט. ולפיכך ביקור חולים קודם (אור שמח).

ח. מִי שֶׁהָיָה לִפְנֵי מֵת וְכָלָה - מְנִיחַ אֶת הַפֶּלֶה 16
וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: לֵב חֲכָמִים בְּבֵית 17
אָבִל וְגוֹמֵר³⁷. מֵת וְכָלָה שֶׁפָּגְעוּ זֶה בְּזֶה בְּדֶרֶךְ - 18
מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת³⁸ מִלִּפְנֵי הַפֶּלֶה³⁹. וְזֶה וְזֶה עוֹבְרִין 19
מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ⁴⁰. 20

37) וסוף הפסוק: ולב כסילים בבית שמחה. ובמס' שמחות פ"ב, שנינו: "אבל חסידים הראשונים, היו מקדימים לבית האבל מלבית המשתה, שנאמר: טוב ללכת אל בית אבל מלכת אל בית משתה" וגו'. 38) דרך צדדית. 39) והכלה עוברת עם אורחיה בדרך המלך, באופן שמקדימים את הכלה תחילה (כתובות יז, א), ובמס' שמחות פ"א, מנמקים: שכבוד החי קודם לכבוד המתים. 40) שכבוד המלך עדיף משניהם, שנאמר: שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך, ואין כבודו להמתין עד שהמת או הכלה יעברו מלפניו (כתובות שם). ובמס' שמחות שם, אמרו: "אגריפס המלך עבר לפני הכלה (=נכנס לרחוב צדדי, וחיכה עד שמסע הכלה יעבור תחילה), ושיבחוהו חכמים, אמרו לו מה ראית? אמר להם: אני נוטל כתר בכל יום, וזאת תטול כתרית שעה

כך שינה ולא כתב "נוטל אחד ממששים" אלא "כאילו" נטל "חלק" מחליו. ובמאירי כתב (נדרים לט, ב) "שהמבקר מיקל בחליו של חולה. . ובני גילו ר"ל שביקורם ערב עליו, שמצד הנאתו מהם חליו מיקל בו".

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 64 והע' 23)

25) נדרים לט, ב: "רמזו לביקור חולים מן התורה, מניין? שנאמר (במדבר טז, כט): אם כמות כל האדם ימותון אלה, ופקודת כל האדם יפקד עליהם וגו' - שהם חולים ומוטלים בעריסתם, ובני אדם מבקרים אותם (=ופקודת - לשון ביקור), מה הבריות אומרים: לא ה' שלחני. 26) על החולה, שאם זה מכביד עליו, יכנס לחדר החיצון לשאול עליו אצל בני-ביתו ('בית יוסף' ליו"ד סי' שלה). 27) כל אחד נוטל חלק ממששים ממה שהשאירו המבקרים הראשונים (נדרים שם). ושם הדגישו: "ובכן גילו", שאינו נוטל חלק ממששים אלא בן גילו, ומפרש רש"י: בחור כמותו, או זקן לזקן. והר"ן שם, מפרש: שנוטל המבקר במזל של חולה. 28) שם מ, א "מעשה בתלמיד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו, ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו (בציווי רבי עקיבא), היה אומר לו: רבי, החייתני יצא ר"ע, ודרש: כל מי שאינו מבקר חולים, כאילו שופך דמים", שהמבקר עושה לחולה כל צרכיו. וכתב ה'פרישה' ל'טור' יו"ד סי' שלה, אפילו בימינו שהחולה שוכב על המיטה, ואין אבק הארץ מזיק לו, דעתו של אדם צלולה ונוחה כשהבית נקי. וגם רוח רעה שורה על מקום מיאוס, וחולה צריך לשמור נפשו יותר מאדם אחר, שהשטן מקטרג בשעת הסכנה, ולפיכך יזהרו לכבד ולרבץ לפניו.

ה. אֵין מְבַקְרִין אֶת הַחוֹלָה אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי 1
וְהַלָּא²⁹. וְאֵם קָפִץ עָלָיו הַחֲלִי וְהַכְּבִיד³⁰ - מְבַקְרִין 2
אוֹתוֹ מִיּוֹם³¹. וְאֵין מְבַקְרִין אֶת הַחוֹלָה לֹא בְּשֵׁלֶשׁ 3
שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם וְלֹא בְּשֵׁלֶשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי 4
שֶׁהֵן³² מִתְעַסְקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלָה. וְאֵין מְבַקְרִין לֹא 5
חוֹלֵי מַעֲצִים וְלֹא חוֹלֵי הָעֵין וְלֹא מַחוֹשִׁי הָרֹאשׁ, 6
מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקּוּר קָשָׁה לָהֶן³³. 7

29) שלא ירע מזלו, ואולי בבקשה מועטת שיבקש שונא רעתו, יתוסף חליו (שם וברא"ש). 30) בבת אחת. 31) ירושלמי פאה פ"ג, ה"ז. ושם אמרו: הקרובים נכנסים אליו מיד, אפילו בחולי רגל. 32) צ"ל: שבהן. כלומר, באותן השעות. וכן נראה מלשון ה'בית יוסף' ליו"ד סי' שלה. וראוי להעיר, שבנדרים מ, א נימקו הטעם, שכל חולה מיקל עליו חליו בשעות הבוקר, ולא יחוש המבקר לבקש עליו רחמים, ובשלוש שעות האחרונות - מכביד עליו חליו - ויחייאש מלבקש עליו רחמים. ורבינו חידש טעם משלו לפי בקיאותו בחליים (רבי"ז). 33) שם מא, א חולי מעיים - משום בושה; חולי עין וראש, שהדיבור קשה להם. ומסיים השו"ע ביו"ד סי' שלה סעיף ח: "אלא נכנסים בבית החיצון, ושואלים ודורשים בו".

ו. הַנִּכְנָס לְבִקּוּר אֶת הַחוֹלָה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גִּבִּי 8

19 וְסֵפֶר תּוֹרָה בְּזֵרוּעוֹ, וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבִרְחוֹק אֶרֶבָּע
20 אַמּוֹת - מִתָּרֵם.⁵⁶

(51) שזוהי קלות ראש, ובמגילה כט, א שנינו: "אין נוהגים בהם קלות ראש". וכשם שבבתי-כנסת שנינו שם כח, א: אין אוכלים ושותים בהם, ומפרש רש"י שם, משום קלות ראש, שמקילים אותם, כך הדין בבתי הקברות (ביאור הגר"א ליו"ד סי' שסח ס"ק א). (52) משנה. שהרי זה "לועג לרש", שהמת אינו קורא ואינו שונה (ברכות יח, א). (53) נהנים, כלשון המשנה (ברכות נא, ב) "אין מברכים על הנר - עד שיאותו לאורו". ומפרש רש"י: שיהנו. וכנראה שלמד רבינו דין איסור הנאה בבית-הקברות מדין בתי-הכנסת, שנאמר בהם (מגילה כח, ב) "ואין ניאותים בהם", והשווה הל' תפילה פ"א, ה"ו. (54) כגון לעשות בהם צרכיו, כמפורש בירושלמי ברכות פ"ב ה"ג, ובמגילה כט, א שנינו: "אין מרעים בהם בהמה..." ואין מלקטים בהם עשבים... מפני כבוד מתים". (55) אפילו כשהוא אווזון בידו, וקל-וחומר כשהן על ראשו, שהוא מקיים בהן המצוה, הרי זה "לועג לרש". ובברכות יח, א הנוסח: "ותפילין בראשו". (56) ברכות שם. וכל שהוא לכבודו של מת - מותר, כמבואר לעיל פ"ג ה"ט, בביאורנו. והשווה הל' תפילין פ"ד, הכ"ג.

21 יד. המוליך עצמות⁵⁷ ממקום למקום - לא יתנם
22 בְּדִסְקִיָּא⁵⁸ וְיִנְיָחֵם עַל גְּבִי תַּמּוּרוֹ וְיִרְפֹּב עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי
23 שְׁנוּהָג בָּהֶן מִנְהַג בְּזִיּוּן⁵⁹. וְאִם הָיָה מִתִּירָא מִפְּנֵי
24 הַגְּנָבִים וּמִפְּנֵי הַלִּסְטִים - מִתָּרֵם.

(57) עצמות המת. (58) מרצוף (שק) של עור. (59) ברכות יח, א והשווה הל' ספר תורה פ"י ה"א, ושם מסיים רבינו: "ואם אין שם פחד, מניחו (ספר התורה) בחיקו, כנגד לבו, והוא רוכב על הבהמה והולך". ובנוגע לעצמות, מפשילן לאחריו על החמור, כמבואר ביו"ד סי' תג, סעיף י.

25 טו. אין מפנין⁶⁰ את המת מקבר לקבר, אֶפְלוּ מִבְּזוּי
26 לְמִכְבָּד⁶¹. וְאִם הָיָה בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ⁶² - מִפְּנֵהוּ אֶפְלוּ
27 מִמִּכְבָּד לְבְּזוּי⁶³.

(60) מעבירים. (61) ירושלמי מו"ק פ"ב, ה"ד. ומפרש ה"קרבן העדה" שהבלבול קשה למתים, שמתיראים מיום הדין, ובשמואל הוא אומר (שמואל-א כח, טו) "למה הרגזתני להעלות אותי", ומפרש הרד"ק, שהיה מפחד מיום הדין, כי סבר שקוראים אותו לדין. (62) שהקבר השני, הוא בשדה המת. (63) ירושלמי שם, "ערב הוא לאדם שהוא נינוח אצל אבותיו", והשווה הל' יו"ט, פ"ח ה"ט. ואם נתנהו שם על-מנת לפנותו - מותר בכל ענין, וכן מותר לפנותו כדי להעלותו לארץ ישראל (כסף-משנה, וכן ביו"ד סי' שסג סעיף א).

28 טז. אין קוברין מת על גבי מת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים
29 בְּאֶחָד, שֶׁבְּזִיּוּן הוּא⁶⁴. וְקָטָן הַיֵּשֶׁן עִם אָמוֹ - וְקָבֵר
30 עִמָּה⁶⁵.

(64) שמחות פ"ג. אלא-אם-כן היה דופן הקבר מפסיק

אחת". ולדעת הרמב"ן - הובאה ב'טור' יו"ד סי' שס, הכנסת כלה קודמת לקבורת המת, ולאחר שנכנסה לחופה, תנחומי אבל קודמים לשמחת חתן וכלה, וכן הבראת האבל קודמת למשתה חתן, ש"החתן מאכיל את האחרים, והאבל אינו אוכל עד שיאכילוהו אחרים".

1 ט. מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאת הַמֵּת⁴¹ וּלְהַכְנִסַת
2 הַפֶּלֶא⁴². בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֹׁאִין לוֹ כָּל צָרְכוֹ;
3 אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ⁴³ - אֵין מְבַטְלִין⁴⁴. וְכָל שֹׁאִין
4 מִתְּעַסְקִין בַּתּוֹרָה - תִּיבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ⁴⁵.

(41) ללוותו לקבורה. (42) ללוותה מבית אביה לבית חופתה (רש"י למגילה כט, א). (43) שיש לכל-הפחות עשרה אנשים, לעמידה בשורה ולקריש ולברכת אבלים (רמב"ן ב'טור' יו"ד סי' שסא). (44) מגילה, שם. (45) אפילו יש לו כל צרכו, וביחוד מי שהוא יושב ובטל, מוטב שיתעסק עם המת מלהבטל (רדב"ז). ובשו"ע יו"ד סי' שסא סעיף א: "ותינוקות של בית רבן אין מתבטלים כלל", שהרי אפילו לבנין בית-המקדש אין מבטלים אותם, כמבואר בשבת קיט, ב.

5 י. מֵת אֶחָד בְּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשֻׁת
6 מְלֶאכָה עַד שְׂיִקְבְּרוּהוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שְׂיִתְעַסֵּק
7 בְּצָרְכּוֹ - מִתָּרֵם⁴⁶.

(46) מועד קטן כז, ב. אבל מבטלים מלאכתם להוצאתו, כמבואר לעיל ה"ט. וביו"ד סי' שסא סעיף ג, פסק: "הרואה את המת ואינו מלווהו, עובר משום לועג לרש, ובר נידוי הוא, ולפחות ילונו ארבע אמות".

8 יא. תְּלִמּוּד חֶכֶם שְׁמַת, אֶפְלוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שְׁשִׁים
9 רְבּוּא - מְבַטְלִין תְּלִמּוּד תּוֹרָה לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁷. הָיוּ שְׁשִׁים
10 רְבּוּא - אֵין מְבַטְלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לְאַחֲרֵים⁴⁸ -
11 אֵין לוֹ שְׁעוֹר, אֲלֵא מְבַטְלִין הַכֹּל לְהוֹצֵאתוֹ⁴⁹.

(47) כתובות יז, א "נטילתה כנתינתה - מה נתינתה (=של תורה בסיני), בששים רבוא, אף נטילתה (=כשמת ותלמודו בטל) בששים רבוא". (48) מרבין תורה ברבים. (49) שם.

12 יב. קוֹבְרִין מֵתִי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, וּמִנְחָמִין אֲבִלְיָהֶם,
13 וּמִבְקְרִין חוֹלְיָהֶם, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁵⁰.

(50) גיטין סא, א. ובתוספתא שם פ"ג ה"ח: "מנחמים אבלי גוים מפני דרכי שלום", והשווה הל' מלכים פ"י ה"ב, ובביאורנו שם. והוא-הדין שמלווים מתי גוים מפני דרכי שלום, כמבואר ב'בית יוסף' ל'טור' יו"ד סי' שפז, בשם ה'כלבו'. וכן מספידים אותם, כמבואר בתוספתא גיטין ה"ל.

14 יג. בְּתֵי הַקְּבֻרוֹת אֲסוּרִין בְּהִנָּאָה. בְּצִיד? אֵין אוֹכְלִין
15 בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶן⁵¹, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן מְלֶאכָה,
16 וְלֹא קוֹרִין בָּהֶן, וְלֹא שׁוֹנִין⁵² בָּהֶן. כָּלְלוּ שֶׁל דְּבָר:
17 אֵין גְּאוּתִין⁵³ בָּהֶן, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶן קְלוֹת רֹאשׁ⁵⁴. לֹא
18 לֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אֶרֶבָּע אַמּוֹת שֶׁל קָבֵר וּתְפִלִּין בְּיָדוֹ⁵⁵

כ. הַבּוֹנָה קָבֵר לְאָבִיו⁷⁹, וְהֵלֵךְ וַיִּקְבְּרוּ בְּקֶבֶר אַחֵר - 11
הָרִי זֶה לֹא יִקְבֵּר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית, וְהִקְבֵּר הָיָה 12
אֲסוּר בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי כְבוֹד אָבִיו⁸⁰. 13

(79) משמת. (80) שם. וכתב ה'טור' ביו"ד סי' שסד "לא יקבר בו הוא עולמית, אבל אחר מותר להקבר בו". ורבינו סובר, שאסור לבן לקבור בו אפילו מת אחר, משום כבוד אביו, וכנראה שחולק על דעת ה'טור' (לחם-משנה).

כא. הַמֵּת אֲסוּר בַּהֲנָאָה⁸¹ בְּלוֹ; חוּץ מִשְׁעָרוֹ שֶׁהוּא 14
מֵת בַּהֲנָאָה, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ גּוֹפּוֹ⁸². וְכֵן אֲרוֹנוֹ וְכָל 15
תַּכְרִיכָיו⁸³ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה⁸⁴. אֲבָל פְּלִים הַמוֹכְנִים 16
לְתַכְרִיכָהּ⁸⁵ - לֹא נֶאֱסְרוּ בַּהֲנָאָה. אֲפִלוּ אֲרָג בְּגָד 17
לְמֵת⁸⁶ - לֹא נֶאֱסָר⁸⁷ עַד שְׁיִגִיעַ בַּמָּטָה הַנִּקְבְּרֶת 18
עִמּוֹ⁸⁸. שְׂאִין הַהִזְמָנָה⁸⁹ אוֹסֶרֶת⁹⁰. 19

(81) ע"ז כט, ב. נאמר: ותמת שם מרים, ונאמר: וערפו שם את העגלה בנחל, הריני למד ב'גזירה-שוה' "שם שם" - מה עגלה ערופה אסורה בהנאה, שכפרה כתובה בה כקדשים, אף מת אסור בהנאה. ובירושלמי שבת פ"י ה"ה, משמע שמת גוי מותר בהנאה, שאמרו שם: המוציא מת גוי בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים - פטור, הואיל ומותר בהנאה, והוציאו ללמוד בו לצרכי רפואה, כי אילו היה אסור בהנאה היה חייב על הוצאתו, שהוא רוצה בביעורו שלא יכשל בו. וכן נראה מסנהדרין יט, ב שמאה ערלות של הפלשתים שהרג דוד, ראויות להשליכן לכלבים או לחתולים, הרי שמת גוי מותר בהנאה (משנה-למלך), אלא שבשו"ע יו"ד סי' שמט סעיף א, פסק שמת גוי אסור בהנאה כמת ישראל. (82) ששיער אינו בר מיתה, שאינו עשוי להשתנות (ערכין ז, ב כרב נחמן, וברש"י), וכן דעת ה'תוספות' בבבא-קמא י, א ד"ה שהשור. והשווה לעיל ה'ל' סנהדרין פ"ב, ה"ד. (83) שכורכים ולובשים בהם את המת. (84) סנהדרין מח, ב. (85) שהזמינם לתרכין, ועדיין לא כרך בהם. (86) לאחר שמת, ונקרא עליו שם המת. (87) כל עוד לא כרכו בו. (88) שנושאים אותו בה לקבורה, ורגילים היו לקברה עמו, ומשום שלא יתחלף בתכריכי המת אסורוהו (שם וברש"י). (89) בלא מעשה עמה. (90) שם מז, ב וכמבואר לעיל ה"ח-יט.

כב. כָּל הַפְּלִים שְׂזוּרְקִין עַל הַמֵּת⁹¹ עַל הַמָּטָה 20
הַנִּקְבְּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, שְׁלֹא יִתְחַלְפוּ 21
בְּתַכְרִיכֵיהֶן⁹². 22

(91) מחמת צער. (92) שלא יבואו להתיר גם התכריכין עצמם. אבל הכלים שנגעו במיטה שמת עליה, אין רגילים לכרוכו עליה בתכריכי קבורה ולא נאסרו, שלא יבואו להחליפם בתכריכין (שם מח, ב וברש"י).

כג. הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזוּרְקִין פְּלִים בְּחֻמָּתָן עַל הַמֵּת⁹³ 23
- מְצוּה עַל אַחֵרִים לְהַצִּילָן⁹⁴. וְאִם הִגִּיעוּ לְמָטָה 24
הַנִּקְבְּרֶת עִמּוֹ - אֵין מְצִילִין אוֹתָן⁹⁵. 25

(93) זורקים בגדיהם עליו מפני חיבתו, ומחמת צערם מתכוונים לאסור את כל ממונם עליו (רש"י שם עמ' א).

ביניהם. ובנוגע לקבורת מת על גבי מת - דוקא שאין ביניהם עפר ששה טפחים, אבל אם יש ביניהם עפר ששה טפחים - מותר ('טור' יו"ד סי' שסב). ונראה שהכל תלוי בטיב העפר, שאם היא אדמת סלע או קרקע קשה, אפילו אין ביניהם אלא הפסק כלשהו מותר, וכן אמר רבן שמעון בן גמליאל (בבא-בבא קא, א) "הכל לפי הסלע" (רדב"ז). (65) מס' שמחות שם: "רבי יהודה אומר: האיש נקבר עם בתו הקטנה, והאשה עם בנה הקטן, ועם בן-בנה הקטן, זה הכלל: כל שישן עמו בחייו, נקבר עמו במותו" (לפי נוסח הרמב"ן ב'תורת האדם' הובא ב'טור' יו"ד סי' שסב).

1 יז. עֵפֶר הַקָּבֵר - אֵינוֹ אֲסוּר בַּהֲנָאָה, שְׂאִין קָרָקַע 1
2 עוֹלָם נֶאֱסָרֶת⁶⁶. אֲבָל קָבֵר הַבִּנְיָן⁶⁷ - אֲסוּר בַּהֲנָאָה.

(66) שנאמר (מלכים-ב כג, ו) "וישלך את עפרה (=של האשירה) על קבר בני העם", מקיש (השוה) קבר בני העם לעבודה-זרה, מה ע"ז אינה נאסרת במחובר לקרקע, שכתוב "אלהיהם על ההרים" - ולא ההרים אלהיהם (=אין ההר נאסר כעבודה-זרה), אף הקבר אינו נאסר במחובר לקרקע (סנהדרין מז, ב). (67) שבנוהו למעלה מעל הקרקע, והרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו", ואסור במת כעבודה-זרה (שם). ויש אוסרים העפר שנטלו מן הקבר וחזרו ונתנו עליו, שהרי זה: "תלוש ולבסוף חיברו" (יו"ד סי' שסד, סעיף א), ולדבריהם אינו מותר אלא העפר שבצדי המת ובתחתיתו, או החופר כוך בסלע שלא נתלש הגג כלל, ונשאר כבתחילתו (ש"ך שם).

3 יח. הַבּוֹנָה קָבֵר לְמֵת - לֹא נֶאֱסָר עַד שְׁיִקְנֶס בּוֹ 3
4 הַמֵּת⁶⁸. וְאֲפִלוּ הַטִּיל בּוֹ גִּפְלָה⁶⁹ - נֶאֱסָר בַּהֲנָאָה⁷⁰.

(68) אין ההזמנה בלבד אוסרת. (69) תינוק שלא כלו לו חדשי לידתו. (70) סנהדרין שם.

5 יט. נִפְשֵׁי⁷¹ שְׁנַעֲשָׂה לְשֵׁם חַיִּי⁷², וְשֵׁם בּוֹ הַמֵּת, 5
6 וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס⁷³ אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת, אֵף עַל פִּי 6
7 שְׁפָנָה הַמֵּת - הַפֵּל אֲסוּר בַּהֲנָאָה⁷⁴. וְאִם הִפִּיר אֶת 7
8 הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלִין⁷⁵ אוֹתָהּ, וְהִשָּׂאָר מֵתָר⁷⁶. נַעֲשֶׂה 8
9 לְשֵׁם הַמֵּת⁷⁷ - בִּיּוֹן שְׁהוּטֵל בּוֹ הַמֵּת נֶאֱסָר, אֵף עַל 9
10 פִּי שְׁפָנָה⁷⁸.

(71) בנין שעל הקבר. ובלשון המקרא: ציון, ראה יחזקאל לט, טו "ובנה אצלו ציון". (72) לכשימות יקבר בו, ועדיין חי הוא. והואיל ואין שם המת נקרא עליו, אין זו הזמנת "נפש" למת, שהיא רק אחרי מות האדם. (73) שורה של אבנים. (74) ואילו לא הוסיף בו דימוס, לא היה הקבר אסור אלא כל זמן שהמת בתוכו, הואיל ולא נעשה מתחילה לשם המת משמת. (75) מסיר. (76) שם מח, א, שאין כאן אלא מעשה בלא "הזמנה", ואינו אסור אלא כשהמת בתוכו. (77) אחרי מות האדם, בנה את הנפש לשמו, נמצא שנקרא שמו עליו, והרי זו "הזמנה". (78) שיש כאן "הזמנה ומעשה" - כאחד, ונאסר עולמית (שם). והשווה ה'ל' תפילין פ"ד, ה"ט: "כלי שהכינו להניח בו תפילין, והניח בו - נתקדש, ואסור להשתמש בו דברי חול; הכינו ולא הניח בו, או שהניח בו עראי ולא הכינו - לא נתקדש, והרי הוא חול כמו שהיה". שהזמנה, או מעשה - לבד, אינם מועילים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ראשון ז' אייר – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בבית-הקברות משום "לועג לרש", ראה לעיל פי"ב ה"ט - כל שהוא לכבוד המת, כגון בני ישיבה לכבוד רבם - מותר. או ידובר, בריחוק ארבע אמות מקברו ('נמוקי יוסף' לב"ק שם). (105) ראש הסנהדרין ונקרא גם ראש הישיבה, ראה לעיל הל' סנהדרין פ"א, ה"ג. (106) שכן ציוה רבינו הקדוש (כתובות קג, ב): הושיבו ישיבה לאחר שלשים יום, אינו עדיף ממשה רבינו, שכתוב בו: "ויבכו בני ישראל את משה... שלשים יום", והשווה לעיל פי"ב, ה"י.

12 כו. מִלֵּךְ או נָשִׂיא שְׁמַת - יֵשׁ לָהֶן לְשָׂרְף מִטָּתוֹ וְכָל
13 כָּלִי תִשְׁמִישׁוֹ¹⁰⁷, וְאִין פְּזָה דְרָף הָאֻמּוּרִי¹⁰⁸ וְלֹא
14 מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה¹⁰⁹. שְׁנֵאֲמַר: בְּשָׁלוֹם תָּמוּת
15 וּבְמִשְׁרָפוֹת אֲבוֹתֶיךָ¹¹⁰ הָרֵאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָךְ.

(107) שלא ישתמשו בהם אחרים, ואין זה לפי כבודם. (108) שאסור לנהוג כמותם, ככתוב (ויקרא יח, ג): "ובחוקותיהם לא תלכו". (109) איסור "לא תשחית" הנזכר לעיל הכ"ד. (110) בכת"י תימן: אבותיך המלכים. וכן הנוסח בפסוק: "ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים, אשר היו לפניך, כן ישרפו לך". ומכיון שזה לכבודו של מלך - אין זו השחתה, והואיל וזה מפורש בנביאים, אין בזה "דרך האמורי" שהרי לא נמשכנו בזה אחריהם, ולא מהם אנו למדים (סנהדרין נב, ב. וע"ז יא, א). אבל על הדיטות אסור לשרוף, משום יהירות, ומשום איסור השחתה (תוספתא סנהדרין פ"ד, ה"ב. וביד"ס סי' שמח סעיף א). ובמס' שמחות פ"ח, אמרו: "כשמת רבן גמליאל הזקן, שרף עליו אונקלוס הגר יותר משמונים מנה, אמרו לו מה ראית? אמר להם כתוב: ובמשרפות אבותיך וגו', ואין רבן גמליאל יפה יותר ממאה מלכים, שאין בהם צורך?!"

סליקו לְהוֹ הַלְכוֹת אֲבָל בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

(94) ליטלם מעליו, שאין השבת אבידה גדולה מזו (שם וברש"י), שבוודאי יתחרטו אחר-כך (ש"ך ליו"ד סי' שטט ס"ק ד). (95) שלא יתחלפו בתכריכין, וכאמור לעיל הכ"ב.

1 כד. מִלְמַדִּין אֶת הָאָדָם שְׁלֹא יִהְיֶה חַבְלָן⁹⁶, וְלֹא
2 יִפְסִיד אֶת הַכֶּלִים וְיִשְׁלִיכֵם לַחֲפָלָה. מוֹטֵב לְתַתָּם
3 לַעֲנִיִּים, וְאֵל יִשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלָעָה⁹⁷. וְכָל הַמְרָבָה
4 כֶּלִים עַל הַמֵּת - עוֹבֵר בְּלֹא תִשְׁחִית⁹⁸.

(96) מקלקל ומשחית. (97) מס' שמחות פ"ט, ושם הנוסח: "מרבח עליו (על המת) רמה". (98) שם. שהתורה אמרה: "לא תשחית את עצה", ולקמן הל' מלכים פ"ו ה"י, מתבאר ש"לא האילנות בלבד, אלא כל המשבר כלים וקורע בגדים... דרך השחתה, עובר בלא תשחית".

5 כה. מִלֵּךְ שְׁמַת - עוֹקְרִין סוֹס⁹⁹ שֶׁהִיָּה רוֹכֵב עָלָיו.
6 וְעִגְלָה שֶׁהִיָּתָה מוֹשְׁכַת בְּקֶרֶן¹⁰⁰ שֶׁהִיָּה יוֹשֵׁב בּוֹ -
7 מְנַשֵּׁר¹⁰¹ פְּרִסוֹתֶיהָ מִן הָאֲרֻכְבָּה¹⁰² וּלְמִטָּה¹⁰³, מְקוֹם
8 שֶׁאִין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֶפֶה. וּמוֹשִׁיבִין יִשְׁיבָה עַל קִבְרוֹ
9 שְׂבָעָה יָמִים¹⁰⁴. שְׁנֵאֲמַר: וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ כְּמוֹתוֹ - זֶה
10 שֶׁהוֹשִׁיבוּ לוֹ יִשְׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנִשְׂאִיָּא¹⁰⁵ שְׁמַת - אִין
11 מְבַטְלִין יִשְׁיבָתוֹ יִתֵּר עַל שְׁלִשִׁים יוֹם¹⁰⁶.

(99) הגידים שעל פרסותיו, ואז אין אחר יכול להשתמש בו לרכיבה (ע"ז יא, א), וראה לקמן הל' מלכים פ"ב ה"א, שאין רוכבים על סוסו של מלך. (100) עגלה, כלי רכב. (101) חותך ומשיר. (102) הברך, פרק הרגל שבין השוק והירך. (103) כי אם יחתוך מן הארכובה ולמעלה הרי היא טריפה, ו"אסור לגרום לבהמה טריפות בידיים" (שם וברש"י). (104) בבא-קמא טז, ב. תלמידים לעסוק שם בתורה. ואע"פ שאסור לעסוק בדברי תורה בפני המת או

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ז'י"ג אייר ה'תשפ"ב

18 טְהוֹרוֹת וְנֶאֱכָלוּ⁶, וְהָיָה שְׁלִישִׁי וְשְׂבִיעִי⁷ וְטָבַל וְטָהַר⁸,
19 וְהִלָּךְ בִּשְׁנֵי וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִי אֵלָיו טְהוֹרוֹת⁹. אִם
20 קִיָּמוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת¹⁰ - אֵלָיו וְאֵלָיו תְּלוּיוֹת¹¹, שְׁפֹדָאִי
21 שְׂאֵחַד מִן הַטְּהוֹרוֹת טָמֵא¹². וְאִם לֹא טָהַר בִּינְתִּים¹³
22 - הָרֵאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת¹⁴, וְהַשְּׁנִיּוֹת יִשְׂרְפוּ, שֶׁהָרִי הֵן
23 טָמֵאוֹת בְּדָאִי, שֶׁזֶּה טָמֵא הוּא, מִפְּנֵי שֶׁהִלָּךְ בִּשְׁנֵי
24 הַשְּׂבִילִין. וְכֵן הַשְּׂרִץ¹⁵ וְהַצְּפָרְדֵּעַ¹⁶ בְּרִשׁוֹת הַרְבֵּים¹⁷
25 וְאִין צִרְתָּן נִפְרָת וְאִין יָדוּעַ אִי זֶה הַשְּׂרִץ, וְנִגַּע
26 בְּאֵחַד מֵהֶן, וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת וְנֶאֱכָלוּ, וְטָבַל, וְנִגַּע בִּשְׁנֵי
27 וְעָשָׂה טְהוֹרוֹת - הָרִי אֵלָיו טְהוֹרוֹת. וְאִם קִיָּמוֹת
28 הָרֵאשׁוֹנוֹת - אֵלָיו וְאֵלָיו תְּלוּיוֹת. וְאִם לֹא טָבַל בִּינְתִּים
29 - הָרֵאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וְהַשְּׁנִיּוֹת יִשְׂרְפוּ.

(2) טהרות פ"ה מ"ג. (3) טומאת מת. (4) ושניהם ברשות

יום ראשון ז' אייר ה'תשפ"ב

הלכות שאר אבות הטמאות

פרק תשעה עשר

(1) יבאר שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלך באחד מהם ואינו יודע באי זה הלך וכו'. ודין שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלך באחד מהם ועשה טהרות וחבירו הלך בשני ועשה טהרות וכו'. כיכר טמאה שנתערבה בתשע כיכרות טהורות ובאו חמישה בני אדם ואכלו חמש כיכרות מהן וכו'. ודין שני שבילים, אחד טהור ואחד טמא, והלכו בהם שני אנשים, אחד טהור ואחד טמא וכו'.

16 א. שְׁנֵי שְׂבִילִין², אֶחָד טָמֵא³ וְאֶחָד טָהוֹר⁴, הִלָּךְ
17 בְּאֵחַד מֵהֶן וְאִין יָדוּעַ בְּאִי זֶה מֵהֶן הִלָּךְ⁵, וְעָשָׂה

קמד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ח' אייר - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרבים. (5) פירוש, אם השביל שהלך בו הוא הטהור או הטמא, אבל יודע הוא באיזה שביל הלך. ואין לפרש הדברים כפשוטם, שאינו יודע באיזה שביל הלך, שהרי כתב לקמן "והלך בשני", ואם הוא אינו יודע באיזה שביל הלך בראשונה - מניין לו שעכשיו הלך בשני. (6) כדין, שספק טומאה ברשות הרבים - ספיקו טהור. (7) אע"פ שמן הדין הוא טהור - אומרים לו שלכתחילה יטהר עצמו (למעלה פט"ו ה"ט). (8) ששקעה החמה, ויצא מכלל טבול-יום שמתמא תרומה וקדשים (תוספות יום טוב). (9) מפני שאנו דנים עכשיו על טהרות השניות בלבד. (10) ואחת מהן טמאה ודאי, אלא שאין אנו יודעים איזו. (11) אף-על-פי שהוא אינו שואל על שתיהן בבת אחת, ואפילו אם שאל כבר על הטהרות הראשונות, והחכם טיהר אותן. (12) ואי-אפשר לטהר טמא וודאי. (13) והראשונות קיימות. (14) גירסת אליהו רבא במשנתנו - טהורות, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ו ה"ג. ורבינו מקיים את הגירסא שלפנינו במשנה. וכן גורס הרא"ש, ומבאר שכל זמן ששתיהן קיימות, אין לטהר אף אחת מהן, אף-על-פי שהשניות טמאות ודאי (ראה השלמות). (15) שם מ"ד. (16) שאינו מטמא. (17) גם בשני שבילין - המדובר ברשות הרבים, כמו שנתבאר למעלה בהערה ג. אבל ברשות היחיד - כל הספיקות טמאים, ורבינו לא מצא לנחון להודיע זה בפירוש, מפני שסתם שבילים רשות הרבים הם.

ב. שני שבילין¹⁸, אחד טמא ואחד טהור, הלך באחד מהן ועשה טהרות, ובא חבירו והלך בשני ועשה טהרות: אם באו ונשאלו זה אחר זה - מורין לכל אחד מהן בפני עצמו שהוא טהור; באו שניהן באחד, או שבא האחד ושאל עליו ועל חבירו¹⁹ ואמר: שנים היינו ובשני השבילים הלכנו ושתי טהרות עשינו - הרי שניהם טמאין, וטהרות שעשו נשרפות²⁰. וכן²¹ אם נטמאו בטמאה קלה. כיצד? שני פברים²², אחד טמא ואחד טהור, אכל את אחד מהם²³ ועשה טהרות, ובא חבירו ואכל את השני ועשה טהרות: אם נשאלו זה אחר זה - שניהן טהורין, מפני שהן ספק דברי סופרים²⁴, שהוא מקלל הספקות שטהרו חכמים, כמו שבארנו²⁵; נשאלו שניהן באחת או שנשאל עליו ועל חבירו - שניהן טמאין מספק, וטהרותם נשרפות, שהרי ודאי אחת מהן טמאה. ואפילו כבר אחד²⁶ טמא שנותר במאה פירות טהורין - כלן טמאין²⁷ וישרפו.

(18) שם מ"ה. (19) רבא, בפסחים י', א מפרש את מחלוקתם של ר' יהודה ור' יוסי במשנתנו, בשאל על עצמו ועל חבירו, ופסק רבינו כר' יוסי שאמר - טמאים. (20) באדם אחד, שנינו במ"ג "תלויות", ובשני בני אדם שנינו "טמאים". ומשינוי לשון זה, למד רבינו שדינן כטמאות ממש. ולא נתבאר טעמו של הבדל זה, וההגיון מחייב להחמיר יותר באדם אחד, כשם שהחמירו בשאל בזה אחר זה, שכולן תלויות. [בתוספות חדשים] שבגלילין המשניות, מפרש מה שאמרו במשנה "טמאים" הכוונה לשני

ג. כבר טמא שנותר בפרות טהורין, ובא חמשה בני אדם²⁸ ואכלו חמשה פירות מהן, ובא חמשה בני אדם אחרים ואכלו החמשה הנשארים - הראשונים טמאים, מפני שאין להן אנשים אחרים שיתלו בהן²⁹; והחמשה האחרונים טהורין, מפני שהן תולין בראשונים³⁰.

(28) תוספתא שם ה"ה. (29) ומפני שכל התערובת טמאה, כלמעלה בסוף ההלכה הקודמת - נטמאו, שהרי אכלו אוכלין טמאים. (30) אנו אומרים שהראשונים שטימאנו אותם - אכלו את הכיכרות הטמאות, והם אכלו את הטהורות.

ד. שני שבילין³¹, אחד טמא ואחד טהור, והלכו בהן שני אנשים, איש אחד טהור ואיש אחד טמא, אפלו היה האחד תלוי - הרי זה הטהור תולה בתלוי, ואומרים: זה הטהור הלך בשביל הטהור והרי הוא בטהרתו, וזה התלוי הלך בשביל הטמא. ואף על פי שנשאלו שניהן באחד.

(31) מימרא של ר' יוסי בר חנינא, נדה ס, א. המדובר ברשות הרבים.

יום שני ח' אייר ה'תשפ"ב

פרק עשרים

(1) יבאר המקומות שהם רשות הרבים לענין טומאה. דברים שהם ברשות הרבים אם דינם כרשות הרבים. וחמור ברשות הרבים גבוה עשרה טפחים וטומאה עליו. ודין היה זה רוכב על חמורו וזה רוכב על חמורו ומהלכים בדרך וכו'.

א. כל מקום שהוא רשות הרבים לענין שבת³², כך הוא רשות הרבים לענין טמאה³³.

(2) שאסרה תורה להוציא בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים, וכן להיפך. (3) שיהיה ספיקו טהור. אבל יש דברים, שהם רשות הרבים לטומאה ואינם רשות הרבים לשבת, כמו שיתבאר בהלכות הבאות.

ב. ארבע אמות הסמוכות לרשות הרבים - הרי הן ברשות הרבים לטמאה³⁴. וכן הפרמלית³⁵, כגון הים והאצטונות³⁶ - הרי הן ברשות הרבים לטמאה³⁷.

(4) בבא-בתרא יב, א. (5) מסוטה שנסתרה למדנו, שספק

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שני ח' אייר – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(24) שם. (25) בשעות מסוימות, שומרים עליה שלא ייכנסו לה בני אדם. (26) שננעלת בלילה ונפתחת ביום.

21 ו.ו. הַבְּקָעָה²⁷ הַמְּקֻפֶּת גָּדַר בְּיָמֹת הַגִּשְׁמִים - רְשׁוּת
22 הַיְּחִיד לִשְׁבֹּת וּלְטַמְּאָה²⁸; וְאִם לֹא הָיְתָה מְקֻפֶּת -
23 הָרִי יֵחָדֵשׁ רְשׁוּת הַיְּחִיד לְטַמְּאָה בְּלִבְדֹּר²⁹. וּבִקְעָה
24 שְׁעֵבֶר³⁰ עָלֶיהָ בְּיָמֹת³¹ הַגִּשְׁמִים³² - הָרִי יֵחָדֵשׁ רְשׁוּת
25 הַיְּחִיד לְטַמְּאָה אֲפֹלוּ בְּיָמֹת הַחֲמָה³³. וְאִלּוּ הֵן³⁴
26 יָמֹת הַחֲמָה? מִשְׁתַּעֲקֵר הַתְּבוּאָה מִתּוֹכָהּ. וְאִלּוּ הֵן
27 יָמֹת הַגִּשְׁמִים? מִשְׁתַּרְדֵּר רְבִיעָה שְׁנֵי³⁵. בֵּין
28 הָעֲגוּלִים³⁶ שֶׁל עֲנָבִים לְזִגְיוֹן³⁷ - רְשׁוּת הָרִבִּים
29 לְטַמְּאָה³⁸.

(27) משנה טהרות פ"ו ז, על פי פירושו של רב אשי (שבת ז, א). (28) בימות הגשמים אין בני אדם נכנסים לשדות, כדי שלא לדרוס את התבואה. (29) אבל לשבת אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים אלא ככרמלית, שדינה נבאר בהל' שבת. גם בימות החמה אין תבואה מצויה בשדות, ובני אדם נכנסים לתוכם לקצור את התבואה וגם לטליל, ולפיכך אינם מקום סתירה, ודינם כרשות הרבים אפילו לטומאה. (30) רבא בבבא-בטרא קנג, ב. (31) בבבא-בטרא שם, הגירסא "ימות". ונראה לגרוס כך גם בדברי רבינו. (32) אחר הקמת הגדר, וחל עליה דין רשות היחיד. (33) מכיוון שנעשתה רשות היחיד, אינה חוזרת להיות רשות הרבים. ראה לקמן ה"י. [ביאור זה הוא על-פי פירושו של הרשב"ם שם. ב'תוספות' ד"ה אמר, הביאו שני פירושים אחרים לדברי רבא, ואי אפשר ליישב על פיהם את דברי רבינו כאן]. (34) תוספתא, טהרות פ"ז ה"ד. (35) הגשם השני שזמנו מתחיל בעשרים ושלשה במרחשון (רבינו בהל' נדרים פ"ו ה"א). (36) משנה, שם פ"י, מ"ח. ופירש רבינו: כלים גדולים עגולים שמונחים בהם הענבים המוכנים לדריכה בגת. (37) הפסולת של הענבים אחר הדריכה שמתקבץ לערימה גדולה (רבינו, שם). (38) מפני שמקום זה גלוי לעיני הדורכים.

30 ז. בָּרָם.³⁹ שֶׁלִּפְנֵי הַבּוֹצְרִים⁴⁰ - רְשׁוֹת הַיַּחֲדוּד⁴¹, וּלְאַחֵר
 31 הַבּוֹצְרִים⁴² - רְשׁוֹת הָרַבִּים לְטַמְּאָה. אֵימָתִי?⁴³ בְּזִמָּן
 32 שֶׁהַרְבִּים נִכְנָסִים בְּרוּחַ זֶה וְיוֹצְאִים בְּרוּחַ שְׁכֻנְגָּדָה.⁴⁴
 33 שְׂאֵר כָּל הַמְּקוֹמוֹת חוּץ מֵאֵלּוּ שֶׁבְּאַרְנוּ דִּינָם - כָּשֵׁם
 34 שֶׁהֵן רְשׁוֹת הַיַּחֲדוּד לְשִׁבְתָּהּ, כִּף הֵם רְשׁוֹת הַיַּחֲדוּד
 35 לְטַמְּאָה.

(39) שם. (40) המקומות שלא נבצרו עדיין. (41) מפני שבני אדם נמנעים מלהיכנס שמה, כדי שלא יחשדו בהם בגניבת ענבים, והמקום אינו גלוי לעיני הבוצרים, שהגפנים חוצצים. (42) השטח שנבצר. (43) לאחר הבוצרים דינו כרשות הרבים? (44) ואם כן רבים נכנסים שם כדי לקצר את הדרך, אבל פתח אחד אינו עושה רשות הרבים ('תפארת ישראל'). לא ביארו מפרשי המשנה למה אין המקום רשות הרבים מפני הבוצרים. ואולי מדובר כשאין שם בוצרים.

ח. וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׂאִינָן רְשׁוֹת הַיְחִיד לְשִׁבְתָּ, וְאַף
עַל פִּי כֵן הֵן רְשׁוֹת הַיְחִיד לְטִמְאָה, מִפְּנֵי שְׂאִין הָעַם

טומאה ברשות הרבים (שאינה מקום סתירה) טהור, ולפיכך כל מקום שאין בו סתירה - ספיקו טהור. (6) מקום שאינו לא רשות הרבים ולא רשות היחיד, נקרא "כרמלית". [מקורה של תיבה זו נתבאר ב'רמב"ם לעם' בהערות ספר זמנים ה' שבת פ"ד ה"א]. (7) טהרות פ"ו מ"ו. פירוש, אולם גדול, שהוא רכוש ציבורי וראשי הציבור רגילים להתאסף בו לשם התייעצות, ופתחי מכוונים זה כנגד זה. (8) מפני שאי-אפשר להיסתר בה.

ג. יֵשׁ שָׁם⁹ מְקוֹמוֹת¹⁰, שָׁאף עַל פִּי שֶׁהֵן רְשׁוֹת
הַיְחִיד לְשִׁבְת - הָרִי הֵן כְּרִשּׁוֹת הָרָבִים לַעֲנֵן
טְמֵאָה¹¹. וְאֵלוֹ הֵן: הַשְּׂבִילִין הַמְּפֻלְשִׁין לְשִׁיחִין
וּלְכוֹרוֹת וּלְגֻתוֹת¹²; וְהַבְּקָעָה¹³ הַמְּקַפֶּת גְּדֵר בִּימּוֹת
הַחֲמָה¹⁴; וּבִסְלֵקֵי¹⁵ מַלְכִים, שֶׁהוּא בְּנֵן רָחֵב הָרֶבֶה
לַעֲמֹד בּוֹ אֲנָשִׁי הַמְּרַכְבֶּה¹⁶ וְיֵשׁ לוֹ פְתָחִים הָרֶבֶה
פְּתוּחִים לְרִשּׁוֹת הָרָבִים; וְהַפּוֹרֵן, וְהוּא הַבְּנֵן הַגָּדוֹל
שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי פְתָחִים זֶה כְּנֶגֶד זֶה וְחֲצֵר, שֶׁהָרָבִים
נִכְנָסִין בְּפֶתַח זֶה וְיוֹצְאִין בְּפֶתַח אֲחֵר. וְכֵן מְבֹאוֹת¹⁷
הַיּוֹרְדִים לַיָּם אוֹ לְנָהָר, אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוּרֵי¹⁸
מִבָּאֵן וּמִבָּאָן, וְרִבִּים¹⁹ מְטַפְּסִין וְעוֹלִין בָּהֶן,
וְהַבִּימוֹסוֹת²⁰ וְהַמְּרַחְצוֹת²¹ - הָרִי הֵן כְּרִשּׁוֹת הָרָבִים
לְטֵמֵאָה. וְכֵן כָּל הַעֲזוּרָה²² - כְּרִשּׁוֹת הָרָבִים לְטֵמֵאָה.

9 יש במציאות (סיגנון ערבי). (10 שם מ"ר-ט. (11 לא בכרמלית בלבד, שאינה רשות היחיד לשבת, אמרו שהיא כרשות הרבים לטומאה, אלא ישנם גם מקומות שהם רשות היחיד ממש לענין שבת ואעפ"כ הם רשות הרבים לענין טומאה. (12 שם מ"ו. פירוש, מבוי מפולש (פתוח משני צדדים) ובסופו בור או גת החוסמת את היציאה, ושכיל עובר באותו מבוי שהולכים בו בני אדם לשאוב מן הבורות (רבינו בפירושו למשנה). (13 שטח גדול במישור שיש בו הרבה שדות. (14 ובאים לשם פועלים לקצור את התבואה, לאסוף ולדוש. בקעה כזו דינה כרשות היחיד לשבת, אבל אין שם מקום להיסתר מעיני הפועלים. (15 מלה יוונית. "מלך" ביוונית "בסיליאוס". (16 הממונים על מרכבות המלך. (17 תוספתא פ"ז ה"ד. (18 גדירות משני צדיהם המכבדות את הכניסה. (19 פירוש, אם רבים. (20 צ"ל: והדימוסות. פירוש, מרחצאות של מי מעיינות חמים, כגון חמי טבריה. (21 תוספתא, שם פ"ז ה"ה. (22 שבבית המקדש (פסחים יח, ב).

ד. גְּנוֹת הָעִיר²³ שֶׁדָּרְךְ הָעִיר עֹבְרָת עָלֶיהֶן - רְשׁוֹת
הָרָבִים לְטִמְאָה.

23) תוספתא, שם.

ה. הגנה²⁴, בזמן שהיא משתמרת²⁵ - רשות היחיד, 16
 ובזמן שאינה משתמרת - רשות הרבים לטמאה. וכן 17
 בסילקי גדולה²⁶, בזמן שפותחין אותה - רשות 18
 הרבים לטמאה, ובזמן שנועלין אותה - רשות 19
 היחיד לכל. 20

הרבים. בַּיָּצֵד? קָפָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים גְּבוּהָה עֲשָׂרָה
טַפְּחִים⁶² וְהִטְמֵאָה בְּתוֹכָהּ, סָפֵק נֶגַע⁶³ סָפֵק לֹא נֶגַע
- סָפֵקוּ טְהוֹר⁶⁴. הַכְּנִיס יָדוֹ לְתוֹכָהּ, סָפֵק נֶגַע סָפֵק
לֹא נֶגַע - סָפֵקוּ טָמֵא⁶⁵. הִיתָה פְּסִישָׁה⁶⁶ נְתוּנָה עַל
כְּתָפוֹ, וְכָבֵד תְּרוּמָהּ כְּרוֹךְ בְּסִיב⁶⁷ אוֹ בְּנִיז וְנִתּוֹן
לְתוֹכָהּ, סָפֵק נֶגַע בָּהּ אַחֲרָי⁶⁸ סָפֵק לֹא נֶגַע - סָפֵקוּ
טָמֵא⁶⁹.

(61) תוספתא, שם פ"ז ה"ב. (62) שיעור רשות היחיד.
(63) פירוש, ספק אם הכניס ידו לתוך הקופה. (64) ואין זה
דומה לספק ביאה, מפני שהקופה עצמה מונחת ברשות
הרבים, והרי זה דומה לדין ראשון שבהלכה ט.
(65) מכיוון שידו ברשות היחיד והטומאה שם, הרי זה ספק
טומאה ברשות היחיד - וספיקו טמא. (66) כלי אבן
וכדומה, שאינו מקבל טומאה. (67) חוטים המטפסים על
גזעי האילנות ואינם מקבלים טומאה, וכן נייר אינו מקבל
טומאה, ובכך נעשתה שמירה מעולה לכיכר של תרומה שלא
יטמא. (68) ואין ידוע אם טהור לתרומה. (69) כמו
בהכניס ידו לתוך הקופה. ואע"פ שהכפישא אינה רשות
היחיד, ספיקו טמא מפני שהיא על כתיפו של אדם
(כסף-משנה). ומה שאמרו "כרוך בסיב או בנייר" הכוונה
להשיענו רבותא, שאף-על-פי-כן חוששים אנו שמא נגע
בכיכר עצמה.

יב. חֲמֹר⁷⁰ בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים גְּבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְּחִים
וְהִטְמֵאָה נְתוּנָה עָלָיו, סָפֵק נֶגַע⁷¹ סָפֵק לֹא נֶגַע - סָפֵקוּ
טְהוֹר. פֶּשֶׁט יָדוֹ עַל גִּבּוֹ, סָפֵק נֶגַע סָפֵק לֹא נֶגַע -
סָפֵקוּ טָמֵא⁷². וְכֵן סֵלַע הַמִּנְחָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים גְּבוּהָה
עֲשָׂרָה טַפְּחִים וְהִטְמֵאָה נְתוּנָה עָלָיו, סָפֵק נֶגַע סָפֵק
לֹא נֶגַע - סָפֵקוּ טְהוֹר. עֲלֵה בְּרֹאשׁ הַסֵּלַע⁷³, סָפֵק
נֶגַע סָפֵק לֹא נֶגַע - סָפֵקוּ טָמֵא.

(70) שם. (71) אדם. (72) מכיוון שהושיט ידו לאויר רשות
היחיד. (73) לא נתבאר, למה בחמור כתוב "פשט ידו",
וכאן כתב "עלה". ומשמע שפשט ידו אינו טמא.

יג. הִנֵּה⁷⁴ זָב רוֹכֵב עַל חֲמֹר וְזֶה⁷⁵ רוֹכֵב עַל חֲמֹר
וּמִהֲלָכִין בְּדֶרֶךְ, סָפֵק נֶגַע בְּזָב סָפֵק לֹא נֶגַע; תִּינוּק
טָמֵא מְרָקָב עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִיו וְתִינוּק טְהוֹר מְרָקָב
עַל כְּתָפוֹ שֶׁל אָבִיו וְהִלְכוּ זֶה בְּצַד זֶה, סָפֵק נֶגַע סָפֵק
לֹא נֶגַע; חֲבִילָה עַל כְּתָפוֹ וְהִרָק מְדַבֵּק בְּכֶתֶל⁷⁶, סָפֵק
נֶגַע סָפֵק לֹא נֶגַע; פְּלִים שְׁטוּחִין בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים
לְמַעַלָּה מִעֲשָׂרָה⁷⁷ וְהִטְמֵאָה עוֹבֵר, סָפֵק הֵסִיט סָפֵק לֹא
הֵסִיט⁷⁸ - הַפֵּל טְהוֹר⁷⁹.

(74) שם ה"ג. (75) אדם טהור. (76) וספק רוקין טמא.
(77) ומקום זה נידון כרשות היחיד. (78) הזיז.
(79) ואפילו אם הוא זב שמתמא בהיסט. מחלוקת רבי יעקב
ורבי יוסי שם, ופסק כרבי יוסי, האומר "שכל שהוא דרך
הילוכו - טהור".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

מִשְׁתַּמְשִׁין בָּהֶן⁴⁵. וְאֵלֵּי הֵן: הָאֵילָנוֹת, וְחוֹרֵי רִשּׁוֹת
הָרָבִים אֵף עַל פִּי שְׁאִין בָּהֶן אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה⁴⁶.
בַּיָּצֵד? אֵילָן שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים וְהִטְמֵאָה
בְּתוֹכוֹ⁴⁷, עֲלֵה לְרֹאשׁוֹ, סָפֵק נֶגַע סָפֵק לֹא נֶגַע -
סָפֵקוּ טָמֵא⁴⁸. הַכְּנִיס יָדוֹ⁴⁹ לְחוֹר⁵⁰ שְׂיֵשׁ בּוֹ טְמֵאָה,
סָפֵק נֶגַע סָפֵק לֹא נֶגַע - סָפֵקוּ טָמֵא⁵¹.

(45) לענין טומאה מכריעה העובדה, אם רבים עוברים
במקום או לא. (46) מקום שאין בו ארבעה טפחים אורך
על ארבעה רוחב, אינו רשות היחיד לשבת. (47) בתוך
הענפים. (48) אף-על-פי שאין שם כשיעור האמור למעלה.
(49) האדם העומד ברשות הרבים. (50) שאין בו כשיעור,
ואינו רשות היחיד לשבת. (51) שאין רבים מצויים שם.

ט. חֲנוּת⁵² שֶׁהִיא טְמֵאָה⁵³ וּפְתוּחָה לְרִשּׁוֹת הָרָבִים,
סָפֵק נֶכְנֵס סָפֵק לֹא נֶכְנֵס - סָפֵקוּ טְהוֹר⁵⁴; שְׁפֵל
הַחֲנוּת כְּמוֹ שֶׁרִץ הַמִּנְחָה בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים, שְׁסָפֵק מִנְּעוֹ
טְהוֹר. הִיוּ שְׁתֵּי חֲנִיּוֹת, אַחַת טְהוֹרָה וְאַחַת טְמֵאָה,
וְנֶכְנֵס לְאַחַת מֵהֶן, סָפֵק לְטָמֵא נֶכְנֵס סָפֵק לְטְהוֹר -
סָפֵקוּ טָמֵא; שֶׁהָ סָפֵק רִשּׁוֹת הַיָּחִיד⁵⁵, שֶׁהַחֲנוּת
רִשּׁוֹת הַיָּחִיד. וְכֵן בְּקֶעֱה⁵⁶ בִּימּוֹת הַגְּשָׁמִים שְׂיֵשׁ בָּהּ
שְׂדוֹת הָרֵבָה, וְכֵה שְׂדֵה אַחַת טְמֵאָה וְאַחַת טְהוֹרָה,
וְאָמַר: נֶכְנֵסְתִי לְבִקְעָה זֹאת וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם נֶכְנֵסְתִי
לְאוֹתָהּ שְׂדֵה אוֹ לֹא נֶכְנֵסְתִי - סָפֵקוּ טָמֵא; שְׁסָפֵק
טְמֵאָה בְּרִשּׁוֹת הַיָּחִיד, אֶפְלוֹ סָפֵק בִּיאָה - טָמֵא⁵⁷.

(52) שם פ"ו מ"ג. (53) מת מונח בה, והנכנס נטמא באוהל.
(54) פירוש, הכניסה לחנות הפתוחה לרשות הרבים דומה
למגע השרץ המונח ברשות הרבים, שהרי האדם ודאי עמד
ברשות הרבים, וספק אם נכנס למקום הטומאה, ולפיכך
נידונית כל החנות הטמאה כטומאה המונחת ברשות הרבים
(רבינו בפירושו). (55) מפני שוודאי נכנס לרשות היחיד,
אלא שאין אנו יודעים אם למקום טמא נכנס, ואם-כן הספק
הוא ברשות היחיד, שהרי שתי החנויות רשות היחיד הן
(ראה ראב"ד וכסף-משנה). (56) שם מ"ה. (57) נחלקו
רבי אליעזר וחכמים בדין ספק טומאה ברשות היחיד, לדעת
רבי אליעזר - ספק נגע בטומאה המונחת בה, ספק לא נגע
- טמא, אבל ספק אם נכנס למקום שהטומאה בו (ספק
ביאה) - טהור, וחכמים מטמאים גם בספק ביאה, ופסק
רבינו כחכמים.

י. מְקוֹם⁵⁸ שֶׁהִיא רִשּׁוֹת הַיָּחִיד וְנִנְעָשָׂה רִשּׁוֹת
הָרָבִים⁵⁹ וְחֹזֵר וְנִנְעָשָׂה רִשּׁוֹת הַיָּחִיד⁶⁰ - כְּשֶׁהוּא
רִשּׁוֹת הַיָּחִיד סָפֵקוּ טָמֵא, וְכְּשֶׁהוּא רִשּׁוֹת הָרָבִים
סָפֵקוּ טְהוֹר.

(58) שם מ"א. (59) כגון שמכרו לרבים. (60) חזר וקנאו
מהרבים ('תפארת ישראל'). ואין זה דומה לדין בקעה
שעברו עליה בימות הגשמים (ראה למעלה ה"ו).

יא. דְּבָרִים⁶¹ שֶׁהֵן בְּרִשּׁוֹת הָרָבִים - הֲרִי הֵן בְּרִשּׁוֹת

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הקדושה ולקבל תוספת חיות על ידי שמורידים את האדם בקליפה ובטומאה.

אכילה במובן הרחב היא כל צרכי האדם, ומאכל אדם היינו צרכי נשמתו הם ענייני התורה ומצוות, ולכן רק אוכל המיוחד לאדם יכול לקבל טומאה כי יש בו תוספת קדושה. משקין, מורים על חסד והשפעה כי טבעם לעזוב מקום גבוה ולירד למקום נמוך ולהשפיע למטה מטה. ובנוסף, הם המוליכים את האוכל בגוף (שלכן אמרו חז"ל "אכל ולא שתה אכילתו דם").

ובעבודת האדם, כאשר עבודת ה' של יהודי היא כדבעי יש בו לחלוות המדבקות ומחברת את הסביבה ומשפיעה על הקרובים לו. ולכן, בסוג זה של "אוכל" רוצה הקליפה להתדבק יותר מהאוכל עצמו, כי יש בו השפעת קדושה לרבים ומשום כך מצינו ריבוי גזירות על משקין יותר מעל אוכלין.

העצה להינצל מכך היא בתנאי השלישי שבטומאת אוכלין: "...כל זמן שהן מחוברין אפילו כשורש קטן... אינן מקבלין טומאה" כשכל פעולות האדם מקושרות עם פנימיות נשמתו, כלומר עם הידיעה וההכרה במטרה האמיתית של תפקידו בעולם, אין הטומאה יכולה לגעת בו כלל כי פנימיות נשמתו של יהודי היא לעולם בשלימות.

ככל עניין בעבודת ה', גם מקורו של עניין זה הוא בתורה. שבה מצינו שאין די בידיעת התורה, ובכדי שתהיה לו "סם החיים" חייב לקשר לימודו עם נותן התורה "ברוך בתורה תחילה" על ידי חיבור נגלה דתורה שהן גופי תורה עם פנימיות התורה שהיא נשמתא דאורייתא. "וגדול תלמוד שמביא לידי מעשה" שע"י חיבור גליא דתורה ופנימיות התורה נפעל בכל עבודתו חיבור עם פנימיות הנשמה עד שאינו בגדר קבלת טומאה כלל.

(ע"פ לקו"ש חלק כו ע' 74. על פי יין מלכות' ספר טהרה סימן כב)

18 ג. אֲכָל שֶׁהִיא בָּלֹל⁵ בְּמֵי פְרוֹת, בְּגוֹן מֵי תוֹתִים
19 וְרִמּוֹנִים⁶, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא בָּלֹל⁷ וְנָגַע בּוֹ הַזָּב אוֹ
20 בְּשׂוֹר הַמֵּת - הָרִי הוּא טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁלֹא הִכְשִׁיר⁸
21 בְּאֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּשְׁקִין.

(5) רטוב. (6) שם הלכה א: "ומוציא אני מי תותים ומי רימונים ושאר כל מיני פירות שיש להם שם לוואי". (7) עורנו רטוב בשעה שנגע בטומאה ואפשר לומר שהמשקה נטמא. (8) נימוק למה לא נטמא האוכל. ובסמוך יבואר למה לא נטמא המשקה שעל האוכל.

22 ד. אֵין שֵׁם מִשְׁקָה שֶׁמִּקְבֵּל טָמְאָה אֲלֵא שְׁבַעַת
23 הַמִּשְׁקִין⁹ שֶׁמִּנֵּינוּ בְּלֶכֶד; אֲכָל שְׂאֵר מֵי פְרוֹת - בְּדֶרֶךְ
24 שֶׁאֵין מִכְשִׁירֵין, בֶּן אֵין מִקְבְּלִין טָמְאָה בָּלֹל¹⁰.

(9) דברי רבינו כאן הם סיום הנימוק לדין שבהלכה הקודמת. הנימוק שנאמר שם מספיק רק לטהר את האוכל כשהוא

יום שלישי ט' אייר ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת טֹמְאָת אוֹכְלִין

1 מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא דִּין טֹמְאָת אוֹכְלִין וּמִשְׁקִין
2 וְהִכְשִׁירָן.

3 וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרָקִים אֵלֶּי:

פָּרָק רִאשׁוֹן

(1) יבאר אוכל המיוחד למאכל אדם, ושאינו מיוחד אין מקבל טומאה. המשקין שמכשירים את האוכלין או אינם מכשירים. הדברים שאינם מקבלים טומאה אף על פי שבני אדם אוכלים אותם. הדברים שאם חשב עליהם בטלה דעתו או הזק מחשבה.

4 א. כָּל אֲכָל הַמִּיחָד לְמֹאכֵל אָדָם, בְּגוֹן לֶחֶם וּבִשָּׁר
5 וְעֵנָבִים וְזֵיתִים וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - מִקְבֵּל טָמְאָה; וְכָל
6 שֶׁאֵינוֹ מִיחָד לְמֹאכֵל אָדָם - הָרִי זֶה טָהוֹר וְאֵינוֹ
7 מִקְבֵּל טָמְאָה, אֲלֵא אִם בֶּן חֹשֶׁב עָלָיו וְיִחָדוֹ לְמֹאכֵל
8 אָדָם. וְזֶה וְזֶה אֵינוֹ מִקְבֵּל טָמְאָה עַד שֶׁיִּבְלֵל תַּחֲלָה
9 בְּאֶחָד מִשְׁבַּעַת מִשְׁקִין. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא הַכָּשֵׁר. שְׁנֵאמַר:
10 וְכִי יִתֵּן מֵיִם עַל זֵרַע².

(2) ומסיים "ונפל מנבלתם עליו טמא הוא לכם", משמע, שאם לא ניתנו מים לא נטמא, ובתורת כהנים שמיני פרק יא הלכה ו מרבה שישה משקין המפורטים בהלכה הבאה.

11 ב. וְאֵלֶּי הֵן הַשְׁבַּעַת מִשְׁקִין שֶׁמִּכְשִׁירִין אֶת הָאוֹכְלִין
12 לְטָמְאָה: הַמֵּיִם, וְהַטֵּל, וְהַשֶּׁמֶן, וְהַיֵּין, וְהַחֵלֶב,
13 וְהָדֶבֶשׁ³. וְאֵינָן מִכְשִׁירִין עַד שֶׁיִּפְּלוּ עַל
14 הָאוֹכְלִין בְּרִצּוֹן הַבְּעָלִים. וְלֹא יִהְיוּ סְרוּחִין,
15 שֶׁהַמִּשְׁקָה הַסְּרוּחַ אֵינוֹ מִכְשִׁיר⁴. וְכֵינָן שֶׁהַכָּשֵׁר
16 הָאֲכָל, אֵף עַל פִּי שֶׁיִּכְשׁ וְהָרִי הוּא נָגוּב - הָרִי זֶה
17 מִקְבֵּל טָמְאָה.

(3) דבש דבורים. בתורת כהנים שם פרשתא ח הלכה א אמרו, שכל המשקין שאין להם שם לוואי (שם נוסף) מכשירים, להוציא מי תותים, מי רימונים וכדומה, אבל דבש דבורים אינו בכלל אלה שיש להם שם לוואי מפני שסתם דבש הוא דבש דבורים. במשנה ה שם שנינו, שמי רגליים, רוק ומי האף גם כן מכשירים, ולא מנאם רבינו כאן מפני שהם תולדות מים. (4) תורת כהנים שם הלכה ד: "אשר ישתה" פרט למשקה סרוח.

~ נקודות משיחות קודש ~

שלושה תנאים ציין הרמב"ם לטומאת אוכלין:

א: שיהיה אוכל מיוחד לאדם. ב: שיבלל תחילה באחד משבעת המשקין. ג. שלא יהיה מחובר לקרקע אפילו כשורש קטן (ריש פרק ב'). והסיבה הפנימית בזה שכל גדר הטומאה שייך רק במקום שיש קדושה או אפשרות לקדושה, כי מצד טבע הבריאה הוקצבה לקליפות חיות מצומצמת מאוד, ולכן הם משתדלים להגיע למקום

קמח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שדבר שנפסל לאדם אינו מקבל טומאה. ולפני שנפסלו מקבלים טומאה ואין המחשבה מועילה להוציאם מתורת אוכל - כמו שבת שבהלכה הקודמת - מפני שהם אוכל חשוב.

ט. הפרשנים²³, אם יחדן למאכל אדם - מתטמאין¹⁷ טמאת אכלין.¹⁸

(23) שרביטים דומים לשרביטי עדשים ובתוכם גרעינים קטנים והם מאכל בהמה, ובשעת הדחק נאכלים גם על ידי בני אדם.

י. הקור²⁴ - הרי הוא פֶּעֶץ לְכָל דָּבָר. ואם שֶׁלְקוֹ וטִגְנוֹ - מתטמא טמאת אכלין.²⁰

(24) "ראש הדקל והוא עץ לבן רך ... ואוכלין אותו בני אדם" (רבינו בפירושו למשנה עוקצין פרק ג משנה ז).

יא. החרצנים²⁵ והזגין²⁶, אף על פי שנקנסן לאכלין²⁷ - אינן מתטמאין²⁸ טמאת אכלין.

(25) גרעיני הענבים. (26) קליפות הענבים. (27) אחר שנדרכו הענבים ויצא יינם כנס את הפסולת, החרצנים והזגים וחישוב לאכול אותם. (28) מפני שאין דרכם של בני אדם לאכלם בטלה דעתו של זה.

יב. זיתים וענבים הקשים שנפרצין²⁹ ויוצאין מתחת הקורה בשעת הדיקה - אינן מקבלין טמאה³⁰. ועד פמה³¹? עד ארבעה קבין לכל כור³². הנה הנפרץ יתר מזה - מקבלין טמאה³³. ואם ננסן לאכלין, אף על פי שהן פחות מארבעה קבין - מקבלין טמאה.²⁷

(29) קופצים מתחת הקורה הלוחצת עליהם. (30) מפני שאינם ראויים לא לאכילה ולא לתעשיית שמן ויין. (31) תהא כמות הנפרצים ולא יקבלו טומאה. (32) הכור הוא שלושים סאה והסאה שישה קבים, נמצא שהכור מחזיק מאה ושמונים קבים, ואם נפרצים יותר מארבעה קבים לכור זיתים או ענבים שהוכנסו לבית הבד או לגת אין אדם מוותר עליהם. (33) מפני שלא יצאו לגמרי מתורת אוכל, המחשבה מועילה.

יג. הפפניות³⁴ והפגין³⁵ והבסר³⁶ והקצח³⁷ - הרי הן פאכלין ומקבלין טמאה.²⁹

(34) שם משנה ז, "עוקצי התמרים בתחילת צמיחתם" (לשון רבינו בפירושו שם). (35) תאנים שלא בשלו. (36) ענבים שטרם בשלו. שם משנה ו. ופסק כרבי עקיבא. (37) כמון שחור (ערוך).

יד. לולבי זרדים³⁸ וחרובין ושל ערל ועלי הלוף השוטה - אינן מקבלין טמאה עד שיתמקו³⁹.

(38) "הקצוות הרכים היוצאים בקצוות השבטים (הענפים הדקים) בעת שהאילנות מבלבים". (39) שישופר טעמם על ידי כבישה וכדומה.

טו. החרדל והתרומסין⁴⁰ ושאר כל הנקבשין -

לעצמו, אבל למה לא ייטמא המשקה שעל גבו ויטמא את האוכל אחר שיוכשר על ידי הרוק שבפי האדם? ולפיכך הוסיף כאן שמשקין אלה לא רק שאינם מכשירים אלא גם אינם מקבלים טומאה. (10) בתורת כהנים שם הלכה א דרשו את הכתוב (ויקרא יא, לד) "וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא". אי כל משקה יכול (אפשר לחשוב) מי תותים או מי פירות או מי רימונים ושאר כל מיני פירות, תלמוד לומר "מים", מה מים מיוחדים שאין להם שם לוואי, ומוציא מי תותים ומי רמונים וכו' שיש להם שם לוואי". וסובר רבינו שפרשה זו כוללת הכשר וגם טומאה.

ה. זיתים וענבים¹¹ שלא הביאו שלישי¹² - משקין היוצאין מהן אינן מכשירין ולא מקבלין טמאה¹³, אלא הרי הן פֶּשֶׁאֵר מִי פְּרוֹת שֶׁהֵן טְהוֹרִין לְעוֹלָם.

(11) ירושלמי מעשרות פרק א סוף הלכה ג. (12) אם יסחוט אותם לא יוצאו יין ושמן כדי שליש ממה שיוציאו כשיובשלו. (13) בירושלמי המובא למעלה אמרו שאינם מכשירים. ורבינו מוסיף ואומר, שאינם מקבלים טומאה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, שמשקה שאינו מכשיר אינו מקבל טומאה. וכן משמע בתורת כהנים שהבאנו למעלה.

ו. אלו דברים¹⁴ שאינן מקבלין טמאה אף על פי שבני אדם אוכלין אותן, לפי שאינן נאכלין להנאת גופן¹⁵, אלא מפני שנותנין טעם בפמאכלות או מפני הריח או המראה. ואלו הן: הקשט והחמס וראשי בשמים והתיאה והחלתית והפלפלין וחלות חריע¹⁶. וכן כל פיוצא בהן.

(14) פרק ג משנה ה. (15) ליהנות מגוף דברים אלה. (16) כל אלה מיני תבלינים הם, שמשתמשים בהם לשיפור הטעם או הריח או הגוון של התבשיל.

ז. השבת¹⁷ - סתמו לאכילת גופו פֶּשֶׁאֵר ירקות השדה; ואם חשב עליו לקדרה - אינו מתטמא טמאת אכלין¹⁸. והשבת משנותנה טעם לקדרה - הרי זו קבול¹⁹ ואינה מתטמאה טמאת אכלין.

(17) שם משנה ד. ופירש רבינו שם שהוא מין ירק שנקרא כן גם בערבית ועומד לאכילה כשהוא חי (על פי הגמרא נדה נא, ב: "סתם שבת לכמך עשויה"). ואם נותנים אותו בתבשיל יוצא רובו לתוך התבשיל והנשאר הוא כפסולת שאינה ראויה למאכל אדם. (18) אם חישוב עליו לקדירה הרי הוא כתבלין, ונתבאר למעלה שתבלינים אינם מקבלים טומאה. (19) נימוק למה אינו מקבל טומאה מפני החלק שאינו נימוח בקדירה ואינו כתבלין.

ח. התמרים²⁰ והגרוגרות²¹ שנותנן לקדרה כתבלין - יצין הן מתטמאין טמאת אכלין עד שיפסדו מלאכל אדם²².

(20) תוספתא עוקצין פרק ג הלכה ח. (21) תאנים יבשות. (22) בתוספתא שלפנינו כתוב: "שיפסלו לכלב" ורבינו גורס כמו שכתב כאן, בהתאם לשיטתו לקמן פרק ב הלכה ד,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ט' אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 **מִטְמֵאִין טָמְאָת אֹכְלִין בֵּין מִשְׁהֶמְתִּיקוּ בֵּין עַד שֶׁלֹּא**
- 2 **הִמְתִּיקוּ⁴¹.**
- 3 **טז. זֵיתִים שֶׁכָּבֶשֶׁן בְּעֵלִין שָׁלְהֶן - אֵין הָעֵלִין**
- 4 **מִקְבְּלִין טָמְאָה⁴²; שֶׁלֹּא כָּבֶשֶׁן לְאֹכְלִין אֵלֹא**
- 5 **לְמִרְאָה⁴³.**
- 6 **יז. כְּשֹׁת שֶׁל קִשּׁוֹת⁴⁴ וְהַנֶּזֶץ⁴⁵ שָׁלָה - אֵין מִקְבְּלִין**
- 7 **טָמְאָה⁴⁶, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ אֹכֵל.**
- 8 **יח. דָּבֵשׁ בְּכוֹרֵתוֹ⁴⁷ - מִטְמֵא טָמְאָת אֹכְלִין⁴⁸ שֶׁלֹּא**
- 9 **בְּמִחְשָׁבָה. רָדָה הַדְּבֵשׁ⁴⁹ - מְשִׁירֶסֶק הַחִלּוֹת⁵⁰**
- 10 **מִתְטַמֵּא מִשּׁוֹם מִשְׁקָה⁵¹. דָּבֵשׁ הַזֵּב⁵² מִכּוֹרֵתוֹ -**
- 11 **מִתְטַמֵּא טָמְאָת מִשְׁקִין⁵³; חֶשֶׁב עֵלִיו לְאֹכְלִין -**
- 12 **מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין⁵⁴.**
- 13 **יט. הַשֶּׁמֶן הַקָּרוֹשׁ⁵⁵ - אֵינוֹ אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב**
- 14 **עֵלִיו כְּשֶׁהוּא קָרוֹשׁ בֵּין לְאֹכְלִין בֵּין לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה**
- 15 **דַּעְתּוֹ⁵⁶. וְכֵן הָדֶם שֶׁקָּרֵשׁ - אֵינוֹ אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה.**
- 16 **חֶשֶׁב עֵלִיו לְאֹכְלִין - מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין⁵⁷; חֶשֶׁב**
- 17 **עֵלִיו לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה דַּעְתּוֹ.**
- 18 **כ. חֶלֶב שֶׁקָּרֵשׁ - לֹא אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֵלִיו**
- 19 **לְאֹכְלִין⁵⁸ - מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין; לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה**
- 20 **דַּעְתּוֹ.**
- 21 **כא. דָּבֵשׁ תְּמָרִים - לֹא אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֵלִיו**
- 22 **לְאֹכְלִין - מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין⁵⁹; לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה**
- 23 **דַּעְתּוֹ⁶⁰. וְשֶׁאֵר כָּל מֵי פְּרוֹת כֶּלֶן - לֹא אֹכֵל וְלֹא**
- 24 **מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֲלֵיהֶן בֵּין לְאֹכְלִין בֵּין לְמִשְׁקִין -**
- 25 **בְּטָלָה דַּעְתּוֹ.**
- 26 **כב. הַשֶּׁלֶג - אֵינוֹ אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב עֵלִיו**
- 27 **לְאֹכְלִין - בְּטָלָה דַּעְתּוֹ; לְמִשְׁקִין - מִתְטַמֵּא טָמְאָת**
- 28 **מִשְׁקִין. נִטְמָא מִקְצָתוֹ - לֹא נִטְמָא כְּלָוִי⁶¹; הַעֲבִירוֹ⁶²**
- 29 **עַל גִּבִּי כְּלִי חֶרֶס הִטְמָא⁶³ - נִטְמָא כְּלָוִי⁶⁴.**
- 30 **כג. הַחֶלֶב שֶׁכָּפְּחָל⁶⁵ שֶׁחֶשֶׁב עֵלִיו - בְּטָלָה דַּעְתּוֹ,**
- 31 **וְהִרִי הוּא טָהוֹר. חֶשֶׁב עַל הַחֶלֶב שֶׁכָּפְּחָה⁶⁶ - הִרִי**
- 32 **זֶה מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין⁶⁷.**
- 33 **כד. שֶׁד הַבְּהֵמָה. (66) הַנִּמְצָא בְּקִיבַת עֵגֶל יוֹנֵק. (67) רוֹב**
- 34 **בְּנֵי אָדָם אֵינֶם אוֹכְלִים אוֹתוֹ וּלְפִיכֵךְ אִם לֹא חִשֵּׁב עֲלָיו אֵין**
- 35 **עֲלָיו תּוֹרַת אוֹכֵל, וּמִכּוּיוֹן שִׁישְׁנָם בְּלִתִּי אִיסְטֵנִיסִים הַאוֹכְלִים**
- 36 **אוֹתוֹ, מוֹעִילָה בּוֹ מִחֻשְׁבָּה לַעֲנִיִּין טוֹמְאָה (לַעֲנִיִּין אִיסוּר רֹאֵה**
- 37 **בַּהֲלֻכוֹת מֵאֲכֻלוֹת אִיסוּרוֹת פֶּרֶק ט). [לְמַעֲלָה בַּהֲלֻכָּה כ**
- 38 **אִמְרוּ, שֶׁחֵלֶב קָרוֹשׁ אֵין מִחֻשְׁבָּה מוֹעִילָה בּוֹ וּבַעַל כְּרַחֲנוֹ**
- 39 **עֲלֵינוֹ לְפָרֵשׁ, שֶׁכָּאֵן הַמְדוּבָר בַּחֲבֵל נִיגַר. אוֹלָם תְּמוּהָ קֶצֶת**
- 40 **לְמָה מִחֻשְׁבַּת מִשְׁקִין אֵינָה מוֹעִילָה וּמִחֻשְׁבַּת אוֹכְלִין**
- 41 **מוֹעִילָה. וְאוּלַּי אֵין דְּרָכָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם לִשְׁתּוֹתוֹ אֵלֹא**
- 42 **מִטְבִּילִים בּוֹ לַחַם וּכְדוּמָה].**
- 43 **44) קִישּׁוּאִים וְכֻשְׁהֶם קִטְנִים יֵשׁ עֲלֵיהֶם כַּעֲזֵן שַׁעֲרוֹת**
- 44 **וְנִקְרָאוֹת כְּשׁוֹת וְאֵינֶן רֵאוּיוֹת לֹאכִילָה. (45) הַפֶּרֶחַ שֶׁבִּרְאֵשׁ**
- 45 **הַקִּישּׁוּא. (46) אִם נִגְעָה בָּהֶם טוֹמְאָה לֹא נִטְמָאוּ הַקִּישּׁוֹת,**
- 46 **מִפְּנֵי שְׂאִינָם יָד וְלֹא שׁוֹמֵר לְקִישּׁוֹת. רֹאֵה לְקַמֵּן פֶּרֶק הַ הֲלָכָה**
- 47 **א וְהֲלָכָה ב.**
- 48 **49) דְּבֵשׁ בְּכוֹרֵתוֹ⁴⁷ - מִטְמֵא טָמְאָת אֹכְלִין⁴⁸ שֶׁלֹּא**
- 49 **בְּמִחְשָׁבָה. רָדָה הַדְּבֵשׁ⁴⁹ - מְשִׁירֶסֶק הַחִלּוֹת⁵⁰**
- 50 **מִתְטַמֵּא מִשּׁוֹם מִשְׁקָה⁵¹. דָּבֵשׁ הַזֵּב⁵² מִכּוֹרֵתוֹ -**
- 51 **מִתְטַמֵּא טָמְאָת מִשְׁקִין⁵³; חֶשֶׁב עֵלִיו לְאֹכְלִין -**
- 52 **מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין⁵⁴.**
- 53 **47) כַּשֶּׁעוֹדֵנוּ בְּכוֹרוֹת. (48) אֵינוֹ כַּמִּשְׁקָה. טוֹמְאָת מִשְׁקִין**
- 54 **חֲמוּרָה מִטּוֹמְאָת אוֹכְלִין. (49) הַדְּבוּרִים אוֹגְרוֹת אֶת הַדְּבֵשׁ**
- 55 **בְּשׁוּפּוֹרוֹת מִשּׁוֹשׁוֹת לְשַׁעוּוֹה הַמְדוּבָקוֹת לַחֲתִיכוֹת גְּדוּלוֹת**
- 56 **הַנִּקְרָאוֹת "חִלּוֹת דְּבֵשׁ", וְהוּצֵאת הַחִלּוֹת מִהַכוּוֹרֹת נִקְרָאוֹת**
- 57 **רִדְיָה. וּבִכֵּן: "רָדָה הַדְּבֵשׁ" מִשְׁמַעוֹתוֹ הוּצִיא חִלּוֹת דְּבֵשׁ**
- 58 **מִהַכוּוֹרֹת. (50) כְּדִי לְהוּצִיא דּוּבֶשֶׁן. (51) אֲבָל לִפְנֵי**
- 59 **הַרִיסוֹק יֵשׁ עֲלָיו דִּין אוֹכֵל. (52) מֵאֲלִיו. (53) כְּדִין חִלּוֹת**
- 60 **שְׂרִיסָק לְהוּצִיא דּוּבֶשֶׁן. (54) כַּשֶּׁרִיסָק הַחִלּוֹת אֵין מִחֻשְׁבַּת**
- 61 **אוֹכְלִין מוֹעִילָה מִפְּנֵי שַׁעֲשֵׁה מַעֲשֵׂה הַמוֹכִיחַ שֶׁנִּתְכוּוֹן**
- 62 **לְמִשְׁקָה, אֲבָל בּוֹב מֵאֲלִיו מוֹעִילָה מִחֻשְׁבַּתוֹ.**
- 63 **55) הַשֶּׁמֶן הַקָּרוֹשׁ⁵⁵ - אֵינוֹ אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה. חֶשֶׁב**
- 64 **עֵלִיו כְּשֶׁהוּא קָרוֹשׁ בֵּין לְאֹכְלִין בֵּין לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה**
- 65 **דַּעְתּוֹ⁵⁶. וְכֵן הָדֶם שֶׁקָּרֵשׁ - אֵינוֹ אֹכֵל וְלֹא מִשְׁקָה.**
- 66 **חֶשֶׁב עֵלִיו לְאֹכְלִין - מִתְטַמֵּא טָמְאָת אֹכְלִין⁵⁷; חֶשֶׁב**
- 67 **עֵלִיו לְמִשְׁקִין - בְּטָלָה דַּעְתּוֹ.**
- 68 **55) בְּתוֹסַפְתָּא כְּתוּב סֵתָם "הַשֶּׁמֶן" וּרְבִינוֹ הוֹסִיף מִדַּעְתּוֹ**
- 69 **"הַקָּרוֹשׁ", שֶׁהִרִי שֶׁמֶן נִיגַר הוּא אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּשְׁקִין.**
- 70 **56) מִכּוּיוֹן שְׂאִין דְּרָכָם שֶׁל בְּנֵי אָדָם לֹאכֹל שֶׁמֶן קָרוֹשׁ אֵין**
- 71 **מִחֻשְׁבַּת יַחִיד מוֹעִילָה לַעֲשׂוֹתוֹ אוֹכֵל אוֹ מִשְׁקָה. [הֶרָאב"ד**
- 72 **מִשִּׁיג עַל רְבִינוֹ וּמִפְּרֵשׁ הַתּוֹסַפְתָּא בְּשֶׁמֶן שִׁיצָא מֵאֲלִיו מִן**
- 73 **הַזֵּיתִים. וּבְתוֹסַפּוֹת פְּסָחִים כְּתָבוּ בִּשְׁם רְבִינוֹ תָם כִּדְעַת**
- 74 **רְבִינוֹ]. (57) לֹא נִתְפָּרֵשׁ מֵהָ בֵין דָם לְשֶׁמֶן, וְהַהֲגִיִין הַפְּשׁוּט**
- 75 **מַחֲיִיב שֶׁשֶׁמֶן קָרוֹשׁ יוֹתֵר רֹאִי לֹאכִילָה מִדָם קָרוֹשׁ. וְאוּלַּי**

יום רביעי י' אייר ה'תשפ"ב

פרק שני

(1) יבאר האוכלין הגדלים מן הקרקע אם מקבלים טומאה לפני שייעקרו. ודין אוכלין שהוכשרו כשהם מחוברים לקרקע או במים שבקרקע. ודין משקין טמאים שנפלו על האוכלין, ואוכל שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי לאכילה וכו'. זרעים טמאים שזרעם ומשקה שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח. קדירה מלאה משקין ונתונה בתוך המקווה ופשט ראשון לטומאה ידו ונגע בה וכו'. מי שפיכות אם הם בחזקת טומאה ואם ירדו עליהם גשמים.

א. **כָּל הָאֳכָלִין² הַגְּדֵלִין מִן הַקֶּרֶקַע - אֵינָן מְקַבְּלִין טִמְאָה עַד שְׁיַעְקְרוּ; אָבֵל כָּל זֶמֶן שֶׁהֵן מְחֻבְּרִין, אֲפֹלוּ בְּשֶׁרֶשׁ קָטָן שְׂיִכּוּלִין לַחַיּוֹת מְמֻנָּה³ - אֵינָן מְקַבְּלִין טִמְאָה.**

(2) עוקצין פ"ג מ"ח. (3) במשנה כתוב סתם: ומעורה בשורש קטן. וסובר רבינו, שאם אין התבואה יכולה לחיות משורש זה, הרי היא כעקורה לגמרי.

ב. **יְחֹרֵר⁴ שֶׁל תֵּאֲנֶה⁵ שֶׁנִּפְשָׁח⁶ וּמַעֲרָה בְּקִלְפָּה שְׂאִינוּ יָכוֹל לַחַיּוֹת מְמֻנָּה⁷ - כָּל הָאֳכָלִין שֶׁבּוּ מִתְּטַמְּאִין⁸. וַיֵּשׁ בְּדָבָר סָפֵק, אִם הִיא שְׂאֵר הָאֵילָן כְּמוֹ יָד⁹ לְזֶה הַיְּחֹרֵר שֶׁנֶּשְׁפָּר אוֹ לְאוֹ¹⁰.**

(4) שם. (5) ענף, ותאנים תלויות בו. (6) נשבר. (7) אם תקשור את הענף לקליפתו, לא יתרפא לשוב להוציא עלים, פרחים ופירות. (8) כדעת חכמים שם. שהטומאה לא נגעה באוכל. וזה נקרא יד לאוכל. (9) פירוש, אם נגעה טומאה באילן, ספק הוא אם נטמאו התאנים התלויות בייחור. בעיא של רב פפא בחולין קכח, ב ונשארה בתיקו. [בלשון ראשון מפרש רש"י שהבעיא היא, אם נפשח זה הייחור, והייחור השני אינו יכול לחיות, ופירות שבו מקבלות טומאה, והייחור הראשון יכול לחיות, ודינו כמחובר. ושאל רב פפא, אם הייחור הראשון נעשה יד לשני, וטומאה הנוגעת בו מטמאה את הפירות שבייחור השני. ולשונו של רב פפא מתיישבת יותר לפי פירוש זה, שהרי אמר: "מהו שתעשה יד לחברתה?".] (10) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג, מובאה בחולין קכו, ב.

ג. **יִרְקוֹת שְׂיִבְשׁוּ¹¹ בְּאֵיֶהָ¹², כְּגוֹן כְּרוֹב וְדִלְעָת שְׂיִבְשׁוּ בְּאֵיֶהָ - אֵינָן מִתְּטַמְּאִין טִמְאָת אֳכָלִין¹³. לְקָטָן¹⁴ לִיבֶשֶׁן - הֲרִי הֵן אֳכָלִין כְּשֶׁהִיוּ¹⁵ עַד שְׂיִבְשׁוּ וַיַּעֲשׂוּ כְּעֵץ.**

(11) טרם שנקצצו. (12) מפני שאינם ראויים לאכילה. [בחולין שם כתוב "שצמקו", ורבינו נקט לשון התוספתא.] (13) כשהם לחים וראויים לאכילה. (14) ואין המחשבה מועילה להוריד מהם תורת אוכל (ראה הלכה ד). (15) שם ה"ד.

ד. **אֵילָן שֶׁנִּפְשָׁח וְבוּ פְרוֹת - הֲרִי הֵן כְּתֻלוֹשִׁין¹⁶. וְכֵן אִם יִבֶּשׁ הָאֵילָן וְבוּ פְרוֹת - הֲרִי הֵן כְּתֻלוֹשִׁין¹⁷.**

כד. **עֲנָבִים שְׁדַרְכָן⁶⁸ - מְשִׁיחֵלָן בֶּהֶן הַדּוֹרֵף שְׁתִּי וְעָרַב מִתְּטַמְּאִין טִמְאָת מְשָׁקִין⁶⁹. נִשְׁתַּיֵּר בֶּהֶן גְּרָגְרִין שְׁלָמִים - אוֹתָן גְּרָגְרִין מִתְּטַמְּאִין טִמְאָת אֳכָלִין⁷⁰. וְכֵן הַזֵּיתִים - מְשִׁיטְעָנוֹם⁷¹ מִתְּטַמְּאִין טִמְאָת מְשָׁקִין. נִשְׁתַּיֵּר בֶּהֶן גְּרָגְרִין שְׁלָמִין - מִתְּטַמְּאִין טִמְאָת אֳכָלִין.**

(68) בגת להוציא יינם. (69) אפילו הנשאר בתוך הקליפה. (70) מלשונו של רבינו משמע, שהמדובר בענבים שנשארו שלמים במקום הדריכה. (71) יטעינו עליהם את הקורה הכבדה.

כה. **הַעֲרֵלָה⁷², וְכִלְאִי⁷³ הַפָּרֶם, וְשׂוֹר הַנִּסְקָל⁷⁴ שֶׁנִּשְׁחַט, וְעֵגְלָה עֲרוּפָה⁷⁵ בֵּין שְׁנֵשְׁחָטָה בֵּין שְׁנַעְרָפָה⁷⁶, וְצִפְרִי מְצֻרֵעַ, וּפֶטֶר חֲמוֹר⁷⁷, וּבֶשֶׁר בְּחֵלֶב, וּבֶשֶׁר פָּרָה אֲדָמָה⁷⁸, וְהַפְּגוּל⁷⁹, וְהַנּוֹתֵר⁸⁰, אִף עַל פִּי שֶׁכָּל אֱלוֹ אֶסּוּרִין בְּהִנָּאָה - כָּלָן מִתְּטַמְּאִין טִמְאָת אֳכָלִין⁸¹.**

(72) פירות האילן בשלוש השנים הראשונות לנטיעתו נקראים "ערלה" ואסורים באכילה ובהנאה (פרשת קדושים יט, ג). (73) אם נזרעה תבואה בין הגפנים נאסרה התבואה והענבים בהנאה. דיניהם מפורטים בספר זרעים הלכות כלאיים. (74) שור שנגח אדם או רבע אשה דינו בסקילה, ובשרו שחטו אותו אחר שנגמר דינו בבית דין לסקילה, בשור אסור באכילה ובהנאה. (75) נמצא הרוג ולא נודע מי רצחו מביא בית דין עגלה ועורפים אותה, ובשרה אסור באכילה ובהנאה. דיניה - מתבארים בספר נזיקין הלכות רוצח פרק ט. (76) אחר עריפתה אין העגלה מטמאה טומאת נבילות. מפני שמצוותה בעריפה היא (העריפה) עומדת במקום שחיטה. (77) בכור חמור מצוה לפדותו בשוה ולתת את השוה לכהן, ואם לא פדאוהו, עורפים אותו, ככתוב בתורה (שמות יג, יג). והמדובר, כשנשחט ועורד מפרס, ואינו מטמא טומאת נבילות כל זמן שיש בו מקצת חיות, ואף על פי כן דינו כאוכלין, מקבל טומאה ומטמא אחרים בנגיעה, כמו ששנינו בחולין (ק"ז, ב): "השוחט בהמה טמאה לגוי, מטמאה טומאת אוכלין אבל לא טומאת נבילות עד שתמות". אבל אחר שמת הרי הוא נבילה ומטמא טומאה חמורה אפילו לא נגע בטומאה. ואפשר להעמיד דין זה גם אחר מיתת החמור, כגון שלקח פחות מכזית מנבלת החמור (פחות מכזית נבילה אינו מטמא) וציף אוכל טהור והשלים לכביצה (אוכלין טמאים אינם מטמאים בפחות מכביצה) ונגעו בשרץ, נטמאו טומאת אוכלין ומטמאים את האוכלין שיעצו בהם. (78) בשרה אסור באכילה ובהנאה. (79) קדשים שחישב בשעת שחיטתם להקטיר אימוריהם או לאכול בשרם אחר הזמן או מחוץ למקום (לפעמים כולל המונח "פיגול" גם מחשבת חוץ למקומם), שקבעה תורה. (80) בשר קדשים שלא נאכל בזמנו. (81) אף על פי שכל הדברים שנימנו כאן אסורים באכילה ובהנאה, לא יצאו מתורת אוכל. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון בתוספתא שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י' אייר – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

חכמה ובינה נקראו 'אוכל' ו'משקה', שהאוכל הוא בחי' נקודה אבל השתיה מביאה התפשטות האוכל בגוף - בינה, ולכן "אין מערבין במים" כי אינם מן המזונות.

דבש מרמז על עשיית תורה ומצוות, כמאמר חז"ל "מה הדבורה הזאת כל מה שהיא מסגלת מסגלת לבעליה, כך כל מה שישראל מסגלין מצוות ומעשים טובים הם מסגלים לאביהם שבשמים". בעשיית המצוות, העיקר הם הניצוצות שבדומם צומח וחי שבהם נעשית המצוה ועל ידם מקבל האדם חיות בדוגמת החיות של אכילה. אבל כדי שהניצוצות יתלבשו (פעולת המים) באדם העושה, צריך שיהיה "תלמודו בידו". ומובן שכל עוד שאין תפיסת יד אדם אין מקום לטומאה, וזהו שאין טומאה במחומר. וכיון שמים עניינם נעלה יותר כי הם המביאים את התפשטות החיות לכל הגוף, לכן עלולים יותר לקבל טומאה.

ונחלקו ב"ש וב"ה "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקין" היינו באיזה אופן צריך האדם לשמור עצמו בעבודתו כדי שיתלבש בו הניצוץ ויתאחד עמו. בית-שמאי אומרים: משיהרהר מחשבה בלבו לרדות הדבש, ומחמירים להצריך שימור וזהירות גם על לבוש המחשבה שבאדם. אבל בית-הלל מקילים ואומרים משיירסק כי הקפידו רק על לבוש המעשה, וכל עוד שלא ריסק נחשבים כמחוברים ואינם מקבלים טומאה, ומיד כשעושה המצוה ומתחיל בהעלאת דבר גשמי ממקום חיבורו נעשה משקה ומתאחד עם הניצוץ.

(ע"פ רשימות ח' קל"ב ט"ד)

(16) מתטמאים ומטמאים טומאת אוכלין. (17) בתוספתא שם כתוב "כמחוברין", אבל בגמרא שם פירשו שהמדובר לענין שבת, אבל לטומאה דינם כתלושים. [הראב"ד השיג ואמר שלא נמצא מקור דין זה, ברור שהוא קיבל את הגירסא שבגמרא שם "יבשו". פירוש, הפירות. אולם רבינו הסתמך על גירסת התוספתא "יבשו". פירוש, האילן יבש. וגירסתו מתקבלת יותר על הדעת, שהרי הרישא של ברייתא זו מדברת באילן שנפשת, והיא ממשיכה ואומרת: "יבשו", ומסיימת: "הרי הן כמחוברין". וקושיית הגמרא על שמואל, המדבר על פירות שיבשו, היא מקל-והומר: אם יבש האילן כולו - דין הפירות כמחוברים, כשיבשו הפירות לבדם - לא כל-שכן. ע' שם בגמרא, וראה משנה-למלך].

ה. תאנים¹⁸ שייבשו¹⁹ באביהן - מטמאות טמאת אכלין במקומן²⁰.

(18) מימרא של שמואל שם. (19) בגמרא שם כתוב "שצמקו", ומפרש רבינו (וכן רש"י שם) שיבשו. (20) אפילו כשעודם מחוברים באילן.

ו. כל האכלין שהן מפעלי חיים - אינן מקבלין

טמאה עד שימותו²¹. ששט²² בהמה חיה ועוף, אף על פי שצדין הן מפרקסין - מקבלין טמאה²³. ודגים מאימתי מקבלין טמאה? משמותו²⁴. נולד בהן²⁵ טרפה²⁶ ונתטמאו²⁷ פשהן מתנדנדין - הרי יש בדבר ספק, אם הן חשובין כמתים הואיל ונטרפו²⁸, או אינן מקבלין טמאה עד שידמו פאבן ולא יתנדנדו. האיקר או הפשר המדלדלין בבהמה או חיה שאינן יכולין לחיות²⁹, אם הכשרו³⁰ - מקבלין טמאה במקומן, מפני שהן חשובין פאכל שפרש. נשחטה בהמה - הכשרו בשחיטה³¹; שהבהמה פלה כמו יד לאיקר זה, ויד שהכשר - הכשר האיקר פלו, כמו שיתבאר³². ויש בדבר ספק, אם תהיה הבהמה בחייה כמו יד לאיקר או פשר המדלדלין³³ בה.

(21) כל זמן שהם חיים, אין עליהם תורת אוכל. (22) שם קיז, ב. (23) דין זה שנינו שם, בשוחט בהמה טמאה לגוי. והטעם, מפני ששחיטה מתירה בהמה טהורה לאכילה כשעודה מפרקסת, מועילה היא גם בבהמה טמאה להוריד לה תורת אוכל, ומכל-שכן השוחט בהמה טהורה, שניתרת לאכילה בשחיטה לפני שתמות. (24) עוקצין פ"ג מ"ח, כבית-הלל. (25) בדגים. (26) פירוש, נולד בהם מום או מחלה, שכיוצא בהם בבהמה חיה ועוף - טריפה. (27) נגעו בטומאה. (28) בעיא שלא נפשטה (חולין עה, א). (29) להתרפא. (30) נרטבו באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה בפ"א ה"א. (31) פירוש, בדם שיצא בשעת שחיטה. פסק כר' מאיר (שם קכז, ב) שבהמה נעשית יד לאבר. ראה למעלה ה"ב דין ייחור של תאנה. (32) לקמן פ"ה ה"ג. (33) בעיא שלא נפשטה, שם קכח, א.

ז. השוחט בהמה חיה ועוף - הכשר כל הפשר בדם שייצא בשחיטה³⁴. לפיכך, אם לא יצא מהן דם בשחיטה - הרי כל פשרן צריך הכשר³⁵ בכל האכלין שלא הכשרו.

(34) דין זה נתבאר כבר, ונכפל כאן כעין מבוא לדין שלאחריו. (35) כתנא-קמא במשנה (שם לג, א) נגד דעת ר' שמעון שהשחיטה עצמה מכשירה.

ח. אכלין³⁶ שהכשרו פשהן מחברין לקרקע³⁷, או שהכשרו במים המחברים³⁸ שפנקע - אינו הכשר, עד שייכשרו אחר שנעקרו במים התלושין מן הקרקע או בשאר משקין; שגאמר: בכל פלי - אינו מכשיר עד שיתלש מן הקרקע פעין המים שפנקלים³⁹. שאב המים בכלי ונתנן בקרקע - אינן מכשירין⁴⁰.

(36) שם קיח, ב. (37) ונעקרו אחר שנוגבו. (38) מים שבבורות ובמערות, ונגעה בהם טומאה בעודם במים המחוברים, אבל אם הוציאם מן הבור הוכשרו במים שעל גבם. [בפסחים טז, א אמרו, שמים מחוברים מכשירים. ופירש ריב"א ב'תוספות' שם ד"ה חד, שהמדובר כשהוציאו האוכל מן המים המחוברים, ומסתמך על המשנה מכשירין פ"ד מ"ו]. (39) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשתא ח, ב.

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י' אייר – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מכשירים שלא לרצון. במשנתנו מבאר רבינו בארוכה את הנימוק הזה, ותמצית דבריו היא: מכיוון שרצון בעלים למדנו מן הכתוב "וכי יתן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם", והרי כתוב זה נאמר בהכשר שבא לפני נפילת הטומאה, אבל כשההכשר והטומאה באים בבת אחת לא שמענו, ואין להוסיף מדעתנו על דבר שהוא גזירת הכתוב. (61) הדין שמחוברים אינם מכשירים, למדנו מכתוב "אשר ישתה בכל כלי" (שם ו, לד).

יד. כל אכל⁶² שנפסד ונסרח עד שאינו ראוי למאכל אדם - אינו מקבל טמאה. וכן משקה⁶³ שנסרח ונפסד ואינו ראוי לשתיית אדם - אינו מקבל טמאה, בדרך שאינו מכשיר⁶⁴, שנאמר: אשר ישתה⁶⁵.

(62) שנינו במסכת טהרות פ"ח מ"ו: "כלל אמרו בטהרות: כל המיוחד לאוכל אדם, טמא עד שייפסל מאכילת כלב". ואמרו על משנה זו בכריתות כא, א: "ההוא לאסוקי טומאה מיניה (פירוש, להעלות ממנו את הטומאה שישנה כבר עליו), הכא (מה) שאמרנו כאן שאם אינו ראוי לאדם אף-על-פי שהוא ראו לכלב אינו טמא) לאחותי ליה טומאה" (להוריד טומאה על אוכל טהור). וכאן מקור הלכה זו. (63) 'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשת ח ה"ד. (64) שאמרנו למעלה בפ"א ה"ב. (65) ודרשו שם: פרט למשקה סרוח. [פסוק זה נדרש בתו"כ שם בעיקר להכשר, אבל כולל גם טומאה, שהרי מסיים "יטמא"].

טו. העור⁶⁶ ששלקו והשליא שחשב עליה לאכילה⁶⁷ - מתטמאין טמאת אכלים בפני עצמן⁶⁸. (66) ברייתא חולין עז, ב. (67) אף-על-פי שלא שלקה, עור שהוא קשה אינו נאכל בלי שליקה, אבל שליא היא רכה, ולפיכך מועילה המחשבה להוריד לה תורת אוכל בלי שליקה. (68) אפילו לא עירבם עם אוכל אחר.

טז. עור החמור⁶⁹ ששלקו - הרי זה ספק, אם מתטמא טמאת אכלים בפני עצמו מפני ששלקו, או אינו מתטמא מפני שהוא מאוס הרבה.

(69) שם עמוד א, בעיא שלא נפשטה. בגמרא שם אמרו, שעור החמור מאוס ואין אוכלים אותו אפילו ע"י שליקה.

יז. חטים⁷⁰ שבגללי פקרי⁷¹ ושעורים שבגללי הבהמה שלקטן⁷² - אין מקבלין טמאה. ואם חשב עליהן לאכילה - מתטמאות טמאת אכלין.

(70) ברייתא, מנחות סט, א. (71) רגילים להאכיל את הבקר - חטים, ואת הבהמות האחרות, כגון סוסים וגמלים - שעורים (רש"י). (72) ולא חישב לאכלן. (73) בשעה שליקטן. והמחשבה שלאחר הליקוט אינה מועילה (כ"מ). [בברייתא שם כתוב: אע"פ שחשב עליהן לאכילה, אינן מטמאין טומאת אוכלין. כנסן לאוכלין - מטמאין טומאת אוכלין. וכדי להתאים דברי רבינו לאותה הברייתא, פירשם הכסף-משנה כך].

יח. כל אכל⁷⁴ שנטמא ואחר שננטמא נפסל ונסרח: 30

(40) אף-על-פי שהיו לפני כן בכלי, והיו ראויים להכשרה (הכסף-משנה מציין המקור בתורת כהנים' שם, אולם נפלו שם כמה שיבושים, וקשה לקבוע את הגירסא הנכונה. ראה קרבן אהרן שם).

ט. קשות⁴¹ שנטעה בעציץ⁴² והגדילה, אף על פי שיעצת חוץ לעציץ⁴³ - אינה מקבלת טמאה⁴⁴. ועציץ שהוא נקוב כדי שיעצ בו⁴⁵ שרש קטן⁴⁶ - הרי הוא פאָרץ, והנטוע בו אינו מקבל טמאה. וכן אם היו בו מים - אינן מכשירין⁴⁷.

(41) עוקצין פ"ב מ"ט. (42) נקוב, והזרעים שבו דינם כמחומר לקרקע. (43) הגדילה, ויצא חלק ממנה חוץ לעציץ. (44) אין אנו אומרים שחלק זה נתלש מן העציץ, ודינו כפירות תלושים (על-פי פירוש רבינו במשנתנו. ראה ראב"ד וכסף-משנה). ונאפשר גם לפרש, שהמדובר בעציץ שאינו נקוב, ודין הקישות כתלושה, ואפילו יצא חלק ממנה חוץ לעציץ, אין אנו אומרים שהיא יונקת מן האוויר שכנגד הקרקע, והרי היא כמחוברת. ופירוש זה מתקבל יותר על הדעת, מפני שהבבא הבאה מתחילה: "ועציץ שהוא נקוב", משמע שעד כאן המדובר באינו נקוב]. (45) דרך הנקב. (46) שם מ"ו. (47) שם.

י. עציץ⁴⁸ שאינו נקוב - הרי הנטוע בו מקבל טמאה; ואם היו בו מים פתוכו - מכשירין.

(48) שם.

יא. פלי⁴⁹ גללים⁵⁰ וכלי אדמה⁵¹ שהשרשים יכולין לבקע בהן⁵² ולצאת - אינן מכשירין את הזרעים⁵³, ואף על פי שאינן נקובין - הרי הן בנקובין.

(49) שם. (50) כלים העשויים מרפש בהמות מיובש. (51) בלתי מוסקים באש. (52) מפני שהם רכים. (53) הזרעים הגדלים בהם, דינם כמחומר לקרקע ואינם מקבלים הכשר, והמים שבתוכו אינם מכשירים (במשנתנו כתב רבינו פירוש אחר מסובך מאד, וכאן חזר בו).

יב. עציץ שמלאהו⁵⁴ עפר עד שפתו - אינו חשוב פלי⁵⁵, אלא הרי הוא כטבלא שאין לה שפה, שאינו פלי קבול⁵⁶.

(54) שם. (55) אפילו אינו נקוב, מפני שהעפר ביטלו מתורת כלי. (56) כלי עץ וכלי חרס אינם מקבלים טומאה אלא אם יש להם בית קיבול, ומשמיענו כאן שהמים הנמצאים בכלי זה שמילאהו עפר - אינם מכשירים.

יג. משקין⁵⁷ טמאין שנפלו על האכלין⁵⁸ - נטמאו, אף על פי שנפלו שלא ברצון הבעלים⁵⁹, שהרי הטמאה וההכשר באין פאָחת⁶⁰. והוא שלא יהיו בקרקע⁶¹.

(57) מכשירין פ"א מ"א. (58) שלא הוכשרו לקבל טומאה. (59) בבבא מצינו כב, ב למדו מן הכתוב (ויקרא יא, לח) שהכשר צריך רצון בעלים. (60) נימוק זה נמשך גם לדין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום רביעי י' אייר – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

דינו כאוכל, ואם נפסד מאוכל אדם אינו מקבל טומאה. אבל לענין יציאה מטומאתו - מחלק רבינו ביניהם. באוכל כתב (בה"ח) שאם נטמא ונפסד מאכילת כלב נטהר, אבל משקה אינו יוצא מידי טומאתו. ומקור הדין ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פרשת ח, ה"ד. שנינו שם: ר' אליעזר אומר "אשר ישתה", פרט למשקה סרוח. אמרו לו, אין משקין יוצאים לא לידי עופות ולא לידי פרה (יש גורסים: מידי). ומפרש רבינו שלדעת ר' אליעזר מיעטה התורה מכל טומאה - משקה שאינו ראוי לשתיית אדם, ואפילו אם נטמא לפני שנפסל משתיית אדם - יוצא מטומאתו כשנפסל; ואמרו לו חכמים, הרי משקה זה ראוי לעופות ולפרה, ולפיכך אם כבר נטמא אינו יוצא מטומאתו, אבל מורים הם שמשקה שנפסל משתיית אדם אינו מקבל טומאה. ופסק רבינו כאמרו לו. (87) מטומאתו. (88) שהכלב מלקק כל משקה סרוח שהוא, ולפיכך אין בכלל משקה שנפסל משתיית כלב. [וב'תורת כהנים' כתוב "פרה". ורבינו סובר, שהכוונה לכל בהמה שהיא (ראה השלמות)]. (89) אם השקיע כלי מלא מים טמאים במקוה עד שנגעו במי המקוה. (90) משנה ביצה יז, ב. בלשון חכמים זה נקרא "השקה", והיא טהרת מים בלבד אבל לא שאר משקין (מכשירין פ"ד מ"ח). (91) כבית-הלל במשנה מקוואות פ"ו, ו.

20 **כב. מקל⁹² שהיא מלאה משקין טמאים⁹³ והטביל**
21 **מקצתה במקוה⁹⁴ - לא טהרו המים שעל מקצתה⁹⁵**
22 **עד שיטביל את כלה.**

(92) טהרות פ"ח מ"ט. (93) כל המקל נרטב במים טמאים. [מה שכתב "משקין" הכוונה למים בלבד, שהרי אמרנו (למעלה בהכ"א) שהשקה אינה מטהרת אלא מים בלבד]. (94) ונגעו מי המקוה במקצת המים שעל המקל. (95) שעל המקצת שלא הוטבל, אע"פ שהם מחוברים למים שבחלק המושק. [ונראה שגם המים הנמצאים בחלק המוטבל טמאים, מפני נגיעתם במים שנשארו בטומאתם]. וטעמו של דבר, מפני שמשקין הנמצאים במקום משופע, אף-על-פי שסופם לרדת למטה, אינם בגדר חיבור, כמו ששינונו שם: "הניצוק והקטפרס אינו חיבור" (משקין הזוחלים לאט לאט על פני שטח משופע, נקראים "קטפרס"). ודווקא מקל, אבל כלי - דינו כאשבורן (מים בגומא), ואפילו נגעו רק מקצת המים במקוה נטהרו כולם, מפני שנעשו שטח אחד עם מי המקוה (רבינו בפירושו שם). [ולא נתבאר לי למה לא טימאו המשקין את הכלי, והכלי יחזור ויטמא את המשקין אחר שנטהרו בהשקה? ואולי התכוון רבינו לכלי שאינו מקבל טומאה].

23 **כג. שלג⁹⁶ שנטמא והשיק מקצתו למי מקוה -**
24 **הואיל וטהר מקצתו, טהר כלה⁹⁷.**

(96) ברייתא, נדה יז, א. (97) למעלה (פ"א הכ"ב) למדנו שנטמא מקצתו לא נטמא כולו, מפני שאין דנים את פתיתי השלג כמחברים לגוש אחד, ולמה נחשב כגוף אחד לענין השקה? הר"ש משאנץ בפירושו למשנה טהרות פ"ג, ב, מסביר את ההבדל הזה, מפני ששלג משלים את המקוה לארבעים סאה (מקוואות פ"ז מ"א), ואם-כן כל השלג המושק נעשה חלק מהמקוה, ולכן נטהר.

1 **אם נפסל מלאכל הכלב או שיבש פתו⁷⁵ - הרי זה**
2 **טהור⁷⁶; ואם נפסל מלאכל אדם ועדין הוא ראוי**
3 **לכלב - הרי זה טמא פשהיה. וכל האכלין שנטמאו**
4 **- אין להן טהרה במקוה⁷⁷.**

(74) נתבאר למעלה בהלכה יד. (75) ומתוך כך אינו ראוי לאכילת כלב, אף-על-פי שלא נסרח. [הכסף-משנה מציין מקור דין יבש כחרס, בגמרא נדה נה, א, אולם שם המדובר בבשר המת שנפרך (לדעת ר' יוחנן) או נעשה כקמח (לדעת ריש לקיש), ולא נאמר שם כלום בדין יבש כחרס, ורבינו עצמו (בפ"ב מהלכות טומאת מת ה"א) פסק שבשר המת יבש כחרס מטמא. ולכאורה יש בזה סתירה לדבריו כאן. אולם אין לדמות טומאת מת לטומאת אוכלין, אבל קשה להבין כיצד מצא הכסף-משנה בסוגיא זו מקור להלכה שאנו עוסקים בה כאן]. (76) פקעה טומאתו. (77) תוספתא טבול-יום פ"א ה"ב: "ואין להן טהרה מטומאתן".

5 **יט. זרעים⁷⁸ טמאים שזרעם - הרי הצומח מהן**
6 **טהור, ואפילו בדבר שאין זרעו כלה⁷⁹. והוא**
7 **שהשרישו⁸⁰; אבל קדם השרשה - הרי הן בטמאתן,**
8 **אפילו בדבר שזרעו כלה⁸¹.**

(78) ב'תורת כהנים' פרשת שמיני פ"א ה"ב, דרשו: מנין לזרעים טמאים שזרען טהור? תלמוד לומר "אשר יזרע טהור" (ויקרא יא, לז). יכול אף-על-פי שלא השרישו, תלמוד לומר "הוא". (79) כגון בצלים ששותלים בצלצל קטן, והוא גדל והולך. [במעשרות פ"ה מ"ב, שנינו: "בצלים משהשרישו בעליה - טהרו מלטמא". ומפרש הר"ש, שהבצלים היו מונחים בעלייה על גבי המעזיבה, שעפר שטוח עליה והשרישו באותו עפר. אבל בצלים שבסל, אפילו הוציאו עלים לא טהרו]. ורש"י (פסחים לז, א) מפרש הטעם, שכיוון שחבורו לקרקע - בטלו לגבה ויצאו מתורת אוכל. (80) הוציאו שרשים. (81) נרקב באדמה.

9 **כ. אכלין⁸² שמהפריין לכלים⁸³ - בטלו מתורת אכל.**
10 **ואם נטמא הפלי - הרי הן מתטמאין בטמאת**
11 **הפלי⁸⁴; והאיל והן משמשין תשמיש עץ⁸⁵ - הרי**
12 **הן פעץ.**

(82) חולין קכט, א. (83) כגון שיירי עיסה הדבוקים בעריבה ואין דעתו לאכלם. (84) בדרגת הטומאה של הכלי. אם הכלי אב הטומאה, גם שיירי האוכל אב הטומאה. (85) נעשו חלק מדופן הכלי.

13 **כא. פל משקה שנטמא ואחר שנטמא נפסד ונסרח**
14 **- הרי זה בטמאתו לעולם⁸⁶, שאין המשקה יוצא**
15 **על ידי הכלב⁸⁸ לעולם. ואין למשקה שנטמא טהרה**
16 **חוץ מן המים בלבד, שאם הטביל מים טמאים**
17 **במקוה - פיון שצפו מי מקוה עליהן⁸⁹ טהור⁹⁰.**
18 **ומטבילין חמין בצונן וצונן בחמין, ורעים בקפים**
19 **ויפים ברעים⁹¹.**

(86) לענין קבלת טומאה, פסק רבינו (למעלה הי"ד) שמשקה

קנד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"א אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפרוס ימות הגשמים, היו נותנים טיט חדש על הגג במקום הישן שנפרך מחמת החום, ושופכים עליו מים ומחליקים אותו במעגילה. (116) ומים אלה דינם כשופכין (כך משמע מפירושו של רבינו למשנתנו, והרא"ש שם מפרש שהמדובר במים טמאים). (117) עם ירידת הגשמים, התגבר טפטוף המים.

כח. הסף¹¹⁸ שמן טהור ונטמא זה האדם וטבל והרי השמן על בשרו, אם היה כדי סיכת איכר קטן¹¹⁹ - הרי הוא טהור פשהיה מקדם¹²⁰. סף שמן טמא וטבל - לא טהר השמן שעליו; אלא אם נשאר מנונו משקה טופח¹²¹ - הרי השמן בטמאתו, ואם לא נשאר מנונו כדי להטפוח מנונו - בטל במעוטו.

(118) עדיות פ"ד מ"ו. (119) אצבע קטנה (רבינו בפירושו למשנה). (120) לפני הסיכה, לפי שהשמן נתבטל אגב הגוף, אבל אם היה יותר מכדי שיעור זה - לא נתבטל, ונטמא מן הגוף הטמא, והמקוה אינו מטהר משקין. (121) אם תיגע בו אצבע - תורטב. דינים אלה הם מקולי בית-שמי ומחומרי בית-הלל, ופוסק רבינו כבית-הלל, שהלכה כמותם בכל מקום, בין לקולא ובין לחומרא.

יום חמישי י"א אייר ה'תשפ"ב

פרק טלישיו

(1) יבאר אוכל המיוחד לאדם במקום אחד ואינו מיוחד במקום אחר אם צריך מחשבה. דברים שצריכים מחשבה והכשר, הכשר ולא מחשבה, או מחשבה ולא הכשר, או לא זה ולא זה.

א. כבר בארנו², שאין האכלין מתטמאין עד שיקשרו; ושכל אכל שאינו מיוחד למאכל אדם - אינו מקבל טמאה עד שיחדו לאדם.

(2) פ"א, ה"א.

ב. אכל³ שהוא מיוחד לאדם במקום הזה ואינו מיוחד לאדם במקום אחר - במקום שהוא מיוחד בו אינו צריך מחשבה ליחדו לאדם, ובמקום שאינו מיוחד בו צריך מחשבה ליחדו לאדם ואחר כך יקבל טמאה⁴. וכל אכל שסופו לטמא אדם וכלים⁵ אינו צריך הכשר⁶.

(3) עוקצין פ"ג מ"ג. (4) ברבים מדיני טומאה והכשר טומאה, מחשבת האדם היא בעלת משקל מכריע. (5) כגון השוחט בהמה טמאה לגוי, והיא מפרקת - אינה מטמאה כנבילה כל זמן הפירכוס (משנה, חולין קיז, ב). אבל לאחר שתפסיק מלפרס - תטמא טומאה חמורה אדם וכלים. ראה לקמן ה"ד. (6) ומתטמא וגם מטמא טומאת אוכלין.

ג. יש אכלין שצריכין הכשר ואינן צריכין מחשבה, ויש שצריכין מחשבה ואינן צריכין הכשר, ויש שצריכין מחשבה והכשר, ויש שאין צריכין לא מחשבה ולא הכשר. כיצד? כל האכלין

כד. התמך⁹⁸ הטמא, בין שנטמא אחר שתמדו בין שתמדו במים טמאים: עד שלא החמיץ - משיקו במקוה ויטהר, שהרי הוא במים; משהחמיץ - הרי הוא פנין, ואין לו טהרה במקוה⁹⁹.

(98) משקה שעושים ממים ושמרי יין. (99) ברייתא, חולין כו, ב.

כה. קדרה¹⁰⁰ שמלאה משקין, כגון דבש ויין וכיוצא בהן¹⁰¹, ונתונה בתוך המקוה¹⁰², ופשט הראשון לטמאה את ידו ונגע בה¹⁰³ - הרי זה מטמא את המשקין אף על פי שהן בתוך המקוה, ונטמאת הקדרה¹⁰⁴ מחמת המשקין שבתוכה אף על פי שהיא בתוך המקוה¹⁰⁵. היתה מלאה מים - הקדרה טהורה¹⁰⁶, שאין הראשון מטמא פלי חרס לעולם, ואין המים שבתוכה טמאים¹⁰⁷, מפני שהן מערבבים במי המקוה¹⁰⁸. פשט אב הטמאה את ידו ונגע בה - נטמאת הקדרה, שאין המקוה מטהר פלי חרס¹⁰⁹.

(100) מכשירין פ"ד מ"ח. סתם קדירה של חרס היא. (101) כל המשקין המקבלים טומאה חוץ למים. (102) נתבאר בהלכה כ"א שהשקה אינה מועילה אלא למים בלבד. (103) במשקין שבקדירה. ואם נגע בקדירה עצמה הכול טהור, מפני שראשון אינו מטמא כלי. (104) משום גזירת משקין (הלכות אבות הטומאות פרק ז ה"ב). (105) שכלי חרס אין לו טהרה במקוה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "וכל כלי חרש... ואותו תשבורו". (106) אפילו נגע בקדירה עצמה. (107) אפילו אם נגע בהם. (108) ונטהרים בהשקה. (109) והקדירה מטמאה את המים כשמוציאה מן המקוה, ואין זה דומה לאדם העומד במקוה ונגע בטומאה שבתוכה.

כו. מי¹¹⁰ שפיכות¹¹¹ - הרי הן בחזקת טמאה. וירדו עליהן מי גשמים, אם רבו עליהן - הרי הן טהורים; מחצה למחצה - הפל טמא, בין בכלים בין בקרקעות¹¹². אימתי? בזמן שקדמו מי שפיכה; אבל קדמו מי גשמים וירדו עליהן פל שהוא ממי שפיכות - הפל טמא¹¹³, שמשקין טמאין שירדו לטהורים - מטמאין בכל שהוא.

(110) מכשירין פ"ב מ"ג. (111) מי שופכים. (112) רבינו לשיטתו בפט"ו ה"י, שמשקין מחוברים מיטמאים ומטמאים, אם נגעו ברצון בעלים. (113) הרא"ש במשנה מסביר, כשקדמו מי השפיכה לא החשיב האדם את מי הגשמים, שהרי יזוהמו בשופכין, ולפיכך לא נפלו לרצונו ואינם מקבלים טומאה. אבל אם קדמו מי גשמים, לרצונו הם ומקבלים טומאה.

כז. הטהרה¹¹⁴ את גג¹¹⁵ והמכבס את כסותו¹¹⁶ והרי הן מנטפים, ירדו עליהן גשמים ורבו הנטיפות¹¹⁷ - הרי רבו מי גשמים עליהן, והנוטפין מהן טהורין.

(114) שם מ"ד. (115) מחליק את הטיט שטח על הגג.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי י"א אייר – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פירוש, שיגע בשרץ ואחר-כך יטמא (ראה הל' אבות הטומאות פ"א ה"ה). (12) בין בכרכים ובין בכפרים. בתוספתא שם, אנו שונים: "חלב מתה בכל מקום צריכה הכשר, ואינה צריכה מחשבה מפני שהיא כגופה" (ראה לקמן הערה טו). (13) משנה, שם פ"ג, ב. (14) במשנה כתוב: "החותך מן האדם וכו'" ורבינו דייק וכתב בשר הפורש, פירוש שפרש מאליו, אבל אם חתכו אדם - יש הבדל בין חתכו להאכילו לאדם ובין להאכילו לכלב, כמבואר לקמן בה"ט, שאם חתכו לאדם חתיכתו היא מחשבתו ואינו צריך מחשבה שניה. ומשנתינו תתפרש בנחתך מאליו, או בלי כל כוונה או במתכוון לכלב. (15) שאינו מטמא כלל, אבל מקבל טומאה ככל אוכל. (16) רבינו מחלק בין חלב בהמה טהורה שנתנבלה ובין חלב שחוטתו, בחלב נבילה כתב למעלה שאינה צריכה מחשבה אפילו בכפרים, ובשחוטת פוסק כאן שבכפרים צריכה מחשבה. מקור הבדל זה הוא בתוספתא שהבאנו למעלה (הערה יא) הממשיכה ואומרת: "חלב שחוטת בכפרים צריך מחשבה והכשר". וטעמו של דבר: חלב לבדו אינו נאכל בכפרים ולפיכך צריך מחשבה, אבל בכרכים שמרובים תושביהם נמצאים קונים גם לחלב. וכל זה בחלב שפורש מן הבשר, אבל חלב מחובר לבשר נאכל גם בכפרים. ומכאן ההבדל בין חלב נבילה וחלב שחוטתו. בהמה שנשחטה כהלכה, בשרה נאכל ליהודים ואת החלב חותכים ומוכרים לגויים, אבל בהמה שנתנבלה - מוכרים אותה כולה לגויים והם אוכלים את הבשר ביחד עם החלב שעליו ('חזון איש'. ראה השלמות). (17) דם השחיטה הכשירה. (18) ההכשר שלפני המחשבה אינו מועיל, מפני שהחלב לא היה אז אוכל, ולכן הוא טעון הכשר אחר שנעשה אוכל על-ידי מחשבתו. (19) פירוש, אלה שלא נמנו בה"א. (20) במשנה שלפנינו (שם פ"ג מ"ב) הגירסא: "חזן משמרקעין (בצלים חריפים מאוד) ופטירות". אולם גירסת רבינו: "ושמרקעין" והוא מפרש שהמשנה נקטה שני אלה לדוגמא. (21) במשנה (שם ט) שלפנינו, כתוב: דגים טמאים. וגירסת רבינו: קטנים. (22) מין ירק שהוא ראוי בדוחק למאכל אדם, ובעיקרו הוא משמש מאכל בהמה. כיום קוראים "עולש" לירק שעושים ממנו תחליף לקפה (ציקוריה בלעז). (23) בשעת זריעה חישב להאכיל את הגידולים לבהמה. (24) המחשבה שחישב כשהירק היה מחובר לקרקע. (25) שהכשר אינו מועיל בדבר מחובר (ראה למעלה בדין חלב שחוטתו). מדובר כשנתייבשו המים שעליהם לפני שחישב עליהם לאכילת אדם, אבל אם נשארה עליהם לחלוות כדי להרטיב את האצבע הנוגעת בהם - הוכשרו בלחלוותית זו. (26) בפירושו למשנה (חולין קיז, ב) כותב רבינו, שאלל הוא הבשר הנשאר דבוק בעור כשמפשיטים את הבהמה. כריש לקיש שם, נגד דעת רבי יוחנן. (27) שם קא, א. (28) שם אמרו דבר זה לדעת רבי יוחנן, שאלל הוא מרקטא (גיד השדרה והצואר - רש"י). אבל לפירושו של ריש לקיש, הגימוק הוא משום שאינו חשוב. ותמוה קצת למה נקט רבינו נימוקו של רבי יוחנן, ופירושו של ריש לקיש. (29) חלקי הטלפיים והקרניים המובלעים בבשר, רכים הם. (30) הנוצה הנשארת אחר מריטת הנוצה הגדולה. (31) הדקה מן הדקה

1 המִיחֲדִין לְאָדָם בְּכָל מְקוֹם⁸ - צָרִיכִין הַכֶּשֶׁר וְאֵין
2 צָרִיכִין מַחֲשָׁבָה. דְּגִים טְהוֹרִים וְחִגְבִּים טְהוֹרִים
3 בְּכָל מְקוֹם, וְחִגְבִּים טְמָאִים וְדְגִים טְמָאִים בְּכַפְרִים⁹
4 - הֲרִי הֵן מִיחֲדִין לְאָדָם, וְצָרִיכִין הַכֶּשֶׁר וְלֹא
5 מַחֲשָׁבָה¹⁰. וְכֵן חֵלֶב בְּהֶמָּה טְהוֹרָה שְׁמִתָּה - צָרִיךְ
6 הַכֶּשֶׁר¹¹ וְלֹא מַחֲשָׁבָה בְּכָל מְקוֹם¹². וְאִלּוּ צָרִיכִין
7 מַחֲשָׁבָה וְהַכֶּשֶׁר¹³: בֶּשֶׁר הַפּוֹרֵשׁ מִן הַחִי¹⁴, בֵּין מִן
8 הָאָדָם בֵּין מִן הַבְּהֵמָה בֵּין מִן הָעוֹף, וְנִבְלַת הָעוֹף
9 הַטָּמֵא¹⁵, וְחֵלֶב בְּהֶמָּה טְהוֹרָה שְׁחוּטָה בְּכַפְרִים¹⁶.
10 אֵף עַל פִּי שֶׁהַכֶּשֶׁר בְּשִׁחִיטָה¹⁷, צָרִיךְ הַכֶּשֶׁר שְׁנֵי
11 אַחֵר הַמַּחֲשָׁבָה¹⁸. וְשֹׁאֵר כָּל יִרְקוֹת הַשְּׂדֵה¹⁹, כְּגוֹן²⁰
12 הַבְּצִלִּים הַקָּשִׁים בְּיוֹתֵר וְהַפְטוּרִיּוֹת. וְכֵן חִגְבִּים
13 וְדְגִים קְטָנִים²¹ - צָרִיכִין מַחֲשָׁבָה בְּכַפְרִים. עַל־שֵׁן²²
14 שְׂזוּרֵעַן לְבִהְמָה²³ וְנִמְלֵךְ עָלֶיהָ לְאָדָם - אֵינָן
15 מְקַבְּלִין טָמְאָה עַד שֶׁיִּחַשְׁבֵּם עָלֶיהָ אַחֵר שְׁמִיטָלְשׁוּ,
16 שְׁמִיטָלְשׁוֹת חִבּוּר²⁴ אֵינָה מַחֲשָׁבָה. עַל־שֵׁן שֶׁלִּקְטָן
17 לְבִהְמָתוֹ וְהַדִּיחָן, וְנִמְלֵךְ עָלֶיהָ לְאָדָם - צָרִיכִין
18 הַכֶּשֶׁר שְׁנֵי אַחֵר הַמַּחֲשָׁבָה²⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזְהָ.
19 הָאֶלְלִל²⁶, אִם חֵשֶׁב עָלָיו לְאֶכִּילָה - מְקַבֵּל טָמְאָה
20 אֶכְלִין²⁷, וְאִם לֹא - הֲרִי הוּא כְּעֵץ²⁸ וְאֵינוֹ מְקַבֵּל
21 טָמְאָה. וְכֵן הַעֲצָמוֹת הַמְּחַפְּרִין בְּבֶשֶׁר, וְהַגִּידִים,
22 וְהַמְּקוֹמוֹת הַרְפִּים מִן הַקְּרָנִים וּמִן הַטְּלָפִים²⁹,
23 וְהַכְּפָּפִים³⁰ וְהַנּוּצָה³¹, וְהַמְּקוֹמוֹת הַרְפִּים מִן
24 הַצְּפָרְנִים וּמִן הַחֲרָטוֹם הַמְּכַלְעִין בְּבֶשֶׁר - צָרִיכִין
25 הַכֶּשֶׁר וּמַחֲשָׁבָה. וְאִלּוּ שְׂאִין צָרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה
26 וְלֹא הַכֶּשֶׁר: נִבְלַת בְּהֶמָּה טְהוֹרָה בְּכָל מְקוֹם³²,
27 וְנִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר³³ וְחֵלֶב בְּהֶמָּה טְהוֹרָה³⁴
28 בְּכַפְרִים³⁵. לְפִי שֶׁהֵן מִיחֲדִין לְמַאֲכֵל אָדָם, אֵין אֶחָד
29 מֵאִלּוּ צָרִיךְ מַחֲשָׁבָה; וְאֵינָן צָרִיכִין הַכֶּשֶׁר, מִפְּנֵי
30 שְׂשׂוּפֵן לְטָמְאָה³⁶ אָדָם וְכִלִּים בְּכַזִּית³⁷, וְכָל הַמְּטָמֵא
31 טָמְאָה חֲמוּרָה אֵינוֹ צָרִיךְ הַכֶּשֶׁר. וְאִלּוּ צָרִיכִים
32 מַחֲשָׁבָה וְאֵינָן צָרִיכִין הַכֶּשֶׁר³⁸: נִבְלַת הָעוֹף הַטְּהוֹר
33 בְּכַפְרִים, וְנִבְלַת בְּהֶמָּה טָמְאָה בְּכָל מְקוֹם. וְהוּא
34 שֶׁחֵשֶׁב עַל פָּחוֹת מְכַזִּית; אֶבֶל פְּזִית - אֵב טָמְאָה
35 הוּא.

(7) עוקצין פ"ג מ"א. (8) נאכלים הם בין בערים בין בכפרים. (9) תושבי הערים אינם רגילים לאוכלם. (10) תוספתא, שם ה"א. במשנה שלפנינו הגירסא "צריכים מחשבה בכפרים". ברור שגירסא אחרת היתה לעיני רבינו, שהרי אין להעדיף את התוספתא על המשנה. (11) חלב נבילה אינה מטמא טומאת נבילות, שנאמר (ויקרא ז, כד): "וחלב נבילה וחלב טריפה יעשה לכל מלאכה", ואפילו למלאכת קודש, אבל מטמא טומאת אוכלין. בפירושו למשנה כתב רבינו, שאם הוכשר במים הוא מטמא טומאת אוכלין אע"פ שלא נגע בטומאה מפני שהתורה טיהרה אותו מטומאת נבילות בלבד, כדי שלא יטמא אדם וכלים. חולקים עליו כל מפרשי המשנה, ודעתם שצריך גם הכשר שרץ,

ונעשה אוכל, ומשעה שנעשה אוכל לא טימא טומאה חמורה והוא כפנים חדשות (סברת רש"י בחולין קכח, ב). (49) וירדה עליו תורת אוכל, בעודו מחובר לאבר. (50) לפני שחתכו כשהיה כבר אוכל. למדנו מכאן, שלא דווקא אמרו "סופו לטמא טומאה חמורה אינו צריך הכשר" אלא גם אם תחילתו טומאה חמורה - הדין כך. [בגמרא שם (קכט, א) משמע, שצריך הכשר, אולם רבינו מעדיף את התוספתא המפורשת (הראב"ד מציין שרבינו מצא תוספתא כזו) על שקלא-וטרין שבגמרא. רבינו נמנע בדרך כלל מלהוציא הלכות מתוך שקלא-וטרין. ראה ראב"ד וקסף-משנה].

- 18 ו. פחות מפיזית⁵¹ מנבלת בהמה טמאה שחשב עליו, והשלים עליו כפיצה מאכלים אחרים - אין הפל צריך הכשר⁵²; הואיל ופחות מפיזית⁵³ שבכל הפיצה, אם השלימו לכוזית, מטמא טמאה חמורה. וכן פיזית⁵⁴ מנבלת בהמה טמאה שחשב עליו, והניחה בבצק עד שהשלים לכפיצה, הואיל ואינו מטמא במגע מפני הבצק⁵⁵ - הרי זה צריך מחשבה. ואין הבצק הזה צריך הכשר, הואיל וכל השעור הזה מטמא במשא⁵⁶ מפני כוונת נבלה שבתוכו, אף על פי שאינו מטמא במגע, הרי סופו⁵⁷ לטמא טמאה חמורה, לפיכך אין צריך הכשר.

(51) כריתות כא, א. (52) אפילו החלק של אוכלין אחרים. (53) של הנבילה (ראה השלמות לה"י). [גם בנבלת בהמה טהורה הדין כך, ונקט בהמה טמאה, משום "חישב עליו", שהרי נבלת בהמה טהורה אינה צריכה מחשבה. רבינו רמז על דין זה בסוף ה"ג, ושם ביארנו]. (54) שם עמוד ב. (55) החוצץ בין הנבילה ובין הנוגע. (56) משא מטמא אפילו בלא נגיעה (הל' טומאת מת פ"א ה"ז). (57) פירוש, הרי זה נכלל בדין סופו לטמא טומאה חמורה. ראה למעלה הערה נא.

- 29 ז. פחות מפיזית⁵⁸ מבשר המת שהשלים עליו כפיצה משאר אכלין - הפל⁵⁹ צריך מחשבה, שהרי בטל הפל⁶⁰ אצל כל אדם; ואין הפל צריך הכשר, מפני כוונת המת שבכלל.

(58) שם. (59) אפילו הבצק שעליו. (60) כך היא גירסת רבינו בגמרא שם ('קרי' ספר' להמבי"ט) ולא כמו שכתוב בספרים שלפנינו: "בטלה דעתו אצל כל אדם" [ולענין הראב"ד היתה הגירסא שלפנינו, ולפיכך כתב שמחשבה אינה מועילה, שהרי בטלה דעתו]. ומדבריו יוצא שההבדל בין בשר נבילה לבשר המת הוא, שבבשר נבילה אין הבצק צריך מחשבה, כי הוא ראוי למאכל אדם, מה שאין-כן בבשר המת, שאין אדם אוכל בצק שהיה ממולא בשר המת, ואף-על-פי-כן מועילה מחשבתו, מפני שכשהוא לעצמו לא נפסל מאכילת אדם, ואילמלא ידע ששימש כיסוי לבשר המת היה אוכלו (ראה השלמות).

- 33 ח. פיזית⁶¹ מן המת שחפזו בבצק - הפל מתטמא טמאה חמורה⁶².

הנשאת אחר מריטת כל הנוצות (על-פי פירוש רבינו במס' טהרות פ"א מ"ב, וכגירסת הגר"א שם). (32) עוקצין פ"ג מ"ג. (33) שם. (34) שחוטה. דין חלב בהמה טהורה שנתנבלה - נחבאר למעלה. (35) בכפרים שתושביהם מועטים, אין אוכלים נבלת עוף ולא חלב שאינו דבוק לבשר, כמו שנתבאר למעלה. (36) נימוק זה נמשך לנבלת בהמה ועוף, ולא לחלב, שהרי חלב - אפילו של נבילה - אינו מטמא טומאה חמורה לעולם. ולמה חלב שחוטה אינו צריך הכשר? מפני שהוכשר בשחיטה. (37) בנבלת בהמה מדובר בפחות מכזית, וצירפו לאוכל טמא אחר, והשלימו לכפיצה (אוכל אינו מטמא אחרים בפחות מכפיצה), שאם יש בו כזית הרי הוא מטמא טומאת נבילות שהיא חמורה מטומאת אוכלין, ולשם מה אנו דנים בטומאת אוכלין (ראה סוף הלכה זו)? ומשמיענו רבינו, שהפחות מכזית נבילה מצטרף לענין טומאת אוכלין בלי הכשר, מפני שכזית שלם מטמא טומאה חמורה (ראה לקמן ה"ו). (38) משנה, שם.

- 1 ד. ישראל ששחט³⁹ בהמה טמאה לנכרי, ושחט בה שנים⁴⁰ [או רב שנים] - הרי זו מתטמאה טמאת אכלין כל זמן שהיא מפרקסת⁴¹. ואין צריכה מחשבה, שהרי ישראל ששחט לאכילת העובד פוכים, ואין לו מחשבה גדולה מזו; ואינה צריכה הכשר, לפי שסופה לטמא טמאה חמורה. שחט בה אחד⁴² או שנתרה⁴³ - אינה מטמאה טמאת אכלין⁴⁴. וכן עובד פוכים ששחט בהמה טהורה לישראל, ושחט בה שנים או רב שנים - מתטמא טמאת אכלין⁴⁵ כל זמן שהיא מפרקסת, ואינה צריכה הכשר. שחט בה אחד או נתרה - אינה מטמאה טמאת אכלין, והרי היא כשאר הנבלות.

(39) חולין קיז, ב. (40) שני הסימנים: וושט וקנה. (41) מפני שישראל שחטה שחיטה המתירה בהמה טהורה באכילה, הרי היא כאוכל אף-על-פי שעודנה מפרקסת, ומטמאה טומאת אוכלין, ולאחר שתמות מטמאה טומאת נבילות. (42) סימן אחד, וושט או קנה. (43) דקרה. (44) שחיטה המתירה טהורה מפרקסת באכילה, עושה גם בהמה טמאה מפרקסת כאוכל, אבל שחיטה או נחירה, שדוגמתן בטהורה אינה מתירה באכילה - אינה מועילה בטמאה. (45) שם קכא, ב. מפני ששחיטה שכזו על-ידי ישראל מתירה את המפרקסת באכילה, מועילה שחיטת גוי להוריד עליה תורת אוכל (רש"י. ראה ראב"ד וקסף-משנה).

- 13 ה. החותך בשר מאיבר מן החי⁴⁶ של בהמה ואחר כך חשב עליו⁴⁷ - צריך הכשר⁴⁸. חשב עליו ואחר כך חתכו⁴⁹ - אינו צריך הכשר, מפני שמתטמא טמאה חמורה בנבלה⁵⁰, וכל המטמא טמאה חמורה אינו צריך הכשר.

(46) אבר שלם מן החי מטמא כנבילה, והבשר הפורש ממנו אינו טמא טומאת עצמו. (47) ונעשה אוכל. (48) ואף-על-פי שלפני שחתכו היתה עליו טומאה חמורה בתורת אבר, אין זה מועיל, מפני שהבשר הזה יצא מתורת אבר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ב אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) תורת כהנים פרשת שמני פרק ט הלכה א. (3) דרשו זאת מהתיבה "כל" המיותרת. (4) הקליפה הקשה. פסק כחכמים בעירובין פג, א. (5) מלאכול תרומה וקדשים. בפרק ח מהלכות אבות הטומאות הלכה ו נתבאר, שחכמים גזרו טומאה על האוכל אוכלין טמאים או שותה משקין טמאים, לתרומה ולקדשים. ובגמרא נקראה טומאה זו "פסול גווייה". (6) בהלכות אבות הטומאות שם כתב רבינו "כביצה ומחצה שוחקות" פירוש קימעה יותר.

ב. המִשְׁקִין מִתְטַמְּאִין כָּל שֶׁהֵן, וּמִתְטַמְּאִין כָּל שֶׁהֵן. אֶפְלוּ טַפַּת מִשְׁקִין טַמְּאִים כְּחֻדְלָ שְׁנִיעָה בְּאֶכְלִין אוּ בְּכִלִּים אוּ בְּמִשְׁקִין אַחֲרִים - נִטְמָאוּ. וְאִם עַל פִּי בֶן, אֵין הַשּׁוֹתֶה מִשְׁקִין טַמְּאִין נִפְסָל עַד שִׁישְׁתָּה רְבִיעִית⁸, כִּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

(7) אחרים. (8) כביצה וחצי שהן רביעית הלוג.

ג. כָּל הַמִּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לִפְסָל אֶת הַגּוֹיָה לְרְבִיעִית. וְכָל הָאֶכְלִין מִצְטָרְפִין לְכַבִּיצָה לְטַמְּא טַמְּאֵת אֶכְלִים, וְלִכְחֻצֵּי פֶרֶס לִפְסָל אֶת הַגּוֹיָה. אֶפְלוּ חֻטָּה עִם קֶמַח עִם בָּצָק עִם תְּאֵנָה וּבִשָּׁר וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלוּ - הִפֵּל מִצְטָרֵף.

ד. הַעוֹר⁹ הַמְּחֻבָּר בְּבִשָּׁר¹⁰, וְהַמְּרָק¹¹ וְהַתְּבִלִּין¹², וְהַאֲלִיל¹³ - אֵף עַל פִּי שֶׁמִּקְצָתוֹ חֹשֵׁב עָלָיו¹⁴ וּמִקְצָתוֹ לֹא חֹשֵׁב עָלָיו, מִקְצָתוֹ פִּלְטָתוֹ חִיָּה¹⁵ וּמִקְצָתוֹ פִּלְטָתוֹ סִכִּין¹⁶ - וְהַעֲצָמוֹת הַמְּחֻבָּרוֹת בְּבִשָּׁר, וְהַגִּידִים, וְהַמְּקוּמוֹת הַרְפִּים מִן הַקְּרָנִים וּמִן הַטְּלָפִים, וְהַכְּנָפִים וְהַנּוֹצָה, וְהַמְּקוּמוֹת הַרְפִּים מִן הַצְּפָרִינִים וּמִן הַחֲרֻטֹּם הַמְּבֻלְעִין בְּבִשָּׁר - כָּל אֶחָד מֵאֵלוּ מִתְטַמְּאִין וּמִתְטַמְּאִין, וּמִצְטָרְפִין לְכַבִּיצָה¹⁷ אוּ לְכַחֲצֵי פֶרֶס¹⁸.

9) בחולין קיז, שנינו: העור והרוטב והקופה והאלל והעצמות והגידין והקרניים והטלפיים מצטרפים לטמא טומאת אוכלין. ורבינו מביא כאן את הדינים שנאמרו במשנה כפי שנתבארו בגמרא. (10) עור כשהוא לעצמו אינו מטמא, מפני שאינו ראוי לאכילה, אבל אם הוא דבוק בפחות מכביצה בשר הוא משלימו לכביצה ומטמא, מפני שהוא שומר לבשר וכל השומרים מטמאים (עוקצין פרק א משנה א). (11) במשנה כתוב: "הרוטב". בגמרא שם (קכ, א) פירש אביי ציר סמין המתמצה מן הבשר, ורבא פירש "שומנא" (פירש רש"י השומן שעל המרק) וכנראה "מרק" הוא אחד משני אלה. (12) פירוש "קיפה" שבמשנה, כרב פפא שם. (13) חתיכות קטנות של בשר שנשארו דבוקות בעור אגב הפשטו. (14) לאכילה. שם קכא, א. (15) חיה אכלה את הבשר והשאירה את העור ושרידי בשר דבוקים בו. (16) כשהפשטו את הבהמה בסכין נפלטו מתחת פי הסכין. שם נאמרו שני הפירושים הללו היינו: א. מקצתו חיוב ומקצתו לא חיוב; ב. מקצתו פלטתו חיה ומקצתו סכין, וקיבל רבינו את שניהם להלכה. (17) לטמא אוכלין. (18) לפסול את הגווייה. כל הדברים שנימנו בהלכה זו אינם

(61) שם. (62) אפילו אדם וכלים שנגעו בבצק, מפני שטומאת מת בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת.

ט. הַחֹתֶךְ בְּשָׂר מֵאָדָם חַי לְהֶאֱכִילוֹ לְכָלִּב, אִם חֹשֵׁב עָלָיו⁶⁴ לְמֵאֵכֵל אָדָם - הֵרִי זֶה צָרִיךְ מִחֻשְׁבָּה, וְאִינוּ צָרִיךְ הַכֹּשֶׁר⁶⁵.

(63) מחשבה זו אינה מועילה לעשות את הבשר כאוכל לענין טומאה, מפני שאוכל שאינו ראוי לאדם אינו מקבל טומאה (ראה מס' כריתות שם). (64) לאחר שחתכו נמלך וחישוב עליו למאכל אדם. המילים "צריך מחשבה" מיותרות, שהרי מדובר בחישוב עליו, אלא שנקט לשון המשנה מס' עוקצין פ"ג, ב: החותך מן האדם וכו' צריך מחשבה והכשר. (65) ה'חזון איש' מגיה וגורס "צריך הכשר". וכן כתב רבינו בפירוש למעלה ה"ג, בדין בשר הפורש מן החי, ולענין הכשר אין סברא לחלק בין חותך לבין פורש מאליו.

י. גוֹזֵל⁶⁶ שֶׁנִּפְסָל לְגַת⁶⁷ וְמַת, אֵף עַל פִּי שֶׁהִגַּת בְּמִדְיָה⁶⁸ - הֵרִי נִמְאָס בְּגַת⁶⁹, וּלְפִיכֶךְ צָרִיךְ מִחֻשְׁבָּה⁷⁰. חֹשֵׁב עָלָיו כְּשֶׁהֶעֱלָהּ לְהֶאֱכִילוֹ לְנֹכְרִי - הֵרִי זֶה מִטְמָא, שֶׁהֵרִי חֹשֵׁב עָלָיו לְמֵאֵכֵל אָדָם. חֹשֵׁב עָלָיו לְהֶאֱכִילוֹ לְכָלִּב - אִינוּ מִתְטַמְּא טַמְּאֵת אֶכְלִים⁷¹. הֵיךְ זֶה שֶׁחֹשֵׁב עָלָיו לְהֶאֱכִילוֹ לְאָדָם חֹרֵשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - הֵרִי זֶה טְהוֹר⁷². הֶעֱלָהּ כְּדִי לְהֶאֱכִילוֹ לְאָדָם - הֵרִי זֶה טָמֵא; שֵׁשׁ לֶחֶן מַעֲשֵׂה⁷³, וְאֵין לֶחֶן מִחֻשְׁבָּה.

(66) עוף קטן. (67) טהרות פ"ח מ"ו. (68) בעיר שאוכלוסיה מרובים, ואוכלים נבלת עוף טהור. (69) נדה נ, ב. (70) אף-על-פי שנבלת עוף טהור אינה צריכה מחשבה בכרכים (ראה למעלה סוף ה"ג). (71) מפני שלא ייחדו למאכל אדם (ראה למעלה פ"א ה"א). (72) שמחשבתם אינה מועילה. (73) מעשיהם מועילים כמעשה אדם בריא ומבוגר. כל הדינים שבהלכה זו נשנו שם.

יום שישי י"ב אייר ה'תשפ"ב

פרק רביעי

1) יבאר כמה שיעור אוכלין ומשקין לטמא עצמם או אחרים. ודין אם כל האוכלין והמשקין מצטרפים לשיעור. דברים שהניחם בחמה ונתמעטו או הניחם בגשמים ונתפחו. ודין כל ששיעורם וטומאתם שוים או טומאתם ולא שיעורם או שיעורם ולא טומאתם.

א. בְּמָה² שְׁעוֹר אֶכְלִין לְטַמְּאָה? לְטַמְּאֵת עֶצְמָן - כָּל שֶׁהֵן. אֶפְלוּ שֶׁמֶשׁוּם אוּ חֻדְלָ מִתְטַמְּא. שְׁנֵאֲמַר: כָּל הָאֶכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל - כָּל שֶׁהוּא³. וְאֵין אֶכֶל טָמֵא מִטְמָא אֶכֶל אַחֵר אוּ מִשְׁקִין אוּ יָדִים עַד שִׁיהִיָּה בּוֹ כְּבִיצָה בְּלֹא קִלְפָתָה⁴. וְכֵן הָאוֹכֵל אֶכְלִין טַמְּאִים - אִינוּ נִפְסָל⁵ עַד שִׁיאֲכֹל כְּבִיצָה וּמִחֻשְׁבָּה⁶. וְזֶהוּ חֻצֵּי פֶרֶס.

קנה שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי י"ב אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18 יא. כל שטמאתו³⁹ ושעורו שוין - מצטרפין זה עם
19 זה. היו טמאתן שוין אבל לא שעורן, שעורן אבל
20 לא טמאתן - אין מצטרפין ואפלו לטמא פקל
21 שבשניהן⁴⁰. כיצד טמאתו ולא שעורו? כגון בשר
22 המת⁴¹ ורקב שלו⁴². שעורו ולא טמאתו? כגון בשר
23 המת ובשר הנבלה⁴³. ואין צריך לומר, שאם לא היו
24 שוים לא בשעור ולא בטמאה, כגון בשר נבלה⁴⁴
25 ובשר השרץ⁴⁵ - שאין מצטרפין.

(39) חומרת הטומאה. (40) ואין אנו אומרים הרי הטומאה החמורה כוללת גם טומאה קלה וראוי לה לחמורה להצטרף עם הקלה לכשעור, וכן לעניין הבדל בשיעורים יצטרף הדבר ששיעורו קטן עם זה ששיעורו יותר גדול, כשיש בשניהם יחד כדי השיעור הגדול. ולמה אין מצטרפים? מפני שהם שני מיני טומאה. (41) שטמא בכזית. (42) בשר המת שהרקב, ששיעורו במלוא חפניו (הלכות טומאת מת פרק ב הלכה י"א). ובכך שיעורם אינו שווה, אבל טומאתן שווה, שניהם מטמאים טומאה חמורה במשא ובאוהל. [ואף על פי שמת מטמא במגע ורקב לא, אין בכך שינוי בעצם חומרת הטומאה, אלא מפני שאי אפשר לו ליגע בכזית שלם או במלוא חפניו, שהרי הבשר התפורר לפירוורים זעירים]. (43) שניהם מטמאים בכזית, אבל מת מטמא טומאת שבעה ומטמא באוהל מה שאין כן נבילה. (44) מטמא במשא בלי נגיעה ושיעורו בכזית. (45) שיעורו כעדרה ואינו מטמא במשא.

26 יב. אכלין טמאים - שעורם שוה, שפל אבל טמא
27 אינו מטמא⁴⁶ אלא כביצה, וטמאתם שוה⁴⁷, שפל
28 אבל טמא אינו מטמא אלא במגע ואינו מטמא לא
29 אדם ולא פלים, לפיכך מצטרפין לטמא פקל
30 שבשניהן. כיצד? פחצי ביצה אבל ראשון⁴⁸ וכחצי
31 ביצה אבל שני שבללן זה בזה - הרי זה שני, ואם
32 נגע בתרומה - פסלה⁴⁹. פחצי ביצה אבל שני וכחצי
33 ביצה אבל שלישי שבללן - הרי זה שלישי⁵⁰. וכן
34 כל פיוצא בזה. אפלו חצי ביצה אבל ראשון וחצי
35 ביצה אבל רביעי של קדש שבללן זה בזה - הרי
36 הכל רביעי⁵¹.

(46) אוכלין אחרים. (47) כל האוכלין חומרת טומאתם שווה ואפילו האחד ראשון לטומאה והשני רביעי אין לראות בזה הבדל מהותי אלא מקרי, שזה נגע באב וזה נגע בשלישי. (48) אוכל הנוגע באב הטומאה נעשה ראשון ועושה את הנוגע בו שני לטומאה וכן הלאה. (49) היא עצמה פסולה, אבל אינה פוסלת תרומה אחרת בנגיעתה. (50) ופוסל את הקודש, אבל לא את התרומה, שאין רביעי לתרומה. (51) ואינו פוסל את הקודש, שאין חמישי בקודש אלא בפרה אדומה. משמיענו, שאין אנו תופסים את הממוצע לומר הראשון משפיע להעלות במקצת את כוחה של טומאת הרביעי.

37 יג. כביצה אבל ראשון וכביצה אבל שני שבללן זה
38 בזה - הפל ראשון⁵². חלקן⁵³ - כל אחד מהן שני⁵⁴.

מקבלים טומאת אוכלין בפני עצמם. אבל משלימים את השיעור כשיש עמהם אוכל אחר פחות מכשיעור.

1 ה. כביצה אכלין טמאים שהניחן בפתח ונתמעטו¹⁹
2 - אינן מטמאים. וכן פזית מן המת או מן הנבלה
3 וכעדשה מן השרץ²⁰ שהניחן בפתח ונתמעטו -
4 טהורין.

(19) נתייבשו מחמת חום השמש וצמקו ולא נשאר בהם כביצה. (20) נתבאר בפרק ד מהלכות אבות הטומאות הלכה ב ששמונה שרצים האמורים בתורה מטמאים כעדרה (ראה שם הלכה י"ג, פנים והערות, פרטי הלכה זו והלכה ו).

5 ו. פזית חלב ודם ונותרי²¹ ופגול²² שהניחן בפתח
6 ונתמעטו - אין חיבין עליהן פרת. הניחן בגשמים²³
7 ונתפחו²⁴ - חזרו לכמות שהיו. בין לטמאה
8 חמורה²⁵, בין לטמאה קלה²⁶, בין לאסור²⁷.

(21) בשר קדשים שנשאר אחר הזמן שקבעה התורה לאכילתו. (22) אם הכהן המקריב את הקרבן חישב בשעת עבודתו לאכול את הבשר אחר הזמן שקבעה תורה - הרי זה פיגול. והאוכל כזית מאחד הדברים שנימנו כאן עונשו כרת. (23) את אותם הכזיתים שנתמעטו. (24) ויש בהם כזית. (25) מת ונבילה. (26) טומאת אוכלין. (27) אכילה. ואם הניח בגשמים פחות מכזית מעיקרו ותפח עד לכזית אסור מדברי סופרים.

9 ז. עלי בצלים²⁸ ובגני בצלים²⁹ שהן חלולין: אם יש
10 בהם ריר - משתערין פמות שהן³⁰; ואם היו חלולין
11 וריקנים - ממעף את חללן³¹.

(28) עוקצין פרק ב משנה ח. עלים אלה דומים לקנים חלולים ובתוכם ריר סמך. (29) העלים היוצאים מבצלים שאינם מחוברים לקרקע. (30) מפני שגם הריר נאכל ולכן מצטרף לשיעור כביצה. (31) ואם אין כשיעור אחר שמיעכו אינו מטמא.

12 ח. פת ספגנין³² - משתערת פמות שהיא³³. ואם יש
13 בה חלל³⁴ - ממעף את חללה.

(32) נקבובי כספוג. (33) עם הנקבים הקטנים. (34) מקום ריק גדול.

14 ט. בשר העגל שנתפח³⁵ ובשר זקנה שנתמעטה³⁶ -
15 משתערין פמות שהן³⁷.

(35) בבישול. בשר עגל רך גדל כשמבשלים אותו הרבה (רבינו שם). (36) בשר כזה מצטמק ומתמעט בבישול. (37) כפי כמותם בשעת הנגיעה. כגירסת רב ורבי חייא ורבי יוחנן במנחות נד, א.

16 י. האגוז והתמרים והשקד המתקרקשים³⁸ -
17 משתערין פמות שהן.

(38) המתקשקשים. כשהם לחים אינם מקשקשים וכשהם מתייבשים ומצטמקים כן מקשקשים.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק י"ג אייר – ספר טהרה – הלכות טומאת אוכלין קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מִצְטָרֶף⁷; וְכָל שֶׁהוּא שׁוֹמֵר, אֵף עַל פִּי שְׁאִינוּ יָד - 25
מִטְמֵא וּמִתְטַמֵּא וּמִצְטָרֶף; וְכָל שְׁאִינוּ לֹא שׁוֹמֵר וְלֹא 26
יָד - אִינוּ מִתְטַמֵּא וְלֹא מִטְמֵא, וְאִין צְרִיךְ לִזְמֹר 27
שְׁאִינוּ מִצְטָרֶף⁸. פִּי צֵד מִתְטַמֵּא וּמִטְמֵא וְאִינוּ 28
מִצְטָרֶף? שְׁאֵם נִגְעָה טְמֵאָה בִּיד - נִטְמָא הָאֶכָל 29
הַתְּלוּי בּוֹ⁹; וְאֵם נִגְעָה טְמֵאָה בְּאֶכָל - נִטְמָא הַיָּד¹⁰; 30
וְאִין הַיָּד מִצְטָרֶפֶת עִם הָאֶכָל לְהַשְׁלִימוֹ לְכַבִּיצָה¹¹ אִו 31
לְכַחֲצֵי פָרְסָה¹². אֶכָל אִם הִיָּה שׁוֹמֵר - הִרִי זֶה מִצְטָרֶף 32
לְכַבִּיצָה וּלְכַחֲצֵי פָרְסָה. 33

(6 שם. 7) יתבאר לקמן בהלכה זו. (8) מכיוון שלמדנו ביד שמיטמא ומטמא, ואף-על-פי-כן אינו מצטרף, יש ללמוד בקל-וחומר שהדבר שאינו מיטמא ומטמא אינו מצטרף. [כותב רבינו לתוך למה לא נאמר במשנה שאינו מצטרף, ולפיכך הדגיש וכתב: "ואין צריך לומר"]. (9) היינו "מטמא". (10) היינו "מתטמא". (11) למדנו בפרק הקודם, שאוכל אינו מטמא אחרים אם אין בו כביצה. ומשמיענו רבינו כאן, שאם אין באוכל עצמו - בלי היד - כזית שלם, אין מצרפים את היד להשלים את השיעור. (12) לפסול את האדם האוכלו מלאכול בתרומה, ראה למעלה פ"ד ה"א. בחולין קיח, א למדו דיני יד ושומר מהמקרא.

ג. פֶּשֶׁם¹³ שִׁיד לְטְמֵאָה, כֶּף יֵשׁ יָד לְהַכְשֵׁר¹⁴. שְׁאֵם 34
הַכְשֵׁר הַיָּד - הַכְשֵׁר כָּל הָאֶכָל הַתְּלוּי בּוֹ¹⁵. וְיֵשׁ יָד 35
לְפָחוֹת מִכֹּזִית¹⁶. וְיֵשׁ שׁוֹמֵר לְפָחוֹת מִכְּפֹל¹⁷. וְשׁוֹמֵר 36
שֶׁחֲלָקוֹ¹⁸ - אִינוּ מִצְטָרֶף עִם הָאֶכָל¹⁹. 37

(13) חולין קיח, ב. (14) נתבאר כבר, שאוכל אינו מקבל טומאה כל זמן שלא הורטב באחד משבעת המשקין שנמנו למעלה (פ"א ה"ב). (15) כר' יוחנן שם. (16) הכוונה לטומאת עצמו, בהתאם לדעת רבינו (למעלה בפ"ד ה"א) שטומאת עצמם בכל שהן (ראה 'תוספות' שם ד"ה אין יד). (17) כר' יוחנן שם. מלשונו משמע שאין יד לפחות מכפול. פול = מין שעועית, ואין בו חצי זית (ראה רש"י שם ד"ה ור' יוחנן). (18) שם קיט, ב. (19) מכיוון שכל חלק בפני עצמו אין בו כדי שמירה.

ד. וּמִנְיָן²⁰ לְשׁוֹמְרֵי²¹ אֶכָלִין שֶׁהֵן מִתְטַמְּאִין עִם 38
הָאֶכָלִין כִּשְׁהֵן מִחֲבָרִין בִּהֵן? שְׁנֵאֵמַר: עַל כָּל זֶרַע 39
זֶרַע אֲשֶׁר יִזְרַע²² - בְּדֶרֶךְ שְׂבָנֵי אָדָם מוֹצִיאִין 40
לְזִרְעָה: חֲטִים בְּשַׁעֲוִירֵיהֶן²³ וּשְׁעוּרִים בְּקִלְפֵיהֶן 41
וְעֲדָשִׁים בְּקִלְפֵיהֶן. וְהוּא הַדִּין לְשֶׁאֵר הַשׁוֹמְרִין. 42

(20) שם קיז, ב. (21) ע"פ כת"י תימן ודפוס רומי. בדפוסים: לשמורי. (22) ובפסוק שלאחריו כתוב: "ונפל מנבלתם עלי, טמא הוא לכם". (23) אינני יודע לפרש תיבה זו. בגמרא שם כתוב חיטה בקליפתה, וגם רבינו בפירושו לעוקצין פ"א מ"א גורס כך. [יש להניח שהשין מיותרת, ויש לקרוא "בעוריהן" כי אין קליפה לחיטה בדומה לשעורים או עדשים, אלא עור דקיק שאי-אפשר להפרידו מגוש הקמח שבחיטה בלי טחינה וניפוּי. ומלשונו

1 נָפַל זֶה לְעֶצְמוֹ [וְזֶה לְעֶצְמוֹ] עַל כָּפָר שֶׁל תְּרוּמָה -
2 פְּסָלוּהוּ⁵⁵. נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן בְּאֶחָד - עֲשֹׂאוּהוּ שְׁנֵי⁵⁶.

(52) מפני שיש כאן שיעור שלם של ראשון. (53) לשני חלקים. (54) שהרי אין בראשון לבדו כשיעור. (55) נעשה שלישי ואינו פוסל אחרים. בכל מקום שאתה מוצא ההגדרה של פסול, הכוונה שאינו מטמא ואינו פוסל אחרים. (56) שהרי נגע בבת אחת בשיעור שלם של ראשון.

3 יָד. כְּבִיצָה אֶכָל שְׁנֵי וּכְבִיצָה אֶכָל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן
4 זֶה בִּזָּה - הִרִי הַכָּל שְׁנֵי. חֲלָקָן - כָּל אֶחָד מֵהֵן
5 שְׁלִישִׁי. נָפַל זֶה לְעֶצְמוֹ [וְזֶה לְעֶצְמוֹ] עַל כָּפָר שֶׁל
6 תְּרוּמָה - לֹא פְּסָלוּהוּ. נָפְלוּ שְׁנֵיהֶן בְּאֶחָד - פְּסָלוּהוּ,
7 מִפְּנֵי שֶׁעֲשֹׂאוּהוּ שְׁלִישִׁי.

8 טו. כְּבִיצָה אֶכָל רִאשׁוֹן וּכְבִיצָה אֶכָל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן
9 זֶה בִּזָּה - רִאשׁוֹן⁵⁷. חֲלָקָן - זֶה שְׁנֵי זֶה שְׁנֵי,
10 שֶׁהַשְׁלִישִׁי שֶׁנִּגַּע בְּרִאשׁוֹן נִעְשֶׂה שְׁנִי.

(57) כולו כראשון.

11 טז. כִּשְׁתִּי בִיצִים אֶכָל רִאשׁוֹן וְכִשְׁתִּי בִיצִים אֶכָל
12 שְׁנֵי שֶׁבְּלָלָן - הַכָּל רִאשׁוֹן. חֲלָקָן לְשָׁנִים - כָּל אֶחָד
13 מֵהֵן רִאשׁוֹן. חֲלָקָן לְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים אוֹ לְאַרְבָּעָה -
14 כָּל אֶחָד מֵהֵן שְׁנִי. וְכֵן כִּשְׁתִּי בִיצִים אֶכָל שְׁנֵי וְכִשְׁתִּי
15 בִיצִים אֶכָל שְׁלִישִׁי שֶׁבְּלָלָן - הַכָּל שְׁנִי. חֲלָקָן לְשָׁנִים
16 - כָּל אֶחָד מֵהֵן שְׁנִי; לְשִׁלְשָׁה וְלְאַרְבָּעָה - הִרִי כָּל
17 אֶחָד מֵהֵן שְׁלִישִׁי.

יום ש"ק י"ג אייר ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) יבאר מה הן ידות האוכלין ושומריהם ומה דינם. מי שהוא יד ואינו שומר, שומר ולא יד או לא זה ולא זה אם מתטמא ומטמא ומצטרף. הבוצר לגת אם יש לו ידות או הקוצר לסיכוך, וידות האוכלין שבססם בגורן. ודין שומר ע"ג שומר והקליפות והגרעניים שמטמאין ומצטרפים. ודין המתטמאים ומטמאים ומצטרפין או שאינם מצטרפים או שאין מתטמאים ולא מטמאים ולא מצטרפים.

18 א. יְדוֹת הָאֶכָלִים² - הֵן הַעֲצִים הַרְבִּין הַסְּמוּכִין
19 לְאֶכָל שֶׁהָאֶכָל³ נִתְּלָה בִּהֵן מִן הָאֵילָן, כִּמּוֹ עֲקָצִי
20 הַתְּאֵנִים וְהָאֲגָסִים וְקִצַּת הָאֶשְׁפּוּלִי, וְכֵן הַגְּרַעֲנִיָּם
21 וְכִיּוֹצֵא בִּהֵן מְדַבְּרִים שֶׁהָאֶכָל צְרִיךְ לָהֵן. וְשׁוֹמְרֵי
22 הָאֶכָלִין - הֵן הַקְּלִפָּה שֶׁעַל הָאֶכָל שֶׁהִיא שׁוֹמְרָתָהּ.
23 וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בִּזָּה⁵.

(2) עוקצין פ"א מ"א. (3) הפרי. (4) יבואר לקמן בהלכה כ. (5) בהלכה זו מבאר רבינו את המונחים, ובהלכות הבאות יבוארו דיניהם.

24 ב. כָּל שֶׁהוּא יָד⁶ וְאִינוּ שׁוֹמֵר - מִתְטַמֵּא וּמִטְמֵא וְלֹא

קס שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ג אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

של רש"י במנחות ע, ב ד"ה קליפת, משמע שהכוונה לקליפה שהחיטה טמונה בה לפני הדישה ונופלת אגב דישה].

ה. ומניין לידות²⁴ האכלין שהן מתטמאות ומטמאות
ב. פשהן מחפרין עם האכלין? שנאמר: טמא הוא לכם
לכל שבצרכיכם²⁵.

24 חולין קיח, א. 25 כל דבר הנצרך לכם בקשר עם אותו אוכל.

ו. הבוצר²⁶ לגת²⁷ - אין לו ידות, שהרי אין לו צרך
ביד, מפני שמוציא את המטקה²⁸.

26 סוכה יג, ב. 27 הקוטף ענבים כדי לדרוך אותם בגת לעשיית יין. 28 היד סופגת יין, ולפיכך אין האדם רוצה בו.

ז. הקוצר²⁹ לסכך³⁰ - אין לו ידות³¹, שהרי אינו צריך ליד.

29 שם. 30 לסכך בו סוכתו. 31 כרב מנשיא שם.

ח. כל ידות³² האכלין שבססין³³ בגרן - טהורין.

32 עוקצין פ"ג מ"ה. 33 "מכתתן ורצצן, מלשון בוססו מקדשך (ישעיה סג, יח)" (רבינו בפירושו שם). כר' יוחנן בסוכה יד, א.

ט. פסיגה³⁴ של אשכול שרקנה³⁵ - טהורה. ואם נשתר בה גרגר³⁶ אחד - הרי זו יד לאותו גרגר ומקבלת טמאה. וכן³⁷ שרביט תמרה³⁸ שרקנו - טהור. שיר בו תמרה אחת - טמא. וכן שרביט קטניות³⁹ שרקנו - טהור. שיר בו גרגר אחד - מקבל טמאה.

34 אשכול ענבים קטן היוצא משידרה האמצעית של האשכול, וענבים תלויים בו. 35 הוריד ממנה את הענבים (משנה שם). 36 ענב. 37 שם. 38 תמרים תלויות בדקל, באופן דומה לאשכולות ענבים, שידרה גדולה מרכזית מחוברת ישר לאילן, וממנה צומחים כעין ענפים קטנים שהתמרים מחוברות בהם ונקראים "שרביטים". 39 שם. המדובר בשרביטים שאינם ראויים לאכילה, אבל שרביטי אפונה וכדומה ראויים לאכילה כל זמן שלא נתייבשו, ומקבלים טומאה בתורת אוכל.

י. לעולם⁴⁰ אין שומר על גבי שומר⁴¹, אלא שומר אחד בלבד הסמוך לאכל הוא הנחשב עמו.

40 חולין קיט, ב. 41 כגון הקליפה הירוקה שעל גבי קליפת האגוז.

יא. שלש⁴² קלפות בכצל: פנימית⁴³ - בין שלמה בין קדורה⁴⁴ מצטרפת⁴⁵; אמצעית⁴⁶ - שלמה מצטרפת⁴⁷, קדורה אינה מצטרפת⁴⁸; החיצונה - בין כף ובין כף טהורה⁴⁹.

42 עוקצין פ"ב מ"ד. 43 בשר הלבן של הבצל. 44 חתוכה, נקובה. 45 מפני שהיא עצמה אוכל. מוכן שהיא מיטמאה מחמת עצמה, ואינה צריכה צירוף. ונקט לשון צירוף, משום הדינים הבאים. 46 קליפה שאינה נאכלת, וקליפה שניה (חיצונה) מקיפה אותה. 47 מדין שומר. 48 קליפה חתוכה אינה שומרת על הבצל, ונקלפת אגב משמוש בידים. 49 א. מפני שאין שומר על גבי שומר; ב. מפני שהיא נוחה ליפול כשנוגעים בה. פסק כר' יהודה, וחזר בו מדברי עצמו בפירושו שמסיים שם: "ואין הלכה כר' יהודה". ולמה פסק כר' יהודה נגד תנא-קמא? מפני שבחולין (קיט, ב) מסתמכת הגמרא על דבריו (כסף-משנה).

יב. כל הקלפין⁵⁰ מתטמאות ומטמאות ומצטרפות, מפני שהן שומר. קלפי פולין⁵¹ ותורמוסין⁵²: זרקן - אינן מתטמאות, כנסן לאכלין - מתטמאין. ואם נשאר בהן אכל - בין כף ובין כף מתטמאין. קלפי מלפפון⁵³, אף על פי שאין בהן מתוך המלפפון⁵⁴ - מתטמאות טמאת אכלין. השעורים⁵⁵, בזמן שהן יבשין - קלפתן מצטרפת⁵⁶ עמהן, ובזמן שהן לחין - אין מצטרפת. אבל החטה, בין לחה בין יבשה - קלפתה מצטרפת.

50 עוקצין שם. 51 תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. 52 מין קטנית (ראה פ"א ה"ט). יש בני אדם ששולקים ואוכלים קליפות אלו. 53 שם. 54 שקלף קליפה דקה מאוד, ולא נשאר עליה כלום מבשר המלפפון עצמו. 55 במנחות ע, ב: שעורה שאינה קלופה אינה מצטרפת. והקשו על ברייתא זו מהדרשה של תנא דבי ר' ישמעאל המובאה למעלה בהלכה ד, ותיצרו "הא (כאן) בלחות, הא ביבשות". פירוש, לחות אין מצטרפות, יבשות מצטרפות. ולא נתבאר טעמו של הבדל זה. ואולי טעמו מפני ששעורה רכה מתקלפת בנקל. [רש"י שם מפרש להיפך: יבשות אינן מצטרפות מפני שאינן ראויות לאכילה, אבל לחות ראויות לאכילה ומצטרפות]. 56 ראה למעלה ה"ד.

יג. כל הגרעינין⁵⁷ מתטמאות ומטמאות ולא מצטרפות⁵⁸, חוץ מגרעינות הרטב⁵⁹; אבל של תמרה יבשה - אינה מצטרפת.

57 עוקצין פ"ב מ"ב. 58 נידונים כיד ולא כשומר (ראה ה"ב). 59 תמרה רטובה, צעירה ולחה. ואם תוציא את גרעינה תתקלקל, ולפיכך דין הגרעין כשומר ומצטרף (רבינו בפירושו למשנה).

יד. החותל⁶⁰ שעל הגרעינה של רטב⁶¹ - אין מצטרף⁶², ושעל גרעינת היבשה - מצטרף⁶³; מפני שהוא דבוק באכל, נחשב כאכל⁶⁴.

60 קרום דק המבדיל בין בשר התמרה לבין גרעינה. "חותל" משמעותו ליפוף, מלשון המקרא (יחזקאל טז, ד): "והחתל לא חתלת". 61 של תמרה לחה. 62 משום שלא הוא שומר על הפרי אלא הגרעין, כמו שביארנו. 63 אף-על-פי שאינו שומר. 64 משמע, שהוא עצמו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ג אייר - ספר טהרה - הלכות טומאת אוכלין קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוכל. [בפירושו למשנה כתב: "הוא דבק בעצם התמרים והוא השומר, לא הגרעין"].
 טו. גרעינה⁶⁵ של רטב שפיצאת מקצתה⁶⁶ - כל שפנגד האכל מצטרף, והיוצא אינו מצטרף. וכן עצם שיש עליו בשר - כל שפנגד הבשר⁶⁷ מצטרף. הנה עליו הבשר מצד אחד⁶⁸ - אינו מצטרף ממנו אלא העצם שתחת הבשר עד חלל העצם⁶⁹. ואם לא היה לעצם חלל - רואין אותו פאלו הוא פעבי האזוב⁷⁰. ושאר העצם אין מצטרף, שהעצמות⁷¹ לבשר פשוט רן חשובין.

(65) שם. (66) בתוספתא שם ה"א שנינו: "רוטב שנאכל חציו וחציו קיים, כנגד האוכל מצטרף. ושלא כנגד האוכל - אינו מצטרף", וסובר רבינו שהתוספתא מביאה דוגמא, אבל גם אם כל התמרה קיימת ויצא חלק מהגרעין - הדין כך (ראה ראב"ד וספ"ה-משנה). (67) כגון, שחלק מהעצם מגולה לגמרי, וחלק מוקף בשר מכל צד. (68) הבשר אינו מקיף את העצם סביב סביב. (69) רוב עצמות חלולות הן (תוספתא שם ה"א). (70) כאילו נחתכה העצם שמתחת לבשר, ונשאר ממנה כעובי איזוב מודבקת לבשר, וחלק דק זה מצטרף והשאר אינו מצטרף. כי עצם דקה מספיקה כדי לשמור על הבשר (ע"פ פירוש רבינו למשנה). (71) נימוק למה העצם מצטרפת.

טז. קולית⁷² שהיה עליה בשר אפלו פפול - גורר את פלה לטמאה⁷³.
 (72) עצם הירך (חולין קיט, א). (73) כחכמים שם, לפי גירסת הגר"א. ראה למעלה ה"ג.

יז. גרעיני זיתים⁷⁴ ותמרה, אף על פי ששלקן לאכלין - אין מתטמאין⁷⁵.

(74) תוספתא עוקצין פ"ב ה"ג. (75) למעלה בהלכה יג אמרנו שגרעיני תמרה יבישה אינה מצטרפת, אבל מיטמא ומטמא משום יד. המדובר שם כשהגרעין בתוך התמרה, וכאן כשיצא לגמרי מן הפרי.

יח. גרעיני חרובין⁷⁶, אף על פי שפנסן לאכלין - אין מתטמאין; שלקן לאכלין - מתטמאין⁷⁷.

(76) שם. (77) משום שהם מתרככים בבישול, וראויים למאכל אדם.

יט. ואלו⁷⁸ מתטמאין ומטמאין ומצטרפין: שרשי השום והבצלים והקפלוטות⁷⁹ בזמן שהן לחין, והפטמה⁸⁰ שלהן בין לחה בין יבשה, והעמוד⁸¹ שהוא מכון כנגד האכל. ושרשי החזרין⁸² והנפוס⁸³. ושרש צנון גדול - מצטרף, והסיב שלו⁸⁴ - אינו מצטרף. ושרשי המנמא⁸⁵ והפגים⁸⁶. ושרשי ירקות שדה⁸⁷ וירקות גנה⁸⁸ שעקרן⁸⁹ לשתלים⁹⁰. והשורה⁹¹ של שבלת והלבוש שלה⁹². ועקצי תאנים וגרורות והפלקסים⁹³ והחרובין⁹⁴.

(78) שם. (79) משום שהם מתרככים בבישול, וראויים למאכל אדם.

כ. ואלו⁹⁵ מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין⁹⁶: שרשי השום והבצלים והקפלוטות בזמן שהן יבשים, והעמוד שאינו מכון כנגד האכל⁹⁷. ומלעין של שבלים. והן השערות השחורות שבראש השבלת שדומין כמו מסר⁹⁸. ועקצי האגסים והקרוסטימלין⁹⁹ והפרישין¹⁰⁰ והעזרדין¹⁰¹. ועקץ דלעת - טפח הסמוך לאכל. ועקץ קונדס¹⁰² - טפח. וכן יד הפרכיל - טפח מכאן וטפח מכאן. והפרכיל הוא השריג¹⁰³ שהאשכולות תלויין בו. ויד האשכול¹⁰⁴ - כל שהוא. וזנב האשכול¹⁰⁵ שרקנו¹⁰⁶ ויד המכבד של תמרה - ארבעה טפחים. והמכבד הוא העץ האדם שהשרביטין תלויין בו, והתמרין דבוקות בשרביטין. וקנה השבלת¹⁰⁷ - שלשה טפחים. ויד פל הנקצרין - שלשה טפחים; ושאר דרכן להקצר¹⁰⁸ - ידיהם ושרשיהן פל שהן¹⁰⁹. פל אלו מתטמאין ומטמאין ולא מצטרפין, מפני שהן ידות אכלין.

(95) שם מ"ג. (96) דינם כיד, ולא כשומר. (97) רבינו מגדיר במונח "אוכל" רק את הגוש הפנימי שבמרכז הבצל בלבד, להוציא את כל חלקי הבצל הסובבים את הגוש הפנימי, ואף-על-פי שגם הם נאכלים. (98) משור. (99) מין תפוחים זעירים (שם מ"ו). (100) חבושים. (101) "זעוררים" בשפה המדוברת בישראל. (102) מין ירק מר כשהוא חי, ומירוחו מתנדפת על-ידי שרייה במים חמים (ערוך). (103) ענפי הגפן הדקים נקראים שריגים, ומפני שכמה אשכולות תלויים בכל שריג צריך הוא ליד באורך טפח מכאן וטפח מכאן. (104) העוקץ המחובר לשריג. (105) סוף האשכול. (106) הוריד ממנו את הענבים, ונשארו הענבים שבאשכול בקצהו שהיה מחובר לשריג, מפני שעץ הזנב הוא דק, והענבים שבחלק הנשאר מרובים וגדולים - צריך שיעור גדול כדי להחזיק את

(115) השערות הגדלות סביב הפיטמא.

- 8 כב. ה'רמון¹¹⁶ וה'אבטיח¹¹⁷ ש'נמוק¹¹⁷ מקצתו - אין
9 הנשאר חבור לאותו ש'נמוק¹¹⁸. ואין הנשאר מן
10 הקלפה¹¹⁹ מצטרף, שהרי אין ש'מיתו מועלת
11 כלום¹²⁰. וכן אם היה שלם מכאן ומכאן ונמוק
12 באמצע¹²¹ - אין הצדדין חבור זה לזה, ואין קלפתו
13 מצטרפת. עלי ירקות: ירקין¹²² - מצטרפין,
14 ולבנים¹²³ - אינם מצטרפין, שהרי אין כלום.

(116) שם פ"ב מ"ג. (117) נמס, הרקיב. (118) ואין
הנימוק יד ולא שומר. (119) שלא נרקבה. (120) שהרי
הרקיב אותו חלק הפרי שהיא שמרה עליו. (121) פירוש,
נימוק חלק מבשר הרימון באופן שחלק הרימון שלא נימוק
נחלק לשני חלקים, והרקב מפריד ביניהם. (122) ראויים
לאכילה או שומרים על הירק. (123) נכמשו.

האשכול. (107) שיבולת הוא החלק העליון של התבואה,
שבו טמונים הגרגירים. וכל שלמטה מהשיבולת - נקרא
קנה. (108) אלא עוקרים אותו. (109) בין גדול ובין קטן.

- 1 כא. ואילו¹¹⁰ לא מתטמאין ולא מטמאין ולא
2 מצטרפין: שאר כל העקצים. ושרשי קלחי הכרוב.
3 והלפי תרדים¹¹¹ והלפי הלפת. והן העקרין שנשארו
4 בקרקע קשלקטו הכרוב והלפת וחזרו והחליפו¹¹².
5 וכל השרשין שדרפן להגוז שנעקרו עם האכל¹¹³.
6 הפטמה¹¹⁴ של רמון - מצטרפת, והגין¹¹⁵ שלו - אינו
7 מצטרף.

(110) שם מ"ד. (111) בערבית "סלק" (רבינו בפירושו
למשנה). (112) הצמיחו שנית תדר ולפת. (113) ואין
האוכל צריך להם כלל. (114) בראש הרימון נמצא כעין
כפתור, ואם יינטל ייגרם נזק לפרי, ולפיכך דינו כשומר.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ז'י"ג אייר ה'תשפ"ב

יום ראשון ז' אייר ה'תשפ"ב

15 מצות עשה קעד.

16 מצות לא תעשה שיב. שיג. שיד.

- 39 המצוה השי"ג — האזהרה שהזהרנו מלהוסיף
40 בתורה לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו יתעלה:
41 "לא-תספ עליו" (שם יג, א). ובפרוש אמרו בכמה
42 מקומות (ראש השנה כח: ועוד): "עובר על בל-תוסיף",
43 "עברת על בל-תוסיף".

- 44 המצוה השי"ד — האזהרה שהזהרנו מלגרוע
45 מן-התורה, לא שבכתב ולא שבעל-פה, והוא אמרו:
46 "ולא תגרע ממנו" (שם). ובכמה מקומות אומרים:
47 "נמצא עובר על בל-תגרע", "והרי עברת על בל-תגרע".

יום שני ח' אייר ה'תשפ"ב

48 מצות לא תעשה שיח. שיט.

49 מצות עשה רי. ריא.

- 50 המצוה השי"ח — האזהרה שהזהרנו כל-אדם ממנו
51 מלקלל אב ואם, והנה הענש מפרש בתורה, והוא אמרו:
52 "ומקלל אביו ואמו מות יומת" (שמות כא, יז) והוא מקלל
53 הנסקלין ואפלו קלל אחד מהם בשם לאחר מותו במזיד
54 — נסקל. אבל האזהרה לא נתבארה בפתוב בפרוש, שלא
55 אמר: לא תקלל אביו; אלא כבר קדם שבאה האזהרה
56 מלקלל כל-אדם מישראל — וזה כולל את-האב וזולתו.
57 ובמקלל (פרשת משפטים שמות כא, יז) אמרו: "מקלל
58 אביו ואמו מות יומת", ענש שמענו, אזהרה מנין? תלמוד
59 לומר "אלהים לא תקלל", אם דין הוא אביו — הרי הוא
60 בקלל אלהים; ואם נשיא הוא — הרי הוא בקלל נשיא;
61 ואם בור (אדם פשוט) הוא (הרי הוא בכלל). "לא תקלל

- 17 המצוה הקע"ד — הצווי שנצטוינו לשמע לבית דין
18 הגדול ולנהוג על פיהם בכל אשר יצונו בעניני אסור
19 ומתר. ואין חלוק בזה בין דבר שקבלוהו בקבלה (איש
20 מפי איש עד משה רבינו), ובין דבר שלמדוהו באחת
21 המדות שהתורה נדרשת בהן, או דבר שהספימו עליו
22 כדי לגדור פרצה (גורות חכמינו שהם סיג לתורה), או
23 בהתאם לאיזה מצב שהוא (לפי צרכיו הרוחניים של הדור),
24 ממה שנגרעה להם נכון ושיש בו חזק לתורה — כל-זה
25 חייבים אנו לקיימו ולעשותו ולנהוג על פי דבריהם, כל
26 נעבור עליהם, והוא אמרו יתעלה: "על-פי התורה אשר
27 יורוך וגו'" (דברים יז, יא). ולשון ספרי (פרשת שופטים):
28 "ועל המשפט אשר-יאמרו לך תעשה — זו מצות
29 עשה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סנהדרין (פז).

- 30 המצוה השי"ב — האזהרה שהזהרנו מלחלוק על
31 בעלי הקבלה עליהם השלום (חכמים שמהם אנו מקבלים
32 תורה שבעל פה) ומלסור מפל-מה-ש'יצונו במעשי התורה
33 והוא אמרו: "לא תסור מן-הדבר אשר-יגידו לך" (שם)
34 ולשון ספרי (פרשת שופטים שם): "לא תסור וגו'" — זו
35 מצות לא-תעשה". והעובר על לאו זה — והוא יקן
36 (חכם) ממרא (פי הסנהדרין ומורה כדעת) — חייב חנק,
37 בתנאים המקבלים המבארים בסוף סנהדרין (פו), ושם
38 נתבארו דיני מצוה זו.

1 וְסוֹבָא (שקוע ולהוט) בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתָּה בִּימֵי הַנְּעוּרוֹת
2 בְּתַנָּאִים הָאֲמוּרִים בְּכֵן סוֹרֵר (סר מדרכו) וּמוֹרָה (ממרה פי
3 אביו), וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹאכְלוּ עַל הַיָּדָם" (ויקרא
4 יט, כו) וּבִבְאִיר עֲנִין זֶה שֶׁבֶן סוֹרֵר וּמוֹרָה מְכַלֵּל מִחִיבֵי
5 מִיתַת בֵּית דִּין וּמִפְּנֵי בְּתוּרָה (דברים כא, כא) שֶׁהוּא
6 בִּסְקִילָה. וּבְכֵן בְּאֲרָנִי בְּהַקְדַּמַּת מֶמְאָר (ספר) זֶה (סוף
7 הַכֵּל ה"ד) שֶׁכָּל מֶה-שֶׁחֵיב בּוֹ הַכְּתוּב כָּרַת אוֹ מִיתַת בֵּית
8 דִּין הָרִי הוּא מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, חוּץ מִן-הַפֶּסַח וְהַמִּילָה,
9 כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנִי (בהקדמה שלאחר הַכֵּל ה"ד). וְכִינֵן שֶׁדִּין אֵת
10 זֶה הוֹלֵל וְהַסּוֹבָא בְּתַנָּאִים הָאֲמוּרִים בִּסְקִילָה יִדְעֵנוּ שֶׁזֶה
11 מַעֲשֶׂה שְׂמֻזָּהִים עָלָיו בְּהַחֲלֵט, וְהָרִי נִתְבָּאֵר הַעֲנֵשׁ,
12 וְנִשְׁאָר לָנוּ לַחֲקוֹר עַל הָאֲזִיזָה לְפִי הַכֵּל שֶׁלָּנוּ: לֹא עֲנֵשׁ
13 הַכְּתוּב אֶלֶּא-אִם-כֵּן הִזְהִיר. וְלִשׁוֹן גְּמָרָא סְנֵהֲדִין (סג):
14 "אֲזִיזָה לְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרָה מִנֵּין? תִּלְמוּד לומֵר: לֹא תֹאכְלוּ
15 עַל-הַיָּדָם", כְּלומֵר: לֹא תֹאכַל אֲכִילָה הַגּוֹרֶמֶת לְשִׁפּוֹף דָּם,
16 וְהִיא אֲכִילַת זֶה הוֹלֵל וְסוֹבָא שֶׁחֵיב בּוֹ מִיתָה. וְאִם אֲכַל
17 אוֹתָהּ הָאֲכִילָה הִרְעָה בְּאוֹתָם הַדְּרָכִים הַכִּלְתִּי טוֹבִים —
18 הִרְיָהּ עוֹבֵר עַל לֹא, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁזֶה לֹא שֶׁבְּכִלְלוֹת,
19 כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנִי בִּכְלָל הַתְּשִׁיעִי, אֵין בְּכֵן כְּלוּם. שֶׁכֵּינֵן
20 שֶׁהַעֲנֵשׁ מִפְּנֵי, לֹא נִחַשׁ (נִפְקַק) לְאֲזִיזָה אִם הִיא
21 מִן-הַדִּין אוֹ מִן לֹא שֶׁבְּכִלְלוֹת. וּבְכֵן בְּאֲרָנִי אֶת-זֶה כְּמָה
22 פְּעָמִים וְקִדְמוֹ מִמֶּנּוּ דְּגִמְאֻת. וּבְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוֹה זֶה
23 בְּפֶקֶד ח' מִסְנֵהֲדִין.

24 הַמִּצְוָה ה"ז — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּרֵינוּ שִׁיתַּטְמָאוּ הַכְּהִנִּים
25 לְקָרוֹבִים הַנּוֹכְרִים בְּתוּרָה (שם כא, ב"ג). שֶׁכֵּן מֵאַחֵר
26 שֶׁמִּנְעֵם הַכְּתוּב מִלְּהַתְּטַמֵּא לְמַת בְּלֶכֶד (ולא לשאר
27 הַטּוֹמְאוֹת), כְּדִי לְכַבֵּד, וְהַתִּיר לָהֶם לְהַתְּטַמֵּא לְקָרוֹבִים,
28 הִנֵּה אֶפְשָׁר לַחֲשֹׁב שֶׁזֶה תְּלוּי בְּרָצוֹנִים וְשׂוֹר רְשׁוֹת בְּלֶכֶד:
29 רוֹצֵה — יִתְטַמֵּא; אֵינוֹ רוֹצֵה — אֵל יִתְטַמֵּא, לְפִיכָף גִּזֵּר
30 עֲלֵיהֶם גִּזְרָה וְחִיבִים בְּחִיּוֹב, וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא
31 יִטְמָא" (שם) כְּלומֵר לְאַחֲזוֹתוֹ. וְלִשׁוֹן סְפָרָא (פרשת אמור
32 שם): "לֹא יִטְמָא — מִצְוֹה. לֹא רָצָה לְהַתְּטַמֵּא, מִטְמָאִין
33 אוֹתוֹ עַל כִּרְחוֹ. וּמַעֲשֶׂה בְּיוֹסֵף הַכֹּהֵן שֶׁמִּתָּה אֲשֶׁתוֹ בְּעֶרְב
34 הַפֶּסַח וְלֹא רָצָה לְהַתְּטַמֵּא לָהּ, וְדַחְפוּהוּ חֲכָמִים וְטְמְאוּהוּ
35 עַל כִּרְחוֹ. וְזֶה עֲצָמָה הִיא מִצְוֹת אֲכָל, כְּלומֵר: שֶׁכָּל-אֶדָם
36 מִיִּשְׂרָאֵל חֵיב לְהִתְאַבֵּל עַל קְרוֹבִיו, רְצוֹנִי לומֵר שֶׁשֶּׁה
37 מִתִּי מִצְוֹה (אב, אב, בן, בת, אח, ואחות). וּמִחֲמַת חֲמֵר חִיּוֹב
38 זֶה פֶּרֶשׁ בִּכְהֵן, שֶׁהוּא מְזַהֵר עַל הַטְּמָאָה, שִׁיתַּטְמָא
39 עַל-כָּל-פָּנִים כְּשֶׁאֵר יִשְׂרָאֵל, כְּדִי שֶׁלֹּא יִקְלוּ בְּדִינֵי
40 הָאֲבִלּוֹת. וּבְכֵן נִתְבָּאֵר (זבחים ק.) שֶׁאֲבִלּוֹת יוֹם רִאשׁוֹן
41 דְּאוֹרֵי־תָא. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּמוֹעֵד קָטָן (יד:): "אֲבִל אֵינוֹ
42 נוֹהֵג אֲבִלּוֹת בְּרָגֵל, אִי אֲבִלּוֹת דְּמַעֲקָרָא (מלפני-כן, עַל מִי
43 שְׁמַת קוֹדֵם הָרַגֵּל) הָיָא — אֲתִי (בא) עֲשֶׂה (ש) וְשִׁמְחַת
44 בַּחֲגִ" דְּרָבִים (הַמוּטֵל עַל כָּלל יִשְׂרָאֵל) וְדַחֲי עֲשֶׂה דְּיִחִיד
45 (הַאֲבִלּוֹת — הַמוּטֵל עַל הָאֲבִל בַּלְבֵּד). הִנֵּה נִתְבָּאֵר (מכך
46 שֶׁנִּקְרָא "עֲשֶׂה", שֶׁחֵיב הָאֲבִלּוֹת דְּאוֹרֵי־תָא וְשֶׁהִיא מִצְוֹת

1 חֲרַשׁ". הָרִי אֲתָה דִּין בְּנִין אָב (אחת מהמדות שהתורה
2 נדרשת בהן — שֶׁפֶּרֶט הַמוּבָא בַּפְּסוּק מְסוּיִים הוּא כ"אב" וְיִסוּד
3 לְהַעֲתִיקוֹ לְמַקְוֹמוֹת נוֹסְפִים שְׁבָאוֹתוֹ עֲנִין) מִשְׁלֵשְׁתָּן וְגו' עַד
4 הַצֵּד הַשְּׁנִי שֶׁבָּהֶם שֶׁהֵם 'בְּעֶמְדָּה' וְאֲתָה מְזַהֵר עַל קִלְקֻלָּם,
5 אֶף אֲבִיד שֶׁבְּעֶמְדָּה אֲתָה מְזַהֵר עַל קִלְקֻלָּתוֹ". וּבִסְפָּרָא (פרשת
6 קדושים): "כִּי-אִישׁ אִישׁ אֶשֶׁר יִקְלַל אֶת-אָבִיו וְאֶת-אִמּוֹ"
7 וְגו' (ויקרא כ, ט) עֲנֵשׁ שֶׁמַּעֲנֵנוּ, אֲזִיזָה לֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ! תִּלְמוּד
8 לומֵר: "אֲלֵהִים לֹא תִקְלַל", שֶׁהוּא לְלִשׁוֹן הַמְּכֻלָּתָא. וּבְכֵן
9 נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוֹה זֶה בְּפֶקֶד ז' מִסְנֵהֲדִין (נג).

10 הַמִּצְוָה הַשִּׁי"ט — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהַכּוֹת אָב
11 וְאִם. וְגַם כֵּן לֹא נִתְבָּאֵר בְּכְתוּב אֲזִיזָה מִיִּחְדָּת לְמַעֲשֶׂה
12 זֶה; אֲכָל הַזִּכִּיר אֶת-הָעֲנֵשׁ וְאָמַר: "וּמִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹת
13 יוֹמָת" (שְׁמוֹת כא, טז), וְלִמְדֵנוּ הָאֲזִיזָה לְמִכָּה אָבִיו עַל
14 הַדֶּרֶךְ שֶׁלִּמְדֵנוּ לְמַקְלֵל אָבִיו, וְהוּא שֶׁכְּבֵר בְּאֲרָנִי בְּמִצְוֹה
15 הַמְּשַׁלֵּמָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שְׁאֵנוּ מְזַהֵרִים: עַל כָּל-אֶדָם
16 מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, וְאָבִיו בְּכָלל. וְלִשׁוֹן הַמְּכֻלָּתָא
17 (פרשת משפטים שם): "מִכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ" וְגו' עֲנֵשׁ שֶׁמַּעֲנֵנוּ,
18 אֲזִיזָה לֹא שֶׁמַּעֲנֵנוּ! תִּלְמוּד לומֵר: אֲרַבְעִים יָכֵנוּ לֹא יִסִּיף
19 (דברים כה, ג). וְהָרִי דְּבָרִים קָל וְחִמֵּר: אִם מִי שֶׁמַּעֲנֵה
20 לְהַכּוֹתוֹ הָרִי הוּא מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ, מִי שֶׁמַּעֲנֵה שֶׁלֹּא
21 לְהַכּוֹתוֹ — דִּין הוּא שֶׁהִיא מְזַהֵר שֶׁלֹּא לְהַכּוֹתוֹ". וְהַעֲבֹר
22 עַל לֹא זֶה, כְּלומֵר: הַמִּכָּה אָבִיו וְאִמּוֹ בְּמִזִּיד יוֹצֵא מִהֶם
23 דָּם — חֵיב חֲנֻק. וּבְכֵן נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוֹה זֶה בְּסוֹף
24 סְנֵהֲדִין (פה).

25 הַמִּצְוָה הַמְּשַׁלֵּמָה מֵאֲתִים וְעֶשֶׂר — הַצּוּרִי
26 שֶׁנִּצְטוּרֵינוּ לְכַבֵּד אָב וְאִם וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "כִּבֵּד
27 אֶת-אָבִיךָ וְאֶת-אִמְךָ" (שְׁמוֹת כ, יב; דברים ד, טז) וּבְכֵן
28 נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוֹה זֶה בְּכָמָה מְקוֹמוֹת בְּתִלְמוּד, רַבִּם
29 בְּקִדּוּשֵׁין (לא:). וְלִשׁוֹן סְפָרָא (ריש פרשת קדושים): "אֲזִיזָה
30 כְּבוֹד? מֵאֲכִיל וּמִשְׁקָה, מִלְּבִישׁ וּמִכֶּסֶה, מִכְּנִיס וּמוֹצִיא".

31 הַמִּצְוָה הַרִי"א — הַצּוּרִי שֶׁנִּצְטוּרֵינוּ לִירֹא מֵאָב וְאִם.
32 וְשִׁנְחִשְׁבֵם כְּמַעֲלַת מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ שִׁיעֲנִישׁ, כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ,
33 וְנִתְנַהֵג עִמָּהֶם כְּמוֹ שֶׁנִּתְנַהֵּג עִם מִי שִׁירָאִים מִמֶּנּוּ,
34 וְחוֹשְׁשִׁים כֵּן יַעֲשֶׂה לָהֶם דְּבַר בְּלִתִּי רְצוֹנִי, וְהוּא אָמְרוּ
35 יִתְעַלֶּה: "אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ" (ויקרא יט, ג) וְלִשׁוֹן
36 סְפָרָא (פרשת קדושים שם): "אֲזִיזָה מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב
37 בְּמִקְוָמוֹ (הַמִּיּוּחָד לוֹ) וְלֹא מְדַבֵּר בְּמִקְוָמוֹ וְלֹא יִסְתּוֹר
38 אֶת-דְּבָרָיו". וּבְכֵן נִתְבָּאֵר גַּם דִּינֵי מִצְוֹה זֶה בְּקִדּוּשֵׁין
39 (לה:).

יום שלישי ט' אייר ה'תשפ"ב

40 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה קֶצֶה.

41 מִצְוֹת עֲשֶׂה לֹז.

42 הַמִּצְוָה הַקֶּצֶה — הָאֲזִיזָה שֶׁהִזְהִירוּ מִלְּהִיּוֹת זוּלָּל

יבוא "אינו ענין" לא יטמא, כמו שבארנו מקבלי הפרוש
(חז"ל) ואמרו: חייב בלא יבוא וחיוב בלא יטמא.

יום חמישי י"א אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קסז.

המצוה הקס"ז — האזהרה שהזהר פהן גדול
מלהמציא עם מת פחת תקרה אחת ואפילו מתי מצוה,
כלומר: קרוביו, והוא אמרו: "ועל כל נפש מת לא
יבא" (ויקרא כא, יא) ואם נטמא, ואפילו לאביו ולאמו —
לוקה.

יום שישי י"ב אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קסו.

המצוה הקס"ו — האזהרה שהזהר פהן הדיוט
מלהטמא לשאר מתים חוץ מן הקרובים המפורשים
בכתוב, והוא אמרו יתעלה: "לנפש לא יטמא בעמיו"
(ויקרא כא, א). והעובר על לאו זה ונטמא לזולת חמשה
[ששה] מתי מצוה — חייב מלקות. ולא זו אינו חל על
הנשים; בא בקבלה (ספרא ריש פרשת אמור): "בני אהרן
— ולא בנות אהרן".

יום ש"ק י"ג אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קסו.

המצוה הקס"ו — האזהרה שהזהר פהן הדיוט
מלהטמא לשאר מתים חוץ מן הקרובים המפורשים
בכתוב, והוא אמרו יתעלה: "לנפש לא יטמא בעמיו"
(ויקרא כא, א). והעובר על לאו זה ונטמא לזולת חמשה
[ששה] מתי מצוה — חייב מלקות. ולא זו אינו חל על
הנשים; בא בקבלה (ספרא ריש פרשת אמור): "בני אהרן
— ולא בנות אהרן".

עשה, אף דוקא ביום ראשון בלבד: אבל שאר השבוע
— מדרבנן, ושאפילו הכהן ינהג אבלות ביום ראשון
ויתטמא לקרוביו; והבן זה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
(אבלות וטומאה) במסכת משקין (מועד קטן יט ואילך)
ובכמה מקומות בכרכות (יח). וכתבות (ה) וביבמות (כב):
ועוד) ועבודה זרה (יג). ובספרא בפרשת "אמר אל
הכהנים". וחיוב זה שאנו מתייבשים את הכהן להטמא
לקרובים אינו חובה לנשים — לפי שמי שהזהר שלא
יטמא לזולת הקרובים, הוא שנוצטוו להטמא לקרובים;
אבל הכהן פונו שלא הזהר על טמאת מת, כמו
שאבאר במקומו (לא תעשה קסו), כך אין עליה צווי ולא
חיוב להטמא. אמנם חייבת היא באבלות, אבל הטמאה
תלויה ברצונה. והבן זה.

יום רביעי י' אייר ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה קסח.

המצוה הקס"ח — האזהרה שהזהר פהן גדול
מלהטמא למת מן המתים באיזה אופן שתהיה הטמאה,
בין בנגיעה בין במשא (הרים חפץ שהמת מונח עליו בלי
לגעת במת), והוא אמרו: "לאביו ולאמו לא יטמא"
(ויקרא כא, יא). ואולי תחשוב שזה והקודם (לא תעשה
קסז) ענין אחד הוא, ושזה שאמר "לאביו ולאמו לא
יטמא" באור הוא — אין הדבר כן, אלא הם שני לאוין:
לא יבוא ולא יטמא. ולשון ספרא (פרשת אמור שם):
"חייב בלא יבוא וחיוב בלא יטמא" וכן חייב בכהן הדיוט
בדין גזרה שוה, אמרו: "כשם שכהן גדול שנוצטוו עליו
נפש מת חייב בשני לאוין: לא יבוא ולא יטמא, כך גם
כהן הדיוט, כיון שנוצטוו עליו להטמא בנפש מת חייב
בלא יבוא". אבל לא מנינו אותו (כשתי מצוות גם בכהן
הדיוט) מהטעם שבארנו בקלל השני (והוא: כיון שאינו בא
במפורש), אלא מנינו שני לאוין אלו (בכהן גדול) מפנין
שהם שני פסוקים: לא יבוא ולא יטמא; וענין "לא

המשך ביאור למס' יבמות ליום שבת קודש עמ' א

הנשואה לישראל לאכול בתרומה מכך שהוצרכה התורה להחזיר
אותה לאחר שהתגרשה, וממילא הפסוק 'ובת כהן' מיותר, הנה
אמנם — היינו יכולים לומר שלא תחייב במלקות אם תאכל, כיון
שלא כתבה התורה איסור זה בלשון לאו, אלא הוא נלמד מכך
שאמרה תורה שלאחר שנתגרשה יכולה לאכול בתרומה, ולא
היא מקבלת עשה — איסור לאו שאינו כתוב בפירוש אלא נלמד
מכך מצות עשה שאמרה התורה, נחשב כמצות עשה, שהעובר
עליה אינו לוקה, כתב רחמנא — לכן הוצרכה התורה לכתוב ה'א'
— את הפסוק 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר', לאסרה בלאו, וממילא
היא לוקה על אכילת תרומה. מתרצת הגמרא: אין צריך את
הפסוק 'ובת כהן' לאסור בת כהן הנשואה לישראל בלאו, כי
איסור [לאו], מהפסוק (שם בב' א') 'כל זר לא יאכל קדש' נפקא — הוא
נלמד, שפסוק זה עוסק באכילת תרומה, ומכיון שנישאת לישראל
נעשית זרה כמותו ואסורה בתרומה כזר.

תאכל, שפיון שנוצטוו לפסול לה, פסלה מלאכול בתרומה.
תמנה הגמרא: ה'א' — פסוק זה, של 'ובת כהן כי תהיה לאיש זר'
אינו מיותר לדרשה זו, אלא מביע' ליה — נצרך הפסוק ללמד את
עצם הדין המובא בפסוק, דקאמר רחמנא, בת כהן דמינכא —
שנישאת לזר, לא תיכול — אינה אוכלת בתרומה. מתרצת הגמרא:
ה'א' — דין זה, שבת כהן שנישאת לזר אינה אוכלת בתרומה,
מהפסוק 'ושבה אל בית אביה בנעוריה מלחם אביה תאכל' (שם בב' א')
נפקא — יש ללמוד, מדקאמר רחמנא שרק כאשר מתקיים 'ושבה
אל בית אביה בנעוריה' או הדין הוא ש'מלחם אביה תאכל', מקלל
דמצינא — משמע שקודם ששבה לבית אביה, כשהיא עדיין
נשואה לישראל, לא אכלה בתרומה. נמצא שהפסוק 'ובת כהן כי
תהיה לאיש זר' מיותר לדרוש שאם נבעלה למי שזר לה בנישואין,
נפסלת מלאכול בתרומה.
מקשה הגמרא: ה'א' מה'היא — אם היינו לומדים איסור בת כהן

שנפלו שתי הנשים ליבום, וכיון שבת אחיו אסורה על אביה
ופטורה מיבום, אף צרתה נפטרת מיבום, כמבואר לעיל (ב) שצרת
ערוה פטורה מיבום. או שמתה בת אחיו תחילה, ונמצא שכשמת
האיש היה נשוי רק לאשה השניה שאינה קרובתו, והיא חייבת
ביבום, שהרי אין לה צרה הקרובה ליבם שתפטרנה מיבום. וכיון
שהוא ספק, צָרְתָּה חוֹלָצָת, מחשש שמתה בת אחיו תחילה ואף
אם לא מתה תחילה וצרתה פטורה מיבום, אין כל איסור
בחליצה, וְלֹא מִתִּיבָמָה, מחשש שהוא מת תחילה וממילא הצרה
פטורה מיבום, ואסורה עליו כדן אשת אח שלא במקום מצוה.

גמרא

שנינו במשנה: 'הַעֲוֹבֵר', פוסל ואינו מאכיל. מבארת הגמרא את
כוונת המשנה: 'אִי בֵּת כֹּהֵן שֶׁנִּישָׂאת לְיִשְׂרָאֵל הִיא, ומת בעלה,
העובר פָּסִיל לָהּ מִלְּשׁוֹב לְבֵית אֲבִיהָ לֵאכּוֹל בְּתֵרוּמָה, כיון שנאמר
לגבי בת כהן הנשואה לישראל שהתאלמנה או התגרשה (ויקרא כב
יג) 'וְבֵת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגִרְשָׁה וְזָרַע אֵין לָהּ וְשָׂכָה אֶל בֵּית
אָבִיהָ כְּנַעֲוִיָּה מִלְּחָם אָבִיהָ תֹאכֵל, ומלשון 'כְּנַעֲוִיָּה' יש ללמוד
שדווקא בזמן שהיא דומה לזמן נעוריה היא שבה לאכול בתרומה,
פָּרֶט לְמַעֲוָרָה, שכיון שאינה דומה לזמן נעוריה, אינה שבה
לאכול בתרומה. וְאִי בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישָׂאת לְכֹהֵן הִיא, ואין לה בנים
אלא העובר, לֹא מֵאֲכִיל לָהּ הָעוֹבֵר בְּתֵרוּמָה, כיון שרק ילוד – מי
שכבר נולד, מֵאֲכִיל את אמו בתרומה, ואילו מי שֶׁאֵינוֹ יָלוּד, והיינו
עובר, אֵינוֹ מֵאֲכִיל בְּתֵרוּמָה.
שנינו במשנה: 'הַיֹּבֵם', שאף הוא פוסל ואינו מאכיל. מבארת
הגמרא: 'אִי בֵּת כֹּהֵן שֶׁנִּישָׂאת לְיִשְׂרָאֵל הִיא, ומת ללא בנים, ונפלה
ליבום לפני אחיו הישראלי, פָּסִיל לָהּ הֵיבֶם מִלְּחֹזֵר לְבֵית אֲבִיהָ
לֵאכּוֹל בְּתֵרוּמָה, שנאמר (שם) 'וְבֵת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגִרְשָׁה
וְזָרַע אֵין לָהּ, וְשָׂכָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲוִיָּה מִלְּחָם אָבִיהָ תֹאכֵל',
ודרשו שדווקא לשוב לבית אביה אוכלת בתרומה, פָּרֶט לְשׁוֹמְרֵת
יָבֶם שאינה יכולה לשוב לבית אביה שהרי זקוקה ואגודה ביבם.
וְאִי בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישָׂאת לְכֹהֵן הִיא, ומת ללא בנים, היבם לֹא מֵאֲכִיל
לָהּ בְּתֵרוּמָה, אף שהוא כהן, משום ד'קִנְיָן כְּסָפוֹ' אִמֵּר רַחֲמָנָא – דִּין
זו שהאשה אוכלת בתרומה נלמד מהפסוק (שם כב יא) 'וְכֹהֵן כִּי
יִקְנֶה נָפֶשׁ קִנְיָן כְּסָפוֹ הוּא יֹאכֵל בּוֹ, ואף אשתו נחשבת כמו קנן
כספו, וְהָא – ואילו הזקוקה ליבומה אינה קנן כספו, אלא קִנְיָן
דְּאֲחִיו הוּא, ואינה אוכלת בתרומה.
שנינו במשנה: 'הַחֲאִירוּסִין', פוסלין ואין מאכילין. מבארת הגמרא:
'אִי בֵּת כֹּהֵן מֵאוֹרֶסֶת לְיִשְׂרָאֵל הִיא, פָּסִיל לָהּ הָאוֹרֶס מִלְּאֲכּוֹל
בְּתֵרוּמָה,

בברייתא, אִם – אלמנת הכהן, שעליה אמר רבי ישמעאל 'הבת
מאכלת, וכוונתו לומר שאלמנת כהן האוכלת בתרומה, כגון שיש
לה בנים מבעלה הכהן, מאכילה את עבדי המלוג שלה בתרומה,
כיון שהם שלה, וכמבואר לעיל (סו). ומה שאמר 'הבן אינו מאכיל'
הכוונה לבנו של הכהן, שאינו מאכיל לעבדי צאן ברזל בתרומה,
מפני חלקו של העובר בירושה, ובאמת באופן כזה אף הבת אינה
מאכילה, מפני חלקו של עובר.
תמחה הגמרא: 'אִי הָבִי, שאין חילוק בין ירושת בן לירושת בת,
ולעולם אין העבדים אוכלים בתרומה מחמת העובר, היינו רָבִי
יוֹסִי – דברי רבי ישמעאל ברבי יוסי שוים לדברי רבי יוסי אביו
בברייתא, שלדברי שניהם באופן שאשת הכהן אוכלת, היא
מאכילה את העבדי מלוג שלה, ואילו עבדי צאן ברזל אינם
אוכלים כשהיא מעוברת, משום חלקו של עובר, ובברייתא משמע
שהם חולקים. מתרצת הגמרא: באמת אין כאן מחלוקת, וכוּלָּהּ –
כל הברייתא רָבִי יִשְׁמָעֵאל פָּרְשִׁי יוֹסִי קָתַנִּי לָהּ – רבי ישמעאל ברבי
יוסי שנה את כל הברייתא הזו בשם רבי יוסי אביו.

משנה

משנתנו מביאה כמה אופנים שבהם אסורה האשה מלאכול
בתרומה, בין בבית כהן שנישאת לישראל ובין בבית ישראל
שנישאת לכהן: הַעֲוֹבֵר שבמעמי האשה, שמת הבעל והניחה
מעוברת, ואין לה בנים ממנו אלא העובר. וְהַיֹּבֵם – שמת בעלה
ללא בנים, והיא זקוקה ליבום או חליצה מאחיו. וְהַחֲאִירוּסִין –
שהתקדשה לבעלה ועדיין לא נישאת. וְהַחֲרָשׁ – הנשואה לחרש,
שנישואיו תופסים רק מדרבנן. וְכֵן תִּשְׁעָ שָׁנִים יוֹם אֶחָד ושענינו
יבואר בגמרא, כל אלו, אם האשה היא בת כהן שנישאת
לישראל, הרי הם פּוֹסְלִין אותה מלאכול בתרומה, ואם היא בת
ישראל שנישאת לכהן, הרי הם לֹא מֵאֲכִילִין אותה בתרומה.
מוסיפה המשנה ואומרת: לא רק קטן שהוא בן תשע שנים ויום
אחד פוסל, אלא אף קטן שיש בו פָּסֶק שֶׁהוּא בֶן תִּשְׁעָ שָׁנִים יוֹם
אֶחָד, פָּסֶק שֶׁאֵינוֹ בֶן תִּשְׁעָ שָׁנִים ויום אחד, גם הוא פוסל. וכן מה
שהתבאר שאירוסין פוסלים ואינם מאכילים, וזו אף אם בשעת
אירוסין יש פָּסֶק אִם הָבִיא הָאוֹרֶס שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת והוא גדול וקידושו
קידושין, וְכֵן שֶׁלֹּא הָבִיא שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת והוא קטן, מספק הוא פוסל
ואבל אם הוא קטן ודאי, אין אירוסיו אירוסין, ואינו פוסל.
אגב הדינים האחרונים שמחמירים בהם מספק, נוקטת המשנה דין
נוסף שיש בו חומרא מספק: אדם שיש לו שתי נשים, ואחת מהן
היא בת אחיו, ואין לו בנים, ונָפַל הַבֵּית עָלָיו וְעַל אִשְׁתּוֹ שהיא בַּת
אָחִיו, ומתו, והנידון הוא האם אשתו השניה חייבת ביבום, וְאִין
יָדוּעַ אִי זֶה מִשְׁנֵיהֶם בֵּת רִאשׁוֹן, האם האיש מת תחילה ונמצא

הטעם שבסעודה שלישית לא צריך להיות עניין של אכילה ושתייה כבשאר הסעודות דשבת, ועד שיש דעות שיוצאים ידי-חובה
באמירת דברי תורה, להיותה מעין עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתייה.

ממאמר שבת פרשת בה, ה'תשכ"ה

"את שבתותי תשמורו", הנה עניין השמירה שייך בהמשכה שהיא בבחינת אתערותא-דלעילא, שבה צריך להיות רק עניין השמירה.
וקאי על בחינת השבת דמקדשא וקיימא, וגם על השבת שבבחינת מתנה.

ממאמר שבת פרשת בה, ה'תשכ"ה

ביאורים למסכת סוטה דף כב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שמבלים את העולם בהוראת טעות. שכין שאינם יודעים טעמי
המשנה, אינם יורדים לעומק הדין לדמות את המקרה שבא לפניהם
לדין הדומה, ומתוך כך טועים בדין.
תניא נמי הכי, אמר רבי יהושע, וכי אלו ששונים משניות מבלי
עולם הן, והלא מיישבי עולם הן, שנאמר "תליכות עולם לו" -
מי ששונה הלכות, 'עולם לו' כלומר, העולם קיים בזכותו. אלא
הכוונה היא, לאלו שפשוטין הלכה מתוך משנתן.
שנינו במשנה, אשה פרושה וכו'. תנו רבנן, בתולה צליינית -
בעלת תפילה, ואלמנה שוכבת - שנוהגת לבקר שכנותיה תמיד,
וקמן שלא כלו לו חדשיו - יבואר בהמשך, הרי אלו מבלי עולם
- גורמים רעה וחורבן לעולם, שמתוך שנוהגות צדקות יתירה שאינה
מצויה אצל נשים, ודאי באות לחפות על רשות שיש בהם.
שואלת הגמרא, איני וכי אלמנה הנוהגת לבקר שכנותיה ממבלי
עולם היא, והאמר רבי יוחנן, למדנו יראת חטא מבתולה, וקיבול
שכר - שיטרא אדם כדי לקיים מצוה, שמתוך כך יקבל עליה יותר
שכר מאלמנה - שהייתה טורחת בקיום המצוות יותר בכדי הצורך
כדי לקבל עליהם שכר. ומפרשת הגמרא כוונתו, יראת חטא
מבתולה - דרבי יוחנן שמעיה להחיא בתולה - שמע את אותה
בתולה, דנפלה אמה והתפללה וקאמרה, רבנו של עולם, בראת
גן עדן ובראת גיהנם, בראת צדיקים - לנחול גן עדן ובראת
רשעים - שדרכם לגיהנם, ויהי רצון מלפניך שלא יקשלו בי בני
אדם להפסיד על ידי חלקם בגן עדן ולרשת גיהנם. הגמרא ממשיכה
בביאור דברי רבי יוחנן, איך למד קיבול שכר מאלמנה. דהחיא
אלמנה דהוא בי פנישתא בשיכבותה - שהיה בית כנסת
בשכנותה, ובכל זאת כל יומא הות אתיא ומצלה בי מדרשיה -
הייתה הולכת ומתפללת בבית מדרשו דרבי יוחנן שהיה מרוחק
מביתה. אמר לה רבי יוחנן, פתי, לא בית הכנסת בשיכבותך
ומדוע טורחת את להגיע לבית מדרשו המרוחק מביתך. אמרה ליה,
רבי, ולא שכר פסיעות יש לי על שמגיעה אני עד לבית מדרשו
המרוחק יותר. אם כן מה שונה אלמנה הנוהגת במנהג צידקות יתירה
זו, שהולכת לבקר שכנותיה תמיד ממנהג צידקות של זו, שהולכת
למקום מרוחק כדי להתפלל. בי קאמר - לא כל אלמנה הנוהגת
בצדקות יתירה יש לחושדה, אלא כגון יוחני בת רמיכי - שהייתה
הולכת לבית שכנותיה תמיד ומפרסמת שפועלת ישועות על ידי
תפילתה. וכך היה מנהגה. כשמגיע עת לידת אשה היתה עוזרת
רחמה בכישופיה, ולאחר שהייתה היולדת מצטערת הרבה היתה
אומרת אלך ואבקש רחמים עליה רחמים אולי תשמע תפילתי. ואז
היתה הולכת ומבטלת כשפיה והולד יוצא. פעם אחת היה לה שכיר
יום בביתה, והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול
הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם, ובא
ופתח את הכלי והכשפים יצאו, והוולד נולד וידעו כי בעלת כשפים
היא.
שואלת הגמרא, מאי קמן שלא כלו לו חדשיו שנאמר עליו
שמבלי עולם הוא. הקא - בבבל תרגמו - פי' שהיו זה תלמיד חכם
המבצע ברבותיו שלאחר שנעשה תלמיד חכם מזולזל ברבותיו
שלימדוהו. רבי אבא אמר, זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה.
דאמר רבי אבהו, אמר רב הונא אמר רב, מאי דכתיב "כי רבים
תללים הפילה ועצמים כל תרגיה", כי רבים תללים הפילה זה
תלמיד חכם שלא הגיע להוראה ומורה - שעל ידי שפוסק דין
מוטעה מחטיא אנשים רבים. והפילה הוא לשון צפל' שהוא כינוי
לתינוק שלא כלו לו חדשיו. ועצומים כל הרגועה זה תלמיד
חכם שהגיע להוראה ואינו מורה - עצומים על שם שפוסק פיו
ואינו מורה לרבים.

שקרא - מקרא ושנה - משנה ולא שימש תלמידי חכמים - ללמוד
מהם טעמי המשנה וסברותיה. שמתוך שאינו יודע את המשניות על
סברותיהם וטעמיהם, טועה בדין, שפעמים על ידי הטעמים משתנה
הדין לאיסור ולהיתר, או בדיני ממונות לחיוב ולזכות, או בטהרות
לטמא ולטהר, ומתוך שאינו יודע טעמי הדינים מורה שלא כהלכה,
ולכן נקרא רשע. ואף ערום הוא, שהשומע את בקיאותו במשניות
סבור שבקי הוא אף בטעמיהם ויודע על בורין, ומתוך כך נוהגים בו
כבוד תלמידי חכם.
אתמר, קרא - מקרא ושנה - משנה ולא שימש תלמידי חכמים
ללמוד מהם סברות וטעמי הדין. רבי אלעזר אומר, הרי זה עם
הארץ - יש לנהוג בו כמו עם הארץ שחשוד על המעשרות ועל
הטהרות. רבי שמואל בר נחמני אמר, הרי זה בור - גרוע מעם
הארץ. רבי ינאי אומר, הרי זה פותי - דינו כפותי שאסור לאכול
ממיתו ולשחות מיינו. שכין שאינו משמש תלמידי חכמים מגלה
בעצמו שאין לו אמונת חכמים מפרשי המשנה, ולכן דינו ככותי. רב
אחא בר יעקב אומר, הרי זה מגוש - מכשף. כלומר, אדם שאינו
משמש תלמידי חכמים הוא דומה למכשף שאוחז את עיני בני אדם
ומטעה אותם בכישופיו, ואף זה מטעה את בני אדם שמתוך בקיאותו
חושבים שבקי הוא גם בטעמי הדינים על בוריים.
אמר רב נחמן בר יצחק כוסתפריא קרב אחא בר יעקב - שהשונה
ואינו משמש תלמידי חכם הרי זה מגוש, דאמר אינשי - שכן
רגילים האנשים לומר, רמין מגושא - לוחש המכשף את לחשיו
ולא ידע מאי אמר - ואינו יודע מה הם ומה פירושם. כלומר,
המכשף יודע לומר דברים הגורמים לרוחות להגיע אך אינו מבין מה
הוא אומר. ואף זה דומה לו, שגם הוא תני תנא - חוזר על דברי
התנאים ולא ידע מאי אמר - ואינו מבין דבריהם.
תנו רבנן איחיו עם הארץ - שדברו בו חכמים בכל מקום. כל
שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית בברכותיה, שאדם
שאינו קורא קריאת שמע, ודאי שאינו יודע כלום, דברי רבי מאיר.
וחכמים אומרים, כל שאינו מניח תפילין. בן עזאי אומר, כל
שאין לו ציצית כנגדו. רבי יוחנן בן יוסף אמר כל שיש לו בנים
ואינו מנהלן ללמוד תורה. אחרים אומרים, אפילו קורא - מקרא
ושונה - משנה ולא שימש תלמידי חכמים והו עם הארץ. קרא
- מקרא ולא שנה - משנה הרי זה בור. לא קרא ולא שנה היינו,
שאינו יודע כלום עליו כתוב אומר "וידעת את בית ישראל
ואת בית יהודה ורע אדם ורע בהמה" - היינו, שאינו יודע כלום
כבהמה שאינה יודעת כלום.
הגמרא מביאה פסוק באותו ענין, "וירא את ה' בני וימלך (!) עם
שונים אל תתערב". אמר רבי יצחק, מי הם השונים שנאמר שאין
להתערב (להתחבר) עימם. אלו ששונים הלכות - משניות, שלא
שימשו תלמידי חכמים ואינם יודעים את טעמי המשניות.
שואלת הגמרא, פשיטא - שכן היא כוונת הכתוב, שאין נפרשו
באופן אחר. משיבה הגמרא, מהו דתיקא ששונים שאמר הכתוב,
שונים בחטא, וברב הונא, דאמר רב הונא, בין ששכר אדם
עבירה ושנה בה - וחזר ועבר אותה פעם שניה, הותרה לו - דומה
בעיניו להיתר. וכוונת הכתוב לומר שמאלו יש להתרחק, קא משמע
לן שהכוונה לאלו ששונים משניות ולא שימשו תלמידי חכמים.
תנא, התנאים - אלו השונים משניות ואינם יודעים טעמי הדין
וסברותיו, מבלי עולם - גורמים חורבן לעולם.
שואלת הגמרא, מבלי עולם סלקא דעתך - וכי מי ששונה משניות,
גורם חורבן לעולם, אם אינו יודע טעמי הדין, יש לו אומנם חיסרון
בידיעותיו, אך מה רעה גורם הוא לעולם. מתרצת הגמרא, אמר
רבינא, כוונת התנא לאלו שפשוטין הלכה מתוך משנתן - היינו,

שְׁקָרָה. מקרא: וְשָׁנָה, מִשְׁנָה; וְלֹא שִׁמְשׁ תִּלְמִידֵי הַכְּסִיּוֹם. ללמוד סברה חזקתא בטעמי
ההשקפה מה הם, וְשָׁנָה הוא שאין תורה על ברייה ואין ללמוד היינו: שְׁעִי הַטַּעְמִים יִשׁ
באסור וְתַתָּר בִּדְבָרֵי מִמּוֹנוֹת וְלִצְוֹת וְלִחְלִיבִי וּבִטְהוֹרֹת לִטְמְאוֹת, כְּדֹאמֶר בְּמִקְדָּה
דְּרַבִּי מִט' אָמֵר מִה הֵבִי וְזֹרֵה הֵבִי, אֲמַר מֵאֵי בִּנְיִינִי אִיכָּא בִּנְיִינֵיהּ דִּי כֶּהֱן, וְעָרֹם וְשִׁמְשׁ

השחומע את קולו שונה משוֹחֲזִיתוֹ כִּסְבּוֹר הַשִּׁבְעִי
שֶׁבֶקֶד בְּטַעְמֵיהֶם וְהִנָּהוּ בּוֹ כְּבוֹד כְּתַלְמִיד
הַקְּהִלָּה: אַתְּמָר גִּרְסָה: ה"ו ע"ה. שְׁחֹשֶׁד עַל
הַמַּעֲשִׂוֹת וְעַל הַסְּתָרוֹת: בּוֹרֵי. גִּרְעָה מֵעַם הָאֶרֶץ:
בְּתוֹמָה. אֲסוּדוֹר לֹאֲכוֹל פֶּתוֹ יִינֵי, דִּכְּוִן שְׁלֵא שִׁמְשׁ
הַקְּהִלָּה אִינְטוֹ מִקְפֵּיד עַל דְּבָרֵי הַקְּהִלָּה יִדְעָם
וְלֹא שָׁנָה אֶלָּא הִלְרֹאֵת עֲצֻמָּה מִנִּי: מִנִּי:
מִכְשָׁף הָאוֹחֹה אֶת הָעֵינִים וְגוֹבֵה אֶת הַלְּבָבוֹת,
וְאָף הֵן זֶה הַיִּשְׁרִי. תְּרֻגוֹם חוֹבֵר הֶבֶר (קִרְיָס יו) הוּא
מִנְשֵׁה, לֹחֶשׁ הַמְכַשֵּׁף אֶת הַלְּחִישִׁי וְאֵינוֹ מִבֵּין מִה
זֶה וְמִה פִּרְשׁוֹ, אֶלָּא כִּךְ מַעֲשִׂיהֶם. שֶׁהַמְכַשֵּׁף
יִבְרָא עַד אוֹתוֹם שֶׁהַמְכַשֵּׁף תִּנֵּי תִנֵּי. וְאָף זֶה תִּנֵּי
יִבְרָא שֶׁשֵּׁם תַּלְמוּדוֹ שׁוֹנֵה מִשְׁתָּר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִה
הוּא: אִיזִי עִם הָאֶרֶץ. שְׁחֹשֶׁד עַל הַסְּתָרוֹת וְעַל
הַמַּעֲשִׂוֹת וּמִחְזָק מִגֵּזֶה טוֹמָה: כֵּל שְׁאִינוֹ קוֹרֵא
ק"ש. דָּהָא וְדָאִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוֹם, אֶבֶל יוֹדֵעַ
לְקִירוֹת וְקוֹרֵא לֹא ע"ה הוּא: שְׁשׁוֹנִין הַלְּבוֹת
שֶׁשֵּׁלֹא שִׁמְשׁוֹ לְתַלְמִידֵי הַקְּהִלָּה וְלֹא הַקְּפִידוֹ עַל
טַעְמֵי מַשְׁנֵאוֹת: מַשְׁנֵאוֹת: שְׁפִיטָא. דְּהִי
אֵינוֹ אֶלָּא בְּמֵאִי נִרְשִׁיָּהּ אִי לֹא כִּדְבֵי הַתִּנֵּי וְהֵן הֵם
דְּרומָה בְּעִינֵי הַתִּר: כִּבְלֵי עוֹלָם ס"ה. וְהֵן הֵם
גְּוֹרֵמִין לְאַחֲרֵיהֶם: שְׁמִוּוִין הַלְּבָה שְׁמִוּוִין מִשְׁנֵתוֹ.
קִקְאֶמֶר שְׁמִבְלֵי עוֹלָם בְּחֹרָאוֹת טַעוֹת, דִּכְּוִן
דִּיאִין יוֹדְעִין טַעְמֵי הַמַּשְׁנֵה פְּנִימִים גְּוֹרֵמִין
שֶׁשְׁפּוֹדֵמִין לֵה דָּבָר שְׁאִינוֹ דְּרומָה, וְעוֹד שֶׁשֵּׁן מַשְׁנֵאוֹת
הַרְבֵּה (מִשְׁמִינִין) אֶתְרִמָּן הָאֵם מִנִּי פִּלְזוֹי הָאֵם
וְהִיא יִקְרָא הָאֵם לִילִית הַמַּשְׁנֵה מִנִּי, וְעוֹד שְׁאִין
יוֹדְעִים בְּמַחְלֹקֶת תִּנֵּימִין הַרְאֻשׁוֹנִים הַלְּבָה
כְּדִבְרֵי מִי, הַלְּכָךְ מוֹרִין חֹרָאוֹת טַעוֹת: הַלִּיבוֹת
עוֹלָם לוֹ. הַשְׁוֹנֵה הַלְּבוֹת – עוֹלָם שְׁלֹו בְּכּוֹתוֹה:
צִינִיָּה. גְּעֻלַת תַּפְּלָה וְאֶלְמָנָה שְׁכּוֹנֵת. גְּעֻלַת
שְׁכּוֹנוֹת. חֹלְקֵת מִבְּקֶרֶת שְׁכּוֹנוֹתָהּ תַּמִּיד: הַרְבֵּה
אֵלָּא מְכִילֵי עוֹלָם. שְׁאִין אֶלָּא נֹאפּוֹת מִכְשַׁפּוֹת
מִיִּרְאוֹת עֲצָמָן בְּצִדְקוֹתָיָה שְׁלֵא יִבְרָקוֹד אֲתִירָה:
קִשָּׁן שִׁילָא כִּלּוֹ לוֹ הִדְּשִׁיו. לִקְשָׁן מִרְשָׁה: וְקָבּוֹל
שֶׁבֶר מִלְּמָנָה. שְׁהִיתָה טוֹרְחָה עֲצָמָה יוֹתֵר מִן
הַצָּרֵךְ בְּרִי לִקְבֹּל שֶׁבֶר בְּדַמְפֶּרֶשׁ וְאֻזִּיל, לְמַדֵּי
שִׁטְרִיָּה אִדָּם עֲצָמָה בְּמִצָּה לִקְבֹּל שֶׁבֶר יוֹתֵר:
בְּרִיתָה צִדְקִים. לְחֹלּוֹל גִּיעַ בְּרִיתָה רָשָׁעִים. לִירֶשׁ
שְׁלֵא: כִּבְלֵי בִי מִנִּי אִיִּם. לְהַפְסִיד חֲלָקִים
עַל יְדֵי מִן עֲדָן וְלִירֶשׁ צִדְקָה: בִּי. מִכְשָׁה. מְכִילֵי
עוֹלָם: בְּזוֹן יוֹחֲנִי בֵּת רִיבִי. אֶלְמָנָה מִכְשַׁפָּה
הִיתָה, וְכִשְׁמוּעָה עַת לִדֵּת אִשָּׁה הִיתָה עוֹצֵרֶת
רִחְמָה בְּמִכְשָׁפוֹת, וְלֹאֲרֵת שֶׁמַּשְׁעֵרֶת הַרְבֵּה
הִיתָה אִמֹרֶת אֶלְךָ וְאִבְשָׁךְ רִחְמִים אוֹלֵי תִשְׁמַע
הַלְּבוֹת וְסוֹתֶרֶת כְּפִישִׁי וְקוֹדֵל יוֹצֵא.
פִּעַם פִּתְחָה הָאֵה לֹה שְׁכִיר יוֹם בְּבִיתוֹ, וְהִיא
לְחֹלְבָה לְבִית הַתִּנֵּי הַחִלּוֹל. שְׁמַע שְׁחִבִּיר כִּי

שָׁקָרָא וְשֹׁנֶה וְלֹא שִׁימוֹשׁ תַּלְמוּדִי חֻכְמִים: אַתְמוּר,
קָרָא וְשֹׁנֶה וְלֹא שִׁימוֹשׁ תַּלְמוּדִי חֻכְמִים. ר' אֱלֶעָזָר אוֹמֵר:
הֲרִי זֶה עִם הָאֶרֶץ. ר' שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר: הֲרִי
זֶה בּוֹר. ר' יֵנָאי אוֹמֵר: הֲרִי זֶה פּוֹתִי. רַב אֲחָא בַּר
יַעֲקֹב אוֹמֵר: הֲרִי זֶה מְגֻשָּׁשׁ. אָמַר רַב נַחֲמָנִי בַּר יִצְחָק:
מִסְתַּפְקָא בְּרַב אֲחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּאָמְרִי אִינְשִׁי, רְטִין
מְגֻשָּׁשׁ וְלֹא יָדַע מָאי אָמַר, תִּנִּי תִנָּא וְלֹא יָדַע מָאי
אָמַר. תִּנּוּ רַבְנָן: אִיזוּהוּ עִם הָאֶרֶץ? כֹּל שְׂאִינוּ קוֹרָא
קְרִיאַת שְׁמַע שְׁחֵרִית וְעֵרְבִית בְּבִרְכוּתָהּ, דְּבָרֵי ר' מֵאִיר.
וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: כֹּל שְׂאִינוּ מִנִּיחַ תְּפִלִּין, בֵּן עֲזָאי אוֹמֵר:
כֹּל שְׂאִין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ. ר' יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר:
כֹּל שֵׁשׁ לוֹ בָּגִים וְאִינוּ מְגֻדָּלִין לְלִמּוּד תּוֹרָה. אַחֲרִים
אוֹמְרִים: אֶפִּילוּ קוֹרָא וְשֹׁנֶה וְלֹא שִׁימוֹשׁ תַּלְמוּדִי חֻכְמִים,
זֶהוּ עִם הָאֶרֶץ. קָרָא וְלֹא שֹׁנֶה הֲרִי זֶה בּוֹר, לֹא קָרָא
וְלֹא שֹׁנֶה עָלָיו הַכְּתוּב אוֹמֵר: "וְזָרַעְתָּ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל
וְאֵת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזָרַע בְּהֵמָה". יִרְאֵה אֵת ה'
בְּנֵי וְמָלָךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תַּתְּעֵרֵב". אָמַר ר' יִצְחָק: אֱלוֹ
שְׁשׁוֹנִים הִלְכוּת. פְּשִׁטָּא? מָהוּ דְּתִקְוָא, שׁוֹנִין בְּחֵטָא,
וּבְדָרֵב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: בִּינוּן שְׁעֵבַר אָדָם עֲבִירָה
וְשֹׁנֶה בַּהּ הוֹתֵרָה לוֹ, קָא מִשְׁמַע לֵן. תִּנָּא: הַתַּנָּאִים
מְבַלִּי עוֹלָם. מְבַלִּי עוֹלָם סֶלָקָא דַּעֲדָתָּ? אָמַר רַבִּינָא:
שְׁמוּרִין הִלְכָּה מִתּוֹךְ מִשְׁנֵתָן. תִּנָּא נְמִי הֵב, אָמַר ר'
יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מְבַלִּי עוֹלָם הֵן? וְהֲלֹא מִיִּשְׁשֵׁב עוֹלָם הֵן!
שְׁנָאמַר: "הִלְכוּת עוֹלָם לוֹ". אֱלָא שְׁמוּרִין הִלְכָּה מִתּוֹךְ
מִשְׁנֵתָן: אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וכו'. תִּנּוּ רַבְנָן: בְּתוּלָה צִלְיָנִית
וְאִלְמָנָה שׁוֹבְבִית וְקַמֵּן לֹא כָּל לֵן חֲרָשֵׁין הֲרִי אֱלֹ מְבַלִּי

רבי שמואל בר נחמני אמר הו"ר תימה כמאן ס"ל לא כאחרים ולא בר' יהודה דאחרים לא קרו בור אלא לשנה ולא קרא ר' יהודה אפי' עם הארץ לא משר ליה דאמר בסוף פרק אלו מציאות (נ"ח ק"ז ע"ג) דדרש ר' יהודה בר אילעאי שמעו דבר ה' החורדים אל דברו וגו' הדרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים אודים אל עבלי מקרא שונים אל עבלי משנה מנדיים אלו עם הארץ אלא דבריהם

משנה או בעלי מקרא לא בכלל ע"ה נידחו.
בל שאנו קורא ק"ש שחרית וערבית דברי ר"מ.
תימה לר"י דאמר ב' הניקוק (נתיקן ק"ה).
ובפ' ג' שאכלו (מסכת ק"ה) איחור עם הארץ כל
שאונו חזק חליץ מזה דברי ר"מ ופירש
להדברא ענייני עם הארץ הן ויש שאין מקבלין
ממנו עדות בדאמרין ב' אלו עוברין ופסחי ק'
מנ: ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מקבלין
מזן עדות וכו' ובפ' חומר בקדוש (נתיקן ק"ה כג).
במאן מקבלין סודותא מעם הארץ כר' יוסי ויש
כשר לענין עדות ונחשד על הטהרות ואל'
המגשרות אל' לענין זמנא לא לענין שביעית א"ל'
לענין דברים שאני נקוקין אלא מן המומחה
כדאיתא בפ' שני דמסכת ע"ז (ק' לו:). בירושלמי
אשה פרושה זו היא שיושבת ומלבעת דבריה
תורה ותאמר אלי תבא וישכב עמה בלילה הוא
שלא אבהו כביכול היה במחשבה הוא לבדו יודע
אל' עלתה על דעתה אלא בשביל להעמיד
שבטים וחסופי עליהם בתולתא ציימנא ואלמנה
שובתית ומי חלה וסבתם שם (בין) התינוק ואל'
עולה לחדשו (בתולה) ציימנית ממצימה אובדת
בתוליה ותינוק שהוא עולה לחדשו) ר' חלקיה
בספ' ר' סימון זה שהוא גדול בתורה שלא בפיקרן
ומבזה את הגדולים ממנו א"ר יוסי זהו שכן תשע
ואבריו נראה כבן י"ב הוא ב' על אחת תשע
הערת האמורות בתורה חזק מותח על ידו והוא
פטור רבי פירש מצימיה אובדת בתוליה ממתת
צומות בתוליה נגשרות אבל מורי אחי הרב ר"מ
פ' עושה חסידה ומתפללת כדגרסינן בגמ' דין
צלימית וכאילו צמה ועושה תענית שתהא נענית
בתפלתא ואינה עושה אלא לגנב את העין שלא
יבדקו אחריה וזמנה ואובדת בתוליה:
ועד

ל: למדנו ידעת חטא מפתולה וקבול שבר מאלקנה. ידעת חטא
להיהא בתולה דנפלה אאפה וקאמרה: רבונו של עולם, בראת
צדיקים ובראת רשעים, יהי רצון מלפניך שלא יכשלו בי בני
דהיהא אלקנה דהואי בי כנישתא בשיבבותה, כל יומא תות
ר' יוחנן. אמר לה בתי, לא בית הנכנסת בשיבבותך? אמרה
יש לי? כי קאמר בגון יוחני בת רטובי. מאי "קון שלא כלו
זה תלמיד חכם המכעט גרבותיו. רבי אבא אמר: זה תלמיד
דאמר ו' אבדו אמר רב הונא אמר רב: מאי דכתיב "כי
כל הרגיה"? "כי רבים חללים הפילה" זה תלמיד חכם שלא
מים כל הרגיה" זה תלמיד חכם שהגיע להוראה וכו', מורה,
ועד

וְכַפִּיִּים יֵצְאוּ וְהוֹלֵךְ נוֹלֵךְ, וְיָדְעוּ כִּי בִעֲלַת כְּשָׁפִים הִיא: הַמִּכְבֵּשׁ בְּרִבּוֹתָיו. וְקָרִי לִיה קָטָן שְׁלֹא יִפְּלֶה. בִּאֲשֶׁה זָרָה מִשְׁתַּעִי, וְתִלְמִיד שְׁאִינִי נוֹהֵג עִצְמוֹ בְּשׁוּרָה קָרִי לִיה נָמִי הֵבִי: זֶה תִּלְמִיד עוֹצֵם עֵינָיו (שְׂמַעִי ג), שְׁסוֹגִרִים פִּיהֶם וְאִינֶם מוֹרִים לְצִרְכֵי הוֹרָאָה:

ועד

רעש"י

ועד כמה עד ארבעין שנים. פ'י משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא משנה שנולד כדאמרינן בפ'ק' דמסכת נ"ו (ק"ה) ולא נתן ה' לכם כל דרעט עד היום הזה ש"מ לא קאים איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנים וכן היה מנחם תורה עד ע' שנה שאו התחילו ללמוד: (רש"י פ'י) שאו הנהג ללמוד העיר בחכמה מוהר' לזכרית קשה לר"י מפרק הדרואה (בבבלי פ'ק' דאמר אב"י באתרא דרית

גבר תמן לא תחיה גבר פשיט לא צריכא דשון
אלמא היכא דשון אין לו לקפץ לחוראה לחכי
מסתברא הכא אפשר הוא רבה דאורי והוא לא
הגיע לחוראה כשל מיו לא היה אל"מ פ' שנה
בשון הוא דאמר שאין לו לחירות עד ארבעין
שנן היינו כששה לגדול העיר בחכמה וגדול
העיר הגיע לחוראה הלכך כיון שיש שם חכם
כמותו הגיע לחוראה בשנים והוא לא הגיע לשני
חוראה אין לו לחירות לפנינו אבל גדול העיר
הוא בחכמה וע' שלא הגיע לכלל שנים מורה
ורבה דהוא העיר במדינה היה אל"מ ר' פי' הדוא
דפרק דרואה דמביי בארם שנכנס לעיר שיש שם
חכם מורה תמן לא תחיה גבר אפי' בשון אבל אם
הוא קבוע בעיר כמותו ושהו לו בחכמה מותר לו
לחירות כמו שפי' רש"י ור"ח פ' זהם באתר
דאית גבר ממונה משתדל בצרכי ציבור לא
תקפץ לתוך שירותו ויש וולף פ' לא מיירי
בחוראה:

פרוש מאהבה פרוש מיראה, בירוד'ל, פרק
הרואה עשה מאהבה ועשה מיראה
עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהבו
ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט
דע שאתה ירא ואין ירא מבטע: שבעה פרושן חן
פרוש שבכי וכו' פרוש מן הנביהי' כו' פרוש שבכי
טען מצותיה על תפיה' פרוש נקפי אקפי' לי ואני
עוד מצוה פרוש קודא' ערד חזק פרוש וחדא
מצוה ומקד חזק פרוש מן הנביהי' מאי
דאית לי אנא מנכה ועבר מצות פרוש אדע חובתי
ואעשנה הי דא חובתי עברתי דאעבידי מצות
דכותי פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם
דכתיב (קס"ח) ודע אברהם אוהבי אין חן תביב
מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם: **לעולם**
יעסוק אדם בתורה ובמצות אע"פ שלא לשמה.
האי קשיא הא אמרין פ"ק דנעתי (דף א') כל
אדם פורח שלא לשמה נעתי לו סם המות
ובשלחי דיה קורא במסכת ברכות (דף א') כל
העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא

היסטורין כי הוא מאהבת קיבול פרס שאינו מתכוון להשלים רצון יוצרו שציווהו על כך אלא להנאתו כדאמרין בפ"ק דמסכת ע"ו (ף יט). במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו ודיקון תנן (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ' עגלה ערופה (לקמן מו) ואיתא בנויר פרק מי שאמר היינו נזיר (מג) ובפרק בתרא דהוריות (קף ט) לעולם נסוק אדם וכו' בשבכר מ"ב קרבנות שהקריב בלל וזה ויצאה ממנו רות וגו' הוא נתבין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים הפניצ בשכרו ולא לשם שמים וכדאמרין פ"ק דיה"ח (ז ט) האומר סלע לו לצדקה ע"מ שיחיה בני ה"ו צדיק גמור אבל הדיא שלא לשמה לתענית ומס' ברכות איתא עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגת עשיו לו וזנות שאע"פ שידע ששבור לא נעם מאלו האותות לבו כדפרש"ה הלם (מ"ב טו) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא אדם קרוא ושוטה ומשמש תלמיד חכמים ובוטע באביו ולאמו וברכו לו בני שגדלו הימנו שגדלו האדם ויתא לא ידע"ה שכל טוב בלל עושים"ה ללמודים לא נאמר לא לנעושים"ה לעולם לשמה. **א**לא נחמתיכם נשרפת. נחמתיכם נשרפת. חימה אמאי לא חשיב נמי מו הוא או שמחה היא דאמרין בפ"ק (לפני ק"ו) דנשרפת וליכא למימר דוקא היינו לאחר שקדש הקומץ בדתה לעיל אבל הכא לא חשיב אלא הנשרפת משקדשה בכלי דהיה אם משקדשה בכלי דנשרפת ואידי דקתני סיפא קרב הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבותא נקט אע"פ דבבר קדוש וקורב להקריבה טפי מקדישה בכלי אפ"ה נשרפת: (שייך להך הכא) **ושבעלה** בא עליה בדרך. חימה לריי אמאי נשרפת כיון דבדרך בא עליה היינו קודם שתקדשו ויזין דאין הימים בודקין אותה כדאמר ונקח האיש מעון בומן שהאיש מנוקה מעון וכו' תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרין גבי ושבאו לה עדים שהיא טמאה דהואיל ולא לבדוק עומדת ולא אריאה למנוח לא היתה אריאה לכלי ואין כלי שרת מקדשין אלא בריא וזן נראה וקדוש לגבי שבאו לה עדים שייך למימר הכי משום דנמחה לברר עון נכשש שם עדים הרי העון מבורר וא"כ לא ביורא אבל הכא שבא עליה בדרך שצריך לברר והיא לא חשיב בודקין כי קדוש משקדשה מאחר שלא נתברר והיה להוי אלא משום דנמחה ונתנה בו מחזורות בלבנה וקדוש ואין אדם מביאין אותן לשלוח: קדוש והיא לא חשיב במהני מנות ארוסה ושוחרות יכא אלמנה ל"ב מפני שידוע פסול שלוח שאינן בלבנה וקדוש ואין מביאין אותן לשלוח:

ביאורים למסכת סוטה דף כב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

39 מה שנסתר מבני אדם נסתר, ומה שגלוי גלוי, אבל כלפי שמים הכל
40 גלוי, כי דינא רבה - ובית דין הגדול ליתפער מהני דחפוי גונרי -
41 הוא יפרע מאותם המתעטפים באצטלה של פרישות ועוטים על
42 ראשם טלית להראות עצמם כפרושים.
43 אמר לה ינאי מלכא לרביה - לאשתו. אל תתיראי מן הפרושים
44 - כינוי ליהודים בדורו של ינאי שהאמינו בתורה שבכתב ושבעל פה.
45 והם היו שונאים את ינאי על שהרג הרבה מחכמי ישראל בעצתו של
46 אחד מן הצדוקים. וכשמת היתה אשתו של ינאי יראה מהם שלא
47 יעבירו את המלוכה מבניה. ואמר לו שיבקש מהם עליה ועל בניה.
48 וינאי השיב לה, אין לך לירא מהם, שצדקים הם ולא יגמלו לך
49 ולבניך רעה בגללי. שאתם לא הרעתם להם. ולא ממי שאינן
50 פרושים - שהם אוחבי. אלא מן הצבועין - אלו שאין תוכם כברם,
51 היינו, מאלו שדומין לפרושים - שמראים עצמם כפרושים,
52 שמעשיהו כמעשה זמרי - שהם באמת רשעים כזמרי ומבקשין
53 שקר בפניהם. - ומראים עצמם לבריות צדיקים, כדי שיכבדו אותם
54 כמו פנחס.
55 במשנה לעיל שנינו, שאם יש לאשה זכות זה מגן עליה מעונש,
56 במשנתנו מובאות שיטות נוספות בענין.
57 משנה. רבי שמעון אומר, אין זכות תולה במים המרים - גם
58 אשה סוטה שיש לה זכות, אין הזכות תולה לה שלא יפגעו בה המים,
59 ואם אתה אומר הזכות תולה במים המאריין, מדה - מחסיר
60 את הגון אתה את המים בפני כל הנשים השוות - כלומר,
61 מחליש את הכוח ההרתעה של המים בפני כל הנשים, ומוציא אתה
62 שם רע על המהורות שישו ולא נפגעו על ידי המים, שאומרים,
63 ממהות הן אלא שתלתה להן זכות.
64 רבי אומר, הזכות תולה במים המאריין רק לענין שלא תמות
65 מיד, אך המים גורמים לשינוי בגופה ואינה יולדת ואינה משפחה,
66 אלא מתנוונה - מכחשת והולכת והולכת, לכוף היא מתה
67 באותה מיתה - הכתובה בפרשת סוטה.
68 נטמאת מנחתה של סוטה עד שלא קדשה בכלי שרת, כיון שלא
69 נתקדשה קדושת גוף, הרי היא בכל המנחות שנטמאו קודם
70 שנתקדשו בכלי, ותפדה ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת. ואם
71 נטמאה משקדשה בכלי - לאחר שנתקדשה בכלי, הרי היא בכל
72 המנחות שנטמאו לאחר שנתקדשו בכלי ותשרף בבית הדשן. שכן
73 שקדשה קדושת הגוף אין לה עוד פדיון ואינה יוצאת לחולין.
74 ואילו הן הסוטות שמנחותיהן נשפחות מפני שאינן ראיות ליקרב
75 ולא להיפדות ולצאת לחולין.

1 שואלת הגמרא, ועד כמה - מאיזה גיל ראוי תלמיד חכם להורות
2 הלכה לרבים. עד ארבעין שנים - משנהיה בן ארבעים.
3 מקשה הגמרא, איני - וכי רק משעה שמגיע אדם לגיל ארבעים ראוי
4 הוא להורות, והא רבה היה מורה הוראות לרבים,
5 והוא עצמו לא חי אלא ארבעים שנה. מתרצת הגמרא, בשוין - זה
6 שאין אדם ראוי להורות עד לגיל ארבעים כשיש בעיר תלמיד חכם
7 אחר הראוי להורות, והוא גדול ממנו בחכמה. אבל אם תלמיד חכם
8 צעיר הראוי להורות שזה לחכם אחר שיש בעיר בחכמה, או שאין
9 זקן ממנו בעיר, ראוי זה להורות.
10 שנינו במשנה, ומכות פרושין וכו'. תנו רבנן, שבעה פרושין הן -
11 תחילה מפרטם התנא לאחר מפרשם. פרוש שיקמי, פרוש נקפי,
12 פרוש קיואי, פרוש מדוכיא, פרוש מה חובתי ואעשה, פרוש
13 מאהבה, פרוש מיראה. ומפרש התנא. פרוש שיקמי, זה העושה
14 מעשה שכם - שמלו וציערו את עצמו שלא לשם שמים. ואף זה,
15 פרוש מתענוגות ומצער עצמו להנאתו כדי שיכבדוהו בני אדם ולא
16 לשם שמים. פרוש נקפי, זה המנקה את רגליו - עושה עצמו
17 שפל, ומתוך כך משרך רגליו בארץ ומכה אצבעותיו באבנים. פרוש
18 קיואי, אמר רבי נחמן בר יצחק, זה המקוץ דם לבתלים - עושה
19 עצמו כעוץ עיניו כדי לא להביט בנשים ומתוך כך מכה ראשו
20 בכותל עד כדי זוב דם, וכל זה כדי שיראוהו בני אדם בכך ויעריכוהו
21 על צדקתו. פרוש מדוכיא, אמר רבה בר שילא, דמשפע כי
22 מדוכיא - הולך כפוף ושפל כדוגמת המדוכיא שראשה כפוף.
23 פרוש מה חובתי ואעשה - אומר לאנשים אמרו לי מה עלי
24 לעשות ואעשה. שואלת הגמרא, הא מעליותא היא - מה גרוע
25 באדם זה הרי הוא מבקש ללמוד בכדי לקיים. משיבה הגמרא, אלא
26 דאמר מה חובתי תו ואעשה - שאומר מה עוד לא עשיתי. היינו,
27 שמראה עצמו כאילו קיים את כל התורה כולה ואין לו עוד מה
28 לעשות.
29 פרוש מאהבה - שפורש מענייני עולם הזה לקיים את המצוות מתוך
30 אהבת השכר ולא מתוך אהבת הבורא. פרוש מיראה - שפורש
31 מהעבירות מיראת העונש. ואין זו הדרך, אלא שיש לו לאדם לקיים
32 את התורה מאהבת ה' וסוף השכר לבא.
33 אמרו ליה אבוי ורבא לתנא - ששנה בפניהם ברייתא זו, לא תיתי
34 - אל תשנה פרוש מאהבה פרוש מיראה, דאמר רב יהודה אמר
35 רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות אפילו שלא לשמה
36 שמתוך שלא לשמה בא לשמה - היינו, שגם אם עוסק בתורה
37 ובמצוות שלא לשמה, סופו לעסוק בהם לשמה.
38 אמר רב נחמן בר יצחק, דמטמא מטמא ומטמא מטמא -

אגרות קודש

ב"ה, אדר"ח אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע אשר מלאו לבנו יוסף יצחק שיי שלש שנים בכ"ג בניסן.

והנה אף שיש למצוא היתר לעשות התספורת בימי הספירה, ובמכש"כ [מ]מה שהתירו לעשות זה בחול המועד (עיי' שערי תשובה או"ח סי' תקל"א) (בכ"ז ובפרט עפמ"ש בפע"ח בביאור גזיות השערות בימי הספירה) לדעתי כדאי לעשות התספורת בל"ג בעומר ובפרט שמנהג בני"ג לגזוז שערות תינוקות ביום זה, והשי"ת יצליחו שביחד עם זוגתו - שיחיו - יגדלו את כל ילדיהם שיחיו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבת הדעת.

בברכה.

ביאורים למסכת סוטה דף כג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

49 שהמנחה באה לכפרתה, ומנחת בת כהן דינה כמנחת ישראל, שאינה
50 עולה כליל אלא הקמיצה. **אָלָא תְּקוּמִין קֶרֶב בְּעֶצְמוֹ** הכהן קומץ
51 ממנחתה, ומקריב את הקומץ, **וְהַשִּׁירִים קָרִיבִין בְּעֶצְמוֹ** לאחר
52 הקרבת הקומץ.
53 מקשה הגמרא, איך קריבים השיריים לאחר הקטרת הקומץ, **אִיכְרִי**
54 **כָּאֵן** - הרי על כגון זה נאמר, **כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים** - שכל
55 שהקריבו ממנו כבר לאישים, היינו, למזבח **הָרִי הוּא כָּבֵל תְּקַמְרִיו**
56 - הרי שהנותר בבל תקטירו. ואם כן קשה, איך מקטירים את שיירי
57 המנחות לאחר הקטרת הקומץ, כיון שגם לה יש חלק במנחה, ואולי
58 הולכים אחרי החלק שלה, והקטרת הקומץ כהלכתה נעשית, נמצא
59 ששיירי המנחה אסורים בהקטרה. מתרצה הגמרא, **אִמָּר יְהוּדָה**
60 **כְּרִיה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן פִּזִּי, דְּמַסִּיק לָהּ לְשׁוֹם עֵצִים** - מדובר כאן,
61 שקודם שמקטיר הכהן את שיירי המנחה הוא מתנה ואומר כך, אם
62 דינה של מנחה זו כדין מנחת כהן ולא הייתה ראויה להיקמץ, הרי
63 ששייריים אלו ראויים להקטרה, והריני מקטירם לשם מנחה, ואם
64 דינה של מנחה זו כדין מנחת ישראל, שהיתה ראויה להיקמץ,
65 ושייריים אלו אסורים בהקטרה, הריני מעלה אותם על המזבח לא
66 לשם מנחה אלא להיות כשאר עצי המערכה. **כְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר** וכדעת
67 רבי אליעזר, גבי חטאת שהוקטרו אבריה הפנימיים על גבי המזבח,
68 ונתערב חלק ממותר בשרה האסור בהקטרה, עם בשר עולה שדינו
69 לעלות כליל על גבי המזבח, סובר רבי אליעזר שיש לתת בשר זה על
70 גבי המזבח להיות חלק מעצי המערכה, ואף שמעורב כאן בשר
71 חטאת האסור בהקטרה, כיון שאינו מכון לשם הקטרה. **דִּתְנִינָא, רַבִּי**
72 **אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר**, לאחר שנאמר בתורה שקרבנות שהוקטר חלק מהם
73 על גבי המזבח, שייריהם אסורים בהקטרה, נאמר, **זֶ'אֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא**
74 **יַעֲלוּ לֵרִיחַ נִיחּוֹחַ**, ודרשו, **לִרְיִחַ נִיחּוֹחַ אִי אִתָּהּ מַעֲלָה** - שהאיסור
75 לעלות על המזבח שיירי קרבנות הוא רק כאשר מתכוון לעלותם על
76 המזבח לריח ניחוח, **אֲכָל אִתָּהּ מַעֲלִיחוֹ לְשׁוֹם עֵצִים** - אך אם
77 מעלה אותם להיות חלק מעצי המערכה, מותר.
78 שואלת גמרא, **הִנֵּיחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאִית לֵיה הָאֵי סְבָרָא**
79 **שְׁהַמְתַּכוּן לְהַעֲלוֹת שִׁירִיִּים לְשׁוֹם עֵצִים** אינו עובר בבל תקטירו, **אֲלָא**
80 **לְרַבֵּנּוּ דְּלִית לָהּ הָאֵי סְבָרָא** - שחולקים על רבי אליעזר וסוברים
81 שכל שקרב חלק מן הקרבן כדין, הנותר אסור בהקטרה על גבי
82 המזבח גם אם אינו מכון לעלותם לריח ניחוח, **מָאִי אִיכָא לְמִימַר**
83 - איך נבאר את משנתנו, הרי הלכה כחכמים ולא כרבי אליעזר.
84 משיבה הגמרא, **דְּעָבְדִּי לָהּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּרִבִּי שְׁמַעוֹן** - כלומר,
85 משנתינו האומרת, שכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות, אינה
86 מתפרשת כדברי הבריתא, שהקומץ קרב בעצמו והשייריים קריבים
87 בעצמן, אלא הקומץ קרב בעצמו והשייריים מתפזרים על בית הדשן.
88 **דִּתְנִינָא**, גבי מנחת חוטא של כהן, נחלקו בזה רבנן ורבי שמעון, רבנן
89 סוברים שכולה כליל כמנחת נדבה, רבי שמעון סובר שנקמצת כדין
90 מנחת נדבה של ישראל, אבל השייריים לא נאכלים, אלא קומץ קרב
91 בפני עצמו והשייריים קריבים בפני עצמם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּרִבִּי שְׁמַעוֹן**
92 **אֹמֵר**, **תְּקוּמִין קֶרֶב בְּעֶצְמוֹ, וְהַשִּׁירִים מִתְפָּזְרִים עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן** -
93 שסובר כאביו רבי שמעון שצריך לקמץ, אבל בכך הוא חולק, שאם
94 הקריבו את הקומץ אי אפשר להקריב את השייריים, ולכן השייריים
95 מתפזרים לאיבוד על בית הדשן.

1 **הַאֲמִירָתָא** לבעלה, **מִמָּאָה אֲנִי לָהּ**, או **וְשָׂבָא לָהּ עֲדִים שְׂחִיא**
2 **מִמָּאָה**, או **וְהַאֲמִירָתָא אֲנִי שׁוֹתָה**, או **וְשָׂבָעָלָה אֲנִי רוֹצָה**,
3 **לְהַשְׁקוּתָהּ** וכולן אם אירעו לאחר קידוש המנחה בכלי. וכן **וְשָׂבָעָלָה**
4 **כָּאֵלָּה פֶּדֶרְךָ** ולא נודע עד שקדשה המנחה בכלי, ומשקדשה
5 בכלי אינה נפדית, ולחיקרב אינה ראויה שהרי אינה שוטה, וגם
6 למנחת נדבה אינה ראויה, שנדבה אינה באה מן השעורים.
7 **וְכָל הַנְּשׂוּאוֹת לְכַהֲנִים** אפילו ישראלית, אם הביאו מנחה, בין
8 הביאו מנחת סוטה בין הביאו מנחת נדבה, **מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** - גם
9 אם לא נטמאו ולא אירע בהם שום פסול והקומץ קרב כהלכתו,
10 שיירי המנחה נשרפים בבית הדשן ואינן נאכלים.
11 מבאר התנא שדין זה שייך רק, **בְּבֵית יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׂאָת לְבָהּ**, שאז
12 **מִנְחוֹתָהּ נִשְׂרָפוֹת** - לאחר שקרב הקומץ, נשרפים שיירי המנחה בבית
13 הדשן, כפי שנתבאר, אולם **וְכַהֲנָת - בֵּית כֹּהֵן שֶׁנִּשְׂאָת לְיִשְׂרָאֵל**, אין
14 בצד הכהונה שבה כלום, שהדין לעלות את המנחה כליל למזבח לא
15 נאמר אלא במנחת כהן ולא במנחת כהנת, ולפיכך **מִנְחוֹתָהּ נִאֲכָלָת**
16 **כְּדִין מִנְחַת יִשְׂרָאֵל**. וכן הוא דינה של כהנת אלמנה וגרושה, שאם
17 הביאה מנחה, מנחתה נאכלת כדין מנחת ישראל.
18 אגב שהזכיר התנא חילוק בין מנחת כהן למנחת כהנת, מזכיר התנא
19 חילוקים נוספים בין כהן לכהנת, **מָה בֵּין כֹּהֵן לְכַהֲנָת, מִנְחַת כֹּהֵנָת**
20 **נִאֲכָלָת וּמִנְחַת כֹּהֵן אִינָה נִאֲכָלָת** כמבואר. **כֹּהֵנָת מִתְחַלְלָת מִן**
21 **הַכֹּהֲנָה** אם נבעלה לפסול, ואסורה להינשא לכהן ולאכול בתרומה,
22 **וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל** - אם נשא אשה האסורה לו, כגון גרושה או
23 חללה. **כֹּהֵנָת מִמָּאָה לְמַתִּים** - מותרת להיטמא למתים, **וְאֵין כֹּהֵן**
24 **מִמָּאָה לְמַתִּים**. **כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקֶדְשִׁי קֳדָשִׁים** - חטאת אשם ומנחה,
25 **וְאֵין כֹּהֵנָת אוֹכֵלָת בְּקֶדְשִׁי קֳדָשִׁים**.
26 אגב כך, מזכיר התנא חילוקי דינים כלליים שיש בין איש לאישה
27 אפילו בישראל, **מָה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, הָאִישׁ פּוֹרֵעַ אֶת רֵאשׁוֹ וּפּוֹרֵם**
28 **אֶת בְּגָדוֹ, כְּשֶׁהוּא מְצוּרֵה, וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרֵעַת וּפּוֹרֶמָת**. **הָאִישׁ**
29 **מְדִיר אֶת בָּנוּ בְּנִירוֹ - אִם אָמַר הָאֵב עַל בְּנוֹ קֶטֶן, יֵהָא זֶה בְּנִי נִזִּיר**
30 **חֵלָה** עליו נזירות אפילו לכשיגדל, **וְאֵין הָאִשָּׁה מְדִירָת בְּנָה בְּנִירוֹ**.
31 **הָאִישׁ מְנַלֵּחַ עַל נִזְרוֹת אָבִיו - אִם נָדַר אָבִיו נִזְרוֹת וְהִפְרִישׁ**
32 **קֶרְבָּנוֹת מוֹמָה, אִם נָדַר בְּנוֹ נִזְרוֹת, יִכּוֹל לְהֵבִיא קֶרְבָּנוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו**.
33 **וְאֵין הָאִשָּׁה מְנַלֵּחַת עַל נִזְרוֹת אֲבִיהָ**. **הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בָּתּוֹ -**
34 **מִקְבֵּל קִידוּשִׁין עֹבֵר בֵּיתוֹ הַקְטָנָה וְכֵן נַעֲרָה שְׁלֹא מִדַּעְתָּה, וְהִיא**
35 **מִקְדוּשֶׁת גְּמוּרָה בְּכָךְ וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בָּתָּה - אִינָה מִקְבֵּלָת**
36 **קִידוּשִׁין עֹבֵר בֵּיתָה**. **הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בָּתּוֹ לְאִמָּה כְּשֶׁהִיא קְטָנָה,**
37 **וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בָּתָּה לְאִמָּה**. **הָאִישׁ נִסְקָל עֲרוֹם - אִם עֶבֶר**
38 **עַל אַחַת הָעֵבִירִית שְׁחִיבִים עֲלֵיהֶם סִקְלָה בַּעֲדֵים וְהִתְרָאָה, נִסְקָל**
39 **עֲרוֹם**. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקָלָת עֲרוּמָה אֵלָּא בְּלִבִּישַׁת חִלּוּק, הָאִישׁ**
40 **נִתְלִית - מִגִּדְף או עֹבֵד עֲבֹדָת כּוֹכָבִים, לֹאחֵר שֶׁנִּסְקָל**. **וְאֵין הָאִשָּׁה**
41 **נִתְלִית**. **הָאִישׁ נִמְכָּר בְּנִיבָתּוֹ - אִם גָּבַח וְאֵין לוֹ לְשֹׁלֵם לִנְגֹב,**
42 **מוֹכְרִים אוֹתוֹ וּמִשְׁלֵמִים דִּמּוֹ לִנְגֹב**. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכָּרֶת בְּנִיבָתָּה**.
43 **גְּמָרָא**. **תִּנּוּ רַבֵּנּוּ, כָּל הַנְּשׂוּאוֹת לְכַהֲנָת, מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת - אֵין**
44 **שִׁירֵי מִנְחוֹתֵיהֶם נִאֲכָלִים לְכַהֲנִים אֵלָּא קֶרֶבִּים גַּם הֵם לְמִזְבֵּחַ**. **כִּיצַד,**
45 **כֹּהֲנָת לִוְיָ וְיִשְׂרָאֵלִית שֶׁנִּשְׂאָת לְבָהּ, אֵין מִנְחוֹתָהּ נִאֲכָלָת, מִפְּנֵי**
46 **שִׁישׁ לוֹ - לְבַעֲלָהּ הַכֹּהֵן חֵלֶק בָּהּ שֶׁהִיא מְבִיאָה מְשֻׁלָּה, וּמִנְחַת כֹּהֵן**
47 **אִינָה נִאֲכָלָת אֵלָּא קֶרֶבָה כּוֹלָה לְמִזְבֵּחַ**. **וְאִינָה עוֹלָה כָּלִיל**
48 **כְּפִי שֶׁמִּנְחַת כֹּהֵן קֶרִיבָה כָּלִיל לְמִזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שִׁישׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ -**

על כל אחד ואחד לדעת, כי הוא יתברך בהשגחתו הפרטית נותן לכל אדם האפשרות להביא רצון העליון יתברך מן הכוח אל הפועל, בקיום המצוות ובחזיון היהדות ותורתנו הקדושה בכל עת ובכל מקום שהוא, ואין הדבר תלוי אלא בעבודתו.

היום יום כא אייר

סוטה. פרק שלישי - היה נוטל דף כג עמוד ב

תוספות

רש"י

ה"ג ואפי' רבנן לא פליגי עליה אלא במנחת חומא של כהנים דבת הקרבה היא. דמקשי
 חוכתו לנדביתו דלא בעי קמיצה, אבל הא דלאו בת הקרבה היא דלמא בתרה דידה
 אזלינן ושירים גמורים נידוה ואפלו רבנן מודו דמתפורין. מאי טעמא. קאמר מתני' מנחת
 כהנת נאכלת בשאיה נשואה לכהן, וכשהיא נשואה לכהן איה נאכלת כליל מיהא לא
 הויא: לא יחלל זרעו. כבהן הנשוא פסולה
 לכהנה כתיב, ודרשין בקדושין (טו. פ.) לא יחלל
 שני חלולין, אחד לה ואחד לזרעו, שהבהן
 מתחלל את שמיצור קמייד, אלא הוה אין מתחלל: בני
 אהרן. לפש לא טמא, ולא בנות אהרן באוהרה
 זה כל זכר בבני אהרן יאכלנה. במנחה כתיב:
 איש. צרוע הוא: אין לי. שחלט בטמא נתיקם
 אלא איש, איש מנין, כשהוא אומר סמך לו
 והצרוע אשר בו הנגע, ולא איבעי ליה למכתב
 אלא בגדיו יהיו פרומים וראשו יזהר פרוג. דהא
 כתיב לעיל דבמצורע קמייד, אלא הוה צרוע
 שני כגון אשה: ה"ג א"כ מה ת"ל איש לענין
 שלמשה איש פורע ופורם וכו'. מה ת"ל איש
 מאחר שסופנו לרבות את האשה: לענין שלמשה.
 לאו למעוטי ממנא האמורה בפסוק זה בא
 למעוטי, אלא מענין האמור בפסוק שלאחריו
 דכתיב ביה פריעה ופרימה. לומר לה איש פורע
 ופורם ולא אשה: הלכה היא בגיור. הלכה למשה
 מסיני הוא בהלכות גיור. נתי' לאיש. באביה
 נתינת נתינתה: ונכחו אוהו. ומאי אוהו? אי ניקא
 אוהו ולא אוהה והכתיב גבי נערה המאורסה
 והוצאתה את שניהם וסקלתם אותם, אלא הא
 דממעט אשה לענין גרום, דנפיק מהאי קרא
 מעוטא דאוהו משמע ולא כסותה, ולחכי קטא
 ליה להאי משמעוהא דערס בלשון זכר גבי
 איש למימרא הא אוהה בכסותה: נמכר בגיבתו.
 אם אין לו מה לשלם:

הדרן עלה היה נוטל

ארוסה. שקא לה ארס: ושומרת. יבם. שקא
 לה יבם: לא שוותה דמעטינהו קרא: ולא נוטלות
 בהן. שהיא גרמה לאסור עצמה עליו
 שנסתרה אחר קנין. דמקשי ואסור לא אימעיט
 דמקשר בגמרא, ואפלו לית לן דרב המנוא
 ודו' שומרת יבם שנתה מתרת ליבמה, נתי
 דמתרת מיהו לא בעי למינסב זונה ודיא
 הפסידה בהתה: תחת אישה. ביושבת תחתיו
 הכתוב מדבר:

נתינה

כהן ולא כהנת. ירושלמי ר' אבהו בעי קמיה ר"ל והכתיב (ויקרא כג) ובהן כי יקנה נפש קנין
 כספו מעתה כהן ולא כהנת אל' והכון משיח תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו
 יצתה זו שאין בנה עומד תחתיה ה"ה דברפך חורוע (חולין קכ.) הוה מצי לשנוי גמי הכי
 ותון לכהן חורוע דלא אמר לכהן ולא לכהנת אלא אפילו לכהנת דהכא טעמא משום
 דכתיב והכון המשיח תחתיו מבניו אבל התם דחי

ליה משום דאחרון ובניו כתיב בפרשת מנחה אי
 גמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט:
 (פ"ק פ"א מנחה) בין איש לאשה. בתוספתא
 (פ"ק קא חשיב עובר על מצות עשה שהזמן גרמא
 מה שאין כן באשה האיש עובר על כל תיקו ועל
 כל תשדיות ועל כל טעמא למתים מה שאין כן
 באשה האיש נידון בבן סורר ומורה ונעשף ומספר
 ואין האשה נעטפת ומספרת האיש נמכר ושנה
 ואין האשה נמכרת ושנית האיש נרצע ונמכר
 לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת
 ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני'
 אלא דכאי בבתי משום דמפרש התם בבספ
 ובשטר ובביאה ותימה אמאי לא חשיב גמי
 סמיכות תנפות הגשות וקמיצות דבין כהן לכהנת
 וכל הני דתנן בפ"ק דקידושין (ף. טו.) ולא קתני גמי
 שהעברי יצא בשנים וכו' וכו' וכו' וכו' וכו' וכו'
 משא"כ בעבריה הוה בטמא בראיות ולא הוה
 מצורע אסור בתשמיש המטה ולא מצורעת
 כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (מ"ט. טז.)
 מחזיר לאהלו ולא מחזיר לאהלה:
 (פ"ק פ"א מנחה) האיש מגלה על נזירות. בפ"ד
 דנזיר (ף. נ.) ובפרק בתרא דנזירות (ף. נ.) מפ'
 דדוקא על מצות סתומין ולא על מצות מפורשין:
 שנאמר את בתי מרישא דקרא יליף ליה
 ואמר אבי הגערה אל הוקנים
 משמע למעט אמה דאיה נזכרה בבתה לתת.
 ותלית אוהו ולא אוהה. בפרק גמיר דהין
 (פסחים ק"ז. טו.) נפקא לן מוכי יחיה
 באיש ולא באשה: בגיבתה. ולא בגיבתה.
 תימה כיון דאי נגבה אינה נמכרת בגיבתה א"כ
 אין ב"ד רשאי למכרה דבית דין אין מוכרין אלא
 בגיבתו ובפ"ק דקידושין (ף. ק.) ממעטי רבנן
 מורצע את אנו אנו של ולי אנו של מוכר עצמו
 דדוקא מכוריהו בית דין נרצע ואשה הואיל ואין
 בית דין מוכרין אותה אנא ידענא דאיה נרצעת
 ואמאי איצטריך לרבנן למילף מהעבד ולא אמה
 העבריה דאיה נרצעת ויל כיון דאיה נמכרת
 אלא ע"י אביה סד"א תיחיה מכירה דאב במקום
 מכירת בית דין ותוצע להכי איצטריך קרא:

הדרן עלה היה נוטל

הדרן עלה היה נוטל

ארוסה ושומרת יבם לא שוותה ולא נוטלות בתובה שצאמר: "אשר תשטה אשה תחת אישה"

פרט לארוסה ושומרת יבם. אלאמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה

שותה ולמה הכניסה עצמה למספר הזה המרובה בשביל לפסולה מכתובתה פ"ח ארוסה אע"פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומאתים ועל מנה ומאתים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש"י
 פי' דליכא למיפשע ממנה' הא דאמר רב המנוא שומרת יבם שנתה אסורה ליבמה דאפילו אי לית לן דרב המנוא מיהו אי לא בעי יבם למינסב אשה זונה אינה נוטלת כתובתה מיהו
 תימה אי לית לן דרב המנוא קרא מאי איצטריך למעוטי והא תנן בפרק היה מביא (פליק דף יח.) כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קניו שייך ודיכא דלא מיתסרא בסתירתיה
 אלא מדאיצטריך למעוטי ש"מ דמיתסרא מיהו ליכא למיפשע מהכא משום דמוק לה בגמרא כגון שבא עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפטרה בגט בלא חליצה אפילו אליבא דשמואל
 הלכך שייכא גמי אשתו ליאסר עליו בנות בדבריה הכל: אלאמנה לכ"ג וכו'. האי דלא עריב ותני לזו אלו לא שוותה ולא נוטלות כתובתן ולתני ארוסה ושומרת יבם אלאמנה לכ"ג וכו'
 מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואילונית זקנה וכו' י"ל משום הכי פלגינהו משום דחלוקין בטעמם מיהו תימה אמאי לא תנא מעוברת בתר בבא דאלמנה לכ"ג דמי טעמא והל' למיתני
 בתחלת הפרק אלו לא שוותה ובתר ליחשב ולילול כולוה כל הני דרמין להדיה כל חד וטפי הוה שייך למיתני אלו בראש כולן ממאי דתני קצת דלא שוותה והדר תני אלו:
 שאינה

ביאורים למסכת סוטה דף כג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

47 שנינו במשנה, האיש מנלח על נזירות אביו ואין האשה מנלחת
48 על נזירות אביה. אמר רבי יוחנן, הלכה היא כגזיר - גם דין זה
49 נלמד מהלכה למשה מסיני.
50 שנינו במשנה, האיש מקדש את בתו ואין האשה מקדשת את
51 בתה. מבאר הגמרא שדין זה נלמד מדברי רבי, "ואמר אבי הנערה
52 אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הנה", הרי שמסרה התורה את
53 הכח לקדש את הבת בידי האב ולא בידי האם.
54 שנינו במשנה, האיש מזכר את בתו ואין האשה מזכרת את בתה.
55 מבאר הגמרא שדין זה נלמד מדברי רבי, "וכי יזכר איש את בתו",
56 ומשמע איש ולא אשה.
57 שנינו במשנה, האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה כו'.
58 שואלת הגמרא, מאי טעמא שאין האשה נסקלת ערומה. ומשיבה,
59 נאמר לגבי אדם שקלל את ה' "והנמו אותו" - שחייב סקילה. ויש
60 לשאול, מאי אותו? - מה באה התורה למעט מ'אותו', אילימא -
61 אם נאמר שבאה התורה לומר, אותו ולא אותה - שרק איש חייב
62 סקילה ולא אשה, והבית - אין לומר כן, שהרי נאמר לגבי איסור
63 עבודה זרה שעונשו בסקילה, "והוצאת את האיש ההוא או את
64 האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שערך וגו' וסקלתם
65 באבנים ומתו", הרי שגם אשה נסקלת. אלא בהכרח שממעטים כר,
66 רק אותו? - איש שיוצא להיסקל, נסקל בלא כסותו - ערום, ולא
67 אותה - אבל אשה שנסקלת, אינה נסקלת בלא כסותה.
68 שנינו במשנה, האיש נתלה ואין האשה נתלית כו'. שואלת הגמרא,
69 מאי טעמא - מדוע אין האשה נתלית. ומשיבה, נלמד ממה שאמר
70 קרא "ותלית אותו על עץ", ומשמע אותו ולא אותה.
71 שנינו במשנה, האיש נמכר בגניבתו אם אין לו שלם את הגניבה,
72 ואין האשה נמכרת בגניבתה. שואלת הגמרא, מאי טעמא שאין
73 האשה נמכרת בגניבתה. ומשיבה, נלמד ממה שאמר קרא "ונמכר
74 בגניבתו", ומשמע שרק גנב נמכר בגניבתו, ולא בגניבתה - אך
75 אשה שגנבה אינה נמכרת עבור גניבתה.

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה - פרק רביעי

76 פרק זה מבאר ומחלק אופנים שבהם אין הסוטה שותה ואינה נוטלת
77 כתובתה, אופנים שבהם אינה שותה אך נוטלת כתובתה, ושאר
78 האופנים שבהם הסוטה או שותה או נוטלת כתובתה.
79 משנה. ארוסה שקינא לה הארוס ונסתרה, ושומרת יבם שקינא לה
80 היבם ונסתרה, לא שותות כיון שהפסוק מיעט אותן וכדלהלן, ולא
81 נוטלות כתובה כיון שהפסוק עצמן על ידי שנסתרו, והסיבה שאינן
82 שותות שנאמר "אשר תשמה אשה תחת אישה" - שהאשה יושבת
83 תחתיה, פרט לארוסה ושומרת יבם שהן עדיין לא נשואות.
84 וממשיכה המשנה לפרט עוד מקרים של נשים שאינן שותות ואינן
85 נוטלות כתובתן, אלמנה לבנה גדול, גרושה וחלוצה לבנה הדייט
86 וכל שכן לכהן גדול, מפורת

1 ואפילו רבן - שחלקו על רבי שמעון ואמרו שמנחת חוטא של כהן
2 אינה נקמצת, לא פליגי עליה דרבי אלעזר דרבי שמעון האומר
3 שמתפורים שירי המנחה בבית הדרשן, אלא כמנחת חוטא של
4 כהנים, דבת הקרבה היא - לפי שסוברים הם שהיא עולה כליל על
5 גבי המזבח, ואינה נקמצת, אבל בהא - אשה הנשואה לכהן, שאין
6 תקנה למנחתה לא בהקרבה ולא באכילה אפילו רבן מודו
7 שמתפורת היא בבית הדרשן.
8 שנינו במשנה, בת ישראל מנחתה נאכלת וכו'. שואלת הגמרא, מאי טעמא
9 שנישאת לישראל מנחתה נאכלת וכו'. שואלת הגמרא, מאי טעמא
10 שמנחת כהנת הנשואה לישראל נאכלת, מה היא שונה מאשה
11 הנשואה לכהן, שמנחתה עולה כליל על המזבח. משיבה הגמרא,
12 דאמר קרא, "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", ודורשים
13 שרק מנחת כהן אינה נאכלת, ולא מנחה של כהנת.
14 שנינו במשנה, כהנת מתחללת כהן אין מתחלל. שואלת הגמרא,
15 מנלן - שהכהן שנשא אשה הפסולה לו אינו מתחלל מן הכהונה.
16 ומשיבה, דאמר קרא לגבי כהן שנשא פסולה לכהונה "ולא יחלל
17 זרעו בעמיו", מכאן שעל ידי נישאת פסולה, זרעו מתחלל - נפסל
18 מן הכהונה, אך והוא - הכהן שנשא את הפסולה אינו מתחלל.
19 שנינו במשנה, כהנת מטמאה כו'. שואלת הגמרא, מאי טעמא -
20 כהנת מותרת להיטמא למתים מה היא שונה מכהן שאסור בכך.
21 ומשיבה, אמר קרא, "אמר אל הכהנים בני אהרן לנפש לא יטמא
22 בעמיו", ומכך שיתרה התורה וכתבה 'בני אהרן' לומדים שהאיסור
23 להיטמא נאמר רק לבני אהרן - כהנים זכרים, ולא לבנות אהרן -
24 כהנות.
25 שנינו במשנה, כהן אוכל בקדשי קדשים וכהנת אינה אוכלת
26 בקדשי קדשים. מבאר הגמרא שדין זה נלמד מדברי רבי, לגבי קרבן
27 מנחה, "כל זכר בבני אהרן יאכלנה", ומשמע זכר ולא נקיבה.
28 שנינו במשנה, מה בין איש כו' האיש פורע ופורם, ואין האשה
29 פורעת ופורמת. תנו רבנן, לגבי טומאת קרחת וגבחת נאמר, "איש
30 צרוע הוא". אין לי - מפסוק זה לא היינו יודעים שנטמא בטומאת
31 נגעי קרחת וגבחת אלא איש, אשה מנין. כשהוא אומר בפסוק
32 הסמוך לאחריו, "והצרוע אשר בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו
33 יהיה פרוע ועל שפם יעטה". ולכאורה המילים 'והצרוע אשר בו
34 הנגע' מיותרות, שהרי בפסוק הקודם דיברה התורה על צרוע, והיתה
35 צריכה להמשיך שדינו הוא ש'בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע'.
36 ומכך שחזרה התורה וכתבה שוב 'והצרוע', יש ללמוד שהרי כאן
37 שנים - באה התורה לרבות צרוע שיש צרוע נוסף, כלומר שגם אשה
38 נטמאת בטומאת קרחת וגבחת. ממשיכה הברייתא ושואלת, אם כן
39 - שגם אשה נטמאת בנגעים, מה תלמוד לומר - מדוע בפסוק
40 הראשון נאמר 'איש'. ומבאר, לענין שלמטה איש פורע וכו' -
41 'איש' האמור בפסוק הראשון, בא למעט שהדין האמור בפסוק השני
42 דחינו פריעה ופרימה, לא נאמר אלא לאיש צרוע, אך אשה
43 שנצטרעה אינה פורעת ופורמת.
44 שנינו במשנה, האיש מדיד את בנו כגזיר ואין האשה מדרת בנה
45 כגזיר. אמר רבי יוחנן, הלכה למשה מסיני היא כגזיר - דין זה
46 שהאיש מדיד את בנו כגזיר ולא אשה, התקבל מהלכה למשה מסיני.

ביאורים למסכת סוטה דף כד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

44 בעלה לקנא לה שלא תיסתר עם כל קרובה, כולל אביה ואחיה, אף
45 שהיתה אסורה עליהם גם בלי הנות, חוץ מן הקטן שנתמעט
46 מהפסוק "ושכב איש אותה" וממנו שאינו איש כגון בהמה.
47 מביאה המשנה שיש נשים שאין הבעל יכול לקנא להם, ואלו שפית
48 דין מקנן להן אם רואים שמתנהגות בפריצות. מי שנתחרש בעלה
49 או נשתפה לאחר נישואיהן, או שהיה חבוש בבית האסורין ולא
50 היה יכול לקנא לה. אמנם לא להשקותה אחר - שיוכלו בית דין
51 להשקותה, שהרי נאמר "והביא האיש את אשתו", אלא בית דין
52 מקנן אותה רק כדי לפסולה מכתובתה. רבי יוסי אומר, אף
53 להשקותה אפשר, לביטול בעלה מביית האסורין או יבריא
54 מחרשותו או שטורו וישקנה.
55 נמרא. שנינו במשנה שארוסה ושומרת יבם אינן שוות. מדייקת
56 הגמרא מלשון המשנה, מישתא הוא דלא שתיא - דוקא אינן
57 שוות, הא קניי מקנן לה - אבל הוא מקנא להן ואוסר אותן, שהרי
58 שנינו במשנה לא נטלות כתובה, הרי שאסורה עליו. מבררת
59 הגמרא, מנא הני מילי - מנין לנו שאכן מקנא להן ונאסרות. עונה
60 הגמרא, דתנו רבנן, כתוב בתורה "דבר אל בני ישראל ואמרת",
61 ייתור ואמרת בא לרבות ארוסה ושומרת יבם לקניי שאף על פי
62 שאינן שוות, אך הבעל מקנא להן ונאסרות כשנסתרו. מבררת
63 הגמרא, ומתניתין מני - ומי התנא ששנה את משנתו שארוסה
64 ושומרת יבם אינן שוות, רבי יונתן היא, דתניא, נאמר בפסוק
65 "ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי ממי המרים", פרט
66 לארוסה שאינה שותה שהרי אינה תחתיה, יכול שאני מוציא אף
67 שומרת יבם שאינה שותה, שגם היא אינה תחתיה, תלמוד לומר
68 "איש איש כי תשטה אשתו" לרבות ששומרת יבם שותה, שכבר
69 נחשבת תחתיו במדת מה וכדלהלן, דבר רבי יאשיה. רבי יונתן
70 אומר, "תחת אישך" פרט לשומרת יבם שאינה שותה, שסובר רבי
71 יונתן, אדרבה היא נחשבת פחות תחתיו וכדלהלן. ואם תחשוב לומר
72 אוציא שומרת יבם שאינה שותה, ולא אוציא את ארוסה ונוכל
73 להשקותה, שכבר נחשבת תחתיו במקצת, תלמוד לומר בהמשך
74 הפרשה של סוטה, "אשר תשמה אשה תחת אישה" פרט לארוסה
75 שגם היא נתמעטה, ושתייה אינן שוות. ומבארת הגמרא את
76 המחלוקת, מר - רבי יונתן אלימא ליה - נחשבת לו יותר כאשתו
77 כשהיא ארוסה, דקידושי דידה - שהוא עצמו קידש אותה,
78 וסוקלין על ידו אם יתה נסקלת מחמת שהיא נחשבת אשתו, לכן
79 הוא קודם ממעט שומרת יבם, ומר - רבי יאשיה אלימא ליה
80 שומרת יבם, דלא מיחסרא מסידה לחופה שהיבמה נקנית בביאה
81 להיות כאשתו לכל דבר, ונחשבת כתחתיו יותר מארוסה, לכן הוא
82 ממעט ארוסה. שואלת הגמרא, ורבי יונתן האי "איש איש" שרבי
83 יאשיה למד מהייתור ששומרת יבם שותה, מאי עביד ליה לשיטתו
84 שאין שומרת יבם שותה. מתרצת הגמרא, מיבעי ליה לרבות נשים
85 שאין בעליהן יכול לקנות להן, שבת דין מקנן להן, ואלו הן, אשת
86 חרש, ואשת שומקא, ואשת

1 וניתנה לישראל, ובת ישראל למקור ולניתן, כל אלה כיון
2 שנשואות באיסור, לא שוות שנאמר "כי תשטה אשתו" דוקא
3 שראויה להיות אשתו, ולא נטלות כתובה שהפסידו לעצמן על ידי
4 נסתרתו, וכדלעיל. וגרועות הן מסתם נשואות באיסור שנטלות
5 כתובתן.
6 עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שוות, אך יש מהן
7 שנטלות כתובה ויש מהן שלא, ואלו לא שוות ולא נטלות
8 כתובה, האומרת טמאה אני - שהודתה אחרי הקינוי והסתירה
9 שהיא טמאה, ושכחא לה עדים שהיא טמאה, שאת שתייהן כבר אין
10 צורך להשקות, והאומרת אני שותה לפני שנמחקה מגילתה, כל
11 אלה לא שוות ולא נטלות כתובה, וכמבואר לעיל שהן גרמו
12 לעצמן להפסיד כתובתן. אבל אחר בעלה אינו משקה והוא גרם
13 לה שלא תשתה, שהרי היא יכולה לטעון טהורה אני והשקיני,
14 ושבועלה בא עליה בדרך שגם כן כבר אין משקים אותה משום
15 שנאמר "ונקה האיש מעון" והוא בא עליה באיסור שנאסרה עליו
16 בקינוי וסתירה, אלה נטלות כתובה ולא שוות, וכל אלו שדינן
17 לשתות, אם מתו בעליהן עד שלא שתה, בית שמאי אומרים
18 נטלות כתובה ולא שוות שנאמר "והביא האיש את אשתו",
19 וכעת הוא אינו קיים, ובית הלל אומרים או שוות או לא נטלות
20 כתובתן כלומר מתוך שלא שותה, כמו שנתבאר מהפסוק הנ"ל, גם
21 לא נטלות כתובה, שמא אכן נטמאו ואינן יכולים להוכיח זאת.
22 עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שוות, מעוברת חבירו -
23 שגזרו חכמים שאסור לישאנה וכדלהלן, ומניקת חבירו שאסרו
24 חכמים לישאנה עד שימלאו שנתיים ללידתה, לא שוות ולא
25 נטלות כתובה כיון שאסורות עליו וסובר רבי מאיר שחייב לגרשן
26 אם כן אינן ראויות לאישות ואינן שוות, דבר רבי מאיר. וחקמים
27 אומרים, יכול הוא להפרישה - לגרשה, ולהחזירה לאחר זמן
28 שנשתימו השנתיים האסורות, ואם כן נחשבת ראויה לאישות
29 ומשקים אותה.
30 עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שיש בהן דעות האם שוות או
31 לא, איילוניות שנולדה עם טבע שאינה יכולה ללדת וזקינה בגיל
32 שאינה יכולה ללדת ושאינה ראויה לילד ששתתה סם המעקר
33 אותה, שכל אלו אסורות על אדם החייב בפריה ורביה, לא נטלות
34 כתובה ולא שוות. רבי אליעזר אומר, אין אלו נחשבות אסורות
35 עליו, מפני שכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה.
36 ושאר כל הנשים שמוותרות על בעליהן, או שוות כרוב הנשים,
37 או לא נטלות כתובה כאותן שנמנו קודם, שאמרה איני שותה או
38 טמאה אני או שעדים מעידים שטמאה.
39 וממשיכה המשנה לפרט עוד כמה סוגי נשים ודיניהן, אשת בן
40 שותה ומותרת לבעלה. אשת סרים שנסתרה לאחר נישואיהם
41 שותה.
42 כעת מבארת המשנה ממי יכול הבעל לקנא לה, ודיינו לאסור אותה
43 להיסתר עמו ואם תסתר ישקנה, על ידי כל עריות מקנן - יכול

"אם בחוקותי תלכו" . . הקדוש-ברוך-הוא כביכול, מתחנן לפניהם שישמרו את התורה, זה עצמו מסייע ונותן כוח לאדם שיעמוד בבחירתו הטובה.

היום יום כד אייר

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף בד עמוד א

רש"י

נתינת. מן הנבעות, ואסורין לבא בישראל כדאמרין ביבמות (ף פה) דוד גזר עליה: לא שותות. ולא נאמרה פרשה אלא בראיה לקומה, והכי נתיב בספרי כי תשטה אשתו בראיה לאישות: וקרבנו מדבר פרט לאלמנה לכ"ג וכו': ולא נטלות בתבתה. ואע"ג דשאר אלמנה לכ"ג לא קנסיה רבנן בתבה כדאמרין בבבבות בפרק אלמנה נוניתי (ף קפ, זו אין לה, דסתירתה גרמה לה לאסר עליו ואפי' היא

ראיה לו, והלך לא בת בתה ברהב היא דלא עדיפא מכשרה: אמר בעלה איני משקה ושבעל לא עליה בדרך. שהוא גרם לה שלא שטהה בטא בתבתה: פתי בעליה. זה כל סטות הנסטרות וראיותו לשותו ולא הספיקו להשקותו כו': ולא שותות. דבעין והביא האיש את אשתו וגו': ובי"ה אומרים או שותות או לא נטלות בתבה. כלומר מתוך שלא שותות לא נטלות בתבה, ובגמ' מפרש פלוגתיה: מעברת חברו. שמת הניחה מעברת ומניקה או שגרשה והיא מעברת או מניקה, ואסורה חכמים לקנא עד שיחזיקוהו בן ב' שנים שכן זמן נתינתו והלך זה ונשאה וקנא לה, לא שותה שחרי אינה ראיה לו לקמה: יכול הוא להפרישה. עד כ"ד חדש ולהחזירה, הלך ראיה לאישות קרינא ביה: איילונות. דוכרניתא דלא ילקח, שמעמי אמה נכרתת קר ואין לה סימני אשה לא דדים ולא שערות וקולה עבה: ושאינה ראיה לילד. ששתת בוס עקרין ואסורות לקמה למי שאין לו בנים, שחרי נצטוו ישראל על פריה ורביה: אשת בן שותה וסותרת לבעלה, אם נמצאת נקה. ובגמ' פריך פשיטא: אשת כרים. כגון שנסתרת לאחר ששאה, דקדמה שכיבת בעל לבועל: שותה. ובגמ' פריך פשיטא: ע"י כל העריות מקנין. אם קא לא ממאניה ומאניה ומאניה העריות שבתורה ונסתרת הוי קניו קניו ונאסרת עליו ושותה. ובגמ' פריך פשיטא: חוץ מן הקנין דכתיב וסבב איש אותה: ומפי שאינו איש. ובגמ' מפרש לה ואלו שב"ד מקנין לה. אם רואין אותם מתנהגות בפריצות: לא להשקותה אפרו. הם לא שיקדו, דבעין והביא האיש את אשתו ובעלה נמי לא ישקנה בקניו זה לכשיצא (ולכשיצא) דבעין וקנא והביא, ורבי יוסי לא בעי וקנא והביא: נמי' הא קניו מקני לה. לאסר עליה. מוקמינה לא נטלות בתבה. ה"ג דבר אל בני ישראל ואלהיתם לרבות ארוסה ושומרת יכם. לקניו. ולא קני איש איש, ולדרשא אחרין דרשין ליה לקמן (ף קפ, א) אלא רבויא מואמת אליהם. וה"ג אמר לקמן בפירקין ואמרת רבויא הוא: יכול שאני מוציא כו'. דממשמעות קרא משמע לן ארוסה למעוטי דלא קרינן בה תחת אישה, אבל שומרת יכם קרינן בה תחת אישך בדמפרש לקמי' דלא

מיסרדא מסידיה לחפה: ורבי' יונתן, משמע ליה מנשא קנא לשומרת יכם אבל ארוסה קרינא בה אישות אי לאו דהדר מעטיה קרא אחריןא בדמפרש לקמן משום דהוא קדשה ואינה באה לו מבח קדוש אחרים, ועוד שנסקלת על ידו, מה שאין כן בשומרת יכם: פר' אלימא ליה ארוסה. רבי יונתן חשיבה ליה ארוסה אשה גמורה טפי משומרת יכם: דקדושי דידה. שעי' קדושי עצמו באה לה וסוקלין על ידו. אם ונתה נסקלת בשבילה: דלא מוסרדא מסידיה לה. דנקיט ליקם בביאה גרידא ואפי' בנות להיות באשתו לכל דבר בדרתן ביבמות (ף קפ, ג) ומית' לה לקמן בפירקא: לרבות אשת חרש ואשת שוטה. שב"ד מקנין לה. וברייאנה היא בשלהי פירקין:

שעמום

ונתינת לישראל, ובת ישראל לממור ולנתי, לא שותות ולא נטלות בתבה. ואלו לא שותות ולא נטלות בתבה: האומרת "ממאה אני", ושכחו לה עדים שהיא ממאה, והאומרת "איני שותה". אמר בעלה "איני משקה", ושבעל בא עליה בדרך, נטלות בתובה לא שותות. מתו בעליה עד לא שותו, בית שמאי אומרים: נטלות בתובה ולא שותות, ובית הלל אומרים: או שותות או לא נטלות בתובתן. מעוברת חבירו, ומניקת חבירו לא שותות ולא נטלות בתובה, דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים: יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן. איילונות, וזקניה, ושאינה ראיה לילד לא נטלות בתובה ולא שותות. ר' אלעזר אומר: יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה. ושאר כל הנשים או שותות או לא נטלות בתובה. אשת בן שותה, ומותרת לבעלה. אשת כרים שותה. על ידי כל עריות מקנין, חוץ מן הקנין, וממי שאינו איש. ואלו שבית דין מקנין לה, מי שנתחרש בעלה, או נשתטה או שתיקה חבוש בבית האסורין, לא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מבתבתה.

ר' יוסי אומר: אף להשקותה, לכשיצא בעלה מבית האסורין ישקנה: גמ' מישתא הוא דלא שתייה הא קניו מקני לה, מאן הני מילי? דתנו רבנן "דבר אל בני ישראל ואמרתם לרבות ארוסה ושומרת יכם לקניו. ומתניתין מני ר' יונתן היא. דתניא, תחת אישך פרט לארוסה. יכול שאני מוציא אף שומרת יכם? תלמוד לומר: "איש איש" דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר: תחת אישך פרט לשומרת יכם. אוציא שומרת יכם ולא אוציא את ארוסה? תלמוד לומר: "אשר תשטה אשה תחת אישה" פרט לארוסה. מר, אלימא ליה ארוסה, דקדושי דידה וסוקלין על ידו. ומר, אלימא ליה שומרת יכם, דלא מיחסרדא מסידיה לחופה, ור' יונתן האי "איש איש" מא עבד ליה? מיבעי ליה לרבות אשת חרש, ואשת שוטה, ואשת

שעמום

שאינה ראיה לילד. רש"י פי' שותת בוס עקרין אבל בפ' אע"פ (מכות קף ט) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שותהה היא עקרה וקניה ואיילונות ושאינה ראיה לילד אלמא דשאנה ראיה לילד לא עקרה ולפרשי' שותת בוס עקרין היינו עקרה וזה לשון ר"ח התם איכא למישאל היינו איילונות היינו עקרה היינו שאינה ראיה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יש נוחלין (כ"ד קף קט): ניסת לכ' יולדת עד מ' ניסת למ' שוב אינה יולדת והיה שנוכל לפרש שאינה ראיה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינסא דאמר בסוף פרק ד' אודם (יבמות קף ל) אמר רב נחמן אמר שמואל לא מקביל הא בעלה י' שנים שוב אינה מתעברת כי אתא רבין ארי' ליש אלא שאין דעתה לינסא ואע"ג דאמר בגמ' בעקרה וקניה ולפי' ר"ח לא הזכיר עקרה במשנה י"ל דלא דק בלשנא מיהו תימה אמאי לא תנא נמי במתני' עקרה: ושאר' כל הנשים או שותות. תימה הא משנה יתיירא מאי מקביל הא שמעין ליה מירשא והאומרת איני שותה אינה נטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות קף מ) אבל ניסת בתוך ג' חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסין ליה להוציא וקרינן בה אשתו הראיה לו ובבבא אפילו לרבנן אינה שותה דמסקנן ב' החולץ (ס"ט ז) אפילו לרבנן יוציא בנט:

ורבי' יונתן האי איש איש מאי עבד ליה מיבעי ליה וכו' תימה הא איהו דאמר בפ' אלו הנחנקין (סנהדרין קף פה) גבי איש איש דבי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בב' ולא דריש ליה לדרשה אחריני וכו' תימה דאיכא למדרש אפי' מאן דאית ליה ד"ת מודה הוא דדרשין אי"כ מאי פריך בריש פרק השואל (כ"מ ק"ז לה) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דהני' אם גבוי יגב אין לו אלא גביה אבידה מנלן ת"ל גבוי יגב מ"מ הניחא למ"ד ד"ת אלא למ"ד אמרי' מאל' הא התם איכא למדרש ולא דרשין אמר ד"ת והכא אמאי דריש לה ואמרי' בפ' השוהט והמעלה (נחם קף) נמי ורבי יוסי מדדהווא איש איש דברה האי איש איש נמי דברה אלא השוהט להדיוט דחייב מנא ליה ולא אמרתי כיון דמצוי למדרש מודה הוא דלא דרש דמרת קשה לישב שמעונו דד"ת קדשי דרמ' ארי"מ ור' יודה ארי' יודיה דרבי יוסי ארי' יוסי ור"ש ארי"ש דרמ' דאמר בפ' ד' מתות (סנהדרין ק"ט) לרבנן גבי איש איש דכתיב גבי ברכת השם ד"ת ור"מ דריש ליה לרבות כניונים ובפ"ב דמסכת ע"ז (ף ק"ז) נמי פליג ר' יודיה ור' יוסי דארי' יודיה כותי לא ימול ישראל מפני שהוא מל מלש הר גריזים אמר לו ר' יוסי וכו' היכן מציעו מלשם

בתורה לשמה ומפרש טעמא דר' יודיה משום דכתיב לה המול ורבי יוסי המול ימול כתוב ואידך נמי הכתיב המול ימול ד"ת כלשון בני אדם ואלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו' והתם בהווא שמעתתא גופיה פלוגתא ר"מ ור' יודיה ואמרין ימול כותי ולא ימול ארמאי דברי ר"מ והיינו כו' יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד"ת ובפ' ד' מתוסיי כפרה (מכות קף יא) אמרין לאחרים בשלמא והפדי לא נפרתה דקסבר ד"ת ואחרים היינו ר"מ כדאיתא בסוף מס' הרוית (ף ק"ז) דר' יודיה מהא דהמול ימול דקא אמר ד"ת ובפ' מציאת האשה (מכות קף ס) מייתי ברייתא העבט תעביטנו זה שאין לו ואין רוצה להתפרנס ונתין לו לשם מתנה וכו' דברי רבי יודיה וחכ"א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נוקטין לו אלא מה אני מקיים תעביטנו ד"ת אבל ר' יודיה דריש ליה וכן בפ' בנות כותים (מ"ה ל) ובפ' יוצא דופן (מס ק"ז) איש איש מה ת"ל איש איש לרבות תינוק בן יום א' שנטמא בידיה דברי רבי יודיה ר' ישמעאל בנו של

ר' יוחנן בן ברוקה אומר א"צ הרי הוא אמר חזב את זובו וגו' א"כ מה ת"ל איש איש ד"ת דר' יוסי מדהויא דהשוהט ורבי' השוהט (גם זה שם) ד"ת פליג עליה ר"ש ואמר ודרשי לרבות שנים שאחזו באברו והעלו שחיבין ובפ' מציאתא (ב"מ לא) אמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נוקטין לו א"כ מה ת"ל תעביטנו ד"ת ונראה דמאן דס"ל דאמר ד"ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דרשין לו וכל הני תסרי להו ד"ת

תוספות

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כד עמוד ב

תוספות

ד"ת מיהו היכא דמצו למידרשה להעמיד קבלתם או סברתם דרשינן ליה ובהא פליגי מאן דאית ליה דאמר דברא ומאן דלית ליה דברה מאן דאית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם אינו ענין לגופו אלא כיון דמצינו למימר דברה תורה אמר ד"ת ולא נוציאנו ממשמעותו דלאו קרא יתירא הוה לחכי פריך בפ' השואל (ב"מ דף צד) הניחא למיד לא ד"ת אם כן יגב קרא יתירא הוא ואם

אינו ענין לגיבה תנחו ענין לאבידה יגבב גיבה 1 משמע ולא אבידה אלא למיד דברה תורה א"כ 2 לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק 3 השוטת והמעלה (נבואם דף קר) א"ע דאמרנן 4 מוא"ר יוסי האי איש איש דברה תורה ההוא 5 איש איש נמי דברה תורה הוה מצי למדרשה 6 שפיר חזא לדברה תורה ואיך לרביא דאש 7 איש משמע שפיר כל ריבוי ריבוי יותן דהבא 8 דרשיש האי איש איש דכי תשטה לרביא ואיש 9 איש כי יקל לדברה תורה הוה רבי יוסי מצי 10 למדרשה איש איש דשחטי חוץ לרבות שוחט 11 אלא משום דכתיב איש איש דשחטי חוץ ואיש 12 איש דמעלה בחוץ בחד ענינא מוהדר למדרשיתו 13 בחד ענינא וטווגא דריש נדרים (דף ג.) צריך 14 לפרשיש הכי דמרבין מנזיר להזיר לעשות כינוי 15 נזירות כנזירות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים 16 לנזירות דכתיב לנזור נזיר נזיר להזיר וקא דייק 17 מיש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי 18 לנזור נדר היקשא למא לי אי כתב נדר לנזור 19 בדכתיב נזיר להזיר בדקאמרת ולא צריך היקשא 20 השתא דכתיב לנזור נדר ד"ת ופי' כיון דלא שיה 21 קרא בדיבוריה א"כ דברה כלשון בני אדם ולא קרא יתירא הוא למדרש מיניה לרבות כינוי 22 ודא דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר 23 לרבינונו ולמימר דלחייב קונם כמנ שיאמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אהא כמנ 24 שיאמר הריני נזיר הלכך צריך קרא יתירא ולא דמי לכינוי השם דמרבין איש איש אפילו למיד ד"ת דאיתן כינויין אשכחן דכתיבי בקרא כמנ או צבאות אהיה שדי כל הני דקתינ בשבועות 25 (דף לה.) ועוד דכינוי כתיב בהודא קרא דמנכר השם איש איש כי יקל אלהיו (ויקרא כז) וזיינו דאמר' והם בריש נדרים הניחא למיד ד"ת דאליביה לא צריך למדרשה וכו' והכי אמר 26 בפ' ד' מחסירי כפרה (ברכות דף יא.) דאמר ליה ר"א ב"ע לרבי ישמעאל בעלמא כוותך סבירא לי' דדברה תורה דהבא שאני מנזיר כתיב ליה קרא כי לא חופשה דהפדה לא נפרתה למה 27 לי ש"מ לחציה שפחה חוצה בת חורין אלמא אפילו למאן דאית ליה ד"ת דרשינן ליה משום ענינא דקרא הואיל ויתן לידרש דהי' דדרשינן ליה נמי להעמיד קבלתן או סברתן היכא דלא 28 עקר ליה ממשמעותיה כגון יגבב דכתיב בהדיא גיבה דרשינן מינה אבידה משום כפל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא.) דהשב תשיבם שלח תשלח הוכיח תוכיח עווב 29 תעווב הקים מן יונת השב תשיב דכל תתובל פתח תפתח נתן תתן כולי עלמא מודו בהו דדרשא דידדו לא עקר להו ממשמעותיה ודאמרנן גיבה דאש לאש לא אמר' ד"ת הייט 30 ר"ע דלא אשכחנייה דקאמר ד"ת דרשיש בפ' ד' מחסירי כפרה (ברכות דף יא.) והפדה לא נפרתה לפדויה ואינה פדויה ובפרק הערל (יבמות דף ע.) בשמעתתא קמייתא דא"ר אליעזר איש 31 איש ד"ת ודרשי ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף צ.) ובפ' ד' מיתות (שם דף סד.) הכרת תכרת דא"ר עקיבא הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב והכי משמע נמי סוגיין 32 בפ' אין עומדין (ברכות דף לא.) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דאמר ד"ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר' ישמעאל אומר בכל דוכתי ד"ת כגון הני דפליגי אדא"ר 33 ובפ' ד' מחסירי כפרה (בריות דף יא.) נמי וכן ר' אלעזר ב"ע בפרק קמא דקידושין (דף יז.) ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף לא.) גבי הענק תעניק לבד מזהדיא דבריות כדמרפיש התם טעמא 34 ולר' אלעזר בר' יוסי בריש חלק (סנהדרין דף צ.) והא דאמר בפ' אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם יצא איצא הא כמדי ד"ת הא כמדי' לא דברה מדי' דהתם מסברא קאמר לה 35 כדמרפיש התם יונת השב מסתברא כמאן דאמר ד"ת ורבי' יונתן דא"ר איש איש עבדי ליה וכו'. תימא האי ריבוי לרבי' יאשיה מנליה דהיקשיא דאש לאש לא אמר' ד"ת הייט 36 אית לן למימר דפליגי דהבא נמי דר' יאשיה לית ליה דאשת חרש שותה ור' יונתן לית ליה סטמא אינה שותה: **דהאמר** רב קנה לכל. הני לישינ דפליגי דהבא על יבמות (דף נח.) 37 בשומרת יבם שנפלה מן הנשואין או מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליוורשה ולטמא לה לא: **בספריים** גרס. אי הכי לימא 38 רב דאמר כרבי יאשיה ולא א"ש אי הכי ובפרש"י לא גרס והוא לא שבש הגירסא אלא בסתם פי' לימא רב דאמר וכו' ושמוא בספרי לא היה כתוב אי הכי: 39 **בשמואל** דאמר לא קנה אלא לרברים כו'. תימא כיון דקנה מיתא לרברים האמורים בפרשה לפטורה בגט דכיון שבא עליה הרי היא כאשוח לאיתן דברים א"כ מיט' דרבי יונתן דאלמא 40 ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דארוסה קידושין דידדיה שומרת יבם נמי ביאה דידדיה היא ונתנקה על ידו וכ"ש דתקשה לרב דאמר אנא דאמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי 41 דחקיקה למימר בשמואל הוא מסיק דאפילו רב הוה אתי מליתיהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמות (דף נח.) מוקי לה נמי הא 42 דתנן ואמן שלא ששתי ארוסה ונשואהו שומרת יבם ובנוסה כגון רבא רבא עליה וכו' ביבמות דא"ר יאשיה מנליה דהיקשיא דאש לאש לא אמר' ד"ת הייט 43 דהכתוב דבעינן ביאה לשם אישות:

אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרביה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאיצטריך לרביי' משום דכתיב הכא תחת אישך דמשמע 44 שבא עליה לשם אישות וכו' לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמנ שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאיצטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא 45 בעלמא הוא תימא נזי דלאו אשתו היא אי לא מעטיה קרא מדיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה"נ גבי קינוי כתיב 46 וקנא את אשתו וירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקנא את אשתו וקנא את אשתו אפי' מקצת אשתו ר' יודן בעי 47 במה דתימר תמן וקנא את אשתו וקנא את אשתו אפילו מקצת אשתו רכותה תחת אישך תחת אישך אפי' מקצת אישך דרך עבירה קנא לה ועודה ארוסה ובנוסה ונסתרה משקה אותה 48 על קינוי קנא לה עודה שומרת יבם ובנוסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קנא לה ועודה ארוסה ובנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה (קנא לה ועודה 49 שומרת יבם ובנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה) לא קנא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקנא לה ולא הספיק לכנוסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו 50 משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו וראשון אבל אם קנא לה היבם ובנוסה ומת ונפלה לפני היבם ובנוסה ונסתרה משקה אותה על קינוי: **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. 51 וא"ת הני דבעי למפוש מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו ינזרו י"ל אפ"ה אית לה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן.

אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרביה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאיצטריך לרביי' משום דכתיב הכא תחת אישך דמשמע 52 שבא עליה לשם אישות וכו' לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמנ שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאיצטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא 53 בעלמא הוא תימא נזי דלאו אשתו היא אי לא מעטיה קרא מדיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה"נ גבי קינוי כתיב 54 וקנא את אשתו וירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקנא את אשתו וקנא את אשתו אפי' מקצת אשתו ר' יודן בעי 55 במה דתימר תמן וקנא את אשתו וקנא את אשתו אפילו מקצת אשתו רכותה תחת אישך תחת אישך אפי' מקצת אישך דרך עבירה קנא לה ועודה ארוסה ובנוסה ונסתרה משקה אותה 56 על קינוי קנא לה עודה שומרת יבם ובנוסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קנא לה ועודה ארוסה ובנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה (קנא לה ועודה 57 שומרת יבם ובנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה) לא קנא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקנא לה ולא הספיק לכנוסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו 58 משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו וראשון אבל אם קנא לה היבם ובנוסה ומת ונפלה לפני היבם ובנוסה ונסתרה משקה אותה על קינוי: **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. 59 וא"ת הני דבעי למפוש מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו ינזרו י"ל אפ"ה אית לה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן.

רש"י

שעמום. לקוי בתמדותו לב: **האי תחת אישך**. בתראא האמור בסוף הפרשה ואת תורת 1 הקאנות ונו'. **לחקיש אישך לאיש**. כריתותא היא בשלמי פריקין. ונתקם מפרש למאי הלכתא: 2 הני קראי. דממעטי ארוסה: **מפלעני** אישך. משמע שבעלה נתן בה את שכבתו קדם 3 לסתיקה זו: **משכבתה לה**. דאיצטריך לה למעוטי ארוסה מקרא אחרנא ולא ממעטא מהתם: 4

בגזן שבא עליה ארום בבית אביה. בגזות: **בבית** 5 **חמיה**. לאחר שמת אחיה. שופרת יבם קרית לה. 6 **דקאמרת דלא תשטה**. הא אשתו מעלייתא היא 7 בביתא זנות: **דחא אפרי** רב. ביבמות קנה לכל, 8 דתנן דהבא על יבמתו בין בשווא בין במזיד דהיינו 9 בגזות קנה. ואמר רב קנה דקתני מתני' קנה לכל, 10 אם כן הוה מאכילה בתרומה ויורשה ומשפא 11 לה ומשקה ופטורה בגט כלא חליצה: **בשמואל**. 12 הא דקאמר קרא למעוטי בשמואל דאמר לא קנה 13 אלא לדברים האמורים בפרשת יבמה. לקס על 14 שם אחיו בגזלתו ולפטרה בגט. והא דנקי לה 15 יבם בביתא כל דהו מבימה יבא. עליה דקאמי קל. 16 דלא כתיב יבמה יקחה לו לאשה אלא יבא 17 עליה ולקחה לו לאשה. ואשמעין דביאתו 18 עליה הן הן לקויה האישות שלו. הלכך למיד 19 דאיתמר בהך פרשתא רבינוה קרא נשואין 20 הללו. אכל למידי אחרנא לאו נשואין נקנהו 21 וקוה אמור בקרשה פטור חליצה ע"י יבום וקנס 22 על שם אחיו שירש את נכסי אחיו ואין אחיו 23 חולקין עמו: **לימא** רב. דאמר קנה לכל כרבי 24 יאשיה דאמר שומרת יבם שותה ואוקימנא בכא 25 עליה: **אנא דאמרי אפילו רבי' יונתן** כו'. וכל 26 שכן כרבי יאשיה. והא דאיצטריך לרבי יאשיה לרביי' מאיש איש, לאו דוקא. אלא 27 אסמכתא בעלמא. ועקר קרא לאשת חרש ושוטה: 28

ושמואל

הוא דאצטריך לרבי יאשיה לרביי' מאיש איש, לאו דוקא. אלא 1 אסמכתא בעלמא. ועקר קרא לאשת חרש ושוטה: 2

הוא דאצטריך לרבי יאשיה לרביי' מאיש איש, לאו דוקא. אלא 3 אסמכתא בעלמא. ועקר קרא לאשת חרש ושוטה: 4

אמר לך אנא דאמרי אפי' לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרביה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאיצטריך לרביי' משום דכתיב הכא תחת אישך דמשמע 5 שבא עליה לשם אישות וכו' לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמנ שפירש רש"י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאיצטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא 6 בעלמא הוא תימא נזי דלאו אשתו היא אי לא מעטיה קרא מדיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה"נ גבי קינוי כתיב 7 וקנא את אשתו וירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקנא את אשתו וקנא את אשתו אפי' מקצת אשתו ר' יודן בעי 8 במה דתימר תמן וקנא את אשתו וקנא את אשתו אפילו מקצת אשתו רכותה תחת אישך תחת אישך אפי' מקצת אישך דרך עבירה קנא לה ועודה ארוסה ובנוסה ונסתרה משקה אותה 9 על קינוי קנא לה עודה שומרת יבם ובנוסה ונסתרה משקה אותה על קינוי קנא לה ועודה ארוסה ובנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה (קנא לה ועודה 10 שומרת יבם ובנוסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה) לא קנא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקנא לה ולא הספיק לכנוסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו 11 משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו וראשון אבל אם קנא לה היבם ובנוסה ומת ונפלה לפני היבם ובנוסה ונסתרה משקה אותה על קינוי: **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. 12 וא"ת הני דבעי למפוש מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו ינזרו י"ל אפ"ה אית לה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן.

ושמואל

ביאורים למסכת סוטה דף כד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

קריית לה - וכי זו 'שומרת יבם' קוראים לה, ואמרת שאינה שותה, והרי אשתו מעלייתא - גמורה היא, דהאמר רב במסכת יבמות, על המשנה שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה, פירוש שבא עליה בזנות, ופירש רב קנה לכל - לכל הדינים הוא בעלה, שאם היה כהן היא אוכלת בתרומה והוא יורש אותה ומיטמא לה ופוטרה בגט, ואם כן גם כאן הוא משקה אותה כאשה רגילה, ולמה קראת לה 'שומרת יבם' ואמרנו שאינה שותה. מתרצת הגמרא, משנתינו שמיטתה שומרת יבם מן הפסוק אינה כשיתת רב, אלא כשמואל דאמר יבם שבא בזנות לא קנה אותה כאשר גמורה אלא לרבנים האמורים בפירוש של יבום, שהם לקום על שם אחיו בנחלתו ולפוטרה בגט, אבל לשאר הדברים, אינה נחשבת אשתו, ולכן ממעט רבי יונתן מהפסוק, שאינה שותה. שואלת הגמרא, אי הכי לימא רב דאמר שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה לכל, סובר שומרת יבם שותה, ברבי יאשיה, שהגמרא אמרה לעיל שמדובר כשבא יבם עליה בבית חמיה, ולא כרבי יונתן, ושמואל דאמר לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, סובר שומרת יבם אינה שותה, ברבי יונתן ולא כרבי יאשיה. דוחה הגמרא, אמר לה רב אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יאשיה, אלא דאמר - דברי הם אפילו לרבי יונתן, מדאיצטריך קרא למעשה - ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יונתן למעט ששומרת יבם אינה שותה, מכלל - משמע דלולא הפסוק, הייתי אומר ששותה, משום דאשתו מעלייתא - גמורה היא.

שעמום - שהוא אדם שלקוי בתמיהו לב. שואלת הגמרא, ורבי יאשיהו היא 'תחת אישה' שממנו מיעט רבי יונתן ארוסה שאינה שותה, מאי עבדי ליה לשיטתו שכבר מיעט ארוסה מפסוק אחר, מ'תחת אישך'. מתרצת הגמרא, מיכני ליה להקיש איש לאשה ואשה לאיש כמו שזרשת הגמרא בסוף הפרק. שואלת הגמרא, ממה שבארנו שיש פסוקים המלמדים שארוסה אינה שותה, יש לדייק אלא מעמא דארוסה אינה שותה, הוא משום דכתיבי הני קראי - רק בגלל שכתובים פסוקים אלו, הא לאו הכי - לולא פסוקים אלו, הוה אמרינא מהסבא הפשוטה שארוסה שתיא, וקשה, והא כי אתא רבי אחא בר חנינא מדרומא - והרי כשהגיע רבי אחא בר חנינא מן הדרום, אתא ואיתי מתנייתא בידה - היא ברייתא בידיו ללמודה, שיש לדייק מלשון הפסוק כשמשביע הכהן את האשה 'ויתן איש בך את שכבתו מפלערי אישך', משמע שבעלה נתן בה את שכבתו לפני שנסתרה, דהיינו משקדמה שכבת בעל לבעל, ולא שקדמה שכבת בעל לבעל, ואם כן קשה, שפשיטא שארוסה, שעדיין בעלה לא בא עליה, לא תשתה, ולמה לי הפסוקים 'תחת אישך' ו'תחת אישה' של רבי יאשיה ורבי יונתן למעשה. מתרצת הגמרא, אמר רבי בר קמא, משכחת לה - יתכן אופן שקדמה שכבת הבעל אף כשהיא ארוסה, כגון שבא עליה ארוס בזנות בבית אביה ואחר כך נסתרה. שואלת הגמרא, דכוותה - צריך לומר שמדובר במקרה דומה גם נפי שומרת יבם, כי שתקדם בעלת הבעל לבעלת הבעל, ואם כן מדובר כגון שבא עליה יבם לאחר מיתת אחיו, בבית חמיה, וקשה הא 'שומרת יבם'

המשך ביאור למס' יבמות ליום ראשון עמ' א

התם - שם הדבר שונה, דהייסניה בשמיהו ובשמא דאבוהון - שהכתוב יחס את הנכרי בלאדן בשמו ובשם אביו בלאדן, ומובח שרצה ליחסו אחר אביו, ומבואר שנכרים מתייחסים אחר אביהם, והכא - כאן בציבא העבד לא מפרש הכתוב שמות בניו, ולכן יש לומר שאין זה ליחסו אלא לומר שבפועל היו לו בנים. תירוצו נוסף: ואיבעית אימא, באמת אף בהזכרת שמותם אין כדי ליחסם, אך כאן דהייסניה בדיכחא אחריתי באבוהון ובאבא דאבוהון - ייחסם הכתוב במקום אחר בשם אביהם ובשם אבי אביהם, דכתיב (מלכים א' טו יח) 'וישלחם המלך אסא אל בן הדר בן מרגימון בן חיון מלך ארם היושב בדמשק לאמר, ועל כך ודאי אין לומר שכוונתו רק שהוא בנו בפועל, אלא כוונתו שיש לנכרים יחסו אחר אביהם, אך בעבדים לא מצינו זאת, ולכן יש לומר שאין להם יחס אלא רק הכוונה שנולדו בפועל לאביהם. הגמרא חוזרת לדון בפריה ורביה בישראל: אימא, היו לו - לישראל בנים וזאת, רב הונא אמר, אף על פי כן קיים האב מצות פריה ורביה. רבי יוחנן אמר, כיון שמתו הבנים לא קיים אביהם את המצוה. הגמרא מבארת את טעמיהם: רב הונא אמר קיים, משום שטעם מצות פריה ורביה הוא כדרך אפי, דאמר רב אסי, אין משיח בן דוד בא, עד שיכלו להיוולד כל הנשמות שפגו - שבאוצר ששמו 'גוף', שצירם ה' בששת ימי בראשית ונתנם שם, שפאמר (ישעיה נא טו) 'כי רוח מלפני יצאנו וגו' ונשמות אני עשיתי, ופירושו, שהרוח דהיינו הנשמות שמלפני שגורתי שיוולדו, 'עטוף' פירושו מעכב, ופסוק זה מדבר על הגאולה, והיינו שנשמות אלו שלא נולדו מעכבות את הגאולה, ולכן נצטוו על פריה ורביה, וזה שהיו לו בנים דהיינו נטילו נשמותיהם מאוצר זה ובאו לעולם, ונמצא שקיים את המצוה אף שלבסוף מתו בניו. ורבי יוחנן אמר לא קיים פריה ורביה, שכן טעם מצות פריה ורביה הוא שישקת יצרה בעיני - צריכים ליישב את העולם, והא ליכא - וזה אינו בבנים שמתו, שעתה אינם מיישבים את העולם. מקשה הגמרא: מיתבי,

קושיא לשיטת ריש לקיש: איתביה ו-הקשה רבי יוחנן לריש לקיש, נאמר (מלכים ב' יב) 'בעת שהיה שלח בראדן בלאדן בן בלאדן מלך ככל וגו' ספרים ומנחה אל חזקיהו, ומפורש שגם נכרים נקראים בנים לאבותיהם, ואם כן האב יכול לקיים בהם פריה ורביה גם לאחר שנתיגר. השיב ריש לקיש: אמר ליה ריש לקיש, אמנם כהיונות עיברי בוכבים את להו חיים - מתייחסים אחר אביהם, אך לאחר שנתיגרו לית להו חיים - שוב אינם מתייחסים אחר אביהם, כיון שנחשבים כקטן שנולד, ולכן נכרי שנתיגר אין הבנים שנולדו לו קודם נחשבים בניו, ואינו מקיים בהם פריה ורביה לאחר שנתיגר אלא צריך לקיימה מחדש. נתבאר שנחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בנכרי שנתיגר אם בניו ממשיכים להתייחס אחריו. הגמרא מבארת הדין בעבד שנשתחרר: אמר רב, קבל - רבי יוחנן וריש לקיש מודין בעבד כנעני, שאין לו חיים - שאינו מתייחס אחר אביו, ואם היו לו בנים ונשתחרר ונהיה יהודי, לא קיים בהם פריה ורביה, ועדיין חייב בה, דכתיב שאמר אברהם לנעריו וביניהם אליעזר עבדו (בראשית כב ד) 'שבו לכם עם החמור', ודורשים מ'עם החמור' שעבדים הם עם החמור לחמור בכך שאין להם יחסו כחמור. מקשה הגמרא: מיתבי, נאמר (שמואל ב' ט') 'ולציבא חמשה עשר בנים ועשרים עבדים', וציבא היה עבדו הכנעני של מפיבשת, ומפורש שהיו לו בנים, ומשמע שגם עבדים מתייחסים אחר אביהם. מתרצת הגמרא: אמר רב אחא בר עקיב, אין כוונת הפסוק שבני העבד מתייחסים אחריו, אלא כמו שנאמר על בהמה (ויקרא ד ג ועד) 'פר בן בקר', שהכוונה שבפועל נולד הפר מן הבקר ולא שמתייחס אחריו, כך גם בני עבד אמנם נולדו ממנו בפועל אך אינם מתייחסים אחריו. מקשה הגמרא: אי הכי שאין הוכחה מלשון 'בן' שמתייחס אחר אביו, התם נמי - גם שם בפסוק 'בראדן בלאדן בן בלאדן' שהובא לעיל, נאמר שאינו ליחסו אלא רק שהוא בנו בפועל, ומדוע הוצרך ריש לקיש לומר שלנכרי יש יחסו. מתרצת הגמרא: שאני

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בית הדין אין לקנסה כיון שאינה מרגישה שעשתה מעשה פריצות גדול, אבל בשאר המקרים שבעליהן בפניהן ואינן יראות ממנו ועוברות על דת, פריצות גדולה היא ואינן צריכות התראה.

עוד מסתפקת הגמרא, איכעיא להו, עוברת על דת ורצה בעל לקיימה ומוחל לה על עוונה, מקיימה אצלו חיי עמה, או אינו מקיימה וחייב לגרשה. וצדדי הספק, מי אמרינן בקפידא דבעל תלא רחמנא - האם נאמר שהתורה תלתה הדבר בקפידא הבעל, שנאמר "וקנא את אשתו", והא לא קפיד - והרי אינו מקפיד, ויכול לקיימה. או דלמא אין הדבר תלוי בבעל זה, אלא בינו דקפיד - שדרך הבעלים להקפיד בכך, על כרחו של בעל זה גם כן נקרא שהוא קפיד.

תא שמע לפשוט הספק ממשנתנו, ואלו שפית דין מקנין להו, מי שנתהרש בעלה או נשתתף או שתייה חבוש בבית האסורין. ומוכיחה הגמרא, ואי אמרת כהצד הראשון דלעיל, שאם רצה בעל לקיימה מקיימה, וכי יתכן שעבדי בית דין - שיעשו בית דין שלוחים לצורך מידי דלמא לא ניהא ליה לבעל - דבר שיתכן שלא יהיה נח לבעל ואינו חפץ בו, והרי למדנו שאין חבין לאדם שלא בפניו, אם כן איך מקנין לה בית דין, אולי הבעל רוצה לוותר לה. אלא ודאי שאף אם ירצה אינו יכול לקיימה. דוחה הגמרא, שאף אם ירצה יכול לקיימה, בכל אופן סתמא דמילתא - רגילות הדבר שבינו דעוברת על דת היא, מינה ניהא ליה - נח לבעל שיקנאו לה.

עוד מסתפקת הגמרא, איכעיא להו, אף אם נפשוט הספק דלעיל שעוברת על דת מותר לבעלה לקיימה. וזה דוקא כשלא קינא לה, אבל כשיש קינוי וסתירה, האם בעל שפחל על קינויו, קינויו מחול ומותר לו, או אינו מחול. וצדדי הספק, מי אמרינן בקינוי דבעל תלא רחמנא - האם נאמר שהתורה תלתה הדבר בקינוי הבעל, ובעל הא מחול ליה לקינויו. או דלמא, בינו דקני ליה מעיקרא - כיון שכבר קינא לה הבעל בתחילה, לא מצי מחיל ליה - כבר אינו יכול למחול לה.

תא שמע לפשוט הספק ממשנתנו, ואלו שפית דין מקנין להו, מי שנתהרש בעלה או נשתתף או שתייה חבוש בבית האסורין. ומוכיחה הגמרא, ואי אמרת כהצד הראשון דלעיל, שבעל שפחל על קינויו קינויו מחול, וכי יתכן שעבדינן מידי דאיתיה בעל מחיל ליה - שיעשו בית דין דבר שאחרי כן יבוא הבעל וימחול, ויהיה זלזול לבית דין. דוחה הגמרא, סתמא דמילתא - רגילות הדבר שאדם מסכים על דעת בית דין, ולכן בית דין מקנין לה, וסומכים על הרגילות שלא ימחול, ואכן אם יבוא הבעל וימחול יהיה מחול.

עוד מנסה הגמרא לפשוט הספק מהמשנה בתחילת המסכת, תא שמע, ומוסרין, בית דין שבמקומו של הבעל, לו - לבעלה כשמעלה אותה לבית דין הגדול, שני תלמידי חכמים שישמרו עליו שפא יבא עליה בדרך. ומוכיחה הגמרא, ואי אמרת כהצד הראשון דלעיל שבעל שפחל על קינויו קינויו מחול, אם כן למה אסור לו לבוא עליה בדרך, והרי יכול לחללה לקינויה - למחול את קינויו ולבעול, אלא רואים שאינו יכול למחול. דוחה הגמרא, באמת יכול למחול, ותדייק מהמשנה מאי שפא תלמידי חכמים - למה שולחים עמו דוקא תלמידי חכמים, משום דגמרי - שהם למדו ויודעים שאסורה עליו אם לא ימחול, ולכן דא פצי למיבעל - אם יראו שרוצה לבעול, אמרי ליה אחליה לקינויה - יאמרו לו למחול קינויו, ובעלה בהיתר.

תא שמע לנסות עוד לפשוט הספק, דאמר רבי יאשיה, שלשה דברים סח לי זעירא, שהיה מאנשי ירושלים, בעל שפחל על קינויו קינויו מחול, וזמן מרמא שחלק על בית דין של לשכת הגזית ודינו מיתה בחנק, אך כשרצו בית דין למחול לו מוחלין לו, וכן סוחר ומונה שדינו בסקילה, אך כשרצו אביו ואמו למחול לו אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל, מוחלין לו, שהכתוב

ושמואל אמר אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יונתן, אלא דאמר - דברי הם אפילו לרבי יאשיה, מדאצטריך קרא לרבויה - ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יאשיה לרבות ששומרת יבם שותה, מכלל - משמע שלולי הפסוק הייתי אומר שאינה שותה, משום דלאו אשתו היא כלל לכל הדינים, אלא לאותם שנאמרו בפרשה, וכדלעיל.

שואלת הגמרא, איכעיא להו, עוברת על דת יהודית, והיא אשה שאינה צנועה, יוצאה וראשה פרוץ, טווה בשוק ומדברת עם כל אדם, כמו שאמרו במשנה בכתובות שיוצאת מבעלה ללא כתובה, האם צריכה התראה שמא תחזור בה, ורק אם לא תחזור בה דינה להפסידה בתובתה, או אינה צריכה התראה, ומפסדת מיד כשעברה על דת. וצדדי הספק, מי אמרינן בינו דעוברת על דת היא, וכבר יודעת שהדבר אסור, לא פצי התראה, או דלמא, תיבצי התראה - תצטרך התראה, לתת לה הזדמנות דאי תרה בה תהיה בה - שאם תרצה לחזור בה תוכל לחזור בה.

תא שמע להוכיח מרישא דמשנתנו, ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוסלות בתובה, ומדייקת הגמרא, מישתא הוא דלא שתאי - משמע שרק לא שותה, הא קנוי מקני לה - אבל בעלה מקנא לה, למא - לשם מה מקנא לה, והרי יודע שלא יוכל להשקותה, האם לאו להפסידה בתובתה, ומשמע שאם לא יקנא לה לא תפסיד כתובתה, וראיה מכאן שעוברת על דת כזו, שנסתרה עם אנשים, צריכה התראה. דוחה הגמרא, אמר אבין, לא - אינו מקנא לה כדי להפסיד כתובתה, שאותה היא מפסידה גם בלי קינוי, אלא מקנא לה לאוסרה עליו - כדי שאם תסתר תהא אסורה עליו. עוד דוחה הגמרא, רב פפא אמר, להשקותה כשהיא נשואה - שמקנא לה כשהיא ארוסה כדי שיוכל להשקותה אם תסתר לאחר נישואיהם, פדתניא, אין מקנין לארוסה להשקותה כשהיא ארוסה שהרי ארוסה אינה שותה וכדלעיל, אבל מקנין לארוסה להשקותה כשהיא נשואה.

מנסה הגמרא עוד לפשוט הספק, אמר רבא, תא שמע מהמשך משנתנו, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, מותר ונתינה לישראל, בת ישראל לממור ולנתי, לא שותות ולא נוסלות בתובה. ומדייק רבא, מישתא הוא דלא שתאי - משמע שרק לא שותות, הא קנוי מקני להו - אבל בעליהן מקנא להו, ולמא - לשם מה מקנא להו, והרי יודע שלא יוכל להשקות, אי לאוסרין עליו כמו שביאר אבין לעיל על רישא דמשנתנו, הא אסורין קניין - הרי ממילא כל נשים אלו אסורות עליו, וכמו שביארו לעיל במשנה, אלא לאו להפסידן בתובתן, ומשמע שאם לא יקנא להן לא יפסידו כתובתן, ונפשוט הספק שעוברת על דת צריכה התראה. דוחה הגמרא, אמר רב יהודה מדיסקרתא, לא, אין סיבת הקינוי כדי להפסידן כתובתן, אלא כדי לאוסרה לבועל שנסתרה עמו כבעל שנאסרה עליו, ואם ימות בעלה או יגרשנה לא תוכל לינשא לבועל, דתנן לחלן בפרקנו, בשם שאסורה לבעל כל זמן שלא שתתה, כך אסורה לבועל, אם גירשה בעלה או מת לפני ששתתה.

מנסה הגמרא שוב לפשוט את הספק, אמר רבי חנינא מפורי, תא שמע מהמשך המשנה, ואלו שפית דין מקנין להו, מי שנתהרש בעלה או נשתתף או שתייה חבוש בבית האסורין, ולא להשקותה אמרו אלא לפוסלה מבתובתה, הרי מפורש שאם לא יתרו בה לא תפסיד. מסיקה הגמרא, שמע מינה - נשמע מזה שעוברת על דת פצי התראה, שמע מינה.

שואלת הגמרא, וכולהו - האמוראים דלעיל שהוכיחו מהרישא של המשנה, מאי טעמא לא אמרי מהא - למה לא הביאו את הראיה כרבי חנינא. עונה הגמרא, שסברו דלמא שאני התיב - שמא שונה שם בנשים שבעליהן חרש או שוטה או בבית האסורים, דלית לה אימתא דבעל כלל - שאין עליהן אימת הבעל, ואם לא יתרו בה

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כה עמוד א

רש"י

תוספות

ושמואל דאמר אפ' לרבי יאשיה. דאמר שותה. דמדיאצטרך לרבוני לשתיה ש"מ לאו אשתו היא לרשה ולשטאן לה ולהאכילה תרומה, וכ"ש לרבי יונה דאמר אינה שותה משום דלאו אשתו היא וקא דאיצטרך למעוטי אסמכתא בעלמא היא ולא דקרא להכי אתא אלא להקיש אשה לאיש בדשני לעיל: עוברת על דת. יהודית שאינה צנועה, יוצאה וראשה פרוצה וטווה בשוק ומדברת עם כל אדם, דאמר בכתבות בפרק המדיר (דף ע"ג.) דיוצאה שלא בכתבה צריכה התראה. שמה תחזור ואם תחזור לא תפסיד בתקנתה, או אינה צריכה התראה ודלאו התראה מוסרדא: למאי. כיון דלא שתיא קמי למאי אהני: לתפסיד. אלא לא דקני לא מוסרדא, אלא צריכה התראה וזו עוברת על דת היא שנסתרה עם אנשים: להשקותה בשהיא נשואה.

ואם תסתר לאחר נשואין שותה על ידי קניי של אירוסין, שאינו יכול להשקותה בשהיא ארוסה דבעין תחת אישה: לאסרה אבועל. קניי לא מהני אלא לאסרה על בועלה אם ימות זה או יגרשנה ולא שתיא: אלא לאסרה בכתבתה. מכלל דאי לא אתרו בה לא מוסרדא: דתנין לקמן בפרק בשם שהמים בודקין (דף כ"ג.) שאני התם. הא דקני התראה: דלית לה אימקא דבעל. ואי לאו דאתרו בה בי דינא לא הוה לן למקנסה: דכיון דלית לה אימקא אין תימה בדבר אם עוברת על דת ואין זה פריצותא ותרמא, אבל מי שבעלה אצלה ואינה יראה ממנו ועוברת על דת פריצותא ותרמא אית בה ואיכא למימר דכלאו התראה נמי מוסרדא בתקנתה: תלא רחמנא. דכתיב וקנא את אשתו: אי דלמא כיון דקפיד קפיד. כלומר כיון דאורחיה דבעל למקסד דבחי על כרחיה דקאי נמי הוה קפידא לגביה: עדיין מלמא דדלמא לא ניהא ליה. ותיאך אנו נעשים שלוחים לו בדבר שהוא חוב לו שאינו חפץ בו, וקיימא לן (מגלה דף י"א.) דאין חבין לאדם שלא בפניו: שפחל על קניו. והשקא סיד דקניי בין שמחל קודם סתירה בין שמחל לאחר הסתירה, ואם תימצא לומר עוברת על דת שרצה לקמה מקמה. הני מלי בלא קניי, אבל הובא דאיכא קניי וסתירה ורצה למחול מהו, עקר קניי ושריא ליה או לא: עדיין מיד דאית בעל ונחיל. ואיכא זילותא דבי דינא: סתמא דמלתא אדם סתמים בוי. וסתמין אסתם דעתיה דאיניש ומקנין לא ויהא אחי ומחיל מחול: פאי שטא תלמיד חכם. תרצה הוא ודכי קאמר לעולם מחיל ודקא לא מפותני: מאי שאן דבעין תלמיד חכם משום דגמירי דאסורה ליה בדלא מחיל קניי ואי אחי למיבעל אמרין ליה אחי לקנהי: סח לי זעירא. שהיה מאנשי ירושלים: וכן מפרא. שהמרה על ביד של לשכת הגזית ומיתתו בחנך: שהיא בלאו. אחרי אשר השמאה לרבות סוטה שנסתרה בפ"ק דקמדות (דף י"א.) כפאי גפילני. איזה טעם נותנין לרברבים: ב"ש דכר שטר העומד לגבות כגבוי דמי. מי שיש לו שטר חוב על חבירו ושעבד לו בו נכסיו. מחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלזה, והלכך כיון דנכסי ברושתיה קיימי הוה לזו יורשי הבעל תובעין והמוציא מחברו עליו הראיה, וצליח להביא ראיה שזוהי בסתירה זו ואברה בתקנתה: ובית

שמואל מנה בעל שמחל על קניו קניו מחול. ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התירה בה. **בית** שמואי אומרים נטלת כתובתה. ואם תאמר מ"ש דאמרי ב"ש נטלת כתובתה ובפרק מי שמת (ב"ב דף קנ"ה.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו נפל הבית עליו ועל אביו ודיתה עליו כתובת אשה וכו' דאמרי ב"ש יחלוקו הואיל וספק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף ל"ח.) ובכתבות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ.) גבי שומרת יבם שמתה מה יעשו בנכסים הנכסין והיוצאין עמה בית שמואי אומרים יחלוקו ומפרש בגמרא בפ' החולץ (יבמות דף ל"ח.) מושם

לארוסה להשקותה בשהיא נשואה. אמר רבא: תא שמע, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל למזנן ולנתיין, לא שותות ולא נוסלות בתובה. מישתא הוא דלא שתיא, הא קניי מקניי להו. ולמאי, אי לאוסרין עליו, הא אסרין וקיימן? אלא לאו להפסידן בתובתן? אמר רב יהודה מדיסקריתא: לא, לאוסרה אבועל פבעל. דתני בשם שאסורה לבעל פד אסורה לבעל. אמר רבי חנינא מסורא: תא שמע, ואלו שפית דין מקנין להו, מי שנתחרש בעלה, או נשתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין. ולא להשקותה אמר, אלא לפוסלה מבתובתה. שמע מינה פעי התראה, שמע מינה. וכולהו, מאי מעבא לא אמרי מהא? דלמא שאני התם דלית לה אימקא דבעל כלל. איבעיא להו: עוברת על דת ורצה בעלה לקיימה, מקיימה או אינו מקיימה? מי אמרין בקפידא דבעל תלא רחמנא והא לא קפיד או דלמא כיון דקפיד קפיד? תא שמע, ואלו שפית דין מקנין להו: מי שנתחרש בעלה, או נשתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין. ואי אמרת רצה בעלה לקיימה מקיימה, עבדי בית דין מדי דלמא לא ניהא ליה לבעל? סתמא דמילתא כיון שעוברת על דת היא, מינה ניהא ליה. איבעיא להו: בעל שמחל על קניו, קניו מחול או אינו מחול? מי אמרין בקניו דבעל תלא רחמנא ובעל הא מחיל ליה לקניו, או דלמא כיון דקניי ליה מעיקרא, לא מצי מחיל ליה? תא שמע, ואלו שפית דין מקנין להו: מי שנתחרש בעלה, או נשתפה, או שהיה חבוש בבית האסורין. ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול, עבדין מדי דאית בעל מחיל ליה? סתמא דמילתא אדם מספים על דעת בית דין. תא שמע, ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שפא יבא עליה בדרך. ואי אמרת בעל שמחל על קניו קניו מחול, לחליה לקניויה ולבעול? מאי שאן תלמידי חכמים דגמירי, דאי פעי למיבעל, אמרי ליה: אחליה לקניויה ובעלה. תא שמע, דאמר ר' יאשיה: שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים: בעל שמחל על קניו קניו מחול, וכן מפרא שרצו בית דין למחול לו מוחלין לו, וכן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו. וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי, ועל זמן מפרא לא הודו לי, שלא ירבו מחלוקת בישראל. שמע מינה, בעל שמחל על קניו קניו מחול, שמע מינה. פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אמר: קודם סתירה מחול, לאחר סתירה אינו מחול. וחד אמר: לאחר סתירה נמי מחול. ומסתברא כמאן דאמר אינו מחול, כמאן? מדיא מדהרי רבנן לר' יוסי. דתניא, ר' יוסי אמר: בעלה נאמן עליה מקל וחומר, ומה גידה שהיא בפרת בעלה נאמן עליה, סוטה שהיא בלאו לא פל שכן? אמרו לו: לא, אם אמרת בגדה שכן יש לה היתר, תאמר בסוטה שאין לה היתר. ואי אמרת לאחר סתירה מחול לה, משפחת לה דיש לה היתר, דאי פעי מחיל ליה לקניויה ובעלי? אלא שמע מינה, לאחר סתירה אינו מחול, שמע מינה: מתו בעליה עד שלא שתו, בית שמואי בוי: כמאי קמפלגי? בית שמואי סברי: שטר העומד לגבות כגבוי דמי, ובית

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כה עמוד ב

תוספות

משום דזיקת נשואה ערשה ספק נשואה אלמא דמספיקא אמרי ב"ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נבסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות כגבוי דמי י"ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לבן נבסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת וירש הבן וישתעבדו לכתובתה דהם ודאי נבסי האב לא עמדו מעולם בכח האשה ואעפ"כ כיון דאמר כגבוי דמי הוי הוא ספק אם האב מת ראשון ועמדו הנבסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה באותם נבסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם עמד שטר שלה לגבות מאותן נבסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל שלא ניתנה לגבות מחיים אי נמי איפכא וירשיה באין מכחה וכן גבי שומרת יבם שמתה אמר הואיל והללו באין לירש הללו באין לירש יחלוקו אבל האב

שהיא בחיים והכתובה ניתן לגבות לאחר מיתת הבעל דכיון דרמאי כגבוייה על היורשין להביא ראייה שיונעה וכה"ג אומר בפרק החולץ (יבמות דף לח) רישא דיתא לדידה הויא לה איהו ודאי ואינהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי סיפא מתה הללו באין לירש הללו באין לירש. **בית** הלל אמורים או שוות או לא נטולת כתובתן. ב' החולץ (גוש) מפרש מתוך שלא שוות לא נטולת כתובתן ולא ידענא בנכסי צאן ברזל מאי קא סבר ב"ה דבפ' מי שמת (ב"ב דף קנח) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב"ה הנכסים בחזקתן עומדות ופ' נכסי צאן ברזל ופליגי אמוראי

ובית הלל סברי: שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי:
מעוברת חבירו כו': אמר רב נתמן אמר רבה **פר אבות: מחלוקת בעקרה וזקנה, אבל איילונית דברי הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה, שנאמר: "ונקתה ונורעה ורע" מי שדרפה להוריע, יצאה זו שאין דרפה להוריע, מיתבי, המקנא לארסותו ולשומרת יבם שלו, אם עד שלא פנסה נסתרה, לא שותה ולא נוטלת כתובתה.**
מעוברת

בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי הבעל או בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש הללו באין לירש יחלוקו אבל האב שהיא בחיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דאחירותם היו על הבעל היו בחזקתו ול"ש ושייכא בפלוגתא דהתם ובנכסי מלוג לא פליג ב"ה דאפי' גבי ספק מוקי להו בחזקת יורשי האשה וב"ש האב דאפי' ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניונית (כתובות דף קא). היצאת משום שם רע נטולת מה שבפניה ויוצאה ופ' נכסי מלוג ואם תאמר מ"ש מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נתמן ור' יוחנן דפליגי בפ"ק דכתובות (דף יב) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נתמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה"ן היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהי תיובתא דרב הונא י"ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשטה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני' התם הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים לא שייכא להאב דהתם אפילו ב"ש מודו דשמא אותו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו ודה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב"ה העמד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים (לדבר) שקינא לה ונסתרה והכתוב הרציאה מאותה חזקה ועשאה ספק.

בית הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי. אי קשיא מהא דאמר בפ' המקבל (ב"מ דף קי). יתומים אמרו אנו השבחנו וב"ח אומר אביכם השביח על מי להביא ראייה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב"ח להביא ראייה אמר ליה ההוא סבא הכי אמר ר' יוחנן על היתומים להביא ראייה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי ניתי ראייה ונשקול וכו' ר' יוחנן שבק בית הלל ועבד כב"ש יש לתרץ הכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב"ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מודו לב"ח בקרקע עצמו שהוא משועבד לו ואינם מעכבין לפניו חקרקע הלכך אפילו בית הלל מודו דבב"ח ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראייה מן השבח דומיא דעיר ואילן דמיימי עלה ספק זה קודם ספק זה קודם קרצץ ונותן דמים אלמא כיון דלמיקץ קאי דבין אם קדם האילן בין אם קדם העיר קרצץ אלא שאם קדם האילן קרצץ ונותן דמים אמרי ליה זיל קרץ ודמי אייתי ראייה ושקול גבי הא ארעא גמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב"ח דהא לגוביינא קיימא ושבח אייתו ראייה ושקילו מפי מורייה. **לאו** כגבוי דמי. האב לא שייכא כל הני פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב"מ דף ק) דכל העומד לבצור כבצור דמי ופלוגתא דר' שמעון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו.) ובפרק השולח (גיטין דף לט.) בכל העומד לגזוז ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק המנחות והנסיכים (מנחות דף קב) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשרוף דלאו כדאמרי חזו להו דהבא כ"ע מודו דאמרי לאו כגבוי דמי והעמד ממון בחזקת בעליו שהרי צריך דינין ולא בידו הוא כדאמר גבי גר מי יימר דמודקין ליה בי דינא וטעמא דר' מאיר כבצורות דמיין משום דבידו ואין צריכין לגופן הלכך לא חשיב להו כקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) גבי ידות הכלים דאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין לקיצץ וגבי שערו העומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו.) דמודה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשבוזי אשבח כל מה דקאי ומיזו רבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עביד איניש דשביק ליה וזני דרבי שמעון טעמא אחרינא אית בהו ולא אמר אלא במקום מצוה כגון זריקת דם ופדיית פרה כשמצא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בחני דרבי מאיר ורשב"ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראיהו בית דין (ר"ה דף כח.) וגבי לולב של אשירה (סוכה דף לא.) ומנעל בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג.) כתותי מכתת שיעוריה אפי' רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיבת הקדש מהני וצריך עיון כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כתותי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדרי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא.) כל העומד לקצור כקצור דמי התם טעמא דלא חקנו לב"ח לגבות אלא דבר הצריך לקרקע קצת וכן פירש רש"י (ב"מ טו.) שבח המגיע לכתפים שעומד בקירוב לקצור וצריך עדיין קצת לקרקע. **מיתבי** המקנא לארסותו. כך ברייתא זו שניה בחוטפות (פ"ה) המקנא לארסותו ולשומרת יבם שלו אם משכנסה נסתרה או שותה או לא נטלת כתובה הרובא שנשא עקרה או זקנה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נטלת כתובתה (ומעברת עצמו או מניקת עצמו או שותה או לא נטלת כתובתה) כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן ללוי וישראל לממזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילונית או שותה או לא נטלת כתובתה רבי שמעון בן אלעזר אמר איילונית לא שותה ולא נטלת כתובתה שנא' ונקתה ונורעה ורע שראוי לזרע פרט לאיילונית שאינה ראייה להזרע אבל המקנא לארסותו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שוות ולא נטלות כתובתה הרובא (ושנשא עקרה וזקנה ואין לו אשה ובנים לא שוות ולא נטלת כתובה מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שוות ולא נטלות כתובה) רבי אלעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן.

|שנשא

בביאת המשיח תתגלה מעלת הפשיטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות.
היום יום כד אייר

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

אף שמותר לקיימה ולישא אחרת, מכל מקום כיון ששנאמר בתורה
על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטוהרה היא
ונקתה ונזרעה וזע", מבואר שדוקא מי שדרבה להזרע - שראויה
להריון, היא שותה ממי הסוטה, יצאה זו - האיילנית שאין דרבה
להזרע, שלקויה היא מבטן אמה, ואינה ראויה להריון. ולא נחלק
רבי אליעזר אלא בעקרה של חולי, ובוקנה, שהיו ראויות להריון
קודם לכן, והן ממין הנשים שראויות ללדת.
מקשה הגמרא, מיתרי, המקנה לאריות ולשומרת יבם שלו, אם
עד שלא נכנסה - לפני שלקחה בנישואין נסתרה, לא שותה ולא
נוטלת כתובתה, וכמו ששינו לעיל במשנתנו.

ובית הלל סביר, שטרעומד לנכות לאו פגובי דמי, והנכסים
הם בחזקת היורשים, והיא התובעת מספק, שאם זינתה אין לה
כתובה, ועליה להביא ראיה שהיא טוהרה.
שינוי במשנה, מעוברת חבירו כו' איילנית חקנה ושאינה ראויה
לילד לא נוטלת כתובה ולא שותות, רבי אליעזר יכול הוא לישא
אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה.
אמר רב נתן אמר רבה בר אבבה, מחלוקת רבי אליעזר על
חכמים, רק בעקרה וזקינה, שרבי אליעזר סובר ששותות מי סוטה,
שאינן אסורות עליו כיון שיכול לישא אחרת הראויה ללדת,
וחכמים סוברים שאסורות עליו ואינן שותות, אבל איילנית דרבי
הכל לא שותה ולא נוטלת כתובתה, וגם רבי אליעזר מודה בזה,

המשך ביאור למס' יבמות ליום שלישי עמ' ב

לאדם אחר לישאנה, מאי טעמא.
משיבה הגמרא: אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבמי
מהררינא משמיה דרב הונא, המעין של האשה גורם לבעלה למות,
ולאחר שמתו בעליה הוחזקה בכך. ורב אשי אמר, המזל של האשה
גורם לבעליה למות. מבררת הגמרא: מאי בינייהו - מה ההבדל
להלכה בין טעמים אלו. משיבה הגמרא: איפא בינייהו - יש הבדל
באופן דאיסקה הבעל השלישי ולא נשאה ומית, אי נמי - או גם
באופן דנפל מדיקלא - עלה לדקל ונפל ומית, שבאופנים אלו ודאי
לא מעיינה גרם למותו, שארסה עדיין לא בא עליה, ובשנפל
מדקל לא מת מחולי, אך בשניהם יתכן שמולא גרם למותו.
הגמרא דנה מה ההלכה ומביאה מעשה בענין זה: אמר ליה רב
יוסף בריה דרבא לרבא, בעי מיניה מרב יוסף - שאלתי את רב יוסף
האם הלכה כרבי שחזקה נקבעת בשתי פעמים, ואמר לי אין וכן.
ובפעם אחרת שאלתי האם הלכה כרבן שמעון בן גמליאל שחזקה
נקבעת בשלש פעמים, ואמר לי אין. וכיון שלא יתכן שהלכה
כשניהם, אחויי אחיך בי - נראה לי ששחק בי. אמר ליה רבא, לא,
אלא סתמי היא - יש כמה משניות שנושנו בסתם בלא שם התנא
שנאמרו, ויש מהם שפסקו כרבי ויש שפסקו כרבן שמעון בן
גמליאל, והיינו שפעמים שהלכה כך ופעמים שהלכה כך, ופשיט
לך לענין נישואין כמבואר שבשתי פעמים הוחזקה ולענין מלקיות
דהיינו באדם שלא שקה פעמיים כפי שיתבאר בריב, שבשתי פעמים
נקבעת חזקה, שכך שינוי בסתם משנה וכדלהלן. אך לענין קביעת
וסתות של אשה, שאם רואה דם וסתה באותו יום בחודש או
באותו שיעור הפלגת ימים מהראיה הקודמת, עליה לחשוש
שביום זה בחודש הבא שוב תראה דם, ולענין שור המועד שבעלי
משלם על נגיחתו נזק שלם וולא חצי נזק, הלכה כרבן שמעון בן
גמליאל שרק בשלש פעמים נקבעת חזקה, שיתבאר שגם כך שינוי
בסתם משנה. ובכל מקום פסק רב יוסף לפי מה שסתם רבי באותו
ענין.
הגמרא מביאה את המשניות שבהן שנו בסתם הלכות אלו: בענין
נישואין סתם משנה היא כפי הא דאמרן - מה שאמרנו, ששינוי
במשנתנו שאשה שלא ילדה אחר עשר שנים תנשא לשני, ומשמע
שרק לשני ולא לשלישי, והיינו כרבי. ובענין מלקיות שינוי סתם
משנה, דתנן במשנה (סנהדרין כא) מי ששקה וישנה - שלקה פעמיים
על עבירה שחייבים עליה כרת, הוחזק כרשע, ואם עבר שוב
עבירה זו, אין מלקין אותו שוב, אלא בית דין בונסין אותו לכיפה
- מקום קטן כשיעור קומת אדם ולא יותר, ובתחילה מאכילים
אותו רק מעט לחם ומים כדי שיוקטנו בני מעיו, ולאחר מכן
מאכילין אותו שיעורים כדי שיתנפחו בבני מעיו עד שתהא כריסו
נכבדת ומת. ומבואר שכבר בשתי פעמים שלקה הוחזק כרשע,
והיינו כרבי. אמנם שינוי סתם משנה בענין וסתות האשה, דתנן
במשנה (נדה סג), אין האשה

עוקבא הנה קמיה - בא מעשה לפני דרבי יוחנן כגנישתא דמעון -
בבית הכנסת של העיר מעון ביום הכפורים שחל להיות בשבת,
ומלה האחות הראשונה את בנה ומת, וכן האחות השניה מלה את
בנה ומת, והשלישית פאה לפניו לשאלו האם למול את בנה, ואמר
לה לבי ומולי ואף שהיום יום הכפורים ושבט. אמר ליה אבי לרב
יצחק, חיי דקשירית - ראה שבכך שאתה מעיד על מעשה זה, הנך
מתיר איסורא של שבת ויום הכיפורים וגורם לסכנתא, שאם חזקה
נקבעת בשתי פעמים אסור לשלישית למול את בנה, שמא ימות,
ונמצא שמלה שלא בזמנה ואינה דוחה את השבת ויום הכיפורים,
וכן זו סכנה למול תינוק שמתו אחיו מחמת מילה. ואף על פי כן
ספק עלה אבי להלכה, ואול נסכה - והלך ונשא לאשה לחזקה
ברתא ו-בתו דאבי בריה דרב יצחק בריה דרב יהודה, דנסכה -
שכבר נשאה רחמא דפומבדיתא ו-שהיה דר בפומבדיתא וישיב
-ונפטר, ואחריו נשאה רב יצחק בריה דרבה בר בר חנה, וישיב
- ואף הוא נפטר, ונסכה הוא - ולאחר מכן נשאה אבי, וישיב
ולבסוף גם הוא נפטר. ונמצא שנשאה אבי לאחר שמתו שני
בעליה.
מקשה הגמרא: אמר רבא, ומי איבא דעבד עוקבא בגפשיה בי האי
וכי יש אדם העושה בעצמו מעשה מסוכן בזה, והא יהיה דאמר
- והרי אבי עצמו אמר, אבין דסמכא - על דברי אבין בשם רבי
יוחנן ניתן לסמוך שאכן כך אמר, אך על דברי יצחק סמכא
-האדורם) שהוא רב יצחק בר יוסף לאו בר סמכא - לא ניתן
לסמוך, שכן אבין ישנו בחרה - חזר על תלמודו וזכר טוב את
מאמרי רבי יוחנן, ואילו יצחק סמכא אינו בחרה - לא היה חוזר
על תלמודו, ויתכן שאומר בשם רבי יוחנן דבר שאינו נכון מחמת
שכחה. ועוד, שהרי אימי דפליגי - יש לומר שנחלקו רבי ורבן
שמעון בן גמליאל רק לענין מילה, אך בנישואין כפי שנהג אבי, מי
פליגי - וכי מצינו שנחלקו בזה. ויתכן שרבן שמעון בן גמליאל
מודה שבשתי פעמים נקבעת חזקה.
מתרצת הגמרא את הקושיא השניה: אין - אכן מצינו שנחלקו גם
בענין נישואין, והתנא - וכך שינוי בברייתא. ניסת האשה לראשון
ומת, ונישאה שוב לשני וגם הוא מת, לשלישי לא תנשא, דרבי רבי.
רבן שמעון בן גמליאל אומר, לשלישי תנשא, אך לרביעי לא תנשא.
מפורש שנחלקו אף בנישואין.
מבררת הגמרא: כשלא - אמנם מובן לגבי מילה שאם מתו האחים
מחמתה אסור למול את אחיהם, שכן איבא משפחה דרבי דמא -
יש משפחות שדם ילדיהם סמוך לילידתם רך ואינו נבלע באיברים,
ויוצא כולו דרך מכה קטנה. ואיבא משפחה דקמיט דמא - יש
משפחות שדם ילדיהם נעצר ונבלע באיברים ואינו יוצא מיד, ולכן
אינם מתים. ואם נמולו כמה מבני המשפחה ומתו, הוחזקה
משפחתם שדם ילדיהם אינו נבלע, ולכן אין למול את שאר בניה.
אף בנישואין שאשה שנישאה לשנים או שלשה ומתו אסור

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לבעלה, קא משמע לן שכיון שמתרת עליו ונקראת אשתו, משקים
אותה ככל אשה.
עוד למדנו בברייתא לעיל, שאשת גר ועבד משוחרר ואילונית או
שותות או לא נוטלות כתובה: שואלת הגמרא, פשיטא שאת גר
ואשת עבד משוחרר שותות, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבות
אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר שלא
נשקה אותן, כי כתוב בתחילת פרשת סוטה "דבר אל בני ישראל",
ונדייק דוקא "בני ישראל" ממש, ולא גרים ועבדים משוחררים, שהם
אינם משקים את נשותיהן, קא משמע לן שנשותיהם שותות.
שואלת הגמרא, ואימא ה' נמי - אולי באמת אין נשותיהן שותות,
שהרי כתוב "דבר אל בני ישראל" דוקא, כמו שדרשנו לעיל.
מתרצת הגמרא, כתוב בפסוק "דבר אל בני ישראל ואמרת",
ותוספת "ואמרת" רבויא הוא - לרבות גם נשות גרים ועבדים
משוחררים, ששותות.
שנינו במשנה, אשת כהן שותה כו' (ומותרת לבעלה).
שואלת הגמרא, (אשת כהן שותה) פשיטא ששותה, מדוע יהיה
שינוי בינה לבין אשת ישראל.
מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר שפרשת סוטה אמורה
רק לגבי ישראל, כיון שכתוב בפרשת סוטה "והוא לא נתפשה",
פירוש שלא נאנסה, והדגישה התורה בתיבת "הוא" שדוקא זאת
שאנסה רק כשלא נאנסה, הא נתפשה באונס מותרת, עליה
אמרה התורה שאם קינא לה בעלה, ויש ספק אם נטמאה הרי היא
שותה, אבל זו - אשת כהן ואילו נתפשה, אסורה, שגם אם
נאנסה היא אסורה, שהרי אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, אימא
לא תשקה, ותהיה אסורה על בעלה, קא משמע לן ששותה.
שנינו במשנה שאשת כהן שותה ומוותרת לבעלה.
שואלת הגמרא, פשיטא שמתרת לבעלה, שהרי שתתה ובדקה
המים שטהורה היא.
מתרצת הגמרא, אמר רב הונא, החידוש שמתרת לבעלה הוא
במתנוונת - שלא מזה מחמת המים, אבל מתנוונת, פירוש מכחישה
והולכת, שלא תאמר שאסורה לבעלה שהרי בדקה המים.
שואלת הגמרא, אם היא מתנוונת, היא באמת אסורה לבעלה, דהא
בדקה מין - שהרי בדקה המים והוכיחו שטמאה היא, אלא
שתלה לה זכות שלא מתה מיד.
מתרצת הגמרא, מה שמתנוונת, כיון שמתנוונת, משום שמדובר שלא
מתנוונת במעיים ובירכים מעין סוטה הטמאה, אלא במתנוונת דרך
אברים - ראשה ושאר אבריה כבדים עליה, ובכל אופן יש חידוש
מה שמתרת לכהן, מכיון שמהו דתימא - הייתי אומר, הא ונזיי
ונאי - שהיא ודאי זינתה, ולכן מתנוונת, והא דלא בדקה מין כי
אוחזיה - ומה שלא מתנוונת דרך בדיקת המים, דהיינו במעיה
ובירכיה, אלא רק בשאר אבריה, הוא משום דבאונס ונאי - כיון
שלא זינתה ברצון, רק באונס, ולגבי כהן על כל פנים אסירא, שהרי
אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, קא משמע לן, שמה שמתנוונת
דרך איברים אינו משום שזינתה באונס, אלא הוא חולי אחר,
ומותרת.
שנינו במשנה, אשת פרים שותה.
שואלת הגמרא, פשיטא שאשתו שותה, שהרי נישואין גמורים יש
להם.
מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר כיון שהתורה כתבה
שהכהן משביע את האשה "ויתן איש בכ את שכבתו מבלעדי
אישו", הרי שאמר רחמנא דוקא שגם בעלה הוא בר שכבת זרע,
והאי - הסריס, לאו בר הכי הוא - שאינו בר זריעה, קא משמע לן
שגם אשת סריס שותה.
שנינו במשנה, על ידי כל עריות מקנא - שהבעל מקנא לאשתו גם
אם נסתרה עם אחד מקרוביה, כגון אביה ואחיה, או שאר עריות
שבתורה.
שואלת הגמרא, פשיטא שנחשבת סתירה, ומה בכך שהם קרוביה או
שאר עריות.

וממשיכה הברייא, מעוברת חבירו ומינקת חבירו, לא שותות
ולא נוטלות כתובה, דברי רבי מאיר, שהיה רבי מאיר אומר לא
ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו שאסרו חכמים לישא
אותן עד שימלאו שנתיים ללידתן, ואם נשא ויציא בגט ולא יחזיר
עולמית, וכיון שאסורות עליו ואינן ראויות לאישות, אינן שותות,
כמבואר במשנה לעיל. ויחבמים אומרים, יוציא ובשניע וימנו
לבגום - לאחר השנתיים שגזרו חכמים שלא ישאנה, או יבגום, ואם
כן נחשבת ראויה לאישות, ומשקים אותה, כמבואר במשנה.
והרבא - הבחור שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים
מעיקרא - מלפני כן, לא שותה ולא נוטלת כתובה, כיון שאסורות
עליו כיון שחייב בפריה ורביה. רבי אלעזר אומר, אין אלו נחשבות
אסורות עליו, כיון שיכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות
הימנה. אבל המקנא לאריותו ולשותת יבם שלו ומשקנסה
נסתרה - שלא נסתרה אלא לאחר הנישואין, אז דינה או שותה או
לא נוטלת כתובה. מעוברת ומינקת עצמו - שהיתה אשתו
מעוברת או מניקה וקינא לה, או שותה אף על פי שיתכן שתמות
וימות ולדה עמה, או לא נוטלת כתובה. הרבא - הבחור שנשא
עקרה וזקינה ויש לו אשה ובנים, שכבר קיים פריה ורביה, או
שותה או לא נוטלת כתובה. אשת ממזר לממזר, ואשת נתין
לנתין, ואשת גר ועבד משוחרר, שכן אלו נשואות בהיתר גמור,
ואילונית - נשא אילונית, ויש לו אשה ובנים, כל אלו דינן או
שותה או לא נוטלת כתובה. עד כאן דברי הברייא. ומדייקת
הגמרא, קמי מיהא - על כל פנים כתוב בברייתא, שאילונית
שותה, הניכתי דרב נחמן - וקשה על רב נחמן שאמר שאילונית
לדברי הכל אינה שותה.
מתרצת הגמרא, אמר רב נחמן, תנאי היא - זו מחלוקת תנאים
האם אילונית שותה או לא, והברייא שהובאה אמנם סוברת
שאילונית שותה, ואמאי דאמר רבי האי תנא - ואני סובר כהתנא
דלהלן שאף לרבי אלעזר אילונית אינה שותה, דתנאי, רבי שמעון
בן אלעזר אומר, אילונית לא שותה ולא נוטלת כתובה, שנאמר
בתורה על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה
וטהורה היא ונקתה ונורעה ורע", ודרושים, דוקא מי שדרכה
להורע - שראויה להריון, היא שותה ממי הסוטה, יצאתה זו -
האילונית שאין דרכה להורע, וכדלעיל בדרשת רב נחמן בשם
רבה בר אבהו.
שואלת הגמרא, ורבנן שסוברים שאילונית שותה, הא ונקתה
ונורעה ורע" שרבי שמעון בן אלעזר למד ממנו שאילונית אינה
שותה, מאי עבדי ליה - מה ילמדו רבנן מן הפסוק ההוא.
מתרצת הגמרא, מיפעי להו - רבנן צריכים את הפסוק, לכדתניא,
נאמר על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה
היא ונקתה ונורעה ורע", משמע שהתורה מבטיחה שיהיה לה
זרע, שאם היתה עקרה לפני כן, נפקת כעת, דברי רבי עקיבא.
אמר לו רבי ישמעאל לרבי עקיבא, אם כן יסתרו כל העקריות
לבעליהן, ויפקדו בהבחת התורה, וזו - אשה צנועה עקרה, שאינה
רוצה להסתר, הואיל ולא נסתרה הפסידה. אלא, סובר רבי
ישמעאל, אם כן מה תלמוד לומר "ונקתה ונורעה ורע", לא לומר
שאם היתה עקרה גמורה תפקד, אלא לומר שאם היתה יולדת עד
היום בצער, יולדת מכעת ברייתו, ואם היתה יולדת עד היום
נקבות, יולדת מכעת זכרים, וכן אם היתה יולדת עד היום ילדים
קצרים, יולדת מכעת ילדים ארוכים, או אם היתה יולדת ילדים
שחורים, יולדת מכעת ילדים לבנים.
שנינו בברייתא לעיל, אשת ממזר לממזר או שותה או לא נוטלת
כתובתה.
שואלת הגמרא, פשיטא ששותה, שהרי הם נשואים בהיתר, ונחשבת
אשתו לכל דבר. מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר שלא
נשקה אותה, שגם טהורה היא ועל ידי ההשקיה תתיר אותה לבעלה.
ואפשי פסולין לא ליפוש - לא נרבה פסולים בישראל, שהרי כל
ולד מהם הוא ממזר, ועדיף יותר שתשאר בספק סוטה ותאסר

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כו עמוד א

רש"י

לא שותות דכתיב תחת אישה: ולא יחזיר עולמית. קנא קנסוהו רבנן: לבשניע ופנו. לאחר כיד חדש ללידת הילד: ותרובא. בחור. כמו ילד (ובלשון חל רבא: מעברת עצמו. שניתנה אשתו מעברת וקנא לה: או שותות: ולא אמרין לא ליקטליה לילד: אשת ממזר לפמזר. כלומר אשה הראיה לממזר וניסת לממזר וקנא לה ונסתרה: או שותה בו. ולקמן

פרין פשיטא: אָנא דאָמרי בי האי תנא. דאית ליה עקרה וקנא שותות, מדלא נקט אלא איילונית ונסים תלמודא מנהגתה ונוקעה ורע ולא משום דאינה ראיה לקנאה, אלא מרבי אלעזר סל דיקבול לשא אתרה ולפרות ולרבות ואפ"ה איילונית לא וזו. כל אשה צנועה עקרה משום דלא נסתרה הפסידה: לא ליפוש פסולין. לא נעשה שלום ביניהם. הלואי לא יפרה ולא ירבה והואיל וכל דורותיו ממזרין: והיא לא נתפשה בו. כלומר מהו דתימא פרשת סוטה על כרחך באשת ישראל קיימא מדרבתי ודיא. מיעוטא משמע זו היא דבי לא נתפשה אסורה הא נתפשה בו: ונעלה קאי קרא דבתריה ועבר עליו רוח וגו'. דתיבא דמספקא לן בזה אם נטמאה ואם לא נטמאה שותה, אכל אשת כהן הליהה בכלל והיא לא נתפשה ליהה נמי בכלל השקאה, קמ"ל: במתנוונה. לאחר ששתתה אינטיקד לאשמועינן דמרת לא בעלה, דלא תימא וזה היא שהרי בדיקה המים: מתנוונה. הא ודיא בדיקה המים וזהה היא אלא שחלה לה וכתב ואמאי מתרת לבעלה: במתנוונה דרך אברים. שאינה מתנוונה בפנים ובירכים אלא ראשה ושאר אבריה כבדים עליה. מהו דתימא הא לא וכות תלה לה, דאם כן הנה לה להתנוונה דרך בדיקת המים, אלא באנס ונהת לפיכך מתנוונה שלא בדרךה ולכתן מידא תיתסר: מפלעדי אישך. משמע אישך בר הכי הוא: קא משמע לן. דלמיקדום שכיבת בעל לבעול הוא דאיתא, וקריס בר שביה הוא ואף על גב דלאו בר וריעה הוא. ובסריס חמה קאמר. דמתר לקנאה, ולא בסריס אדס שאסור לקנאה משום לא יבא פצוע דקא וקריס נגז: מהו

מעוברת חבירו ומינקת חבירו, לא שותות ולא נטלות פתובה, דברי רבי מאיר. שהיה רבי מאיר אומר: לא ישא אדם מעוברת חבירו ומינקת חבירו, ואם נשא, יוציא ולא יחזיר עולמית. והכמים אומרים: יוציא וכשניע ופנו לכנוס ויכנוס. והרובא שנישא עקרה וקניה, ואין לו אשה ובנים מעיקרא, לא שותה ולא נטלת פתובה. ר' אלעזר אומר: יכול הוא לישא אחרת ולפרות ולרבות הימנה. אכל המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו, ומשכנסה נסתרה, או שותה או לא נטלת פתובה. מעוברת ומינקת עצמו, או שותה או לא נטלת פתובה. הרובא שנישא עקרה וקניה, ויש לו אשה ובנים, או שותה, או לא נטלת פתובה. אשת ממזר לממזר, ואשת נתין לנתין, ואשת גר עבר משוחרר, ואיילונית או שותה, או לא נטלת פתובה. קתני מיהא איילונית, תיובתיה דרב נחמן אמר לך רב נחמן: תנאי היא, ואנא דאמרי בי האי תנא. דתנאי, ר' שמעון בן אלעזר אומר: איילונית לא שותה ולא נטלת פתובה, שנאמר: "ונקתה ונוקעה ורע" מי שדרבה להוריע, יצאתה זו שאין דרבה להוריע. ורבנן האי "ונקתה ונוקעה ורע" מאי עבדי ליה? מיבעי להו לברתנאי: "ונקתה ונוקעה", שאם היתה עקרה נפקדת, דברי ר' עקיבא. אמר לו ר' ישמעאל: אם כן יסתרו כל העקרות, ויפקדו, וזו, הואיל ולא נסתרה, הפסידה? אם כן מה תלמוד לומר: "ונקתה ונוקעה ורע", שאם היתה יולדת בצער, יולדת בריח. נקבות, יולדת וזכרים. קצרים, יולדת ארוכים. שחורים, יולדת

לבנים. אשת ממזר לממזר. פשיטא? מהו דתימא: אפוש פסולין לא ליפוש, קא משמע לן: אשת גר ועבר משוחרר, ואיילונית: פשיטא? מהו דתימא: "דבר אל בני ישראל", ולא גרים, קא משמע לן. ואימא הכי נמי? "ואמרת" רבויא הוא: אשת כהן שותה בו: אשת כהן שותה פשיטא מהו דתימא, "והיא לא נתפשה" אסורה, הא נתפשה מותרת, וזו הואיל ונתפשה אסורה, אימא לא תשתה, קא משמע לן: ומותרת לבעלה: פשיטא? אמר רב הונא: במתנוונה. מתנוונה? הא בדיקה מיא? במתנוונה דרך אברים, מהו דתימא: הא ונניי ונאי, והא דלא בדיקה מיא כי אורחיה, משום דבאונס ונאי ולגבי כהן אסירא, קא משמע לן: אשת סריס שותה פשיטא? מהו דתימא: "מפלעדי אישך" אמר רהמנא, והאי לאו בר הכי הוא, קא משמע לן: שעל ידי כל הערות מקנין: פשיטא מהו

מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמועינן דעיקר קרא לדרשא אחרייתו תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מיד וכן פרי: אשת סריס. רש"י פי בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידעין מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ) ובפרק הערל (שם דף פט) פצוע דקא וברות שפכה סריס אדם וזקוק וכו' עד אסור לקיימה הא קתני נמי וכן וכן אסור לקיים אלא על כרחיך אפצוע דקא וברות שפכה קאי בדתני טעמא משום שנאמר לא יבא פצוע דקא וברות שפכה אבל אסריס דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה:

תוספות

[שנשא עקרה וקניה וכו']. ותימה אמאי לא תנא איילונית בחדי עקרה וקניה: לא ישא אדם מעוברת חבירו. בירושלמי עליו הכתוב אמר (משלי כב) אל תשג גבול עולם ובשדה יתומים אל תבא ומודים חכמים לרבי אלעזר שאם היו לו בנים ואשה ושדיא שותה או לא נטלת כתובה היו לו אשה ובנים! ומתו בין קינו לסיחיה כבר נראית לשותות:

מעוברת עצמו או שותה וכו'. רש"י פי ולא אמרין דלא לקטליה לולד ותימה אמאי אית לן למקטליה מה איכפת לן במתין עד שתלה את תנן בפ"ק דערכין (ו.ף ה.) האשה היוצאה ליהרג אין ממתנין לה עד שתלד והתם גזירת הכתוב הוא ומתו גם שניהם לרבות את הולד והתם משמע טעמא דרבי קרא הוא לא רבי קרא לא קטלינה ליה משום דממונא דבעל הוא כדכתיב (שמות כא) כאשר ישיח עליו בעל האשה והכא הכי פירושא מעוברת עצמו אע"ד דקניא לה כשהיא מעוברת שותה לאחר שתלד ולא אמרין כמו גבי מעוברת חבירו דאי קניא לה כשהיא מעוברת וילדה ומת הולד או הפילה אפ"ה אינה שותה דלאו בת קינו היתה דנמעט לה בספרי מזה תשטה אשתו וכדאמרין בירושלמי לא היו ולו) הואיל ונתפשה אסורה (נראית) שלא לשותה. **אמר** לו רבי ישמעאל א"כ יסתרו כל עקרות ופקדו. תימה ור' ישמעאל לימא ליה לנפשיה יסתרו כל יולדות בצער וילדו בריח וזו הואיל ולא נסתרה הפסידה:

ואמרת ריבויא הוא. תימה הוא אפיקתיה לעיל (דף כד.) לרבות הארוסה ושומרת לבם לקניה וזו הואיל ונתפשה אסורה אימא לא תשתה כלל קמ"ל. תימה לר"י אמאי לא פריך הכא ואימא הכי נמי כדפריך לעיל ונראה כל היבא דקרא דמסיק אדעתיה מותבו למדרש הכי ומודיש לדרשא אחריית לא פריך ואימא ה"נ דקמ"ל דכן ניתן למדרש למשה בסני ולא בע"א כגון והיא נתפשה לאסור אשת כהן מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעל אבל לעיל בני ישראל משמע בהדיא למעוטי גרים וכן בפרק שני דיבמות (דף כב.) בגמרא דמי שיש לו אח ממ"מ וזקק את אשת אחיו ליבום דקא פריך פשיטא אחיו הוא מהו דתימא לילף אחוה אחוה מבני יעקב קמ"ל התם פריך ואימא הכי נמי משום דאין גזרה שיה למחצה ורציר טעמא להוציא מוחה סבא או קרא וכן לענין לירוש (שם) ולטמא לו פשיטא אחיו הוא ס"ד"א ליטמא בעל בעמיו יש בעל שנמטמא ויש שאינו מטמא הא כיצד מטמא לאשתו כשרה ואינו מטמא לאשתו פסולה ה"נ קמ"ל ואימא הכי נמי דהא קרא מנעט פסולין האוי פסול הוא וכן בפ"ק דערכין (ו.ף ה.) גבי האשה שיוצאת ליהרג אין ממתניין לה עד שתלד פשיטא גופה היא מהו דתימא (כי) כאשר ישיח עליו בעל האשה כתיב והאי ממונא דבעל הוא קמ"ל ואימא ה"נ דמאי (דהא) נפקא לן

מהתם דממונא דבעל הוא אבל הכא כיון דאשמועינן דעיקר קרא לדרשא אחרייתו תו לא סלקי דעתא למעוטי מיניה מיד וכן פרי: אשת סריס. רש"י פי בסריס חמה ולא בסריס אדם שאסור לקיימה ולא ידעין מנלן דסריס אדם כגון ששתה כוס עיקרין דאסור לקיימה אי משום האי ברייתא דמייתי בפרק שני דיבמות (דף כ) ובפרק הערל (שם דף פט) פצוע דקא וברות שפכה סריס אדם וזקוק וכו' עד אסור לקיימה הא קתני נמי וכן וכן אסור לקיים אלא על כרחיך אפצוע דקא וברות שפכה קאי בדתני טעמא משום שנאמר לא יבא פצוע דקא וברות שפכה אבל אסריס דקתני בברייתא לא ידענא מנליה דקאי נמי עלה:

אבל

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף בו עמוד ב

תוספות

רש"י

מהו דתימא נמקא נמקא שני פעמים. אמורים בפרשה, ודרשין ליה לקמן (ו' כז) אחד
לבעל ואחד לבעל, היכא דמיתקרא אבעל בהא סתירה משתעי קרא דנהג בה דין
סוטה, אבל הא דאסורה בו: קמ"ל. דכי אתא קרא גלושה אתא, דהיקא דאית קרוב לה
נאסר עליה על ידי קניי זה, ולא למעוטי קרובים אתא: איש אסר רחמנא. ושכב איש

אותה: שחוק. שבשורו נשחף וקלה וקרב ואין בו
כח, ובתורת הכהנים בקלות שנינו דוגמתו, יש
לך אדם שהוא חולה ומטל במטה אבל בשור
שמור עליה, תלמוד לומר את השחפת תלמד
שבשור נשחף מקנין על ידו כו'. כמו ויזנין בה
מקנין על ידו פשיטא: ופוסל בתרויבה ששכבא
אם הוא אחד מן הפסולים המחליין את האשה
בגון עובד כוכבים עבד חלל נתיב וממור דקיימא
לן בקדושת וביבמות דפסולין האשה בביתאן

מזבת כהן כי תהיה לאיש זה, כיון שבעלה למי
שור אצלה פסלה: לא יחלל ידעו. מכלא כתיב
לן יחל דרשין שני חלולין אחד לך ואחד
לדעה: דאית ליה ידע פסולא את האשה
בביתא, דלית ליה ידע לא יחלל: קא משמע לן.
שמואל דפסל שמעון ליה מתא דאמר מקנין
על ידי שחוק: ובה כהן כי תהיה לאיש זה וכו'.

ומנחה נפקא לן דפסולין פסלי לאשה בביתאן,
ומדאפקיה בלשון הנהגה נדרוש דאית ליה הנהגה
מי שקדושין חופסין בה כגון ממור נתיב וקלל
פסלי, אבל עובד כוכבים ועבד חרז יד בבחמה
וכיון דלית להו הנהגה לא נפסלו. עובד כוכבים
אין לו קדושין בישראל, דכתיב (ויקרא ט) איש
אשר ינאף את אשת רעהו, ונתניא בסנהדרין (ו' כז)

כז) פוט לאשת וקברו אחריים, אלא לית להו
אישיות. עבד עשוק: כתיב בהו, עם הדומה
לחמור: מי שיש לו אלמנות וגירושין. בה. הוא דכי
אין לה זרע ממנו וקשה אל בית אביה מלחם
אביה תאכל, דלא פסלה בביתא, קרא עובד
כוכבים ועבד שאין לו אלמנות וגירושין בה,
שלא תפסו לו בה קדושין וכשמת אין שם
אלמנות עליה, וביבמות פריך אימא לקלא, דמי
שש לו אלמנות וגירושין הוא דכי אית לה זרע

לא תיכול, אבל עובד כוכבים ועבד אפי' אית
לה זרע מניה תיכול, והתם משני לה בבבא על
דמתא ובאלמנה כ"ג. ומיהו שמעון וליה
מתא דמקנין ע"י עובד כוכבים: ואלא, מי שאינו
איש דמתני' למעוטי בבמה: דאין ונות לבנהגה.
איהו געשית זונה בבבילת בבמה ואיהו נאסרת

על בעלה: אתנן זונה. נתן טלה באנתנה: סחיר
כלב. החליף כלב בטלה: אתנן כלב. שאם אדם
אומר לזונה החליף טלה והגעלי לכלבי: סחיר
זונה. והתם לו שפחה זונה והחליפה בטלה,
ומדאקמר אתנן כלב מתר מפלל דלאו ונות
הוא, דאי ונות הוא הנה חילל עליה שם אתנן.

ואלא שכבת זרע לשם לי. כיון דאמרת שמעון ע"י
שחוק: לשכבא לה שלא בדרבנה. אל סתורי עמו
להבעל שלא בדרבנה: משכבאי אשה כתיב. והשו
שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו
אמאי לא היו קניי: דרך אברים פריצותא בעלמא
הוא. שוכב עמה בקרוב קשר: פריצותא מי נאסר

רחמנא. אשה על בעלה בבבא, וכיון דלא
מתסרא עליה בבבא פשיטא דלאו קניי הוא:
בנשיקה. משיק השמש באותו מקום: היינו דאמא
שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו
אמאי לא היו קניי: דרך אברים פריצותא בעלמא
הוא. שוכב עמה בקרוב קשר: פריצותא מי נאסר

רחמנא. אשה על בעלה בבבא, וכיון דלא
מתסרא עליה בבבא פשיטא דלאו קניי הוא:
בנשיקה. משיק השמש באותו מקום: היינו דאמא
שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו
אמאי לא היו קניי: דרך אברים פריצותא בעלמא
הוא. שוכב עמה בקרוב קשר: פריצותא מי נאסר

רחמנא. אשה על בעלה בבבא, וכיון דלא
מתסרא עליה בבבא פשיטא דלאו קניי הוא:
בנשיקה. משיק השמש באותו מקום: היינו דאמא
שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו
אמאי לא היו קניי: דרך אברים פריצותא בעלמא
הוא. שוכב עמה בקרוב קשר: פריצותא מי נאסר

רחמנא. אשה על בעלה בבבא, וכיון דלא
מתסרא עליה בבבא פשיטא דלאו קניי הוא:
בנשיקה. משיק השמש באותו מקום: היינו דאמא
שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו
אמאי לא היו קניי: דרך אברים פריצותא בעלמא
הוא. שוכב עמה בקרוב קשר: פריצותא מי נאסר

רחמנא. אשה על בעלה בבבא, וכיון דלא
מתסרא עליה בבבא פשיטא דלאו קניי הוא:
בנשיקה. משיק השמש באותו מקום: היינו דאמא
שני משכבותיה לכל דברים, וכיון דנאסרת עליו
אמאי לא היו קניי: דרך אברים פריצותא בעלמא
הוא. שוכב עמה בקרוב קשר: פריצותא מי נאסר

אבל הא דהואיל ואסורה וקיימא אימא לא קא משמע לן. תימא הא שמעין לה מאלמנה
לכח גדול דאסירה וקיימא לבעל ואפי' הכי איצטריך קרא דכי תשטה אשתו
למעוטי הא הכי הוה שותה וכן על מה שאמר איש אמר רחמנא ולא קטן נראה דדוקא
משתיה ממעט לה קרא אבל נאסרה על ידי כך תשע שנים ויום אחד אע"פ שאינו איש שהרי

ביאתו פוסלת בתרומה כדאיתא בפרק אלמנה
(יבמות דף סח) ונסקלה הערה: על ידו כדאיתא
בפ' ד' מיתות (סנהדרין דף נ"ז) ומקומו בפרק
יוצא דופן (נדה דף מ"ה). דומיא דכל עריות מקנא
על ידן דלא איצטריך לכשמועטין אלא דשותות
אבל דנאסר פשיטא וכן משום דעריות נגזרו

גרעיה:
שחוק. פירש רבינו חננאל שאינו בועל כדרכו
ואינו מזויע דהניא איהו מירח אשך זה
הקלטים שנכנס רוח באשכיו דברי ר"ע רבי
ישמעאל אומר זה השחוק תימא אמאי נקט
שמואל שחוק ולא נקט סריס ושמא שחוק הוי

ברותא טפי:
אבל הא דהואיל ואסירה וקיימא. תימא מאי
קמ"ל רב הונא הוא מותני' היא ע"י כל
עריות מקנין וי"ל דהכי פירשו מי שנסאר בכל
בת ישראל ע"י בעולת ונות אפילו אינה קרובתו
יצא עובד כוכבים דכלא הכי כל בת ישראל
מתסרא וקיימא לגביה: יצא. עובד כוכבים שאין
לו אלמנות וגירושין בה. פירש רש"י דנפקא לן

מדכתיב אשר ינאף את אשת רעהו פרט לאשת
אחרים תימא והא נפקא לן בקדושין בפרק
האומר מלא תחתן בם וכמדומה דלא אתי קרא
פרט לאשת אחרים אלא למעוטי ישראל הבא על
העובדת כוכבים אשת עובד כוכבים וקמ"ל אע"י

דבעולת בעל יש להן ישראל בעובדת כוכבים
פטור:
למעוטי בדמה. תימא דהבא משמע דבנות
תליא מילתא אם כן רבא דאמר בפ'
הבא על יבמתו (יבמות דף נ"ד) דיש ונות לבמה
מותני' למעוטי מאי וכי אית לן למימר דל'ל'
דשמואל או דרב והמנוגא: הונא:

מנא הא מילתא דאמרי רבא אין ונות לבמה.
ה"ג בפ' כ' האסורין (תמורה ל') מנא הא
מילתא דאין ונות לבמה אמר ליה לא נישתמיט
קרא וכתוב אתנן זונה וכלא א"י הכי אתנן כלב
וכי: אלא למאן דאמר הערהא וז נשיקה מאי

איהו למימר. והינו שמואל בפ' הבא על יבמתו
(יבמות דף נ"ה) והבא איהו דשמואל נמי
מסקין ותימא אדרבה איפכא מסתברא למאן
דאמר הערהא וז נשיקה וחשיבה ביאה גבי שאר
עריות היינו דאיצטריך קרא הבא למעוטי אלא
למיד הערהא וז הכנסת עטרה ולא חשיבה

נשיקה גבי שאר עריות הבא מאי איצטריך
למעוטה:
דומה

אלא אמר אב"י: פרט לשקינא לה הנחא למאן דאמר הערהא וז הכנסת
עטרה, אבל נשיקה, ולא פלוס היא, היינו דאיתי קרא למעוטי נשיקה. אלא למאן דאמר
הערהא וז נשיקה, מאי איפכא למימר? לעולם לשקינא לה דרך אברים, ובהו דתימא,
בקפידא דבעל תליא רחמנא ובעל הא קא קפיד, קמשמע לן. אמר שמואל: ישא אדם

קרא למעוטה. ולא תימא הערהא היא: אלא למאן דאמר. ביבמות (ו' כז) הערהא האמורה בתורה שהיא כגמר ביאה בכל העריות כדכתיב (ויקרא ט) את מקורה הערה את שאר הערה
זו נשיקה, מאי איפכא למימר, הדין מצית למימר דאתא קרא למעוטה, ולא כגמר ביאה היא לכל דבר חוץ משפחה חרופה: בקפידא דבעל תליא. דכתיב וקנא, ובעל הא חזקין ליה

דקפיד שדרי קנא לה על כך:
דקפיד שדרי קנא לה על כך:

דקפיד שדרי קנא לה על כך:
דקפיד שדרי קנא לה על כך:

דקפיד שדרי קנא לה על כך:
דקפיד שדרי קנא לה על כך:

ביאורים למסכת סוטה דף כו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שהתורה אומרת לקיים דין סוטה רק היכא דקמיתסרא בהא זנות
- במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבעל, אבל הא - שקנא
לה בעלה שנסתרה עם גוי, הואיל ואסורה וקניא - כבר אסורה
על הגוי הבעל לפני הזנות הזו, אימא לא - הייתי אומר שלא שותה,
קמשמע לן שמקני על ידו.
עוד מבררת הגמרא, מה שאמר רב המנונא על גוי ופוסל בתרומה,
שואלת הגמרא והרי זה פשיטא, שבת כהן שבה עליה גוי נפסלה
מלאכול בתרומה, כמו כל הפסולים, וכדלעיל.
מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר "ובת כהן כי תהיה
לאיש ור היא בתרומת הקדשים לא תאכל", אמר רחמנא - נאמר
בתורה בדיני כהונה, ומפסוק זה דורשים שאם נבעלה האשה למי
שהוא "ור" אצלה בנישואין, דהיינו הפסולים בחיתון, פוסלים אותה
בתרומה, כמו שכתוב בהמשך הפסוק, "היא בתרומת הקדשים לא
תאכל", והייתי חושב שמלשון התורה "תהיה" נדיק דבר הויה -
שרק מי שתופסים בו קידושין, יהודי, אלא שהוא פסול, כגון ממזר או
נתין או חלל, אין - כן פוסל אותה בביאתו מלאכול בתרומה, אבל
דלא בר הויה - שאינו בתורת הויה כלל, שאין תופסים בו קידושין,
כגון גוי ועבד, לא פוסל אותה בביאתו, קמשמע לן רב המנונא,
דפסיל גוי את האשה בביאתו, מדרבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן
משום רבי שמעאל, מנין לעובד בוכבים ועבד שבאו על הכהנת
ועל חלויה ועל בת ישראל שפסלה מן הכהונה כדלעיל, שנאמר
"ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושהב אל בית
אביה כנעוריה, מלחם אביה תאכל", הרי שבת כהן שאין לה זרע
ונתאלמנה או נתגרשה, חוזרת לבית אביה לאכול בתרומה,
ומדייקים, דוקא כשהיתה נשואה למי שיש לו אלמנות וגירושין
בה, כל יהודי, שיש לו דיני אלמנות וגירושין כיון שקידושיה תפסו,
יצאו עובד בוכבים ועבד שאין לו דיני אלמנות וגירושין בה,
שהרי אין קידושין תופסים בו, פוסלים את האשה בביאתם מן
הכהונה.
חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי "שאינו איש" אין מקני
על ידו, ושואלת ואלא "שאינו איש" למעוטי מאי. ומתרתת הגמרא,
אמר רב פפא, "שאינו איש" למעוטי בהמה, שאם נסתרה האשה
עם בהמה אין בעלה מקנא לה, דאין זנות בבהמה - שאין האשה
נחשבת זונה בביאת בהמה, ואינה נאסרת על בעלה.
מבררת הגמרא באותו ענין, אמר ליה רבא מפוזקא - [שם מקום],
לרב אישי, מנא הא מילתא דאמור רבנן - מהדין למדו רבנן את
הדין שאין זנות בבהמה.
מהא דרבינא בדיני הבאת קרננות לבית המקדש "לא תביא אתנן
זונה ומחיר פלג בית ה' אלהיך וגו' כי תועבת ה' גם שניהם", ותנאי
דייקו ומחיר הפסוק שרק "אתנן זונה ומחיר כלב" אסורים, אבל
אתנן פלג - אדם אמר לזונה קחי טלה והבעלי לכלבי, ומחיר זונה
- שהיתה לו שפחה זונה, והחליף אותה בטלה, מותרין, שנאמר
בסוף הפסוק "גם שניהם", ומדייקים, שנים אסורים, ולא ארבעה.
ואם כן ממה שהתירו אתנן כלב, רואים שביאת כלב אינה נחשבת
זנות, כי אם היתה נחשבת זנות היה אסור האתנן שניתן בעבורה.
חוזרת הגמרא לברר את תחילת דבריה, ושואלת, ואלא לפי דברי
שמואל דלעיל, שאשה שנסתרה עם שחוף בעלה מקנא לה, וביארה
הגמרא שלא תלמוד מ"ושבב איש אותה שכבת זרע" שצריך דוקא מי
שהוא מזרע, אם כן מה שאמר הפסוק "שכבת זרע" למה לי - מה
בא למעט. מתרתת הגמרא, מפיגי ליה לרבתינא, כתוב בפסוק
דלעיל "ושבב איש אותה שכבת זרע", פרט לדבר אחר.
שיש קינוי של הבעל שהתרה בה שלא תסתר עם פלוני, אך לא
לביאה ממש בהוצאת זרע, אלא לדבר אחר, והוא לא נחשב קינוי.
שואלת הגמרא, מאי דבר אחר, שאמרת עליו שאינו נקרא קינוי.
מתרתת הגמרא, אמר רב ששתי, פרט לשקניא לה שלא כדרכה
- שלא קינא לה בעלה שלא תסתר עם פלוני לביאה רגילה, אלא

מתרצת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר, כיון שכתוב בפרשת
סוטה "נממאה" "נממאה" שני פעמים, ודורשים את שני הפסוקים,
אחד שאסורה לבעל, ואחד שאסורה לבעל, והייתי סובר שהתורה
אומרת לקיים דין סוטה רק היכא דקא מתפרא בהא זנות -
במקום שנאסרת רק מחמת זנות זו על הבעל, אבל הא - זו שקנא
לה בעלה שנסתרה עם אחד העריות, הואיל ואסורה וקניא - כבר
אסורה על הבעל לפני הזנות הזו, אימא לא - הייתי אומר שלא
שותה, קא משמע לן שכל מה שבא הפסוק הוא רק כדי לאסור
אותה על ידי זנות זו כשלא היתה אסורה לפני כן, אך גם כשאסורה
לפני כן כגון בקרובים ועריות, יש בה דין סוטה להשקותה וכו'.
שנינו במשנה, על ידי כל העריות מקני חוץ מן הקנין [כו'] ומממי
שאינו איש. מבארת הגמרא, מה שמיעטנו קטן מקינוי, שאין הבעל
מקנא לאשתו אם נסתרה עם קטן, למדנו מהפסוק "ושבב איש"
אותה "אמר רחמנא, ומדייקים, דוקא "איש" ולא קטן.
שואלת הגמרא, מה ששנינו במשנה ושאני איש - שאין הבעל
מקנא לאשתו אם נסתרה עם מי שאינו איש, למעוטי מאי - מי הוא
זה שאינו איש. מנסה הגמרא לתרך, אילמא למעוטי שחוף - אם
נאמר שבא למעט אדם שבשרו נשחף וכלה ויבש ואין לו כח, והוא
מה שכתוב בקלות שבתורה "את השחפת". דוחה הגמרא, והאמר
שמואל שחוף כן מקנין על ידו, ופוסל בתרומה שאם היה השחוף
מהפסולים בקהל, ובא על בת כהן פוסל אותה מלאכול בתרומה,
ויבואר להלן. על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו
כשנסתרה עם שחוף, ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה "שאינו
איש".
ומבררת הגמרא את עצם דברי שמואל, לפני שתמשיך לברר מה
כוונת המשנה "שאינו איש". מה שאמר שמואל ששחוף מקנין על
ידו, שואלת הגמרא פשיטא, למה שלא יקנא הבעל. ומתרתת
הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר כיון שהפסוק אומר בפרשת
סוטה "ושבב איש אתה שכבת זרע" אמר רחמנא, והא לאו בר
הכי הוא - והרי שחוף אינו ראוי להזריע, אם כן לא יקנא הבעל על
ידו, קא משמע לן שמקני על ידו, והלימוד של "שכבת זרע" בא
ללמד דבר אחר שיבואר להלן.
עוד מבררת הגמרא, מה שאמר שמואל על שחוף ופוסל בתרומה,
שואלת הגמרא והרי זה פשיטא, שהרי בת כהן שבה עליה אחד מן
הפסולים, כגון גוי או עבד או חלל או נתין או ממזר, נפסלה מלאכול
יותר בתרומה, ומה החידוש אם הפסול הוא שחוף.
מתרתת הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר כיון שכתוב בדיני כהן
"לא יחלל זרעו" אמר רחמנא, היתה התורה יכולה לכתוב "לא
יחל, ומהכפילות "לא יחלל" דורשים שני חילולים, אחד שמחלל את
האשה ואחד שמחלל את זרעה, אם כן דוקא דאית ליה זרע ליחלל
- מי שיכול שיכול להביא זרע מחלל אשה מכהונה בביאתו, דלית
ליה זרע לא ליחלל - אבל מי שאינו יכול להביא זרע, כגון השחוף,
לא יחלל אשה מכהונה בביאתו, קא משמע לן שפוסל אותה
מכהונה.
חוזרת הגמרא לברר מה כוונת המשנה שמי "שאינו איש" אין מקני
על ידו, ואלא "שאינו איש" למעוטי עובד בוכבים, שאם האשה
נסתרה עם גוי, אין בעלה מקנא לה, שואלת הגמרא, והאמר רב
המנונא עובד בוכבים כן מקנין על ידו, ופוסל בתרומה וכדלעיל.
על כל פנים רואים במפורש שהבעל מקנא לאשתו כשנסתרה עם גוי,
ואי אפשר לפרש שזו כוונת המשנה "שאינו איש".
ושוב מבררת הגמרא את עצם דברי רב המנונא, לפני שתמשיך לברר
מה כוונת המשנה "שאינו איש". מה שאמר רב המנונא שגוי מקנין
על ידו, שואלת הגמרא פשיטא, למה שלא יקנא הבעל. ומתרתת
הגמרא, מהו דתימא - הייתי אומר כיון שאומרת התורה בפרשת
סוטה "נממאה" "נממאה" שתי פעמים, כדלעיל, ולמדנו שבא
לרבות אחר שאסורה לבעל ואחד שאסורה לבעל, והייתי סובר

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

לשמור עליה אפילו יום יומיים אלו, שבורחת ממנו לפתע, תיקן.
שנינו במשנה, ואלו שבית דין בו' ומקנין להן, מי שנתחרש בעלה
או נשטתה, או שזיהה חבוש בבית האסורין.
למדנו בברייתא, תנו רבנן, נאמר בתורה בפרשת סוטה "איש
כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל", ומבררת הברייתא, מה תלמוד
לומר "איש איש" פעמיים, ועונה, בא לרבות כמו ששנינו לעיל,
אשת חרש, ואשת שומה, ואשת שעמם שהוא אדם שלקו
במהותו לב, ושקלף בעלה למדינת חם, ושקיה חבוש בבית
האסורין, שבית דין מקנין להן אם רואים שמתנהגות בפרצות,
לפוסלן מכתובתן, שיצאו מבעליהן בלי לקבל כתובתן. מבררת
הברייתא, וכל - הייתי חושב שבית דין מקנין להן אף כדי להשקותן
- שבית דין ישקו אותה מי הסוטה שיבדקו כשאר סוטות, ועונה,
תלמוד לומר "והביא האיש את אשתו אל הכהן", ואין בית דין
מביאים אותה אל הכהן להשקותה, ואף אם הבריא בעלה, אינו יכול
להשקותה על סמך קינוי בית הדין, כפי שמבארת הגמרא בהמשך.
רבי יוסי חולק ואומר, בית דין מקנין לה אף כדי להשקותה, אמנם
הם עצמם אינם יכולים להשקותה, שהרי נאמר והביא האיש את
אשתו, אלא ולבשיצא בעלה מבית האסורין הוא ישקה.
שואלת הגמרא, במאי קא מיפלגי - במה חולקים רבנן ורבי יוסי.
עונה הגמרא, רבנן סברי שאין הבעל יכול להשקותה על סמך קינוי
בית הדין משום דבעינן "וקינא והביא" - שנאמר "וקינא את
אשתו", והביא האיש את אשתו, דורשים הסמיכות שדוקא אם
הבעל קינא לה, הוא יכול להביאה להשקיה, ורבי יוסי סבר לא
בעינן "וקינא והביא" - אין לדרוש הסמיכות, והבעל יכול
להשקותה על סמך קינוי בית הדין, לכן כשיצא הבעל מבית
האסורין ישקה, אף על פי שבית דין קינאו לה.
למדנו בברייתא, תנו רבנן, כתוב בתורה בסוף פרשת סוטה "זאת
תורת הקנאות, אשר תשמה אשה תחת אישה ונטמאה", ופסוק זה
מיותר, ובא כדי להקיש איש לאשה שדיני אשה כאיש, ואשה לאיש
שדיני איש כאשה.
שואלת הגמרא, למאי הלכתא - לענין מה הוקשה, מה למדו אשה
מאיש ומה למדו איש מאשה.
עונה הגמרא, אמר רב ששית, אשה מאיש לומדים, שפשים שאם
הוא סומא - עיור, לא היה משקה, דכתיב בתורה בפרשת סוטה
"ונעלם מעיני אישה", תיבת "ענין" מיותרת ובאה ללמדנו דוקא מי
שרואה בעיניו, כך היא אם היתה סומא לא היתה שותה.
רב אשי אמר, איש מאשה לומדים, פשים שהיפרת - שאין לה רגל
ונידמת - שאין לה יד לא היתה שותה דכתיב בתורה בפרשת
סוטה

דומה - אשה שכולם מדברים על ניאופיה, ואל ישא בת דומה,
שזו - הדומה, באה מפיפה בשרה, שהרי אמר כשרה היתה, וזו -
בת הדומה, באה מפיפה פסולה, שכוין שמלעזים על אמה, יתכן
שאכן היא בת ממזר או גוי. ורבי יוחנן חלק על שמואל ואמר, עדיף
שישא אדם בת דומה, ואל ישא דומה, שזו - בת הדומה בעצמה
עומדת בחזקת בשרות, שהרי עליה אין שום ריגונים, ומותרת
לבעלה כיון שרוב בעילות אחר הבעל חזקה שאמה התעברה
מבעלה שהוא אביה של זו, וזו - הדומה, אינה עומדת בחזקת
בשרות, שהרי כולם מרגנים עליה שמונה תחת בעלה, ואסורה עליו
ואינו יודע ובא עליה באיסור.
שואלת הגמרא, מיתיבי, נושא אדם דומה, ומשמע שעדיף מבת
דומה, וקשה על רבי יוחנן.
מתרצת הגמרא, אמר רבא, יש לברר הענין, ותסברא נושא
לכתחלה - וכי תעלה על דעתך שכונת הברייתא היא שמותר
לישאנה לכתחילה, והרי תזנה תחתיו. אלא ודאי ייבס לתקן את
דברי הברייתא ולשנות בה, אם נשא בדיעבד דומה מותר בה, ואם
כבר שבשנו הברייתא והוספנו בה שמדובר בדיעבד, תני נמי -
אפשר גם להוסיף שאם נשא בת דומה מותר.
ופוסקת הגמרא, והלכתא, ישא אדם בת דומה ואל ישא דומה,
כרבי יוחנן, ותני רב תלפא בר מערבא - שהיה מארץ ישראל,
קמיה רבי אבהו, אשה שהיא מונה, בניה בשרין ולא חושים
שמה אינם מבעלה והם ממזרים, כיון שחזקה שרוב בעילות אחר
הבעל. לכן עדיף לישא בת דומה, כיון שהיא כשרה, ותהיה תחתיו
בחזקת היתר, מאשר לישא דומה עצמה שמחטיאה אותו שחי עמה
באיסור כיון שמונה עם אחרים מרצונה.
שואלת הגמרא, בעי רב עמרם, הכלל שאמרנו שרוב בעילות אחר
הבעל, ואשה מונה בניה כשרים, מה הדין באשה שהיתה פרוצה
ביותר, שיש לחשוש שרוב בעילותיה אינן על ידי בעלה אלא
מאחרים, מהו, האם בניה כשרים. ומבארת הגמרא, אליבא דמאן
דאמר אין אשה מתעברת אלא סמוך לווסתה - שהאשה
מתעברת בדרך כלל יום אחד לפני שווסתה צריך להופיע, לא תיבעי
לה - אין לנו שאלה, ופשוט שבניה אינם כשרים, דלא ידע בה ולא
מנטר לה - שהרי בעלה לא יכול לדעת מתי יגיע ווסתה כדי לשמרה
ביום שלפני כן שלא תזנה עם אחרים כדי שלא תתעבר. כי תיבעי
לה - אמנם יש לנו שאלה אליבא דמאן דאמר אין אשה מתעברת
אלא סמוך למכילתה - לפי הדעה החולקת, וסוברת שהאשה
מתעברת בדרך כלל בליל טבילתה או למחרת, נסתפקנו מאי, האם
בין ידיע בה בעלה מתי ליל טבילתה, נטורי מנטר לה - הוא
שומר אותה ביום יומיים שאחר הטבילה שלא תזנה כדי שלא
תתעבר מאחרים, או דלמא בין דפרוצה ביותר לא מצליח בעלה

אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר, תשי"ד

ברוקלין.

הווי"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ מוה"ר יוסף שי

שלום וברכה!

בנועם הנני מאשר קבלת מכתבו מדי אייר עם המוסגר בו ההמחאות לכולל חב"ד באה"ק ת"ו
שנשלחים ימים אלו למטרתם, ונהניתי גם מזריזותו דמר בשילוח הנ"ל מבלי לחכות על השאר.

ומה נפלאו דברי רבנו הזקן בנוגע לענין העקדה מאורע המשמש דוגמא וסמל לא רק לבני

המשך בעמוד קפט

דוֹמָה. נִטְעַנְתָּ וְנִדְבַרְתָּ בְּכִי כָל עַל נִיאֻפְיָהּ. דוֹמָה לִשׁוֹן קִלְקָה וְחוֹר, כְּדָמָרִי בְּגִדְךָ (ס.) דוֹמָת עֵינֶךָ עֲלֵמָה בִּיךְ, וְהוּאֹה לֹא חָשֵׁד הוּא אֶלָּא דְבוֹר יִתְר שְׁהִי נִדְבָרִים בָּה עַל חֲבִיבוּתָהּ שֶׁל בַּעֲלָהּ. וְאָף קִלְקָה לִשׁוֹן דְבוֹר יִתְר הוּא, לְפִיכָךְ הוּא נִדְבָר לִלְשׁוֹן שֶׁבַח וְלִלְשׁוֹן גְּנָאי כְּדָמָר (שְׁמֻקְלִיס אֲחִיר); וְזוֹ בָּהָּ מִכָּאָה פְּסוּלָה. שְׁמָא מַעֲבֹד בּוֹכְבִּים אוֹ מְמוֹר. [שׁוֹ]. הִבַּת פְּסוּלָה בְּחֻזָּק בְּשִׁרֹת וּמוֹתֵר לְבַעֲלָהּ. וְלִפְנֵי פְסוּלָה לֹא חֲשִׁינָן, דְּרַב 1
בְּעִילוֹת אַחֵר הִבְעֵל וּמִבְעֵלָה נִתְעַבְּרָה; וְזוֹ אִינָה 2
עוֹפְרֵת בְּחֻזָּק בְּשִׁרֹת. שְׁמוּנָה תַּחְתּוּי וְנֶאֱסָרֵת 3
עָלֶיז וְהוּא אִינוֹ רֹאֵה אִינוֹ מְגִשֵּׁה וְכָא עָלֶיָּה 4
בְּאִסּוּר; וְתִסְבְּרָא נִישָׁא לְכַתְחִילָהּ. הָא וְדָאִי 5
מִקְלָקְלָה לִינָה, אֶלָּא עַל פִּרְחָךְ מִשְׁבִּשְׁתָּא הִיא 6
וּבְעִית וְתִרְבֵּיָה לְמִלְמָנָא וְכִי נִישָׁא אֶדָם דוֹמָה 7
מִתֵּר, וְכִין רְבַעִית תִּרְבֵּיָה אִלְמָא תֵּנָא אֶדָם 8
דְּרֻקָא וְלֹא מוֹתְבִין מִנָּה, דְּאִיכָא לְמִימֵר בְּהָא נָמִי 9
שְׁעָה וְתֵנִי נָמִי בֵּת דוֹמָה, וְאָנָּן נָמִי בִי אִמְרִין; יִשָּׂא 10
אֶדָם וְלֹא יִשָּׂא וְזוֹ לֹאֹן לְכַתְחִילָהּ אִם יִמְצָא 11
אַחֲרֵת, אֲבָל וְאֶלָּא דוֹמִי שְׁאִינוֹ מוֹצֵא אֶלָּא שְׁתִּים 12
אִלוֹ יִשָּׂא וְזוֹ וְאֵל יִשָּׂא וְזוֹ; וְתֵנִי רַב תַּחֲלִיפָא בֵּי 13
הַלְכָּךְ בֵּת דוֹמָה כִּין דְּקִרְבָּהּ הוּא טוֹב לוֹ 14
שִׁישְׁאָנָה שֶׁתְּהֵא תַּחְתּוּי בְּחֻזָּק הִתֵּר, וְלֹא יִשָּׂא 15
דוֹמָה שְׁמֻקְלָקְלָתוֹ לִשְׁמֵשׁ עֲמָה מִשְׁנֶאֱסָרָה לוֹ; 16
הִתֵּהָ פְּרִיצָה בִּיּוֹתֵר. דְּאִיכָא לְמַחֲשׁ דְּרַב 17
בְּעִילוּתֶיהָ מִשָּׁל אַחֲרִים; כֹּהִן. שִׁיחָה בְּיָהּ כְּשִׁרִים: 18
אִין אִישָׁה אֶדָם עֲלֵה סְמוּד לְרֹאשְׁתָּהּ לְפָנֵי וְסֵת 19
נִדּוּתָהּ יוֹם אֶחָד, וְכִי־לֵב בַּעֲלָהּ וְזוֹ וְסֵת נִדְתָּה 20
דְּלִנְטָרָה אֲחִירָה לְיוֹם מְלֻנּוֹת שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר; בּוֹנוֹת 21
כִּי תִיבְעִי לָךְ בּוֹ, פְּלוּגְתָא בְּמִס' נִדָּה וְקָף לֹאֹ; 22
סְמוּד לְסִבְלִילָתָהּ. לֹאֲחַר שְׁכָבָהּ בְּיוֹם טְבִילָתָהּ 23
אוֹ לַיִם מוֹתֵר; אִין דְּלֵמָא כִּין פְּרִיצָהּ הִיא בִּיּוֹתֵר. 24
לֹא מִצִּי מִינִטֵּר לָהּ, שְׁנִשְׁמֵט מֵאֲצִלוֹ פְּתָאוֹם; 25
וְקָנָא וְהִבֵּא. מִהֲקָנָא לָהּ יִשְׁקֶנָה, וְאִי קִשְׁנָה בְּקֵנִי 26
נָמִי וְאִי חֲרִיב אֵת אִשְׁתּוֹ מְשִׁמֵּט בְּדֻלְגָּהּ מִקָּנָא 27
לָהּ וְלֹא אַחֵר. הָא מִתְרַבֵּי מֵאִישׁ אִישׁ: אִשָּׁר 28
תִּשְׁתָּה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁה. קָרָא יִתְרִיא הוּא 29
לְדִרְשָׁה בְּסוֹף הַפִּרְשָׁה, זֹאת תוֹרַת הַקְּנָאוֹת וְגו'; 30
לְחִינֵשׁ אִישׁ לְאִשָּׁה. כְּדִמְפָּרֵשׁ וְאוּלִּי לְמֵאִי 31
הִלְכָּתָא: רַב אִישׁ אִשָּׁר בּוֹ, מִר מְפָרֵשׁ הַקִּישָׁא 32
דְּאִישׁ לְאִשָּׁה, וְכִי מְפָרֵשׁ הַקִּישָׁא דְּאִשָּׁה לְאִישׁ 33
וְלֹא פְּלִיגָּה: 34

יהעמיד

דומה. פירש ר"ח שמעליץ על
אב"י אמרה לי אם דומי
כלבנה פ' מורות נשים שטות פשת
דומי דמות יומא ופלגא לא הביא

ה. בָּהָה מְכִיפָה
בְּסוּלָה. וְר' יוֹחֲנָן אָמַר,
שֶׁאֵין דְּיוֹמָה. שָׁזוּ, עוֹמֶדֶת
עוֹמֶדֶת בְּחֻזָּקת בְּשִׁירוֹת.
אָמַר רַבָּא: וְתַסְבְּרָא
סָם נִשְׂא", תְּנִי נִמְי "בַּת
בַּת דְּיוֹמָה, וְאֵל יִשְׂא
כְּמַעֲרָבָא קָמִיָּה דְּר'
שִׁירִין, רֹוב בְּעִלּוֹת אַחֵר
הַ פְּרוּצָה בְּיוֹתֵר, מִהוּ?
הַ מִתְעַפְּרַת אֱלָא כְּמוֹד
אֵין יָדַע בָּהּ וְלֹא מִנְטֵר
דְּמֵאֵן דְּאָמַר אֵין אִשָּׁה
לָתֵהּ, מֵאִי? בִּינן יָדַעַת
מֵאֵין דְּפְרוּצָה בְּיוֹתֵר
כּו': תְּנִי רַבָּנִין: "אִישׁ",
ש" לְרִבּוֹת אִשֶּׁת חֲרָשׁ,
וְשֶׁחֶלֶד בְּעִלָּה לְמִדֵּינָה
אִסּוּרִין, שְׂבִית דִּין מְקוֹן
אֵף לְהַשְׁקוֹתוֹ? תִּלְמֹד
שָׁתוּ". ר' יוֹסִי אָמַר: אֵף
מִבֵּית הָאִסּוּרִין יִשְׁקָתָה.
י: בְּעִינֵן "קִנְיָא וְחִבָּא",
קִנְיָא... וְחִבָּא". תְּנִי רַבָּנִין:
אִשָּׁה", לְהַקְיֵשׁ אִישׁ
לְחִבָּתָא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת:
הִיא מְזֻשָּׁקָה, דְּכֵתִיב:
הִיא, אִם הִיא סוּמָא
הִיא שׁוֹתָה, דְּכֵתִיב:
וְהַעֲמִיד

וְהַעֲמִיד

[illegible]

רב אשי איכא למימר קרא יתירא הוא דהא כתיב והעמידה

סוטה. פרק רביעי - ארוסה דף כז עמוד ב

תוספות

רש"י

לפני ה' וכן הא דאמר בר מר רב אשי דאילמת אינה שותה משום דכתיב ואמרה ואפי' למיד
(סנהדרין דף מה) לא בעינן קרא בדכתיב מודה דאילמת אינה שותה משום דלא מצאי
לקבולי שבעה ואפי' גבי חליצה דקרייה לא מעבבא אילם ואילמת שחלצו חליצתן פסולה
משום דר' זירא כל הראוי לבילה אלא ונתן על כפייה א"ע דלאו קרא יתירא הוא בעי קרא
בדכתיב והכי משמע בפרק שלשה מינין בבזיר דף

הדרן עלך ארוסה

בשם. כך בודקין אותה. בגמ' מפרש לה

שנאמר וכאן. בגמ' מפרש אי ר' יו

יתירא דרש או וכאן וכאן יתירא דכתיב

בענינא: נטמאה ונטמאה. ר' יו יתירא דרש, אשר

תשטה אשה תחת אישה ונטמאה. כך היה

זכרית דרש. ר' יו יתירא: שתי פעמים. ונטמאה

והיא נטמאה לא ממנינא הוא, דאוקימנא

לטמאה ודאית בעד אהר. בפ"ק (נשי כג) אלא

וקא את אשתו והיא נטמאה. והיתה אם

נטמאה. ועוד כתיב אשר תשטה אשה תחת

אישה ונטמאה. ובגמרא דרש לה ר"ע לתרומה

ורבי נמי מדי. ודאי דנקט הקא תרי מנייהו וזה

לא. משום דשמעינן לר"ע דדרש בעל ובעל

מרבויא דר' יו יתירא, וקא' רבי בעל ובעל

מנטמאה ונטמאה נפקי. ולא דרש ר' יו: בו ביום

דרש. במס' ברכות (נף נה) אמרינן דכל היכא

דחגי בו ביום הוא יום שהושיבו את ר"א בן

עזריה לנשיאותו. שנתרבו תלמידים שנתנו רשות

לכנס לכל. שוקה רבן גמליאל אומר כל ת"ח

שאין תוכו כבוד אל יכנס לבחמיה. וזכתה תורה

בו ביום ולא היתה חלקה חלקה בבית המדרש

שלא פרשהו. והא דרשנו לה הקא, נראה בעיני

דהך דרשנו דנטמאה ונטמאה לדליל נמי בו ביום

הוא: כלי חרש הוא ראשון. שנטמא מן החרש.

והאכל שבתוכו שני. שנטמא בכלי: אינו אומר

שם. כל אשר בתוכו טמא. אלא יטמא. למדרש

נמי יטמא שטמא אחרים: לפי על כפר שני.

לפי נקט כפר. לפי שהוא מצוי בתנור שהוא

כלי חרש: ששטמא את השלישי. בתרומה ואפי'

בחליו. דקרא סקמא כתיב: עתיד דור אחר. מן

העתידין לבא שיתור את השלישי אף בתרומה.

שאין לו מקרא מן התורה. ואנן הוא דעסקמאין

ליה בתרומה מקי' בדמפרש בגמרא. דודו אחד

פרקי ליה לקי' בדלקמן בגמרא: ר"ע תלמיד

מביא מקרא שהוא טמא. אף בחליו: מניח. רבקה

פניה מריעה ומבקים ומאילנות לנו העיר

להיות לה לארץ. ואלפים לא הוקרו לתתן

ללזים. ולא נאמר אלא ליציאת תחום שבת:

שדות וכרמים. ואלפים סביב נתנו ללזים. מהם

הניחו אלף סביב העיר למגרש. והשאר שדות

וכרמים: שאין ת"ל לאמר. שאינו דומה לשאר

לאמר שבתורה שהשכינה מדבר הדבור למשה

לחזור הוא ולא לאמר לישראל. אבל כאן אין לומר

כן: בקורא את ההלל. בגמ' מפרש: בקורין את

שמע. בגמרא מפרש: מאחבה. ושאוהב את

המקום: שקול. משקלו שנה מבריע לזמן ולזמן:

לו אני ביחל או אני ביחל. וד"ק יתן יסלטי

הלא הוא הורגני לא יחל לו עוד. דרש לא

שהוא נדרש כמו לו בלמיד ר' דמפרש

בגמרא: מיראה. מדאנת הפורענות שלא תבא

עליה: רמא אליהם. ולא אנהב אליהם: תלמיד

תלמיד. תלמידיו של ר"ע יהיה: גמ'

דאי

והעמיד הכהן את האשה לפני ה'... ונתן על כפיה".
כך הוא, אם היה חיגר או גידים, לא היה משקה. כר
בר רב אשי אמר: כשם שאילמת לא היתה שותה,
דכתיב "ואמרה האשה אמן אמן". כך הוא, אם היה
אילם לא היה משקה:

הדרן עלך ארוסה

בשם שהמים בודקים אותה, כך המים בודקים
אותה, שנאמר "וכאן", "וכאן". כשם

שאסורה לבעל כך אסורה לבעול, שנאמר: "נטמאה"
ו"נטמאה", דברי רבי עקיבא. אמר רבי יהושע: כך

היה דירוש וזכרה בן הקצב. רבי אומר: שני פעמים
האמורים בפרשה" נטמאה ונטמאה, אחד לבעל

ואחד לבעול: בו ביום דרש ר' עקיבא "וכלי חרש
אשר יפל מהם אל תוכו כל אשר בתוכו יטמא",

אינו אומר "טמא" אלא "יטמא", לטמא אחרים.
למד על כפר שני, שטמא את השלישי. אמר ר'

יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זבאי
שהיית אומר: עתיד דור אחר לטהר כפר שלישי,

שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא, והלא ר'
עקיבא תלמידך מביא לו מקרא מן התורה שהוא

טמא, שנאמר: "כל אשר בתוכו יטמא": בו ביום
דרש ר' עקיבא, "ומידתם מחוץ לעיר את פאת

קדמה אלפים באמה..." ומקרא אחר אמר: מקור
העיר וחוצה אלף אמה סביב", אי אפשר לומר

אלף אמה שכבר נאמר אלפים אמה, ואי אפשר
לומר אלפים אמה, שכבר נאמר אלף אמה, הא

פיצד, אלף אמה מוגרש, ואלפים אמה תחום השבת.
ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר: אלף

אמה מוגרש, ואלפים אמה שדות וכרמים: בו ביום
דרש ר' עקיבא, "או ישרי משה ובני ישראל את

השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", שאין תלמוד
לומר "לאמר", ומה תלמוד לומר "לאמר"? תלמוד

שהיו ישראל עונין שירה אחריו של משה על כל
דבר ודבר בקוראין את הלל, "אשירה לה' כי נאה

נאה" לך נאמר "לאמר". ר' נחמיה אומר: בקורין
בו ביום דרש ר' יהושע בן הורקנוס: לא עבר איוב

את הקדוש ברוך הוא אלא מאחבה, שנאמר: "הן יקמלני לו אחיל". ועדיין הדבר שקול
לו אני מצפה, או אני מצפה? תלמוד לומר: "עד אנוע לא אסיר תמותי ממני", תלמוד

שמאחבה עשה. אמר ר' יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זבאי, שהיית דורש
כל ימך לא עבר איוב את המקום אלא מיראה, שנאמר: "איש תם וישר ירא אלהים

וסר מרע", והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאחבה עשה: גמ' "אותו" לזמן? אלימא לבעל, בעל מאי עביר? וכי תימא

דאי

מוז' דמאן דבעי קרא בדכתיב גנוי ממוטר או
אין לו כפים אין לו חנה משום דכתיב ונתן על
כפי הגויר וכן אין לו כהן יד משום דכתיב על כהן
ידי תריץ דרב אשי מחדר דמר קישא פלום
סברתו דבעי למידק ממתני' דבעינן קרא בדכתיב
וא"ל רב אשי מהבא ליכא למידק מידי דהתם
קרא יתירא מידו רב אשי ס"ל דבעינן
קרא בדכתיב:

הדרן עלך ארוסה

בשם שהמים בודקין אותה כך בודקין אותה.
ירושלמי המאריים אמר רבי תנחומא
מנין המאריים נגר רמ"ח אברים שיש בה ונגד
רמ"ח אברים שיש בו כשם שהמים בודקין אותה
על כל ביאה וביאה שהיא מקבלת מבעלה לאחר
הבטלה כך הן בודקין אותו וכשם שהיא אסורה
לאחיו של בעל כך היא אסורה לאחיו של בעל
היא על ידי שדרכה ליאסר בין לו בין לאחר היא
נבדקת אבל הוא לכשתשתה הוא נבדק בדקו
אותר ולא אותה אני אומר הוכות תולה נוחא
כמאן דאמר הוכות תולה לה ואינו ניכרת ברם
כמאן דאמר הוכות תולה וניכרת הרי לא הוכרה
אלא אני אומר מים מגולים שנה ונצבה הכין לא
הוין בעיאי מבדקניה אלא כדון אלא אני אומר
עם אחרים נסתר ואל כן סברין מימר
לכשתשתה הוא נבדק תיפתר שהיה הוא מיד
והיא שונת ובודק אותו ולא בדקו אותה בדקו
אותר ולא בדקו אותו אני אומר הוכות תלה ליה
ניחא כמדי הוכות תולה ואינו ניכרת ברם כמדי
הוכות תולה וניכרת הרי הוא לא הוכר אלא אני
אומר מים מגולים שנת ונצבה הכין לא הוה בעי
מבדקנה אלא כדון אלא אני אומר עם אחרים
נסתרה מעתה גרש ידא מותר בה תיפתר שהיה
הוא שונג והיא מוידה ובודק אותה ולא אותו הוא
מיד והיא שונגת פשיטא שהיא מותרת לביתה
שונה מהו שידא מותר בה אפשר לומר מיד
ואת אמרת הכין הוא שונג והיא מוידה פשיטא
שהיא אסורה לביתה גירש מהו שידא מותר בה
אפשר לומר יצאה מתחת ידו ואת אמר הכין
ומנין שהדבר תלוי בה שמעון ב"ר אבא בשם ר'
יוחנן אמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך
לזרע לטמאה בה בה הדבר תלוי אם היתה מוידה
אסורה שונגת מותרת:
ההוא

את שמעו, ולא בקורין את הלל: בו ביום דרש ר'
את הקדוש ברוך הוא אלא מאחבה, שנאמר: "הן יקמלני לו אחיל". ועדיין הדבר שקול
לו אני מצפה, או אני מצפה? תלמוד לומר: "עד אנוע לא אסיר תמותי ממני", תלמוד
שמאחבה עשה. אמר ר' יהושע: מי יגלה עפר מעיניך רבן יוחנן בן זבאי, שהיית דורש
כל ימך לא עבר איוב את המקום אלא מיראה, שנאמר: "איש תם וישר ירא אלהים
וסר מרע", והלא יהושע תלמיד תלמידך למד שמאחבה עשה: גמ' "אותו" לזמן? אלימא לבעל, בעל מאי עביר? וכי תימא

דאי

ביאורים למסכת סוטה דף כז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכוון המאור"

34 בו פיום דרש רבי עקיבא, "ומדותם מחוין לעיר את פאת קרמה
35 אלפים באמה וגו', ומקרא אחר אמר "מקור העיר וחוצה אלף
36 אמה כביב", אי אפשר לומר שיתנו ללויים אלף אמה, שכבר
37 נאמר 'אלפים אמה', ואי אפשר לומר שיתנו אלפים אמה, שכבר
38 נאמר 'אלף אמה', הא ביצה, אלף אמה הוא המגרש שתתנו
39 ללויים, ואלפים אמה נאמרו לגבי תחום השבת, שאסור לצאת חוץ
40 לאלפים אמה בשבת, ולא הוזכרו כדי שיתנום ללויים. רבי אליעזר
41 בנו של רבי יוסי הגלילי אומר, אלף אמה מגרש, ואלפים אמה
42 שדות וקרימים - נתנו ללויים אלפיים אמה, מתוכם אלף היו מגרש
43 ועוד אלף לשדות וקרימים.
44 בו פיום דרש רבי עקיבא, "אז ישיר משה ובני ישראל את
45 השירה הזאת לה' ויאמרו לאמר", שאין תלמוד לומר 'לאמר',
46 שהרי בכל מקום שכתוב בתורה 'לאמר' הכוונה שהשכינה מדברת
47 הדיבור למשה שיאמר לבני ישראל, ומה תלמוד לומר כאן
48 'לאמר', הרי פה אי אפשר להסביר כך, אלא מלמד שהיו ישראל
49 עוזין שירה אחריו של משה על כל דבר ודבר בקוראין את הלל,
50 שאומרים הציבור את ראשי הפרקים, (אשירה לה' כי נאה נאה),
51 לכך נאמר 'לאמר'. רבי נחמיה אומר, בקוראין את שמע שאחרי
52 שהשליח ציבור פותח תהילה, כולם קוראים ביחד, כך אמר משה
53 אשירה לה', ושרתה רוח הקודש על כל בני ישראל וכוונתו למה
54 שהוא אומר, ואמרו כולם ביחד, ולא בקוראין את הלל.
55 בו פיום דרש רבי יהושע בן הורקנוס, לא עבד איוב את הקדוש
56 ברוך הוא אלא מאהבת, שנאמר "הן יקטלני לו איחל", ועדיין
57 הדבר שקול, 'לו' אני מצפה - האם כתוב 'לו' בוי"ו שמשמע, גם
58 אם יעניש אותי ויהרגני, 'לו' אני מצפה לעולם הבא, הרי שעבד
59 מאהבה, או איני מצפה - שכתוב 'לא' באל"ף שמשמע, אני מצפה
60 לו כיון שאני מפחד שמא יהרגני, אבל 'הן יקטלני' שוב 'לא איחל'
61 ולא אצפה לו לעולם הבא, תלמוד לומר "עד אנוע לא אסיר
62 תוקמתי ממני", מלמד שמאהבת עשה, כיון שמי שיש לו מידה
63 כזאת שלא מסיר תומתו עד יום מיתתו, מידה זו היא מידת העובדים
64 מאהבה. אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניו רבן יוחנן בן
65 זכאי, שהיית דורש כל ימיו שלא עבד איוב את המקום אלא
66 מיראה, שנאמר "איש הם יושב ירא אלהים וסר מע", והלא
67 יהושע בן הורקנוס, תלמיד רבי עקיבא שהיה תלמידו למד
68 שמאהבת עשה.
69 גמרא. שנינו במשנה, 'כך המים בודקין אותו. מבררת הגמרא,
70 אותו' למאן, אילימא שבודקים לבעל, בעל מאי עבד - והלא
71 הבעל לא חטא כלל, וכי תימא שהכוונה היא

1 "והעמיד הכהן את האשה לפני ה' ונתן על בפייה", ותיבת
2 "והעמיד" מיותרת ובאה ללמד שצריך שיהיה לה רגליים ולא חגורת,
3 ומתיבת "בפייה" רואים שצריך שיהיה לה ידים, ולא גידמת, כך הוא
4 אם היה חתך או גידם לא היה משקה.
5 עוד מוסיפה הגמרא דין הנלמד מדיקש אשה לאיש, מר בר רב אשי
6 אמר, בשם שאילמות לא היתה שותה דבתיב בתורה בפרשת
7 סוטה "ואמרה האשה אמן אמן" הרי שהצריך שתוכל לומר בפייה,
8 ולא אילמת, כך הוא אם היה אילם לא היה משקה.

הדרן עלך ארוסה

בשם שהמים פרק חמישי

9 בפרק זה יתבאר שהמים בודקין גם את הבעל והוא נענש בעונש
10 המים המרים גם כן, ושהיא אסורה לו. ועל ידי שהוזכר שכך דרש
11 רבי זכריה בן הקצב, נתגלגלו בענינים אחרים שנאמרו בדרשותיהם
12 בעניני טומאה וטהרה, ועניני איסורי תחומין, ועוד.
13 משנה. בשם שהמים בודקין אותה לידע אם חטאה על ידי 'לצבט
14 בטן ולנפיל ירך', כך המים בודקין אותו - את הבעל, שגם בטנו
15 צבה וירכו נופלת, שנאמר 'בא' 'בא', הוי"ו מיותרת לדרשה.
16 בשם שאסורה האשה לבעל אם לא שתתה את המים, כך אסורה
17 לבעל אם התגרשה או התאלמנה מבעלה הראשון, שנאמר
18 'נטמאה' ו'נטמאה', הוי"ו מיותרת לדרשה, דכרי רבי עקיבא. אמר
19 רבי יהושע, כך היה דורש ובריה בן הקצב כרבי עקיבא. רבי
20 אומר, משני פעמים האמורים בפרשה 'נטמאה' ו'נטמאה' - ממה
21 שנכפל בתורה פעמיים 'נטמאה', נלמדים שני הטומאות, אחד לבעל
22 ואחד לבעול, ולא מדרשת וי"ו יתירה.
23 בו פיום דרש רבי עקיבא, "וכן כל חרש אשר יפול מהם -
24 מהשרצים במותם, אל תזכר, כל אשר בתוכו וטמא", דהיינו
25 שהכלי חרס נטמא משרץ מת ונעשה ראשון לטומאה, והאוכל
26 שבתוכו נטמא מהכלי ונעשה שני. הפסוק אינו אומר 'כל אשר
27 בתוכו טמא' אלא 'טמא', ונדרוש וטמא שמשמעו לטמא אחרים,
28 למד על כך שנטמא מהכלי חרס שהוא שני לטומאה, שמשמע
29 את השלישי אפילו בחולין. אמר רבי יהושע, מי יגלה עפר מעיניו
30 רבן יוחנן בן זכאי, שהיית אומר, עתיד דוד אחר לטהר בכר
31 שלישי אף בתרומה, כיון שאין לו מקרא מן התורה שהוא טמא,
32 והלא רבי עקיבא תלמידו מביא לו מקרא מן התורה שהוא
33 טמא אף בחולין, שנאמר 'כל אשר בתוכו וטמא'.

המשך מעמוד קפו

ישראל אלא גם לאו"ה ועמא דבר מפרש תוכן הענין שאב זקן מוסר לעקדה את בנו יחידו על פי ציווי
של הקב"ה. ובא רבנו הזקן ומעמיק לבאר שלא זהו פנימיות הדברים, ובלשונו הק' "העקדה עצמה
אינה נחשבה כ"כ לנסיין גדול לערך מעלת אברהם אבינו ע"ה בשגם כי ה' דיבר בו קח נא את בנך
כו' רק שא"א ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו כו' וממנו למדו רז"ל לקיום כל
המצות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כולנה" (עיין אגרת הקדש סי' כ"א) ומזה מובנת מעלת
הזריזות אשר עוד יותר גדולה רבה ונפלאה היא אפילו ממעלת העקדה, והאריכות לדכותיה בודאי אך
למותר.

מכתבי הקודם בטח קיבל במועדו.

בברכת הצלחה בכל עניניו.

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שואלת הגמרא, ואידך, רבי עקיבא שלומד שהמים בודקים אותו
מהייתור של הוי"ו, מפני מה אינו לומד את זה מכאן. משיבה הגמרא,
ההוא פסוק לה בכה דבסן ברישא וחדר ירה - פסוק זה בא לומר
שהכהן מודיע לה שקודם תצבה הבטן ואחר כך תנפול הירך, ולא
יהיה כמו שכתוב לפני כן, 'את יריכך נופלת ואת בטנך צבה', כדי
שלא להוציא לעו על המים הקרים, שיאמרו שהמים לא עשו
כסדר הכתוב בתורה.

מקשה הגמרא, ואידך, כיצד לומד רבי שהמים בודקים לבועל, והרי
מפסוק זה לומדים להודעת הכהן. מתרצת הגמרא, אם בן שלומדים
מפסוק זה רק את הודעת הכהן ולא שהמים בודקים לבועל, לכתוב
קרא בנטה ויריבה של האשה, מא' בנטה ויריבה, שמע מינה שהמים
בודקים גם לבועל. מקשה הגמרא, ואימא בולי להכי הוא דאתא
- אולי הפסוק בא ללמד רק שהמים בודקים לבועל, מנין לרבי
שאפשר ללמוד מהפסוק גם את הודעת הכהן. מתרצת הגמרא, אם
בן לכתוב בנטה ויריבה שממע רק לבועל, מא' בנטה ויריבה, סתם,
שמע מינה תרתי - שאפשר לדרוש מכך גם הודעת הכהן, וגם
שהמים בודקים לבועל.

שנינו במשנה, אמר רבי יהושע, כך היה דורש ובריה בן הקצב,
רבי אומר וכו'. מביאה הגמרא ברייתא המבארת את המחלוקת
שבמשנה, תנו רבנן, שלש פעמים האמורין בפרשה, והיתה אם
נטמאה, וקנא את אשתו ודיא נטמאה, תחת אישה ונטמאה
למה, ומבארת הברייתא, אחד לומר שהאשה אסורה לבועל, ואחד
לומר שאם התגרשה מהבעל או התאלמנה אסורה להנשא לבועל,
ואחד לתרומה - שאפילו אם היא בת כהן ובעלה כהן, נפסלת
מלאכול בתרומה. דברי רבי עקיבא. אמר רבי ישמעאל, אין צריך
ללמוד שאסורה לכהונה מפסוק, כיון שאפשר ללמוד מקל וחומר,
ומה בת כהן גדולה - שהתגרשה מישראל שמוותרת בבית אביה
לתרומה, בכל זאת אסורה לכהונה כדין גרושה שאסורה לכהן, זו
- בת כהן סוטה שאסורה לתרומה, אינו דין שאסורה לכהונה.
הגמרא דורשת את הפסוקים המדברים בסוטה, מה תלמוד לומר
'וקנא את אשתו והיא נטמאה', או עבר עליו רוח קנאה וקנא את
אשתו והיא לא נטמאה, אם ברור לבעל שנטמאה למה שזוהי,
ואם ברור לבעל שלא נטמאה למה משקה, אלא מניין לה הכתוב
שהפסוק אסורה - שאסורה עליו כשספק אם נטמאה. ופירוש הפסוק
הוא כך, אשה זו ספק אם נטמאה או לא, לכך משקה אותה לברר
הספק, ואם לא ישקה אותה אסורה עליו.

מוסיפה הגמרא, מכאן - מסוטה, אתה דן קל וחומר לשרץ מת,
שספק אם נגע בטהרות, שמחזיקים את הטהרות בטומאה מספק,
בדרך זו, ומה סוטה שלא עשה בה שונג כמזיד ואונס כרצון -
שאם נטמאה בשונג או באונס, אין דינה כמזיד ורצון ואינה אסורה
על בעלה, בכל זאת עשה בה ספק כודאי - שגם כשספק אם
נטמאה אסורה על בעלה כודאי, שרץ ששעשה בו שונג כמזיד
ואונס כרצון - שאף אם נגע שרץ בטהרות בשונג או באונס
נטמאים, אינו דין ששעשה בו ספק

דאי את ביה בבעל עון, שבא עליה אחרי שנסתרה, בדין אף ליה
מיא, לא יתכן לומר כך, כיון שבי את ביה עון בדידה - בבעל, מי
בדין לה מיא לדידה - לאשה, והא תניא, ונקמה האיש מעון
והאשה תהיה תשא את עונה, ודורשים, בזמן שהאיש מנקמה
מעון, שלא בא עליה לאחר שנסתרה, המים בודקין את אשתו,
אבל אם אין האיש מנקמה מעון, אין המים בודקין את אשתו,
הרי שלא יתכן שהמשנה מדברת בבעל.

ממשיכה הגמרא לברר, ואלא כוונה המשנה שהמים בודקים
לבועל, מקשה הגמרא, אם כן ליתני כך המים בודקין את הבעל
בפירוש, בדיקתני סיפא בשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל,
ומפני מה כתוב 'כך המים בודקין אותו'. מתרצת הגמרא, לעולם
המים בודקים לבועל, ורישא, אידי דתנא בשם שהמים בודקין
אותה, לכך תני 'כך המים בודקין אותה', ובסיפא, אידי דתנא
בשם שאסורה לבעל, לכך תנא 'כך אסורה לבועל'.

שנינו במשנה, כך המים בודקין אותה, שנאמר וקנא וקנא.
שואלת הגמרא, איבעיא להו, קנא וקנא קאמר והלימוד הוא
מיתור הוי"ו, או וקנא וקנא קאמר והלימוד הוא ממה שנכפל
בפרשה כמה פעמים וקנא.

מוכיחה הגמרא, תא שמע ששנינו במשנתנו, בשם שאסורה לבעל
כך אסורה לבועל, שנאמר נטמאה ונטמאה דברי רבי עקיבא,
הרי שרבי עקיבא דורש וי"ו יתירא. דוחה הגמרא, ועדיין תיבעי לך
אף שם כמו ששאלנו ברישא, האם 'נטמאה' נטמאה קאמר
והלימוד הוא מכפילות המילים, או 'נטמאה ונטמאה' קאמר
והלימוד הוא מיתור הוי"ו. מוכיחה הגמרא, תא שמע, מדקתני
סיפא, רבי אומר שני פעמים האמורין בפרשה ונטמאה
ונטמאה, אחד לבעל ואחד לבועל, אם כן רבי לומד מכפילות
המילים, מקלל דברי עקיבא שנחלק עליו ויו קדריש.

מבארת הגמרא, הלכך לרבי עקיבא שיתא קרא בתיבי, חד
לצוואה וידה - שהקדוש ברוך הוא גזיר שיבואו בה המים המאריים
ויהיו למרים, וחד לצוואה וידה - שהמים יבדקו גם את הבעל, חד
לעשייה וידה - שהקדוש ברוך הוא מודיע לבני ישראל שיעשה כך
לאשה זו, וחד לעשייה וידה - שיעשה כך לבועל, חד לדיעה
וידה - שהכהן מודיעה שבטנה תצבה קודם ואחר כך יריבה, וחד
לדיעה וידה. ורבי שלא את יתור הוי"ו, תלתא קרא וקנא
בתיבי, חד לצוואה וחד לעשייה וחד לדיעה, וכולם באשה.

שואלת הגמרא, ורבי שלא דורש וי"ו יתירא, והפסוקים מדברים רק
על האשה, אם כן הלכה זו ששם שהמים בודקין אותה כך
בודקין אותה, מנא ליה. משיבה הגמרא, נפקא ליה מדתניא
בברייתא, נאמר בפסוק "לצבות בנטה ולנפיל ירה", מבארת
הברייתא שהכוונה לבנטה ויריבה של בועל, מבררת הברייתא,
אתה אומר בנטה ויריבה של בועל, או אינו אלא בנטה ויריבה
של נבעלת, ומבארת, בשווא אומר "וצבתה בנטה ונפלה ויריבה"
הרי בנטה ויריבה של נבעלת כבר אמר, ומה אני מקיים "לצבות
בנטה ולנפיל ירה", חייבים לומר שהכוונה לבנטה ויריבה של בועל,
ומכאן לומד רבי שהמים בודקים גם את הבעל.

קודם ציווי "הוכח תוכיח", כתיב "לא תשנא את אחיך", כי זהו תנאי מוקדם להוכחה.

גופא מביקעיא לי, נטמאה ונטמאה דריש מרבוץ
 ור', או חד נטמאה וחד ונטמאה קרריש: שחא
 קראי, שלשה וכו'א כותבים שם, וכו'א המים
 המאריים האלה בעמך לצבות בטן, לחודיע
 לו דבטן וחד: ור' שלא להוציא לא דאמר
 בפ' (פליטא) וחד ודקשה את האשא וכו'א
 המרים המאריים וכו'א בזה המים וגו' לצואה
 שהקשה וחד שביאו בזה המים לקרים, וחד
 (לעשיה) ודקשה את המים ודקשה אם נטמאה
 וגו' לעשיה: כאן חודיע הכותב את ישראל
 דמבטיח לון שיבדקה המים, ובכלם כתיב ור'
 ימיר, הרי שתי: ידיה, דבועל, ידיה, ראשה
 ודקשה וצואה תחת כדבריהם ורבי, דלא
 דריש ור', תלתא קראי הוא דכתיבי וכלהו
 לדידה, ידיעה וגעשה וצואה: שלא להוציא לעו.
 משום דהוא אמר לה פקללה ברישא את ידך
 נטפלת וגו', וסוף המים לברוק כדרך בניסיתן
 דכתיב וצבתה בטנה וחד ופקלה ירכה, לך
 הצרך לחודיע תחתיה כשהמים בדרך בניסיתן
 וברקעה ואימא בליה תבי וכו'א, דבועל, לבועל
 לחודיע דבטן לוקח ברישא מעלן, מאי פון וחד.
 סתם הקא וקא דריש ליה: שלשה פקלים, וקא
 את אשתו והיא נטמאה, ודקשה אם נטמאה
 תחת אישה ונטמאה: ואחד לתריסה, שאפלו
 היא בת כהן ובעלה כהן נפסלה מן התרומה: כל
 וחסר, אינו צריך לכתוב, מה המקרא פקלסן מן
 הכהן מלשלא לביתו, ומקל וחומר אתי: מה
 יורשה, בת כהן שנתיקשה מישאל וזרע אין לה
 שמתרת בתרומה דכתיבי מלתם אביה תאכל
 (ועל כן) פסולה לכהן: וז' פסולת מתריסה.
 מרבוץ דנטמאה כדקאמר, אינו דין שפסולה
 לבדקה, דקמן פריך וקא לא איירי רבי עקיבא
 בפסולת קלל, וקא אצריך נטמאה, ומאי
 קאמר ליה רבי ישמעאל: מה תלי ודאי נטמאה
 בו, גרסין, ולא גרס איכ, דמלתא באנפי נפשה
 היא, ולא נטמאה ימירא קמביקעיא ליה דקא
 דרשינו, ולא רבי ישמעאל לחודיה קאמר לה,
 אלא סתמוה היא, וקראי דענינא קרדשי ואולי:
 מה תלמוד לומר וקא את אשתו והיא נטמאה.
 דמשמע דדאי נטמאה, ומה תלמוד לומר א
 עבר עליו ודאי לה נטמאה, אי פשיטא ליה
 דנטמאה למה שותה, ואי פשיטא דלא נטמאה
 למה משקה: מני דף הכתיב שעל השפס
 אסורה, ותיב קאמר קרא, אשה זו שמוא נטמאה
 ושמן לא נטמאה, וקאמר לך דישקשה לבר
 תלמוד קו' לשרי, ספק נגע בשרותא ספק לא נגע
 דמחוקקין לה בטמאה מספק: אי פשה לא נעשה
 בו, דכתיב והיא לא נתפשה אסורה, קא נתפשה
 מותר, והוא הדין לשונג, אשתו ואשת איש עמו
 בבית ונתבון לאשתו ונדמנה לו ו, ואף היא
 שגגה כסברה שהוא בעלה:
 ובתנאים

44 כְּמוֹד וְאוֹנֶם פִּרְצוֹן, עֲשֵׂה בִּי סֶפֶק פֹּדֵאן. שְׂרֵץ שְׂעִשְׂהָ

בו שׁוֹנֵג כְּמוֹזֵד וְאוֹנֵם

אִינוּ דין שעשה בו ספק בודאי, ליכא למיפריך
 נזיר ועושה פסח ויכירו שעשה בהן אונס
 כרצון ונפקא לן מכי מות מה עלי בפועל פתאום
 בספרי ובפרק ב' דבריות (דף ט.) ואפי' לא עשה
 בהן ספק שטמא וזהו ה' חתום קודאי לפי שטומאת
 התחום נחלקה הוא לא סתרינן ק"ו מהלכה חזקה
 דאין לזכותה משם הדין אבל בהוכחה חזקה
 אלא זה וזה לא אין ללמוד הימנו אבל הא איכא
 למתומה אמאי לא פרכינן מה לסוטה שכן גרלים
 לדבר שהרי קנא לה ונסתרה בדרכינן לעיל
 בריש פ"ק (דף ב:) ואין לומר משום דלעיל מיירי
 בשטמאה דבתר קינוו וסתירה דמהימן עד א' ה'תם
 ודאי איכא ארבעה אבל הכא ל'פנין מסתירה
 דבתר קניא גרידא דליכא למיפריך קניא לא
 דקניא לא חשיב גרלים בלא סתירה דהא בריש
 מסכת נדה (דף ב:) דמייתי' ה'תם מקד' שנמדד
 ונמצא חסר כל הטהרות שנעשו על גבוי בין
 ברה"ר בין ברה"י טמא ר"ש אומר ברה"ר טהור
 ברה"י תולין ונשינה' לא למדוה אלא מטוטה רבנן
 סברי כוסטא מה סוטה חסד' עשאוה בודאי
 אף ב' פסוקי' מה סוטה מינא מה טעה ברה"ר
 טמא ודאי הכא נמי טמא ודאי הכי השתא ה'תם
 יש גרלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה הכא מאי
 גרלים לדבר איכא אלמא אע"ג דמסתירה דבתר
 קניא יליף ב' הכא פריך והכא אמאי לא פריך
 הכי ריש לומר דסתירה על ידי קניא בסוטה הוי
 כספק מגע שריד בלא קניא לא ה'תם שום
 ספק בסתירה גרידא לא נחושה על ההיית
 ה'לכ' הקניא גורם הספק וד'פ' במס' נדה ה'תם
 גבי סוטה וספק שרץ ודאי ריעותא דהיינו השרץ
 והבועל קמן אצל הטהרות והאשה אבל גבי מקד'ה
 קודם טבילה לא ראינו שום ריעותא דאיכא
 לספקי' על ידה ולעיל בפ"ק קודם העדאת עדים

רצון, אינו דין שיעשה בו ספק

היום יום כו אייר

ביאורים למסכת סוטה דף כח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

- 1 **בְּדָאֵי** - שאף בספק אם נגעו הטהרות בשרץ, הרי הם טמאים כודאי.
2 מוסיפה הגמרא עוד, **וּמִקְדָּוִם שְׁבָתָה** - כיון שלמדת שרץ מטמא
3 מספק מסוטה, כמו כן נלמד שרק באופן שסוטה טמאה מספק, מטמא
4 גם השרץ בספק, **מָה סוּטָה** שייך בה ספק טומאה רק בַּרְשׁוֹת הַיָּחִיד
5 שהוא מקום הראוי להסתר, **אֵף שָׁרֵץ** אינו מטמא בספק אלא
6 בַּרְשׁוֹת הַיָּחִיד, אבל ברשות הרבים אין השרץ מטמא אלא בודאי.
7 וכמו כן נלמד, **וְמָה סוּטָה** היא דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל - שאפשר
8 לשאול אותה אם נטמאה או לא, **אֵף שָׁרֵץ** מטמא בספק רק בַּדָּבָר
9 שֵׁשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, כגון באדם המתעסק בטהרות שאפשר
10 לשאול אותו אם השרץ נגע בהם, אם אינו יודע נטמאים הטהרות
11 מספק, אך אם אין אדם לשאול אין הטהרות נטמאים אלא בודאי.
12 מסיימת הגמרא, **וּמִקְדָּאן אֲמָרִי**, דָּבָר שֵׁשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל כגון ספק
13 אם נטמא אדם משרץ, או אדם המתעסק בטהרות, ספק אם נטמאו
14 הטהרות משרץ, הדין הוא, אם הוא בַּרְשׁוֹת הַיָּחִיד, סְפִיקוֹ טָמֵא,
- 15 אבל בַּרְשׁוֹת הָרַבִּים סְפִיקוֹ טָהוֹר. וְשָׂאִין בּוֹ דַּעַת לִישָׁאֵל, כגון
16 שרץ מת שספק אם נגע בטהרות שאינם ביד אדם, **בֵּין בַּרְשׁוֹת**
17 הַיָּחִיד **בֵּין בַּרְשׁוֹת הָרַבִּים סְפִיקוֹ טָהוֹר**.
18 שנינו בבביתא, שלש פעמים 'נטמאה' למה, אחד לבעל ואחד
19 לבוהל ואחד לתרומה דברי רבי עקיבא, אמר רבי ישמעאל, קל
20 וחומר, ומה גרושה שמוותרת לתרומה אסורה לכהונה, זו שאסורה
21 בתרומה אינו דין שאסורה לכהונה. מקשה הגמרא על רבי ישמעאל,
22 **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל**, הרי **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שלומדים מפסוק רק שאסורה
23 לאכול תְּרוּמָה מספק, וּמִתְדַרֵּךְ לִיה אִיהוּ בְּהוֹנָה - והוא השיב לו
24 שאין צריך פסוק שאסורה בכהונה, והרי רבי עקיבא לא דיבר על כך.
25 וְתוֹ, לְרַבִּי עֲקִיבָא, שאסורה לְבַהוֹנָה אם מת בעלה מִנָּא לִיה, ואי
26 אפשר לומר שסובר שמוותרת לכהונה, כיון שיש קל וחומר, וכן אי
27 אפשר לומר שלומד מהקל וחומר, שזה שיטת רבי ישמעאל.
28 **וְכִי תֵימָא בְּהוֹנָה לֹא צְרִיכָא קְרָא**, ואסורה ממילא

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מר"ח אייר בו כותב אשר לפ"ע הזמן והמצב הצליח בשליחותו במדינת... ולפלא שאין כותב יותר פרטים ובכל אופן בודאי יודע ושמע על הוראת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לשד"רים צו קלייבען גשמיות און זייהען - לזרוע - רוחניות אשר מלשונו זה מובן שהא בהא תליא.

מה שכותב אשר יש רופאים מייעצים לנתח את השקדים של... שי' ומחכים לקריאה מהרופא לעשות הנתוח. הנה בטח קודם שיעשו ישאלו את דעתו עוד הפעם כיון שתלוי זה במצב האויר בעת ויום שאומרים שצריך להסיר השקדים נוסף על מה שכמה רופאים אין דעתם כ"כ בהחלט לנתח שקדים כמו שהי' בשנים שעברו, ואיך שיהי' יה"ר מהשי"ת שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ויגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

בהנוגע לעניני פרנסתו. הנה בכלל צריך להשתדל בכל תוקף שתהי' גם הפרנסה בגשמיות קשורה עם עבודה בכרם חב"ד, שמלבד שזה קרוב יותר ללבם של אנ"ש אם ביודעים או בלא יודעים ובמילא העבודה בהצלחה יותר, הנה גם מצד רוחנית הדבר מובן כי נשיאנו הק' הם המשפיעים לתלמידי' ולאנ"ש בכלל כל השפעות הנצרכים להם ועי"ד מה שנאמר במשה רבנו מאין לי בשר וכו' שלא הי' זה במדריגתו כלל כמבואר בלקו"ת ובמילא הוכרחה השפעת הברש להיות באמצעות השבעים זקנים, אבל בכ"ז רק עי"י משה רבנו.

וכשהפרנסה קשורה בכרם חב"ד הרי הצד הרוחני והגשמי מסייעים זל"ז. ומה שכותב שעסקנותו עד עתה בכרם חב"ד מזיקה לבריאותו כו' הרי בטח יש לסדר באופן שלא ללכת בהקצוות, היינו אם לעשות נסיעות הרי אין זה מוכרח להיות כל השנה או רובה אבל לאידך גיסא שלא למשוך את ידו מזה לגמרי, והשי"ת ימצא לו פרנסתו ופרנסתו ב"ב שיחיו בהרחבת הדעת ויוסיף אומץ גם בכמות בהפצת המעיינות חוצה ובלימוד הגולה וחסידות גם לעצמו.

בברכה.

יחזקאל פרק כ לב-מ

לֹב וְהֶעֱלָה עַל־רוּחָם הָיוּ לֹא תַהִיָּה אֲשֶׁר | אַתֶּם אַמְרִים נְהִיָּה כְּגוֹיִם כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאָרְצוֹת לְשֶׁרֶת עֵץ
וְאָבָן: לֹג חִי־אֲנִי נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה אִם־לֹא בִּיד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטִיָּה וּבְחֶמְהָ שְׁפֹכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם:
לד וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים וּקְבַצְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצְתֶם בָּם בִּיד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטִיָּה
וּבְחֶמְהָ שְׁפֹכָה: לה וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל־מִדְבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפָּטְתִּי אֶתְכֶם שָׁם פָּנִים אֶל־פָּנִים: לו כֹּאֲשֶׁר
נִשְׁפָּטְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרַיִם בֶּן אֲשַׁפֵּט אֶתְכֶם נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה: לו וְהַעֲבַרְתִּי אֶתְכֶם
תַּחַת הַשֶּׁבֶט וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם בְּמִסְרֵת הַבְּרִית: לח וּבְרוּתִי מִכֶּם הַמִּדְרִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֶרֶץ מִגּוּרֵיהֶם
אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל־אֲדָמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹא וְיִדְעֶתֶם כִּי־אֲנִי יְהוָה: לט וְאַתֶּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר |
אֲדַנִּי יְהוָה אִישׁ גִּלְגָּלִי לָכֵן עָבְדוּ וְאַחֲרֵי אִם־אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלַי וְאַתֶּם־שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תִחַלְלוּ־עוֹד
בְּמַתְנוֹתֵיכֶם וּבְגִלְגָּלֵיכֶם: מ כִּי כֹה־קָדְשִׁי בְּהָר | מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נָאִם אֲדַנִּי יְהוָה שֵׁם יַעֲבֹדְנִי פְלִבִּית
יִשְׂרָאֵל פְּלֶה בְּאֶרֶץ שֵׁם אֶרֶצָם וְשֵׁם אֲדָרֹשׁ אֶת־תְּרוֹמֹתֵיכֶם וְאֶת־רֵאשִׁית מִשְׁאֹתֵיכֶם בְּכָל־קָדְשֵׁיכֶם:

רש"י

ואל תראו לאומות שאתם נקראים על שמי בבואכם אל הנביא לשאול לו תורה ומאחר שהוא אומר לכם דברי אינכם שומעים אלי כענין שנאמר (לקמן לג) והנך להם כשיר עגבים וגו' שומעים את דברין ואינם עושים אותם: במתנותיכם ובגלגליכם. שאתם מפרישים הבכורות בשם בכורה כאשר צויתי אתכם ומשנקרא שמי על הדבר אתם מקריבים אותם לעבודת כוכבים: (מ) משאותיכם. כמו משארותיכם לשון מזון כמו שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כא) וכן חברו מנחם:

מצודת ציון

(לב) רוחכם. ענין רצון ומחשבה: (לה) ונשפטתי. ענין ויכוח: (לז) השבט. השריט: במסורת. כמו במאסרת והוא מלשון מאסר וקישור: הברית. כריתות הברית: (לח) וברותי. מלשון בירור ונקיות כמו כבוד ידי ישיב לי (ש"ב כב): (לט) ואחר. ענינו כמו הואיל וכן אחרי הודיע אלהים (בראשית מא): (מ) ארצם. מלשון רצון: ראשית. ענין מיטב כמו ראשית גבורתם (ירמיה מט): משאותיכם. ענין תשורה ודורון, כמו ארוחה ומשאת (שם מ):

מצודת דוד

(לב) והעולה. ועכ"ז הדבר העולה על מחשבותיכם לא תתקיים והוא מה שאתם אומרים הואיל והמקום שלח אותנו מעל פניו נהיה א"כ כעובדי גלולים לעבוד פסילי עץ ואבן כמותם ולא נהיה עוד באמת מושגחים ממנו אבל נהיה נעזבים למקרי הזמן ולמערכות השמים כמו העכו"ם: (לג) אם לא. הוא ענין שבועה שנשבע לומר שבע"כ ימלך עליהם: ביד חזקה. ר"ל שיכוף אותם בחמה שפוכה לעבוד את ה': (לד) והוצאתי. כי אוציא אתכם מן העמים אשר נטמעו שם במחשבה הזאת: ביד חזקה. אכביד ידי עליהם ואשפוך עליהם חמתי בתת בלב העמים לגרשם ולהוציאם מארצם: (לה) אל מדבר העמים. ר"ל אל מקום שיהיה שממה מבלי מצוא שם מי מן האומות שלא יראו במפלת הפושעים והמורדים: ונשפטתי. שם אתווכח עמכם פנים אל פנים להודיע סרחונכם: (לו) כאשר. כמו שהתווכחתי עם אבותיכם במדבר הסמוך לארץ מצרים כן אתווכח עמכם: (לז) והעברתי. אעביר אתכם אחד אחד כדרך מונה הצאן שמעבירים זה אחר זה תחת השבט כמ"ש כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כ"ז) והוא על דרך משל: במסורת הברית. באסורי קשר הברית שלא תצאו עוד ממנה: (לח) וברותי. אברור מכם את המורדים בי לכלותם במדבר: מארץ מגוריהם. ממקום שהיו דרים בין העכו"ם: כי אני ה'. הנאמן במאמרו: (לט) לכו עבדו. ר"ל עבדו העכו"ם לבד בזבח ומנחה ולא תוסיפו לעבוד אותי: ואחר. ר"ל וזהו הואיל אם אינכם שומעים אלי מוטב לעבוד לעבודת עכו"ם לבד: במתנותיכם ובגלגליכם. ר"ל במה שאתם מתנדבים לבית ה' ובמה שאתם עובדים עבודת עכו"ם הנה ע"ז באה חילול ה' כי בע"כ תבוא הפורעניות בעבור עבודת הגלולים ויאמרו הבריות על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת ומה חרי הלא המה מתנדבים מתנות לבית ה' ולכן מוטב לעבוד לעבודת כוכבים לבד שלא יהיה עוד חילול ה' בהבאת הפורעניות: (מ) כי בהר וגו'. אלא בהר קדשי וחזור ומפרש בהר הרמה של ישראל הוא מקום המקדש שם יעבדוני כל בית ישראל כולם הבאים בארץ ר"ל הצדיקים המתחזקים בדת אלהים הבאים בארץ בימי המשיח: שם ארצם. שם אקבל קרבנותיהם ברצון ושם אדרוש לשאול את תרומותיכם ואת מיטב מתנותיכם הראוי לי בכל קדשיכם והם קדשי המזבח הנתון לאישים:

דברי הימים א פרק ג א"י

א ואלה היו בני דוד אשר נולדו בְּחֶבְרוֹן הַבְּכוֹר | אֶמְנֹן לְאֶחֱינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית שֶׁנִּי דָּנִיֵּאל לְאֶבְיָגַיִל הַכַּרְמֶלִית: ב הַשְּׁלִישִׁי לְאֶבְשָׁלוֹם בֶּן־מַעֲכָה בַת־תַּלְמִי מֶלֶךְ גִּשְׁשֹׁר הָרַבִּיעִי אֲדֹנֶיהָ בֶן־חַגִּית: ג הַחֲמִישִׁי שְׁפָטִיָּה לְאֶבְיָטָל הַשִּׁשִּׁי יִתְרָעַם לַעֲגֹלָה אִשְׁתּוֹ: ד שִׁשָּׁה נִלְדְּדוּ לָוִי לְאֶמְנֹן וְלִמְלֹךְ־שֵׁם שִׁבְעָה שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים וְשִׁלְשִׁים וְשָׁלוֹשׁ שָׁנָה מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלַם: (ה) ה ואלה נולדו בִּירוּשָׁלַם שְׁמֹעָא וְשׁוֹבָב וְנָתָן וְשִׁלְמָה אֲרֻבָּה לְבַת־שׁוּעַ בַּת־עַמְיָאֵל: ו ויבחר וְאִלְיָשָׁמַע וְאִלְפָּלֵט: ז וְנָנָה וְנָפֶג וְיָפִיעַ: ח וְאִלְיָשָׁמַע וְאִלְיָדָע וְאִלְפָּלֵט תִּשְׁעָה: ט כָּל בְּנֵי דָוִד מִלְּבַד בְּנֵי־פִלְגָשִׁים וְתָמָר אַחֹתָם: (פ) י וּבֶן־שִׁלְמָה רַחֲבֵעַם אֲבִיהָ בֶּן אֶסָא בֶּן יְהוֹשָׁפָט בֶּן: יא יֹרָם בֶּן אַחֲזִיהָ בֶּן יֹאָשׁ בֶּן: יב אֲמַצִּיָּה בֶּן עֲזַרְיָה בֶּן יֹתָם בֶּן: יג אַחֲזָה בֶּן חַזְקִיָּה בֶּן מְנַשֶּׁה בֶּן: יד אֶמּוֹן בֶּן יֹאשִׁיָּהוּ בֶּן: טו וּבְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִישִׁי צִדְקִיָּהוּ הָרַבִּיעִי שְׁלֹמֹה: טז וּבְנֵי יְהוֹיָקִים יִכְנִיָּה בֶּן צִדְקִיָּה בֶּן: יז וּבְנֵי יִכְנִיָּה אֶפְרָיִם שְׁאִלְתִּיאֵל בֶּן: יח וּמִלְכִּירָם וּפְדִיָּה וְשִׁנְאָצָר יִקְמִיָּה הוֹשָׁמַע וְגַדְבִּיָּה:

רש"י

וזרעו: (יא) אחזיהו בנו יואש. משלמה עד יואש ח' דורות ולפי שראה דוד שהיה זרעו כלה בימי יואש ע"י עתליהו כדכתיב בספר זה (ב' כ"ב) ותקם ותדבר, על לשון דבר ע"י סם המות עמד בתפלה ואמר זה המזמור למנצח על השמינית שמונה נימין (ס"א במנין) על דור שמיני הושיעה ה' כי גמר חסיד וגו' (שם) ונמלט יואש ומן יואש עד יאשיהו ח' דורות שראה דוד שיאשיהו ובניו כולם הולכין לאבדון זה נהרג וזה נקרו עיניו והתפלל עוד על השמינית על דור שמיני ה' אל באפך תוכיחני (שם ו') ובשביל תפילתו נשתיירו בני יהויקים ובכל ספר תהלים אין יותר על השמינית אלא אלו שנים, ומיכניה (ס"א ומיהויקים) עד ענני שבעה שהוא מלך המשיח דכתיב (בדניאל ז') וארו עם ענני שמיא ל"ח בנים בין בנים ובין דורות לבנים הקב"ה עשה כן בשביל שאמר להקב"ה ל"ח תשבחות בספר עזרא (ד"ה א' כ"ט) (וקראו ספר עזרא לפי שעזרא כתב ד"ה יוש"ה) מן ברוך ה' אלהי ישראל וגו' עד ולחזק ל"ח תיבות:

מצודת ציון

(א) דניאל. הוא כלאב האמור (בב"ש): (ה) לבת שוע. היא בת שבע: עמיאל. בהיפוך האותיות אליעם האמור (בש"ב): תולדותם כי שלמה היה הראשון: (ז) ונוגה. בש"ב לא הזכיר נוגה גם לא אליפלט השני ואולי מתו בקטנותם: (ט) כל בני דוד. אלה כל בני דוד מן הנשים: ותמר. ר"ל ומלבד תמר אחותם: (י) אביה בנו. של רחבעם וכן מונה והולך המלכים זה אח"ז: (יב) עזריה. הוא עזריה המלך: (טז) הבכור יוחנן. הוא יואחז הנזכר (במ"ב) ועם כי יהויקים היה גדול ממנו קראו בכור על כי היה בכור למלכות שמלך קודם יהויקים כמ"ש (במ"ב): שלום. ארז"ל שהוא צדקיה הנזכר וקראו גם רביעי ע"ש שהי' הרביעי למלכות כי יכניה בן יהויקים מלך לפניו: (טז) צדקיה בנו. אין זה צדקיה המלך כי זה הי' בן יכניה וצדקיהו המלך הי' דודו בן יאשיהו: (יז) ובני יסניה. מלבד צדקיהו הנזכר: שאלתיאל בנו. בן אסיר היה: (יח) ומלכירם וכו'. בני שאלתיאל היו, ולקצר סמך על המבין שזיכר את הבנים סמוך לאביהם:

מצודת דוד

(ב) לאבשלום. את אבשלום והלמ"ד הוא במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ג): (ג) אשתו. מוסב על כולן לומר כל אחת היתה אשתו לא פילגש: (ה) שמעא. לא מנאם כסדר תולדותם כי שלמה היה הראשון: (ז) ונוגה. בש"ב לא הזכיר נוגה גם לא אליפלט השני ואולי מתו בקטנותם: (ט) כל בני דוד. אלה כל בני דוד מן הנשים: ותמר. ר"ל ומלבד תמר אחותם: (י) אביה בנו. של רחבעם וכן מונה והולך המלכים זה אח"ז: (יב) עזריה. הוא עזריה המלך: (טז) הבכור יוחנן. הוא יואחז הנזכר (במ"ב) ועם כי יהויקים היה גדול ממנו קראו בכור על כי היה בכור למלכות שמלך קודם יהויקים כמ"ש (במ"ב): שלום. ארז"ל שהוא צדקיה הנזכר וקראו גם רביעי ע"ש שהי' הרביעי למלכות כי יכניה בן יהויקים מלך לפניו: (טז) צדקיה בנו. אין זה צדקיה המלך כי זה הי' בן יכניה וצדקיהו המלך הי' דודו בן יאשיהו: (יז) ובני יסניה. מלבד צדקיהו הנזכר: שאלתיאל בנו. בן אסיר היה: (יח) ומלכירם וכו'. בני שאלתיאל היו, ולקצר סמך על המבין שזיכר את הבנים סמוך לאביהם:

ה סכין את הפגים ומנקבים אותן עד ראש השנה. פני ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית, לא סכין ולא מנקבין אותן. רבי יהודה אומר: מקום שנהגו לסוך – אינן סכין, מפני שהיא עבודה; מקום שנהגו שלא לסוך – סכין. רבי שמעון מתיר באילן, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן. ו אין נוטעין, ואין מברכין, ואין מרביצין ערב שביעית, פחות משלשים יום לפני ראש השנה; ואם נטע או הבריך או הרביב – יעקר. רבי יהודה אומר: כל הרפפה שאינה קולטת לשלשה ימים, שוב אינה קולטת. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לשתי שפחות.

פירוש ברטנורא

ה סכין את הפגים. פירות שלא נגמר בשולן סכין אותן בשמן כשהן מחוברים לאילן למהר בשולן. ופעמים שמנקבים אותן ומשימים שמן בתוך הנקב אי נמי מנקבים הפגים כדי שיכנסו בהם גשמים ויתבשלו מהרה: פני ערב שביעית. פירות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית, אין סכין ואין מנקבין אותן בשנית מאחר שאין נגמר בשולן עד שתכנס שביעית, ואפילו במקום שנהגו שלא לסוך אסר תנא קמא. ור' יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוך למקום שלא נהגו לסוך, דבמקום שלא נהגו לסוך לא מחויב סיכה עבודה ושרי: ר' שמעון מתיר באילן. שהוא מלא פירות שביעית לעשות בו מלאכה במוצאי שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן אע"פ שהפירות קרושים בקדושת שביעית. והלכה כתנא קמא:

ו מברכין. כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר: מרכיבים. מביאים ענף של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר שהוא ממינו: פחות מל' יום. בגמרא במסכת ר"ה מוכיח דהנך ל' יום דקליטה לת"ק, וג' ימים דרבי יהודה, ושתי שבתות דר' יוסי ור"ש, צריכין קודם ל' יום דתוספת שביעית, דבעינן שתקלט הנטיעה קודם תוספת שביעית, וכולהו ס"ל תוספת שביעית ל' יום, הלכך לת"ק דאמר אין קליטה פחותה מל' יום צריך ל' דקליטה ול' דתוספת, לר' יהודה דאמר בשלשה ימים הוי קליטה צריך ג' דקליטה ול' דתוספת, לדברי רבי יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ול' לתוספת. ופירוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ואחותה בשרשיה בארץ. והלכה כרבי יוסי ור"ש:

משניות מבוארות – קהתי

אלעזר בירושלמי. אבל דעת ר' יוחנן שם, שלא בא רבי יהודה אלא להחמיר; ולדעתו פירושה של משנתנו כך הוא: סכין את הפגים ומנקבים אותם עד ראש השנה והיינו: פני ערב שביעית שנכנסו לשביעית – כלומר שהפגים העומדים להתבשל בהתחלת שביעית סכים ומנקבים אותם עד ראש השנה של שביעית. ושל שביעית (כלומר: אבל של שביעית) שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן – במוצאי שביעית. רבי יהודה אומר: פני ערב שביעית שנכנסו לשביעית, מקום שנהגו לסוך אינן סכין – אפילו בערב שביעית, מפני שהיא עבודה – ולא כתנא קמא הסובר שסכים ומנקבים אותם עד ראש השנה; ברם, מקום שנהגו שלא לסוך, סכין.

באור משנה ו

אין נוטעין – אילן, ואין מברכין – הברכה היינו שכופפים זמורת הגפן ומכסים אותה באדמה ומצויאים את ראשה מצד אחר, והיא מכה שם שרשים וצומחת ממקומה החדש, ואין מרביצין – ענף אילן לאילן אחר שהוא ממינו, ערב שביעית, פחות משלשים יום לפני ראש השנה – של שביעית, שאין הנטיעה נקלטת באדמה אלא לאחר שלושים יום, והנוטע או מברך או מרכיב ערב שביעית פחות משלושים יום לפני ראש השנה, נמצאת הנטיעה, או ההרכה או ההרכבה, נקלטת בשביעית, והרי זה כאילו נוטע, או מברך או מרכיב, בשביעית. ואם נטע או הבריך או הרביב – ערב שביעית פחות משלושים יום לפני ראש השנה, יעקר – את הנטיעה או את הזמורה שהבריך או את הענף שהרכיב. רבי יהודה אומר: כל הרפפה שאינה קולטת לשלשה ימים – שתוך שלושה ימים אינה מכה שרשים להאחז בארץ, שוב אינה קולטת – הלכך מותר להרכיב שלושה ימים לפני ראש השנה של שביעית, והוא הדין לנטיעה ולהברכה. רבי יוסי ורבי שמעון אומרים: לשתי שפחות – כל הרכבה שאינה קולטת לשני שבועות, שוב אינה קולטת, ולכן אין נוטעים ואין מברכין ואין מרכיבין אלא שבועיים לפני ראש השנה של שביעית. בבבלי אמרו (ראש השנה י, ב), שכל הישעורים הללו שנאמרו במשנתנו הם מלבד "תוספת שביעית" שהיא לפי ההלכה למשה מסיני שלושים יום לפני ראש השנה של שביעית (עין בפתיחה למסכתנו), ולפי זה יוצא שלדעת תנא קמא אין נוטעים וכו' אלא ששים יום לפני ראש השנה של שביעית, שלושים יום לקליטה ושלושים יום לתוספת שביעית; ולדעת רבי יהודה – שלושים ושלושה ימים לפני ראש השנה; ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון – ארבעים וארבעה ימים לפני ראש השנה. וכן פירשו רוב מפרשי המשנה. ברם, רבנו תם מפרש שלא לענין שביעית נאמרו שם הדברים בגמרא, ולדעתו אין לפרש משנתנו אלא כפשוטה, כמו שביארנוה קודם, שכן לענין שביעית אין לחשוש אלא שלא תהא הנטיעה נקלטת בשביעית.

יום ראשון

באור משנה ה

משנתנו דנה בעבודות הנעשות בפגים, היינו בתאנים שלא הבשילו עדיין, כדי למהר בישולן.

סכין את הפגים – תאנים שלא הבשילו, סכים אותן בשמן כדי למהר בישולן; ומנקבים אותן – כדי שייכנס בהן השמן וימהרו להתבשל; עד ראש השנה – של שביעית. פני ערב שביעית שנכנסו לשביעית – כלומר שאפילו על ידי סיכה וניקוב לא יבשילו אלא בהתחלת שביעית, ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית – שגדלו בשביעית ולא הבשילו אלא במוצאי שביעית, היינו בשנה השמינית (השנה הראשונה של השמיטה הבאה), לא סכין ולא מנקבין אותן – כלומר, פני ערב שביעית אין סכים ואין מנקבים אותם אפילו בערב שביעית, שהואיל ולא יבשילו אלא בשביעית, נמצאות עבודות אלו לצורך שביעית, ופני שביעית שיצאו למוצאי שביעית אין סכים ואין מנקבים אותם במוצאי שביעית מפני קדושת פירות שביעית. רבי יהודה אומר: מקום שנהגו לסוך – את הפגים, אינן סכין – כדעת תנא קמא, מפני שהיא עבודה – שהסיכה חשובה שם עבודה, ולכן אסורה היא, מקום שנהגו שלא לסוך – כלומר במקום שלא נהגו לסוך את הפגים, סכין – לפי שאין הסיכה חשובה שם עבודה. רבי יהודה אינו חולק על תנא קמא אלא בפני ערב שביעית שנכנסו לשביעית, שתנא קמא אוסר אפילו במקום שנהגו שלא לסוך, ורבי יהודה מקל במקום שנהגו שלא לסוך, והוא סובר שסכים את הפגים שם בערב שביעית. אבל בפני שביעית שיצאו למוצאי שביעית, אף רבי יהודה מודה שכל מקום אין סכים ואין מנקבים אותם משום קדושת פירות שביעית (תוספתא). רבי שמעון מתיר באילן – כלומר שמתיר לעשות מלאכה באילן במוצאי שביעית, אף שהוא מלא פירות שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן – שאף על פי שהפירות קדושים בקדושת שביעית, רשאי הוא לעשות עבודה במוצאי שביעית באילן גופו, שכן שנו בתורת כוהנים: "שנת שבתון יהיה לארץ" – כיון שיצאת שביעית, אף על פי שפירותיה שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורים עד ט"ו בשבט. ויש מפרשים: רבי שמעון מתיר באילן – לסוך ולנקב את האילן שיש בו מפני שביעית שנכנסו למוצאי שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן – במוצאי שביעית (ימלאכת שלמה בשם ה"ר יוחנן).

בארנו משנתנו (כרוב המפרשים) שרבי יהודה בא להקל, וזוהי דעתו של ר'

ז הארז והדחן והפרגין והשמשמין, שהשרישו לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר, ומתירין בשביעית; ואם לאו, אסורין בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה.

ח רבי שמעון שזורי אומר: פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה – פיוצא בהן. רבי שמעון אומר: אפונין הגמלונין – פיוצא בהן. רבי אלעזר אומר: אפונין הגמלונין – משתתמלו לפני ראש השנה.

ט הפצלים הפריסים ופול המצרי, שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה, מתעשרין לשעבר ומתירים

פירוש ברטנורא

ז הארז. בלע"ז ר"ש: ודוחן. מיל"ז: והפרגין. כעין רמון מלא זרע והורע שלו מקשקש בתוכו, וקורין לו בערבי כשכ"ש ובלע"ז פפאור"ו: והשמשמין. כמין זרע ארוך, ובא"י ממנו הוצה וקורין לו בערבי סומס"ם: מתעשרים לשעבר. כמעשר שנה שעברה, אם היתה שנה ראשונה ושנה של שמיטה, מעשר שנה, ואם ג' מעשר עני; ומתירין בשביעית. כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ראש השנה של שביעית אין בהם קדושת שביעית: ומתעשרין לשנה הבאה. כשנת לקיטתן כיון בדאותה שנה השרישו. ואם היא שנה שביעית אין מתעשרין כלל ויש להן קדושת שביעית. אע"ג דבאילן אולין בחר חנניה, ובידק בחר לקיטה, ובתבואה ויתנים בחר שליש, כלומר כשיביאו שליש בשולן או נתחייבו במעשרות, מ"מ באורז ודוחן ופרגין ושמשמין דאין לוקמים אותם כאחד ואין מביאים שליש בשולן כאחד אין הולכים בהם אלא אחר השרשה, דבשנה אחת משרשת כל השרה שהרי בבת אחת זורעים אותן:

ח פול המצרי. פאשול"י בלע"ז: שורעו לזרע. כדי להוציא ממנו זרע ולא לאכילה: פיוצא בהם. בחר השרשה, באורז ודוחן, בין לענין מעשרות בין לענין שביעית. ודוקא שורעו לזרע אבל זרעו לזרע אולין בחר לקיטה כירק; הגמלונין. הגסים: משתתמלו. שהוקשו ונעשו כמין כים. ודוגמתו בתרמילו [שבת לא] שהוא כים של רועים:

ט הפצלים הפריסים. שאין עושים זרע כשאר בצלים: ופול המצרי. שורעו לירק, דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל דאולין ביה בחר השרשה אפילו לא מנע מהן מים: שמנע מהם מים שלשים יום. יצאו מתורת ירקות הגדלות על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמספקת במי גשמים, הלכך מתעשרין לשעבר:

משניות מבוארות – קהתי

ואף בשאר ירקות הולכים אחר גמר הפרי, אלא שנקטו בכל מקום אחר לקיטה, לפי שדרך כלל הלקיטה היא מיד בגמר הפרי. אבל המינים שבמשנתנו אין לקיטתם בגמר הפרי, שממתין להם עד שיתייבשו, ואין לקיטתם כאחד. ברם גמר הפרי הוא בזמן אחד (יחוספות אנשי שם דיבור המתחיל "אחר גמר הפרי").

ב אור משנה ח

רבי שמעון שזורי אומר: פול המצרי שזרעו לזרע בתחלה – שלכתחילה בשעה שזרעו היתה דעתו להוציא ממנו זרע לזריעה, ולא לאכילה; ויש מפרשים: לאכול הזרע שלו ולא הירק (רש"י, ראש השנה יג, ב), פיוצא בהן – דינו כארבעת המינים שנימנו במשנה הקודמת ("הארז והדחן והפרגין והשמשמין"). והולכים בו אחר השרשה בין לענין מעשרות ובין לענין שביעית. אבל אם זרעו לירק היינו לאכילת פרי, הולכים בו אחר לקיטה כדין ירק. רבי שמעון אומר: אפונין הגמלונין – הגסים, שהם מין ירק (עיין כלאים ג, ב) פיוצא בהן – דינם כדין המינים שנימנו לעיל, והולכים בהם אחר ההשרשה. רבי אלעזר אומר: אפונין הגמלונין, משתתמלו לפני ראש השנה – משעשו תרמילים, שגרעיני האפונים נתונים בהם, לפני ראש השנה, דינם כפירות של השנה שעברה, כלומר שהולכים בהם אחר התירמול.

יו ט שני

ב אור משנה ט

הפצלים הפריסים – שאין עושים זרע כשאר בצלים, ופול המצרי – כגון שזרעו לירק (שאף לדעת רבי שמעון שזורי הולכים בו אחר לקיטה), שמנע מהם מים שלשים יום לפני ראש השנה – שלא השקה אותם, מתעשרין לשעבר – נותנים מהם מעשר כפי השנה שעברה ולא כשנת לקיטתם, שהואיל ומנע מהם מים יצאו מתורת ירקות, כפי שנבאר עוד להלן; ומתירים בשביעית – אם מנע מהם מים שלוש יום לפני ראש השנה של שביעית, אין דינם כפירות שביעית, ואם לא מנע מהם מים שלוש יום לפני ראש השנה, אסורין בשביעית – שהולכים בהם אחר לקיטה כדין הירקות, וכיון שלקיטתם היא בשביעית, פירות שביעית הם, ומתעשרין לשנה הבאה – כלומר שמפרישים מהם מעשר כפי שנת לקיטתם. בבבלי (ראש השנה יד, א) מובאת ברייתא: "רבי יוסי הגלילי אומר: כתוב (דברים טז, יג): "באספך מגרנך ומיקבך" – מה

יו ט שני

ב אור משנה ז

ראש השנה לשביעית הוא אחד בתשרי, ופירות שגדלו מקצתם בשנה השישית ונכנסו לשביעית, או שגדלו מקצתם בשביעית ויצאו לשמינית, הולכים בהם אחר זמן חיובם למעשר, שאם הגיע חיובם למעשר לפני ראש השנה של שביעית, הרי הם פירות ששית, ואם זמן חיובם למעשר הגיע בשביעית, הרי הם פירות שביעית. ויש בזה חילוקי דינים לפי מיני הצמחים השונים, שכן בתבואה הולכים אחר שליש הגידול, כלומר שהתבואה מתייחסת לאותה שנה שהביאה בה שליש גידולה, כגון אם הביאה שליש גידולה בשנה השישית, אף על פי שנגמר ביטולה בשביעית, דינה כפירות ששית; וכן גם בדינים הולכים אחר שליש הגידול; ובידק הולכים אחר לקיטה; ובאילן הולכים אחר חנטה (התחלת התהוות הפרי). וכפי שכבר למדנו קביעת שנת הפירות חשובה גם בשאר השנים לענין מעשר שני ומעשר עני, שכן בשנה הראשונה לשמיטה ובשנייה ובשביעית ובחמישית מפרישים מעשר שני, ואילו בשלישית ובשישית מפרישים מעשר עני במקום מעשר שני. ברם, פירות שביעית פטורים בכלל מן המעשרות. – משנתנו מונה ארבעה מיני צמחים שהולכים בהם לענין מעשר ולענין שביעית אחר ההשרשה. ומבאר הטעם בבבלי (ראש השנה יג, ב), שהואיל ומינים אלו אין גידולם כאחד, ואף לקיטתם אינה נעשית בזמן אחד, לפיכך קבעו חכמים שאין ללכת בהם לא אחר הבאת שליש כמו בתבואה ולא אחר לקיטה כמו בירקות, אלא אחר השרשה. כן מבאר שם ברש"י, שהמעשרות של המינים הללו הם מדרבנן, ולכן יכולים החכמים לקבוע זמן חיובם לפי דעתם.

הארז והדחן והפרגין והשמשמין, שהשרישו – שהכו שרשים, לפני ראש השנה – ומדובר כאן בכל השנים ולא בשנה השישית בלבד, מתעשרין לשעבר – כפי המעשר של השנה שעברה. שהולכים בהם אחר ההשרשה, ואם השרישו לפני ראש השנה של השביעית לשמיטה (בשנה השלישית) או לפני ראש השנה של השביעית (בששית לשמיטה), מפרישים מהם מעשר עני, ואם השרישו בשאר השנים, מפרישים מהם מעשר שני, ומתירין בשביעית – כלומר שאם השרישו לפני ראש השנה של שביעית, אין דינם כפירות שביעית; ואם לאו – שלא השרישו אלא לאחר ראש השנה של שביעית, אסורין בשביעית – כלומר דינם כפירות שביעית, ומתעשרין לשנה הבאה – כפי המעשר של השנה הבאה, כלומר של שנת לקיטתם, שהואיל ולקיטתם היא באותה שנה שהשרישו, נותנים מהם את המעשר הנוהג באותה שנה. ואם היא שנה שביעית אינם מתעשרים כלל, שפירות שביעית פטורים מן המעשרות.

בבבלי אמרו (ראש השנה יג, ב): "הכל הולך אחר גמר הפרי", אם נגמרו קודם ראש השנה של שביעית, אין שביעית נוהגת בהם, ואם נגמרו אחר ראש השנה נוהג בהם דין שביעית. ו"אחר גמר פרי" אין זה אחר לקיטה כדין ירק, שלפעמים נגמרים היום ונלקטים לאחר זמן.

בשביעית; ואם לאו, אסורים בשביעית ומתעשרין לשנה הבאה. ושל בעל – שמנע מהם מים שתי עונות; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: שלש.

י הדלועין שקימן לזרע – אם הקשו לפני ראש השנה ונפסלו מאכל אדם, מתר לקימן בשביעית; ואם לאו, אסור לקימן בשביעית. התמורות שלהן אסורות בשביעית. ומרביצין בעפר לבן; דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר. ממרסין בארז בשביעית. רבי שמעון אומר: אבל אין מכסחין.

פ ר ק ש ל י ש

א מאימתי מוציאין זבלים לאשפות? משפסקו עובדי עבודה; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: משייבש

פירוש ברטנורה

ושל בעל. שדה שהיא בעמק ומלוחלחת ואין צורך להשקותה, ומכל מקום לירק צריכה השקאה, משום הכי קתני שמנע מהם מים שתי עונות, זמן השקאתה שרגילין להשקותה קרי עונה. והלכה כחכמים:

י הוקשו. נתיבשו ונעשו קשין: אסור לקימן בשביעית. שפירות שביעית אסור להניחן לזרע: התמורות. הצין קודם שיפתח רומה לתמרה, וכמורו נקטם ראשו ועלתה בו כתמרה בפ' לולב הגזול [ל]. פירוש אחר תמורות כעין לולבי גפנים: מרביצין בעפר לבן. כלומר משקים שדה לבן. וכן הלכה משקים שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית, ולא עוד אלא משקים אותו בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית: ממרסין בארז. משקין עפר הארז ומערבין אותו במים, כמו נתנו לממרס ביומא [מ]: אבל לא מכסחין. שאין חותכים העלין של הארז, תרגום לא תמור לא תכסת. והלכה כרבי שמעון:

ג א מאימתי מוציאין זבלים לאשפות. דרך עובדי ארמה לנכסם הובל למקום אחד בשדה ועושה שם אשפה גדולה עד שהוא מפורז בשדה לזבלה:

משניות מבוארות – קהתי

ראש השנה של שביעית, ונפסלו מאכל אדם – שאינם ראויים עוד למאכל אדם, מתר לקימן בשביעית – לזרע, שפירות ששית הם, ואם לאו – שלא נתקשו אלא אחר ראש השנה של שביעית, אסור לקימן בשביעית – שפירות שביעית שחייבים בביעור אסור להניחם לזרע. בירושלמי מבואר: כיצד הוא בודק? רבי יוסי בר חנינא אומר: עוקצו (עוקץ הדלעת במחט), אם מתאחה (הנקב), אסור (שעדיין לח הוא), ואם לאו (אם אינו מתאחה), מותר (שכבר יבש הוא). התמורות שלהן – ציצי הדלועים לפני פתיחתם דומים לתמורות; פירוש אחר: הענפים של הדלועים ("תמורות" כעין לולבי גפנים – ברטנורה), שאף לאחר שנתקשו הדלועים, ראיות התמורות לאכילה, אסורות בשביעית – כלומר שדינם כדין פירות שביעית (עיין בפתיחה למסכתנו, שם בארנו דיני קדושת פירות שביעית). ומרביצין – מים בשביעית, בעפר לבן – כלומר שמותר להשקות שדה לבן, דברי רבי שמעון – והרמב"ם מפרש, שכונת רבי שמעון לשדה שיש בה אילנות שהם מרוחקים זה מזה עד שיש עשרה מהן ביותר מבית סאה, וסובר רבי שמעון שמותר להרביץ בשדה זו (היינו להתיז בה רסיסי מים) בשביל האילנות שלא יתקלקלו. ואם האילנות קרובים זה לזה לדברי הכל מותר להרביצם, שאינה עבודה (פירוש המשניות להרמב"ם). ויש מפרשים, ש"עפר לבן" היינו קרקע תחוחה ולחה, ויש בה אילנות, ודי לה בהשקאה מועטת, ומתיר רבי שמעון להשקותה כדי להצילה מהפסד ("מלאכת שלמה" לפי הרמב"ם). רבי אליעזר בן יעקב אוסר – להרביץ בעפר לבן. והלכה כר' שמעון. ממרסין בארז בשביעית – האורז שהשריש לפני ראש השנה של שביעית ("מלאכת שלמה"). מותר להשקותו בשביעית במים הרבה; ונקטה המשנה לשון "ממרסין", לפי שהאורז זקוק למים רבים ונמצא ממרס, היינו מערבב, את העפר במים. יש מפרשים, שהכוונה כאן לספחיו אורז (יחפאת ישראלי). רבי שמעון אומר: אבל אין מכסחין – אין חותכים את העלים של האורז כדי להשביחו, שעבודה שיש בה משום השבחת הצמח אסורה היא בשביעית. רבי שמעון אינו בא לחלוק על תנא קמא אלא להוסיף על דבריו, שאמנם להשקות מותר, לפי שעבודת ההשקאה היא בשביל האורז שלא ייפסד, אבל לכסח אסור, לפי שעבודת הכיסוח היא בשביל השבחת גידול האורז, וזו אסורה בשביעית.

יום רביעי

באור משנה א

ויבול השדה אסור בשביעית, בין לצורך שביעית בין לצורך מוצאי שביעית. וכל

גורן ויקב מיוחדים שגדלים על מי שנה שעברה ומתעשרין לשנה שעברה (שכגורן וביקב הולכים אחר שליש הגידול) אף כל שגדלים על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלים על מי שנה הבאה (היינו שנת לקיטתם) ומתעשרין לשנה הבאה. רבי עקיבא אומר: מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים (היינו מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם – רש"י) מתעשרין לשנה שעברה, אף כל שגדלין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלים על כל מים (אף על מים שאובים, שדולים ומשקים אותם תמיד. כענין שנאמר – דברים יא, י – "והשקית בגלגל כגן הירק". סתם גן הירק דרכו בהשקאה – רש"י) מתעשרין לשנה הבאה (כשנת לקיטתם). ומוסיפה שם הגמרא, שההבדל ביניהם הוא ענין משנתנו: רבי יוסי הגלילי סובר כמשנתנו, שהואיל ומנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה, הרי נמצאו גדלים על מי שנה שעברה, ולכן דינם כגורן ויקב. ורבי עקיבא אינו סובר כמשנתנו, שהרי גדלים הם על כל מים ותורת ירקות עליהם. כך מפרש שם רש"י. אבל לפי הירושלמי יוצא להיפך, שרבי עקיבא סובר כמשנתנו, שהואיל ומנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מים, ונעשו כשדה בית הבעל המסתפקת במי גשמים, ולפיכך דינם כגורן ויקב הגדלים על רוב מים ומתעשרים לפי השנה שעברה. ודווקא בבצלים הסריסים ובפול המצרי נוהג דין זה, לפי שזרעם למנוע מהם מים פרק זמן קודם לקיטתם כדי להקשותם. אבל שאר ירקות שאין זרעם בכך, אפילו מנע מהם מים לא יצאו מתורת ירקות, שבטלה דעתו אצל כל אדם, והולכים בהם אחר לקיטה (רש"י סם). ושל בעל – הבצלים הסריסים ופול המצרי הגדלים בשדה בעל, המסתפקת במי גשמים ואין צריכים להשקותה, אלא שהירקות הגדלים בה צריכים השקאה, ולכן משקים אותה מעונה לעונה; הלכך שני מיני ירקות אלו שמנע מהם מים שתי עונות – של השקאתם, לפני ראש השנה, מתעשרים לשעבר ומותרים בשביעית. דברי רבי מאיר – הסובר שעל ידי מניעת מים במשך שתי עונות יוצאים הם מתורת ירקות. וחכמים אומרים: שלש – עונות של השקאתם, אם מנע מהם מים לפני ראש השנה, אין הולכים בהם אחר לקיטה, ודינם לענין מעשר ולענין שביעית כפירות השנה שעברה. וכן הלכה.

באור משנה י

הדלועין שקימן לזרע – שהניחם בקרקע כדי ליטול מהם לזריעה, אם הקשו לפני ראש השנה – אם נתיבשו ונעשו קשים לפני

המתוק. רבי יוסי אומר: משיקשר.

ב עד כמה מובלג? עד שלש שלש אשפות לבית סאה, של עשר עשר משפלות של לתך לתך. מוסיפין על המשפלות, ואין מוסיפין על האשפות. רבי שמעון אומר: אף על האשפות.

ג עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפות לבית סאה. יתר מכן, מחציב; דברי רבי שמעון. ויחכמים אוסרין, עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה. עושה אדם את זבלו אוצר. רבי מאיר אוסר, עד שיעמיק שלשה,

פירוש ברטנורא

משיפסקו עוברי עבירה. לעבוד את הארץ בשנה השביעית, וקודם שיפסקו עוברי עבירה אסור שלא יאמרו מעוברי עבירה הוא ולזבל שדהו הוא מוציא. ויש ספרים שכתוב בהם עוברי עבירה והיא: משיבש המתוק. משהיה יבש הובל שנותן מתוקה לפירות: משיקשר. כשמתחיל להתיבש מתעבה ונעשה קשים, וקרובים דבריהם להיות שוים. ובירושלמי מפרש משיבש המתוק סדקין שבבקעה כשהמטר יורד מתמלאים מים ואינם מתיבשים אלא לאחר זמן, ונקראים מתוק על שם מתקן לו רגבי נחל (איוב כא):

ב משפלות. קופות שמוציאין בהם זבלים שכל משפל מחזיק לתך שהוא משאוי של חמור, והלתך חצי כור ט"ו סאין: מוסיפין על המשפלות. נותן באשפה אחת משפלות כמו שהוא רוצה: ואין מוסיפין על האשפות. לעשות יותר משלש אשפות לבית סאה שלא יראה כמזבל את השדה: רבי שמעון אומר אף על האשפות. מוסיפין, כיון שיש צבור גדול במקום אחד לא מיהו כמזבל, ואין הלכה כר' שמעון:

ג יתר מכאן. מג' [אשפות] מותר. והיינו דרבי שמעון דרישא, והשתא אתא לאשמעין דשרי ר' שמעון אפילו אין ' משפלות ובלבד שלא יהיה בה פחות משלש, דאף על פי שיש מעט זבל באשפה וסד"א דמורה רבי שמעון דאם מוסיף האשפות נראה כמזבל, קמ"ל דלא מיהו כמזבל הואיל ואינו מפורז: עד שיעמיק שלשה. שיעמיק מקום האשפה או יגביה משאר הקרקע ג' טפחים, שיהיה ניכר דלכנוס הובל למקום א' הוא עושה ולא לזבל את השדה: עושה

משניות מבוארות – קהתי

שאסרו לתת פחות מעשר משפלות שלא ייראה כמזבל בשביעית, ואין מוסיפין על האשפות – אסור לעשות יותר משלש אשפות לבית סאה, מפני שנראה כמזבל שדהו. רבי שמעון אומר: אף על האשפות – מוסיפים, שהואיל ויש ערימה גדולה במקום אחד אין זה נראה כמזבל שדהו. ואין הלכה כרבי שמעון.

י ו ס ח מ י ש

באור משנה ג

משנה זו מוסיפה ללמד "עד כמה מזבלין", והיא ממשיכה ברישא בדברי רבי שמעון, שמסתיימת בהם המשנה הקודמת.

עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפות לבית סאה – כמו שבארנו לעיל במשנה הקודמת. בירושלמי מבואר, שמשנתנו באה להשמיע כאן שלדעת רבי שמעון אין האשפות צריכות להיות דווקא של עשר עשר משפלות, אלא מותר גם לעשות אשפות יותר קטנות, ובלבד שלא יהא בכל אחת מהן פחות משלש משפלות. יתר מכן – יותר משלש אשפות, כלומר (לפי הירושלמי) שאם האשפות הן קטנות, והוא בא להוסיף על שלש אשפות לבית סאה, מחציב – כלומר מניח את האשפות בצורת רגלי ה"חצובה" (בטיס של קנקן. בן הרבה רגלים). ולא בשורה ישרה (יתוספות יום טוב). ויש גורסים: "יתר מכן מותר", וכתוב בעל "תוספות יום טוב" שזו הגירסה הנכונה (ויתכן שנשתרבה תיבת "מחציב" לכאן ממשנה ו' שלהלן). ופירוש הדברים, שלדעת רבי שמעון מותר להוסיף על שלש אשפות לבית סאה (אפילו כשהן קטנות). ויש שאין גורסים לא תיבת "מחציב" ולא תיבת "מותר", אלא "עושה אדם את שדהו שלש שלש אשפות לבית סאה. יתר מכן: דברי רבי שמעון – כלומר שמשנתנו מפרשת דברי רבי שמעון, שמה ששינוי בסוף המשנה הקודמת: "רבי שמעון אומר: אף על האשפות", היינו עושה אדם בשדה שלש אשפות ואף יתר מכן. ונישנו כאן דברי רבי שמעון אגב דברי חכמים דלקמן. ויחכמים אוסרין – להוסיף על שלש אשפות לבית סאה, עד שיעמיק שלשה – שיתן את האשפות בבור עמוק שלוש טפחים, או עד שיגביה שלשה – שיתן אותן על מקום שהוא גבוה משאר הקרקע שלוש טפחים, כדי שיהא ניכר שאינו מתכוון לזבל את שדהו אלא לצבור את הזבל. עושה אדם את זבלו אוצר – מותר לצבור את כל הזבל בערימה אחת גדולה ואפילו אם יש בה יותר משיעור שלש אשפות. רבי מאיר אוסר – לעשות ערימה אחת גדולה, עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה – טפחים, כמו שבארנו

זמן שרגילים לזבל השדות אסור בשביעית אף להוציא זבל מביתו או מחצור לשדה, ולעשות שם ערימה במקום אחד, שכן דרך המזבלים לצבור את הזבל בשדה ערימות ערימות, ואחר כך מפזרים אותו, ולכן יחדשו בו שמוזבל את שדהו בשביעית. – משנתנו באה ללמד, שלאחר שעבר הזמן שרגילים לזבל לצורך אותה שנה, מותר להוציא הזבל לשדהו ולצבור שם בערימות לצורך זיבול השדה במוצאי שביעית.

מאימתי מוציאין זבלים לאשפות – מאיזה זמן מותר בשביעית להוציא זבלים לשדהו כדי לצבור שם "אשפות", היינו בערימות, לצורך השנה השמינית? משיפסקו עובדי עבודה – משעה שנכרים או עוברי עבירה יפסקו לעבוד את שדותיהם לצורך השנה השביעית, ויש גורסים: "משיפסקו עוברי עבירה" (ברטנורא); דברי רבי מאיר – שמשפסקו עובדי עבודה, הכל יודעים שאין צוברים את הזבל בשדה אלא לצורך השנה הבאה, ולכן מותר מאותו הזמן להוציא זבלים לאשפות. רבי יהודה אומר: משיבש המתוק – היינו הזבל, שהוא "מתק" את הפירות (רש"י); ובערוך מובא פירוש: משיבשו פקועות השדה, והן הדלועים המרות הנקראות "מתוק" בלשון "סגי נהור". ויש מפרשים: משיבשו המים בבקיעים שבשדה (ירושלמי). ונקראים "מתוק" על שם הכתוב (איוב כא, לג): "מתקן לו רגבי נחל". ויש מבארים: משיבשו העשבים המתוקים וכלה ליחלוסם (ר"ח אלבק). מכל מקום לדעת רבי יהודה, משיבש המתוק שוב אין עובדים בשדה לצורך שנה זו, ולכן מותר מאז בשביעית לצבור את הזבל בשדה בערימות. רבי יוסי אומר: משיקשר – המתק, שיתייבש עד שיעשו בו כמיני קשרים. ובירושלמי מובא ברייתא: "קרובים דבריהם להיות שווים".

באור משנה ב

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת והיא באה ללמדנו, כמה ערימות זבל מותר בשביעית לעשות בשדה בזמן שמותר להוציא הזבלים לאשפות, ומהו שיעור הערימות.

עד כמה מובלג – כמה זבלים מותר להוציא לאשפות, ומהו שיעור האשפות, שלא יהא נראה כמזבל שדהו בשביעית? עד שלש שלש אשפות לבית סאה – לשטח של בית סאה, שהוא חמישים על חמישים אמה, מוציאים עד שלש אשפות. היינו ערימות, עשר עשר משפלות – שכל ערימה היא לפחות של עשר משפלות, היינו עשר קופות שמוציאים בהן זבלים, של לתך לתך – וכל קופה היא של לתך, היינו חמש עשרה סאה (לתך הוא חצי כור, והכור = 30 סאה). נמצאת כל ערימת זבל מאה וחמישים סאה. מוסיפין על המשפלות – יכולים לתת יותר מעשר משפלות בערימה אחת, אלא

או עד שִׁיגְבִיָּה שְׁלֹשָׁה. הִיָּה לוֹ דָּבָר מַעֲט, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ. רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר, עַד שִׁיעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, או עד שִׁיגְבִיָּה שְׁלֹשָׁה, או עד שִׁיתָן עַל הַסֶּלַע.

ד הַמְדִיר אֶת שְׂדֵהוּ – עוֹשֶׂה סֹהַר לְבֵית סְאִתִּים, עוֹקֵר שְׁלֹשׁ רוּחוֹת וּמְנִיחַ אֶת הָאֲמָצְעִית, נִמְצָא מְדִיר בֵּית אֲרֻבָּעַת סָאִין. רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּית שְׁמוֹנֶת סָאִין. הֵיתָה כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרֻבָּעַת סָאִין – מְשִׁיר מִמֶּנָּה מִקְצֵת, מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין, וּמוֹצִיא מִן הַסֹּהַר וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְּזֻבְלִין.

ה לא יִפְתַּח אֶדָם מִחֻצָּב בְּתַחֲלָה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ, עַד שִׁיְהִי בּוֹ שְׁלֹשׁ מְרִבּוּזִת, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ עַל רוֹם שְׁלֹשׁ, שְׁעוֹרֵן עֶשְׂרִים וְשֹׁבַע אֲבָנִים.

פירוש ברטנורא

אדם את זבלו אוצר. אותם ג' אשפות של שלשים משפלות יכול לעשות אותם אשפה אחת ולהוסיף עליהם כמו שירצה, דלא תימא כי היכי דאסור יותר מנ' אשפות לבית סאה הכי נמי אסור יותר משיעור ג' אשפות במקום א': ר"מ אוסר. בירושלמי מוכח דביותר מכשיעור בלבד אסור ר"מ. אבל בכשיעור, השתא בג' מקומות מותר במקום א' לא כ"ש. ואין הלכה כר"מ: היה לו דבר מועט. שאין לו להוציא בפעם א' כשיעור המפורש לעיל מוציא אותו מעט ומוסיף עליו והולך: ר"א בן עזריה אוסר. שמא לא יהיה לו זבל יותר ונראה כמזבל שדהו עד שיוציא עשר משפלות כאחת או עד שיעמיק ג' או יגביה ג'. שכיין שאותו מקום משונה משאר השדה לא מיוחו כמזבל וכן אם נתנו על הסלע שאינו ראוי לזריעה:

ד המדיר שדהו. לשון דיר של בהמות, שאין לו מקום פנוי להעמיד בהמותיו אלא שם ואינו מתכוין לזבל שדהו בענין זה ודעתו להכניס הזבל לאשפות אחר: כ' סהר. כמו סהר, היקף של מחיצה סביב הצאן: עוקר ג' רוחות. כשנתמלאת הסהר וזבל עוקר מן הסהר שלש רוחות וזוקפן לצד [אחר] של אמצעית ומדיר שם כמו כן בית סאתים, ועושה אשפות בתוך שדהו ג' אשפות לבית סאה כדאמרין: נמצא מדיר בית ארבעת סאים. סאתים מצד זה של מחיצה אמצעית וסאתים מצד [אחר]. ואשמעין מתניתין דשרי לדייר בית ד' סאין קודם שיעשה ממנה אשפות, אבל טפי לא שלא יאמרו לדייר שדהו מתכוין: מפני מראית העין. שלא יראה כמתכוין לזבל שדהו אם עושה את כולה סהר: ג' אשפות לכל בית סאה. ואין הלכה כרשב"ג:

ה מחצב. מקום בתוך שדהו שחוצבין ממנו אבנים לבנין. אם היה נכוסה עפר ולא היה נראה אין פותחין אותו בתחלה בשביעית, שהרואה אוסר לתקן שדהו הוא עושה כדי לזרוע בתוכו ולא להוציא האבנים לבנין: עד שיהא בו שלש מורביות. שיהיו נגלים ונראים מאותו מחצב קודם שביעית שלש שורות

משניות מבוארות – קהתי

הסהר האמצעי, ונמצא מדיר בית שמונת סאין מלבד הסהר האמצעי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. הֵיתָה כָּל שְׂדֵהוּ בֵּית אֲרֻבָּעַת סָאִין – אינו מדיר את כל השדה, אלא מְשִׁיר מִמֶּנָּה מִקְצֵת – מקום פנוי, מִפְּנֵי מְרִאִית הָעֵין – שלא יחשדוהו שהוא מתכוין לזבל שדהו, וּמוֹצִיא מִן הַסֹּהַר – כלומר שלאחר שנתמלא הסהר וזבל, הרי הוא מוציא ממש, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ כְּדֶרֶךְ הַמְּזֻבְלִין – לפי השיעור של שלש שלש אשפות לבית סאה, כמו ששינוי במשניות הקודמות. – כך פירשו רוב מפרשי המשנה. אבל הרמב"ם כותב (הל' שמיטה ב, ד): "מותר לאדם להוציא זבל מן הסהר של צאן ונותן לתוך שדהו כדרך כל מכניסי זבל", כלומר שלדעת הרמב"ם אם רוצה להשאיר את הזבל בתוך הסהר הרי הוא מותר, אלא שמשנתנו באה להשמיע, שכשם שמוציא אדם זבל מחצרו לשדהו בשביעית כדרך המזבלים, כך רשאי הוא גם להוציא מן הסהר ולהניחו בשדהו כדרך המזבלים (עיין השגות הראב"ד שם שמשגיח על הרמב"ם ומבאר משנתנו כמו שבארנו לעיל).

י ו ש י

באור משנה ה

משנתנו דנה בשדה שיש בה סלעים ורוצה בעל השדה לחצוב מהן אבנים לבנין או למטרה אחרת דומה, באיזה אופן מותר לו לעסוק בשביעית בעבודת החיצוב, שלא יראה כמתקן שדהו בשביעית.

לא יִפְתַּח אֶדָם מִחֻצָּב בְּתַחֲלָה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ – מי שיש לו מחצב בתוך שדהו, היינו סלע שחוצבים ממנו אבנים לבנין, לא יתחיל בשביעית לחצוב אבנים מהסלע, אם לא חצב ממנו מערב שביעית, עַד שִׁיְהִי בּוֹ – במחצב, שְׁלֹשׁ מְרִבּוּזִת – שלש שורות זו על גבי זו, שֶׁהֵן שְׁלֹשׁ עַל שְׁלֹשׁ – אמות, עַל רוֹם שְׁלֹשׁ – אמות, כלומר שהסלע הוא גדול עד שאפשר לחצוב ממנו לפחות שלש שורות של אבנים זו על גבי זו, שכולן כאחת הן שלש אמות אורך על שלש אמות רוחב בגובה של שלש אמות, שְׁעוֹרֵן עֶשְׂרִים וְשֹׁבַע אֲבָנִים – בכל שורה תשע אבנים, שכל אבן היא אמה מעוקבת (אמה על אמה ברום אמה), שבכגון שיעור זה הכל רואים שחוצב אבנים לבנין, ולא יחשדו בו שהוא מתקן שדהו בשביעית; אבל אם אין במחצב כדי שיעור של עשרים ושבע אבנים, כמבואר

לעיל; ובירושלמי מוכח, שאין רבי מאיר אוסר אלא ביותר מכשיעור שלש אשפות, אבל בשיעור שלש אשפות, היינו שלשים משפלות וזבל, אם בשלושה מקומות מותר להניחו, במקום אחד לא כל שכן. ואין הלכה כרבי מאיר. הִיָּה לוֹ דָּבָר מַעֲט – מעט זבל, שאין בו כדי להוציא לשדה את השיעורים ששינוי למעלה, מוֹסִיף עָלָיו וְהוֹלֵךְ – מוציא את המעט שיש לו, ואחר כך מוסיף עליו מעט מעט עד שמצטרף לכשיעור, שאינו צריך להוציא את כל השיעור בפעם אחת. רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹסֵר – להוציא מעט מעט, שנראה כמזבל שדהו, עַד שִׁיעֲמִיק שְׁלֹשָׁה, או עד שִׁיגְבִיָּה שְׁלֹשָׁה – טפחים, שניכר שאינו מתכוין עכשיו לזבל, או עַד שִׁיתָן – הזבל, עַל הַסֶּלַע – שאינו ראוי לזריעה.

באור משנה ד

מי שאין לו מקום נוח להעמיד צאנו, מותר לו לעשות בתוך שדהו כמין דיר לצאנו בשביעית, דהיינו שגודר שטח מסוים ומכניס צאנו לשם, והוא הנקרא "דירור". ואף על פי שצאנו מזבל שדהו בדרך זו והדבר נוח לו, מכל מקום מותר, כיון שעיקר כוונתו להעמיד צאנו שם. משנתנו באה ללמד, מהו שיעור השטח שמותר לגדרו ל"דירור".

הַמְדִיר אֶת שְׂדֵהוּ – העושה שדהו כמין דיר לצאנו בשביעית, ונמצאת השדה מודבלת מאלוה, עוֹשֶׂה סֹהַר – ויש גורסים: וְחָסֵר. היינו מקום גדור מחיצות, לְבֵית סְאִתִּים – לשטח של בית סאתים, היינו מאה על חמישים אמה, עוֹקֵר שְׁלֹשׁ רוּחוֹת – משנתמלא הסהר וזבל עוקר ממנו את המחיצות של שלש רוחות, וּמְנִיחַ אֶת הָאֲמָצְעִית – שמעמיד את שלש המחיצות בצד האחר של המחיצה הרביעית, ועל ידי כך הוא עושה סהר שני לבית סאתים, ונמצאת המחיצה הרביעית באמצע שני הסהרים; מכאן היא נקראת כאן "האמצעית". נִמְצָא מְדִיר בֵּית אֲרֻבָּעַת סָאִין – כלומר שבאה המשנה להשמיענו, שמותר לדייר בשביעית בית ארבעת סאים (כ' 3400) מטרים מרובעים); אבל יותר מכך אסור, שלא יאמרו שדייר כדי לזבל שדהו. רַבִּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: בֵּית שְׁמוֹנֶת סָאִין – מותר לעשות בתחילה סהר לבית שמונה סאים, ולא לבית סאתים בלבד. ויש מפרשים שאמנם בתחילה עושה סהר לבית סאתים כדברי תנא קמא, אלא שעושה אחר כך סהר לבית סאתים מכל צד וצד של

ו גִּדְרָא שֵׁישׁ בּוּ עֵשֶׂר אַבְנִים שֶׁל מִשְׁאֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הָרִי אֵלּוּ יִנְטְלוּ. שְׁעוֹר גִּדְרָא עֲשָׂרָה מִפְּחִים. פְּחוֹת מִכֵּן – מִחֻצָּב (נוסח אחר: מִחֻצָּב), וְגוֹמָמוֹ עַד פְּחוֹת מִהָאָרֶץ טַפַּח. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִתּוֹךְ שָׁלוֹ, אֲכָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ, מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה יִטֹּל. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזֶמֶן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוּ מַעֲרֵב שְׁבִיעִית, אֲכָל אִם הִתְחִיל בּוּ מַעֲרֵב שְׁבִיעִית, מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה נֹטֵל.

ז אַבְנִים שְׁזַעְזַעְתָּן הַמַּחְרָשָׁה, או שֶׁהָיוּ מִכְסוֹת וְנִתְגַּלּוּ – אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתֵּים שֶׁל מִשְׁאֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם, הָרִי אֵלּוּ יִנְטְלוּ. הַמִּסְקָל אֶת שְׁדָהּ, נֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמְנִיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. וְכֵן גִּרְגֵר שֶׁל צְרוּרוֹת או גֵּל שֶׁל אַבְנִים – נֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמְנִיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ. אִם יֵשׁ תַּחְתִּיהֶן סֵלַע או קֶשׁ, הָרִי אֵלּוּ יִנְטְלוּ.

פירוש ברטנורא

של אבנים, שכל שורה מהם שלש אמות אורך ושלוש אמות רוחב ברום שלש אמות, שנמצאו שם מ' אבנים שכל אבן הוא אמה על אמה ברום ג', וכן בכל שורה ושורה הרי כ"ז אבנים לשלש שורות, ובהכי ניכר שלצורך אבנים לבנין הוא מוציאם ולא לתקן שדהו:

ו של משאוי שנים שנים. שיש בכל אחת מהן משאוי שני בני אדם: הרי אלו ינטלו. כלן ואפילו הקטנות שבהן ולא מתחין כמפנה הגדר לעשות מקומו שדה: פחות מכאן מחצב. ואינו נטלו כולו אלא גוממו ומניח מן הסלע בארץ טפח כדי שלא יהא ראוי לזריעה: במה דברים אמורים. האי דלא יפתח מחצב והאי דגוממו: מה שהוא רוצה יטול. דלא מחוי כמתקן שדה כיון דלאו דידהו הוא ואפילו בשלו נמי לא מחוי כמתקן שדה אם התחיל ליטול מערב שביעית:

ז שזעזעתן המחרישה. ואפילו לא זעזעתן אלא שעתידה לזעזען הוי כאילו זעזעתן: הרי אלו ינטלו. כולן אנב אותם שתיים: המסקל שדהו. שמסקל האבנים מן השדה, לשון סקלו מאבן (שעיה סב): ומניח את התחתונות הנוגעות בארץ. דבכה"ג לא מחוי כמתקן שדה: גרגירי של צרורות. גל של אבנים קטנות: אם יש תחתיהן סלע או קש. לא מחוי כמתקן כיון דאין המקום ראוי לזריעה:

משניות מבוארות – קהתי

אנשי שט"ו. במה דברים אמורים – שגוממו עד פחות מהארץ טפח? מיתוך שָׁלוֹ – שהגדר עומד בתוך שדהו והוא בא ליטול אבנים ממנו, אֲכָל מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵירוֹ – מתוך שדה חבירו, מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה יִטֹּל – שהרי לא יחשדו בו שהוא מתכוין לתקן שדה חבירו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שמתוך שלו אסור ליטול אבנים, אלא אם כן יש בגדר כשיעורים ששינוי לעיל, או שגוממו? בְּזֶמֶן שֶׁלֹּא הִתְחִיל בּוּ מַעֲרֵב שְׁבִיעִית – שלא התחיל ליטול אבנים מהגדר לפני שביעית, אֲכָל אִם הִתְחִיל בּוּ מַעֲרֵב שְׁבִיעִית, מָה שֶׁהוּא רוֹצֶה נֹטֵל – בשביעית, וגומם עד לארץ (רמב"ם). אבל רוב מפרשי המשנה מבארים: במה דברים אמורים – שלא יפתח מחצב בתחילה ושגוממו עד פחות מהארץ טפח? מתוך שלו וכו', כלומר שלפי פירוש זה מוסבה הסיפא גם על ההלכה של המשנה הקודמת (ר"ם; ראש; ברטנורא; "תפארת ישראל").

ש ב ת ק ו ז

באור משנה ז

משנתנו ממשיכה בדיון סילוק אבנים מהשדה בשביעית.

אבנים שזעזעתן המחרישה – ממקומן; ואפילו לא זעזעתן עדיין, אלא שעתידה המחרישה לזעזען, דינן כאילו זעזעתן (ירושלמי). או שֶׁהָיוּ מִכְסוֹת וְנִתְגַּלּוּ – אבנים שהיו מכוסות בעפר ונתגלו, אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתֵּים – שתי אבנים, שֶׁל מִשְׁאֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם – שכל אבן היא כדי משא של שני בני אדם, כמו האבנים שלוקחים לבניין, הָרִי אֵלּוּ יִנְטְלוּ – מותר ליטול כל האבנים אגב שתיים אלו. הַמִּסְקָל אֶת שְׁדָהּ – המפנה אבנים משהו מפני שהוא צריך לאבנים (רמב"ם). נֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת – את האבנים העליונות, וּמְנִיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ – את האבנים התחתונות הנוגעות בקרקע, שבכגון זה ניכר שאינו נטל את האבנים העליונות כדי לתקן את השדה אלא מפני שהוא צריך לאבנים. וְכֵן גִּרְגֵר שֶׁל צְרוּרוֹת – גל קטן של אבנים קטנות, או גֵּל שֶׁל אַבְנִים – גדולות, נֹטֵל אֶת הָעֲלִיּוֹנוֹת וּמְנִיחַ אֶת הַנוֹגְעוֹת בָּאָרֶץ – מהטעם שבארנו לעיל. אִם יֵשׁ תַּחְתִּיהֶן סֵלַע או קֶשׁ – הואיל ואין המקום ראוי לזריעה, הָרִי אֵלּוּ יִנְטְלוּ – כולן, שאינו נראה כמתקן שדהו, כיון שגם לאחר נטילת האבנים, עדיין אין השדה מתוקנת.

לעיל, אסור לו להתחיל בעבודת החיצוב בשביעית, שהרואה סובר, שאינו עושה עבודה זו אלא כדי לסקל את שדהו, שהוא אסור בשביעית.

בארנו משנתנו כפשוטה (על פי "מלאכת שלמה" בשם ר' יוסף אשכנזי; וכן מפרש גם הר"ש). אבל רוב מפרשי המשנה מבארים (על פי הר"ש), שמדובר במשנתנו בסלע שהיה מכוסה עפר, ובאה המשנה ללמדנו שלא יפתח אותו בתחילה בשביעית, כלומר שלא יחפור בשדהו כדי לגלותו ולחצוב ממנו אבנים, שלא יאמרו שהוא עודר בשדהו כדי לתקנה לזריעה בשביעית, אלא אם כן היה פתוח ומגולה מאותו מחצב לפני שביעית כדי לחצוב ממנו שלש מורביות שהם שלש על שלש ברום שלש, כלומר שלש שורות אבנים שכל אחת מהן היא שלש אמות אורך על שלש אמות רוחב ברום שלש אמות, שיעורן עשרים ושבע אבנים. היינו שכל אבן היא אמה על אמה ברום שלש אמות (ברטנורא; "תפארת ישראל"). והרמב"ם מפרש, שלא יפתח אדם מחצב בשביעית אלא אם כן התחיל לחצוב לפני שביעית, וכבר חצב ממנו עשרים ושבע אבנים. שכל אחת מהן אמה על אמה ברום אמה, או גדולות מזו, שבכגון זה מותר לו להמשיך בעבודת החיצוב בשביעית (פירוש המשניות להרמב"ם, הל' שמיטה ויובל ב, ח).

באור משנה ו

משנה זו דנה בסילוק גדר של אבנים מהשדה בשביעית.

גדר – העומד בשדה, שֵׁישׁ בּוּ עֵשֶׂר אַבְנִים שֶׁל מִשְׁאֵי שְׁנַיִם שְׁנַיִם – שכל אבן היא כדי משא של שני בני אדם, הָרִי אֵלּוּ יִנְטְלוּ – מותר ליטול בשביעית את כל אבני הגדר, ואפילו הקטנות שבהן, לפי שניכר שאינו נטלן כדי לפנות את המקום מאבנים ולתקן את השדה אלא מפני שהוא צריך לאבנים. שְׁעוֹר גִּדְרָא – שיעור גבהו של גדר שנוהג בו הדין שלמעלה, עֲשָׂרָה טַפְחִים – (96 סנטימטרים בערך). פְּחוֹת מִכֵּן – אם הגדר אינו גבוה עשרה טפחים, או שאין בו עשר אבנים, או שאין האבנים של משא שני בני אדם (רמב"ם). מִחֻצָּב (נוסח אחר: מִחֻצָּב), וְגוֹמָמוֹ – אינו נטל את כל הגדר אלא חוצב ועוקר ממנו אבנים, עַד פְּחוֹת מִהָאָרֶץ טַפַּח – כלומר שמניח מן הגדר טפח על פני הארץ, שלא יהא המקום ראוי לזריעה. יֵשׁ מִפְּרָשִׁים: מִחֻצָּב (כפי הניקוד שבסוגריים בנוסח המשנה) – דינה כמחצב, כלומר שהמשנה באה ללמדנו שגם במחצב אינו נטל כולו, אלא גוממו עד פחות מהארץ טפח (ר"ם). ויש מפרשים, שכל הפסיקה מוסבה גם על מחצב ששינוי במשנה הקודמת וגם על גדר ששינוי כאן, שאם יש במחצב או בגדר פחות מהשיעור ששינוי בכל אחד מהם, מחצב – במחצב, וגוממו – בגדר, עד פחות מהארץ טפח (יחוספות

ח אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן לשביעית; אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית. ולא יסמוך בעפר, אבל עושה הוא חייך. כל אבן שהוא יכול לפשוט את ידו ולטלה, הרי זו תנטל.

פירוש ברטנורא

ח אין בונין מדרגות. מעלות ע"פ הגאיות, שלא יחליקו בירידתן לקחת המים שנתקבצו בעמק באותן הגומות, דנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית; לא יסמוך בעפר. אם בא להיות סוכר מקום יציאת המים באבנים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים משום דמיוח מפי שהוא מתכוין להשקות מהן שדותיו: אבל עושה הוא חייך. אבנים סדורות זו על זו כעין גדר בלא עפר וטיט: כל אבן, שבשדהו אפילו קטנה אם כשהוא בונה הגדר או הבנין יכול לפשוט ידו וליטלה ולבנות בה: הרי זו תנטל. שהגדר מוכחת עליו דלבנות גדרו הוא נוטלה ולא לתקן השדה לזריעה:

משניות מברארות – קהתי

באור משנה ח

שביעית, לפי שנראה כמתקנן להשקות בהן שדותיו בשביעית (עיין "משנה ראשונה" שמיישב קושיה זו). ולפי פירוש הרמב"ם יוצא שהמדרגות עשויות בשביל לדרת לתוך השדות שבגיא לתקן, ומפני שאין דרך לתקן השדות עד אחרי שעבר זמן הגשמים, לכן נקטה המשנה "משפסקו הגשמים" ("תוספות אנשי שם"). וזה ששנינו: "ולא יסמוך בעפר אבל עושה הוא חייך" מפרש הרמב"ם: "לא יחזיר העפר לגאיות ההם (שבונה עליהן את המדרגות) כדי שישווה פניהם, אבל עושה הוא מחיצה להבדיל אותו גיא מכל השדה". וב"משנה תורה" הוא כותב: לא ימלא אדם גיא עפר או יתקנו בעפר, מפני שמתקן את הארץ; אבל עושה הוא חייך על פני הגיא" (הל' שמיטה ויובל ב, יא). אף פירוש זה קשה. ואמנם הראב"ד משיג על פירושו והוא כותב (שם): המשנה לא דברה על זה כלל... אבל היא כך... שעל המדרגה שעל שפת הגיא היא מדרבת, כשבונה אותה בשביעית לא יעשנה בעפר מפני שמכשירה לזריעה, אבל עושה הוא חייך, היינו באבנים". כן גם בסיפא נאמרו פירושים שונים (עיין השגות הראב"ד שם, ועיין פירוש המשניות להרמב"ם). ויש מבארים, שכונת המשנה למדרגות של אבנים שעושים בשיפוע ההרים על הבקעות ונותנים עליהן עפר וזורעים ונוטעים בהן. ונקטה המשנה "משפסקו הגשמים", שאז היו בונים ומתקנים את המדרגות שנתקלקלו בימות הגשמים. ולא יסמוך בעפר – כשהוא בונה את המדרגות בשביעית לא יסמוך בעפר, מפני שנראה כמתקנן לזרוע שם בשביעית, אבל עושה הוא חייך – מחיצת אבנים בלא עפר ביניהן ואף לא על גביהן (ר"ח אלבז).

אין בונין מדרגות על פי הגאיות ערב שביעית משפסקו הגשמים – שהיו בונים שם מדרגות לאחר שפסקו הגשמים, כדי שלא יחליקו היורדים לקחת המים שנתקבצו בעמק, ואסור לבנותן בערב שביעית, מפני שהוא מתקנן לשביעית – שנראה כמתקן את המדרגות להשקאת שדותיו בשביעית; אבל בונה הוא בשביעית משפסקו הגשמים – בשביעית עצמה מותר לבנות מדרגות על פי הגאיות, מפני שהוא מתקנן למוצאי שביעית – לשנה השמינית. ולא יסמוך בעפר – כשהוא בונה את המדרגות בשביעית או סוכר מקום יציאת המים, לא יתן עפר וטיט בין האבנים, אבל עושה הוא חייך – מותר לו לעשות מחיצה של אבנים סדורות זו על זו בלא עפר וטיט. כל אבן – שבשדהו, שהוא יכול לפשוט את ידו ולטלה – בשעה שהוא בונה את החייך, הרי זו תנטל – מותר לו ליטלה, שהרי רואים שנוטלה לצורך בניין המחיצה ולא כדי לתקן שדהו.

בארנו את המשנה כפי שפירושה הר"ש, הרב מברטנורא ובעל "תפארת ישראל". אבל רבים תמיהים על פירוש זה, שהרי לשיטת הרב מברטנורא השקאה עצמה מותרת בשביעית, וכאן הוא מפרש שאין לבנות מדרגות בערב

אגרות קודש

ב"ה, ו' אייר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ וכי'

מוה"ר ירחמיאל שי' שו"ב

שלום וברכה!

... מ"ש ע"ד המנהג שלא לגלח שערות הבן עד מלאת לו שלש שנים. הנה ימצא זה בסו"ס שבעים תמרים (מסיק שם דתספורת ראשונה של קטן חנוך מצוה היא. ועפמשי"כ בבאה"ט ושע"ת סתקל"א) וכן מובא זה בסידור מהר"ד לבן בנו של אדמו"ר הצמח צדק (ומבאר שם ג"כ הענינים ע"פ תורת החסידות). וכן שמעתי כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר - ומועתק לקמן קטע מכתבו בנוגע להנהגה אז. ובמילא נכון במאד שגם הוא יקיים את זה. וכבר ידוע הפסק אשר מנהג ישראל תורה היא. ועיין ג"כ ברמב"ם ריש הלכות ממרים, דמשמע שם שהמנהג שנתקבל בכל ישראל, הרי נכנס בגדר דעשה ולא תעשה דאורייתא. וראה חו"מ סכ"ה ובאורים ס"ק כ"ב. הלי' ת"ת לאדה"ז רפ"ב.

בס' כתר שם טוב (להרב גאגין) ע' תקצ"א כותב שבא"י נוהגים כנ"ל במלאות להנער ארבע שנים! ואולי הוא טה"ד וצ"ל ג' שנים.

בברכה המחכה לבשו"ט.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

לסוף אתו שמעיה ואבטליון לאיפטור מיניה – ליטול רשות ממנו, ולפרוש לצד ביתו. ייתון בני עממין לשלם – לשון גנאי הוא, לפי שבאו מבני בניו של סנחריב, כדאמרינן במסכת גיטין (נזב). דעבדי עובדא דאהרן – רודפי שלום. דלא עבר עובדא דאהרן – שהוניתנו אונאת דברים, ואמר מר (בבא מציעא נחב), "לא תונו איש את עמיתו" (ויקרא כה) באונאת דברים הכתוב מדבר, אם היה בן גרים לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך. שלשה זירין – נעשו בכלי הקודש של מזבח סימן לכתר כהונה, ושל ארון סימן לכתר תורה, ושל שולחן סימן לכתר מלכות שהשולחן הוא סימן לעושר מלכים. הכי גרסינן: של מזבח זכה אהרן ונמלו, של שולחן זכה דוד ונמלו – שהכהונה ניתנה לאהרן ברית מלך (במדבר יח) וכן המלכות לדוד ולזרעו (תהלים יח). בי מלכים ימלוכו – וגדול הממליך מן המלך. והתורה אמרה מקרא זה. זכה – ללמוד לשמה ולקיימה. זרה – משתכחת ממנו. מצווין לעשות מלאכתו – שהארון בתחילה הטיל הכתוב המלאכה על משה ואחר כך הטילו על הציבור. ואף על גב דקראי לאו בהאי סידרא כתיבי אסמכתא בעלמא הוא דקאמר. איש שותה – תורה כמים ויש בו עוולה.

דף עא ע"ב: שנינו במשנה: ומלוין אותו עד ביתו, ויום טוב היה עושה לאוהביו. תנו רבנן, מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש במוצאי יום הכיפורים, והיו אזלי כולי עלמא בתריה ללוותו. בין דחזיונהו – כאשר ראו הציבור לשמעה ואבטליון, שבקוהו לדידיה – הניחו את הכהן הגדול, ואזלי בתר שמעיה ואבטליון לפי שהיו גדולי הדור. לפוף – לפני שפרשו לביתם, אתו שמעיה ואבטליון לאיפטורי [-להיפרד] מיניה דכהן גדול. אמר להן הכהן הגדול, ייתון בני עממין לשלם – ילכו לשלום בני העמים. אמרו ליה שמעיה ואבטליון, אכן ייתון בני עממין לשלם – יבואו בני העמים לשלום לפי דעבדי עובדא דאהרן – שעושים כמעשה אהרן הכהן שהיה רודף שלום, ולא ייתי בר אהרן לשלם – ולא ילך לשלום בן אהרן דלא עבד עובדא דאהרן אלא מצערנו ועובר על איסור 'אונאת דברים'.

מאמר בענין ה'זר' שבכלי המשכן: אמר רבי יוחנן, שלשה זירים הן שנעשו בכלי המקדש ומסמלים את שלשת הכתרים שניתנו לישראל, של מזבח הקטורת, ושל ארון, ושל שולחן. של מזבח שהוא סימן לכתר כהונה, וזכה אהרן ונמלו לו ולזרעו לעולם. של שולחן סימן לכתר מלכות, וזכה דוד ונמלו לו ולזרעו. של ארון סימן לכתר תורה, עדיין מונח הוא ולא נמסר לאיש להיות לו ולזרעו, לפיכך כל הרוצה ליקח יבא ויקח. שמה תאמר, כתר תורה פחות הוא משאר הכתרים, שהרי כל אדם יכול ליטלו. תלמוד לומר (משלי ח טו) 'בי מלכים ימלוכו' – כביכול התורה מכרזת 'אני ממליכה את המלכים', היינו אם יתנהגו במשפט התורה. וכיון שהתורה מקיימת את המלכות, הרי שהיא גדולה ממנה.

מאמר נוסף בענין ה'זר': רבי יוחנן רמי, בתיב 'זר' ללא יו"ד שמשמע 'זר' מלשון זרות, וקרינן זיר בצירי" שמשמעו כתר. אלא כוונת התורה ללמדנו, שאם זכה אדם ללמוד תורה לשמה ולקיימה נעשית לו התורה לזיר וכתר, אך אם לא זכה ומתעסק בה שלא לשמה, נעשית זרה הימנו ומשכחה.

סתירה נוספת בפסוקי כלי המשכן: רבי יוחנן רמי, בתיב (דברים י א) 'ועשית לך ארון עץ', הרי שעל משה רבינו הוטל לעשות את הארון, ובתיב (שמות כה י) 'ועשו ארון עצי שטים' ומשמע שעל הציבור הוטל

לעשותו. ותירץ, אכן מלאכת עשיית הארון מוטלת על משה רבינו אלא שמלאכתו מוטלת על הציבור, ומכאן למדנו לענין תלמיד חכם, שפני עירו מצווין לעשות לו מלאכתו כדי שיהא לו פנאי לעסוק בתורה. עוד דרשה בענין הארון: על הארון נאמר (שמות כה יא) 'מבית ומחוץ תצפנו', אמר רבא, כיון שהארון רומז על התורה כפי שאמרו לעיל, והוא מצופה מבפנים ומבחוץ, למדנו שכל תלמיד חכם שאין תוכו כפרו – אין מנהגו בסתר כמנהגו כלפי חוץ, אלא עושה עבירות בסתר, אינו נחשב תלמיד חכם. מוסיפה הגמרא: (אמר) אפני ואיתימא רבה בר עולא אמר, תלמיד חכם שאין תוכו כפרו אף נקרא 'נתעב' – תועבה, שנאמר (איוב טו טז) 'אף כי נתעב ונאלח, איש שתה כמים עולה' – מי ששותה תורה כמים ועושה עוולה, הרי הוא נתעב ונאלח.

(בראשית ד) 'וְתוֹסֵף לָלֶדֶת אֶת אֶחָיו אֶת הֶבֶל', ושתי התיבות 'את'
 ריבויים הן ובאו ללמד שנולדו הֶבֶל וְאָחָיו התאומה וְכֵן וְאָחָיו
 התאומה, ונמצא שנולדו לאדם וחוה שני זכרים ושתי נקבות,
 וְכֵתִיב לאחר שהרג קין את הבל ונולד לחוה בן אחר (שם ד כה)
 'וְתוֹקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֶׁת כִּי שֵׁת לִי אֱלֹהִים וְרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הָיָה
 קֵיִן', ומכך שהוצרכה להשלים בן אחר במקום הבל, למדו
 שמקיימים פריה ורביה רק בשני זכרים ושתי נקבות.
 הגמרא מבארת את דעת חכמים החולקים על לימוד זה: וְרַבִּי
 סברו, ששם לא נאמר שצריכה להשלים בן תחת הבל, אלא אֲדוֹנָי
 הוּא דָקָא מוֹדִיעַ – הודתה לאלהים על שנתן לה בן אחר במקומו.
 הגמרא מביאה ברייתא אחרת המביאה את דברי רבי נתן באופן
 אחר: תַּנְיָא אִידָךְ – שנינו ברייתא אחרת, רבי נתן אומר, בית שְׁמַאי
 אומרים, מצות פריה ורביה מקיימים בְּכָר וּנְקֵבָה, וְבֵית הֶלֶל
 אומרים, או זָכָר או נְקֵבָה.
 במדרת הגמרא: אָמַר רַבָּא, מַאי מַעְקָא דְרַבִּי נָתָן אֲלֵיבָא דְבֵית הֶלֶל
 שדי בוכר או נקבה, דרי אינו לומד מברייתא העולם שהרי היו זכר
 ונקבה, ולא ממשוה שהיו שני זכרים. משיבה הגמרא: שְׁנַאֲמַר (ישעיה
 מה יח) 'לֹא תְהִי בְרָאָה לְשִׁבְתָּ יָצְדָה', כלומר שלא ברא ה' את העולם
 לתווה שאינו מיושב, אלא לשבת להיות עוסקים בישובו, וְהָא עֲבָד
 לָהּ שִׁבְתָּ – וזה שנולד לו זכר או נקבה, כבר עשה בכך את יישוב
 העולם.
 הגמרא דנה באופן נוסף אם קיים בו פריה ורביה: אִיתָמַר, הִיוּ לוֹ
 בָּנִים בְּחִיּוֹתוֹ עוֹבֵד בּוֹקְבִים ו-נְכָרִים וְנִתְנִינִי, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, קָיָם
 בָּהֶם פְּרִיָה וְרִבְיָה. וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר, לֹא קָיָם בָּהֶם פְּרִיָה וְרִבְיָה.
 הגמרא מבארת את טעמה: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר קָיָם פְּרִיָה וְרִבְיָה,
 משום דְּהָא הוּוּ לִיה – שהרי היו לו בנים ובהם נתיקמה המצוה,
 וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר לֹא קָיָם פְּרִיָה וְרִבְיָה, משום שֶׁנִּתְנִינִי פְקָטָן
 שְׁנוּלָד דְּמִי – נידון כקטן שנולד עתה, ומעתה הבנים שהיו לו קודם
 אינם נחשבים בניו, ועליו לקיים מחדש פריה ורביה.
 מוסיפה הגמרא: וְאִדּוּ לְמַעְמֶיהוּ – והלכו לשיטתם בדין בני נכרי
 שנתגייר, שכן סברו על לענין כבוד לנחלה. וְלֵאמָר שְׁנַתְגִּיר גּוֹלָד לוֹ בן נוסף, רַבִּי
 יוֹחָנָן אָמַר, אֵין לוֹ – לכן זה דין בְּכוֹר לְנִחְלָה ואינו מקבל פי שנים
 בנכסי אביו כבכור ישראל (דברים כא יז), דְּהָא הָוֹה לִיה – שהרי
 בדיוות האב נכרי כבר היו לו בנים שנולדו ראשונים ונחשבים
 'רִאשִׁית אוֹנִי' (שם) – יורשי ראשית ממנו, שזה הקובע לדין בכור.
 וְרִישׁ לְקִישׁ אָמַר, הֵא לוֹ דִּין בְּכוֹר לְנִחְלָה ונוטל פי שנים בנכסי אביו
 ככל בכור ישראל, כיון שֶׁנִּתְנִינִי פְקָטָן שְׁנוּלָד דְּמִי, וממילא
 הבנים שנולדו קודם שנתגייר אינם נחשבים בבניו.
 הגמרא מבארת את הדין שיש להדינם: וְאִידָךְ – והוצרכו רבי
 יוחנן וריש לקיש לומר את שיטותיהם בשני הדינים, דַּאי אֲשַׁמְעִין
 בְּהֵיאָה קְמִייתָא – שאם היו משמיעים את שיטותיהם רק בדין
 הראשון של קיום פריה ורביה בבנים שנולדו קודם שנתגייר, היינו
 אומרים שרק בְּהֵיאָה קְמִייתָא רַבִּי יוֹחָנָן שנתגשים בניו וקיים בהם
 פריה ורביה, מִשּׁוֹם דְּמַעְקָרָא נָמִי כִּנִּי פְרִיָה וְרִבְיָה נִינְהוּ – שגם
 בתחילה בעודו נכרי שייכים הם בפריה ורביה, שנצטוו בה בני נח
 שנאמר (בראשית ט א) 'וְאִתָּמַר לָהֶם פְּרִי וּרְבוּ', ולכן אף שנתגייר
 נחשבים עדיין בבניו, אֲכָל לְעֵנֵן דִּין נִחְלָה בבכור, לְדָא כִּנִּי נִחְלָה
 נִינְהוּ – שהנכרים אינם שייכים בדין נחלה בישראל, והיינו שאף
 הבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו, והבת דינה כבן לענין הירושה,
 אִיתָמַר מוֹדִי לִיה לְרִישׁ לְקִישׁ שהבן שנולד לאחר שנתגייר נוטל פי
 שנים. וְאִי אִיתָמַר בְּהָא – ואם היתה ממלוקתם נאמרת רק בדין זה,
 אם הנולד לאחר שנתגייר נוטל פי שנים כבכור, היינו אומרים
 שרק בְּהָא קְמִייתָא רִישׁ לְקִישׁ שדינו כבכור, כיון שאין הבנים הנכרים
 שנולדו לפני שייכים בדין זה כמבואר, אֲכָל בְּהֵיאָה – בדין פריה
 ורביה שאף נכרים שייכים בה כמבואר, אִיתָמַר מוֹדִי לִיה לְרִבִּי יוֹחָנָן
 שמקיים המצוה גם בבנים שנולדו לו בעודו נכרי, ולכן צְרִיכָא –
 הוצרכו להשמיע שיטותיהם בשני הדינים.

מִשְׁאֵי אֶפְשָׁר – ממקום שלא ניתן לעשות באופן אחר, ולכן אין
 ללמוד מברייתא העולם, כיון ששם בלא חוה לא היתה נקבה
 אחרת ולא היה העולם יכול להתקיים בלעדיו, אולם כאן די אף
 בשני זכרים לקיום המצוה, שהרי יש הרבה נקבות בעולם
 שיתקיים על ידיהן.
 מקשה הגמרא: וְבֵית הֶלֶל נָמִי לִילָפוּ – שגם בית הלל ילמדו את
 אופן קיום המצוה מִשְׁאֵר, שלאחר שני זכרים פירש מן האשה.
 מתרצת הגמרא: אִמְרִי לָךְ בית הלל, לא ניתן ללמוד ממשוה, שכן
 מִשְׁאֵר מְדַעְתִּיהּ הוּא דְעֲבָד – מדעת עצמו פירש מן האשה משום
 השכינה שהיתה עמו תמיד, ולא נצטווה על כך, אך לשאר בני
 אדם אסור לעשות כן. דְּתַנִּינָא כך בברייתא, שְׁלִישָׁה דְכָרִים עֲשֶׂה
 מִשְׁאֵר מְדַעְתָּהּ, כלומר בלא ציווי ה', וְהַסְבִּיקָהּ ו-כִּיּוּנָהּ דְעֵתָה לְדַעַת
 הַמָּקוֹם, שהסכים עמו ה', ואלו הם, פִּירֵשׁ מִן הָאֵשָׁה ושוב לא עסק
 בפריה ורביה לאחר מתן תורה, וְשִׁיבִיר הַלְלוּתָהּ לאחר חטא העגל
 (שמות לב יט), וְהוֹסִיף יוֹם אַחֵר על שני ימי מצות פרישה שנצטוו בה
 בני ישראל קודם מתן תורה שנאמר (שם ט יט) 'וְקִדְשְׁתֶּם יְדֵיכֶם וּמָחָר',
 ואמר (שם ט טז) 'הִיוּ נְכוּזִים לְשִׁלֹּשֶׁת יָמִים'.
 הגמרא מבארת את הטעמים שעשה משה מדעתו שלשה דברים
 אלו: כשפִּירֵשׁ מִן הָאֵשָׁה מַאי דְרֵשׁ משום כך פירש, אָמַר קל
 וחומר, ומה יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא דְבָרָה עֲמָהּ שְׂכִינָה אֵלָּא לִפִּי שַׁעָה – רק
 לשעה אחת, כלומר לזמן מועט במתן תורה, וגם קָבַע לָהֶם זְמַן שבו
 ידבר עמָהּ, ובשאר הזמן אינו מדבר עמָהּ, ואף על פי כן אִמְרָה
 לחם התורה (שם ט טז) 'אֵל תִּגְשׁוּ אֶל אֵשָׁה, אֲנִי שְׁמִיחָה לְדַבּוֹר – ה'
 מתייחד ומדבר עמי בְּכָל שַׁעָה וְשַׁעָה, וגם לא קָבַע לוֹ זְמַן לדיבור
 שאוכל לפרוש קודם מן האשה, עַל אַחַת בְּמָה וְכָמָּה שאני צריך
 לפרוש מן האשה כל הזמן. ומה שהסְבִיקָה דְעֵתָה לְדַעַת הַמָּקוֹם
 למדים ממה שְׁנַאֲמַר לאחר מתן תורה (דברים ה כב) 'לָךְ אֲמֹר לָהֶם
 שׁוּבוּ לָכֶם לְאֵהָלֵיכֶם', ו'אהליכם' היינו נשותיכם (מורק א), ולמדים
 מכך שהותרו לחזור לנשותיהם, אך למשה אמר ה' (שם ה כב) 'וְאֵתָהּ
 פַּה עֲמֹד עֲמִידָה, וְעַמְדִּי מִיּוֹתָר לִלְמֹד שהסכים עמו שיפרשו מן
 האשה וישאר לעמוד עמו.
 ממשיכה הגמרא לבאר: כששִׁיבִיר אֶת הַלְלוּתָהּ מַאי דְרֵשׁ, אָמַר קל
 וחומר, ומה קרבן פֶּסַח שְׁהוּא אַחֵר מִשֵּׁשׁ מֵאוֹת וְיִשְׁלַשׁ עֲשָׂרָה מִצְוֹת,
 אִמְרָה בו תוֹרָה (שמות יב מג) 'כָּל בֶּן זָכָר לֹא יֵאָכֵל בּוֹ', ו'בן נכר' הוא
 מומר שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים (ובחסים כב), כאן שהתוֹרָה
 בּוֹלָה תלויה בלוחות אלו, וְיִשְׂרָאֵל מוֹמְרִים לאחר חטא העגל, בדין
 עובד עבודה וזה שנחשב כמומר (חולין ד), עַל אַחַת בְּמָה וְכָמָּה
 שאינם ראויים לקבל את התורה. וְהַסְבִּיקָה דְעֵתָה לְדַעַת הַמָּקוֹם,
 דְּכֵתִיב (שמות לד א) 'וְאִתָּמַר ה' וגו' הלוותה הראשונים אֶשֶׁר שִׁפְרָתָה,
 וְאָמַר רִישׁ לְקִישׁ, שדורשים מ'אשר' שְׁאֲמַר לִיה הַקְדָּשׁ בְּרִיחָה הוּא
 לְמִשְׁחָה, יִישֵׁר ו-תחזוק) בְּחָף על שִׁפְפָרְתָה את הלוחות, ש'אשר' הוא
 מלשון וישרו.
 ממשיכה הגמרא לבאר: כשהוֹסִיף יוֹם אַחֵר מְדַעְתָּהּ מַאי דְרֵשׁ,
 דְּכֵתִיב (שם ט יט) 'וְקִדְשְׁתֶּם יְדֵיכֶם וּמָחָר, ודרש ש'היום' הוא ב'מָחָר',
 מֵה מָחָר לִילָו עָמֹד, שהרי הזהיר אותם עליו עתה קודם שבא ליל, וְהָא
 אֵה הָיוּ דהיינו היום הראשון לאיסור נאסר לִילָו עָמֹד, וְלִילָה
 דְּהֵיאָתָנָא – של עכשיו כלומר של יום זה שבו נצטוו נִפְקָ לִיה – כבר
 יצא ועבר שהרי ציום ביום, שְׁמַע מִינָהּ – מוכח שרצון ה' שיפרשו
 תָּרִי יוֹמִי לְכָר מְהֵרָא – שני ימים מלבד מיום זה, ולכן אמר להם
 'הִיוּ נְכוּזִים לְשִׁלֹּשֶׁת יָמִים' מיום זה. וְהַסְבִּיקָה דְעֵתָה לְדַעַת הַמָּקוֹם
 מוכח מכך דְּלֹא שְׁרָא שְׂכִינָה עַד שִׁבְתָּהּ – שלא שרתה השכינה על
 הר סיני לתת את התורה עד שבת, לאחר שפרשו בימי רביעי
 חמישי ושישי.
 הגמרא מביאה דעה שונה בשיטת בית שמאי בקיום פריה ורביה:
 תַּנְיָא בברייתא, רַבִּי נָתָן אומר, בֵּית שְׁמַאי אומרים, אדם מקיים
 מצות פריה ורביה כשיש לו שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁנֵי נְקֵבָוֹת. וְבֵית הֶלֶל
 אומרים, מקיימה כשיש לו זָכָר וּנְקֵבָה. ומדרת הגמרא: אָמַר רַב
 הוּנָא, מַאי מַעְקָא דְרַבִּי נָתָן אֲלֵיבָא ו-בשיטתם דְּבֵית שְׁמַאי שלקיים
 המצוה צריך שני זכרים ושתי נקבות. משיבה הגמרא: דְּכֵתִיב בחוה

בבמות. פרק שישי – הבא על יבמתו דף סב עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רה תוספות

מרעתי הוא דעבר – אף על גב דקל וחומר קאמר – אין זה קל וחומר גמור. דאטו מפני שצוה פעם אחד לבטל, יבטל לעולם פרו ורובא אי נמי דוקא או אמר לבטל, משום עשרת הדברות.

וקבע להם זמן – ואם תאמר: אדרבה, משום דקבע להם זמן וידבר עמהם – בודאי יש לפרוש יותר מעל הספק? ויש לומר: והבא פירש וקבע להם זמן (משום) שלשה ימים ולא היו צריכים לפרוש אלא יום אחד משום דקרי, אלא משום ספק פליטה הוהקל לפרוש שלשה ימים. קל וחומר אני, שלא קבע לי זמן, ויש ספק שיתחיד הדובר בשעת תשמישו או ביום תשמישו.

דכתיב אמור להם – ואם תאמר: ומנלן שפירש מדעתו? והלא משמע שנסמך במתן תורה עם ישראל – שוב לא הוהר לה, כדכתיב: "זאתה פה עמוד עמדי!" ויש לומר: דאי לאו דפירש מדעתו – למה כעסו עליו אחר ומרס? אלא דאי כששמע מפי הגבורה "אל תגשו אל אשה" גשאו קל וחומר בעצמו. וגלה לה דעתו, ועשה לה אהל בפני עצמו או נתן לה גט – ולפירש כעסו עליו. ואם תאמר: ולמה הוזהרו כל כך, שלא כעסו עליו אלא בחצרות שדואו זמן גדול אחר מתן תורה? ויש לומר: שלא נתגלה להם אלא באותה שעה. כדכתיב בספרי: שבשעה שאמר הקדוש ברוך הוא למשה ליקח שבעים זקנים משפראל, אמרה מרים: אשרי נשותיך! כל אלו שנתבקשו לגדולה, אמרה צפורה: אי לון לנשותיך של אלו, שמים שדברה השכינה עם אחיך פירש ממני. ואם תאמר: ולמה כעסו עליו, מאחר שהסכים לו המקום? ויש לומר: משום דאמרין (במכות יב): בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וסיעתו בבא ליה. **התורה** כולה וישראל משומדים בו – אין זה קל וחומר גמור, דשאני פסח משום דקדישים. אבל כל התורה כולה – אדרבה, יש לו ללמדים ולהחזירים בתשובה. **אף** היום לילו עמו – אין זו דרשה גמורה, ד"היום" משמע: היום ממש. **רבי** יוחנן אמר קיים פריה ורביה – אף על גב דלענין כמה דברים אמרינן (יבמות כבא): גר שנתגייר בקטן שנולד דמי, מכל מקום מסתברא ליה לרבי יוחנן דבא. כיון דבבבבבב קיים דורע מיוחס אחריז באותה שעה – מפטר נמי כשנתגייר.

בני פריה ורביה נינתו – ואם תאמר: דבפרק "פרק ארבע מיתות" (סנהדרין טז), משמע דבני נח לא מפקדו אפריה ורביה? ויש לומר: דהבא לאו בני חיוב אפריה ורביה קאמר, אלא כלומר שבבנים נקראים על שמם, כדאמרין בסמוך.

דלאו בני נחלה נינתו – כלומר: נחלה בבורה. אבל נכרי יורש את אביו דבר תורה, כדאמרין בפרק קמא דקדושין (ז).

הכל מודים בעבד שאין לו חיים בו – ואם נשתחרר לא קיים פריה ורביה, ואם תאמר: הא דאמרין גבי חצוי עבד וחצוי בן חורין לישא שפחה אינו יכול, משמע דאם היה יכול לישא שפחה – הוה סגי ליה בהכי, ואמאי? והא לא מפקד אפריה ורביה, ולא מיפטר בהכי? ויש לומר: דאם היה יכול לישא שפחה – לא הוה כפינן לרבו לשחררה, כיון דשבת מיהא דיה יכול לקיים, אף על גב דפריה ורביה לא מקיים בהכי, ואף על גב דלעיל משמע דפריה ורביה עלי בשבת, דקאמר רבא: מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית הלל – "לא תהו בראה לשבת יצרה" והא עבד ליה שבת – מכל מקום לא הוה כפינן לרבו, כיון דיכול לקיים כל דהו.

משאי אפשר – דאי לא איברא חוה – לא הוה נקבה אחריתי. אבל הבא, מיש שיש לו שני זכרים – נקבות הרבה בעולם. **מדעתיה** – משום שכניה, ואסור לשאר כל אדם לעשות כן. **הוסיף יום אחד** – הקדוש ברוך הוא אמר לה: "וקדשתם היום ומחר", והוא אמר: "היו נכונים לשלשת ימים", ולא קבע לי זמן – אימתי ידבר עמי, שפארשו יום אחד קודם. **לאהליכם** – לנשים. **אשר** – לשון יישר.

עד שבתא – במס' שבת, בפרק "רבי עקיבא" (פא), גמרינן לה, דעבדו פרישה בארבע בשבתא, ופירשו חמישי וששי שלשמים, ובשבתא שריא שכניה והוא שלש ימים השלמים, ויום ראשון לא חשיב, שלא היה לילו עמו. **את קין את חבל** – אתין רבויין ודון. לומר: נקבות היו עמקן, ב' שת י' ויע' אחד אחד חבל – אלמא תשלומין בעי, ולא סגיאל בלש זכר וזכרים ושתי נקבות. **תרי תנאי** – אליבא דרבי נתן. **מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית הלל** – או זכר או נקבה, ולא מבבבבב עולם ליק, ולא ממשא. **לא תהו בראה** – לא ברא עולמו לתורה, אלא לשבת – להיות עסוקים ביישוב של עולם. **אין לו כבוד לנחלה** – אין כבוד שיוכל לו משיתגייר – אינו נוטל פי שנים. **בני נח** – בני פריה ורביה נינתו – דכתיב: "ויאמר להם פרו ורבו" (בראשית ט). **בבבבבבב** – לאו בני דין נחלה נינתו, דבת כבן, ובכור כפשוט. אבל ירושה – נהגה שבת, כדאמרין בקדושין (זב). **נכרי יורש אביו דבר תורה**. **בלאדן בן בלאדן** – אלמא: בנים מיקרי. **חיים** – מתיחסיין אחרי אביהם. **נתייור אין להם חיים** – מראשונים. **דבקטן שנולד דמי**. **שבו לכם פה** – אליעזר עבד אברהם הוה. **צינא** – עבד כנעני של מפיושית הוה. **שאני הבא** דרשינן במשניות – שהוכרי שמו ושמנו של אביו "בלאדן בן בלאדן", אלמא: בנים מיקרי, אבל הבא לא הוכריז בשמותן. **משום דרב אפי** – כלומר, טעמא דפריה ורביה משום דרב אפי. **והא**, כיון דנטלו על ידו מנשמות שבתאו אורזר ששמו גוף – הרי קיים מצות פריה ורביה.

בני

אחר תחת הכלל פי תרגו קון". **ורבנן** אורזי הוא דקא מודית. **תניא** אידך: **רבי נתן** אומר, **בית שמאי** אומרים: **זכר ונקבה**, **ובית הלל** אומרים: **או זכר או נקבה**. **אמר רבא**: **מאי טעמא דרבי נתן אליבא דבית הלל** – **שנאמר**: "לא תהו בראה לשבת יצרה" והא עבד לה שבת. **איתמר**, **היו לו בנים בבבבבבב** ו**נתייור**, **רבי יוחנן** אמר: **קיים פריה ורביה**, ו**רבי לקיש** אמר: **לא קיים פריה ורביה**. **רבי יוחנן** אמר: **קיים פריה ורביה**, דהא הוה ליה. ו**רבי לקיש** אמר: **לא קיים פריה ורביה** – גר שנתגייר בקטן שנולד דמי. **ואודו לטעמיהו**, ד**איתמר**, **היו לו בנים בבבבבב** ו**נתייור**, **רבי יוחנן** אמר: **אין לו כבוד לנחלה**, דהא הוה ליה "ראשית אונו". ו**רבי לקיש** אמר: **יש לו כבוד לנחלה**, גר שנתגייר בקטן שנולד דמי. **וצריכא**, דאי אשמעינן בההיא קמיתא – בההיא קאמר רבי יוחנן, משום דמשיקרא נמי בני פריה ורביה נינתו, אבל לענין נחלה, דלאו בני נחלה נינתו, אימא מודי ליה לרבי לקיש. ואי איתמר בהא – בהא קאמר רבי לקיש, אבל בההיא – אימא מודה ליה לרבי יוחנן, צריכא. **איתביה רבי יוחנן לרבי לקיש**: "בעת ההיא שלח בראדך בלאדן בן בלאדן מלך בבבבבב וגו'!" **אמר ליה**: **בבבבבבב** – אית להו חיים, נתייורו – לית להו חיים. **אמר רב**: **הכל מודין בעבד שאין לו חיים**, דכתיב: "שבו לכם פה עם החמור", עם הדומה לחמור. **מיתבי**: "ולציבא חמישה עשר בנים ועשרים עבדים!" **אמר רב אחא בר יעקב**: **ב'פר בן פקר**. **אי הכי**, **הבא נמי!** **שאני התם** ד**יחסיניהו בשמיהו ובשמא דאבוהו**, והבא לא מפרש. **ואיבעית** **אימא**: **יחסיניהו בדוכתא אחריתי באבוהו ובאבא דאבוהו**, דכתיב: "וישלחם המלך אסא אל בן הדד בן מבבבבב בן חזיון מלך ארם היושב בדמשק לאמר". **איתמר**, **היו לו בנים ומתו**, **רב הונא** אמר: **קיים פריה ורביה**, **דרבי יוחנן** אמר: **לא קיים**. **רב הונא** אמר: **קיים** – משום דרב אפי, דאמר רב אפי: **אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף**, שנאמר: **"כי רוח מלפני יעטוף וגו'."** ו**רבי יוחנן** אמר: **לא קיים פריה ורביה**, "לשבת יצרה" בענין – והא ליפא. **מיתבי**

מחוקקים, והרי כתיב (תהלים ס ט) 'יהודה חזקת', ומבואר שרק בני
שבת יהודה נקראו מחוקקים, ומוכרח שכונת הכתוב שבני מכיר
נקראו מחוקקים, היינו שבני בתו של מכיר נקראו מחוקקים,
שחצרון שהיה בן בנו של יהודה (בראשית מז יב), נשא את בתו של
מכיר בן מנשה, ובניהם היו מחוקקים. ומוכח שכן בתו נחשב כבנו.
הגמרא חוזרת לדין המשנה שאם יש לו בנים יכול להבטל מפריה
ורביה. הגמרא מביאה דעה חולקת: מתינתין דלאו כרבי יהושע,
דתינתין בברייתא, רבי יהושע אומר, אף שנשא אדם אשה בילדותו
ו-בצעירותו, ישא אשה בזקנותו כגון אם מתה הראשונה או
גירשה, ואף אם היו לו בנים בילדותו, יהיו לו בנים גם בזקנותו,
כלומר שישתדל לעסוק בפריה ורביה גם בזקנותו, שנאמר (קהלת יא
ג) 'בבקר זרע את זרעך ולערב אל תנח ירך כי אינך יודע אי זה יבשר
היה או זה ואם שניהם באחד טובים', כלומר שבצעירותך חולד
לדלים, ואף על פי כן לעת זקנתך אל תניח ירך מלעסוק בכך, כי
אינך יודע איזה מן הבנים יהיה הגון וירא שמים ומתקיים, האם
הנולד בצעירותך או הנולד בזקנותך, או שמו שניהם יהיו טובים.
רבי עקיבא אומר, פסוק זה נאמר לענין לימוד התורה לעצמו
ולתלמידים, שאם למד תורה בילדותו, ולימוד תורה גם בזקנותו,
ואם היו לו תלמידים ולימודם בילדותו, יהיו לו תלמידים גם בזקנותו,
כלומר שלא יפסיק לעסוק בכך, שנאמר 'בבקר זרע את זרעך וגו',
הברייתא מביאה מעשה ברבי עקיבא בענין זה: אמר, שנים עשר
אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, וכולם היו נמצאים
מהעיריה נכת עד העיריה מפניו, וכולן מתו בפרק (י-בזמן קצר)
אחר, והסיבה לכך הייתה מפני שלא נתנו כבוד זה לזה, ויכין שמרו
כה הרבה חכמים בזמן קצר היה העולם ששם דהיינו שנשתכחה
התורה מישראל, עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבפרס, ויש
ושנא - לימד תורתו להם, ורבותינו שבפרס היו רבי מאיר ורבי
יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי אלעזר בן שמעון, והם הם העמידו
תורה - לימדו את התורה וגרמו שלא תשתכח באותה שעה.
ברייתא המבארת באיזה זמן קצר מתו תלמידי רבי עקיבא: תנא,
ביום מתו בפסח ועד עצרת. אמר רב חמא בר אבא, ואיתקא - ויש
אומרים שאמר רבי חמא בר אבא, ביום מתו בבית רעא - קשה.
מבררת הגמרא: מאי היא מיתה רעה. משיבה הגמרא: אמר רב
נחמן, שמתו מחולי אסכרה.
הגמרא מבארת מה ההלכה במחלוקת האם מי שקיים פריה ורביה
עדיין חייב לעסוק בה או לא: אמר רב מתנא, הלכה כרבי יהושע
שאמר שחייב להמשיך לעסוק בה גם לאחר שקיימה, ושלא
כמשנתנו.
כיון שפסקנו בחיוב לשאת אשה, מביאה הגמרא כמה מעלות
בנישואין: אמר רבי תנחום אמר רבי חנינאי, כל אדם שאין לו אשה,
שרוי בלא שמחה, בלא ברכה ובלא טובה. מבארת הגמרא את
המקורות לכך: בלא שמחה, דכתיב (דברים יד כז) 'ושמחת אתה
וביתך, ורביך' היינו 'אשתך', שמצינו שמחה במי שיש לו אשה.
בלא ברכה, דכתיב (יחזקאל מד ז) 'להניח ברכה אל ביתך', שמצינו
ברכה במי שיש לו אשה. בלא טובה, דכתיב (בראשית ב יח) 'לא טוב
היות האדם לבדו', ומפורש שאם האדם לבדו בלא אשה אין טוב
לו. במערכת (א-ארץ ישראל) אמר, שהשרוי בלא אשה שרוי בלא
תורה, כיון שאינו לומד תורה בטוהרה, ובלא חומה דהיינו בלא
שמירה כחומה. המקור ששרוי בלא תורה הוא, דכתיב (איוב י
הא) 'אין עזרתני כי ותושיע נדחה ממני', כלומר שאם אין עמי אשה
שבה נאמר (בראשית ב יח) 'אעשה לו עזר כנגדו', צריך אני לעסוק
בצרכי ביתי ומונותי, ותושיע' שהיא התורה משתכחת ממני. בלא
חומה, דכתיב (דברים לא כא) 'נקבה תסובב נקר', שמשמרתו מן החטא
וממלחמת יצר הרע הנקרא שונא (משלי כה כא), כחומה הסובבת את
העיר ומשמרתה מן השונאים. רבא בר עוביאל אמר, אדם השרוי
בלא אשה שרוי בלא שלום, דכתיב (איוב כד) 'יבדעת כי שלום אהליך
ופקדת נוד ולא תחטא', ודרש שרק בזמן שיש לך אהל דהיינו אשה
יש לך שלום.

שנינו בברייתא, בני בנים של אדם הרי הן כבנים. ולבאורה דין זה
נאמר באופן שהיו לאדם זכר ונקבה ומת אחד מהם, שאם היה
לבנו המת או לבתו המתה בן או בת, מצטרפים עם אחות אביהם
או עם אחי אמה שקיים על ידיהם פריה ורביה. ומשמע שאם לא
הניחו בן או בת נתחייב שוב בפריה ורביה, ושלא כרב הונא.
מתרצת הגמרא: כי תניא התיא - אימתי שנינו בברייתא שבני בנים
נחשבים כבנים, לא לאופן שמתו הבנים, אלא להשלים למצות
פריה ורביה, שאם היה לו רק בן אחד ולבן נולדה בת, נחשבת
כתו ומקיים בכך פריה ורביה. אבל אם היו לו בנים ומתו ואפילו
בלא בנים, קיים פריה ורביה כרב הונא.
קושיא על רב הונא מהמשך הברייתא: מיתיבי, שנינו באותה
ברייתא, בני בנים הרי הם כבנים, ואם מת אחד מהם - מבניו או
שנמצא פריה - שאינו יכול להוליד, לא קיים האב פריה ורביה.
ודברים אלו הם תיובתא דרב הונא - פירכא על דברי רב הונא.
מסיקה הגמרא: תיובתא - אכן פירכא היא ונדרו דבריו.
הגמרא מבארת את דברי הברייתא שהובאה לעיל. שנינו
בברייתא: בני בנים הרי הם כבנים שמקיים פריה ורביה על ידי
השלמתם של בני בניו גם אם מתו בנו או בתו. מביאה הגמרא: כרב
אבי למימר שדין זה נאמר רק באופן שנולד ברא לברא - בן לבנו,
וברבא לברבא - או נולדה בת לבתו, וכל שכן אם נולד ברא
לברבא - בן לבתו, שכיון שבא מכא מי שפוטרת את האב מפריה
ורביה, לכן אב מקיים המצוה, אף אם נולדה ברבא לברא - בת
לבנו, לא, שכן הבת לקיים פריה ורביה על ידי פחות מכא בת -
ולכן אין אומרים שבאה מכא הבן שפוטרת את האב מפריה ורביה.
אמר ליה רבא לאביי, אף אם נולדה בת לבנו קיים בכך פריה
ורביה, שהרי טעם המצוה הוא שלשבת יצירה געין - שצריך
ליישב העולם, והא איבא - וזה מתקיים אף על ידי בת בנו.
הגמרא דנה בדברי אביי ורבא: דכולי עלמא מיהת - מכל מקום
לדברי הכל, קיים את המצוה דווקא אם בני הבנים נולדו משניהם
(ואם שניהם מתו), אולם אם נולדו תרי מחד - שנים, בן ובת, מאחד
הבנים שמת, והבן השני מת בלא בנים, לא. מקשה הגמרא על כך:
ולא - וכי אין מתקיימת המצוה בבן ובת שנולדו לאחד מבניו, והא
אמר ליה רבנן לרב ששת שהיה שרוי בלא אשה ולא קיים המצוה,
נסיב איתתא ואוליד בני - שא אשה והולד בנים, ואמר ליה רב
ששת, בני ברתי בני ניהו - אף הבנים של בתי נחשבים הם. ולכן
כבר יצאתי ידי חובת פריה ורביה, ומבואר שמקיימים את המצוה
גם בבת אחת שנולדו לה בן ובת. מתרצת הגמרא: הים כשהשיב
רב ששת שמקיים המצוה בבני ובת, אין כוונתו שבאמת מקיימים
בכך את המצוה, אלא דחוי קמדי ליה - רק דחה אותם בכך,
והטעם האמיתי שלא נשא אשה הוא משום דרב ששת איצטרך
מפיקיה - נעשה עקר מחמת שיעורו דרב הונא, שהיה מאריך
בדרשתו, ותלמידיו שנצרכו למי רגליהם לא היו יוצאים באמצע
ונעשים עקרים.
הגמרא מבררת את מקור הדין שבני בנים הרי הם כבנים: אמר ליה
רבא לרבא בר מאיר, מאי הא מילתא דאמר רבנן - מדיחין נלמד
הדין שאמרו חכמים שבני בנים הרי הן כבנים - שבני הבת נחשבים
כבנים לפטור את אביה מפריה ורביה, אילימא - אם נאמר
שלמדוהו מדכתיב בדברי לבן ליעקב (בראשית לא מג) 'הבנות בנותי
והבנים בני', ומבואר שקרא לבני בנותיו 'בני', אלא מעשה שלמדו
זאת מדברי לבן אלו, מה שאמר לבן (שם) 'הצאן צאני', הך נמי -
וכי גם זאת ניתן לפרש כך שהצאן של יעקב הוא צאנו, אלא ודאי
פירושו דקניית מינאי - הצאן שקנית ממני, ואם כן הך נמי מה
שאמר 'הבנות בנותי והבנים בני', אין הכוונה שבני בנותיו שלו,
אלא דקניית מינאי - בני בנותי שקנית ממני, ואין ראייה משם שבני
בנים נחשבים כבנים.
לכן מבארת הגמרא: אלא למדים זאת מהבא - מענין זה, שנאמר
(דברי הימים א' ב כא) 'ואחר בא חצרון אל בת מכיר אבי נלדו וילדו לו
את שנוב, וכתיב (שופטים ה יד) 'מני מכיר ירדו מחקקים, ופירושו
שלמכיר שהיה בנו של מנשה (בראשית נ כג) היו בנים שנקראו

והפליה סלע לעני בשעת דחקו כשזקוק למעות, עליו תתוב אומר
(ישעיה נח ט) 'או תקראו' ו'ה' יענה תשוע ויאמר הנני', דהיינו אם תעשה
את הדברים שנאמרו לעיל (שם נח ט) 'הלא פרס לרעב לחרם וגו'
כי תראה ערם ובסיתו ומבשרך לא תתעלם, שתתן מעות לעני
הדחוק בכך, וכן תאהב את שכניך שהם כקרוביך, ותקרב את
קרוביך, ותישא את בת אחותך, אז יענה ה' לתפילתך.
(ס'מן למאמרים להלן) ותיבה מכל מאמר: 'אש', 'תנר', 'פחת'." ע"ה,
זאת, 'שתי' תברכו"ת, תנר", 'פחת'." מאמר.
הגמרא חוזרת למעלת נישואי אשה: 'אמר רבי אלעזר, כל אדם
שאינו לו אשה אינו נקרא אדם, שנאמר (בראשית ה) 'זכר ונקבה בראם
וגו' ונקרא את שמם אדם', ומבואר שרק כשהיו זכר ונקבה נקראו
אדם, ולא קודם.
אגב כך אמר אופן נוסף שאינו נקרא אדם: 'אמר רבי אלעזר, כל
אדם שאינו לו קרן לבניית בית לדור בו ולצורך מזונותיו, אינו
נקרא אדם', 'שנאמר (תהלים קטו טו) 'השמים שמים לה' והארץ נתן
לבני אדם', ומבואר שרק מי שיש לו ארץ נקרא אדם'.
כאן חזר לענין נישואי אשה: 'אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (בראשית
ב יח) 'אעשה לו עזר כנגדו', היינו שאם זכה האדם, שמזלו טוב,
עוזרתו, כתיבת עזר, ואם לא זכה מתקיים בו 'כנגדו', שחולקת
עליו וסותרת את דבריו. ואיכא דאמרי – ויש אומרים שדבריו
נאמרו באופן זה, רבי אלעזר רמי – הקשה סתירה, שבפסוק כתיב
'כנגדו', וקרנין – קוראים תיבה זו 'כנגדו', ותיריך, שאם זכה הבעל,
או האשה כנגדו, שעזרת לו, ואם לא זכה כנגדו – מלקה אותו,
שנכתב חסר י' לרמז על 'גדא' דהיינו מלקות.
הגמרא מביאה שאלה אחרת בפסוק זה: 'אשכחיה – מצאו רבי יוסי
לאליהו הנביא, אמר ליה רבי יוסי, כתיב 'אעשה לו עזר', ויש לשאול
במה אשה עוזרתו לאדם. אמר ליה אליהו, כשאדם מביא חיטין מן
השדה, וכי חיטין בוסם – אוכל כמות שדן, הרי צריך קודם לעשות
מתן לחם הראוי לאכילה, וזאת עושה לו האשה. וכן כשמביא
פשתן, וכי פשתן כמות שהוא לובש, הרי צריך לעשות ממנו בגד,
וגם זאת עושה האשה. ואם כן האם לא נמצאת מאירה את עיניו
באכילת הלחם שעושה ומעמידו על גבולו בעשיית הבגדים
שלו, ובכך עוזרת לו.
עוד בענין נישואי אשה: 'אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב (שם ב כג)
'ויאמר האדם זאת הפעם עצם מעצמי וכשר מבשרי לזאת יקרא
אשה' וגו', מלמד, שבא אדם על כל בהמה ובהמה, ולא נתקרה
(ו-נח) דעתו עד שבא על חיה, שמשמע מן הפסוק ששימש פעמים
קודמות ולא נחא דעתו, ורק בפעם הזאת נחא דעתו.
מאמר נוסף של רבי אלעזר: 'אמר רבי אלעזר, מאי דכתיב באברהם
(שם יב א) 'ונברכו בך כל משפחות האדמה', נאמר 'ונברכו בך' ולא
נאמר 'והתברכו' כבשאר מקומות, ללמד שאמר ליה הקדוש ברוך
הוא לאברהם, שתי ברכות – ענפי אילן טובות יש לי להקריב בך,
כלומר יש לי שתי בנות ממשפחות האסורות לישראל, שאני רוצה
להכניסן אליך כהברכה שעושים לגפן, והן רות המואביה שנישאה
לבוז (רות ד א) ויצאה ממנה מלכות בית דוד, ונעמה העמונית
שנישאה לשלמה, והיא אמו של רחבעם (מלכים א' יד כא), שממנו
יצאו חזקיה ואסא ויהושפט שהיו צדיקים גמורים, וכן ישעיה
הנביא. ונאמר בהמשך הפסוק 'כל משפחות האדמה', ללמד
שאילו משפחות הדרת בארץ – במערת שבארדמה אין
מתברכות אלא בשביל ישראל.
דרשה דומה מפסוק אחר: נאמר עוד באברהם (בראשית יח יח)
'ונברכו בו כל נזרי הארץ', ואמר 'כל' ללמד, שאילו ספינות
הפאות מגלגלות לאספמיה שהם שני מקומות רחוקים זה מזה,
שנמצאות רוב הזמן בים ורק זמן מועט בארץ, אינן מתברכות אלא
בשביל ישראל.
מאמר נוסף של רבי אלעזר הנלמד ממנהיגי ספינות: 'אמר רבי
אלעזר, תעיד לבוא עתידים כל בעלי אוניות שיחדלו לעסוק
באומנותם ויעמדו על תפקע – יעסקו רק בחריש וקציר בקרקע

שהיא האומנות הפחותה מכולן, שנאמר (יחזקאל כט כט) 'וירדו
מאניותיהם כל תופשי משוט מלחים כל חובלי הים (על) [אל] הארץ
יעמדו', כלומר שהמלחים אוהזי המשוטים, והחובלים המשייטים
בים, ירדו מאומנותם זו ויעמדו על הארץ ויעסקו בעבודת
האדמה.
מאמר נוסף על פסוק זה: 'אמר רבי אלעזר, אין לך אוניות שהיא
פחותה מן עבודת התפקע שמשתכרים ממנה מעט, שנאמר בפסוק
שהוא לעיל 'וירדו וגו' אל הארץ יעמדו, ומשמע שלעסוק
בקרקע זו ירדת עניות.
מעשה ברבי אלעזר המוכיח כמאמר זה: רבי אלעזר חזי' להחיה
ארעא – ראה חלקת אדמה דשד' ביה ברבא לפותיא – שהיתה
חרושה לרוחב הערוגה. אמר ליה רבי אלעזר לבעל הקרקע, אי
תשד' לאתקריף – אם תחזור ותחרשנה לאורכה, כלומר פעם
נוספת, שאז תצמיח לך הרבה יותר, אף על פי כן תפוי בעיסקא
טב מינך – לעסוק בסחורה מביא רווח טוב יותר מרווחיך מעבודת
הקרקע.
מעשה דומה ברב: רב על לבני שיבלי – נכנס לבין השבלים, וחונהו
דקא ייפן – ראה שדן מתנופפות ברוח. אמר להו, אי ניפית אתהניפי
– גם אם תתנופף ברוח יותר, וכביכול תראה עצמך מאד, לא
יועיל לכם, שכן תפוי בעיסקא טב מינך – לעסוק בסחורה טוב
מלעסוק בכס.
מאמר נוסף בענין זה: אמר רבא, המשקיע מאה זוזי בעיסקא, מרויח
ממון ויכול לקנות כל יומא בשדא – (בשרו) וחמרא – (יין)
לסעודתו, אולם המשקיע מאה זוזי בארעא – בעבודת האדמה,
מרויח רק מעט ממון ויכול לקנות לסעודתו רק מילחא – (מלח)
והפוייה – שחת, שהיא תבואה ירוקה שעדיין לא הגיעה לשליש
גידולה ועלותה מועטת, ואוכל רק שחת וחזיו במלח. ולא עוד –
ולא רק זאת, אלא בנוסף גם מניא ליה אארעא – עבודה זו
משיבה אותו לישון על הקרקע כל הלילה כדי לשומרה, ופרמיה
ליה תיגרי – מומינה לו מריבות, שבעבורה מתקוטט עם בני אדם.
מאמר אחר בענין עבודת הקרקע: אמר רב פפא, ורע תבואה
לצורך אכילתך ואכילת בני ביתך, ולא תזבין – אל תקנה תבואה
לאכילה מן השוק, אף על גב דכי תרדי נינהו – שערבם שוה
עבורך, כלומר שהחיסים נמכרות בזול, וקרעך אינה חשובה
וממילא אינך משתכר מכך שתאכל חיסים דווקא ממנה, מכל
מקום הני מפרין – חיסים הגדלות בקרקעך מתברכות, שהברכה
מצויה בדבר שאינו נלקח בכסף, ואינו כלה מהר, ולכן טוב שתורע
חיסים לאכילה משתקנה אותך.
עצות נוספות אמר רב פפא: א. זבין ולא תיזול – מכור כלי ביתך
וכלי תשמישך כדי לסחור בממון שתקבל תמורתם, קודם שתבא
לידי עניות. והני מילי – דברים אלו אמורים דווקא בפיסותך –
כלים שבבית, אבל גלימא לא ימכור לצורך סחורה אף אם יבא
לידי עניות, כיון שמתכבד בלבשתה, ושמו כשיחזור וירצה
לקנותה לא מיתרמיא ליה – לא תהא מצויה לו גלימה מכובדת
כמותה. ב. אם יש אצלך חור קטן כבול רעוע, פוס – סתום את
החור מיד, ולא תשפין – אל תרחיב את הנקב כדי לשפץ ולהכניס
שם הרבה טיט ולבנים ליפותו, שיש להזהר שלא להוציא הוצאה
שלא לצורך. ואם פורן אתה לייפות בנייך, שפין – הרחב את
הנקב ושפץ ומלאהו לבנים וטיט שיהיה יפה, ולא תיבני – אך אל
תסתור את כל הכותל לבנות במקומו כותל חדש, שקל תקוסב
בבנין מתמכסב – נעשה עני ומסכן. ג. בקניית קרקע קפזין מיד תזבין
ארעא – קנה קרקע, ואל תמתין שמוא יקדמך אחר. אך בנישואי
אשה נהג להיפך, קתון נסיב איתתא – תשא אשה במתינות,
כלומר המתן מלישאה עד שתבדוק את מעשיה, שלא תהא רעה
וקטרגנית. ד. בנישואי אשה נחית דקא נסיב איתתא – רד מדרגה
אחת ממדרגתך ושא אשה, כלומר טוב שתהא פחותה ממך ולא
חשובה ממך, שמוא לא תהיה מקובל עליה. אך בבחירת אוהב פק
דקא פתר שושבנא – עלה דרגה ובהר אוהב חשוב ממך, שתדבק
אחריו (וללמוד ממעשיו הטובים).

יבמות. פרק שישי - הבא על יבמתו דף סג עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רט

המלוה סלע לעני בשעת דחקו — מקשה רבינו תם: דבפרק קמא דחגיגה (הא, אמר: "ומצאתו צרות רבות ורעות" — זה הממציא מעות לעני בשעת דחקו; ואומר רבינו תם: דהתם מיירי ששואל ממנו הוושל מס, חזק למכור ביתו או שדורו על כך, וזה ממציא לו מעות. ואם לא היה מוצא למכור דיו מקילין מעליו. והיינו צרות רבות, שצריך למכור בכול ומפסיד הכל, ומסיק עלה: דהיינו דאמרי אינשי: זחא לעללא לא שכיח כלומר: לקנות תבואה אין ממציאין לו מעות, לתליעה שכיח — כשדוחקין אותו למכור, כמו "תליהו חבין" (בבא בתרא מזב, ב) ורש"י פירש שם בענין אחר.

אפילו ספינות הבאות מגליא לאספמא — מ"כ"ל דרש"י, שבא לרבות אפילו הן שאין עומדים אלא מעט בארץ, **שאין** לך אומנות פחותה בו — אף על גב דרבי אלעזר גופיה קאמר לעיל: כל אדם שאין לו קרקע אינו אדם — צריך לומר קרקע לבנות עליו, שידור בו, וגם לצורך מזונותיו, כדאמר רב פפא בסמוך: ורע ולא תובין והבא מיירי באדם שעיקר אומנותו בקרקע, **ובין** ולא תיזול — פירש בקונטרס לשון דלות, כלומר: מכור כלי תשמישך קודם שתעני, וקשה: דמאי שנא דנקט ביסתרקי טפי משאר מילי? ונראה לרבינו תם כפירוש רבינו חננאל: דתחול ענין אריגה, כמו "סתר זוללי בשוקא" (תולין סא, א), כלומר: קנה בגדים ולא תארוג, כי יותר תרויח בקנין מבאריגה. אבל גלימא — טוב לארוג, דאימור לא מיתרמי ליה כרצונו.

צרתה

לִיה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם: שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת מְזֻכּוֹת יֵשׁ לִי לְהַכְרִיז בָּךְ: רֹת הַמִּצְוָה הַזֶּה הָיָה לְיִשְׂרָאֵל. "כָּל בְּרִכּוֹת הַיָּדוֹת בְּאֶדְמָה אֵין מִתְּבָרְכוֹת אֶלָּא בְּשִׂבְלֵי יִשְׂרָאֵל." "כָּל בְּרִכּוֹת הָאֶרֶץ" — אֶפְיָלוּ סְפִינוֹת הַבָּאוֹת מִגְּלִיָּא לְאַסְפְּמִיָּא אֵין מִתְּבָרְכוֹת אֶלָּא בְּשִׂבְלֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: עֲתִידִים כָּל בְּעָלֵי אוּמִּינוֹת שֶׁעָמְדוּ עַל הַקֶּרֶקֶע, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּרְדּוּ מִמִּנְיֹתֵיהֶם כָּל תַּפְשֵׁי מִשׁוֹט מִלְּחִים כָּל תַּכְלֵי הַיָּם עַל הָאֶרֶץ יַעֲמִדוּ". וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: אֵין לָךְ אוּמִּנוֹת פְּחוּתָה מִן הַקֶּרֶקֶע, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּרְדּוּ" רַבִּי אֱלֵעָזָר חִוִּיא לְהַיָּיָא אֶרְעָא דְשְׂדֵי בִיהַ בְּרַבָּא לְפֻתְיָא, אָמַר לִיה: אִי תִשְׁדְּיָיָה לְאוּרְבִּיךְ — הַפּוֹכִי בְּעִסְקָא טַב מִיָּנֶדֶ, רַב עַל לְבִינֵי שִׁיבְלֵי, חֲנוּנְהוּ דְקָא נִיפֵן, אָמַר לְהוּ: אִי נִיפֵית אִיתְגַּנְפִּי, הַפּוֹכִי בְּעִסְקָא טַב מִיָּנֶדֶ, אָמַר רַבָּא: מֵאָה זֻזִי בְּעִסְקָא — כָּל יוֹמָא בְּשָׂרָא וְחִמְרָא, מֵאָה זֻזִי בְּאֶרְעָא — מִלֵּחָא וְחִפּוּרָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא מִגְּנִיָּא לִיה אֶרְעָא וּמִרְמִיָּא לִיה תִּיגְרִי. אָמַר רַב פַּפָּא: וְרַע וְלֹא תִיבִין, אֵף עַל גַּב דְּכִי הִדְרִי נִינְהוּ — הֵינִי מִכְּרִיךְ, וְכֵן וְלֹא תִיזוּל, הֵינִי מִיָּלִי — בִּיסְתָרְקִי, אָבֵל גְּלִימָא — לֹא מִיתְרִמִּיָּא לִיה, מֵאָה זֻזִי בְּשִׂבְלֵי, שְׂפִיץ וְלֹא תִיבִין, שְׂפִל הָעוֹסֵס בְּבִנְיָן מִתְּמַסְכֵּן, קוֹפִין וְכֵן אֶרְעָא, מִתּוֹן נָסִיב אִיתְתָּא, נְחִית דְּרָגָא נָסִיב אִיתְתָּא, סָק דְּרָגָא בְּחַר שׁוֹשְׁבִינָא, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בַּר אֲבִינָא: אֵין פּוֹרְעֻנוֹת בָּאָה לְעוֹלָם אֶלָּא בְּשִׂבְלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: "הַכְּרִיתִי נְכָרִים נִשְׁמָו פְּנוֹתָם הַחֲרִכְתִּי חֻצוֹתָם", וְכֹתִיב: "אֶמְרִיתִי אֶךְ תִּירִיא אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר". רַב הוּא מִיפְטָר מִרְבִּי חִיָּיא, אָמַר לִיה: רַחֲמָנָא לִיעֲלֹךְ מִמִּידִי דְקָשָׁה מִמוּתָא, וְכֵי אֵיפָא מִידִי דְקָשָׁה מִמוּתָא? נֶפֶק, דַּק וְאַשְׁפַּח: "וּמוֹצֵא אֵין מִרְמִיָּא אֶת הָאִשָּׁה וְגו'". רַב הוּא קָא מַצְעֵרָא לִיה דְּבִיתָהּ, כִּי אָמַר לָהּ "עֲבִידִי לִי מְלֻפְחִי" עֲבָדָא לִיה חִימְצִי, "חִימְצִי" — עֲבָדָא לִיה מְלֻפְחִי. כִּי גָדַל חִיָּיא בְּרִיה, אֲפִיד לָהּ. אָמַר לִיה: אֵיעֲלִיא לָךְ אֲפִיד! אָמַר לִיה: אֲנִי הוּא דְקָא אֲפִיכָא לָהּ. אָמַר לִיה: הֵינִי דְקָא אָמַרִי אֵינְשִׁי: דְּנִפְּסִי מִיָּנֶדֶ — מִעֲמָא מְלֻפְּדִי, אֶת לֹא תַעֲבִיד כֵּי, שֶׁנֶּאֱמָר: "לְמַדְּו לְשׁוֹנָם דְּבַר שֶׁקֶר הָעוֹה וְגו'". רַבִּי חִיָּיא הוּא קָא מַצְעֵרָא לִיה דְּבִיתָהּ, כִּי הוּא מִשְׁפַּח מִידִי — צִיִּיר לִיה בְּסוּדְרִיה, וּמִיִּיתִי נִיחֵלָה, אָמַר לִיה רַב: וְהָא קָא מַצְעֵרָא לִיה לְמַדְּו! אָמַר לִיה: הֵינִי שְׁמַנְדְּלוֹת בְּגִינִי, וּמִצִּילוֹת אוֹתָנִי מִן

או תִּקְרָא — לְעִיל מִינֵיהּ כְּתִיב: "כִּי תִרְאֶה עֵרֹם וְכִסִּיתָ" — הֵינִי דוֹחַק הַעֲנִי. "וּמִבְשָׁר לֹא תִתְעַלֵּם" — הֵינִי אוֹהֵב אֶת שְׂכֵנִי שֶׁהוּא בְּקִרְבִּי, וּמִקְרֵב אֶת קִרְבִּי, וְנוֹשָׂא בֵּת אַחֲרוֹ. בְּנִגְדוֹ — חִלּוּקָה עֲלֵיו וְסוּתָרֵת דְּבִרְיוֹ. מִנְגַּרְתּוֹ — מִדְּלָא כְּתִיב יִידִי, לְשׁוֹן גִּדְּרָא דְּמִלְּקוֹת. הַטֵּיבִים כּוֹסֵם — בְּתִמְהִיָּה, וְזֹאת הַפֶּסֶק — מִכְּכָל דְּפַעְמִים אַחֲרֵים שֶׁמֶשׁ, וְלֹא עָלוּ בְּדַרְתּוֹ. שְׁתֵּי בְּרִכּוֹת — כְּמוֹ: מִבְּרִיךְ אֶת הַגֶּפֶן (כִּלָּאִים פֶּרֶק 1

מִשְׁנָה א), רֹת הַמִּצְוָה הַזֶּה הָיָה לְיִשְׂרָאֵל. "כָּל בְּרִכּוֹת הַיָּדוֹת בְּאֶדְמָה אֵין מִתְּבָרְכוֹת אֶלָּא בְּשִׂבְלֵי יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: עֲתִידִים כָּל בְּעָלֵי אוּמִּינוֹת שֶׁעָמְדוּ עַל הַקֶּרֶקֶע, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּרְדּוּ מִמִּנְיֹתֵיהֶם כָּל תַּפְשֵׁי מִשׁוֹט מִלְּחִים כָּל תַּכְלֵי הַיָּם עַל הָאֶרֶץ יַעֲמִדוּ". וְאָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר: אֵין לָךְ אוּמִּנוֹת פְּחוּתָה מִן הַקֶּרֶקֶע, שֶׁנֶּאֱמָר: "וַיֵּרְדּוּ" רַבִּי אֱלֵעָזָר חִוִּיא לְהַיָּיָא אֶרְעָא דְשְׂדֵי בִיהַ בְּרַבָּא לְפֻתְיָא, אָמַר לִיה: אִי תִשְׁדְּיָיָה לְאוּרְבִּיךְ — הַפּוֹכִי בְּעִסְקָא טַב מִיָּנֶדֶ, רַב עַל לְבִינֵי שִׁיבְלֵי, חֲנוּנְהוּ דְקָא נִיפֵן, אָמַר לְהוּ: אִי נִיפֵית אִיתְגַּנְפִּי, הַפּוֹכִי בְּעִסְקָא טַב מִיָּנֶדֶ, אָמַר רַבָּא: מֵאָה זֻזִי בְּעִסְקָא — כָּל יוֹמָא בְּשָׂרָא וְחִמְרָא, מֵאָה זֻזִי בְּאֶרְעָא — מִלֵּחָא וְחִפּוּרָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא מִגְּנִיָּא לִיה אֶרְעָא וּמִרְמִיָּא לִיה תִּיגְרִי. אָמַר רַב פַּפָּא: וְרַע וְלֹא תִיבִין, אֵף עַל גַּב דְּכִי הִדְרִי נִינְהוּ — הֵינִי מִכְּרִיךְ, וְכֵן וְלֹא תִיזוּל, הֵינִי מִיָּלִי — בִּיסְתָרְקִי, אָבֵל גְּלִימָא — לֹא מִיתְרִמִּיָּא לִיה, מֵאָה זֻזִי בְּשִׂבְלֵי, שְׂפִיץ וְלֹא תִיבִין, שְׂפִל הָעוֹסֵס בְּבִנְיָן מִתְּמַסְכֵּן, קוֹפִין וְכֵן אֶרְעָא, מִתּוֹן נָסִיב אִיתְתָּא, נְחִית דְּרָגָא נָסִיב אִיתְתָּא, סָק דְּרָגָא בְּחַר שׁוֹשְׁבִינָא, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בַּר אֲבִינָא: אֵין פּוֹרְעֻנוֹת בָּאָה לְעוֹלָם אֶלָּא בְּשִׂבְלֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמָר: "הַכְּרִיתִי נְכָרִים נִשְׁמָו פְּנוֹתָם הַחֲרִכְתִּי חֻצוֹתָם", וְכֹתִיב: "אֶמְרִיתִי אֶךְ תִּירִיא אוֹתִי תִקְחִי מוֹסֵר". רַב הוּא מִיפְטָר מִרְבִּי חִיָּיא, אָמַר לִיה: רַחֲמָנָא לִיעֲלֹךְ מִמִּידִי דְקָשָׁה מִמוּתָא, וְכֵי אֵיפָא מִידִי דְקָשָׁה מִמוּתָא? נֶפֶק, דַּק וְאַשְׁפַּח: "וּמוֹצֵא אֵין מִרְמִיָּא אֶת הָאִשָּׁה וְגו'". רַב הוּא קָא מַצְעֵרָא לִיה דְּבִיתָהּ, כִּי אָמַר לָהּ "עֲבִידִי לִי מְלֻפְחִי" עֲבָדָא לִיה חִימְצִי, "חִימְצִי" — עֲבָדָא לִיה מְלֻפְחִי. כִּי גָדַל חִיָּיא בְּרִיה, אֲפִיד לָהּ. אָמַר לִיה: אֵיעֲלִיא לָךְ אֲפִיד! אָמַר לִיה: אֲנִי הוּא דְקָא אֲפִיכָא לָהּ. אָמַר לִיה: הֵינִי דְקָא אָמַרִי אֵינְשִׁי: דְּנִפְּסִי מִיָּנֶדֶ — מִעֲמָא מְלֻפְּדִי, אֶת לֹא תַעֲבִיד כֵּי, שֶׁנֶּאֱמָר: "לְמַדְּו לְשׁוֹנָם דְּבַר שֶׁקֶר הָעוֹה וְגו'". רַבִּי חִיָּיא הוּא קָא מַצְעֵרָא לִיה דְּבִיתָהּ, כִּי הוּא מִשְׁפַּח מִידִי — צִיִּיר לִיה בְּסוּדְרִיה, וּמִיִּיתִי נִיחֵלָה, אָמַר לִיה רַב: וְהָא קָא מַצְעֵרָא לִיה לְמַדְּו! אָמַר לִיה: הֵינִי שְׁמַנְדְּלוֹת בְּגִינִי, וּמִצִּילוֹת אוֹתָנִי מִן

מן החטא - הרורה עבירה. עובדי מיצבא במלה - נוחה לרצות, ומעברת על מדותיה. פוטא - לקלל ולגזר עד זמן סעודה. כדי לצער. ומהרירא ליה נא - שלא לאכול עמו, ומצערותו. מתפקקין - נסתמין. לשון "ויפק", כמו "פוקקין הנקבים" (שבת קכ"ב). צרתה בצרה - ישא אחרת אצלה. בחברתה - מקבלת תוכחה יותר. כסילתא - קץ. סגיר - יום ברד ורוד. דלף מורד וגו' ואשת מדינים נשתה - שוין הן. תליין בכספו - שאין לו זריעה בקרקע, דכל שעה מוצר דדואג שמא תיסקר התבואה או ינעלו שערי שבר. אין אלהים - מי שאמר "אין אלהים" קרי נבל. חברי - פרסיים רשעים ומבוזין, ואינם מכירים בכבודם של ישראל. שגא - כסף נפל, מרוב צער שהיו בני הישיבה מסורים ביום. אמרו ליה פקבלי שוחרא - לבטל גזירתא. תריין - תיבין, ושמת. אמרו ליה על שלשה גזורי - אמר להם: מפני שלשה עבירות שהיו ביד בני נבל. גזורי על הכשר - שלא יאכלו בשר שחוטא. אמר להם - מפני עבירה שבידים, שהיו גזולים מתנות כהונה. זרוע ולחים וקביה. ונעיל המרחצאות מפני הטבילה - שלא היו והזריק בה. מחטפי שכבי - מוציאם הנקברים מקבריהם. ששמיים כיום אידם - באה עליהם זו הגזרה להתאבל בה. נכס וכאבותיכם - ואבותם כבר מתו, ומה מכה יש בהן? ואלא חטוטי שכבי. וכתבי ונבחר פות מחיים - בתריה דההוא קרא, דהואיל ואין ניתנים לקבורה - היאך יבחרו החיים למות? אפר ליה - האי "נבחר" - לא קאמר שיהיו הן בחרין מות מחיים, אלא נביא הוא דקאמר להן: מוטב להן לרשעים שימותו ממה שיחטאו ויחיו. מספר יפיו כפלים - כלומר: שמח בחלקך, ודומה לו כאילו ימיו כפלים. מאשת חן - של אחרים. ודבל - המוכר בשמים לנשים להחזקתו בהן, ומצוי בו ניאוף, ובא בעלה ופצעו. בניצוי אש המכביד נחלת - כן יצרו מבכירי. ככלוב - קן עופות. מחר פת - ואיננו בעולם, ולא יראה אותה דאגה שהוא מוצר וירא דדואג עליה, ונמצא שנצטער אתמול על עולם שאין שלו. גוף - פרוג שחוצין בין שכניה למלאכים, ושם רוחות ונשמות נתנות, שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להתן בגופים העתידים להבראות. שגמרי כי רוח מלפני יעמוף - הגאולה ונשמות שאני עשיתי. יעמוף - לשון עכבה, כדכתיב (בראשית ל'): "ויהי העשופים ללבך". ורשיה משתעי בגאולה - כי לא לעולם אריב וגו'. ואם פרו ורבו - בתריה דתרייהו כתיב, הלכך - כמו שעשה שתיקן הוא. משנה

מן החטא. מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: "ומוצא אני מר ממות את האשה". אמר ליה: פגון מאן? פגון אמך. והא מתני ליה רב יהודה לרב יצחק בריה: אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה, שנאמר: "יהי מקורך ברוך ושמה מאשת נעורך". ואמר ליה: פגון מאן? פגון אמך. מתקין תקיפה, ועבדיו מיצבא במלה. היכי דמי אשה רעה? אמר אביי: מקשטא ליה תבא, ומקשטא ליה פוקא. רבא אמר: מקשטא ליה תבא, ומהדרא ליה גבא. אמר רבי חמא בר חנינא: פין שנשא אדם אשה - עונותיו מתפקקין, שנאמר: "מצא אשה מצא טוב ופק רצון מה". במערבא, פי נסיב אינש איתתא אמרי ליה הכי: מצא או מוצא? מצא - דכתיב: "מצא אשה מצא טוב", "מוצא" - דכתיב: "ומוצא אני מר ממות את האשה". אמר רבא: אשה רעה מוצה לגרשה, דכתיב: "גרש לך ויצא מרדן וישובות דין וקלון". ואמר רבא: אשה רעה וכתובתה מרובה - צרתה בצרה, דאמרי אינשי: בחברתה ולא בסילתא. ואמר רבא: קשה אשה רעה כיום סגיר, שנאמר: "דלף מורד כיום סגיר ואשת מדינים נשתרה". ואמר רבא: בא וראה כמה טובה אשה טובה - וכמה רעה אשה רעה. כמה טובה אשה טובה - דכתיב: "מצא אשה מצא טוב". אי בגוה משתעי קרא - כמה טובה אשה טובה שהתקנוב משתעה, אי בתורה משתעי קרא - כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה. כמה רעה אשה רעה - דכתיב: "ומוצא אני מר ממות את האשה". אי בגוה משתעי קרא - כמה רעה אשה רעה שהתקנוב מנגה, אי בגוה משתעי קרא - כמה רעה אשה רעה שגיהנם נמשלה בה. "הני מביא רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה". אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: זו אשה רעה וכתובתה מרובה. "נתני ה' בידי לא אוכל קום" אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בר חימי: זו אשה רעה וכתובתה מרובה. במערבא אמרו: זה שמונותיו תליין בכספו. "נגיד ובנותיד נתונים לעם אחר" אמר רב חנן בר רבא אמר רב: זו אשת האב. "פנקי נבל אכעיס" אמר רב חנן בר רבא אמר רב: זו אשה רעה וכתובתה מרובה. רבי אליעזר אומר: אלו המינים. וכן הוא אומר: "אמר נבל בלבן אין אלהים וגו'", במתניתא תנא: אלו אנשי ברבריא ואנשי מרמנאי, שמתלכין ערומים בשוק, שאין להם משקין ומתעב לפני המקום יותר ממי שמתלכין בשוק ערומים. רבי יוחנן אמר: אלו חברים. אמרו ליה לרבי יוחנן: אתו חברי לבלל, שגא נפל. אמרו ליה: מקבלי שוחרא. תריין יתיב. גזורי על שלשה מפני שלשה: גזורי על הבשר - מפני המתנות, גזורי על המרחצאות - מפני הטבילה, קא מחטפי שכבי - מפני ששמיים כיום אידם, שנאמר: "והיתה יד ה' בכם וכאבותיכם", אמר רבה בר שמואל: זו חטוטי שכבי, דאמר מר: פגון חיים - מתים מתחטטין. אמר ליה רבא לרבה בר מארי, פתיב: "לא יאספו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו", וכתיב: "ונבחר מות מחיים". אמר ליה: נבחר מות לרשעים, שלא יחיו בעולם הזה ויחטאו ויפלו בגיהנם. כתוב בספר בן סירא: "אשה טובה - מתנה טובה לבעלה". וכתיב: "טובה בחיק ירא אלהים תנתן. אשה רעה - צרעת לבעלה". מאי תקנתיה - יגרשנה ויתרפא מצרעתו. "אשה יפה אשרי בעלה, מספר ימיו כפלים". "העלם ענייך מאשת חן פן תלכד במצודתה. אל תמ אצל בעלה למסוד עמו וין ושכר, פי בתואר אשה יפה רבים הישחתו, ועצומים פל הרוגיה". "רבים היו פצעי רובל המרגלים לדרב ערוה, בניצוי מבכירי נחלת, ככלוב מלא עוף בן פתיהם מלאים מרמה", "אל תצר צרת מחר כי לא תרע מה ילד יום, שפא מחר בא ואיננו, נמצא מצטער על העולם שאין שלו". "מנע רבים מתוך ביתך, ולא הכל תביא ביתך. רבים יהיו דורשי שלומך, גלה סוד לאחד מאלי". אמר רבי אסי: אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, שנאמר: "כי רוח מלפני יעמוף ונשמות אני עשיתי". תנא, רבי אליעזר אומר: בכל מי שאין עוסק בפריה ורביה - כאילו שופך דמים, שנאמר: "שופך דם האדם באדם דמו ישפך", וכתיב בתריה: "ואתם פרו ורבו". רבי יעקב אומר: כאילו ממעט הדמות, שנאמר: "כי בצלם אלהים עשה את האדם", וכתיב בתריה: "ואתם פרו וגו'". בן עזאי אומר: כאילו שופך דמים, וממעט הדמות, שנאמר: "ואתם פרו ורבו". אמרו לו לכן עזאי: יש נאה דורש ונאה מקיים ואין נאה דורש. ואתה - נאה דורש ואין נאה מקיים! אמר להן בן עזאי: ומה אעשה שנפשי חשקה בתורה, אפשר לעולם שיתקיים על ידי אחרים. תנא אידך, רבי אליעזר אומר: כל מי שאין עוסק בפריה ורביה - כאילו שופך דמים, שנאמר: "שופך דם האדם", וסמך ליה: "ואתם פרו וגו'". רבי אלעזר בן עזריה אומר: כאילו ממעט הדמות. בן עזאי אומר: וכו'. אמרו לו לכן עזאי יש נאה דורש וכו'. תנו רבנן: "ובנחה ואמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל" מלמד

שואלת הגמרא: אָמַר לִיה רָבָא לְרַב נַחֲמָן, וְלִילָף וּלְנַלְמַד מִיַּצְחָק
 את שיעור הזמן שמותר לשהות עם אשתו כשלא ילדה, דְּבָתִּיב
 (בראשית כה ז) וַיְהִי יָצֵחָק בֶּן אֲרָבָעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה וְגו' לו'
 לְאִשָּׁה, וּבָתִּיב (שם כה כו) וַיָּצֵחָק בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה בְּלִדְתָּהּ אוֹתָם,
 ומבואר ששהיה עמה עשרים שנה עד שילדה, ולא נשא אחרת.
 משיבה הגמרא: אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן, אֵין ללמוד מיצחק שלא נשא
 אחרת אף שהיה נשוי עשרים שנה, כיון שִׁיַּצְחָק עָקוֹר הָיָה כְּפִי
 שלמים להלן, וידע שבסיבתו לא ילדה, אך שאר אדם שאינו
 יודע זאת עליו לישא אחרת שמא ילד ממנה.
 מקשה הגמרא: אִי הָכִי שאין להוכיח מיצחק משום שהיה עקור,
 הרי אָבִירָהָם נָמִי וְגו' עָקוֹר הָיָה וידע שבסיבתו לא ילדה כפי
 שיתבאר להלן, ויתכן שלכך לא נשא אחרת עד עשר שנים וכיצד
 למדו ממנו את מנחם השנים שמותר לשהות עם אשה שלא ילדה.
 מתרצת הגמרא: אכן שניהם עקורים היו ואין ללמוד מהם, ולא
 למדו מאברהם עצמו אלא מן הפסוק האמור (שם טו א) מִקֵּץ עֶשְׂרִי
 שָׁנִים וְגו' שנאמר בו, שהוא מיותר, ולא למדו מן הפסוק (שם כה כז)
 וַיָּצֵחָק בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וְגו' שנאמר ביצחק, שכן הוהוּא – פסוק זה
 אינו מיותר, אלא מִיַּעֲקֹב לִיה וְגו' נצרך לדרוש בְּדִרְבִּי חֵיִיא בְּרַ אָבָא,
 דְּאָמַר רַבִּי חֵיִיא בְּרַ אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִמְנָו שְׁנוֹתָיו שֶׁל
 יִשְׁמָעֵאל בתורה (שם כה ז), וכי מה לנו למנות שנותיהם של רשעים,
 אלא כדי לייחס בָּהֶן – לידע באמצעותן למנות את שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב
 כשהלך לישבת שם ועבר וכשהלך לביתו של לכן.
 הגמרא מבארת את המקור שיצחק היה עקור: אָמַר רַבִּי יַצְחָק,
 יָצֵחָק אָבִינוּ עָקוֹר הָיָה, שְׁנָאֵמַר (שם כה כא) וַיַּעֲתֵר יָצֵחָק לַה' לֵנֶכֶד
 אִשְׁתּוֹ כִּי עָקְרָה הוּא, ומדייק רבי יצחק, 'עַל' אִשְׁתּוֹ לֹא נִאֲמַר, שאו
 היה משמע שרק היא היתה עקרה ולא יצחק, ולכן הוא התפלל
 עליה משום שיפה תפילת אחרים על החולה מאשר תפילת
 החולה עצמו, אֵלָּא נאמר לֵנֶכֶד אִשְׁתּוֹ, דהיינו בשוה לה, שכמו
 שהיא היתה עקרה כך גם הוא היה עקר, ו'לנוכח' הוא כמו
 'בשוה', דהיינו ששניהם היו מתפללים, וּמִלְמַד שְׁשִׁנְיָהֶם עָקוֹרִים
 הָיוּ.
 מקשה הגמרא: אִי הָכִי ששניהם התפללו, מדוע נאמר (שם) וַיַּעֲתֵר
 לו' ה' בלשון יחיד, שה' נענה לתפילתו, שמשמע שאשתו היתה
 עקרה והתפלל עליה, וַיַּעֲתֵר לָהֶם בלשון רבים מִיַּעֲקֹב לִיה – היה
 הכתוב צריך לומר, שהרי נענה ה' לתפילת שניהם. מתרצת
 הגמרא: אף ששניהם התפללו תלה הכתוב שנענה ה' לו ולא לה,
 לְפִי שְׁאִינוּ דוֹמָה תַּפִּלַּת צְדִיק בֶּן צְדִיק שהוא יצחק בן אברהם,
 לְתַפִּלַּת צְדִיק בֶּן רָשָׁע, שהיא רבקה בת בתואל.
 נתבאר שאברהם ויצחק היו עקורים, הגמרא מבארת את הטעם
 בזה: אָמַר רַבִּי יַצְחָק, מִפְּנֵי מָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ עָקוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּישׁ
 בְּרוּךְ הוּא מְתָאָה לְתַפְלָתָן שֶׁל צְדִיקִים עַל צָרָתָם, כיון שתפילתם
 מקשרתם אליו, והם יסודי העולם, ונמצא כל העולם מקושר בו.
 לעיל הוזכר הפסוק וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לַה'. הגמרא מביאה מאמר על
 פסוק זה: אָמַר רַבִּי יַצְחָק, לָמָּה נִמְשָׁלָה תַּפְלָתָן שֶׁל צְדִיקִים בְּעֵתֵר
 וְגו' (רחת), שנאמר וַיַּעֲתֵר יַצְחָק לַה'. לומר, מָה עָתֵר וְהָיָה
 תַּבְּבוּאָה מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, ומבדיל את הפסולת מהחייטים, כִּי תַּפְלָתָן
 שֶׁל צְדִיקִים מְהֻלָּל מִדִּוְתוֹ שֶׁל תְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, מִפְּדֵת רְגִילוֹת
 לְמִדַּת רַחֲמֵינוּ.
 הגמרא מביאה מאמרים נוספים בענין עקירת אברהם: אָמַר רַבִּי
 אֲמִי, אֲבָרָהָם וְיִשְׂרָאֵל מִמְּטָמֵין הָיוּ, וטומטום היינו שפעמים שהוא
 זכר ופעמים נקבה, ואינו יכול להוליד, שְׁנָאֵמַר (ישעיה נא א) 'הִבִּיתִי
 אֶל צוּר

ומיעוט רבים שנים, ולכן מה שנאמר 'רבבות' היינו שנים וגם
 'אלפי' היינו שנים, ועליהם אמר משה 'שובה ה'', וּמִלְמַד שְׁאֵין
 הַשְׂכִּינָה שׁוֹרָה עַל פְּחוֹת מִשְׁנֵי אֲלָפִים וְשְׁנֵי רִבְבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, ואם כן
 הָיָה באופן שְׁהָיוּ כָל יִשְׂרָאֵל בְּמִנְיָן שְׁנֵי אֲלָפִים וְשְׁנֵי רִבְבּוֹת וְחֹסֶר
 ממספר זה אדם אֶחָד, וְהָיָה לֹא עָסָק בְּפִרְיָהּ וּבְכִנְיָהּ, ומשום כך חסר
 אחד מישראל, וכי לא נִמְצָא זה גִּוְרָם לְשִׁכְנָה שֶׁתַּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל,
 שאין השכינה יכולה לשרות בלא האחד החסר. אָבָא הָנֵן אָמַר
 מִשּׁוֹם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אדם שאינו עוסק בפריה ורביה חַיִּיב מִיתָה,
 שְׁנָאֵמַר (במדבר ג ד) וַיָּמָת נָדָב וָאֶבְיָהוּא וְגו' וְכִנְיָם לֹא הָיוּ לָהֶם, ומכך
 שאמרה התורה שלא היו להם בנים, משמע הָאֵל הָיוּ לָהֶם בְּנִים לֹא
 מָתוּ – שאם היו להם בנים לא היו מתים, ומבואר שמי שאינו עוסק
 בפריה ורביה חַיִּיב מִיתָה. אַחֲרֵים אוֹמְרִים, אדם כזה גִּוְרָם לְשִׁכְנָה
 שֶׁתַּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנָאֵמַר (בראשית יז ז) 'לְהָיוֹת לָךְ לְאֵלֵהֶם וּלְיִלְדֵיהֶם'
 אַחֲרֵיךְ, ודורשים שדווקא בְּיוֹמָן שֶׁיִּצְעֵק אַחֲרֵיךְ כְּלוֹמַר שמשאיר
 זרע אחריו, שְׁכִינָה שְׁהָיָה בְּיִשְׂרָאֵל, ואם אֵין וְיִצְעֵק אַחֲרֵיךְ, שאין
 השכינה יכולה לשרות עליו, עַל מִי שׁוֹרָה, וכי עַל הַעֲצִים וְעַל
 הָאֲבָנִים.

משנה

המשנה מבארת דין אדם שנשא אשה ולא ילדה: אדם שלא קיים
 מצות פריה ורביה שְׁנָאֵם אִשָּׁה, וְשָׁהָה עִמָּה עֶשְׂרִי שָׁנִים וְלֹא יָלְדָה,
 אִינוּ רִשְׁאִי לְמַלְל מִמּוֹצֵת פְּרִיָה וְרִבְיָה, אלא צריך לגרשה ולישא
 אחרת, או לישא אשה אחרת עמה. ואם יִצְרָשָׁה מוֹתֶרֶת לְנִשְׁאָא
 לְאַחֵר, שאין אומרים שעקרה היא, שיתכן שרק הראשון לא זכה
 להוליד ממנה. וְרִשְׁאִי וְרִשְׁאִי שנשא לְשָׁהוּת עִמָּה כשלא ילדה עָשְׂרִי
 שָׁנִים כבעלה הראשון. וְאִם נתעברה וְהָפִילָה מוֹנָה הבעל את עשר
 השנים שמותר לשהות עמה מִשְׁעָה שֶׁהָפִילָה ולא משעת הנישואין,
 ואם המתין עשר שנים משהפילה ולא ילדה צריך לגרשה או
 לישא אחרת.

גמרא

הברייתא מבארת דין השוהה עשר שנים עם אשה ולא ילדה,
 והטעם בזה: תִּנּוּ רַבִּנָן בְּבִרְיָתָא, נִשְׂאָא אִשָּׁה וְשָׁהָה עִמָּה עֶשְׂרִי שָׁנִים,
 וְלֹא יָלְדָה, וְיֹצֵא אוֹתָהּ בִּגְט וְיִתֵּן לָהּ בְּתוּבָה, שאף שלא ידוע אם
 לא ילדה בסיבתו או בסיבתה, ויתכן שהוא אינו ראוי להוליד ואם
 כן אינו צריך להתגרש ממנה, מכל מקום חוששים מספק שְׁמָא הוּא
 ראוי להוליד והיא ראויה לילד, אלא שלא זָכָה לְהַכְנִיחַ מִמֶּנָּה,
 ולכן חייב לתת לה גֵּט וכדי שיוכל לישא אשה אחרת) וגם לפרוע
 לה כתובתה. וְאֵפֶּי עַל פִּי שְׁאֵין רִאִיָּה גְמוּרָה לְדָבָר, יֵשׁ זָכָר לְדָבָר,
 שנאמר (בראשית טו א) וַתִּקַּח שָׂרִי אִשְׁתּוֹ אֲבָרָם אֶת הָגֵר הַמִּצְרִית
 שִׁפְחָתָהּ מִפֶּן עֶשְׂרִי שָׁנִים לְשִׁבְתָּ אֲבָרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְתִתֵּן אֹתָהּ
 לְאֲבָרָם אִישָׁה לו' לְאִשָּׁה, ומכך שנשא את הגר לאחר עשר שנים
 שלא ילדה אשתו, מבואר שרק עד זמן זה מותר לשהות עם אשתו
 שלא ילדה. ומה שנשא את הגר רק עשר שנים לאחר שבא לארץ
 כנען, ולא בכל השנים שקודם לכן, בא לְלַמֶּדְךָ, שְׁאֵין יִשְׁבֵּת האדם
 עם אשתו בחוץ לְאֶרֶץ עוֹלָה לו' מִן הַמִּנְיָן שֶׁל עֶשְׂרִי שָׁנִים שִׁמּוֹת
 לשהות עמה כשלא ילדה, שיתכן שלא זכו לילדים משום עון
 מגוריהם בחוץ לארץ, ולא משום שאינם ראויים לילדים. וכיון
 שלמדנו שאין ישיבת חוץ לארץ עולה למנין זה, מבואר שתולים
 בכל דבר המונעה מלידה, לְפִיכָּךְ גם אם הָלָה הוּא או שְׁחָלְתָהּ הִיא,
 או שְׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם חֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאִסּוּרִים, אֵין השנים שבין אירעו
 דברים אלו עוֹלִין לו' מִן הַמִּנְיָן, כיון שתולים שדברים אלו מנעו
 אותה מלידה, ולא משום שהוא לא זכה להוליד ממנה.

ככל שלומדים יותר תורה – משיגים בעומק יותר ומפיקים יותר לימודים והוראות – הן לעצמנו, הן ביחס להנהגה עם הזולת, וכמו
 כן – כיצד לנהוג עם הסביבה שבה נמצאים.

משפחת י"ד אייר, ה'תשכ"ה

יבמות. פרק שישי – הבא על יבמתו דף סד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" רש"י תוספות

משנה **א**יני רשאי לבטל — אלא: או יגרשנה, או ישא אחרת עמה. מותרת לינשא לאחר
— ולא אמרינן עקרה היא. דשמא הראשון לא זכה ליבנות ממנה. **גמרא** מקץ
עשר שנים — בא על הגר. והאי דלא נסיב לה בהך שני קמאי. עד שלא בא לארץ כנען
שהיו שנים מרובות בפוך ארס — ללמדך שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו. דלמא משום

מלמד שאין השכינה שורה על פחות משני אֱלֹהִים
ושני רבבות מישראל. הרי שהיו ישראל שני אֱלֹהִים
ושני רבבות חסר אחד, וזה לא עסק בפריה ורביה -
לא נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל? אבא
הנן אמר משום רבי אליעזר: חייב מיתה, שנאמר:
"ובנים לא היו להם" הא היו להם בנים - לא מתו.
אחרים אומרים: גורם לשכינה שתסתלק מישראל,
שנאמר: "להיות לך לאלהים ולורעד אחריו", בזמן
שורעד אחריו - שכינה שורה, אין ורעד אחריו - על
מי שורה, על העצים ועל האבנים? משנה נשא
אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה - אינו רשאי
לבטל גירשה - מותרת לינשא לאחר, ורשאי השני
לשהות עמה עשר שנים. ואם הפילה - מונה משעה
שהפילה. גמרא תנו רבנן: נשא אשה ושהה עמה
עשר שנים ולא ילדה - יוציא ויתן כתובה, שמוא לא
זכה להבנות ממנה. אף על פי שאין ראייה לדבר -
וכר לדבר: "מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ
בנעון" ללמדך שאין ישיבת חוץ לארץ עולה לו מן
המנזן. לפיכך, חלה הוא או שחלתה היא, או שניהם
חבושים בבית האסורים - אין עולין לו מן המנזן.
אמר ליה רבא לרב נחמן: ויליף מיצחק, דכתיב:
"ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו'",
וכתיב: "ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם"! אמר
ליה: יצחק עקור היה. אי הכי, אברהם נמי עקור
היה! הווא מופעי ליה לכדרכי חייא בר אבא. דאמר
מיה נמנו שנותיו של ישמעאל - כדי לייחס בהן שנותיו
נמי עקור היה, שנאמר: "ויעתר יצחק לה' לנחם אשתו",
"מלמד ששניהם עקורים היו. א"ה "ויעתר לו" "ויעתר
תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע. אמר רבי
- מפני שהקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתו של צדיקים.
תן של צדיקים בעת - מה עתר זה מתפלה התבואה
ירקים מתפלת מדותיו של הקדוש ברוך הוא ממדת
: אברהם ושורה מוטמטמן היו, שנאמר: "חבטו אל צור
הצבתם

— מותר לקרותו עבריניא, אבל לכפותו בשוטים — לא. וגרס רבינו חננאל כדברי האומר איין זו ואיני מפרנס — כופין אותו להוציאו, אצל גדול למכפיה — היינו טעמא דכופין לפי שמונעה מכל ענייני אישות, בין תשמיש בין מזונות. אבל משום תשמיש הוגשה לחודיה, דבי נשיאא בקיסרי דסוף פירקין (יבמות סה,ב), דקאמר רבי יוחנן: יוצאי ויתן כתובה, דמשמע הוה דכופין ליה — אין ראייה דכופין כשבא מעשה לפניו צוה להם שיצויא. משמע שאמר להם לכפותו, וכל היבא דלא קאמר בחדיא כופין — אין כופין, שלא ידא גמ' מע' — נראה דבכל הנהו דתנן (כתובות עז,א), שכופין אותו להוציאו — שנותן כתובה אף על פי שגמגור בעל כרחו. מודפריך הוה דליתני כתובה. ומשמע נמי הוה הוה (שם) דהוה תני בהדיא אלמנה לכהן גדול גרשה וחלוצה לכהן הדיוט אי לאו משום דאורייתא לא קתני. (הפ,א). ובאה מנחת מעשה אומרינן לקמן (שם) דרש ליה כתובה, אף על פי שכופין אותו לרשה. ורשנו ככה בכתובותה דמכזב שותף יכולה שתאמר כסבורה הייתי אומרינן ונכשיו איני יכולה לקבל. ואם אין לה כופין ליתן כתובה — אם כן על כה שכל תעריס ותנשא ותאמר אין לה כתובה. כיון שיכולה להערים. אבל אחריני — יש להם כתובה. ובהדיא תני בתוספתא: יוצאי ויתן כתובה. **אף על פי** שאידיא זקוק לגרש אשתו אפילו אם אי אפשר בלא גירושין. ואדרבה, ראי ללמוד מכאן דאפילו אם תמצא לומר בעלמא הוהשא אשה שנים שרי להבנין צרתה. כמו שמצינו באברהם, אולי ידחמו מן השמים ויזכר עריון ליבנות ממנה. כמו שלבסוף זכר אברהם משרד יותר מעשר, לפי מה שפירשו שלא היתה רבקה אלא בת שלש כשנשאה, ועד שהיתה בת שנים עשרה לא היתה ראויה להוליד; ויש ברק' "בן סורר ומורה" (סנהדרין טט,ב), שדורות הראשונים היו אריוין להוליד חרבה קודם הזמן הזה. **א'** הכי אברהם נמי עקור היה פי שמסתמא כבר נקדע כשנשא שרה, הכא אליבא דרבי יהודה פריך, דאמרין ב'הער' (יבמות פא,א): טומטום שנקדע — אין מול שוליה.

1 (כתובות ע.א.) איבא פלוגתא דאמוראי כשנשא
 2 א, אם כופין אותו להוציא אם לאו. וקשה: דלמאן
 3 חני "יוצאי", ולשון יוצאי — משמע בכפיה, בדמשמע
 4 פרנס — יוצאי ויתן כתובה. ופרקי עליה שמואל: עד
 5 שכופין אותו להוציא יכפוהו לזון. ונראה דלא
 6 משמע יוצאי לכפיה — אלא היכא שנושה לאשה
 7 שלא כדין, אבל כדן שאלו היא שנושה דמיני
 8 רשאי לבטל מפרהי ורביה — לא משמע לשון
 9 כפיה. וכל הנהו ד"המודיר" (שם) דתנן בה: יוצאי
 10 ויתן כתובה — בכפיה קאמר. כיון שמתנהג עמה
 11 שלא כדין. ולעיל ב"החולץ" (לט,א) נמי אמרין
 12 כשאין רצון לה ליבטל ולא לחלוץ דחוזרין אצל
 13 גדול לומצייה. לפי שמתנהג עמה שלא כדין,
 14 שאינו רוצה לא לכנס ולא לפטור. ונראה דכופין
 15 אותו בשוטים. דאי במילי — הא אמר בסוף
 16 "המודיר" (כתובות ע.א.) ד"דבריהם לא יוסר עבד".
 17 ותימה: דאם פריך ב"המודיר" לערן דאמר כופין
 18 בנשא ושיח עמה עשה רשע, דליתניה
 19 בהדי אלו שכופין אותו להוציא — תקשי ליה נמי
 20 מכל הנהו דתנן ב"המודיר" (שם), דהוציא ד"גזירה
 21 שנתפתתה" (שם מה,א) דהאומר אי אפשי אלא
 22 אני בבגדי וזאת בבגדי — יוצאי ויתן כתובה,
 23 והואו דסוף פירקין (יבמות סה,א) דאמר רבי אמי:
 24 הנושא אשה על אשתו — יוצאי ויתן כתובה: ויר
 25 לומר: דלא קתני גזר דאתייהייה וידדה על ידי
 26 שפיעת בעל, אלא דהוה דאיתין ממילא, כגון
 27 מוכה שופן ובעל פוליסם. וזהו דקתני: מצרף
 28 ומקמץ ובורסי, אף על פי שפגעשו אחר שנשאו —
 29 הנהו אינן מחבובים לחקטיס ולצער את האשה.
 30 ומיהו, קשיא: דליתני באה מחמת טענה, דאמר
 31 בסוף פרקין (שם ב) דכופין אותו להוציא, אף על
 32 פי אין אפס פועש — דמה יוכל לעשות שהיה עקרה
 33 ונראה לפרש: דקתני סיפא בין שהיה עד שלא
 34 נישאו בין משנישאו — בכולן אמר רבי מאיר,
 35 יכולה היא שתאמר: בסבורה הייתי לקבל כו'. וזכא
 36 לא שייך למיתני בה סבורה הייתי שאני יכולה
 37 לקבל. ורובן מתרצי בהאיא שנויא. וביירושלמי
 38 משמע עד שפין בהנהו דתנן ב"המודיר" (כתובות
 39 ע.א.) ורבינו חננאל הביאו בשילוח "אף על פי"
 40 (שם סג,ב) וזה לשונו: בירושלמי דסוף "אלמנה
 41 נזונית" תנינן: גט ודעושה, בישראל כשר,
 42 בנכרים פסול. אמר שמואל: פסול ופסול לכהונה.
 43 ואמר שמואל: אין מעשים אלא לפסולות. (אמר
 44 שמואל) והתנין גמזרי אשתו מלחנות כו'.
 45 ומשני: שמענו שמוציא: שמענו שכופין: בתמידי.
 46 ש"מ דאין כופין אלא היכא דקתני כופין, אבל
 47 היכא דאמר רבנן יוצאי, ולא פירש כופין —
 48 אומרים לו: הייבזר רבנן להוציא, ואם לא הוציא
 49 תן כתובה. וההיא ד"חולץ" (יבמות לט,א) דחוזרים
 50 משום מחזות דחולציה — אין כופין. ומתהוו עובדי
 51 אלה דאמר יוצאי: דהתם לא מימרא אלא
 52 ב"ישראל שלא כדין, ופסול. ויוצאי ויתן כתובה
 53 היידיה חן דרשה עשר שנים, וקאמר הכא דאית לה
 54 נהו אית לזו כתובה. כדאמר ב"יש מותרות" (יבמות
 55 לז ח) כתובה. דקדק דמלוקתא ובי בורסי שנשא אשה,
 56 כדי לגבות כתובה לאחרת בשי ילומי: דשמואל אשה,
 57 רביה לרבי — ראיא גמורה איה, דמשען אין ללמוד
 58 אשתו יוצאי ויתן כתובה — היכא דרשה עמה עשר
 59 לילה מיצחק — ואם תאמר: יצחק נמי לא שח
 60 ה: דמורשים חולקין, כדפרישית לעיל. ועוד: דמזבח
 61 כדאמר לקמן: אברום ושרה טומטמיס היו. ואף על
 62 פועד: דאפילו לרבנן נמי פדליגי עליה — לא שבחי
 63

1 **חוצבתם** — נעשה לו זכות. נוקרם — נעשה לה נקבות, כמו "אני קרתי ושתיתי מים"
2 (ושעידו לו). **אין** לה ולד — קרא יתירא הוא, דהא כתיב עקרה, **לא** שנו — דשוהה עשר
3 שנים. **שלושה עיבורים** — עשרים ושבעה חרשים לימי הולד, וחדש לכל עיבור ועיבור
4 לימי טומאה וטהרה, דאשה מתעברת סמוך לזסתה. **שלוש פקידות** — שהקדוש ברוך הוא

⁵ פוקד העקרות לשמוע תפלתן בראש השנה,

וּגְדָר עֲלִידָן הָרִיזוּ. לְהִנֵּי בָלְלִי — דְּקָאמְר כּל
דְּרוּרֵת שֶׁל עֲבָשׂוּ שְׁתֵּי שָׁנִים וּמִחֲצָה שְׁהִיְתָן.
וּדְלִמָּא אִיזִי דְלֹא זָכָא — וְלֹא תִטּוֹל כְּתוּבָה.
כִּיּוֹן דְלֹא מִיִּפְקִיא אִמְרֵיהּ וְרִיבֵיהּ — לֹא אִיכְפֹת
לָהּ, וְלֹא עֲנֵשׁ לָהּ קְדוּשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַל עֲוֹנוֹתֶיהָ.
אִינִי וְהָא אִמְרוּ לִיהּ כּו' — אֲמַתְנִי פְּרִיךְ, דְּקִתְנִי:
יֵשׁא אַחֲרֵת שְׂמָא לֹא זָכָה לְהַבְנוֹת מִמֶּנָּה, וְיִזְכָּה
לְהַבְנוֹת מִן הַשְּׁנִי. מוֹסְכִינָא — חוֹלִי — מַעֲרֵצ
הַשֶּׁקֶת, וְאַדַּם עֲשֵׂי הַיָּמָּא. כְּחוּצָא — יִרְקָא — יִרְקָא
כִּכֵּף תַּמְרָא. שְׁלִישֵׁי הַיָּמָּא — דְּהוֹחֻקָּא עֲקֵרָה. הִי

16 אָמַר רַב נַחֲמָן: שְׁלֹשׁ מֵינֵיהֶו אַחֲרִינְתָא — אִיזוּ מִהֶמְשָׁנִיּוֹת נִשְׁנִית

אחרונה, נסמך על אמתלא דמר דומר? וכל
18 חד וחד הדר משיטתיה קמייא נקט שיטתיה
19 דחבריה, ובתרייתא עיקר, דהדרו בהו מקמייתא.
20 אמר לה אבי תמלי — אלמא: מתינו שמיין
21 אחריתא, דהאי מעשה שמוקד שמיין של רב
22 שמעון בן גמליאל הוה, מדקא מסהיד עליה רבי
23 יוחנן שהיה אמורא, וסוף התנאים, והוא ראה
24 את המעשה. דאחיות מחזקות — דבי היכי
25 דאשה מחזקת בשלש פעמים — כך היא
26 מחזקת בשלש אחיותיה. נכפין — חולין.
27 איסורא וסכנתא — שאם חזקה בשני פעמים
28 והשלישי נתן לדחות ממנה — הויא מילה של
29 בזמנה, ואינה דוחה את השבת. וסכנתא —
30 סכנת נפשות. סמך עלה אבי — על הא דרב
31 יצחק, דאמר משימה דרבי יוחנן בתלת זימני
32 הוא דהויא חזקה. כנפשיה — בסכנת נפשו. אבין
33 — דסמכא — מה שאמר אבין משום רבי יוחנן —
34 יש לסמוך עליו. ישנו כחורה — חזור על
35 תלמודו. לשון אחר: מצוי כל שעה לפני רבי
36 יוחנן, ואם חזר בו רבי יוחנן משום דבר שאמר
37 תחלה — שומע אבין וחזר גם הוא. אבל רב
38 יצחק אינו מצוי לפניו, ופעמים ששמע דבר
39 מרבי יוחנן ולמחר חזר בו רבי יוחנן, והוא אינו
40 יודע. דאירסה — השלישי ומת. אי נמי —
41 דנעק וסלק לדיקלא ונפל ומת. למאן דאמר
42 במסין גורם — לא, דהחזקה גורם, שהרי מצינו
43 גרם לו שמוות, שהרי לא מת מחולי. הכי גרסין:
44 בעי מיניה מרב יוסף הלכה כרבי ואמר לי אין
45 הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר לי אין
46 אחיבי אחיד בי — שאלתי מרב יוסף אם הלכה
47 כרבי, ואמר לי: הלכה, ופעם אחרת שאלתי אם
48 הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ואמר לי: הלכה.
49 סכדומה אני שחזק בי. הכי גרסין: אמר לי
50 סכמי הוא ופשיך — לא, שיוחק בך, דתמות
51 של משה הוה? ופשיך — יש שסתמה כרבן שמעון בן
52 גמליאל, יש שסתמה כרבי. דאיכא מילתא
53 דמחזקין לה בתרי זימני, ואיכא מילתא דבעין
54 תלתא זימני. ומשום הכי פשט לך כמר ובמר,
55 כסתומים. נישאוי דאדמין — דסתם לן תנא
56 דתרי כרבי, דקתני רשאי חשני, שני — אק,
57 שלשי — לא. כונשין אותו לבושי — אם חזר
58 וחסא בשלישית. דמחזקין ליה ברשיעא מתרי
59 זימני שלקה.

1 חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם, כלומר הביטו אל הסלע שממנו
2 נחצבתם ואל נקב הבור שיצאתם ממנו, וקתיב בפסוק שאחריו
3 (ישעיה נא א) 'הָיִטּוּ אֶל אֲבָרְתָם אֲבִיכֶם וְאֶל שְׂרָה תְּחַלְלֶכֶם, וּפְסוּק
4 זה מפרש את הפסוק הקודם, שהצור שממנו חוצבתם הוא
5 אברתם, שנעשתה לו זכרות, ומקבת הבור שממנה נוקרתם היא
6 שרה, שנעשתה לה נקבות, ו'תחוללכם' היינו ילדה אתכם,
7 ומבואר שהוצרך לחדש לו זכרות ולה נקבות כדי שיוכלו להוליד.
8 מאמר נוסף בענין זה: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה, שרה אמינו
9 אילנית [אשה שאינה יכולה ללדת] היתה, שפאמר (בראשית יא ל)
10 'וְהָיָה שִׁירִי עֲקָרָה אֵין לָהּ יוֹלָד', והרי כיון שנאמר ששרי היתה עקרה,
11 מדוע הוצרך לומר שאין לה ולד, אלא כוונתו שפאילו בית ולד אין
12 לה – שאף רחם שבו נוצר הולד לא היה לה קודם שנפקדה.
13 הגמרא דנה כמה שנים מותר לשהות עם אשה שלא ילדה בזמנה:
14 אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, לא שנו
15 שמואל לשהות עמה שנים אלא שנים ארבע בידורות הראשונים,
16 ששנותיהן של בני אדם מרובות, ואף אם ימתין עשר שנים עדיו
17 יכול לישא אחרת ולהוליד ממנה בנים, אבל בידורות האחרונים,
18 ששנותיהן מועטות, ואם ימתין הרבה עלול להיות שלא יוליד בנים,
19 ימתין רק שתי שנים ומחצה, שהן כגוד שלשה עשר חודשים של תשעה
20 חודשים, שהם יחד עשרים ושבעה חודשים, ועוד חודש אחד לכל
21 עיבור לימי טומאה וטהרה, ויחד הם שלשים חודשים שהם שנתיים
22 ומחצה. רבה אמר רב נחמן, בידורות האחרונים ימתין שלש שנים,
23 שהן כגוד שלש פקידות כלומר כגוד שלשה זמנים שהן פוקד בהם
24 עקרות, והם שלש פעמים ראש השנה, שבהם ה' שומע תפילות
25 העקרות וגוזר עליהן הריון, דאמר מר, בראש השנה נפקדו שרה,
26 רחל ורחל. הגמרא מביאה דעה החולקת: אמר רבה ליתנהו להני כללי –
27 כללים אלו שבידורות האחרונים לא ימתין עשר שנים אינם
28 להלכה, מכדי פתניתין מאן תפין – שהרי מי תימן את משנתנו,
29 הלא הוא רבי, והא בימי דוד אימעות שני – והרי כבר בימי דוד
30 שהיה לפני רבי התמעטו שנות חיי האדם, דכתיב (תהלים י ז) 'מי
31 שנותינו בהם שבעים שנה', ואף על פי כן פסק רבי במשנה שימתין
32 עשר שנים.

33 הגמרא דנה בטעם הדין שלאחר עשר שנים צריך לגרשה ולשלם
34 לה כתובתה. מקשה הגמרא: והאי – מה שנאמר בברייתא בטעם
35 דין זה שפא לא זכה להקנות חמנה, קשה, ודלמא איהי דלא זכיא
36 והרי יתכן שהאשה היא שלא זכתה להבנות ממנו, וממילא אינו
37 חייב בכתובתה. מתרצת הגמרא: איהי – אשה כיון דלא מפקדה
38 אפריה ורביה – כיון שאינה מצויה על מצות פריה ורביה, לא
39 אכפת לה שאין לה ילדים, ולכן לא מיענשה – אין ה' מעניש אותה
40 בעונש זה.

41 עוד מקשה הגמרא: ממשנתנו משמע שמהאשה השניה יתכן
42 שיזכה לבנים, וקשה, איני – וכי יתכן דבר זה, והא אמרו ליה רבנן
43 לרבי אבא בר אבא שהיה שרוי בלא אשה, נסיב איתתא ואוליד בני
44 – שא אשה ותוליד ממנה בנים. ואמר להו, אי זכיא – אילו הייתי
45 זכאי לבנים, הוו לי מפקינתא – היו נולדים לי כבר מאשתי
46 והאישונה, ומוכח שמי שאינו זכאי לבנים מאשה אחת לא יזכה
47 להם גם מאשה אחרת. מתרצת הגמרא: הך רבי אבא בר זבדא
48 דחזי קא מדחי להו לרבנן – דחה את החכמים בדברים שאינם
49 נכונים, ואין מדבריו ראייה שכך הוא, והטעם האמיתי שלא נשא
50 אשה הוא כיון דרבי אבא בר אבא איצטרך מפקדיה – נעשה עקר
51 מחמת שיעורו דרב הונא, שהיה מאריך בו, והוצרך רבי אבא למי
52 גלים, ולא היה יכול לצאת והעמיד עצמו, ולכן נעשה עקר. וכן
53 רב ניהל איצטרך מפקדיה דרב הונא, ורבי חלבו איצטרך מפקדיה דרב
54 הונא, ורב ששת איצטרך מפקדיה דרב הונא.

55 הגמרא מביאה מעשה נוסף באחד מתלמידי רב הונא בענין זה: רב
56 אהא בר יעקב מתוך שהעמיד את עצמו בשיעורו של רב הונא
57 אחרתיה – אחוזו חולי ששמו סוכיננתא הנגרם מעצירת מי הרגלים,
58

59 שעל ידו אדם מתעקר. מיד כשתקפו החולי תליהו בארזא דבי רב
60 – תלוהו על עמוד מעץ ארז שהיה בבית המדרש, ונפק מיניה
61 בהוצא ירקא – ויצא ממנו החולי שהיה נראה ירוק ככף תמר,
62 וניצל מעקרות. אמר על כך רב אהא בר יעקב, שיתין סבי הוינא –
63 ששים חכמים היינו, ויכולהו איצטרך מפקדיה דרב הונא – וכולם
64 נתעקרו מחמת שיעורו של רב הונא, לבר מאנא – חוץ ממני
65 שניצלת על ידי דקיימי בנפשי – שקיימתי בעצמי את הפסוק
66 (קהלת י א) 'הַחֲכָמָה תַּחֲתֵי בְּעָלֶיהָ', ועשו לי את הרפואה האמורה,
67 ועל ידי חכמה זו חיותי.

68 שנינו במשנה: גירשה מותרת וכו' לינשא לאחר ורשאי השני
69 לשהות עמה י' שנים.

70 מדייקת הגמרא: משמע שדוקא לשני אין – אכן מותרת להנשא,
71 אך לשלישי לא. ומבואר, שאם נישאה לשני אנשים ולא ילדה,
72 מוחזקת כעקרה שאינה ראויה לילד. מבררת הגמרא: פתניתין פני
73 – משנתנו כדעת מי שנייה בדין זה. משיבה הגמרא: כרבי היא,
74 דתניא בברייתא, אם מלה אשה את בנה הראשון וזאת מחמת
75 המילה, וכן מלה את בנה השני וזאת, את בנה השלישי לא תמול,
76 שבשני בניה שמתו מחמת המילה נעשית מוחזקת שבניה מתים
77 מחמת מילה, דכרי רבי. רבן שמעון בן גמליאל אומר, את הבן
78 השלישי תמול, שאין חזקה נקבעת בשני בניה, ורק אם מת אף
79 השלישי, את הרביעי לא תמול, שבשלשת בניה שמתו מחמת
80 מילה נקבעת החזקה. ומבואר שדעת רבי שבשתי פעמים נקבעת
81 חזקה כמשנתנו.

82 מקשה הגמרא: והתניא בברייתא איפא – [לחיופה], שרבי סבר
83 שחזקה נקבעת בשלש פעמים, ורבן שמעון בן גמליאל סבר
84 שבשתי פעמים, והי מינייהו אחריתי – איזו מן הברייתות נשנתה
85 אחרונה, שנסמך עליה שכך סברו רבי ורבן שמעון בן גמליאל,
86 וחזרו בה מדעותיהם בברייתא הראשונה.

87 מוכיחה הגמרא: תא שמי, דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,
88 מעשה ארבע אחיות שדרו בצפורי, שפלה הראשונה את בנה וזאת,
89 וכן השנייה מלה את בנה וזאת, וגם השלישית מלה את בנה וזאת,
90 וכשנולד בנה של הרביעית, באת לפני רבן שמעון בן גמליאל
91 ושאלתו אם למולו, ואמר לה אל תמולי. ומבואר שסבר שחזקה
92 נקבעת בשלש פעמים, ואם כן רבי סבר שבשתי פעמים נקבעת
93 חזקה. ומבואר שהברייתא הראשונה היא האחרונה, שהרי מכך
94 שעל מעשה זה העיד רבי יוחנן שהיה אמורא וחי בסוף ימי
95 התנאים וראה את המעשה, משמע שהיה בסוף ימי רבן שמעון בן
96 גמליאל.

97 דוחה הגמרא את ההוכחה: ודלמא אי אהאי – אם היתה באה לפניו
98 השלישית, נמי הוה אומר לה – גם היה אומר לה שלא תמול את
99 בנה, משום שבשתי פעמים נקבעת חזקה, אלא שכך אירע שבאה
100 לפניו הרביעית. מקשה הגמרא: אם כן מאי אסתריה דרבי חייא
101 בר אבא – מדוע העיד רבי חייא בר אבא על מעשה זה, הרי אין
102 בכך שום חידוש, אלא ודאי נתכוין להשמיענו שזו דעתו של רבן
103 שמעון בן גמליאל שרק בשלש פעמים נקבעת חזקה.

104 מיישבת הגמרא את הדחי: ודלמא תא קא שפמע לן – שמה כוונת
105 רבי חייא בר אבא להשמיענו את עצם הדין דאחיות שמתו בניהן
106 מחמת מילה פקוקות את שאר בני משפחתן, ולא רק בנים מאותה
107 אם. וכיון שנדחתה ההוכחה נשארה הגמרא בספק מה דעת רבי
108 ומה דעת רבי שמעון בן גמליאל.

109 הגמרא מביאה הלכה היוצאת ממסקנת הגמרא: אמר רבא, השתא
110 דאמרת – עתה שאמרת שאף אחיות פקוקות, לכן לא ישא אדם
111 אשה, לא ממשפחת לבין – חולים במחלת הנפילה, ולא ממשפחת
112 מוצרעים, שכיון שבניהם חולים במחלות אלו החזקה לכך כל
113 המשפחה, ויש חשש שגם בניו יחלו בהן. והוא באופן דאמתחוק
114 תלתא זימני – שהחזקו שלש פעמים במחלות אלו.

115 מבררת הגמרא: מאי הוה עילה – מה פסק ההלכה במנין הפעמים
116 שבו נקבעת חזקה. משיבה הגמרא: כי אהא רב יצחק בר יוסף אמר,

בעקרה.

44 פושטת הגמרא: אָמְרִין לָהּ שְׁתִּיקוּתֶיהָ יָפָה מְדִיבֹרֶיהָ – אומרים לה, עדיפה שתיקתך מדיבורך זה, כיון דְּמִצֵּי אָמְרִי לָהּ – שהבעל השלישי יכול לומר לה, אֵנָּה אֲדַעְתָּא דְּהָבִי לֹא גִרְשִׁיתִיךְ – על דעת שתלדי לא גירשתיך, כלומר גירשתיך רק מפני שסברתי שאת עקרה, ואילו הייתי יודע שאת יכולה ללדת לא הייתי מגרשך, 48 ונמצא גט בטל ובניה ממוזרים.

49 רב פפא מקשה על טעם זה: מְתָקָהּ לָהּ רַב פָּפָא, מה מועיל לנו שתשתוק, אִי אִיהִי שְׁתִּיקָא אֲנִי מִי שְׁתִּיקִין – ואם היא תשתוק, וכי 52 אנו (בית דין) נשתוק ולא נטען, הרי אם השלישי גירשה רק משום שסבר שהיא עקרה, ועתה נתברר שאינה עקרה, נִמְצָא שֶׁהֵיטָב 54 כָּטָל, וממילא כִּנְיָה מהרביעי מְמוּזָרִין שהרי נולדו מאשת איש. 55 ומכך שאין טוענים כן, מוכח שהשלישי אינו יכול לבטל את הגט 56 למפרע ולהפטר מכתובה בטענה זו, כיון שגמר בדעתו לגרשה 57 מספק שמא לא תלד, ושוב לא איכפת לו בה. אֲלָא הטעם 58 שפוטרים את השלישי מלשלם כתובתה הוא, משום דְּאָמְרִין 59 שכשנישאה לשלישי אכן היתה עקרה, ורק הִשְׁתָּא הוּא דְּבִרְיָתָא 60 – עתה הבריאה מעקרותה.

61 הגמרא מבארת את הדין כאשר כל אחד מהם טוען שהצד השני 62 אינו ראוי להוליד: באופן שהוא – הבעל אָמְרִי, יודע אני שהגורם 63 שלא נולדו ילדים הוא מִינָהּ – מחמת האשה שהיא עקרה, ולכן 64 איני צריך ליתן כתובתה, והיא – האשה אָמְרָה, הטעם שלא ילדתי 65 הוא מִינָהּ – מחמת הבעל שהוא עקר, וצריך ליתן כתובתי. אָמְרִי 66 רַבִּי אָמִי, בְּדִקְרִים כאלו שִׁבְּנוּ לְבִנְיָהּ, היא נֶאֱמָרְתָּ. וְשִׁעָמָא מֵאִי – מה 67 הטעם שמאמינים לה ולא לה, משום שְׁהָיָא שהזרע מגיע אליה 68 כְּיִמָּא לָהּ בְּיֹדָה כְּחִין – יודעת ומרגישה בו אם הוא יורה כחץ 69 ויכול לגרום לה להתעבר, או שאינו יורה כחץ ואינה יכולה 70 להתעבר ממנו (תגי' טו.), ולכן אם טוענת שודאי לא היה יורה כחץ 71 ומשום כך לא היו להם בנים, נאמנת, אך הוא לֹא קִים לִיה בְּיֹדָה 72 כְּחִין – אינו יכול לידע אם הוא יורה כחץ וראויה האשה להתעבר 73 ממנו, ולכן טוען רק שמא היה יורה כחץ והאשה אינה יכולה 74 להתעבר, ולכן אינו נאמן.

75 דין נוסף בענין זה: באופן שחייב ליתן כתובתה, ואָמְרִי אִיהִי – הבעל 76 אִיזִיל אִינְסִיב אִיתְתָּא – אלך ואשא אשה אחרת קודם שאגרש את 77 הראשונה, ואִיבְדִּיק נִפְשָׁאִי – ואבדוק עצמי בה, שאם גם היא לא 78 תלד אני הוא הגורם, ואם תלד תהא הוכחה שמחמת הראשונה 79 לא נולדו ילדים, ואוכל לגרשה בלא ליתן כתובתה. אָמְרִי רַבִּי אָמִי, 80 אָף כִּזּוּ – אף כשטוען כך יוציא את האשה הראשונה ויתן לה 81 כתובה קודם שישא את השנייה, מפני שְׁאֵנִי אֹמְרִי, שְׂכָל הַנּוֹשָׂא 82 אִשָּׁה נוספת על אִשְׁתּוֹ, קודם לכן יוציא את הראשונה ויתן כְּתוּבָהּ. 83 אך רַבָּא אָמְרִי, נִשְׂא אִדָּם כְּמָה נָשִׁים על אִשְׁתּוֹ, והוא דָּאִית לִיה 84 לְמִינְיָנִיהּ – וזאת בתנאי שיש לו מזונות ופרנסה לכולן. 85

1 קוֹבַעַת לָהּ וְסָת – רגילות ביאת דמה, עַד שְׁתִּקְבָּעָה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. 2 וְאִין אשה מְטַהֶרֶת מִן הַסָּת הקבוע לה בזמן מסוים, שיוצאת 3 מרגילות זו (שאם לא בדקה בזמן הסת הרי היא טמאה) וחוזרת 4 לאופן שאין לה וסת לראות בזמן מסוים, ואם לא בדקה באותו זמן 5 טהורה, עַד שְׁתִּקְבָּר מִמֶּנָּה הוסת שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, ואף אם לא ראתה 6 פעמים בזמן זה אלא בזמן אחר, ובשלישית לא בדקה בזמן 7 קביעות וסתה, חוששת לוסתה וצריכה לבדוק. ונמצא שסתמה 8 המשנה כרבן שמעון בן גמליאל שרק בשלש פעמים נקבעת חזקה. 9 ובדין שוֹר הַמּוֹעֵד סתמה המשנה כרבן שמעון בן גמליאל, דְּתִנֵּן 10 במשנה (ראה ב"ק כג), אִין הַשּׁוֹר שנגח בקרנו נַעֲשֶׂה מוֹעֵד – רגיל 11 ליגח, שבעליו משלם את כל נזק נגיחתו, עַד שְׁיַעֲרֵדוּ בּוֹ – בבעליו 12 שהשור נגח שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים קודם נגיחתו זו, אך אם העידו בו רק 13 פעמיים, לא נעשה השור מוֹעֵד ומשלם רק חצי נזק. והיינו כרבן 14 שמעון בן גמליאל שחזקה נקבעת רק בשלש פעמים.

15 הגמרא חוזרת לדין המשנה של אשה שלא ילדה: תֵּנוּ רַבָּנִין 16 בברייתא, נִסְתָּה האשה לְבַעַל הַרְאָשׁוֹן ושהה עמה עשר שנים, וְלֹא 17 הָיוּ לָהּ ממנו בָּנִים, ולכן גירשה ונתן לה כתובתה, ולאחר מכן 18 נישאה לְשֵׁנִי ושהה עמה עשר שנים וְלֹא הָיוּ לָהּ בָּנִים, ולכן אף הוא 19 גירשה ונתן לה כתובתה, לְשִׁלְשִׁי לֹא תִנְשָׂא אֲלָא לְמִי שֵׁשׁ לוֹ בָּנִים, 20 שכבר קיים פריה ורביה, אך לא תנשא לשלישי שאין לו בנים, כיון 21 שעדיין לא קיים פריה ורביה, והיא מוחזקת לעקרה ולא תלד אף 22 ממנו. ואם עברה ונישאת לְמִי שֵׁשֶׁת לוֹ בָּנִים, תִּצָּא ממנו מיד בגט 23 בלא כתובה.

24 הגמרא מביאה ספק בזה: אִיבְעָא לָהּ, אשה שנישאה ולאחר עשר 25 שנים נתגרשה, ונישאה לאחר ולאחר עשר שנים נתגרשה, ונתנו 26 לה כתובתה, וְנִישָׂאת לְשִׁלְשִׁי ושהה עמה עשר שנים וְלֹא הָיוּ לָהּ 27 בָּנִים, מַהוּ דְּלִיתְבָּעוּהָ הֵנָּה כְּמֵאִי – האם שני הבעלים הראשונים 28 יכולים לתובעה שתחזיר להם את כסף הכתובה שנתנו לה. 29 הגמרא מבארת את צדדי הספק: מִי מִצּוֹ אָמְרִי לָהּ – האם יכולים 30 לומר לה, כיון שלא ילדת שלושה בעלים אִינְלָא מִלְתָּא דְּאִתָּהּ 31 הוא דְּנִקְרָא – נתגלה הדבר שגם לנו לא ילדת מפני עקרותך, ולא 32 משום שאנו לא זכינו, ולכן נתגלה שהיינו פטורים מלשלם 33 כתובתך ועליך להחזירה. או דְּלָמָא מִצִּית אָמְרָה לָהּ – שמא 34 האשה יכולה לומר, הִשְׁתָּא הוּא דְּכַחֲשִׁי – רק עתה אצל בעלי 35 השלישי כחשתי ונעשיתי עקרה, אך אצלכם הייתי בריאה ואתם 36 גרמתם שלא אלד.

37 פושטת הגמרא: מְסַתְבָּרָא מִצִּית אָמְרָה לָהּ – מסתבר שיכולה 38 לומר הִשְׁתָּא הוּא דְּכַחֲשִׁי, ואינה צריכה להחזיר להם כסף 39 כתובתה.

40 הגמרא מביאה ספק נוסף: אִיבְעָא לָהּ, אם לאחר שנישאת 41 לשלישי וגירשה בלא כתובה, וְנִישָׂאת לְרִבִּיעִי והיו לה ממנו בָּנִים, 42 מַהוּ דְּלִיתְבָּעִיהָ לְשִׁלְשִׁי – האם יכולה לתבוע את כתובתה מן 43 השלישי, כיון שעתה שילדה לרביעי נתברר שבטעות הוחזקה

הילדים הם שהיו העֲרָבִים שעל ידי זה החליט הקדוש-ברוך-הוא עניין נתינת התורה לעם ישראל.

ממכתב כ"ח אייר תשי"ב

צריך להיות עין איש ישראל טובה גם בשל אחרים.

ממכתב א' דראש חודש אייר, תשי"ח

כשמועמים דברי התעוררות ודברי חסידות, לא להטמינם בצלחת, שאז על פי הרוב אינו פועל אפילו על עצמו, אלא להשתדל למסור אותם גם לאחרים שאז מתגדלת גם הפעולה בהנוגע לעצמו.

ממכתב א' דראש חודש אייר, תשי"ח

היו אֲתוּנָתָא ו-תאומות).

הגמרא מקשה על דברי רב נחמן ורבי חייא שפסקו שאשה אינה מצווה בפריה ורביה: וְלֹא מִפְּקָדֵי – וכי כך ההלכה שנשים אינן מצוות במצוה זו, וְהָאִמָּר רַב אָמַר כִּי רַב קִמְנָא אִמָּר רַבִּי יִצְחָק, מְעַשֶּׂה בְּאִשָּׁה אֶתֶּת שְׁהִיתָ הִצִּיתָ שֶׁפָּקַח כְּנַעֲנִית וְהִצִּיתָ בֵּת חוּרִין, על ידי שקנו אותה שני שותפים, ואחד מהם שחררה והשני לא שחררה, שאסורה להנשא לישראל משום שחציה שפחה, ואסורה לעבד כנעני משום שחציה בת חורין, וְכַפִּי חֲכָמִים אֶת רַבָּה (א-דונה) שלא שחרר חלקו וְעִשְׂאָה בֵּת חוּרִין כדי שתהיה מותרת להנשא. ומבואר שאשה מצווה על פריה ורביה, ושחררה כדי שתוכל לקיים המצוה.

דוחה הגמרא: אִמָּר רַב נָחְמָן כִּי יִצְחָק, לעולם יתכן שאינה מצווה בכך, ולא כפוחו לשחררה כדי שתוכל לקיים המצוה, אלא משום שכיון שלא היתה יכולה להנשא מִנְהָּ הִפְקֵר נִהְיָה בָּהּ – הפקירה עצמה לזנות, והאנשים היו חוטאים בה, וכדי למנוע זאת כפוחו לשחררה, כדי שתוכל להינשא בהיתר.

הדרן עלך הבא על יבמתו

פרק שביעי – אלמנה לבתן גדול

פרק זה עוסק בדיני אכילת תרומה הנוצרים על ידי דיני אישות, פעמים שמחמת הנישואין מותרת האשה לאכול בתרומה, ופעמים שמחמת הנישואין היא נפסלת מלאכול בתרומה. להבנת הדינים שבפרק זה יש להקדים את דיני אכילת התרומה. נאמר בתורה (ויקרא כב יג) – וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב בְּהֵן וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ, וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן כִּסְפוֹ הוּא יֹאכַל בוֹ וְיָלִיד בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלֻחָמוֹ, וְכֵן בְּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הוּא בְּתֵרוֹמַת הַקֹּדֶשִׁים לֹא תֹאכַל, וְכֵן בְּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמָנָה וְגוֹרֵשָׁה וְזָרַע אֵין לָהּ וְשִׁבָּה אֵל בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲנִיָּה מִלֶּחֶם אֲבִיהָ תֹאכַל וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בוֹ. ואף אשת הכהן היא בכלל 'קנין כספו' האמור בפסוק שאוכל בתרומה. וכן עבדיו הכנענים ובהמתינו של הכהן אוכלים בתרומה, שאף הם בכלל 'קנין כספו'.

אשה שיש לה נכסים ונישאה, נכנסים נכסיה לרשות בעלה, ותיקנו חכמים שהיא יכולה להכניסם לרשותו באופן שתרצה, או כ'נכסי מלוג', כלומר שגוף הנכסים שלה, והבעל רק אוכל את פירותיהם, ואינו חייב באחריותם ואם הזולו היא הפסידה. או כ'נכסי צאן ברזל', שגם גוף הנכסים של הבעל, והוא מתחייב שאם התגרש או תתאלמן יתן לה את שווי הנכסים בשעת הנישואין, ואף אם יזולו או שיאבדו ממנו לגמרי. משנתנו עוסקת בעבדים שהיו שייכים לבת ישראל שנישאה לכהן או לבת כהן שנישאה לישראל, ומבארת מתי הם מותרים בתרומה.

משנה

אֶלְמָנָה שֶׁנִּישְׂאָה בְּאִסּוּר לְבֵתָהּ גְּדוֹלָה, או גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה שֶׁנִּישְׂאָה בְּאִסּוּר לְבֵתָהּ הִדּוּמָה, אִם הִכְנִיסָהּ לוֹ – לִבְעֵלָה עֲבָדִי מְלוּגִי וְעֲבָדִי צֹאן בְּרִזְלִי, דִּינָם חִלּוּק, עֲבָדִי מְלוּגִי לֹא יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה, אֲךָ עֲבָדִי צֹאן בְּרִזְלִי, יֹאכְלוּ.

מבארת המשנה: וְאֵלּוּ הֵן עֲבָדֵי מְלוּגִי, עבדים שגופם נשאר בבעלות האשה, שֹׁאֵם מִתּוֹ, מִתּוֹ לָהּ – ההפסד של האשה, וְאִם הוֹתִירוּ – התייקרה, הוֹתִירוּ לָהּ – הרווח שלה, לפי שהקין שלה, והבעל רק אוכל את פירותיהם, וְאֵף עַל פִּי שְׁהוּא – הבעל חֲיִיב מְזוֹנוֹתָהּ של העבדים, מחמת שמעשה ידיהם שלו, מכל מקום כיון שהגוף שייך לאשה הרי עבדים אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה, שהרי האשה עצמה אינה אוכלת בתרומה, ואף שהיא נשואה לכהן, מכל מקום כיון שנישואין אלו באיסור הן ונתחללה בהם, אינה אוכלת בתרומה, וכשם שהיא אינה אוכלת בתרומה כך עבדיה אינם אוכלים בתרומה.

וְאֵלּוּ הֵן עֲבָדֵי צֹאן בְּרִזְלִי, עבדים שהכניסה האשה לבעלה והם

שייכים לגמרי לבעל, שֹׁאֵם מִתּוֹ, מִתּוֹ לוֹ – ההפסד של הבעל, וְאִם הוֹתִירוּ, הוֹתִירוּ לוֹ – הרווח לבעל, לפי שקיבל עליו בשעת הנישואין אחריות על נכסים אלו, שאם ימות או יגרשה ישלם לה את שוויים כפי שהיה בעת הנישואין, אף אם ימותו או יזולו, והואֵל וְהוּא חֲיִיב בְּאֲחֵרֵיהֶן, הם נחשבים כשלו, וְהָרִי עֲבָדִים אֵלּוּ יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה.

המשנה דנה עתה בדיון העבדים באופן של נישואי היתר: בֵּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישְׂאָה לְבֵתָהּ וְהִכְנִיסָהּ לוֹ עֲבָדִים, כִּי עֲבָדֵי מְלוּגִי וְכִי צֹאן בְּרִזְלִי, הָרִי אֵלּוּ יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה, כיון שהאשה עצמה אוכלת בתרומה, וממילא אף עבדי המלוג, שנחשבים כעבדיה, אוכלים בתרומה. וכל שכן עבדי צאן ברזל, שנחשבים כעבדי הבעל, אוכלים בתרומה כמותו. וְכֵן בְּהֵן שֶׁנִּישְׂאָה לְיִשְׂרָאֵל וְהִכְנִיסָהּ לוֹ עֲבָדִים, כִּי עֲבָדֵי מְלוּגִי וְכִי עֲבָדֵי צֹאן בְּרִזְלִי, הָרִי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה, כיון שהאשה עצמה אינה אוכלת בתרומה לאחר שנישאה לישראל, ואף הבעל הישראלי אינו אוכל בתרומה, ממילא אף עבדיהם אינם אוכלים בתרומה.

גמרא

שנינו במשנה: אלמנה לבתן גדול גרושה וחלוצה לבתן הדיוט, הכניסה לו עבדי מלוג וכו' לא יאכלו בתרומה. תמדה הגמרא: וְכִי כִּי הוּא הָדִין, שְׁעָבָדֵי מְלוּגִי לֹא יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה, אִמָּאִי, לְהוּי – נחשיב אותם כְּקִנְיָנוֹ של כֹּהֵן שֶׁקָּנָה קִנְיָנוֹ, שהרי האשה היא קנינו של הכהן, והעבדים קניוים לה, וְקִנְיָנוֹ שֶׁקָּנָה קִנְיָנוֹ אוכל בתרומה. ומוכיחה זאת הגמרא: דְּתֵנִיָּא, מִנֵּין לְבֵתָהּ שֶׁנִּישְׂאָה אִשָּׁה וְקָנָה ו-או קננה עֲבָדִים, שִׁיאֲכָלוּ בְּתֵרוֹמָה, שְׁנֵאמַר (ויקרא כב יא) 'וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן כִּסְפוֹ הוּא יֹאכַל בוֹ', והיינו שקנינו של הכהן אוכל בתרומה, בין אשתו ובין עבדיו. וְמִנֵּין לְאִשָּׁה – בת ישראל הנשואה לכהן שֶׁקָּנָה עֲבָדִים מִנְכָּסֵי מְלוּגִי, וְכֵן לְעֲבָדֵי שֶׁל הָכֹהֵן שֶׁקָּנָה עֲבָדִים, שְׁעָבָדִים אֵלּוּ יֹאכְלוּ בְּתֵרוֹמָה, שְׁנֵאמַר 'וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן כִּסְפוֹ הוּא יֹאכַל בוֹ', ויכלה התורה לכתוב רק 'וְכֵהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ הוּא יֹאכַל בוֹ', והיינו שיש להם נפש, ואם לא למדו שֶׁקָּנָה לוֹ בְּתֵרוֹמָה, ומדוע כתבה התורה 'קנין כספו', אלא למדו שֶׁקָּנָה לוֹ בְּתֵרוֹמָה, וְאִתּוֹ קִנְיָן אֵם כֵּן אוֹכֵל בְּתֵרוֹמָה, וְדוֹרְשִׁים אֶת הַפֶּסֶק כֹּאִילוֹ נִכְתָּב 'וְכֵהֵן', כִּי יִקְנֶה קִנְיָן כִּסְפוֹ נֶפֶשׁ, הוּא יֹאכַל בוֹ, כלומר, אם קנין כספו של כהן, שהם אשתו או עבדו, קנו נפש אחרת, והיינו עבד, אף אותו עבד אוכל בתרומה. ואם כן קשה, מדוע אמרה המשנה שאין עבדי מלוג אוכלים בתרומה, והרי אף שהם עבדי האשה, מכל מקום האשה היא קנינו של כהן שקנתה קנין, ויש להתיר לעבדיה לאכול בתרומה.

מתרצת הגמרא: כֵּל הָאוֹכֵל בַּעֲצָמוֹ, מֵאֲכִיל לְאַחֲרִים, ולכן בדרך כלל אשה או עבד של כהן מאכילים את עבדיהם בתרומה, אבל כֵּל שְׂאִין אוֹכֵל בַּעֲצָמוֹ, אֵינוֹ מֵאֲכִיל לְאַחֲרִים, ולכן במשנתנו שהאשה היא גרושה או חלוצה ופסולה לכהן, ואינה אוכלת בַּעֲצָמוֹ, ממילא אף עבדי המלוג שלה אינם אוכלים.

מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי לא מצאנו שיש מי שאינו אוכל בתרומה בַּעֲצָמוֹ ובכל זאת מאכיל את האחרים, וְהָרִי כֹהֵן עֶרְלִי וְכֵן כֵּל הַכֹּהֲנִים הַמְּטָאִים, שְׂאִינָם אוֹכְלִין בְּתֵרוֹמָה, כִּמְבוֹאֵר לַהֲלֹל (ע), ובכל זאת שנינו במשנה (ע) שהם מֵאֲכִילִין לְנִשְׂיָהִם וְלַעֲבָדֵיהֶם. מתרצת הגמרא: הֵקָם, בְּכֹהֵן עֶרְלִי אֵם מִמָּוָה, שְׂאִינָהוּ בְּאִיב לָהּ – 'פִּדְיוֹן כֹּוֹבֵא לָהֶם', כלומר, הם דומים לכהן שאינו אוכל תרומה מחמת כאב בפיו, שבודאי יכול להאכיל את קנינו בתרומה, ואף אלו מצד עצמם יכולים לאכול, אלא שהם צריכים לתקן עצמם במילה או טבילה, ולכן מאכילים הם את קניניהם, אבל גרושה או חלוצה הנשואה באיסור לכהן, הרי היא חללה, ונפסלה לעולם מאכילת תרומה, ולכן אינה מאכילה את קניניה.

ממשיכה הגמרא ומקשה: וְהָרִי מְלוּגִי, שְׂאִין אוֹכֵל, וְמֵאֲכִיל, כלומר, הדין הוא שבת ישראל שנישאה לכהן והתאלמנה, אם יש לה זרע מהכהן הרי היא אוכלת בתרומה, ומבואר במשנה להלן (עט) שאם הזרע שיש לה מהכהן הוא ממזר, כגון שבתה מהכהן נישאה

יבמות. פרק שישי – הבא על יבמתו דף סו עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכא רש"י

אחיותא – תאומות ובנותיו היו. ועשהא בת חורין – כדי שתהא מותרת לינשא. 1
ומדכפינן לרבה אלמא מפקדא. מנהא חפך נהנו בה – לפי שלא היתה יכולה לינשא 2
היתה מפקדת עצמה וחוטאים בה לפיכך כפי את רבה לשהררה. 3

הדרן עלך הבא על יבמתו

אחיותא. ולא מיפקדי? והאמר רב אחא בר רב קטינא 1
אמר רבי אמר רב יצחק: מעשה באשה אחת שהציה 2
שפחה וציה בת חורין, וכפי את רבה ועשהא בת 3
חורין! אמר רב נחמן בר יצחק: מנהא חפך נהנו בה.

הדרן עלך הבא על יבמתו

אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, 1
הכניסה לו עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל, 2
עבדי מלוג – לא יאכלו בתרומה, עבדי צאן ברזל 3
- יאכלו. ואלו הן עבדי מלוג: אם מתו - מתו 4
לה, ואם הותרו - הותרו לה, אף על פי שהוא 5
חייב במזונותן הרי אלו לא יאכלו בתרומה. ואלו הן 6
עבדי צאן ברזל: אם מתו - מתו לו, ואם הותרו 7
- הותרו לו, הואיל והוא חייב באחריותן הרי אלו 8
יאכלו בתרומה. בת ישראל שניסת לכהן והכניסה 9
לו עבדים, בין עבדי מלוג בין עבדי צאן ברזל, 10
הרי אלו יאכלו בתרומה. ובת כהן שניסת לישראל 11
והכניסה לו עבדים, בין עבדי מלוג בין עבדי צאן 12
ברזל, הרי אלו לא יאכלו בתרומה. גמרא ועבדי 13
מלוג לא יאכלו בתרומה, אמאי? להוין כקנינו שקנה 14
קנין דתניא: מנין לכהן שנישא אשה וקנה עבדים 15
שיאכלו בתרומה - שנאמר: "וכהן פי יקנה נפש קנן 16
כספו הוא יאכל בו". ומנין לאשה שקנתה עבדים, 17
ועבדיה שקנו עבדים, שיאכלו בתרומה - שנאמר: 18
"וכהן פי יקנה נפש קנן כספו הוא יאכל בו". קנינו 19
שקנה קנן - אוכל! כל האוכל - מאכיל, כל שאין 20
אוכל - אינו מאכיל. ולא? והרי ערל וכל הטמאים, 21
שאינן אוכלין ומאכילין! התם פומיהו פאיב להו. 22
והרי ממוז, שאין אוכל - ומאכיל! אמר רבינא: קנן 23
אוכל קאמר, קנן אוכל - מאכיל, שאינו אוכל - 24
אינו מאכיל. ורבה אמר: מדאורייתא מיכל אכלי,

ורבנן הוא דגזרי בהו, כדי שתאמר: אני איני אוכלת, עבדי אינן אוכלין, וזנה היא אצל! 1
הלכך אתי לאפקוקה. רב אשי אמר: גזירה שפא תאכיל לאחר מיתה. אלא מעתה, בת 2
ישראל שנישאת לכהן לא תאכיל גזירה שפא תאכיל לאחר מיתה! אלא אמר רב אשי: 3
באלמנה כהנת דאיתא לאוריי: מעיקרא אכלי בתרומה דבי נשא, אינסכי ליה להאי 4
- אכלי בתרומה דגבראי, והשתא הדרי לי למילתיה קפמיתא. ולא ידעה דמעיקרא לא 5
שויתה לנפשה חללה, השתא שויתה לנפשה חללה. תינה אלמנה כהנת, אלמנה בת 6
ישראל מאי איפא למימר? באלמנותה לא פליגי רבנן. איתמר: המכנסת שום לבעלה, היא 7
אומרת: כלי אני נוטלת, והוא אומר: דמים אני נותן, הדין עם מי? רב יהודה אמר: 8
הדין

הך חללה מעבד שקנה עבדים – אתיא לאוריי היתירא אחר מיתתו, להאכילם בתרומה מחמת אביה, דאמר: מעיקרא באלמנותי הראשון היו עבדי אוכלין בתרומה דבי נשא. אינסכי 1
ליה – לכהן גדול, אכלי עבדי בתרומה דגבראי. השתא, כשמת, הדרי למילתא קמיתא. ויאכלו עבדי בתרומה דבי נשא כמעיקרא. באלמנותי הראשון. אלמנה בת ישראל – דלא 2
אתיא לאוריי, מאי איכא למימר? מאי טעמא לא אכלי בחייו, הא לא גרעה מעבד שקנה עבדים לא פליגי – לא חילקין בין אלמנה לאלמנה. המכנסת שום לבעלה – נכסי צאן 3
ברזל ששמה לו בכתובתה, והיו בהן כלים דבר המסויים, וכשיגרשה ובאתה לטול כתובתה. היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני נותן – כמו שקבלתי עלי בשומא, 4
ומאז הן באחריותי, ושלי הן.

ברשיני

תרומה — אומר רבינו יצחק: דעיקרם קיימי למאכל בהמה. דאם היו עיקרם לאדם — היה אסור ליתנם לבהמה, משום הפסד תרומה. ומכל מקום חזו לאדם, דאי לא חזו כלל לאדם — פטורין מתרומה ומעשר, כדאמר בריש "כלל גדול" (שבת סח,א).

לא

יאכילנה ברשיני תרומה — והא דתנן (עירובין כ"ב,א) מערבין לישראל בתרומה, דשרי בהנאה! אומר רבינו תם: הדיינו דוקא הנאה

שאין של כילוי, אבל הנאה של כילוי כגון להאכל לבהמתו — אסור. וכן להדליקה ולהסיקה תחת תבשילו, כדתנן במסכת תרומה (פרק יא משנה י'): מדליקין בשמן של תרומה במבואות האפילות על גבי כהן, ברשות כהן. פירוש: כשיש שם כהן שצריך לאותה אורה, דבר לאחד נר למאה, אבל לא ברשות ישראל. והא דאמר ביכ"ל שעה" (פסחים לא,א) אבא שאול גבל של בית רבי הוה חזיה מתחם חמץ בשמן של תרומה שנטמאה — אומר רבינו תם: הדיינו לכהנים שבבית רבי. וטעמא דלא אסור אלא הנאה של כילוי מפרש רבינו יצחק: משום דדרשינן בפרק "במה מדליקין" (שבת כ"א,א) גבי אין מדליקין בטבל טמא: "את משמרת תרומותי" בשתי תרומות הכתוב מזכיר, אחת תרומה טמאה ואחת תרומה טהורה. מה תרומה טהורה — אין קץ בה אלא משעת הרמה ואילך, פירוש: עיקר הנאתה, הדיינו אכילה — אף תרומה טמאה אין לה בה עיקר הנאה, הדיינו הדלקה, אלא משעת הרמה ואילך. ומחאב ליקו דאין מדליקין בטבל טמא. ובטבל טהור נמי משמע גבי עובדא דרבי פנחס בן אייר (תולין ז.א.) דאסור הנאה של כליו, היינו משום דהדר יליפין תרומה טהורה מטמאה, ולא כמו שפירש שם בקונטרס דכל שכן בטבל טהור. דכל שכן לא היה, דטהור מטמא הוא דילפינן, וכי היכי דילפינן לאסור טבל בהנאה של כילוי — הכי נמי יליפין לאסור זו בתרומה, דמשעת הרמה לא הותרה אלא לכהנים ולא לישראל.

ישראל

ששכר פרה מנחן שמאכילה כרשיני תרומה אף על פי שמונחיה עליו — אומר רבינו יצחק: היינו משום דבהמה האוכלת היא קנין כספו של כהן, וישראל אין נהנה אלא הדמים, והרי הוא כמכור תרומה לכהן והדמים שלו. אבל כהן ששכר פרה מישראל — לא יאכילנה, דלא קני כספו דכהן הוא. דשכירות לא קניא.

דמחייב

גבניה ואבדה כו' — כאן משמע דהלכתא כמאן דאמר דשוכר כנושא שכר דמי "בהאמונים" (בבא בתרא פ"ב, וכן הלכה). כדמשמע בריש "המפקיד" (שם לו,א) גבי שוכר ושלח פגמים ששניהם באשם כו', ובפרק "השואל" (שם ע"א,א) גבי ההוא דאגר כוונתו לבי חותא: אבל כהן ששם פרה מישראל —

פירש בקונטרס: כששכרה הימנו היתה להחזיר לו דמים אלו אם תחשב או תאנס או יזלו הפרות. ואומר רבינו יצחק, דאסור לעשות כן משום ריבית. כדמוכח בפרק "איוורו נשך" (שם ס"א,א) אלא איירי בשואל. עבדי דתנן: עבדי צאן ברזל יאכלו בתרומה, דתרומה וטן ועין קצין אחד הוא. כדפירשית במתניתין. ועוד הקשה הרב משה כהן: דמי לא מודה רב יהודה דמחייב גביינא, ואם כן ברשיני קיימי, ושחזור מפקיע מידי שיעבוד, כדאמר לקמן גבי איצטלא דמילתא דפרסיה אמתנא. דאפילו לרב יהודה מפקעין מידי שיעבוד. דאפילו שחזור דשן ועין, דממלא אמרינן ביהחובל" (בבא קמא פ"ט,א) דמפקיע מידי שיעבוד? ואין לומר דרבה רב יוסף דדייקי מהכא תניא כותיה דרבי אמי לית לזו דרבא, דאמר שחזור מפקיע מידי שיעבוד — דהא ממתניתין ד"השולח" (גיטין מ"ב, א) דייק לה. ואין לומר: לית לזו ההוא טעמא דלקמן כיון דמחייב גביינא ברשותיה קיימי, דהא רבא אית ליה ההוא טעמא בסמוך ואפילו הכי קאמר רבא לרב נחמן: והא תניא כותיה דרבי אמי ותרין דרב רבינו ששואל רבבי חיים מורדריש: דריק מ"אבל לא לאשה". ומחייב לא איצטריך, דפשיטא, אלא לאור מיתה קאמר דאין יוצאין לאשה — משום דהדין עמו. **הבעל** מוציא מיד הלוקחות — פירש בקונטרס: דאפילו מותה היא, מוציא הוא מיד הלוקחות. משמע מתוך פירושו דכל זמן שהאשה חיה — אין הבעל יכול להוציאם בשמכר הוא עצמו, אלא כשמותה האשה, דא יורש כהן, והיא היתה יכולה למחות בחיים. ותימה הוא: דכיון שהמכירה קיימת כל זמן שהאשה שותקת — למה תוכל לבטל מכירתו במחאתה על חנפי דמוחיי אלא בהם כלום. ועוד: דאפילו אם האשה תוכל להוציא מוחיי — נראה דאין הבעל יכול להוציא אחר מיתה, ולא אמרינן דבמקום אשתו קאי — כיון שמכר בעצמו כדמשמע בפרק "מי שדחה נא" (כתובות מ"ב, א) גבי ההוא גבא דובין כתובתה דאימיה בטובת הנאה, אמר: אי אתיא אם ומעריעה — לא מפצינא לך. שכיבא אימיה. אתא אחריתא מעריעה. סבר רמי בר חמא: אידו במקום אימיה קאי, אמר ליה רבא: נהי דאחריות דאימיה לא קביל עליה — אחריות דידה קביל עליה, ונראה כפירוש רבינו חננאל: דאין המקח קיים כלל אפילו שעה אחת, דתקון רבנן שלא תהא אשה צריכה לטרוח ולחור להוציא מיד הלוקחות אחר מיתת הבעל. דלא דמי לאשה הטרופה מנכסים משועבדים לכתובה — דהתם היא מכירה, דשמא לא תהא אשה צריכה לטרוח שפירעה לה כתובתה, או תטרוח מבני דירי. אבל היכא שאין יכולים לסלקה בשאר נכסים — תקפו שהמקח בטל לאלתר.

רש"י

הדין עמה — ותטול כליה. יאכלו — ומדאכלי בתרומה — שמע מינה דידה ניהו. ששכר פרה מישראל — והא שוכר חייב באחריותה אם נגנבה או נאבדה, וקתני לא יאכילנה כרשיני תרומה. הכי גרסינן: ותסכרא נהי נמי דחייב בגנבה ואבדה באמוניה ובכחשה ובנפחת דמיה מי מייחייב — שוכר פטור מן האונסין, וכן אם כחשה ואם הולד דמיה. הא — ממתניתין לא דמא אלא לספא. אבל כהן ששם פרה מישראל — בדמים, כששכרה הימנו שמאה לו, ודחתה עמו להחזירה לו בדמים הללו, שאם תכחש או תאנס או יזלו פרות בעולם יתן הדמים. יאכילנה כרשיני תרומה — הואיל וקבלה באחריותו, ואף על פי שחזרת בעניה אם לא יפתחו דמיה — כל כמה דלא הדרה דידה הוא. וגבי עבדים נמי, אף על גב דהדרי בעניניהו, כיון דלענין יוקרא חולא קיימי ברשותיה — אבל, בשילחי פירוקה — בחסדים הדרשה. בשן ועין לאיש — אם סימא הבעל את עינו. אבל לא לאשה — אם סימאה עינו, דלאו ידידה הוא. לא ימכור — שאם יגרשנה תטול כליה. מכרו שניהם — או זה או זה. לא פירשנה — אורחא דמילתא נקט, שאין אדם מוכר כלי תשמישין אלא למנות. הבעל מוציא — לא מיבעיא דאם מכר הוא בלא דעתה, ומת או גרשה — דהיא מוציאה מיד הלוקחות, אלא אפילו מותה היא הוא מוציא מיד הלוקחות, דמכירה לא מכירה הוא, (שמא ימות הוא בחייה ונמצאת מכירה שלא כדון) כל זמן שהיא קיימת. קנייה מיתנא — כתריכי המת אסוריו הנאה הן כהקדש, דגמר "שם" "שם" מעגלה ערופה, בפרק "נגמר הדין" (סנהדרין מז"ב, א) כי לא מודה רב יהודה דמחוסר גוביינא — אף על גב דהדין עמו, מודה הוא וכל כמה דלא גבתינו מיניה — לאו ברשותה קיימי, אלא שיעבודא בעלמא אית ליה עליהו. דהא אם נאנסו או נאבדו — חייב באחריותו, וכיון דברשות יתמי ניהו — אתי הקדש דאקדשה יתמי ומפקע לה לשיעבודיהו, ויהיב דמי. רבא לפעמייהו כו' — הקדש — דוקא קדושת הנוף, כי האי גוונא. אבל קדושת דמים — לא, כדתנן (ערכין כ"ג,א) מוסיף עוד דינר ופודה הנכסים הללו כו'. חמץ — נכרי שהולח את ישראל על חמצו אחר הפסח — אסור בהנאה, דאתי אסור חמץ ומפקע ליה לשיעבודא דנכרי. והא דתנן בפרק "כל שעה" (פסחים לו,א) מותר בהנאה — רבא מוקי לה דהם כשהרעו אצלו, שנתנו ישראל בביתו של נכרי, דההוא לא מחוסר גוביינא.

ושחזור

למעמיה, דאמר רבא: הקדש, חמץ, ושחזור

הדין עמה, ונטולת את הכלים ואין הבעל יכול לדחותה במעות.
 ורבי אמי אמר, הדין עמו, שיכול לתת לה מעות וישארו הנכסים שלו.
 מבארת הגמרא במה נחלקו: רב יהודה אמר הדין עמה, משום שכתב בית אביה, ששבת הוא להם שאותם כלים שהביאה מבית אביה נשארים ברשותה, ולכן ידדה הני – הנכסים ברשותה ונטולת אותם כשמת בעלה או מגרשה. רבי אמי אמר שהדין עמו, בין דאמר מר במשנתו שאם מתו עבדי צאן ברזל מתו לו – ההפסד של הבעל, ואם הותירו – התיקרו העבדים, הותירו לו – הרווח לבעל, והואיל ותיבב באחריותו יאכלו בתרומה, ומוכח מכך שאוכלים בתרומה שהם עבדי הבעל, ולכן אף כשנתאלמנה או נתגרשה אינה נוטלת את הנכסים, אלא רק את דמיהם.
 דוחה הגמרא את ראיית רבי אמי: אמר רב ספרא, מי קתני – וכי שנינו במשנה שהעבדים אוכלים בתרומה והואיל ויהו שלו, והרי הואיל ותיבב באחריותו קתני, שמחמת כן יש להם דין של קנינו, ולעולם לא ידויה ניהו – אך באמת יתכן שאינם שלו ממש, ואם מת הבעל או גירשה האשה נוטלתם.
 הגמרא מנסה ליישב את ראיית רבי אמי. תמזהה הגמרא על הדחייה: וכי כל היבא תתיב הכון באחריותו הם נחשבים כקנינו ואכלי בתרומה, שמחמת כן אתה סבור לומר שעבדים אלו אוכלים בתרומה אף שהם שייכים לאשה, רק מחמת שהבעל חייב באחריותם, והתני (תרומות פ"א מ"ט), וישראל ששכר פרה מכה, הרי זה (הישראל השוכר) יאכלנה פרשיני תרומה, כיון שגוף הפרה שייך לכהן, ובהמת כהן אוכלת בתרומה, אך כהן ששכר פרה מישראל, אף על פי שמוזוניה עליו – על הכהן, לא יאכלנה פרשיני תרומה, כיון שגוף הפרה של ישראל. ומוכח שאף שפרה השוכרה לכהן והוא חייב באחריותה אינה אוכלת בתרומה, ועל כרחך הטעם שעבדי צאן ברזל אוכלים בתרומה אינו משום אחריות אלא משום שהם של הבעל לגמרי, וכדברי רבי אמי שהדין עמו.
 דוחה הגמרא: ותקפא, וכי הני סובר שהאחריות שיש לכהן השוכר הפרה דומה לאחריותו של הבעל על נכסי צאן ברזל, והרי אין הדברים דומים, הני נמי – אמנם כן הוא, דהשוכר מתיבב בגנבה ואכילה של הפרה, אך באונסיה של הפרה, בכחשה – אם הוכחשה, וכן בגנחתה דמיה – אם הוזלו דמיה, מי מיתייב – וכי הוא חייב, והרי אינו חייב באחריות הדברים הללו, ולכן אין הפרה נחשבת כקנינו כלל ואסורה בתרומה. אך נכסי צאן ברזל עומדים באחריות הבעל לגמרי, והוא מפסיד אם הוזלו, הוכחשו או נאנסו, ולכן הם נחשבים קנינו ואוכלים בתרומה.
 ממשכיה הגמרא: הלא אמר רב יהודה אמר רב, הדין עמו, וכי שנינו ברזל אלא לדין האמור בסיפא של המשנה בתרומות, שכן שנינו בה, וישראל ששם פרה מכה – ישראל ששכר פרה מכה ושמו את שויה, והתחייב הישראל להחזירה לו בשווי זה, ואף אם תכחש או תאנס או יוזלו כל הפרות שבעולם ישלם למשכיר כפי שומתה בעת ההשכרה, לא יאכלנה הישראל פרשיני תרומה, כיון שאחריות זו שקיבל הישראל על עצמו מחשיבה את הפרה כאילו היא שלו, ואסורה בתרומה. אבל כהן ששם פרה מישראל, יאכלנה פרשיני תרומה, כיון שקבלת האחריות על ידי הכהן מחשיבה את הפרה כשלו, אף שבסוף השכירות היא חוזרת לבעליה כמות שהיא אם לא נפחתה. ובדומה לכך היא הדין לגבי עבדי צאן ברזל, אף שהם חוזרים לאשה כמות שהם, מכל מקום כיון שהבעל חייב באחריותם הרי הם קנינו ואוכלים בתרומה. ושבו אין ראייה ממשנתנו לדברי רבי אמי שעבדי צאן ברזל שייכים לבעל כיון שהטעם שעבדי צאן ברזל אוכלים בתרומה הוא משום שהבעל חייב באחריותם ולא משום שהם שלו.
 הגמרא מביאה ברייתות שנחלקו במחלוקת אמוראים זו: יתיב (ישב) רבה ורבי יוסף בשילתי פרקיה דרב נחמן – כשסיים רב נחמן את הדרשה, ותיב וקאמר – וישבו ואמרו, תניא בותיה – שנינו ברייתא כדבריו דרב יהודה, שהדין עמה, ותניא בותיה – ושנינו ברייתא כדבריו דרבי אמי, שהדין עמו.
 מבארת הגמרא: תניא בותיה דרבי אמי, שנינו בברייתא, עבדי צאן

ברזל, הרי הם יוצאין לחירות בשן עין לאיש – לבעל, שאם סימא הבעל את עין העבד או הפיל את שינו הרי העבד יוצא לחירות, כיון שהוא נחשב כבעלי, אבל לא לאשה, שאינם יוצאים לחירות מחמתה אם סיממה את עינו או הפילה את שינו. ומבואר בברייתא שהבעל הוא נחשב כבעלים על העבד ולא האשה, והיינו כדברי רבי אמי. ממשכיה הגמרא: ותניא בותיה דרב יהודה, שהדין עמה, שכן שנינו בברייתא, המכנסת שום לבעלה – אשה שהכניסה לבעלה בנישואיה נכסי צאן ברזל, שהבעל חייב באחריותם, אם רצה הבעל למכור את הנכסים הללו, לא ימכור, כדי שאם יגרשנה תוכל ליטול אותם. מוסיפה הברייתא: ולא עוד, אלא אפילו אם הבעל הכניס לה שום משל – ששם שדה אחת משלו, שתהיה שדה כנגד הנכסי צאן ברזל שהכניסה לו, ויחד לה את אותה שדה תמורתם, ואחריות שדה זו היא על כל נכסיו, אם רצה הבעל למכור את אותה שדה, לא ימכור, שכוין שייחד שדה זו תמורת נכסי צאן ברזל, דינה כנכסי צאן ברזל שהבעל, שאינו יכול למוכרם. מכרו שניהם לפרנקס – אם מכר אחד מהם נכסי צאן ברזל שלא מדעת השני, בין הבעל ובין האשה, לצורך מזונות, זה היה מעשה שבה לפני רבן שמעון בן גמליאל, ואמר, שאם מכר הבעל את הנכסים שלא מדעת אשתו, לא רק שהאשה יכולה להוציא מיד הלוקחות, אלא אף אם מתה האשה בחייו והוא יורשה, הבעל עצמו מוציא מיד הלוקחות, שכוין שמכר ללא דעתה בידה לבטל את המקור, וכיון שנשארו הנכסים של האשה הרי בעתה יורש את כוחה ויכול להוציאם מחלוקות. הרי מבואר בברייתא שאין הבעל יכול למכור נכסי צאן ברזל, כדי שאם יגרשנה תוכל האשה לגבותם, וכדברי רב יהודה, שנכסי צאן ברזל אינם קנויים לבעל, והאשה יכולה לגבות את הנכסים עצמם לאחר שתתגרש או תתאלמן.
 הגמרא מבררת את פסק ההלכה בענין זה: אמר רבא, אמר רב נחמן, הלכה כרב יהודה שהדין עמה, וכשמת בעלה או גרשה נוטלת האשה את הנכסים עצמם. אמר רבי רבא לרב נחמן, ותניא בותיה דרבי אמי – והרי שנינו בברייתא שהבואה לעיל כדברי רבי אמי, ומדוע פסקת כרב יהודה. השיב לו רב נחמן: אף על גב דתניא בותיה דרבי אמי, מכל מקום מסתברא מעמא – נראה יותר טעמו דרב יהודה, שהדין עמה, משום שכתב בית אביה.
 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: התיא איתתא דעזילת ליה לגברא איצטלא דמילתא בקתונקתה – מעשה באשה שהכניסה לבעלה טלית של צמר נקי, כנכסי צאן ברזל. שכיב – מת הבעל, שקלחו יתמי ופרסחם איתתא – לקחו היתומים את הטלית והשתמשו בה כתכריכים לאביהם המת, וכעת רוצה האשה ליטול את הטלית לעצמה, כנכסי צאן ברזל. אמר רבא, קנייה מיתתא – קנה המת את הטלית, שנעשתה כתכריכים למת ונאסרו בהנאה, ואינה יכולה ליטול את הטלית, אלא יתנו לה דמיה.
 מקשה הגמרא: אמר ליה נאנאי בריה דרב יוסף בריה דרבא לרב בנהא, מוכח מדברי רבא שהיורשים הם הבעלים של הטלית, שמחמת כן יכולו לאסור בהנאה, שאם לא כן אין אדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, והיינו כדברי רבי אמי שנכסי צאן ברזל שייכים לבעל ולכן כשמת ירשוהו בניו, וקשה, האמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כרב יהודה שהדין עמה, וכמו שהתבאר לעיל. מתרצה הגמרא: אמר ליה רב כהנא, מי לא מודה רב יהודה לרבי אמי, דמחפור גוביניא – שנכסי צאן ברזל הם מחוסרי גביה מהבעל, כלומר, אף שהאשה יכולה לגבות את הנכסים עצמם אפילו בעל כרחו של הבעל, מכל מקום קודם שתגבה אותם הרי הם של הבעל, ובין דמחפור גוביניא – פרשיותיה קאי – עומדים הנכסים ברשות הבעל, וכשמת הבעל ירשוהו היתומים, ולכן בכוחם לאסור את הטלית בהנאה על ידי שהשתמשו בה כתכריכים למת. מוסיפה הגמרא: ורבא, שאמר שאין האשה יכולה ליטול את הטלית לאחר שנאסרה בהנאה, אף שהיא משועבדת לה, אמר כן למעמיה – לפי שיטתו, דאמר רבא, הקדש – לזה שהקדיש את הנכסים קדושת הגוף, וכן קמין – נכרי שהלוח לישראל ושיעבד לו הישראל את חמצו ועבר הפסח,

וְשִׁחְרוּ – אם שחרר הלזה את עבדו הכנעני שהיה משועבד
למלוה, מִפְּקִיעִין מִיָּד שֶׁעָבֹד – שאף שהיו משועבדים למלוה, אין
המלוה יכול לגבותם, ובאופן של הקדש חלה הקדשת הלזה על
החפץ ואין המלוה גובה, ולגבי חמץ חל איסור הנאה על אותו
חמץ של ישראל, ואין הגוי גובהו, ואם שחרר את עבדו המשועבד
למלוה, יצא העבד לחירות, ואין המלוה גובהו, אלא גובה את
חובו ממקום אחר, ולכן גם כאן פריסת הטלית על לצורך
תכריכין אסרה הנהגה והפקיעה את שיעבוד האשה.
הגמרא ממשכה לדרן בענין נכסי צאן ברזל: אָמַר רַב יְהוּדָה, אשה
שנישאת לבעלה והביאה עמה נכסי צאן ברזל, אם הִכְנִיסָה לוֹ שְׁנֵי
כִּלִּים, והיו שניהם יחד כְּשׁוּי אֶלֶף זָוִי, וְשָׁבְחוּ – ונתייקרו וְעָמְדוּ עַל
שְׁנֵי אֲלָפִים זָוִי, והתאלמנה או התגרשה ובאה ליטול את נכסי צאן
ברזל שהכניסה לו, אָמַר מֵהֶכְלִים נִטְלָתָהּ – בתנאי – תמורת שני
הכלים שהכניסה לו בכתובתה, שהרי התחייב הבעל באחריות
כלים אלו לשלם לה את שוויים כפי שהיו בעת הנישואין, ואז היה
שווי שני הכלים יחד אלף זָוִי, ואילו השבח שנתייקרו הכלים שייך
לבעל, וְאָמַר – ואת הכלי הנוסף, אף שמצד עצמו הוא שייך לבעל,
שהרי התייקרו ברשותו, מכל מקום אם היא רוצה נִתְּנָתָה לבעל
דָּמִים כְּשׁוּי הַכִּלִּי עֵתָהּ, וְנִטְלָתָהּ, אף אם הבעל אינו רוצה בכך.
והטעם שהיא יכולה לעשות כן, מִפְּנֵי שֶׁבֶת בֵּית אֲבִיהָ, שכבוד הוא
להם שהכלים נצטרכו ברשותה. ולכן תיקנו שאין הבעל יכול
לעכב את הכלי אצלו, אלא יכולה לשלם את שוויי וליטול.
מקשה הגמרא: מָאי קָא מְשַׁמְעֵן לָן – מה השמיענו רב יהודה, וכי
בא להשמיענו שֶׁשֶׁבֶת בֵּית אֲבִיהָ יִדְּהָ הָיוּ – שייך לה, ואין הבעל
יכול לעכבם אצלו, הָא אָמַרְהָ רַב יְהוּדָה תְּרָא וְיִמְנָא – והרי כבר
אמר כן רב יהודה פעם אחת, כמבואר לעיל (סז) שאמר רב יהודה
שהדין עמה, ולכן היא נוטלת את הנכסים עצמם, ואין הבעל יכול
לסלקה במעות. מתרצת הגמרא: מָהוּ דְתִקְיָא – אם רב יהודה היה
אומר רק לעיל שהדין עמה, היינו אומרים, דְּהָנֵי מִלִּי – שדין זה
נאמר רק הִיאָ דְּתִקְיָא לְמִשְׁקַל בְּתוּבָתָהּ – היכן שבאה לגבות את
הנכסים בפרעון הכתובה, ובגון שהנכסים שוים עתה כפי שהיו
שוים בשעת הנישואין, ועל זה אמר רב יהודה שיכולה לגבותם אף
אם הבעל אינו רוצה בכך מפני שבבית אביה, אָבֶל מִיָּתִין דְּמִי
וּמִיִּשְׁקָל – אך אם הנכסים התייקרו והם של הבעל, והאשה רוצה
לתת דמים ולהוציא את הנכסים מידו, היינו סבורים לומר שלא –
אינה יכולה לכופו לכך, כיון שהם של הבעל, קָא מְשַׁמְעֵן לָן רב
יהודה שאף אם נתייקרו, היא יכולה לתת דמים וליטול נכסים אלו
מבעלה, משום שבבית אביה.

משנה

בת ישראל הנישאת לכהן, בחיי הבעל הרי היא ועבדיה אוכלים
בתרומה, כמבואר במשנה לעיל (סז) שנחשבים לקנינו של הכהן,
ואם מת בעלה ויש לה בנים ממנו, היא ועבדיה אוכלים בתרומה.
משנתנו מבררת את דינם של אותם עבדי צאן ברזל באופן
שהאשה מעוברת: בַּת יִשְׂרָאֵל שְׁנִיתָ לְכַהֵן, והכניסה לו עבדי צאן
ברזל, וְמָת הַכֹּהֵן וְהִנֵּי הָיָה מְעוּבֶרֶת מִמֶּנּוּ, אף שיש לה עוד בנים
מהכהן, ומחמת כן היא עצמה יכולה לאכול בתרומה, לֹא יֵאָכְלוּ
עֲבָדֶיהָ בְּתוּבָתָהּ, מִפְּנֵי חֲלָקֵי שָׁל עוֹבֵר, כלומר, כיון שכל הבנים של
הכהן ירשו את חלק אביהם באותם עבדי צאן ברזל, ואף העובר
ירש עמם חלק אחד, והדין הוא שְׁהָעוֹבֵר שֶׁל בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּישְׂאָה
לישראל שמת בעלה מִשְׁכַּל אותה מלאכול בתרומה באופן מסוים,
והיינו שאם מת בעלה ולא הניח בנים חזרת לאכול בתרומה
כנעוריה, ואם הניחה מעוברת נפטלת מלאכול בתרומה, וכן עובר
אִינוֹ מֵאָכֵל את האשה בתרומה באופן מסוים, והיינו בבית ישראל
שנישאה לכהן ומת בעלה, שאם היה מניח בנים היתה אשתו
אוכלת בתרומה מחמתם, אך אם הניחה מעוברת אינה אוכלת
תרומה מחמת העובר. ואף בנידון של משנתנו אין העובר מאכיל
את עבדיו בתרומה, וכיון שיש לו חלק בהם ואותו חלק אסור
בתרומה, אין העבדים יכולים לאכול בתרומה, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי.

אָמְרוּ לוֹ חֲכָמִים, מֵאַחֵר שֶׁהִעֲדָתָ לָנוּ עַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישְׂאָה לְכַהֵן
ומת והניחה מעוברת, שאין עבדי צאן ברזל אוכלים בתרומה, כיון
שהעובר יורש ואינו מאכיל, כמו כן ראוי שיהיה הדין אף בַּת כֹּהֵן
שנישאת לכהן וְמָת, וְהִנֵּי הָיָה מְעוּבֶרֶת, שֶׁלֹּא יֵאָכְלוּ עֲבָדֶיהָ בְּתוּבָתָהּ
מִפְּנֵי חֲלָקֵי שָׁל הָעוֹבֵר בִּירוּשָׁה, שהעובר אינו מאכיל לעבדיו,
ומדוע אמרת דין זה דווקא בבית ישראל שנישאת לכהן, ולא בבית
כהן שנישאת לכהן.

גמרא

הגמרא מבררת את טעמו של רבי יוסי, שעבדים שיוורש העובר
אינם אוכלים בתרומה. מסתפקת הגמרא: אִיִּנְיָא לָהּ – הסתפקו
בני הישיבה, האם מְעָמָא דְרַבִּי יוֹסִי שעובר אינו מאכיל בתרומה
הוא משום דְּקָסְכֵּר שְׁעוֹבֵר הִנְמִצָא בְּמַעֲיָ זָוָה – ישראלית, כִּי הוּא,
ולכן אין עבדיו אוכלים בתרומה. או דְּלָקָא – או שמא טעמו של
רבי יוסי הוא מחמת שנאמר בפסוק (ויקרא כב יא) 'וְיֹלִיד בֵּיתוֹ הֵם
יֵאָכְלוּ בְּלֶחְמִו', ופסוק זה מלמד שהבן מאכיל את אמו בתרומה,
ומלשון 'יֹלִיד בֵּיתוֹ' דרשו חכמים שדווקא יָלוּד – מי שכבר נולד
מֵאָכֵל לאחרים בתרומה, אבל מִי שְׁאִינוֹ יָלוּד, והיינו עובר, אִינוֹ
מֵאָכֵל לאחרים בתרומה, אף שיש לו דין כהן.
ומבררת הגמרא: לְמָאי נִפְקָא מִיָּתָהּ – מה החילוק לענין הדין בין
שני הטעמים. מבארת הגמרא: לְדִין עוֹבֵר בְּמַעֲיָ בְּהֶנָּה, שלפי הטעם
הראשון רק עובר במעי וזה דינו כזה, אבל עובר במעי כהנת דינו
ככהן ומאכיל את עבדיו בתרומה. אך לפי הטעם השני, שכל מי
שאינו יָלוּד אינו מאכיל, אם כן אף עובר במעי כהנת אינו מאכיל
את עבדיו בתרומה. מסיימת הגמרא את ספיקה: מָאי – מה הוא
טעמו של רבי יוסי.
הגמרא מביאה שנחלקו בזה אמוראים: אָמַר רַבָּה, הֵינִי מְעָמָא
דְּרַבִּי יוֹסִי, דְּקָסְכֵּר, עוֹבֵר בְּמַעֲיָ זָוָה, וְרַב יוֹסֵף אָמַר, טעמו
של רבי יוסי הוא משום שרק יָלוּד מֵאָכֵל תרומה לאחרים, ומי
שְׁאִין יָלוּד, והיינו עובר, אִינוֹ מֵאָכֵל.
מקשה הגמרא על רב יוסף: מִיָּתִיב, שנינו בברייתא, אָמְרוּ לוֹ
חֲכָמִים דְּרַבִּי יוֹסִי, מֵאַחֵר שֶׁהִעֲדָתָ לָנוּ עַל בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישְׂאָה לְכַהֵן,
ומת והניחה מעוברת, שאין עבדי צאן ברזל אוכלים בתרומה, לפי
שהעובר יורש ואינו מאכיל, אם כן בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּישְׂאָה לְכַהֵן ומת
והניחה מעוברת, מָהוּ, האם אף בזה עובר יורש ואינו מאכיל
לעבדיו, או שמא בזה עבדיו אוכלים בתרומה. אָמַר לָהֶם רַבִּי יוֹסִי,
זו – בבית ישראל מעוברת מכהן, שְׁמַעְתִּי שאין העבדים אוכלים
בתרומה, כיון שעובר אינו מאכיל, זו – אך בת כהן מעוברת
מכהן, לֹא שְׁמַעְתִּי שהיו העבדים אסורים באכילה, אלא שמעתי
שמותרים לאכול. ולא התבאר בברייתא טעם החילוק. מסיימת
הגמרא את קושייתה: אִי אָמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא – אם אכן הטעם של רבי
יוסי שעבדים של עובר אינם אוכלים בתרומה, הוא משום שְׁעוֹבֵר
בְּמַעֲיָ זָוָה וְרַב הוּא, הֵינִי דְקָעָמְרָ לָהּ – מובן מה שהשיב רבי יוסי
לחכמים, שזו – בת ישראל מעוברת מכהן שְׁמַעְתִּי שאין העובר
מאכיל, כיון שהוא במעי וזה, והרי הוא זָוִי, וְאִילוּ זו – בת כהן
מעוברת מכהן, לֹא שְׁמַעְתִּי שאינו מאכיל, אלא הוא מאכיל, כיון
שהוא במעי כהנת יָלוּד ככהן. אָלֵא יֵאָמַר אֲמַרְתָּ שֶׁטַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי
הוא משום שרק יָלוּד – מי שנולד כבר, מֵאָכֵל בתרומה, ומי שְׁאִין
יָלוּד – עובר שעדיין לא נולד, אִין מֵאָכֵל לעבדיו, אם כן מָאי – מה
ביאור דברי רבי יוסי זו שְׁמַעְתִּי וְזו לֹא שְׁמַעְתִּי, ומדוע יש חילוק
ביניהם, והרי אִיָּהּ הִיא – אותו טעם שיש בבית ישראל יש גם בבית
כהן, שלעולם אין העובר מאכיל, אף שיש לו דין כהן. מסיימת
הגמרא: קָשְׁיָא – אכן קשה מהברייתא על רב יוסף.
שנינו במשנה: בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּישְׂאָה לְכַהֵן, ומת והניחה מעוברת, לא
יֵאָכְלוּ עֲבָדֶיהָ בְּתוּבָתָהּ מִפְּנֵי חֲלָקֵי שָׁל עוֹבֵר וכו', דברי רבי יוסי.
הגמרא מביאה עתה מי חולק על רבי יוסי בדין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה,
אָמַר שְׁמוּאֵל, דִּין זה, שהעובר יורש את אביו ומחמת כן אין
העבדים אוכלים בתרומה, זו דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי, אָבֶל חֲכָמִים אֹמְרִים,
אם יֵשׁ לוֹ לכהן שמת בָּנִים אחרים, מלבד העובר, הרי אותם בנים

יבמות. פרק שביעי – אלמנה לכהן גדול דף סא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכה רש"י

ושהוריו – ישראל ששיעבר עבדו לבעל חוב, ושחררו הלוה – יצא לחירות, והמלוה גובה מלוה ממקום אחר. בכתובתה – שהיא אלף זה, דהא מאי דאשבו – ברשותה אשבה. אבל למיתן דמי וישישקל לא – אלא שלו הן עלמית, קא משמע לן. **משנה** והניחה מעוברת – אף על פי שיש לה בנים הימנו והיא אוכלת בתרומה – לא יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה, לפי שהן

של יורשים, ויש לעובר בהן חלק, ואין לעובר כח להאבילן בתרומה. אי משום דקסבר: עובר במעי זרה זר הוא, אי משום דקסבר: ילוד – מאביל, שאין ילוד – אין מאביל, שנאמר (ויקרא כב) "ילוד ביתו הם יאכלו בלחמו", קרי ביה: יאבילו, שהעובר פוסל – אם בת כהן נישאת לישראל, והניחה מעוברת, ואין לה בן אחר – פסלה מלשונו לבית אביה כנעניה. ואינו מאביל – אם בת ישראל לכהן היא, ונת והניחה מעוברת – אין בעובר כח להאבילה, והוא הדין לעבדים. אף בת כהן לבנה – כיון דאמרת: שאין ילוד אינו מאביל, הדין העבדים אוכלין בתרומה מפני חלקן של עוברי שהרי עבדי הן, ואין אוכלים אלא בשבילו, והוא אף בו כח להאביל. **גמרא** במעי כהנת – בת כהן מעוברת מוכן, אי אמרת משום זרות – ליכא, ואי משום שאין ילוד – איכא, וזו לא שמעתי – לאיסור, אלא להיתירא. יש לו בנים אחרים – לכד מעובר זה, אוכלים – העבדים בשביל בנים, דעובר לית ליה זכיה. בשביל משפחה – שאין אחד משישראל שאין לו יורשין, וכל זמן שלא נולד העובר זוכה הקרוב לירושת כהן, ואוכלים בגינו. זו דברי רבי יוסי – ולא סבירא ליה לשמואל דעובר אית ליה זכיה. בגמרתא – בעל אנדה. לשון אחר: שם מקום שהוא בבבל ששמו בגדד. כי עשרה – לפרסם את הדבר. הניח בנים – הזכין, ולא הניחה מעוברת. אלו ואלו – עבד מלוג ועבד צאן ברזל אוכלין. דעבדי מלוג אוכלין בשבילה, שהיא אוכלת בשביל בניה, ועבדי צאן ברזל אוכלין בשביל בנים. הניחה מעוברת – ולא הניח לה בנים. אלו ואלו אין אוכלין – שהעובר אינו מאביל לא את אמו ולא את העבדים. הניח בנים והניחה מעוברת עבדי מלוג אוכלים – שהם שלה ואין לעובר חלק בהן, והיא אוכלת בשביל בניה. עבדי צאן ברזל לא יאכלו מפני חלקן של עובר – שיש לו חלק בהן, דאית ליה זכיה, ולא ידעין די מתרמי לחלקן. לפיכך עבדים אסורים לאבול. שהעובר פוסל – בת כהן המעוברת משישראל. ואינו מאביל – בת ישראל המעוברת מוכן, ולא את עבדיה. הבת מאבילת – לקמן מפרש לה. כולן זכרים – לא גרסינן "כולן", אלא הכי גרסינן: זכרים יאכלו כולן נקבות לא יאכלו. אם יש זכר בבנים – אוכלים העבדים בשבילו, ולא חיישין לחלקן של עובר, דשמו נקבה היא ואין לה חלק במקום בן, ואתלמוד למור זכר אור – שמו תפיל, שכל היולדות – מחצה זכרים ומחצה נקבות, ויש שמפילות – סמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות, הוו להו זכרים הראויים לירש מיעוטא, ולמיעוטא לא חיישין. כולן נקבות – לא יאכלו, שמו יזא עובר זכר בר. תיפוק ליה – דאי נמי היא נקבה – פסלה, דכיון שכל אותן שלפנינו נקבות – יש לעובר חלק בהן, אפילו היא נקבה. אין

ושהוריו – אמר רבי יהודה:
הכניסה לו שני בלים פאלף זה, ושבהו ועמדו על שני אלפים – אחד נוטלתו בכתובתה, ואחד נותנת דמים ונוטלתו, מפני שבה בית אביה, מאי קא משמע לן, שבה בית אביה דידה הו – הא אמרה רב יהודה חדא זימנא! מהו דתימא: הגי מילי – היכא דמטיא למשקל בכתובתה, אבל מיתן דמי ומישקל לא, קא משמע לן. **משנה בת ישראל שניסת לכהן ומת, והניחה מעוברת, לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עובר. שהעובר פוסל, ואינו מאביל, דברי רבי יוסי. אמרו לו: מאחר שהעדרת לנו על בת ישראל לכהן – אף בת כהן לכהן ומת, והניחה מעוברת – לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עובר. **גמרא** איבעיא להו: טעמא דרבי יוסי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא, או דלמא: ילוד – מאביל, שאינו ילוד – אינו מאביל? למאי נפקא מינה – לעובר במעי כהנת, מאי? אמר רב: היינו טעמא דרבי יוסי: דקסבר עובר במעי זרה – זר הוא. רב יוסף אמר: ילוד – מאביל, שאין ילוד – אינו מאביל. מיתבי, אמרו לו לרבי יוסי: מאחר שהעדרת לנו על בת ישראל לכהן – בת כהן לכהן מהו? אמר להם: זו שמעתי, וזו לא שמעתי. אי אמרת בשלמא עובר במעי זרה זר הוא – היינו דקאמר להו: "זו שמעתי, וזו לא שמעתי". אלא, אי אמרת ילוד – מאביל, שאין ילוד – אין מאביל, מאי "זו שמעתי וזו לא שמעתי"? אייהו היא! קשיא. אמר רב יהודה אמר שמואל: זו דברי רבי יוסי, אבל חכמים אומרים: יש לו בנים – אוכלים משום בנים, אין לו בנים – אוכלים משום אחים. אין לו אחים – אוכלים משום משפחה כולה. "זו" ולא סבירא ליה!? הא אמר ליה שמואל לרב חנא בגדתא: פוק אייתי לי בי עשרה, דאימא לך באנפיהו: המוצה לעובר – קנה! אלא: "זו" וסבירא ליה. מאי קא משמע לן, דפליגי רבנן עליה דרבי יוסי – ומי פליגי? מתיב רבי זבאי: זו עדות העיד רבי יוסי מפי שמעיה ואבטליון, והודו לו. אמר רב אשי: מי קתני "קבלו"? "והודו לו" קתני, דמסתבר טעמיה. תנו רבנן: הניח בנים – אלו ואלו אוכלים. הניחה מעוברת – אלו ואלו אין אוכלים. הניח בנים והניחה מעוברת, עבדי מלוג אוכלים, בדרדף שהיא אוכלת. עבדי צאן ברזל לא יאכלו, מפני חלקו של עובר, שהעובר פוסל ואינו**

פוסל ואין מאביל – נראה לפרש שהעובר פוסל בעבדי אביו, ואין מאביל את אמו. דתרוויחא עבדים ליכא למימר: פוסל בעבדי אביו ואין מאביל בעבדי אביו, דכיון דאשמועינן דפוסל – הדיכי משכחת שיאביל, ובקונטרס פירש כולה מילתא אאמו, ואף על גב דאעבדים קאי – הכי קאמר: שהעובר פוסל ואין מאביל את אמו והוא הדין לעבדיו דפוסל. **למאי** נפקא מינה לעובר במעי כהנת – אף על גב דעל כרוך דרשין והיא דרשא דילוד מאביל, דמחזי טעמא אמרינן לקמן דבת ישראל לכהן והניחה מעוברת דלא מאביל, ודחתם לא שייך טעמא דעובר במעי זרה זר הוא, דאפילו זר מאביל את אמו, ואפילו ממזר, כדאמרין לקמן (ט,ב) – מכל מקום מביעיא ליה לענין עבדים, דאיכא למימר דקא לענין אמו דכתב בה קרא: "יליד ביתו הם יאכלו", דמנינא דרשין שמואלא, את אמו, דרשין ילוד מאביל. אבל עבדים שאוכלים מטעם קנין כספו – לא קאמר קרא ילוד מאביל, שאינו ילוד לא. **חיינו** דקאמר זו שמעתי בר – ורבנן שהיו אומרים לו כן הו סברי דטעמא משום דילוד מאביל. **אובלין** בשביל זה המשפחה כולה – הוה מצי למימר דטעמא דרבנן משום דלא סבירא להו דרשא דשאין ילוד אין מאביל לגבי עבדים, ולית להו נמי דעובר במעי זרה זר הוא, אלא קבלה היתה בידו דטעמא משום דלא זכי בהו עובר. וקצת תימה: דהא מסתמא מעשה ידיהם עד שילוד הוא לעובר ולא לבני משפחה, קשה לרבינו יצחק: דתנן בפרק "יוצא דופן" (גדא מדא) דבן יום אחד פוסל מן התרומה, ופרץ בגמרא: מאי איריא כן יום אחד? אפילו עובר נמי ומשני רב ששת: מתניין בבן שיש לו שתי נשים, אחת גרושה ואחת שאינה גרושה, ויש לו בנים משאינה גרושה ובן יום אחד מן הגרושה פוסל בעבדי אביו. ולאפוקי מדרבי יוסי, דאמר: עובר נמי פוסל, קא משמע לן: כן יום אחד – אין, עובר – לא. והשתא, למד ליה לאוקמי כביש לו שתי נשים? אפילו אין לו אלא אחת גרושה, ודוקא כן יום אחד אבל עובר – לא, דאובלין בשביל כל המשפחה כולה לרבנן! ואומר רבינו יצחק: דרב ששת דטעמיה, דאית ליה בימי שמת: המוכה לעובר קנה, ולא אבלי בשביל המשפחה. ולהכי מוקי כביש לו בנים משאינה גרושה, ואין העובר שבמעי גרושה פוסל, משום דלא חיישין למיעוטא, דסמוך מיעוטא דמפילות למחצה דנקבות והוו להו זכרים מיעוטא, כדלקמן, ולאפוקי מדרבי יוסי, דרבי יוסי דייש למיעוטא. ואתי שפיר דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמב,א) פריך למאן דאמר המוכה לעובר קנה מתנת "יוצא דופן" (גדא מדא), כן יום אחד נולד ומנול, אבל עובר – לא, ולא פריך מירשא דבן יום אחד פוסל, דאיכא לאוקמא בשתי נשים בר, וזו וסבירא ליה – אף על גב דשמואל פסיק ביאף על פי (תנבות נטא), כרבי יוחנן הסגולה, דאין אדם מוקה דבר שלא בא לעולם – שמואל חשיב עובר כבא לעולם.

אין

רכו יבמות. פרק שביעי – אלמנה לכהן גדול דף סז עמוד ב – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"

רש"י

תוספות

אין חוששין למיעוטא בר – הקשה הרב רבינו שמואל ברבי חיים: הא כי הוי גמי נפל פסיל, כדמוכח בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ"ב), דלמנא דאמר: המזכה לעובר קנה – זוכה העובר בנכסי אביו עד שתפיל האשה, דהניא (שם), גבי גר שמת ובבבא ישראל נכסיו ושמעו שאשנתו מעוברת, החזירו, ואחר כך שמעו שהפילה והחזיקו, החזיק בשניה – זכה, בראשונה – לא זכה! ואומר רבינו יצחק: דהכא

אין חוששין למיעוטא. ואיבעית אימא: לעולם קסבר חוששין למיעוטא, דעבדינן ליה תשקתא פרב נחמן אמר שמואל. דאמר רב נחמן אמר שמואל: יתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהם, בית דין מעמידין להם אפטרופוס ובורר להם חלק יפה. הגדילו – יכולין למחות. ורב נחמן ידידיה אומר: הגדילו – אין יכולין למחות. דאם פן – מה פח בית דין יפה? לימא, דרב נחמן תנאי היא! לא, דכילי עלמא אית להו דרב נחמן, והכא בחוששין למיעוטא קמפילגי. רבי ישמעאל פרבי יוסי אומר משום אביו: הבת – מאכיל, הבן – אינו מאכיל. מאי שנא בן דלא מאכיל – משום חלקו של עובר, בת גמי לא תאכיל – מפני חלקו של עובר! אמר אביו: הכא בנכסים מועטים עסקינן, וכגון דאיכא בן ביהדי בת, מה נפשך: אי האי דמעברא בן הוא – לא עדיף מהאי דקאי, אי בת היא – אמאי אכלה, בתשקתא דרבנן – פמה דלא נפק לאויר העולם לא תפינו רבנן. במאי אוקימתא – בנכסים מועטים, אימא סיפא: שמואל ימצא העובר זכר, ואין לבנות במקום בן כלום, אדרבה, נכסים מועטים דבנות נניהו! סיפא אתאן לנכסים מרובין. ונכסים מועטים דבנות נניהו? והאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטים, מה שמכרו מכרו, ואלא מאי, בת דקתני – אם? אי הכי, היינו רבי יוסי! פולה רבי ישמעאל פרבי יוסי קתני לה. משנה העובר, והיבם, והאירוסין, והחרש, וכן תשע שנים ויום אחד – פוסלין ולא מאכילין. וספק שהוא בן תשע שנים ויום אחד ספק שאינו, ספק הכיא שתי שערות וספק שלא הכיא, נפל הבית עליו ועל בת אחיו ואין ידוע אי זה מת ראשון – צרתה חולצת ולא מתייבמת. גמרא "העובר". אי בת כהן לישראל היא פסיל לה, "כנעוניה" – פרט למעוברת. אי בת ישראל לכהן היא – לא מאכיל לה, ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל. היבם. אי בת כהן לישראל היא פסיל לה, "משכה אל בית אביה" – פרט לשומרת יבם, אי בת ישראל לכהן היא לא מאכיל לה, "קנין פספס" אמר רחמנא, והא קנין דאחיו הוא. והאירוסין. אי בת כהן לישראל היא פסיל לה, דהא

יש להסתפק שמוא כבר הוא נפל. ואם תאמר: דהכא חייש רבי יוסי למיעוטא, ובפרק "מצות חליצה" (יבמות ק"ה), קאמר דקטנה חולצת, ואמאי הא אין עולה לייבום, כיון דחייש למיעוטא, דחיישנן שמת תמצא אילנות, וכיון דאין עולה לייבום אין עולה לחליצה! ויש לומר: דחשיב עולה לייבום, כיון דאם יבא אהירו ויאמר דאינה אילנית היתה יכולה להתייבם. ולא ידמי לחולצת תוך שלשה חדשים, דאפילו יבא אהירו ויאמר דלא מיעברא לא משגחנין ביה, ואם תאמר: בדברק קמא דכתובות (ד"ב), לא חייש רבי יוסי למיעוטא בתרנותק שגאנסא! ואומר רבינו יצחק: דברובא דאיתיה קמן כ"ע מודו דלא חיישנן למיעוטא. ומיהו, צריך עיון בריש "המכור פירות" (בבא בתרא צ"ב), דאילו רבי יוסי בטר רובא דזריעה להוציא ממון, ואייתי מינה ראיא לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב, אלמא לא חייש רבי יוסי למיעוט לענין ממוןא, וכל שכן לענין איסורא! ויש לחלק, יתומים שבאו לחלוק בר – מפורש "בהשולח" (גיטין לד"א). מועטים עסקינן – אף על גב דפסקינן בפרק "נערה" בכתובות (נ"א). דמזון האשה והבנות ממקרקעי ולא ממשלטלי – סוגיא דהכא סברא דעבדא כמקרקעי דמי, כרבי אלעזר דאמר בפרק קמא דבבא קמא (י"א:ב), הלכה, גובין מן העבדים. ומיהו, אין הלכה כן, אלא כרב נחמן דפליגי עליה, דקימא לן בכל הני שמענתא דשלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא פרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קכ"א), דמסיק התם דשלח ליה: אין גובין, אבל אין לומר דחשיב עבדא כמשלטלי, וסבר כרבי דאמר בפרק "נערה" (כתובות נ"א:א), דמזון האשה והבנות בין ממקרקעי בין ממשלטלי – דאם, בן בסומן דפרין במאי אוקימתא בנכסים מועטים, ודוחק לומר דספא אתא לנכסים מרובין: הוה ליה למימר: דסבר לה רבי שמעון בן יוחאי כרבי שמעון בן אלעזר, דקימא לן (שם) כוותיה, דמזוני מקרקעי ולא ממשלטלי. שקדמו ומכרו בר – מלשון קדמו משמע דאיירי שקדמו למכור קודם שהחזיקו בהן בית דין לעזור בנות. אבל אין נראה לרבינו יצחק, דאם כן, הוה ליה לאוקימא כגון שכבר החזיקו בהן בנות על פי בית דין, אלא אין שום חזקה מועלת, אלא קדמו קודם שיאכלו הבנות קאמר. ומיהו אומר רבינו יצחק דיש לדחות: דמשמע ליה דבת אוכלת מיד אחר מיתת הבעל, בלא החזקה על פי בית דין. מה שמכרו מכרו – והדמים שלהם, דאם לא כן – בחזקת הבנות הן. וכן משמע בסוטה (כ"א:ב), דחשיב ליה רשע ערום – זה המשיח עצה למכור בנכסים מועטים. קנין כספו אמר רחמנא והא קנין דאחיו הוא – אמר רבינו תם: דאסמכתא בעלמא הוא דמדאורייתא מיכל אכלה. דהא למשנה ראשונה דפרק "אף על פי" (כתובות נ"א), היבא דאכלה בחיי הבעל אכלה גמי בחזקת היבם. ורייק רבינו תם מדרקתיה התם: ואפילו כולם בפני הבעל חסר יום אחד, משמע הא כולן בפני הבעל – אוכלת. ועוד, דהניא בתוספתא (דכתובות פרק ה'), זו משנה ראשונה, אבל רבותיה אמרו: אי האשה אוכלת בתרומה עד שתיכנס לחופה, ולא היבמה עד שתיבעל, משמע דלמשנה ראשונה – אוכלת. ובירושלמי דפרק "אף על פי": הגיע זמן ואל נישאו, או שמתו בעליהן – אוכלת משלה ואוכלת בתרומה. והיינו בלא ביאה, דאי אחר ביאה – שפישטא דאשתו גמורה היא, והיינו טעמא דמשנה ראשונה

אין חוששין למיעוטא – לשמוא ידא זכר, ויש לו חלק בהן. דבתר רובא אזלינן, ורובא יולדות ואן נקבות או מפילות, כדפרישית לעיל. דעבדינן ליה תשקתא – בוררין לעובר שאר נכסים לחלקו, ונמצאו העבדים כולן לחלק העלדים. אבל היבא דכולן נקבות – לא מצינו למיעבר ותקנתא, שמוא ידא העובר זכר וידא הכל שלו. יתומים – קטנים שבאו לחלוק, מעמידין אפטרופוס לכל אחד ואחד, ובורר כל אפטרופוס חלק אחד יפה לחלק. הגדילו – היתומים יכולים למחות, ומתניא חלוקה לפירות דעד מחאה. לימא דרב נחמן תנאי היא – מדאמר רבי שמעון זכרים יאכלו משום תקנתא דרב נחמן – מכלל דתנא קמא דאמר עבדי צאן ברזל לא יאכלו, אפילו בתקנתא קאמר. ולית ליה דרב נחמן, ואינו רשאי לחלוק עד שיגדילו. לא יכולי עלמא אית להו דרב נחמן – ואי דעבר להו תקנתא, הכי גמי דאכלי אפילו לתנא קמא. והכא בדלא עבדו תקנתא פליגי, וקאמר רבי שמעון – יאכלו, ולא חייש למיעוטא. ותנא קמא חייש למיעוטא. הבת מאכיל – קסלקא דעתך הכי קאמר: אם יש כאן בת לא כן – מאכיל עבדים, אבל אם זכרים הם – לא יאכלו העבדים. בנכסים מועטים – דתקון רבנן הבנות ויונו והבנים ישאלו על הפתחים, ופגני דאיכא בן ביהדי בת, דהוה כלולה בחזקת הבן מדאורייתא. דהשתא ממה נפשך: אי עובר זכר הוא – לא עדיף מהאי דשקליניהו רבנן מיניה, ואוקמיניהו ברשות בת. ואי עובר בת היא – כיון דיש בן זכר לפנינו, אין לעובר נקיבה חלק בהן אלא בתקנתא דרבנן, וכמה דלא נפק בר. ולהכי נקט בן ביהדי, דאי לא הוה בן – אית ליה זכיה לעובר נקבה מדאורייתא בנכסים בתורת ירושה בחדי דך בת. והכי מפרש מילתא דרבי ישמעאל: הבת עם הבן מאכלת, אבל אם יש בן בלא בת – אינו מאכיל. מה שמכרו מכרו – וכיון דלענין מכירה ברשותיהו קיימי, היכי אכלי? אלא מאי אית דקתני אם – והכי קאמר: האם מאכלת עבדי מלוג שלה בדרך שהיתה אוכלת, והבן אינו מאכיל את עבדי צאן ברזל מפני חלקו של עובר. משנה העובר פוסל – בת כהן שניסת לישראל ומת, והניחה מעוברת. ואינו מאכיל – בת ישראל שנשאת לכהן ומת והניחה מעוברת, והיבם – בת כהן שומרת ליבם ישראל – פסלה מתרומת אביה, ובת ישראל שומרת ליבם כהן – אינו מאכילה. והאירוסין – בת כהן מאורסת לישראל – פסלה, ובת ישראל מאורסת לכהן – אינו מאכילה. ספק שנים – בגמרא מפרש לה. ספק שהוא בן תשע שנים – בגמרא הוי גמי כבן תשע, ופוסל. ואמילתא דלעיל קאי. ספק שהביא שתי שערות בו – לעיל קאי, לענין האירוסין, דקתני פוסלין. והכי קאמר: קטן שקדש האשה, ספק הביא שתי שערות וקדושו קדושין, ספק שלא הביא – פוסל ביה כהן המאורסת לו מן התרומה. נפל הבית עליו ועל בת אחיו – שהיא אשתו, ספק הוא מת תחלה ונפלו שתייהו לפני אחיו, ופוטרת צרתה משום צרת הבת, ספק בת אחיו מתה ראשונה, ובשעת נפילה ליבם לא הואי צרתה צרת ערוה, דתנן (יבמות כ"ב), וכולן אם מתו או מיאנו – צרותיהן מותרות. צרתה חולצת ולא מתייבמת – איירי דאיירי בספק לחומרא תני לה בהדיהו. גמרא ושבה אל בית אביה כנעוניה – משמע בזמן שהיא דומה לערוה. ילוד מאכיל – ישראלית האוכלת בשביל בנה – אינה אוכלת אלא אם כן ילוד. בן מאכיל את אמו נפקא לן בתורת הכהנים (ויקרא כ"ב) מייחלדי ביהוה אם יאכלו בלחמו" – קרי ביה יאכלו. ומכאן ילוד הוא דמשתמע, ושבה פרט לשומרת יבם – שאינה ברשותה לשוה, דהא אגידא ביה.

1 **שַׁאֵן חוֹשֵׁשׁ לְמִיעוּטָא** – אין חוששים למיעוט מקרים שיהא עובר
2 זה בן יורש, אלא סומכים על הרוב, שלא יהא זה זכר בן קיימא,
3 שהרי כל עובר הוא ספק זכר ספק נקיבה, ואף אם הוא זכר יתכן
4 שיהא נפל, ובין נקיבה ובין נפל אינם יורשים יחד עם הבנים,
5 והחשש שיהא זה זכר בן קיימא הוא מועט, ולכן במקום שהניח
6 הכהן בנים אין העובר פוסל את העבדים מלאכול בתרומה.
7 תירוץ נוסף: **וְאִיפֻעִית אִמָּא**, לעולם קפץ רבי שמעון בן יוחי
8 שחוששין לְמִיעוּטָא, ולכן באמת מעיקר הדין בזמן שהניח בנים
9 ועובר אין העבדים אוכלים בתרומה, מחשש שהעובר הוא זכר בן
10 קיימא ויירש את חלקו, ופוסל את העבדים. ומה שאמר רבי שמעון
11 בן יוחי שבאופן זה העבדים אוכלים, היינו משום דְּעָבְדֵינוּ לִיה
12 תַּנְהָא – שעושים תקנה ליורשים, על ידי שמעמידים אפטרופוס
13 לעובר ומחלקים את הירושה לכל האחים וגם לעובר, ומחלקים
14 באופן שהבנים יקבלו את העבדים, והם אוכלים בתרומה מחמתם,
15 ואילו העובר נוטל נכסים אחרים. מוסיפה הגמרא: ודין זה הוא
16 בדברי רב נחמן אִמָּר שְׂמוּאֵל, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אִמָּר שְׂמוּאֵל, יְתוּמִים
17 קִטְנִים שְׂבָאוֹ לְחֻלּוֹ בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶם, בֵּית דִּין מַעְמִידֵין לָהֶם – לכל
18 קטן וקטן, אֲפֻטְרוּפוֹס האחראי על נכסיו, ובוֹדֵר לָהֶם חֵלֶק יָפָה,
19 כלומר, כל אפטרופוס בורר לקטן שלו חלק יפה, ובשְׂהַנְדִּילוֹ
20 הקטנים, יְבֻלִין לְמַחֲזֹת ולבטל את החלוקה הזו. כך אמר רב נחמן
21 בשם שמואל, וְרַב נַחְמָן דִּידֵיהּ – בשיטת עצמו אִמָּר, שאף אחר
22 שְׂהַנְדִּילוֹ היתומים, אֵין חֵיבֻלִין לְמַחֲזֹת ולבטל מה שעשה
23 האפטרופוס, דָּאָם בֵּן – שאם הם יכולים לבטל את חלקות
24 האפטרופוס, מַה בֵּחַ בֵּית דִּין יָפָה – הרי זה ולזול בכח תקנתם של
25 חכמים שמינו להם אפטרופוס, אם יכולים היתומים לבטל את
26 חלקותם. ודברי רבי שמעון בן יוחי שאמר 'זכרים יאכלו' הם
27 בדברי רב נחמן שממנים אפטרופוס לחלוק את הנכסים, וכיון
28 שנותנים האפטרופוסים את העבדים לחלקם של הבנים שנולדו,
29 ואי אפשר לבטל חלוקה זו, לכן רשאים הם לאכול בתרומה. אך
30 אם כולל בנות אין העבדים אוכלים, לפי שאם העובר הוא
31 יורש הכל, שהרי הבנות אינן יורשות כשיש בן, ואין שייך לעשות
32 תקנה לחלוק בין העובר לבנות, ונמצא שהעובר יורש את העבדים
33 והוא פוסל אותם מאכילת תרומה.
34 כיון שתלתה הגמרא את דברי רבי שמעון בן יוחי בדינו של רב
35 נחמן, משמע שהחולקים עליו בברייתא אינם סוברים דין זה.
36 מבררת הגמרא: לִיָּמָא – שמה נאמר שדין זה דְּאָמַר רַב נַחְמָן שנתקן
37 חכמים להעמיד אפטרופוס ולחלוק לקטנים, תָּנָא הֵיא – נחלקו
38 בזה רבי שמעון בן יוחי ותנא קמא, שרבי שמעון בן יוחי סובר כרב
39 נחמן שמעמידים אפטרופוס לעובר, ולכן כשיש בנים זכרים
40 אוכלים העבדים בתרומה. ותנא קמא סובר שאין העבדים אוכלים
41 מפני חלקו של עובר, ואינם רשאים לחלוק עד שיגדלו.
42 הגמרא חוזרת בה מהתירוץ השני בביאור הברייתא: לָא – אין
43 התנאים חולקים בדברי רב נחמן, אלא דְּבִלְיָ עֲלֵמָא אִית לְהוּ דְּרַב
44 נַחְמָן – הכל סוברים את דינו של רב נחמן, שמעמידים אפטרופוס
45 ליתומים קטנים לחלוק, ולדברי הכל אם עשו כן וחלקו ונתנו
46 לבנים שנולדו את העבדים, הרי העבדים אוכלים בתרומה. וְהָאָם
47 – כאן בברייתא שנחלקו רבי שמעון בן יוחי ותנא קמא, מדובר
48 שלא עשו כן, ולא העמידו אפטרופוס, וְחֻשְׁשִׁין לְמִיעוּטָא
49 קְמִיפְלִי, וכמו שנתבאר בתירוץ הראשון, שתנא קמא חושש
50 למיעוט שאפשר שהעובר הוא זכר ובר קיימא ויורש. ולכן לא
51 יאכלו העבדים בתרומה. ורבי שמעון בן יוחי לא חושש למיעוט,
52 וכיון שרוב העוברים נקיבות או נפלים ואינם יורשים יחד עם
53 הבנים, לכן כשיש בנים העבדים אוכלים בתרומה.
54 שנינו בברייתא לעיל (ע"א): רַבִּי יִשְׁמְעֵאל בְּרִי רַבִּי יוֹסִי אִמָּר מִשּׁוּם
55 אֲבִי, הֵבֵת (מאכיל) [מֵאֲכִילָת], הֵבֵן אֵינוֹ מֵאֲכִיל. סברה עתה
56 הגמרא שכוונתו לומר שאם הניח האב בת ועובר, אוכלים
57 העבדים בתרומה. ואם הניח בן ועובר, אינם אוכלים. מקשה
58 הגמרא: מַאי שָׁנָא – במה שונה האופן שהניח בן ועובר, שאנו
59 אומרים דְּלֵאֵל מֵאֲכִיל הבן לעבדים בתרומה, הרי זהו מִשּׁוּם חֵלְקוֹ שֶׁל

60 העובר בעבדים, שהוא יורש ופוסלם מלאכול בתרומה, ואם כן,
61 כשהניח בת נָפִי לֵא מֵאֲכִיל לעבדים בתרומה, באופן שיש גם
62 עובר, מִפְּנֵי חֵלְקוֹ שֶׁל העובר שיוורש עבדים ומעבדם מלאכול.
63 מתרצה הגמרא: אִמָּר אֲבִי, אין כוונת רבי ישמעאל לומר
64 שכשהניח בת ועובר אוכלים העבדים בתרומה מחמת הבת, שהרי
65 יש לעובר חלק בירושה והוא פוסלם, אלא הָאָם, בְּנִכְסֵי מוֹעֵטִים
66 עֲסָקִין, כלומר, אחד מתנאי העדות הוא הכתובה הוא שאם מת האב והניח
67 בנים ובנות, הבנות ניתנות מנכסיו עד שיתבגר או עד שינשא,
68 ואת שאר הממון יורשים הבנים. אמנם אם הניח 'נכסים מועטים',
69 שאין די בהם גם לזון את בנותיו עד שיתבגרו וגם להוריש לבניו,
70 תיקנו חכמים שהבנות ניתנות מהנכסים ואין הבנים יורשים כלום.
71 ומדובר בְּזֶוֹן דְּאִיָּא בֶן פְּהָדִי בַת – שהאב הניח בן ובת,
72 שמדאורייתא הבן יורש, ואילו מתקנת חכמים הבת נוטלת את
73 הנכסים למוזנותיה ואין הבן יורש כלום, ובוזה אמר רבי ישמעאל
74 שהבת מאכילה את העבדים ואין העובר פוסלם, דְּמַה נִפְשָׁךְ – מה
75 רצונך לומר, איזה חשש יכול להיות כאן, והרי אִי הָאִי דְּמַעְבְּרָא –
76 אם אותו שהיא מעוברת בו בן הוא, לֹא עֲדִידָה מִתָּהֵא דְקָאָ – הרי
77 אינו עדיף מהבן שכבר נולד, שאינו יורש כלום מחמת תקנת
78 חכמים, וכמו כן אין העובר יורש, וממילא אינו פוסל את העבדים.
79 ואִי העובר בַת הֵיא, גם כן אינה פוסלת, כיון דְּאִמָּא אֲכִילָה – מה
80 הטעם שבנות נוטלות את הנכסים אף שיש בנים הראויים לירש מן
81 התורה, הרי זהו רק מִתְּקִנָתָא דְרַבָּנִין – מחמת תקנת חכמים, ותיקנה
82 זו שריכת רק בבנות שכבר נולדו וצריכות מזונות, אך כְּמַה דְּלֵא
83 נִפְשָׁךְ – כל זמן שלא יצא העובר לְאִוִיר הָעוֹלָם, לֹא תִקְיֵנוּ דְרַבָּנִין
84 שתהיה לה זכות בנכסים, ואינה יורשת כלום, ולכן העבדים
85 אוכלים בתרומה מכח הבת שכבר נולדה. וכך הוא ביאור דברי
86 רבי ישמעאל, 'הבת מאכלת' כשיש עמה בן והניח האב נכסים
87 מועטים. ו'הבן אינו מאכיל' כשהניח רק בנים, שבזה אין העבדים
88 אוכלים, כיון שהעובר יורש ומעבדם לאכול משום חלקו.
89 מקשה הגמרא על אבִי: מַאי אֲנִיקָמָא – באיזה אופן העומדת את
90 הברייתא, הרי בְּנִכְסֵי מוֹעֵטִים, ואם כן אִיָּא סִיפָא – אמור ובאר
91 את הסיפא של הברייתא, שם אמר רבי שמעון בן יוחי שאם הניח
92 האב רק בנות אין העבדים אוכלים בתרומה, מחשש שְׂבָאוֹ יִמָּצֵא
93 הָעוֹבֵר וְכֵן, וְאֵין לְבָנוֹת בְּקִיּוֹם בֶּן כְּלוּם, וכיון שהבן הוא עובר
94 שאינו מאכיל, אין העבדים אוכלים בתרומה. ואם הברייתא
95 עוסקת בנכסים מועטים, אֲנִיקָמָא, בְּנִכְסֵי מוֹעֵטִים רק דְּבָנוֹת יִנְהוּ,
96 ולא של הבנים, ומדוע לא יאכלו העבדים בתרומה.
97 מתרצה הגמרא: אמנם ברישא מדובר בנכסים מועטים, וכפי
98 שביאר אבִי, אך בְּסִיפָא, שם אמר רבי שמעון בן יוחי שאם הניח
99 בנות אין העבדים אוכלים, אֲתָנָא – באנו לְאֹפֶן שהוריש האב
100 בְּנִכְסֵי מְרִוּבִין, שהבנים יורשים את חלקם, היתר על מוזנות הבנות,
101 וכיון שכך העובר יורש, ופוסל את העבדים מלאכול בתרומה.
102 הגמרא ממשיכה להקשות על דברי אבִי, שרבי ישמעאל ברבי
103 יוסי אמר את דינו בנכסים מועטים. מקשה הגמרא: וְכֵן בְּנִכְסֵי
104 מוֹעֵטִים דְּבָנוֹת יִנְהוּ – האם נכסים מועטים שייכים לבנות,
105 שמחמת כן אתה אומר שהעבדים יכולים לאכול בתרומה, וְהָאָם
106 רַבִּי אִסִּי, אִמָּר רַבִּי יוֹחָנָן, יְתוּמִין שְׂקָדְמוּ וּמִכְרֻ בְּנִכְסֵי מוֹעֵטִים
107 שהשאייר אביהם, לפני שבאו הבנות לבית דין לתבוע את הנכסים,
108 אף שמעיקר הדין אין להם רשות לעשות כן, כיון שתיקנו חכמים
109 שהבנות ניתנות מנכסים אלו ואין הבנים יורשים אותם, מכל מקום
110 מַה שְׂקָדְמוּ מִכְרֻ – חלה מכירתם, ואין מוציאים את הנכסים
111 מהלקוחות למוזנות הבנות, ואף אינן ניתנות ממעות המקח
112 שקיבלו הבנים, ומוכח שאף אחר תקנת חכמים שיתנו הבנות
113 ניתנות מנכסים מועטים מכל מקום לענין מכירתם שייכים הנכסים
114 לבנים, כעיקר דין התורה, ואם כן אף העובר יורש את חלקו, והיה
115 ראוי שיפסול את העבדים מלאכול בתרומה, ומדוע אמר רבי
116 ישמעאל שאין העבדים נפסלים מן התרומה.
117 הגמרא חוזרת בה מביאורו של אבִי בדברי רבי ישמעאל,
118 ומבארת באופן אחר. מבארת הגמרא: וְאִלָּא מַאי 'בַּת' דְּקָתְנָה

במות דף סח עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עזו והדר" (ליום שבת קודש) רלא

שואלת הגמרא: הרי ההוא – אותו פסוק, וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ, מִיָּבֵעֵי לֵיָּה לְנוֹפִיָּה – נצרך לעצמו, לאסור אכילת זר בתרומה, אבל בת כהן שנישאה לישראל אינה זרה, שהרי היא כהנת, ואינה בכלל האיסור שבפסוק זה. ובהכרח איסורה נלמד מהפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, ללמד שיש עליה איסור לא תעשה באכילת תרומה, ואם כן אין לימוד לבת כהן הנבעלת לפסול שנפסלה.

מתרצת הגמרא: תרי וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ – שני פסוקים שמוזכר בהם איסור אכילת קודש לזר נאמרו בתורה, האחד, וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ (ויקרא כב י), שבא ללמד על זר שאסור באכילת תרומה, והפסוק השני וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמֶנָה וְגֵרֹשָׁה וְזָרַע אִין לָהּ וְשִׁבָּה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּנַעֲנִיָּה מִלִּמְשָׁךְ אֶבְיָהָ תֵּאָכֵל וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל בּוֹ (שם כב יא), ופסוק זה שכתוב בענין בת כהן שנישאה לישראל, מלמדנו שבת כהן הנישאה לישראל אסורה בתרומה באיסור לאו, וממילא הפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר מיותר ללמד שנפסלת בביאת פסול.

שואלת הגמרא: וְאֶבְיָה מִיָּבֵעֵי לֵיָּה – והרי עדיין נצרך הפסוק וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, לְכַדְרֵי יוֹסִי בְּרָכִי חֲנִינָא, דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרָכִי חֲנִינָא, נאמר בפסוק וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל בּוֹ, ויש ללמוד שרק בנדרת אֶמְתִּי לָךְ שאסור לאדם לאכול תרומה, ולא בְּאֵינִינִי, שאין איסור אכילת תרומה לכהן אונן. נמצא שאין פסוק זה מיותר ללמד איסור לאו לבת כהן הנישאה לישראל שאסורה בתרומה, ועל כרחק שאיסורה נלמד מהפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, ואם כן אין מקור ללמוד שבת כהן שנבעלה לפסול לה נפסלת מתרומה.

מתרצת הגמרא: ניתן ללמוד את שני הדברים מהפסוק וְכָל יוֹם לֹא יֵאָכֵל קֹדֶשׁ אֲנִי לומדים שבת כהן הנישאה לישראל אסורה בתרומה כפי שדרשנו מקודם, ואילו דרשתו דְּרַבִּי יוֹסִי בְּרָכִי חֲנִינָא, מִן יוֹרְ וְכָל יוֹרְ נִפְקָא – היא נלמדת מכך שלא כתבה התורה רק וְכָל יוֹרְ אֵלָּא כתבה וְכָל יוֹרְ, וייתור לשון זה מלמד שרק לזר יש איסור אכילת תרומה, ולא לכהן אונן, וממילא הפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר מיותר ללמד שנפסלת בביאת פסול.

שואלת הגמרא: וְאֶבְיָה מִיָּבֵעֵי לֵיָּה – והרי עדיין נצרך פסוק זה של וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר לדרשה אחרת, בְּתִנְיָא, בת כהן שנישאה לישראל ונתאלמנה או נתגרשה ואין לה ולד, כְּשֶׁהִיא חֲזוּרָה לְבֵית אֲבִיהָ, חֲזוּרָה רַק לְאִכִּילַת תְּרוּמָה, וְאִינָה חֲזוּרָה לְאִכִּילַת חֹהֶן וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים, כמו שהיתה אוכלת קודם שנישאה לישראל. ועל ברייתא זו אָמַר רַב הִסְיָא, אָמַר רַבִּינָא בַּר רַב שִׁילָא, מָאִי קָרָא – ומיכן לומדים זאת. דְּבִתְנִיב וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הוּא בְּתִרְוּמָה הִקְדָּשִׁים לֹא תֵּאָכֵל, ומלשון 'בתרומת הקדשים' לומדים שאף אם היא חוזרת לבית אביה, לֹא תֵּאָכֵל בְּתוּרִים מִן הַקְּדָשִׁים, והיינו בחזה ושוק שצריך להרימו מזבח השלמים מתנה לכהן. וכיון שנצרך הפסוק ללימוד זה אי אפשר ללמוד ממנו לבת כהן שנבעלה לפסול שנפסלת.

מתרצת הגמרא: אמנם פסוק זה בא לאסור בת כהן שנבעלה לפסול שנפסלת לתרומה, שהרי כל הפרשה עוסקת בתרומה, אלא שיש ללמוד מכך גם את הדין האמור בברייתא, שבת כהן שחוזרת לבית אביה אסורה בחזה ושוק, שֶׁאִם בֵּן – שאילו היה הפסוק בא ללמד רק שביאת פסול פוסלת מתרומה, לְכַתּוּב קָרָא – היה די לכתוב בפסוק הוּא כְּפָדָשִׁים לֹא תֵּאָכֵל, בְּלֹא תִּיבַת 'בתרומת', שהרי כל הפרשה עוסקת בתרומה, מָאִי – מדוע הוסיפה התורה וכתבה 'בְּתִרְוּמָה הִקְדָּשִׁים', שְׁמַעַת מִינָהּ תִּרְתִּי – יש ללמוד מכך את שול הדרישה, גם שאינה חוזרת לאכול חזה ושוק, וגם שביאת פסול פוסלת.

התבאר בברייתא לעיל שביאת פסול פוסלת גם לזוהי וישראלית, שאסורה להינשא לכהן. מבררת הגמרא: אֲשַׁכְּחֵן – מצאנו לימוד לכך שֶׁהִתְנָה שנבעלה לפסול נפסלה מאכילת תרומה, כמובא לעיל שלמדנו כן מהפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, אֶךְ לִזְוִיָּה

וְיִשְׂרָאֵלִית שנבעלו לפסול מְנַלְן שנפסלו. מבארת הגמרא: יֵשׁ לְלִמּוּד כֵּן מֵאוּתוֹ פִּסּוּק, וְכַעֲדָן מִה דְּאָמַר רַבִּי אֲבָא, אָמַר רַב, (להלן פס.) 'בֵּת' 'בֵּת', כלומר, שמייתור האות וי"ו שבתכית 'בת' יש לדרוש דרשה נוספת, הֵכָא נִמְי' יָכֹל לומר 'בֵּת' וְנֵאמַר 'בֵּת בְּכֹהֵן', שיייתור האות וי"ו שבפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר מלמד שגם לזוהי וישראלית נפסלות בביאת הפסול.

הגמרא מבררת מי הוא התנא שדורש ייתור וי"ו. מבררת הגמרא: בְּמָאֵן – כדעת איהו תנא ניתן לומר שסוברת הברייתא האומרת שלזוהי וישראלית נפסלות בביאת פסול, שעל זה אמרנו שדרשו כן מיייתור האות וי"ו, הרי לכאורה זהו בְּרָכִי חֲנִינָא, דְּרַבִּינָא, וְיִוִּן – הסובר שיייתור האות וי"ו ניתן לדרשו, כמבואר בסנהדרין (אבא), ולא כרבנן החולקים עליו וסוברים שאין דורשים כן. דוחה הגמרא: אֲפִילוּ תִּימָא – יכול אתה לומר גם שדין זה הוא בְּרָכִי, משום שכאן אין צורך לדרוש בדווקא את האות וי"ו, אלא בְּרָכִי – כל התיבה של 'בֵּת בְּכֹהֵן', קָרָא וְתִירָא הוּא – פסוק מיותר הוא, שהיה די לכתוב 'וכי תהיה לאיש זר', ומייתור לשון זו דורשים שגם לזוהי וישראלית נפסלות.

הגמרא ממשיכה לברר את הדינים האמורים בברייתא לעיל. שואלת הגמרא: אֲשַׁכְּחֵן – מהלימוד שלמדנו מהפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר, נמצאנו רק שביאת פסול פוסלת את האשה לְתִרְוּמָה, שנאמר שם 'וְהוּא בְּתִרְוּמָה הִקְדָּשִׁים לֹא תֵּאָכֵל', אבל שנפסלת לְכַהוּנָה – להינשא לכהן, מְנַלְן.

מתרצת הגמרא: אֲמַר – וכי לזוהי וישראלית, שדרשנו מהפסוק שנפסלות, לֹא לְכַהוּנָה מְרַבִּינָן לָהּ – האם לא בא הפסוק לרבות שהן נפסלות לכהונה, דָּאִי – שאם תרצה לומר שהלימוד הוא שנפסלות לְתִרְוּמָה, וכי לזוהי וישראלית נְגוּת מִיָּכֵל תְּרוּמָה נִינְהוּ – בתורת אכילת תרומה הן, הרי אין הן אוכלות תרומה בבית אביהם הלי או ישראל, ולא יתכן שהשיענו הפסוק שביאת הפסול פוסלת אותן מתרומה, כשמעולם לא היו מותרות בה, ובדאי בא הפסוק ללמד שהן נפסלות להינשא לכהונה, והוא הדין לכהנת שנפסלת לכהונה.

תמזה הגמרא על התיורן: אֲלָמָה לֹא – מדוע לא ניתן לומר שלזוהי וישראלית אוכלות תרומה, והוצרך הפסוק לומר שביאת פסול פוסלתן, והרי מְשַׁכְּחַת לָהּ – יש למצוא אופן כזה, דְּקָאֲכֵלָה – שהיא אוכלת בְּשִׁבְלִי בְּנָה, והיינו באופן שיש לה כן מכהן שהיתה נשואה לו, שהיא מותרת לאכול בתרומה מחמתו, והוצרך הפסוק להשיענו שאם נבעלה לפסול לה, נפסלה, ואין הפסוק מיותר להשיענו שהיא נפסלת לכהונה. מתרצת הגמרא: בְּשִׁבְלִי בְּנָה – כדי ללמוד שהאוכלת תרומה מחמת בנה נפסלת בביאת פסול, אין צורך בפסוק, אלא יש ללמוד כן בקל וְחֻמְרֵי מִכְּהֵנָה, וְזֶה בְּהִנָּה, דְּבִקְדוּשָׁה דְּנִפְשָׁה אֲכֵלָה – שמכך קדושת גופה אוכלת, שהיא עצמה כהנת, ובכל זאת אם בא עליה פסול פָּסִיל לָהּ מִלְּאֲכוּל בתרומה, אם כן לזוהי וישראלית, דְּלֹא אֲכֵלָה אֲלָא בְּשִׁבְלִי נִ–מחמתן בְּנָה שנוול לה מהכוח, לֹא כָּל שֶׁכֶּן שתיפסל בביאת פסול. נמצא שאין צורך בפסוק מיוחד לפסול לזוהי וישראלית מאכילת תרומה, ומה שבא הפסוק הוא לפסולן אף מהכונה.

דוחה הגמרא את הקל וחומר: דְּהִי סְבִירָא זו שאתה אומר, שכהנת אוכלת מכה גופה ולזוהי וישראלית רק מכה בנה, הוּא הַנּוֹחֲמָת – היא הסיבה לומר בהיפך מדברייך, שביאת פסול פוסלת דווקא בכהנת ולא בלזוהי וישראלית, והטעם לכך, דְּבִהֲנָה, דְּקָרִישׁ גּוֹפָה – שאוכלת מכה קדושת גופה, הרי הפסול פָּסִיל לָהּ בביאתו. הָא – אבל לזוהי וישראלית, דָּאִךְ כְּשֶׁהִיא אוכלת לֹא קָרִישׁ גּוֹפָה, אלא אכילתה היא רק מחמת בנה, אם כן אף הפסול לֹא פָּסִיל לָהּ בביאתה, שהרי גופה מנוולת לא היה קדוש, ולא שייך לפסולו. ולכן יש צורך בפסוק וְכָתָב בְּכֹהֵן, לרבות לזוהי וישראלית שנפסלות לתרומה, ואינו בא ללמד שפסולות לכהונה. ואם כן חוזרת שאלת הגמרא מנין שביאת פסול פוסלת אף לכהונה.

מסיקה הגמרא: אֲלָא, דין זה שביאת פסול פוסלת לְכַהוּנָה אינו

עבדיהם. ואם מת ללא בנים אלא שהניחה מעוברת, אלו ואלו אין
 אוכלים בתרומה. עבדי מלוג אינם אוכלים, כיון שהם של האשה,
 והיא עצמה אינה אוכלת בתרומה אחרי שמת בעלה ללא בנים,
 ולכן גם עבדיה אינם אוכלים. ועבדי צאן ברזל אינם אוכלים, כיון
 שהעובר יורש את העבדים מאביו, והרי הם שלו, אך אינו מאכיל
 לעבדיו בתרומה. ואם הניח בנים וגם הניחה מעוברת, עבדי מלוג
 שהם שלה, ואין לעובר חלק בהן, אוכלים בדרך שהיא אוכלת,
 והיא אוכלת מחמת בניה, אך עבדי צאן ברזל, שהם שייכים
 ליורשים, לא יאכלו, מפני חלקו של עובר שיוורש את חלקו בנכסים,
 ואינו מאכיל בתרומה, וכיון שלא ידוע איזה חלק יפול לעובר
 העבדים אסורים, שהעובר פוסל את אמו, באופן שהיא בת כהן
 המעוברת מישראל, שמחמת העובר אינה שבה לבית אביה
 לאכול בתרומה, ואינו מאכיל את אמו, באופן שהיא בת ישראל
 המעוברת מכהן, וכמו כן אינו מאכיל אף את עבדיו בתרומה, אלו
 דברי רבי יוסי.
 הברייתא מביאה תנאים החולקים על הדין האחרון, של הניח בנים
 והניחה מעוברת: רבי ישמעאל בריה יוסי אומר משום אבי, באופן
 שהניח הכהן עובר ובת, הנת מאכלת לעבדי צאן ברזל בתרומה.
 אך אם הניח עובר ובן, הנת אינו מאכיל לעבדים, שבה ולחלן יבואה
 טעמו. רבי שמעון בן יוחי אומר, אם הניח הכהן בנים וקריים ועובר,
 יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה מחמת שהם שייכים לבנים וולחלן
 יבואר מדוע אין העובר פוסל. ואם הניח בולן נקבות ועובר, לא
 יאכלו העבדים בתרומה, כיון שיש לחוש ששם ימצא העובר זכר,
 ואין לנקות בירושה במקום הנת כלום, ונמצא שעתה שייכים
 העבדים לעובר, ואין עובר מאכיל לעבדיו בתרומה.
 הגמרא מבררת עתה את דברי רבי שמעון בן יוחי. מקשה הגמרא:
 באופן שהניח בנות ועובר, שאמר רבי שמעון בן יוחי שאין
 העבדים אוכלים בתרומה מחשש שימצא העובר זכר, מאי אידיא
 – מדוע נקט שהטעם הוא ששם ימצא עובר זכר, והוא יורש לבד,
 תיפוק ליה דנקבה נמי פסלה – הרי אף אם העובר נקיבה היא
 פוסלת את העבדים, שהרי יש לה חלק בירושה כשאר הבנות
 שהרי לא הניח בנים, ואין עובר מאכיל את עבדיו בתרומה,
 שהעובר יורש ואינו מאכיל. מתרצת הגמרא: תדא ועוד קאמר –
 כוונת התנא לומר שבין אם העובר זכר ובין אם הוא נקיבה, אין
 העבדים אוכלים בתרומה, תדא, שאם נאמר דהעובר נקבה, נמי
 פסלה – גם באופן זה היא פוסלת את העבדים מלאכול בתרומה,
 שאין העובר מאכיל. ועוד, ששם ימצא העובר זכר, ואין לנקות
 במקום הנת כלום, והעובר יורש הכל, ואינו יכול להאכיל את
 עבדיו בתרומה.
 ממשיכה הגמרא ומבררת: שנינו בברייתא בדברי רבי שמעון בן
 יוחי, שאם הניח בנים וקריים ועובר, יאכלו העבדים בתרומה.
 מקשה הגמרא: מדוע העבדים אוכלים והאיכא – והרי יש את
 העובר, ואם הוא זכר הרי הוא יורש חלק בעבדים יחד עם אחיו,
 ואינו מאכילם בתרומה. מתרצת הגמרא: קקבר רבי שמעון בן יוחי

יורשים את העבדים, ואוכלים העבדים בתרומה משום הכנים,
 ואילו העובר אינו יורש כלל, ולכן אף אם דינו כזר, אינו פוסל את
 העבדים מתרומה. ואם אין לו לכהן שמת בנים אחרים מלבד
 העובר, אוכלים העבדים בתרומה משום האחים של המת, שהם
 כהנים והם יורשיו, והעבדים אוכלים מחמתם, ואילו העובר אינו
 פוסל כיון שאינו יורש עד שיוולד. ואם אין לו לכהן שמת אחים,
 אוכלים העבדים בתרומה משום המשפחה בולה, שאין אחד
 מישראל שאין לו יורשים, וכל זמן שלא נולד העובר, בני משפחת
 אביו הקרובים אליו הם היורשים, וכיון שהם כהנים, אוכלים
 העבדים מחמתם.
 מקשה הגמרא: משמע מלשונו של שמואל שזו דברי רבי יוסי,
 ואילו שמואל עצמו לא קבירא ליה כמותו שעובר יורש, אלא
 כחכמים שאין עובר יורש, וקשה, הא אמר ליה שמואל לרב הנת
 בנהיה – בעל אגדה, פוק איתי לי בי עשרה – צא והבא לי עשרה
 בני אדם, כדי לפרסם את הדבר, דאיכא לך באנפיהו – שאומר לך
 בפניהם, תקופה חפץ לעובר שבמעי אמו, קנה העובר. ואם כן כל
 שכן שיכול העובר לירש נכסי אביו, הרי שסובר שמואל כרבי יוסי,
 שיש זכיה לעובר. מתרצת הגמרא: אין לדיק מלשונו של שמואל
 שאינו סובר כרבי יוסי, אלא כוונתו שזו דברי רבי יוסי שהעובר
 יורש, וקבירא ליה לשמואל כמותו.
 מקשה הגמרא: אם אכן שמואל סובר כרבי יוסי, אם כן מאי קא
 משמע לן שמואל שאמר זו דברי רבי יוסי, והלא דברי רבי יוסי
 מפורשים במשנה. מתרצת הגמרא: שמואל בא לחדש דפליגי רבנן
 עליה דרבי יוסי, וסוברים שאין העובר זוכה בירושה.
 ממשיכה הגמרא ומקשה: ומי פליגי – וכי נחלקו חכמים ורבי יוסי
 בדבר זה, מתי רבי יצא, שנינו בברייתא, דין זה שעובר יורש את
 עבדי אביו ופוסלם מתרומה, זו עדות שהעיד רבי יוסי מפני שמעיה
 ואבשליון, והודו לו חכמים, ושלא כדברי שמואל שחכמים נחלקו
 עליו. מתרצת הגמרא: אמר רב אשי, אין זו קושיא, מי קתני – וכי
 כתוב בברייתא וקבלו חכמים את דבריו, שמשמעות לשון זו היא
 שהסכימו לדין שאמר, והרי לא כתוב כן, אלא לשון והודו לו
 קתני במשנה, ומשמע שחכמים חלקו עליו, אלא שהודו לדבריו
 דמסתבר מעמיה – שנראית סברתו של רבי יוסי, שאם העובר זוכה,
 אין העבדים אוכלים בתרומה, אך מכל מקום היה לחכמים קבלה
 שעובר אין לו זכיה, ולא הניחו את קבלתם, וסוברים שהעובר אינו
 יורש והעבדים שהוריש האב אוכלים בתרומה.
 הגמרא מביאה ברייתא שנתבאר בה כמה שיטות תנאים בדין
 עבדי כהן שמת והניח עובר, אם אוכלים בתרומה: תנו רבנן
 בברייתא, כהן שנשא בת ישראל והכניסה לו עבדי מלוג ועבדי
 צאן ברזל, ומת והניח בנים והיא אינה מעוברת, אלו ואלו – עבדי
 מלוג ועבדי צאן ברזל, אוכלים בתרומה, והטעם בעבדי מלוג הוא
 כיון שהם ממון האשה, ומאחר שהיא עצמה אוכלת (מחמת בניה),
 אף עבדיה אוכלים מחמתה. והטעם בעבדי צאן ברזל הוא מחמת
 שהם ממון הבנים, והבנים עצמם כהנים הם ומאכילים את

הקדוש-ברוך-הוא תובע מיהודי, שבהיותו בעולם שברא ה', יתנהג תמיד לפי התורה שלמעלה מהעולם.

משיחת י"ד אייר, ה'תשכ"ה

הקדוש-ברוך-הוא רצה שיהדות, תורה ומצוות, יהיו יקרים אצל יהודי, ועל ידם לבחון עד כמה תורה ומצוות יקרים אצלו.

משיחת י"ד אייר, ה'תשכ"ה

באתי לעוררו בקשר עם חג השבועות הבא עלינו לטובה, והימים שלפניו ולאחריו, בעניין התעוררות מיוחדת בנוגע להפצת התורה בין בעלי-בית ובפרט בין הדור הצעיר.

ממכתב כ"ח אייר תשי"ב

– נישאתי לבעל זה, שהוא כהן גדול, ואף שהייתי אסורה עליו
אָכְלִי בְּתִירֻמָּה דְּנִבְרָא – אכלו עבדי בתרומת בעלי הכהן, ואם כן
הִשָּׁתָּא – עתה, שמת בעלי, **הָדָר לִי לְמִלְתִּיהָ קַמִּייתָא** – יחזרו עבדי
לדינם הראשון, שיאכלו בתרומת בית אבי, כפי שהיה בפעם
הראשונה שהתאלמנה מבעלה, שאכלו עבדי בתרומה. ומבאר הגמרא
את טעמה: והיא לא ידעה, שיש חילוק בין המקרים, **דְּמַעֲקָרָא** –
בתחילה, כשהתאלמנה מבעלה הראשון, לא שויתה לנפשה חללה
– לא היתה חללה, ולכן חזרה לבית אביה לאכול בתרומה, ואף
עבדיה עימה. אבל **הִשָּׁתָּא** – עתה, שנישאת לכהן גדול באיסור,
שויתה לנפשה חללה – נעשתה חללה, ואינה יכולה לאכול
ולהאכיל את עבדיה תרומה, אף שהיא בת כהן, ומה שאכלו
עבדיה בתרומה בחיי בעלה, אף שבאותו זמן כבר היתה חללה,
זהו רק מחמת שהיו קנין קנינו של כהן, ואילו עתה שמת בעלה
ואינה נחשבת כקנינו, וממילא אין עבדיה קנין קנינו, אסורים
בתרומה. וכדי שלא תבוא לטעות בטעות זו, אסרו את עבדיה
בתרומה אף כשבעלה חי.
מקשה הגמרא: תינח – מוכן מה שגורו באלמנה כהנת – בת כהן,
שכיון שקודם שנישאה לכהן גדול היו עבדיה אוכלים בתרומה,
יש לחוש שתאכילם אף אחר מיתת בעלה, אך באלמנה שהיא בת
ישראל שנישאה לכהן גדול, שבפעם הראשונה שהתאלמנה לא
אכלו עבדיה בתרומה, **מאי איבא למימר** – מדוע אסרו על עבדיה
לאכול בתרומה בחיי בעלה, והרי כיון שקודם נישואיה לכהן לא
אכלו עבדיה, היא יודעת שאינם אוכלים בתרומה אלא מחמת
נישואיה לכהן, ולא תבא להורות לעצמה היתר להאכילם
בתרומה אחר מותו. מתרצת הגמרא: **באלמנותה לא פליגי רבנן** –
לא חילקו חכמים בין אלמנה בת כהן לאלמנה בת ישראל, וכיון
שבעבדי אלמנה בת כהן יש טעם לאסור, לכן אמרו שכל
האלמנות אסורות להאכיל את עבדי המלוג שבהם.
נכסי צאן ברזל' הם נכסים שהאשה מכניסה לבעלה בעת
הנישואין, והוא כותב לה בכתובה שכשתגרש או תתאלמן יפרע
לה את שוים כמו שהיו בשעת הנישואין, בין אם יחולו ובין אם
ייתיקרו. הגמרא מבררת האם בעת הגירושין יכולה האשה לתבוע
את הנכסים עצמם, או שהבעל נוטל את הנכסים בעל כרחו ונותן
לה את שוים.
אתמר, המכנסת שום לבעלה – אשה ששמה את נכסיה בשעת
הנישואין והכניסתם לבעלה, ועתה כשהם מתגרשים יש ביניהם
דין ודברים, היא אומרת פלי אני נוסלת – רצוני ליטול את הכלים
עצמם שהכנסתי לך, ולא את שוים, והוא אומר דמים אני נותן –
רצוני לשלם את דמי הכלים, וליטול אותם לעצמי, שהרי מעת
שכתבם בכתובה הן באחריותו, וחיובו הוא רק לשלם לה את
דמיהם, והספק הוא הדין עם מי.
מביאה הגמרא מחלוקת בדיון זה: רב יהודה אומר,

לממזר וילדה בן, ומתה בתה, והזרע שנשאר לה מהכהן הוא נכדה
הממזר, אוכלת היא בתרומה מכחו. הרי אף שאין הממזר עצמו
אוכל תרומה, שהרי הוא בן ישראל והוא זר, מכל מקום הוא גורם
לאם אמו לאכול בתרומה. ומוכח שאף מי שאינו אוכל, מאכיל.
מתרצת הגמרא: אומר רבינא, כלל זה שתיצרנו, שהאוכל מאכיל,
'קנין אוכל מאכיל' אומר, כלומר, דווקא מי שאוכל מחמת שהוא
'קנין', נאמר בו חילוק זה, שאם הוא קנין של כהן ואוכל בעצמו,
הרי הוא גם מאכיל לאחרים הקנויים לו, שהם קנין קנינו של הכהן,
אך קנין של כהן שאינו אוכל בעצמו, אף אינו מאכיל לעבדיו. ולכן
אשת כהן שהיא קנינו, שנתחללה ומחמת כן אינה אוכלת בעצמה
תרומה, אינה מאכילה את עבדיה. אך ממזר מאכיל את אם אמו
בתרומה אף שהוא עצמו אינו אוכל, כיון שאין הוא נחשב קנין,
אלא זרע כהן, ומכחו יכולה לאכול אם אמו.
הגמרא מביאה עתה תירוץ נוסף לקושיא הראשונה, מדוע אין
עבדי מלוג אוכלים בתרומה, והרי הם קנינו שקנה קנין שאמרו
בברייתא שאוכלים: **ורבא אומר**, באמת מדאורייתא עבדי מלוג של
אשת כהן חללה מיכל אכיל – אוכלים בתרומה, ואף שהאשה
עצמה אינה אוכלת, ומה שאמרו במשנה שלא יאכלו, רבנן הוא
דגורי בהו – גזירת חכמים היא שלא יאכלו עבדיה בתרומה, כרי
שחאמר האשה לעצמה, אני בעצמי איני אוכלת בתרומה, וכן עבדי
אני אוכלין, וזנה היא אצלו – הריני נחשבת כזונה אצלו, הלכך אתי
לאפקוק – ומתוך כך יבואו לידי קטטה, ויגרשנה.
הגמרא מביאה תירוץ דומה: רב אשי אומר, באמת מן התורה עבדי
מלוג של כהנת חללה אוכלים בתרומה, וכדברי רבא, והטעם
שאמרו חכמים שלא יאכלו בתרומה, זו גזירה שחא תאכיל אותם
האשה תרומה לאחר מיתה של הכהן, ובאותה שעה אינה קנינו
ואסור לה להאכיל את עבדיה תרומה.
מתזה הגמרא: אלא מעתה, שאנו חוששים שמא תאכילם לאחר
מיתתו, אם כן אף בת ישראל שנישאת לכהן בהיתר לא תאכיל את
עבדי המלוג שלה בתרומה, גזירה שחא אותם לאחר מיתה
של בעלה הכהן, כשאין לה זרע ממנו, שאז היא ועבדיה אסורים
בתרומה, ובמשנתנו מבואר לא כן, אלא בת ישראל הנשואה
לכהן מאכילה את עבדי המלוג שלה בתרומה.
מביאה הגמרא את הביאור באופן אחר: אלא אומר רב אשי, החשש
הוא באלמנה כהנת – בת כהן, שהיתה נשואה באיסור לכהן גדול,
והתאלמנה שוב וחזרה לבית אביה, שלגביה יש חשש דאיתא
לאוריין – שתבוא להורות היתר לעצמה להאכיל את עבדיה
בתרומה אף אחר מיתת בעלה, שתסבור כך, הרי מעיקרא –
מתחילה, קודם שנישאתי לכהן גדול זה, כשהייתי אלמנה, אכיל
בתיירומה דבי נשא – אכלו עבדי בתרומת בית אבי, כיון שהיא בת
כהן, ובת כהן שהתאלמנה ואין לה זרע חוזרת לבית אביה לאכול
בתרומה, ואף עבדיה אוכלים בתרומה, ואחר כך אינסי ליה להאי

וודאי הסבירו הרופא שהתייעץ אתו, שחוזק הביטחון בהשם יתברך הרופא כל בשר ומפליא לעשות זהו מרבה במנוחת הנפש וממעט
בדאגה ובוודאי שישפיע להטבת הבריאות ולתוספת הצלחה בהטיפול הרפואי.

ממכתב י"ב אייר תשכ"א

אם בכלל הודיעונו חכמינו ז"ל דהמוח שליט על הלב בטבעו, על אחת כמה וכמה לאחר ההתבוננות בדברי תורתנו תורת חיים, ה' לי
לא אירא, ה' רועי לא אחסר, ובפרט על פי המבואר בתורת החסידות בעניין דהשגחה פרטית.

ממכתב י"ב אייר תשכ"א

עלי החובה (והזכות) לעוררו על ההכרח בקביעות עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות.
ממכתב י"ד אייר תשכ"א

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 **מב** מנעל, בין חדש שצא, שהוא מהדק על הדפוס שצג – מתר לשמטו ממנו, בין לשמוט את
- 2 הדפוס מתוך המנעל, בין לשמוט המנעל מעל הדפוס. ואין כאן אסור בטלטול הדפוס, מפני שהדפוס
- 3 יש עליו שם פלי אלא שמלאכתו לאסור שצד, ומתר לטלטלו לצורך מקומו, דהיינו חללו של המנעל שהדפוס
- 4 בתוכו שצח:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף מב

ביאורי הלכה

שצא בין חדש – מנעל חדש מהדוק היטב על הדפוס הנעל. ואי אפשר לשומטו ללא טלטול הדפוס עצמו³⁷⁴. **שצב** בין ישן – מנעל ישן אינו מהדוק היטב על הדפוס, ומכל-מקום מותר לשמוט הדפוס מתוכו³⁷⁵. **שצנ** על הדפוס – "דפוס" הוא תבנית ("אימום") העשויה בצורת כף רגל, באמצעותה מייצרים את

שצד שמלאכתו לאיסור – אימום המשמש גם לשמירה על צורת הנעל ולא רק ליצירתה הוא כלי שמלאכתו להיתר³⁷⁶. **שצח** שהדפוס בתוכו – כדי להכניס את רגלו בחלל זה.

ציונים והוספות

(374) ראה ט"ז ס"ק יג חידוש נוסף במנעל חדש שמותר בטלטול למרות דעת רבי אליעזר בגמרא (קמא ע"ב) שאינו נחשב כלי.

(375) מותר לשמוט הדפוס מתוכו אף שישנה אפשרות לשמוט הנעל ללא טלטול הדפוס, כי כלי שמלאכתו לאיסור

מותר בטלטול לצורך גופו ומקומו אף במקום שאפשר לעשות זאת באופן אחר, כדמשמע בהמשך הסעיף ונתבאר לעיל הערה קלו, ודלא כאליה רבה ס"ק לב.

(376) השימושים המותרים בו בשבת, נתבארו לעיל על ס"י שב סעיף ט.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שעב דין שיתופי הדירות לעירוב

ז בית שבין שתי חצרות והוא פתוח לשתייהן ועירב עם שתייהן אבל החצרות לא עירבו זו עם זו אין לטלטל כלים ששבתו בבתים מחצר לחצר ע"י בית זה:

ח היה בין ב' חצרות כותל גבוה י' טפחים על פני כל ארכו או שהיה קרקע של אחת מהחצרות גבוה מחבירו ה' טפחים ועשה עליו מחיצה ה' טפחים להשלימו לעשרה והוא הדין כשגבוה מחבירו עשרה בלא מחיצה אין יכולים לערב יחד.

ואם היה הכותל גבוה לשתייהן עשרה והיה בראשו פירות הרי בני ב' החצרות יכולים להוריד הפירות לחצירות וכן להעלות עליו מפירות ששבתו בחצר זו ולהורידם ממנו לחצר האחרת אע"פ שלא עירבו זו עם זו בין שראש הכותל רחב ד' טפחים בין שאינו רחב שהרי ראש הכותל דינו כגג ושתי החצרות כולן רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכן אע"פ שלא עירבו.

ט ואם היה הכותל גבוה לאחת מהחצרות י' טפחים ולשניה אינו גבוה עשרה כגון שקרקע של אחת מהן גבוה משל חבירתה מי שאינה גבוה לו עשרה מותר להשתמש בו אף בכלים ששבתו בבית אם עירבה חצר זו לעצמה והשני אסור להשתמש בו אף בכלים ששבתו בחצר לפי שתשמיש כותל זה למי שגבוה לו עשרה הוא תשמיש בקושי נותנים אותו לזה שתשמישו בנחת לפיכך נותנים

* * *

בלבד ששם הוא תשמישו בנחת לזה שנתמעט מצדו שעומד
בקרע ומשתמש עליו בנחת אבל אינו נוח לעלות דרך עליו
לראש הכותל הואיל ואין בו ד':

יג בנה אצטבא למטה אצל הכותל למעטו מגובה עשרה
שאיין ממנה לראשו י' טפחים שנוח לו לעלות במקום
המיעוט וממנה יעלה על ראש כל הכותל אם יש בה ד' על
ד' מועלת להשתמש בכל הכותל שהרי נוח לעלות דרך
עליה על ראש הכותל הואיל ואין ממנה לראשו גובה עשרה
אבל אינה חשובה כפתח לכותל זה לערב יחד אפילו עשה
כן גם בחצר השניה הואיל ויש ממנה לראשו ג' טפחים.

ואם אין בה ד' על ד' אינה מועלת אפילו להשתמש על
הכותל כנגדה ממש לפי שאין נוח לעמוד עליה ולהשתמש
כשאין בה ד' על ד' ואין זה תשמיש בנחת:

* * *

יד כפה ספל שיש בו ד' על ד' וגובה כל שהוא ומיעט בו
גובה הכותל מעשרה שאין ממנו לראשו עשרה מועיל
להשתמש בכל הכותל כמו אצטבא אף על פי שעתיד ליטלו
ובלבד שיחברנו בטיט לארץ חבור שאי אפשר לשומטו עד
שיחפור בדקר שאז אי אפשר לנטלו משם בשבת אבל אם
הטיט מונח כך על אוגניו הכפויים לארץ מותר ליטלו בשבת
שלא נעשית בסיס לדבר האסור שהרי אין כוונתו שיהא
הספל משמש להטיט אלא הטיט משמש להספל לחברו
לארץ וכל דבר הניטל בשבת אינו ממעט שכנטול הוא.

בנה אצטבא על אצטבא אם יש בתחתונה ד' על ד' או אין
בה ד' ויש בעליונה ד' על ד' ואין בין זו לזו ג' טפחים הרי
הן כאצטבא אחת שיש בה ד' על ד' מלמעלה שמועלת
להתיר להשתמש בכותל אבל לא לעשות פתח לערב יחד:

טו זיז היוצא מן הכותל בפחות מ' טפחים מראשו ויש
בו ד' על ד' וסמך לו סולם כל שהוא שאין ברחבו ד'
מועיל להתיר לו תשמיש הכותל לפי שנוח לו לעלות בסולם
ולעמוד על הזיז ולהשתמש על הכותל אבל לעשותו פתח
לערב יחד אינו מועיל אלא א"כ הזיז הוא בפחות מג'
טפחים לראש הכותל.

והוא שלא תהא שליבה התחתונה גובה מן הארץ ג' טפחים
ולא יהא בין שליבה לשליבה ג' טפחים שאז נעשה הזיז עם
כל השליבות הכל אחד והרי יש ד' על ד' מלמעלה וכאילו
היא אצטבא אחת שיש בה ד' על ד' מלמעלה שמועלת
להתיר תשמיש הכותל אעפ"י שקצרה מלמטה.

והוא שסמך ראש הסולם בזיז ממש אבל אם סמכו בכותל
אצל הזיז אין סולם זה מדרגה לזיז ולא נעשו הכל אחד.

* * *

וכל זמן שאינו גובה הכותל כ' טפחים די לו בזיז אחד
שמניחו באמצע שהרי אין גובה עשרה עד הזיז ולא גובה
עשרה ממנו עד ראש הכותל ואם הוא גובה כ' צריך שני
זיזין אחד בתוך עשרה התחתונים ואחד בתוך עשרה
העליונים בפחות מ' טפחים לתחתון שאם היה הזיז גובה
עשרה מהארץ וכן אם העליון גובה י' טפחים מהתחתון לא
די לו בסולם כל שהוא שאין ברחבו ד'.

כותל זה למי שאינו גבוה לו עשרה שישתמש בו אף בכלים
ששבתו בבית ומונעים אנו את מי שגבוה לו עשרה להשתמש
בו אף בכלים ששבתו בחצר כדי שלא יאסר על זה שאינו
גבוה לו עשרה להשתמש בו בכלים ששבתו בבית לפי
שכותל זה אין דינו כגג אלא כחצר הואיל ואינו גבוה עשרה
מקרקעית חצר של זה וא"כ אם גם השני יהיה לו רשות
להשתמש בו איזה תשמיש תהא רשות שניהם שולטת בכותל
זה ויהא אסור לזה להוציא כלים ששבתו בבית לחצר שניהם.

והוא שיהא הכותל רחב ד' אבל אם אינו רחב ד' מקום פטור
הוא ומותר לשניהם להשתמש בו אף מן הבתים (אפילו)
[אם] ערבה כל חצר לעצמה אעפ"י שלא עירבו ביחד:

יז נפרץ הכותל שביניהן עד עשר אמות ועד בכלל הרי הוא
כפתח ואם רצו מערבין כל אחת לעצמה והוא שאינו
פרוץ במילואו (אלא נשתיירו פס משהו מכאן ומשהו מכאן
או פס ד' טפחים מצד אחד) ואם נפרץ יותר מעשר חשובות
שתיהם כחצר אחת וצריכות לערב יחד וכל מקום מהכותל
שאינו גבוה י' טפחים כפרוץ הוא:

* * *

יח כותל שבין ב' חצרות גבוה עשרה לשתייהן והעמיד
אצל הכותל סולם רחב ד' טפחים וכן כנגדו בחצר
השנית אפילו אין הסולמות מכוונים זה כנגד זה אלא
מרוחקים זה מכנגד זה פחות מג' טפחים הרי הם כמכוונים
וחשובים כפתח לכותל ואם רצו מערבין שתי החצרות יחד
ואפילו אם הם מרוחקים זה מכנגד זה הרבה אם הכותל
רחב ד' טפחים עדיין חשובים הם כפתח שיכול לעלות
בסולם זה ולילך על הכותל עד סולם השני ולירד.

באיזה סולם אמרו בסולם שיש בו ד' שליבות שאינו ניטל
בשבת מחמת כובדו אעפ"י שעתיד ליטלו אחר השבת אבל
פחות מכאן הואיל וקטן הוא ונוח ליטלו כנטול הוא ואינו
חשוב פתח אלא א"כ זרועותיו ושליבותיו גסות וכבידות.

ואם אין הכותל גבוה אלא עשרה והעמיד סולם גבוה שבעה
ומשהו ורחב ד' אצל הכותל זקוף ביושר כיון שלא נשאר
שלשה עד ראש הכותל הרי זה כמגיע לראשו ממש ומועיל
בין לערב יחד אם העמיד כן גם בחצר השנית ובין להתיר
להשתמש על הכותל בכלים ששבתו בבית לזה שהעמיד
הסולם בחצרו ואם בחצר השנית אין שם סולם לכותל זה
שלא נעשה כותל זה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו
בקשה ונותנים אותו לזה שתשמישו בנחת:

* * *

יב עקר חוליא מראש הכותל למעטו מגובה עשרה אם יש
משך ד' באורך מה שנתמעט (אעפ"י שאין בו ד' על ד'
כגון שאין בעובי הכותל ד') מועיל בין לעשותו פתח לכותל
זה לערב החצרות יחד אם נתמעט כן כל עובי הכותל ובין
להשתמש בכל הכותל בכלי הבית אם לא נתמעט בכל עוביו
אלא מצד אחד ונעשה לזה תשמישו בנחת למי שנתמעט
מצדו שנוח לו לעלות במקום המיעוט וממנו יעלה על ראש
כל הכותל ולהשני תשמישו בקשה.

ואם אין בו ד' אינו חשוב כפתח לערב יחד וכן אינו מועיל
להשתמש בכל הכותל בכלי הבית אלא במקום שנתמעט

24 שליכות לעלות בהם צריך שיחוק ברוחב ד' בכל גובה
25 הכותל ואז מועיל בין להתיר תשמיש בין לערב יחד אם
26 עשה כן גם בחצר השנית:

27 יח היה אילן בצד הכותל ועשהו סולם לכותל מועיל לערב
28 יחד אבל אם עשה מעצי אשירה סולם לכותל אינה
29 מועלת מפני שאסור לעלות עליה מן התורה שהרי אסורה
30 בהנאה משא"כ שאר אילן שאין איסור לעלות בו בשבת
31 אלא מדברי סופרים ובבין השמשות שהוא שעת קניית
32 העירוב לא גזרו על שבות של דבריהם לצורך מצוה כמו
33 שנתבאר בסי' רס"א ועירובי חצירות הוא ג"כ דבר מצוה
34 כמו שנתבאר בסי' שס"ו:

35 יט חריץ שבין שתי חצירות עמוק עשרה ורחב ד' אין
36 יכולים לערב יחד אפילו הוא מלא קש ותבן כל זמן
37 שלא ביטלם שם (לפי שהוא דבר הניטל בשבת וכל דבר
38 הניטל בשבת אינו ממעט מגובה עשרה אבל אם נתמעט
39 מעשרה בדבר שאינו ניטל בשבת אף על פי שלא ביטלו שם
40 ועומד לפנותו אחר השבת מועיל לעשות פתח לערב יחד
41 אם ירצו כמו שנתבאר למעלה בסולמות וספל כפוי אבל
42 אינו מועיל לבטל מחיצות החריץ לגמרי שיהיו צריכים
43 לערב יחד אלא אם רצו מערבים כל אחת לעצמה וכן הדין
44 אפילו בדבר הניטל בשבת אלא שביטלו בפירוש לשבת זו
45 שלא יטלנו מכאן עד למוצאי שבת שאפילו ביטל לשבת
46 אחת בלבד מועיל לעשות פתח).

1 והוא שלא יהיו הזיזין מכוונים זה תחת זה אלא יהיו
2 משוכים זה מכנגד זה כדי שיהא ראוי להעמיד סולם מזה
3 לזה שהסולם שיעמיד מהתחתון להעליון יהא סמוך בעליון
4 ממש ולא אצלו בכותל:

5 טז העמיד ב' סולמות זה בצד זה ולא היה במשך שניהם
6 רוחב ד' והרחיקם זה מזה כדי שיהא בשניהם ד'
7 ומילא האויר שביניהם בקש שעשאן כעין שליכות אינו
8 מועיל לא להתיר תשמיש בכותל ולא לערב יחד לפי שמקום
9 מעמד הרגלים הוא לעולם באמצע הסולם וכאן אין ראוי
10 לעלות בקש.

11 ואם העמיד הסולם באמצע והקש מן הצד מועיל בין להתיר
12 לו תשמיש הכותל בין לערב יחד אם מגיע לפחות מג'
13 טפחים לראש הכותל ועשה כן גם בחצר השנית לפי שכף
14 הרגל עולה בסולם והקש שמן הצד ראוי להחזיק בו בידיו
15 ולעלות:

* * *

17 יז אין הסולם רחב ד' וזקפו בכותל ביושר וחקק אצלו
18 בכותל מכאן ומכאן להשלים רחבו לד' כגון שהכותל
19 עב ובולט מצד הסולם די לו (שיחזיק) [שיחוק] בגובה
20 עשרה שזהו שיעור גובה פתח ואע"פ שהכותל גבוה הרבה
21 ושם אין הסולם רחב ד' אין בכך כלום שהרי יכול לעלות
22 לראש הכותל בסולם אע"פ שאין ברחבו ד'.

23 אבל אם לא העמיד סולם כלל אלא חקק בכותל כמין

לְקוּטֵי תוֹרָה פֶּרֶשֶׁת אֲמוּר – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

וּסְפֶרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֶת

12 צְרִיכִים לִסְפֹּר ז' שְׁבוּעוֹת שְׁלִימוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן הָיוּ יְכוּלִים
13 לְקַבֵּל הַתּוֹרָה.

14 כִּי הִנֵּה בְּתִיב (יִחְזָקָא א. יד): "וְהַחֲיוֹת רְצוּא וְשׁוֹב",
15 שְׁלֹמֶעֱלָה הִכֵּל בְּבַחֲנֵת רְצוּא וְשׁוֹב. וְכֵמוּ כֵן פֶּסַח הוּא
16 בְּחִינַת רְצוּא, וְשְׁבוּעוֹת הוּא בְּחִינַת שׁוֹב, כִּי פֶסַח הוּא
17 יְצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהוּא בְּחִפְזוֹן, כֵּמוּ שְׁכָנוּב (שְׁמוֹת יב, יא):
18 "וְאַכְלֶתֶם אוֹתוֹ בְּחִפְזוֹן". וְכֵתִיב (דְּבָרִים טו, א): "בְּחִפְזוֹן יֵצְאֶת־
19 כֹּהֵן, כִּי אַז הָיָה הַתְּגָלוֹת אֱלֻקוֹת מִלְּמַעְלָה, כְּמֵאֲמָר: "עַד
20 שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא
21 וְגֵאֲלֵם" – בְּבַחֲנֵת חִפְזוֹן. וְלַעֲתִיד בְּתִיב (שְׁעִינֵהוּ נב, יב): "כִּי
22 לֹא בְּחִפְזוֹן תֵּצֵא, וּבִמְנוּסָה לֹא תִלְכּוּן כֹּהֵן", שְׁלֹא יִהְיֶה
23 בְּבַחֲנֵת חִפְזוֹן, אֲבָל יְצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה בְּחִפְזוֹן כִּי².

1 "וּסְפֶרְתֶּם לָכֶם מִמַּחֲרַת הַשָּׁבֶת, מִיּוֹם הַבִּיאָכֶם אֶת עֹמֶר
2 הַתְּנוּפֶה, שִׁבְעַת שָׁבָתוֹת כֹּהֵן" (ויקרא כג, טו):

3 הִנֵּה "וּסְפֶרְתֶּם" הוּא לְשׁוֹן בְּהִירוֹת כֵּמוּ "אֲבָן סְפִיר"
4 (יִחְזָקָא א. כו), וְכֵן 'עֶשֶׂר סְפִירוֹת' הוּא לְשׁוֹן בְּהִירוֹת. וְהוּא
5 "וּסְפֶרְתֶּם לָכֶם כֹּהֵן", הֵינּוּ לְהַמְשִׁיךְ עֶשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁיֵּאִירוּ
6 "לָכֶם" – לְמִשָּׁה.

7 (עֵינִין ב' פֶּרֶדֶס" שְׁעַר ח', פֶּרֶק ב', בִּשְׁם "סִפֵּר הַבְּהִיר": אֲמַאי
8 אֲקָרִי סְפִירוֹת? עַל שֵׁם (תְּהִלִּים יט, ב): "הַשְּׁמַיִם מִסְפָּרִים כֹּהֵן". וְעֵינִין
9 בְּזֵהר תְּרוּמָה קל"ו ב': "מֵאֵי 'מִסְפָּרִים' כֹּהֵן דְּנִדְרִין כֹּהֵן").

10 וּלְהִבִּין זֹאת, הִנֵּה פֶסַח הוּא יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְחַג
11 הַשְּׁבוּעוֹת הוּא מִתֵּן־תּוֹרָה, וְקוֹדֶם קְבִלַת הַתּוֹרָה הָיוּ

1. (ועיין בְּזֵהר פֶּרֶשֶׁת אֲמוּר, דף צ"ז).

2. (ועיין מה שנתבאר מזה ברבות, סוף פרשה בא. ובמכילתא, פרשה בא, פרשה ז'. ועיין שם. והובא גם כן בילקוט, פרשה בא. ועיין ב'ספר של בינונים', פרק לא.

ועיין מה שנתבאר סוף פרשת וישב, סוף דבור המתחיל "כה אמר כו' ונתתי לה מהלכים": אֲבָל לְעֵתִיד־לְבָא כְּשִׁיתְגַּלָּה בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' כֹּהֵן, שִׁיחִיָּה גַם הַשׁוֹב בְּבַחֲנֵת הַלִּיכָה כֵּמוּ הַרְצוּא כֹהֵן.

ועל ידי התבוננות כל הנ"ל בעומק הדעת, אזי
ממילא יבא לבחינת רצוא בקריאת שמע, להיות
וְאֶהְבֶּתָּ אֶת הוֹיָה אֶלְקִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ" (דברים ו, ה), לצאת
מן המצרים וגבולים. שכולם הם בבחינת גבול, כמו
מִהֲלֹךְ ת"ק שָׁנָה" – הן בגשמיות הן ברוחניות הוא
בבחינת מצר וגבול, המכסים ומסתירים להיות נראה
לִישׁ וְדָבָר בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, רק לדבקה בו כו', שהוא בלי
גבול, בחינת אין סוף ממש. והוא נקרא 'יצירת מצרים' –
לצאת מן המצרים וגבולים כנ"ל.

וזהו שבגלות מצרים נאמר בפרעה (שמות ה, כ): "לא
ידעתי את ה'" – ששם הויה, שהוא הויה הויה בלי
שינוי – "לא ידעתי", רק שם אלקים – המכסה ומסתיר
להיות יש ודבר בפני עצמו דוקא. וזהו "לא ידעתי את
הויה" שהדעת היה בבחינת גלות. וזהו שחותם בקריאת
שמע: "אני הויה אלקיכם אשר הוצאתי כו'" – "אני הויה"
דוקא:

ב וזהו מאמר רז"ל: "תפלות אבות תקנום":
פירוש: "אבות" הם חג"ת – שנמשך מהם אהבה,
ויראה, ורחמנות; שהם אברהם, יצחק, ויעקב. והיינו,
שכל התפלה היא בג' מיני פסוקים: היינו פסוקים של
חסד שנעשה מהם בקריאת שמע וְאֶהְבֶּתָּ כו', על ידי
ההתבוננות כנ"ל, שהוא בחינת "אברהם אלהי" (ישעיהו
מא, ח), להיות גילוי אהבה בנפש בחינת רצוא. ועל ידי
זה אחר כך (דברים ו, יז): "והיו הדברים האלה אשר אנכי
מצוה [..] ודברת בם כו'".

ואף שבפרשה שניה בתיב (שם, יד): "ואספת דגנך", עם
כל זה נעשה "תורתן קבע ומלאכתן עראי". וזהו "כי
האדם עץ השדה" (דברים כ, יט): שהוא כמו אילן הצומח
בארץ, שהעיקר הוא הפרי שעליו, עם כל זה יש גם
קוצין ועלץ וגוף האילן, והעיקר הוא רק הפירות כו'. כמו
כן האדם, העיקר הוא הפרי, היינו תורה ומצות. כמאמר
רז"ל: 'מאי פרי? מצות'. וזהו ענין "תורתן קבע". ושאר
כל צרכי גופו הם כמו העלים לגבי הפרי.

וזה נעשה הכל מבחינת וְאֶהְבֶּתָּ כו', שהוא בחינת
אברהם.

וכן יצחק – בחינת גבורה, שנעשה מזה בחינת יראה
בנפש – "פחד יצחק" (בראשית לא, מב).

ובחינת יעקב הוא בחינת רחמנות. והיינו מי שלבו
כלב האבן, שאף שמתבונן בכל הנ"ל לא יבא לבחינת

והיינו בחינת רצוא ממשלה למעלה. מזה שאין כן
שבועות הוא בחינת שוב, שהוא בחינת מתן תורה –
גילוי רצונו למטה, כמו שכתוב (שמות יט, כ): "וירד ה' על
הר סיני" – המשכה למעלה למטה.

וזהו בתיב (דברים טו, א): "למען תזכר את יום צאתך
מארץ מצרים כל ימי חיך", וכמאמר רז"ל: "בכל דור
ודור כו'". שצריך להיות בכל יום בחינת יציאת מצרים.
והיינו בקריאת שמע: וְאֶהְבֶּתָּ כו' (דברים ו, ה). וחותם
(במדבר טו, מא): "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי כו'". ובפרט
מן "ברוך שאמר" עד קריאת שמע הוא הכנה שיבוא
לבחינת יציאת מצרים – וְאֶהְבֶּתָּ כו'.

והיינו, בשיתבונן איר שכל "צבא השמים לך
משתחוים" (תהלים ט, ו), וְהֶאֱוֹפִיִּים וְחַיִּית הַקֹּדֶשׁ בְּרַעַשׁ
גדול כו', וְהַחַיִּית זַעֲזוֹת מַחִיל פֶּסֶא, נושאות ומנושאות
עם פסא, אֶלֶף אֶלֶפִּים וְרִבּוֹא רִבְבָן יִשְׁמְשׁוּנֶיהָ, וכולם
הם בבחינת ביטול תמיד.

וזהו "להודיע לבני האדם גבורותי, וכבוד הדר
מלכותו" (תהלים קמה, יב), שהוא בחינת "הדר מלכותו",
שכולם בטלים לגביה ממש. ונמשך להם הביטול על ידי
שמשגיגים כי "מלכותך מלכות כל עולמים" (שם, יג). פירוש
"מלכותך", שחיות כל העולמות אינו אלא מבחינת
מלכותך – הארת שמו בלבד. לא כמו שהנשמה מחיה
את הגוף, שעצמיות חיות הנשמה מלוכש בתוך הגוף
ממש. אבל מהותו ועצמותו – רם ומתנשא כו', ואין
שום דבר מלבישו כלל – היה הויה ויהיה בלי שינוי כלל,
כמו שכתוב (מלאכי ג, ו): "אני ה' לא שניתי"; "אתה הוא
קודם שנברא העולם, ואתה הוא לאחר שנברא כו'" –
כלי שום שינוי כלל, ואין שום דבר מכסה ומסתיר גודו,
אלא רק הארת "שם כבוד מלכותו" בלבד, וזהו חיות
והתהוות כל העולמות.

וזהו "מלכותך מלכות כל עולמים", היינו שכל
עולמים אף שהן "אלף אלפים" וְרִבּוֹא רִבְבָן, כמו
שכתוב (איוב כה, א) "היש מספר לגודליו", ומן הארץ
לְרִקְיעַ מִהֲלֹךְ ת"ק שָׁנָה כו'. עם כל זה הם אין ערוך כלל
לגבי אורו כו', שהוא בחינת אין סוף ממש. וכנודע,
שאפילו אחד לגבי רבוא רבבן יש לו ערך – שהוא חלק
קטן ממנו. אבל רבוא רבבן לגבי בלי גבול, בבחינת
אין סוף ממש – אין ערך כלל. ועל ידי שמשגיגים את כל
הנ"ל, על ידי זה הם בבחינת ביטול תמיד.

ומה שנתבאר סוף דבור המתחיל "והיה מספר בני ישראל",
בענין שלעתיד תהיה מעלת אתגרותא דלתתא גדולה
וגבוה לאין קץ כו'. ומכל זה יובן ענין "כי לא בחפזו".

3. ותיב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים

4. [על פי דניאל ז, י: יצא אלפים ושמשתה ורבו רבון קדמוהי יקומו]

5. [סוטה מה, א: מאי פירות? א: אלא מצות]

וכמו כן בקריאת־שמע בחינת רצוא – יציאת מצרים
הנ"ל, "ואהבת כו", אינו אלא לנפש־האלהית בלבד.
אבל נפש־הבהמית מכל מקום הוא רוצה לאכול
במעשה בהמה כו. וכדי לקבל את התורה שהוא גילוי
רצונו יתברך בבחינת, למטה, הוצרך להיות מקודם
בחינת ביטול נפש־הבהמית גם כן.⁸
והיינו על ידי הנפת העומר וספירת העומר. כמו
שכתוב (ויקרא כג, יא): "והניף את העומר לפני ה' ויהיה
לרצונכם, ממחרת השבת יניפנו הכהן".
כי הנה העומר הוא מן השעורים שהוא מאכל
בהמה. וכמו כן למעלה יש גם כן בחינת בהמה, והוא
המרפבה העליונה: "פני אריה אל הימין [...] ופני שור
מהשמאל" (יחזקאל א, י). כי חיה בכלל בהמה. כמו שכתוב
על הים שעשה שלמה (מלכים א' ג, כה. דברי הימים ב' ד, ד):
"עומד על שנים עשר בקר, שלשה פונים צפונה כו"
שהיא המרפבה העליונה, "והים עליהם מלמעלה" (שם)
שהיא בחינת "ים העליון", בחינת "בהמה רבה", שם ב"ן
גימטריא בהמה, שהוא שרש המרפבה ד"פני אריה כו".
והמרפבה הנ"ל הוא שרש ומקור לכל הבהמות, ונפש
הבהמית שלמטה, שנמשכים ממנה.
ושעורה – שעוריה. והיינו מברורים שלמטה
שנבררים ונכללים בבחינת בהמה־רבה הנ"ל. במאמר
"יוצר משרתים", שיש מלאכים שהם בטלים בכל יום
ונכלעים ונכללים בבחינת בהמה־רבה הנ"ל. כמו
המאכל שעורים שנבלע בבהמה שלמטה, וחוזרים
ומתחדשים בכל יום כו.
וזהו "יניפנו הכהן", שהוא בחינת חסד העליון, העלה
את בחינת בהמה־רבה הנ"ל, על ידי עומר שעורה –
שעוריה הנ"ל, "לפני ה' ויהיה" – למעלה מהויה כפודע.
וזהו "ממחרת השבת" ולא "ממחרת יום־טוב" – שהוא
למעלה מבחינת שבת. ודי למבין.
ועל ידי זה, אחר כך על ידי ספירת העומר, היו
המשכחות מקיפים מלמעלה־למטה: "לעומר כו". וזהו
"היום יום אחד לעומר": יום הוא בחינת חסד, כמו
שכתוב (תהלים מב, ט): "יום יצוה ה' חסדו". והיינו בחינת
חסד עליון, להמשיך מלמעלה מעלה לבחינת עומר, כדי
שיהיה ביטול הרצון מנפש־הבהמית גם כן דוקא. וזהו
"לרצונכם", כדי שיהיה ביטול הרצון שלכם על ידי
המשכת המקיפים הנ"ל על ידי ספירת העומר כו.

"ואהבת" שבקריאת־שמע, מחמת שקשור מאד בהבלי
העולם להיות יש ודבר בפני עצמו, ומחמת זה לבו כלב
האבן. אזי העצה לזה הוא לעורר רחמים רבים על
נפשו. וכמו שכתוב "ליעקב אשר פדה את אברהם"
(שעיהו כט, כב).
וזהו על ידי פסוקי רחמנות שבתפלה, והוא: "המלך
המרום כו, ברחמיו הרבים רחם עלינו"; "אבינו אב
הרחמן רחם עלינו, ותן בלבנו בינה להבין ולהשכיל,
ולא נבוש לעולם ועד".
פירושו: כי הנה כתיב (שמות לג, כ): "כי לא יראני האדם
וחי" ואמרו רז"ל: "בחייהם אינם רואים, אבל במיתתם
רואים". כי "בחייהם" – שהנפש מלוכש בגוף ומכסה
ומסתיר עליו – להיות נראה לו זה העולם ליש ודבר
בפני עצמו. אבל בצאת הנפש מהגוף, אזי רואים
שבאמת מהותו ועצמותו כו – היה הנה ויהיה בלי שום
שינוי, ואין שום דבר יכול להלבישו כלל ולהסתירו,
והיה מקח טעות לגמרי מה שהיה נראה לו העולם ליש
ודבר בפני עצמו. ואזי הבושה גדולה עד למאד, על
שכל מחשבותיו ומגמותיו היו בהבלי העולם ובעסקיו
כאלו הוא דבר בפני עצמו ממש, והוא חוצפא והעזה
גדולה כו.
ולכן בקשתנו: "ברחמיו הרבים רחם עלינו, ותן בלבנו
בינה", היינו להבין דבר מתוך דבר. היינו, אף בעוד
שהנשמה מלוכש בגוף יבין וישכיל שבאמת הכל בטל
בתכלית כמו קודם שנברא העולם בלי שום שינוי ממש
כו"ל; "ולא נבוש לעולם ועד" – בכדי שלא יהיה אחר
כך הבושה "לעולם ועד". וזהו "ליעקב אשר פדה את
אברהם"⁹.
ג והנה כל הנ"ל שהוא בחינת רצוא – יציאת מצרים,
אינו אלא לנפש־האלקית בלבד, שהיא בבחינת גלות
בתוך מצרים וגבולים המכסים כו. וכמו שאמר פרעה:
"לא ידעתי את ה' ויהי כו". וכמו שכתוב (בראשית מז, ד):
"אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלה כו", שזהו שנאמר
"ליעקב", שהוא הנפש האלקית בלבד – יו"ד־עקב;
יעקב חבל נחלתו, כי חלק הויה עמו?¹⁰ כמו שכתוב
(שמות יד, לא): "וירא ישראל את ה' הגדולה אשר עשה
ה' – ש"ישראל" בלבד, שהוא הנפש האלקית – כי
ישראל עלה במחשבה; ישראל – ליראש כו –
וישראל בלבד ראו "אשר עשה ה' הויה כו".

6. [עיין בדבור המתחיל "מה יפו פעמיו"].

7. (דברים לב, ט בשינוי הסדר).

8. [ועין מה שנתבאר על פסוק (ויקרא כג, א) "אדם כי יקריב כו, תקריבו
כו" עיין שם].

9. [עיין בזהר פרשת בקל, דף קפ"ח, עמוד ב'].
10. [ועין מה שנתבאר על פסוק (ויקרא כג, א) "אדם כי יקריב כו, תקריבו
כו" עיין שם].

20 לקשר מחשבה במחשבה כו¹⁰.
21 אף הנה אמרו רז"ל: "כל האומר אין לי אלא תורה
22 אפילו תורה אין לו". שמאחר שהוא יש ודבר בפני
23 עצמו, אזי אף בשמדר דברי תורה אין זה דבר ה' כלל,
24 ואין זה גילוי רצונו כלל. רק צריך להיות מקודם בחינת
25 הרצוא, יציאת מצרים ממטה למעלה כנ"ל. ועל ידי זה
26 "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח", כי באתערותא דלתתא
27 – אתערותא דלעילא, ומעורר למעלה המשכת רצונו
28 בביכול למטה.
29 אף שיתלבש בדברים גשמיים כמו תרומות
30 ומעשרות, וקרבנות כו', ולא אורחא דמלכא לאשתעי
31 במלין דהדיוטא כו' – ועל זה היה צריך מקודם שיניח
32 הפהן את העומר, שהוא שעורה – שעורה, מיכלא
33 דבהמה רבה הנ"ל, "לפני הוי"ה" – למעלה מהוי"ה כנ"ל.
34 ועל ידי זה אחר כך, על ידי ספירת העומר, היה המשכת
35 המקיפים למטה – "לעומר", "וספרתם לכם כו' שבע
36 שבתות כו'". והיה יכול להיות אחר כך מתן תורה
37 בשבועות, שהוא גילוי רצונו בביכול למטה באותיות
38 התורה¹¹:

1 וזהו "וספרתם לכם", היינו להמשיך הארת המקיפים
2 הנ"ל, שהוא "ממחרת השבת" דוקא כנ"ל, "לכם" –
3 למטה, להפוך את נפש הבהמית גם כן, שיהיה ביטול
4 רצונכם.
5 וזהו "מיום הביאתכם את עומר": פירוש מאותו יום
6 שהניפו את העומר, שהוא "לפני הוי"ה", אזי "וספרתם
7 לכם" תמשיכו "לכם" על ידי ספירת העומר "שבע
8 שבתות" שהם מ"ט מדות.
9 ואז היה יכול להיות אחר כך מתן תורה בשבועות,
10 שהוא גילוי רצונו ממש למעלה למטה – שהוא
11 למעלה מתפלה, שהוא בחינת יציאת מצרים, שהוא
12 הרצוא כנ"ל, "ואהבת [..] בכל לבבך", שעדיין אינו
13 בבחינת ביטול בתכלית כי "יש מי שאוהב כו'".
14 מה שאין כן בלימוד התורה – שהוא דבר ה' ממש
15 בפיו. כמו שכתוב (ישעיהו נא, טז): "ואשים דברי בפיך" –
16 "דברי" ממש, "אני המשנה המדברת בפיך". ובמאמר
17 רז"ל: "אלו ואלו דברי אלקים חיים כו'", שהם דברי
18 אלקים ממש, גילוי רצונו ממש למטה. וזהו "ודברתם בם"
19 – "בם" ממש. והוא בחינת "ובכל נפשך" (דברים ו, ה), היינו

10. [ועין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ואך אל אברהם"].

11. [ועיין בזה פרשת תצוה, דף קפ"ב, סוף עמוד ב'; "וכיין כו'", ודף קפ"ג, עמוד א' עד – "אפיק אורייתא כו'". ועיין לקמן]

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

16 העליונים והתחתונים נבראו מאין ליש מבחי' הדבור
17 העליון בבחי' צירופי האותיות האלקיים שנמשך
18 מלמעלה בתמידות להחיותם. וכמ"ש (נחמ"י ט, ו)
19 ואתה מחיה את כלם ואתה א"ת דכ"ב אותיות הדבור
20 העליון וה' מוצאות הפה הכוללם יחד כו'. וכמ"ש
21 (תהלים לג, ו) בדבר ה' כו' וברוח פיו כל צבאם
22 וכאשר צריכים לקבל אור ושפע האלקית מחדש בכל
23 יום כמא' ובטובו מחדש בכל יום מע"ב אז בהכרח
24 שיהיה בחי' העלאה ובטול במציאות בכל א' מיש לאין
25 האלקי שיעלה לשרש ומקור חוצבו בכת האלקי
26 המהווה אותו להכלל ולידבק שם ואז יחזור ויחודש
27 אור ושפע האלקי להחיותו באור וחיות חדש מאין
28 ליש. והיינו ענין השירה של כתות המלאכים העליונים
29 שאו' בכל יום כאו"א לפי שרשו ומדרגתו במקור
30 חוצבו כ"ה ענין השירה שלו בהשגה מיוחדת ובאו"ר

1 (א) ותלד עדה את יכל הוא היה אבי יושב אהל ומקנה
2 ושם אחיו יובל הוא היה אבי כל תפש כנור
3 ועוגב. ויש לדקדק למה באבי יושב אהל ומקנה שמו
4 יכל בקמץ תחת היו"ד ואבי כל תפש כו' שמו יובל
5 במלאפום ומה שייכות יש לזה עם זה ומה ענין קריאת
6 שמות כאלה לפי אופן עבודתם ומעשיהם כאלה דוקא
7 כו'. והנה יש להקדים תחלה בענין אבי כל תפש כנור
8 ועוגב שזהו מקור כל בעלי השיר העליונים כמו
9 הללוהו בנבל וכנור הללוהו במנים ועוגב כו'. שהן י'
10 מיני כלי זמר נגד ע"ס כו' שעיקר שירה בכלי ולמ"ד
11 (ערכין יא, א) עיקר שירה בפה זהו ענין השירה
12 שהמלאכים העליונים או' בפה בכל יום. כמ"ש הללוהו
13 כל מלאכיו כו'. שכל הברואים העליונים ותחתונים או'
14 שירה בכל יום כידוע. ויש להבין תחלה שרש ענין
15 השיר הזה מהו. להיות ידוע שכל המלאכים וברואים

30 וכמ"ש במ"א בענין שמש בגבעון דום (יהושע י, יב)
 31 שפסק לומר שירה וממילא עמד חומר השמש כו'.
 32 ושרש הענין הוא לפי שא"א להיות המשכה מלמעלה
 33 מחדש מאין כ"א בבחי' בטול היש הראשון לאין תחלה
 34 וכמו שאנו רואים בכל צמיחה מכח הצומח שבארץ.
 35 שזהו הנמשך מאין הרוחני להיות צומח הגשם דחטה
 36 שא"א כ"א ברקבון הגרעין הנזרע בארץ והיה לאין
 37 ממש. דהיינו אחר שנפסד צורתו הרוחני ועלה ונכלל
 38 באין הרוחני דכח הצומח וחומר של החטה והי' לעפר
 39 ממש אז יומשך מן כח הצומח המשכה חדשה להצמיח
 40 בחטה בריאה חדשה שהן גרעינים הרבה מאין הרוחני
 41 ליש אבל אם לא היה הגרעין הנזרע נרקב ולא היה
 42 מופשט מישות שלו לגמרי לא היה נמשך ושוכן בו
 43 האין הרוחני של כח הצומח ולא יצמח ממנו כלום לפי
 44 שא"א להיות התהוות חדשה זו כ"א בבטול המהות
 45 דיש הראשון שזהו הכלל בכל מקום שא"א להיות
 46 התהוות יש מיש כו'. (וכמו"כ בהתהוות הוולד בריאה
 47 חדשה מאין בטפה הגשמית א"א כ"א בהפסד וסרחון
 48 הגשם של הטפה תחלה אז רוחניות שלה נקלט ברחם
 49 הנוק' כקליטת החטה בארץ לאחר ג' ימים כו') לפי
 50 שחטה זו בא' מכח הצומח מכבר מאין ליש צריך
 51 שיבוטל כח מציאותה ומהותה הראשון מיש לאין אז
 52 תקבל אור וחיות חדש מאין כו'. וכדוגמא זו שאנו
 53 רואים בכל אור ושפע העליונה שבא מלמעלה לחדש
 54 הבריא' מאין ליש צריך שיהי' תחלה בחי' בטול מהות
 55 הראשון כמו במלאכים דכתיב (יחזקאל א, יד) והחיות
 56 רצוא ושוב. שע"י הרצוא בהסתלקות ובטול יחזור
 57 ויומשך להם אור חדש. שזהו ענין השירה שאו'
 58 המלאכים בכל יום כנ"ל:

ותלד עדה את יב

1 מצומצם רק לפי מדרגתו לבד. לפי שהשיר הזה הוא
 2 בחי' ההעלאה ובטול במציאות של כאו"א בשרשו וכל
 3 בחי' העלאה מתחתון לעליון א"א להיות כ"א ע"י בחי'
 4 הבטול במציאות של התחתון בבטול היש לאין
 5 בתכלית שזהו ע"י השיר דוקא. וגם הנשמות שעולים
 6 והולכים ממדרגה למדרגה עליונה יותר כמו מגעה"ת
 7 לגעה"ע צריכים לבוא תחלה לבחי' בטול במציאות
 8 ממהותם הראשון (כמו נהר די נור (דניאל ז, י) המפסיק
 9 שטובלים בו הנשמות). שזהו ג"כ ע"י השיר כמו כל
 10 הנשמה תהלל יה וקדושים בכל יום יהללוך סלה.
 11 וכה"ג וכמו שאו' משובח ומפואר בלשון חסידיו שהן
 12 הנשמות ועבדיו הן המלאכים כידוע:

13 (ב) והנה הטעם לבחי' בטול במציאות זה שבהעלאת
 14 המלאכים ונשמות למעלה. היינו לפי שאין
 15 ערוך כלל בין התחתון לעליון. דהיינו בין הנברא בע"ג
 16 ותכלית עם הבורא ית' שהוא הכח האלקי המהווה
 17 אותו שהוא בלתי בע"ג כו'. וע"כ כאשר צריך הנברא
 18 לעלות למעלה במקור חוצבו בכח האלקי המהווה אותו
 19 מאין ליש צריך לצאת תחלה ממהותו הראשון לגמרי
 20 בבחי' בטול היש לגמרי מכל וכל ואז יוכל לעלות
 21 וליכלל ולידבק בשרשו העליון האלקי שמשם נחצב
 22 ונתהווה מאין ליש. אבל אם הוא עדיין בבחי' הישות
 23 שלו הנפרד בלי בטול ממציותו כלל א"א לו לעלות
 24 כלל. (וכמו גם הגלגלים כשמש וירח שאו' שירה בכל
 25 יום. כמ"ש הללוהו כל צבאיו הללוהו שמש וירח
 26 הללוהו כל כוכבי אור הללוהו שמי השמים והמים כו'.
 27 והיינו בחי' הבטול דצורה שמופשט ועולה מן החומר
 28 שלו כנפש גלגל השמש שאומר שירה בהשתחוא'
 29 רוחנית וממילא יסובב החומ' שלו בהשתחוא' גשמית

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

7 וכן קשה על המצוה שבתורה למנות מלך בישראל
 8 – והלא תורה אחת לכוננו⁸³, ואם בן גם תלמידי חכמים
 9 נצטוו בכך, ואם בן קשה לפי מה שנתבאר לעיל פרק
 10 א'.
 11 אף הענין, דבאמת שייך בחינת מלוכה גם על תלמידי
 12 חכמים, הגם שמשכילים בתורת ה' ואינן נצרכים להיות

1 (ג) אף עדיין צריך להבין מהו שהמשיח גם בן יהיה מלך.
 2 דלפי מה שנתבאר לעיל פרק א' קשה: כי בזמן ביאת
 3 משיח במהרה בימינו אמן יהיו כל בני ישראל תלמידי
 4 חכמים, כמו שכתוב: ו"מלאה הארץ דעה את ה'⁸¹,
 5 וכתוב⁸²: "ולא ילמדו עוד איש את רעהו" – ואם בן למה
 6 צריכים למלך.

(83) תורה אחת לכוננו: תניא פרק מו. ובבבא מקומות. על פי שלח טו, טז:
 "תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר אתכם".

(81) ישעיה יא, ט.

(82) ירמיה לא, לג.

אז בולם במדריגת תלמידי חכמים עד שגם טעמי
התורה יתגלה להם, מכל מקום הרי לא כל מה שיתגלה
למשיח יתגלה להם, אלא יהא בחינת מקיף עליהם,
ומצד זה נקרא בשם מלך עליהם, שהמלוכה היא מה
שלמעלה מן השכל של המקבל.

ועל פי הקבלה הוא כך:
פי הנבראים דבי"ע יש עליהם מלך תתאה, מלכות
דאצילות שנעשה עתיק לבריאה. והיינו: בחינת עתיק –
הוא מה שלמעלה מהשכל, מלשון "המעתיק הרים"⁸²,
שנעתק ונבדל מן השגת הנבראים שבג' עולמות בריאה
יצירה עשייה, אלא הוא בבחינת מקיף עליהם. כמשל
גזירת המלך על העבד, שהעבד מבטל רצונו כי הוא
למעלה מהשגתו בו. ונקרא זה בשם מלכות דאצילות
על ב"ע.

אבל לגבי הנשמות דאצילות, הנקראים "אחים"
לזו"ג, אין זה בחינת מקיף והעלם כלל, שהרי נקראים
אחים ממש להספירות כנ"ל. ומכל מקום הרי גם עליהם
יש בחינת מקיף. והוא מה שמלכות דא"ק נעשה עתיק
לאצילות. פירוש "עתיק דאצילות": מה ש"מתנשא
מימות עולם"⁸³, הם "יומין עילאין", שהם מידות
דאצילות, ונעתק ונבדל מהם, והגבה מאד נעלה
מהשגתם – הוא בחינת המלכות דא"ק על אצילות;
ושם יהיה שרש המשיח, וזהו "וגבה מא"ד" שנאמר
בו, ועליו נאמר "חיים שאל ממך נתתה לו"; ולא כמו
בדוד, שהיה ממלכות דאצילות, שקבל חיים מאדם
הראשון והאבות שהם הספירות דאצילות כנ"ל פרק ב',
מה שאין כן במשיח "נתת" – אתה, האין-סוף בעצמו בו.
ומצד זה יהיה בחינת מלך על ישראל, הגם שהיו
תלמידי חכמים, והגם שיתגלו טעמי מצות – אבל לא
כל מה שיתגלה לו.

ולכן נקרא רב ומלך: מפני מה שיתגלה טעמי מצות
בהשגה לישראל יהיה נקרא רב, ומפני מה שישאר
בבחינת מקיף עליהם נקרא מלך. ועל דרך זה יובן גם כן
עוד ענין: "מלכות דאין-סוף – כתר לא" כו", והמבין
יבין:

מצות מייני מלך, פרשת שופטים:

בבחינת ביטול כעבד, על דרך הנ"ל פרק א' – אלא
שהיא בחינת מלוכה יותר נעלית.

והענין, כי התורה היא בחינת בלי גבול, וכמאמר⁸⁴
"ילכו מחיל אל חיל", שיש בחינות מדריגות אין קץ
ותכלית, הכל בבחינת עילוי אחר עילוי באופן השגת
התורה. והנה לעתיד-לבא יהיה גילוי אלקות בהשגת
פנימיות התורה, והיינו על ידי משיח⁸⁵, שהוא ולמוד
פנימיות התורה לכל העם, גם מה שהיה כעת בהעלם.
אכן אף על פי כן בודאי הוא בעצמו יביר יותר, כי לא
כל מה שמשיג בעצמו יכול לגלות וללמוד לכל העם, כי
לא יוכלו להשיג.

והנה מחמת בחינה זו נקרא מלך:
דכמו ענין המלוכה שלמטה הוא רק בחינת הביטול,
היינו מה שהוא למעלה מהגבלת שכלו, כי לדבר
שמתנישב בשכלו בטוב טעם ודעת אין צריך על זה
לפקודת המלך, שהרי גם בלא מצותו נכון הדבר מצד
עצמו וטוב הוא בעיניו, אלא הפקודה הוא רק על דבר
שהוא נגד שכלו והוא פלאי ממנו, שאף על פי כן מצד
הפקודה והגזירה מוכרח לקיים אותה, ומבטל רצונו
לרצון המלך כי אינו יודע לב המלך (וטעמו הקמוס), והרי
זה בחינת ביטול לגבי למעלה מן החכמה שלו, שאף על
פי שאינו מתנישב בשכלו – שומע לגזירת המלך,
שאצלו נכון הוא ויש לו טוב טעם.

ועל דרך זה יובן גם כן בענין התורה, שיש בה מצות
והוקים: המצות הם המושגים, כמו ציצית ותפילין;
וההוקים הם כמו פרה אדומה ושעטנו, שצמר ופשתים
כל חוד לחודיה שרי⁸⁶, וכן כל אחד מהם עם משי, רק
צמר ופשתים יחדיו "לא תלבש כו"⁸⁷.

והנה טעמי תורה יתגלו לעתיד לבא⁸⁸ על ידי
המשיח, אכן לו בעצמו יתגלה הרבה יותר לאין קץ
ותכלית ממה שיוכל הוא לגלות לעם, וכמו שכתוב בו⁸⁹:
"הנה ישפיל עבדי, ירום, ונשא, וגבה מאד", והם ה'
עליות: "ישפיל" מאברהם כו⁹⁰, "וגבה מאד" – אותיות
אדם⁹¹, שהיה למעלה גם מאדם הראשון, שהוא חכמה
עילאה, כי למשיח יתגלה יותר.

ולכן יהיה משיח גם כן מלך על ישראל, הגם שהיו

(84) תהלים פד, ח.

(85) ראה לקוטי תורה צו י"ב, שער האמונה פרק נו ואילך.

(86) כל אחד לחוד מותר.

(87) תצא כב, יא: "לא תלבש שעטנו צמר ופשתים יחדו".

(88) ראה בפרסיות יותר – לעיל מצות יעוד ופדיון אמה העבירה.

(89) ישעיה נב, יג.

(90) בילקוט שמעוני על הפסוק, רמז תעו: "ירום" – מן אברהם, שכתוב בו:
"הרמותי ידי אל ה'". ונשא – ממש, שכתוב בו: "כי תאמר אלי שאהו בחיקי".

וגבה – ממלאכי השרת, שנאמר בהם: וגביהם וגבה להם".

בזהר חלק א קפא, ב: "ונשא מסטרא דאברהם, וגבה מסטרא דיצחק, מאד
מסטרא דיעקב".

בתחומא תולדות יד: "ירום מאברהם, ונשא מיצחק, וגבה מיעקב, ונשא
ממש".

(91) בראשית רבה פרשה ח, ה.

(92) איוב ט, ה.

(93) נוסח ברכת יוצר אור.

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

מדרכי הכפרה כוונתו לאחר ששב, שגלותו ממקומו
הראשון מכפר עליו. וא"כ י"ל שע"י שינוי מקום בא
לבחי' מקום שבעת"ש עומדי' צדיקים גמורים אינם
יכולי' לעמוד, שזהו בחי' מקום היותר גבוה הרבה. וע'
בזח"ב ויקהל דר"ז ע"א ענין ב' בחי' מקום, וע' זח"ג
ויקרא דר"ז ע"ב בענין צדיקי' ובע"ת, ועמ"ש ע"פ ומי
יקום במקום קדשו (תילים ק"ד ג').
וע' בפרד"ס שער ט"ז הוא שער אבי"ע פ"ד ופ"ה,
ולכן י"ל שינוי מקום דוגמת התלבשות השכינה
במט"ט בימי החול, וא"כ דיו לעבד להיות כרבו. וע'
בגמ' בשבת פרק חביות דקמ"ה סע"ב מפני מה ת"ח
שבבבל מצויינין לפי שאינן במקומן, י"ל ע"ד הנ"ל.
ויש להעיר עוד ממ"ש במד"ר פ' תשא ר"פ מ"ד
עוקרין אותה ממקומה ושותלין אותה במק"א והיא
משבתת כו', וזהו ע"ד שא"א להיות מיש יש אא"כ
יבא לבחי' אין תחלה, וכמו שתחשך הלבנה קודם
שתקבל אור חדש מהשמש. וע' בת"א פ' ויקהל ב"ה
קחו מאתכם תרומה ובסידור ד"ה והאיש משתאה לה
מחריש, לכן ע"י לך לך כו' שתבא לבחי' אין עי"ז
ואעשך ברי' חדשה, כמ"ש ברבות במקומו ע"פ ואעשך
לגוי גדול שאני עושה אותך ברי' חדשה.
וע' כה"ג ברבות אמור ס"פ ק"ט בענין מוסף דר"ה
שנא' בו ועשיתם ובשאר מוספים נא' והקרבתם,
כאלו היום נעשיתם ברי' חדשה, כמ"ש כי כאשר
השמי' החדשי' והארץ החדשה אשר אני עושה, שנו'
בהם ל' עשייה לפי שהן ברי' חדשה, והיינו שקאי על
העבודה שהי' לע"ל (או לאחר התחי') שע"ז אנו
אומרי' במוספי' ושם נעשה לפניך כו' כמצות רצונך,
שע"ד הנ"ל כתי' ונגולו כספר השמי', וכתי' השמי'
החדשי' והארץ החדשה שלא יהי' שמי' וארץ גשמיים
המעלימי' ומסתירים כבוד ה' להיות יש ודבר בפ"ע,
שהרי בכל דבר נמשך אוא"ס ב"ה כמ"ש והר סיני עשן
כולו עולם שנה נפש, עולם בחי' מקום ששם נמשך
בחי' אוא"ס כמ"ש הנה מקום אתי, וכן בבחי' שנה
בבחי' א"ס כו', וכן בנפש יש הארת א"ס וכל החיים
יודוך סלה וג"ע העליון ותחתון ויש ג"ע למעלה מג"ע
עד אין קץ ותכלית בעילוי אחר עילוי כו', ולעתיד
כשיזדכך העולם וחומריות וגסות שבו אזי עין בעין
יראו כו' ואז יהי' שלמות העבודה בעשיית המצות
כמצות רצונך.

והענין יובן ע"פ משרז"ל במד"ר לך לך ר"פ ל"ט, ר'
ברכי' פתח לריח שמניך טובי' שמן תורק
שמך, אר"ב למה הי' אברהם אבינו דומה לצלוחית של
אפופילסימון (שמן מור, מ"כ) מוקפת צמיד פתיל
ומונחת בזוית ולא הי' ריחו נודף כיון שהיתה
מיטלטלת הי' ריחו נודף, כך אמר הקב"ה לאברהם
אבינו טלטל עצמך ממקום למקום ושמך מתגדל
בעולם. והיינו כנ"ל שע"ז ממשך כמ"כ בחי' הברכה
וההמשכה בחי' ברוך כבוד ה' ממקומו. וכן משמע
בהדיא במד"ר פ' בא פ"ז קל"ד א' ד"א משכו וקחו
כו' הה"ד פלס ומאזני משפט לה' (משלי י"ו), וכן
מצינו משה ושמואל שוין כאחת שנא' משה ואהרן
בכהניו ושמואל בקוראי שמו (תילים צ"ט), בא וראה
כמה בין משה לשמואל כו' למה כך אמר הקב"ה בדין
ובצדקה אני בא עם האדם, משה הי' יושב כו' אבל
שמואל הי' טורח כו' כדי שלא יצטער כו' שנא' והלך
מדי שנה בשנה (ש"א ז'), אמר הקב"ה משה שהי'
יושב במקום כו' יבא אצלי כו' אבל שמואל שהלך
אצל ישראל בעיירות ודן אותם אני הולך ומדבר עמו
לקיים מה שנא' פלס ומאזני משפט לה'. הרי שע"י
ההליכה והטלטול של שמואל נמשך כמ"כ מלמעלה
בחי' אני הולך כו', ע"ד והתהלכתי בתוכם, והו"ע
ההמשכה מסוכ"ע בממכ"ע. ובמא"א אות ה' סעיף
י"ד בסופו פי' הליכה כינוי אל הזווג כו' והיינו מיתוק
הגבורות בחסדי', ועד"ז הו"ע לך לך דאברם טלטל
עצמך כו', ומעשה אבות סימן לבנים לכן אפ"ל דשינוי
מקום של האדם גורם המשכת בחי' ברוך כבוד ה'
ממקומו.
ו[ע] בתשו' הרשב"א ח"א סי' י"ט שכ', ושינוי מקום
הוא מדרכי הכפרה, יעו"ש שמפרש שאפי' על החטא
מכפרת שכ' שגלותו תכפר עליו, והיא היא דברי
החא"ג רק שהחא"ג קירב אל השכל איך עי"ז יבא
לתשובה ולא ילמד א"ע מאברם שאברם לא הי' בו
חטא (וי"ל כ"א מזל כמ"ש הרשב"א טעם השני שהי'
אז קודם מ"ת וזה הי' הנסיון הראשון לא"א כמ"ש
הבחיי וירא, וע' במד"ר דמ"ג ע"א דפוס שקלאו לך
ב"פ א' כאן וא' גבי עקידת יצחק, לכן אפשר שייך גם
על אברם שהי' תחת המזל, וכעין ראי' לזה ממה שא"ל
הקב"ה אח"כ צא מאצטגנינות שלך), והראי' שלשרי
לא פעל שינוי מקומה שתוליד עד שנשתנה שמה
בציווי השי"ת, ועי"ז יבא לתשו'. והרשב"א שכ' שזהו

לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו, שיתגלו לנו
טעמי תורה הפנימיות היינו מו"ס יבא בהתגלות טעם
וענג של הרצון, ועז"נ אז תתענג על הוי' שהתענג
גבוה מש' הוי', וכעת הוא בהעלם ונסתר מאתנו אכן
אז כשיתגלה הטעם והתענג של מו"ס יהי' הטעם
והתענג על הוי'.

בס"ד. (ש"פ לך לך. דל"ג)

ענין שינוי מקום ושינוי השם כו' ברוך כבוד ה' ממקומו

ומה שארז"ל ברבות פ' שמיני פ' י"ג ע"פ וזאת
הבהמה, א"ר יודן ב"ר שמעון כל בהמות ולויתן
כו' א"ר אבין בר כהנא אמר הקב"ה תורה כו' חידוש
תורה מאתי תצא, הכוונה ע"ז כמ"ש רש"י ע"פ ישקני
מנשיקות פיהו ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם
לבאר להם סוד טעמי' ומסתר צפונותי' ומחלים פניו

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב

ואלה מוסיף הפרדת הפסולת כו'. והנה במאור עינים
פי' ואלה מוסיף שמוסיף ומרחיב מקום הקדושה והיינו
ע"י הבירור' שזהו בבחי' ד"ת דהרי ד"ת הו"ע ביטול
היש שזהו"ע הבירור כו', וזהו שפרש"י יעקב ועשו
האמורים בפרשה דעשו הוא שמוסיף על ישמעאל
בהפרדת הפסולת שזהו ג"כ בשביל יעקב כו', ויעקב
הוא בחי' י' עקב שמברר למטה שבזה מוסיף ומרחיב
מקום הקדושה כו'. וזהו ג"כ מ"ש יצחק בן אברהם
אברהם כו', דהנה יצחק הוא בחי' היראה וכמ"ש ופחד
יצחק כו', וידוע שיש ב' בחי' יראה יר"ת ויר"ע יר"ת
בחי' ד"ת ויר"ע בחי' ד"ע, וז"ש יצחק ב"פ הא' בחי'
יר"ת והב' בחי' יר"ע כו', ואברהם הוא בחי' אה' ויש
באה' ג"כ ב' מדרי' אה"ע ואה"ר, דאה"ע הוא שבא
ע"י השגת החיוב שהוא האה' שע"פ טו"ד כו', ואה"ר
באה' ע"י השגת השלילה וידיעת ההפלאה דאוא"ס כו',
והסדר הוא יר"ת ואה"ע ואח"כ אה"ר ויר"ע, וזהו
יצחק בן אברהם יר"ת ואה"ע והן ד"ת וידיעת החיוב
כו', אברהם הוליד את יצחק אה"ר ויר"ע שהן ידיעת
השלילה ובחי' ד"ע כו'. וזהו ואלה תולדות יצחק
שבשביל הגילוי דתו' צ"ל הפרדת הרע והפסולת וגם
הבירורים שמוסיפים ומרחיבים מקום הקדושה והו"ע
יעקב ועשו האמורים בפרשה כו', ויצחק בן אברהם
ואברהם הוליד את יצחק הן בחי' ד"ת ויר"ע וידיעת
החיוב וידיעת השלילה שכ"ז מגלים הספי' דאצי',
והגילוי הוא למע' וע"י התו' נמשך הגילוי גם למטה
כו'.

קיצור. ויש גם ידיעה זו דד"ע ובא מהמושג דד"ת
שמזה מובן שלגבי עצמות הוא אין, ושניהם
אמת דמצד הרצון בהתהוות ה"ז מציאות, ומצד
העצמות ה"ז כלא, וכן בהאור מצד הצמצום הוא
בבחי' מציאות ומצד הדביקות הוא כלא, ובפרטיות

וע"פ הנ"ל יובן מ"ש ואלה תולדות יצחק, דהנה
הרמ"א הביא בשם הפסיקתא ע"פ ויצא
הראשון אדמוני ששאב את הדם נדות, ואומר דהנה
בכדי שישראל יקבלו את התו' הי' צ"ל שיפסוק מהם
זוהמת הנחה"ק וכמא' ישראל שעמדו כו' פסקה
זוהמתן כו', ובתחלה הי' זה בהאבות שהם עשו הכנה
למ"ת דאע"ה ע"י שנתנסה בהנסיגות נמרק חלק רב
מזוהמת הנחש, ובכדי להוליד את יצחק הי' צ"ל תחלה
ישמעאל שבזה נפרדו מאתו הסיגים והפסולת, וכמא'
אברהם יצא ממנו ישמעאל יצא בבחי' הפרדת הפסולת
כו' וכמ"ש במ"א, ובשרה הי' צ"ל חדל להיות לה
אורח כנשים דם נדות הוא מזוהמת הנחש כו', וע"כ
הי' צ"ל לידת יצחק דוקא לאחר שחדל כו', והקצת
סיגים שנשארו בו הי' צ"ל המירוק דעקדה כו', וגם
יצא ממנו עשו בבחי' יציאת והפרדת הפסולת כו', וגם
שאב את דם הנדות מרבקה כו', ואז יצא יעקב נקי
ומזוכך כו'. וזהו ואלה מוסיף על הראשונים דכמו
שבאברהם יצא ממנו ישמעאל בשביל יצחק, כמ"כ
ביצחק יצא ממנו עשו בשביל יעקב שיהי' נקי ומזוכך
כו'. והענין דלהיות שענין התורה הוא שיהי' ע"ז גילוי
ד"ע שזהו הגילוי דבחי' עצמו' אוא"ס ב"ה כנ"ל הי'
צ"ל פסקה זוהמתן כו', וע"ד מ"ש בלק"ת ד"ה למנצח
על השמינית דבכדי שיהי' גילוי בחי' יסוד דא"ק צ"ל
העברת הערלה וגם עור הדק בפריעה כו', וכמ"ש
במ"א בענין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא מפני שכ"ז
שיש מציאו' הנוגה אא"ל הגילוי דעצם אור המצות
כ"א כאשר יהי' וחד חרוב כו'. וזהו ואלה מוסיף כו'
שצ"ל הפרדת הפסולת בכדי שיהי' הגילוי דתו' כו',
וזהו שהוא בשביל יעקב שהוא בחי' התו' וכמ"ש ויקם
עדות ביעקב כו', וזהו ואלה תולדות יצחק דתולדותיהן
ש"צ הן תו' ומע"ט ובכדי שיהי' התגלו' התו' צ"ל

- 1 הוא בחיצוניות האור ופנימיות האור, וכן מצד אוא"ס
 2 ד"ת מבחי' חיצוניות, וד"ע מבחי' הפנימיות, וזהו
 3 ברישא חשוכא ד"ת והדר נהורא ד"ע, וזהו כבוד אל
 4 ד"ת ומספרים ומגלים בחי' ד"ע, וזהו שמגלים בחי'
 5 אוא"ס הבל"ג. ובה יובן מ"ש ואלה תולדות יצחק,
 6 דבשביל התורה ד"ע צ"ל הפרדת הפסולת, ובמ"ע
 7 שמרחיב היינו הבירורים דד"ת וזהו ג"כ ב"פ אברהם
 8 וב"פ יצחק ד"ת וד"ע.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

ב.

לפני האכילה צריך לרחוץ את הידיים, מה שנקרא 'נטילת ידיים'¹¹.

בנטילת ידיים יש שני אופנים. אופן אחד הוא נטילת ידיים שחרית, כאשר קמים מהשינה, והאופן השני הוא נטילת ידיים לסעודה.

אף שנטילת הידיים שווה בשני האופנים, גם כשרות המים שצריכים להיות נקיים ולא עשו בהם מלאכה, גם נוסח הברכה שווה בשני האופנים, וכן האופן שבו המים צריכים להקיף את הידיים, שווה בשני האופנים של נטילת ידיים, בכל זאת יש חילוקים בין נטילת ידיים שחרית ונטילת ידיים לסעודה.

חילוק אחד הוא באופן שפיכת המים על הידיים, ששפיכת המים בנטילת ידיים שחרית עם הקימה מהשינה צריכה להיות שלוש פעמים על כל יד לסירוגין. לוקחים את כלי המים ביד הימנית, מעבירים לשמאלית ושופכים את המים על היד הימנית ואחר-כך על היד השמאלית, וכך עושים שלוש פעמים בדילוג.

גם נטילת הידיים לסעודה היא שלוש פעמים, אבל לא בסירוגין אלא כסדרן. לוקחים את כלי המים ביד הימנית ומעבירים לשמאלית ונוטלים את היד הימנית שלוש פעמים רצופות ואחר-כך שלוש פעמים את היד השמאלית, ואז, בעוד הידיים רטובות, יש לשפשף יד ביד, להרים את שתי הידיים ולברך את הברכה "על נטילת ידיים".

צריך להבין: מהו ענין התקנה של נטילת ידיים, הן בבוקר או כשמתעוררים משינה וביציאה ממקומות לא נקיים, והן הנטילה לסעודה?

מדוע בכלל לרחוץ ידיים ומה החילוק בין נטילת ידיים שחרית כו' ונטילת ידיים לסעודה? שנטילת הידיים לסעודה היא כסדרן, לא בסירוגין, ובשני האופנים יש לקחת את הכלי של המים ביד הימנית, וגם צריך לרחוץ תחילה את היד הימנית ואחר-כך את השמאלית.

גם צריך להבין: מדוע הרחיצה נקראת בשם "נטילת ידיים" ולא "רחיצת ידיים" או "שטיפת ידיים", שהם ביטויים היותר מתאימים לתיאור הפעולה של ניקוי הידיים מאשר הביטוי "נטילת ידיים" שמשמעו אינו אלא רק ניקוי ורחיצת הידיים.

(11) בכל זה ראה שו"ע אדה"ז, או"ח סימן ד. קנט. קסב. ספר המנהגים – חב"ד ע' 1. 21.

- 1 המילה 'נטילה' משמעה לקיחה או הרמה, וכן היא מתפרשת כמו המילה 'נטלא' בארמית, שהוא כלי המים שממנו רוחצים את הידיים.
- 2 כל שלושת הפירושים הללו – לקיחה, הרמה וכלי המים – עדיין אינם מתארים את הפעולה הנכונה והפשוטה כמו "רחיצה" או "שטיפה", שהם מתאימים ומובנים היטב?
- 3 מכך שהברכה על רחיצת ושטיפת ידיים היא בנוסח "נטילת ידיים", בהכרח שאף כי הכוונה היא לרחיצה או שטיפה, ובכל זאת נוסח הברכה הוא רק "על נטילת ידיים" ולא "על רחיצת ידיים" וכן לא "על שטיפת ידיים", הדבר מלמד שהכוונה בכך היא ששטיפת הידיים ואפילו רחיצתן, עדיין לא מספיקות, אלא העיקר הוא שאופן הרחיצה יהיה בדרך נטילה.
- 4 משמעות הדבר – שני אופנים שונים בשטיפת ורחיצת הידיים: אופן אחד של רחיצה הוא בדרך לקיחה, והאופן השני של הרחיצה הוא בדרך הרמה.
- 5 כמו כן, נטילת הידיים צריכה להיות מנטלא – שכלי המים צריך להיות שלם ושיהיה לו תוך המקבל, ושפיכת המים צריכה להיות בכוח גברא¹², כלומר, בכוחו של בר־דעת.
- 6 קיצור. מבאר שני אופנים בנטילת ידיים: (א) בבוקר או בקימה משינה. (ב) לפני הסעודה. החילוק העיקרי הוא באופן הרחיצה. בבוקר וכו' הוא בסירוגין ולסעודה הוא כסדרן. לנטילה יש שלושה פירושים: לקחת, להגביה, וכלי־מים. שואל: (א) מה הכוונה בנוסח הברכה "נטילת ידיים" ולא "שטיפת ידיים" או "רחיצת ידיים"? (ב) מה היא חשיבות הכלי שעליו להיות שלם ובעל קיבולת? (ג) מדוע נחוץ כוח־גברא של בר־דעת?
- 7 ג.
- 8 הלכות נטילת ידיים הן הלכה ערוכה ומסודרת בגליא שבתורה, וכל הענינים ישנם בעבודה בנפש האדם שהם הפנימיות והנשמה של ההלכה בגליא שבתורה.
- 9 הלכות פסוקות הן ש"אדם מועד לעולם בין שוגג ובין מזיד בין ער ובין ישן"¹³ ו"ידיים עסקניות הן"¹⁴.
- 10 "אדם מועד לעולם" – הדרגה אדם¹⁵ בתפקיד האדם היא, שהוא אחראי למעשיו תמיד, ללא חילוק אם בשוגג או במזיד, אם ער או ישן.
- 11 "ידיים עסקניות הן" – הכוונה שתכונת הידיים היא שהן עסקניות ופעילות. לאצבעות הידיים יש צפרנים, ותחת הצפרנים מתקבץ לכלוך.
- 12 הזהר הקדוש¹⁶ אומר "בטופרהא אחידן" – לקליפות יש אחיזה בצפרנים.
- 13 ענין נטילת ידיים – רחיצת הידיים – הוא, שלקליפות לא תהיה אחיזה בצפרנים.
- 14 החיות בצפרנים היא חיות מצומצמת, לכן יכול להיות שם מקום אחיזה לקליפות, ובפרט כאשר מתקבץ שם לכלוך, שאז הלכלוך הוא חיות לקליפות, ואז גם נטילת ידיים לא מועלת.
- 15 נטילת ידיים בבוקר, ונטילת ידיים לסעודה, נוטלים רק כאשר הצפרנים נקיות.

(15) ראה לוח "היום יום...", ד' אלול.

(16) חלק ג ס, ע"ב.

(12) ראה דרך מצותיך, סג, ע"א.

(13) בבא קמא כו, ע"א.

(14) שבת קיד, ע"א.

- 1 משמעות הדברים: ידים הן מידות, ולמידות יש צפרנים, שזהו אחד החילוקים באופן הפעולה של
- 2 שכל ומידות.
- 3 השכל מבאר בהגיון ובמתינות, ואילו מידות קורעות ודוקרות. באיזו מידה שהאדם נמצא, הן באהבה
- 4 והן בשנאה, הכל בא בדוקרנות ובלהט.
- 5 זו הכוונה בנטילת ידים.
- 6 לשפוך מים¹⁷ – הכוונה שכל – כדי לנקות את המידות מהתכונות הדוקרניות והלוהטות שלהן,
- 7 שהמידות יהיו תחת השפעת השכל.
- 8 רחיצת המידות קיימת בשני אופנים:
- 9 אופן אחד הוא נטילת ידים שחרית, שכוונתה היא לנקות את הידים מהרוח הרעה שבאה מהחושיך
- 10 של הנהגות העולם.
- 11 אופן רחיצה זה הוא בסירוגין, לאט לאט, לנקות מעט את המידה הזו, מעט את המידה האחרת, לפי
- 12 הסדר, עד שרוחצים ומנקים את כל המידות.
- 13 האופן השני הוא נטילת ידים לסעודה.
- 14 כאן הדבר כסדרן, כי ענין הנטילה אינו לנקות ולהסיר את הרע אלא לקדש את המידות. כאן זה
- 15 צריך להיות כסדרן והשפשוף הוא התכללות המידות.
- 16 בקדושה כל המידות צריכות להיות מידה אחת.
- 17 במידת האהבה או במידת היראה לא די. כל המידות צריכות להיות תחת השפעת השכל, ואז הן
- 18 כולן מעורבות, הן משפיעות זו על זו לטובה, שאז היא שלימות מעלת האדם.
- 19 אברהם אבינו היה אוהב ה'¹⁸. לאחר ניסיון העקידה כתוב¹⁹ "עתה ידעתי כי ירא אלקים אתה". על-ידי
- 20 ניסיון העקידה הגיע אברהם אבינו לשלימות של מידת היראה²⁰, התכללות אהבה ויראה מביאה את
- 21 השלימות הגדולה ביותר של האדם.
- 22 לכן נוסח הברכה על רחיצת הידים הוא "על נטילת ידים", להשמיענו את שני האופנים איך לתקן
- 23 את המידות:
- 24 נטילת ידים שחרית, שענינה העברת הרוח הרעה הנעשית מהחשיכה הנובעת מהנהגה לפי הנחות
- 25 העולם, פירושה – לקחת את המידות הטבעיות והרגילות של הנחות העולם;
- 26 נטילת ידים לסעודה, פירושה – להרים את המידות, כמו שכתוב "שאו ידיכם קדש"²¹.
- 27 המים בהם רוחצים את הידים צריכים להיות כשרים על-פי התורה וצריכים להיות בכלי שלם, הכלי
- 28 צריך להיות לו תוך ומוכרחים לשפוך את המים על הידים בכוחו של אדם בר-דעת:
- 29 השכל המטהר ומעלה את המידות צריך להיות שכל אלקי של שלימות המוחין, עם תוך פנימי, שכלי
- 30 ההשגה האלקית נוגע בעבודה.

(20) אגרת הקודש יג (קט, ע"ב). וראה לעיל ע' 73.

(21) תהלים קלד, ב.

(17) לדוגמה במשלי יח, ד [הערת כ"ק אדמו"ר].

(18) ישעיהו כב, יח. בראשית רבה, פרשה מא, ח.

(19) וירא כב, יח.

1 אף שהרחיצה, הן באופן הטהרה והן באופן ההעלאה, צריכה להיות בכוח גברא, כלומר, בתוקף של
2 השגה אלקית – עם זאת התוקף צריך להיות מצד מוח הדעת, אשר מוח הדעת הוא שלימות המוחין.
3 זהו שבזמן הבית המזבח היה מכפר, וכעת דוקא "שולחנו של אדם". שלימות המוחין המשפיעים על
4 המידות מכפר עליו.

5 קיצור. מבאר שכל פרטי הדינים של נטילת ידים קיימים בעבודה אלקית, שהם הנשמה של ההלכה
6 בגליא שבתורה. מבאר את ההלכות "אדם מועד" ו"ידים עסקניות". ידים – מידות. הצפרנים הן מקום
7 האחיזה של הקליפות והלכלוך תחת הצפרנים הוא חיותם. נטילת ידים של שחרית היא כדי להסיר את
8 הרוח הרעה של הנחות העולם. לכן אופן העבודה הוא בסירוגין, ולסעודה – הקידוש צריך להיות כסדר.
9 המים – שכל אלקי שבא ממוח הדעת, וזהו "שולחנו של אדם" דוקא.

המזבח עץ שלש אמות [אייר ה'תד"ש]

ספר השיחות – ה'תש"ה בלה"ק

ערב יום כיפור

17 הכוונה על הרוצים להיכנס – נכללים במחשבה של
18 הקבוצות הקודמות, ויעזור השי"ת שתתקיימנה כל
19 הברכות.
20 ג. המנהגים: כ"ק אדמו"ר התפלל בחדרו,
21 לאמירת "על דעת המקום" נכנסו לחדרו אלו שלקחו
22 הס"ת והחזן, אחר כך יצאו לבית הכנסת הסמוך
23 לחדרו והחזן אמר "כל נדרי", והדלת לחדר כ"ק
24 אדמו"ר הייתה פתוחה מעט. התחלת תפילת שחרית
25 בשעה שמונה וחצי בערך. קריאת התורה – בחדרו
26 של כ"ק אדמו"ר. ל'הזכרת נשמות' – שני ספרי-תורה
27 על שולחן הקריאה מימין ומשמאל כ"ק אדמו"ר.
28 בעת 'הזכרת נשמות' אחז בידו ב'עץ חיים' של
29 הספר-תורה שמימנו. ציווה לסיים תפילת מוסף לא
30 יאוחר משעה שלש וחצי. קריאת התורה של תפילת
31 מנחה – בחדר כ"ק אדמו"ר. עלה ל'מפטיר יונה'.
32 אחרי תפילת מעריב, הבדיל בעצמו על יין.

1 א. (בשעה שנים וחצי אחרי חצות היום,
2 כשנכנסה הקבוצה הראשונה של אנ"ש לקבל ברכה):
3 יעזור השי"ת ויתן התעוררות תשובה אמיתית
4 בחרטה על העבר וקבלה טובה על להבא. יתן השי"ת
5 חתימה וגמר חתימה טובה, שנה טובה ומתוקה
6 בגשמיית וברוחניות.
7 (לקבוצה השניה – אחרי עבור כמה שעות):
8 כנ"ל, ואחרי התיבות "קבלת עול מלכות שמים"
9 הוסיף: קבלת עול מלכות שמים על כל השנה.
10 ב. (לפנות ערב נתאספו כמה מאנ"ש שלא יכלו
11 מסיבות שונות להיכנס מקודם, ורצו להיכנס לקבל
12 ברכה, וביקש כ"ק אדמו"ר למסור להם):
13 כעת אי אפשר. אין זה שאני חוסך את זמני או
14 את בריאותי, אלא שמעתי מהוד כ"ק אדמו"ר
15 הרה"ק, ששעה זו איננה מתאימה לרבים. שעה זו
16 שייכת לבני הבית ולמקורבים, ולא לרבים, והם –

ערב יום כיפור. ה'תש"ה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ק"ח – תורה וגדולה

1 החתן והכלה, ר' יוסף יצחק, העילוי משריי, ודבורה לאה, נכדתו של ר' משה, מי שהיה
2 ראש קהלת פוזנא, היו מעוניינים מאד לדעת פרטים על מנהיג יהודי זה שתורה וגדולה היו אצלו
3 במקום אחד, אשר לעת זקנתו עבר לגור במינסק. פרק שלם של היסטוריה יהודית היה מקופל
4 באישיותו ותולדותיו של ר' משה ושל אבות משפחתו.

- 1 היה לו לר' משה יחוס עצמי, נוסף על היותו נכד-נכדו של מהר"ל מפראג. כל העולם היהודי
2 של אותו זמן הכיר את זכויותיו הרבות כמי שקידש שם שמים.
- 3 עוד מתקופת המהר"ל, ואף לפני כן, סבלו היהודים בארצות הקתוליות צרות צרורות. צרות
4 אלו נבעו מהאפיפיורים ברומא, וקשורות היו גם במידה רבה במושלים ובכמרים המקומיים,
5 במדינות, בערים ובעיירות שבהם היו יהודים.
- 6 כדי לקבל מושג על סבלו של ר' משה מאותם קתולים פנאטיים, ומדוע נאלץ לאחר מכן
7 לעזוב את פוזנא, צריכים אנו לחזור כמה דורות קודם ולהכיר את המצב הכללי של היהודים
8 שהיו נתונים לגזירות שהיו האפיפיורים ברומא גוזרים עליהם מידי פעם בפעם.
- 9 בשנת שכ"ט גזר האפיפיור פיוס החמישי גזירת גירוש על כל היהודים שבמדינות חסותו.
10 רק ברומא ובאנקונה הורשו יהודים להישאר.
- 11 לאחר מותו בשנת של"ב נתמנה גריגורי ה-13 לאפיפיור, הוא הרשה ליהודים לחזור
12 למקומות מגוריהם הקודמים, אך לכן גזר גזירות כבדות בתחום לימוד התורה ושמירת המצוות.
13 במיוחד היתה קשה הגזירה שעל היהודים לבוא בשבתות וחגים לשמוע את נאומי הכמרים
14 במקומות מיוחדים שנועדו לכך.
- 15 במשך 12 השנים בהן ישב גריגורי על כיסאו, המציא תחבולות שונות כדי לאלץ יהודים
16 להאזין לכמרים, מתוך תקווה כי בדרך זו יקל לשכנעם להתנצר. הדבר היה קשה במיוחד בשביל
17 היהודים בעיירות הקטנות והכפרים, שמחמת מיעוטם המספרי לא יכלו להתחמק מן הכמרים.
- 18 האפיפיורים שבאו לאחר גריגורי לא עמדו כל-כך על ביצוע הגזירה שעל היהודים לבוא
19 ולהאזין להטפות הכמרים, אך מאידך נתנו לכמרים יד חופשית לבוא אל בין היהודים ולספר
20 להם על הנוצרי ונפלאותיו, במיוחד היו מרבים בנאומי-שמד בימי אידיהם של הנוצרים.
- 21 לפתע הגיעה מהוותיקן פקודה חדשה, לפיה על בכירי הכמרים בכל המדינות לארגן מפעם
22 לפעם ויכוחים פומביים בין נציגי הכנסייה לבין היהודים. ויכוחים אלה היו כרוכים בסכנה גדולה
23 ליהודים, ולעיתים קרובות אף בסכנת נפשות ממש.
- 24 הכמרים ניצלו ויכוחים אלו כדי לענות את היהודים. כל זה היה תלוי באופי ובטיב המושלים
25 והכמרים השונים.
- 26 הכומר הראשי של הכנסייה הקתולית בגלילות פוזנא – בתקופה בה כיהן ר' משה
27 כראש-הקהל – היה צורר-יהודים, פשוטו כמשמעו, והיה ממרר לר' משה את החיים.
- 28 הויכוחים שאורגנו בפוזנא היו לפי הכוונתו של הנסיך מקסימיליאן שמשל על אותו איזור.
29 הויכוחים שימשו עילה לעלילות מרושעות והסתות, שהביאו לידי כך שר' משה לא יוכל להחזיק
30 מעמד, והוא נאלץ להתפטר מתפקידו בקהילה.
- 31 פוזנא השתבחה באותו זמן בלמדניה, וכל יהודיה שאפו והתאמצו שבניהם יהיו למדנים.
32 גם הגאון רבי יהודה לייב, אביו של ר' משה, שכיהן כראב"ד העיר, חנך את בנו, משה,
33 ביד טובי המלמדים, וכאשר הכניסו לשיבה, מסרו דווקא לראשי הישיבות הגדולים שבהם.
- 34 בכישרונותיו המצוינים הצליח ר' משה מאד בלימודיו ועלה על כל בני גילו.

- 1 בכלל ניחן ר' משה במעלות רבות, בפקחות, מתינות וישוב הדעת.
- 2 עוד בהיותו ילד רך התנהג כאדם מבוגר, מעולם לא התרגז, ומעולם לא בכה. אפילו כאשר
- 3 נפצע תוך כדי משחקיו לא בא לבכות ולהתלונן כדרכם של ילדים. הוא גם לא נהג להתלונן
- 4 תכופות על כאבי ראש או כאבי בטן ולא דרש תשומת לב.
- 5 בהיותו בן שלש נשלח ל"חדר". כאשר בגר ומילא כרסו בתורה נשלח לפדובה שבאיטליה,
- 6 שהיתה מרכז של תורה וגם של לימודים כלליים. משך כל הזמן לא ביטל אפילו רגע אחד, הוא
- 7 היה עסוק תמיד בלימודי קודש או, להבדיל, בלימודי חול.
- 8 גם לאחר נישואיו, כאשר החל לעסוק במסחר, לא הפסיק ללמוד תורה, וכן מדעים שונים.
- 9 במיוחד חייב ר' משה את מדעי הטבע וכן את לימוד ההיסטוריה. כן ידע לדבר ולקרוא
- 10 באופן שוטף שפות רבות, ביניהן – צרפתית, איטלקית, גרמנית, יוונית ולטינית. מסבו, ר' שמואל,
- 11 נכדו של מהר"ל, ירש חוש הבחנה ומומחיות בתכשיטים ובצורפות זהב.
- 12 לצורך מסחרו ערך ר' משה נסיעות לארצות שונות. בכל מקום שאליו הגיע ביקר בספריות
- 13 המקומיות, ועבר על כתבי־יד עתיקים שהיו בהן. בגלל ידיעת השפות שלו הצליח לקשור בכל
- 14 מקום קשרים טובים.
- 15 מאביו וסבו ירש ר' משה הרבה ספרים תורניים וספרים כלליים. והוא עצמו נהג לקנות כל
- 16 הזמן ספרים חדשים, כך הפכה ספרייתו לאחת הגדולות והעשירות.
- 17 בשנת תע"ה, לאחר שהכמרים הקתוליים הגבירו את פעולות הלחץ והדיכוי שלהם על יהודי
- 18 פוזנא, התפטר, כזכור, ממשרתו כראש הקהילה, ומאוחר יותר, לאחר התייעצות עם בני משפחתו,
- 19 החליט לעקור לגמרי מפוזנא.
- 20 ר' משה נזהר שלא יעלה על דעתו של איש כי הוא מתכוון לעזוב את המקום. נאמר כי ר'
- 21 משה יוצא לנסיעה חדשה בענייני מסחר, אך למעשה התכוון להעביר בהדרגה את רכושו למדינה
- 22 אחרת, ואז לחפש מקום מנוחה קבוע עבור כל משפחתו. כאשר בני משפחתו יבואו אחריו.
- 23 רכושו של ר' משה כלל חפצי זהב, יהלומים, דברי עתיקות בעלי ערך רב, נוסף על סכום
- 24 גדול במזומנים וכן שטרי חוב של פריצים שעזמו סחר שנים רבות.
- 25 במשך תקופה של יותר מחצי שנה הצליח ר' משה להעביר את רכושו וספריו מפוזנא לחו"ל.
- 26 תחלה נסע לפראג, שם התגוררו רבים מקרוביו, צאצאי המהר"ל.
- 27 מפראג היה מתעסק בנסיעות למדינות שונות, מאוחר יותר באו אחריו בני משפחתו ואז
- 28 עברו לגור בפולין, ובסופו של דבר השתקעו במינסק.
- 29 כאשר עזב את פראג ביקר ר' משה בפדובה, איטליה, אשר שם בילה את ימי נעוריו בתורה
- 30 ולימודים כלליים. למרות היותו כעת בפדובה לצורך ענייני מסחר, הרי את רוב זמנו ניצל
- 31 לויכוחים בישיבותיה השונות והתפלפל שם בלימוד.
- 32 מאז ימי נערותו עת שהה בפדובה, החל להתפשט בקרב למדינה היהודים של איטליה לימוד
- 33 הקבלה. בעוד ר' משה לא הסכים לכך, ר' משה היה מתנגד חריף ללימוד הקבלה.

- 1 מפדובה נסע ר' משה לבקר בערים אחרות באיטליה, עד שהגיע לרומא, שם הקדיש לעצמו
- 2 זמן לערוך גם ביקורים בספריית הוותיקן, עשירת הספרים וכתבי היד.
- 3 בהיכרותו עם מנהל הספריה השאיר ר' משה רושם עז על מנהל הספריה אשר היה בעצמו
- 4 מלומד, העובדה שר' משה הינו יהודי הרשימה אותו עוד יותר.
- 5 הלה סיפר בהתפעלות לקרדינלים על ר' משה, וכמה מהם הביעו חפצם להכיר את היהודי
- 6 המופלא, אשר אודותיו שמעו שהינו ידען גדול הן בלימוד התורה והן בלימודים כלליים.
- 7 לאחר כמה שיחות היכרות עם ר' משה הביעו הקרדינלים את בקשתם שיסכים לקיים איתם
- 8 ויכוח פומבי. אך היות והויכוח היה אמור להתקיים באולם אשר קירותיו מכוסים בצלמים, וכן
- 9 ענדו הקרדינלים גם הם צלמים על ליבם, הציב ר' משה תנאי ראשון והוא שמכתלי האולם בו
- 10 אמור הויכוח להתקיים יוסרו האיקונים והפסלים. כן על הקרדינלים לחלוץ מעל עצמם את
- 11 הצלבים, בזמן שיתנהל הויכוח ביניהם.
- 12 דרישה זו העלתה את חמתם של הקרדינלים, הייתכן? מאין יש ליהודי זה כזו חוצפה? הרי
- 13 זה עלבון הכנסייה ואישיה.
- 14 איומים שונים נשלחו כלפי ר' משה, אך אלו לא עשו שום רושם על ר' משה והוא עמד על
- 15 שלו.
- 16 הוא הסביר להם, כי לפי ההלכה אסור לו לכבד את הפסלים והצלבים, ולכן לא יוכל לנהל
- 17 ויכוח חפשי כאשר צלמים אלו הם נגד עיניו.
- 18 על אפם ועל חמתם הביעו הקרדינלים את הסכמתם לתנאי ר' משה.

אגרות קודש

בי"ה, י"ג אייר, ת"ש
נויארק

על א[נ]דות ענינו יעזר לו השי"ת להסתדר בסדר טוב
בגשם וברוח.

על א[נ]דות ידידי דודו הרה"ג רח"י שי זעלבאוויץ
ראוי שיכתוב אליו וישלח לי העתקה ממה שכתב ואז
אכתוב אליו אי"ה בזה.

ידידי התלמיד החשוב מוה"ר שרגא
יחזק שי

שלום וברכה!

יבחר יותר בפרדס שיסודר אי"ה במחנם, והשי"ת
יזמין להם פרנסתם בהרחבה וישמח את לבם בזרעא
חיא וקימא.

על דבר הספר מגן אבות כבר אמרתי בזה כי מה
שילמד אם רק הלימוד הוא כדבעי טוב הוא. ומה שכותב
א[נ]דות המסופר הנה בכגון דא נאמר אוטם אזנו משמוע.

יפרוש נא גיני בשלום ידידינו אנ"ש שי ויגיד להם את
ברכתי שיהי השי"ת בעזרם בגו"ר.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

במענה על מכתבו מיום כ"ג ניסן, נהניתי לשמוע מכל
הכתוב א[נ]דות חזרת דא"ח במנין קדיש ופלאנאווער,
והסדר דבי ניסן, והשי"ת יעזר כי יתחזק הענין דקביעות
עתיים לתורה בכלל והלימוד דא"ח בהתועדות אנ"ש שי
בפרט, ויביא בעזה"י תועלת רבה בכל עניני יר"ש והנהגה
במדות טובות. ויעזר השי"ת שיהיו במנוחה בגשם וברוח
ויזמין להם השי"ת פרנסתם בהרחבה.

כפי שכותב הנה בעזה"י ישתדלו להרחיב את המוסד
אחו"ת, יהי השי"ת בעזרם ויצליחו בעבודתם זו ובכל
אשר יעשו בעניני חיזוק הלימודים בנגלה ובדא"ח
ובהנהגה בדרכי החסידים, ובגלל זאת יתברכו בכל טוב
בגשמיות וברוחניות.

פרשת אמור

כא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אֲמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים
בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לִנְפֹשׁ לֹא־יִטְמָא
בְּעַמּוּיוֹ: ^אכִּי אִם־לְשֹׂארוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו לֵאמֹר
וּלְאָבָיו וּלְבָנָיו וּלְבִתּוֹ וּלְאָחָיו: ^בוּלְאֶחָתוֹ
הַבְּתוּלָה הַקְּרוֹבָה אֵלָיו אֲשֶׁר לֹא־הָיְתָה לְאִישׁ
לָהּ יִטְמָא: ^גלֹא יִטְמָא בַּעַל בְּעַמּוּיוֹ לְהַחֲלוֹ: ^ד
כְּתִיב לֹא־יִקְרָח קרי לֹא־יִקְרָחוּ קְרָחַל בְּרֹאשׁם
וּפָתַת זָקֵנָם לֹא יִגְלָחוּ וּבְכַשְׂרָם לֹא יִשְׂרְטוּ
שְׂרָמַת: ^הקִדְשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְלֹא יִחַלְלוּ
שֵׁם אֱלֹהֵיהֶם כִּי אֶת־אִשִּׁי יְהוָה לֶחֶם אֱלֹהֵיהֶם
הֵם מְקַרְיָבִים וְהָיוּ קִדְשׁ: ^ווְאִשָּׁה זֹנָה וְחֻלְלָה
לֹא יִקְחוּ וְאִשָּׁה גְרוּשָׁה מֵאִשָּׁה לֹא יִקְחוּ
כִּי־קִדְשׁ הוּא לֵאלֹהֵיו: ^זוּקְדִשְׁתּוֹ כִּי־אֶת־לֶחֶם
אֱלֹהִיד הוּא מְקַרְיָב קִדְשׁ יִהְיֶה־לָּךְ כִּי קִדְשׁ
אֲנִי יְהוָה מְקַדְשְׁכֶם: ^חוְכַת אִישׁ כְּהֵן כִּי תַחַל
לְזִנוּת אֶת־אִבְיָהּ הִיא מְחַלֶּלֶת בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף: ^ט
וְהַכְּהֵן הַגָּדוֹל מֵאָחָיו אֲשֶׁר־יוֹצֵק עַל־רֹאשׁוֹ |
שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמִלָּא אֶת־יָדָיו לְלִבֹּשׁ אֶת־
הַבְּגָדִים אֶת־רֹאשׁוֹ לֹא יַפְרֹעַ וּבִגְדָיו לֹא יַפְרֹם:
^יוְעַל כָּל־נִפְשֹׁת מוֹת לֹא יָבֹא לְאָבָיו וּלְאִמּוֹ לֹא
יִטְמָא: ^{יא}וּמִן־הַמְּקַדְשׁ לֹא יֵצֵא וְלֹא יַחֲלִיל אֶת
מְקַדְשׁ אֱלֹהָיו כִּי גֹר שֶׁמֶן מִשְׁחַת אֱלֹהָיו עָלָיו
אֲנִי יְהוָה: ^{יב}(יִשְׂרָאֵל) וְהוּא אִשָּׁה בְּבִתּוּלָה יִקַּח:
^{יג}וְאִלְמָנָה וּגְרוּשָׁה וְחֻלְלָה זֹנָה אֶת־אִלָּה לֹא יִקַּח
כִּי אִם־בְּתוּלָה מַעֲמִיו יִקַּח אִשָּׁה: ^{יד}וְלֹא־יַחֲלִיל

זֶרְעוֹ בְּעַמּוּיוֹ כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְשׁוֹ: ^{טו}

~ נקודות משיחות קודש ~ (22)קוטר משיחות חז"ל ע' 165

אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם (כא, א)

אָמַר, וְאָמַרְתָּ - לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְטָנִים (רש"י)

"לְהַזְהִיר" הוּא גַם לְשׁוֹן זֶהר וְאֹר, וּמִכָּאן הוֹרָאָה
שֶׁכָּאֲשֶׁר הַגְּדוּלִים מְשַׁפְּעִים עַל הַקְטָנִים, צְרִיכִים הֵם לַעֲשׂוֹת
זֹאת בְּאֶפֶן שֶׁל 'זְמִין' - מְקַרְבָּת, בְּדֶרֶךְ שֶׁל זֶהר וְאֹר. וְלִמַּעַט
בְּהַשְׁפָּעָה בְּדֶרֶךְ שֶׁל 'שְׂמַאל' - דוּחָה, עַל פִּי זֶה יִמְתַּק לְשׁוֹן

הַפְּסוּק "אָמַר.. וְאָמַרְתָּ" וְלֹא "דִּבֶּר", כִּי 'דְּבוּר' הוּא לְשׁוֹן
קִשָּׁה, מִה־שְׂאִי־כֵן אֲמִירָה הִיא לְשׁוֹן רִבָּה.

שְׁנֵי ^{טו}וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{יז}וְדַבֵּר אֶל־
אַהֲרֹן לֵאמֹר אִישׁ מִזֶּרַעְךָ לְדֹרֹתָם אֲשֶׁר יִהְיֶה
בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרֵב לְהִקְרִיב לֶחֶם אֱלֹהֵיו: ^{יח}כִּי
כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרֵב אִישׁ עוֹר אוֹ
פֶּפֶחַ אוֹ חֶרֶם אוֹ שְׂרוּעַ: ^{יט}אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־יִהְיֶה
בּוֹ שִׁכְר רִגֹל אוֹ שִׁכְר יָד: ^כאוֹ־גִבֵּן אוֹ־דָק אוֹ
תְּבַלְל בְּעֵינָיו אוֹ גֶּרֶב אוֹ יִלְפַת אוֹ מְרוּחַ אֲשָׁד:
^{כא}כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם מִזֶּרַע אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֹא
יָגֵשׁ לְהִקְרִיב אֶת־אִשִּׁי יְהוָה מוֹם בּוֹ אֶת לֶחֶם
אֱלֹהֵיו לֹא יָגֵשׁ לְהִקְרִיב: ^{כב}לֶחֶם אֱלֹהֵיו מְקַדְשִׁי
הַקְּדָשִׁים וּמִן־הַקְּדָשִׁים יֹאכֵל: ^{כג}אֲךָ אֶל־
הַפְּרִכָּת לֹא יָבֹא וְאֶל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא יָגֵשׁ כִּי־מוֹם
בּוֹ וְלֹא יַחֲלִיל אֶת־מְקַדְשִׁי כִּי אֲנִי יְהוָה
מְקַדְשָׁם: ^{כד}וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וְאֶל־כָּל־בָּנָיו יִשְׂרָאֵל: ^{כה}**כב** וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{כו}דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
וַיִּנְזְרוּ מְקַדְשִׁי בְּנִי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יַחֲלִילוּ אֶת־שֵׁם
קִדְשִׁי אֲשֶׁר הֵם מְקַדְשִׁים לִי אֲנִי יְהוָה: ^{כז}אָמַר
אֱלֹהִים לְדֹרֹתֵיכֶם כָּל־אִישׁ | אֲשֶׁר־יִקְרֵב מִכָּל־
זֶרַעְכֶם אֶל־הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
לַיהוָה וּמִמָּאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִלִּפְנֵי אֲנִי יְהוָה: ^{כח}אִישׁ אִישׁ מִזֶּרַע אַהֲרֹן וְהוּא
צְרוּעַ אוֹ זָב בְּקִדְשִׁים לֹא יֹאכֵל עַד אֲשֶׁר יִטְהַר
וְהִנָּנֶה בְּכָל־טָמְא־נֶפֶשׁ אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תִּצָּא
מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת־זֶרַע: ^{כט}אוֹ־אִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל־
שְׂרֵץ אֲשֶׁר יִטְמָא־לּוֹ אוֹ בְּאָדָם אֲשֶׁר יִטְמָא־לּוֹ
לְכָל טָמְאָתוֹ: ^לנֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגְעֶבּוּ וּמִמָּאָה
עַד־הָעֶרֶב וְלֹא יֹאכֵל מִן־הַקְּדָשִׁים כִּי אִם־רָחַץ
בְּשֶׁר בַּמַּיִם: ^{לא}וְכֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחֵר יֹאכֵל
מִן־הַקְּדָשִׁים כִּי לַחֲמוֹ הוּא: ^{לב}נִבְלָה וְטִרְפָּה לֹא

יֹאכֵל לְטִמְאָה־בָּהּ אָנִי יְהוָה: ־ וְשִׁמְרוּ אֶת־
מִשְׁמֶרְתִּי וְלֹא־יִשְׂאוּ עָלָיו חֲטָא וּמָתוּ בּוֹ כִּי
יִחַלְלֶהוּ אָנִי יְהוָה מְקַדְּשִׁים: ־ וְכִלְיֹד לֹא־יֹאכֵל
קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב בָּהֶן וְשֹׁכֵר לֹא־יֹאכֵל קֹדֶשׁ: ־ וְכֹהֵן
כִּי־יִקְנֶה נֶפֶשׁ קִנְיָן בִּסְפוֹ הוּא יֹאכֵל בּוֹ וְיִלִּיד
בֵּיתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְלַחְמוֹ: ־ וּבִתְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה
לְאִישׁ זָר הִוא בְּתוּמַת הַקִּדְּשִׁים לֹא תֹאכֵל:
־ וּבִתְּכֹהֵן כִּי תִהְיֶה אִלְמָנָה וְגִרוּשָׁה וְזָרַע אִין
לָהּ וְשִׁבָּה אֶל־בֵּית אֲבִיהָ בְּנִעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אֲבִיהָ
תֹּאכֵל וְכִלְיֹד לֹא־יֹאכֵל בּוֹ: ־ וְאִישׁ כִּי־יֹאכֵל
קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וַיִּסַּף חֲמִשִּׁיתוֹ עָלָיו וְנָתַן לַכֹּהֵן
אֶת־הַקֹּדֶשׁ: ־ וְלֹא יִחַלְלוּ אֶת־קֹדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת אֲשֶׁר־יְרִימוּ לַיהוָה: ־ וְהִשְׁיִאוּ אוֹתָם עֵוֹן
אֲשֶׁמָּה בְּאֹכְלָם אֶת־קֹדְשֵׁיהֶם כִּי אָנִי יְהוָה
מְקַדְּשִׁים: ־ פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות ח"ב ע' 151)

אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם (כא, א)

אָמַר, וְאָמַרְתֶּם - לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים (רש"י)

"לְהַזְהִיר" הוּא גַם לִשׁוֹן זֶהר וְאוֹר, לְלַמֶּדְנוּ שֶׁכָּאֲשֶׁר
מִשְׁפִּיעִים הַגְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים, נֹסְפִים תּוֹסְפוֹת שֶׁל זֶהר
וְאוֹר בְּגִדּוּלִים עֲצָמָם.

שְׁלִישִׁי יִידְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ־ דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר
בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיב קִרְבָּנוֹ לְכָל־גִּדְּרֵיהֶם
וְלְכָל־גִּדְּבוֹתָם אֲשֶׁר־יִקְרִיבוּ לַיהוָה לַעֲלֹת:
־ לְרִצְוֹנָם תָּמִיד וְזָכַר בִּפְקָר בִּשְׂשׂוּבִים וּבְעֵוִים:
־ כָּל אֲשֶׁר־בּוֹ מוֹם לֹא תִקְרִיבוּ כִּי־לֹא לְרִצְוֹן
יְהִיָּה לָכֶם: ־ כֹּא וְאִישׁ כִּי־יִקְרִיב זִבְח־שְׁלָמִים
לַיהוָה לְפֶלֶא־נִדְרָ אוֹ לְנִדְבָה בִּפְקָר אוֹ בְּצָאן
תָּמִיד יְהִיָּה לְרִצְוֹן כָּל־מוֹם לֹא יִהְיֶה־בּוֹ:
־ עֹרֹת אוֹ שָׁבוֹר אוֹ־חֲרוּץ אוֹ־יִפְלֹת אוֹ גֶּרֶב
אוֹ יִלְפַת לֹא־תִקְרִיבוּ אֵלָּה לַיהוָה וְאִשָּׁה

לֹא־תִתְּנוּ מִמֶּה עַל־חַמֻּצֹת לַיהוָה: ־ וְשׁוֹר וְשֵׂה
שְׂרוּעַ וְקִלּוֹט נִדְבָה תַעֲשֶׂה אֹתוֹ וּלְגִדְרָ לֹא
יִרְצֶה: ־ וּמַעֲוֹד וְכָתוּת וְנִתּוּק וְכָרוֹת לֹא
תִקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ: ־ וּמִיֶּדֶד
בֶּן־נָכָר לֹא תִקְרִיבוּ אֶת־לֶחֶם אֱלֹהֵיכֶם מִכָּל־
אֵלָּה כִּי מִשְׁחַתֶּם בָּהֶם מוֹם בָּם לֹא יִרְצוּ
לָכֶם: ־ ס יִידְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ־ שׁוֹר
אוֹ־כֶשֶׁב אוֹ־עֵז כִּי יוֹלֵד וְהִיָּה שִׁבְעַת יָמִים
תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וְהִלָּאָה יִרְצֶה לְקַרְבַּן
אִשָּׁה לַיהוָה: ־ וְשׁוֹר אוֹ־שֵׂה אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו לֹא
תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד: ־ וְכִי־תִזְבְּחוּ זִבְח־תּוֹרָה
לַיהוָה לְרִצְוֹנְכֶם תִּזְבְּחוּ: ־ בַּיּוֹם הַהוּא יֹאכֵל
לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר אָנִי יְהוָה:
־ וְשִׁמְרֶתֶם מִצְוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אָנִי יְהוָה:
־ וְלֹא תִחַלְלוּ אֶת־שֵׁם קֹדְשִׁי וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָנִי יְהוָה מְקַדְּשֵׁכֶם: ־ הַמוֹצִיא
אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אָנִי
יְהוָה: ־ פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטרשיחות ח"ב ע' 679)

אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים . . וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם (כא, א)

אָמַר, וְאָמַרְתֶּם - לְהַזְהִיר גְּדוּלִים עַל הַקְּטָנִים (רש"י)

בְּג' מְקוֹמוֹת בָּאָה הַתּוֹרָה לְהַזְהִיר גְּדוּלִים (בְּדַעַה) עַל
קְטָנִים (בְּדַעַה): דָּם - אֵף שֶׁהָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׂטוּפִים בְּדָם
לֵאכְלוֹ, אֵל יֹאמַר מִה תוֹעִיל הַשְׁתַּדְּלוּתִי בַּחֲנוּךְ טוֹב, בִּינֵן
שֶׁמִּשְׁקַע בְּתַאוּת לְבוֹ. שְׂקָצִים - אֵף שֶׁהָיוּ כֻּלָּם עוֹשֵׂה זֹאת
רַק לְהַכְעִיס, כִּי גַם נֶפֶשׁ קָצָה בָּהֶם, וְלִכְאוּרָה מִה תִּקְנֶה יֵשׁ
בְּדַבּוּר אֱלֹוִי. טְמֵאָה כֹהֲנִים - עֲנִין הַטְּמֵאָה וְהַשְׁתַּהֲרָה הוּא דָּבָר
שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַסְבִּירוֹ בְּשִׁכְלִי, וְאִם כֵּן יֹאמַר הַמַּחֲנֹךְ אֵיךְ יוֹכֵל
לְהַסְבִּיר עֲנִין זֶה? לָכֵן הַזְהִירָה הַתּוֹרָה שָׂאֵל נֹאמַר נֹאשׁ, וְכָל
אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, יִהְיֶה מִי שִׁיִּהְיֶה, מִזְהִירִים עָלָיו לְהַשְׁתַּדֵּל כָּכָל
הָאֶפְשָׁר לְהַצְמִידוֹ עַל דַּעַת הָאֵמֶת וְלַעֲזוֹר נִקְדַּת הַיְּהוּדוּת
אֲשֶׁר בּוֹ.

רְבִיעִי כֵּן יִידְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ־ דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם מוֹעֲדֵי יְהוָה
אֲשֶׁר־תִּקְרְאוּ אֹתָם מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ אֵלָּה הֵם

מועדי: גששת ימים תעשה מלאכה ובימים השביעי שבת שבתון מקרא-קדש כל-מלאכה לא תעשו שבת הוא ליהוה בכל מושבתיכם: פ - אלה מועדי יהוה מקראי קדש אשר-תקראו אתם במועדם: ה בחדש הראשון בארבעה עשר לחדש בין הערבים פסח ליהוה: ו ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות ליהוה שבעת ימים מצות תאכלו: ז ביום הראשון מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו: ח והקרבנות אשר ליהוה שבעת ימים ביום השביעי מקרא-קדש כל-מלאכת עבודה לא תעשו: פ ט וידבר יהוה אל-משה לאמר: י דבר אל-בני ישראל ואמרת אליהם כיתבאו אל-הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את-קצירה והבאתם את-עמר ראשית קצירכם אל-הכהן: יא והניף את-העמר לפני יהוה לרצונכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: יב ועשיתם ביום הניפכם את-העמר בבש תמים בן-שנתו לעלה ליהוה: יג ומנחתו שני עשרונים סלת בלולה בשמן אשר ליהוה ריח ניחח כתיב ונסכה קרי ונספו יין רביעת ההין: יד ולחם וקלי וברמל לא תאכלו עד-עצם היום הזה עד הביאכם את-קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם בכל מושבתיכם: ט וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את-עמר התנופה שבע שבתות תמימות תהיינה: טז עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום והקרבנות מנחה חדשה ליהוה: יז ממושבתיכם תביאו ו לחם תנופה שתים שני עשרונים סלת תהיינה חמץ תאפינה בפורים ליהוה: יח והקרבנות על-הלחם שבעת כבשים תמימים בני שנה ופר

בן-בקר אחד ואילם שנים יהיו עלה ליהוה ומנחתם ונספיהם אשר ריח-ניחח ליהוה: יט ועשיתם שיעיר-ענים אחד לחמאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים: כ והניף הכהן אתם על לחם הפפרים תנופה לפני יהוה על-שני כבשים קדש יהיו ליהוה לפה: כא וקראתם בעצם י היום הזה מקרא-קדש יהיה לכם כל-מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם בכל-מושבתיכם לדרתיכם: כב ובקצרכם את-קציר ארצכם לא-תכלה פאת שדה בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני יהוה אלהיכם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ז ע' 72)

איש איש מבית ישראל . . אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם (כב, יח)

איש איש - לרבות את הגוים, שנודרים נדרים ונדבות בישראל (רש"י פס' ה')

בנוגע לבנין בית המקדש, ההלכה היא שאסור לשמח גוים בבניית הבית, ואף לא בתרומות לבניית הבית. והסבה לכך, בית המקדש נועד לשם השקצת השכינה בבני ישראל בלבד, ואין לגויים חלק בזה. מה-שאין-כן בנוגע להקרבנות, וכולים כל הגוים להשתתף ולהביא קרבנות. וטעם הדבר, המזבח - שעליו מקריבים את הקרבנות - נקבע מקומו ועומד מתחלת בריאת העולם, כמו שאמרו חז"ל ששם נברא אדם הראשון והקריב שם קרבנות, קרבנותיהם של קין והבל היו שם, וגם נח כשיצא מהמבך הקריב שם. לכן גם שאר אמות העולם צאצאיהם של אדם ונח, יכולים להקריב שם קרבנות.

חמישי ט וידבר יהוה אל-משה לאמר: כד דבר אל-בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא-קדש: כה כל-מלאכת עבודה לא תעשו והקרבנות אשר ליהוה: ס ט וידבר יהוה אל-משה לאמר: טא אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הפפרים הוא מקרא-קדש יהיה לכם

תתנו ליהוה: ^ט אף בחמשה עשר יום לחדש השביעי באספכם את תבואת הארץ תחגו את חג יהוה שבעת ימים ביום הראשון שבתון וביום השמיני שבתון: ^י ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר פפת תמרים וענף עץ-עבת וערבי-נחל ושמתם לפני יהוה אלהיכם שבעת ימים: ^{יא} וחגתם אתו חג ליהוה שבעת ימים בשנה חקת עולם לדורתיכם בחדש השביעי תחגו אתו: ^{יב} בספת תשבו שבעת ימים פל-האזור בישראל ישבו בספת: ^{יג} למען ידעו דורתיכם כי בספות הושבתי את-בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני יהוה אלהיכם: ^{יד} וידבר משה את-מעדי יהוה אל-בני ישראל: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות חכ"ז ע' 82)

וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכת עבודה לא תעשו (כג, כא)
בכל חג יש את המצוה המיוחדת לו, רק בחג השבועות אין שום מצוה מיוחדת. וטעם הדבר, בכל חג יש בטוי לקשר מסים בין הקב"ה ובני ישראל, ואת הקשר הזה מבטאים במצוה מסוימת. חג השבועות מבטא את עצם הקשר בין הקב"ה לבני ישראל - בחירתו של הקב"ה בבני ישראל, ואת עצם הבחירה בבני ישראל אי אפשר לבטא ולצייר זאת בשום מצוה מגדרת. לכן בחג השבועות אין מצוה מיוחדת.

שביעי **כד** א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^א צו את-בני ישראל ויקחו אליך שמן זית וך בתית למאור להעלות נר תמיד: ^ב מחוץ לפרכת העדת באהל מועד יערוך אתו אהרן מערב עד-פקר לפני יהוה תמיד חקת עולם לדורתיכם: ^ג על המנרה הפתחה יערוך את-הנרות לפני יהוה תמיד: ^ד ולקחת סלת ואפית אותה שתים עשרה חלות שני עשרונים יהיה החלה האחת: ^ה ושמת אותם שתים מערכות שש המערכת על השלחן הפתוח לפני יהוה: ^ו ונתת עליה מערכת

ועניתם את-נפשותיכם והקרבתם אשה ליהוה: ^ז וכל-מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה כי יום כפרים הוא לכפר עליכם לפני יהוה אלהיכם: ^ח כי כל-הנפש אשר לא-תענה בעצם היום הזה ונקרתה מעמיה: ^ט וכל-הנפש אשר תעשה פל-מלאכה בעצם היום הזה והאבדתי את-הנפש ההוא מקרב עמה: ^י כל-מלאכה לא תעשו חקת עולם לדורתיכם בכל משבתיכם: ^{יא} שבת שבתון הוא לכם ועניתם את-נפשותיכם בתשעה לחדש בערב מערב עד-ערב תשבתו שבתכם: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם - התנועות תשמ"ט ח"ב ע' 364)

ונקדשתי בתוך בני ישראל (כב, לב)

מסר עצמך וקדש שמי (רש"י)

על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל" אומרים חז"ל "מה שהוא עושה, אומר לישראל לעשות", דהיינו שהקב"ה מקים בעצמו את המצוות שמצוה על ישראל לעשות. כמו כן מצונו בענינו, במצות 'מסירת נפש': באשר משקים אשה סוטה, מוחקים את שמו של הקב"ה במים. הקב"ה - כביכול - מוסר את נפשו, כדי להשקין שלום בין איש לאשה בבני ישראל.

ששי ^א וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^ב דבר אל-בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי יהיה חג הספות שבעת ימים ליהוה: ^ג ביום הראשון מקרא-קדש פל-מלאכת עבודה לא תעשו: ^ד שבעת ימים תקריבו אשה ליהוה ביום השמיני מקרא-קדש יהיה לכם והקרבתם אשה ליהוה עצרת הוא פל-מלאכת עבודה לא תעשו: ^ה אלה מועדי יהוה אשר-תקראו אתם מקראי קדש לחקריב אשה ליהוה עלה ומנחה זבח ונסכים דבר-יום ביומו: ^ו מלבד שבתות יהוה ומלבד מתנותיכם ומלבד פלגדריכם ומלבד פלגדריכם אשר

אמן בתיכון ובימיכון ובתי רכל בית ישראל, בעגלא
ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי
עלמיא. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא.
יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרומם, ויתנשא, ויתחדד,
ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן
כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמאתא, דאמרון
בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ו ע' 163. ע"פ ביאורי
החומש)

וסמכו כל השמעיים את ידיהם על ראשו (כד, יד)
אומרים לו: דמך בראשך, ואין אנו נענשים במיתתך,
שאתה גרמת לך (רש"י)

אחד התנאים ההכרחיים לחיוב מיתה, הוא ההתנאה -
אין אדם חייב מיתה אלא אם כן התרו בו בפשעת החטא,
והודיעו לו שאם יעשה כך יהיה חייב מיתה. במקרה המקלל
לא יכולה להיות התנאה, כי בפשעת החטא בגי' ישראל לא
ידעו את ענשו. ואף על פי כן צוה הקב"ה להמית את
המקלל. לכן דוקא דין "סמיכה" נאמר בנוגע למקלל, לומר
"אין אנו נענשים במיתתך, שאתה גרמת לך" - מאחר ומדבר
במקרה שבו לא הייתה התנאה, ואלולא הוראת השעה
המיוחדת לא היה המקלל חייב מיתה.

מפטיר כא ומכא בהמה ישלמנה ומכא אדם יומת:
כ משפט אחד יהיה לכם פגר פאורח יהיה פי
אני יהוה אלהיכם: כ וידבר משה אל בני
ישראל ויצאו את המקלל אל מחוץ למחנה
וירגמו אותו אבן ובני ישראל עשו כאשר צוה
יהוה את משה: פפפ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ח"ו ע' 166. ע"פ ביאורי
החומש)

הוצא את המקלל . . ורגמו אותו כל העדה (כד, יד)
כל העדה - במעמד כל העדה (רש"י)
מצינו בדברי רש"י, שחטאו של המקלל התחיל בכך
שרצה להקים את אהלו בתוך מחנה ישראל, על אף שהיה
"בן איש מצרי". לכן היה גם ענשו מדה כנגד מדה: הוא
בקש להקים את אהלו שלא בדין בתוך המחנה, ובכך להפך
לחלק מ"כל העדה" - ועל כך נענש בסקילה מחוץ למחנה,
ובמעמד "כל העדה".

לכנה זכה והיתה ללחם לאזכרה אשה ליהוה:
ח ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני יהוה
תמיד מאת בני ישראל ברית עולם: ט והיתה
לאהרן ולבניו ואכלהו במקום קדש פי קדש
קדשים הוא לו מאשי יהוה חק עולם: ס ויצא
בן אשה ישראלית והוא בן איש מצרי בתוך
בני ישראל וינצו במחנה בן הישראלית ואיש
הישראלי: ז ויקב בן האשה הישראלית את
השם ויקלל ויביאו אותו אל משה ושם אמו
שלמית בת דברי למטה דן: י ויניחוהו במשמר
לפרש להם על פי יהוה: פ י וידבר יהוה
אל משה לאמר: י הוצא את המקלל אל-
מחוץ למחנה וסמכו כל השמעיים את ידיהם
על ראשו ורגמו אותו כל העדה: ט ואל בני
ישראל תדבר לאמר איש איש כי יקלל אלהיו
ונשא חטאו: ט ונקב שם יהוה מות יומת רגום
וירגמו בו כל העדה פגר פאורח בנקבו שם
יומת: ז ואיש כי יבא בלגנפא אדם מות יומת:
ח ומכא נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש:
ט ואיש כי יתן מום בעמיתו כאשר עשה בן
יעשה לו: כ שבר תחת שבר עין תחת עין שן
תחת שן כאשר יתן מום באדם בן יתן בו:
כא ומכא בהמה ישלמנה ומכא אדם יומת:
כ משפט אחד יהיה לכם פגר פאורח יהיה פי
אני יהוה אלהיכם: כ וידבר משה אל בני
ישראל ויצאו את המקלל אל מחוץ למחנה
וירגמו אותו אבן ובני ישראל עשו כאשר צוה
יהוה את משה: פפפ

קכ"ד פסוקים, עזרא"ל סימן.

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותה
וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲיָנִים הָיָה לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְהַמְכִּיחַ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיָמֶיהָ, בְּשִׂמְלָהּ עֵשֶׂר וּכְבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנִּאמְרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאִי הָאֵמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

עטרת מרים

טו וְהַפְּתָנִים הָלֹאִים בְּנֵי צְדוֹק הִכְהִן שֶׁשֶׁשׁ בִּימֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי וְלֹא הָיוּ מַעֲבֹדֹת הַמִּקְדָּשׁ וְלֹא עָבְדוּ עֲבֹדֵת־זָרָה בַּתְּעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעַלִּי הָמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשִׁרְתָּנִי וְעַמְּדוּ לִפְנֵי כָּל עֲנִי הַהִנֹּהֶה לְהַקְרִיב לִי חֶלֶב וְדָם נָאֻם אֲדֹנָי יְהוֹה: מִזֶּה נִתְּנָה הָמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהָמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שְׁלָחָנִי לְשִׁרְתָּנִי וְהוּ סִדּוּר לָהֶם הַפָּנִים וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶתִי כָּל דָּבָר הַעֲבֹדָה: יִזְוֶהוּ בְּבֹאֵם הַפָּנִים הַגְּדוּלִּים בְּיוֹם הַחֲצֹר הַפְּנִימִית הוּא הַחִיכָל הַנִּקְרָא חֲצֹר לַעֲמֹת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, בְּגָדֵי פְּשָׁתִים יִלְבָּשׁוּ הֵם בְּגָדֵי הַלְבָּן שֶׁהֵן גְּדוּל מִשְׁמֶשׁ בָּהֶן בְּיוֹם הַחֲצֹר הַפְּנִימִית לַעֲבֹדָת פָּנִים וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צִמּוֹר כִּי

הפטרה לפרשת אמור לקריאה בציבור

ולשמו"ת ביחזקאל פרק מו

מִזֶּה נִתְּנָה הָמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהָמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שְׁלָחָנִי לְשִׁרְתָּנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶתִי: יִזְוֶהוּ בְּבֹאֵם הַפָּנִים הַגְּדוּלִּים בְּיוֹם הַחֲצֹר הַפְּנִימִית הוּא הַחִיכָל הַנִּקְרָא חֲצֹר לַעֲמֹת קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, בְּגָדֵי פְּשָׁתִים יִלְבָּשׁוּ הֵם בְּגָדֵי הַלְבָּן שֶׁהֵן גְּדוּל מִשְׁמֶשׁ בָּהֶן בְּיוֹם הַחֲצֹר הַפְּנִימִית לַעֲבֹדָת פָּנִים וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צִמּוֹר כִּי

יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהָמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שְׁלָחָנִי לְשִׁרְתָּנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶתִי: יִזְוֶהוּ בְּבֹאֵם אֶל־שְׁעָרֵי הַחֲצֹר הַפְּנִימִית בְּגָדֵי פְּשָׁתִים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם צִמּוֹר

שי למורא

עטרת מרים

שבתן גדול לובש בשעת העבודות שעושה בפנים. ולא יעלה עליהם צמר, המעיל והאבנט, שהיה בהם צמר, לא ילבשם הכהן הגדול ביום הכפורים בעבודת פנים. וביתרה, ולפנים מן השערים האלו, דהינו בחיכל ובקדש הקדשים. (יח) פארי פשתים, מנגעות עשיות מפשתן. ונקראו

"פארי" על שם הכתוב "ומנגעות תעשה להם לכבוד ולתפארת" (שמות כח, ו), ונקמר "פארי המנגעות" (שמות לט, כח). לא יחגרו ביזע, לא יחגרו את האבנט במקום שמויעים. לא למטה מקתניהם ולא למעלה מאציליהם, אלא כנגד אצילי ידיהם (כנגד המרפק). (יט) אל החצר החיצונה אל העם, כשיצאו אל עזרת ישראל ששם מקום עמידת העם. יפשוטו את בגדיהם וגו', כמו שכתוב בתורה "ופשט את בגדי הכהן אשר לבש בבואו אל הקדש והניחם שם" (ויקרא טז, ג). ולבשו בגדים אחרים, ילבשו בגדי חל. ולא יקדשו את העם בבגדיהם, כדי שלא יתעריבו עם העם בבגדי הכהנה הקדושים ויקבלו טמאה מנגיעה בבגדי העם. שאין בגדי חל טהורים אצל בגדי הקדש. (כ) וראשם לא יגלחו, שלא יגלחו להעביר את כל השער. ופרע לא ישלחו, שלא ירבו לגדל שער, (יותר משלושים יום). כסום יכסמו את ראשיהם, כמו תפסת שפדורה בשבילת, ראשו של זה בצד עקרו של זה, (זה מדבר בכהנים גדולים). (כא) כל כהן, בין כהן גדול בין כהן הדיוט. (כב) ואלמנה וגו', כהנים גדולים אסורים גם באלמנה, ונושאים רק בתולות. והאלמנה אשר תהיה אלמנה, אלמנה שתהיה רק אלמנה, אבל לא שתהיה חלוצה שמת בעלה בלא בנים וחסד נעל של אחי המת. ואף

שאסור זה הוא מדרבנן, וקטנה וקטנה, שאסורה גם לכהן הדיוט. מכהן יקחו, מקצת כהנים מתירים באלמנה, דהינו כהן הדיוט. (כג) ואת עמי יורו, הכהנים ילמדו את העם, להקביל בין קדש לחל וגו'.

(כד) במשפטו ישפטהו, הם ישפטו לפי משפטו התורה, ולא לפי אמדן דעתם. ואת תורתיו וגו', התורות והחקים בדבר התקנות של המועדים

בפנים לא יעשו עבודה בשמנה בגדים שיש בהן צמר בשרתם בשערי החצר הפנימית וביתיה ובפנים בחלל הבית בין בחיכל בבית קדש הקדשים: יח פארי מנגעות פשתים יהיו על ראשם ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם לא יחגרו ביזע במקום שמויעין: יט ובצאתם

הכהנים, מהעזרה שלהם אל החצר החיצונה לא לעזרת נשים, כראם אל החצר החיצונה אל העם והיא עזרת אנשים, יפשוטו את בגדיהם בגדי כהנה אשר להם משרתם כם והניחו אותם בלשכת הקדש העומדים בתחתית הקר ומעל ולבשו הכהנים בגדים אחרים בגדי חל ולא יקדשו את העם את בגדיהם בבגדיהם של הכהנים, כחשכם אם יגעו בהן בני העם כאלו הם קדושים כמו הכהנים: כ וראשם שער ראשם לא יגלחו להעביר את כל השער ופרע לא ישלחו גידול שער לא ירבו כסום יכסמו את ראשיהם ישו את תולות ולא יגלחו מכל וכל ולא ישלחו פרע: כא ויון לא יישתו כל כהן בין כהן גדול בין כהן הדיוט, בבואם אל החצר הפנימית הוא החיכל: כב ואלמנה וגרושה לא יקחו להם הכהנים תולות לנשים כי אם בתולות מזרע בית ישראל והאלמנה אשר תהיה אלמנה מכהן והיא בת כהן, וגם בעלה הראשון היה כהן או יקחו: כג ואת עמי יורו ילמדו הכהנים להקביל בין קדש לחל ובין טמא לטהור וידיעם: כד ועל ריב המה יעמדו למשפט במשפטי ישפטהו ואת תורתו ואת חקתו בשל מועדיו ישמרו ואת שבתותיו יקדשו בדבר התקנות

הבאים חוכה ליום: כה ואלמנת אדם לא יבוא לטמא את עצמו כי אם ללאב וללא ולכן ולבת לאח ולאחות אשר לא תהיה לאיש

הם ישפטו לפי משפטו התורה, ולא לפי אמדן דעתם. ואת תורתיו וגו', התורות והחקים בדבר התקנות של המועדים

והשבתות. כו) ואחרי טהרתו, אחרי שיפוש מן המט. כז) וביום
בואו אל הקדש, כל בהן שבא תחלה אל הקדש להתחנך לעבודה.
יקריב חטאתו, זו עשירית האיפה שצריך להקריב, כמו שכתוב "זה
קרבן אהרן וכו' אשר יקריבו לה' ביום המושח אותו, עשירית האיפה סלת
מנחה חמיד, מחציתה בבקר
ומחציתה בערב" (ויקרא יג).
כח) והיתה להם לנחלה,
הקנה תהיה להם לנחלה. אני
נחלתם, כלומר, מותר הקרנות
יתה נחלתם. כט) המנחה וגו',
כלומר, שני המנחה וכו'. וכל
חרם, וכל הקדשות שמייעדים
לכהנים. ל) כל בכורי כל, אלו
הבכורים. וכל תרומת כל וגו',
וכל תרומה מכל מין שחביב בתרומה.
וראשית עריסותיכם, חלק
ראשון מעשה (מבצק), לפני שתאכלו
ממנה, תפרישו חלה לבחן. להניח
ברכה אל ביתך, כל זה יהיה
להשרות ברכה בביתך, ולא יחסר
לך, אלא עוד יוסיף. לא לא
יאכלו הכהנים, לפי שהתרה
להם מליקת חטאת העוף, שהיא
גבלה וטרפה, הצריך להוחרם על
שאר גבלות וטרפות.

יטמאו: כו ואחרי טהרתו אחר פרישתו מן המט שבעת ימים
יספרו לו אחיו הכהנים ויחזרו ממנו שבעה ימים: כז וביום באו אל-
הקדש בתחלה ביאת הבחן להתחנך בעבודה אל-ההצטר הפנימית היא
עזרת כהנים אשר שם המזבח לשרת בקדש יקריב חטאתו עשירית
האיפה שהיו הכהנים מקריבים ביום
החנוך שלהם נאם אדני יהוה:
כח והיתה להם הכהונה לנחלה
אני נחלתם מותר קרבני יתיה
נחלתם, ואחזה חלק נחלה לא-
תתנו להם בישראל כי אני
אחוזתם: כט שני המנחה
והחטאת והאשם המה יאכלום
וכל-חרם כל הקדשות בישראל
להם יהיה: ל וראשית כל ראשית
העו ומקנות ותרומה ותרומת מעשר
בכורי כל בכורים וכל-תרומות
כל כל התרומות כולן בין דגן בין
תרומה וצדק מכל תרומותיכם מכל
הדברים שאמם חביבים להפריש מהם
תרומה לכהנים יהיה וראשית
עריסותיכם חלה תתנו לבחן
להניח ברכה אל-ביתך: לא לפי
שהתרה להם מליקת חטאת העוף
שהיא גבלה וטרפה, לבן אני מזהיר כי
כל-גבלה וטרפה מזה העוף ומד
הבהמה לא יאכלו הכהנים:

עריסותיכם תתנו לבחן להניח ברכה אל-ביתך: לא כל-גבלה וטרפה מזה העוף
ומן-הבהמה לא יאכלו הכהנים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות,
האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק:
נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחור לא
ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל
דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה
בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שִׁמְחָנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִפְנֵינוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶלֶךְ דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנִּתְּתָה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

ח וּסְפַרְתָּ לָךְ שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת שְׁנִים שֶׁבַע שָׁנִים
שֶׁבַע פַּעַמִּים וְהָיוּ לָךְ יְמֵי שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת הַשְּׁנִים
תִּשְׁעָ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה: ט וְהִעֲבַרְתָּ שׁוּפָר תְּרוּעָה
בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַכִּפּוּרִים
תַּעֲבִירוּ שׁוּפָר בְּכָל-אַרְצְכֶם: י וְקִדְשְׁתֶּם אֶת
שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְץ
לְכָל-יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל הוּא תִּהְיֶה לָכֶם וּשְׁבַתְּכֶם אִישׁ
אֶל-אֲחֻזָּתוֹ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תֵּשְׁבוּ: יא יוֹבֵל
הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָכֶם לֹא תוֹדְעוּ
וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת-גִּזְרֶיהָ:
יב כִּי יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָכֶם מִן-הַשָּׂדֶה
תֹּאכְלוּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ: יג בַּשָּׁנָה הַיּוֹבֵל הַזֹּאת
תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל-אֲחֻזָּתוֹ:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
כה « וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי לֵאמֹר:
ז דַּבֵּר אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תִבְאוּ
אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם וּשְׁבַתָּה הָאָרֶץ
שַׁבָּת לַיהוָה: ח שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שָׂדֶךְ וּשְׁשׁ שָׁנִים
תִּזְמַר בְּרִמְקֶךָ וְאִסַּפְתָּ אֶת-תְּבוּאָתָהּ: (לוי) ט וּבַשָּׁנָה
הַשְּׁבִיעִית שַׁבָּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ שַׁבָּת לַיהוָה
שָׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וּכְרִמְךָ לֹא תִזְמַר: יא אֵת סִפְיֹת
קִצְיֹרְךָ לֹא תִקְצֹר וְאֶת-עֲנְבֵי גִזְרְךָ לֹא תִבְצֹר
שְׁנַת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לָאָרֶץ: יב וְהָיְתָה שַׁבָּת הָאָרֶץ
לָכֶם לֹאכְלָה לָךְ וּלְעֶבְדְּךָ וּלְאִמָּתְךָ וּלְשִׁכְרֶיךָ
וּלְתוֹשֵׁבְךָ הַגֵּרִים עִמָּךְ: יג וּלְכַהֲמָתְךָ וּלְחִיָּה אֲשֶׁר
בְּאַרְצְךָ תִּהְיֶה כָל-תְּבוּאָתָהּ לֹאכְלָה: ס (ישׂראל)

המשך ביאור למס' יבמות ליום רביעי עמ' ב

לְתַחֲלֵל שָׁבָעָה חֹדֶשִׁי עֵיבוֹר, וּמִשּׁוֹם כִּךְ אֵימָם יְהוּדִית דְּבִיתָהּ
13 ו-אֲשַׁתּוֹ דְּרַבִּי חֵימָא הָהוּא לֹה צֶעַר לִידָה, שְׁנַאי מָנָא - שִׁינְתָהּ בַּגְדִּיהָ
14 כְּדִי שִׁבְעָלָה לֹא יִכְרַנָּה, וְאֵתְנָא לְקַמֵּי דְּרַבִּי חֵימָא, וְאָמְרָה, אֲתָמָא
15 מִפְּקִידָא אִפְרִיָּה וְרַבִּיָּה - הָאֵם אִשָּׁה מַצּוּהָ עַל פְּרִיָּה וְרַבִּיָּה, אִמָּר
16 לָהּ, לֹא. כִּשְׁמַעָה זֹאת אִזְלָא אֲשֵׁתָא סָמָא דְּעִקְרָתָא - חֲלָכָה
17 וְשַׁתָּתָה סָם הַגּוֹרֵם לְעַקְרוֹת, כְּדִי שֶׁלֹּא תִתְעַבֵּר וְשׁוּב לֹא יִקְרָה לָהּ
18 כִּךְ. לְסוּף אֵיזְלָא מִלְּתָא - הַתְּגַלָּה הַדְּבַר לְרַבִּי חֵימָא, וְאָמְרָה לָהּ
19 בַּצֶּעַר, אִיבָה יִלְדֵת לִי חֵדָא בְּרָכָא אַחֲרִיתָא - מִי יִתֵּן שֶׁלֹּא הִיית
20 שׁוֹתָה סָם זֶה, וְהִיית יוֹלֶדֶת לִי שְׁנֵי בָנִים תַּאֲוִמִּים נֹסְפִים בְּכִרְס
21 אַחַד. וְאִכָּן לֹא אִירַע כִּךְ רַק פַּעַם אַחַת אֵלָּא פַּעַמִּים, דְּאָמְרָה מָר,
22 יְהוּדָה וְהוֹקֵנָה בְּנֵי רַבִּי חֵימָא הָיוּ אֲחֵי ו-תַּאֲוִמִּים, וְפָּנִי וְפָנִי בְּנוֹתֵינוּ
23

כִּשְׁטוֹעֲנַת טַעֲנָה כְּזוֹ וְדָאִי כּוּפִים אוֹתוֹ יִגְרֹשָׁה וּלְשִׁלָּם כְּתוּבָתָהּ.
מִבִּיבָהּ הַגְּמָרָא מַעֲשֶׂה דּוּמָה: תְּהִיא דְּאֵתְנָא לְקַמֵּי דְּרַבִּי נַחֲמָן
וְתִבְעָה שִׁבְעָלָה יִגְרֹשָׁה וִיתֵן כְּתוּבָתָהּ כִּיּוֹן שֶׁאֵין לָהּ בָּנִים, אִמָּר לָהּ,
לֹא מִיִּפְקִידָהּ בְּפִרְיָה וְרַבִּיָּה, וְאִינִךְ יִכּוּלָה לְתַבּוּעַ גִּירוּשִׁין וְכְתוּבָה.
אִמָּרָה לָהּ, לֹא בְּעִיָּא תְּךָ אֲתָמָא - וְכִי אִשָּׁה זֹו שֶׁלִּפְנֵיךְ אִינָה צְרִיכָה
חֻמְרָא לִידָה - עַץ לֹהֲשֶׁעַן עָלֶיךָ וְאָמְרָה ו-אֵת חֲפִירָהּ לְקַבּוּדָהּ,
כְּלוּמַר צְרִיכָה אֲנִי בֵּן שִׁשְׁמִשְׁנִי בּוֹקֵנֹתִי וְיִקְרַנִּי כְּשֶׁאֲמוּת, וְלִכְן
אֲנִי תוֹבַעַת שִׁיגְרִשְׁנִי. אִמָּר רַב נַחֲמָן, כִּי הָא וְדָאִי כְּפִינִן אֵת הַבַּעַל
יִגְרֹשׁ וְלִיתֵן כְּתוּבָה.
הַגְּמָרָא מִבִּיבָהּ מַעֲשֶׂה נֹסֵף בַּעֲנִין זֶה: יְהוּדָה וְהוֹקֵנָה בָּנֵינוּ שֶׁל רַבִּי
חֵימָא תַּאֲוִמִּים הָיוּ, אֲךָ לֹא נִגְמְרָה יִצִּירָתָם כְּאֶחָד, שֶׁאִינִי מֵהֶם נִגְמְרָה
צוּרָתוֹ ו-יִצִּירָתוֹ לְסוּף תִּשְׁעָה חֹדֶשִׁי עֵיבוֹר, וְאִינִי נִגְמְרָה צוּרָתוֹ
12

פרק ג משנה ג

רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, באלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום. אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, באלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר: וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'.

נקודות משיחות קודש

משיחין בסעודה, ועם זאת כתב "כל שולחן שלא אמרו עליו דברי-תורה, כאילו אכלו מזבחי-מתים". וצריך לומר שכוונתו היא, קודם האכילה או לאחריה⁷ או כדברי האליהורבה שהביא המשנה-ברורה⁸ שבין תבשיל לתבשיל מותר לדבר.

(לקוטי משיחות, כרך לה, עמ' 225)

יש להבין את דברי התנא, ששלושה שאכלו יחדיו ולא אמרו דברי-תורה, כאילו אכלו מזבחי-מתים - הלוא ביטול תורה הוא ענין חמור מאוד, והעונש עליו חמור יותר (מ"כאילו אכלו מזבחי-מתים") וכפי שלמדנו⁹, "כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק" נאמר עליו¹⁰ "כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר - הכרת תכרת"!

ולאידך גיסא - המשנה ממשיכה ואומרת, "שלושה שאכלו.. ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום", וצריך להבין: האם זהו כל השכר בעבור אמירת דברי-תורה, והרי השכר על לימוד תורה רב ונעלה באין-ערוך¹¹! כן יש להבין את הלשון "שלושה שאכלו", מדוע דוקא "שלושה"?

ביאור הענין: משנתנו לא באה לתאר את השכר על לימוד תורה ואת העונש על ביטול תורה, אלא להשמיענו את גודל מעלת הלימוד והשפעתו על האכילה. אומרת לנו המשנה כי שולחן שנאמרו עליו דברי-תורה - המאכל עצמו נעשה חלק מ"שלחנו של מקום".

מעלה מיוחדת זו קיימת רק אם בסעודה השתתפו לפחות "שלושה", שכן אז יש קביעות; כמו לענין "זימון" ובדוגמת "בתלת זימני הווי חזקה" (בשלוש פעמים הרי זו "חזקה"). כל ענין רוחני שיש בו "קביעות" - פועל ומשפיע גם על הגשמיות. לכן, תורה שלומדים באופן של "קביעות", בזמן הסעודה, מעלה את האכילה ועושה אותה לחלק מ"שלחנו של מקום".

ולאידך גיסא - אם בעת קביעות האכילה לא נאמרו דברי-תורה, הרי זה "כאילו אכלו מזבחי-מתים". זאת מכיון שהתורה היא "תורת חיים"¹² ובלעדיה אין "חיות"; לכן מוגדרת אכילה שכוז כאכילה מ"זבחי מתים" (היפוכה של אכילה שנאמרו עמה דברי-תורה "תורת חיים").

(שיחות קודש תשכ"ח - פרשת שלח)

נשאלת השאלה: כיצד מותר לדבר (אפילו דברי-תורה) בעת הסעודה, הרי למדנו¹ "אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבוא לידי סכנה" ("כשיוצא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן.. מאכל ומשתה הולך דרך הושט" - רש"י)?

ויש לומר כי אמנם נחלקו בכך אמוראים: נאמר בגמרא²: "רב נחמן ורב יצחק הוי יתבי בסעודתא; אמר ליה רב נחמן לרב יצחק, 'לימא מר מילתא' (יאמר אדוני דברי-מה); אמר ליה, 'הכי אמר רבי יוחנן - אין משיחין בסעודה שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה'". ולכאורה יש לתמוה, וכי רב נחמן לא ידע ש"אין משיחין בסעודה"?!

זאת ועוד: מכיון שרב יצחק סבר שאסור לדבר בשעת הסעודה, כיצד אמר מה שאמר? ואף אם נאמר כי מוכרח היה להשמיע לרב נחמן את הדין ש"אין משיחין" - היה עליו לקצר בדבריו ולומר רק את עצם ההלכה, ואילו את הטעם לכך ("שמא יקדים וכו'") יכול היה לדחות לאחר מכן!

ונראה לבאר, שבאמת גם רב נחמן ידע את ההלכה ש"אין משיחין בסעודה". כוונתו באומרו "לימא מר מילתא" היתה לא לסתם דברים, אלא לדברי תורה. זאת משום שלדעת רב נחמן הדין ש"אין משיחין בסעודה" מפני הסכנה חל אך ורק על שיחת חולין ולא על דברי-תורה. בדברי-תורה - סובר רב נחמן - אין לחוש לסכנה, שכן "תורה מגנא ומצלא"³ מפני כל סכנה אפשרית.

על כך השיב לו רב יצחק - כי מכיון שטעם הדין ש"אין משיחין בסעודה" הוא, "שמא יקדים קנה לוושט ויבא לידי סכנה" - הרי שהלכה זו חלה גם על דברי-תורה. כדוגמת דברי הגמרא⁴ לגבי עשיית מצוה - שאף כי "שומר מצוה לא ידע דבר רע"⁵ ו"שלוחי מצוה אינן נוזקין", בכל-זאת - "היכא דשכיח הויקא, שאני" (במקום שההיזק מצוי, שונה הדבר ואין להסתכן אף לא לצורך מצוה). לכן האריך רב נחמן והוסיף את הטעם לאיסור - "שמא יקדים קנה לוושט" - כדי להדגיש שבמקרה זה חל הגדר של "שכיח הויקא" (הנוק מצוי) ולכן אין משיחין בשעת הסעודה, אפילו לא בדברי-תורה.

להלכה, כתב המגן-אברהם⁶ שאף בדברי-תורה אין

(1) תענית ה, ב. (2) שם. (3) סוטה כא, א. (4) פסחים ח, ב. (5) קהלת ח, ה. (6) אורח-חיים סימן קע ס"ק א. (7) כמו שכתב ה"ערוך השלחן" שם. (8) שם ס"ק א. (9) סנהדרין צט, א. (10) שלח טו, לא. (11) ראה לדוגמה להלן פ"ו משנה א. (12) ברכת "שים שלום" בתפילת שמונה-עשרה.

לוח זמנים לשבוע פרשת אמור בכל העולם (בהר באה"ק) - בערים שונות בעולם רסג

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
וולדובה, קישינב (ק)	05:31	05:39	08:24	08:17	09:18	09:14	10:34	10:31	13:38	13:38	20:24	20:32	21:02	21:11	20:13	21:27
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:01	06:04	08:43	08:41	09:16	09:15	10:23	10:22	13:05	13:05	19:01	19:04	19:26	19:29	18:45	19:39
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:40	07:33	09:14	09:17	09:57	10:01	10:48	10:50	12:56	12:56	17:18	17:11	17:52	17:45	16:54	17:58
נפאל, קטמנדו (ח)	05:15	05:19	08:02	07:59	08:38	08:36	09:47	09:45	12:34	12:34	18:42	18:45	19:08	19:12	18:26	19:23
סין, בייג'ין (ח)	05:01	05:07	07:52	07:48	08:37	08:34	09:50	09:47	12:46	12:46	19:15	19:21	19:47	19:54	19:00	20:07
סינגפור, סינגפור (ח)	06:56	06:56	09:27	09:26	09:57	09:56	10:59	10:59	13:32	13:31	19:06	19:06	19:29	19:29	18:48	19:39
פולין, ורשא (ק)	04:43	04:53	07:32	07:22	08:41	08:36	10:00	09:56	13:11	13:11	20:13	20:23	20:57	21:08	20:03	21:28
פרו, לימה (ח)	06:18	06:16	08:38	08:38	09:08	09:09	10:09	10:09	12:35	12:35	17:53	17:52	18:17	18:15	17:34	18:25
צרפת, ליון (ק)	06:11	06:18	09:04	08:58	09:56	09:52	11:11	11:08	14:14	14:14	20:57	21:04	21:33	21:41	20:45	21:57
צרפת, פריז (ק)	06:10	06:19	09:03	08:55	10:01	09:57	11:18	11:15	14:24	14:25	21:18	21:26	21:56	22:05	21:05	22:22
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:43	05:43	08:16	08:15	08:46	08:46	09:50	09:49	12:24	12:24	18:02	18:03	18:26	18:26	17:45	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	06:00	05:53	08:46	08:41	09:35	09:32	10:50	10:47	13:50	13:51	20:31	20:38	21:03	21:10	20:16	21:25
קנדה, מונטריאול (ק)	05:25	05:32	08:18	08:12	09:10	09:06	10:25	10:22	13:27	13:28	20:11	20:18	20:46	20:54	19:58	21:10
קפריסין, לרנקה (ק)	05:43	05:48	08:33	08:30	09:13	09:11	10:24	10:22	13:16	13:17	19:36	19:41	20:06	20:11	19:22	20:23
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:03	04:51	07:34	07:14	08:56	08:50	10:16	10:13	13:32	13:33	20:44	20:55	21:32	21:45	20:35	22:08
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:32	04:20	06:58	06:26	08:27	08:21	09:48	09:44	13:06	13:06	20:25	20:37	21:12	21:26	20:13	21:50
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:55	04:47	07:39	07:33	08:34	08:30	09:50	09:47	12:55	12:55	19:41	19:49	20:19	20:28	19:30	20:44
שווייץ, ציריך (ק)	05:51	05:59	08:44	08:37	09:39	09:35	10:55	10:52	13:59	14:00	20:51	20:59	21:24	21:33	20:35	21:50
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:54	05:52	08:31	08:30	09:02	09:01	10:08	10:07	12:46	12:46	18:36	18:37	19:00	19:01	18:19	19:11

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר: ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסטים וחיזות רעות בדרך ומכל-פודעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שיי הלוי בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00834
08/05/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים